Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEMONSTRATIONVM RELIGIONIS CHRISTIANAE EX VERBO DEI LIBRI TRES,

FRANCISCO SONNIO
THEOLOGO EPISCOPO
BVSCODVCENSI
AVCTORE,

Ab ipso denuò recogniti & locupletati.

LVGDVNI,
Apud Guliel. Rouillium sub scuto Veneto.
M. D. LXIIII.

Universidad de Deusto Biblioteca
FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

SOCIETATIS JESU BIBLIOTHECA COLLEGII LOVANIENSIS

AVCTOR CANDIDO LECTORI

S. D. P.

*

QVO propiùs aquam ex suo fonte hauseris, candide Lector, eò & salubrior est, & gustu suauior. Minus enim de succo alieno admisit, suâque natiua qualitate plus habet oblectamenti & efficaciæ. Haud dissimiliter quò propiùs doctrinam salutis ex suo fonte imbiberis (qui est verbum Dei natiuum, purum, integrum) eò sanè afficit magis, magisque rapit in amorem numinis, cuius beneficentiæ erga nos velut prima est scaturigo, & medetur efficaciùs internis animi morbis, transformando recondita quadam energia, in eam, quæ secundũ Deum est, creaturam: Quod certè licet olim studiosè perpẽderint, veteris prosapiæ Orthodoxi Patres penè vniuersi: ab annis tamen plus minus ducentis, plerique rerum sacrarum tractatores proposuêre Dominico gregi, partim libris, partim viuis cõcionibus aquam procul nimis à suo fonte haustam, nimiúmque respersam alieno succo, aut naturalis Philosophiæ, aut humanæ inuentionis, aut inaniũ ac sine pondere & neruis narrationum: adeò vt magna ex parte nauseosum reddiderint salutaris doctrinæ potum. Quo animaduerso cœperunt ij qui sectas amant, magno studio simulare vetustæ traditionis formam, ni-

hil crepantes, nihil aliud iactitantes, quàm verbum Dei, Scripturam sacram, Euãgelium Christi: at imperitè animóque fallendi incautos, & id sanè ex principio non intellecto. Nescierunt enim quid sit, & vbi quærendum diuinæ reuelationis verbum, quod tantoperè iactitabant, cõtendentes id in sola posse inueniri Scriptura sacra, cùm reuerà & vetustius sit, & multò auctius quàm Scriptura. Eorum verò malum dolum licet ex eo detegere, quòd illá ipsam portionem diuini verbi, quam nobiscum communem retinent (Scripturam putà noui ac veteris Testamẽti) adeò depraua nt adiectionibus, detractionibus, versionibus, cõmentariis, vt dum maximè videntur sua dogmata retulisse in verbum Dei, deprehendantur à circumspectis viris nihil effecisse minus. Si quas autẽ integras scripturas promant, eas aut non suo loco, aut non eo sensu citant, quẽ in illis intendebat auctor Spiritus sanctus, aliena supponentes pro veris, meráque excodi dagmata pro axiomatibus sinceræ traditionis. Quæ duo, nempe haurire salutaris doctrinæ documẽta procul à suo fonte, deinde ipsum fontem quoquo modo vitiare (sicuti vitiarunt à triginta sex annis instantissimè Hæretici) in quas angustias & calamitates coẽgerint Ecclesiam Christi, cõstat palàm, vident omnes. Nec quidem ego ignorare possum, qui bonam studiorũ meorum partem collocaui in libris, machinationibúsque Hæreticorum perlustrandis, quique functus sum, annis ab hinc plurimis, munere purgandæ fidei per ditiones inferioris Germaniæ sic iuben

tibus Pontifice max. & pientissimo Impe. Carolo V. Operæpretium icaque duxi, exhibere candori vestro lib. Demonst. Relig. Christianæ ex verbo Dei, in quibus sincerè atque dilucidè, & velut per hypotyposin proponuntur cunctis amatoribus veritatis, quæcũque ad verã, veréq; Euangelicam Religionẽ pertinent: nõ ex lacunis aut cisternis, sed ex ipso primario fonte, verbo, inquam, Dei. Quos libros loco salutaris antidoti meditatus sum aduersus prædicta duo mala, quibus acerbissimè, & quasi extremè infestatur Ecclesia Catholica: eò inductus metuenda illa sentẽtia Ioã. Apost. qua dicit, Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatẽ habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo? Si enim excidat à caritate Dei, ac proinde à salute, qui fratri egestate laboranti non subuenit: quantò magis ille, qui viderit suam, omniúmque Christifidelium cõmunem matrẽ, hoc est, Ecclesiam Catholicam calamitatibus oppressam, nec tamen illi vllas tulerit suppetias? Nam quem amabit opere & veritate, qui ne proprìam quidem genitricem amat, cuius fœtu nascitur, cuius lacte nutritur, gremio fouetur, spiritu animatur? Itaque tu, inquit ad me cordis mei cogitatio, quomodo effugies iudicium Dei? Quomodo retinebis vel scintillam caritatis (quam qui non habet, manet in morte) si non pro viribus succurras necessitati Reipublicæ Christianæ, quã tot rationibus exploratam, tantáque euidentia perspectã habes? Ex aduerso autem obstitit multo tempore co- 1. Ioan. 3.

natibus meis angusta ingenij mediocritas, ma-
númque crebrò ab incepto opere retraxit: Cæte-
rùm vicit tandem veritatis amor, vicit & zelus
animarum. Cogitabam enim, Nunquid si nó ha
bes Crœsi diuitias, ideo stipem negabis indigen
ti? Aut quia non est penes te vberrima illa copia
eruditionis sacræ, quam habuere proceres Eccle
siæ Basilius, Hieronymus, Augustinus: ideo ne
tantillum quidem facies, quantum de tua penu-
ria vales? Quorsum igitur tantoperè laudatur
paupercula illa Euãgelica, quæ mittens duo æra
minuta in Gazophylaciũ, plus omnibus misisse
dicitur: quia de sua penuria totum quod habuit,
misit? Quorsum lex docet illum qui nõ habuit
aurum, vel argentum, aut purpuram, aut lapides
pretiosos, satisfeciſſe offerendo pilos caprarum,
ad constructendum tabernaculũ Domini? Quor-
sum denique tam piè hortatur suum filium To-
bias senior dicens: Fili, quomodo poteris esto mi
sericors. Si abundanter tibi fuerit, abundanter
tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum li-
benter impertiri stude? Ne igitur impieratis ar-
guar in die iudicij, aut pigritiæ, quasi concredi-
tam pecuniam Domini mei non collocarim ad
fœnus, sed absconditam in sudario, sub terrenis
foderim occupationibus, placuit hoc qualecun-
que Demonst. opus ad tuam totiúsque Ecclesiæ
vtilitatem edere. In quo si quid inueneris cõmo-
dum tuis studiis, tuísque functionibus, pro Son-
nio, precor, deuotè Deum exora. Si verò vspiam
cessasse videbimur, etiam Sonnium hominem
esse memineris. Verùm non hìc expectes varium

opulentæ

opulentæ facundiæ ornatum, aut verborum le-
nocinio diserta, sed solida, sed veræ vitæ secun-
dùm Deum formãdæ exegemata, facili quodam
ac aperto dicendi genere ad captum populatem
digesta. Cùm enim de Deo, ac diuinis vox est (vt
Cypriani sententia vtar) vocis pura sinceritas,
non eloquentiæ viribus nititur ad fidei argu-
menta, sed rebus. At miraberis fortasse, cur hunc
primum librum totius operis exordiũ in lucem
non dederimus sub alicuius magni nominis au-
spicio. Verùm mirari desines, si mecum perpen-
das, nullius posse nominis auspicium adeò fau-
stum esse, nullius insuper hominis tanta in me
collata beneficia, nullum denique patrocinium
æquè profuturum aduersus obtrectationes eo-
rum qui gaudent contradicere, atque vnius Dei
Optimi Maximi. Vni itaque Deo has nostra-
rum frugum primitias nuncupatas &
dedicatas voluimus. Vale bene-
uole Lector, & quæ da-
mus, eo quo dantur
candore, su-
scipe.

TRACTATVVM TOTIVS OPERIS INDEX.

*

PRIMI LIBRI.

De verbo Dei & notis quibus dignoscitur, Tractatus primus. Pagina 1
De fide & Iustificatione, Tractatus secundus. 74.

SECVNDI LIBRI.

De Deo & opere creationis, Tractatus primus. 136
De filio Dei, eiúsque incarnatione, Tractatus secúdus. 180.
De passione domini & vberrimis eius fructibus, Tractatus tertius. 205
De Infernis ad quæ descendit Christus, & diuersis animarum receptaculis, Tractatus quartus. 279
De Resurrectione & Ascensione Christi, Tractatus quintus. 329
De Iudicio extremo, Tractatus sextus 352
De Spiritu sancto, Tractatus septimus. 393
De Ecclesia Dei, eiúsque proprietatibus, Tractatus octauus. 412
De peccatorum remissionibus Tractatus nonus. 474
De Resurrectione mortuorũ, Tractatus decimus. 520
De vita aterna, Tractatus vndecimus. 544

TERTII LIBRI.

De præceptis in genere, Tractatus primus. 566
De cultu vnius Dei, & sanctorum veneratione, Tractatus secundus. 601
De illicitis & illicitis inuocationibus, Tractatus tertius. 681
De Sabbato ac alijs festis sanctificandis, Tractatus quartus. 700
De parentibus & superioribus honorandis, Tractatus quintus. 724
De homicidiis & ammacidiis, Tractatus sextus. 753
De adulterijs & alijs carnis operibus, Tractatus septimus. 769
De furtis & alijs iniustitiæ operibus, Tractatus octauus. 787
De falsis testimoniis & iudicandi temeritate, Tractatus nonus. 837
De vxore ac rebus aliorum non concupiscendis, Tractatus decimus. 869
De diligendo Deum & proximos, Tractatus vndecimus. 901
De consiliis euangelicis, Tractatus duodecimus. 953
De permissionibus, Tractatus decimustertius. 1059

FINIS.

INDEX EORVM, QVÆ NOTATV DIgnißima in hiſce Demonſtratio. Chriſt. Religionis libris occurrerunt.

A

ADORANDA an ſint omnia eodē modo. 618
Adorari cur Petrus, Paulus & Barnabas noluerint. 617
Adorabis ſolum Deum non inuenitur in Scripturis. 618
Adoratur Deus duobus modis. 618
Adorare in veritate quid ſit. 620
Adoratio non fit paris ad parem. 815
Adorationem fieri ad homines & Angelos Scripturis probatur. 615
Adorari ſe cur patiebantur Angeli olim, non autem tempore Euangelij. 615. 616
Adorentur quòd quidam homines ratio datur. 614
Aduentū Dñi nondū in proximo eſſe vnde ſit veriſimile. 989
Adulatores. 850
Adulationis malitia ex tribus conſideratur. 851
Adulterium quomodo tractet Euangelium. 772
Adulterium defendentes hæreſes. 773
Adulterium. 769
Adulterium potiùs crimen quàm delictum. 769
Adulteriū nō poteſt fieri nec de conſenſu alterius partis. 770
Adulteri ſunt periuri. 771
Adulteris conſtitutū erat ſupplicium mortis in lege. 772
Adulterari commune eſt ad omnem corruptionem. 774
Aërius damnatus eſt hæreſeos, eò quòd negaret memoriam de ſanctorum faciendam in Miſſis. 306. 307

Amic

Amicitiæ definitio.
Amor lasciuus quanta habeat mala. 239
Anima Christi habuit duas partes, superiorē & inferiorē. 785
Antequam & prinsquam quid significant. 199
Antichristi aduentus. 216
Antichristi nomen est in Scripturis. 382
Antichristi descriptio ex Paulo. 384
Antichristi finis. 385
Argumentum affirmatiuum ex scripturis etiam suum periculum habet. 188
Argumentum negatiuum ab auctoritate Scripturarū quantum valeat. 64
Arma Sanctorum quæ sint. 61
Articuli distinguuntur secundum distinctionem personarū in diuinis. 767
Articulis quibusdam fidei cur præpositio in præponatur, quibusdam non. 148
Ascendit Christus in præsentia multorum. 165
Ascendit sensim Christus. 342
Ascendisse Christum non solùm probatur. 344
Ascendit Christus licet Deus, sed secundū quod homo. 344
Ascendendo accepit Christus pro nobis regni cælorum possessionem. 340
Ascendens Christus an portabatur in cælum. 349
Ascensio Christi quando facta sit. 343
Ascensio Christi vbi & quomodo facta sit. 341
Ascensionis Christi tempore quare eo modo apparuerint Angeli. 342
Ascensionis Christi necessitas & vtilitas. 347
Assumi nomen Domini in vanum qui prohibuit, multo magis vetuit assumi super re mala aut scelerata. 348
Auari laborant in circulo. 683
Auaritia. 1015
895

B

Baliui auferentes per confiscationem. 804
Baptismus iustificat & saluum facit, non sola fides. 120
Bello iusto ablata. 804
Bellum defensiuum, & vindicans in eos qui malè agunt indebitè est licitum. 765
Bellum improbantes hæretici sunt. 763

Bellum quanta mala adferat exprimi non potest. 763
Bellum vt iuste indicatur tria requiruntur. 766
Bona minora permittuntur per concessionem. 1065
Bona nostra, & nostra sunt & Dei. 755
Bona opera quomodo iustificent. 129
Boni in Ecclesia an maculentur malis. 455

C

Calumniatores. 849
Candelas accendi ante imagines quatenus bonum. 673
Canones auctoritatis exercēdæ præscripserūt Apostoli. 740
Carnem & sanguinem regnum Dei non possessura quomodo sit intelligendum. 534
Caritas habet suos gradus. 913
Caritas aliquo modo perfecta etiā hic potest haberi. 913
Caritas vera otiosa esse non potest. 942
Caritas in quo differat à dilectione. 910
Caritas neque ad malum, neque ad inanimata aptatur. 913
Caritas quomodo sit forma fidei. 91
Caritas præcepta regula est iustitiæ nostræ. 929
Caritatis præceptum bonorum hic posse implere demōstratur ex Euangelio. 930
Caritatis mandatum quando implemus Scripturæ quædam indicant. 933
Caritatis præceptū nos impleuisse quod iudicio sciemus. 932
Caritatis eodem præcepto obligantur homines vbicunque fuerint. 918
Caritatis præceptū aliud exigit pro alio statu hominis. 919
Caritatis vis Scripturis ostenditur. 901
Caritatis præcepta duo. 903
Caritatis præceptum qua ratione dicitur primum ac maximum. 903
Caritatis præceptum cur à quibusdam dicatur magnum nō maximum. 904
Caritatis præcepto quòd hic possimus satisfacere. 109
Caritatis præceptum non potest impleri sine fide & gratia Spiritus sancti. 914
Caritatis præceptum accuratiùs exprimitur in noua quàm veteri lege. 908
Caritatis præcepta explicātes cur variēt Euangelistæ. 908
Caritatis lex olim promissa in Euangelio data est. 908

Castitas matrimonialis donum Dei est. 992
Caussa omnis præcedit effectum vel tempore vel naturâ. 253
Caussa prima non habet caussam. 177
Cælestia non sunt metienda ex humanis. 658
Cæli multi. 339
Christianus quando animam suam pro Christiano ponere debet. 950
Christiani boni hîc viuendo sunt in cælo. 351
Christus ferebatur in cælum suauissimè, & propria sibi inexistente virtute. 344
Christum sedere in cœlo à dextris Dei quomodo sit intelligendum. 345
Christus mortuus qua ratione descendit. 279
Christus prædixit passionis suæ qualitatem & tempus. 220
Christus an descenderit ad omnia loca Infernorum. 285
Christus quos liberet ex inferno, quos non. 286
Christus plurima passus est citra formam iudicij. 209
Christus multis modis factꝰ est nobis Sapiẽtia. 237.238.240
Christus solus est magister noster. 241
Christus passus est ignominiosissimum genus supplicij vsque ad mortem. 206
Christus iniustè afflictus est, idque à suis subditis. 206
Christus erat Dominus eorum qui ipsum crucifixerunt. 206
Christus fuit sine omni actuali peccato. 207
Christus passus est immeritò & contra æquitatem. 207
Christus nihil nobis scripto reliquit. 19
Christus habuit duas naturas. 185
Christus quomodo aliter sit Deus secundum diuinam naturam, aliter Dominus secundum humanam naturam. 186
Christus specialiùs Dominus noster, quàm Gentilium. 187
Christus aliter Dominus piorũ, aliter dominus impiorũ. 187
Christus nusquam legitur gestiisse sub tormentis passionis suæ. 214.215
Christo attribuitur triplex operum genus. 215
Christus secundum diuersitatem naturarũ habuit geminam vitam geminámque voluntatem. 215
Christus qua ratione sit nobis sapientia, iustitia, &c. 235
Christus patiendo an aliquid meruerit sibi. 268
Christus quòd verus homo esset, ideo mœstus, ideo expauit, & cæt. 220

Christus

Christus regnans in cœlis, qua ratione nunc nobiscum est in terris. 53
Christus quòd sit Deus de Deo scripturis probatur. — 183
Christum esse vnigenitum, & primogenitum in multis fratribus non repugnant. 185
Christi nomen explicatur. 190
Christum esse Regem ac Sacerdotem. — 191
Christo quæ nomina appropriẽtur in Scripturis. 191.192.193
Christi passio habuit omni ex parte symbolum perfectæ caritatis. 223
Christi & Adæ similitudo & dissimilitudo. 265
Christum habuisse gaudium diuinæ fruitionis simul cũ dolore ipsius non est mirum. — 216
Christum pati omni ex parte pulchrum ac plenum caritate. 222.223
Cogitationib. lubricis ludere admodũ periculosum est. 878
Communio rerum & personarum multiplex. 451
Communio sanctorũ quàm sit exoptanda etiam impiis. 464
— Communionem rerum nec ius naturale præcipit, neque ius gentium proprietatem, — 798
Communionem rerum natura non præcipit. 791
Communis societatis fruitio post hanc vitam erit inter Angelos & homines. 938
Communis rerum possessio est iuris naturæ. 791
Communia esse omnia sicut Anabaptistæ volunt, hæresis est. 1014
— Communia omnia Christianis debere esse, hæresis est dicere. 1011
Conceptionis opus cur specialiter tribuatur Spiritui S. 196
Consilium & Synodus idem significant. 954
Consilia quatuor Ecclesiæ cuius sint auctoritatis. 954
Consilia œcumenica, prouincialia, vniuersalia. 954.955
Concubitus, caussa incontinentiæ vitandæ permittitur secũdum indulgentiam. 1066
Concupiscentia non omnis est mala. 871
Concupiscentiæ nomine quænam intelligantur. 872
Concupiscentia duplex. 873
Concupiscentia habitualis non est peccatum simpliciter. 873
Concupiscentia actualis potest esse sine culpa. 873
Concupiscentiam habere aliud est, aliud concupiscere. 874

Concup

Concupiscentia quæ est in carne, quomodo & quando peccatum est. 874
Concupiscentia qua ratione vocetur peccatum in hominibus iustis. 879
Concupiscentiæ solutorum quæ & quando malæ. 879
Concupiscentias prauas habere, minus decet Christianum quàm legalem populum. 880
Concupiscentia carnis quàm rigorosè prohibita sit in Euangelio. 881
Concupiscétiam cordis multis de causis aggrauat opus. 887
Concupiscentiæ vitium non imputatur Christianis in peccatum. 927
Concupiscere alienum virum an mulieri liceat. 879
Condemnatus nemo mortalium est quàm diu viuit. 936
Consensus matris Ecclesiæ in discernenda doctrina fidei. 48
Consensus interpretationis. 872
Consensus in cõcupiscentias quibus modis cognoscitur. 877
Conscientiæ bonæ in Deum interrogatio quid sit. 436
Consilium non quæritur de fine. 956
Consilia Euangelica non dantur de rebus minimis seu indifferentibus. 957
Consilia Euangelica de quibus sint data. 957
Consilia Virginitatis & continentiæ quibus Scripturis dentur. 959
Consilium virginitatis seruandæ. 961.962
Consilij virginitatis seruandæ dantur causæ à D. Paulo. 964
Constitutiones nouas fecerunt Apostoli præter eas quas fecerat Christus. 745
Constitutiones nouas fecisse Episcopos Apostolorum successores, probatur. 746
Consuetudinis efficacia. 39
Consuetudinem vniuersalem profert Paulus suæ epistolæ. 39
Consuetudinis efficaciam quomodo depingat Papa Pius. 40
Consuetudine probantur vt mores viuendi, ita & articuli fidei. 40
Consuetudini malæ non est obtemperandum. 41
Consuetudini particulari obtemperandum in eo loco vbi obtinuit. 41
Consuetudinem particularem quomodo depingat D. Ambrosius. 41

Continentia donum Dei est. 786
Continentiæ donum non expellit vnus actus Venereus. 991
Continentem esse non est in hominis potestate. 785
Continentibus facta promissio in Esaia. 975
Continentibus promissio facta per Christum. 975
Continentibus facta promissio. 977
Cor pro quo accipiatur in præcepto Dei. 911
Cor, affectus rationalis, animus fere idem sunt. 911
Corpus glorificatum nullis potest arctari rebus. 335
Corripere facilè non oportet. 844
Corruptionem effugiendi ratio. 573
Creatio hominis, Angeli & mundi quare facta sit. 177
Creare quid sit, quid facere. 173
Credentiæ salutem esse alligatam, num sit indignum. 150
Credenda sunt omnium disciplinarum principia. 150
Credere Deo, & credere in Deum an differant. 164
Credere oportet nunc expresse de Deo patre & de Spiritu sancto, sicut de Christo. 139
Credere oportet simpliciter circa mysteria diuinitatis. 162
Credere quæ oporteat de Spiritu sancto. 399
Credo, quid significet. 148
Credo, cui sit primum verbum symboli. 149
Credere quod passim requirat Scriptura non debet iudicari alienum. 151
Credevnum Deum, quomodo intelligendum. 612
Credidit Thomas Apostolus aliud, aliud vidit. 87
Credo in Deum, quare vocetur symbolum. 143
Credulitati nudæ omnia tribuentes errant. 573
Crucem ligneam non adoramus, sed crucifixum, coram cruce. 770
Crucis prædicatio quare sit Gentibus stultitia, Iudæis verò scandalum. 236
Crucis signo an Christus benedixerit. 343
Cultus distinguitur in λατρείαν, δουλείαν, ὑπερδουλείαν. 621
Cupiditates quomodo sint prohibitæ in Euangelio. 882
Cupiditates & concupiscentias exactiùs prohibet Euangelium quàm lex. 884

D

Damnati non morientur vltrà. 537
Damnatorum corpora, quomodo erunt incorruptibi-

lia, tamen passibilia. 538
Damnati nō amplius nobis proximi sunt: iudicio enim Dei reiecti sunt ab amicitijs nostris. 933
Damnatis versa malitia eorum in naturam. 933
Defuncti etiam illa opera quæ fiunt pro ipsis post mortem aliquo modo dicuntur gessisse in corpore suo. 511
Defunctos iuuandi traditionem vniuersa obseruabat Ecclesia tempore Augustini. 511
Defunctos qui dicunt mereri, hæretici sunt. 515
Deiterationes quæ fiunt per Sacramenta aut creaturas. 685
Depositum quid significet. 35
Deus rectè vocatur creator, conditor, factor, fabricator mundi, &c. 174
Deus & homo diuersi sunt in modo faciendi. 175
Deus seipso & sua bonitate motus fecit omnia. 177
Deus semper & quacunque cōparatione facta dominus. 604
Deus solus dominus & tamē multi sunt domini huius mundi. 624
Deus suscitauit Christū, & Christus sua virtute surrexit. 334
Dei amoris vis erga nos non tam discitur quā sentitur. 224
Dei dicere & facere non distant. 175
Dei filius est, ergo Deus: Sequitur optima consequentia. 182
Dei naturam nemo potest comprehendere. 152
Deo conuenit tam facere quàm creare. 174
Deo omne tempus præsens est. 172
Deos esse tres cur non sequatur ex eo, quòd pater est Deus, & filius est Deus, &c. 163
Deos esse plures includit contradictionem. 160
Deum esse vnum qua ratione persuadendum sit iijs qui Scripturas non recipiunt. 159
Deum laudare in sanctis suis quid sit. 636
Deum vnum esse probatur scripturis. 154
Deus cur non dedit, quod nec nostra voluntate consentiente possimus superari. 265
Deus cur non potest proficere in melius. 172
Deus gubernat mundum affectu paterno. 166
Deus mortuorum & dæmonum inferni dominus. 609
Deus non potest facere aliquid vt per se subsistat citra conseruationem Dei. 176

Deus omni momento dat homini quæcunque habet. 196
Deus pater creauit cælum & terram per filium. 179
Deus pater potuisset multis aliis modis liberasse hominem quàm per passionem mortis filij sui. 230
Deus potest generare non tamen Deum alium à se. 173
Deus potest omnia quæ sunt potentiæ. 172
Deus quia sit omnipotēs, inde multa cōsequūtur. 169. 170. 171
Deus qui significet. 152
Deus quomodo omnipotens. 169
Deus quomodo sit Deus noster. 607. 908
Descendere diuersimode accipitur. 250
Detractio formalis ex genere peccatum mortale. 843
Detractionibus audiendis aliter peccat pastor, aliter populus. 844
Detractores. 842
Detrahentem audire an sit peccatum mortale. 843
Dextrum & sinistrum quid sint. 366
Diabolum sæpiùs in die adorantes. 389
Dies aduentus domini cur certus, & hora incerta. 380
Dies aduentus domini omnibus incertus. 379
Dies domini quis dicatur. 293
Dies septimæ determinatio. 710
Die septimo ferias agebant tempore legis naturæ. 711
Die septimo vacandum Deo propter tria. 709
Dies septimus fuit sanctus & celebris ab initio mundi. 708
Dies septimus quare cōsecratus, nō primus aut quintus. 702
Dies iudicij licet præsciri non potest, potest tamen ex signis verisimiliter colligi. 382
Diem quemuis pijs æquè esse sacrum, quem sensum Catholicum, & quem habeat hæreticum. 722
Dies vnus quare celebris, non omnes. 702
Differentiæ inter verbum Dei & verbum hominis. 10
Dilectio nonoibus eadē impendit, sed singula singulis. 945
Dilectio præcepta qualis. 938
Dilectio proximi est iuris naturæ & diuini, magis constringens Christianum quam ethnicos. 940
Dilectio proximi habet sua incrementa & gradus. 952
Dilectionis præceptum cur dicatur nouum. 948
Dilectionis præceptum intelligitur de dilectione, quate debitè & secundum virtutem diligis. 943. 944

Dilectionis mandatum nos impleuisse, quibus indiciis colligemus.
Dilectionis operi debet ineſſe veritas. 945
Dilectione prox.tria à Chriſto præcipiuntur. 942
Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicũ tuum, quomodo ſit intelligendum. 947
Diligere aliquem opere & veritate. 946
Diligere tota mente, & tota fortitudine. 942
Diligere corde, & toto corde. 913.914
Diligere tota anima. 912
Diligere & amare quomodo differunt. 913
Diligere ſe mutuò debent Chriſtiani, ſicut diliguntur à Chriſto. 909
Diligere toto corde aliud eſt, aliud prorſus ac omnino toto corde diligere. 949
Diligens alium propter ſe non implet mãdatum ſecundum caritatis. 925
Diligendus magis eſt Chriſtian. quàm infidelis. 239
Dimiſsio rerum propter Chriſtum fit vario modo. 944
Diſpenſator fidelis communium bonorum quis ſit. 462
Diſpenſare. 1006
Diuina natura quatenus eſt in ſcripturis reuelata. 152.153
Doctores qui legendi, qui reiiciendi. 71
Dominus nullus eſt ſimpliciter niſi Deus. 605
Dominus quid ſit. 504
Dominica laborare non minus prohibentur pauperes quàm diuites. 713
Dominica nobis celebris in memoriam reſurrectionis. 708
Dominica die ad quid obligemur. 709
Dominica probatur ſemper in vſu fuiſſe à Patribus. 706
Dominicæ diei mentionem facit Scriptura. 706
Dominicam qui obſeruent fructuoſe, qui inutiliter, qui ſceleratè & damnabiliter. 714
Dominicis diebus obligamur ad feriandum, vt ſanctificemus eas. 708
Dominicis licet parare cibaria. 712
Dominicis diebus magis laborãt Sacerdotes & miniſtri Eccleſiæ quàm alius diebus. 712
Dominicis opera caritatis non ſunt prohibita. 713
Dominicis diebus licet operari in rebus neceſſariis. 712

Domi

Dominium Dei quale. 605
Dominium Dei quibus epithetis decoretur. 606
Dominium quomodo ſit in Chriſto ſecundum humanam naturam. 625
Donec quid ſignificet. 192
Donum Dei eſt pati pro Chriſto. 1005
Dona Dei quando dentur. 986
Dona Dei neceſſaria non deſunt Chriſtianis. 986.987
Dona Dei ob quas cauſſas multis deſint. 988
Dona Dei non ſtatim recedunt offenſo Deo. 990
Dona ſua à Deo an ſinguli habeant. 986

E

Ecclesia accepit mandatum teſtandi de Scripturis. 50
Eccleſia aliter nunc Catholica, quàm tempore legis. 430
Eccleſia Chriſti quo medio hoc noſtro ſeculo ſit cognoſcenda. 465
Eccleſia definit de libris canonicis Scripturæ ſacræ. 57
Eccleſia habet tribunalia, & veram auctoritatem iuriſdictionis. 735
Eccleſia dicitur multis rationibus ſancta. 444
Eccleſia quomodo dicatur ſancta, etiamſi omnia eius membra non ſint ſancta. 445
Eccleſiæ atteſtatione cognoſcuntur Scripturæ ſacræ & traditiones Apoſtolicæ. 48
Eccleſiæ bifariam ineſſe poſſumus. 452
Eccleſiæ definitio. 412
Eccleſiam de facto ingrediuntur ficti atque iniqui. 437
Eccleſia ex aliis iudicat, ex aliis Deus. 438
Eccleſiæ membra, & non membra quid diſtinguat. 440
Eccleſiæ membra ab illis qui foris ſunt tribus ſignis internoſcuntur. 440
Eccleſiæ membrum quæ fides faciat. 434
Eccleſia ſectariorum cur non poteſt eſſe Eccleſia Chriſti. 466. 467. 469.
Eccleſiæ noſtræ vnitas probatur in omnibus ſuis partibus, cum præcedentibus Eccleſiis. 471
Eccleſiæ cui ſit inhærendum. 473
Eccleſiam quomodo deſcribant Patres. 473
Eccleſiæ teſtimonij infabillitas probatur. 52
Eccleſiæ primitiuæ facta promiſsio trãſit ad vniuerſam ſuc-

cadentem Ecclesiam.
Ecclesia Satanæ multò longiùs se nunc extendit quàm Ecclesia Christi. 52
Ecclesia Dei non est occulta aut inuisibilis. 432
Ecclesia multis nominibus tropicè exprimitur. 432
Eccle. sancta. & Ecclesia malignantiũ fuerunt ab initio. 414
Ecclesia sancta condita à Deo. 417
Ecclesia malignantium semper permista erit cum Ecclesia sancta vsque ad consummationem seculi. 417
Ecclesiæ sanctæ proprietates. 417
Ecclesiæ vnitas quomodo sit consideranda. 420.421.422
Ecclesiæ caput est Christus. 427
Eccle. quòd inceperit à Ierusalẽ quo sit intelligendum. 428
Ecclesia habet potestatem iudicialiter decernẽdi quæ sit Scriptura sacra, quæ non. 55
Ecclesia testatur de Scripturis quadrupliciter. 55
Ecclesia primitiua quomodo cognouerit de libris veteris Testamenti quòd diuini libri essent. 56
Ecclesia mater est archimagistra. 71
Ecclesiæ nisi reconcilietur non fit peccator iustus. 99
Eccl. primitiua aliter discernit verbũ Dei quàm nostra. 44
Eccl. sterit an. multis habens tantũmodò tria Euangelia. 25
Ecclesia quare dicitur Sancta. 456
Quare Apostolica. 457.458.460
Ecclesiæ auctoritas eadem, quæ fuit temporibus Apostolorum. 458
Eleemosyna danda pro defunctis. 308
Eleemosynæ etiam iis prosunt pro quibus fiunt. 310
Eleemosynæ quibus defunctis prosint. 309
Eleemosynarum distributiones pro defunctis à temporibus Apostolorum factæ sunt.
Elogium veritatis. 303
Epistolæ Apostolorum quando fuit editæ. 13
Episcoporum potestas quæ sit. 22
Euangelij doctrina viguit annos viginti ante omnem Scripturam noui Testamenti. 747.748
Euangelistæ quo tempore, & qua occasione scripserint sua Euangelia. 19
Euangelio mundũ scripto quidnã respõdebatur cõtentiosis. 19.22.23
Euangelium an sit prædicatum per totum mundum tempo-

ribus Apostolorum. 431
Euangelium longe antè datum fuit hominibus quàm scriptum in libris. 23
Euangelium non scripto, sed viua voce à principio fuit traditum. 19
Eunuchi euangelici. 973
Excommunicatio ad quem finem fiat. 742
Excommunicatio dum iure & debite exercetur nihil habet crudelitatis. 744
Excommunicare ob quas causas liceat. 742
Excommunicatio quid sit secundum sententiam Cypr. 460
Excommunicati traduntur in potestatem diaboli: & diabolus plus auctoritatis habet in eos, quàm in ethnicum hominem. 742
Exempla magis rapiunt quàm verba. 980
Exempla sequi bonum, sed non necessarium. 1012
Exequiæ defunctorum. 303
Exorcismi qui fiunt per adiuratores. 699
Extremi iudicij sententiæ. 371.& 373
Extrinsecam iustitiam asserentium argumenta. 108

F

FAcere opus imperatum aliud est, aliud facere voluntatem patris in opere imperato. 1024
Falsum quid sit. 838
Festa constituere an possit Ecclesiast. potestas. 717
Festa sanctorum sunt nostra quoque Sabbata. 717
Festa natalitia Sanctorũ ab olim celebrata sunt in Eccl. 717
Festa quædam Christi cœperunt tempore Apostolorũ. 718
Festa Sanctorum quare nulla fuerint tempore Christi & Apostolorum. 718
Festiuitates legis non sunt obseruandæ sicut nec Sabbatum legis. 717
Festorum constitutio quantæ debeat esse auctoritatis. 716
Felicitas humanæ actionis finis. 998
Fidei actus pendet à voluntate. 81
Fides ad sui perfectionem requirit quandam animi fiduciam. 81
Fidei definitio. 84
Fidei definitiones aliæ. 89
Fidei diuersa acceptio. 75.& 76

Fidei doctrina multa habet, quæ nō sunt scripta in Euan. 26
Fidei mensuræ.
Fidei plena defensio consistit in tribus. 136. 137
Fides qualitas nō iustificat, sed eaquę fide apprehendūtur. 76
Fidei quare passim tribuatur iustificatio. 131
Fidei regula quæ sit. 70
Fidei, spei & caritatis ostenditur distinctio. 89
Fidei virtus & necessitas summatim perstringitur. 131
Fidem deberi soli verbo Dei probatur. 16
Fidem esse separabilem à caritate. 90
Fidem specialem asserentium erroneum argumentum. 96
Fidei specialē semel obtentā nō posse amitti error maxi. 55
Fidem specialem poterunt habere de se qui acceperunt specialem de se reuelationem. 94
Fides accipit diuersitatem ex parte obiectorum suorum. 77
Fides aliter & aliter accepta, ac alio genere causarum iustificat. 129
Fides historica siue humana. 77
Fides catholica certior est scientia. 77
Fides historiæ Euangelicæ quādo dicenda sit historica, quando Euangelica. 78
Fides creuit, quantum creuit reuelatio credendorum. 137
Fides ficta, parua, infirma, sana, modica, magna, viua, mortua, otiosa, &c. 79. 80. 81
Fides informis, fides formata. 91
Fides Iudæorum nunc viuentium est perfidia & blasphemiæ hæresis. 141. 142
Fides probatur esse eorum quæ non videntur. 85
Fides quomodo reputatur ad iustitiam. 130
Fides vniuersalis ex auditu. 17
Fides specialis communicitur non esse fides. 93
Fiducia non solum pertinet ad spem. 83
Filius Dei æternus tamen conceptus & natus in tēpore. 204
Finis mundi est consummatio seculi. 191
Fornicā Io gratius peccat Christianus quàm ethnicus. 858
Fornicatio an sit peccatum.
Fornicatio quæ mala contineat. 775
Fornicationes non sunt omnes eiusdem naturæ. 775
Fratres quot modis dicantur secundum Scripturam. 779
Fructum passionis Christi cur non recipimus. 200
276. 277

Fugiendum cur sit in pugna carnis. 784
Furta & rapinæ an prohibita sint lege naturali. 789
Furta omnia quare non sint eiusdem generis. 813
Furta quæ violant iustitiam distributiuā sunt peiora, quàm quæ communicationem violant. 814
Furtim res sibi ablatas recuperare aliquo casu licet. 811
Furtum. 787
Furtum continet in se duas malitias. 787
Furtum est peccatum ex genere mortale. 809
Furtum quibus de causis fiat veniale. 810

G

Gaudium cordis auget, quidquid auget virtutem. 1005
Gaudium spiritus potis affligi propter veritatem. 1005
Generare non posse ab initio nec citra initium est imperfectionis. 181. 182
Gratiam Euangelicam nemo potest mereri. 504
Gratia procedit de imperfecto ad perfectū sicut natura. 261
Gratis venundati sumus, & sine argento redimimur. 242
Gloriosa quæ fortia. 261

H

Hoedi qui sint. 364
Hæreticus in vno articulo non retinet Christianam fidem. 79
Historica narratio Apostolorum reuera verbum Dei est. 5
Homicida dicitur qui seduxit aliquem. 755
Homicidiū multi perpetrant etiāsi corpus non tangant. 759
Homicidij genere cōprehenditur omnis affectus ad nocendum fratri. 758
Hominem dici Saluatorem filiorum Israël aut mundi non est contra Scripturam. 656
Homo spiritu suo eloquitur humana, nō aūt mysteria Dei. 5
Honor parentum non debet esse fictitius, sed verus & cordialis. 731
Honorauit Christus patrem tuum. 729
Honorare patrem & matrem includit tria. 728
Humiliantes se nequiter peccant. 848
Hypocrisis. 845
Hypocrysis an sit mortale peccatum. 845
Hypocritæ an sint omnes peccatores cupientes pro bonis Christianis reputari. 846

I

Lactantia.
Lactantia an sit peccatum mortale. 847
Idipsum dicere quid sit. 848
Idola ethnicorum aliud sunt, aliud imagines Christianorũ. 38.39 669.670
Idoli Christiana descriptio.
Idololatriæ causam quid præbuerit. 155
Idololatra fit plerunque nõ glorificans Deum secundum gratiam acceptam. 157
Idololatræ quomodo increpentur à Domino. 157
Idololatræ sunt multi Christianorum. 158
Idolum & simulacrum idem significant. 158
Idolum nihil est in hoc mundo. 155
Iesus per impositionem vocatur. 154
Iesus quomodo salvum faciet populum suum. 188
Iesu nomen quomodo prænunciauit lex. 189
Ignorantia affectata. 190
Imagines verarum histor. solùm admittendas esse. 489
Imaginum quis sit legitimus vsus. 672
Imag. vsum non esse contrarium mandato Dei 669
Imagines Sanctorum num possint dici idola. 669
Imaginum vsum totalem Deum non prohibuisse probatur ex Scripturis. 155
Imago agni Dei cur seruari debeat. 665
Impius prodest habere pios secum habitantes. 674
Impossibile non cadit sub præcepto. 952
Indulgere. 914
Incestus. 1060
Inferna an sint sub terra. 780
Inferna esse varia ex Scripturis probatur. 280
Inferna quæ dicantur, si termini articuli accipiantur metaphoricè. 282
Inferna quæ sunt. 282
Infernalis ignis perpetuò vret, & cruciabit damnatos. 280
Inferni morsus quomodo sit Christus. 375
Inferni qualitas quæ sit. 286
Infernum esse post hanc vitam negabant Albienses. 323
Infernus dicitur relatiuè. 322
Infernus damnatorum non solùm stabit vsque ad iudicium, sed etiam post iudicium in æternum. 325
Infernus inferior quibus nominibus appelletur. 285
Infernus varius. 254
Infideles iam sunt iudicati, sed nondum condemnati. 935
Iniquitas iudicum pertinet ad calumniam. 825
Iniustus quare dicendus sit, qui non est in eo statu, vnde posset consequi finem suum. 102
Institores. 824
Intercedit Paulus pro aliis, & aliorum intercessiones pro se fieri cupit. 655
Inuasio, læsio corporalis, diræ imprecationes mortis aut plagæ sunt contra mandatum Domini. 759
Ioseph mansit perpetuò virgo. 201
Iudicia quadruplicia prohibentur in Scripturis. 860
Iudicium extremum. 353
Iudicij diem non sciunt sancti, sed posset Deus eis reuelare si vellet. 379.380
Iudicij extremi tempore lamentabuntur impij, & gaudebunt pij. 366.367
Iudiciorum aliud interlocutorium, aliud definitiuum. 356
Iudicium extremum ob quas causas fiet.
Iudicium non veniet, nisi præcesserint defectio & Antichristus. 376
Iudicium qua maiestate fiet. 360
Iudicium vniuersale quare non fiet in cælo. 358
Iudicium quare conueniat fieri in parte mundi inferioris folio. 358
Iudicij extremi tempore illuminabuntur abscondita tenebrarum. 369
Iudicij extremi tempore qualis erit reddenda ratio vitæ. 369
Iudicij extrema actio an multo tempore sit duratura. 371
Iudicij vniuersalis locus. 358
Iudicium an sit futurum in valle Iosaphat. 358
Iudicium hypocriticum. 859
Iudicium aliorum suiipsius condemnatiuum. 860
Iudicio peracto finis omnium rerum. 390.391
Iudicium quid sit. 356
Iudicium vniuersale cur addatur post particulare. 357
Iudicium vsurpatum. 858
Iudicandum quid sit de notorijs. 861

Iudiciaria potestate vsi sunt Apostoli. 737
Iudæi cur peccarint facientes quod secundum decretum Dei faciendum erat. 231
Iudæi quare inuidebant Christo. 231
Iudex quis sit futurus. 232.235
Iudicabit Christus vt homo, non Deus pater. 353
Iudicaturus quare sit Christus in forma humana. 353
Iudicandus proximus non est, sed quantum fieri potest excusandus. 354
Iudicant aliter Doctores, aliter temerarij. 860
Iudicare alienum seruum non licet. 857
Iudicare ante tempus, aut secundum faciem, vel secundum carnem quid sit. 858
Iudicare de personis aliud, aliud de rebus. 859
Iudicare indigne de rebus Deo sacris. 853.854
Iudicare male de legibus quàm magnum peccatum sit. 855
Iuramenta inocauta. 856
Iuramento suo an ligentur qui dolosè iurauerunt. 696
Iuramentum dicere non esse licitum hæresis est. 697
Iuramentum habet laudem & præceptum in Scripturis. 685
Iuramentum finis est controuersiarum. 692
Iuramentum vergens posteà in deteriorem exitum rescindendum est. 691
Iurandi consuetudo an excuset. 696.697
Iurationis multi sunt casus. 698
Iurare an liceat alium cogere. 690
Iurare sit multis modis male, vno autem benè. 687
Iurare legitimè per Deũ est Deũ colere actu religionis. 697
Iurare leuiter in vanum an grande sit peccatum. 692
Iurare licet in genere sit prohibitum, tamen in certa specie sanctè fieri potest. 598
Iurare in iudicio & iustitia. 687
Iurare omnino quare Saluator prohibuit. 689
Iurare per animam an liceat. 691
Iurare per creaturam more Iudæorum quomodo liceat, & quomodo non liceat. 694
Iurare per creaturam quare Saluator prohibuit. 693
Iurare per creaturas more Gentilium malum est. 695
Iurare per creaturas more stultorum Christianorum. 693
Iurare per nomen Dei in genere continet quandam irreuerentiam. 688
Iurasse leguntur Sancti. 692
Iurationi per creaturas debent adesse tres comites. 695
Iuratio super turpitudine aut iniquitate magis est polluere nomen Domini, quàm peierare. 696
Iuratur bene per creaturas more Sanctorum. 694
Ius ad regnum prius, posteà datur eiusdem possessio. 372
Ius commune. 790.791
Ius & Iustitia vnde dicantur. 97
Ius gentium cedit iuri naturæ. 796
Ius gentium introduxit proprietatẽ rerum propter tria. 795
Ius naturale, ius gentium, & ius ciuile. 782.793.795
Ius primæuum naturæ nulla lege aut ordinatione deleri potest. 800
Ius quo quis tenetur esse idoneus ad finẽ creationis suæ vnde surgat. 101
Iusiurandum computari debet inter ea quæ necessaria sunt, non inter ea quæ per se bona sunt. 699
Iusti homines non moriũtur sed obdormiũt in Domino. 552
Iustificare etiam potest, quod vnificare potest. 921
Iustificari extrinsecè, & extrinseca iustitia sunt profanæ vocum appellationes. 108
Iustitia Christi quib. modis se habet ad iustitiã nostrã. 116
Iustitia & meritum ex parte Christi inuenitur in remissione peccatorum. 507
Iustitia fidei comparata Deo multum est. 114
Iustitia fidei suscipit incrementa & decrementa. 110
Iustitia nostra an posset dici ex nobis. 502
Iustitia qua iusti sumus coram Deo non est ex nobis. 106
Iustitia quomodo accipiatur. 241
Iustitia vt non est ex lege Moysi, ita ex nulla lege, neque vllis viribus nostris est. 107
Iustitiæ nostræ principales causæ. 117
Iustitiæ ponuntur quatuor gradus à D. Bernar. 110
Iustitiæ vox quid per se importet. 103
Iustificatio aliud, aliud remissio peccatorum. 106
Iusti qui non sint dicendi. 100
Iustus nemo nisi fuerit restitutus in eum ordinem vnde peccando exciderat. 100
Iustus nemo nisi reconcilietur proximo quam læserat peccando inquit

iniquitatem. 100

L

LAtria intelligitur in scripturis nomine seruitutis. 629
Lex affert multas vtilitates. 590
Lex est penes mandantē, obediēdi necessitas in subditis. 590
Lex vetus tota interiit. 596
Lex Moysi, & lex naturæ non iustificant à peccatis. 507
Libertas Euangelica quæ requirat. 1052
Libertas Euangelica imprimis fouetur in monastica. 1053
Libertas. 1052
Libri qui aperientur in iudicio extremo. 567

M

MAla minora permittuntur per indulgentiam. 1066
Mala neque volente neque nolente Deo fiunt. 1063
Mala non fiunt Deo auctore. 1062
Maledictio Dei quàm sit efficax. 577
Maledici. 849
Mali manent colligati in Ecclesia non Spiritu sancto intus inhabitante, sed donis eius. 454
Mali quo inexistendi genere sint in Ecclesia. 458
Mali perseuerantes & impœnitentes sunt in Ecclesia. 450
Mali manifesti an sint in Ecclesia. 451
Mali omnes an sint extra Ecclesiam, quia sancta est. 445
Malos in Ecclesia esse probatur Scripturis & exēplis. 445. 446
Malos non esse in Ecclesia ad quem finem contendant hæretici. 453
Malum non est cuius singulæ partes bonæ sunt. 1044
Mandata Dei non esse grauia. 586
Mandata esse difficilia peccatoribus. 588
Mandati dei executio quid sit. 588
Mandata latius explicādi cōmissionem habuit Moyses. 602
Mandata tractabuntur Euangelicè & non legaliter, quia lex mortua est. 595
Mandatorum dei obseruatio est via ad vitam. 567
Mandata dei qui non custodit non cognoscit deum. 922
Mandato eriam cæleste regnum constat. 589
Mādato cōstat pædagogia virtutis, & ordinis cognitio. 589
Mandatorum dei transgressores maledicuntur multis mōdis in lege. 576
Mandatorū præuaricatores quomodo exterminabūtur. 577

Mandatorum dei obseruatio si non adsit, omnia nihil. 571
Mandatorum obseruans vt seruus non peccat, tamē sibi inutilis manet. 592
Mandatum primum habet duas partes. 602
Mandatum sancte exequi sine gratia dei impossibile est. 588
Mandatum sanctum & iustum. 590
Maria veraciter mater Dei. 203. 204
Maria virgo concepit lege supernaturali. 193
Maria quod conceperit mirum & non mirum. 194
Mariam concepisse sine virili semine probatur. 195
Mariam reuera genuisse & non effudisse Christum velut per fistulam. 201
Mariam virginem fuisse vsque ad conceptionem, & post conceptionem, & post partum, ac perpetuo virginem permānsisse probatur. 198
Martyribus quibusdam passionis suæ, dolorem mitigante gratia dei. 214
Matrimonij legitima. 774
Mediator quod sit Christus, & sancti tamen sint intercessores quomodo constet. 635
Mediator qua ratione dicatur Christus. 654
Mediator non vocatur Christus quia intercedit. 654
Mendacia iudicum & aduocatorum. 866
Mendacia quæ videntur multa in scripturis excusantur. 867
Mendacium est triplex. 864
Mendacium multipliciter est vehementer pernicioſum. 869
Mendacium quid sit. 862
Mendacium omne, malum est. 863
Mendacium habet conuolutam malitiam. 863
Mendacium pernicioſum sit tripliciter citra culpam mortalem. 867
Mendicantium vulgus. 807
Mendici sunt symbolo seu collatione iuuandi. 944
Mens quid sit. 904
Mentiri licet nullius pietatis intuitu. 863
Mercedem operariorum fraudantes. 825
Merita Christi actu non operātur in nobis, nisi Christus fiat noster. 270
Meritorum Christi sufficientia & efficientia. 220
Meritum Christi cur non perueniat ad omnes. 268

Universidad de Deusto
Biblioteca

Miracula à Deo designari ad præsentiam imaginum. 675
Miraculis Saluator noster doctrinam suam probat. 45
Miraculorum attestatio per se non sufficit. 48
Miraculorum exhibitione antiqua doctrina non eget. 47
Miraculorum exhibitione noua doctrina fidei semper introducta fuit. 46
Miraculorum attestatio. 45
Missæ Symbolum. 181
Missarum sacrificia prodesse multis probatur. 305
Mœchus. 769
Modi multi permittendi. 1045
Monachus quid significet. 1058
Monachus quomodo seipsum offerat. 1045
Monachus quousque debeat obedire. 1053
Monastica obedientia nihil habet seruilitatis. 1052
Monastica religio qua serie viguerit ab hinc vsque ad tempora Apostolorum. 1055
Monastica religio viguit temporibus Apostolorum. 1057
Monastica exercitamenta non sunt annumeranda inter egena elementa. 1046
Monastica societas multum palearum semper habuit. 1047
Monasticè non est perfectio Euangelica, sed via tendendi ad perfectionem Euangelicam. 1048
Monastice facit hominem velut virtutem armatam. 1044
Monastice efficit hominē sacrificium medullatū Deo. 1044
Monasticus habitus sua vniformitate valde concordiæ seruandæ conuenit. 1050
Morientur omnes ante iudicium. 503
Mors Christi qua ratione dicatur vicisse mortem. 253
Mors varia. 254
Mortalis & immortalis vnus ac idem homo simul est. 557
Mortem omnem quomodo paulatim vincimus. 256
Mortuos iuuari viuorū intercessione exemplis probatur. 315

N

Nasci & renasci contingit tantummodò semel, imitari contingit multoties. 269
Natura est communis mater omnium. 795
Natura integra multa per se potest, quæ per se nō potest natura corrupta. 797
Necessitas extrema quando sit. 808.809

Necessitatē patienti non subuenientes peccāt grauiter. 765
Necessitate extrema oppressus si rapit aliena nō peccat. 805
Necessitate cōpresso qui negat, iniquus est, nedū impius. 806
Nomen Dei quod ipsi soli conuenit secundum Hebræos. 610
Nominis domini Dei, quod Græci τετραγράμματον vocant, mysterium. 610
Nomina diuorum, plagarum, creaturarum sintne computanda inter nomina Dei. 684
Nouitates vocum non profanæ. 35
Nubere melius est quàm vri his qui liberi sunt. 993
Nubes cæli in quib. veniet Christ. ad iudicium quæ sint. 362
Nuptialis vestis quid sit. 439
Nuptiæ non egent indulgentia. 1062

O

Obedientia felicitatis mater. 1020
Obedientia libera ad quā nos voto obstringimus. 1026
Obedientia perfecta in monasteriis. 1033
Obedientia perfecta qui potissimùm claruerunt. 1031
Obedientia quàm exaltet hominem. 1041
Obedientia quibus victimis præferatur. 1042
Obedientia quò relationem habeat. 1011
Obedientiam filialem Christianus debet Deo. 1034
Obedientiam homo debet Christo qualem Deo. 1035
Obedientiæ necessariæ subdiuisio. 1024
Obedientiæ perfectæ consilium exprimitur. 1028
Obedientiæ subdiuisio. 1023
Obedientiæ liberæ subdiuisio. 1025
Obedire æquè aut magis hominū constitutioni atque mandatis Dei corruptela est. 1036.1037
Obedire Deo vsque ad perfectā suiipsius abnegationem est consilij Euangelici. 1028
Obedire Deo magis oportet quàm hominibus. 619
Obedire in auditu auris. 1026
Obediendum Ecclesiæ obedientia filiali. 1035
Obediendum præpositis eadem ratione quæ Christo & Ecclesiæ. 1036
Obediendū non est alicui contra iustitiā aut veritatem. 750
Oblatio in cruce facta fuit tā pro defunc. quā pro viuis. 305
Occidens animalia an sit sine culpa. 754
Occisio quam facit Princeps, non propriè vocatur homici-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dium. 757
Occisio hominis prohibetur mandato Dei. 755
Occisio animæ per seductionem an prohibeatur mandato Dei. 755
Ocium quare fugiendum. 784
Oenopolæ. 824
Offerendi potestas pro defunctis data fuit Apostolis à Christo. 305
Offerendi consuetudinem pro defunctis ex Patribus probatur esse Apostolicam. 306.307
Opera valere ad iustificationem. 124
Opera bona quæ & fidem sequuntur & iustificationem, quàtum valeant. 126
Opera bona iustorum merentur pleniorem iustitiam. 126
Opera bona iustorum merentur vitam æternam. 127
Operum retributio fiet tam iustis quàm iniustis. 127
Opera bona hominis peccatoris quid vilitatis habeant. 509
Opera misericordiæ cur in extremo iudicio Christus solùm explicet. 377
Opera præcedentia fidē quæ dicantur, & quæ sequentia. 124
Operarij ac serui infideliter laborantes. 826
Orandum pro fratribus qui non perseverant in peccatis vsque ad mortem inclusiuè. 302
Orandi modum pro fratribus defunctis constitutum à Ioanne Apostolo semper obseruauit Ecclesia Catholica. 302
Orationes viuorū prodesse defunctis, Scripturis probatur. 301
Oratum est pro defunctis à temporibus Apostolorum. 303
Originale peccatum non habuit Christus. 207

P

PArentes quales sint, non est æstimandum, sed quòd eos habemus parentes. 729
Parentibus contumeliam aut iniuriam exhibentes peccant grauissimè. 732
Parentum necessitati vt subuenias, neque votum est soluendum, neque matrimonium. 731.732
Passionis Christi causa quomodo nos fuerimus. 234
Passio Christi continet quatuor annotanda. 250
Passio Christi, licet nunc non sit, tamen nunc operatur per viam meriti. 252
Passionis Christi fructus. 245

Passio

Passio Christi fuit opus multorum, sed diuersimodè. 233
Passionis Christi necessitas, quam denotat verbum oportet, vnde nascatur. 221
Passio Christi quatuor de causis excedit omnem passionem aliorum. 210.211
Passionis tempore Christus destitutus fuit omni solatio dolorem mitigante. 212
Passio Christi vna ratione est deflenda, alia ratione amanda. 234
Pastores qui fraudant populum necessario pabulo salutis, peccant grauiter. 761
Pater cur potiùs vocetur Deus quā dominus in Symbolo. 165
Pater in diuinis non est antiquior filio. 180.181
Pater tribus de causis ponitur in articulo Symboli. 167.168
Patrem fecisse filium suum peccatum, quomodo sit intelligendum. 219
Patrem imposuisse Filio innocenti tormenta passionis non est indecorum. 218
Patris & matris nomine quid intelligatur. 727.728
Pauperes spiritu qui dicantur. 1001
Pauperem facilius saluum fieri quàm diuitem. 884
Paupertas duplex. 998
Paupertas voluntaria cōputatur in cōsilia Euāgelica. 998.999
Paupertas Euangelica simul cum Euangelio mundo illata est. 999
Paupertas Euangelica centuplo remuneratur. 1001
Paupertas Euangelica quam accipiet affluentiam rerum in hoc mundo. 1002.1003
Paupertas quæ foris est, qua ratione generet intus in corde gaudium. 1006
Paupertate Euangelica acquiritur ius in regnum Dei. 1001
Paupertatem diutiùs præferre nolentium varius error. 1017
Paupertatis Euangelica dulcedo & remuneratio. 1004
Paupertatis voluntariæ promissio facta. 1000
Peccare aliud, aliud peccatum habere. 482
Peccare nemo non potest in hoc mundo. 516
Peccare non posse aliud, aliud non peccare. 517
Peccandi actus licet cessat: non statim tamen cessat auersio. 477
Peccant homines non solùm cōmissione, sed etiam omissio-

ne & negligentia. 476
Peccare propriè quid sit. 476
Peccata clamantia. 489.490
Peccata remitti post mortem probatur. 297
Peccata an sint quæ cõmittimus contra leges humanas. 475
Peccatum ad mortem quid sit. 502
Peccatum cui Deus non imputat qua ratione beatus. 496
Peccatum contra naturam. 780
Peccatum cur definitur esse iniquitas. 609.610
Peccatum est auersio seu deuiatio à lege Dei. 477
Peccatum est culpa, est offensa, est iniquitas. 478. Est macula, & profanatio, & vulnus, & mors animæ. 479. 480. 481. 482
Peccatum æternaliter puniri an stet cum immẽsa misericordia Dei. 579
Peccatum æternaliter puniri æquum est, si tria perpendantur. 579
Peccatum temporaneum rectè puniri æternaliter à simili demonstratur. 579
Peccatum Originale quid sit. 483
Peccatum actuale, mortale, veniale. 484.485
Peccati mortalis diuisio. 485
Peccata hominum sunt inæqualia. 486
Peccatum tribus modis committitur secundũ Gregor. 488
Peccatum & incommoda eius. 497
Peccatum originale remittitur Baptismo. 505
Peccatum quatuor modis consummatur in opere. 492
Peccatum varium. 254
Peccatum vnum posse remitti sine aliis, includit repugnantiam. 513
Peccatorem non posse mereri remissionem peccatorum ratione physica probatur. 505
Peccatores omnes sunt exhortandi vt contineant sese in exercitio bonorum operum. 510
Peccatores quidam difficilius redeunt ad viam salutis quàm alij. 493.494
Peccatori non aliud debetur quàm mors & perditio. 506
Peculatores. 814
Peculium sibi facientes de publico, peccant. 853
Pelagiani dicunt Christum non redemisse genus humanum. 236

Perfect

Perfectum, totum, & omne sese comitantur. 910
Perfecti significatio habet suam latitudinem. 910
Perfectio rei est accidens eius. 109
Perfectio viæ alia est, al, a patriæ. 916
Periurus non est, quicunque malè iurat, sed quicunque iurat falsum. 695
Periurium quid sit. 695
Periurium habet conuolutam malitiam, sic iuratio super re vana per nomen Domini. 685
Permittere quid significet. 1060
Permittit Deus mala fieri. 1061
Permittuntur quædam secundum dispensationem. 1068
Personæ tres in diuinis æquè sanctæ. 404.405
Personarum diuinarum vna esse accipit ab alia. 180
Pœnarum duplex esse genus. 218
Pœnitentis actiones quo ordine cooperentur. 500.501
Plagiarij. 814
Pontificem summum, & alios Episcopos habere iudiciariam potestatem in foro conscientiæ. 736
Possessio in communi vnde commendetur. 1015
Possessio quorundam in communi parum laudanda. 1016
Possidere regnum est esse Regem actu regnantem. 373
Possidere omnia quid sit. 1004
Potestas hominis & Dei super homines eadem, sed aliter in Deo, aliter in homine. 625
Potestas præsidendi communitati à Deo est. 616
Præceptum secundum in quo similat priori. 905
Præceptum finis consiliorum, finis præcepti caritas. 571
Præceptum vt fiat à nobis vtiliter quibus sit necessarium. 593
Præcepta Decalogi qua ratione obseruanda sunt tempore Euangelij, cùm Decalogus pars sit veteris legis. 595
Præcepta non implentur sine gratia Dei. 921
Prædestinationis diuinæ nullum est meritum. 275
Prælati an possint facere leges & constitutiones 745
Præscriptio Ecclesiæ obiicienda est reiicientibus quasdam Scripturas & antiquas traditiones. 58
Præscriptio etiam obtinet in rebus fidei & religionis. 59
Præscriptione ostenditur veritas iustæ possessionis. 59
Primogenitus etiam dici potest quem non sequitur secundogenitus. 209

Princeps & sacerdos simul cum vita potestatem deponunt. 624.& 625
Principibus timorem & honorem debent subditi. 751
Principibus & magistratibus debetur honor & obedientia. 749
Principibus tam malis quàm bonis obediendum est. 750
Prophetæ ver. Testamen. locuti sunt Spiritu sancto. 7
Proprietas rerum probatur licita. 800.801
Proprietatem rerum argumenta damnantia, & stabilientia. 789. 790.& 791
Proprietatem rerum Christus approbauit. 1013
Proprium ab initio multi Christiani habuerunt. 1012
Proximus non nisi relatione ad alium dicitur. 924
Proximus potest esse vnus alteri pluribus rationib. 924.925
Proximus quid sit secundum sensum mandati. 925
Proximus haberi debet omnis q bono esse cognoscitur. 925
Proximum esse omnem hominem omni homini scripturis probatur. 926
Proximi nostri sunt hæretici & infideles vsque ad mortem, non autem post mortem. 936
Proximos suos ne minimam quidem partem hominum reputant sectarij. 936
Proximi nostri sunt Angeli. 937
Proximi naturam diligere oportet, nō qualitates malarum affectionum. 947
Proximo omni subueniēdū in eo quo proximus est. 942.943
Proximus aliud significat quàm amicus. 946
Proximus quod sit omnis homo omni homini, quibus de causis fiat. 927
Proximos inter se esse Christianos multis rationibus constat. 929.930.931
Proximum esse vna re satis est. 932
Purgatorio qui continentur ceciderunt ad Austrum. 313
Purgatorium esse carcerem expiationis, esse ignem expiatorium scripturis probatur. 288.289.290
Purgatorium quibus contingat. 291
Purgatorium esse docet conformiter cum scripturis doctrina Ecclesiæ. 300
Purgatorium ex Scripturis demonstrari potest. 287
Purgatorium vnde sit dictum. 284

Quid

Q

Quid censendum de malis pœnarum. 1074
Quiescere in Domino non est otiari. 715

R

Rapina est grauius peccatum quàm furtum. 788
Rapina est peccatum mortale. 813
Rapina & raptus differunt. 813
Rapinas prohibitas esse probatur scripturis. 789
Raptus. 779
Rebellis quis dicatur. 586
Redemptio quid significet. 242
Redemptionem quæ est in Christo nobis datam esse, solius est gratiæ non meriti. 508
Reliquiæ peccatorum expiantur ab anima post mortē. 299
Remissio peccati & iustificatio sunt ex reputatione Dei misserentis. 507
Remissio peccatorum ex parte hominis quæ requirat. 499
Remissio peccatorum sæpius iterari potest. 518
Remissio peccatorū & impij iustificatio an idem sint. 495
Remissio peccatorum suscipit incrementum. 516
Remisso peccato an sint simul sublata omnia quę secum adfert peccatum. 515
Remittit Christus peccata secundū humanā naturam. 511
Remittit peccata aliter Deus, aliter Christus, aliter Sacerdos. 512
Remittere iubetur omnis homo offensam in se cōmissam, in quantū se concernit, non in quantū Deum concernit. 512
Remittuntur peccata à diuersis per diuersa media. 497. 498. 499
Remittit nec Deus, nec homo peccatum cum præiudicio tertij. 513
Resurgēt omnes homines, sed nō omnes immutabūtur. 536
Requies sanctorum incepit post Christum resurgentem. 702
Resurgent omnes pij eodem modo quo Christus. 528
Resurrexisse multos cum Christo probatur. 338
Resurrectio eorū qui surrexerunt cū Christo vera erat. 338
Resurrectio carnis probatur ex Proph. Iob. 522
Resurrectio Christi probatur scripturis. 330.332
Resurrectionis Christi tempore ad quid terræmotus factus sit. 333

Resurrectio carnis probatur testimoniis noui Testam. 525
Resurrectio impiorum quomodo fiet 536
Resurrectio mortuorum non erit difficilis. 540
Resurrectio mortuorum quomodo per Christum. 529
Resurrectio mortuorum erit in nouissimo die. 539
Resurrectio mortuorũ nõ longius hora adest à nobis. 539
Resurrectio fiet simul & eodem tempore. 542
Resurrectionis Christi & aliorum quæ sit diuersitas. 528
Resurrectionis Christi fructus. 335
Resurrectionis nostræ spem viuã habemus per resurrectionem Christi. 336. 337
Resurrectio omnium Christus causſa est & ratio. 337
Resurrect. iustorum Christus forma est & exemplar. 337
Resurrect. negantes velut hæreticos redarguit Apostol. 525
Resurrect. quibus similitudinibus probet Paulus. 530
Resurrectione facta qua ratione corpus magis erit spirituale quàm ante. 533
Reus fit omnium qui offendit in vno. 578

S

SAbbatum Domini ab initio mũdi typum gessit requiei, quæ est per Christum. 704
Sabbatũ filiis Israël datũ in præceptũ non Christianis. 704
Sabbatum mutatum in Dominicam. 705
Sabbati translatio in Dominicam à quo & cuius auctoritate facta sit. 706
Sacramentis iustificamur, & non fide tantùm. 119
Sacrilegi sunt recipientes beneficium & non facientes officium. 815
Sacrilegium. 814
Salus nõ offertur per Christũ, nisi certo modo qualificatis. 94
Saluum esse à peccatis quid sit. 189
Sanguis Christi quoties nominatur, reuerẽtia exhibenda. 250
Sanguine Christi per fidem redimitur debitum præcedentium delictorum. 99
Sancta Dei non passim aut omnibus communicanda. 463
Sancti in quo ordine sint. 638
Sancti quomodo sint venerandi. 638
Sanctis communis est cum Deo cæremoniarum cultus: quia vnum sunt sancti cum Deo. 639
Sanctorũ inuocationẽ semper creditã fuisse in Eccl'esia. 640

Sancti Angeli orant pro nobis, curam nostri gerunt, nostras orationes offerunt Deo, mittũtur in ministerium eorum qui salui fiunt. 640. 641
Sãctos intercedere pro nobis ostẽditur ex lege caritatis. 642
Sanctorum inuocationem esse vtilem ex articulo fidei probatur. 644
Sanctorum communio. 644
Sancti quomodo opitulentur nobis. 651
Sancti non sunt Dij. 630
Sancti & Deus ineffabili modo vnum sunt. 630
Sancti possident regiam maiestatẽ aliter, aliter Christus 631
Sancti quomodo sunt vnum cum Christo. 631
Sanctorum animæ an nunc sint cum Christo in throno Dei patris. 632
Sancti qua ratione sint honorandi. 633. 634
Sancti Dei homines quod patiuntur, qua ratione dicatur pro aliis esse. 951
Sancti participatione quadam dij sunt. 160
Sancti intuentur speculum in quo relucent omnia. 658
Sanctos qui rogat, subsidium Christum non excludit. 662
Sancti nunquam nominandi sunt inter mortuos. 656
Sanctorũ cultum ab initio docuit Ecclesia propter quatuor. 636. 637.
Sanctorũ de numero aliquem esse vnde constet. 637
Sanctorum cultum non esse reiiciendum propter quorundam abusus. 634
Sanctorum aliter participes sunt iusti, aliter iniusti. 465
Sanctorum dies mortis vocatur natalis. 657
Sanctorum mors corporalis est ostium vitæ. 656
Sanctus quid significat. 404
Sanctum in scripturis accipitur multifariam. 444
Sapientia vera, est verbum Dei ad cor transiens. 12
Satisfacere quid sit. 242
Schismatici & excõmunicati sunt foris extra Ecclesiã. 443
Scriptura & Ecclesia loquuntur de sanctis tanquam viuentibus, quasi mortui non essent. 553
Scripturam vbique exigentibus quid respondendum sit ex ipsis scripturis. 62
Scripturis probatur certitudo qua credi debet verbũ Dei. 14
Scripturis solis esse credendũ qui asseuerãt, hæretici sunt. 63

Scripturam multi tenent sine verbo Dei. 442
Scripturæ vt bene intelligantur opus est magistrũ sequi. 68
Scripturas per se non posse intelligi docet Hierony. 68
Scripturæ vt bene intelligantur quem oporteat præcipue deum sequi. 69
Scripturas pro se ferè semper producunt hæretici. 65
Scriptura multipliciter vitiatur. 65
Scriptura vet. Testamen. tam est Spiritus sanctus quàm scriptura noui testamenti. 7. 8
Sectarij odiendi, vel ea ratione quòd non subsistant in vno. 734
Sententia damnatorum qua praxi poterit euitari. 379
Sentent. interlocutoriæ & principalis differentia. 934
Seruire quid propriè sit. 522
Seruit nemo Deo vitiosis actibus. 622
Seruimus Deo in quauis re honesta facta secundum rationem virtutis in laudem Dei. 623
Seruiendum sit cur & quomodo soli Deo. 624
Seruiens homini in honestis & licitis Deo seruit 627
Seruiendum est Deo soli seruitute latriæ. 629
Seruiendum esse soli Deo scriptura quæ præcipit, eadem præcipit hominibus seruiendum. 627
Seruitus. 1152
Seruitus varia. 255
Sicut, non quantitatis, sed qualitatis significationem habet. 941
Sicut, similitudinis non quantitatis significationem habet. 949
Signum vniuersale facit distributionem aliquando pro generibus singulorum, aliquando pro singulis generum. 275
Simonia. 815. 816
Simonia tria capita requirit consideranda. 816
Simonia sex habet regulas considerandas. 817
Simonia vt sit punienda ab Ecclesia duo requirit. 821
Simonia mẽtalis, quæ tripliciter inuenitur in homine. 823
Simulacra sua quo loco Gentes habuerint. 667
Solicitudo anxia venit ex imperfectione fidei. 167
Solicitudine rerum non oporret angi Christian. 166
Speranda quæ propriè dicantur. 84
Speranda quænam subsistant in nobis per fidem gehennæ. 85

Spiritus

Spiritus varia significat in scripturis. 393
Spiritus mali varij. 395
Spiritus sanctus probatur esse Deus. 397
Spiritus Dei est vita animæ. 569
Spiritus dicitur sanctus per appropriationem. 405
Spiritus sanctus habet alia nomina. 405
Spiritus sanctus aliud est, aliud donum eius. 454
Spiritus sanctus an per malos loquatur verbum Dei. 8
Spiritus sanctus a Patre & Filio. 400
Spiritus sancti duplex processus. 401
Spiritus sanctus cur vocetur Spiritus Dei. 403
Spiritus sanctus est præcipuus tutor fidei. 72
Spiritus sanctus non quemuis illuminat intus in corde per reuelationem. 54
Spiritus sanctus quomodo mittitur, & quomodo venit ad nos. 407
Spiritus san. aliter apparuit visibiliter, aliter Christus. 408
Spiritus sancti fructus. 410
Spolia Aegyptiorum facta per Israelem. 805
Statuæ sanct. non contrariantur mandato Dei. 605
Statuis Dei gloriam non exhibent Christiani. 667
Stuprum. 779
Suffragia pro defunctis non habenda docentes damnantur per concilia Ecclesiæ. 304
Surrexit Christus sua virtute. 333
Susurrones. 850
Susurratio grauius peccatum quàm contumelia. 850
Symbolum fidei est prima traditio Apostolica. 145
Symbolũ fidei traditũ & cõpositũ est ab Apostolis. 143. 144
Symbola quatuor fidei. 142
Symboli vocis interpretatio. 142

T

TEmpus mediũ inter redemptionẽ generis humani & extremum iudicium, cur Saluator vocet horam. 539
Tempus nullum post tempus legis Euangel. 314
Tempus merendi non restat homini post mortem. 314
Tentari neque bonum neque malum. 961
Testamentorum veteris ac noui quanta sit corruptio nostro tempore. 66
Testimo. ferentes quidnam debeant obseruare. 840

Testim

Testimonium falsum dicere contingit tribus modis. 841
Testimonium falsum graue peccatum est in iudiciis verò malum infame. 841
Testimonium falsum multipliciter dicitur extra iudicium forense. 842
Totum quid significet secundum impositionem, & quid secundum phrasim. 906
Totum & perfectum non separantur ab inuicem. 923
Totius voce plenitudo significata habet suã latitudinem. 911
Toto corde minus diligitur Deus hic quàm in cælis. 912
Toto corde minus diligebatur Deus tempore legis quàm tempore Euangelij. 912
Toto corde minus diligitur à sanctis ante, quàm post resurrectionem corporum. 912
Toto animo dicitur fieri quod præcipuo fit studio. 906
Traditione accepta, & ea quæ scripta sunt, eandem habent vim. 906
Traditionis descriptio. 28
Traditiones quare cum scripturis seruatæ sint. 32.33
Transgressio an fieri possit sine contemptu. 585
Tribunal Christi. 585
Trinitatis decretũ de incarnatione & passionib. Christi. 363
Tuba nouissima quid sit. 228
Tuba nouissima quid sit. 541

V

Verbi Dei proprietates. 10.11
Verbo hominis non debetur fides qua Christi fideles sumus. 15
Verbum aliter decernunt quibus reuelatur, aliter quibus vlterius annunciatur. 45
Verbum aut vocem Dei audire quid sit. 1025
Verbum Dei antiquius est scripturis. 18
Verbum Dei est extensius scriptura sacra. 24
Verbum Dei est præcisum obiectum fidei. 17
Verbum Dei est fons sapientiæ. 11
Verbum Dei est imber fœcunditatis. 11
Verbum Dei est lumen vitæ. 10
Verbum Dei est lux mundi. 10
Verbum Dei non mittit radices in malis. 12
Verbum Dei non omnes habent, qui habent Scripturam vtrinsque Testamenti. 442

Verbum Dei nemo rectè eloquitur nisi spiritu Dei. 442
Verbum Dei qua fide sit suscipiendum. 13
Verbum Dei quàm obuiè debeat suscipi. 14
Verbum Dei quid sit. 4
Verbum Dei aliud, aliud scriptura sacra. 443
Victoria multiplex. 255
Victoria per Christum quàm sit valida. 263
Virginalis, vidualis, cõiugalis cõtinentiæ dona Dei sunt. 985
Virgin. cantant canticum nouum ante thronum Dei. 976
Virgines cur nomina Dei & agni frontibus inscripta habent. 976
Virgines in cælis quo loco & nomine honorentur. 975
Virgines fuerunt Christus, Maria, &c. 980.981.982
Virginitas non tollitur per omnem pollutionẽ carnis. 970
Virginitas perditur vno congressu carnis, non autem continentiæ donum. 991
Virginitas quibus præsidiis sit tutanda. 983
Virginitas vera inter Gentiles potuit esse. 972
Virginitatis commendatores. 979
Viduitatis seruatæ exempla insignia. 984
Virgo, innupta, vidua, quid sint. 968
Virginum viduarúmque varia conditio. 969
Vita quid sit. 545
Vita humana. 545
Vita æterna. 545
Vitam æternam multis nominibus exprimere licet. 546
Vita hominis sancta qua ratione vocetur æterna. 547
Vita beata qua ratione sit æterna. 548
Vita hominis duplex, temporalis & æterna. 548
Vita æterna subdiuiditur in vitã gratiæ & vitam gloriæ. 548
Vitam æternã habentes quòd moriãtur vnde proueniat. 551
Vita æterna aliter est in Deo, & Christo, & aliter in Sanctis. 553
Vitam æternam habere possunt omnes homines ante mortem, sed diuersimodè. 555
Vita æterna in quibus sit, regulis Euangelic. cognoscitur. 556
Vita hominis naturalis, breuis est & caduca. 544
Vita multiplex. 753-754
Vitam æternam an mali Christia. habeant per fidem. 556
Vita æterna aliter est hic dispositа, aliter in futura felicitate.

tate. 556
Vitam æternam hic habemus in nobis, posteà verò intrabimus in illam. 558
Vitam æternam nemo ingreditur, nisi qui prius habuerit hic vitam æternam in se. 559
Vita æterna non est stipendium nostræ virtutis secundum rationem meræ iustitiæ. 559.560
Vitæ æternæ initium purè est ex gratia, consummatio tamé eius etiam pro meritis datur. 560
Vitam æternã sub merito cadere ex Paulo demonstratur. 561
Vita vera, vita virtutis, vita æterna, quomodo vnum sunt & idem in substantia. 567
Vitam vnde habeant viuentia. 753
Voluntates duæ in Christo. 271
Vota emissa reddere oportet. 993
Vouendi castitatem mos peruetustus est. 993.996
Vouere possumus cõtinentiam etiam si donum Dei est. 992
Vri quid sit. 961
Vsura. 826
Vsura quibus regulis cognoscenda. 828.829
Vsura implicita quibus regulis cognoscitur. 832.833
Vsuram accipere à pararo, &c. licitum est. 835
Vxorum pluralitas olim permissa. 771

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TRACTATVS PRIMVS DE VERBO DEI.

Quæ sit intentio Auctoris, & totius operis summa.

CAPVT I.

DEMONSTRATIONEM tibi facturus, Ioachime fili, de Religione Christiana, non alunde, quàm ex verbo Dei, principio id à te requiro, vt adsis totus, tam animo quàm corpore, vt auribus, ita & mente. *DISCIP.* Adero domine, etiam charta & calamo, & omni qua potero diligentia. Nam hoc nostro tempore, nihil tam desiderari video, quàm vt singula religionis nostræ demonstrentur verbo Dei. *M.* Cœpit profectò nunc mundus adeò esse Theologus, adeóque argutus in Scripturis, partim studio discendi, partim malitia contradicendi, parcim libidine quadam nouandi omnia, vt subinde risum, sæpè etiam stomachum moueat, quidquid protuleris in concione, extra verbum Dei. Hoc passim: hoc publice, & priuatim cunctis est in ore, hoc & appellant velut sacrum, ac supremum tribunal omnis controuersiæ dirimendæ, circa fidem ac religionem. Malè quidem, sed non prorsus immeritò, propter fabulosum genus docendi multorum. Quanquam igitur iam annum audientem te professiones theologicas, abundare cõfido præceptis eius institutionis: tamen, vt aliquando prodeas idoneus pastor gregis dominici, potens exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere, ex ipso cui addicti sunt principio, nolui prætermittere, quin & hoc genere demonstrandi singula ex verbo Dei, te populo conspicuum & vtilem facerem. Simplex erit, & plana institutio quã paramus, aptata vbique ad captum popularem, per interrogationes, secundum specimen quidem plebeias, veruntamen peropporMAGISTER.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tunas ad docendum. Tu autem facilis esto, & quantum poteris succinctus in responsione, nihilominus liber ac argutus in proponendo, in arguendo, in replicando, donec effectum fuerit quod promittimus, id est, donec penitus eluceſcat demonstrata veritas religionis, qua Christianè viuitur. Omne enim studium nostrum, & intentio in hoc erit, vt plene ac dilucidè demonstrentur singula, quæ ad ipsam veram, verèque Euangelicam Religionem pertinere dignoscuntur. *D.* Et quem precor, seruabit dominus meus ordinem in progrediendo? *M.* Diuina aspirante gratia, absoluemus sex libris totã hanc demonstrandi institutionem, & id quidem hoc ordine. Primaria portio Religionis Christianæ est fides in Deum per Dominum nostrum Iesum Christum. Nam fide habemus accessum in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Et sine fide impossibile est placere Deo. Imò quidquid non est ex fide, peccatum appellatur Paulo. Porrò fidei obiectum est verbum Dei. Ideo primo libro agemus de verbo Dei, de fide insuper, & iustificatione quæ est per fidem. Secundo verò libro agemus de his quæ speciatim fide Catholica credenda sunt. Quoniam autem nihil profuerit credidisse, nisi & ex fide succreſcat obedientia mandatorum Dei, dicente Samuele Propheta: Melior est obedientia quàm victimæ. Et Apostolo. Circuncisio nihil est, præputio nihil est, sed obseruatio mãdatorum Dei: propterea rectio libro faciemus demonstrationem de mandatis, & cõsiliis, ac permissionibus Dei. Priori quidem loco, de mandatis decalogi, secundum quem per Christum in noua lege renouata sunt, necnon de duobus illis primis ac maximis mandatis cãritatis, ex quibus pendent vniuersa lex & Prophetæ. Posteriori verò loco, de ijs mandatis, consiliis, & permissionibus, quæ Euangelio Christi peculiaria sunt. Præterea quia in nullum nomen religionis, siue verum, siue falsum, coagulari homines possunt, (sic enim habet Augustinus) nisi colligentur aliquo signaculorum vel Sacramentorum visibilium consortio, sine quibus perfici non potest pietas: ideo quarto libro agemus de Sacramentis Ecclesiæ. Adhæc quia fragilis est natura nostra, & paupercula, multorum atque adeò omnium egena, quibus sanctè viuitur, vt omnino subsistere non possit in vera Religione, siue gratuito diuinæ gratiæ auxilio: eam ob causſam quinto libro demonstrabimus, quæ sint vera Christianorum sacrifi

Summa operis absoluetur sex libris.

Ad Heb. 11

Quid primo libro tractabitur.

Quid secundo libro.

2. Cor. 7.

Quid tertio libro.

Quid quarto libro.

Quid quinto libro.

sacrificia, orationes obsecrationes, supplicationes, quibus propensum in nos, & propicium reddimus Deum, vt & condonet quod peccatum erat, & donet præterea, sine quo religiosè viuere nemo potest. Sexto demque libro fiet demonstratio de virtute, eiúsque officiis, speciebus, atque efficacia. Et quoniam opposita iuxta se posita magis eluceſcunt, idcirco eodem libro simul agemus de vitiis virtuti contrariis, quantum & quousque ex verbo Dei id fieri potest. Nec pertractabimus tantũmodo rudimenta eorum, quæ diximus, sed & controuersias difficiliores propè vniuersas, quas peperit circa Religionem hoc nostrum seculum, simul explicabimus, vnamquamque suo loco: Idque per gratiam Dei, eo demonstrandi genere, quo veritas adeò dilucidè ob oculos ponetur (quantum expedit populari institutioni) vt ea non poterit non perspici, nisi forte ab illis, qui mentem fuligine errorum incurabiliter obtectam habent. Hunc sanè ordinem seruaturi ob institutionẽ quæ fit in volumine legis diuinæ. Nam Abraham primò credidit vocanti Deo, & reputatũ est illi ad iustitiam. Deinde & obediuit offerens filium suum Isaac, & fides eius ex operibus obedientiæ consummata est. Tertiò accepit signũ circuncisionis signaculum iustitiæ, prose, suáque familia, vt coaleſceret in populum sanctum, peculiarem Deo. Quartò sacrificiis & orationibus sic placuisse inuenitur, vt pater fieret multarum gentium, hoc est, omniũ pie colẽtium Deum, cuiuscunque sint nationis. Quintò omni tempore vitæ adeò exercuit virtutem, vitans eius contrarium vitium, vt verè vir religiosus Deo probaretur. In fine autem operis subiiciemus appendicem de vera falsáque Religione, in qua simul ostendemus, qui sint veri veræ Religionis alumni, qui infirmi, qui vacillantes, aut suspecti in eadem, qui insuper desertores: Et inter hos quidem, qui pro seductis, qui pro seductoribus, qui denique pro Schismaticis & Hæreticis habendi: & quemadmodum Præpositi Ecclesiæ, Principésque Reipublicæ Christianæ, vnumquemque prosua qualitate tractare debeant, secundum traditionem Apostolicam. Ante omnia autem explicabimus quid sit verbum Dei, ex quo promissas demonstrationes faciemus, vbi quærendum, & quomodo discernendum.

Quid sexto libro.

Vnde hunc ordinem desumpserit auctor.

Quæ in fine operis adiicienda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid nomine verbi Dei intelligi debeat.

CAPVT II.

M. AGI-STER.

MVLTVS vbique sermo est, & varia opinio de verbo Dei, dic igitur quam tu conceperis de ipso sententiam? *D.* Quod sit doctrina diuina, regula nostra. *M.* Recte. Deus enim verbo suo velut regula actionum nostrarum, erudit nos, ac dirigit in viam salutis æternæ. Cæterum vt paulò propius accedamus ad explicationem vocis: verbum solet interpretari nuntius mentis. Verbum itaque Dei nuntius est mentis diuinæ, sicut verbum hominis est nuntius voluntatis humanæ. Quemadmodum enim voluntas hominis nemini potest cognita esse sine verbo hominis: ita & voluntas Dei, sine verbo Dei à nobis cognosci non potest. At nunc quæro ex te, an præcisè verbum Dei dici debeat, omne illud & solum, quod os Domini locutum fuerit? *D.* Omnino, sicut verbum hominis dicitur omne quod loquitur os hominis. *M.* Non sis præceps fili. Si quidem hoc pacto, neque illud plenè, neque istud definitur verè. Plerunque enim nobis loquitur Deus verbum suum, non quidem suo, sed nostro hic viuentium ore, ponens verba sua in os hominis annuntiantis mysteria Dei. Et misit Dominus, inquit Hieremi. manum suam, & tetigit os meum, & dixit ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo. Hinc passim obuium habes in scripturis: Sicut dictum est à Domino per Prophetam dicentem. Hinc quoque illud: Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domino. Non, inquit, ego vox clamans, sed ego vox clamantis, scilicet Dei, qui pro magnitudine desiderij per organum vocis meæ clamat potiùs quàm loquitur, ad petrosos & arefactos homines huius deserti mundi. Hinc & illud Propheræ dicentis: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Hinc denique est quod Christus ait: Sermonem quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me Patris. Quapropter vt probè cognoscas verbum Dei, non debes tam attendere cuius ore, quàm cuius pronuntietur spiritu. Nam homo spiritu Dei profert verbum Dei, & Deus per os hominis spiritu suo loquitur verbum suum diuinum, iuxta illud: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. In promptu est hic plura citare testimonia

a nessag

Quid sit verbum Dei.

Hiere. 1.

Luc. 3.

Psal. 44.

Ioan. 14.

Mat. 10.

monia, at ista sufficiunt. Homo potest humana suo sensu concipere & eloqui, etiam si non didicerit ab alio. Porrò mysteria Dei, quæ captum mentis creatæ excedunt, concipere & eloqui omnino non potest absque spiritu Dei, reuelante, vel per internam inspirationem, vel per alterius instructionem. Sicuti enim nemo scit (Apostoli argumento vtar) quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est: ita & quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei. Addit Apostolus: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo nobis donata sunt, quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus. Itaque definiendum erat verbum Dei hoc modo: Verbum Dei est, quod Deus loquitur spiritu suo diuino, siue per semetipsum, vt fecit ad Adam, ad Cain, ad Noe, ad Abraham, ad Moysen, ad Heliam, aliosque sanctos Dei homines, nonnunquam forinsecùs, quasi ore ad os, aliquando intrinsecus, reuelans intus mysteria, siue per interpositas personas: vti solet maiestas regum, dans responsa per interpretes. Quo quidem modo patefecit nobis Deus multa per Angelos, pleraque per Prophetas: præcipua autem per filium suum vnigenitum Christum, illiusque Apostolos, vt docet Paulus dicens: Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Propheris, nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. *D.* Verumtamen Apostoli & Euangelistæ videntur humano quodam ingenio & industria annuntiare historiam vitæ Iesu, & facta Apostolica, secundum quod viderant & audierant, aut fideli narratione didicerant, vti historiographi solent describere gesta principum sibi cognita. Quæ igitur hic ratio verbi Dei? *M.* Quemadmodum Deus vtitur ore hominum ad annuntiandum verbum suum, ita vtitur & spiritu humano, ac industria, prudentiaque hominis. Apostoli euangelizando indubiè vsi sunt sua memoria, suo lumine naturali, & industria: nihilominus quod euangelizarunt & scripserunt, reuera verbum Dei est, etiam si narrent facta mere humana: vt quòd paralyticus portabatur à quatuor: quòd Iudas per contractum vendiderit Christum triginta argenteis: quod pretium librorum malorum quos combusserunt, Actorum 19. inuentum sit denariorum quinquaginta millium. Deus enim sic temperauit facultates natura

Homo spiritu suo eloquitur humana, non autem mysteria Dei. 1. Cor. 2.

Obiectio.

Historica narratio. Apostolorum reuera verbum dei est. Marc. 2. Matt. 26. Act. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

les Apostolorum spiritu suo diuino, in narrando quæ ad Euangelicam historiam pertinent, sic direxit, sicque illumina uit, partim suggerendo quæ ipse prius egerat & docuerat, Ioan 16. partim docendo quæ necdum reuelata erant, vt non sint locuti nisi quod Deus per ipsos suo nomine doctum & annuntiarum voluit, in omnibus illorum dictis cooperando, & sermonem annuntiatum per eos confirmando, vti habes Marci vltimo, Illi autem profecti, inquit prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis: Cooperante quidem intus, quia Apostoli, vti testatur Lucas Actorum secundo capite, loquebantur variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis: Confirmante verò sermonem sequentibus signis, quia dabat sermoni auctoritatem in cordibus audientium per attestationem miraculorum, quæ simul edebantur. Quod elegantissimè declarat Apostolus ad Hebræos secundo dicens: Quæ, scilicet salus, cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestãte Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus, secundum suam voluntatem. Enarratio itaque historiæ vitæ Iesu, signorum, & doctrinæ eius, Actorum item Apostolicorum & cæterorum huiusmodi, prout in scripturis noui & veteris testamenti descripta inueniuntur, duplici ratione verbum Dei dicitur: Quarum prior est, quia omnia hæc mundo reuelata sunt, & ostensa à Deo, veluti hoc modo loquente ad erudiendum homines in vitam æternam. Altera verò est, quia omnia hæc sunt annuntiata atque descripta Spiritu sancto intus docente, intus suggerente, intus ad eloquendum cooperante, denique & sermonem iam probatum confirmante per miracula, quò velut suus, ipsius Dei sermo ab hominibus reciperetur. *D.* Cæterùm hoccine vniuersale est, quòd quotiescunque loquitur Deus verbum suum diuinum per hominem, id faciat, per Spiritum sanctum intus agentem? *M.* Prorsus, si loquamur de annuntiatione verbi primò prima, qua scilicet Deus primitus reuelat voluntatem suam hominibus. Nam aliud est de prædicationibus, quibus verbum Dei iam annuntiatum mundo, vlterius in animos aliorum, vel ex scripturis transfunditur, vel ex traditione, de qua paulò inferiùs tractabimus. Nunquam enim reuelauit Deus cælitus verbum suum: nunquam etiam prima

ma annunciatione manifestauit populo, neque per Patres veteris Testamenti, neque per Apostolicos viros noui Testamenti, sine spiritu suo intus reuelante, & intus dirigente organum vocis, vt non nisi sensa Dei loquerentur. Sicut ipse Christus promisit dicens: Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Per illum dabitur vobis in illa hora quid oporteat vos loqui. Dicit quid oporteat vos loqui, quia sic intus illuminabit, sicque spiritum vestrum temperabit, & oris linguam diriget, vt non loquamini aliena, aut indiscreta, aut placentia, sed idipsum duntaxat quod Deus intendit, quódque in caussa Dei loqui oportet. *D.* Credibile quidem est, non nisi Spiritu sancto fuisse locutos, eos de quibus legitur: Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. At temporibus ante Christum Spiritus sanctus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. *M.* Hoc loco te scire oportet, neutiquam alium fuisse Spiritum, qui olim in Patribus, alium qui his nouissimis diebus locutus est in Apostolis, sed vnum eundémque. Docet istud Diuus Petrus in priori sua Canonica cap. 1. De qua inquit, salute (scilicet animarum) requesierunt, atque scrutati sunt sancti Prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi, pronuntians eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias: quibus reuelatum est, quòd non sibiipsis, vobis autem ministrabant ea quæ nunc nuntiata sunt vobis, per eos qui euangelizarunt vobis Spiritu sancto misso de cælo. Hæc Petrus. In qua sententia obseruabis tria. Primum eundem spiritum qui locutus est in Christo & Apostolis, locutum fuisse olim in Prophetis: vnum enim sunt spiritus Dei Patris, spiritus Christi, & Spiritus sanctus. Secundum de eadem prorsus salute per eundem illum spiritum annuntiasse Patres ante Christum, & Apostolos post Christum, vtputa de redemptione quæ est in sanguine eius. Tertium illos olim fuisse locutos nobis, & ad nostram institutionem, ne dicamus non pertinere ad nos verbum Dei veteris Testamenti, vtque duplicis generis annuntiatione, Prophetica scilicet & Euangelica, immobilior esset testificatio veritatis. Certo certius est omnem scriptu-

Prophetæ vet. testa. locuti sint Spiritu sancto.

Scriptura ram veteris Testamenti, tam esse à Spiritu sancto, quàm
vet. test. tam scripturam noui testamenti, dicente Petro Apostolo: Non
est Spiritus enim humana voluntate allata est aliquando prophetia: sed
sancti, quam Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Agit
scriptura no enim ibi de Prophetiis veteris Testamenti, quia præcedit:
ui testam. 2. Pet. 1. Et habemus firmiorem Propheticum sermonem cui bene
facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in hoc caliginoso
loco, donec dies eluceſcat, & lucifer oriatur in cordibus ve-
stris. Hæreticum est asseuerare Patres veteris Testamenti
2. patres ue- non fuisse inspiratos Spiritu sancto, quando reuelabant my-
teres habuit alios sa sterια eius Testamenti. Cuius hæresis notauit Dosithæum
lem. Samaritanum Tertullianus libro suo de hæresibus, qui pri-
mus ausus fuit Prophetas, quasi nõ in Spiritu sancto locutos,
repudiare. Quòd autem inuoluit argumentum tuum, vide-
licet Spiritum sanctum tum temporis non fuisse datum, quia
Iesus nondum erat glorificatus, nihil habet virium. Debet
enim intelligi dictum illud Ioannis de visibili illa & admira-
die pentho. bili missione Spiritus sancti, qua effusus fuit ad plenitudi-
nem super Apostolos in die Pentecostes, multósque alios
primitiuæ Ecclesiæ. Vtique tamen dabatur Spiritus sanctus
in cordibus Sanctorum ante aduentum Christi, prout apertè
demonstratur ex illo Psalmistæ: Ne proiicias me à facie tua,
& spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi læ-
titiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me: aper-
f. 6. passi tissimè autem ex præallegata auctoritate Petri. D. Videtur
ergo non posse pertinere ad verbum Dei, quod in Bibliis le-
gitur dictum per malos aut sceleratos homines. M. Qua-
An per ma re hoc? D. Quia mali non sunt inspirati Spiritu sancto, alie-
los loquatur ni enim sunt à sanctimonia. Itaque quod loquuntur, verbum
Spiritus san Dei dici non potest, iuxta definitionem iam suprà dictam.
ctus verbũ M. Vacui quidem sunt eiusmodi homines Spiritu sancto in-
Dei. tus habitante, & sanctificante corda ipsorum: attamen ha-
le predicatori bent spiritum Dei forinsecus illuminantem, & ponentem
si q trasunde verba Dei in ora ipsorum, si non ad illorum, certe ad Eccle-
ncta in ho- siæ vtilitatem. Sunt enim, præter gratiam Spiritus sancti gra
lem. tum facientem, & aliæ gratiæ gratis datæ ad vtilitatem alio-
1. Corin. 12. rum. Dicit enim Apostolus: Vnicuique datur manifestatio
spiritus ad vtilitatem, alij per spiritum datur sermo sapien-
tiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum,
alij fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatis in vno spiritu,

alij

alij operatio virtutũ, alij prophetia, alij discretio spirituum,
alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc
autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens
singulis prout vult, etiam iis quos non inhabitat, vt licet de-
monstrare ex septimo capite Matthæi: Vbi exclamantibus
malis in hunc modum: Domine Domine nõne in nomine
tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, &
in nomine tuo virtutes multas fecimus? confitebor, inquit
Dominus illis: quia nunquam noui vos, discedite à me om-
nes qui operamini iniquitatem. Quòd autem Caiphas loque
batur verbum Dei, dicendo: Expedit vobis, vt vnus homo Ioan. 11.
moriatur pro populo, & non tota gens pereat: clarè testatur
Ioannes, inquiens: Hoc autem à semetipso non dixit, sed,
cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus mo-
riturus erat pro gente &c. Rursum quòd Deus locutus sit
verbum suum per Balaam filium suum Begorariolum, pa-
tet Numerorum 22. 23. 24. Et venit ad eum Dominus, &
posuit verbum suum in ore eius, & dixit Balaam ad Balech
regem: Nõnne nuntiis tuis quos misisti ad me dixi: Si dede-
rit mihi Balech domum suam pleni argenti, non potero prę-
terire sermonem domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali
proferam ex corde meo. Profectò neuter istorum habebat
Spiritum sanctum inhabitantem, quia vterque malus erat:
vti constat ex eisdem locis. Quod tamen dixerunt, afflatu
dixerunt Spiritus Dei reuelantis mysteria. D. Valde alie-
num apparet maiestatem diuinam in sacrosanctis mysteriis
suis reuelandis, vsam fuisse hominum sceleratorum organo.
M. Alienius erat verbum Dei incarnati ex vtero hominis,
vt verum fieret: Verbum caro factum est, & habitauit in no-
bis. (Cæterum de verbo incarnato aliàs suus dicendi se offe-
ret locus.) Alienius Deum mori pro nobis hominibus, cùm
inimici essemus. Alienius, maculas, sordes, abominationes
conscientiarum nostrarum ablui sanguine eius, qui super om-
nia est, & sexcẽta alia alieniora sunt. Omnia tamen hæc con-
tigerunt cùm placuit illi, cui quod placuit, alienum vltrà dici
non debet. Interim perraro inuenitur homini mente repro-
bo fuisse facta reuelatio mysterij diuini. Regulare autem est
quod affirmat sanctus Petrus loco præallegato, nempe pro-
phetias illatas esse mundo per sanctos Dei homines inspiti-
ratos Spiritu Dei, quia vasa pura esse conuenit eos, qui sacro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctum Dei verbum cælitùs de puritatis fonte suscipiunt. Per sanctos, inquit, nec illo contentus, superaddit Spiritu sancto inspiratos, insinuando non omnes sanctos loqui prophetias, omnes tamen loquentes prophetias regulariter, & sanctos esse, & inspiratos Spiritu Dei sancto.

Quæ sint proprietates verbi diuini.

CAPVT III.

MAGISTER. Differētiæ inter verbū Dei & verbū hominis.

QVANTVM putas distare verbum Dei à verbo hominis? *D.* Quantum distat Deus ab homine, hoc est, infinitum. *M.* Optime. Quia verbum Dei manet in æternum: verbum autem hominis inter transitoria annumeratur, quasi vnum ex illis. Verè fœnum est populus, inquit Esaias, *Esai.40.* exiccatum est fœnum, & decidit flos eius: verbum autem Domini manet in æternum. Rursum quia verbum Dei est ipsa veritas: verbum autem hominis subinde est vanitas, nonnunquam mera falsitas. Est enim Deus verax: omnis autem homo mendax. Deinde, quia verbum Dei, est verbum vitæ. Cùm enim Dominus diceret ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit Petrus, Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: verbum verò hominis non prodest quidquam in hac parte. Vt autem paucis expediam, propè idem sunt verbum Dei, lux mundi, lux vitæ, lumen vitæ, fons sapientiæ, sol iustitiæ, imber fœcunditatis, reuelatio primæ veritatis, expressa voluntas Dei. Reuera enim verbum Dei, est lux quædam de cælo illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, hoc sensu: Quia omnis qui illuminatur in hac vita ad inueniendam viam felicitatis supernæ, illuminatur lumine verbi diuini. Mundus totus est caliginosus, non quòd lumine corporali careat, sed quòd propter tenebras, densissimósque fumos dissidentium opinionum, & plagam ignorantiæ, & infidelitatis errores, quibus obscuratur cor hominis, videre nequit vias vitæ, aut semitas iustitiæ, aut portas felicitatis æternæ. Populus, inquit Esaias, (idque refertur à Matthæo capite quarto) qui ambulabat in *Esa.9.* tenebris vidit lucem magnam, & habitantibus in regione *Psal.98.* vmbræ mortis, lux orta est eis. scilicet per verbum Dei in prædicatione Christi. Hinc & Propheta: Lucerna, inquit, pedibus meis verbum tuum Domine. Quia autem verbum

Rom.3. Psal.115. Ioan.6. Proprietates verbi Dei. Verbū Dei est lux mundi.

Dei

Dei mentes quas semel rigerit, viuificat: haud secus atque radij Solares, vi quadā vinificatrice post brumam rediuiuum reddunt terræ solum: ideo lumen vitæ appellatur. Nec dissimili ratione dicitur Sol iustitiæ sine intelligentiæ, quoniam opere implerum prorsus illustrem facit hominem decore iustitiæ. Quòd autem sit imber fœcunditatis, declarat Esaias dicens: Et quomodo descendit imber & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit, & germinare eam facit. Sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo, nō reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud. *D.* Cæterùm, qua ratione dicitur fons sapientiæ, cùm multi fuerint sapientia percelebres etiam ante annuntiatum verbum Dei? *M.* An sapiens, qui ne sui quidem notitiam habet? Sui autem notitiam quomodo habere potest, qui nescit Deum à quo factus est, nescit felicitatis æternæ beatitudinem, cuius gratia factus est, nec viam cognoscit qua itur in illam, nescit vulnera naturæ, nescit propriam insufficiētiam ad bonum, nescit regenerationis & gratiæ superaddendæ necessitatem, dúmque assequitur intellectu essentialia eius naturæ, quàm à progenitoribus moriturę carnis accepit, vix dimidiam sui notitiam habet? Ignorat enim quòd nascimur omnes filij iræ, venundati sub peccato in damnationem mortis æternæ, quam nullus vnquam hominum per se euadere potest vllo studio virtutis. Insuper nescit mediatorem Iesum, & sanguinem redemptionis eius, & modum quo liberamur à peccato, à seruitute, à morte & damnatione, in vitam gratiæ, vitam gloriæ, vitam sempiternam. Nescit resurrectionem ex mortuis. Denique & ignorat, qua tandem ratione, fluxa & caduca mundi huius transitura sint in statum quendam æternitatis. Hæc autem & cætera eiusmodi, quoniam non discuntur nisi verbo Dei, ideo dicendum est cum Ecclesiastico, quòd fons sapientiæ sit verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Ideóque & iniusto titulo possederunt nomen sapientis septē illi quos Græci vocauerunt Sapientes. Quod animaduertens Pythagoras, prudenter recusauit appellationē sophi. hoc est, sapientis: dicens, quòd nullus mortalium, sed solus Deus sit sapiens. Quanquam & hoc non omnino sapienter dixerit. Addere enim oportebat, & cui voluit Deus reuelare per verbum suum, vel

Verbū Dei lumen vitæ. Sap.6. Verbū Dei est imber fœcunditatis. Esai.15. Verbū Dei est fons sapientiæ. Ecclē.1.

vel qui Spiritum sanctum acceperit ex Deo, dicente Salvatore: Confiteor tibi pater quoniam abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus (scilicet huius mundi) & revelasti ea parvulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Isaias quoque dicente: Oculus non vidit, neque auris audivit, nec in cor hominis descendit, quæ præparavit Deus his, qui diligunt illum. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum, Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei. Non igitur Philosophi mundi, sed nos Christiani sapientes esse possumus, quia nos habemus verbum Dei, non illi. Secundo quia nos habemus Spiritum sanctum qui ex Deo est, non illi. Tertio quia nos sumus ex Deo in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia, non illis. Quoniam autem Arist. dicit: Errat omnis qui peccat: qui verò errat, non sapit. Similiter quoniã pronuntiat Sapiẽs: In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Nec dissimile est quod dicitur Iacobi 3. propterea non immeritò describimus veram sapientiã esse verbum Dei ad cor transiens, siue per quod corde creditur. Esse quidé verbum Dei eam ob causã, quia in illo est vera, efficax, plenáque diuinarũ simul ac humanarũ rerum notitia, & quomodo illæ harum causa existunt (sicut Cicero in sua descriptione sapientiæ posuit) præcipue autem, quia ipsa sapientia dicit de se: Ego ex ore altissimi prodij, velut verbum eius: In me gratia omnis viæ, & veritatis, in me omnis spes vitæ, & virtutis. Ad cor verò transiens: quia eloquia Dei tum demum, incipiunt nobis esse sapientia, dum capiũt in nobis, hoc est, dum cordi esse incipiunt. Vnde sicut vera sapientia non habitat, ita nec verum Dei capit in homine subdito peccatis. De quo aliàs latius. Cur autem verbo Dei, & soli verbo Dei, adhibenda sit fides, quam qui habent, Christi fideles appellantur, eius nunc demonstrandi locus erit.

Matt. 11.

Sap. 1.

Ecclesi. 24.

Vera sapientia est verbum Dei ad cor transiẽs.

Sicuti verbum Dei nõ rò transiens: quia eloquia Dei tum demum, incipiunt nobis esse sapientia, dum capiũt in nobis, hoc est, dum cordi esse incipiunt.

Vera sapientia non habitat, ita nec verum Dei capit in homine subdito peccatis.

Omni & soli verbo Dei deberi fidem, quia Christi fideles sumus.

CAP. IIII.

MAGISTER. VERBA, promissa, asserta, quòd fide digna existant, vnde habent? D. Indubiè ab eo cuius sunt, nempe quia verax est persona referentis. M. Rursus, quòd verbo huius certa fide sit credendum, verbum autem illius nõ nisi aliquali seu

seu humana credulitate suscipiendum: vnde prouenit? D. Ex diuersa qualitate pronunciationũ. Quia vnus indubitatæ est veracitatis, alius non item. M. Tertio quòd verbũ hoc merito ac obiecta fide suscipi debeat, non autem illud: vnde accidit? D. Ex eo quod verbum hoc, bona, vtilia, denique necessaria nunciat, illud verò minimè. M. Accipe igitur pro institutione tres propositiones. Prima est, verbũ Dei quia Dei est, ideo ipsum suscipere oportet fide tali, quæ prorsus nullam admittat formidinem de oppositò, nihil hæsitationis, nihil diffidentiæ. Nec aliam huius rationẽ quærere debes, quàm quia est Dei, hoc est, veritatis verbũ. Est enim Deus ipsa veritas. Porrò veritatem aut fallit, aut fallere æquè repugnat. Elogium autem veritatis huc pertinẽs pulcherrimum habetur Esdræ cap. 4. libri 3. Veritas, inquit, magna est & fortior præ omnibus. Omnis terra veritatem invocat, & eam etiã ipsam benedicit, & omnia opera mouentur & tremunt eam, & nõ est cum ea quidquã iniquum. Vnum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filij hominum, & iniqua omnia illorum opera, & non est in ipsis veritas: & in sua iniquitate peribunt, & veritas manet, & invalescit in æternũ, & vivit, & obtinet in secula seculorum. Nec est apud eam accipere personas, neque differẽtias, sed quæ iusta sunt, facit omnibus iniustis & malignis, & omnes benignantur in operibus eius, & non est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, & regnum, & potestas, & maiestas omnium æuorum. Benedictus Deus veritatis. D. Inquit ille, Deus veritatis. Cadit ergo quod dicebatur, Deus est ipsa veritas. M. Illud benedictus Deus veritatis, dictum intelliges secundum phasim, qua dicitur Deus misericordiarum, Deus virtutum, Deus iustitiæ, Deus totius consolationis: nempe quia sic est veritas & veritatis Deus, vt omnis quæcunque inuenitur veritas sit ab eo, sic misericors & misericordia, sic virtus & virtutum Deus, sic iustus & iustitia, vt prorsus nulli competant eadem, nisi donatione ipsius. Quapropter dicere verbum Dei, perinde est ac si dixeris verbum veritatis. Ab ipsa autem veritate non potest prodire nisi verum, consonum, æquum. Vnde euidenter consequitur, quòd verbum Dei, eo ipso quo Dei est, & Dei esse cognoscitur, credi debeat fide penitus indubitata, quæ vt omnem dubietatem excludit, ita omnem aliam certitudinem longè excedit. D. Meritò addita videtur

Qua fide sit verbũ Dei suscipiendũ.

1. Propositio.

Elogiũ veritatis.

hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc clausula: Et Dei esse cognoscitur. Quoniam etiamsi verè Dei verbum esset, nesciretur tamen à Deo processisse, nequaquam eiuscemodi verbum fidem obineret inter homines. M. De hoc dicemus abundè infra, etiam de mediis seu notis, quibus certo certius fieri nitur verbum Dei à verbo cuiusuis alterius. Vt autem ex scriptura habeas eius certitudinis, qua credi debet verbum Dei, dicit Apostolus: Qui probatur cer titudo, qua credi debet verbū Dei. Rom. 4. Genes. 13. 15. 45. Roma. 4. (scilicet Abraham) contra spem in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium. Credidit, inquam, quod dictum est ei: Sic erit semen tuum sicut stellæ cæli, & arena maris. Et non est infirmatus in fide, nec consideravit corpus suū emortuum, cùm fere esset centum annorum, nec emortuam vulvam Saræ. In repromissione enim Dei non hæsitavit diffidentiâ, sed confirmatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcũque promisit, potens est & facere. Ideo & reputatum est illi ad iustitiam. Hucusque Apostolus. Tu autem hic obserua, quòd Abraham mox cogniro verbo promissionis Dei credidit firmissimè contra spem & earum naturæ, nec potuit physica ratione, aut vlla, vel sui senij, vel emortuæ naturæ vxoris consideratione abduci eò, vt vel quidquam in fide promissi hæsitaret: sed assertioni Dei, quia Dei erat, posthabuit vniuersa, etiamsi ignoraret modum, quo impleri posset. Quod est verè credere, veréque Deum colere tãquam meram primam infallibilémque veritatem. Ideóque subditur, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit Deus potens est & facere. Quoniam quidem in eo peculiariter damus gloriam Deo, si firmissimè atque indubitatè teneamus persuasum, etiam contra sensum proprium, & contra commune iudicium, denique contra insitam vim naturæ, quodcunque dixerit vel promiserit Deus. Hoc namque vnum fecisse, est reuera Deo tribuere quod super omnem creaturam est. Vt vel hinc intelligas, fidem quà sic credimus, partem esse religionis Christianæ, eámque eximiam, & certè præcipuam. Secunda propositio. Verbum Dei non grauatè suscipi debet aut otiosè, sed libenter, sed religiosè, sed corde piè sitibundo. Idque meritò, vel eam ob causam, quia ipsum cõtinet Euangelium Dei, quod sonat bonum nuntium, insuper quia lux mundi est, lumen vitæ, fons veræ sapientiæ &c. de quibus diximus suprà. Quæ quidem si animo obuio colamus, societatem habemus cum

Secũda propositio. Quàm ob rem debeat suscipi verbum Dei. Deo,

Deo, & vnum efficimur cum illo, sin minus, perimus dicente Ioanne: Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum illo, & in tenebris (hoc est, extra præscriptum verbi Dei) ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce (hoc est, si secundum institutionem verbi diuini vitam nostram dirigimus, vt vere cum Dauide dicamus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine) societatem habemus ad inuicem (hoc est, nos cum illo, & ipse nobiscum) & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Ecce si ambulamus in luce verbi Dei, tunc demum societatem habemus cum Deo, tunc & abluimur à peccatis nostris per sanguinem filij eius. Addit his Saluator. Qui audit sermonem meum, & custodit illum, non morietur in æternum. Item, Qui audit verbum Dei & custodit illud, habet vitam æternam. Fili non potest non ignominiosum esse & criminatione dignum spernere vel negligere oblatũ, quod tanti est, quod tam fructuosè possidetur, tam particulosè non habetur. Tertia propositio. Verbum hominis si suscipimus, non nisi humana credulitate suscipimus, neque huius aliam damus rationem, quàm quia hominis est. Omnis enim homo, teste scriptura, mendax est, plus aliquid dico: Omnis homo mendacium. D. Ego domine sic loquendo putarem me iniuriam facere, & naturæ humanæ, & creatori qui finxit illam. M. Scripturæ patrocinio sic loqui licet & mihi, & tibi, & omnibus aliis, quia secũdum aliam versionẽ sic habet text. Omnis autẽ homo mendacium. Forrò non ideirco mendacium homo, quòd nihil sit veri in ipso aut sermone eius: sed quia plus habet de falsitate quàm de veritate, plus de nõ ente quàm de ente, plus de insipientia, imprudentia, iniustitia, stultitia, quàm de virtutibus oppositis, natura impotens cernere verũ, animo duplex, matitia fallax, vanus, inconstans, corde denique prauo ac inscrutabili. Hæc autẽ de homine dicta intellige pro statu naturæ corruptæ, & vt homo tantummodo est, necdum sanctus, aut spiritu Christi illustratus. Secus enim est de eo qui virtutibus pollet, & donis de sursum à patre luminum acceptis. Nam eiusmodi plus aliquid est quàm homo: quia homo diuus, diuino lumine suprà se eleuatus. Et certè in quantũ talis, veræ est, & veritatis doctrinam in alios transfundere potest, ad in-

1. Ioan. 1.

Tertia propositio. Verbo hominis nõ debetur fides quia Christi fide les sumus. Psal. 115.

Simile.

star

Universidad de Deusto Biblioteca

stat Lunæ: quæ dum accipit radios à Sole, potest & alia corpora illuminare, & quatenus ipsa participat à Sole, potest plus minúsve illustrare alia. Porro si aspectum Solis non accipiat, nec ipsa quidem videri potest. Quales fuerunt sanctus Basilius, sanctus Ambrosius, sanctus Hieronymus, diuus Augustinus, Athanasius magnus, & eius eminentiæ multi alij. Tamen nec illorum quidem dictis debetur fides qua Christi fideles sumus. Homines enim erant, cuiusmodi dum ex propriis loquuntur, & falli possunt & fallere. *D.* Ergo nec Apostolicis dictis credendum foret: nam & illi homines erant. *M.* Non consequitur: quia in illis non proprius, sed Dei spiritus loquebatur, quem acceperant abunde. Ideóque non suum, sed Dei erat verbum quod prædicabãt. *D.* At, quis sciri à nobis poterit, num Spiritu Dei, & non potiùs spiritu suo proprio loquitur is, qui vtrouis loqui potest? *M.* Expecta aliquantulum, mox dicturi sumus de ea quæstione, loco paulò oportuniori. Pro hac vice certum habe, verbo Dei, non verbo hominis, & præcisè ac soli verbo Dei deberi eam fidem, quam qui habent fideles: qui verò non habent, infideles appellantur. Cuius exactam rationem colligere licet ex Dionysio discipulo Pauli, libro de Diuinis nominibus, capite 7. Dicit enim: Fides est circa simplicem, & semper existentem veritatem, hoc est, eam veritatem quæ Deus est. Quæ quidem veritas, quoniam cum Deo abscondita manet (iuxta quod dicitur: Verè tu Deus absconditus es) non cognosci potest sine lumine sibi proportionato. Sicut & veritas creata, quæ in rebus est, non intelligitur absque lumine naturali, quod signatum est super nos naturaliter. Rursum quoniam aliter beatus, aliter viator participat de hoc lumine primæ veritati proportionato, ideo non vno modo, sed variè pro vario statu hominis fit hæc simplex, & semper existens veritas obiectum intellectus humani: vel per intuitionem qua contemplamur Deum præsentem velut facie ad faciem in lumine felicitatis supernæ, & tum efficitur visio beatifica: vel per reuelationem in verbo Dei, qua velut in speculo, & per ænigma, atque à longè cognoscimus de Deo, & tum efficitur fides lumine gratiæ sic promouente, & adiuuante infirmitatem nostram, vt possimus hîc firmiter assentire etiam nõ visis, & non intellectis, neque vllam sui apparentiã præbentibus. Quomodo etiam lumen gloriæ in statu beatitudinis

Probatur solo verbo Dei deberi fidē.

Esai. 45.

titudinis ita perficit intellectum humanum, vt valeat sustinere superexcellens illud, & superexcedens obiectum beatificum gloriæ, non in destructionem potentiæ, sed ad stabilem & plenam ipsius perfectionem. Itaque veritas prima, siue veritas simplex, & semper existens (vti Dionysius loquitur) non absolute, sed secundum aliquam specificationem sui est obiectum fidei, videlicet vt loquens siue reuelans se in verbo Dei. Quare proximum, & præcisum obiectum fidei Christianæ est verbum Dei reuelãs mysteria. Legistine apud Scholasticos de obiecto fidei? *D.* Omnino, apud diuũ Thomam secunda secundæ quæst. prima. *M.* Relege precor eundem locum simul cum commentariis docti Caietani, & probabis ea quæ diximus. Vt autem singula quoad possibile fuerit, probemus testimoniis Apostolicis, Paulus dicens: Fides ex auditu est, auditus verò per verbum: verbum vtique Dei, nonne videtur tibi dicere, quòd verbum Dei sit præcisum obiectum fidei nostræ? *D.* Nescio, quia videtur ibi loqui de fide quæ concipitur ex vocali prædicatione, & auditu auriculari, quo audiuntur qui euangelizant verbum. *M.* Non posset melius responderi. Præcedit enim in eodem capite. Quomodo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? Literalis igitur sensus est, de corporalibus predicatione & auditione. Nihilominus si extendatur idem processus hoc pacto. Aut quomodo credent ei quem non audierunt vllo quidẽ modo, neque per verbum quod intus pulsat ostium cordis, neque per verbum quod foris sonat ad aures capitis. Quomodo verò audient sine prædicante, vel per viuæ vocis organum, vel per reuelationem internam, quæ prædicatio quædam est, & quidem efficacissima? Nemo enim credit nisi audiat, audit autem omnis (qui audit quod credat) per verbum Dei. Audit, inquam, vel auribus, quæ foris sunt corporis, vel auribus quæ intus sunt cordis, vel vtrisque simul, quod est verè audire Christo dicente ad Apostolos suos: Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiunt, vt scilicet ita & intus. Auditus autem tam hic quàm ille, est per verbum siue foris prædicatis, siue intus reuelatum. Itaque vniuersaliter fides ex auditu est, vel interiori vel exteriori, vel vtroq; simul: auditus verò per verbũ, vel intus reuelatum, vel

Præcisum obiectum fidei est verbũ Dei reuelãs mysteria.

Rom. 10.

Matt. 13.

Vniuersaliter fides est ex auditu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

foris prædicatum. Per verbum,inquam,Dei,nõ hominis hoc est,per verbum quatenus procedit à spiritu Dei, nõ quatenus procedit ab homine,etiam si per hominẽ prædicetur. Vt optime explicat Apostolus primę Thessal.2.dicẽs,Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione:quoniam cùm accepissetis à nobis verbũ auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum,sed (sicut verè est)vt verbũ Dei. Quod enim de ore hominis quamlibet sancti procedit, non ideo credendum est quia hominis est,aut quia est hominis iusti,docti,vel eloquentis,sed quia Dei est loquentis per organum hominis. Hinc &
2.Cor.11. iussit Corinthios captiuare intellectum in obsequiũ Christi, non autem in obsequiũ hominũ.Cõcludo.Cælitus verbo Dei reuelatum oportet,quod certa,quod indubitata,quod insuperabili fide tenendum proponitur. Quapropter scopus huius Institutionis nostræ erit, omnia quæ ad substantiam nostræ religionis pertinent demonstrare ex ipso verbo Dei, vt plenè satisfiat tam hominum nostri temporis expectationi, quàm veritati doctrinæ.

Verbum Dei multo tempore fuisse seminatum in mũdo priusquàm vlla extarent scripturæ sacræ: scripturas autem postea velut accessisse ad verbum Dei prius annunciatum.

CAPVT V.

DISCIP. DOMINE, nihil adhuc dixisti de scriptura sacra, quæ sanè omnium iudicio æstimatur verbum Dei. M. Vt dicis ita reuera est, etiam meo & veritatis iudicio. Vereq; impius & blasphemus dici meretur omnis,qui insiciatur scripturam sanctam esse verbũ Dei, hoc est, qui negat scripturã sacram inuiolatè verũ,ac purum verbũ Dei continere. Quod autem nondum de ea diximus,ideo factum est, quia necdum dicendi locus fuit.Cùm enim fit inquisitio rerum:primò quæ substantiam cõcernunt,deinde de accedentibus eius tractare conuenit. Accidit autem verbo Dei,scriptum esse,siue per scripturam proponi hominibus. Viua etenim voce illatũ est mũdo:insuper viua traditione custoditũ & trãsfusum de animis in animos multo tempore per annos & ætates absque omni scriptura. Ab initio etenim creaturæ cõditæ vsque ad Moysen fuit verbum Dei factũ,creditum,transfusum, absque chartis vel libris. Certo certius est quod dico, nec eget probatione

Verbum dei antiquius est scripturis sacris.

quia

quia ante Moysen nulla fuit scriptura sacra, imò nulla omnino scriptura,vt cõmunis est sententia,etiam Ethnicorũ.Fuit seminatũ tum temporis per os Domini verbum Dei ad Adam, ad Euã,ad Cain, ad Enoch qui ambulauit cum Deo, ad Noe, ad Abrahã,Isaac & Iacob, prout affirmat Moyses per totum librũ Genes. D. Cœpit tamen à tẽpore Moysi scripturis tradi verbũ diuinũ,vt est videre in volumine Legis. M. Omnia quæ sunt in Pentateucho,hoc est, quinq; libris Moysi locutus est Dominus velut ore ad os ad famulũ suũ Moysen citra scriptum,excepto sermone decẽ verborũ quẽ Decalogũ dicimus. Hũc enim tradidit Deus scriptũ in duabus tabulis, manibus suis confectis. Quas cùm confregisset Moyses zelo Domini cõmotus:secũdo iuscripsit Deus digito suo eundẽ decalogũ in aliis lapideis tabulis cõfectis à Moyse,vt est legere Exo. 32. & Deut.9.Eorũ ergo quæ cõtinẽtur volumine legis,nihil scripto illatum est mundo,nihil etiã à principio insertũ auribus filiorum Israel per scripturam,præter vnũ decalogũ.donec Moyses mandatũ acciperet à Deo scribendi singula in vno volumine.Quod & dedicare oportebat sanguine, & exinde custodire in arca fœderis in sempiternum,ad perpetuã rei memoriam, verbique diuini testificationẽ,vt habes Deut.24.& refert Paulus Heb.9.Ita quoque de reliqua parte veteris Testamẽti censendum est,quòd primò reuelata fuit per visiones ,insomnia, siue oracula Dei. Hinc dicitur visio Esaiæ prophetæ,visio Ezechielis &c. D. Et Euangeliũ Christi nũquid à principio scripturis traditum est? M. Saluator noster toto vitæ suæ tempore nihil scripsit,nisi paucula verba digito suo in terram : de quo habes Ioã.8.& vnã Epistolam quã putatur mississe ad regẽ Abagarum secundũ narrationẽ historiæ Ecclesiasticæ.cap.15. libri primi. Nihil etiã mandauit Apostolis suis vt scriberent: Sed euntes in mundũ vniuersum (inquit) predicate Euãgeliũ omni creaturæ. Malens insculpta esse mentibus credentium, quã materialibus chartis sancta Dei mysteria. Quoniã litera scripta vtut manet, tamen nihil prodest,nisi ad penetralia trã- seat cordis. Itaque si tẽpus & ordinẽ scripti Euãgelij animaduertas , inuenies sola traditione citra omnẽ scripturã viguisse doctrinã Euangelicam viginti annos à Christo passo,secundũ quatuor Euangelia.Itẽ in libro de viris illustribus. Lege præterea Irenæũ lib.3.aduersus Valentinũ,& Eusebiũ.li.1.cap.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& inuenies quòd Matthæus primus inter discipulos Domini scripserit Euangeliũ suis Hebræis Hebraicis literis. Qua autẽ occasione, explicat Eusebius loco iam citato dicẽs: Matthæus primo Hebræis prædicauerat, verùm cùm pararet transitum ad gentes, patria lingua scripturã cõposuit, & ea quæ prædicauerat cõprehendens, dereliquit iis in memoriã à quibus proficiscebatur, vt prædicaret gentibus. Quando aute Matthæus id fecerit, idem Eusebius lib. 5. cap. 8. exponit adducẽs testimonium ex 3. Irenæi libro his verbis: Matthæus quidẽ Hebræis propria illorum lingua conscriptũ edidit Euangelium, cũ Petrus & Paulus in vrbe Roma euangelizarent, atque Ecclesiæ ibi fundamenta solidarẽt. Cùm igitur ex Actis Apostolorum certum sit Paulum sub Neronis imperio Romam aduenisse (quãuis Petrus anteà tempore Claudij Romam venisset, Hieronymo teste) cõpertum habemus plusquã viginti annis Ecclesiã sine scripto Euangelio stetisse: licet aliis aliud videatur. Et certe ne tunc quidẽ omnibus diuulgarum fuit Euangeliũ Matthæi, sed soli genti Hebræorũ. Quod postea diuus Bartholomæus (vt testatur eius historia) in Indicũ sermonem vertit, atque deinde (vt Hier. lib. de viris illustribus tradit) Græcis literis fuit interpretarum. sicque tandem plenarie Ecclesiæ traditum. *D.* Fortasse scripserunt alij Euangelistæ longè ante Matthæum. *M.* Id dici non posse probant. Primò ordo quẽ sortitũ est Euangelium secundũ Matthæum in volumine noui Testamenti: deinde Epiphanius tractans hæresim Alogorũ & tempora Euangelistarum: post Matthæum (inquit) insecutus est Marcus, iussus à sancto Petro Romæ Euangeliũ edere, qui vbi scripsisset mittitur in Aegyptiorum regionẽ. Qua autem occasione iussus sit scribere Euangeliũ, narrat Eusebius in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cùm Petri prædicationis meminit dicens: Sermo veritatis & lucis, qui per Petrũ prædicabatur, vniuersorum mẽtes placido illustrauit auditu, vt quotidiè audientibus illum nulla vnquã fatietas fieret. Vnde neque auditio eis solùm sufficit, sed Marcum discipulum eius omnes precibus exorant, vt ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum cõmonitionem habendam, scripturæ traderet. quò domi forisque in eiusmodi meditationibus manerent. Nec prius ab obsecrãdo desistunt, quàm quod orauerant impetrarent. Et hæc fuit caussa scribendi, quod secundum Marcum dicitur Euangelium. Ex quibus clarè datur intelligi

Quo tempore scripserit Matthæus.

Matthæus scripsit primus Euangelium.

Quo tempore scripserit Marcus & qua occasione.

telligi Marcum scripsisse suum Euangeliũ, postquam Petrus iam multo tempore euãgelizasset populo Romano. Nec sanè anteà quam Simonis impostoris magicas dementationes ac tenebras simul cum suo auctore Romæ extinxisset, vt idem Eusebius eodem libro asserit. Sentit & Irenæus lib. 3. contra Valentinum, post Apostolorum scilicet Petri & Pauli exitum de hoc mundo per mortem, Marcum discipulum & interpretem Petri, euulgasse suum Euangelium, vt toto orbe legeretur. Si igitur tempora diligenter supputemus, constabit plus quàm triginta annos fluxisse à Christo passo ante euulgationem Euangelij secundum Marcũ. *D.* Et Lucas suum Euangelium quo tẽpore scripsit? *M.* Hoc aliquanto incertius est. Nam etsi Apostolus in sua epistola ad Corin. quam scripserat priusquam Romam venisset, tribuat diuo Lucæ laudem ex Euangelio dicens: Cuius laus est in Euangelio: tamen incertum manet, num intelligat hoc Apostolus de scripto an de viua voce an nuntiato eius Euangelio, Epiphanius quidem li. *, tractans hæresim Alogorum sentit Lucã scripsisse circa idem fere tẽpus, quo scripsit Matthæus. Theophylactus verò super Matthæum asserit eum decimoquinto anno à Christo cælos sublato scripsisse. Verisimilius tamen est eũ post Matthæũ scripsisse. Primò, quia multa videtur supplere quæ illi omiserunt. Secundò, quia ab Hiero. Euseb. & Greg. Nazianzeno, & tota denique Eccles. eius Euangelium post Matthæi & Marci Euangelia tertio loco ponitur in volumine noui Testamenti. Dicit enim Greg. in canone quem edidit de diuinis scripturis. Matth. scripsit Hebræis, Marcus Italis: Lucas Græcis: Ioãnes omnibus, præco maxime vocalis atque cœlestis: tertio loco ponens Lucam. Quod siue ideo fuerit quia suum Euangelium Lucas post illos scripserit, siue quòd tertio loco receptũ est ab Ecclesia, etiam si antea scriptum fuerit, perinde nobis in hoc nostro proposito esse debet. Demonstratum siquidem reliquimus, ad minus quindecim annis Ecclesiam stetisse sine scripto Euangelio, in quo concordant fere omnes. Nam de Ioanne Euangelista extra omnem cõtrouersiam est, quòd scripserit Apocalypsim suam in Pathmo insula, quò relegatus fuerat tempore Domitiani Imperatoris: Euangelium verò suum postquam reuocatus esset ex Pathmo circa finem vitæ suæ. Dicit enim Epiphanius loco suprà citato: Spiritus sanctus coegit Ioannem recusantem annunciare, hoc

Quo tempore scripserit Lucas suum Euãgelium.

Quo tempore, & qua occasione scripserit Ioannes suum Euangelium.

est, scripto vulgare (de illa enim annunciatione loquitur) ob metum & humilitatē, in senecta ipsius post nonaginta annos vitæ suæ, post reuersionem eius à Pathmo quæ facta est sub Nerua: vel sub Claudio Cæsare: vt alij volunt: postquam multos annos in Asia transegisset, Euangelium exposuit. Hæc ille. Vixit autem Ioannes annis nonaginta nouem, & obiit morte anno sexagesimo octauo post passionem, cum Traianus iam potiretur rerum: vt testatur Hieronymus. Quare sexaginta annis stetit Ecclesia à Christo passo sine scripto Euāgelio Ioānis. *D.* Quid potuit precor tum impulisse sanctum Apostolum, vt inciperet scribere iam in vltima senecta vitæ? *M.* Huius aliam causam Eusebius, aliam reddit diuus Hier. Et potuit certe veraque, quā reddūt, caussa fuisse istius dilationis. Euseb. lib. supra citato dicit: Tradunt Ioannem vsque ad vltimum pene vitæ suæ tempus, absque vllis scripturæ indiciis Euangelium prædicasse: sed cum aliorum Euangeliorum etiam ad ipsum notitia peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & veritatem dictorum, deesse tamen vidit aliqua, & ea maxime quæ primo prædicationis suę tempore Dominus gesserat. Hieronymus verò in catalogo scriptorum Ecclesiasticorū: Ioānes (inquit) Apostolus quem Iesus amauit plurimum nouissime omnium scripsit Euangelium, rogatus ab Asiæ Episcopis contra Cerinthum aliósque hæreticos, & maximè tunc Ebionitarum dogma consurgēs, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Hæc Hiero. His itaque duabus de caussis scripsit tandem, differens quousque per necessitatem potuit. Quia maluit doctrinam sanctam cordibus insculptam, quod prodest, quàm chartis inscriptam, quod non prodest, custodiri & circumferri, exemplo magistri sui Christi. *D.* Stetit profectò (vti probant ista) tempore multo doctrina Euangelica absque scripto Euangelio, verùm quid potuit tum dirimere litem subortam in quæstione fidei? *M.* Verbum Dei, viua voce traditum, vsque adhuc traditione custoditum. Nequaquam tum temporis obuiciebatur contentiosis, sic scriptum est, aut sic legistis, sed vt Apostolus inquit, siue ego, siue alij, sic prædicauimus, & sic credidistis. Rursum: In eo quod accepistis permanete. Item: Sic visum est nobis, & Spiritui sancto. Hoc saris erat tunc temporis, nec aliud respondebatur ab Apostolis. Si quis (inquit Paulus) videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei: *D.* Et epistolæ Apostolorum an multo post prædicationem fidei editæ sunt? *M.* Omnes epistolæ Apostolorum sunt commonefactoriæ rerum, quæ vel ab ipsis, vel ab alijs viua voce ecclesiæ fuerant. Constat sanè ex primo capi. ad Galatas, item ex Actis Apostolorum, Paulum repletie Arabiam, Syriam & Cyliciam verbo Dei, priusquam vllam emitteret scripturam. Quando scripsit Thessalonic. iam illis longe antea prædicauerat Euangelium, quia in illa epistola meminit de doctrina & præceptis eis traditis ante epistolam. Quando scripsit ad Romanos, iam Corinthiis prædicauerat, quia ex Corintho missa est epistola illa. Quum verò scripsit Corinthi. iam prædicauerat Philip. Ad Galat. verò, & Philipp. & Colos. & Philemonem, & secundam ad Thimo. scripsit ex vrbe Roma. Primam autem ad Thimot. scripsit à Laodicæa metropoli Phrigiæ Capatianæ. Ad Titum é Nicopoli Macedoniæ. Ad Hebræos denique ex Italia. Longo itaque tempore doctrina per traditionem (quantum ad ea quæ ex Paulo habet Ecclesia) præcessit eiusdem Pauli scripturas. Sic dum Petri epistol. longe post prædicatum Euangelium scriptas esse constat luce clarius ex eisdem. Dicit enim in priore: Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone. Vbi per Babylonem vniuersi Patres intelligunt Romam, quæ luxu, luxuria, & omnis vitij corruptione non erat inferior Babylone. Certum est enim ex Historiographis Petrum multo tempore prædicasse in Iudæa: adeo vt dicat Paulus: Qui operatus est Petro in Apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi inter gentes. Exinde Antiochiæ septem annis tenuisse sedem. Pontum insuper lustrasse, Galatiam, & Bithiniam, ad quos direxit priorem epistolam suam, priusquam Romam venisset: vt auctor est Epiphanius. Secundam verò scripsit sub extremum tempus vitæ suæ, dicens: Certus sum quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Iesus significauit mihi. Ex his colliges Euangelium salutis longè ante datum fuisse hominibus quàm scriptum, ante promulgatum, ante receptum, ante radices misisse in cordibus credentium annos plurimos priusquam proderet vlla scriptura, vel Euangeliorum vel Epistolarum. Antiquitate igitur venerabilius est verbum Dei, quàm scripturata veteris & noui Testamēti. Deinde colliges, modo quodā aliud esse verbum

Quid respōdebatur contentiosis ante scriptum Euāgelium.

1. Cor. 15.

Actor. 15.

2. Cor. 10.

Quādo sint editæ epistolæ Apostolorum.

Euāgelium longe ante datum fuit hominibus quā scriptū in libris.

Dei, aliud scripturam verbi Dei, aliud denique traditionem verbi Dei. Item aliud Euangelium Christi, aliud traditionem, aliud scripturam eiusdem Euangelij. Ad Adam, Noe, Abraham, factum fuit verbum Dei: apud posteritatem verò eorum vsque ad Moysen non nisi traditio erat eiusdem verbi. Cui tandem per Moysen accessit, & scriptura libri Geneseos, ac aliorum. Sic per Christum venit Euangelium in mundum: post Christum verò per Apostolos dilatatur se in omnem partem mundi traditio eiusdem Euangelij. Elapsis autem annis non paucis, tandem accessit, & scriptura Euangelica. Rursum, modo quodam vnum atque idem esse verbum Dei, traditionem, scripturámque eiusdem verbi diuini. Vnum quoque & idem esse Euangelium Christi & traditionem sanctam, scripturámque sacram eiusdem Euangelij, eò quod illud in istis contineatur, & hæc sint vera, certa, irrefragabilis testificatio illius. Nec omnino dissimiliter, vno quidem modo, aliud & aliud sunt verbum Dei scriptum digito Dei in cordibus credentium (de quo habes Hier. 31 Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam: addit Apostolus: Non atramento, sed spiritu Dei viui, 2. Corin. 3.) & verbum Dei scriptum in materialibus libris. Illud non nisi à pijs possidetur: istud verò cuctis esse potest pro enchiridio institutionis. Illud mox à reuelatione coepit nobiscum esse: istud verò non nisi post longam prædicationem. Alio verò modo, vnū & idem sunt, quia idem continent, idem annunciant, & ad eandem eruditunt salutem: licet non æque immediatè, aut æquè efficaciter. Itaque & tempore antiquius, & efficacia præstantius, & ob manum scriptoris multò est venerabilius verbum Dei, siue Euangelium Christi inscriptum cordibus fidelium, quàm idem inscriptum membranis librorum.

Non omnia mysteria fidei scripturis prodita esse, sed quædam traditione viua, ac velut per manū in omnem ætatem transfusa custodiri.

CAPVT VI.

Verbum Dei est extensius scriptura sacra.

NON solùm autem inuenitur verbum Dei antiquius esse scriptura sed & augustius atque extensius plura in se cõplectens, quàm vtrinque Testamenti scriptura. D. Huic apprimè contradicunt, qui hoc tempore scissima faciunt.

ciunt. M. Attamen veritas est, vti demonstrabimus: primò ex ipsis scripturis sacris, deinde ex sanctorum patrum assertionibus. Apostolus Paulus sic scribit ad Corinth. Laudo vos fratres quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Simili modo hortatur & Thessalo. 1. Cor. 11. nicenses. Itaque fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Audis hic Corinthios laudari, quod retineant præcepta tradita citrà scriptum. Dico citrà scriptum, quia in qua eos laudat, est prima ipsius ad Corinthios epistola, antequàm eos non nisi viua traditione instituerat. Audis & Thessalonic. acriter moneri, vt re- 2. Thess. 2. tineant traditiones, tam eas quas per sermonem citra scriptum, quàm illas quas per epistolam didicissent. Quæ loca tractans diuus Ioannes Chrysost. sic ait: Hinc patet quod non omnia per epistolam, sed multa etiam sine literis Apostoli Christi tradiderunt. Cuius alibi sæpe meminit Apostolus. Eadem verò fide digna sunt tam illa quàm ista. Itaque traditionem quoque Ecclesiæ dignam putauimus. Traditio est, nihil quæras amplius. Hæc ille. Eandem quoque Apostoli sententiam ad Thessalonicen. tractans Bulgarius vetustus auctor probatæ eruditionis sic inquit: Hinc sanè perspicuum est pleraque Paulum sine scriptis, sermone duntaxat, hoc est, viua voce, non epistolis solùm his tradidisse. Non enim secus illa atque hæc fide sunt digna. Itaque & Ecclesiæ traditionem dignam existimemus, cui præstanda sit fides, vt si quid ab ea sit traditum nihil vltra perquiras. Hæc Bulgarius. Eundem præterea locum Pauli tractans Ioannes Damascenus libro 4. capite 17. vbi de imaginibus Sanctorum adorandis tradit. Quòd plurima (inquit) sancti tradiderunt sine scripto. Docet Paulus gentium Apostolus scribens: Ergo fratres state & 2. Thess. 2. tenete traditiones nostras quas edocti estis siue per sermonem, siue per epistolam. Et ad Corinth. Laudo vos fratres 1. Cor. 11. quia per omnia mei meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones tenetis. Hæc Damascenus. Steterit olim Ecclesia plus minus triginta annos illuminata tantummodo tribus scriptis Euangeliis, Matthæi, Marci, Lucæ. Quòd autem toto hoc tempore quædam tradebantur, & posteris tradenda docebantur, quæ necdum scripta erant, testatur Euangelium Ioannis scribētis de verbo incarnato, de regeneratione ex aqua & Spiritu sancto, de nuptiis in Cana Galilææ, & aliis plurimis

Stetit Ecclesia annis multis habēs tantummodo tria Euangelia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ egit & docuit Christus priusquam Ioannes mitteretur in carcerem, quorum alij nullam fecerunt mentionem. Quæ & causa fuit vt scriberet & ipse suum Euangelium. Vti supra probauimus. Quo tamen Euangelio Ioannis accedente, nec tum quidem omnia scripto comprehensa sunt. Dicit enim cap. 20. sui Euangelij: multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt in libro hoc. Et vltimo capi. Sunt & alia (inquit) quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse, qui scribendi sunt libros. D. At verò & hoc dicit eodem 20. cap. Hæc autem scripta sunt, vt credatis quòd Iesus est Christus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Vnde posse colligi videtur, saltem omnia illa quæ credere necesse est, expressa esse scripturis quatuor Euangeliorum. R. Ex illo Ioannis nihil aliud inferri potest, quàm quod Ioannes Euangelista enarrauit populo, quæ sufficere videbantur ad faciendam fidem de Christo, & beneficio redemptionis eius, idque ad vtilitatem ipsorum quibus scribebat: nempe vt credentes vitam habeant in nomine eius. Ex quibus non consequitur omnia mysteria fidei & religionis prodita esse vel Ioannis vel quatuor Euangelistarum scriptis. Quoniam in his nihil adhuc habetur, de his quæ contigerunt post ascensionem Domini in cælum: Nihil de modo quo missus est visibiliter Spiritus sanctus in Apostol. Nihil de his quæ operatus est igneus ille spiritus per manus Apostol. Nihil de vocatione gentium ad fidem: de cessatione legalium: de plantatione Ecclesiarum inter gentes, de conuersione Pauli, de segregatione eius & Barnabæ ad Apostolatum inter gentes, & cæteris eiusmodi quæ Lucas exposuit in lib. Act. Apostolorum. Nihil de ordinatione Episcoporum per ciuitates, nihil de qualitatibus requisitis in iis qui ordinari debent, de quibus Apost. Timotheo & Tito per epistolas scribit. Nihil de diuersitate munerum spiritus sancti in mystico corpore, non ad schisma, sed ad consummationem ipsius. De coniugio impari secundum cultum: de eo quòd vir nudo capite, mulier verò non nisi velato capite debet orare, quódq; mulieri omnino non permittitur loqui in Ecclesia, de quibus ac aliis instruit Corinthios per priorem epistolam. Qualia etiam quàm plurima, & perquàm necessaria ad religionem possunt demonstrari in aliis aliorum Apostolorū scriptis, quorum nulla est men

Obiectio.

Solutio.

Numerātur multa non scripta in Euang. quæ tamen pertinent ad doctrinā fidei.

mentio in Euangeliis. Addo quòd nec in ipsis adhuc epistolis tradita sunt omnia quæ ad populi institutionem circa mysteria religionis desiderabantur. Dicit enim Paulus vndecimo cap. prioris ad Corinthios. Cætera (scilicet pertinentia ad debitum vsum corporis & sanguinis Christi) cum venero disponam. Dicit & Ioannes in sua secunda Cano. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam & attramentum. Spero enim me futurū apud vos, & ore ad os loqui, vt gaudium vestrum plenum sit. Simile dicit & in tertia sua Canonica. Facit quoque Paulus 11. cap. epistol. prioris ad Corinth. & in prima ad Thessalon. 4. cap. mentionem præceptorum quæ tradidit illis docendo. De quibus præceptis nihil inuenitur vspiam in scripturis. Præterea: Sapientiam (inquit) loquimur inter perfectos. Scribimus quidem omnibus etiam paruulis & imperfectis, sed sapientiam loquimur (nota quod dicit, loquimur, non autem scribimus aut dictamus) inter perfectos. Ex quo licet inferre quod viua voce aperuit multa mysteria Episcopis, Euangelistis, & perfectioribus, quæ non commisit omnibus per scriptas epistolas. Quid enim ex diuo Petro qui post Christum superuixit in Ecclesia circiter annos 37. quid (inquam) in eius monumentis habemus Ecclesiæ relictum præter duas breues epistolas? An non putabimus eum alia pleraque & salubertima tradidisse dogmata, quæ litteris minime commendauit, præsertim, cùm tam familiariter cunctis interfuerit, quæ Christus vel docuit vel mirificè fecit? Sed & de Iacobo & Iuda quid præter vnicam vtriusque epistolam accepimus? De cæteris verò Apostolis (si subduxeris Euangelistas) nihil, ne verbum quidem habemus scriptum, & tamen singulos salutaria reliquisse documenta, nemini potest obscurum esse. Itaq; vt finiam, si omnia credenda agendáque sufficienter descripta erant in Euangeliis Matthæi, Marci, Lucæ, cur necessarium iudicauit Ioannes in extrema sua senecta superaddere & quattum Euangelium? Rursum si scripturis quatuor Euangeliorum omnia cōprehendebantur, cur operæpretium erat, vt Apostoli multa dexegerēt suis epistolis: quòd Lucas scriberet acta Apostolorum? Ioānes Apocalypsim? deinde si omnia saluti nostræ expedientia descripta sunt in libris noui Testamenti: cur dicit Paulus: Cætera cùm venero disponam? Cur Ioannes: Multa habeo vobis scribere, sed nolui per chartam: &c. Cur monent vt persistant

Epilogus prædictorū.

in

in traditionibus per sermonem? Vt teneant præcepta traditionum, quorum nulla extat scriptura? Si denique nulla est ratio traditionum habenda, cur ad illas remittit Moyses dicens: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi? Cur vel sola traditione viguerũt inter fideles sabbati sanctificatio, animaliam mundorum & immundorum discretio, sacrificandi ritus, obseruatio de non manducando sanguine, & id genus alia per annos plus minus bis mille, à Noe vsque ad scriptã legem Moysi? Nec loquebatur hominibus verbum Deus tum temporis nimis in arcana illa traditione, quàm posteà in libris Moysi, cùm fere omnia essent in legem scripram traducta. Sed & post modicum ostendã tibi quædam in vniuersali Ecclesia recepta, & eaquidem necessaria ad salutem, quæ ex scripturis sacris demonstrari non possunt. Nunc autem videamus, an consentiant nobiscum Patres qui antiquitate iuxta & sanctimonia conspicui habentur, qui nec possunt tempore controuersiæ nunc introductæ alteri partiplus æquo videri studere.

Deut. 32.

Ex dictis Patrum constare multa pertinentia ad fidem & religionem tradita fuisse citra scriptum, velut per manum.

CAP. VII.

MAGISTER. Dionysius.

DOCET Dionysius Areopagita discipulum Pauli lib. 1. Eccles. Hierar. cap. 1. circa finem, vbi retractatur, eloquia diuina duplicis esse generis: animum quædã in sanctis & theologicis libris nobis commendata, & alia præter ea quæ exasse, sed quod carnis sensum penitus excedat) siue literis trãsfusa, siquidẽ (vt subdit) primi illi sacerdotes, duces nostri (Apostolos intelligit) summa illa & supersubstãtialia partim nõ scriptis institutionibus nobis tradidẽrũt. Irẽ Basilius magnus, libro de Spiritu sancto cap. 27. & 29. allegãs verba Apostoli 2. ad Thessal. 2. Itaq; fratres state & tenete traditiones, &c. vt suprà. Et 1. ad Corinth. 11. Laudo vos fratres, q; per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea teneris: docet & infert quòd dogmata quæ in Ecclesia seruantur & prædicãtur, habemus partim ex conscripta doctrina, partim ex Apostolorũ traditione ad nos delata in mysterio addens, quòd

Basilius.

Eandẽ vim habent quæ traditione accepimus, quàm quæ scripta sunt.

quòd vtraque ad pietatem eandẽ vim habent. Ad hæc Apostolicum (inquit) arbitror esse etiã in non scriptis traditionibus perseuerare. Nam in antiquitate sua velut canicie quadã reuerendum quid habent: Si enim (inquit) aggrediamur consuetudines nullis scriptis proditas, velut non magnã vim habentes reticere imprudentes, etiã ipsis principalibus Euangelij partibus inimicã inferemus, imò potius ipsam Euangelij prædicationẽ ad nudum nomen cõtrahemus. Et enarrans ibidem varios actus Euangelicæ obseruãtiæ, nempe quòd figura crucis signamus nos, quòd verba inuocationis facimus, dum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quod benedicimus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, ipsámq; olei illitionem facimus, quæ doctrina, inquit, scripto docuit ex qua scriptura manauit? nõne ex tacita, & arcana traditione, quã solicito silentio Patres nostri cõseruarunt, vtpote docti mysteriorũ reuerentiam ac auctoritatem silentio custoditi. Sanctus quoque Irenæus eandem sententiam confirmat lib. contra hæreses 3. Quid enim (ait) & si de modica aliqua quæstione disputatio esset, nõnne oportebat in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum & re liquidissimum est? Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nõne oportebat ordinem sequi traditionis quam tradiderunt his quibus cõmittebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Christum credũt, sine charactere vel atramento scriptam, habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterum traditionẽ diligenter custodientes. Hucusq; Irenæus. Dicit & Origenes homil. 5. super Numer. hoc modo: Sed in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla, quæ omnibus facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nã quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solã Orientis partem quasi fundimus orationem, non facile puto cuiquam esse ratione compertum. Sed & Eucharistiæ, seu percipiendæ, seu quo ritu geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborũ, gestorũmque & ordinũ, atque interrogationum & responsionũ, quis facilè explicet rationem? Et tamen hæc omnia operta licet & velata portamus super humeros, cùm ita implemus ea, & exequimur, vt à magno Pontifice Christo

Irenæus lib. 3. cap. 4.

Origenes.

Christo & à filiis eius tradita,& cõmendata suscepimus. Vide quàm serio docet Origenes nos debere dictas obseruationes Ecclesiasticas implere simul & exequi, sicut à magno Pontifice Christo, atque filius eius,(nimirum Apostolis)traditas & commendatas suscepimus. Ad eundem modum docent antiqui Patres omnes, Diuus Athanasius in disputatione contra Arrium, Tertull. lib. de præscriptionibus hæreticorum, & lib. de corona militis. August. in responsione ad inquisitiones Ianuarij: Quorum sententias inferius tibi loco opportuniori explicabimus. Vnum duntaxat addo quod Epiphanius titulo aduersus eos qui se Apostolicos vocant, inducit (inquiens): Oportet autem & traditione vti. Non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt, quapropter aliqua sacris scripturis, aliqua traditione sancti Apostoli nobis reliquerunt, quemadmodum dicit sanctus Paulus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi Ecclesiis. Multa igitur mysteria citra scripturam, plura ex scripturis canonicis veneramur, credimus, & religiosa obseruantia custodimus. Nec minus illa quàm ista, fide digna sancti Patres arbitrati sunt, quod tam illa quàm ista certo certius cõtineat verbum Dei in se. Quapropter de istis duobus scilicet scriptura sacra, & traditione sancta non incongrue dici potest. *Prouer.12.* Hi sunt termini quos transgredi prohibuit Salomon, dicens: Ne trãsgrediaris terminos antiquos quos posuerunt Patres tui, partim scriptis, partim traditione. *Hiere.6.* Hæ sunt viæ antiquæ per quas Hieremias populum Dei incedere volebat, quum dixit: State super vias antiquas, & videte, & interrogate de semitis antiquis, hoc est, de his quæ antiquitus aut scripta, aut tradita sunt, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. *Eccle.6.* Hæ sunt denique semitæ proprer quas dicebat Ecclesiast. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis (vel per scripturam vel per traditionem) quoniam ab ipsis disces intelle- *Obiectio primum.* ctum, & in tempore necessitatis dare responsum. Cæterùm audistine quid obiciant hæretici aduersum hæc? Dicunt illi Deutero-quarto sic præcipit Dominus: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Item Deutero. 12. cap. Quod præcipio tibi hoc tantùm facito Domino, nec addas quidquam nec minuas. Ergo extra scripturam inferunt nihil esse recipiendum in cultum religionis: neque esse confugiendum ad vllas traditiones scripturis non proditas.

confugiendum ad vllas traditiones scripturis non proditas. *Do.* Memini me simile quid audiuisse. sed quid ad hæc respõdemus? *M.* Quod eiusmodi scripturæ non debent neque possunt intelligi, nisi de additione aut subtractione, quæ sen- *Solutio.* tum mandati, siue verbi Dei cælitus annunciati peruerteret, aut quoquo modo corrumperet, sed puram simplicemque mandati formam debere seruari in qua datum est. Quo modo intellexit dicta loca Diuus Ambrosius libro de Paradiso. Aut responderi potest, ibidem prohiberi ne illis libris quippiam addatur tanquam dictum à Domino, quod nõ erat ibi à Domino dictum, neve subtrahatur quasi tum temporis nõ dictum à Domino, quum tamen ab eodem dictum ibidem erat. Nam error esset pestilentissimus, velle asserere propter dictas prohibitiones, nihil recipiendũ præter ea quæ Dominus locutus fuerat Moysi. Nam hoc pacto non esset recipiendũ quod habetur in fine Deuteronomij de morte Moysi, & de fletu quo fleuerunt eum filij Israel. Neque superaddi deberet ad pentateuchum, hoc est, quinque libros Moysi, alij libri bibliorum, videlicet Iosue, Iudicum, Regum, Prophetarum, quatuor Euangeliorum &c. quæ est hæresis Samaritanorum & Saducæorum, exterminans dicto vno quidquid est religionis Christianæ. Addo præterea, quòd dictæ scripturæ non possunt intelligi de additione quæ facit ad explicationem mandati, aut obseruantiam exactiorem. Constat enim ipsum Moysen addidisse quædã ad præcepta Dei explicationis caussa: vt Exodi 12. adiecit de fasciculo hysopi, & de aspersione &c. Similiter Exodi 20. 23 24. addidit interpretando, vt in die sabbati neque ignis accendatur in omnibus eorum habitaculis. Insuper & mortis pœnam ibidem comminatur violantibus sabbatũ. Item Exodi 20. 24. interpretando primum præceptum Domini, addidit: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, & per nomen illius iurabis. Satis de hoc. Quod autem obiiciunt illud ad Gala- *Obiect. 2.* tas primo cap. Si quis vobis Euangelizauerit præter id quod Euangelizatum est, anathema sit: absurdius est, quàm vt responsione egeat. Non enim dicit Apostolus: Si quis Euange- *Solutio.* lizauerit præter id quod scriptũ est, sed præter id quod Euangelizatum est. Cõstat autem ex præmissis plurima Euangelizata esse ac tradita citra scriptũ, viuáque traditione semper de animo in animũ trãsfusa absq; scriptura. Nec dicit Apostolus

stolus si quis euangelizauerit plus quàm acceptis, sed præter quàm accepistis. Si quidē prius non est inconueniens: nam & ipse Apostolus plus postea euāgelizauit, quàm antea Euāgelizatum erat, dicens 1. ad Thessalo. 3. Abundantius orantes, vt videamus faciem vestram, & compleamus quæ desunt fidei vestræ. Posterius vero, nempe Euangelizare præter id quod Euangelizatum est, hoc est, aduersum, vel diuersum, siue aliud aut repugnās ab eo, quod Euangelizatum est, prorsus habetur inconueniens, estque contra regulam fidei. Vide

Obiect. 3. Augustinum tractatu 98. super Ioannem. *D.* Etiam audiui obuci illud Apocalypsis vltimo: Si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Ergo (inquit) nihil credendum aut recipiendum in cultum religionis, nisi quod inuenitur in canonica scriptura bibliorum. *M.*

Solutio. Et hæc obiectio non minus est infirma reliquis. Loquitur enim ibi Ioānes de verbis prophetiæ lib. Apocalypsis, volens nihil illis addendum siue inferendum, quasi tunc reuelatum Ioanni, aut in illo libro descriptum ab eodem. Prout patet ex subiunctis & immediatè præeuntibus particulis, loquentibus aperte de verbis prophetiæ libri huius, nempe Apocalypseos. Nec omnino aliter intelligi potest. Nam post Apocalypsim superaddidit ipse Ioannes totum Euangelium: quod inscribitur secundum Ioannem: tres item epistolæ, quæ omnia plena sunt saluberrimis doctrinis: quarum nulla est mentio in Apocalypsi. Viua quoque voce rediens ex Pathmo plurimas traditiones fecit vti ex supradictis patet. Nihil igitur militant eiusmodi argumēta contra traditiones Apostolicas, in quibus verbum Dei nobis etiam citra scriptum ministratur, vt verbū Dei partim scriptum, partim non scriptum viua quadam traditione semper in Ecclesia fuisse custoditum, ex his clarissimè constet.

Quæ sint causæ seruatæ traditionis simul cum scripturis.

CAP. VIII.

DISC. *Prima causa seruatæ traditionis simul cum scriptura. Ioan. 16.*

ET quæ potuit esse causa seruatæ traditionis simul cum ipsa scriptura? *M.* Huius rei plures & eædem grauissimæ assignantur causæ. Prima est. Quemadmodum enim in primitiua Ecclesia alia infantibus, alia adolescentioribus, alia conueniebant prouectis, adeò vt Christus dicat ad Apostolos

Apostolos suos ante missionem spiritus sancti: Adhuc multa habeo dicere vobis, sed non potestis portare modo: iam non trado quæ habeo tradere, quia vos non potestis portare modò. Et Paulus ad Corinthios: Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis: per lac intelligens elementa doctrinæ Euangelicæ faciliora intellectu: per escam verò, arcana mysteria recondita à captu communi: ita conuenit alia docere electos seorsum, alia dum mixtim ac spartim seminati sunt inter impios Iudæos vel gētes. Cuius quidem rei viuum exemplum est Lucæ 8. Nam Saluator multa occultabat ab Apostolis quum erant cum turbis, quæ seorsum illos docebat, dicens: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Quapropter omnino non conueniebat singula mysteria religionis nostræ ad viuum depingi scripturis, sicque vulgari quàm diu Christiani adhuc mixtim intra gentes aut Iudæos habitabāt: ne hoc modo violaretur præceptum illud Dominicum: Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas vestras spargatis ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi distrumpant vos. Iudicarunt igitur Apostoli necessarium magis citra scriptum transfundere quædam ex animo in animum, velut per manū, & sub silentio, quàm per scripturam exponere ea gentium dentibus rumpenda, & pedibus conculcanda. Quod & fecisse constat diuum Petrum, quemadmodum est videre in libris recognitionum Clementis, qui oculatus testis fuerat actorum Petri. Item in lib. Sanctorum Martyrum & Pontificū Anacleti, Euaristi, & Alexandri, qui post ea traditiones Petri scripto commendauerunt Ecclesiis, postquam in respublicas coalescere cœperant. Secunda causa seruatæ traditionis est, ne nimia communicatione sui vilescat (etiam inter domesticos) quod sacrosanctum est: sed pretium retineat, & semper in veneratione existat. Hanc causam demonstrat B. Basilius ex his quæ conrigerunt in veteri Testamento dicens: Moyses multa instituit quæ scripto non accepit, vt quod sacerdos magnus solus in sancta sanctorum intraret, & hoc semel in anno, & certa quadam hora, & solos Leuitas dignos mysterio iudicarit, & multa alia quæ cōtemptum parerent, si communia essent, instituit. Ad eundem

1. Cor. 7.

+ Prosacramento.

Matth. 7.

Secunda causa.

Basilium.

Universidad de Deusto Biblioteca
BIBLIOTECA DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

modum Apostoli,& Patres in occulto silentio mysteriũ auctoritatem conseruarunt. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares,& vulgares aures effertur. Hæc est ratio, inquit, quod aliqua tradita sint extra scripturam, vt ne dogmatum cognitio neglecta fieret, & in contemptum apud vulgus veniret propter consuetudinem. Aliud enim est dogma, aliud prædicatio. Dogmata enim silentur: prædicationes verò publicantur. Hucusque Basilius. Quæ causa olim etiam antiquissimos illos philosophos, Trismegistum, Pythagoram,& quàm plurimos alios continuit, ne omnino scriberent dogmata sua, sed viua tantum voce docerent: quo minus vilescerent,& in contemptum venirent apud vulgus hominum. Monit quoque Dionysiũ Pauli discipulum, vt commoneaceret Timotheum cap.1. cæleſt. hierar. (ad quem librum illum destinauit) hoc modo. Obserua diligentius, ne sancta sanctorũ efferas, néue profanis luminibus violanda permittas. Verũ reuereberis, rogo, magis, occultaque Dei mysteria spiritualibus & inuisibilibus notionibus honorabis, atque intemerata seruabis, nequaquã ea passim rudibus tradens, sed sanctis solis sanctarum rerum intelligentias sacratius pandens. Tertia causa est: vt ipsis scripturis aliquale sit præsidium ex arcana traditione & probata viuendi consuetudine. Iuxta illud: Optima legum interpres, consuetudo Quam ob caussam spiritus sanctus præuidens inuerecundos hæreticos surrecturos: alios (cuiusmodi fuere Marcionitæ) qui omnes noui testamenti scripturas tentarunt corrumpere: alios verò qui prorsus negarent scripturas: alios denique qui pro libidine ingenij traherent scripturarum sensum quocunque luberet, voluit proinde mysteriorum traditionem, simul cum scriptura in Ecclesia persistere, vt tali casu, vel per traditionem sanctam possent & falsarij argui temeritatis: & populus Dei in officio contineri: vt factum legitur tempore Tertulliani & Irenæi: vti ex scriptis eorum constat. Et nunc quoq; fieri debet quum passim deprauantur, mutilantur, & reiiciuntur scripturæ, vel omnes, vel partim, prout libido fert animi.

Tertia causa.

Quid

Quid propriè intelligatur per traditionem, & quæ sit traditio sancta, cui Apostolicam tribuimus auctoritatem.

CAPVT IX.

QVAERITVR quid Dominus meus intelligit per traditionem? *Mi.* Id ipsum quod Apostolus depositum vocat, concludens epistolam suam priorem ad Timotheum, hoc modo. O Timothee depositum custodi: deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Depositum (inquit) custodi, id est, quod tibi creditum est, quod tuæ fidei commissum est, quod accepisti: institutionem dico à nobis, cæteris que discipulis Domini transfusam: custodi, hoc est, inuiolatam, illibatamque conserua: ne obliteretur, néue profanis nouitatibus adulteretur, vel falsi nominis scientia ei supponatur. Ne præsumptio superaddat, aut inuertat iudicium proprij sensus, aut quouis modo corrumpat. Per depositũ itaque intelligit Apostolus, fidei commissum, siue (vt luris periti lo iuuntur) rem non vsurpationis priuatæ, sed doctrinæ antiquæ productione Apostolicam, vsu receptam, consuetudine probatam: quam nos vocabulo vsitato in omnibus Patrum scriptis traditionem dicimus. Equidem non admittit circunstantia textus aliam huius loci interpretationem. Quid enim sonat deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ? Nisi quòd sola nouitate suspectum debet esse, quidquid à venerãda antiquitate alienum fuerit, soláque oppositione pestiferum iudicari, quantumcunque præclarum appareat, speciosо nomine falsæ scientiæ. Sunt etenim vocum nouitates quædam à spuriis & suppositritiis filiis recens excogitatæ ad subuersionem Orthodoxæ fidei, patribus prorsus inauditæ. Quales sunt, terrores conscientiæ pro pœnitentia, Cœna dominica pro sacramento Eucharistiæ, iustitia extrinseca, fides specialis, & cætera eiusmodi. Sunt & vanitates vocum sine põdere veritatis, sine radice traditionis antiquæ. Nã vt quidã legunt vocũ nouitates, ita alij legunt vocũ vanitates: quòd dictio Græca aliud significet per diphthongon scripta, aliud sine diphthongo. D. Chrysostomus recentes quasdã & nouas adhortationes, vocũ nouitates appellauit. Hic igitur obseruabis iuxta Theophylacti & Augustini monita, esse quandã vocum nouitatem non profanam, quasdam item scientias non falsi *Sunt quædã vocum nouitates nõ profanæ.*

Quid intelligatur per depositũ.

1. *Tim.* 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nominis. Non enim (inquit diuus Augustinus contra Faustum) deuitans verborum nouitates, sed addidit profanas: Sunt enim & in doctrina religionis congruentes verborũ nouitates: sicut ipsum nomen Christianorum, quum dici cœperit, nouum erat. In Antiochia enim primùm post ascensionem Domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legimus in Actis Apostolorum: Et Xenodochia, ac monasteria postea sunt appellata nouis nominibus. Res enim ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defenduntur. Patres olim aduersus impietatem Arrianorum hæreticorum nouum nomen homousion condiderunt: sed non rem nouam tali nomine designarunt. Hoc enim vocatur homousion, quod est, ego & pater vnum sumus, vnius videlicet eiusdémque substantiæ. Nam si omnis nouitas profana esset, nec à Domino diceretur: Mandatum nouum do vobis: Nec testamentum nouum appellaretur: Nec cantaret vniuersa terra canticum nouum: Sed profanas verborum nouitates, & pollicitationes falsæ scientiæ prohibet Apostolus dicens: O Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates & contradictiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promitteutes circa fidem exciderunt. Nihil enim tam amant isti, quàm scientiam promittere, & fidem rerum verarum, quas credere paruuli præcipiuntur, velut impertiam denegare. Porrò ad profanas vocum vanitates, obiectionésque scientiæ falsi nominis, ne respondendum quidem est, sed contemptu quodam euertendæ sunt eiusmodi, & excutiendæ. Neque enim est vt cum talibus conflictentur fideles: vacuum est, nouum est, oppositio est alicuius quæ falsò nominatur scientia, ergo deuita. Nihil quæras amplius, sed nec rationem aut certamen cum huiusmodi admittas: ar deuita magis. *D.* Sed nunquid non aliud est depositum, quàm traditio? *M.* In materia religionis, de qua loquimur nos, & de qua loquebatur Apostolus, agens cum Timotheo, prorsus non aliud est depositũ quàm traditio. Quod ne finxisse videar, & non potius à Patribus accepisse: Tertull. peruetustus auctor de præscriptionibus hæreticorũ sic dicit: Traditiones per viuã vocem doctrinæ Ecclesiasticæ, appellat Apostolus depositũ. Theophylactus quoque sic interpretatur, Depositum serua, id est omnia quæ tibi à me sunt commissa, scilicet in traditione fidei, tanquam à Domino prouenientia

custod

custodi. Quoties fere hortatur Paulus suos, vt permaneant in eo quod acceperunt, vel vt idipsum dicant omnes, & in eadem permaneant sententia, vti hortatur sæpius. Et quum scribit Corinthus. Notum vobis facio Euangelium, quòd prædicaui, quod & accepistis, in quo & statis: Item sic prædicauimus, & sic credidistis: toties depositum fidei intelligit siue traditionem. Non sane quamlibet, sed eam quæ ex doctrina Christi vel Apostolorum procedens, acceptatione populi, & communi insuper omnium vsu, sacra & inuiolabilis habetur. Est enim traditio, doctrina quædam verbi diuini per Apostolicos viros annuntiata, & deinde iuxta seriem temporum ex animo, in animum transfusa, medio intercurrente verbo, recepta populi consensu, atque communi vsu fidelium comprobata, citra scriptum, viua tantum modo voce, & eadem vbique consuetudine nota. Nam quæ scripto facta est doctrina, illam scripturam sacram appellamus. Quæ verò non nisi viua voce, & consuetudine transfunditur, recepto iam vocabulo traditionem dicimus. *D.* Nonne & scriptura traditio quædam est? *M.* Omnino, & quidem sacrosancta, ac toti orbi venerabilis. Prout facile demonstrat locus ille Pauli: Itaque fratres state & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Locus item Act. 7. vbi (inquiunt Iudæi) audiuimus enim (scilicet Stephanum) dicentem quoniam Dominus Iesus Nazarenus destruet locum istum, & mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses. Ecce quidquid traditum erat à Moyse siue scripto, siue per manum, vocant traditiones. Sic Cyprianus subinde vocat Dominicam traditionem, quam in scripturis nobis donauit Dominus. *D.* Vnde ergo distinctio hæc, qua traditio diuiditur à scriptura? *M.* Rerum pluralitas, pariter & vocum penuria cogunt, non ratò vocem generis per se posse tam accipi pro specie: Sicuti vox baptismus generalis ad omnem ablutionem, passim in scripturis accipitur pro ablutione sacramentali. Item vox presbyter significans omnem seniorem, accipitur plerunque pro sacerdote. Similiter & vox traditio per se posita, capitur pro doctrina per manũ accepta citra scriptum: etiam si ex impositione vocabuli significet omnem doctrinam, siue hoc, siue illo modo factam, malam, bonam, laudabilem, illaudabilem, sacram, profanam, diuinam humanam. *D.* Quò igitur modo intelligi potest, de quali

1. Cor. 1.

1. Cor. 15.

Describitur traditio.

c 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

traditione sit sermo, hoc vel illo loco? *Mt.* Subinde ex filo orationis, siue circunstantiis textus: aliquando ex adiunctione, aut materia subiecta, verbi gratia. Cùm dicit Saluator: *Matt. 15.* Quare & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Accipitur pro traditione humana, eáque mala: quod constat cum ex adiuncta particula, vestram, tum ex materia subiecta, quia increpat eos Dominus super traditione impediente mandatum Dei. Cùm autem dicit, Apostolus: Aemulator existens mearum paternarũ traditionum, accipitur pro traditionibus veteris legis, quales quales fuerint. Porrò in progressu huius nostri instituti, si quando demonstrabimus veritatem, ex traditione (vt fiet nõnunquam, sed rarius) non inducemus tum quamcunque traditionem: sed eam duntaxat, quæ est sacra, Apostolica, vniuersalis, eo quòd tantummodo in illa certò contineatur verbum Dei, non autem in humanis & particularibus traditionibus.

Vbi inuenienda sit traditio sancta, quàm Apostolicam vocamus.

CAPVT X.

DISCI. AT vbi quærenda erit huiusmodi traditio sacra, Apostolica, vniuersalis? *Mt.* In viua & vniformi doctrina ecclesiæ, patrum & generali consuetudine per omnem vbique locum orbis Christiani à seculis hucusque obseruata: Illa quidem docetur idem siue idipsum apud omnes homines, per omnem ætatem, & in omnibus scholis, ac basilicis. Ista verò communi totius populi Christiani consensu recepta parem cum lege Dei scripta vim obtinere creditur. De illa habes 1. ad Corin. 1. ad Philip. 2. & aliis locis. De ista verò 1. ad Corin. 11. Apostolus primo cap. prioris epistolæ ad Corin. sic scribit: Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti, in eodem sensu, & eadem sententia. *Philip. 2.* Ad Philip. vero sic scribit: Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes. In quibus locis siue legatur idipsum, sicut communis textus habet, siue idem, vel idipsum, relationẽ importat. Non quidẽ ad hunc

Quid sit idipsum dicere.

hunc vel illum, sed ad omnes, sed ad vniuersam Ecclesiam vel præcedentem, vel tum præsentem, vel ad vtramque simul, quod verisimilius est, vt sit sensus. Idipsum siue idem illud quod à patribus accepistis, idem illud quod docent omnes aliæ Ecclesiæ, denique idem illud quod retinet vniuersitas credentium, hoc dicatis omnes. Non idipsum, aut idem illud quod tenent quidam ex vobis, suo sensu abundantes, ne peius quid dicam: sed idem illud quod à nobis traditũ, per omnem Ecclesiam ab vniuersis custoditur. Ita vt non sint inter vos schismata, hoc est, diuisiones, siue diuisidia, quibus vel à patribus, vel ab aliis Ecclesiis, vel denique inter vos diuisi estis circa fidem & religionem. Hic est verus & germanus sensus verborum Apostoli. Per quæ quoniam tanta diligẽtia ea inculcat, tam Corinthiis quàm Philippens. licet sane intelligere mirabilem inesse vim communi doctrinæ Ecclesiæ. Si enim non esset prorsus efficax ad stabiliendum hominem in fide, non toties tantáque instantia hortaretur Apostolus vniuersos ad illam. De consuetudine autem quæ non est aliquorum tantùm, sed omnium Ecclesiarũ, quòd vim legis scriptæ habeat, clarè demonstrant verba Apostoli dicentis: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Corinthij argutia subtiles, ne obicerent syllogismos, & argumenta contra traditionem consuetudine viuendi perspicuam. Nos (inquit) talem consuetudinem non habemus, siue altercandi, siue quod vir comam nutriat, aut mulier capitis velamen omittat. Ne autem quis paruipendendum existimaret, quod Paulus cum pauculis Discipulis illam consuetudinem non haberet, addit: Neque Ecclesia Dei, seu vt alij legunt neque Ecclesiæ Dei, obiiciens simul generalem vniuersæ Ecclesiæ, vel omnium Ecclesiarum consuetudinem. Qualis nullo pacto, aut negligi potest, aut paruipendi, eò quòd vim scriptæ doctrinæ Apostolicæ habeat, imò plus aliquid habeat, vti apparet. Quia ipsemet Paulus suas præscriptas leges de velandis mulieribus, non autem velandis viris, consuetudine omnium Ecclesiarum confirmat. Quasi diceret: Si scripta nostra, nostraque viuendi obseruantia non persuadeant, saltem moueat vos consuetudo generalis omnium Ecclesiarum. Consuetudinem verò rationabiliter, ac meritò tantum virium habere, quantum scriptam legem, de-

De efficacia consuetudinis. *1. Cor. 11.*

Præfert Apostolus consuetudinem vniuersalem auctoritati suæ epistolæ.

Ratio Pij Papæ de efficacia consuetudinis.

monstrat pius Papa vir admirandæ eruditionis dicens: Vis legis ex consensu resultat, consensus autem non minor inest consuetudini, quàm legi scriptæ. Nam consuetudinem longus & approbatus vsus inducit, quæ nullius impediente clamore, diuino magis quàm humano videtur recepta consilio. Leges autem quamuis Dei nutu decerni credantur, sæpe tamen vel populi, vel Senatus magna parte dissentiente traduntur. Ob quam rem non minus plectendus est vetustæ consuetudinis, quàm scriptæ legis præuaricator. *D.* Regula illa qua dicitur, consuetudo vim legis obtinet, habet quidem locum in rebus Politicis: verum transferre illam ad ea quæ non ab homine, neque per hominem constant: vt sunt res fidei, & religionis, alienum videtur. *M.* Alienum dici non potest, quod Apostolus velut proprium ac pertineus inducit ad stabiliendum mores hominis Christiani. Iterum alienum dici non potest quo diuus Augustinus vtitur aduersus Pelagianos, ad probandum fidei articulum de baptismo paruulorũ dicens: Paruuli baptizati in numero credentium ponuntur, & hoc solùm ex consuetudine Ecclesiæ antiqua, Canonica, fundatissima. Et rursus: Iam (inquit) superiùs ostendimus paruulum credere, & inter baptizatos computari, hoc habet auctoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatissimæ veritatis obtinet Canon. Contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietauerit, ipse potiùs confringetur. Idem insuper Augustinus epistola 118. ad Ianuarium: Quædam (inquit) tota per orbem frequentat Ecclesia, quæ similiter atque illa quæ sacræ scripturæ præscribit auctoritas, obseruanda sunt. Nam quod est eiusmodi, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est. Cuius aptissimam in eadem epistola rationem reddit, dicens: Illa enim quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenariis Concilijs (quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas) commendata, atque statuta retineri. Sicuti quòd Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunque se diffundit Ecclesia. Reddit quoque eiusdem rationem Leo ille ter maximus in sermone de ieiunio

Consuetudine probatur vt mores vitæ & articuli fidei.

iunio dicens. Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ. Et quidquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica, & de sancti spiritus prodire doctrina. Quæ nunc quoque cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes, & obedienter custodiant & sapienter intelligant. Possem hic similes sententias ex diuo Hieronymo & Tertulliano ac alijs tibi citare, sed differo in opportuniorem locum, atque magis commodum. *D.* Quid si consuetudo scripturis aduersetur? *M.* Hic nos oportet (inquit Augustinus) extra omnem esse controuersiam. Non enim istiusmodi moribus, verùm ei quod sacræ scripturæ auctoritas requirit obsequendum est. Dominus enim, non ego sum consuetudo, sed ego (inquit) sum veritas libr. 3. de Baptism. contra Donatistas. *D.* Quid si bona fuerit consuetudo: attamen non vniuersalis per omnem Ecclesiam? *M.* Iterum respondet tibi diuus Augustinus dicens: Alia quædam non tota obseruat Ecclesia, sed per loca terrarum regionésque ad ædificationem fidei & moris, secundum singularum Ecclesiarum speciales conditiones introducta & recepta variantur. De quibus censet ipse Augustinus ita dicens: Totum hoc genus rerum liberas habet obseruantias. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentique Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quãcunque forte deuenerit. Ne aut ipse cuiquã sit offendiculo, aut alius quispiã sibi. De quo genere consuetudinis subdit ibidem Augustinus responsum B. Ambrosij dicens: Mater mea Mediolanũ me consecuta, inueniens Ecclesiam sabbato non ieiunãtem, cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam. Sed propter eã consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosiũ: Respondit ille, se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si melius nosce ret, id potiùs obseruaret. Cumque ego putassem nulla reddita ratione, sola auctorita tesua nos voluisse admonere, ne sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romã venio, ieiuno in sabbato, cùm hic sum, non ieiuno: sic etiam tu ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morẽ serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cùm matri renunciassem libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia, etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam

Malæ consuetudini nõ est obtemperandum.

Consuetudini particulari obtemperandum in eo loco vbi obtinuit.

Venerabilis sententia D. Ambrosij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cælesti oraculo susceperim: epistola 118. ad Ianuarium cap. 2. Sunt autem præter hæc & alia in Ecclesia Christi, quæ neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporũ statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersæ Ecclesiæ roborata sunt. Neq; item notis & rationabilibus causis existẽtibus alicubi instituta sunt: sed diuersorum locorũ diuersis moribus innumerabiliter variantur. Ita vt vix, aut omnino nunquam inueniri possint caussæ, quas in eis constituẽdis homines secuti sunt: & quorũ obseruationes alioqui inutiles, & in fructuosæ sunt, sicut quando nõ alio quã ad seruile grauamẽ populi Christiani tendunt. *D.* Et de his quid cẽlere nos oportet? *M.* Diuus Auguſt. sine vlla dubitatione eiusmodi resecanda existimat, vbi datur resecãdi facultas, vt de quibus solis dixerit christus: In vanum me colunt, docentes mãdata & traditiones hominum. Admonet tamen idem Augustinus, prudenter & cum discretione talẽ resectionem fieri debere. Ipsa enim, inquit consuetudinis mutatio, etiam quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat. Quapropter quæ vtilis non est, perturbatione infructuosa, consequenter noxia est. Atque hinc fieri existimãt, vt Ecclesia Dei, inter multam paleam, multaque zizania constitura toleret & dissimuler, & tamen quæ sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit. Hæc fili, & similia inuenies prolixè tractata in responsionibus diui Augustini ad quæstiones Ianuarij duobus libris, siue duabus epistolis intitulatis, ad quæstiones Ianuarij, quæ in ordine epistolarum sunt 118. & 119. Item lib. 4. cap. 7. contra Donatistas. Item lib. 3. de baptismo contra Donatistas, & libro de dogmatibus Ecclesiasticis, & multis aliis locis librorum eiusdem Augustini. Vt autem rem absoluam, idque verbis eiusdem Augustini: Catholica (inquit) Ecclesia per orbem terrarum diffusa, tribus modis probatur existere. Quidquid enim in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarum, aut traditio vtilis, aut certe propria & particularis institutio. Subiungit: Sed auctoritate tota constringitur (ita scilicet) vt nemini liceat priuato suo consilio, aut aduersus scripturam, aut vtilem istiusmodi traditionem aliquo modo temerè obniti. Vtraq; enim hæc auctoritatis priuilegio pollent, & in vtrisque omni dubietate proculverum ac purum verbum Dei proponitur.

Sententia Augustini. de infructuosis obseruantijs.

Matt. 15.

Qui

Quibus modis discernatur verum verbum Dei, ab adulterino verbo quod non protulit Deus.

CAPVT XI.

NVNC ad quæstiones quas priùs sæpè propone re volui. Quarum prima est: Sancti Dei homines locuti sunt verbum Dei, locuti sunt & verbum suum. Quibus igitur notis cognoscam, *nes.* quod illorum verbum sit verbum Dei, spiri tu Dei suggerente pronunciatum: quod verò suum proprium verbum, non nisi humano spiritu prolatum? Secunda: Scripserunt Prophetæ, scripserunt Apostoli, scripserunt & sancti Patres. *M.* Adde, scripserunt etiam & pseudoprophetæ, pseudoapostoli, pseudochristiani, & quidem multa. Etenim circa exordia nascentis Ecclesiæ circumferebant Montani hæretici Euangelium quoddam sub nomine Petri Apostoli. Marcionitæ verò aliud quoddam sub nomine Pauli Apostoli. Sed & olim obtrusa fuére simplicitati credentium Euãgelium secundum Bartholomæum, Euangelium secũdum Andream, Euangeliũ secundum Thomam, Euangelium secundum Mathiam, Euangelium secundum Nicodemum, Euangelium secundum Hebræos, & quod vocant Euangelium secundũ Aegyptios, teste Theophylacto, quod inscribitur Euãgelium secundũ duodecim. Quã audaciam supponendi Euãgelia, diuus Lucas satis innuit cũ orditur suum Euangelium dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationẽ quæ in nobis completæ sunt rerum &c. Per hoc enim quod dicit, multi conati sunt, innuit diuersorũ temeritatem in scripta historia vitæ Iesu. Fuerunt insuper & tũc temporis, qui secundum beatum Paulum adulterabant verbum Dei: secundum diuum Petrum verò deprauabant scripturas ab ipsissimet Apostolis ac Prophetis datas, capite tertio posterioris suæ epistolæ. *D.* Et inter hæc tam varia Euangelia, alia vera, alia suppositicia, alia integra, alia deprauata, alia à sectariis, alia à rectè sentientibus suscepta, quibus obsecro indiciis cognoscemus illam scripturam, quæ verè est diuina, non continens nisi purum ac syncerum verbum Dei? Tertia autem quæstio quam volebam proponere est ista: Videmus introductas in Ecclesiam varias traditiones, vt bonas, ita & vanas ac superuacaneas ne dicam, superstitiosas: quibus itaque signis intern

Proponuntur tres quæstiones.

Prima quæstio.

Secũda quæstio.

Tertia quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

internoſcemus, quæ ſit traditio verè Apoſtolica, quam diuinam licet appellare, quæ non? *M.* Peropportunas mouiſti quæſtiones. Cæterum quantum ad primam pene nulla eſt difficultas hoc noſtro tempore. Nihil enim nunc recipimus, aut veneramur tanquam verbum Dei, niſi quod continetur in Scriptura ſacra, aut alioqui per traditionem vniuerſalem matris Eccleſiæ proponitur. Dicant qui velint ſibi ſpiritum locutum eſſe, aut vidiſſe viſiones, vel ſomnia ſe ſomniaſſe, nos tamen nihil talium pro verbo Dei recipimus, niſi quatenus conſonat ſcripturis, & antiquæ traditioni Eccleſiæ. Nequeenim poſſumus, lege Apoſtolica id nobis prohibente per Apoſtolum Chriſti dicentem: Sed licet nos, aut Angelus de cælo, Euangelizet vobis, præter id quod Euangelizatum eſt, anathema ſit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico vobis: Si quis vobis Euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit, ad Galatas primo. *D.* In primitiua igitur Eccleſia quomodo diſcernebatur verbum Dei à non verbo Dei? *M.* Magiſterio ſpiritus ſancti, lumine fidei, atteſtatione Dei in ſignis, & miraculis, conſenſu matris Eccleſiæ: Chriſtus Dominus poſt cœnam nouiſsimam, illaturus ſeipſum ſyderibus intra pauculos dies, omnia quæ forent inſtaurationi fidelium, deinceps neceſſaria, retulit ad magiſterium Spiritus ſancti, dicens ad Apoſtolos cõtriſtatos de abitu ſuo: Ego rogabo patrem, & alium paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis. Subdit: Paracletus autem ſpiritus, quem mittet pater in nomine meo, ille docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixerim vobis, Ioannis 14. Item capite decimoſexto. Adhuc (inquit) multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à ſeipſo, ſed quæcũque audiet loquetur, & quæ ventura ſunt annunciabit vobis. De quo etiam permagnificè promiſit in ipſo die aſcenſionis, Lucæ vltimo & Actorum primo. Refert & Apoſtolus Paulus ad Epheſios quinto omnium rerum manifeſtationem ad ipſum lumen dicens: Omnia quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur. Omne enim quod manifeſtatur (ſecundum aliã tranſlationem) quod manifeſtat, lumen eſt. Quidquid enim celant nox & caligo, retegit atque manifeſtat lumen. Vtque oculus corporalis nõ videt ſine lumine corporali, ita & mens

Reſolutio primæ quæſtionis.

Regula Apoſtolica de non recipiẽdo nouo verbo Dei.

Galat.1.

Primitiua Eccleſia aliter diſcernit verbũ Dei quàm noſtra.

De magiſterio Spiritus ſancti.

Ioan.14.

De lumine fidei.

quæ ſpiritalis eſt, non intelligit ſine lumine ſpirituali. De quo dictum eſt per Prophetam: Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Et quemadmodum lumine naturali videtur quidquid eſt rerum naturaliũ: ita lumine ſupernaturali videtur quidquid eſt rerum ſupernaturaliũ. De quo lumine dicit Ioannes: Tenebræ trãſierunt, & verum lumen iam lucet, hoc eſt, lumen fidei, videlicet cæleſtis quædam illuſtratio præueniens mẽtem priuſquã immutetur in aſſenſum fidei. De quo lumine etiam frequens inuenitur mentio in doctrina quam Chriſtus per ſemetipſum fecit, vt ibi: Si lumen quod in te eſt tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quãtæ erũt? De teſtificatione autem Dei per ſigna & miracula frequenter monet Saluator in ſuis prædicationibus, remittens ad ſigna ſiue opera miraculorum ſuorũ. Primò diſcipulos Ioãnis Baptiſtæ dicens: Euntes renunciate Ioãni quæ audiſtis & vidiſtis. Cæci videt, claudi ambulant, leproſi mundãtur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes Euãgelizantur. Secũdò Iudæos, rurſum dicẽs: Ego autẽ habeo teſtimoniũ maius Ioãnis. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiã eaipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibẽt de me, quia pater me miſit. Et alibi: Si nõ facio opera patris mei, nolite credere mihi: ſi autẽ facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, & ego in patre. Tertiò proprios diſcipulos dicẽs: Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor: pater autẽ in me manens ipſe facit opera. Non creditis, quia ego in patre, & pater in me eſt? Alioquin propter opera ipſa credite. Vides quàm paſſim refert Saluator ſuæ doctrinæ atteſtationẽ in ipſa opera, ſigna, ſiue miracula, quæ dedit illi pater de cælo vt faceret. Vnde & poſtea Apoſtolorũ doctrinam hoc eodem modo dedit manifeſtam fieri quod ex Deo eſſet, dicente Marco: illi autẽ (ſcilicet Apoſtoli) profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & ſermonẽ confirmante ſequentibus ſignis. Tribus itaque prædictis videlicet ſpiritus ſancti magiſterio, lumine fidei, & miraculorum atteſtatione ſecernebatur olim verbum Dei ab eo quod non protulerat Deus. At nunc diſtinctione quadã opus eſt. Nam aliter diſcernunt verbũ Dei ab eo quod non eſt verbum Dei, illi quibus immediatè reuelatur cælitus. vt Noë, Abraham, Moyſes, Helias, Paulus Apoſtolus: aliter illi ad quos loquitur Deus mediatè, per ora ſcilicet Prophetarum, Chriſti, & Apoſtolorum

Ioan.2.

Matt.6.

Saluator probat doctrinam ſuã per miracula.

Matt.11.

Ioan.9.

Ioan.10.

Ioan.14.

De atteſtatione per miracula.

Aliter diſcernunt verbum quibus reuelatur, aliter quibus vlterius annunciatur.

stolorum eius. Nam qui prioris ordinis sunt, cognoscunt & discernunt verbum Dei, solius luminis supernaturalis illustratione, & Spiritus sancti magisterio, absque miraculis aut vlla exteriori testificatione: Dei etenim opera perfecta sunt. Quapropter dum reuelat homini verbum suum, sic illustrat intus mentem, vt discernere possit reuelatum verbum non esse nisi ipsius Dei verbum, quod alioqui facultatem mentis excedit. Sicque spiritus sui operatione dirigit, & instruit cogitationes audientis, vt vere intelligat esse veri Dei verbum quod suscipit. Nam & discretio spirituum loquentium hominibus, est donum spiritus sancti: vt docet Apostolus 1. ad Corinth. 12. Nec istud demonstrari debet aliunde, quàm illis scripturis quæ supra posuimus de magisterio spiritus sancti, & lumine fidei. *D.* Attamen dubitabat Zacharias de verbo Dei facto ad se per Angelum Domini. *M.* Non tam dubitabat ille an esset verbū Dei quàm an fieret quod promittebatur verbo Dei: vti ex textu constat. Veruntamen hoc, & si quid tale legatur, sic factum creditur dispensatione diuina, vt miraculo superaddito magis celebre esset, quod nunciabatur, & nobilis fieret in prophetia qui eousque obscurus fuerat in hac parte. Illis verò, qui sunt posteriores ordinis, præter lumen fidei & magisterium spiritus sancti, datur & clara quædam atque sensibilis attestatio in designatione miraculorum, vti ex præallegatis scripturis fit manifestū: partim vt fides nostra credentium non sit leuis, aut temeraria: partim vt inexcusabilis existat omnis, qui vti audiuit vocem annunciantium verbum Dei, ita & vidit stupenda illa miracula quæ superaddidit Deus, iuxta quod dicit Saluator: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & patrem meum. Ioannis decimoquinto. Percurre si placet, omnes libros noui ac veteris Testamenti, certe nō inuenies vnquā introductam nouam aliquam doctrinam Patribus inauditam, absque solemni attestatione miraculorum. Quando Deus introduxit doctrinam circuncisionis, non vtique id fecit sine multis miraculis, quæ contigerunt circa Abraham patrem circuncisionis. Quando insuper populo acquisitionis filiis Israël dare voluit peculiarem legem, peculiare sacerdotium, peculiaria sacrificia & cæremonias, cuiusmodi patres eorum non acceperant, innumera veréque stupenda per Moysen

sen edidit miracula, quibus testaretur à se suóque verbo hæc procedere, non ab humana cogitatione. Denique quando placuit altissimo transferre sacerdotium, & legem sacrificia & cæremonias veteris populi, vt fecit per Christum filium suum, rursum adiecit miracula, & multo quidē plura, multóque maiora quàm prius, vt abunde testaretur nouam doctrinam Christi & Apostolorum reuera ex Deo esse: vti est videre in historia Euangelica. Quod sanè dico, & iterum atque iterum tibi dictum cupio, vt animaduertas quàm sunt alieni à scripturis, quámque leues, ne dicam excordes, qui hoc tempore suscipiunt, & quidem retinent mordicus doctrinas Patribus nostris prorsus inauditas. Suscipiunt dico, citra miracula & absque omni attestatione cælitus factaque contra mandatum Apostolicum ad Galat. 1. cap. suprà citato. *D.* Sed neque nos nostram doctrinam nunc temporis declaramus per miracula magis quàm hæretici doctrinam suam. *M.* Nos Euangelizamus quod Euangelizatum est ab initio, & credimus quod acceptum est à Patribus: illi verò annunciant præter id quòd Euangelizatum est, nouum quid, quod Patrum synceritas ignorauit. Ipsorū itaque est per noua miracula ostendere nouam suam doctrinam ex Deo esse. Quod enim nouum infertur, nouam requirit approbationē: quod verò ab antiquo retinetur, nō nisi suæ antiquitatis egere attestatione. Quæ quidem miracula etiamsi nunc temporis superadderentur, tamen suscipi non deberet quod præter acceptum à Patribus docent, propter ante dictū Apostolicum mandatum. Edicit enim Apostolus: Sed licet nos (ego scilicet meique collegæ Apostoli qui testimoniū habemus, per miracula quæ passim & palam operamur) aut Angelus de cælo Euangelizet præter id quod Euāgelizauimus vobis, anathema sit. Horrendū profectò mādatū, & reuera omnibus Christi fidelibus valde metuendū. Nostrū ergo tantūmodo est fideliter retinere, quod fideliter traditum est à Patribus, secūdum quod idē Apostolus præcipit dicens: State & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonē, siue per epistolam nostram, 2. ad Thessal. 2. Nihilominus etiam nostram doctrinam ostendimus ex eisdem vtique miraculis, quibus olim in sua origine attestata est. De quibus sanè miraculis quòd fuerint vera miracula, nō nisi virtute diuina perpetrata nūc certiùs & infallibiliùs cōstat per ipsas scripturas & Ecclesiæ testimonium,

monium, quàm potuit olim illis constare per ocularem inspectionem. Eò quòd sensus falli potest (quomodo fallebatur per magiam Simonis Actorum 8. & magiam Barieu Actorũ 13. & incantationes Aegyptiacas Exodi 7.) scriptura autẽ & Ecclesia fallere non possunt. *D.* Ergo nec miraculorum attestatio est sufficiens, quia fallere potest. *M.* Non consequitur. Aliud enim est miraculum, aliud magica illusio. Interim verum est quod dicis per se loquẽdo. Quia olim multi videntes miracula Christi & Apostolorũ minime crediderũt. Cuius ratio vna, quæ pertinet ad propositũ nostrum, redditur ista: Nempè quòd lumen fidei nõ illuxit mentibus eorũ, neque spiritus Dei informabat eos, quomodo aptũ erat vt crederent, eò quòd non essent præordinati ad vitam. Alia ratio est, quia noluerũt intendere oculos suos in lumen illud fidei, etiamsi offerretur. Dilexerũt enim magis tenebras quàm lucem. Qui autem creditderũt, lumine fidei, & magisterio Spiritus sancti didicerunt illa Christi & Apostolorum miracula, esse vera miracula, reuera cælitus data in attestationem doctrinæ quæ fiebat. *D.* Addidisti superiùs quarto loco consensum matris Ecclesiæ. *M.* Addidi: eã sanè ob causſam, quia nemo singulatim certus est de lumine fidei aut magisterio Spiritus sancti: nisi fortè duces fidei nostræ, qui Spiritũ sanctum acceperant, vt visibiliter, ita ad plenitudinem. Ecclesia autem certa est de vtroque: quemadmodum iamiam incipiemus demonstrare. Itaque vbi cõcurrunt lumen fidei, & magisterium Spiritus sancti, attestatio miraculorum, consensus denique matris Ecclesiæ, ibi demum est omnimoda & infallibilis certitudo discernendi verbum Dei ab eo quod non protulit Deus.

Nõ sufficit per se miraculorum attestatio.

De consensu matris Ecclesiæ in discernendo doctrina fidei.

Quo medio discernimus scripturam sacram à non sacra, traditionem quoque Apostolicam, ab ea, quæ non est talis.

CAP. XII.

MAGISTER. Attestatione Ecclesiæ cognoscũtur scripturæ sacræ & traditiones Apostolicæ.

AD secundam autem & tertiam quæstionum tuarum hanc accipe satisfactionem. Scripturam sacram ab alia nõ sacra: traditiones item Apostolicas ab iis quæ irrepsere humana inuentione, dignoscimus, & quidem certò ac infallibiliter, iudicio & attestatione matris Ecclesiæ: Accedentibus rursum lumine fidei, & magisterio Spiritus sancti, sine quibus nõ intelligitur ne natura quidem & qualitas Ecclesiæ:

clesiæ vt quam ipsa receperit & retulerit vel in Canonem scripturarum sacrarum, vel in numerum Apostolicarum traditionum, illi tribuamus planè diuinam auctoritatem probandæ veritatis Catholicæ. *D.* An igitur scriptura sacra & traditio sancta habeant suam auctoritatem ac certitudinem ab Ecclesia? *M.* Non vtique ab Ecclesia: attamen non sine Ecclesia sic attestante & iudicante, exempli gratia: Gemma reperta ab iis qui gemmarum pretia ignorant, pretium quidẽ & valorem habent ex natura sua: attamen illis qui inuenerunt non est pretiosa: nisi postquàm accesserit iudicium peritorum in hac parte. Aliud simile ex ipsa scriptura tertio Regum 3. Cùm duæ mulieres meretrices contenderent super infante, vtrius esset filius, Salomon per iudicium reddens infantem ei quæ vere mater erat, non effecit quòd puer ille esset filius matris suæ, sed declarauit, & auctoritate iudiciali decreuit, vt deinceps haberetur pro eius filio, & non amplius super ea re contenderetur. *D.* Et qua ratione precor conuenit Ecclesiæ iudicare seu testari de scripturis ac traditione? *M.* Primò ea ratione: quia vtroque prior est Ecclesia, suis auribus excipiens doctrinam sanctam à Christo & Apostolis eius, suisq; oculis contemplans miracula, quibus cælitus comprobata fuit. Vnde rectè iudicare potuit & de traditionibus quæ postea fiebant, & de scripturis, an conformes essent ei doctrinæ, quam ab ipsis Apostolis exceperat. Tu si audisses Christũ docentem, vidisses insuper miracula eius, & ordinem vitæ, nonne postea potuisses iudicare, nũ scripta historia vitæ Iesu syncere fuisset scripta, an non? *D.* Potuissem. *M.* Potuit ergo & primitiua Ecclesia eandem ob causſam: dicente Saluatore nostro ad Apostolos, Ioannis 15. Et vos testimonium perhibebitis (scilicet de me) quia ab initio mecum estis: dicente etiam Ioanne in sua prima Canonica circa initium: Quod auditimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ &c. annuntiamus vobis: vt & vos societatem habeatis nobiscum. Si rectè testari potuerunt Apostoli de factis & doctrina Christi: quia viderant, & audierant, & personaliter interfuerant. Si præterea rectè testari potuerunt Lucas & Marcus Euangelistæ, quia fideli narratione didicerant ab his, qui ipsi viderant, & interfuerant, dicente Luca in præfatione sui Euangelij: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt & ministri fuerunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sermonis, visum est mihi assecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi scribere, &cæt. Ergo rectissimè nobis testari potuit primitiua Ecclesia quæ scripturæ, quæque traditiones verè essent conformes verbo à Christo & Apostolis annuntiato, quæ non: quia partim ipsa interfuerat annuntiationi, partim fideli narratione didicerat ab iis qui ipsi interfuerant. Secundo ea ratione, quia ipsa Ecclesia est prælecta Christi sponsa quam diligit Christus sicut semetipsum, nutrit & fouet, tradens seipsum pro ea: vti elegàter prosequitur Apostolus ad Ephesios quinto. Insuper quia est & mater nostra, vt idem Apostolus tradit ad Galatas quarto. Et quis obsecro posset esse tam idoneus testis eorũ, quibus annuntiatur Christus, scripturæ scilicet & traditionis, quàm prælecta illius sponsa mater nostra? Quæ vti de illo falsum testari non potest, propter amorem coniugalem, & æterni coniugij vinculum: ita & nobis imponere non valet propter viscera sua materna, quorum pignora operatione spiritus sancti existimus.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Tertiò ex eo, quoniam Ecclesia in testanda veritate, quemadmodum vtro que vtpura scripturis & traditione est antiquior, & extensior, ita & auctoritate maior: Idque, non solùm propter inhabitantem spiritum sanctum, quo animatur, regitur, illustratur, haud secus atque homo spiritu suo animalis: sed etiam propter verbum Christi clara voce promittentis priusquam extaret vlla scriptura his verbis. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Hoc est, malitia, error, hæresis, persecutio, etiã si summa fiat, & erumpendo cumulatim, portis inferni ad plenum apertis oppugnent, non tamen præualebunt aduersus eam, vt aberrare faciant. In quod verbum Christi prospiciens Apostolus constanter pronunciauit Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis.

Matth. 16.

Quarta ratio.

Quartò ex eo, quoniam legitimum est Ecclesiæ, testari de Christo, & per consequens de iis quibus annunciatur Christus, scriptura scilicet & traditione. Legitimum dixi: nam sunt illegitimi testes, qui ingerunt suum testimonium nõ vocati neque rogati. Ecclesia autem non solum vocata est atque rogata, sed & mandatum accepit perhibendi testimonium de Christo: quod maius est, accepit spiritum de cælo, quo posset testari infallibiliter, nedum veraciter. Lege primum caput Actorum, vbi sic habetur: Dixit autem eis (scilicet qui conuenerant) non est vestrum nosse

Ecclesia accepit mandatum testãdi de scripturis

tempora

tempora vel momenta, quæ posuit pater in sua ipsius potestate: sed accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Porrò numerus eorum qui conuenerant quibus dixit hæc Saluator, erat non tantùm centum viginti personarum, de quibus ex eodem capite Paulò inferius constat: sed plusquam quingentorum fratrum, vt ex certis rationibus & scripturis colligunt sancti Patres. Et nos latius demonstrabimus infrà in tractatu de ascensione Domini. Qui vtique repræsentabant Ecclesiam Christi, quin potiùs erant tota Christi Ecclesia, nõ enim erat alia tunc temporis. Ergo ex dictis verbis accepit Ecclesia mandatum perhibendi testimonium de Christo: & per consequens de doctrina eius. *D.* Sermo Christi dirigitur ibi ad personas tunc præsentes: sed quid hoc attinet ad alios nunc viuentes, aut eos qui tempore medio vixerunt? *M.* Quoniam Christus tum temporis loquitur ad omnes simul sub voce plurali citra specificationem vllius personæ: ideo intelligitur hæc requisitio testimonij ferendi facta directè & immediatè ad ipsum conuentum, siue ipsam Ecclesiam credentium: non autem ad singulares personas, nisi secundario, & quatenus erant illius congregationis membra. Secundò, quoniam illa erat matrix Ecclesia, siue seminarium quoddam succedentium sibi Ecclesiarum. Ideo intelligitur sermo factus ad illam, simul factus ad omnem succrescentem Ecclesiam, hoc est, ad totam Ecclesiam quamdiu durat secundum successionem nascentium & decedentium, etiam ad finem vsque mundi. Veluti si dux Brabantiæ statueret, dicens: Vos Louaniẽses in administratione Ducatus Brabantiæ, habebitis primum locum dicendæ sententiæ: vos Bruxellẽnses secundum, vos Antuerpienses tertiũ &c. Nemo profectò secus intelligeret istud, quàm quod dictæ ordinationes fierent ad ipsas Communitates Louanienſ. Bruxellenſ. &c. non autem ad personas singulares, nisi quatenus & quamdiu sunt membra Communitatis. Nec solùm Communitates hominum tunc viuentium, sed ad Cõmunitatẽ Louanienſium pro toto tempore quo stabit ciuitas illa, per successionem nascentium & decedentium ciuium Louanienſ. & sic de aliis. Quod etiam colligi potest hoc loco ex particula subiecta, videlicet vsque ad vltimum terræ. Verisimile enim est, ne dicam certum, tempore Apostolorũ, & multis annis post

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolos, necdum fuisse prædicatum Euangelium vsque ad vltimum terræ. Porrò infallibilitas testimonij quod Christus ibidem requirit ab Ecclesia facile colligitur ex filo orationis.

Probatur infallibilitas testimonij Ecclesiæ.

Dicit enim: Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes: quasi diceret, & per hoc, nempe acceptum spiritum sanctum eritis mihi testes, haud dubiè infallibiles & irrefragabiles, sicut ille & infallabilis est & irrefragabilis. Potest nihilominus idem probari, & sanè fortius, ex fine Euangelij secundum Matthæum, vbi habet: Euntes ergo in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ, baptizantes eos, &cæt. & docentes eos seruare quæcũque mandaui vobis. Et ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Nunquid Apostoli ad quos loquebatur ista Christus, vixerunt vsque ad consummationẽ seculi? *D.* Imò ne vnus quidem illorum superstes fuit anno centesimo post Christum passum. *M.* Disce ergo Saluatorem in dicta promissione sic locutum esse ad collegium discipulorũ suorum, vt in illo simul loqueretur ad vniuersam Ecclesiam, continuãdam serie quadam successionis, vsque ad consummationem seculi. Eò quòd illud collegium discipulorum Domini erat tanquam pareus siue matrix cõtinens velut in visceribus suis vniuersam succedentem Ecclesiam. Sicut olim in visceribus Adæ erat tota posteritas succrescentium hominum: propter quod & benedictio, maledictioque facta Adæ vt primo parenti, transit ad omnes homines vsque in præsentem diem, & ad finem vsque generationis humanæ: sic promissio facta collegio Apostolorum, hoc est, primitiuæ Ecclesiæ tanquam matrici aliarum, transit ad vniuersam succedentem Ecclesiam, vsque ad finem militiæ Christianæ super terram. Apostoli quidem omnes morituri erant intra paucos annos: tamen successio illorum nequaquam erat interitura vsque ad consummationem seculi. Est autem consummatio seculi, finis mundi, vt patet Apocalypsis 10. *D.* Nonne iam defecit successor Andreæ Apostoli in Asia longè ante finem mundi. Successor Ioannis Apostoli in Epheso. Successor Philippi in Scythia, cùm in omnibus istis Ecclesiis non inueniatur iam Doctor verbi diuini? *M.* Disce ergo secundò in his verbis: Ecce ego vobiscum sum &c. promissionem factam esse directè & principaliter ipsi collegio, non singularibus personis, aut singulis partibus collegij: eo quòd Saluator loquitur sermone plurali,

Matt. 28.

Promissio facta primitiuæ Ecclesiæ trãsit ad vniuersam succedentem Ecclesiam.

plurali, & collectiuo. Vox enim, vobiscum, est multitudinis vocabulum. Quapropter non promittitur hic infallibilitas doctrinæ, aut certum & præsens auxilium Saluatoris singulis pastoribus Ecclesiæ, vel etiam particularibus Ecclesiis, Asiæ, Græciæ, Galliæ, Germaniæ &c. sed vniuersitati pastorum Ecclesiæ, vniuersali quoque Ecclesiæ quorum vtrumque in dicto Apostolorũ collegio repræsentabatur. Cum qua sanè promissione stare potest: primo quod multi particulares homines permittuntur à Christo abire in errores, sicuti abiit Nicolaus aduena, vnus ex septem diaconis, de quibus Actorum 6. Tertulliano & Eusebio sic attestantibus: Abierunt quoque Hymenæus, & Philetus, & Alexander, de quibus 1. ad Timoth. capit. & 2. ad Timoth. secundo. Necnon & Galatæ redeuntes ad infirma & egena elementa legis, vt habes ad Gala. tertio. quales Apostolus vocat subtractionis filios. Deinde etiam quod multæ particulares Ecclesiæ in his aut illis regionibus prorsus deseratur à Christo, occulto quidem, sed non nisi iusto iudicio propter peccata earum. Verum vt deficiat in vniuersum pastor in Ecclesia & Doctor veritatis, aut tota aberret Ecclesia fieri omnino non potest propter hanc promissionem Christi. Quòd autem successor Petri, & eius Ecclesia Romana necdum defecerit, nec vnquam defectura sit, est, ob aliam promissionem peculiariter factam Petro, veluti vniuersalis Ecclesiæ pastori primario, cùm diceret Saluator: Et ego rogaui pro te Petre vt non deficiat fides tua, Lucæ vigesimo secundo. *D.* Cæterùm quomodo Christus exaltatus ad dexteram Dei patris in cælis potest nunc temporis esse cum Ecclesia militante hic in terris, iuxta dictam suam promissionem? *M.* Dixit Saluator: Ecce ego vobiscum sum per verbum præsentis temporis, non quidem per verbum futuri temporis: quanquam sermo & promissio penitus spectarent tempus futurum: tum vt significaret se verum Deum esse, cui tantummodo conuenit esse, non autem fuisse aut futurum esse: tum vt intelligamus Ecclesiæ promitti per hoc præsentiam Iesu, non quidem corporalem, sed diuinã, qua sic assistit forinsecus, vt & operaretur intus in corde. Dicens autem, vobiscum sum omnibus diebus, sermone vniuersali profectò nullum excepit diem à sua nobiscum præsentia, nullam admittit interpellationem, quin semper ad futurus sit tanquã adiutor & director Ecclesiæ suæ vsq; ad cõ-

Qua ratione Christus regnãs in cælo nunc est nobiscum in terris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

summationem seculi. Simili autem modo oportet te intelligere omnes eiusmodi scripturas, videlicet. Non deseram vos neque derelinquam: Non relinquam vos orphanos: Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis quæcunque dixero vobis: Non necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. In omnibus enim his scripturis debes aduertere esse sermonem pluralem, & quasi collectiuum, quo fit promissio directè congregationi credentium, non autem singulis de credẽtibus. Quàm enim varij permittantur passim excidere à gratia, in quam vocati erant, iam diximus. Quòd verò non quemuis de congregatione illuminet spiritus Dei per semetipsum intus in corde, ne sanctos quidem, quantò minùs discolos & immorigeros, neque de his quæ ad propriam personam pertinent, neque de his quę communem Ecclesiam concernunt, hinc fit manifestum. Moyses vir Deo placens loquebatur ore ad os cum Domino, & tamen per Ietro socerum suum instrui debebat, de quibusdam verè ac necessariò pertinentibus ad regimen tantæ multitudinis. Insuper Danid qui propter eximias inspirationes, Prophetæ nomen peculiariter obtinuit, de quibusdam suam personam necessariò concernentibus instruebatur per Nathan Propheta, non autem per internas inspirationes. Et ad Paulum Apostolum iam requirentem: Domine quid me vis facere, dixit Dominus: Surge & ingredere ciuitatem & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere: Dicetur, scilicet per Ananiam discipulum. Sic & Cornelius Centurio, cuius orationes & eleemosinæ Deo placuerunt, instructus est non per Spiritum sanctum intus reuelantem, sed per Petrum Apostolum foris docentem. Vt igitur licet ex eiusmodi scripturis colligere, quòd Christus infallibiliter semper assistit Ecclesiæ suæ, eámque illuminat de omnibus: ita de singularibus personis nõ licet idipsum colligere, nisi quatenus & quãdiu se continent bono animo in gremio matris Ecclesiæ. Tales enim, quantum in se est, nunquam deserit Deus, quin & illuminabit illos de omnibus ad suam salutem necessariis, vel per internas inspirationes, vel per communem doctrinã matris Ecclesiæ, vel per alicuius cælitus inspirati adhortationem alióve modo quem Deus magis conueniẽtem nouerit: nempe

Spiritus sanctus nõ quẽuis illuminat intus in corde per reuelationem. Exod. 18. 2. Reg. 12.

Actor. 9.

Actor. 10.

per bona exempla, aut ægrotationem, aut aduersitates: de quibus suo loco latiùs dicetur. Præmissis autem addendũ est *siam est potè* ad quod Saluator dicit, Matthæi 18. cap. Si Eccl. siam non au- *stas iudicia-* dierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus: Amen dico vobis, *liter decer-* quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cæ- *nẽdi quæ sit* lo, & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cæ- *scriptura sa-* lo. Quæ quidem Saluatoris constitutio, si veritatem habet in *cra, quæ nõ.* singulis Prælatis, vt habet: multò magis habere debet in vniuersis simul Pastoribus Ecclesiæ: maximè coniunctim atque concorditer vnum & idem ligantibus vel dissoluentibus, vt fit in plenariis Conciliis Ecclesiæ. Addendum similiter quod promittit Petro, Mat. 16. Et dabo tibi claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terrã, &c. Ex quibus euidentissimè colligitur quòd Ecclesia habet non solum potestatẽ testimonij ferẽdi super scripturis & traditione, sed & discernendi iudicialiter. Idq; adeò per auctoritatẽ, vt si quis non audiat Ecclesiam decernentẽ hanc scripturam esse diuinam, illam verò non, hãc traditionẽ manasse ab ipsissmet Apostolis, illam verò non, iure habẽdus sit velut Ethnicus & publicanus, hoc est, *ẽdi* & alienus à salute, quę est in Christo Iesu. Bifariam itaque reddimur per Ecclesiam certiores de Canonicis scripturis & traditionibus Apostolicis, testimonio scilicet & auctoritatis iudicio.

Vbi & quando testata sit nobis Ecclesia de scripturis sacris & traditionibus Apostolicis.

CAPVT XIII.

DISCI. NVNC restat difficultas, nempe vbi, & quando testata sit Ecclesia, aut iudicium auctoritatis interposuerit super scripturis & traditionibus. *M.* De traditionibus, suis id locis ostendemus, quando opportunum erit. Foret enim nimis immensum præstare hoc de singulis vno isto loco. De scripturis autem dedit nobis suum testimonium suúmq; iudicium mater Ecclesia: Primò in Apostolicis viris, quos nascens Dei beneficio sortita est: Secũdò in definitionibus sedis Apostolicæ, penes quam est plenitudo suæ potestatis: Tertiò in plenariis Conciliis, quæ pro necessitatibus occurrentibus sæpius celebrare compulsa est: Quartò in cõmuni & vniformi attestatione omnium sibi succedẽtium Ecclesiarum, omniúmque Patrum quos habuit secundum seriem temporum

Ecclesia testatur de scripturis quem dupliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hyperaſpitas & defenſores fidei ſuæ ac religionis. *D.* Profectò tanta atteſtatio merito ſufficere debet vniuerſis, qui pie tatem amant. *M.* Qui primam ſeu matricem gubernarũt Eccleſiã, ipſis primitiis ſpiritus ſancti plenis, & miraculis glorioſis, qui aut ipſi interfuerant doctrinæ Dominicæ & Apoſtolicæ, aut fideli narratione acceperant ab iis qui interfuerant, ſuam fidei ſinceritatem declarãtes operatione Spiritus S. Iſti dico, videtes lumine fidei (quod in ipſis limpidiſsimum erat) quatuor Euangelia Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannes plenè cõſonare cum ea doctrina, quam à Chriſto & Apoſtolis hauſerant, alia Euangelia, quæ circumferrebantur ſub nominibus Petri, Andreæ, Bartholomæi, ac cæterorum, non item reſtari ſunt & iudicauerunt prædicta quatuor Euangelia verè eſſe diuina, nihil ſpirantia præter verbum Dei, ideòque in vſu retinenda, vniuerſis aliis reprobatis. Huius autẽ non poſſum tibi aliã dare probationem, quàm quæ eſt exoculari inſpectione, id eſt, lectione operum, quę mox poſt tempora Apoſtolorum edita ſunt: nempe Polycarpi, Dionyſij Areopagitæ, Philonis, Tertuliani, qui in ſuis ſcriptis vſi ſunt noſtris libris noui Teſtamenti, tanquã canonicis, & à maioribus ſufficienter comprobatis. Aſtipulatur huic noſtræ aſſertioni Athanaſius ille magnus in quadam Paſchali epiſtola, vbi ſecernere volens libros Canonicos à non Canonicis, hæc verba præfatur: Quoniam nonnulli aggreſsi ſunt & ſibi ſcribere quæ apocrypha dicuntur, ac deinde eadem cum libris diuino afflatu compoſitis miſcere atq; confundere, de quibus ſcilicet (libris diuino afflatu compoſitis) certum habemus, ſicut maioribus noſtris traditum eſt, ab iis qui oculis ſuis inuitò res ipſas viderunt, ipſiuſque verbi miniſtri fuerunt, quoniam hoc illi tentarunt decreto & hortatu fratrum. Hæc ille. Idem inuenies apud Eſebium lib. 3. *D.* Et quomodo tunc temporis conſtabat de libris veteris Teſtamenti? *M.* Per doctrinam Chriſti & Apoſtolorum, qui docendo citarunt teſtimonia ex libris Moyſi, ex libris Salomonis, ex libro Pſalmorũ, ex libris Prophetarum, ac aliis, tanquam ex illis, qui Canonicam & irrefragabilem habebãt auctoritatem: quemadmodum eſt videre in noſtris libris noui Teſtamenti. Præter hoc autem iam comprobati fuerant dicti libri veteris Teſtamenti à ſeculis multis, vſu & auctoritate Eccleſiæ quæ ſteterat ante Euangelium Chriſti plus minus bis mille annis. *D.* Vbi autẽ definiũt Sedes Apoſtolica

Primò.

De libris veteris Teſtamenti quomodo primo Eccleſia cognouerit quòd diuini eſſent.

ſtolica, aut Oecumenica Concilia ſuper libris ſacræ ſcripturæ? *M.* Lege inter Canones Apoſtolicos quos recepit & approbauit ſexta Synodus Eccleſiæ, octuageſimum quartũ Canonem qui incipit: Sunto omnibus vobis cleris ſimul & laicis venerandi & ſacri libri, &c. & videbis ibi canonizatos à Diuo Clemente Papa ſecundo quos habemus noui ac veteris Teſtamenti libros. Nam Canon ille eſt Clementis, vt ex fine eius colligere licet. Lege præterea decretalem epiſtolam Innocentij Papę eius nominis primi ad Exuperium Toloſanum Epiſcopum circa finem. Is enim Pontifex vir ſanctus, nec minus doctus ſic ait: Qui verò libri recipiantur in Canonem ſacrarum ſcripturarum breuis connexus oſtendit. Hæc ſunt ergo quæ deſiderata moueri voce voluiſti. Moyſi libri quinque. Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numerorũ, Deuteronomiũ, necnon & Ieſu Naue & Iudicũ, & Regũ libri quatuor, ſimul & Ruth, Prophetarũ libri ſedecim, Salomonis libri quinq;, Pſalteriũ: Item Hiſtoriarũ, Iob vnus, Iudith vnus, Machabęorum duo, Eſdræ duo, Paralipomenon duo: Item noui Teſtamenti libri quatuor, hoc eſt, quatuor Euãgelia, Matthęi, Marci, Lucę, Ioãnis: Pauli epiſtolæ quatuordecim, Epiſtolæ Ioannis tres, Epiſtolæ Petri duę, Epiſtola Iudæ, Epiſtola Iacobi, Actus Apoſtolorum, Apocalypſis Ioannis. Lege præterea caput 35. decretorum Concilij Laodicenſis. Caput item 45. Decretorum Concilij Carthaginenſis tertij. Denique lege ſeſsionem 3. Concilij Tridentini his noſtris diebus celebrati (cui ipſe interfui ſecundò, vtraque vice, menſes decem) & inuenies per Eccleſiam ſæpiùs magna cum inquiſitione definitum fuiſſe ſuper libris quos nunc habemus noui & veteris Teſtamenti. Quòd ſi lubet etiam videre quid ſentiat in hac parte diuus Auguſtinus (cuius ſolius iudicium nemini nunc viuentium cedere debet) lege caput octauum ſecundi libri eius de doctrina Chriſtiana, & inuenies penes eum catalogum ſacrorũ librorũ quem recenſet Innocentius primus, & Concilium Carthaginenſe tertium: quem eundem catalogum etiam Concilium Tridentinum confirmauit. Quartum autem modum quo Eccleſia teſtatur ſuper ſcripturis quem poſuimus ſuprà, apertiſsimè tradit nobis diuus Irenæus libro 3. aduerſus hæreſes, docens quòd ſcripturas eas Canonicas eſſe credimus, quas Apoſtoli à Chriſto, & primitiuæ Eccleſiæ ab Apoſtolis & cæteris exinde Eccleſiæ per vniuerſum orbem, ab Eccleſiis ſecũdum ſeriem

Definiuit Eccleſia de libris Canonicis ſcriptu ræ ſacræ.

Deinde per Concilia generalia.

Tertiò per viros doctos omni exceptione maiores.

Quartò per ſucceſsionem temporũ qui hue in vſu fuerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

successionis antiquioribus acceperunt. Quas & nos deinceps habemus diligentia Patrum in hæc vsque tempora custoditas, prouidente Dei Spiritu sancto, qui olim locutus est in Patribus & prophetis: nouissimè nobis & in christo filio, & in Apostolis Spiritu sancto plenis. In ipso autem exordio obtrusa Ecclesiis sub nomine beati Petri apocrypha quædam (ex quibus posteà deprehendebantur hærerici depromere patrocinia suarum hæresum) reiecta sunt, hoc solo nomine, quòd traditioni ab Apostolis receptę non per omnia consentirent, quanquam ab aliquibus minus oculatis approbarentur: vt poteris ipse legere apud Eusebium libro secundo suæ historiæ. Hæc autem & huiusmodi aduertens diuus Augustinus, & sedulò vrgens aduersus epistolam Manichæi cap. quinto, quasi concludendo dicit: Ego Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoneret auctoritas. Ex quibus verbis licet & illud colligere quod diximus suprà, Ecclesiam non solum testimonio, sed & auctoritatis iudicio quo pollet, discernere nobis inter scripturam sacram & non sacram: quia dicit nisi me commoneret Ecclesię Catholicæ auctoritas, nedum attestatio eius quanquam vel illa sola omnibus benevolis sufficere debeat. *Obiectio.* *D.* Nihilominus hodie quidam non recipiunt libros Machabæorum, epist. Pauli ad Hebræos, epistolam Iacobi, epistolá Petri secundam. *Solutio.* *M.* Quidam etiam nec Christum recipiunt. Nunquid ideo periit à nobis veritatis attestatio? Fuit equidem olim super illis & nonnullis aliis libris suscitata controuersia, at procedente inquisitione legitimè compertum est, & deinde auctoritate definitum, tam illos esse sacros, atq; vniuersos alios quos pro sacris habemus, ideóque in Canonem sacrorum librorum referendos, & pro Canonicis habendos sub anathematis pœna.

Iure præscriptionis vtendum esse aduersus contentiosos, qui contumaciter reijciunt quasdam scripturas sacras, aut traditiones antiquas.

M. AGI. Reijcientibus quasdã scripturas & antiquas traditiones, obijcienda præscriptio Ecclesiæ.

CAPVT XIIII.

SI quis autem contentiosus omnino velit esse, obganniens nescio quid, contra iam dictas attestationes & decreta matris Ecclesiæ huic obiicimus præscriptionem, & eam sanè legitimam ac sufficientem vtriusque Iuris beneficio

ficio, imò etiam iurisgentium auctoritate: vt prorsus competeret debeat publica auctoritate, qui nec hoc pacto acquieuerit. Citatus quispiam in iudicium super agro suo, aut parte hæreditatis paternæ, nónne præscriptione defendet se, etiamsi desint sibi omnia alia munimenta Iuris? Nónne & sola præscriptione absoluitur ab impetitione aduersarij, modò legitima sit, triginta & quadraginta annorum? *D.* Esto: At istud obtinet duntaxat in rebus corporalibus. *M.* Obtinet sanè & in rebus religionis nostræ. Nam insignis ille & antiquissimus auctor Tertullianus, quoties hæreticos infectatur, eis præscriptionem possessiæ veritatis obiicere solet. Quem modum obseruat non solùm aduersus Marcionem & Hermoginem, quos acerrimè coarguit: verùm etiam edidit librum aduersus omnes hæreticos, cui de præscriptione hæreticorum fecit titulum. In quo libro multis aduersus eos rationibus docet de veritate Catholica iam præscriptum esse & præscribendũ. Si tempore Tertulliani, qui floruit circa annum Domini 150. quando duntaxat steterat Ecclesia à Christo passo plus minus centũ 30. annis. Si dico, tum temporis validum erat argumentũ à præscriptione, quantò magis debet nunc esse irrefragabile, post præscriptionem longissimi temporis, nimirum sexcentorum annorum: plus dico, mille annorum, imò mille ducentorum, trecentorũ, quadringentorum annorum & vltra? Nam quæ hoc tempore est Ecclesia Catholica, habet eosdem libros sacros, atque easdem traditiones, & ex illis credit eadem, docet eadem, colit denique eodem modo: quos libros & quas traditiones habuit, quæque ex illis credidit, docuit, atque in cultu retinuit Ecclesia præcedens nos, ducentos quinquaginta, trecentos, vel quadringentos annos. Patet id manifestè ex scriptis, quibus statum fidei ac religionis sui temporis depinxerunt nobis sancti Dei homines, qui illis temporibus claruerunt, viri in scripturis diuinis illuminatissimi, vt sanctus Bonauentura, diuus Thomas Aquinas, Albertus magnus Episcopus Ratisponensis, diuus Bernardus abbas Clareuallen. Lombardus Episcopus Parisiensis. Ricardus, & Hugo de sancto Victore, aliique quàm plurimi vita probati, & in rebus fidei insigniter oculati. Adhoc Ecclesia quæ steris tempore istorum adamussim conspirabat cum ea quæ fuit ante mille annos, aut mille ducentos, mille trecentos, mille quadringentos, sicque

ascen

Universidad de Deusto
Biblioteca

ascendendo in ipsa vsque Apostolorum tempora. Patet & hoc euidenter ex libris relictis nobis per diuum Augustinum, diuum Hieronymum, diuum Chrysostomum, diuum Amb. ostium, diuum Basilium, diuum Athanasium, per Cyprianum Martyrem, qui claruit anno 252. post Christum, per Tertullianum, per Philonem Alexandrinum, Dionysium Areopagitam Apostolum & Martyrem Galliæ. Quorum vterque vixit temporibus Apostolorum: ille vsque ad annum 50. iste vsque ad annum 115. post Christum passum. Et hi omnes sicut reliquerunt nobis eandem doctrinam fidei, quam nunc hoc nostro seculo tradimus, ita conformiter probauerunt quisque suo tempore fidem suam, suámque religionem ex eisdem scripturis noui ac veteris Testaméti, ex eisdem quoque viuis traditionibus, quibus vtitur hodierno adhuc die sancta Romana ac vniuersalis Ecclesia. De quatuor itaque Euangelis, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, & cæteris vniuersis libris Bibliorum olim in Canonem receptis nihil amplius dubitari potest, vel propter solam præscriptionem millenariam & eo maiorem. Sic vel sola præscriptione certa & indubitata haberi debet traditio, de Trinitate personarum in diuinis, de Baptismo paruulorum, de perpetua virginitate Mariæ, de pœnis purgatoriis animarum, de delectu ciborum, de quadragesimali obseruantia ieiuniorum, & quàm plurimis aliis, de quibus suis locis tractabimus. Obijcientibus itaque, quo iure retineamus hæc & eiusmodi in vsu, dicamus iure præscriptionis. Quod si insuper contendant productis, nescio quibus rationibus aut scripturis, respondendum est, quod hallucinantur ipsi potiùs quàm Ecclesia, quæ magisterio Spiritus sancti edocta ex scripturis & ratione, posledit ea optima fide iam multis centenariis annis, citra vllam interpellationem temporis. *D.* At præscribi non potest contra veritatem. *M.* Esto: subinde tamen vel sola præscriptione elucescit veritas iuris secundum leges, quæ prius non decrat: adhæc vel sola præscriptione ostenditur veritas iustę possessionis, quæ aliàs probari nequit. Ventilatur causa coram quocunque vis tribunali, si præscriptio tua est legitima, si omni exceptione maior, quia centenaria vel millenaria, mox excidit causa aduersarius, & iudicatur apud te esse veritas iustæ possessionis.

Præscriptio ostenditur veritas iustæ possessionis.

Quàm

Quàm impotens sit argumentum negatiuum sumptum ab auctoritate scripturarum.

CAP. XV.

CONTINGIT passim duobus vti argumentis ab auctoritate scripturarum, quorum alterum est affirmatiuum, alterũ negatiuum. *MAGISTER.*

Negatiue quidẽ ratiocinãtur hoc modo: Nõ legitur in scripturis sacris sic traditũ à Christo, vel Apostolis eius: igitur non pertinet ad veritatem religionis Christianæ, aut simili modo. Tibi autem quid appareret de huiusmodi genere argumentandi? *D.* Quod sit alienissimum ab arte, nam illationem negatiuam ab auctoritate nihil concludere, certo certius est. Non enim sequitur: Cicero parens eloquentiæ, non est eo pacto locutus, ergo nemo sic dixerit Latine. *M.* Quid si quispiam sic intulisset, aut mox, aut annis aliquot post Christum passum? *D.* Is penè nihil credidisset mysteriorũ Euangelij, quia nihil adhuc proditum erat scripturis. *M.* Nunc autem an quæso plus habebit roboris eiusmodi illatio, quàm olim habuit? *D.* Minime. Quia negatiua est ab auctoritate. *M.* Secundo, quia per remotionem vnius vel alterius partis obiecti, non recte excluditur operatio potentiæ. Veluti si inferas: Non est coloratum, ergo non potest videri. Nã Sol colore carens, luce sua ac lumine visibilis est. Itaque à simili non licet hoc pacto inferre: Non est scriptum in libris veteris ac noui Testamenti, ergo non est credendum fide Catholica. Nam potuit manasse ad nos vsque, ex traditione Apostolica, vel ex plenariis Conciliis Ecclesiæ, quibus reuelatur nobis verbũ Dei haud secus atque scripturis. Quid autem si inferat quis hoc modo: Non est vsquam reuelatũ verbo Dei, neque in scripturis, neque in traditione Apostolica, neque in plenariis Conciliis, & sic deinceps: igitur non debetur ei fides? *D.* Iam bona est illatio à sufficienti inductione. Sublatis enim omnibus partibus obiecti, adeóq; toto obiecto, iam nulla potest esse operatio potentiæ. *M.* Rem tenes, laudo memoriam. Simili autem ratione, licet non consequatur. Christus viuens in terris nihil tale docuit, igitur non est credendum (dicit enim ipse: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò) valet tamen hæc illatio: neque Christus hoc docuit.

Quantũ valeat argumentum negatiuũ ab auctoritate scripturarum.

Scriptum non fuit ab eo vel illo.

1 2 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuit, neque Prophetæ ante Christum, neque Apostoli post Christum, neque mater Ecclesia per Spiritũ sanctum illuminata vsquam sic tradidit: ergo non pertinet ad veritatem religionis. Iam enim colligitur & argumentatur per sufficientem inductionem à remotione omnium quibus in hac parte debetur auctoritas. *D.* Cæterùm quid respondebimus ex ipso verbo Dei iis, qui vbique scripturam exigunt super articulis fidei, aut mysteriis vel ceremoniis Ecclesiæ? Nam quod adfertur ex Dialectica leuiusculũ ducunt. *M.* Quod respondendum docuit Christus Matth. 18. dicens: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & Publicanus. Nõ enim dixit, si scripturã non audierit, sed si Ecclesiã non audierit: maximè quidem vniuersalem per omnẽ ætatem, omnémque locũ sic docentem, Si dico, illam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: Secũdò quod respondit Apostolus Corinthiis dicens: Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Sicut suprà latius explicauimus. Tertiò quod respondit Tertullianus libro de corona militis dicens: Obiicientibus nobis hæreticis, quonam scripturæ loco demonstremus hæc, scilicet, Eucharistiæ Sacramentum, non de aliorũ manu quàm præsidentiũ sumere. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua diem facere, Dominico die ieiuniũ nefas dicere, vel geniculis adorare: Eadem à Pascha vsq; ad Pentecostem ieiunij immunitate gaudere, ad omnẽ progressum atque promotum, ad omnẽ aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacrum, ad mensas, ad limina, ad cubilia, ad sedilia quæcunque nos conuersatio exercet, frontem signaculo terere: Harum, inquit, & aliarum disciplinarum, si legem scripturarum expostules, inuenies nullam. Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo cõfirmatrix, & fides obseruatrix. Rationem traditionis & cõsuetudinis fidei patrocinaturam, aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit, disces (præmisit ibidem paulò ante). Planè vt ratio quærenda sit consuetudinis, sed sãlua obseruatione, nec in destructionem eius, sed potiùs in ædificationem, quo magis obserues, cùm fueris etiam de ratione securus. Prædictas obseruantias si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ indubiè manauit de traditione Apostolorum. Quomodo enim vsurpari quid potest, si prius traditum non sit? Ergo nec nullum: nec incertum

Exigentibus vbique scripturã quid respondendũ ex ipsis scripturis.

certum videri potest delictum, quoniam committitur in obseruationem, suo iam nomine vindicandam & satis auctoratam consensus patrocinio. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cùm deficit lex. Nec differt scriptura an ratione consistat, quando & lege ratio commendat. Hæc ille, sparsim in principio libri de corona militis. Quartò respõdebimus quod respondit diuus Ambrosius: Traditio est, nihil quæras amplius. Denique quod responderunt diuus Basilius libro de Spiritu sancto pro defensione multarum cæremoniarũ Ecclesiæ: Et diuus Augustinus contra Donatistas pro Baptismo paruulorũ. Quorum sententias habes paulò superius explicatas. Profecto qui non mouentur eo argumẽto, quod Christo, quod Apostolo, quod vetustissimis & probatæ doctrinę auctoribus quàm maxime placuit, illos ne audire quidẽ vltra oportet in vlla disputatione circa fidem. Quid tibi nunc apparet de iis qui asseuerant solum ea credenda esse quæ ex scripturis probari possunt? *D.* Quod seductores sunt, errantes, & in errorem mittentes. *M.* Dic igitur illis, cùm vel fortuitò vel insidiosè venerint ad te, ex informatione diui Basilij. Si solùm scripturis creditis, ergo nihil creditis. Respõdebunt illi. Quomodo nihil? Imo omnia credimus quæ quatuor Euãgeliis, adeóq; totius noui ac veteris Testamenti scripturis prodita sunt. Tunc autẽ tu quæres. Quæ sunt illa quatuor Euãgelia? Dicent Matt. Marci, Lucæ, Ioãnis. Ibi replicabis: Et quo testimonio, quóve iudicio scitis ista Euãgelia esse Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, & nõ aliorum? Aut qua ratione cognoscitis epistolas Paulinas esse veraciter Pauli Apostoli, & nõ alicuius supponentis illas nomini Apostolico? Indubie hic aut tacendũ erit eis, aut cõfugiendum ad traditionem antiquam, & infallibilem Ecclesiæ auctoritatem velut ancoram sacram. Videlicet quia sic attestata est auctoritas matris Ecclesiæ. sic docet fundatissima antiquitatis traditio, sic in Conciliis Spiritu sancto suggerente determinatum est, sic cõcorditer per omnem ætatem Ecclesiæ docuerunt vniuersi patres. Et quotquot præfuerunt ante nos Catholici scriptores, vsi sunt ad probationẽ dictorũ suorum his eisdem libris veteris & noui Testamenti, tanquã libris Canonicis. Huc dico, huc illis confugiendum est. Non enim possunt homines huius tẽporis doctiores esse, aut circunspectiores, quàm fuerunt diuus Augustinus, diuus Basilius,

Hæretici sunt qui scripturis credendum contendunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lius, Origenes, aliique Patres, qui non alio inducti quàm Ecclesiæ testimonio, & traditionis antiquæ, receperunt scripturam noui Testamenti, tanquam diuinam, reuera cælitus illatam auribus nostris, & ab ipsismet Prophetis, Euãgelistis, ac Apostolis inspiratis Spiritu sancto, sic compositam, sicque digestam in posteritatis vsum. Porrò si sacram scripturã citra scripturarum testimoniũ, ex sola traditione & vniformi Ecclesiæ attestatione recipiunt, cur non & alia amplectuntur Religionis mysteria & traditione eiusdẽ Ecclesiæ iugi quadam obseruantia custodita, ab exordio nascentis Euangelij vsque nunc? Quòd si in scripturis comprobandis auctoritatem Ecclesiæ non recipiunt, ergo incerti manent & de libris veteris ac noui Testamenti, & de iis quæ ex eisdem libris traduntur. Quapropter prorsus nihil credunt, quia de nullo habent certitudinem, quamdiu non credunt auctoritati Ecclesiæ attestantis. Cuius auctoritatem recipere velut infallibilem in quibusdam, in aliis verò non item, hominis est iudicantis de Ecclesia, suúmque iudicium præferentis vnanimi attestationi omnium Patrum, omniũ Sanctorum, omniúmque doctorum, qui fuerunt ab initio nascentis Ecclesię vsque nunc. Qui autem iudicat sententiæ Ecclesiæ adhærendum in hoc, non autem in illo, non filius est obedientiæ matris suæ Ecclesiæ: sed censor sit eiusdem: tractans illam haud secus atque solent qui pro tribunalibus sedent, populum sibi subiectum. Quòd quàm sit plenum arrogantiæ, & impietatis, nemo non intelligit: Fili memor esto eorum, quæ te hodie moneo, & caue, ne & tu eiusmodi arrogantiæ vento rapiaris. D. Domine dum viuam, omnia hæc altissima mente reposita manebunt.

Quàm potest multipliciter imponere argumentum affirmatiuum factum ex Scripturis.

CAP. XVI.

MAGI. Argumẽtũ affirmatiuũ ex scripturis etiam suũ periculũ habet.

NVNC paucula dicamus de affirmatiuo argumento quo vtuntur inferentes, hoc aut simili modo. Dicit Aposto. Arbitramur hominẽ iustificari, per fidẽ sine operibus legis, ergo fides est quæ iustificat hominem. D. Et in eiusmodi argumentis an posset esse aliquid periculi? M. Hic opus est distinctione. Si enim legitimè procedas argumentando ex scripturis.

scripturis integris, & incorruptis, intellectis eo sensu quẽ auctor scripturæ Spiritus sanctus intendebat, vtique bona est illatio. Si vero argumentum feceris ex scripturis aut mutilis, aut deprauatis, aut intellectis secundum sensum quem quisque sibi præsumit, iam plurimùm est periculi, ne error cõcludatur pro veritate, scelus pro pietate. Olim Arrius pro stabiliendo errore suo, quod docuit Christum quidem similem Patri, & vnum cum Patre largitate gratiæ & concordia voluntatum, non autem proprietate naturæ, produxit, quadraginta scripturarum capita. Sic Heluidius docẽs impie, matrem Domini non permansisse virginem, plurimas attulit pro se scripturas. Sic Pelagiani docentes Baptisma non prodesse infantibus, valde multas pro se statuerũt scripturas. Et fere omnes hæretici semper confugerunt ad scripturas. Aliunde (inquit Tertullianus) non possunt de rebus fidei aut excitari hæreses, aut excitatæ personam inducere veritatis, nisi ex literis fidei. Et diuus Augustinus: Omnis, inquit, hæresis ex scripturis fundamentum sui erroris petit. D. Et quæ huius est ratio, vt sic contra fidem vertatur quod pro fide stabiliendã cœlitus datum est? M. Quia contingit scripturas multipliciter corrumpi, versione, editione, adiectionibus, detractionibus. Item multipliciter alio sensu intelligi quàm auctor ipsius Spiritus sanctus intellexit. Tantum autem obstrepit veritati adulter sensus, quantum corruptor stylus variæ præsumptionis: vti docuit Tertullianus libro de præscriptionibus hæreticorum, mox post tempora Apostolorum: Ostendens ibidem, quòd hæresis si quas scripturas recipit, eas adiectionibus & detractionibus ad disputationem sui instituti intexuerit. Et si recipit, non recipit integras, & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata, commercii sine conuertit. De quo si placet certius audite testimonium. Ecce Princeps Apostolorum Petrus cap. 3. suæ secundæ epistolæ, sic inquit. Sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis: sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his. In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauãt, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate. Fili obserua duo in hac Petri sententia. Primùm in scripturis epistolarũ Pauli esse quæ-

Hæretici semper confugerunt ad scripturas pro se.

Scriptura multipliciter corrumpitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dam difficilia intellectu, & illa eam ob causſam depraua-
ri, partim ab indoctis, partim ab inſtabilibus, hoc eſt, vacillanti-
bus circa fidem. Secundùm etiam cæteras ſcripturas, aliaqui
faciles intellectu, depraua-ri ab eiſdem, ad ſuam ipſorum per-
ditionem, quo ſcilicet facilius ſtabiliant ſua praua quæ conce-
perunt dogmata. Et crede mihi, veritatem enim dicam, quòd
hoc noſtro ſeculo inuenta ſunt diuerſarum editionum Biblia,
plus minus viginti numero, prorſus corruptiſſima per mali-
tiam hæreticorum. Alia in ſummariis capitum, alia in anno-
tationibus marginalibus, alia in indicibus, plurima in ipſo ſi-
mul textu. Non nulla verò inuenta ſunt valde truncata, vel ſub-
tractis quibuſdam libris, vt libris Machabæorum, & epiſto-
Apoſt. Iacobi, ac Pauli ad Hebræos, & Petri 2. epiſt. vel in ſcri-
ptione ſeu prænotatione quaſi apocrypha eſſent. Noua autem
Teſtamenta depraua-tiſſima paſſim occurrunt ſine numero
in omni idiomate Latino, Græco, Teutonico, Gallico, Italico.
Si Teſtamenta hominum vel inſtrumenta contractuum ali-
qua ex parte corrupta & vitiata, nihil vltra habent auctorita-
tis, coram quibuſcunque etiam tribunalibus fuerint producta,
profectò multò minus retinere debent auctoritatẽ depraua-
ta inſtrumenta noui ac veteris Teſtamenti. Hanc igitur ob
cauſſam non valet argumentum affirmatiuum à ſcripturis,
niſi integræ ſint & incorruptæ, quia ab vna nonnunquam di-
ctione, imò ab vna ſyllaba dependet veritas Catholica: vti pul
cherrimè oſtendit Hilarius, & etiam Cyprianus in particula,
Et, ſuper illo verbo Saluatoris Mat. 16. Tibi dabo claues re-
gni cælorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit liga-
tum & in cælis. Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſo-
lutum & in cælis. Quapropter ſi quis producat textum Pauli,
& dicat: Ecce ſic habet Apoſtolus ad Roman. 3. Arbitramur
hominem iuſtificari per ſolam fidem ſine operibus legis, er-
go ſola fides iuſtificat: Reſpondendum eſt illi non valere illa-
tionem, quia procedit ex ſcriptura depraua-ta adiectione illius
particulæ, ſolam. Rurſus ſi quis producat contra bona opera,
illud Petri: Quapropter fratres magis ſatagite, vt certam ve-
ſtram vocationem & electionem faciatis. Dicendum talem
nihil poſſe efficere, quia procedit ex ſcriptura depraua-ta ſub-
ſtractione harum vocum, per bona opera. Quomodo ex loco
plurima noua Teſtamenta Gallica & Teutonica depraua-ta
ſunt. Tertiò ſi quis producat exemplar Teutonicum, dicens:

Quanta ſit corruptio noſtro tempore librorũ vet. & noui Te.

Ecce

Ecce Paulus reprehendit Galatas dicens: *Ghy houd daghen ende maenden, ende feeſten, ende iaer feſten.* Ergo non ſunt obſer-
uanda vlla feſta per annum. Reſpondẽdum eſt tale argumen-
tum nihil habere vitium, quia procedit ex ſcriptura verſione
depraua-ta: aliter enim habet textus Latinus, aliter hæc verſio
Teutonica. Similia poſſunt quàm plurima hoc loco adduci,
ſed hæc ſufficiunt, quo & ipſe abſtineas, & alios tuæ curæ com
mittendos abſtinere doceas à corruptis libris, quorum nunc
plenus orbis Chriſtianus. *D.* Dabo operam. *Mr.* Præterea
diuus Hieronymus ſuper epiſt. ad Galatas pronũciat hoc mo-
do: Quicunque ſcripturam aliter interpretatur, quàm ſenſus
Spiritus ſancti efflagitat, licet ab Eccleſia non receſſerit, hære-
ticus appellatur. Porrò ex Petri verbis demonſtratũ eſt in ſcri
pturis eſſe quæ quædam difficilia intellectu, in quibus facilè
poteſt quis pro artificio ingenij ſui ſtatuere varias ac alienas
ſententias, ab iis quas Spiritus ſanctus intendebat, eásque pal-
liare multis ſcripturis in ſpeciem ſatis apparentibus. Qua-
propter non oportet ſtatim acquieſcere argumento ex ſcri-
pturis producto, niſi conſtet aſſumptam ſcripturam intelligi
eo ſenſu, quem Spiritus Dei in ea docere voluit, ſecundũ Tro-
pum, Metaphoram, Allegoriam, aliásque ſermonum figuras,
ac phraſes. Scribitur Matthæi 18. Si oculus tuus ſcandalizat
te, erue eum, & proiice abs te. Hic ſi inferas hoc pacto: Tra-
xit me oculus meus in illicitum amorem, ergo debeo corpo-
raliter illum eruere & proiicere à me: ſine dubio concludes
meram quandam ac crudelem in teipſum tyrannidem, qualẽ
nec manſueriſſimus ille Ieſus voluit docere, nec vllus vnquam
Euangelicæ traditionis diſcipulus in ſe eſt executus. Incidens
in hunc errorẽ ex ſcriptalis intellectis propriè eo ſenſu quem
verba per ſeſignificant: cùm tamen Spiritus ſanctus intellexe-
rit eas Metaphoricè, de iis quæ nobis vice oculorum ſunt, aut
manuum, aut pedum. Sic quando dixit Saluator: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: Multi diſcipulorum eius abie-
runt retrorſum, & iam non cum illo ambulabant: Quia quod
ille de myſtica ſiue Sacramentali dicebat manducatione ſub
ſpecie panis, illi intelligebant de corporali manducatione ſub
propria ſpecie carnis. Sunt in ſcripturis variæ & denſiſſimæ
quædam obſcuritates, partim ex rerũ ſublimitate de quibus
tractant, ad quas acies mentis veluti tacta ab excellenti lumi-

Ioan. 6.

Rom. 11. ne obstupescit, adeò vt exclamet Apostolus O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim nouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Partim ex dictione sermonis non vbique clare eloquentis auctoris mentem, dum signorum, vt frequens est, vel ignota, vel multiplex est significatio, aut varia orationis distinctio, aut alia & alia pronunciatio sententiæ, troporumque inuolucio. Exempla caussa breuitatis omittam. In eiusmodi igitur obscuritatibus scripturarum, si quis proprio nitatur ingenio, tam facile statuet argumentum erroris quàm veritatis vt fecerunt ac faciunt Arrius, Heluidius, Enobius, Pelagius, Lutherus, Buccerus, Melanthon, ac alij eius notæ homines. *D.* Quid igitur consilij captandum, ne & nos sicut illi ex scripturis errore pro veritatem statuamus? *M.* Hoc ipsum quod consuluit diuus Hieronymus in hac re oculatissimus, in epistola sua ad Paulinum dicens: In Actis Apostolorum Sanctus Eunuchus, cum legeret Isaiam, interrogatus à Philippo: Putásne intelligis quæ legis? Respondit. Quomodo possim, nisi aliquis me docuerit? Ego (inquit) vt de me loquar interim, nec sanctior sum, nec studiosior hoc Eunucho. Et subdit: Hæc à me breuiter perstricta sunt, vt intelligeres te in scripturis sanctis sine præuio, & monstrante semitam ingredi non posse. *D.* Attamen clamant passim hoc tempore scripturas apertas esse & claras, nec opus esse vllius instructione, per se posse sufficienter intelligi. *M.* Horum stultitiam admodum cum stomacho insectatur diuus Hieronymus in eadem epistola, hoc argumento. Taceo de Grammaticis, & Rhetoribus, Physicis, Geometris, Dialecticis, Musicis, Astronomis, Astrologis, Medicis, quorum scientia moralibus vel vtilissima est, & in tres partes scinditur, videlicet in doctrinam, rationem, & vsum. Ad minores artes veniam, & quæ non tam lingua quàm manu administrantur. Agricolæ, cemētarij, fabri, merallorum lignorúmue cæsores, lanarij quoque & fullones, & cæteri, qui variam supellectilem & vilia opuscula fabricantur, absque doctore esse non possunt quod cupiunt: Quod Medicorum est, promittunt Medici, tractant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars est quam sibi passim omnes vendicant. Scribimus indocti, doctique poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent, antequam

In scripturis intelligendis opus est magistro sequi.

Sententia Hier. docētis scripturas per se nō posse intelligi.

tequam discant. Alij adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris literis Philosophātur. Alij discunt, prò pudor, à fœminis quod suos doceant. Et ne parū hoc sit, quadā facilitate edisserūt alijs quod ipsi nō intelligūt. Ecce quanto ardore insectatur temeritatē illorū, qui aut edisserūt scripturas, aut disputāt de scripturis, priusquā ab aliquo monstrante verum scripturæ sensum didicerint. *D.* Quem ergo sequar ducem? Promittentium se habere scientiam Dei, alij errant, & in errorem mittunt, alij tametsi hodie recte doceant, tamen cras deuiare possunt: homines enim sunt, sensu & iudicio mutabiles. *M.* Vis igitur demonstrem tibi ducem certum, indubitatum, irretragabilem? *D.* Rogo etiam atque etiam. *M.* Ecce Ecclesia sancta Catholica, mater nostra, præelecta Christi sponsa, de qua pronunciat Apostolus dicens: Columna est & firmamentum veritatis. Hæc infallibiliter ducet te in eum intellectum scripturarum quem auctor Spiritus sanctus intendebat. *D.* Quo precor modo? *M.* Per antiquam, venerandam, atque vniuersalem traditionem ab initio vsque modo custoditam, per sacrorum Conciliorum definitiones, per concurdem omnium sanctorum Patrum elucidationem. Vt si quid obscurum occurrat in scripturis aut ambiguum, aut à male ingeniosis controuersum tum recurras ad vniuersalem traditionem omnium Ecclesiarum, maximè præcedentium: Item ad saluberrima illa Oecumenica quæ anteà fuerunt Concilia: Tertiò ad interpretationem præeuntium Patrum sanctorúmque Pontificum. Qui licet diuersis temporibus, tamen eandem ac consentientem protulerunt de ambiguis scripturis sententiam. Atque ab illis disces, quid in eiusmodi difficultatibus scripturarum voluerit significare Spiritus sanctus. Iam tibi ostendimus testimonio Ecclesiæ nos discere quæ sit scriptura Canonica, quæ non. Nec dissimiliter faciendum, dum de sensu scripturarum controuertitur. Tum enim debemus ab eadem Ecclesia discere quis sit Germanus earum intellectus, quis non. Dixit enim Saluator: Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille suggeret vobis (id est Ecclesiæ, quam vos repræsentatis) omnia, videlicet quæ sit traditio sancta, quæ scriptura Canonica, quis earū intellectus, & quis vtriusq; proprius vsus. Valde exanimo, & cū pondere verborum mādat Apostolus Timotheo suo, seruare

Quem eperò sequi ducem in scripturis intelligēdis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

depositum, hoc est, concreditam suæ fidei doctrinam, ex traditione maiorum. Mandat & aliis non altum sapere, non etiã plus sapere quàm oportet, sed sapere ad sobrietatẽ, siue ad mẽsuram, hoc est, non plus aut minus, quàm patitur regula fidei, communis scilicet traditio Ecclesiæ. Item mandat idipsum dicere, idémq; sapere, & in eadem persistere sententia: deniq; non aliud euangelizare, quàm euangelizatum est. Quæ indubiè aliquo referũtur quia relatiua sunt vt diximus suprà. Nec possunt alio referri, quàm ad certã aliquam & indubitatã regulam. Est autem certissima regula, commune iudicium, siue consensus omniũ Patrum, & vniformis atq; vetusta traditio totius Ecclesiæ, cùm Apost. in dictis particulis relatiuis respexerit ad acceptã à se doctrinã, iámq; per omnẽ Ecclesiam vsitatam. Quapropter velut solẽne mandatũ à nobis haberi debet, vt in scripturis explicandis & mysteriis fidei enucleandis, non altum, non nouum, non aliud dicamus, sed idipsum duntaxat quod habet regula traditionis antiquæ. Producunt quidem scripturas quàm plurimas prosè Arrius, Heluidius, Lutherus, Bucerus, Philippus, sed nulla seruata mensura ad hanc regulam fidei. Tradunt eásdem ad sensum quem sibi quisque præsumit, euangelizantes ex illis non idipsum, sed aliud quam vsque modo docuit vniuersitas Christi fidelium, confictis pro artificio ingenij sui nouis sententiis, auribus Patrum inauditis, vt sit verissimum, quod eleganter prædixit diuus Petrus: Fictis verbis de vobis negociabuntur. Hinc beatus Clemens olim studiosè monuit vt lex Dei cùm legitur, non secundum propriam ingenij virtutem vel intelligẽtiam legatur aut doceatur. Sunt enim multa verba, inquit, in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum quem vnusquisq; sibi præsumpserit. Et ideo oportet scientiam scripturarũ ab eo discere, qui eam à maioribus secundum datam sibi virtutem seruat, &c. Lege epistolam eius quartam, quæ est ad Ecclesiã Hierosolymitanam. Hinc & Eusebius lib. 2. cap. 9. plurimùm cõmendat eos, qui non ex propria præsumptione scripturas interpretantur, sed ex antiquorum traditione, quòd & ipsos ab ipsis Apostolis eam intelligentiam susceptisse cõstabat. Quod etiam fecisse Gregorium Nazianzenum, & Basilium quodam loco cum laude commemorat. Hinc deniq; illud Hieronymi quod suprà exposuimus, nempe in scripturis sanctis sine præuio, & monstrãte semitam non posse nos ingredi. Est autem

Quæ sit regula fidei.

prosa.

in hac parte dux & magistra præcipua mater Ecclesia Catholica, vt quidquid illa vel consonum vel absonum monstrauerit, id tale à nobis habeatur. Quoniam verò sub magisterio Ecclesiæ velut hypodidascalos quosdã habere conuenit, sane in delegẽdis illis ita circũspecti esse debemus, vt quos mater Ecclesia probauerit (vti probauit sanctos Doctores, Augustinum, Hieronymum, Gregorium, Ambrosium, & in vlum recepit) ab eisdem libeter scripturarũ sensum discamus. Quos verò illa reprobauit, eos velut pestes vbique fugiamus. Inter eos autem qui nunc temporis viuunt, & necdũ probati sunt, vel reprobati iudicio Ecclesiæ, tam diu illorum interpretationibus addicti maneamus, quàm diu non deflectunt à prænominata regula traditionis antiquæ. Quòd si tãdem de aliquo olfacere cœperis, tunc demũ memor esto anathematis Apostolici, de quo dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod euãgelizauimus, anathema sit. Si autem latiùs cupis informari de hac materia, lege secundum librum de dogmatibus Ecclesiasticis celebris doctoris Turnhout præceptoris mei, & Rossens. contra articulos Lutheri in principio de decẽ veritatibus: maximè autem Augustinũ lib. de doctrina Christiana: & post hunc vetustissimũ illum Tertullianum de præscriptionibus hæreticorum. In quo libro solicitè docet præcauendum esse, ne in solis scripturis constituamus certamen veritatis, dicens: Quid promouebis exercitatissime scripturarũ, cùm si quid defenderis, negetur ex diuersio: si quid negaueris, defendatur? Ex tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentionem. Nihil consequeris nisi vilem de blasphematione laudem. Ille verò, si quis est, cuius causa in cõgressum descendis scripturarum, vt cum dubitãtem confirmes ad veritatem, an non magis ad hæreses demerget? Hoc ipso motus quòd te videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi diuersa parte statutũ, certe & pari altercatione incertior discedet, nescies quã hæresin iudicet. Hæc vtique & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere nobis potius adulteria scripturarum, & expositionũ eatum mẽdacia inferri, qui proinde sibi defendãt veritatẽ. Ergo non ad scripturas protocãdum est, nec in his constituendũ certamen, quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut parum certa. Hæc Tertullianus. D. Igitur quomodo præstabit dominus motus quod promisit; nempe se diuina demonstraturum exerti-

Arcbima-gistra est mater Ecclesia.

Qui doctores legendi; qui reijcien-di.

Galat. 1.

Dei? *M.* Neutiquam promisi me demonstraturum singula ex scripturis sacris. Meminisse te oportet quod diximus verbum Dei nobis proponi, partim in scripturis, partim in vetusta & vniuersali traditione: Ecclesiã autem viuo suo testimonio per inhabitantem Spiritum sanctum nos certos reddere de vtroque. Atque licet scripturę per se quouis modo intellectæ non præstent idoneam demonstrationem veritatis, tamen canonizatæ per Ecclesiam, insuper productæ in eo sensu quem Ecclesia testatur eis germanum esse iam certo certius ostendunt quam sequi oporteat fidei veritatem. Tertullianus autẽ loquitur de his qui libero ingenio ludunt in scripturis, neque addicti manent ad vllam regulam aut communis fidei, aut traditionis antiquæ, aut Ecclesiæ sic attestantis & approbantis, cùm tamen Apostolus moneat Timotheum dicens: Qui ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem quæ est in Christo Iesu. Quasi diceret: Nudas scripturas sine fidei regula (hoc est, intellectas extra sensum quem semper fide retinuit communis Ecclesiæ traditio) non posse instruere ad salutem.

Tria esse in quibus velut suis finibus ac propugnaculis tuta consistit fides nostræ ac religionis defensio.

CAPVT XVII.

DISCI. VT igitur præmissorum velut epilogum habeam, dic precor summatim in quibus potissimum consistat plena fidei nostræ, & religionis defensio? *M.* In Deo ipsõ & illuminatore mentium Spiritu sancto, dante & conseruãte tam initium quàm incremẽtum fidei in cordibus nostris. Deus enim donum est fides, & ea quæ ex fide pendet religio. Quapropter curare oportet ante omnia, vt corde bono, omnibúsq; votis inhæreamus Deo, & seruatori nostro Christo: nequando offensus auferat à nobis Spiritum veritatis, & tradat nos propter peccata nostra in sensum reprobum, repletos spiritibus errorum & seductionis, habeátq; locum in nobis quod dictum est per Esaiam ad Iudæos: Aure audietis, & non intelligetis, videntes videbitis, & non perspicietis: Manus siquidem Domini est, vindicãtis occultam malitiam agẽtium in hypocrisi, vt ex literis fidei, non nisi documenta contra fidem elicere studeant. Secundum Deum autem sunt tria hæc videli-

Spiritus sanctus est præcipuus tutor fidei.

Esaia 6.

videlicet, Traditio sancta, Scriptura sacra, Auctoritas matris Ecclesiæ. In quibus communẽtum seu simul sumptis, velut suis finibus ac propugnaculis tuta manet fidei nostræ & religionis defensio. Non autem in quolibet eorum seorsum. Non enim in sola scriptura. Quia scriptura neq; sibi auctoritatem fidei defendare, neq; sui interpres esse potuit. Sed nec omnia mysteria fidei scripturis prodita sunt. Non etiã in sola traditione. Quia placuit Spiritui sancto, & Apostolis superaddere scripturam tanquam certum instrumentũ historiæ vitæ Iesu, & Apostolorum cum multis documentis, in quibus velut speculo esset videre formam vitæ nostræ. Non denique in sola auctoritate Ecclesiæ. Quoniam quæ nunc temporis est Ecclesia, non nisi ex scripturis, & traditione antiqua cognosci potest, cessantibus modo signis & prodigiis, quibus olim nascens Ecclesia sufficienter demonstrari poterat. Sunt vtique tria hæc sibi inuicem cognata & cohærentia nexu quodam inseparabili in defensione religionis nostræ: vt si vnam sustuleris oppositæ credulitate, totum stabilimentum fidei eneruaueris. Si enim reiicis auctoritatem Ecclesiæ, iam scripturam perdidisti, vt suprà demonstrauimus, nec scire poteris quæ sit verè Apostolica traditio, quæ non. Si scripturam negaueris, simul cum scriptura maiestatem Ecclesiæ negasti. Scripturis enim ostendi debet quàm habeat à Deo auctoritatẽ mater Ecclesia. Quòd si rantummodo partem reiicis scripturarum, vt faciunt hoc tempore nõnulli, iam totam reuerà sustulisti. Non enim alia ratione constat de vna parte scripturarum, quàm de alia. Si denique auersaris tanquam vana, aut superstitiosa, quæ in traditione per manum accepta sunt, & ritu vniuersali per omnẽ Ecclesiam velut sancita existũt, iam vniuersam Ecclesiam insimulasti errotis, quod doctrix fuerit aut fautrix superstitionis, & vanitatis. Igitur in omnibus suspecta Ecclesia, quia in vno de errore cõuicta: incertum quoque erit quidquid ex eius definitione pender. Vana igitur & incerta erit omnis religio nostra, torãque certitudo fidei in incertitudinẽ recurret opinionum. Vnde totum labefactat quisquis vnum ex dictis tribus oppositæ credulitate sustulerit. Iudex est, proculdubio & testis idonea veritatis credendæ scriptura sacra: attamen insufficiẽs manet, si præsidiõ aliorum destituatur. Iudex itẽ. & testis idonea traditio sancta: sed & ipsa per se insufficiens. Tertiò iudex & testis idonea mater Ecclesia: verùm aliis sub-

Tria sunt in quibus & fidei defendare sistit plena sio.

latis perdit & illa auctoritatem. Portò tria hæc simul iuncta prorsus insuperabile habent religionis Christianæ propugnaculũ. Sicut eleganter dixit Ecclesiastes: Funiculus triplex difficilè rũpitur. Quod huic loco quàm maximè quadrat. Quia sicut quælibet chorda seorsum frangitur citra difficultatem: verùm funis cõtextus ex tribus, non nisi difficillimè: ita quodlibet dictorum trium seorsum facilè subuertitur, vel modico argumento. Verùm vbi tria ista connexa fuerint inter sese & contexta ad modum funis, iam nulla vi argumentorum, nullâque malitia solui potest, quod in doctrina religionis eo funiculo triplici colligamus. *Conclusio.* Concludam itaque verbis beati Hieronymi aduersus Luciferanos. Non igitur sibi blandiantur hæretici, si de scripturarum capitulis videtur sibi affirmare quod dicunt, cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed intelligendo. Alioqui si literam sequimur, possumus & nos quoque nouum vobis dogma componere, vt asseramus non esse in Ecclesia recipiendos, qui & calceati sunt, & duas tunicas habent. Lucæ 9. Scriptura insuper, quæ 1. Ioannis 4. dicit: Omnis spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse ex Deo est, interpretationem recipit. Alioqui & ex Deo esset ipse malignus spiritus, qui confitebatur Christum in carne venisse dicens: Scio quod tu es Christus filius Dei. Hæc ille.

DE FIDE ET IVSTIFICATIONE TRACTATVS SECVNDVS.

***

De voce fides, & variis eius significationibus.

CAPVT I.

MAGI. VT autem exordiamur promissas Demonstrationes: Primùm ostẽdemus scripturis, quid sit fides, qua Christi fideles sumus, quàm sit necessaria, & quomodo per ipsam habeamus accessum in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum

liorum Dei. Ne autem tu, aut alius quispiam vocis æquiuocatione decipiatur: aduertendum venit quòd fidei vocabulum vt apud scriptores Latinæ linguæ, ita & in scripturis sacris variam sortiatur significationem. Nam aliquando accipitur pro constantia in præstando quod anteà promiseras. Qua significatione dicit Apostolus ad Ro. 3. Quid enim si quidã illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidẽ Dei euacuabit? Absit. Fidem Dei, id est, constãtiam & fidelitatem Dei in seruando promissa. Nec dissonat ab hac significatione quod dicitur 1. ad Tim. 5. de viduis iunioribus. Habentes, inquit dãnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Fidem primam, id est, priorem illam veritatẽ & constãtiam, quam debebant voto suo & sponsioni semel emissæ. D. In hac certè significatione videtur Cicero primo Officiorum accepisse fidem, cùm dicit, Fides est dictorum conuentorúmq; constantia & veritas. Sic appellata, vt Stoicis videtur, quatenus fiat quod dictum siue conuentum erat. M. Rectè. Quam etymologiam alio loco insinuat idem Cicero dicens: Duæ syllabæ sonant, cùm dicitur fides. Prior syllaba est à facto, posterior à dicto. Interrogo ego te, inquit, vtrum credas, dicis credo: fac quod dicis, & est fides. A fide autem in hac significatione fit fidelis, pro firmo ac constante in seruandis promissis. Vt ibi: Si non credimus, ille, scilicet Deus, fidelis permanet seipsum negare non potest. Aliquando verò accipitur fides pro conscientia intus diiudicante quid verum, quid falsum in his quæ aguntur quid simulatum fucatúmque, quid syncerum ac simplex. Quo sensu Apostolus loquitur ad Romanos 14. dicens: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Ex fide, inquit, hoc est, ex veritate & synceritate conscientiæ, sic veluti religiosè persuasum habentis. Nec ista acceptio fidei debet velut aliena iudicari. Nam quod nos vulgò dicimus conscientiam, Cicero sæpius appellat fidem: vt in orat. pro Archia. Adest, inquit, vir summa auctoritate & religione ac fide L. Lucillus, &c. Accipitur insuper nonnunquàm fides pro eo quod fide creditur, siue fide apprehenditur. Vt in Symbolo docti ac sancti Athanasij cum dicit: Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmitérque crediderit, saluus esse non poterit. Id est, hæc sunt fide Catholica credenda, quæ nisi quisque, &c. Nec potest vox fides, eo loco aliter accipi salua sententia auctoris. Aliquando etiam

Fides multo accipitur pro constantia.

Fides alio modo accipitur pro conscientia.

Tertiò accipitur pro his, quæ fide creduntur.

sic

Nota. sic accipitur, vt ea quæ sibi tribuantur eo loco, tribuantur ei non tam ratione sui, quatenus cognitio est, vel assensus mentis, quàm ratione eius quod fide creditur & velut fide subsistit in nobis. Quo sane modo accipitur apud Paulum, & id fere quoties antithesim significat inter fidē & legem, vt vbi: Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Per fidem, id est, per ea quæ fide creduntur, veluti per gratiam Dei, per mediatorem Christum, & redemptionem quæ est in sanguine eius, per operationem Spiritus sancti viuificantis corda nostra. Enimuerò per illa vt fide apprehensa sunt, & fide quasi subsistunt in nobis, arbitramur hominem iustificari, etiamsi opera legis non faciat, neque vnquā fecerit. Lex non iustificat, hoc est, ea quæ lege præscripta sunt, aut obseruantur in legis traditione: ea dico, non faciunt hominem iustum coram Deo. Cæterùm fides, hoc est, quæ fide intelligimus & credimus nobis donata per Christum iustum faciūt: Vt iustificatio per fidem fieri intelligatur, quia sit per ea quæ fide apprehenduntur, & fide subsistunt in nobis: Per legem verò fieri non posse dicatur, quia ea quæ lege præscribuntur prorsus nullam habent vim iustificandi hominem. Et hæc, sine dubio, est sententia Apostoli quoties fidem legi, aut legem siue opera legis opponit fidei. Non enim laborat in illis locis, an assensus mentis, quo credimus, iustificet. Quoniam nec ipsa qualitas mentis quæ fides vocatur, nec ipsum credere iustificat hominem effectiue vel meritorie, licet reputetur homini ad iustitiam, vt infrà audies: sed quæ fide apprehenduntur, ea reuera iustificant & effectiue & meritorie hominem, vel absque obseruatione legis. Et istud est quod Apostolus voluit ad Roman. 3. & 4. inculcare aduersus Iudæos gloriantes in lege, quasi nemo posset iustus fieri, etiā per Christum, absque obseruatione legis: ostēdens eis ex scripturis veteris Testamēti Abraham Patriarcham fuisse iustificatum per fidem, hoc est, per ea, quæ fide apprehendit ex reuelatione sibi facta, videlicet per omnipotentem bonitatem Dei, & per mediatorem ac redemptorem ex suo semine nasciturum, longè antequā lex data esset, aut vlla curreret observatio legis Mosaicæ. Quod tibi diligenter est obseruandum, vt euadas difficultates scripturarū, quemadmodū postea latiùs aperiemus. Quartò accipitur fides tam apud auctores Latinæ linguæ, quàm in scripturis sacris, pro habitu seu qualitate

Qualitas fides non iustificat, sed ea quæ fide apprehēdūtur.

Quarto accipitur fides proprie, pro assensu eorū quæ creduntur.

qualitate mentis, qua assentimur iis quæ supra captum nostrum sunt, vel alioqui necdum sensu aut ratione nobis perspicua existūt. Assentimur, inquam, solummodo propter auctoritatem siue veracitatem referētis, aut reuelantis, aut docentis. Hinc Aristoteles: Ad discentem, inquit, oportet credere siue fidem adhibere, etiamsi captum eius excedāt quæ docentur, donec melius sentiat. Et Apostol. ad Rom. 1. Desidero enim videre vos, &c. Subdit: Id est, simul consolari in vobis, per eam, quæ inuicem est, fidem vestram atque meam.

De differentijs, quas accipit fides ex parte obiectorum.

CAP. II.

CAETERVM in hac significatione postrema accipit fides permaguam adhuc æquiuocationem ex parte suorum obiectorum. Nam sicut aptiuat sese intellectus in assensum rerum quæ non videntur, quoniam verax est is qui sic asseruit: nempe vir probus, aut fida historia, iam est fides humana siue historica, qua homo homini credit, tantū habens de certitudine, quantū verax est assertor rei propositæ. Si verò captiuat se intellectus in assensum, eam sane ob causam, quoniam veritas prima Deus ipse sic reuelauit per verbum suum, sic asseruit aut promisit, iam est fides sacra, qua fideles siue Christi fideles dicimur. Quā appellare licet Catholicā, quia omni homini per omnem ætatem mūdi, semper necessaria fuit, & erit, vt gratiā Dei & salutē consequatur ritē Christianam & Euangelicā, qua per eam Christo incorporamur, & doctrinæ Euangelicæ alumni efficimur. Et ista fides tantum habet de certitudine, quantum veritas prima, ipse scilicet Deus habet de veracitate. Tantoq; certior scientia est & omni notitia perficiente intellectum, quanto infallibilior est creator omni sua creatura. Potest enim quidquid est creatæ naturæ aliter sese habere, & fallere notitiā de se conceptam, etiamsi euidenti quadā ratione, & ex primis rerū principiis concepta sit: vti fefellit Nabuchodonosor regē natura ignis euidēter cognita. Nā quem exussérat ad cōbustionem triū puerorum, Sidrach, Misach, Abdenago, factus est illis instar venti roris suauiter flantis ad refrigerationē. Danie. 3. Deus autem reuelando ea, quæ creduntur, neque falli potest quoquo modo, neque fallere. Si enim potest aut falli aut fallere, nequaquam Deus haberi debet. Veruntamen licet certior sit notitia

Fides acquisita ex parte obiectorū suorum.

Fides historica siue humana.

Fides catholica, certior est scientia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

notitia fidei, quàm notitia scientiæ (de certitudine quæ est ex parte obiecti loquor) tamen ista euidentior est, quo ad nos hic peregrinantes à Domino, quàm illa. Cuius ratio assignatur: quia scientia est rerum quæ clarè videntur lumine naturali in suis principiis: Fides verò est rerum non apparentium, atque eorum quæ ex parte, & velut per speculum in ænigmate hic cognoscuntur, vt habes 1. ad Corinthios 13. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tùc autem cognoscam sicut & cognitus sum, clara scilicet & intuitiua notitia, quã visionem appellamus, inquã tandem velut suum præmiũ commutabitur fides nostra. *D.* Et fides qua credimus historiæ vitæ Iesu, Actis item Apostolorũ, aliisque narratis in nouo ac veteri Testamento, debétne appellari fides historica? *M.* Hic distinctione opus est. Nam si quis credat illis tanquam iis quæ enarrata sunt, aut scripta à personis fide dignis, quomodo credimus enarratis à Iosepho in libris Antiquitatum Iudaicarũ, quod is habeatur fidus ac verax historiographus, huius fides non alia quàm historica fides. Si quis verò fide sua excipiat talia, tanquã verbum Dei, reuera ab ipso Deo ac spiritu suo diuino sic pronuntiatũ, licet ore & opera hominum Phrophetarũ aut Apostolorũ (quomodo excipiebant Tessalonicenſ. verbum prædicationis Pauli, non vt verbum hominis, sed sicuti verè erat, vt verbum Dei. 1. Thess. 2.) huius fides est reuera plus quàm historica: nempe sacra & Christiana, ac cælitus infusa, etiam si informis sit, hoc est, caritate & spiritu sanctificationis carens. Ná talis accipit narrationes in scripturis factas, non tanquã narrationes hominum historiographorum Lucæ, Matthæi, Pauli &c. sed tanquàm narrationes diuinas verbo Dei factas, licet ore hominum. Fides ergo eius est plus quàm humana, quia verè diuina, eleuans mentem in Deum ipsum, longè supra id quod est humanæ cogitationis aut industriæ. *D.* Aliud tamen dicunt isti neochristiani, asseuerantes talem fidem non esse nisi historicam. *M.* Sed malè & imperitè, imò impie, vt pleraque alia. Cuius ratio, præter scripturam iam citatam, assignatur ista. Fides speciem sortitur & vnitatem à formali ratione sui proprij obiecti. Obiectum autem formale fidei qua Christifideles sumus, est infallibilis illa & prima veritas Dei reuelantis mysteria secundum attestationem Prophetarum

Fides historiæ Euangelicæ quando dicenda sit historica quãdo Euãgelica.

rum, Christi, Apostolorum, ac totius exinde Ecclesiæ, qualem attestationem meritò legitimam appellamus. Vnde quicunque fide recipit historias scripturarum, aut Patrum traditionem propter veritatem primam loquentem in eis, iuxta attestationem legitimam matris Ecclesiæ, is indubiè Christianè & plùs quàm historicè credit, siue iustus existat siue peccator. Qua quidem formali ratione obiecti prætermissa vel in toto vel in parte, vt credat quidem, sed non propterea quia Deus sic reuelauit: aut quod Deus sic reuelauerit, non habet legitimè certum, sed tantummodo quia ipse ita imaginatur, aut proprij sensus iudicio, aut hominis alicuius persuasione, talis reuera non nisi historicè credit, aut erroneè, aut impiè siue hæreticè. *D.* Quid si quispiam reiiciat opposita credulitate vnum ac alterum articulum religionis nostræ, negans scilicet baptismum paruulorum, aut Eucharistiæ veritatem, ille an in reliquis, in quibus nobiscum consentit veram ac Christianam habeat fidem? *M.* Minimè. Imò prorsus nullam verè Christianam ac Catholicam vllius articuli fidem habet. Ratio est in promptu: Quia iam excidit à formali ratione obiecti. Non enim innititur communi attestationi Ecclesiæ, quæ est regula infallibilis cognoscendi verbũ siue reuelationẽ Dei vti ex supradictis meminisse debes: sed innititur proprio aut priuato alicuius iudicio. Ideóque quod credit, est vel propterea, quia fingit ipsemet sibi sic reuelatũ esse: vel, quia fictioni alterius subscribit, saltem nulla debita ac legitima ratione à Deo reuelatum esse cognoscit. Quapropter illius fides non debet dici vera fides, aut Christiana fides, aut Catholica fides, sed præmatura fides, qua nimis citò creditur: quam & scriptura redarguit, dicens: Qui citò credit, leuis est corde. Item ficta fides, de qua habes primæ ad Timoth. 1. Finis præcepti caritas, de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et 2. Petri 2. fictis verbis de vobis negotiantur. Fictum siquidem dicitur, quod ingeniosè pro industria agentis est excogitatum: cuiusmodi est fides omnium sectatorum nostri temporis: nam singuli pro ingenio artificiosè fingunt tale quid, aut tale reuelatum à Deo: tale verò ac tale non esse reuelatum à Deo, hoc est, fingunt quosdam nodes rectissimè Apostolico verbo vocarunt *ficta* fides. Et de studio illorũ conuenienter dicitur illud Petri: Fictis verbis in

Qui hæreticus est in vno articulo non retinet Christianã fidẽ.

Ficta fides quæ dicatur.

Eccle. 19.

populo

Universidad de Deusto
Biblioteca

populo negotiantur, aut laudis aut ventris causa. Vndè à viris Scholasticis licet incongruo, tamè verissimo sermone sic doctum legitur: Quicunque discredit vni articulo, id est, perperam credit, pertinaciter inhærendo sententiæ contrariæ, is reliquorum Christianam fidem non habet. Sicut enim qui vnum peccatum mortale admittit veram caritatem perdit, etiamsi retinere videatur quam habebat dilectionem: sic discredens in vno, quamuis in aliis articulis videatur seruare adhæsionem mentis, non tamè seruat, per veram dico fidem, qua Christi fideles sumus, sed potiùs per fictam opinionem pendentem ex propria aut male docentium persuasione. Quemadmodum qui conclusioni adhæret, nõ retinens medium demonstrationis eius, non adhæret illi per scientiam, sed per opinionem.

De differentijs quæ sunt in fide ex parte habentis fidem.

CAP. III.

MAGI. Luc. 17. ACCIPIT prætereà fides permultas differentias ex parte eius qui fidem habet. Etenim dicunt Apostoli ad Christum: Domine adauge nobis fidem. Et Paulus: infirmum in fide suscipite. Quòd si est infirmitas, est sine dubio & sanitas fidei, sicuti alibi ostendit Apostolus dicens: Increpa illos dure, vt sint sani in fide. Sana autem fides dicitur quæ est perfecta, potens capere omnia, nec in vllo scandalizatur. Et fides Petri nonne arguitur à Domino tanquam modica? Modicæ, inquit, fidei quare dubitasti? Fides autem Chananææ mulieris prædicatúrne ab eodem Domino tanquam magna? Dicit enim: O mulier, magna est fides tua. Sic de Centurione ait sequentibus se: Amen dico vobis, nõ inueni tantam fidem in Israel. Prætereà est fides in quibusdam viua, in aliis verò mortua: in quibusdam otiosa, in aliis studiosa, in quibusdam ad cor transiens, in aliis verò in solo intellectu consistens, vt habes Iacobi 2. ad Galat. 5. Rom. 10. aliisque in locis sicut infrà latiùs explicabimus. Adhæc est fides quædam perfecta in genere fidei, ita vt montes transferat, & alia operetur miracula, non tamen saluans hominem, de qua habes 1. ad Corinth. 13. & Matth. 7. Est & fides perfecta atque saluans, qualis fuit in Apostolis aliisque Sanctis. Est denique

Fides parua. Rom. 14. Infirma. Tit 1. Sana. Modica. Matt. 14. Magna. Mat 15. Matt. 8. Viua. Mortua. Otiosa. Studiosa. Ad cor trãsiens. Perfecta nõ saluans. Occulta.

fides velut occulta, non prodiens in confessionem, qualis erat in Nicodemo qui venit nocte ad Christum, Ioannis 3. Et multi ex principibus Iudæorum crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eicerentur, Ioan. 12. Fides quoque zelans fortiterque prodiens in confessionem, qualis fuit in Apostolis post acceptum Spiritum sanctum, Actorum 2. 3. 4. 5. De qua & Paulus scribit dicens: Ore autem fit cõfessio ad salutem, ad Romam. 10. Omnes autem eiusmodi differentiæ sunt fidei qua Christi fideles sumus, atque surgunt ex parte eius qui fidem habet, secundum aliam ac aliam intellectus aut voluntatis dispositionem. *D.* Nonne fides est habitus siue qualitas ipsius intellectus? *M.* Vtique. *D.* Quomodo igitur mutatur fides ex alia ac alia dispositione volũtatis? *M.* Quoniam actus fidei, scilicet ipsum credere ac confiteri sic sunt intellectus, vt tamen pendeant ex determinatione voluntatis. Vide Thomam 22. q. 1. ar. 4. ac alios. Nemo enim credit eam ob causam, quia euidentia eius quod creditur, rapit aut immutat intellectum: sed ideo, quia imperio voluntatis captiuat intellectum suũ in assensum rei cælitus annunciatæ, siue in obsequium Christi, vt loquitur Apostolus, volens illi constanter ac firmiter inhærere absque formidine de oppositio. Quòd igitur aliquorum fides sit infirma, modica, imperfecta, mortua, aliorum verò fides sana, magna, perfecta, viua, prouenit, partim ex intellectu in quo est, eò quòd vis intellectiua in vno sit perspicacior, quàm in alio: in vno item maiori lumine cælitus illustrata, aut plenius per Theologicam scientiam edocta, quàm in alio: partim ex voluntate quæ potest maiori minoriue fiducia, minori insuper maioriue feruore dilectionis, denique purgatioribus affectibus mouere intellectum vnius, quàm alterius, secundũ quod gratia Dei est copiosior in vno, quàm in alio: Studium quoque virtutis magis est huic cordi quàm illi. Quoniam itaque assensus fidei quæ est in mente, pendet à voluntate, ideo vt reuera dici possit fides hominem debitè fidelem faciens, possitque dici possit fides perfecta, debet ei adiuncta esse certa quædam, firmaque animi fiducia, firmitas, siue constantia, qua absque vlla hæsitatione prorsus & immobiliter velit inniti veritati menti impressæ ex verbo Dei. Sicuti & error fidei fictæ non est perfectus error hæresim constituens, nisi ei accedat pertinacia in voluntate, qua penitus velit insistere fictioni

Fides confitens.

Actus fidei pendet à voluntate.

Fides ad sui perfectionẽ requirit quã dam animi fiduciam.

conceptæ non obstante Ecclesiæ iudicio in contrarium. Quæ quidem fiducia neutiquam æqualis est in omnibus, quibus illa rationis fides est æqualis. Sicut nec pertinacia æqualis est omnibus, quibus error mentis est æqualis. De hac autem fiducia, qua fides exornatur vt perfecta sit, intelligitur illud:
Matt.14. Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Et illud:
Matt.9. Confide filia, fides tua (scilicet tali fiducia, qualem in te cerno,
Matt.9. exornata) saluam te fecit. Etiam illud: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. De tali item fide sic fiducialiter tendente in Deum dicuntur illa, Postulet autem in fide nihil hæsitans. Rursum: Si habueritis fidem, & nihil hæsitaueritis,
Iaco.1. non solùm de ficulnea facietis: sed & si monti huic dixeritis,
Matt.21. tollere, & iacta te in mare, fiet: & omnia, quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. *D.* Cæterùm, differúntne quasi toto genere, mentis assensus, & animi siue voluntaris fiducia? *M.* Differunt. Attamen fides vt perfecta sit, qua scilicet anima debitè, & quidem vniuersa anima, non autem sola ratio, diuinæ veritati innitatur, vtrumque dictorum velut quasdam sui partes in se complectitur: Sua autem
Matt.14. incremẽta & decremẽta (de quibus in his scripturis. Modi-
Matt.8. cæ fidei quare dubitasti? Quid timidi estis modicæ fidei? O
Matt.15. mulier magna est fides tua) accipit præcipuè ex parte fiduciæ: Suos verò profectus (de quibus in his scripturis, Amen
Matt.8. dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel, quantam scilicet habet hic Centurio. Item, Respondens Petrus dixit: Tu
Matt.16. es Christus filius Dei viui &c.) accipit principaliter ex parte intellectus magis minúsque illustrati cælitus, magis minúsque perspicacis ad comprehendendum articulos fidei. Postulatio autem Apostolorum, qua petunt: Domine adauge
Luc.17. nobis fidem, referenda est ad vtramque partem fidei: nempè vt eis intellectum aperiat lumine cælesti, quo plura, idque perspicacius de Deo intelligant per fidem, vtque affectum roboret & confirmet, quo constantiùs & immobiliùs persistant in his quæ mente intellexerunt, sitque illorum fides, vti debet, perfecta. De fide autem vtraque sui parte perfecta, in-
Scripturæ sequentes de fide vtraque sui parte perfecta. sinuat Apostolus se loqui, cùm dicit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam &c. significat, inquam, primò, per hoc quod dicit, omnem, hoc est, perfectam, nempè vtraque sui parte absolutam. Nam omne & perfectum, vnum
1.Corin.13. sunt secundum Aristotelem 1. de cælo: Secundo, per hoc quod adiung

adiungit, dicens, ita vt montes transferam. Nam miraculorum operatio præcipuè spectat hanc secundam fidei partem: sicuti facile probari potest exeo, quòd respondens Saluator suis Apostolis interrogantibus: quare nos non potuimus eiucere illud? (scilicet dæmonium) dicit, propter incredulitatem vestram: Amen quippe dico vobis, si habueri- *Matt.17.*
tis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit. Quo loco incredulitas nequaquam accipitur, pro dubietate mentis certitudini fidei oppositæ (quoniam dubitare in fide, est non credere: Apostoli autem haud dubiè credebant tum temporis ea, quæ à Christo prædicabantur): sed accipitur pro fluctuatione siue timiditate, aut potius diffidentia quadam animi oppositæ fiduciæ, de qua diximus. Qua incredulitate siue fluctuatione existente in voluntate, fides non est perfecta. Verùm illa sublata, & accedente debita confidentia animi, siue constantia, iam fides sit *Matt.13.*
perfecta, etiam si sit sicut granum sinapis, id est, velut minimum quid, contempta habeatur in hoc mundo, propter stultitiam prædicationis, vt Apostolus loquitur: crescens interim paulatim in arborem, in qua volatilia cæli, hoc est, cogitationes summa petentes nidulantur. Et quamlibet parua sit, potest nihilominus maxima operari, etiam montes transferre, modò ratio ædificandæ Ecclesiæ, atque necessitas id expostuleut. Nam quòd citra iustam causam id faceret, aut præter necessariam vtilitatem, stultum foret, quale quid non est expectandum à Deo Opt. Max. *D.* Nónne fiducia pertinet ad spem, ipsius spei quasi quoddam robur importans? *M.* Etiam spes habet suam fiduciam impetrandi gratiam *Fiducia non solùm pertinet ad spem.*
post culpam, & obtinendi vitam per Euangelium Christi. Sicuti & ardens illa exuberantis caritatis dilectio, qua affectus amantis velut liquescit in amato Deo, secum habet & aliam quandam fidentiam siue fiduciam dictam à fido, qua totus inhæret homo Deo, totúmque se committit bonitati eius: haud secus atque vxor flagrans casto amore per omnia confidit se marito supra omnes res mundi amato. Prima fiducia, quæ est fidei qua debitè fideles sumus, respicit veracitatem & infallibilitatem reuelantis Dei: qua dum voluntas affecta est, velut imperat rationi, ne se auertat à veritate reuelata, etiam si eam necdum videat. Nam quis est verè Christianus, qui non firmissimè ac toto animo confidit, quæ facta credimus circa

mundi opificium,& redemptionem hominis, ita facta esse ad vtilitatem nostram, quæque futura credimus de iudicio, & pœnis infernalibus, ita ventura esse ad laudem bonorum, ostensionem verò iustitiæ Dei in eos qui male agunt? Secunda fiducia quæ est spei, respicit bonum futurum, quatenus sibi suo tempore est communicandum, firmans animam contra timores ac meticulositates oppositas. Tertia verò quæ est illius eminentis atque ardentis caritatis, respicit bonum non vt futurum, sed potiùs vt præsens, & velut amplexibus comprehensum. Qua sanè exclamat Apostolus dicens: Certus sum, quia neque mors, neque vita, neq; potestates, neque principatus, &cæt. separabunt me à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu. *Rom.8.*

De fidei definitione quam ponit Apostolus ad Hebræos vndecimo capite.

CAPVT IIII.

DISCI. IDES vtraque sui parte perfecta modo iam dicto, definitur ne vspiam in scripturis? *M.* Vtique. Et quidem clara, succincta, propriissimáque definitione: quam ponit Apostolus ad Hebræos 11. cap. dicens. Est autem fides sperandum substantia rerum, argumentum non apparentium. *Definitio fidei.*

D. Substantiam rei solebamus dicere id ex quo res constat, sicuti carnem & ossa appellamus substantiam hominis.

M. Etiam fundamentum rei, soliditatem, ac neruum, siue id quo res subsistit, vocamus substantiam eius. Vnde Plinius: Substantia inquit, omnis orationis, fuit cohortatio eius ad pacem: Et Psalm. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Atque hoc quidem sensu dicit Apostolus, fidem esse substantiam rerum sperandarum: quoniam fides est id quo res sperandæ subsistunt in animo credentis, velut fundamento seu soliditate quadam. Per res autem sperandas intelliges ea, quæ cùm longè sepositæ sint à sensu (nam quod quis videt, quomodo sperat? inquit Apostolus) tamen in se suáque natura talia sunt, quòd ab omnibus meritò sperari debeant, vt bona cælestia, salus animarum, corporum resurrectio, immortalitas, beatitudo, & cætera eiusmodi. Bona siquidem mundi huius, vt diuitiæ, honores, dignitates, sperandarum rerum nomine indigna sunt. Sunt enim res relinquendæ *Psal.18.* *Quæ propriè dicantur res sperandæ.*

dæ secundum Euangelium, & quod plus est, res æstimandæ velut stercora, secundum Apostolum. tantum abest, vt vel sperari debeant, vel cor eis apponi. Quòd autem res sperandæ alioqui semotissimæ à nobis, tenera sint atque subsistant in cognitione nostra credentium, in affectu quoque & expectatione: hoc vni debemus fidei vtraque sui parte perfectæ; quam desiit Apostolus. Qua fide adeò fixè manent illæ in cordibus nostris, vt nulla mora, nullâque vexatione, non mille millium mortium tormentis expugnari possint à nobis. Quod Apostolus ibidem multis demonstrat exemplis. Et manifestè patet in sufferentia Martyrum ac Confessorum, quâ pertulerunt pro rebus per Christum sperandis, sine querela. Vnde quò eadem fides fuerit virtute perfectior, transiens ad cor per amorem, eò plenius subsistunt per eam sperandæ, non solùm in intellectu hominis, sed & in affectu voluntatis, vt cognoscat speranda, amet insuper, & anhelet ad ea, quantum potest. Porro fidem illam, quæ est rationis assensus, tantummodo perficiens intellectum, nemo proprie dixerit substantiam esse rerum sperandarum. Quoniam per illam sperandæ non subsistunt in nobis sub ratione qua sperandæ sunt, licet per ipsam sint in nobis, modo quo cognitum est in cognoscente. *Matt.19.* *Philip.3.* *Heb.11.*

D. Et quæ sperandæ subsistunt in me per fidem, qua credo æterna supplicia damnatorum? *M.* Omniá quæ verbo Dei promissa sunt. Nam fides qua credis de pœnis inferni, primò & immediatè innititur verbo Dei, velut proprio suo obiecto, in quo vtique continentur omnia & singula sperandæ: omnia insuper quæ credit fidelis, vna & eadem fide credit. Aliud autem est de particulari assensu huius vel illius credibilis. Vt enim articulus de pœnis inferni non est obiectum fidei nisi secundariò & per inductionem, scilicet quatenus verbo Dei est reuelatus: ita assensus eius non est propriè fides, sed actus quidam fidei, in quem mens nostra secum ratiocinando conuincitur ex fide verbi diuini. Apostolus autem desinit hic fidem, qua fideles sumus, non actum hunc, vel illum fidei. Et licet ad multo plura se extendat fides, quàm quæ sperandà sunt: tamen vniuersaliter verum est, quòd fide velut substantia seu soliditate quadam subsistunt in nobis vniuersa sperandà à Deo per Christum Dominum: aliter tamen ac aliter fit in diuersis personis, iuxta aliam ac aliam dispositionem fidei, vt diximus. Nunc pergamus ad reliquam partem de- *Quæ sperandà subsistãt in nobis per fidem gehenna.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

finitionis, videlicet argumentum rerum non apparentium. *D.* Cicero in Topicis: Argumentum, inquit, est ratio rei dubiæ fidem faciens. Simile est & apud Aristotelem. *M.* Il-

Exponitur alia pars definitionis fidei.

li loquuntur de argumento quo constituitur ratiocinatio aut oratio. Proprie vero argumentum dicitur medium, quo mens secum deliberans conuincitur in assensum rei propositæ: sicuti intellectus principiorum, est medium, siue argumentum capiendi scientiam de conclusione. Nec dissimiliter hoc loco fides qua firmiter inhæremus verbo Dei, est medium siue argumentum accipiendi certum ac indubitatum assensum de hoc articulo, Christus sedet ad dexteram Dei patris, singulisque aliis credibilibus, etiam si omnino nullam sui apparentiam præbeant. Velut si quis quærat, quare persuasum habes resurrectionem mortuorum, dicis quia credo verbo Dei, quo euangelizatur futura in nouissimo die. Nec aliud respondendum est ad alios articulos fidei, quales sunt: Incarnatio filij Dei. Conceptio eiusdem de Spiritu sancto, Regeneratio per Baptismum, Vita æterna post mortem, Transubstantiatio panis Eucharistiæ, Operatio sanguinis Christi in Sacramentis, & cætera eiusmodi. Quæ omnia dicuntur non apparentia ab Apostolo, quoniam de se nullum præbent specimen nec vllam apparentiam in se habent, qua traherent in assensum sui. Estque omnium eiusmodi sola fides argumentum, rapiens intellectum nostrũ in certum, firmum, atque constantem assensum: Adeò, vt omnia illa mens nostra habeat persuasissima, citra omnem formidinem, ac animi fluctuationem: quia confidenter credit verbo Dei sic euangelizanti, voluntate ita imperante, licet nondum videat ratio, sed nec videre possit eorundem veritatem. Vnde diuus Ambrosius tractans dictam definitionem fidei loco vocis. Argumentum, ponit conuictionem, dicens. Fides est conuictio earum rerum quæ non videntur, quia fides quasi compellit in assensum eorum, quæ viribus rationis humanæ inuestigari nequeunt: vti pulcherrimè demonstrant ex aliis scripturis diuus Basilius, & diuus Augustinus. Diuus quidem Basilius ex illo Actorum tertio: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Fides, inquit, non Geometricis aut necessariis nititur probationibus. Dic quæso, quid ad fidem faciendam veritatémq; persuadendã vehementius, an Dialecticæ propositiones secum sympetasinata consequentia trahentes? an potius tale tantúmque ostentum ab omnibus clarissimis vitum, omnémque virtutem excedens? Hæc ille exponens Psalmum CXV. Diuus vero Augustinus ex illo Esaiæ 7. Nisi credideritis, non intelligetis (contra eos qui dicunt fidem non adhibendam ante rationem, sed primò ratione intelligendum quod proponitur, deinde credendum: quemadmodum impie docuit Petrus Abailardus, cuius insaniam depingit Bernardus epistola sua 190.) Habet inquit Augustinus & fides ipsa lumen suum in scripturis, in Prophetia, in Euangelio, in Apostolicis lectionibus. Et paucis interpositis subdit. Videtis ergo fratres, quàm sint peruersi & properã vitiosi, qui tanquam immaturi cõceptus ante ortum quærunt abortum, qui nobis dicunt, quid me iubes credere quod non video? Videam ego aliquid, vt credam. Iubes credendum quod non videam? Ego videre volo, & vidẽdo credere; & non audiendo. Dicat Prophera: Nisi credideritis, non intelligetis. Ascendere vis, & gradus obliuisceris. Vtique peruertis hominem, si iam tibi possem ostendere quid videres, non hortarer vt credares, Quid enim est fides, nisi credere quod non vides? vt in mysteriis Dei concipiendis, fides debeat esse præambula: intelligentia verò pedissequa. *D.* Attamen Thomas Apostolus credidit, quia vidit & palpauit, nec credere voluit priùs quàm vidisset dicens: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. *M.* Aliud vidit Thomas, aliud credidit. Hominem vidit & Deum confessus est, dicens: Dominus meus & Deus meus, fide credẽdo hominẽ illum quem palpabat & videbat, Deum suum ac Dominum esse. Quod vtique videre aut palpare non potuit. Vnde subdit Saluator. Quia vidisti me Thoma, supple surrexisse à mortuis, credidisti, beati qui non viderunt (hoc resurrectionis meæ miraculum) & crediderunt, scilicet me esse Deum suum ac Dominum. Quòd si non sit adhibenda fides ante rationem, vt somniauit Abailardus, immeritò laudauit Paulus Abraham patrem credentium, quòd cõtra spem in spem credidit. Fuit & Zacharias pater Ioannis Baptistæ immeritò reprehensus, quia partum vxoris suæ, quam senem ac sterilem sciebat, credere noluit. Nec prudenter dixisset Apostolus. Sermõ meus & prædicatiõ mea non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis,

Aliis scripturis probatur fides esse eorum quæ non videntur.

Error Petri Abailardi docentis rationem debere præire fidem.

Ioan. 20.

Ioan. 20. Aliud vidit Thomas Apostolus aliud credidit.

Rom. 4.

Luc 1.

1. Cor. 2.

sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Nam si non sunt credenda, nisi ea quæ ratione comprehendi possunt, penderet fides nostra ex humana sapientia, nec recte dixisset Apostolus, fidem non esse ex sapientia hominum, sed ex virtute Dei: Itaque cordate, propriè ac luculenter depinxit nobis Apostolus naturam fidei, qua Christi fideles simus hac antedicta sua definitione. Nec vllo modo audiendi sunt, qui fingunt Apostolum ibi loqui non de fide, qua ea quæ credenda sunt, credimus, sed de fide qua alicui fidimus, hoc est de fiducia. *D.* Simile quid & ego audiui à quibusdam, qui assertionem suam nitebantur probare ex eo quod præcedit dictam descriptionem Apostoli, videlicet: Iustus autem meus ex fide viuit, hoc est, ex fiducia, siue certa expectatione eorum quæ promissa sunt à Deo. *M.* Portò rem se longe aliter habere conuincunt, partim ipsamet verba Apostoli, partim sanctorum Patrum interpretationes. Principiò Apostolus, mox post illam fidei definitionem, subiungit multa quæ ad fiduciam referri non possunt: Vt est illud, Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei. Et illud, Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus remunerator sit. At credere hæc, quomodo, precor, posset ad fiduciam referri? Possunt autem omnia alia quæ ibidem subiungit Apostolus recte intelligi de fide qua fideles sumus, debite ac fiducialiter credentes verbo & promissis Dei. Nam quod dicitur: Fide plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit Deo. An de nuda fiducia intelligendum erit, & non potiùs de fide perfecta, qua Abel totus, vt mente, ita & affectu tendebat in Deum fidentissimè credens omnia esse à Deo, ideòque de adipibus, hoc est, de melioribus offerendum fore prò gratiarum actione? Et illud: Fide translatus est Enoch. An non de ea fide erit intelligendum, qua totus assensu affectúq; ferebatur in ea quæ Dei reuelatione cognoscebat? Sic quod scribitur de Noë, Abraham, Sara, & subsequentibus Patribus, proculdubiò deber intelligi de fide quâ prorsus fiducialiter crediderunt verbis & promissis Dei. Et si quædam propius videarur pertinere ad fiduciam (vt non videtur meo sanè iudicio) tamen non possunt pertinere nisi ad eam fiduciam, quæ præsupponit & surgit ex fide, quam antea definierat Apostolus. Quòd autem in illo Abacuc Prophetæ

Error eorũ, qui dicunt Apostolũ hîc non definire fidẽ, sed fiduciam.

Heb. 10.

Heb. 11.

Iust

Iustus ex fide viuit, rectius ac verius accipiatur fides pro fide qua firmiter credimus, & citra vacillationem, hoc est, diffidentiam animi inhæremus dictis ac promissis Dei, quàm pro fiducia, fit manifestum ex primo capite ad Romanos, & tertio ad Galatas, an quibus eiratur eadem auctoritas: Fit, dico, manifestum bene perpendentibus ordinem & filum orationis Apostolicæ in dictis locis. Tu perpende singula & idem mecum iudicabis. Nunc audi sententias Patrum. Magnus ille Basilius in expositione Psalm. cxv. interpretatur antedictum locum definitionis fidei, de fide qua debite fideles sumus, nõ de fiducia. Item Beatus Augustinus in libro quinquaginta homeliarum: homelia 32. exponit eundem locum Pauli de fide, & non de fiducia. Insuper Beatus Bernardus in antedicta epistola 190. Et Theophylactus in Commentariis super epistolam ad Hebræos exponunt eundem locum de fide qua credimus, vt dixi, non autem de fiducia. Et hæc quidem meritò tibi omnibúsq; benevolis Christianis sufficere debẽt, quoad prædictam difficultatem & fidei definitionem. Dico igitur loco epilogi. Fides est virtus, qua fideliter ac fiducialiter creduntur quæ non videntur, quáque subsistunt in nobis quæ sperantur quæ non videntur, quáque subsistunt in nobis quæ sperandа proponuntur. Scholasticè autem sic describitur. Fides est habitus animi, qua certò, & absque omni hæsitatione assentimur his, quæ à Deo salutis nostrę causa revelata sunt, quo velut immobili fundamento, rebus per Christum sperandis inhæremus. Nunc dicito mihi quare intellectus, scientia, opinio, & cætera eiusmodi non sunt fides? *D.* Quia illa sunt rerum apparentium, aut euidẽter, aut probabiliter: Fides autem est rerum non apparentium. Rursum per illa non subsistunt in nobis ea, quæ in futurum sperandа sunt: fides autem est substantia rerum sperandarum.

Sententia Patrum.

Aliæ definitiones fidei.

Fidem esse re ipsa distinctam à spe & caritate, atque subiecto ab eisdem separabilem.

CAPVT V.

NVNC opportunè mihi quærendum videtur: Num fides de qua hucusque est dictum, sit reipsa distincta à spe & caritate? *M.* Distinctionem esse inter has virtutes, non solùm scripturę demonstrant, sed propriæ earum descriptiones euidenter conuincunt. Si quidem spes est certa ex-

DISCI. Ostenditur distinctio inter fidẽ, spẽ, & caritatẽ.

pectatio bonorum futurorum, ad quę, velut suo tempore vti lia sibi, quis anhelat. Nemo enim sperat malum, aut obtinere bonum, quo nunc temporis fruitur: Nam quod quis videt, inquit Apostolus, quid sperat? Similiter quod quis bonum considerat, non tamen sibi præparatum, quomodo sperat? Fides verò est indubitatus assensus cum animi fiducia in verbum Dei: siue illud nuntiet bonum, siue malum, siue præteritum, siue futurum, siue præsens: tantummodo in hoc communicans cum spe, quod sit rerum, quæ non videntur. Caritas autem est ordinata debitáque dilectio, qua diligitur Deus propter se, proximus verò propter Deum, vel in Deo. Ita, vt caritas non sit propriè rerum, sed personarum: quia species est amicitiæ inter personas, propter aliquid verè amabile consideratum in ipsis personis, vt personæ sunt. Quas differentias benè perpendens Apostolus 1. ad Corinth. 13. dixit. Nunc manent fides, spes, caritas, tria hæc, maior autem horum est caritas. Tria, inquit, hæc: distincta proinde vt sint necesse est. Inquit præterea: Nunc manent: quia post peregrinationem istam, dum in superna patria erimus, non manent simul tria hæc: sed manet sola caritas, quæ nunquam excidit (vt declarat ibidem Apostolus) sed quo propius ruit in amplexus amati, eò plenior efficitur. Fides autem & spes excidunt in patria, & transeunt: fides in claram visionem, spes verò in gaudium & exultationem, vtrunque cum securitate rei possessæ. Rursum ergo distincta esse oportet, vt manente caritate in patria, reliqua ibidem esse non possint. Et eodem capite paulò superius declarat Apostolus, Fidem non solùm reipsa distinctam esse à caritate, sed plenè separabilem ab eadem nunc in hac peregrinatione, etiam illam quam exposuimus dici perfectam fidem, constantem omnibus suis partibus. Si habuero, inquit, omnem fidem, ita vt montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. Idem clarè testatur Ioannes Euangelista dicens: Verumtamen ex principibus multi crediderunt in eum (Ergò fidem habebant) Sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei. Ergò iidem caritatem Dei non habebant. Quapropter confiteri oportet fidem, & distinctam à caritate, & subiecto separabilem esse ab eadem, tam in hac vita quàm in futura beatitudine. Nec pos-

Roma. 8.

fides

charitas

Fidē esse separabilem à caritate.

1. Cor. 13.

Ioan. 12.

set demonstrari istud euidentius, quàm ex illo Matthæi 7. vbi sic legis: Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, inquit Christus, quia nunquam noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Profectò magna fides est, qua sic duplicato dicitur Domine, Domine, quáque miracula fiunt. Hæc tamen caritate carere potest, quia dicit Dominus: Nunquam noui vos, discedite à me &c. non obstante quod fidem etiam miraculorum feracem habeatis. Fidem autem eiusmodi quæ caritatem secum non habet, appellant Doctores scholæ Theologicæ fidem informem. Eam verò quæ caritatem secum habet, appellant fidem formatam. D. Et appellationes tales an vsquam sint in scripturis? M. Non sunt. Sed inuenit eiusmodi voces diligentia Scholasticorum, doctrinæ gratia: quo rem editam scripturis, breuiter & distincte auditoribus suis explicarent: intelligentes per fidem formatam eam fidem, quæ formam virtutis Euangelicæ, hoc est, caritatem: quam docet Paulus esse fidem valentem siue operantem per dilectionem: quam & Iacobus vocat fidem viuam, bonorúmq; operum feracem, qua corde, hoc est, amore siue amando creditur. Prout idem Paulus scribit ad Romanos dicens: Corde creditur ad iustitiam. Siquidem per cor intelligit scriptura amorem, iuxta illud: Fili præbe mihi cor tuum, ad est, amorē tuū, siue effectū. D. Tradit Aristoteles formā esse, quæ dat esse rei. At caritas quomodo dat esse fidei, cùm sit in quibusdam vera fides, vel absque caritate, vti dictum est? M. Caritas non dat fidei suum esse propriæ naturæ, qua est firmus assensus veritatis reuelatæ. Siquidem hanc naturam non habet fides à caritate, (possum enim credere illi quem non diligo, & à quo nihil spero accipere) sed dat fidei esse virtutis Euāgelicę. Nam à caritate habet fides quòd sit virtus. Virtus, inquam, non naturalis, non philosophica (qualis non potest iuuare aut formare, nisi ad naturæ vel honestatis humanæ officia) sed vera, sed Euangelica, sed diuina virtus, vim habens immutandi totum hominem in melius, vt sit deinceps iustus, sanctus, filius Dei, hæres regni, alumnus vitæ æternę, potens vincere mortem, infernum, & quidquid est diabolicæ machinationis, iuxta illud Apostoli: Sancti per fi-

Fides informis, fides formata.

Quomodo caritas sit forma fidei.

Hebr. 11.

dem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem vicerũt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repro-
missiones. Per fidem, inquam, caritate formatam, siue per dilectionem operantem, vt sit vera Euangelica virtus. Nam hoc est esse virtutem veram ac Euangelicam, videlicet, operari per dilectionem caritatis infusæ in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Siquidem quando sic operatur habitus vel infusus vel acquisitus, tum demũ adiuuat & eleuat hominẽ extra necessitatem mortis, ac damnationis, totúmque statum eius meliorem facit in perpetuas æternitates. Quo sanè modo caritas est forma, non solùm fidei, sed & omnibus habitibus animæ, vt veræ & Euangelicæ virtutes existãt. Per fidem autẽ informem intelligunt Scholastici eam fidem, quæ caret hac forma virtutis Euangelicæ, quam secundum Paulum licet vocare fidem impotentem atque inutilem coram Deo: quia per eam, inquit, nihil sum. Iacobus verò expressè eã vocat fidem mortuam vt dictum est. Quoniam quòd formã non habet, etiã actione caret, & velut mortuum sine functione vitæ manet. Quanquam autem dictæ appellationes non sint in scripturis, non tamen propterea abstinendum est ab illis. Apostolus enim quando præcipit vitandas vocum nouitates primo ad Timoth. vltimo, nõ præcipit vitandas quaslibet vocum nouitates, sed profanas duntaxat, dicens: O Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates: quomodo suprà latiùs ex diuo Augustino aliisque Patribus docuimus.

Quæ sit fides informis.

2. *Corint.* 13.

Qui sint errores hoc potissimùm seculo circa fidem iustificantem, quódque fides, quam vocant specialem, non sit nisi ficta fides.

CAP. VI.

DISC. SAEPE` multúmq; controuertitur nunc temporis de virtute, siue efficacia fidei qua fideles sumus: multis contendentibus nos sola fide iustificari, & saluari per Christum, idque mere gratis, absque vllo respectu operum, soláque fide certò accipere nos tam iustificationem quàm salutem. Quòd si verum est, profectò magnam debemus laudem fidei Christianæ. *M.* Errant prorsus, & certè tota via qui sic dogmatizant. Primò in particula exclusiua, Sola, quam nusquam adiectam inuenies, quoties fidei in scripturis

Primus error latet in particula, Sola.

tribuitur iustificatio: sed nec addi potest, salua veritate aliarum scripturarum. Secundò errant in voce Iustificari, per quam intelligunt iustum fieri: non quidem iustum iustitia inhærẽte, qua mens intus rediret ad debitam rectitudinem, sed iustum iustitia quadam extrinseca: nempè ea quæ est, & manet in Christo mediatore, sitque nostra tolummodo per reputationem siue imputationem, dum fide velut manu illam apprehendimus. Tertiò errant in aduerbio gratis: quo illi docent debere nos ita gratis à Deo per Christum iustificationem & salutem expectare, vt si quid nos ipsi ea in re, aut eius rei gratia, nostrorum operum, nostræ præparationis, nostri studij, aut conatus adiunxerimus, hoc ipsum ad diuinæ gratiæ iniuriam pertinere intelligant. Atque ideo plerúque addunt mere, dicentes mere gratis. *D.* Nonne scripturæ, & nostræ quoque Scholæ docent, hominem gratis & absque operum meritis iustificari? *M.* Docent sanè, sed multò aliter, magisque Euangelicè, quàm illi, vti audies. Quartò errant in eo quod addunt, absque vllo respectu operum: quasi non posset iustitia in nobis accrescere, & consummatior efficiì, sancto bonorum operum exercitio: salúsque obtineri, virtutum meriti. Quinto errant in voce, Fides, & adiecta particula Certo: per fidem intelligentes, non vtique veram ac Catholicam fidem, sed fidem quandam specialem, vt vocant, qua quis adeo certo, adeóque infallibiliter statuit sibi remissa esse peccata, atque certò credit Christum natum ac passum pro nobis. Ideóque specialem vocant, quòd per eam credant non in genere tantùm pœnitẽtibus remitti peccata per Christum, sed specialiter sibi iam remissa esse peccata, sibiq; Deũ propitium factum propter Christũ. Cuiusmodi fides reuera est ficta fides, scripturis ac Patribus penitus incognita. Vnde pie pariter ac prudenter ad informationem simpliciũ statuit schola Theologica Louaniensis, hũc articulum. Fides qua quis firmiter credit, ac certò statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, séque possessorem vitæ æternæ, nullum habet fundamentum in scripturis, imò eisdem aduersatur. Vt autem rem aperiamus: tu quid fide Christiana credẽdum existimas ex demonstrationibus suprà positis? *D.* Quod verbo Dei est reuelatum, atque illud solùm. *M.* Et qua de causa credis? *D.* Quia reuelatum est à Deo, vti legitimo testimonio matris Ecclesiæ nobis constat. *M.* Nunc autẽ vbi

Secundus error latet in voce, Iustificari.

Tertius error latet in voce, mere gratis.

Quartus error latet in illo, absque vllo respectu operum.

Quintus error latet in voce fides, & adiecta particula Certò.

Conuincitur fidẽ specialẽ nõ esse fidẽ.

posset

Universidad de Deusto
Biblioteca

posset reuelatum inueniri quòd tibi Ioachimo remissa sunt peccata tua, quòd tibi datus est spiritus sanctificationis, quòd tu Ioachimus factus es filius Dei, hæres æterni regni? An tale quid legitur in scripturis? An vnquam hoc docuerunt traditiones Apostolicæ? Vel vspiam super eo definierit mater Ecclesia? *D.* Puto quòd non. *M.* Puto inquis? Certo certius est, neque in scripturis, neque in traditionibus Apostolicis, neque in saluberrimis, quæ habemus, Conciliis Ecclesiæ factam esse vllam reuelationem in particulari de me, aut de te, aut quopiam nunc viuentium, quòd Deo Grati sumus, & accepti tanquàm filij eius. Fuerunt quædam huc pertinentia olim reuelita Deiparæ Virgini, Angelo dicente: Aue gratia plena, Dominus tecũ, benedicta tu inter mulieres. Ecce concipies in vtero, & paries filium &c. Potuit ergo omnia hæc de se credere fide indubitata virgo Maria. Dixit & Saluator de Nathanael: Ecce verus Israelita, in quo dolus non est. Potuit ergo hoc ipsum de se credere Nathanaël. Dixit insuper paralytico. Confide fili remittũtur tibi peccata tua. Item de Magdalena: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et ad illã: Fides tua te saluã fecit, vade in pace. Merito ergo potuerũt isti credere firma fide sibi hæc contigisse per Christũ. De me autẽ, vel de te, vel quæso simile quid reuelatum inuenitur vt fide speciali certo ac infallibiliter credam, mihi eiusmodi cõtigisse? *D.* Nusquam, nisi fortassis in istis vniuersalibus propositionibus. Omnis qui credit in illũ non confundetur. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. *M.* Cæterùm nunquid ex illis vniuersalibus inferre licebit. Ergo Ioachimus iustus est, & saluus erit? *D.* Non. Primum sublumere oportebat. Et Ioachimus credit in illũ, vereque pœnitet &c. *M.* Optimè. Quia salus nõ offertur per Christum, nisi certo modo qualificatis. Sicut demonstrãt hæ scripturæ: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei. Pœnitentiã agite, appropinquauit regnũ Dei. Nisi pœnitentriã habueritis, omnes similiter peribitis. Factus est omnibus obtẽperantibus sibi caussa salutis æternæ. Et plures, quas longũ esset recitare. Ecce qualitates fidei, baptismi, pœnitentię, & spontaneæ volũtatis ad obtemperandum Christo prærequirũtur. At esto quòd sis ita qualificatus, nempè sincerè credẽs, vereq; pœnitẽs, & volũtariè obtẽperans. Vnde precor scis te ita qualificatũ esse (an per reuelat

Qui acceperunt specialem de se reuelationẽ potuerunt & habere de se specialem fidem.

Luc.1.
Ioan.1.
Mat.9.
Luc.7.
Rom.10.
Marc.vlti.
Saluus nõ offertur per Christum nisi certo modo qualificatis.
Ioan.3.
Mat.4
Luc.13
Heb.5.

reuelationem Dei? *D.* Minimè, sed per experientiã, siue per sensum, quo sentio me intus taliter affectum. *M.* Itaque minor propositio quã subsumendam dicebas, non est fidei, quia nõ scitur per reuelationem, sed per sensum. Quapropter nec conclusio quæ infertur poterit esse fidei. Quia iuxta regulã Dialecticam: Conclusio semper sequitur debiliorem partem antecedentis: vt si illa sit probabilis, conclusio illata solũ probabilis esse debeat. Reliqua tu tecum perpende. Quia itaque nemo scit per reuelationem se sincere credere, vereque pœnitere, & conuersum esse ad Deum, sed si aliquo modo sciat, scit tantummodo proprio sensu, & experiẽtia affectuum, vel testimonio conscientiæ suæ, ideo recte inferre licet, neminem posse certò statuere sibi remissa esse peccata, ea certitudine quæ fidei esset, & hominem prorsus redderet securum. Nam experientia sensuũ, & propriæ cõscientiæ testimoniũ, quibus iudico me sincere credere in illum, vereque pœnitere, nõ habent infallibilitatem propterea quòd cor hominis instabile sit, pariter & inscrutabile. Quemadmodum conuincit irrefragabiliter vna sententia Apostoli dicentis: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Quasi diceret: Nõ testatur mihi cõscientia, quòd aliquid omiserim eorum, quæ requirit Deus in Apostolo, vt iustus sit: atamen propter hoc non audeo certò statuere quòd coram Deo iustus existam. Superaddũt autem quidam illorum huic suæ ineptiæ, dicentes hanc fidem specialem prorsus inseparabilem ab eo, qui semel vere sic credidit: eò quòd per talem fidem quis fiat ouis Christi. Oues autem Christi nemo potest rapere de manu eius. *D.* Posset quis similiter inferre de vera fide Catholica: Quoniam per illam reuera efficimur oues Christi. *M.* Bene dicis. Vt autem falsitas rei appareat: fingamus quòd tibi sit reuelatum, te nunc iustificatum esse, vt reuelatum fuit Magdalenæ verbo Christi: Nunquid propterea securus eris, & citra omnem formidinem certus, te semper talem mãsurum, ac saluum fore? Quorsum igitur expresse tradunt scripturæ quòd contingit hominem excidere à veritate, excidere circa fidem, excidere à gratia, excidere à simplicitate, excidere à propria firmitate? Item euacuari à Christo, & naufragiũ facere circa fidem? Hæc enim omnia habet scriptura sancta. At qui excidit ab aliquo, indubiè in eo fuit vnde excidit. Sic qui euacuatur ab aliquo, particeps fuit illius vnde euacuatur.

Notitia ex proprio sensu, vel testimonio conscientiæ non est infallibilis.

1.Cor.8.

Error maximus dicẽtiũ hominẽ non posse excidere à fide speciali semel obtenta.

2.Timo.2.
1.Timo.6.
Ad Gal.5.
2.Corin.11.
2.Pet.3.
Gal.5.
2.Tim.2.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et nemo naufragiũ circa fidem facere potest, nisi qui in naui fuit Ecclesiæ. Scribit Apostolus Galatis semel Christo incorporatis: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Sic Romanis credentibus scribit: Tu autem fide stas, noli altum sapere: sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat, ad Romanos vndecimo. Et sursum: Qui existimat se stare: videat ne cadat. Hinc hortatur Philippenſ. dicens: Itaque carissimi mei, sicut semper obedistis, non in præsentia mea tantum, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Hinc & Saluator tam inculcat studiosè repetitis vicibus illud Euangelium, Vigilate, dicens: Itaque vigilate, vigilate semper: iterum dico vigilate: quod vobis dico, omnibus dico, vigilate. Sed quid in re clara terimus tempus? Abeant fictores isti, si non in malam rem, saltem ad rotas figulorum, qui tam imprudenter (& quidem contra proprium suum principium, quo dicunt nihil credendum esse præter verbum Dei) fingunt nobis fidem specialem, & eam (quod multò est alienius) prorsus inseparabilem abillo cui semel contigit. Addunt tertiò in suppiementum sui erroris, hanc fidem specialem nunquam esse, neque posse esse, sine caritate. Quem erroré tetrum ac pestilentem, quia superiùs ex scripturis abunde conuicimus, nihil hic de eo dicendum iudico. *D.* Cæterum quid ad argumentum quod faciunt? Per fidem quis efficitur ouis Christi. Oues autem Christi nemo rapit de manu eius. Ergo. *M.* Et non peribunt in æternum, inquit Saluator, de ouibus suis: Rursum: & non rapiet eas quisquam de manu mea: Volés ostendere tam esse potentem salutem quam ipse daturus erat, vt nemo posset eam quoquo modo impedire, vi, astu, vllâve alia machinatione, neque in vita hac, neque in morte, neque post mortem, sed saluæ forent in æternum. Intellige dum ipsæmet oues se continent in simplicitate ouium, nec Christi ouile deserunt. Nam potest quisque dum velit sua sponte (quia liberum hominis arbitriũ non auferet redemptio Christi) aliò se cõuertere, animique sui malitia excidere à veritate, à fide, à simplicitate, à caritate, atque sic euacuari à Christo (vt scripturæ superius citatę demonstrant) adeóque in lupum degenerare & perire: non tamen nisi sua ipsius voluntate: non vi, potentia, astu, malitia alicuius alterius. Nemo enim

Gal. 1. *Rom. 11.* *1. Corin. 10.* *Philip. 2.* *Luc. 21.* *Mar. 13.*

Tertius illorum error, quo dicunt fidem hanc non posse esse sine caritate.

Argumentorũ eorum, qui fidẽ specialem prædicant.

læditur nisi à seipso, vt pulcherrimè deducit Chrysostomus. Nemo separatur à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu, per alium vel aliud, quodcunque fuerit illud (vt Apostolus docet ad Romanos octauo.) Potest tamen ipsemet seipsum separare modò velit, ipsemet excidere modo negligens & supinus existat. Satis de hoc. Reliquos verò errores in principio huius capitis enumeratos palam detegere non valemus, nisi priùs demonstremus, quid sit vera iustitia, qua iusti sumus coram Deo.

De vera iustitia qua homo iustus reputatur coram Deo.

CAPVT VII.

TRIA hæc, ius, iustum, iustitia, permagnam inter se habent coguationem. Nam, vt inquit Vlpianus, à iustitia nomẽ iuris est appellatum. Ius autem ars æqui & boni est, secundum Celsum. Porrò à iure deductum volunt nomen iusti, quod præcepta iuris obseruet. Iustitia autem à Iurisperitis definitur esse constans & perpetua volũtas tribuens vnicuique ius suum. Deo religionem, parentibus obedientiam, maioribus reuerentiam, paribus concordiam, minoribus disciplinam, sibiipsi castimoniam, miseris compassionem. *D.* Simili modo inquit Cicero Iustitia est habitus siue affectio animi suum cuique tribuens. *M.* Vnde iustitia absolutè dicta (de qua hic tractabimus) est virtus seu animi qualitas, qua quis est quoquo versum quod esse debet ad Deum, ad proximum, ad seipsum tribuendo vnicuique quod illi est iure debitum, secundum præcepta legum, debitáque officia virtutum. Igitur qui caret pietate, is non habet iustitiam. Ratio est, quoniam non reddit vicem Deo, patriæ, & parẽtibus optimo iure debitam. Rursum: Qui in commutationibus rerum fraudat proximum, aut est immisericors erga miseros, vel negligens erga subditos, vel sibi pro ratione qua donatus est, nõ satisfaciens, is non habet iustitiam. Nec id solùm eam ob caussam, quòd non reddit hominibus quod illis debetur: sed etiam ideo quia illis non reddendo non reddit Deo ius suum, hoc est, debitam obedientiam: lex enim Dei hæc omnia implere iubet. Item qui non credit verbo Dei sufficienter sibi promulgato, neque fiduciam habet in eo, qui habet omnipotentiam cum infinita bonitate, & misericordia coniun-

MAGI. Vnde dicantur ius & iustitia.

Nemo iustus, nisi impleat omnia legũ & virtutis debita.

Nemo iustus, qui debitis efficiis virtutis caret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctam, is non potest dici iustus: iniuriam enim facit primæ veritati, & omnipotenti bonitati Dei. Sic qui intus in corde non implet debitum caritatis, diligendo Deum ex toto corde, tota anima, omnibusque viribus, & proximum sicut seipsum, is iustitiam non habet. Ratio est, quoniam non facit primum præceptumque debitum, ad quod obstringitur à Deo, à natura, in lege, in Euangelio, ratione creationis, ratione redemptionis, ratione adoptionis. Vt igitur summatim dicam. Quicunque vllo modo peccat, vel soris vel intus in corde (de peccatis mortalibus loquor) is omnino perdit iustitiam. Quia secundum definitionem Ioannis, Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. *D.* Quid si vnum tantummodo peccatum faciat? *M.* Vnum solum peccatum vniuersam hominis iustitiam subuertit. Quemadmodum enim quod ex vna parte retortum est, aut inflexum, hoc neutiquam rectum dici potest: Ita qui aliqua ex parte vel vnum debitum prætermittit, is nullo pacto iustus dici potest. Hinc illud Apostoli Iacobi: Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. *D.* At fingamus quod quis vltra non peccet, seruet insuper quantum in se est, præcepta caritatis, & omnia alia quæ legis sunt, anne tunc reuera iustus existit? *M.* Ne sic quidem iustus dici potest. Quia etsi vltra non peccet nouum peccatum, nihilominus manet obæratus diuinæ iustitiæ, & reus sine debitor propter præcedentia delicta nondum condonata, pro quibus necdum quidquam recompensauit, vti palam demonstrant scripturæ. Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui vero dixerit fratri suo, Racha, reus erit consilio. Qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Post peccatum commissum, reus inquit iudicij, consilij, gehennæ ignis, etiam si affectus peccandi iam cesset. Dicit enim omnis qui irascitur, reus est, haud dubie post iram iam perpetratam & transeuntem. Nemo autem reus est, nisi quia iusti violator existit. Item dimitte nobis debita nostra, id est, peccata nostra, quæ postquàm commissa sunt, debitores nos tibi constituunt. Et illud: Oblatus est illi vnus qui debebat decem millia talenta, id est, qui innumeris peccatis obstrictus erat diuinæ iustitiæ: Nequesolum diuinæ iustitiæ, sed & illi qui potestatem accipit in eos qui malè agunt. Horum autem debitorum est legiti

Nemo iustus quàdiu perseuerat peccare.
1. Ioan. 3.
Iacob. 2.
Nemo iustus nisi fuerit à præcedentiũ delictorum debitu exoneratus.
Matt. 5.
Matt. 6.
Matt. 8.
Collect. 2.

legitima obligatio, quam Apostolus vocat chirographum peccati, currítque indesinenter tempus quo soluere debes. Quæ duo, scilicet debere, & non reddere tempore constituto, vbi concurrunt, iniustum faciunt non reddentem debitum. Non potest itaque peccator fieri iustus, nisi priùs satisfaciat iustitiæ diuinæ, vel dando, vel patiendo condignum aliquid pro ingratitudine, rebellione, & iniquitate, quæ insunt commissis suis peccatis. Quod quidem condignum, quoniam non habet ex se, aut in sua potestate, debet confugere ad Christum fide sua, & offerre Deo patri, quantum satis est iustitiæ læsæ de thesauro redemptionis, quæ est in sanguine Christi: simul cum pœnitudine cordis proprij, & proposito exinde reddendi Deo honorem & obedientiam, quæ peccando iniustè Deo subtraxerat. Fit enim iustificatio secundum Apostolum per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Quam Apostoli auream sententiam infrà latiùs explicabimus. Ad hæc verò, quia Deus per sacramentum illud magnum quod est in Christo & Ecclesia (de quo Apostolus loquitur ad Ephes. 5.) fecit Ecclesiam esse vnam cum Christo, quodam æterni coniugij vinculo: Ideo nemo post iniquitatem commissam potest iustificari, vt sit quod esse debet in communi familia, filius scilicet pacis, & obedientiæ, nisi priùs reconcilietur Ecclesiæ, quæ est mater nostra, & præelecta Christi sponsa, satisfaciendo legibus quas communes esse voluerunt omnibus peccantibus, & Deus paterfamilias, & sponsus Ecclesiæ Christus. *D.* Et quæ sunt istæ leges? *M.* Quas passim proponit Euangelium, tractans primò de pœnitentia peccatorum, de confessione, & potestate remittendi retinendique peccata delinquentium. Ioan. 20. 1. Ioan. 1. Matth. 4. 8 Luc. 11. Acto. 19. Iacobi vltimo. Deinde de disciplina sufferenda pro peccatis commissis, de qua habemus viua quædam exempla in factis Publicani, Magdalenæ, Pauli, Dauidis, necnon in lacrymis Petri post negationem quas abundanter fluxerat Christum, in doctrina insuper Ioannis Baptistæ de fructibus pœnitentiæ, & Pauli docentis, quòd Deus castigat omnem filium quem recipit. *D.* An non peccator iustificatur

Debitũ præcedentiũ delictorum remittitur sanguine Christi per fidẽ.
Rom. 3.
Peccator nõ fit iustus nisi prius reconcilietur Ecclesiæ.
Heb. 11.

Universidad de Deusto Biblioteca

aliquando, vel sine his in solo voto melioris vitæ? *M.* Prorsus. Sicut legimus de Dauide. Dixi, inquit Dauid, confitebor
Psal.38. aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Nos autem tradimus quod regulare est secundum expressam institutionem verbi diuini, datam Ecclesiæ in terris. Quanquam & hæc quæ diximus aliquo modo habeat homo vel ante iustificationem, dum reuera inesse voto pœnitentis cognoscuntur à Deo: sicuti exactè demonstrabimus lib. 4. de Sacramentis. Neque prætercundum est
Nemo iustus nisi reconcilietur proximo quem læserat per iniquitatẽ. hoc loco, esse quædam peccata iniustitiæ aduersus proximum. Qualia sunt furtum, sacrilegium, falsum testimonium, homicidium, vsura, detractio, & id genus alia, à quibus non iustificatur homo, nisi prius reconcilietur illi, qui propter huiusmodi peccata habet querelam aduersus eum. Docet enim Saluator Matth. 5. dicens. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te; relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade, prius reconciliare fratri tuo: & tunc veniens offer munus tuum. Quia non potest gratum esse Deo quod facis, nisi prius reconcilieris fratri, quem iniquè offenderas. Redundat enim in communem patrem omnis iniquitas in fratrem commissa. Nec dimittitur peccatum, teste Augustino, nisi restituatur ablatum. Nequaquam igitur satis est, deçæterò non facere peccata, vt ex iniusto iustus esse incipias. *D.* Et istis, vt iam dixisti, ita peractis, an tunc homo reuera iustus existat?
Nemo iustus nisi fuerit restitutus in eũ ordinem vnde peccando exciderat. *M.* Nec dum iustus, ne sic quidem. Per ea enim quæ dicta sunt, nondum omnino est, quod iure eum esse oportet ad finem creationis suæ. Deus enim creauit hominem ad imaginem suam, Gene 1. Finis autem huius creationis erat felicitas æterna in regno & gloria maiestatis suæ, sicut scriptum
Matt.25. est: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ne verò deesset homini debita qualitas, siue proportio ad dictum creationis suæ finem obtinendum, fecit ab initio Deus hominem rectum, vti restatur Ecclesiastes, id est, debitè qualificatum, sicque dispositum per gratiam iustitiæ originalis naturæ superadditam,
Eccle. 7. vt oportuit ad consecutionem dicti finis. Qua gratia velut semine quodam ex Deo, cœpit homo consors esse diuinæ naturæ, & viuere iam non solùm naturaliter, sed & spiritualiter vitam quandam sanctam quæ secundum Deum est: qua

sola idoneus est inferi sedibus æternis, vt sit tandem idipsum ad quod creatus erat. Vis verbo vno demonstrem tibi, quod non est quispiam iustus, nisi viuat vita gratiæ in Deo? Ecce sic infert Apostolus. Si data esset lex quæ posset viuificare: verè ex *Galat.3.* lege esset iustitia. Connectio, si. haud dubie facit necessariam illationem: qua necessitate consequitur, legem, quia non potest viuificare in Deo, ideo nec posse iustificare. Nam iustitia vera non est sine vita, qua viuitur in Deo diuine & spiritualiter. In qua vita erat homo constitutus beneficio Dei ante peccatum. Quapropter qui non habet neque gratiam iustitiam originalem, neque alia dona æquivalentia, quibus similiter efficiatur consors diuinæ naturæ, vt denuò viuat in Deo (vti Adam olim ante peccatum viuificatus erat) is nondum rectus est aut iustus, hoc est, talis, qualem eum iure esse oportet. Iure autem tenetur quisque esse in eo ordine, statu, & qualitate, vnde posset consequi finem ob quam creatus est. Qui verò non est quod iure esse debet, idque non necessitate, sed spontanea operatione suæ iniquitatis, is haud dubiè iniustus est. *D.* Et vnde obsecro surgit hoc ius, quo quis tenetur *Ius quo quis tenetur esse* esse in eo ordine, & qualitate, vnde sit idoneus ad finem creationis suæ? *M.* Ex ipsa dico creatione, & conditione homi- *idoneus ad* nis, sicut vniuersa alia primæua iura naturæ. Nam vnde sur- *finẽ creationis suæ vnde* gat ius quo debeo me conseruare in vita, & ob quod non pos- *sum meipsum interficere?* Nonne illinc quòd factus sum à *surgat.* Domino omnium, ad hoc, vt sim membrum vnum in vniuerso? Item vnde nascitur ius viuendi secundum rectam rationem, nisi ex eo quia factus sum animal rationale, habens lumen vultus Domini signatum super me, ad eum finem, vt sim in actionibus meis ratione moderatus? Quapropter sicut ille, qui dimissa ratione ducem sequitur concupiscentiam carnis, reuerà iniustus est, eam ob caussam, quia aliud de se facit, *Gene.1.* quàm ius habet à Deo cõditore suo, sibique iniurius efficitur, cõparatus nũc iumẽtis insipientibus, & similis factus illis, quo *Rationes ob* rũ Dominus institutus erat: Iuxta illud: Dominamini piscibus *quas iniu-* maris, & volatilibus cæli, & omnibus animãtibus quæ mouẽ- *stus est dicẽ-* tur super terrã. Sic quicũque sua culpa excidit ab eo ordine, & *dus, qui non* qualitate, vnde idoneus erat ad finem creationis suæ, is reuerà *est in eo sta-* iniustus est quàm diu sic manet. Primò quia destruit ordinẽ *tu, vnde pos-* quẽ cõditor Deus in rebus esse voluit, fraudans Dominũ suũ *set consequi* intento fine in opere creationis suæ. Secundò quia talentum *finem sum-*

acceptum à Domino ad vsuram, hoc est, gratiam Dei qua erat debitè qualificatus ad finem suum, non solùm non reddit eum fœnore, sed abiicit, & abdicat à se. Fit ergo iniustus seruus, iniquus Domino suo, acceptum talentum ad fœnus, abscondens sub terra, aut perdés, aut conuertens in aliud contra Domini committentis beneplacitum. Quòd si talis non est culpabiliter iniustus, nequaquam debuit seruus ille abscõdens talentum Domini sui sub terram, criminari vt piger & nequam, ligatisque propterea manibus & pedibus proiici in tenebras exteriores: quod tamen velut factum bene, laudat parabola Euangelica. Matth. 25. Luc. 19. Nam iste ne custodit quidem gratiam gratum facientem, tantum abest vt ea vratur ad finem propter quem acceperat illam. Tertiò qui sic agit, ille interimit (quod iniustissimum est) se creaturam Domini sui, Domino inuito, adeóque contradicẽte, vt puniat factum damnatione æterna. Quapropter eam etiam ob causam iniustus, quia sibi nequam & iniquus, inferens sibi mortem, nedum priuãs se felicitate æterna, ad quam creatus erat. Sicut Adam comedés de fructu vetito factus est iniustus non solùm quia subtraxit legitimo domino obediẽtiam, & talento iustitiæ originalis abutebatur: sed etiã ideo, quia sibi mortem intulit, seq; immortalitate, in qua creatus erat, priuauit: vti habes Genesis 1. Hæc debes fili, oculatissimè perpendere, alioquin nunquam intelliges naturã veræ iustitiæ. Nisi enim habeat quis hæc tria, videlicet quòd redemerit sua præcedentium delictorum debita, secundò quòd velit deinceps implere præcepta Dei, & matris Ecclesiæ, tertiò quòd restituatur sit in eum ordinem & qualitatẽ, vnde attingere possit finem creationis suæ, nullo modo dicendus est esse iustus, hoc est, talis, qualis iure esse debet. Dicta autem tria dum insunt, tum demum ineſt ea quæ reuerà & absolutè dici potest iustitia. Quam scriptura appellat aliquando iustitiã Dei, siue quæ ex Deo est, aut qua iusti sumus coram Deo: aliquando iustitiam fidei, siue quæ ex fide est: aliquando iustitiam Christi, aut iustitiam Dei in Christo: aliquando iustitiam absolutè, hoc est, sine addito: quòd ipsa sola sit vnica, ac vera iustitia, faciés hominem esse, quod ipsum quaqua versum esse oportet, sic disposítum sub Deo, sicut oportet, sic ad proximum, vt oportet, ita ad seipsum & in viribus suis, quo modo secundum rectæ rationis dictamen fideique lumen oportet: ita denique ad futuram

tam gloriam in quam creatus erat, vti oportet, pro statu, loci, ac temporis huius conditione. Iustitia itaque qua iusti sumus coram Deo, per se importat rectitudinem, qua idonei sumus ad finem creationis nostræ, qualis rectitudo debet meritò esse in nobis ratione eiusdem creationis. Rectitudo autem eiusmodi velut essentialiter includit duo pro statu naturæ lapsæ. Primò ablationem peccatorum, quibus fit defectio siue degeneratio ab eiusmodi rectitudine. Peccata verò auferuntur remissione debitorum, quibus se homo peccando obærauerat diuinæ iustitiæ, & ablutione siue expiatione sordium, quæ animam contaminauerant, & abominabilem reddiderant coram Deo. Deinde & regeneratione siue renouatione Spiritus sancti per dona cælestia, quibus iterũ efficimur consortes diuinæ naturæ, & noua creatura in Deo, siue filij Dei. Sine quibus vtique non est aptitudo ad finem creationis nostræ, etiamsi peccata modo iam dicto sublata forent. Nam quod non est consors diuinæ naturæ, neque viuit, ne initiatiue quidem, vitam quandam æternam secundum Deum: neque debitè est ordinatum, quaqua versum per caritatẽ, quam in nos infundit Spiritus sanctus: quo pretor modo poterit aptum esse sedibus æternis, regno beatitudinis, triumphali consortio superbenedictæ Trinitatis, ac aliis quæ solis spiritibus æternis communia sunt? *D.* Et quibus obsecro scripturis hæc demonstrabis? *M.* Ifius. Non intrabit in eam, scilicet cælestem Hierusalem aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium. Sed foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruiẽtes: & omnis qui amat vel facit mendacium. Et illud Pauli: Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur: loquitur de prædictis operibus carnis. Ratio est quoniam peccata faciunt hominem adeo degenerare ab ea rectitudine, in qua ab exordio creatus erat, vt in conspectu Dei iam non sit, nisi vt canis, aut abominatio quædam. Dicitur autem 1. ad Corinth. 6. Et hæc quidem (videlicet fornicarij, adulteri, idolis seruientes, &c.) fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Vbi notabis duo præcedere iustificationem, quæ velut essentialia sunt rectitudini quam importat iustificatio, videlicet: ablutionem peccatorum & sanctificationem, quę fit per dona pretiosa gratiarum

Quid per se importet vox iustitia.

Apoc. 21. Scripturæ quibus declarantur prædicta pertinere ad iustificationem.

Apo. 22. Galat. 5.

Dei. De debitis verò quæ insunt peccatis, & quæ remissa esse oportet ante iustificationem, iam paulò ante indicauimus scripturas. Scripturæ autem quæ vltra ablutionem peccatorum, exigunt & regenerationem aut renouationem hominis in nouam creaturam, vt sit iustus, sunt istæ. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, vere ex lege esset iustitia. Vbi
Galat.3. notabis, quod viuificare est, vinum facere, non sanè vita corporali, sed vita animæ, qua secundum Deum viuimus, qua & filij Dei nominamur. Qua siquidem vita quòd potest viuificare, potest & iustificare. Quòd verò hac vita non potest
Ioan.3. viuificare, nec potest iustificare. Item: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo non potest videre regnum Dei: Et iterum: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum
Tit.5. Dei: Quod natum est ex Spiritu, Spiritus est. Et ad Titum. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouatio-
Iacob.2. nis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius, quam scilicet destinauerat in gloriam beatitu-
Rom.8. dinis. Et rursum: Spiritum accepistis adoptionis filiorum, in quo clamamus abba, pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Esse enim filium Dei, siue nouam creaturam in Deo, operatione Spiritus sancti, siue per regenerationem in Baptismo, siue per resuscitationem in Sacramento Pœnitentiæ, hoc dico prorsus est essentiale rectitudini, in qua consistit iustitia vera. Reliqua verò, videlicet, esse hæredem Dei, cohæredem Christi, consequuntur: vt benè indicat sermo Apostoli: Insuper &
2.Petr.1. diuus Petrus. Per cognitionem, inquit, eius qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quæ maxima & pretiosa nobis promissa donauit: vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Possent adduci & infinitæ aliæ scripturæ huc
1.Ioan.3. pertinentes, vt illæ: Nos scimus quoniam translati sumus de
Rom.5. morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte, diligit, inquam, ea caritate, quæ ex Deo est, & diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, manet in morte, & per consequens longè extra illam rectitudinem, qua idonei sumus ad finem creationis

tionis nostræ. Et hæc quidem copiosissimè docent vniuersi Patres: In primis diuus Augustinus toto fere libro de Spiritu & litera. Item de peccatorum meritis & remissione, dicens libro 1. cap. 10. Legimus iustificari hominem in Christo propter occultam communicationem & inspirationem occultæ gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret Domino, vnus Spiritus est. Et libro de natura & gratia cap. 36. Qui scilicet Christus præstat Spiritum sanctum qui datus est nobis, per quem diffunditur caritas in cordibus nostris, per quam iusti sunt quicunque sunt iusti. Nam caritas Spiritu Dei viuifica diffusa est in cordibus nostris, & reponit hominem eo, vnde aptus sit fini creationis suæ, & ordinem ponit in omnibus viribus, omnibúsque actibus eius. Quapropter caritas ab Augustino non incongruè vocatur ipsamet iustitia, qua iusti sumus coram Deo.

De aliis particularibus iustitijs an nos iustos reddant coram Deo, quódque iustitia fidei reuerà donum Dei est, & non ex nobis.

CAPVT VIII.

SVNT autem & aliæ iustitiæ quædam, vt iustitia Commutatiua, & iustitia Distributiua, quæ quidem veri iusti rationem habent, sed non sunt integra iustitia, efficiens hominem prorsus ac totum rectum, tam intus in seipso, & sub Domino Deo suo, quàm in commutationibus rerum ad proximum. Item iustitia Legalis quæ forinsecus præcepta legis exequitur. Et iustitia Politica implens officium boni ciuis. Iustitia insuper Naturalis siue humana, quæ naturalem rationis facultatem non egreditur, nec alium quàm naturæ proportionatum finem spectat. Etiam iustitiæ quædam sunt facientes hominem iustum non quidem simpliciter, sed iustum secundum quid: nempe secundum exteriorem conuersationem, & ordinem facultatis naturalis. Sicut candor dentium facit Aethiopem album secundum quid: non autem album simpliciter. Iustitia autem quam vulgò Pharisaicam vocamus, de qua habes Matth. 6. non est iustitia sed focus quidã, seu hypocritica iustitiæ simulatio. Hinc Saluator ad Apo
Mat.5. stolos: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. D. Ibi

MAGI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

saluator videtur in parte approbasse illorum iustitiam, plus tamen requisisse in Apostolis. *M.* Non respexit Saluator solùm ad illam hypocriticam ipsorum iustitiam, sed etiam ad alias iustitias eorum, Naturalem, Legalem, Politicam, Distributiuam, Commutatiuá, quas habere potuerũt quidam superiores inter illos: sicut & multi Romanorum & Græcorum habuere. Nihilominus dixit: Vos Apostoli, & omnes Christiani, nisi abundauerit iustitia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum, Græcorum, & Romanorum, & qui inter eos optimi esse videntur Philosophorum, (nam ideo meminit nominatim Scribarum & Pharisæorum, quod illi præ cæteris videbantur iustissimi) vt sit vera integráque iustitia quæ vos faciat iustos omni ex parte, intus & foris, vt coram hominibus, ita & coram Deo: non intrabitis in regnum cælorum. Filij, aliud est remissio peccatorum, aliud iustificatio. Iterum aliud iustificatio impij, aliud iustificatio absolute dicta. Nam potest intelligi iustificatio absque remissione peccatorum. Adam enim in prima creatione rerum, iustificabatur à Domino per iustitiam originalem: naturæ superadditam in ipso creationis suæ momento, antequam peccasset. Potest etiam intelligi remissio peccatorum absque iustificatione. Vt si impius per gratiam condonationis reponatur in puris naturalibus tunc enim remissa essent peccata, sed tamen persona non esset adhuc iustificata. Sicut si Adam creatus fuisset in puris naturalibus, & non accepisset de super infusam iustitiá originalem, profectò non fuisset iustus: quia non fuisset quod eum esse oportuit ad finem creationis suę. *D.* Ergo fuisset iniustus. *M.* Non consequitur. Quia datur mediũ inter iustum & iniustum. Fuisset quidẽ Adam eo casu imperfectus: sed non iniustus. Quia hæc imperfectio non ei imputanda, sed in Dei voluntatem fuisset referẽda. Iustificatio autem impij, sine remissione peccatorum, & gratiarum donatione intelligi non potest: vti demõstrabimus infrà. At nunc quid tibi apparet, ex his quę diximus? *D.* Certè quòd nostra iustitia, qua vere & coram Deo iusti sumus, quanquã sit intus in nobis, & in visceribus nostris Dei miseratione diffusa, lõgè tamẽ extra nostram potestatẽ sit posita, adeo vt ex nobis vel nostris viribus parari nequeat. Ponamus enim quòd posset quis æquus esse in commutationibus rerũ, & foris vtcunque præstare quod præcipit natura, lex, scriptum Euangelium, nemo tamen potest se liberum

Aliud est remissio peccatorũ aliud iustificatio.

Inter iustum & iniustum est dare medium.

Iustitia qua iusti sumus coram Deo nõ est ex nobis, neque nostris viribus paratur.

liberum facere à peccatis in Deum commissis, nemo potest viuificare seipsum, & consortem diuinæ naturæ efficere, vt sit denuò in ea qualitate, vnde peccando exciderat humana natura. *M.* Optimè, eam ipsam tenes. Hinc Apostol. Ignorantes, inquit de Iudæis, iustitiam Dei, & suam quærẽtes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Rursum: vt inueniar, inquit, in illo nõ habens meá iustitiam, quæ ex lege est, sed illá quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide. Si enim ex lege est iustitia, ergo Christus gratis, hoc est, sine causa mortuus est. Quæ illatio Apostoli prorsus cõuincit pernecessariam consequentiã. Quapropter & nos simili inferendi lege rationabiliter dicimus cũ diuo Aug. Si ex natura aut viribus liberi arbitrij est iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Scimus autem quòd ex operibus legis siue naturalis siue Mosaicæ non iustificabitur omnis homo coram illo. Nam si ex eiusmodi operibus Abraham iustificatus est, habet gloriã, sed non apud Deum. Talis enim iustitia est Politica tantùm, & Moralis reddens habentem, si qua laude dignum, tantummodo laude & gloria dignum inter homines, eòquòd attingit decorum siue rectitudinẽ honestatis humanæ ad finẽ felicitatis cuiusdã humanæ, quæ vtique est moritura simul cũ homine. non autem apud Deum, quia non inducit eam rectitudinem in qua creatus est homo à cõditore Deo, neq; aptat ad illum finem, propter quem Deus ipse creauit hominem, nempe vt tandem homo vnum sit cũ Deo, ipse Deificatus, & particeps felicitatis æternæ sicut Deus. Ad quod dum surgit & aptatur homo, tum demum habet gloriam apud Deum. Cæterùm ad hoc surgere non potest ex loco & statu, in quo erat propter peccatũ: neque per vires naturales, neque per legem, neque per institutionẽ & auxilium hominũ. Potest autẽ eò surgere per gratiam Dei, per fidem, per redemptionem, quæ est in sanguine Christi, quæ omnia sunt eximia & pretiosa dona Dei. Habet ergo gloriam in hac parte non apud homines, quia nihil humani est, quò posset eò surgere, sed apud Deum, quia Dei sunt munera gratis & misericorditer sibi à Deo impensa, quibus eò surgere potest, vt sit quod esse debet secundum rationem creationis suæ.

Vt nõ ex legibus Moysi ita ex nulla lege neq; viribus nostris est iustitia.

Rom. 10.

Philip. 3.

Rom. 4.

De nouo dogmate, quo fingunt quidam, hominem non nisi extrinsecus iustificari quadam iustitia extrinseca.

quæ

que extra ipsum est.

CAP. IX.

M AGI. NVNC clara demonstratione retegamus errores illos, quos suprà enumerauimus. Quantum autem ad primum, satis superque demonstratum est, in præmissis, iustitiam fidei, qua iusti sumus coram Deo reuerà nobis inesse cordibus, que nostris per modũ formæ inhærere. Nam quod fingunt alij de eo quod est extrinsecus iustificari, & de extrinseca iustitia, plane continet profanas vocũ nouitates, efficta ad stabilimentũ erroris, ideóque vitandas secundũ mandatũ Apostoli dicentis. O Timothee depositum custodi, profanas vocum nouitates vel inanitates deuitans. Sicuti hucusq; vitauit easdem nouitates siue nouas appellationes in materia iustificationis veneranda Patrum Antiquitas. *D.* Illi verò qui has voces introduxère, adferúntne colorem aliquẽ huius suæ nouæ traditionis? *M.* Adferunt. Sed qualem efficiunt radij solares per pictum aliquod vitrum, hoc est colorem falso apparentem. Sic enim colligunt. Iustum dicitur quod exactè respondet suæ regulę. Regula autem nobis præfixa est lex Dei de diligendo Deum ex toto corde, & de non concupiscendo. Nemo autem dum hic peregrinatur à Domino, diligit quãtum diligere debet: nempè ex toto corde, adeo vt ad nihil aliud cor afficiatur, nemo est sine concupiscentia, nemo sine peccato inhabitante in carne sua. Imò si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Addunt ex Esaia dicente: Facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, Item ex Iob. Non iustificabitur homo compositus Deo. Ex quibus eliciunt immundas esse iustitias nostras coram Deo: quòd plus est, nihil esse comparatione Dei. Vnde tandem concludunt. Igitur in nobis nulla est, neque esse potest iustitia inhærens animabus nostris, qua iusti reputemur coram Deo. Itaque si iusti sumus coram Deo vt sumus, quotquot fide Christum apprehendimus, sumus tales extrinsecus, per iustitiam quæ in Christo est, procul extra nos, nobis tamen imputatam propter fidem in ipsum. Hæc ferè summa est eorum quibus vrgent iustitiã extrinsecam. *D.* Et ista conuincúntne? *M.* Minimè. Nihil enim aliud probant,

Extrinsecè iustificari et extrinseca iustitia sunt prophanæ vocum appellationes.

1. Tim. 6.

Argumẽta quæ adferũt heretici pro extrinseca iustitia.

1. Ioan. 1.

Esa. 64. Iob. 9.

Solutio dictorum argumentorũ.

probant, quàm quòd iustitia nostra non habet pro tempore peregrinationis huius eam perfectionem, quã habitura est in patria. Item quod nõ semper, neq; in omnibus attingit omnem perfectionẽ possibilem statui huius vitæ. Tertiò quòd secum admittit in mortali isto corpore multas rebelliones, & impuritates, & minutula peccata non pauca: quod liberter concedimus. At nunc sciendum est, quòd perfectio rei est accidens eius. Accidens autem si desit, non propterea mox oportet rem sublatã esse. Perfectio hominis, est robur eius, accrescens statura eius, peritia, industria, prudẽtia eius. Quæ si desunt infantibus, non propterea consequitur infantes nõ esse homines. Secundò sciendum, quòd defectus perfectionis, quæ potuit inesse, non debet statim culpa iudicari. Alioqui, sancti infimi ordinis, non habentes perfectionem supremi ordinis haberent culpam. Cæterùm defectus perfectionis necessariæ, modo tibi tua culpa accidat in peccatum reputatur. Multa ex parte nobis hic contingunt, quæ tamen veritatem possident, & sine culpa manent. Hic ex parte cognoscimus, inquit Apostol. & ex parte propheramus, verè tamen cognoscimus, verèque propheramus. Hic quoque minùs perfectè diligimus, quàm in patria, verè tamen diligimus, & quidem perfecte, quantum satis est mandato Dei. Quod vel vna auctoritate Apostolica demonstrari potest. Docet enim Ioannes: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit; mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem seruat verbum (hoc est mandatum) eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est. Et quinto cap. Hæc est enim caritas Dei, vt mandata eius custodiamus. Itaque qui sic toto corde diligit Deum, vt nihil eorum, quæ ille præcipit, omittat, nihil etiam eorum, quæ vetuit faciat, ille reuerà satisfecit præceptioni de diligendo Deum, & habet in se caritatem verè perfectam, inquam, perfectione viæ. Vbi autem est vera caritas, ibi est & vera iustitia: vt audisti ex August. & mox plenius audies. Spiritus viuificus Dei, regenerans aut reformãs in nouam creaturam, est ipsum substantiale fundamentum iustitiæ: caritas verò ab eodem spiritu diffusa in cordibus nostris, est ipsa rectitudo actionum, quam importat iustitia. Igitur quandiu non extinguimus Spiritum Dei in nobis, iuxta adhortationem Apostoli. Spiritum nolite extinguere, sed manet ille in nobis, testimonium reddens spiritui nostro quòd sumus filij Dei:

Effectio rei est accidens eius.

Scripturis docetur quòd hic possumus satisfacere præcepto caritatis.

1. Ioan. 11.

Dei: Item quàm diu non inuertimus ordinem caritatis, per enorme peccatum, quod Mortale siue damnabile dicimus, tam diu retinemus veram iustitiam, qua iusti sumus coram Deo: semper tamen minùs perfectam, quàm merito esse posset, iuxta feruorem caritatis etiam in hac peregrinatione. Quapropter aduertere debes, quòd iustitia fidei, quia seminatur in nobis per modum renascentiæ, velut fœtus nouæ infantiæ (iuxta illud Petri: Quasi modo geniti infantes: Et illud Iacobi. Vt simus initium aliquod creaturæ eius) ideo habet suas ætates, suósque profectus, incrementa & decrementa, magis denique ac minus: secundum quod magis aut minus ei subseruiunt antedictæ iustitiæ, & virtutum officia, magis minúsve fernet caritas Spiritu Dei viuifico diffusa in cordibus nostris. Docet enim scriptura, Qui iustus est, iustificetur adhuc, & qui sanctus, sanctificetur adhuc. Docet & Augustinus concludens suum librum de natura & gratia hoc modo: Caritas ergo inchoata, inchoata est iustitia, caritas prouecta, est iustitia prouecta, caritas consummata, est iustitia consummata. Atque huc fane pertinet quod eleganter docet diuus Bernardus de gradibus iustitiæ, sermone 5. super verbis Esaiæ dicens: Quod quædam est iustitia recta, nõ tamen pura. Qualis in nobis viatoribus est, in quibus per gratiam reparatis, non regnat peccatum vt obediamus concupiscentiis eius: impura tamẽ est, quia non sumus prorsus immunes ab omni culpa. Alia est iustitia recta, & pura, sed non firma, qualis erat iustitia originalis. Tertia est recta, pura, ac firma: & sublimis quidem, sed tamen longe inferior quàm sit diuina: Qualis est iustitia Angelorum. Non enim innata est eis, sed à Deo collata: adeo, vt natura ipsa Angelorum, quantum ex se est non modò iustitiæ, sed etiam iniustitiæ capax inueniatur. Quarta est recta, pura, firma, & prorsus immutabilis, qualis est iustitia Dei, quæ omnino omnibúsque numeris est absolutissima. Ad illud autem quod obiiciunt de concupiscentia, & peccatis sine quibus non viuit homo, dices. Verum quidem esse, quòd caro concupiscit indesinenter aduersus spiritum, etiam in homine iustificato, vti docet Apost. ad Gal. 5. & ad Rom. 8. Cæterum hæc carnis concupiscentia non est tibi aut mihi prohibita lege Domini, ac proinde non imputatur nobis in peccatum. Non enim dicit lex, Caro tua nõ concupiscet, aut in carne tua non habebis concupiscentiam: verùm

Iustitia fidei suscipit incrementa & decremẽta. 1. Pet. 11. Iacob.

Apoca. 22.

Bernardus ponit quatuor gradus iustitiæ.

Solutio argumenti, qđ fit ex parte concupiscentiæ.

rùm sic dicit lex: Non concupisces, id est, tu homo, ea parte qua homo es, hoc est ratione deliberata, non concupisces. Quod concupiscere, ratione scilicet deliberata, est, vti alibi vocat Apostolus, desideria carnis perficere ad Gal. 5. Curam carnis facere in desideriis, ad Roman. 13. Seruire desideriis & voluptatibus. 2. ad Tim. 1. Ire post carnẽ in concupiscentia, 1. Pet. 2. Exardescere in desideriis, ad Roma. 1. Neque hortatur Apostolus ne fit in nobis peccatũ, sed vt non regnet in nobis, vt obediamus concupiscentiis eius, ad Rom. 7. Siquidem hoc est peccatum regnare in nobis, obedire concupiscentiis eius. Docens ad Roma. 7. nobis non imputandũ esse quod in nobis, nolentibus nobis, operatur peccatum habitans in carne, hoc est, concupiscentia. Dicit enim: Si quod odi malũ hoc facio, iam non ego (qui non mea voluntate consentiente) operor illud, sed quod inhabitat in me peccatũ. Scio enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Inuenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniã mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliã legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati, quæ est in membris meis. Hæc Paulus. Porrò circumferre hic secum concupiscentiã malorum tanquam malum adiacens, tanquã peccatum habitãs in carne, tanquã legem membrorum captiuantẽ in lege peccati ac mortis, mera miseria, meráque seruitus est, & captiuitas, non autẽ peccatũ propriè dictum, imputabile ad culpam damnationis. Siquidem, teste Augustino, peccatũ tam est voluntariũ, vt si non sit volũtarium, peccatum esse non possit. Qua sentẽtia dicit Aug. lib. primo Retractationũ se definiuisse peccatũ quod ita est peccatũ vt non sit pœna peccati. Nã quod est pœna peccati, vt sunt primi motus concupiscentiæ in regeneratis propriè non est peccatum. D. Qua igitur ratione vocatur concupiscentia peccatum? M. Figurate sic vocatur. Tum quia fomes est & incitamentũ peccandi: tũ quia ex peccato primi parẽtis relicta est: partim in pœnã inobedientię commissæ: partim in exercitiũ virtutis colendæ. Sicuti scriptura manu Ioachimi facta, ma- *in hominibus iustis.*
met Augustinus docendi gratia. Potest nihilominus elici ex scriptura simile exemplũ nõ minus proprium. Vt sciant, inquit Propheta, quia manus tua hæc. Vbi manus sine dubio accipitur *Psal. 108.*

Qua ratione vocatur concupiscentiæ peccatũ

Universidad de Deusto Biblioteca

pitur pro salute potenti manu Domini facta, quia subdit: Et tu Domine fecisti eam scilicet manum, hoc est, eam salutem manu tua consummatã. Denique ideo vocatur aliqua ratione, sed impropria, peccatum: quia adhuc nititur contra dominatum mentis. Mouet enim cõcupiscentia contra dominatum mentis, tam post regenerationẽ, quàm ante regenerationem. Cæterùm quàm diu ille motus non potest aliquo modo dici tuus, hoc est, à te commissus, tua licitet ipsius voluntate, vel saltem voluntate aliena primi parentis Adæ, tam diu non est peccatũ propriè dictum, hoc est, peccatũ ab homine commissum cõtra legem Dei, homini, vt homo est, datam. Sicuti in nobis regeneratis primi motus cõcupiscentiæ non committuntur à nobis neque nostra volũtate. Nam præueniunt siue præcurrunt volũtatem nostram. Neque voluntate aliena primi parentis Adæ quia regenerati sumus in Christo, qua regeneratione moritur in nobis vetus Adam, & vetus vita, teste Apost. Adeo vt nihil amplius nobis sit imputabile velut peccatum ratione voluntatis primi parentis Adæ, eò quòd ille amplius non est in nobis, neque nos in illo.

Rom. 8. Vt dicat idem Apost. plano & absoluto sermone: Nihil igitur damnationis est iis qui sunt (nora sint) in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant: Nihil, inquit damnationis, hoc est, quod aliquo modo dãnari aut culpari, velut peccatum aut delictum possit, est iis qui sunt iam in Christo Iesu per regenerationem, quàm diu ipsi non ambulant secundum carnem sua propria voluntate vel consentiente in motum concupiscentiæ, vel non impediente vbi aduertit & impedire potest. Vt sit verum quòd tantum prodest naturæ humanæ beneficium allatum per Christum: quantum obfuit eidem naturæ maleficiũ illatum per Adam. Sintq; vere liberi à peccato, quos filius liberauit, siue libertate Euãgelica donauit. Verùm si nostra regeneratorũ voluntas, domina & regina actionũ (quas hominis, vt homo est, esse dicimus quãlibet illi, siue ad laudẽ, siue ad culpã, imputare licet) omittat vel cõmittat quippiã contra legem Dei, vel contra feruorẽ caritatis, vt facilè & subinde cõtingit, plus aliquid dico, cõtra ordinem caritatis, attamẽ quasi ex surreptione, aut vehemẽti perturbatione priusquàm secũ debitè deliberare poterat, etiam hoc sanè peccatũ dicimus: sed nõ Mortale peccatũ, verùm leuiusculũ, quod Veniale appellamus. De cuiusmodi peccatis intellig

intelligendũ venit, quod Ioã. Euang. docet in sua prima Cano. dicẽs: Si dixerimus quoniã peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Cæterũ peccata hæc, quoniã extinguũtur in nobis spiritũ Christi, nec nouã illã creaturã, quæ secundũ Deum est, interimunt, neq; proprie inuertunt ordinẽ caritatis, quia citra debitam deliberationẽ contingunt, ideo non tollunt iustitiam fidei, qua iusti sumus coram Deo. Sed sicut minuunt dilectionem caritatis, ita & iustitiam fidei minus plenam, & abundantem efficiunt, & in circuitu suo multis, quasi maculis respersam reddunt. Veruntamen illud Esa. 64. neutiquam huc citari debet, vt citant hæretici, quasi Esa. ibi voluerit docere nostram iustitiam fidei, esse immundam instar panni mulieris menstruatæ. *D.* Hoc tamen videtur satis consonare doctrinæ diui Bernardi iam citatæ. *M.* Nequaquam. Loquitur enim Esaias de iustitiis operum, quas Iudaicus populus ex obseruatione legis sibi conquirebat, alioqui immundus, iniustus, fœtidus, atque longe extra gratiam Dei positus, dicens: quòd vniuersæ illæ iustitiæ legis, in quibus gloriari poterant, sunt sicut pannus menstruatæ: Qui licet in quibusdam partibus nitorem quendam retineat, tamen sic turpitudinis sanguine respersus est, vt sit planè immundus, ac fœtidus, nec in conspectum hominum prodire debet, quantò minus in conspectum Dei. Lege rectum, & me verum dixisse iudicabis, sic enim habet: Ecce tu Domine Deus iratus es, & peccauimus, & in ipsis fuimus semper, & saluabimur (scilicet supereminente tua bonitate) & facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ (scilicet quas secundum legis obseruationem collegimus nobis.) Et cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. &c. An hîc loquitur Propheta de iustitia fidei, qua iusti constituimur coram Deo? Et non potiùs de iustitiis operum, quas homo operatur impleudo legis decretum, nihilominus permanentes in diuersis iniquitatibus, & peccatis? Somnium est quod fingunt. Quia iustitia fidei vna est numeróque singulari effertur: iustitiæ verò operum plures sunt, & numero plurali efferuntur, vt eas eloquitur Esaias. Nec minùs quoque ineptum est citare hoc loco illud Iob 25. Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Principio, quoniã Baldad Suhites qui dixit illud,

Exponitur dictũ Esaiæ de panno mẽstruatæ.

Exponitur quod dictũ fuit ex 25. cap. Iob.

Universidad de Deusto Biblioteca

parum habet auctoritatis ad astruendam fidei veritatem. Si verò dixeris,idē assertum esse ab ipso Iob cap.9. Scies sententiam illius dicti esse istam. Quod homo operans ea parte qua homo est,& omnibus viribus humanæ suæ virtutis intendēs beneficere,nihil aliud in se habens,quàm quod secum attulit ex viscēribus maternis,aut studio vitium suarum sibi comparauit,non potest apparere iustus coram Deo. Quin potiùs omnibus suis iustitijs, quas solius liberi arbitrij viribus parauit,nihil est comparatus Deo. Denique quod homo renatus, & intus gratia Dei sanctificatus,viuens in hoc mundo, tot imperfectionibus,tot minutulis peccatis, tot excessibus & defectibus inuoluitur,vt cōpositus Deo,potiùs iniustus quā iustus, potiùs tenebræ,quàm lux dici debeat,eò quòd in Deo prorsus nihil est impuritatis,nihil imperfectionis vel minimæ. In homine autē sancto ac iusto concurrūt plerūq; impuritates quędam, & minutula peccata, qualia tamē neque spiritum extinguunt,neque caritatem inuertunt, quare nec iustitiam fidei, qua iusti dicimur,auferunt. Quod vtique verum arbitramur, vti in supradictis demonstrauimus, eōstanter asserentes quòd ipsa iustitia fidei desuper cordibus nostris infusa operatione Spiritus sancti,qui datus est nobis aliquid est, imo multum est comparata Deo. Hoc siquidem,quod est fœtus nouæ prolis comparatus viro perfectæ ætatis, quòd filius recens natus comparatus suo parenti, quod lumen candelæ comparatum luci Solis, quod denique semen comparatum messi futuræ. Omnis,inquit Apostolus Ioannes,qui natus est ex Deo peccatum non facit (scilicet enorme quod vocamus mortale, verā peccati rationem possidens) quoniam semen Dei in eo manet,& non potest peccare,quia ex Deo natus est. Audis semen Dei,quod est iustitia quā iusti sumus coram Deo. Audis quoque nos natos esse ex Deo,per modum licet infantiæ:quia nōdum apparuit quod erimus. Sicut igitur lumen candelæ,verè lumen est,lucem præbens omnibus qui in domo sunt, fœtus quoque nouæ prolis verè homo est: non obstantibus, imperfectione,inæqualitate, dissimilitudine, quas est inuenire in lumine candelæ comparatione Solis,in fœtu insuper comparatione parentis, vtique semen veraciter in se complectitur totam messem,cuius tamen comparatione ferè nihil apparet. Ita iustitia fidei nobis inhærens reuerà iustitia est, in se virtualiter complectēs illam absolutam & glorificatam iustitiam

Iustitia fidei comparata Deo multū est.

1.Ioan.5.

futuri seculi,qua tandem comparati Deo non vtiq; iam nihil dicemur,quin potiùs vnum erimus cum Deo, teste Saluatore dicente: Rogo pater vt omnes vnum sint nobiscum, sicut ego & tu Pater sumus. Vt omnes vnū sint sicut tu Pater in me,& ego in te:vt & ipsi in nobis vnū sint: vt credat mundus quia tu me misisti. Simili modo vt dictum Iob,ita intelliges & illud Psal. Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Omnis,inquit,viuens, quicunque ille fuerit siue Angelus,siue homo,siue veteris siue noui Testamēti, nō iustificabitur,inquā,in conspectu tuo: ex his scilicet quæ ipse agit suis sibiq; innatis viribus naturæ,nō concurrente neq; cooperante gratia diuina. Vtique tamen iustificabitur coram Deo homo Christianus,ex his quæ Spiritus Dei in eo, & per eum operatur,per fidem,aliáque dona,Dei miseratione cælitus infusa. *D.* Intelligo. Attamē illa loca Pauli,Vt inueniar in illo, scilicet Christo,non habens meam iustitiā quæ ex lege est,sed iustitiā quæ ex fide est Iesu Christi. Item. Qui factus est nobis sapientia,iustitia,sanctificatio,&c. videntur innuere quod iusti sumus,non nostra nobis inhærēte iustitia:sed iustitia Christi, quæ ex fide est. *M.* Apostolus priori loco non dicit:Vt inueniar non habens iustitiam, sic absolutè citra additionem: sed vt inueniar non habens meam iustitiā quæ ex lege est:sed quę ex fide est Iesu Christi,quæ ex Deo est,vtique in me. Ideóq; dicta est iustitia Dei:quia ex Deo,& per illius miserationem no bis inest: Iustitia insuper Christi,quia non cōtingit nobis, nisi per Christum,& per glorioſa merita eius. Iustitia denique fidei:quia datur,apprehenditúrque per fidem. Illud autē, Qui factus est nobis sapientia,iustitia,&c. interpretatur Theophylactus dicens:id est, sapientes nos & iustos,& sanctos, & liberos fecit. *D.* Quare igitur nō dixit Apostolus:Sapientes nos ac iustos fecit,sed factus est nobis sapientia & iustitia,&c. *M.* Respondit idem Theophylactus. Vt largitatem doni & exube rantiam ostenderet. Perinde ac si diceret:totus seipsum nobis tradidit,factus scilicet nobis totalis ratio & causa, quòd Deo donante sapiamus sapientia Euangelica, quòd iusti simus vera iustitia fidei Deo placente. Quis vnquam Catholicorū hic somniauit eiusmodi Commentariū: Factus est,nobis sapiētia,hoc est,effecit quod sapiamus extrinsecus sapiētia, quæ in ipso est: aut effecit nos sanctos extrinsecus sanctimonia quę in ipso est; nobis interim intus in corde permanentibus stultis

Ioan.17.

Psal.142.

Alia obiectio.

Philip.3.

1.Cor.1.

Solutio.

Exponitur illud, Factus est nobis sapiens.

Universidad de Deusto Biblioteca

& profanis? Quare nec in isto eiusmodi Commentarius recipi debet: Factus est nobis iustitia, id est, effecit nos iustos extrinsecus iustitia quæ extra nos est, & permanet in ipso: nobis interim permanentibus in nostris iniustitiis & iniquitatibus. Quasi Deus propter filium suum reputet eos iustos, qui reuerà sunt iniusti & impœnitentes. Aut Christus suis meritis patronus sit factus iniquitatis, & non magis mortuus sit, vt deleat iniquitates omnium nostrum. Alienum est, blasphemum est & impium, neque viro bene Christiano in animum vel mentem venire debet. Nunquid non iudicium Dei est secundũ veritatem? Verbum Domini apud Esaiam sic habet: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Væ qui iustificatis impium pro muneribus. Num iniquus Deus? An non potius iniqui illi, qui blasphemando docent Deum propter filium suum reputare pro pio & iusto eum, qui manet reuerà impius, & iniustus? Vbi ergo manebit promissio Dei facta per os Prophetæ: Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum, Et auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis carneum: vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciántque ea, & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum? Vbi & illud, quod nunc implerum asseruit Petrus, dicens: Per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ? Vbi denique illud: Vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in caritate, ad Ephe.1? Et sexcenta alia his similia. Valeant igitur isti extrinsecarij cum suis profanis & blasphemis vocibus, extrinsecus iustificari, extrinseca iustitia. Nobis autem certissimum maneat, secundum traditionem scripturarum, quòd iustitia iusti in eo & super eũ: sicut impietas impij in eo, & super eum. D. Iustitia itaque Christi quomodo se habet ad iustitiam fidei nobis inhærentem? M. Sicut causa sine qua non. Præterea sicut causa exemplaris, plus dico, sicut causa efficiens, non vtique principaliter: sed per modum inducentis, & impellentis principale agens ad effectionem nostræ iustitiæ: Addo quod amplius est: sicut causa meritoria. Quia meruit Christus sua iustitia, sibique debitum fecit, quod nobis ritè credentibus infundatur iustitia, qua iusti sumus coram Deo. Primum habes Ioannis 15, dicente Domino: Sine me nihil potestis facere: quod & aperta quadam Parabola ibidem probat. Secundum, videlicet iustitiam Christi esse exemplar primarium nostræ

Esa 5.

Ezech.11.

2. Pet.2.

Modi quibus se habet iustitia Christi ad nostrã iustitiam.

iustitiæ

iustitiæ formandæ probatur; Quoniam qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare, 1. Ioã. 2. Rursus: Christus passus est pro nobis, inquit Petrus, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et tota scriptura Euangelica, nihil fere aliud agit, quàm quòd proponit Christum in actionibus suis, & iustitiis imitandum, ipso Christo dicente: Qui non sequitur me (id est imitatur me) non est me dignus. Tertium verò licet sic probare. Quoniam, sicut Apostolus docet ad Hebræos, Christus ascendit in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, semper viuens ad interpellandum pro nobis: Ad interpellandum, hoc est, vt sua iustitia præsentata, velut interrumpat conceptam indignationem Dei aduersus genus humanum. Quæ indignatio intelligitur in nomine vultus, iuxta illud: Vultus autem Domini super facientes mala: Atque hoc est quod Prophera rogat dicens: Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui, id est, in iustitiam Christi tui (quia iustitia, velut facie, quis cognoscitur probatúrque Deo) atque illa inclineris, vt propitius fias. Vltimum denique, videlicet, quòd iustitia Christi, ratione passionum, quas & iustus & propter iustitiam sustinuit pro nobis, promeruerũt, vt cælitus iustificemur ab impietatibus nostris, luculentissime probábimus infrà in Articulo Symboli: Passus sub Pontio Pilato. D. Nunc autem quæ est causa principaliter operans in nobis iustitiam fidei? M. Deus ipse in secula benedictus. Omnipotens namque miseratio Dei patris, diuinitas Christi Domini, virtus Spiritus sancti, causant effectiuè in nobis eam iustitiam, qua iusti sumus coram Deo. Ego sum. ego sum ipse, inquit Dominus; qui deleo iniquitates tuas propter me. Narra si quid habes vt iustificeris. Deus est qui iustificat. Nam quos vocauit, hos & iustificauit ad Romanos 8. Rursum: Sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Qui operatur in nobis fidem, spem, dilectionem, cordisque immutationem, quibus velut causis dispositiuis & susceptiuis præparamur à Domino ad iustitiã suscipiendã. Effundit insuper in nos pretiosa illa dona Dei quibus efficitur in nobis cor nouũ, spiritus nouus, nouáq; creatura secundum Deũ, amor denique, velut diuinus, continés hominẽ quaqua versum in ordine & officio. Atq; illa pretiosa dona gratiarũ Dei, *sunt causa formalis* nostrę iustitiæ, qua anima est insita. Quo-

Quæ sint causæ principales iustitiæ nostræ.

Esai.43.

1. Cor.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo homo bene disposítus, sanitate est sanus. Ita vt totum Deo, & benedicto filio eius tribuere oporteat, nihil omnino nostris viribus, nostræque vigilantiæ, aut vllis operibus nostris præuiis vel concurrentibus. Quasi per illa hæc efficiamus in nobis: quanquam non fiant à Deo in nobis adultis sine illis: Vel promereamur vt fiant à Deo in visceribus nostris. Vt infrà latiùs ac distinctiùs explicabimus.

De vocibus illis, sola, omnino gratis, absque respectu operum, quousque admitti debeant in doctrina iustificationis.

CAPVT X.

M AGI. NVNC ad reliquas deceptiones eorum quas suprà notauimus in his vocibus, sola fides, omnino gratis, absque vllo respectu operum. *D.* Quid precor volunt excludi, dum dicunt sola fide nos iustificari? *M.* Sacramenta Ecclesiæ, pœnitudinẽ cordis, propositum melioris vitæ, caritatem, virtutum officia, & vniuersa bona opera, etiam scripturis commendata. Non quòd ista homo non debeat habere, sed quòd prorsus nullam conferant vim ad iustificationem, qua iusti efficimur coram Deo. Per illa siquidem, vti dicunt, neque incipit iustitia in nobis, neque plenior redditur, neque consummatur, sed per solam fidem vt accipitur, ita & perficitur, & consummatur. Non enim Sacramentum iustificat, sed Sacramenti fides. Opera quoque nostra pleraque imperfecta sunt & immunda, velut pannus menstruatæ. Et vt quædam quamlibet bona existant, tamen non sunt nisi fructus, & testimonia veræ fidei, & eius quæ ex fide paratur iustitiæ. Caritas denique & spes, licet inseparabiliter concurrãt cũ fide: tamen non illa, sed fides spiritu suo viuifico iustificat. Hæc & similia illi. Tu autem vt scias eos fingere ista proprio sensu: principiò certum habe, vti suprà dixi, nusquam in scripturis inueniri dictionem exclusiuã additam fidei, quoties ei tribuitur iustificatio. *D.* Legimúsne expressè scriptum: Sola fides sufficit? *M.* Legimus quidem: sed extra scripturam sacram, in hymno quodam de venerabi Eucharistia: quo auctor voluit significare, satis esse credidisse, etiamsi ratione non penetres tanti Sacramenti mysteria. Cæterùm, quid hoc facit ad caussam istam? Legimus præterea apud Hilarium Canone octauo in Matthæum hoc modo. Sola enim fides iustificat. At noluit ille

Quid hæretici intelligant excludi per vocẽ, sola.

Vox, sola, nusquã adiungitur fideli in scripturis.

ille per vocem, sola, aliud excludere quam legem: vt textus rationis eius palàm ostendit. Dicit enim: Mouet Scribas remissum ab homine peccatum, hominẽ enim tantùm in Iesu Christo contuebatur, & remissum ab eo, quod lex laxare non poterat. Sola enim fides, scilicet absque lege iustificat. Legimus tertiò apud diuum Ambrosium in caput 3. epistolæ ad Romanos, vbi inquit. Iustificati sunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem Deo reddentes, sola fide iustificati dono Dei. Verum Ambrosius eo loco non voluit per solam, excludere, nisi ea quæ præcedunt fidem. Loquitur enim de gentibus Romanis, & Iudæis, quos neque lex Moysi, neque natura, aut vlla bona fecerant iustos, aut iustificatione dignos, plus dico, ne idoneos quidem ad iustitiam suscipiendam. Cæterùm his omnibus præuiis, in quibus gloriabantur, partim Gentes, partim Iudæi, omissis, sola fides iustificat. Quis hic somniaret, excludi quòd subsidiarium est fidei, pertinens ad familiam eius: qualia sunt bona opera, virtutes Euangelicæ, quæ facit, & Sacramenta quæ suscipit homo, ex sincera & ardente fide? Qualia pertinere ad iustificationem abundè in scriptis docuerunt Ambrosius, & Hilarius. Quanquam sint qui rationabiliter sentiunt vocem exclusiuam in Commentariis Ambrosij à falsariis adiectam esse. *D.* Etiámne innuitur quidem vspiam in scripturis sparsim positis, quòd sola fides iustum facit. *M.* Quoniam Apostolus ad Romanos docet, quòd ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Item: Arbitramur hominem per fidem iustificari sine operibus legis: Addens quarto cap. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum: Ex his certò colligi posse dicunt, hoc modo. Homo non iustificatur ex operibus, sed ex fide sine operibus, Ergo ex fide tãtùm. Cæterùm quàm sit impotens hæc Caluini & aliorũ collectio, iam demonstrabo. Primò, pro indubitato habendũ est, Apostolum in nullo loco docuisse hominem iustificari per fidem sine Sacramentis: & quidem scitè ac prudenter, ne docendo dissentiret à suo magistro Christo, qui in opere iustificationis fidei, coniunxit Baptismum, dicens: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Tantùm abest, vt excluderet Sacramentum: néve contrarium doceret Principi Apostolorum Petrò, qui incipientibus credere persuasit pœnitentiam simul & Baptismum; Actorum secundo, vt dicemus infrà:

Rom. 3.

Rom. 4.

Sacramẽtis iustificamur & non fide tantùm.

Marc. vlti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vel etiam ne sibiipsi contradiceret. Nam Mileti inter maio-
Actor.20. res natu Ecclesiæ, protestatus est, hoc modo, Quò minùs an-
nuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos te-
stificans Iudæis atque Gentilibus, in Deum pœnitentiam, &
fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. *D.* Respon
derent fortasis, vt dixisti suprà, Sacramentum quidem re-
quiri simul cum fide: attamen non Sacramentum, sed fidem
Ipse baptis- Sacramenti iustificare. *M.* Sic quidem dicunt. At verba
mus iustifi- Apostolica longè nobis aliud demonstrant. Pronuntiat enim
cat & saluã Petrus, dicens: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit
facit, non so Baptisma. Baptismã, inquit, saluos facit, non fides Baptismi.
la fides. Et Paulus, Sicut & Christus, inquit, dilexit Ecclesiam, & se-
1. Pet. 3. ipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam la-
Ephe. 5. uacro aquæ, id est, Sacramentali ablutione: vt mundatio in-
telligatur fieri per ipsum Sacramentum. Hinc Baptismum
vocat lauacrum regenerationis & renouationis, dicens, per
ipsum nos saluos fieri, cõformiter doctrinæ saluatoris Ioã. 3.
Si Christus & Aposto. eius tribuunt Baptismo regenerationẽ
hominis in nouam creaturã Dei, quam nusquam legũtur tri
buere fidei, licet eidem tribuant iustificationem, purgationẽ,
sanctificationẽ, &c. Si pretereà regeneratio nõ potest intelligi
absq; iustificatione, quinimò est ipsa iustificatio. quis mor-
talis loquẽs secũdum veritatẽ audebit astruere solã fidem, non
autẽ Sacramenta iustificare hominẽ? Verùm de Sacramentis
fideliter perceptis, quomodo & quousque alia iustificent, alia
sanctificẽt exactè differemus quarto nostro Demonstratio-
Caritate iu- num libro. Quòd autem caritas vim conferat non modicam
stificamur ad iustificationem, præter ea quæ diximus suprà ex doctrina
nõ sola fide. Saluatoris & Ioannis Apostoli, certò conuincitur. Si enim vt
2. Ioan. 3. asserit Ioannes, dilectione proximi, quæ est & dilectio Dei,
transferimur à morte ad vitam, sequitur infallibilis argumen
to quòd dilectione iustificamur. Iustificatio enim non est
aliud, quàm translatio ab impietate, quæ mors est animæ, ad
veram pietatẽ, qua rectè & ordinatè viuitur ad omnes, quod
Luc. 7. vtique est iustum esse. Si prætereà, vt Dominus asserit, di-
missa sunt Magdalenæ peccata multa, quoniam dilexit mul-
tum: Ergo dilectio operatur remissionem peccatorum. At
remissio peccatorum, est pars iustitiæ qua iusti sumus coram
Deo, vt ex supradictis meminisse debes. *D.* Nunc de ope-
ribus, an prorsus asymbola sint in opere iustificationis.

M. Di

M. Diuus Augustinus tractans de his, quæ vel suo tempore, vel longe antea contigerant, testatur hæreticos ex Pauli ver bis ansam accepisse dicendi, quòd fides per seipsam sufficiens est absque operibus ad salutem. De qua re & Petrus in epistola sua secunda meminit dicens. In quibus, nempe verbis Pauli, sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depranant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Propter quod necesse fuit Spiritui sancto in seripturis hanc hæresim alicubi refellere, quòd & copiosè fecit per diuum Iacobum. Is igitur docet, Abraham non sola fide iustificatum fuisse, sed eius fidem habuisse dilectionem & opera. Hæc Augustinus: qui & alio loco sic scribit: Quoniam, inquit, hæc opinio, tunc (scilicet tempore Apostolorum) fuerat exorta: aliæ epistolæ Apostolicæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer astruant fidem sine operibus non prodesse: Sicut etiam ipse Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Vnde illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem: ita vt montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem fidelis caritas operatur, sine dubio ibi beneviuitur. Plenitudo enim legis est caritas. Hucusque Augustinus. Nam cætera eius verba breuitatis causa omitto. Ex quibus verbis Augustini hortatur doctus, & sanctus Martyr Ioannes Roffensis quædam annotanda, quæ tibi, omnibusque studiosis semper præ oculis esse debent. Primum, emersisse quondam hanc quorundam nostri temporis opinionem, qua asserunt fidem iustificare sine operibus: quòdque ipsemet Augustinus talem opinionem hæresim appellat. Secundum, quòd huic opinioni ex instituto contradicunt Catholicæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ epistolæ: In quibus autem locis mox subiungam. Tertium, quòd nec ipse Paulus quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sufficere ad iustificationem putat, sed Euangelicam illam, cuius opera ex dilectione procedunt. Quartum quòd Paulus illam fidem, quæ sufficere quibusdam ad salutem videtur, asseuerat prorsus nihil esse, nihilque prodesse sine caritate, 1. ad Corinth. 13. Quintum, quòd diuus Petrus aduertens quosdam ex illis Pauli ver

Bonis operibus iustificamur & non fide tãtùm. Pulera sentẽtia Aug. de verbis Apostoli. 1. Petr. vlti. Iacob. 2.

1. Cor. 13.

Multa ex verbis Augustini diligenter annotanda.

bis occasionem erroris accepisse, tanquam de salute, quæ in fide est, securi, bene viuere, non curarent, diligenter monuerit in epistolis Pauli quædam esse difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauarent: quódque ipsemet Petrus sedulo ad morum, vitæque sanctitatem cunctos adhortatur, dicēs inter cætera in hunc modū: Quapropter, inquit, fratres magis satagite, vt per bona opera certā vestram vocationē & electionē faciatis, 2 Pe. 1. Vnde & Ioan. sic scribit: Filioli, nemo
1. Ioan. 3. vos seducat, qui facit iustitiā, iustus est: non sanè qui credit tàm, sed qui facit iustitiam, est iustus: sine dubio notans tum temporis fuisse exortum errorem quendam dicentium, nos sola fide iustos ac saluos fieri. Et capite præcedente inquit: Si
1. Ioan. 2. scitis quoniam iustus est, scilicet Deus, aut Christus, scitote quoniam & omnis qui facit iustitiā, ex ipso natus est. Nec mi-
Iacob. 2. nus studiosè dirigit sanctus Iacobus suam epistolam contra hunc errorem, dicens: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat: Numquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis. Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quod vnus est Deus, bene facis, & dæmones credunt, & contremi-
Gene. 22. scunt. Vis autem scire, ô homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? Et supplcta est scriptura di-
Gene. 15. cens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iu-
Roma. 4. stitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex
Galat. 3. operibus iustificatur homo, non ex fide tantùm? Similiter &
Iosue 2. Raab meretrix nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu, mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Hucusque Iacobus. Cuius sententia nihil possit dici clariùs, aduersus maledictam hanc hæresim nostri temporis. D. An igitur contraria docent Apostoli, etiam circa vnum eiusdem

dem Patriarchæ factum, Iacobus dicens, quòd Abraham ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare: Paulus verò, contra asserens. Si Abraham ex *Rom. 4.* operibus est iustificatus, habet gloriam, sed non apud Deum? *Nr.* Augustinus libro 83. Quæstionum dicit. Non sunt sibi contrariæ duorum Apostolorum sententiæ Pau- *Pauli & Iacobi sententiæ.*
li & Iacobi, cùm dicit vnus iustificari hominem sine operibus, & alter dicit, inanem esse fidem sine operibus: Quia ille dicit de operibus, quæ fidem præcedunt: iste autem de operibus: quæ fidem sequuntur: sicut & ipse Paulus aliis in locis ostendit. Hæc ille. Neque loquuntur de eodem facto Abrahæ. Nam quod dicit Paulus, refertur ad id quod narratur Geneseos 15. vnde citat testimonium. Ibi enim Deus promisit Abrahæ, quòd semen eius futurum esset tam numerosum, quàm stellæ cæli, quæ numerari non possunt. Quod quia credidit Abraham Deo, non obstante quod adhuc nullam haberet prolem: hoc ipsum credere, absque respectu vllorum præcedentium operum, aut specificatione alicuius boni operis, reputatum est Abrahæ ad iustitiam ad ostendendum, iustitiam à Deo dari propter fidem. Quòd verò inducit Iacobus, narratur Geneseos 22. & contingit multo tempore post dictam iustificationem Abrahæ. Estque opus eximium singularis obedientiæ, qua paratissimus erat offerre filium suum vnigenitum, ex eadem fide qua illum acceperat, fide, dico, subiiciente totum hominem, omniáque sua obedientissimè Deo. Vnde narrat ibi historia, quòd propter factum hoc, & hanc tam eximiam obedientiam, iurauerit Dominus, non solùm multiplicaturum se semen Abrahæ, sicut stellas cæli, sed & benedicendas esse in semine eius omnes gentes terræ: adeò vt rectissimè dicat Iacobus: Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? Vides ergo quàm eleganter distinxerit secundum scripturas Augustinus, inter opera præcedentia fidem, & opera subsequentia, quámque diserte conciliarit hac distinctione duorum Apostolorum sententias. Quis enim posset tam esse inops iudicij, vt censeat fidem iustificare, non autem opera fidei? An enim fides iustificat, quia forma est, & non potiùs quia virtus illuminans intellectum, omnésque alias potentias, ac vires hominis excitans, & dirigens in opus Dei? At nunc inuestigemus, quæ dicantur

opera

opera sequentia fidem, quibus iustificationem tribuimus, sicuti & fidei.

Quæ sint opera præcedentia fidem, quæ sequentia, & quomodo hæc, non autem illa cooperantur ad iustificationem hominis.

CAP. XI.

MAGI. INTELLIGISNE distinctionē quam ponit Augustinus inter opera præcedētia, & opera sequentia fidem? *D.* Intelligo. Quia quæ facit homo nondum Christianus, sunt opera præcedentia: quæ verò facit Christianus, sunt opera sequētia fidem. *M.* Certè vix semiplenè intelligis. Nā præcedentia opera sunt, non solùm ea quæ facit homo ante susceptam fidem, sed etiā quæcunque iam Christianus facit, citra imperium & directionē fidei. Etenim Christianus multa facit, vt homo, quæ neque actu, neque habitu, neque virtute procedūt ex directione fidei in Deum: Et hæc sanè nullam vim conferunt ad iustitiā, vel introducēdam, vel promouendam. Cæterùm opera quæ procedunt in hominē, siue ante siue post iustificationem ex directione & lumine fidei, nempè quæ facit quia à Christo docta sunt, aut quia cognoscit eiusmodi operibus placari vel promereri Deum, hæc sequentia dicuntur. Et vtique valent multū, potissimùm quādo procedunt ex fide per quandā dilectionem: alia quidē ad iustitiam introducendam, alia verò ad augendā eam & consummandam. Vis hæc tibi scripturis demonstrem? *D.* Obsecro. *M.* Lege cap. Lucæ 18. & perpende opera quæ faciebat Publicanus ex fide in Deum, veniendo ad templum, stando à longe, percutiendo pectus suum, adeò humiliter ac pudibundè, vt nec oculos auderet attollere in cœlum, dicens valdè supplicitèr: Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc fidei opera, si nihil conferant ad iustificationē, cur ea cōmemorat Christus tam magnificè? Pronuntians ex illis: Amē dico vobis, descendit hic Publicanus iustificatus præ illo, scilicet Pharisæo. Lege præterea cap. Luc. 15. & perpende actiones filij prodigi reuertentis ex fide, & fiducia pietatis paternæ: nōnne prouocarunt ita pium patrē, vt rueret in collum & oscula filij, priusquàm ille adhuc confiteretur culpam? Lege tertiò, Actor. 10. Orationes & eleemosynæ Cornelij Centurionis procedentes

Que dicantur opa præcedētia fidē, quæ sequentia.

Exēpla scripturarū quibus ostenditur opera vacuere ad iustificationem.

tes ex illuminatione quadā fidei, quā ex institutione Iudæorū de Deo habebat, nōnne exaudita fuerunt in cōspectu Dei, & commouerunt miserationes eius, vt hominē perduceret ad fidem plenā mediatoris, atque spiritū iustificationis desuper ei infunderet? Lege quartò cap. 7. Lucæ, & perpēde eximia illa opera pœnitentis Magdalenę ex magna fide in Christum, nōnne obtinuerunt ei remissionem peccatorum & iustificationem? Sic & opera Centurionis, atque mulieris Chananææ humilimè supplicantiū Domino ex fide, nōnne obtinuerunt eis quæcunque voluerūt? Luc. 7. Matth. 15? *D.* Veruntamē dicit Saluator ad Magdalenam. Fides tua te saluā fecit, tribuēs salutem fidei. *M.* At nota hìc duo. Primum, quòd præmiserat, nempe remittūtur ei peccata multa, quoniā dilexit multum. Secundum quòd non dicit absolutè, fides te saluā fecit: ne videatur salutem tribuere vni fidei, sed fides tua te saluam fecit. Tua, inquā, fides, hoc est fides sic dispositа, vt in te tam operans per dilectionē, sic cor immutans debita pœnitentia, & imbres vsque lachrymarū. Fides tua talis ac tanta, ô Magdalena, te saluam fecit. Sicut te, fili, & me indubiè saluos faceret, si sic in nobis viua, fertilis, ac studiosa esset bonorū operum per dilectionem. Similes scripturas similiter interpretaberis. Fides itaque nisi adiuuetur eiusmodi sequentibus bonis operibus, manet inanis ac mortua, sicut Iacobus docet. Qualia opera si secùm habeat, profectò multùm valet, sicuti Paulus docet, dicens. Nam in Christo Iesu neque circuncisio, hoc est, quidquid egeris secundū legem, aliquid valet, neque præputium, hoc est, quidquid egeris secundū dictamen rectæ rationis, aliquid valet (vt intelligas opera præcedentia nihil prodesse) sed fides. Et quæ obsecro fides? Fides, inquit, quæ per dilectionem operatur, supple valet. Quoniā autem, dicit fides quæ operatur, manifestum est, quòd Paulus non excludit opera sequentia fidem à iustificatione. Verùm quæ sunt ista opera? Hoc quia non exprimit Apostolus, relinquitur ergo intelligendum de quibuscūque operibus fidei, elicitis vel imperatis, hoc est, de omnibus quæ cognoscimus lumine fidei bona, Deóque grata esse, eámque ob causſam prosequimur. Et hæc quidem operatur, non quocunque modo, sed per dilectionem qua affectuosè in Deum fertur anima, etiamsi nec-dum sit illius verè caritatis qua iusti sumus. Cuiusmodi fuit dilectio Cornelij Centurionis, & Magdalenæ ante aepram

Exponitur illud, Fides tua te saluā fecit.

Galat. 5.

iustific

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustificationem. Deus bone, quàm probè animaduertit hæc diuus Petrus, quando interrogatus ab incipientibus credere
Actor.2. consilium dedit, inquiens: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionē peccatorum, &c. Quasi diceret: Benè est quòd creditis verbo Dei, per os meū annunciato, verùm hoc non sufficit vt iusti ac salui sitis: Oportet præterea etiā pœnitere vos veteris vitæ, & iniquitatis quam exercuistis crucifigendo Christum Domini, & conuolare ad Baptismum, illóque ablui. Atque tum demum accipietis remissionem peccatorū, & Spiritum sanctum. Quoniam illa multum per omnia cooperantur ad iustificationē. Hucusque de operibus bonis sequentibus fidem, præcedentibus tamen

Quantū valeant opera bona quæ et fidem sequūtur & iusti ficationem.

iustificationem. Nam ea opera bona quæ & fidem sequuntur & iustificationem, longè sunt eminentiora istis, quia proceduntnon solùm ex fide, sed etiā ex Spiritu Dei inhabitante, quo aguntur, quicunque filij Dei existunt. Adhæc procedunt ex pretiosis illis donis Dei, quibus homo consors efficitur diuinæ naturæ. Vnde haud dubiè sapiunt & redolent ipsam naturam iustitiæ diuinæ. Quapropter non possunt non augere eam iustitiam, quæ erat iam in corde nostro, & ex cuius principiis procedebant, efficiendo vt homo iam non solùm iustus sit intus in corde, sed & foris, atque quaquauersum, per omnes vires, omniáque membra, quantum patitur humana infirmitas. Pius in Deum, in patriā, in parentes, castus in seipso, æquus in commutationibus, modestus in congressibus, pudibūdus in oculis, in lingua moderatus, & sic de aliis mē-
Tit.2. bris. In hoc enim, teste Apostolo, apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo: nedum iusti simus intus in corde. Sicque viuamus diuino quodā modo ex Spiritu Dei intus adiuuante, multóque eminentiùs quàm Socrates, aut Plato hæc facere potuerunt suis virtutibus Moralibus. Secundò augent

Opera bona iustorū merentur pleniorē iustitiam.

eiusmodi opera iustitiā nostram intensiue, idque bifariam. Vno quidem modo, quo solent omnes habitus intendi, ac roborari & firmitatē accipere debito exercitio sui: Alio verò modo per viam meriti, propter occultā vim, & pretiositatem veluti diuinam, quam possidēt ex antedictis suis principiis, qua indubiè promerentur apud Deū abundantiorem gratiarum
Matt.25. infusionem. Iuxta illud Saluatoris: Omni habenti dabitur, & abundabit

abundabit: habenti, inquā, bonum vsum gratiarū quas acceperat, vti manifestè indicat Parabola Matth.25. & Luc.19.

Opera bona procedentia, sunt meritoria vitæ æternæ, negari nō potest, iustorū meruntur propter euidentiam scripturarū, in quibus expressè ponūtur vitæ æternam.

Quòd autem opera bona, ex fide simul & Spiritu sanctificato procedentia, sint meritoria vitæ æternæ, negari nō potest, propter euidentiam scripturarū, in quibus expressè ponūtur hæ voces: Secundū meritum operū suorū, Eccles.16. Merces vestra copiosa est in cælis, Matt.5. Brauium supernæ vocationis, ad Philip.3. Corona iustitiæ reposita in cælis.2.ad Timo, 4. Reddere, retribuere, dare vnicuique secundū opera, ad Roman.2. Accipere mercedem secundū suum laborem, 1.ad Corint.4. Recipere à Deo prout gessit vnusquisque in corpore suo, 2.ad Corint.5. Omnia enim hæc habet expressè verbum Dei in locis prædictis, quæ suo loco fusiùs explicabimus. Vnū tantummodo adiicio, quod dicit Apostolus ad Rom.2. æqua lance diuidens inter opera iustorū, & opera impiorū, quantū

Tam iusti quàm impij fiet retributio iusti pro operibus.

ad retributionem quæ in die iudicij fiet vtrisque dicens. Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Iis quidem qui secūdùm patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quærunt. Quærunt inquit (vt intelligamus eum loqui de operibus ex lumine & directione fidei procedentibus) vitam æternam. Iis autem qui sunt ex contentione, & non acquiescunt veritati, credunt autē iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: Gloria autem & honor, & pax omni operāti bonum, Iudæo primùm & Græco. Si ergo reddit Deus in reuelatione iusti iudicij mercedem condignam, tam pro operibus iustitiæ, quàm pro operibus impietatis, quis poterit negare, quin illa sint meritoria vitæ æternæ, sicut ista sunt demeritoria damnationis perpetuæ? Potissimùm cùm dicat claro & expresso sermone: reddet eis vitam æternā. Et hæc sanè quæ hucusque diximus de operibus sequentibus fidem, hoc est, fideliter, & secundum fidei directionem factis, si vera sunt, vt sunt, propter euidentia scripturarū testimonia, quo ergo modo posset quispiam eò dementiæ peruenire, vt diceret apud Deum in danda salute hominibus, nullum esse respectum bonorum operum? Aut sic omnino gratis iustificare, vt si quid ipsi nos ea in re nostri operis, nostræ præparationis, aut studij per pœnitentiam aut

conuersi

Universidad de Deusto
Biblioteca

conuersationem cordis velimus adiungere, hoc ipsum ad diuinæ gratiæ iniuriam pertinere? Cùm longè aliud tibi nunc ostentum sit, in Publicano, in filio prodigo, in Magdalena, in Centurione, & mille aliis exéplis scripturæ, plurimisq; rationibus ostendi posset, quemadmodum copiosiùs ostendetur in materia Pœnitentiæ. Dices igitur & quidē Catholice, quòd opera bona sequentia fidē, præcedentia tamen iustificationē, cooperāntur ad iustificationē, sicuti & ipsa fides, quia opera fidei existunt. Insuper dices, q̄ bona opera quæ sequūtur, vt fidem, ita & iustificationē, vtq; ex fide procedunt, ita & ex Spiritu sancto inhabitante verissimè iustificant hominem ea ratione, quia fouent, extendūt, intendunt, & augent iustitiā fide conceptā. Dices tertiò, quòd eiusmodi opera mereantur, non solùm augmentū iustitiæ priùs habitæ, sed & coronā iustitiæ in cælis nobis repositā, quæ est modis omnibus cōsummata, & glorificata iustitia. Quapropter rectissimè distinxerūt Patres eruditionis nostræ, inter primam & secundā, hoc est, inchoatam, & promotiorem iustitiā: dicentes illam nō cadere sub nostro, sed solius Christi merito: istā verò, sicut & coronā iustitiæ, etiā nostris sanctarum actionū meritis tribui. Hinc

1. Cor. 10. Corinthios studiosè hortatur Apostolus dicens. Siue ergo manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite, scilicet per directionē fidei, nam tunc demū prosunt, tùncque respicit illa Deus, vt grata ad futuram retributionem. Alioqui si fiant citra directionem fidei, non in gloriam Dei saluatoris, etiamsi in se optimi existāt qui ea faciunt, profectò nihil sunt, nihil valent, nihil nobis prosunt, magis quā si gentes essemus: nisi fortè quòd impediūt ne excidamus à iustitia, si iusti eramus. Dum enim illa facimus, interea nihil agimus mali; aut si iusti necdum eramus, faciūt ne deteriores, damnabiliorésque efficiamur: simus insuper minus indigni gratia iustificante, suo fortasis tēpore à pientissimo Deo nobis largienda.

Quo modo & quo genere causam iustificent fides, & ea quæ ex fide procedunt. CAP. XII.

DISC. SVPEREST quod necdum satis intelligo, videlicet, quo modo, siue quo genere causarum iustificet fides? M. Si fidei tribuatur iustificatio hominis, non ratione sui, qua est notitia mentis, sed ratione eorum quæ fide creduntur,

duntur, seu potiùs apprehenduntur, quomodo in scripturis eius iustificationem subinde tribui supra ostendimus capit. 1. huius tractatus: nunc fides iustificat efficienter, meritorie, formaliter, dispositiue, cōsummatiue, & omni ferè genere causarum. Quandoquidem Deus propitius, Christus mediator, Spiritus paracletus, sanguis redemptionis, pretiosa dona gratiarum Dei, dum fide apprehenduntur, reuera causant in nobis iustitiam. Deus quidem affectiuè condonando culpas, præparando cor ad pœnitentiam, & superaddendo gratias iustificantes: Christus verò reconciliatiuè atque meritoriè: Spiritus sanctus autem datus ac missus, præparando primū cor, deinde infundēdo gratiarum dona, quibus velut formis quibusdam ac formaliter, vt ita dicam, iusti efficimur. Sacramenta autem Ecclesiæ, quia illis Deus vtitur, velut vasis gratiæ suæ transfundendæ, etiam & ipsa causant iustificationē: attamen sicuti instrumenta, per quæ agens principale Deus operatur. Fidei verò qualitas, spes, dilectio, fiducia, pœnitentia veteris vitæ, conuersio cordis ad Deum, sunt in iustificatione tanquam media quibus vtitur Deus, faciēdo cor hominis idoneum ad iustitiam suscipiendam. Et quis est iste qui fatetur Deum, Christum, Spiritum sanctum iustificare hominem (vti in cōf. sio est apud omnes) atque insanit adeò, vt excluſa velit ea instrumenti atque media, quibus verbum Dei attestatur diuinam miserationem vti in iustificandis hominibus, dicens: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis. Rursum: Arbitramur hominem iustificari per fidem. Item: Conuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos? Profectò hunc modum dicendi si secutus fuerit, euades multas difficultates, potissimùm in epistolis Pauli ad Rom. & ad Gal. Si autem fides accipiatur pro qualitate animæ, vti propriè accipitur, eiúque ratione sui iustitiam tribuere velimus: iam certissimum habe, neque fidem, neque ipsum credere, neque actus pœnitentiæ, qui procedunt ex ipsis, iustificare effectiuè aut meritoriè. Alioqui Christus gratis mortuus esset. Quid enim opus erat Christum mori, si fides, aut fiducia, si pœnitentia, aut amor noster potuerūt vel efficere vel promereri apud Deum, vt iustus fiam? Et qualitas illa, quæ fides dicitur, eiúsque actus, qua ratione possent remittere offensas in Deum cōmissas, aut emundare animā sordes, & abominationes inductas per peccata, autrege-

Fides aliter & aliter actuat, & aliter ac. genere causæ genere causarum.

Bona opera quomodo iustificent.

Tit. 5.

Rom. 3. Zach. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nerare in nouam creaturam, vel mortem animæ commutare in vitam æternam? Profectò nihil tale cogitari debet ab homine Christiano, nihil etiam tale docere voluit Apostol. Quod valde clarè insinuat scriptura, adnotandum circumspectè dicens Gen. 15. & ad Rom. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Et rursus: Ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam: Reputatur, inquit, fides: reputatur quoque ipsum credere ad iustitiam. Quasi diceret: Fides non operatur, neque sua ipsius virtute introducit iustitiam, eámue meretur. Verumtamen inducit eam dispositionem, quam reputat Deus sufficientem ex parte subiecti, vt iustitiam infundat. Qualem sufficientē dispositionem subiecti, neque legis opera, neque naturæ, quoquo pacto efficere possunt. Fides itaque talis, qualis erat in Abrahamo, ad est. habens coniunctam debitam conuersionem cordis ad Deum, est sufficiens dispositio ad suscipiendam iustitiam. Ideóque vocari debet caussa dispositiua siue susceptiua, non autem caussa effectiua, aut meritoria iustitiæ. Quam ob caussam aduertere debes vocem, Per, non vbique in scripturis indicare idem genus caussæ. Nam quando scriptura testatur nos iustificari per solum Deum, intelligendum est, tanquàm per vnicam caussam efficientem. Cùm autem testatur per Christum nos iustos fieri, intelligendum est tanquàm per caussam meritoriam. Cùm verò dicit nos saluos fieri per lauacrum regenerationis, intelligendum est tanquàm per caussam instrumentalem. Insuper cùm dicit nos iustificari per fidem, intelligendum est, tāquam per caussam dispositiuam subiecti. Cùm denique docet non iustificari per gratiam Dei, intelligendum est tanquàm per caussam formalem. De hac autem quasi æquiuocatione vocis, Per, poteris plura legere in tertio lib. de Dogmatibus Ecclesiasticis eximij Magistri nostri Turnhout. *D.* Cæterùm quid caussæ est, quòd passim magis tribuitur fidei iustificatio, quàm Sacramentis, aut caritati, bonisque operibus. *M.* Rectè addidisti magis. Quoniam etiam illis, atque singulis illorum tribuitur hominis iustificatio expresso sermone scripturarum: vti demonstratum est. Magis tamen ac peculiariùs fidei: eò quòd fides sit veluti principium, radix, fortrix, atque directrix omnium, quæ in homine fiunt, vt iustificationem & salutem consequatur:

Fides quomodo reputatur ad iustitiam.

Vox, per, nō vbique indicat idem genus caussæ.

Quare fidei passim tribuatur iustificatio.

apprehendens veluti manu beneficia Dei, quibus datur & adiungitur in nobis iustitia & salus. Adeo vt nec illis in hac parte quippiam tribui possit, nisi quatenus fidei ipsi, id est, ex fide procedentia. Nam & Apost. dicit: Finis præceptī caritas, non quæcunque, sed quæ ex fide est non ficta, Nonne per fidem est primus accessus ad Deum, vt habes ad Heb. 11? Nonne etiam per fidem habemus accessum in gratiam istam qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei, vt habes ad Rom. 5? Nonne fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium, ad Heb. 11. Nonne Deus est purificans corda nostra per fidem, Act. 15? Et fide nunquid filij Dei efficimur, ad Gal. 3? Nonne ex fide iustus viuit, ad Rom. 1? Nonne fide resistimus diabolo, cúmq; vincimus, ac mundū, 1. Ioan. 4. & 1. Pet. 5? Nonne fides cōstantes nos facit, & perseuerantes in opere, & tandem saluos salute æterna, ad Heb. 11. ad Rom. 5. ad Ephe. 2. 2. ad Tim. 3? Fides indubie oculus noster est & lumen, quo illuminatur totum corpus actionum nostrarum, in quo ambulandum hortatur subinde Saluator. Et sine fide manet cæca mens nostra, cæcus affectus, cæca dilectio, cæca pars irascibilis, cæca pars concupiscibilis, cæcus denique totus homo, nō videns finem ob quem creatus est, neque media quibus ad illū eniti oporteat, neque vbi sit neque vnde ceciderit. Ita vt de talibus absolute licet pronunciare, cæci sunt, in tenebris ambulant, palpitant, ac manu tentant, errant, obtenebrati sunt: vti non raro de ipsis pronunciat scriptura. Vbi denique non est fides, ibi non aliud expectari potest, quàm certa damnatio mortis. Qui non crediderit, inquit Saluator, condemnabitur. Quod plus est, Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. *D.* Horrēdum est istud Iudæis, Saracenis, Gentibus, & iis qui à fide Christiana penitus defecerunt: iam enim iudicati sunt. *M.* Nec minùs est horrendum illis, qui errore hæretico deficiunt, vel ab vna particula fidei, fœditer adhærentes contrariæ doctrinæ: Nam, vt suprà demōstrauimus, qui perperàm credit vnum articulum, is prorsus non retinet veram & Catholicam fidem. Rursus non minùs horrēdum illis, qui rationis assensu duntaxat credunt, non autem corde & affectu amoris: quoniam hoc est semiplenè credere, quantùm ad personam credentis. Quæ debet, vt salua fiat, non solùm mente, sed & corde credere. In

Tim. 1. 1.

Summatim persingitur virtus fidei & desperandarum, argumentum non apparentium, ad Heb. 11. cessitas.

Marc. vlti. Ioan. 3.

Mali Christiani semiplenè credunt.

iure autem & vbique coram tribunalibus, etiam in scriptura sacra, pro eodem habentur non esse factum, & semiplene esse factum: vt ibi: Vestri autem beati oculi, quia vident, & aures res vestræ, quia audiũt Matth.13. Indicat enim Saluator Apostolo, veraciter videre, quia plene videbant, vt oculis externis, ita & cõsideratione mentis, & affectu cordis. Ideoq; illorum oculos dicit beatos. Iudæos autem reuera non videre, quia semiplenè videbant, externis quidem oculis, non autem mentis consideratione & affectu cordis. Ideóque in eos dicit: Videntes non videut, & audientes non audiunt, neque
Esai.6. intelligunt. Vt impleatur in eis Prophetia Esa. dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. Veluti nunc in Christianos quamplurimos dici potest: credentes creditis, & non creditis. Creditis quidem, quia mente assensum præbetis, & non creditis, quia non corde bono adhæretis cognitis per fidem. Sicut inquit Apost. ad Tit.1. Confitentur se nosse Deum, factis autẽ negant. Quod sanè nõ est credere vt oportet credere, quia est semiplenè credere: mente scilicet tantùm & non corde. Nónne totum hominem fecit Deus? Nónne & Christus venit totum hominem iustum facere, sicut totum hominem rectum ab initio creauerat pater? Non vtique mentem tantùm, sed mentem simul & affectum, omnésque vires & actiones eius. Vt itaque fide saluetur homo, debet non solùm mente credere, sed &
Rom.3. bonis insuper operibus. Quod abunde demonstrant hæ scripturæ suprà discussæ: Corde creditur ad iustitiam, Si habuero omnem fidem: caritatem autem non habuero, nihil sum: Fides, quæ per dilectionem operatur, valet: Fides verò sine operibus mortua est: Amen dico vobis, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: Discedite, inquam, non obstante fide vestra tanta, quòd miracula operati estis. Quam ob causam quoties legis apud Apostolum vel Euangelistas, Fidei attribui iustificationẽ, debes intelligere de fide qua plenè creditur vt mente, ita & corde, siue amore, & spontanea voluntate prosequendi quæ Deo grata sunt, potissimùm mandata eius.

FINIS.

DEMONSTRATIONVM RELIGIONIS CHRISTIANAE EX VERBO DEI,

LIBER SECVNDVS.

REVERENDISSIMO GENEROsissimoque Domino D. Carolo à Croya, Præsuli Tornacensi dignissimo, Franciscus Sonnius salutem precatur & felicitatem.

VT scribendo, Præsul ornatissime, admodum bene mereri de Republica parant, id in primis spectant, vt compendio prosint quamplurimis, potissimùm in illustranda stabiliendaque Religione. Qua vna vigente vigent omnia, occidente occidunt vniuersa, pietas, virtus, concordia, caritas erga Deum & proximum, salus denique tam publica, quàm priuata singulorum: necnon brutescunt penitus homines, cæli dimanéq; felicitatis capaces. Lustrans itaque omnia quæ potui circumspectione, solicitéq; perquirens, quidnam tantopere labefaceret Religionem Christianam, nunc temporis magis quàm pridem: vnde tam immensus languor eius: vnde scissuræ: vnde nascatur quòd tam pauci placeat vetus traditæ formæ, & noua quædam ambiãt omnes: animaduerti tandem, id esse naturale Religioni, quod & vniuersis: nempe non posse diu subsistere extra suum, quo cõsernatur, principium. Si aquatilia submoueas extra aquam, aut aërea extra aërem, contabescunt illico, diu consistere nequeunt. Haud dissimiliter si subducas Religionem paulo longius extra verbum Dei, geminum & originis suæ & conseruationis principium, tepescit, langue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scit, intercidit tandem: & id quidem cito, si peregrinam adhuc istic nem multo tempore sustinere cogatur. Exinde etiam animaduerti, quòd quemadmodum communis mater Natura inserit cunctorum mentibus inclinationem, seu ἕξιν quandam physicam, cognoscendi veri ex fontissimis principiis ita & Spiritus Dei sanctus, quo signamur in die Redemptionis nostræ, inserit pectoribus Christianorum inuictam quandam propensionem cognoscendi quæ religionis sunt, ex ipso diuinæ reuelationis verbo, velut nativo suo fonte, unde & purius profluit, & assicit magis eam, quæ secundum Deum est, regenerationem spiritus sancti, creaturam. Quæ sanè duo mecum recolenti iterum operæpretium duxi, si conscriberem libros Demonstrationum Religionis Christianæ ex verbo Dei, quibus subinde ac rem symmystis meis, ac pastoribus, & ecclesiasticis viam demonstrandi populo mysteria Religionis simul modo: vt obstruatur os iniqua loquentium, quasi aliud doceamus in Ecclesia, quàm in verbo diuino radicatum monstremus. Quisquis scholastice tractarunt hæc eadem, bene quidem & exacte tradidere veritatem. Cæterùm quia paucis id genus tractandi diuina perspicuum est: tursum quia philosophia naturalis humanaque ratiocinatio habent nescio quid peregrinum à diuinis: ideo considimus istam quam parauimus demonstrandi rationem magis fore commodam, magisq; vitam cunctis atq; amabilem. Primum quidem quòd Religio in proprium velut principium, vnidior sui, facundiorque fructu salutiferæ vbertatis in populo. Deinde verò quòd fideant ea dulcedo ac suauitas, quæ percipiuntur in ipsa scaturigine fontis Euangelici, tràhere ad se Christiana pectora, vt quadam recondita: haud secus atque Magnes ferrum, aut Cæcias nubes. Non autem dimanceps hæsi, cunam mortalium meos lucubrationes nuncuparem. Siquidem celsitudo tua genere amplissima, Episcopali dignitate reuerenda, beneficentia in me non minima, mox omnem sustulit ex animo meo cogitationem de alijs, idq; merito. Nemo enim à tempore quo Academiam Louaniensem ingressus sum, adeo iuuit, adeóque fouit, atque promouit mea studia, ac tua virtus liberalitas: in omnes quidem propensa, in me autem tam profusa, vt etiam pensione annua cunctum aureorum me dignum existimarit. Quam & recepi donec æmuli sui, crebris malarum delationum fabulis, beneficentiæ vestræ fontem erga me exsiccarunt. At secessum ipsi nubilâ sphæra, ac tum quoque vbertorem eiusdem fontis recursum. Interea autem haudquaquàm prætermittam id officij, quod iure sciam, præ-

cenates

tenates à suis expectare alumnis. Quin potius præstabo, dum vitam, nunc munuscula literaria, symbola gratitudinis, nunc obsequia ad nutum paratissima, nunc operas auxiliaris in pascendis gregibus quorum pastoralem curam suscepisti, vbi, quando, & quantum poteris: sicut & præstiti hucusq; quæqua data opportunitate. Neque quid habui vnquam prius in votis, quàm id quod diuturno conquæsieram studio, vestræ Tornacensis Ecclesiæ vsibus impendere, etiam præsens extirpando, vbi vbi cecidissent pessima istæ errorum semina. At obsistere hactenus, nescio quæ. Ne tamen omnino non præsens vel absens, quod semper in votis fuit, placuit dicare hunc librum Ampl. T. in subsidiariam opem eorum, qui ministri verbi sunt per Diœcesim vestram Tornacensem. In quo inuenient demonstrata ex verbo Dei, non solùm rudimenta fidei, sed & controuersias difficiliores penè vniuersas: quantùm satis est populari institutioni. Quem si de manu nostra susceperit, ea qua soles esse erga nos humanitate, dabimus per gratiam Dei & alia non minus his vtilia.

Precor mi domine Amp. V. Christum in omnibus propensum ac propitium.

Vltraiecti quinto nonas Octobres, 1555.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE DEO ET OPERE CREATIONIS TRACTATVS PRIMVS.

Quid quoquo tempore necessarium fuerit credere, & de diuersis mensuris fidei.

CAPVT I.

MAGI. DIVERSAS fuisse mensuras fidei pro temporum diuersitate, licet hoc pacto demõstrare. Pronuntiat Apostolus ad Heb. 11. in hunc modum: Sine fide, impossibile est placere Deo. Quæ tamẽ clara est, & absoluta sententia, nec interpretatione eget. Ex fauore autẽ Dei pendẽt omnia. Ipse enim Dominus est remunerator, principiũ insuper & finis. Ergo in primis, maximẽ, & ante omnia alia necessaria semper fuit, necessaria nunc est, necessaria quoque erit fides, dum stabit mundus: attamẽ non sub vna eadémque mensura. Nam quædam est mensura fidei, sine qua nunquàm potuit esse accessus ad Deum, ne tempore quidem innocentiæ. Quam fidei mensuram exprimit Apostol. eodem loco præallegato, subiungens simul & causam antedictæ necessitatis, his verbis. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Duo siquidem hęc, videlicet, quod est Deus, deinde quòd est remunerator iis qui inquirunt eum, id est, cultoribus suis, semper creditu necessaria fuerunt. Ita vt non sufficerit vnquam, ne ante lapsum quidem naturæ, credere Deum esse. sed oportebat, vti semper, ita & nunc temporis, expresse simul credere, si non omnes, saltem eam qualitatem Dei, quæ suapte natura afficit & rapit in amorem sui, nempè quòd remunerator sit, id est, munificus redditor, siue donator pro seruitiis sibi impensis, non quidem reddendo æquale pro æquali, vti solet inter pares aut commutantes fieri, sed redditor munice liberalis, superaddendo munera: velut is qui nullius eget, sed diues est, benignus, propensus, atque adeò munificus in omnes. Non tamen remunerator iis à quib

à quibus non inquiritur, sed omnibus inquirentibus se, citra exceptionẽ status vel ætatis. Vt ita ex sua quisq; intelligat fide, inquirendum esse Deum, & affectu, & officio, atq; pro his quémque remuneratione Deo dignam accepturũ. In quam remunerationẽ fide aspiciebat & Moyses, vti habes eodẽ 11. cap. ad Heb. Quam ob causam valde inepte agũt, qui vel clamante suggestu, vel scribũt in popularibus libellis, nos in fide nostra, aut amore nostro erga Deũ, bonisque operibus nostris, nõ debere vlla ratione respicere ad remunerationẽ Dei. Alia vero est mensura fidei, qua vltra hæc duo iam dicta, credere oportet Deum præstabilẽ ac propitium esse super lapsibus humanis: atq; adeo propitiũ, vt ipsemet disposuerit dare mediatorẽ ac Saluatorem, qui genus hominũ redimeret, ac saluũ faceret à peccatis, & miseriis, mortis insuper damnatione in cælestẽ vsque paradisum, nedum terrestẽ illã, vnde peccando exciderat. De quo mediatore, mox post peccatum, attamen ante pronunciatam condemnationẽ (ne absorberet condemnatũ desperatio) subiecit Deus promissionẽ, dicens: Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, semen tuum, & semen illius, ipsa (scilicet per semen suum quod est Christus) conteret caput tuũ, & tu insidiaberis calcaneo eius. Vbi alia versio habet: Ipsum (scilicet semen mulieris, quod est Christus) conteret caput tuum, hoc est, omnem potestatẽ, quam accepisti super hominẽ propter transgressionem eius. Cœpit autem hæc mensura fidei esse necessaria post lapsum generis humani, dictámq; reuelationem interpositã, tam tempore legis naturæ ac veteris testamenti, quàm nunc, tẽpore Euang. Hinc D. Augustin. de nuptiis & concupiscentia. Eadem fides, inquit, mediatoris quæ non saluat, saluos, iustos faciebat antiquos, pusillos cum magnis. Quia sicut nos credimus Christum in carnẽ venisse, ita illi credebant venturũ esse. Et Gregorius super Ezechielẽ: Et qui præibant, inquit, & qui sequebantur, clamabant Hosanna filio Dauid &c. Quia omnes electi, qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nunc in Ecclesia sunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt, & credunt. Quantùm verò creuit hæc reuelatio mediatoris venturi, tantum creuit & fides, potissimùm in maioribus. Quã doquidem post tempora Abrahæ, & post promissiones eidẽ factas, Gene. 22. Nempe quòd in semine eius benedicendæ forent omnes gẽtes, credi cœpit Messiam nasciturũ ex lumbis

Secũda mensura fidei.

Gene. 5.

nos.

Creuit fides quantũ credit reuelatio credendorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& progenie Abrahæ. Quod sane postquã solenni traditione innotuisset ab omnibus credi debuit, haud secus, atque nunc creditur Christũ venturũ esse ad iudicandũ viuos & mortuos. Cæterũm quòd promissus iste Messias, futurus esset in persona sua simul Deus & homo, quódque nasceretur ex virgine, clausstris pudoris incorruptis, quòd in humilitate eũ panculis discipulis circumiret docẽdo & curando, quòd crucis subiret suppliciũ, & nõ nisi cruenta atq; ignominiosa morte perageret mysteriũ rẽdẽptionis promissæ, & pleraque alia, sicut non fuerũt reuelata, nisi obscure sub typis ac vmbris, & corporalibus sacrificiorũ hostiis, manserũntq; vulgò quasi incognita, vsq; ad rẽpus reuelatæ gratiæ Euãgelicæ, ita nõ ab omnibus credi debebãt. Nam ipsi Apostoli claro sermone admoniti à Christo huiusmodi verbis: Ecce ascendimus Hierosolymã, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gẽtibus, & illudetur, & flagellabitur, & cõspuetur, & postquã flagellauerint, occidẽt eum, & tertia die resurget, non potuerũt capere sermonẽ istũ. Subdit enim Euãgelista. Et ipsi nihil horũ intellexerunt, & erat verbum istud absconditũ ab eis, & nõ intelligebãt, quæ dicebantur. Hæc Lucas. Et ipsa D. Virgo fide veterũ valde illuminata viderat non intellexisse modum conceptionis, quo veniret Messias promissus, nempe de Spiritu sancto sine virili semine, nisi per instructionẽ Angeli Gabrielis, vt habes Luc. 1. Maiores tamẽ illi, & sub lege, & ante legẽ, ad quos fiebãt reuelationes, hæc præuiderũt satis clarè, & crediderũt, vt est videre in prophetiis Danielis, Esaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, & aliorũ. Et sanè patriarcha Abrahã adeò clarè cognouit quæ ventura erant in Christo, vt dicat de eo Saluator: Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauisus est. Est & tertia mensura fidei, qua à tempore Christi credere oportet, iam venisse in mundum, promissum illum & diu expectatum Messiam, suáque passione iam redemisse hominem perditum, & instaurasse vniuersũ, nullique mortalium posse contingere salutem, nisi per illum. Quæ profectò credere nunc oportet, non generatim tantum modo, de quodam saluatore, sed speciatim de eã persõna, quæ vocatur Iesus Christus à Nazareth, qui annuntiauit Euangelium Dei in Iudæa & Hierusalem, & in omni regione filiorum Israel ac tandem mortis supplicio subiectus est sub Pontio Pilato præside.

Luc. 18.

Ioan. 8.

Tertia mensura fidei.

præside. Quod autem sic oporteat nunc speciatim credere, demonstrant verba Christi, Ioan. 3. dicentis: Sicut Moyses exaltauit serpentẽ in deserto, ita exaltari oportet filiũ hominis, vt omnis qui credit in eũ nõ pereat, sed habeat vitã æternam. Sic enim Deus dilexit mundũ, vt vnigenitum suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Et circa finem capitis. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Deinde verba Petri Act. secundo inferentis ex scripturis ibidem præmissis, hoc modo. Certissimè ergo sciat omnis domus Israel, quia & Dominum eum & Christum fecit Deus, hunc Iesum quem vos crucifixistis. Et quarto capite: Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quod in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in aliquo alio salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Demonstrat denique idem omnis Euangelica institutio. Adhæc, post seriam illam atque expressam traditionem, quam fecit Christus, partim ante passionẽ suam, potissimùm in cœna nouissima, partim post resurrectionẽ, de patre cœlesti, & de Spiritu sancto, quem missurus erat in mundum. Item post manifestationem Dei patris, qua paterna voce ad Filiũ de cælo locutus est Matth. 3. & 17. Adhæc post admirabilẽ illam descensionem Spiritus sancti in specie visibili super Christũ. Matthæi 3. super Apost. Acto. 2. super Samaritanos. Acto. 8. super Cornelium & familiam eius. Acto. 10. super duodecim illos quos Paulus baptizauit Ephesi. Acto. 19. Post hæc, dico, cœpit necessariũ esse credere expresse in Deum patrem, & in Spiritum sanctum sicut in Iesum Christum redemptorem, vt cognoscat omnis fidelis esse Deũ patrem, à quo omnia facta & creata sunt, vt habetur Gene. 1. & 2. Esse quoque Deum filium, atque hunc incarnatum, per quẽ omnia collapsa instauratur, vt habes ad Ephe. 1. & per totam

Nunc oportet expresse credere de Deo Patre & de Spiritu sancto sicut de Christo.

tam deinde scripturam. Esse denique & Deum Spiritum sanctum, in quo omnia viuificantur, sanctificantur, atque agantur, vnumquodque in suum deorum finem, vt habes varijs in locis. Quorum hoc tempore reuelatæ gratiæ vix potest esse ignorantia, nisi crassa & supina. Quia omnis benedictio, omnis consecratio, omnis Sacramentorum ministratio fit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, tanquam tres illi operatione individua sint causa omnis salutis, præcipiente Christo, Matth. vltimo: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Apostoli igitur intelligentes per Spiritum sanctum quo pleni erant, quædam esse cognitu necessaria de Deo patre, quædam de Deo filio Christo Iesu, quædam de Spiritu sancto, conceperunt, & in paruum velut compendium contraxerũt quosdam articulos fidei Christianæ, Vnum de Deo patre, videlicet: Credo in Deum patrem omnipotentẽ creatorem cæli & terræ. Sex insuper de Deo filio Christo Domino, videlicet: Et in Iesum Christum filium eius vnigenitum. Qui conceptus est de Spiritu sancto, Natus ex Maria virgine, Passus sub Pontio Pilato, Crucifixus, Mortuus, & Sepultus, Descendit ad inferna, Tertia die resurrexit à mortuis, Ascendit in cælos, Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quinque denique de Spiritu sancto viuificatore omnium, scilicet: Credo in Spiritum sanctum, Sanctam Ecclesiam, Catholicam, Sanctorum Communionẽ, Remissionem peccatorum, Carnis resurrectionem, Et vitam æternam. Amen. *D.* Quid si quispiam hos duodecim articulos fidei ignorauerit, vt ignorant multi, nunquid saluus esse poterit? *M.* Quosdam excusat insuperabilis stupiditas naturæ, alios autem parentum pastorũmque negligentia, in catechizandis illis, quos aut genuerunt, aut regenerarunt Christo. Quales à salute excludere non possumus, quamdiu tacitè inhærent fidei maiorum & matris Ecclesiæ. Quia sic dispositi credunt omnia credenda, si non explicitè, saltem implicitè, sicuti erudite tradit Magister sententiarum, distinct. 25. tertij libri. Credũt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in mysterio, qua firmiter inhærent doctrinæ matris Ecclesiæ, etiam si necdum intelligant articulatim quid doceat. Qualis fides tam est certa támque aliena ab erroribus, quàm explicata fides maiorum eò

Articuli fidei Christianæ.

Simplices Christiani possunt saluari in fide Ecclesiæ, siue maiorũ.

eò quòd Ecclesia columna sit, & firmamentum veritatis, teste Apost. Vnde in libro Iob dicitur. Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta illas. Vbi simplices & minores intelliguntur per asinas pascentes iuxta boues, hoc est, iuxta pastores & maiores in Agro Dominico, quia humilitate inhærẽdo maioribus, in mysterio credũt, quod illi pro capacitate istorum velut in mysterio docent, tradentes eis lac, id est, rudimenta quædam fidei, non autem solidam escam, id est, doctrinam perfectiorem. Eadẽ itaque fides est maiorum & minorum, tam nunc in ecclesia, quàm olim tempore legis, aut etiam ante legem, sed explicatior in maioribus quam in minoribus, quàm ista. Quoniam vt illa quàm ista, ita & ista maior potest esse quàm illa. Fides enim dicitur magna, vel cognitione, articulorũmque quantitate, vel constantia & deuotione. Priori ratione plerumque maior est fides maiorum, vt fides Scribarum designantium exscripturis locũ natiuitatis Christi, quàm Magorum. Maior item fides Apostolorum, quàm latronis à dextris Christi crucifixi. Posteriori vero modo, maior erat fides Magorum deuotissime properantium ad adorandum Christũ longissima via, quàm Iudæorũ nolentium ire ne ad vicinum quidem locum vt viderent eum. Maior item erat fides latronis dextri quàm omnium Apostolorum pro eo tempore. Eadem denique est fides nostra, cum fide illorum, qui Euangelium præcesserũt. *D.* Illi credebant Christum venturum, Nos verò credimus eum venisse: ergo alia fide credebant illi, alia nos. *M.* In eundem Deum, eundémque mediatorem in quem credebant illi, credimus & nos, & ex eodem principio, nempe ex verbo Dei reuelante, & propter eundem finem, salutem videlicet animarum & corporum. Eadem ergo est fides illorũ atque nostra, licet alio modo crediderint illi, velut à longè aspicientes, per vmbras & figuras venientem, alio modo nos, intelligentes articulatim mysteria redemptionis iam exhibitæ. Sicuti eadem est visio, specie inquam, qua duo vident eundem hominem, alter eminùs velut à longà, & per nebulam, alter cominus: at iste propiùs intuendo plura & articulatiùs cognoscit de homine visto, quàm ille à longè prospiciendo. Iudæi autem & Hæretici qui nunc credunt Christum venturum, longè alia fide credunt quàm nos. Quia non solùm aliter credunt

1. *Tim.* 3.
Iob. 1.

Eadem est fides simplicium & maiorum.

ex fol. 139. magn. 2.

Eadem est fides Christianorum & fidelium Israel.

Fides Iudæorum nunc vtpote intuendo plura & articulatius cognoscit de hominentium, est perfidia & blasphemia & hæresis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dunt atque nos, sed & aliud. Siquidem alium quærunt Saluatorem, quem falsò ac mendaciter expectant, tam contra scripturas veteris testamenti, promittentes redemptionem, qualis est in Christo Iesu exhibita, quàm contra scripturam nouæ testamenti, quæ asserit non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. Ideóque illorum fides non est fides, sed merus error, meráque perfidia & hæresis, prorsus blasphemain Deum & Christum Dominum nostrum.

De quatuor Symbolis fidei nostræ, scilicet Apostolorum, Athanasij, Nicæni Concilij, atque Constantinopolitani, & vnde ortum habeant.

CAP. II.

TRIBVS profectò aut quatuor Symbolis dignoscamus, quid pro tempore nouæ legis credere conueniat. Primum vocatur Symbolum Apostolorum: secundum appellatur Symbolum Nicænum: tertium Symbolum Constantinopolitanum: quartũ Symbolum Athanasij. Primum ab initio adeóque ab ipsis Apostolorum temporibus fuit in Ecclesia. Alia verò multo tempore post edita sunt occasione hæreticorum. De quibus hoc loco, potissimùm autem de Symbolo Apostolico diligenter differẽdum videtur, eò quòd secuturi simus ordinem articulorum huius Symboli, in demonstrandis iis quæ speciatim fide Catholica credere oportet. Principiò itaque dic mihi: quid significet vox Symbolum, & cur breuis comprehensio articulorum fidei, Symbolum vocetur? *D.* Symbolum Græca vox est, quæ vno modo Latinè interpretatur signum siue indicium. Translatum sanè à militibus, qui Symbolis, hoc est, certis indiciis, vel aphonis, vel vocalibus se mutuo cognoscunt, exploratores quoque deprehendunt, ne qua doli surreptio fiat, vt si forte occurrat quis de quo dubitabatur, Symbolo prodat si sit hostis aut socius. *M.* Quam rationem secuti duces fidei nostræ Apostoli, mox ab initio nascentis Ecclesiæ, tradiderunt credentibus Symbolum quoddam, quo velut certo indicio deprehendi possent, qui ex circumeuntibus Indæis, simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius, aut ventris gratia ad prædicandum proficiscebantur, sicut Paulus dicit, & refertur in Act. Apostol. nominantes quidem Christum, sed

Quatuor Symbola fidei habem⁹.

Symboli vocis Græcæ interpretatio.

sed non integris traditionum lineis nunciantes. Iccircò istud indicium posuerunt, per quod agnosceretur quis Christum vere secundum Apostolicas regulas prædicaret, quis item rectæ doctrinæ fidem esset assecutus, quis non. Quo facilius posset in praxim deduci illud Ioannis Apostoli: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec aue illi dixeritis. Nec istud velut nouum iudicari debet. Nam olim & Pythagoras tradiderat suis discipulis, Symbola quædam mysteriorum secretioris doctrinæ, quibus sententiæ morales, & salutaria documenta continebantur. *D.* Alio modo Symbolum vocatur collatio, hoc est, quod plures in vnum conferunt, à Græco verbo συμβάλλω, id est, confero, vt in Andria Terentiana: Quid Pamphilus? Quid? cœnauit, Symbolum dedit. *M.* Etiam ista significatio optimè quadrat in summulam fidei nostræ. Id enim fecerunt Apostoli priùs quàm diuiderentur ab inuicem, conferendo in vnum: quod quisque sentiẽt populo Christiano credendum esse. Non quòd singuli singulos articulos fidei cõtulerunt. Licet sic D. Augustin. sermone 115. de tempore sentire videatur: si tamẽ sermo ille D. Augustini sit, sed quòd tam diu contulerunt quisque suã sententiam, donec vnanimi consensu effecta esset breuis & facilè perceptibilis summa articulorum fidei. Doctrina ergo quæ pueris Christianis ediscenda proponitur, & incipit hoc pacto: Credo in Deum patrem: rectè dicitur Symbolum & quidem Apostolorum, quia ab ipsismet Apostolis vnanimiter compositum est, singulis cõferentibus suam sententiam. Insuper quia ab ipsismet Apostolis Ecclesiis traditum est, velut certum indicium veræ doctrinæ Apostolicę. Fidei autem Symbolum dicitur: quòd summam Fide credendorum contineat, mira quadam breuitate simul & maiestate idoneam, tam ad institutionem simplicium, quàm ad discretionem falsorum fratrum. *D.* An omninò sit indubitatum ipsos Apostolos collegisse, & composuisse hanc summulam credẽdorum, quam Symbolum appellamus? *M.* Certissimũ habe, Symbolum hoc suæ antiquitate esse mirum in modũ venerabile, esse præterea inuictæ auctoritatis, quia totius Ecclesiæ vsu & consensu est receptum & probatũ, vti ex Conciliis vniuersalibus infrà allegandis cõstare potest. Esse deniq; non solùm Apostolico spiritu dignum, sed etiam ab ipsismet Apostolis

Alia significatio Symboli.

Credo in Deũ, quare vocetur Symbolum. Cuius Symbolum fidei appelletur.

Probatur Symbolũ fidei esse traditũ & compositum ab Apostolis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolis traditum. Quod exinde dictis sanctorum Patrum
comprobabo, quibus nō adhibere fidem, aut stolidi est inge-
Caietanus. nij, aut temerarij. Caietanus vir doctissimus nostræ ætatis,
tractans illud Apostoli 2. ad Thessal. 2. State & tenete tradi-
tiones & cita scribit. Nota prudens lector, aduersus exigen-
tes scripturas de omnibus traditionibus Apostolorum. Ecce
Apostolus apertè dicit. Tenete traditionem per sermonem,
tali enim modo habemus Symbolum Apostolorum, Hæc il-
Bonauent. le. Ante eum vero annos plùs minùs ducentos, sanctus Bona-
uentura ac alij docuerūt, Symbolum hoc membratim & ar-
ticulatim fuisse cōditum & traditum ab Apostolis. Sed præ-
tereo istos. Nam seniores magis amplector. Ante annos pe-
August. nè mille ducentos scribit de Symbolo fidei beatus Augusti-
nus, sermone primo in vigilia Pentecostes in hunc modum.
Hoc attendentes sancti Apostoli, certam regulam fidei tradi
derunt, quam secundum numerum Apostolorum duodecim
sententijs comprehensam, Symbolum vocauerūt, per quam
credentes Catholicam tenerent vnitatem, & per quā hæreti-
cam conuincerent prauitatem. Symbolum ergo tali modo
instituendum, maiores nostri dixerūt. Tradunt enim quod post
ascensionem Domini & Saluatoris nostri ad patrē, cùm per
aduentum Spiritus sancti discipuli eius inflammati linguis
omnium loquerentur, ad singulas quasque nationes, vt Dei
verbum prædicarent ituri ac discessuri ab inuicem, normam
sibi prius futuræ prædicationis in commune statuerunt, ne
localiter ab inuicem discedentes, diuersum vel dissonū præ-
dicarent his, qui ad fidem inuitabantur. Omnes igitur in vno
positi, & Spiritu sancto repleti, breue suæ prædicationis iudi-
cium conferendo in vnum, quod sentiebat vnusquisque com-
putabat, atque hanc ita credentibus dandam esse regulam
instituunt. Hæc Augus. Deinde in libello suo ad Catechu-
menos: Sacramentum, inquit, Symboli quod accepistis, me-
moriæque mandatum pro vestra salute retinetis, nouerit is
hoc esse Catholicæ fidei fundamentum, super quod consurre-
xit ædificium Ecclesiæ constructum manibus Apostolorum,
Hieron. & Prophetarum. Asserit autem & Diuus Hieronymus Augu
stino senior, Symbolum ab ipsismet Apostolis habuisse ortū.
Ruffinus. Idem docet & eadem ferè forma qua Augustinus, Ruffinus
qui Diui Hieronymi temporibus claruit, asserens hoc suis
temporibus acceptum esse ex solenni traditione maiorum:

Apostolos

Apostolos priùs quàm ab inuicē discederent prædicandi gra-
tia, normam sui futuræ prædicationis in cōmune constitus-
se 12. articulorum fidei, quam Symbolum multis & iustissi-
mis de causis vocari voluerunt. Idem est videre inter libros
Cypriani, qui & interpretatur Symbolum Apostolorū, quin *Cyprianus.*
quaginta fere annis ante Concilium Nicænum. Attamen illa
interpretatio videtur non esse Cypriani, sed potius Ruffini,
aut cuiuspiam alterius docti & eloquentis viri. Insuper Ter- *Tertul.*
tullianus vicinus temporibus Apostolorum vocat Symbolū,
regulam fidei. Ante quem & Ignatius Martyr, ipsa Aposto- *Clemens.*
lorum ætate scribens quandam epistolam ad Trallianos, re- *Symbolum*
citat in eadem totam illam secundam partem Symboli, quæ *fidei est pri-*
ad Christum attinet. Quia illi articuli concernebant propo- *ma traditio*
sitam materiam, quæ tractabatur in dicta epistola. Testatur *Apostoli-*
denique & Clemens huius nominis primus, qui & conuixit *ca.*
Apostolis, de hoc Symbolo Apostolorum, in epistola ad Iaco-
bum fratrem Domini. Ita vt rectè liceat dicere hoc Symbo-
lum esse vnam ex primis & præcipuis traditionibus Apostoli-
cis, quæ citra scriptum per manus transfusæ sunt, nihilque
continere præter merum verbum Dei, Apostolico ore Eccle-
siæ cōmunicatum. Quanquam nihilominus vniuersa quæ in
Symbolo continentur ex scripturis demonstrari poterūt, vti
luce clariùs demonstrabimus. *D.* Valde demiror, totum
Symbolum tanta diligentia Apostolica traditum, non fuisse
insertum Actis Apostolorum per Lucam descriptis, cùm in
primis hoc tam notabile ipsorum ac necessarium factum, o-
mitti non debebat. *M.* Respondet Ruffinus Ideirco hæc
quæ Symbolo continentur, non scribi chartulis aut membra-
nis, sed requiri in credentium cordibus, vt certum esset, hæc
neminem ex lectione (quæ peruenire etiam interdum ad in-
fideles solet) sed ex Apostolorum traditione didicisse. Hæc
ille. Vti enim militaria Symbola, ita & fidei, sic dari debent,
sicque occultari, vt aptè discrimen faciant inter hostes & so-
cios. Superiùs autem enarranimus causas ob quas multa ab
initio citra scriptum tradi debebant per manum, seu viuam
institutionem, veluti depositum quoddam, de quo dicit Apo-
stolus, O Timothee depositum custodi. Illinc repete. Atque
per hæc satis eluditur stolida obiectio, quam fecit aduersus
quosdam Laurentius Valla, videlicet: Symbolum fidei no-
stræ, ideo non esse traditum ab Apostolis, quia à Luca nulla

eius fit mentio inter Acta Aposto. Nam & multa alia sunt gesta atque docta ab Apostolis, quorum nusquam in suis scriptis meminit Lucas. Præter Symbolum autem Apostolorum, habemus in Ecclesia Christi & tria alia, nempè Symbolum Nicænum, Symbolum Constantinopolitanum, Symbolum Diui Athanasij: quæ Patrum Symbola appellantur, quòd à Patribus superaddita fuerint ad clariorem fidei Catholicæ expressionem propter succrescentes hæreses. *D.* Quo precor tempore? & quas ob hæreses? *M.* Oecumenicum Concilium Nicænum trecentorum decem & octo Episcoporum sub Constantino magno celebratum, circa annum Domini trecentesimum trigesimum, edidit Christi fidelibus rectæ fidei Symbolum aduersus impietatem Arrianam, quod legere poteris in histo. Eccle. lib. 10. Ruffini capit. 6. & in histor. Tripar. lib. 2. cap. 9. & in Actis eiusdem Concilij. Deinde vniuersale Concilium Constantinopolitanum centum & quinquaginta Episcoporum, temporibus Gratiani & Theodosij, circa annum Domini trecentesimum octogesimum septimum, similiter edidit Orthodoxæ fidei Symbolum, aduersus impiissimum dogma Macedonij, quo docebat Spiritum sanctum cum Patre & filio nihil habere commune, vt est videre inter acta eiusdem Concilij. Hæc autem Concilia sunt duo priora inter illa quatuor, quæ veneratur Ecclesia, sicut quatuor sancta Euangelia, habens loco verbi Dei, quod in eisdem Conciliis circa fidem est definitum. Symbolum verò quod feriatis diebus canitur per omnem Ecclesiam, sub Missarum solemniis, est contractum ex dictis duorum Conciliorum Symbolis, in nullo ab iisdem diuersum: nisi quòd istud non tacet nomen Filij, cùm loquitur de Processione Spiritus sancti. Athanasius denique vir sanctus, cui ob persecutiones Arrianorum orbis nimiùm angustus erat, edidit & ipse circa eadem tempora (quia medius erat inter dicta duo Concilia) tam suæ, quàm Orthodoxæ fidei Symbolum, cuius exordium est: Quicunque vult saluus esse, ante omnia, &c. Quo & vtitur Ecclesia Catholica in officio Primarum. Tu autem nota hoc loco, quàm sint Symbola, quibus vtitur nunc Ecclesia, vetusta, veneranda, plenáque diuini testimonij, edita suggerente Spiritu sancto ante annos plus minus mille ducentos, non vt noua fides statueretur, sed vt Apostolica luculentiùs Christi fidelibus explicaretur ad subuersionem hæresium.

Symbolis Athanasij Nicæni, & Constantinopolitani Cõcilij fusius & expressius dicitur: quod cõtinet Symbolum Apostolicũ

Nam Nicænum & Constantinopolitanum ad eliendam Manichæi insaniam, qui posuit duo numina, à quorum vno bona, ab altero verò mala originem haberent, adduut vocem istam, Vnum, ac dicunt: Credo in vnum Deum. Addunt, & hoc, Visibilium & inuisibilium. Deinde propter hæresim Arrianã addunt, Et ex Patre natũ ante omnia secula, Deum de Deo, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Cõstantinopolitanũ verò propter hæresim Macedonij, qui docebat Spiritũ sanctũ esse seruũ Patris & Filij, non solùm dicit, Credo in Spiritum sanctum, sed addit, Dominũ & viuificantem, qui ex Patre (cui superaddidere Latini, Filióque) procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur. Adiiciens præterea, Qui locutus est per Prophetas, ad destructionem erroris dicentium quòd Prophetæ locuti sunt, vt phanatici. In Symbolo autem Athanasij adeo dilucidè, adeóque vere, & articulatim exprimitur veritas diuinæ essentiæ, cum personarum Trinitate, & quomodo Christus æqualis sit Patri secundum diuinitatem: minor verò secundum humanitatem, contra errores Arrij, Eunomij, Eudoxij, ac complicum, vt non possit dilucidius, aut verius. Itaque Symbola Patrum sunt declaratiua Symboli Apostolorum, fusiùs & explicatiùs ponendo ea, quæ in illo succinctius dicta erant. Illud tamen vt primum est, ita & præcipuum, continens sufficienter credenda, quantum satis est ad debitam & simplicem confessionem fidei. Vnde Tertullianus vocat ipsum regulam fidei. Basilius, confessionem fidei, Augustinus verò, nunc regulam fidei, nunc fundamentum fidei. Quod olim tempore Augustini & ante ea tempora à Cathecumenis memoriæ mandari debebat & retineri, vt ex prælegata Augustini sententia audisti. Sicuti & in Concilio Laodicensi constitutum legitur capite quadragesimotertio sub his verbis. Baptizandos oportet Symbolum discere, & quinta feria vltimæ septimanæ vel Episcopo vel Presbytero reddere. Idem dicitur in Concilio Græ. quod Martianus Papa coëgit cap. 49. Oportet autem his diebus (scilicet trium septimanarum ante Pascha) qui baptizandi sunt vt Symbolum discant, & in quinta feria nonissimæ septimanæ Episcopo vel Presbytero reddant. Non enim, nisi

Symbola patrũ declaratiua sunt Symboli apostolorũ.

quid seruetur in Symbolo.

k 2

per fidem habemus accessum in gratiam istam Euangelicam in qua stamus, &c. Symbolum autem Apostolorum docet nos præcipuos articulos eorum quæ fide retinenda sunt, vnde & salubriter cõstitutum legimus ab Agarens. Synodo, vt hoc Symbolum ab omnibus vna die ante dies octo Dominicæ resurrectionis publicè in Ecclesiam conuenientibus publicaretur, vt & quid credendum esset omnes scirent, & quanta sibi à Deo collata essent beneficia, non ignorarent.

Quid verbum, Credo, significet, & quòd in omnibus disciplinis prima principia credere oporteat, nedum in disciplina Christiana, nihilq; inuita ferè geri posse absque fide prauia.

CAPVT III.

MAGI- NVNC autem prosequamur articulos fidei, hoc est, ea quæ fide christiana credenda sunt, secundum ordinẽ traditionis Apostolicæ. Et primò quidem ostendemus ex verbo Dei, quę sint credenda de Deo patre. Secundo, quæ sint credenda de Deo filio pro nobis incarnato & passo. Tertiò, quæ sint credenda de Spiritu sancto, & operatione eius, quam operatur in Ecclesia Catholica. *D.* An igitur credenda distinguantur secundum numerum personarum in diuinis? *M.* Omnino. adeò, vt Apostolica diligentia vnum articulum Patri, sex Filio, quinque aptauerit Spiritui sancto. Quæ autem à populo Christiano velut symbolum rectè fidei retineri debent, de Deo patre, in hunc vnum articulum contraxerunt Credo in Deum patrem omnipotentem factorem cæli & terræ. Cuius profectò articuli tot sunt sacramenta, quot voces. Cæterùm nos demonstrationes nostras expandemus, non sanè pro maiestate & amplitudine rei, sed quantùm satis erit institutioni populari, illam vbique velut scopum præ oculis habentes. Nam ad illam ritè perficiendam suo tempore, hoc nostro labore te præparare intendimus. Principio itaque verbum, Credo, quòd propriè significat? *D.* Dictis vel factis fidem habere. Nimium Quirites, inquit Cicero, creditis vnicuique. Et Virgilius: Nimium ne crede colori. Aliquando verò significat fidei committere, siue seruandum tradere. Plautus. Vbi is obiit mortem, mihi id aurum credidit. *M.* Vtrámque hanc significationem est inuenire in scriptura sacra, Ioan. 2. capitu. Multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius, quæ faciebat, hoc est, dictis & factis eius fidem adhibuerunt. Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, hoc est, non committebat se fidei eorum. Ipse enim sciebat quid esset in homine. Prior autem significatio, vt in historiis, in negotiis, in iustitiæ, & amicitiæ legibus, ita & in religionis materia locum habet, quoties assensum præbemus: non quod nobis res perspecta sit, sed quia referentis veracitatem confidimus minimè fallacem. Verùm sicuti alia est maiestas diuinorum, alia rerum humanarum, alia auctoritas Dei reuelantis mysteria, alia hominis humana referentis negotia, ita alius est modus credendi Deo diuinisque mysteriis, alius credendi homini, & humanis negotiis. Illic firmum, certum, indubitatum assensum adhibere oportet: hic verò non nisi qualem res narrata, narrantisque veracitas expostulant. Vnde Theologis in materia religionis, verbum, Credo, idem valet, quod teneo & iudico in corde meo verum esse idque firmiter & absque vlla formidine de oppositio: non sanè aliam ob caussam, quàm quia sic reuelauit Deus, apud quem nulla est fallendi potestas. Sic docuerunt Christus & Apostoli eius, sic habent scripturæ sacræ, & Traditio sancta, sicuti nobis constat legitimo testimonio matris Ecclesiæ. Quæ certè vna est & integra ratio rectè credendi ea quæ religionis nostræ sunt, extra quam, si quis aliam quærat, errat. Nemo enim credit quod fidei est, quia sic suggerit iudicium proprij sensus, vel quia sic demonstrat ratio à rebus sumpta, aut ita suadetur coloratis, neruosisque orationibus, aut denique, quia eo modo tradunt vel Sectariorum vel Catholicorum doctores, sine quòd ita inueniatur in hoc vel in illo cuiuspiam Scriptoris libro: Sed tantummodò credit, quicunque rectè credit, propter caussam iam dictam, vt latius ex supradictis meminisse debes. In primis itaque qualis sit sermo in capite Symboli diligenter aduerte, & quali principio inchoetur solicitus pertracta. Primo si quidem loco collocant Apostoli verbum, Credo, quasi dicerent: Non iubemus vos discurere diuina mysteria, sed credere, nequerationem perquirere, sed fidem simpliciter ac immobiliter adhibere. Quia non nisi credendo habemus accessum ad Deum, & in gratiam istam, quæ est per Christum. In super sacræ scripturæ non nisi per fidem nos instituunt ad salu-

Articuli distinguuntur secundum distinctionem personarum in diuinis.

Quid significet verbum Credo.

Theologis quid valeat verbum Credo.

Cur primũ verbũ Symboli sit Credo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem. Denique quidquid est religionis Christianę, non nisi credendo intelligitur, dicēte Esaia: Nisi credideritis, non intelligetis. Hinc Saluator, hinc & Apostoli omnibus modis, & præ omnibus fidem inculcant atque credere, quod ab illis pendeat vniuersa institutio Euangelica. D. Cæterùm indignúmne appareat salutem totius generis humani alligatam esse fidei siue credentiæ, & non potiùs certæ scientiæ vel euidenti alicui notitiæ? Istud sane sophis illis antiquis quasi risum moueret. M. Respondet elegāter ad hāc quæstionē Magnus ille Basilius in suis cōmētariis super Psal. 115. dicēs. Nequis sermonem nostrum aliquis irrideat, quasi citra probationem auditores ad ea credenda quæ dicimus, facilè inducamus. Necesse namque est cuilibet disciplinæ indemonstrata esse discētibus principia. Quoniam circa principia pugnantes ac contendentes, rectè ac ordine posse ad finem procedere, impossibile est. Hoc enim manifestè ex iis, quæ sunt externa, apparet. Nam si Geometriæ prima principia non concedas, impossibile fuerit inde quidquam concludere. Item in Arithmetica, qui primis repugnant elementis, reliqua, quæ ex his sequuntur, impediunt. Sic à medicis, medicinæ principia minimè demonstrantur. Denique in quolibet studio quod ordine in finem procedit, impossibile est primorum subiectorum demonstrationes inquirere. Sed necesse est omnium artium, quæ probatione nituntur, principia sine inuestigatione, aut ratione admittentem, ad reliqua, quæ deinceps sunt respicere. Sic & Theologiæ mysterium, ex fide minimè rationibus probata, ædificium quærit. Hæc ille. D. Vt quid ergo Dominus meus promisit demonstrationes se facturum articulorum fidei, quæ demonstrari nequeunt. M. Principia doctrinæ Christianæ primò prima, sunt, Deus verbo suo reuelans: Scriptura sacra: Traditio Apostolica: & Catholicæ Ecclesiæ auctoritas. Quæ neutiquam demonstrari possunt, interim certa haberi debent, licet indemonstrata permaneāt. Neque idoneus est ad vllam partem institutionis Christianæ, qui vel repugnat istis, vel circa hæc ingenio cōtendit. Principiis autem præsuppositis, vt præsupponi debent, faciemus demonstrationes, quales in vnaquaq; disciplina expectare conuenit, hoc est, ex primis præcipuis certissimisque eius disciplinæ principiis, claras syllogismo perfecto illationes. Quales in re Theologica & circa articulos fidei, inducunt indubitatam

Esaiæ 7.

Num indignum sit salutē esse alligatam fidei siue credentiæ.

Nullam esse disciplinam cuius princípia non præsupponatur credenda.

tam certitudinem eius, quod concluditur. Et licet non faciāt conclusionem euidentem, quod fides sit rerum non apparentium, tamen excludunt omnem prorsus de oppositō formidinem, vt certiùs, vt securiùs, vt infallibiliùs intelligat, quicunque ex principiis religionis nostræ fide cognoscit, Deum vnum esse, & trinū, Christum redemptorem mundi esse, aut carnis resurrectionem futuram, quàm qui scit clara illatione physicis principiis hominem susceptiuum esse disciplinæ. Recte igitur promisimus nos facturos demōstrationes, quia ostendemus credenda & agenda Christianè, ex primis nostræ disciplinæ principiis (quæ plus habent certitudinis, quàm omnia aliarum disciplinarum principia) idque syllogismo perfecto & euidenti, haud secus, atque fit in aliis disciplinis. Quòd autem non sit absurdum, passim & in primis requiri ab alumnis religionis nostræ vt credant: pulcherrimè ostendit D. Cyprianus dicens. Nec nauem quis ingreditur, vt liquidō ac profundo vitam committat elemento, nisi se priùs credat posse saluari. Nec agricola semina sulcis obruit, & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit venturos himbres, affuturum quoque solis teporem, quibus terra confota, segete multiplicata frugem producat, ac ventis spirantibus nutriat. Nihil denique est, quod in vitā geri possit, si non credulitas antè præcesserit. Quid ergo mirum, si accedentes ad Deum credere nos primò omnium confitemur, cùm sine hoc nec ipsa exigi possit vita communis? Hæc autem icerico in principio præmisimus, quia pagani nobis obiicere solent: quòd religio nostra, quæ quasi rationibus deficit, in sola credendi persuasione consistat. Et ideo ostendimus nec agi, nec stare aliquid posse, nisi præcesserit vis credendi. Denique ideo & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas, & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina. Imperij quoque vnus insignia sulcipit, dum creditur sibi vrbes, & populos, armatum quoq; exercitum parituros. Quòd si hæc singula, nisi priùs crediderit futura, nullus aggreditur: quomodo non multò magis ad agnitionem Dei credendo veniatur? Hæc Cyprianus. Cùm itaque dicitur Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ, idem est ac si diceretur, firmissimè teneo, & persuasum habeo ex reuelationibus diuinis, quòd sit Deus aliquis

Non debet iudicari alienū, quod scriptura possim requirere vt credimus.

Breuis explicatio primi articuli

Universidad de Deusto
Biblioteca

non autem Dij plures, in quem fiducialiter tota animi affectio tendo: Item credo, quod is sit pater Domini nostri Iesu Christi, a fectú que paterno omnibus nobis præsideat: Et quod sit omnipotens, vt nihil possit ei resistere: Et creator omnium, quæ cæli & terræ nominibus comprehenduntur, vt nihil sit extra ipsum. At nunc paulò exactius discutiamus singula.

Quid significetur nomine, Deus.

CAPVT IIII.

M. AGI. HIc in primis inquirendum venit, quid, & cuius natura sit Deus. Deinde cur dicat Symbolum, Credo in Deum, singulatim, & non sic, Credo in Deos, numero plurali. *D.* Scio quòd vox Θεὸς Græcis deducatur ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc est, à curredo: quòd vbique dum opus est accurrat, adsit, opémque ferat. *M.* Secundum alios vero ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, hoc est, à speculando, quòd spectet omnia. Iuxta illud Apostoli: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius. *D.* Cæterum quæ est huius vocis Deus, etymologia? *M.* Incertum id est: Nisi quòd quidam putant, Deum à Græca voce τὸ δέος dictum, quod timorem significat. Ideóque sic dictum, quod præ omnibus illi timor debeatur. Iuxta illud Statij: Primos in orbe Deos timor fecit. *D.* Dimissa autem etymologia vocis, hoc precor, vt definias mihi, quid propriè sit Deus, & cuius naturæ? *M.* Fili, egóne tibi definiam naturam eius, qui lucem habitat inaccessibilem? De quo Esaias, Vere tu Deus absconditus es, de quo Sophar Naamathites Iob inquit, excelsior cælo est Deus, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensurâ eius, & latior mari. Deum nemo vidit vnquam, sed nec videri potest, nullòque intellectu valet proprie cogitari, ita nulla potest diffinitione definiri. *D.* Nihilominus legi Ioannem Baptistam dixisse: Vnigenitus Dei filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrabit. Ergo quantùm constare poterit ex illius enarratione, aliisque scripturis sacris, vel tantùm quæso edissere nobis diuinæ naturæ qualitatem? *M.* Libenter. Principiò itaque sic habet scriptura. Ego sum alpha & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. Igitur Deus est principium & finis, non huius rei, vel illius, sed totius ordinis rerum, & omnium quæ mundi ambitu, vel vniuersi nomine complectuntur. Hinc esse, hinc bene esse, hinc rerum substantiæ, rerúmque accidentia, & omnes denique omnium naturarum essentiæ, vires, ac proprietates. In huoc quoque velut vnicum finem, cursu reciproco remeant vniuersa. Ne quis verò opinetur omnia quidē procedere à Deo, omniáque in Deum recurrere, non tamen in Deo, sed in propriis subsistere viribus: ideo superaddit scriptura paulò expressiùs, dicens: Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum. Qui dicit omnia, prorsùs nihil excludit. Deus igitur est, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia, non solùm ex quo, & per quem sunt omnia, sed etiam in quo sunt omnia, adeò vt nihil eorum quæ sunt, vel momentum subsistere possit in seipso. Item Deus appellatur lumen quod est super omnes, per omnia, & in omnibus nobis, quod & operatur omnia in omnibus. Etiam Deus est qui efficit nos in hoc ipsum, vt scilicet absorbeatur quod mortale est à vita. Ad hęc, Deus lux est, & pater luminum, illuminás omnem hominem vementem in hunc mundum, dans Solem, vt inquit Hieremias, in lumine diei, & ordinem lunæ ac stellarum in lumine noctis. Ne autem existimet quispiam, Deum esse substantiam Solis, aut astrorum, more gentium, addit Propheta, Hæc enim & omnia fecerunt manus eius. Præterea, Deus est spiritus, inquit Saluator, ne scilicet corporeum quid imagineris, cùm de Deo sermo est, sicut fecerunt olim Anthropomorphitæ. Item Deus caritas est, ne rigidum quid suspiceris dum castigat electos, aut perdit sceleratos. Dat insuper sui noticiam Deus dicens: Ego sum qui sum: Et dices, inquit ad Moysen, qui est, misit me. Ratio autem cur sic aperi voluerit, est, quoniam ipse est suum esse & essentia, vt inquit D. Thomas, ince mmutabiliter semper existens, cui nihil accedit, nihil potest decedere. Quare nec præteritum agnoscit, neque futurum. Hinc Christus secundum quod Deus, Antequam Abraham, dicit, fieret, ego sum. Esse enim sine præterito & futuro conuenit mihi, secundum eam naturam, quam habeo Deo patri consubstantialem, non autem secundum eam, quam in mortalem ex mortali ma-

Quid significet vox Deus.
Heb. 4.
Nemo potest comprehendere naturā Dei.
1. ad Tit. 6.
Esai. 45.
Iob 2.
Ioan. 1.
1. ad Tim. 6.
Explicatur natura diuina quatenus ipse enarrabit. Ioan. 1.
est in scripturis reuelata.
Apoc. 1.
Rom. 11.
ad Ephe. 4.
1. ad Cor. 12.
1. Ioannis 1.
& Iacob. 1.
Ioan. 4.
Ioan. 4.
Exod. 3.
Ioan. 8.

tre assumpsit. Vt autem philosophicè dicam, Ens entium Deus: Primum mouens immobile, mouens tamen vniuersa Deus: Actus purus simplicissimáque natura Deus, Imò omnium naturarum, vt ita dicam, natura Deus: Omnium viuentium vita Deus: Omnium perfectionum plenitudo Deus: Omnis denique decoris, maiestatis, ac pulchritudinis forma, & exemplar Deus: Et quidquid in omnibus rebus, tam corporalibus, quàm incorporalibus videri potest aut intelligi: hoc supra omnes modos & fines, infinitis gradibus in Deo eminentius est.

De vnitate Dei, quomodo ex scripturis, & ratione demonstretur.

CAPVT V.

MAGI. NVNC autem & hoc discutiendum est, cur dicatur, Credo in Deum, singulariter. *D.* Quia nimirum Deus noster Deus vnus est, & non sunt Dij multi. *M.* Ita sanè credendum est indubitata fide, & propterea Symbolum Constantinopolitanum addidit particulam exclusiuam pluritatis, dicens: Credimus in vnum Deum, conformiter scripturæ, quæ ait: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et alibi: Ego Dominus Deus tuus, & non est alius Deus præter me. Et per Esaiam prophetam: Ego inquit primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus. Ante me quoque non est factus alius Deus, & post me non erit, & præter me nullus est, Esai. 43. & 44. Et Saluator in Euangelio sic ait ad Patrem: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, Ioannis 17. Ecce quàm pulchrè declarat scriptura vnum esse Deum, & sic vnum: vt neque ante illum fuerit alius, neque post illum futurus sit alius, neque aliquis alius Deus simul cum illo. Nam qui Dij nominantur inter Gentes, non sunt Dij, sed ficta falsorum Deorum simulacra, prout Apostolus Christi dicit. Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quia nullus est Deus nisi vnus. Nam si sunt qui dicuntur Dij, siue in cælo, siue in terra, (siquidem sunt Dij multi, & domini multi) nobis tamen non est nisi vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in illo, & vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia, & nos per illum. Sed non in omnibus est scientia, id est, clara & certa notitia huius rei. Vidésne Apostolum hic

Probatur scripturis nõ esse nisi vnũ Deum.
Exod. 20.
Deut. 6.
Nihil est idolum in hoc mundo.
2. Cor. 8.

Me asserentem idolum prorsus nihil esse? *D.* Quomodo nihil, cùm certum sit idolum esse figuram ligneam, auream, aut lapideam? *M.* Nosti quid vox idolum significet? *D.* Idolum & simulacrum, vnum & idem significant, licet in diuerso idiomate. Simulacrum vox Latina est, à similando dicta. Idolum verò Græca vox ab *εἶδος*, species, quod speciem & imaginem inanem præ se ferat, cùm absit veritas. *M.* Hinc, quæ nos spectra vocamus: illa Græci vocant idola. Hæc est vera & Germana significatio vocabulorum. Verùm in scripturis sanctis, sunt hæc vocabula appropriata ad statuas & imagines eius, quod falsò numen creditur, sicut baptismus significans ex se omnem ablutionem, appropriatum est, vt nobis significet ablutionem Sacramentalem. Idolum igitur hic, atque in aliis locis scripturæ accipitur pro statua, atque simulacris, & imaginibus erectis ad repræsentandum id, quod falsò creditur Deus, repræsentans quidem Deum, sed mendaciter, quia omnino non est Deus, quod pro Deo repræsentatur. Ideóque Apostolus verissimè dixit. Idolum nihil esse, hoc est, nihil habere in se, eius, quod creditur, numinis aut veritatis. Siquidem ficta falsáque est efficiens eius, quod non subest. Quam ob causam, statuæ & imagines Sanctorum inter Christianos nequaquam dici possunt simulacra, aut idola, quia nihil tanquàm Deum, nihil item mendaciter repræsentant, sed vera est earum repræsentatio, eius scilicet quod re vera est, & sub ea quidem ratione est qua præsentat, vt statua Diuæ Virginis repræsentat nobis virginem Mariam, tanquàm matrem Domini, & speculum virtutis, quod reuera ita est: non autem repræsentat eam tanquam Deam, quomodo idolum Dianæ repræsentabat Dianam tanquàm Deam, idque mendacissimè. Si certè fieret apud nos statua alicuius Sancti, ad repræsentãdum sanctum illum tanquàm Deum Christianorum, iam verum esset idolum, sicuti idolum Iouis, aut Solis. Itaque idolum vel simulacrum, prout Ioannes loquitur, est quidquid colitur tanquàm Deus, cùm reuerà non sit Deus, nihil habens numinis, aut omnipotentiæ, neque in se, neque in eo cuius figuram gerit. Nihil in se, quia in idolo ligneo, aut aureo nihil est præter naturam ligni aut auri, quod facilè probat ignis, dum admouetur, comburens lignum, & liquefaciens aurum: quamuis nihilominus plurimæ gentes crederent eiusmodi rebus veraciter inesse numen, adorantes lignum

Idolũ & simulacrũ idẽ significant.
Appropriatio vocabulorum.
Descriptio Christiana ideli.
Statuæ & imagines sãctorum, non possunt dici idola.
1. Ioan. vlti.

lignum vel lapidem, facta in imaginē tanquàm verum simul Deum. *D.* Est possibile, vt homo crederet, figuræ saxeæ, ligneæ vel aureæ inesse diuinitatē, quibus nec humana quidem inerat intelligentia? *M.* Tanta erat caligo erroris in hominibus illis, vt crederent lapideas statuas, virtute numinis in iis existentis, audire preces, responsa dare, & oracula bona prospicere cultoribus suis. Atque hanc sanè ob causam improperat eis Psalmista dicens: Simulachra Gentium argentum & aurum: opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur, oculos habent, & nō videbunt: aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt: manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant, qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Et iudicum 6. Cùmque dixissent viri ciuitatis ad Ioas, Produc filium tuum huc, vt moriatur, quia destruxit aram Baal, & succidit nemus: respondit ille, Nunquid vltores estis Baal, vt pugnetis pro eo? qui aduersarius est eius, moriatur antequam lux crastina veniat. Si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius. Ex illo die vocatus est Gedeon Hierobaal, eò quòd dixisset Ioas, vlciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram eius. Et Esaiæ 44. Succidit cedros, tulit ilicem, & quercum, quæ steterat inter ligna saltus. Plantauit pinum quam pluuia nutriuit, & facta est hominibus in focum: sumpsit ex eis, & calefactus est, & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est Deum, & adorauit, fecit sculptile, & curuatus est ante illud: Medium eius combussit igni, & de medio eius carnes coxit, & comedit, coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit. Vah calefactus sum, vidi focum: Reliquum autem eius, Deum fecit, & sculptile sibi, curuabitur ante illud, & adorabit illud, & obsecrabit dicens, Libera me: quia Deus meus es tu. Insuper Exod. 32. locutus est Dominus ad Moysen dicens, Vade, descende, peccauit populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti: recesserūt citò de via, quam ostendisti eis: fecerúntque sibi vitulum conflatilem, & adorauerunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt, isti sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Ex his fili, luce clariùs constat, eam olim fuisse cæcitatem in hominibus, vt crederent fabricata & excisa in imagines, aurum, lignum aut lapidem, veraciter esse Deum. Quam illorum cæcitatem

Quomodo Gentes crediderint ligno inesse numē.

cæcitatem magis dementabat illusio dæmonum, nonnunquam dantium responsa per os idoli, nonnunquam mentientium curationes morborum, cùm non essent curationes, sed cessationes potius à maleficiis, quibus affligebant miseros donec implorarent numen idoli. Interim tamen quidam perspicatioris ingenij satis intelligebant simulachrum siue idolum esse opus hominis, ex ligno vel auro absque sensu & numine: veruntamen Iouem, aut Ianum, aut Venerem, *scilicet* aut Solem, aut lunam, vitulum, bouem, aut serpentem, aliámve feram, cuius imaginem habebat idolum, veraciter Deum esse credebant, suoque numine & omnipotentia possе iuuare cultores suos: paulò quidem callidius, quàm alij, sed non minùs insipienter: sicut enim lignum, & lapis, ita Iupiter, Ianus, Venus, Sol, luna, ignis, bos, vitulus, serpens, creaturæ Dei sunt. Imò stultiùs credebant isti, quoniam Iupiter, Venus, Saturnus, cùm viuerent, homines erant impuri, & vehementer scelerati, nunc quoque condemnati manent perpetuò in tormentis inferni, tantùm abest, vt vel numen habeant, vel possint ipsi alios iuuare. In hoc profectò errore fuerunt ante prædicationem Euangelij, non solùm plebei, sed & sapientes mundi huius, vt pater ex Epist. Pauli ad Roman. cap. 1. *D.* Et quid obsecro potuit eò cæcitatis adigere hominem, vt crederet manu factis statuis, aut brutis animātibus, aut mundi elementis inesse diuinitatem, salutémque posceret à lapide vel ligno, quibus nec vita inerat, nec forma, nisi quam finxerat artifex manus hominis? *M.* Quid eò adegerit, pulcherrimè explicat Apostolus ad Rom. 1. dicens, Quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis incorruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Caussa igitur, propter quam gentium patres factæ sunt tam obcæcati idololatriæ, est, quia non glorificauerunt Deū secundum mensuram notitiæ, quam de eo acceperant, neque gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, excæcante eos malitia eorum. Et quicunque (etiamsi Christiani hominis nomen gerat & professionem) non glorificauerit Dominum Deum suum cum gratiarum actione, iuxta mensuram

Aliū nō credebant inesse lapidi aut ligno numē. Insipientiùs est credere Iouem, quàm Iouis statuā Deum esse.

Quid præbuerit causæ idololatriæ.

Non glorificans Deū secundum gratiā acceptā, plerūque fit idololatra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mensuram notitiæ, quam de illo accepit, euanescet ille in cogitationibus suis, & sic obscurabitur insipiens cor eius, vt tandem non habeat alium sibi Deum, quàm ventrem proprium, aut æs in arca, aut mundi pompam, aut quid aliud multò fortasse absurdius. *D.* Inter Christianos homines nè vnum quidem talem adhuc cognoui. *M.* Et talibus hominibus plenus est orbis Christianus. An vsquam desint, qui omnia ventris caussa faciunt? aut auari? aut superbi? *D.* Deesse nt? Deus bone, quàm copiosa horum vbique est copia. *M.* De primis pronunciat scriptura, quòd illorum Deus venter sit: Insuper auaritiam desinit esse idolorum seruitutem: Denique superbos appellat mundi cultores & amatores: nempe qui omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus. Matth. 23. & qui ambulant secundùm seculum mundi huius ad Ephes. 2. de quibus etiam habetur primæ Ioannis 2. ac 4. aliisque multis in locis. *D.* Attamen isti omnes colunt nobiscum vnum Deum, & Christum Saluatorem filium eius. *M.* Audi precor Apostolum: Confitentur, inquit, se nosse Deum, factis autem negant. Et Propheta, Hic populus labiis me honorat, cor autẽ eorum longè est à me. Insuper constanter pronũciat Ioannes Euãgelista, inquiens, qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in coueritas non est. Quam sanè ob caussam rectè velut ἄθεοι à Domino iudicabuntur in iudicio veritatis, quicunque eiusmodi sunt. Nam vbi transierit mundus & omnis gloria eius, prout transibit, si verum dicunt Christus & Apostolus eius Ioannes, nõne tum ἄθεοι erunt mundani, hoc est illi, qui in mundo & honoribus eius finem suũ constituerint? Postquàm destruxerit Deus & escam & ventrem, prout destruet secundum Apostolum, vbi tunc manebit ventri deditorum Deus? Et viri diuitiarum, postquàm dormierint somnum suum, nihilque inuenerint vltra in manibus suis, vbi precor tunc erit soluum illud suum congestæ pecuniæ idolum? An tunc temporis minùs erunt ἄθεοι quàm idolatræ gẽtes, postquàm igne perierit quidquid finxerit manus hominis? Tunc dicet ipsis Dominus, vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam? De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum, surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Videte quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. Illi igitur qui

Multi Christianorum sunt idololatræ.
Ad Phi. 3.
Ad Eph. 5.
Ad Tit. 1.
Esai. 29.
Matth. 15.
2. Ioan. 2.
1. Ioan. 2.
1 Cor. 6.
Exprobratio Domini ad idololatræ.
Deute. 32.

Deum

Deum exli pro Deo suo non colunt ex animo, neuerà non habent Deum, licet ita appareat, & aliqualem fidei confessionem habere videantur: Non quòd Christiani non sint, sed quòd veraciter non colunt, quod secundùm fidem confitentur. Cæterùm de hoc alibi fusiùs dicendi erit locus: hoc loco sufficiat. Primò, quòd in fide oporteat cognoscere esse aliquem verum Deum, idque voce & opere, mente & affectu, non tam in speciem, quàm secundum veritatem: nè in re cadat illud Psalmistæ, Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus: Sed audi quid addat, Corrupti sunt, inquit, & abominabiles facti in studiis suis. Secundò quòd necessarium sit credere & confiteri, Deum esse vnum, & nullo modo plures.

Duo hoc loco commendãda memoria.
Psal. 13.

Quibus rationibus demonstretur vnitas Dei, aduersus eos non recipiunt scripturas.

CAP. VI.

DISC. Qua ratione persuadẽdum vnitatem esse deũ ijs qui scripturas nõ recipiunt.

TEx Scripturis iam satis supérque probatum est, vnum esse Deum, non plures. Verùm, quid dicemus iis, qui scripturas non recipiunt. *M.* Aduersus eos, inquit Ioannes Damascenus, qui diuinæ scripturæ non credunt, sic differimus: Deus perfectus est, & indeficiens secundum bonitatem, sapientiam, & virtutem, sine principio, sine fine, sempiternus, increatus, scriptus, &, vt simpliciter dicam, secundum omnia perfectus. Si igitur multos asserimus Deos, etiam in multis differentiam contemplari oportet. Nam si nulla in ipsis differentia, vnus potius erit, & nõ multi. Si autem differentia est in ipsis, vbi perfectio? Nam siue secundum bonitatem, siue secundum virtutem, siue sapientiã, siue tempus, siue locum, vnus subeat deficimen, à perfecto decidit. Nõ itaque fuerit Deus. Sin autem fuerit per omnia identitas: vnum potius ostendet, & non multos. Quomodo etiam si multi diuérsique sint, increati scripti erunt? Quandoquidé vbicunq; fuerit vnus, nequaquã erit alter. Quo pacto eriã & ab huiusmodi multis gubernabitur mũdus, & nõ dissolueretur, ac corrumperetur, arrecta in ipsis gubernantibus pugna? Differentia enim cõtrarietaté inducit. Si autẽ dixerit quispiã, quod quisque parti principatur, quid ergo idipsum est quod ordinat, & hanc illis distributionẽ effecit? Illud sanè fuerit valétiore iure

Ioãnes Damasce. Orthodoxæ fidei, libro 1. cap. 5.

Deus.

Deus. Vnus ergo perfectus Deus est, incircunscriptus, vniuersi factor, contentorque & gubernator superperfectus & anteperfectus. Necessitas insuper etiã naturæ est monadem diuinitatis esse principiũ, Hæc ille. Addo, si duo sunt Dij, vel neuter est ab altero, vel alter ab altero dependeus. At vtrunque æque repugnat, & eandem includit contradictionem. Si enim neuter est ab altero dependẽs, ergo neuter est primum vniuersale, summúmque bonum à quo omnia: & sine quo nihil, quia alterum bonum quod etiam fingitur Deus, nõ est ab illo, neque in illo, neque illius subiicitur potestati. Quare collega Deus non est omnipotens. Si vero alter dependet ab altero, rursum hic est contradictio. Nam quod dependet, non est primũ ac summum à quo omnia, ergo nec Deus. Ex his & pluribus aliis euidenter concluditur: non solùm hæresim, sed & contradictionem, includere, si quis asserat duos vel plures esse Deos. *D.* Quomodo contradictionem? nunquid ex Paulo dictum est suprà, siquidem sunt Dij multi, & domini multi? *M.* Hoc Pauli, vel intelliges dictum esse secundum vanam falsámque imaginationem Gentilium idololatrarum, vel secundum phrasim quandam scripturæ: Dij scilicet participatione quadam, qua eminent suprà alios homines, velut vicem Dei gerentes in terra. Qua phrasi rex dici solet, qui prorex est, aut cõsul, qui procõsul, aut propretor, qui locum supplet prætoris. Hoc pacto Moyses dictus est Deus Pharaonis, Exo. 7. Hoc pacto & principes populi Dij vocantur, Exod. 22 Diis non detrahes. Hoc denique modo viri sancti Dij quadam ratione sunt & filij Dei. Hinc in Euangelio Christus ad osores suos dicit, Nõne in lege vestra scriptum est, Ego dixi, Dij estis? Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, & nõ potest solui scriptura: quam pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, Quia blasphemas: quia dixi filius Dei sum? Verùm hi non sunt natura Dij, sed solummodò veri Dei benignitate, hac magnifica appellatione digni habiti, vel quòd legatione fungantur pro Deo, vel diuina quadam virtute & sanctitate præemineant suprà alios ranquam Dij quidam essent. *D.* Esto. Verùm nõnne Pater est natura Deus, & Filius natura Deus? & Spiritus sanctus similiter natura Deus? *M.* Symbolum B. Athanasij, quod comprobauit Cõcilium Oecumenicum, & vniuersa insuper Ecclesia in vsum publicũ recepit ab

Includit contradictionẽ plures esse Deos.

Explicatur ex Paulo.

Legati Dei in terris, & sancti participatione quadã Dij sunt.

Ioan. 10.

An trium personarum in diuinis, quælibet sit naturã Deus.

anno Domini 1340. (nam tunc claruit vir ille sanctus, & scientia rerum, diuinarum illustris super omnes coætaneos suos) id clarissime docet, hoc modo. Fides, inquit Catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immẽsus Pater, immẽsus Filius, immensus Spiritus sanctus. Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus. Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus. Sicut non tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus, & vnus immensus. Similiter, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus. Et tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotẽs. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Et tamẽ nõ tres Dij, sed vnus est Deus: Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus. Et tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus. Quia sicut singulatim vnamquãque personam Deum ac Dominũ confiteri Christiana veritate compellimur: ita tres Deos, aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre solo est, nõ factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo Pater, non tres Patres vnus: Filius, nõ tres Filij, vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti. Et in hac trinitate, nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales. Ita vt per omnia, sicut iam suprà dictum est, & Trinitas in vnitate, & Vnitas in Trinitate veneranda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de Trinitate sentiat. Hæc ille. *D.* Equidem insumpsi ego non parum olei in libris Aristotelicis, attamen eiusmodi Philosophiam nondum inueni, vt quippiam simul vnum sit, & trinũ. Quòdq; tres diuersæ personæ, quarum vna non est alia, habeant planè vnam eandémque, atque indiuisam naturam, denique quòd vna persona discreta sit ab alia, nihil tamen ibi prius, nihil posterius, vna genita, alia ingenita, nihil tamen maius, nihil minus. Et quo nihil mirabilius dici posset, quòd quælibet persona sit Deus & Dominus, & tamen non tres Dij, aut tres Do-

Obiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini, sed vnus Deus & vnus Dominus: Quis intelliget?

Solutio. *M.* Dicitur Esaiæ. 7. Nisi credideritis non intelligetis. Vana est hic omnis philosophia, vana quælibet humanæ cogitationis subtilitas: Nerui Dialecticorum argutiarum nihil hic nectunt. Redigere oportet sensum in obsequium Christi ac fidei. Si quando obmurmuret rationale iudicium, exclama cum Apostolo, O altitudo maiestatis diuinæ, quam incomprehensibilia manent, quæ in te & circa te sunt, quàm inuestigabiles sunt viæ tuæ. Altiùs noli interrogare, si non vis errare. Qui curiosè tentant alta fluminum: periculo proximi sunt, sic qui exquisite nimis scrutantur inscrutabilia Dei, prope errorem, non citra discrimen volitant. Symplicitèr credendum est definitioni Ecclesiæ, factæ ex verbo Dei & scripturis sacris, quæ apertè testantur tres esse distinctas personas in diuinis, sub nominibus ac proprietatibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti, siue Patris, Verbi, & Spiritus sancti. Matthæi vltimo: Data est mihi, inquit Saluator noster, omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Iterum 1. Ioannis 5. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Item ego & Pater vnum sumus. Et Spiritus sanctus, quem ego mittam vobis, Alibi, quem Pater mittet in nomine meo, ille est, qui viuificat omnia. Item misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra. Ad Galatas quarto. Similiter ad Ephesios primo docemur, quòd Deus Pater est reformans, & reconcilians sibi mundum per Christum filium suum in Spiritu sancto. Eadem nihilominus personarum Trinitas nobis insinuatur, etiam in veteri Testamento: Geneseos primo, Faciamus hominem ad imaginem nostram. Imago est personæ, ideo cùm dicitur, faciamus nos, idque ad imaginem nostram, non meam, ad pluralitatem pertinet personarum inter sese loquentium. Iterum quando dicitur Exodi tertio, & Matthæi vigesimo secundo, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, in tribus personis humanis, quarum Isaac, ab Abraham, Iacob verò ab vtroque processit, insinuatur nobis, & numerus diuinarum personarum, & aliqualis ordo. Dico aliqualis: quia humana diuinis per omnia consonare nullo modo possunt. Hanc superbenedictæ Trinitatis confessionem retinuit, docuit, retinet & docet Ecclesia sancta à primis

Circa mysteria diuinitatis oportet simpliciter credere.

Ioan. 10.

primis suis vagitibus hucusque, non solùm ad sanguinem, sed vsque ad tolerantiam mille tormentorum, mille etiam mortium resistendo contradicentibus. *D.* At nunc bona illatione sequi videtur. Tres sunt personæ in diuinis, quarum quælibet est Deus, ergo sunt tres Dij. *M.* Sequeretur quidem, si quælibet trium personarum esset alia ac alia diuinitate Deus, Nunc autem prorsus vna est, eadémque natura, substantia, diuinitas, omnium trium personarum. Nam qua diuinitate Pater est Deus, eadem & Filius est Deus, & eadem Spiritus sanctus. Dicit enim Filius: Ego & Pater vnum sumus, hoc est vnius substantiæ, vnius naturæ, vnius Deitatis, voluntatis, omnipotentiæ, operationis. Ex eo itaque quòd quælibet personarum sit Deus, vna eadémque diuinitate: non aliud potest sequi, quàm quòd tres personæ sunt vnus Deus. Quoniam vbi nulla est distinctio, nullaque differentia, prout nulla est in ipsa diuinitate, ibi non potest vllus reperiri numerus. In personis quidem est distinctio, & ideo ibi numerus. In natura autem personarum prorsus nulla est distinctio, quare nec numerus. Rectè igitur tres personæ, rectè etiam quælibet trium, Deus, nequaquam tamen tres diuinitates, vnde nec tres Dij vllo modo imaginari possunt: prout pulcherrimè expressit Athanasius, & post eum Leo Pontifex, dicens. Beatæ & incommutabilis diuinitatis, vna est substantia, indiuisa in opere, concors in voluntate, par in omnipotentia, æqualis in gloria. De qua cum sancta scriptura sic loquitur, vt aut in factis aut in verbis aliquid assignetur, quodsingulis non videatur conuenire personis, non perturbatur fides Catholica, sed docetur, vt ita per proprietatem aut vocis aut operis insinuetur nobis veritas Trinitatis, vt non diuidat intellectus quod distinguit auditus, ne non maneat veritas vnitatis in substantia. Et hæc dicta de Trinitate sufficiant.

Cur non sequatur, tres esse deos, ex eo quòd Pater est Deus & filius est Deus, &c.

Leo.

Quæ sit differentia inter hæc, Credo Deo, Credo Deum, & Credo in Deum.

CAPVT VII.

QVAESITVM, an aliquid mysterij contineat hoc loco præpositio, In, cùm dicitur: credo in Deũ patrẽ, hoc est, an pro eodẽ haberi debeant, credere Deo, & credere Deum, & credere in Deum, siue in Deo, aut in nomine eius?

M. AGI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Omnia enim hæc inueniuntur in scripturis sanctis. *D.* Memini me audiuisse aliquid esse differentiæ inter hæc. Nam credere Deo, aiunt, esse fidem habere his quæ dicta sunt siue asserta à Deo. Credere vero Deum, sibi persuasum habere omni dubietate postposita, esse Deum aliquem, contra insipientes, qui dicunt in cordibus suis, quoniam non est Deus. Porrò credere in Deum siue in Deo, siue in nomine eius, esse corde bono atque perfecto per fidem viuam seipsum in Deum extendere: vt postremum hoc sit illorum duntaxat qui iusti sunt coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus eius: Duo autem priora membra, sint impiis enutritis in fide, dæmonibúsque nobiscum communia. Nam dæmones credunt & contremiscunt. *M.* Hui. Tantúmne tam citò profecisti in institutionibus Theologicis? Laudo ingenium, amo diligentiam tuam. Verùm differentia hæc vt popularis est, & non impia, ita parum habet momenti collata ad scripturas. Nam ad Rom. quarto, vt cætera taceam, sic habes; Credidit Abraham Deo, & reputatũ est illi ad iustitiam. Et paulò inferiùs: Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiã. Pro eodem ergo habentur credere Deo, & credere in Deum. Iterum Ioannis 12. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei. Hoc sanè loco credere in Deum siue in Iesum Christum, est eorum qui permanent in iniquitate sua. Nam qui diligunt magis gloriam hominum quàm Dei, pro iustis reputari non possunt. Insuper nihil habet momenti eadem differentia collata ad proprietatem linguæ Latinæ. *D.* Tamen Augustinus tractans Psalm. 73. insuper tractatu 29. super Ioannem & sermone primo in vigilia Pentecostes dicit credere in Deum, esse, credendo ei adhærere ad bene cooperandum Deo operanti bona in nobis: veluti cùm credendo diligimus, aut credẽdo in ipsum velut imus corde bono, atque perfecto, aut credendo illius mandatis nos per omnia subiicimus. *M.* Et hoc quidem pacto definit Augustinus quid sit credere in Deum, piè vtique & erudite atque ad institutionem simplicium accommodè. Secutique sunt permulti doctorum *D.* Augustini indicium. Sed fallit distinctio in locis prælegatis Ioan. 12. & Rom. 4. *D.* An igitur citra

An differant credere Deo & credere in deũ.

Iacob. 2. Non reprobatur dicta differentia tanquã impia.

Aperitur veritas ex scripturis.

Iudicium Augustini.

causſam factum sit quòd in quibusdam articulis Symboli huius apponitur præpositio, In, in aliis verò non item? *M.* Ne quaquam. In Symbolo enim hoc, sicut & in Symbolo Nicæno accurate obseruarum est, vt non apponatur particula, In, nisi vbi fides se debet resoluere in personam aliquam diuinitatis, velut principium, & finem, proram, ac puppim salutis obtinendæ. Sicuti in articulo primo: Credo in Deum patrem omnipotentem. Iterum in secundo: Et in Iesum Christum filium eius. Tertiò in octauo articulo, Credo in Spiritum sanctum. Non quòd omnes qui sic credunt, statim sint iusti ac filij regni & vitæ, de quo abunde satis diximus superiori lib. tract. 2. Nunc, vti cœptum est, pergamus.

Cur ponatur præpositio, In, in quibusdam articulis, non in omnibus.

Quorum Deus sit pater, & qua ratione voluerint Apostoli hoc loco magis innotescere Deum sub nomine Patris, quàm Domini.

CAPVT VIII.

CREDO in Deum patrem omnipotentem, &c. *D.* Hoc est credendo in Deum, mihi persuasissimum habeo, quod ipse sit pater, & omnipotens, & omnium creator. *D.* At, cuius pater? Nam pater ad aliquid dicitur. Nemo enim pater, siue filio, neque filius quis esse potest sine patre. *M.* In primis, & ab æterno pater Domini nostri Iesu Christi, quem genuit sibi coæternum & consubstantialem. Deinde pater omnium bene viuentium. Dicit enim Saluator Mariæ Magdalenæ, Vade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad Patrẽ meũ, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Quotquot autem receperũt eum, scilicet Christum, dedit illis, Deus videlicet, potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nam quos præscivit: & prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et vnus sit Pater omniũ, ad Ephe. 4. Hæc autẽ fusius explicabimus suis in locis maximè tamẽ in exordio orationis Dominicæ. *D.* Apparet mihi magis debuisse dici, Credo in Dominũ, Deũ, quàm Credo in Deũ patrẽ, illud enim magis est obuiũ in scripturis. *M.* Vbicũq; scriptura exprimit nobis aut præcepta Dei, aut ordinationes, aut minas, ibi fere est hæc appellatio dominus Deus: Ego

Quòd Deus sit pater. Ioan. 10. Ioan. 8. Rom. 8.

Cur in Symbolo patio potius vocetur Deus, quàm Dominus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus: Hæc dicit Dominus, eò quod Dominus propriè debeatur timor, & obedientia. Vbi autem scriptura, vel Spiritus Domini inuitat nos ad credendum, vel fidendum in Deo; aut ad obsecrandum numen eius, fere proponit Deum sub appellatione patris: eò quod filij meritò debeant collocare in patre omnem spem suam, fiduciam quoq; & amorem, sine expectationem, tãquam pignora viscerum eius, quorum

Esai.49. obliuisci non potest: sicuti & ipse dicit: Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te, &c. Rursum Matth. 7. Si vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pa-

Deus gubernat mundum affectu paterno.

ter vester cælestis dabit bona petentibus se. Quãquam enim omnipotens Deus, quanquam omniũ creator, omnia habens in potestate sua, non tamen dominatu quodam vt princeps sed affectu pietatis præsidet mundo, haud secus atq; benenolus paterfamilias præsidet domesticis suis: Deus prouident victum & amictum omniáq; necessaria vnicuiq; iuxta qualitatem suam, functionem, ac meritum: Illis colligens æstate, vt de viuant hyeme: Illis sementẽ faciens hyemis, vnde colligant æstate. Illis vindemiam: Illis armenta & pecudẽ alens, tãtùm requirens ab eis vt faciant quæ præcipit, & caueãt quæ vetat. Eodem sanè modo Deus noster prouidet nobis per annos singulos de velleribus ouium lanam, de culminibus agri linum, ex visceribus vermium holosericum, nequid desit cuipiam ad indumentum vel necessarium, vel honorificum. Insuper indesinenter facit semẽti messem, & messi succedere nouã sementem: Vineas fœcundans rore cæli: & per vndemiã annuatim implens cellaria vino: Per mare pisces, per gramina campi pecora pinguefaciens, ne vnquam desit nobis annona, aut vllæ species annonariæ ad vsum. Non aliter atque prouidus pater facit pro suis domesticis prouisiones, vt vocãt, in annos singulos. Et quod plus est, in hac parte vult nos securos esse & sine solicitudine: vti expresse docet Christus. Ideo dico vobis ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori

Matth.6. vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca? Et

Nõ oportet Christianũ nimis solicitudine rerum.

corpus plus quàm vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregãt in horrea: & Pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adicere

ad staturam suam cubitum vnum: Et de vestimentis, quid soliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si enim fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo soliciti esse, dicentes quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia Gentes inquirunt. Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur vobis. Porrò tibi cauendum est hoc loco, ne intelligas Saluatorem velle hominibus otium persuadere. Non enim dicit ne operemini, ne laboretis, sed ne soliciti sitis. Quia non voluit prohibere laborem, sed solicitudinem: hoc est, dubiam anxiámque curam mentis: quam licet vocare angorem, siue animi inquietudinem: quam & Cicero vocat ægritudinem cum cogitatione: qualis surgit in homine ex defectu, vel imperfectione fidei diuinæ circa nos prouidentiæ. Homo enim faciens officium suum, & adhuc anxius, curisque variarum cogitationum perturbatus ac suspensus, ne sibi deficiat victus suo, aut vestitui necessaria, quod est solicitum esse, vel non credit Deum habere curam nostri, paternóque esse erga nos affectu, vel non confidit in bonitate eius. Secundò cauendum tibi ne ex hoc dicto Saluatoris: Respicite volatilia cæli, &c. existimes non esse serendum aut metendum, aut congregandum in horrea, ad imitationem auium. Siquidem hoc tantummodo considerandum voluit, quòd quemadmodum pascuntur volatilia à Deo, etiãsi omittat quæ sibi incompetentia sunt viréfq; suas excedunt, vt sunt serere, metere, & alia eiusmodi, tantummodo faciendo quod in se est: ita haud dubiè à Deo pascetur homo multo dignior auibus, etiamsi prætermittat omnem anxiam curam & solicitudinem, eorum quæ extra suam potestatem sunt, & solùmodo agat quod potest, pro naturæ suæ, & temporis conditione. Hinc & ipse Deus per Prophetã dicit, Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, modò sis quod filius familias esse debet, vigil in cõmissione parris, sedulus in actione, semper aut amore, & reuerẽtia propensus erga ipsum. Itaq; Symbolum Apostolicum statim in ipso sui exordio proponit Deum sub nomine Patris. Non solùm quia reuerà pater est

Solicitudo anxia venit ex imperfectione fidei.

Trilnus de causis ponitur in articulo Symboli, vox Patris.

& Christi, & omnium Christianorum bene viuentium: sed etiam quia mundum hunc paterno amore, paternóque affectu gubernat, cupiens sua in nos velut filios trãsfundere: non autem dominatur, more principum, cupiens de nostris sibi bene esse. Deinde, ideo Apostolica circumspectio tradẽs fidem de Deo expresit primum articulum Symboli sub nomine Patris: secundum, sub nomine Filij: octauum, sub nomine Spiritus sancti, vt tacitè, sensim, ac prouidè, seminaret in cordibus Neophitorum fidem Trinitatis diuinæ quam planè expressam infantia credentium ex Iudæis, velut ablactandæ à lege capere non potuisset. Quemadmodum enim matres dum ablactant filios suos, non statim ingerunt eis communia cibaria: sed sensim assuefaciunt tenellas fauces ad escam magis ac magis solidam.

Quomodo Deus sit omnipotens, & quæ ex illius omnipotentia deduci possint.

CAPVT IX.

MAG. QVONIAM autem in Symbolo communis fidei, Apostoli aptarunt Deo hoc epitheton, Omnipotens, vt omnes confiteantur palàm omnipotentiam eius: Ideo inquirẽdum nunc est, qua ratione sit Deus, appellerúrque omnipotens. *D.* Ea opinor ratione, quia nihil non potest. *M.* Recte. Nam si aliquid excederet vires potẽtię eius, iam non esset penes eum omnipotẽtia. Nemo autem scitè magis expressit omnipotentiam Dei, quàm Angelus Gabriel ad Diuam Virginem, Luc. 1. dicens: Quia non erit impossibile apud Deum omne verbũ, id est omne quod dici aut cogitari potest. Sic quidem est verbum oris, faciens foris aërem loquentem. Est & cordis, quod alio modo cõceptus siue cogitatio dici potest. Sunt autem omnia dictu quàm factu faciliora, & vt cogitentur multò adhuc magis in promptu quàm vt dicantur, aut fiant. Verùm Deo ad manum est non solùm omne quod fieri potest, sed & omne verbum, id est, omne quod dici sermone scilicet veritatis, aut vllo modo cogitari potest cogitatu veritatis. Porrò quia Angelus pronũtiat absolutè omne verbũ, non addendo hominis vel Angeli vel Dei: ideo absolutè intelligẽdum est, videlicet quod prorsus nullum verbum oris, nullúmq; verbum cordis siue hominis, siue Angeli, siue maiestatis

Quomodo Deus omnipotens.

Non est impossibile apud Deum omne verbũ

Iatè interpretatur.

tis diuinæ, quæ non recipit intelligendi finem, sit impossibile apud Deum. Omnia enim illi æquè possibilia, quod plus est, omnia illi æquè facilia. Adeò vt eius dicere sit facere. Dixit enim & facta sunt, Gene. 1. Qui teste scriptura, æquali manu ducit præterita, futuráque vt præsentia, Reg. 2. Quivocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Ad Rom 4. Qui imperium habet, sicut vitę, ita & mortis. Qui mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit, pauperem facit & ditat, humiliat, & sub leuat. Qui suscitat de pulnere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cũ principibus, & solium gloriæ teneat. Qui condidit, sustinet, pascit, iudicat, trahit, proiicit, remunerat, condemnat omnia, quæ sunt, erunt, vel esse poterunt, siue in cælo, siue in terra, siue in mari longè, & non est qui resistat eius voluntati, aut dicat cur feciſti sic? Is haud dubiè omnipotens est in opere suo: adeò vt dicat: Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam & sanabo, & non est qui de manu mea possit eruere. Potest quidem homo mortì tradere, sed nihil vltrà: Deus verò vbi corpus occiderit, potestatem habet mittendi corpus & animam in gehennam ignis. Potest homo ex præiacente materia facere quippiam, & ibi est totum quod potest. At Deus ex nihilo potest producere omnia. Addo, si quid habet homo, aut si quid potest homo, vel Angelus, vel quæcunque alia creatura, hoc à Deo habet, hoc per Deum potest, testante Apostolo: Quoniam ab ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum. Sine ipso nihil subsistit, nihil habet esse vel ad momentum, aut viuere, aut posse. Quod sumus, in ipso sumus, quod viuimus, in ipso viuimus, & quod possumus, in ipso possumus: etiamsi principes sumus & Reges. Per me inquit scriptura: Reges regnant, & principes terræ iusta decernunt. Et ad Romanos decimoquinto. Omnis potestas à Deo est. De quo latiùs in explicatione primi mandati. Vides fili, quomodo apud Deum sit omnis omnium potentia, vt non solùm sit omnipotens, quia omnia potest: sed etiam quia penes ipsum est omnis omnium rerum potentia. *D.* Igitur potest Deus, sicut omnipotens, ita & solus potens nuncupari. *M.* Bene discurrens ratiocinatio facilè efficit & concludit quòd non esset Deus omnipotens, nisi & esset solus potens. Interim tamen id ipsum clarè definit scriptura ad Timotheũ dicens, Quem suis temporibus ostendit beatus & solus po-

Ideo Deus omnipotens, quia omnia potest.

2. Reg. 2.

Ideo Deus omnipotens quia penes ipsum est omnis omnium rerum potentia.

Quia omnipotẽs Deus ideo solus potens,

1. Tim. 6.

tens, rex regum & dominus dominantium. Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Sicque canit Ecclesia: Tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus altissimus. Nō quod alia non habeant vim vllam, aut potestatem agendi (vere enim agit ignis comburendo: vere potest aliquid princeps gubernando: vere aliquid facit Sacerdos exequendo functionem Euangelicam: denique liberum arbitrium veraciter vim habet & operatur, dum officium prosequitur virtutis, aut vitæ, quæ tibi infrà irrefragabilibus ostendemus argumentis) sed ideo solus potens, quoniam omnem quam alia habent vim & potestatem, eam habent à Deo pro sua miseratione donante, Deóque intertenente. Nec diutiùs habent, neque augustiùs, neque maiori minorive efficacia quàm altissimi disponit beneplacitum. Tantum habet aquarum riuulus, quantum fons dederit. Tantum habet luminis aër, quantum diffundit à se lux Solis. Totum lumen est in luce, totum flumen in fonte. Nec habet aër aliquid luminis, aut quidquam aquarum flumen, illis non dantibus. Vbi dederint illa, habent ista, etiam ad sensus vsque experimentum. Verùm dicito mihi, nunquid plus potest peritus rerum, quàm idiota, plus Iureconsultus, quàm Leguleius? *D.* Procul dubio, magis enim valet ille ad definiendum & consulendum, quàm iste. *M.* Igitur, si credis Deum omnipotentem, debes & omniscientem credere. Quia si non omniscius est, nec potens omnium erit. Plus enim potest qui plura cognoscit. Vt autem constet Deum omniscientem esse, dicit scriptura ad Hebr. quarto: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius: adeò vt nec vnum folium cadat de arboribus sine scitu patris vestri qui in cælis est. Qui & scrutatur corda omnium & renes. Rursum, dicito mihi, diuites nunquid plus possunt quàm inopes rerum, & Imperatores quàm gregarij milites? *D.* Prorsus. Quoniam illis promptuaria plena sunt, eructantia ex hoc in illud. Et maior ditio eius qui sceptra tenet, quàm illorum qui arma solummodo tractant. *M.* Igitur, Deus si est omnipotens, debet quoque pantocrator, id est, omnitenēs esse, hoc est, debet habere dominium omnium, quæ in cælo, & quæ in terra, & quæ in mari longè, Debet habere omnes omnium diuitiarū thesauros, omnem quo

Deus quia omnipotens, ideo & omniscius.

Psal. 7.

Deus quia omnipotens, igitur & omnitenens.

quoque omnium gratiarum, donorum, miserationum plenitudinem: vt sit ipse diues, ac potens in misericordia & miserationibus. Largus insuper super omnes in benedictionibus. Sitque verū: Domini est terra & plenitudo eius. Et quod Apostolus inquit: Rex regum & Dominus dominantium. Nam si quis habet quod nō est Dei, iam non est omnipotens Deus. In eo enim quod non est suum, nihil potest. Sicut in eo quod non est tuum, tu nihil potes. Ideo omnia tua, omniáq; mea, & omnia quæ diuitum, quæque pauperum sunt, Dei esse cōstat. *D.* An ad Deum pertineat, & non potiùs ad me, mea ouicula, quam peperit mihi mea pecus, alit proprius meus ager? Et hæc mea modici panni vestis, quam propria mea pecunia mercatus sum, an sit vestis Domini Dei? *M.* Et ouicula tua, & pecus quæ peperit eā, & ager qui pascit tibi eandē, & tua tunica licet pannosa sit, & pecunia parta sudore tuo, quia illā mercatus es, & quidquid habes, aut habere poteris, sine in bonis fortunæ, sine in gratuitis gratiarū donis, totum est Domini Dei tui. Apud illum est merum plenum, & minimē abdicabile dominiū, non solùm rerum dictarum, sed & omnium quæ cæli ambitu cōtinentur, omnium hominum, omniúmq; spirituum tam infernalium, quàm cælicolarum, tui quoque corporis, tuæ linguæ, tuarúmque manuum, proprietatum, virtutum, actionum. Penes te autem est tuarum rerum dispensatio, sine dispensationis dominium magis quā rei, aut in ipsam rem, seu quàm dominium merum, & independens. Dependet enim totum dominium quod homo habet, à voluntate Dei committentis. Quam ob causam, qui abutitur vel seipso, vel rebus suis, vel sibi subiectis personis, contra beneplacitum Altissimi, nobis in mandatis eius satis supérque expressum, is iniquè agit contra merum illud diuinæ potentiæ dominium. Vt sit vera definitio Ioannis dicentis, Omnis qui facit peccatū, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Rursum, res quæ est ætatis perfectæ consistens natura sua consummata, plúsne potest, quàm quæ est in accessu, & incremento naturæ, aut virium defectione? *D.* Planè. Plus enim potest vir manibus pedibúsque firmus, quàm infans aut decrepitus. *M.* Igitur si Deus est omnipotens, erga & æternus, & incommutabilis, & semper vnus ac idem, nullum in se recipiens accidens, non præteritum, neque futurum, nec vllam prorsus vicissitudinis obumbrationem.

1. Tim. 6.

Quomodo apud Deū sit meriū dominium.

1. Ioan. 3.

Si Deus omnipotens, ergo & æternus.

tionem. Si enim accidentem qualitatem reciperet, aut haberet ætates, posset vno tempore aliquid, quod non posset alio. Itaque non esset absolute omnipotens. Propter quod quidquid de Deo dicitur, hoc ipsum Deus veraciter est. Deus est sapiens, & ipsa sua sapientia. Deus est verus, & ipsa veritas. Deus est potens, & ipsa potẽtia. Misericors, & ipsa misericordia. Bonus, & ipsa bonitas, ipsa dilectio, ipsa caritas, ipsa vita, ipsum suum esse suáq; essentia: Iuxta scripturá: Ego sum qui

Exod. 3. sum. Et: Qui est misit me, hoc mihi nomen in æternum. Et 1. Ioannis 4. Deus caritas est, & qui manet in caritate, in Deo

Deo omne tẽpus est præsens. manet, & Deus in eo. Deus ergo quia omnipotens est, ideo habet in sua ipsius potestate tempora & momenta, prout Actuum primo dicitur. Quod plus est, ideo omne tempus illi præsens est. Nec habet solùm omnem perfectionem: sed ipse est omnis perfectio. Essentialiter quidẽ omnis sua perfectio: per modum autem fontis, omnis omniũ creaturarum perfectio. *D.* Deus non potest deficere, non potest mori, aut minus habere (dixisti enim dominiũ rerum non posse abdicari à Deo) igitur nõ potest omnia. *M.* Omnia quæ sunt potentiæ, Deus potest, Quæ autem impotentiæ sunt aut infirmitatis, Deus non potest. Nec alia id ratione, quá quia omnipotens est. Non est potentiæ agere impotenter, non est virtutis habere infirmitatum opera. Distant ex diametro potentia & impotentia. Quãto ergo magis distant omnipotentia & infirmitas? At posse mori, posse deficere, aut non esse, aut minus habere, impotẽtiæ sunt & infirmitatum. Longè igitur abesse debent à Deo, qui est ipsa omnipotentia, nedũ omnipotens.

Obiectio contra omnipotentiã Dei.

Omnia quæ potẽtiæ sunt potest Deus.

Alia obiectio. *D.* Deus nõ potest proficere in melius, aut de loco procedere in locũ, quæ tamen potest homo, & quò fuerit perfectior homo secundũ naturam, eò potest expeditius. *M.* Proficere in melius, locúmve accedere absentẽ, præsupponit melioris cõditionis indigentiã, locique absentis caremiã. Quod haud dubiè est impotentiæ, & naturæ quæ certis limitibus continetur. Quæ autẽ impotentiæ sunt, aut naturæ finitæ, ea omnipotentiã contingere nõ possunt. Quod velut euidẽs relinquo ex lumine naturali. *D.* Deus nõ potest facere aliũ Deũ: tamen id verè virtutis esse videtur. Nam perfectio quædã viuentis creaturæ est, generare sibi simile secundũ naturã. *M.* Quod autẽ hoc posset Deus, idque infinitis modis perfectius quàm homo aut animal, patebit in sequenti articulo: Vbi declarabimus

Cur Deus nõ potest proficere in melius.

Alia obiectio.

clarabimus quomodo ab æterno genuerit Filium, nõ solùm sibi similem secũdum naturam: sed etiá sibi consubstantialẽ, coæqualem, coæternum, eiusdem secum essentiæ ac naturæ. Porro quod non posset generare aliũ à se Deũ, vt sint duo aut plures Dij, est, quia omnipotens est. Si vero aliũ à se generaret Deum, iam desineret esse omnipotens: nihil enim posset in illum. Quia si potest quidquã in illum, iam non est Deus ille: sed dependens natura ab alio. Iterum si alium à se posset generare Deum, posset ipse non esse Deus. Siquidem pluralitas adeò repugnat rationi Deitatis, vt Dij ciẽ non possint, qui plures esse dicuntur. Nulla autẽ est potentia ad non esse. Circunscriptum denique esse loco vno, & non posse eodem tempore vbique esse præsentem, quis dubitat quin magnæ imperfectionis sit? Quod vel hinc tibi manifestum fiet. Corpus tuum non potest vno tempore præsens esse in omni loco possessionum suarum. Si intus est in domo, abest ab agro, si foris est in agro, abest à Domo. Tamen anima tua, eò quòd corpore spiritualior est, & perfectior, ipsa eadem simul & semel præsens est in omni loco possessionis suę, hoc est, in omnibus partibus corporis, quod inhabitat, est in pedibus, est in manibus, est in cerebro, est in pectore, omnibus communicans esse vinificum, secundum qualitatem partis recipientis. Quantò magis Deus qui ineffabiliter spiritualior est, & perfectior, semper, & eodem momento est vbique præsens. De quo plura dicemus in oratione Dominica. Vides fili quàm multa credit de Deo, qui credit ipsum omnipotentem esse: quámque sunt hæc idonea incitamenta cordis alioqui tardi in Deum. *D.* Et video, & gaudeo, & gratias ago immensas. *M.* Necdum tamen omnia monstrauimus, quæ de omnipotentia Dei contemplanda veniunt, dedimus tantùm modum inquirendi quæ restant. At nunc pergamus ad reliquam eiusdem articuli partem.

Deus potest sibi similem secũdum naturam: tamen Deũ alium à se.

Simul & semel esse vbique, summæ est perfectionis.

De modo, quo creauit Deus cælum & terram, omniáque, quæ in eis sunt.

CAP. X.

DISC.

FACTOREM cæli & terræ. *M.* Scis, credo, quæ sit differentia inter creare & facere, creatorem & factorem. *D.* Creare proprie est, de nihilo aliquid autem, facere autem non modò de nihilo aliquid operari: sed etiam de

Quid sit creare, quid facere.

materia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus conuenit tam facere quàm creare: sed creare conuenit proprie.

materia prius existente. *M.* Vtrumque ergo conuenit Deo, sed alterum proprie. Nam Angelus, vel homo potest aliquid facere: neuter autem creare. In Deo verò est & illud, & hoc inuenire: Quoniam vt de nihilo mundum, & elementa primáque semina rerum fecit, ita quotidie multa facit ex aliis, hoc est, ex subiecta materia. Quapropter Deus est & creator, & opifex & factor. Verum creationis nomen sibi proprie retinuit: alia verò etiam creaturis communicauit. Nam faber facit domos ex lignis. Et potestatem habet figulus faciendi aliud vas in honorem, aliud verò in contumeliam. Hoc itaque loco factor & creator promiscuè habentur. Sicut in scripturis sæpè accipitur creator tanquam factor, & creare tanquam facere, & econtrario, sine distinctione significationis. Nam quod dicitur Gen. primo, In principio creauit Deus cælum, & terram, hoc dicitur, Hester 13. Domine rex omnipotens, tu fecisti cælum & terram, & quidquid cæli ambitu continetur. Iterum Deute. 32. vtrumque pro altero ponitur: Dereliquisti Deum factorem tuum. Subditur: Et oblitus es Domini creatoris tui. Accipiuntur etiam condere & conditor pro eo quod est creare & creator, ad Colossens. primo: Primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cælis, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse ante omnes. Et omnia in ipso constant. Eodem modo fabricare & fabricator pro iisdem accipiuntur. Eccles. 11. Quomodo ignoras qua ratione compingantur membra in ventre prægnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium. Recte igitur in diuinis officiis vocatur Deus, creator, factor, cõditor, fabricator omnium quæ mundi ambitu continentur, etiam creator eorum quæ ex aliquo fiunt, vt ibi: Deus de terra creauit hominem, Eccles. 17. *D.* Et voces, cælum & terra an accipiantur hic in propriis significationibus? *M.* Cæli nomine, etiam secundum August. intelligitur, tam Genes. primo, quàm in hoc Symbolo, omnis creatura spiritualis & inuisibilis. Terræ verò nomine, omnis creatura corporalis & visibilis. De quo ne quisquã dubitaret, propterea in Symbolo Nicæno adiungitur, visibilium & inuisibilium, dicendo. Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Quod

Deus recte vocatur creator, conditor, factor, fabricator mundi, &c.

Per cælum intelligitur omnis creatura spiritualis.

Per terram omnis corporea natura inferioris mundi.

sumptum est ex verbis Apostoli ad Colossen. 1. dicẽtis, In ipso condita sunt omnia visibilia & inuisibilia. Et ne dubij maneremus de quibus inuisibilibus loquatur, Apostolus addit distinctionem ordinum Angelicorum, dicens: Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. *D.* Ergo in principio à Deo creati sunt omnes spiritus Angelici. *M.* Vniuersã dico quæ in cælo sunt & in terra. Quod eleganter & distincte expressit Angelus Apocal. 10. Iurans ibidem per viuentem in secula seculorum. Qui creauit cælum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt. Quot autem diebus fecerit ac distinxerit creaturas visibiles mundi inferioris, luculentissimè tradit primum caput Genes. adeò vt non sit opus quidquam addere. *D.* Verum quid de modo faciendi? An scilicet eo modo fecerit mundum, quo fabricator domum? *M.* Nequaquam. Facit enim domum fabricator ex materia subiecta, ligno, lapide, cæmento: Deus autem ex nihilo, quod omnipotentiæ est. Fabricator homo faciendo mouetur, laborat, studioque præcurrentiũ cogitationum occupatur, nihil verò talium est inuenire in Deo. Quapropter verba hæc creare, facere, agere, & alia huiusmodi, longè alia ratione dicũtur de Deo, quam de creaturis. Quippe cùm dicimus Deũ aliquid facere, non aliquem in operãdo motum illi inesse intelligimus, aut aliquam passionem laboris vel solicitudinis, sicut nobis solet accidere: sed eius sempiternæ voluntatis nouum aliquem significamus effectum id est, æternã eius volũtate aliquid recenter existere. Cùm ergo aliquid dicitur facere, tale est, ac si dicatur iuxta eius volũtatem aliquid iam primum existere aut esse: Vt in ipso nihil noui contingat, tamen nouum aliquid fiat, quod sicut in æterna Dei voluntate fuerat, ita nunc illius imperio existat, tamen citra motionem ipsius Dei vel mutationem. Facit ergo Deus sine motu, quia immutabilis est, iuxta illud: Ego Dominus & non mutor. Facit sine labore & duratione temporis: quia omnipotens est, & purus, primúsq; actus, semper actu, nunquã in potentia. Facit citra precedentiũ cogitationum discursum: quia ipse simplicissima intelligẽtia est, omnia simul, omnia semper intuens citra actionem, actionúmve successionem. Nam sua natura, suum velle, suum dicere, suum denique facere in distincta sunt. Neque distant à se inuicem in Deo, quo modo in

Multæ diuersitates in modo faciẽdi, quo facit Deus, & quo facit homo.

Malac. 3.

Non distãt dicere & facere in Deo, sicut in homine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

do in homine. Quod apriſsimè exprimit textus Geneſis primo, diceos: Dixit & facta ſunt: fiat firmamentum, & factum eſt, quaſi nullum omnino medium ſit inter illius dicere & facere. Tertio homo fabricatũ opus quod fecit non conſeruat, ſed factum ſuis deinde proprietatibus conſeruandum relinquit. Deus autem quoniam eſt cauſſa cauſarum, ens entium, principium & finis, alpha & ω, hoc eſt, plenitudo & ſumma omnium rerũ, quo non agente nihil agit, non inſtillante eſſe, nihil exiſtit, non conſeruante, nihil ſubſiſtit, ideo opus ſuum quod fecit, ſemper & indeſinenter facit conſeruando ipſum, quamdiu ſubſiſtit in rerum natura, nec vnquam deſerit opus ſuum propriis deinceps viribus conſeruandum, ſicut homo. Imo non poteſt Deus ſic facere opus ſuum, vt per ſe ſubſiſtat extra conſeruationem ipſius. *D.* Hoc valde mirabile eſt. Et iſtius rei quæſo quam dabimus rationem? *M.* Hanc certè: quia non poteſt non eſſe Deus, ideóque non poteſt non eſſe cunctis cauſſa & ratio eſſendi quamdiu exiſtunt. Repugnant æqualiter, riuulum eſſe, & non pendere à fonte: lumen eſſe & non pendere à luce: creaturam eſſe & non pendere à creatore, quantum ad conſeruationem & quantum ad eſſentiam. Hinc ſcriptura ſancta: Ipſe enim eſt portans omnia verbo virtutis ſuæ, ad Hebræos primo. Omnia enim in ipſo conſtant, ad Colloſſ. 1. In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus, Actu. 17. Quod idem ad Roma. 11. ſic exprimit Apoſtolus: Quoniam ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Omnia quidem non ſolùm ex ipſo, aut per ipſum ſed & in ipſo ſunt, ita vt extra ipſum prorſus nihil eſſe poſsit, aut conſeruari. Eiuſdem datur hæc ratio phyſica: Ens entium Deus. Ratio inſuper eſſendi vniuerſis Deus. Denique cauſſa cauſſarum Deus, qua non agente agit nulla: igitur nihil per ſe ſubſiſtere poteſt extra conſeruationem Dei: Quemadmodum ſcriptum eſt Pſalm. 103. Porrigente te manum tuam omnia replebũtur bonitate: auertente autem te faciem, turbabuntur, auferes ſpiritum eorũ & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Et nos oues paſcuæ eius, nullum momentum vitæ noſtræ agimus, in quo non continuò accipimus quidquid ſumus, quidquid habemus, quidquid poſſumus, idque miſericorditer, quoniam bonus eſt Deus. Et vbiquæſo condigna gratiarum actio? vbi amor retribuens? vbi offendendi timor? Vt igitur concludam, quamuis dixit Dominus,

Tertia differentia.

Deus nõ poteſt ita facere aliquid vt per ſe ſubſiſtat extra cõſeruationem Dei.

Actu. 17.

Ratio phyſica.

Homo omni momẽto accipit à Deo quæcunque habet.

minus, Germiner terra herbam virentem, & facientem ſemen, & factum eſt ita, non propterea tamen deſiit operari mox poſt primam creationem rerum: ſed perpetuò & indeſinenter operatur vſque ad conſummationẽ ſeculi. Sic quoque de reliquis creationis formulis dicendum eſt. Quarto, facit homo domum aut ſimile quid propter commoda ſua aut lucrum, aut neceſsitatem. Nihil autem tale de Deo fabricantem mundum cogitari poteſt citra impietatẽ. Non enim facit Deus quidquam propter commodum ſuum aut lucrum, quoniam bonorum noſtrorum non eget, inquit Propheta. Aequé felix, æquè beatus, æquè diues atq; glorioſus erat Deus ante mundi conſtitutionem atque poſteà. Ipſe enim ſemper idem eſt, & ſemper maner perfectus plenitudine omniũ perfectionum. Non igitur fecit mundum, & ea quæ in illo ſunt, quia indigebat, vel quia gloriam aut felicitatem vllam qua prius caruiſſet, quærebat ex condito mundo.

Qua de cauſſa creauerit Deus omnia quæ creata ſunt, & quomodo vna creaturarum eſt propter aliam.

CAPVT XI.

QVAE igitur cauſſa mouens vt crearet Deus hæc omnia? *M.* Cauſſa prima, cauſſam habere non poteſt, alioqui non eſſet primo prima, & omnium cauſſarum cauſſa. Seipſo igitur ſuáque bonitate motus, fecit hæc omnia. Bonum omne diffundit ſeſe ſuapte natura, maximè igitur & ſummum bonum. Itaque Deus vt ſe ſuáque communicaret multis, ideo fecit omnia, tanquam bonus, non, vt haberet multa, tanquam auarus. D. Auguſt. Quoniam bonus eſt Deus, ideo ſumus, & quantum ſumus, boni ſumus. Siquidem à ſummo bono non niſi bonũ manare poteſt. Secundò, ideo fecit Deus hæc omnia, vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicerentur, ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas: Ita vt excuſabiles eſſent ſapientes mundi huius, qui cùm ex creatura cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, prout eleganter proſequitur Apoſt. ad Rom. 1. Igitur ſi quæratur à te, quare creatus eſt à Deo homo vel Angelus, reſpondebis. Quia bonus eſt is, qui fecit omnia. Si vlterius quæratur, ad quid creata eſt rationalis creatura: reſpondebis, Ad ſeruiendum ei, à quo facta eſt: non quidem propter illius qui

DISCI.

Cauſſa prima non habet cauſſam.

Deus ſeipſo & ſua bonitate mouet fecit omnia.

Ratio 1.

Ratio 2.

Quare creatus homo vel Angelus.

Homo factus eſt propter Deum vt ei ſeruiat

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecit,sed propter suam qui factus est vtilitatem:Nam seruiendo Deo proficit, perficitúrque seruiens, non is cui seruitur.

Homo seruiendo Deo proficit, non sibi Deo.

Iuxta illud: Seruire Deo, regnare est. Quia seruiendo quisque summo bono, hoc est, Deo, fit paulatim illius magis ac magis particeps, tandem verò eiusdem felicitatis, immortalitatis, gloriæ & decoris cum illo. Porro sicut homo factus est propter Deum, id est, vt ei seruiret: ita mundus factus est propter hominem, scilicet vt homini seruiret. *D.* Ergo ordinem quendam habent ad inuicem res creatæ à Deo. *M.* Elegantem optiméque distributum: Nam quæ sunt, à Deo ordinata sunt iuxta Apost. De quo tractabimus longè latéque in quatuor libris, quos meditamur de ordine. Vnum hoc addo. Homo positus est medius sub Deo, & supra reliquam creaturam mundi huius. Sub Deo quidem vt ei famuletur, non dico tanquam seruus mere seruiens, qualis non manet in domo in æternum: sed tanquam filius capax paternæ felicitatis & gloriæ. Super mundum verò vt ei dominetur non vtique tanquam habens merum dominium in rebus mundi, quale est inabdicabile à Deo, sed tanquam habens dominium dispensationis, quatenus probè dispensans secundum voluntatem Dei quæ sibi credita erant, mereatur constitui super multa, eáque cœlestia & æterna, qui prius constitutus erat suprà pauca, eáque terrena & temporalia. Sicque vtroque, & seruiendo Deo, & præsidendo mundo inferiori, lucrifaceret sibi mundum superiorem, statum quoque & maiestatem, gloriam, & honorem Deo diuinisque spiritibus propria. Totum ergo quod factum est à Deo creatore, cedit in bonum hominis, & quòd factus est ipse, & quòd alia facta sunt propter ipsum. Totum in lucrum hominis, tam scilicet seruire Deo, quàm præsidere aliis in mundo. Omniáque ad felicitatem ipsius non minus bona increata quàm creata, vt in istis dispẽsandis esset meritum: in illis verò consequeretur præmium actæ virtutis, vtrobique circundatus imperio, gloria & honore supra omnem aliam creaturam mundi huius, adeò vt verissimè dixerit Propheta. Homo cùm in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quod aduertẽs Apostolus subtilissimè dixit: Nobis tamen vnus Deus est, ex quo omnia, & nos in illum. Omnia quidem entia ex illo, sed non omnia in illum, neque etiam omnes in illum, quia non peccatores, non idololatræ, non damnati spiritus: sed nos qui fide

Mundus factus est propter hominẽ vt ei seruiat. Rom. 13.

Homo positus sub Deo super reliquam creaturam mundi huius.

Omnia cedit homini in bonum.

fide & gratia restituti ad priorem ordinẽ, seruimus illi in sanctitate & iustitia, nos dico in illum scilicet destinamur. Addit Apostolus: Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum. *D.* Dicit ibi Apostolus de Christo, per quem omnia. An igitur Deus pater creator sit cæli & terræ per alium? *M.* Omnino, Quia per Verbum, hoc est, per Filium suum vnigenitum, Ioannis primo. In principio erat Verbum, &c. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vt Deus pater, sit principium ex quo omnia, Deus filius principiũ per quod omnia, Deus Spiritus sanctus principium in quo signamur & sanctificamur omnes. Verum Apostolus dicens, Nobis est vnus Dominus Iesus Christus, per quẽ omnia, & nos per illũ, non tam respexit ad opus creationis, quàm redemptionem generis humani. Et loquitur de verbo incarnato, Christo filio Mariæ per quem omnia, scilicet, collapsa instaurantur, & quæ in cælo, & quæ in terra, interposito pretio redemptionis sufficiẽti pro peccatis totius mundi. Et nos per illum, scilicet, actu instaurati sumus inuenta redemptione per sanguinem eius. Vt igitur omnia creata à Deo patre per filium sibi coæternum, ita quoque omnia collapsa reparãtur à Deo patre per Iesum Christum in tempore natum & hoc in Spiritu sancto, qui vt non defuit in creatione rerum, (Spiritus enim Domini ferebatur super aquas creatas. Genesis primo) Ita neque debuit neque potuit deesse in opere redemptionis generis humani. Porrò mysterium hoc vt in multis locis, ita pulcherrimè prosequitur Apostolus capite primo ad Ephesios. Nunc pergamus ad sequentes articulos.

Deus pater creauit cælum & terram per Filium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE FILIO DEI EIVSQVE INCARNATIONE ET NATIVITATE TRACTATVS SECVNDVS.

Dei filium ideo coæternum esse Deo patri, eiusdémque naturæ cum eo, quia filius eius est.

CAPVT I.

MAGI. PRo Symbolo Catholicæ fidei, de Filio Dei eiúsque incarnatione & nativitate, tradiderũt duces nostri Apost. duos articulos. Quorum alter est, Et in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum: cui, vt sensum perfectum habeas, debes addere per intellectum, verbum credo. Docemur autẽ isto articulo, quòd filius Mariæ qui vocatur Iesus Christus, sit filius Dei patris, nõ quilibet cũque, sed filius vnicus siue vnigenitus. Deinde quòd sit Dominus noster. Quapropter non frustra dicebatur in priori articulo: Credo in Deum patrem, quoniam hic monemur credere in filium eius. Vt re vera, in diuinitate sit, credatúrque esse alius Pater, alius Filius, & is vnigenitus.

In personis diuinis vna accipit esse ab alia.

D. Ergo in personis diuinis vna accipit naturam suam ab alia per generationem.

M. Sic est. Nam quicũque verè est filius, nempe secundum naturam, & non secundum adoptionem tantùm, is esse suum & naturam accipit ab eo qui pater est, alioqui non esset filius. Patet istud luce clariùs in generationibus humanis.

Nusquam prius pater & deinde filius, sed simul naturæ pater & filius.

D. Igitur prior est pater, deinde filius. Nam & hoc videmus in omni generatione hominum.

M. Quin potius, omnino contrarium sequitur. Sunt enim correlatiua Pater & Filius. Correlatiua autem simul natura esse oportet, quod pro primo vero & per se noto, habet Aristot. Nunquam igitur prius pater deinde filius: sed eoipso quo pater est, est & filius, & e diuerso.

Inter homines antiquior filio pater, nõ item in diuinis.

Semper enim ac necessariò omnis pater est filij pater. Ergo nunquam nullóve momẽto potest esse pater sine filio.

D. Tamen inter homines, semper pater antiquior est filio.

M. Est verum: quia is homo qui posteà generando fit pater, multo tempore

tempore vixit prius quàm generaret, primò infans, deinde puer, exinde adolescens, tandem vir. Nec his temporum incrementis fuit pater: sed tum demum pater, quando sibi natus est filius, & vno eodémque momento quo cœpit ei esse filius, incepit ipse esse pater. Porrò Deus pater semper, & ab æterno, & ante secula fuit pater. Semper ergo, & ab æterno, & ante secula fuit ei filius. Non iunior patre, quia pater non prius existens, & deinde pater, sed quàm diu existens tam diu pater, hoc est, æternaliter. Non alterius naturæ quàm pater, quia ex substantia patris. Sicut in omni naturali generatione filius est ex substantia patris, patrique suo consubstantialis. Denique non minor patre. Quando quidem generatio diuina omnium est absolutissima, habens omnimodam perfectionem, vltra quam impossibile est imaginari, ideò in filiũ suum transfundit pater cælestis, nõ eandem duntaxat naturam specie, quomodo homo transfundit in filium suum, sed naturam eandem simpliciter, & omni modo eandem: nempe specie, individuo, numero, proprietatibus. Et eam sanè ob caussam habet filius prorsus eandem naturam quam pater, diuinã, æternam, omnipotentem, omniscientem, omnitenentem, omnia dantem, omnia regentem, denique primo primam. Hinc in Symbolo missæ sic canit Ecclesia: Et in Iesum Christum, scilicet credo, filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.

Symbolum Missæ.

Quibus auctoritatibus probatur, Filium Dei, Deo patri coæternum esse, & qua possit consequentia inferri. Est Filius Dei, igitur & Deus.

CAPVT II.

DISCI. VALDE est mirabile, simul & ab æterno esse, & semper patrem esse, & filium habere sibi coæternum.

Nõ posse ab initio ac citra moram generare, imperfectionis est.

M. Mirabile quidem, sicut mirabilia sunt omnia opera Dei: sed tamen verum, dicente scriptura: Ab æterno & antequam quidquam fieret genuit me. Rursum Micheæ 5. Et egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Hinc Leo Pontifex: Sempiternum est patri, filij sui esse genitorem, sempiter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

num est filio, intemporaliter à patre esse genitum. Sempiternum quoque Spiritui sancto, ipsum esse Patris & Filij: vt nunquam Pater sine Filio, nunquam Pater & Filius fuerint sine Spiritu sancto. Et omnibus exclusis existentiæ gradibus, nulla ibi persona sit anterior, nulla posterior. Quod vtique solius omnipotentiæ opus est, & inexplicabilis perfectionis. Hominem vero priùs multo tempore existere, deinde generare, & id longa mora succedentium sibi operationum, totum hoc arguit impotentiam quandam, & limitationem naturæ creatæ. At polle idem æque perfectè, imò infinitis modis perfectiùs, citra omnem moram, omnémque successionem operationũ, ab initio, quin potiùs sine initio, & ante secula, haud dubiè summæ absolutissimæque est perfectionis. Si enim priùs fuisset Deus, deinde Pater, aut si mora indiguisset generatio, denique si minùs transfudisset pater, quàm ipsemet habet, profectò aliquid ibi fuisset ex parte, pouisseto; desiderati nonnulla perfectio in opere immanẽte diuinitatis, quod esset absurdissimum. *D.* Cæterum cur non expressè dicitur in hoc articulo, Credo in Deum filium, sicut in præcedenti, Credo in Deum patrem? *M.* Quod natum est ex homine homo est: quod natum ex animali, animal: quod natum ex carne, caro: quod natum est ex spiritu, spiritus est. Istud certum habemus, non solùm euidentia naturali, sed & scripturæ testimonio Ioan. 4. Sequitur ergo optimo consequentia. Igitur quod natum est ex Deo, Deus est. Itaq; qui credit Christum cõsubstantialiter genitum ex patre Deo, is non potest non credere Christum esse Deum. Sicut qui credit Petrũ Apostolum genitum ex Iona patre homine, is non potest non credere Petrũ Apostolum esse hominem. Similiq; modo qui credit Christum conceptum, & exinde transacto nouem mensium spario natum ex Maria fœmina, non potest non credere Christum fuisse verum hominem. Quod autem istud Symbolum velut innuit, hoc alia Symbola, Nicænum scilicet, & Athanasij claro sermone docent, videlicet Christum esse Deum de Deo, æternum ab æterno, consubstantialem Patri, natum ante omnia secula, ac deinde quasi renatum in tempore præfinito ex virgine Maria. Quæ quia homo erat, non potuit nisi hominum substantiam de suis visceribus generare. Ex quibus omnibus palàm consequitur, quòd Christus fuit verus Deus ex Deo, verus etiam homo ex homine, non duo tamẽ, sed vnus filius, non

Sequitur optima consequentia, Est filius Dei, ergo Deus.

non alius, sed idem: aliter tamen natus de Deo, aliter ex homine, prout mox audies.

Quibus scripturis demonstretur Christum reuerà esse Deum de Deo.

CAPVT III.

DISCI. CVNT quidem hæc optima ratione dicta. Verùm an scripturis probari posset, quod Christus sit veraciter Deus ex Deo? *M.* Non obscure. Nam Psal. 24. dicit Psalmista sub persona Ecclesiæ ad Messiam: Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus Saluator meus. Et rursum Psal. 61. Ipse Deus meus & Saluator meus. Item Esai. 35. cap. Confortamini, inquit, & nolite timere, ecce Deus vester, ipse veniet, & saluabit vos. Et Sophoniæ 3. cap. suæ prophetiæ dicit, Dominus Deus in medio tui fortis, ipse te saluabit. Accedit & illud vaticinium Esaiæ, quod in suo Euangelio reperit Euangelista Matthæus, videlicet: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatum est, nobiscum Deus. Adhæc ipsemet Saluator noster sic ait: Ego & pater vnum sumus. Si vnum, ergo vterque Deus. Quoniam summa differentia est, summàque distantia inter Deum & non Deum, nec vnum simpliciter esse possunt, Deus & non Deus. Et quo nihil potest esse apertius, sic orditur Ioannes suum Euangelium de Christo: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Subdit: Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Et Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic erat quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat (non quidem natiuitate ex virgine, quoniam per illam iunior erat Ioanne sex mensibus. Lucæ primo, sed natiuitate, qua natus erat ex patre ante secula) & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Hucusque Ioannes. Indubiè per Verbum nec aliud intelligens quàm æternum Dei patris Filium, posteà natum ex virgine Maria. Nec istud minùs expressè dicitur primæ Ioannis vltimo. Et scimus quoniam Filius

Scripturæ quibus probatur Christũ esse Deũ de Deo.

Paulo infrà.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio eius, hic est verus Deus & vita æterna, hic scilicet Filius. Nam patrem verum Deum esse iam antea asseruerat. Idem quoq; constat clarissimè ex confessione Beati Thomæ exclamantis ad Christum, Dominus meus, & Deus meus. Ioan. 20. Item ex confessione Beati Petri respondentis: Tu es Christus filius Dei viui. Siquidem addidit, viui, vt insinuet se confiteri Christum esse natura filium Dei vitaliter generantis, non gratia quadam
Ioan.11. adoptantis, Matthæi 16. Tertiò ex confessione Marthæ dicentis: Ego credidi quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti. Profectò admodum conformiter ad doctrinam Ioannis superiùs citatam, doctrinam quoque Apostoli, qua instruit Philippen. infrà citãdam, adeò vt vterque elegantissimè exprimat clausulam illam Marthæ, videlicet, qui in hunc mundum venisti. Et consonat eisdem Christi de seipso assertio: Amen dico vobis, priùs quàm Abraham fieret, ego sum. Abraham haud dubiè cœperat fieri à constitutione mundi, cùm fierent Adam & Eua, iámque bis mille annos & vltra mortuus fuerat ante Christum incarnatum. Nihilominus cum iuramento affirmat Christus dicens: Priùs quàm Abraham fieret, ego sum. Non, ego fui, sed ego sum: nempe citra præteriti futurique vicissitudinem, vtpote Deus. His sanè potest superaddi & illud Matthæi vltimo. Prædicate Euangelium omni creaturæ, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Si enim remissio peccatorum, & regeneratio, ac salus, dantur tam in nomine Filij, quàm Patris: ergo tam Filius est Deus potens saluum facere, quàm Pater. Vis addam plura testimonia? *D.* Non est necesse. *M.* Itaque pergamus.

Christum esse & vnigenitum Dei patris, & nihilominus primogenitum in multis fratribus.

CAPVT IIII.

DISCI. DICITVR in Symbolo: Et in Iesum Christum filium eius: non quidem simpliciter, sed
Ioan.3. filium eius vnicum. *M.* Idem dicitur in Symbolo Missæ. Sed & Ioannes Apostol. vocat eum filium Dei patris vnigenitum. Nempe ideo, quoniam solus est Filius Dei patris, non habens fratres

tres aut sorores. *D.* Legimus tamen Christum esse primogenitum in multis fratribus. *M.* Sic habetur ad Roma. 8. Verum obserua quædam. Sicut omnino nihil repugnant in Christo, mortalem esse & immortalem, natum ante secula, & renatum in tempore nouissimo, vitam mundi esse, nihilominus mortem sustinere in mundo, viuere ab æterno & perpetuo, attamen mori temporaliter, & cætera eiusmodi. Sic vnigenitum esse Dei patris, & primogenitum in multis fratribus, prorsus nullam habet repugnantiam in Christo Domino. *D.* Eadem tamen dicta de nobis, repugnant. *M.* Nec hoc omnino verum est, vt audies. In Christo quidē duæ sunt naturæ, altera diuina, altera humana, cocūtes in vnitatē eiusdem suppositi. Secundū illam est vnicus, vnigenitus, sempiternus, immortalis non habens neque fratres, neque cohæredes. Ratione verò istius, dicitur primogenitus in multis fratribus: quia natus in tempore homo ex homine assumpsit carnem & ossa, integrámque nostram naturam humanam ex virgine Maria, in vnitatem eiusdem suppositi cum diuina, idque operatione diuinitatis. A` qua & nos gratia & miseratione adoptamur, non quidem in vnitatem suppositi Filij Dei: sed tantummodo in societatem eius, dicente Apostol. Per quem, scilicet Deum, vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi Domini nostri: 1. ad Corinth. 1. Addens ad Hebr. 2. Propter quam caussam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Et Christus post resurrectionem ad mulieres, Sed ite, inquit, & dicite fratribus meis. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum, Ioan. 29. Qui ergo hîc communicant cum Christo, non solùm in natura secundum carnem & ossa: sed & in Spiritu Dei ac gratia, adoptati atq; regenerati in nouam creaturā quæ secundum Deum est, hi veraciter sunt filij Dei, veraciter etiā fratres Christi, hęredes quidem Dei, cohæredes autē Christi. Et sicut verè fratres sunt Christi, ita quoque habēt in sę prænominata illa: citra repugnantiā. Nam mortales sunt & immortales, mortales quidem secundum carnem: immortales verò secundum spiritum, vt inquit Petrus: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt offerret nos Deo mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. Secūdum spiritum enim vera semina æter-

Non repugnāt in Christo, esse vnigenitum & primogenitū in multis fratribus.

In Christo duæ sunt naturæ.

Quemodo etiam in homine minimus inuenitur contraria citra repugnantiā, sint in Christo. Matt. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

næ vitæ, secundum carnem verò circumferimus vera quæ-
dam præludia mortis, habentes in vno suppositо vitam quan
dam æternam secundum Deum, coniunctam cum vita tem-
poranea, quæ secundum hominem est. Tales quidem sumus
nos gratia Dei per Christum, sed ordine quasi contrario.
Nam nascimur priùs ex homine, deinde renascimur ex aqua
& Spiritu sancto, cùm tamen Christus priùs natus sit Deus
de Deo, deinde quasi renatus homo ex homine, iuxta illud A-
Philip. 2. postо. Qui cum in forma esset Dei patris, non rapinam arbi-
tratus est, esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum
formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus,
& habitu inuentus vt homo: vt nos qui eramus in substantia
hominis, formáque serui, fieremus per ipsum conformes
imaginis filij Dei: vt sit & ipse primogenitus in multis fra-
tribus, non obstante quòd sit, manéatque vnigenitus Dei se-
cundum æternam generationem, qua genitus est Deus ex
Deo. Tu fili sic crede, alioqui traditio sancta, velut fornax Do-
mini, probabit te non habere aurum in pectore. *D.* Distin-
ctio; qua vsus es, rem adeò clarè demonstrat, vt non possim
non credere.

Quibus modis & rationibus sit Iesus filius Mariæ Dominus noster.

CAPVT V.

DISCI. Aliter Deus secundum diuinam naturam.

NVNC ad id quod additur, Dominum nostrũ.
M. Hic denuo opus est considerare diuersas
naturas in Christo. Nam secũdũ diuinã suam
naturam, habet vnum ac idem dominiũ cum
Deo Patre & Spiritu sancto, sincerissimum,
plenissimum, potentissimum, tam in ea quæ non sunt, quàm
Ioan. 10. in ea quæ sunt, sibi cum Patre & Spiritu sancto connaturale
Aliter Dominus secundum humanã naturã. & inabdicabile. Ego, inquit, & Pater vnum sumus: haud du-
biè sicut natura, ita & dominio & potestate, & operatione.
Secundum humanam verò naturam, etiam Dominus vniuer-
sorum, sed alio modo, quia non proprietate naturali, sed do-
natione Deitiue Deitatis, prout ipse testatur de se dicens: Da-
ta est mihi omnis potestas in cælo & in terra, Matth. vlt. Qui
dicit omnis, nihil excipit. Rursum, inquit: Pater omne iudiciũ
dedit Filio: Filio, inquam, nunc constituto ad dexteram Dei
in cælestibus super omnem principatum, & potestatem, &
virtu-

virtutem & dominationem, & omne nomen quod nomina-
tur, non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro, vt habes ad *Observa.*
Ephes. 1. In epistolis itaque Apostolorum, quando legis, gra- *1. Cor. 1.*
tia & pax a Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo: Item, *2. Cor. 1.*
Benedictus Deus pater, & Dominus noster Iesus Christus: *Galat. 1.*
per appellationem Dei, intelliges ipsam diuinitatem citra *Ephe. 1.*
personarum distinctionem: per Dominum vero intelliges
Christum, secundum quod homo est à Deo constitutus Do- *Christus spe-*
minus vitæ & mortis, iudex item viuorum & mortuorum, *cialius Do-*
habens in manu sua quidquid redemptioni obtinendæ neces- *minus noster*
sarium intelligi potest. Qua ratione specialiter est Dominus *quã cæteri.*
noster, interposita redemptione, ad salutem nostram in san-
guine proprio. *D.* Mirabar, cur hic doceamur credere in
filium Dei, tanquam Dominum nostrum, & non potiùs in
eum tanquam Dominum omnium. *M.* Vt articulus iste *Quare no-*
sit velut excitamentum quoddam gratitudinis & amoris no- *ster Domi-*
stri in eum, ideo additur nostrum. Non enim Dominus no- *nus.*
ster, quasi solùm in nos habens dominium: sed quasi datus
propter nos, & propter salutem nostram: totus propensus in
nos saluandos, totus intentus in nos liberandos à dominatu *1. Cor. 1.*
diaboli, & seruitute peccati, sibi in peculium & populum ac- *1. Tess. 5.*
quisitionis, quod plus est, sibi in socios gloriæ & felicitatis æ-
ternæ. Hinc Apostolus, Etsi Domini multi sunt, nobis tamen *1. Cor. 8.*
vnus est Dominus Iesus Christus, per quẽ omnia facta sunt,
scilicet quæ necessaria erant redemptioni generis humani, &
nos qui sequimur vestigia eius per illum scilicet facti sumus
hoc ipsum quod sumus in Deo, & spe gloriæ filiorum Dei.
Secundò vocatur Christus Dominus noster, quia agnoscitur,
colitúrque à nobis tanquam Dominus. A Iudæis autem &
gentilibus ac damnatis spiritibus, non recipitur tanquam
proprius illorum Dominus, neque à malis Christianis: quia
illi, etsi verbis confitentur Christum pro Domino suo, factis
tamen, id est, inobedientia & rebellione negant. Vnde ipse.
Multi, inquit, dicent mihi in illa die, Domine, Domine, aperi *Matt. 7.*
nobis. Et ego respondebo illis, Amen amen dico vobis, non *Aliter Do-*
noui vos, vnde estis? Igitur noster quidem pie credentium in *minus pio-*
eum Dominus omni modo, iure creationis, iure redem- *rum, aliter*
ptionis, potestate regiminis, denique affectu & amore, *Dominus*
quo velut pater aut pius pastor cupit, ac laborat nos dirigere *malorum.*
in viam salutis æternæ. Aliorum autem Dominus præcipuè
pote-

Universidad de Deusto
Biblioteca

potestate dominij, quo illos tanquam malos malè perdet tempore suo pro meritis eorum. *D.* Durum est, Christum habere Dominum hoc postremo modo. *M.* Vere durum: Nam vt inquit Apostolus, horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Est autem Christus Deus viuens, ac regnans plenitudine potestatis super vniuersa.

De his duabus vocibus Iesus Christus.

CAP. VI.

DISC. AT quorsum designatur hoc loco filius Dei sub his nominibus Iesus Christus? *M.* Dicit scriptura: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Vt igitur cõstet in quẽ sit credendũ tanquam verum ac naturalẽ filium Dei, ideo articulus suis propriis illũ nominibus exprimit: altero enim impositio celitus ab Angelo Matth.1.& Luc.1. Et vocabis nomẽ eius Iesum. Rursum: Et vocatũ est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo priùs quàm in vtero cõciperetur: altero & appropriato per antonomasiam. Etsi enim sunt multi Christi, id est, vncti, vt reges & pontifices, vnus tamẽ Iesus vnctus est oleo exultationis præ participibus suis, ad Hebr.1. Quapropter quoties per se ponitur vox, Christus, nõ nisi Iesum designat. Sicut vox, philosophus, per se posita Aristotelem significat, vox sapiens, Salomonẽ, vox propheta, Dauidem, eadem prorsus phrasi sermoms. Duo autẽ hæc vocabula, Iesus, Christus, iuncta simul sufficienter distinguunt filiũ Dei naturam ex Maria ab vniuersis filiis adoptiuis. Secũdò adduntur hæc nomina, vt ex ipsis vocibus constet quomodo Filius Dei sit Dominus noster, nempe sic Dominus, vt simul sit Iesus Christus noster. Puto ego tibi notã esse significationem istorum vocabulorum. *D.* Optimè. Nam Iesus, Hebræis Saluatorem sonat, dicitúrque Græcè σωτὴρ, Latinè verò Saluator. Christus autem Græcè, Latinè vnctus dicitur, & Hebraicè Messias. *M.* Nominis Iesu non potest reddi alia aut melior ratio, quàm data est per Angelum dicentem, vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluũ faciet populum suum à peccatis eorum. Breuis quidẽ ratio in verbis, sed copiosissima in sententiis. Ipse scilicet quem habet in vtero & pariet virgo Maria, non fecit, sed saluũ faciet: quoniam vsque ad Christum glorificatum omnes patres patiebãtur exilium propter peccatũ, Adam,

Iesus per impositionem vocatur.

Christus per antonomasiam.

Duo vocabula, Iesus, Christus, sunt distinguunt filium naturalem ab adoptiuis.

Angelica vtrumque nominis Iesu explicatur. Matth.1.

Adam, Abraham, Isaac, Iacob, Helias, Lazarus, &c. Saluum, id est, liberum, & immune à peccatis, adeò vt nõ patiatur vltra, supplicium exterminij siue exilium & miseriam propter peccata. Nõ solùm immunem à reatu peccatorum, sed & iustum, Deóque gratũ, atque adeò gratijs diuinis præuentum & adiutum, vt sit potẽs, ac liber ad seruiendũ Deo suo, in sanctitate & iustitia omnibus diebus vitæ suæ. Neq; faciet mox saluum ab infortunijs, pressuris & aduersitatibus mundi huius, sed saluum à peccatis & ab omnibus incommodis quæ ratione peccatorũ patimur, quæ vtique nomine peccatorum intelliguntur, ac etiam ab aduersitatibus mũdi, hoc modo, vt non possint iam obesse nisi ipse velis, iuxta illud Chrysostomi: Nemo læditur nisi à seipso: imò prosunt magis si contineamus nos in amore Dei, iuxta illud Apostoli: Diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum, his qui secundũ propositum vocati sunt sancti, &c. Rom.8. Siquidẽ hoc est saluũ esse iuxta scripturã. Et saluum faciet, non quemcunque populum, sed suum populum sibi fide, sacramento, & obedientia, copulatum. Nec tantùm populũ Israeliticum tunc temporis suũ, sed quemcunque populũ, quocunque etiam tempore ab initio mundi vsque ad consummationẽ seculi, sibi adhærentem modo iam dicto. Et quidem saluũ tandem faciet vsque in regnum suum æternũ ac cæleste, in quo sunt omnia bona quæ desiderari possunt, & nihil potest esse mali. *D.* Verũ, in modo quo saluum faciet, ibi credo latere difficultatem. *M.* Saluum faciet vtique per doctrinã veritatis, per sanguinem redemptionis suæ, per fidẽ in ipsum, per gratias, quibus iustificamur, & ad benè viuẽdum adiuuamur, per sacramẽta, prout hoc in quatuor Euangeliis & Epistolis Apostolicis longè latéque traditum est: & nos latiùs explicabimus in articulo 10. huius Symboli, & in sacramentis Baptismi ac pœnitentiæ. Et ipse quidem saluum faciet: non est enim aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri, Act. 4. Attamẽ non saluum faciet quenquam ex nobis siue nobis, qui rationis capaces sumus. Nam ex parte nostra requiritur fides cũ pœnitentia, propositum quoque melioris vitæ, cũ humili aliqua supplicatione pro salute per Christum, licet eadem nõ præstentur à nobis sine gratia & donatione, ac etiam cooperatione Dei, quemadmodum suo loco scripturis demonstrabitur. *D.* Huius tam magnifici nominis, Iesus, an nõ præcesserint vmbræ

Quid sit saluum esse à peccatis.

De modo quo saluũ faciet Iesus populum suum.

Quæ præmiserit lex de hoc nomine Iesu.

bræ aliquæ, vllâve vaticinia in scripturis veteris testamenti? *Mt.* De hoc nomine meminit Habacuc cap.3. loquês in persona fidelis populi, hoc modo: Ego autẽ in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Meminit & Zacharias huius nominis his mysticis verbis: Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum. Typum verò nostri saluatoris Iesu gerebant primò Iesus filius Naue dux filiorũ Israel, introducens populum Dei de solitudine in terrã promissionis. Deinde Iesus filius Iosodec, sacerdos magnus, qui rædificauit templum Domini, instauranit sacrificia, & abstulit errores idololatriæ. Tertiò Iesus filius Sirach, qui fuit doctor legis eximius. Etenim Iesus Christus Saluator noster, ipse est dux prædestinatorum omniũ qui hæreditatem accipiunt salutis. Ipse sacerdos vti mox audies. Ipse cælestis doctor, inscribens cordibus nostris insitum verbum, quod potest saluare animas nostras. Quapropter in Iesu Naue fortitudinẽ confidãtiam, victoriam: In Iesu filio Iosodec sacerdotij dignitatem: In Iesu filio Sirach cælestem doctrinam Domini nostri Iesu Christi, (quibus perficit opus nominis sui, hoc est, opus redemptionis & saluationis generis humani) velut in vmbra quadam, agnoscimus. Vox autem Christus & regium nomen est, & pontificale etiam propheris communicatum: quod tam reges quã sacerdotes necnon eximij quidam prophetæ vnguento Chrismatis vngebantur apud Iudæos. Ex vocabulo igitur, Christus, docemur credere de Iesu, quod veraciter fit, fueritque rex & sacerdos, habens sicut regnum, ita & sacerdotiũ sempiternum & potentem illum spiritum propheriæ, qui fuit in Moyse, Helia, Heliseo. Iuxta illud: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus, sicut me ipsum audietis. Deuter. 15. De regno verò patet Luc.1. & Ioan.18. Dicit enim Angelus Mariæ: Et dabit illi Dominus Deus sidẽ Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Christus quoque respondens Pilato dicit. Tu dicis, quia rex sum ego. Regnum meum non est de hoc mundo. Nemo autem elegantius depingit regnum Christi quàm psalmista Psal. 71. De sacerdotio verò Christi habes pulcherrimè apud Paulum ad Hebræos 4.5.6.7.8.9.10. Sextoquidẽ capit. sic legimus: Vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatiũ habeamus, qui confug-

Zach.3.

Iud.1.

Eccles.14.

Eccles.31.

Explicatio nominis Christi.

confugimus ad tenendam propositã spem, quã sicut anchoram habemus, tutam ac firmam, & incedentem ad interiora velaminis. Vbi præcursor pro nobis introiit, secundũ ordinẽ Melchisedec, pontifex factus in æternũ. Septimo verò capite sic legimus: Aij quidẽ sine iureiurando Sacerdotes facti sunt. Christus autem cũ iureiurando, per eũ qui dixit ad illum. Iurauit Dominus & non pœnitebit eũ, tu es Sacerdos in æternum. Et infrà: Sempiternum habens sacerdotiũ, vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis, huc vsque Apostolus, in quibus scripturis ministrat nobis fides, velut faces ardentes ad instituendum amorem nostrum, fiduciámque in Deum per Christum Dominum. Si enim rex est, regnum habens, cuius nõ est finis, quoquo versum etiã spectes, quia sine fine regnum, sine fine ditionis, sine fine durationis, sine fine potestatis, sine fine diuitiarũ, gloriæ, felicitatis, cur non eò cõtendimus toto cordis affectu? Rursum: Si sacerdos est semper assistens vultui Dei, ad interpellandũ pro nobis, semper offerens hostiam in odorem suauitatis, causla reconciliandi nos Deo, cur nõ sequimur consiliũ Apostoli sic concludentis ad Hebr.4. Habẽtes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cælos Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in tempore opportuno. Videntur quidem mihi hæc posse sufficere, tam pro tuâ quàm pro populi informatione, circa istum articulum. Nam nunc temporis, quod ad hũc articulum spectat, non admodũ ab hæreticis impugnamur: attamen quædam addam etiam de aliis nominibus Filij Dei, quæ habentur in scripturis sacris.

Christũ esse regem ac sacerdotem, quæ mirè inflammant mentem.

De aliis nominibus, quibus nobis commendatur filius Dei in scripturis.

CAP. VII.

MAGI.

Explicatur nomina quæ in scripturis appropriantur Christo.

SCRIPTVM est illud, dilectis natis nomina multa damus. Sunt itaque & alia nomina multa, quibus appellatur, tum in veteri, tum in nouo testamento, vnigenitus Dei Patris Filius, natus ex virgine temporibus nouissimis.

Quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ si probè exprimantur, mirè prouocant affectum. Esaiæ cap.7. inquit, Vocabitur nomen eius Emanuel. Et cap.8. Voca nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina prædari. Rursum: cap.9. Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Zachariæ verò 6.cap. vocatur Oriens: Ecce vir, inquit, Oriens nomen eius. Et Malachiæ 3.cap. Angelus testamenti. Sic Hier.cap.23. appellatur Dominus iustus noster. Et hoc est, inquit, nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. *D.* At, quorsum variis his nominibus describitur est à prophetis? *M.* Vt ex ipsis constet, ad quid venerit in mundum, & quæ officia eius. Dicitur Emanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus, quia sic exinaniuit se, vt vnum factus sit nobiscum, veraciter homo & Deus, totus noster & nobiscum, vt salutem faciat quod perierat. Dictus est accelera, quod nomen significat celerem eius benignitatem, & propensam clementiam erga peccatores. Iterum dictus est, Spolia detrahe, quia vincendo vicit principem mundi huius dicens ad nos: Confidite quia ego vici mundum. Nunc princeps mundi eiicietur foras. Ero mors tua, ô mors, morsus tuus inferne. Eadem ratio illius, Festina prædari. Præterea appellatus est mirabilis: Etenim mirabilis erat in se, habēs duas naturas summè distantes, summè tamen coniunctas, nempe in vnam hypostasin. Mirabilis in sua natiuitate, habens patrem quidem in cælis sine matre, matrē verò in terris sine patre. Mirabilis in operibus: quoniam cæcos illuminauit, leprosos mundauit, suscitauit mortuos: Mirabilior tamen in officio virtutis, doctrinaque veritatis: Mirabilis denique in morte, resurgens clauso sepulchro, factus primitiæ dormientiū, collocatus tandem in maiestate ad dexteram Dei Patris. Meritò quoque appellatus est consiliarius: quoniam propter plenitudinem sapientiæ, omne iudicium dedit illi Pater. Meritò Deus, quia ab æterno genitus à Deo Patre, illi consubstantialis, & per omnia æqualis. Meritò fortis, quia vicit mundum, & diabolum, & mortem, & infernum. Per mortem destruens eum qui tenebat mortis imperium, inquit Apostolus, reddens libertati nos, qui multipliciter obnoxij eramus seruituti. Pater futuri seculi, regenerans sibi ex aqua & Spiritu sancto, quotquot Iumni sunt noui testamēti, cum quo incepit, quod Esaias vocat futurum seculum. Princeps pacis, faciens vtraque vnū, diruta

Matth.1. Emanuel.

Accelera.

Spolia detrahe.

Ioan.16.

Mirabilis.

Consiliarius Deus.

Fortis.

Pater futuri seculi.

Princeps pacis.

ruta maceria media, nósque reconcilians Deo. Oriens, quoniā lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, orta his temporibus nouissimis semper oriēns luminis vim retinens. Angelus, id est, legatus testamenti: quia venit vt nouum, æternumque largiretur testamentum, consignatum in sanguine suo, morte interposita. Denique Dominus iustus noster: quoniam omnis iustificationis nostræ auctor & causa, qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Sed & in nouo Testamento plurimis decoratur nominibus. Vocatur enim lux mundi, via, veritas, vita, resurrectio, salus mūdi, salutare, saluator, redemptor, mediator, pax, sanctificatio, & propitiatio nostra, rex Israel, pastor, pontifex, sacerdos, lapis angularis, vitis, sponsus Ecclesiæ, prophetarum finis, expectatio nostra, quorum nominū mysteria suis locis explicabimus. At nomen Iesus, ei proprium, ferè vniuersa iam dicta in se complectitur. Cum enim dicimus Iesum, intelligimus Saluatorem humani generis: Itaque admirabilem consiliarium, patrem futuri seculi, lucem mundi, viam, &c. Iam pergamus ad articulum sequentem.

Oriens.

Angelus testamenti.

Iustus noster.

1.Cor.1.

Plurimæ quoq; nomina habet in nouo Testamento.

De modo conceptionis in vtero virgineo.

CAPVT VIII.

VT nemini maneret occasio errandi circa incarnationem Domini nostri Iesu Christi, tradiderunt Apostoli pro Symbolo rectę fidei, hunc articulum. Qui conceptus est de Spiritu sancto: natus ex Maria virgine. *D.* De qua certe diligentia Apostolica, & nos merito in gentes gratias agere debemus. Nam etiam nunc, nescio quid monstri in doctrina fidei pariat nobis secta Mennonistica: quasi Christus non sit incarnatus ex visceribus virginis Mariæ. *M.* Vt igitur probè intelligas verba articuli. Conceptus, scilicet, officio & opere materno, prout mulieres concipiunt in vtero fœtum nascituræ prolis. Non tamen conceptus de viro, sed de Spiritu sancto. Lege naturali concipiunt mulieres, dum vtrumque genitale semen viri ac mulieris coit in vtero, ad formationem noui partus. At lege supernaturali concepit virgo Maria, operatione solius Spiritus sancti, citra commistionem seminum. *D.* Mirum valde & repugnans, mulierem

M AG I.

Lege supernaturali cōcepit virgo Maria.

concipere, ac matrem fieri sine viro. *M.* Mirùm sanè est, & non mirum, repugnans, & non repugnans. Si enim spectes communem legem nascentium, mirum: Si omnipotentiam Dei, non mirum. Quid enim mirum, si omnipotens Deus quod facit quotidie per creaturam, vt facit generationes hominum, aliquando faciat sine creatura, per semetipsum? Nec repugnans dici potest quod conformè est voluntati eius, qui potest omnia, voluntate quidem Dei nunc temporis crescunt poma, fructúsque terræ ex seminibus eorum. Attamen cælum, & terram, & omnia quæ in eis sunt, fecit Deus olim absque vllo semine præuio. Nunc producit Deus filios hominum ex genitali semine virorum, tamen in exordio mundi Adam de limo terræ: Euam verò de costa fabricauit Adæ, vtrunque hominem citra genitale semen hominis. Hoc nunc factum est ad propagationem vniuersæ creaturæ. Quid igitur mirum, aut quæ repugnantia, si auctor puritatis & gratiæ, nunc conceptus fit in vtero virgineo, citra omnem impuri seminis, commixtionem, sola operatione Spiritus sancti, quem Deus patrem esse voluit futuri seculi, futuræque nationis sanctæ? Futuri inquam seculi nascentium non ex seminibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo, operatione Spiritus sancti. Siue igitur spectes operis, non omnino debes mirari, quia aliquando factum est simile in omnibus generibus rerum. Siquidem omnia semel concepta, natáque sunt sine præuio semine. Siue spectes rationem operis, rursum non debes mirari. Si enim protoplasti, ex quibus disseminatum est vniuersum genus humanum, fine seminibus sola Dei operatione facti sunt, Adam ex terra adhuc virgine. Eua ex costa Adæ virginis: quantò rationabilius Christus futurus pater eius nationis quæ non ex seminibus, sed ex Deo nascitur, debuit concipi ex virgine, operatione Spiritus sancti, absque omni seminatione viri? Tertio, si spectes omnipotentiam Dei, debes quoque omnem deponere admirationem: quoniam non est impossibile apud Deum omne verbum, sic attestante Angelo de hac re, Lucæ primo. Quod dictum Angeli, suprà abundè interpretari sumus. Mirabatur quidem Maria virgo audiens Angelum Dei dicentem sibi. Ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, &cæt. Mirabatur,

Mirum & non mirum, repugnans & nõ repugnãs quod factũ est in virgine Maria.

Rationes cur nõ sit mirandum opus cõceptionis.

batur, dico, de modo quo fieret quod dictum erat ab Angelo, nondum instructa de voluntate Dei. Certa interim de sua voluntate non cognoscendi virum, & dixit admirando: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Tum Angelus, Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Esto, quod non cognoueris, nec vnquam cognitura sis virum: tamen fiet quod annuncio, non viri, sed Spiritus sancti operatione, qui sanè superueniet, id est, de super veniet in te, non quidem vt repleat mentem, quoniam iam dudum gratia plena es, sed vt repleat ventrem tuum nouo fœtu inauditi partus. Virtus quoque altissimi, cui nihil difficile, obumbrabit tibi, præseruando te velut vmbra quadam ab æstu concupiscentiæ, & omni virginalis integritatis corruptione: adeóque supplebit in te actionem genitalis seminis viri, vt eam ob causam, id quod nascetur ex te sanctum, id est, sanctè, modo scilicet purissimo, nobilissimóque penitus supereminente, supra omnem legem naturalem, vocabitur Filius Dei, id est, sic erit Filius Dei, vt non solùm veritate, sed & publica appellatione sit talis. Audita autem hac ratione siue modo, quo fieret quod dictum erat ab Angelo, mox desiit mirari Maria, non habens vltra velut repugnans, id cui consonant voluntas, atque virtus diuina, ac proinde possibilitas rerum. Et dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: credo verbum tuum, verbum esse Domini: at omnipotens sermo tuus Domine. Fiat igitur secundum verbum tuum, non secundum communem meam aut hominum cogitationem, vt scilicet non perferam virum in concipiendo, sed virtutis diuinæ sentiam obumbrantis beneficium. Et factum est ita. *D.* Dixerat quidem Angelus, concipies, oprat quoque Maria, vt fiat sibi secundum verbum Angeli, verùm quòd factum sit ita, nondum ostensum est. *M.* Dixit Christus ad Patrem: Sermo tuus veritas est, Ioan. 17. Et Apostolus: Fidelis sermo Domini, & omni acceptione dignus. Deum non stare promissis, facto impossibile est. Quoniam igitur sermo Domini testatur, ita futurum in Maria, ideo firmiter est credendum, quod factum sit ita. Nihilominus ita factum esse testatur, tam

Probatur quòd Maria cõceperit sine viri semine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Euangelista, quàm Angelus Domini, Matth. 1. Christi autem generatio sic erat: Cùm esset desponsata Maria mater Iesu Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Ioseph autem vir eius, cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit ei in somnis dicens. Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Paries autem filium, & vocabis nomen eius Iesum, &c. Nunc obserua verba Euangelistarum primùm Lucæ dicentis: Ecce concipies in vtero, non in mente, non in corde, sed in vtero, hoc est in loco naturaliter conceptioni deputato: secundò, verba Matth. dicentis: Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Obserua insuper quòd Ioseph humano modo cogitante de conceptione desponsatæ sibi vxoris, & sciente non ex se esse, quod natum in ea apparebat, asseruit illi Angelus dicens: Quod natum est in ea, de Spiritu sancto est, non de fornicatione hominis. Denique obserua quod Ioseph sic instructus cælitùs, mox credidit, & exurgens fecit sicut præcepit ei Angelus, Matth. 1. Tu igitur fili fac similiter: desine mirari, aut repugnantiam cogitare, iam instructus ex scripturis: sicut Maria & Ioseph post instructionem, deposuere omnem contrariæ opinionis cogitationem. *D.* Faciam. Cæterùm, nunquid tota Trinitas operata est mysterium hoc incarnationis? *M.* Ita, quoniam opera Trinitatis ad extra (vt Theologicè loquamur) indiuisa sunt. *D.* Quare ergo tam in Symbolo quàm in scripturis iam citatis, dicitur factum specialiter à spiritu sancto? *M.* Hoc fit tropice, per modum attributi: veluti cùm peculiariter attribuimus vni ob rationem aliquam, quod commune est multis. Pater est primum principium omnium, à quo etiam Filius, & Spiritus sanctus: Filius verò est sapientia atque verbum Patris: portò Spiritus sanctus est caritas vtriusque. Quæ igitur omnipotentiæ sunt, tribuit scriptura plerunque Patri: quæ sapientiæ, Filio: quæ caritatis, Spiritui sancto. Iam cum opus incarnationis sit incomprehensibilis & ineffabilis caritatis Dei, dicente Filio: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: ideo hoc opus conceptionis tribuit Spiritui sancto, tam scriptura, quàm Symbolũ. Nihilominus indiuisum est, & cõmune tribus diuinitatis personis. At nunc pergamus.

Cur opus cõceptionis tribuatur specialiter Spiritui sancto.

Qua

Qua via sit demonstrandum ex scripturis Mariam fuisse virginem, ante partum, in partu, & post partum.

CAPVT IX.

NATVS ex Maria virgine. *M.* Hic rursum dicet tibi cogitatio tua, repugnat, nasci ex virgine. *D.* Certe, naturæ non minùs repugnat nasci ex virgine intacta, quam concipi in vtero, claustris pudoris prorsus incorruptis. *M.* At supernaturale est totum quod hic geritur. Porrò, Mariam fuisse virginem ante partum, in partu, & post partum, abundè satis exprimit verbum Dei, de quo verbo Dei testatur nobis non solum D. Augustinus, sed vniuersitas Patrum, & omnis ab initio Ecclesia Catholica. Luc. 1. sic dicitur: Missus est Angelus ad virginem desponsatam viro, cui nomen Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Similiter dicitur Esaiæ 7. & Matth. 1. Ecce virgo concipiet, siue in vtero habebit, &cæt. Igitur indubie mansit virgo donec conciperet in vtero eum, qui vocatur Emanuel. Testatur autem Angelus, quod conceptio hæc fiet superueniente Spiritu sancto, & virtute altissimi obumbrante Mariam, addens Matth. 1. quod natum est in ea, de Spiritu sancto est, non ab vllo homine, sicut metuis tu ô Ioseph. Igitur permansit virgo, non solùm vsque ad conceptionem, sed & post conceptũ Christum, cùm iam esset manifestè in vtero habens. Quod verò vlterius vsque post partum manserit virgo, patet iterum ex verbis Euãgelistæ dicentis: Exurgens autem Ioseph, accepit Mariam coniugem suam, & non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum. Addit Euangelista: Hoc autem totum factum est, vt impleretur quod dictũ est à Domino per Prophetam dicentem. Ecce virgo concipiet & pariet filiũ &c. totum hoc, scilicet, quod conceperit virgo, quòd habeat in vtero virgo, quòd pariet virgo, denique quod filium qui vocabitur & erit Iesus, atque Emanuel pepererit sine vitili semine, sola operatione Spiritus sancti, hoc dico, totum factum est vt impleretur prænominata Scriptura. Et quale obsecro fuisset promissum Domini, aut signum datum hominibus, si intellexisset Prophera dictum suum hoc pacto. Virgo quæ prius erat incorrupta, per corruptionem concipiet & pariet filium; cùm hoc sit commune omnibus parientibus:

DISCI.

Probatur ex Euangelio, Mariã mãsisse virginẽ vsq; post partum.

Virgo vsquè ad cõceptionem.

Virgo post conceptionẽ.

Virgo vsquè post partu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vides ergò verissimam esse sententiam D. Augustini dicentis Virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Nec hominum sententiam esse, sed verbi Dei, intellectam & dictam ex scripturis sanctis. Et hinc vtique est quod Maria celebratur ab Ecclesia, alma, intacta, & intemerata virgo. *D.* Verùm an manserit perpetuò virgo. *M.* Iam satisfecimus articulo. Quod præterea quæris, extra causam est, quam tractamus. Verum, quæ est ratio dubitandi de perpetua virginitate Mariæ? *D.* Ex verbis Matthæi dicentis: Et non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum. Non cognouit donec peperit, ergo cognouit post partum: Iterum: Donec peperit filium suum primogenitum. Igitur habuit & secundogenitum? nam vbi non inuenitur secundogenitus, ibi nec primogenitus esse potest. Addo quod plus est. Legimus Matth. duodecimo. Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te alloqui. Ergo habuit Christus fratres & sorores. Quæ sanè scripturæ videntur mihi prorsus tollere perpetuam virginitatem Mariæ. *M.* Subtilius colligis, quàm expectaueram. Olim quidem impius Heluidius ex his aliisque scripturis malè intellectis, ausus fuit asseuerare, Deiparam post partum fuisse cognitam à Ioseph, plurésque peperisse filios. At respondet eleganter D. Hieronymus hominis temeritati, duobus libris intitulatis, aduersus Heluidium, dicens: Doleam ne an rideam, nescio: imperitiæ arguam, an temeritatis hominem istum, Heluidium scilicet, qui ex vocula ista, antequam, qua vtitur Euangelista dicens, antequam conuenirent inuenta est in vtero habens, improbandam putat virginitatem Mariæ perpetuam, quasi stare non posset veritas sermonis, antequam conuenirent inuenta est, &cæt. nisi postea conuenissent. *D.* Sic apparet. *M.* An igitur stare non possunt hæ sententiæ: Paulus Apostolus antequam vel prius quàm nauigaret in Hispanias, Romæ coniectus est in vincula: Heluidius, antequam pœnitentiam ageret, morte præuentus est: Nisi verum sit & Paulum post vincula propœnitentiam? *D.* Certè, Paulus Romæ coniunxit mortem cū vinculis suis, tantùm abest, vt post vincula iuisset in Hispaniam. Et post mortem neque Heluidius, neque quispiam pœnitentiam agere potest. *M.* Tamen præfatæ sententiæ ve-

An Maria māserit perpetuò virgo.

Argumenta contra perpetuā virginitatem Mariæ.

Solutio argumenti ex Hiero.

Soluūtur argumēta Heluidij contra virginitatē perpetuam Mariæ.

rè sunt & Latinæ secundum artem Grammaticam. Discè igitur ex D. Hieron. aduerbia hæc, antequam, prius quàm, licet sæpè consequentiam indicent, tamen nonnunquam solùm ea quæ prius cogitabantur, aut statuebantur, vel in animo erant, aut esse debuerant, demonstrant. Profectò Latine dicitur: Iudices, antequam cognoscerent causam, condemnarunt, non quòd postea cognouerint: sed quod ante condemnationem cognoscere debuissent. Sic & hoc, Paulus prius quàm in Hispanias pergeret, coniectus est Romæ in vincula. Non quòd post iuerit: sed quòd ante vincula ire cogitauerat vel ire disposuerat. Eadem prorsus ratione, intelligendum est istud: Prius quàm conuenirent, inuenta est in vtero habens. Non quòd posteà conuenerint, sed quòd etiam ante vterum intumescentem, dispositum erat, atque opportunum conuenire, si voluissent: quoniam desponsata erat, & tradita viro suo Ioseph. Intelligis? *D.* Optimè, sed quid dicemus de aduerbio, Donec. *M.* Hoc ipsum quod ex scripturis docet D. Hieronymus, videlicet quòd sæpè significat tempus certum, vt ibi: Donec reddideris concreditam tibi pecuniam, non faciam. Sæpè tempus infinitum, vt in illo Prophetæ, Ego sum, ego sum, & donec consenescatis ego sum, Nunquid postquam senuerint illi, Deus esse desistet? Item in illo Pauli: Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. An non tum maximè regnare incipiet, cùm fuerint inimici eius positi sub pedibus suis, vt solet reges deuictis iam hostibus? Plurima eiusmodi sunt in scripturis. Hoc autem modo Matth. 1. vox, donec, non significat tempus certum, quasi ad partum vsque non cognouerit Mariam, sed tempus infinitum, videlicet quòd omnino nusquam cognouerit eam, vt in illo. Non est reuersus coruus donec siccaretur terra, Genes. 8. quia nunquam rediit ad arcam, neque dum aquæ decrescerent, de quo dubitari potuit, neque vnquam post desiccationem terræ, de quo omnino non erat dubium. Sic in proposito indicauit Euangelista de quo scandalum moueri potuisset eam non esse cognitam à viro suo Ioseph, videlicet vsque ad partum, vt multò magis intelligeremus non fuisse cognitam, neque post partum. Si enim prius contimuit se Ioseph ab illa, propter visionem indicantem de Spiritu sancto esse, quod in ea natum videbatur, Angelo interim adhortante, vt acciperet coniugem suam, & nullo ver-

Quid significent antequam prius quàm.

Quid significet in scripturis vox donec.

1 Cor. 15.

boprohibente concubitum, quantò credendum est magis, eum abstinuisse post partum mirabilem, post apparitionem cælestis militiæ laudantis, post narrationem pastorum, post adorationem Magorum, post confessionem iusti Simeonis, post Annæ vaticinium, quibus omnibus interfuit Ioseph, dicente Luca: Et erant pater illius & mater mirantes super his, quæ dicebantur de eo. Si igitur religione tactus Ioseph, abstinuit vsque ad partum, haud dubie magis abstinuit post partum: quia nunc magis vrgebat religio, ne tangeret matrem Domini sui, postquam tot visa essent miracula. *P.* Prorsus conuincit hæc ratio. Cæterùm, quare nominat Matthæus Christum primogenitum, si Maria matereius non habuit secundogenitum? *M.* Respondet D. Hieronymus ex scripturis dicens: Omnis vnigenitus, est & primogenitus, sed non omnis primogenitus est vnigenitus: nam primogenitorum alij sunt vnigeniti, alij non. Dicitur enim primogenitus, non tantùm post quem & alij geniti sunt, sed ante quem nullus. Nam secundum legem quidquid primò erat genitum de vtero matris, vocabatur primogenitum, & sanctum erat Domino, tam in iumentis quàm hominibus: vti patet Exod. 34. & 12. siue alius sequebatur partus, siue non. An quæso exterminator Angelus percutiens primogenita Aegypti, abstinuit donec nasceretur secundogenitus? Et Ioannes Baptista qui vnigenitus erat, nonne & primogenitus? An, precor, non fecerunt parentes eius pro eo secundum legem primogenitorum? Sed & de Christo dicit Euangelium, quòd fecerunt pro eo parentes eius secundum legem primogenitorum, idq; quadragesimo die natiuitatis eius, cùm Mariæ adhuc non potuit esse aliquis secundogenitus. Christus itaque vocatur primogenitus, non, quia post eum natus est alius de vtero virginis Mariæ: sed quòd ante eum nemo sit natus ex eadem. Nec fingo istud, sed quod doctus Hieronymus, vir sanctus, ex scripturis diligenter demonstrauit, hoc te doceo. *D.* Interim aliæ scripturæ testantur Christum habuisse fratres. *M.* D. Hieronymus diligens obseruator scripturarum, docet, in scripturis, fratres dici quatuor modis, natura, gente, cognatione, affectu siue religione. Natura, inquit, Esau & Iacob, & duodecim Patriarchæ fratres erant: vti liber Geneseos testatur. Gente verò omnes de populo Israëlitico fratres erant, Deut. 15. 22. & ad Rom. 9. Optabã & ego ipse anathema

Luc. 1.

Mat. 1. Luc. 2.

Non solum primogenitus quẽ sequitur secundogenitus.

Quot modis dicamur fratres secundũ scripturam.

thema esse pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secũdum carnem, qui sunt Israëlitæ. Tertiò, cognatione fratres erant Abraham & Lot, quoniam Lot cognatus erat Abrahæ, filius fratris eius ex Aram, Genes. 12. 13. Atque hoc sane pacto cognati Christi, vocantur fratres eius. Matth. 12. Luc. 8. Ioan. 7. Act. 1. ad Gala. 1. Non quidem fratres Christi, quia ex eadem matre: sed quia cognati, nati ex sororibus matris suæ. Quarto, affectu siue religione vocantur fratres, quos affectus verè germanus coniungit, non minùs quàm alios qui eiusdem parentis viscera existunt, hoc modo inquit Psal. Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum Psal. 132. Rursum: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Psal. 21. ad Hebr. 2. His addit D. Hierony. dicens: Tu Heluidi dicis, B. Mariam non permansisse virginem, ego mihi plus vendico, etiam ipsum Ioseph virginem permansisse per Mariam, vt ex virginali coniugio, virgo Christus nasceretur: Atq; hoc ipsum multis solidis rationibus probat. Quare si cupis magis informari super virginitate Mariæ, lege diligenter opus Hier. aduersus Heluidium Hæreticum.

Ioseph mansit perpetuò virgo secundum Hier.

Christum reuera natum esse de visceribus Mariæ, non effusum aut eiectum.

CAP. X.

QVOD autem Christus sit natus ex Maria, non eiectus, non effusus, quomodo effundi solet quippiam per fistulam, sed veraciter natus, officio, modo, eáque parte corporis, quo & qua solet fieri vera generatio ex muliere, præuiis officiis vterinis, illo solo excepto, quod non de viri semine; pulcherrimè testatur scriptura sancta, his verbis: Ecce virgo concipiet & pariet filium. Iterum, Quod natum est in ea. Tertiò: Cùm Maria desponsata sibi vxore prægnante, Quartò. Et impleti sunt dies eius vt pareret, & peperit filium suum primogenitum. Hæc enim & eiusmodi competere non possent in Mariam, nisi interuenisset naturale opus vteri, eáque officia quæ solent communia esse prægnantibus. Nec posset secundum veritatem Maria dici mater Iesu, aut Iesus filius eius, & filius primogenitus, nisi in ea accepisset, vitam & formam, déque illius visceribus carnem, sanguinem, & ossa, nutrimentum, & incrementa corpo-

M. AC I. Scriptura probatur Mariam vera genuisse Christum, non effudisse velut per fistulam. Esai. 7. Mat. 1. Luc. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis, more aliorum infantum, expleto certo mensium spatio in vtero materno. Aliud est excrementum mulieris, aut fons sanguinis eius: aliud partus vterinus, aut filius maternis officijs genitus. Taceat igitur blaphemia Valentini asserentis Christum habuisse corpus cæleste, & per virginem velut fistulam transisse. Si enim aliunde habuit corpus suum, & transiit per eam velut per fistulam, falsò igitur dicitur in scripturis: Quòd natum est in ea, falsò paries, falsò peperit, falsò impleti sunt dies eius vt pareret, falsò quoque appellatur prægnans, falsò mater Iesu, falsò Iesus filius eius, falsò denique & illud dicitur: Cùm natus esset in Bethleem Iudæ, quia non natus ibidem sed effusus. Tu fili, ab eiusmodi falsitatibus diligenter tibi caue, firmans te in verbo Dei, quod est veritas. Quòd autem additur in articulo, Maria: factum est, vt ex nomine designata Virgine, quæ peperit Saluatorem, articulus expressiùs concordet cum historia Euangelica, Matth.1.& Luc.1. Siquidem hæc est illa virgo quæ desponsata erat viro, cui nomen Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis, Maria. Satis.

Cur addatur nomen, Maria.

Quid referat in articulo relatiuum, Qui, cùm dicitur, Qui conceptus est, &c.

CAPVT XI.

D. NONDVM declaratum est, quid referat in articulo isto particula, Qui. *M.* Refert, dico, filium Dei vnicum, vt sit sensus. Qui filius Dei vnicus, conceptus est, de Spiritu sancto natus ex Maria Virgine. *D.* At, ille est æternus ex æterno Patre, ante Virginem Mariam, & ante secula consistens, vti declaratum est. *M.* Nihilominus tamen idem conceptus est in diebus nouissimis, idem natus, idem passus, crucifixus, mortuus, idem descendit ad inferna, resurrexit à mortuis, ascendit in cælos. Nam relatiuum qui, ad omnes hos sequentes articulos repetendum est, indicans hæc omnia conuenire eidem filio Dei, de quo loquitur Symbolum in secundo articulo. *D.* Qui concipitur aut nascitur, is conceptione & natiuitate incipit esse, postquam non fuit, at qui priùs extitit & est semper, quomodo incipit esse? Ad hæc, solet homo nasci ex homine, solet homo pati, mori, sepeliri &c. verùm filius Dei, Deus est de Deo, æqualis

Filius Dei æternus tamen conceptus & natus in tempore.

Obiectio.

tur prorsus blasphemũ, asserre Deum nasci ex muliere, Deum pati, mori, sepeliri, resurgere. *M.* Nihil hic blasphemiæ aut absurdi, imò nihil difficultatis, si bene perpendas distinctionẽ naturarum, cum vnitate hypostaseos in Christo Domino, quam distincte & clarè suprà expressimus. Verùm ne illam nostro aut doctorum sensu confictam putes, eandem elegantèr prosequitur concilium Hispalen. dicens: Ergo sicut immaculata fides, & sancta Dei Ecclesia docet confitemur Dominum nostrum Iesum Christum intemporaliter ex Patre Deum natum temporaliter ex vtero virginis Mariæ hominem editum, & ob hoc in vna persona duas naturas habentem, Deitatis, qua ante secula genitus, & humanitatis, in qua diebus vltimis editus est. In illa secundum formam Dei, in ista secundum formam serui consistens. In illa Patri manens æqualis, in ista sine peccato similis nostræ conditioni. In illa inuiolabilis, in ista passibilis. In illa ex qua mori non potuit, in ista in qua mortem suscepit. Hæc concilium Hispalen. contra Acephalos hæreticos. Sed & B. Athanasius in suo Symbolo hæc pulcherrimè prosequitur, dicens. Est ergo fides recta vt credamus & confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est. Deus ex substãtia Patris ante secula genitus, homo ex substantia matris in seculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens. Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre, secũdum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Vnus autem, non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum: vnus omnino non confusione substãtiæ, sed vnitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Qui passus est p̃ salute nostra &c. Ecce quàm apre depingũt in Christo duas naturas esse alteram diuinã, alteram humanã: illam ęternam, hanc ex virgine incipientem: illam impassibilem, hanc verò passibilem. Verùm quia naturæ hæ vnius sunt suppositi, scilicet filij Dei, qui est Christus, ideo, vt habet persona Christi vtriusque naturæ in se proprietates, ita ab vtriusque recipit denominationem. Dictus quidem secundum diuinam ęternus, impassibilis, ante secula genitus, secundum humanam verò natus ex Maria, passus, crucifixus, mortuus &c. Adeò vt Maria veraciter sit mater Dei, & Deꝰ veraciter natus ex illa: Nõ quidem

Solutio.

Ex concilio Hispalen. de mensfratur diuersitas naturarum in Christo. Cap.23.

Athanas.

Maria veraciter mater Dei.

dem natus ex illa Deus, vt generatione eius inciperet esse Deus, sed Deus natus ex illa homo, ita vt generatione eius & de illius visceribus inciperet esse homo, quod prius non erat. Sic Deus passus, sic Deus crucifixus est, nempe secundum naturam qua homo, nequaquam secundum naturam qua Deus est, sicut habes in tertio concilio Ephesino. Dicimus Christum passum esse & resurrexisse, non quia Deus verbum in sua natura passus est, aut plagas, aut clauos, aut transfixiones, aut alia vulnera susceperit, Deus namque incorporalis & extra passionem est, sed quia corpus illud quod ipsi proprie factum est, hæc sustinuit &c. Hinc Petrus: Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini. In carne passum dicit, nō in Deitate. Et Christus dicens: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, dicebat id, de templo Ioanne, de templo corporis sui, quod quidem solutum fuit in morte, & excitatum in resurrectione. Quemadmodum & prophetæ atque Psalmista prænuntiantes de passionibus Christi, testantur eas in carne Christi complendas, Psalm. 21. Esa. 50. 63. Iam, credo, intelligis. *D.* Vtinam rem aliquo modo, paulò amplius illustrares. *M.* Tu in te duas habes naturas coeuntes in vnam personam, animam scilicet & corpus, & ab vtriusque naturæ proprietatibus, & qualitatibus denominationem veram recipis. Secundum animam dicemus rationalis, spiritalis, immortalis: secundum corpus verò mortalis, sensibilis, magnus, aut paruus. In corpore recipis vulnus, plagam, cicatrices, mortem denique ipsam, non autem in anima. Iuxta illud: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam occidere non possunt. Secundum animam recipimus institutionem, scientiam, artem, non autem secundum corpus. Vnde sicut rectè dicimus, Ioachimus est vulneratus, aut mortuus, etiam si in sola carne vulnus acceperit aut mortē: sic rectè dicimus filius Dei passus est & mortuus etiamsi in sola carne hoc sustinuerit. Deus item natus est ex Maria virgine rectissimè dicitur, ideo quia, iuxta Nicænum concilium, ex Maria virgine incarnatus est, & homo factus. Nunc ad sequentem articulum.

Circa finem Decretorū.

1. Pet. 4.

Ioan. 2.

Matth. 10.

DE PASSIONE DOMINI, ET VBERRIMIS EIVS FRVCTIBVS TRACTATVS TERTIVS.

Quem sensum habeat articulus quartus Symboli. Et quòd Christus licet per formam iudicij, tamen iniustissime sit passus à Iudæis. CAP. I.

M. AGI.

QVANQVAM absonum videatur, & alienum, colere pro Deo, illum qui despicabili mortis supplicio sublatus sit de medio, nihilominus voluit Apostolica circumspectio, Christifideles pro Symbolo rectæ fidei, hunc in memoria, hunc vbique in sua confessione habere articulum: Qui passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Non dubito autem quin voces huius articuli habeāt tibi notam significationem. *D.* Habent: Siquidem pati est sustinere, tolerare, aut æquo ferre animo: Et crux dicitur furca, siue patibulū in quo figuntur damnati. Vnde crucifigi est in crucē tolli, aut patibulo affigi. Nihilominus quidquid cruciat vel affligit, figuratē solet crucis nomine intelligi. Hinc Terentianū illud: Et illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiā habent despicatam. *M.* Hac quoque phrasi vtens Saluator, eleganter dixit. Qui nō tollit crucē suā, hoc est, aduersa, tristia, & amara, sibi Dei dispensatione in hoc mundo superuenientia, & sequitur me, nō potest meus esse discipulus. Et Apost. Qui sunt Christi, carnem suā crucifixerunt, eū concupiscentiis. Crucifixerunt, hoc est, affixerūt abstinentiis, vigiliis, ieiuniis, alijsq; pœnitentiis. *D.* Insuper, mori est vita defungi, siue animam expirare. Sed & sepeliri nihil aliud significat, quā in sepulchrū inferri, siue tumulo mandari. At quot sunt oportunt omnia hæc in vno articulo cōiuncta esse. Passus, crucifixus, mortuus, sepultus, & hoc, sub Pontio Pilato? *M.* Vt constet, nō minus veritas historiæ quàm ipse modus passionis peractæ, nempe quis passus, quādo, sub quo, & quousq; quomā ad mortē vsq;

Cur simul cō iuncta sint in articulo quarto.

mortuus, sepultus.

adeò

Universidad de Deusto
Biblioteca

adeò vt more defunctorũ illatus sit sepulchro. Ná certè contingit pati variis modis, etiã citra crucis suspendiũ. Insuper potest quis crucifigi, & ante mortem rursus deponi. Tertiò, quorundã corpora crucifixa pensilia manẽt in patibulo, semper insepulta, vt exemplo iustitiæ terreant facinorosos. At Christus sic est passus, vt sustinuerit simul ignominiosum illud & durissimũ crucis supplicium, atque id ad mortẽ vsque in ipsa cruce, nec tamẽ ibi mansit insepultus, sed fuit tribus diebus & noctib. in sepulchro. Præterea contingit non rarò pati quempiã, sed clanculũ aut tumultuariè, & præter iudicij formam. At Christus passus est publicè sub Pontio Pilato iudice, qui inter Iudæos præsidẽdi, iudicãdique potestatẽ acceperat ab imperio Rom. Valde quidẽ tumultuariè, non tamẽ sic tumultuariè, quin fuerit simul & forma iudicij seruata, & potestatis auctoritas interposita. Ná ex decreto summorum Pontificum, Seniorũ, Scribarum, ac Pharisæorũ, adeóque totius cõsilij Iudaici fuit apprehensus, ac deinde iudicatus reus esse mortis, & exinde traditus Pontio Pilato, tanquam reus mortis. Quod vt palàm cõstaret, tradiderunt illum vinctum more damnatorũ, instanter postulantes vt crucifigeretur. Pilatus autẽ multis interpositis actis iudiciariis, tandem sedens pro tribunali in prætorio, adiudicauit fieri petitionẽ eorum. Testes horũ sunt quatuor Euangelistæ, scribentes historiam passionis Christi. Denique, contingit pati, tam nobiles quàm ignobiles, támque maiores à minoribus, quã minores à maioribus, æquales itẽ ab æqualibus, alios quidem meritò, alios verò immeritò, omnes autẽ inuolũtariè. At Christus Dominus passus est volũtariè, & id ab ignobilibus pariter & nobilibus, sibi prorsus & omni iure subiectis, à quibus meritò amari debebat & venerari. Atque eã ob caussam, exprimitur articulus per vocalem relatiuã, qui, vt scilicet constet, quis sit passus, & à quibus, quá voluntariè, quámq; immeritò. Siquidem dictio relatiua, Qui, refert vnigenitũ Dei filiũ, Dominũ nostrum, natum ex intacta virgine, operatione Spiritus S. Ex quo inferre licet. Stis, qui passus dicitur sub Pontio Pilato, est vnigenitus Dei filius, ergo est & Deus. *D.* Sic deductũ est sanè. *M.* Insuper, si noster omniũ est Dominus, simpliciter & citra restrictionẽ, habens etiã vt homo cõstituta in manu sua vniuersa, & quę in cælis sunt, & quę in terris, ergo vti Pilatus, ita & Herodes, ita & principes Sacerdotũ, & seniores populi ac scribæ,

Christus passus est ignominiosissimum genus supplicij ad mortem vsque.

Christus iniustè affligitur, idq; à suis subditis.

Matt. vlti. Marc. vlt. Christus erat Dominus eorum, qui ipsum crucifixerunt.

ac scribæ, eorúmque ministri, & tota denique gens Iudaica subditi eius erant, constitutis meritissimo, plenissimo & inabdicabili iure sub dominio ipsius, quem ita ignominiosè affixerunt supplicio crucis. *D.* Etiã illa illatio clara est ex suprà dictis. *M.* Ad hæc, sic ex intacta Virgine natus est, & quidem sanctè, dicente Angelo: Quod nascetur ex te sanctũ, vocabitur filius Dei: sequitur recte, quod non habuit peccatũ originale. *D.* Videtur & hoc bona illatione sequi. *M.* Nec actuale habuit, quia Deus erat & dominus vniuersorũ, via insuper ad Patrẽ, atque veritas, Deus autẽ non contrariatur sibi. Potrò omne peccatũ, rebellio quędã est contra Deum. Dominus item omnium nullis obstringitur legibus, illis, quorum plenum ac merum habet dominiũ. Nec in vllo deflexit humana Christi volũtas à mandato Dei Patris, propter summã illam & hypostaticam vnionem duarum naturarũ in vno supposito. Hinc & ipse dicit: Sicut mandatũ dedit mihi Pater, sic facio, item: Amen amen dico vobis, nõ potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcunque enim ille facit, hæc & Filius facit similiter. Ergo non fuit in Christo vlla iniquitas, at omne peccatũ est iniquitas. Via autem ad Deum Patrem, nõ est aliud, quàm virtus & rectitudo eius. Nec veritas aliud, quàm lux, in quo nullæ tenebræ sunt, peccata verò sunt error & tenebræ. Hinc vocatur in scripturis, iustus meus, sanctus sanctorũ, agnus immaculatus, quia non est inuenta iniquitas in eo, neque dolus in ore eius. Igitur si bene attendis relationem, quam facit vocula, qui, docet articulus, quod sub Pontio Pilato Passus est Deus omnipotens, à sua creatura, Dominus omnium à suis subditis, innocens à nocentibus, sanctus sanctorum à sceleratis, veritas ab iis qui amabant falsitatem, via ab erroribus, virtus denique ab iniquitate. *D.* Itaque immeritò, & econtra æquitatem passus est. *M.* Hoc vt ex ipsa relatione intelligendum reliquit articulus, ita scriptura apertè testatur, dicens: Tradebat autem se iudicanti iniustè. Quòd verò immeritò sit passus, patet: quia peccatum non fecit, &c. 1. Petri 2. Nec tamen eam duntaxat ob caussam immeritò, quia iustus erat in semetipso & immaculatus, verùm etiam ideo indebitè passus est, & contra æquitatem, quia iudicatus est proprer indebitam caussam: à Pilato quidem propter timorem humanum, ne scilicet perderet amicitiam Cæsaris: quoniam

Christus fuit sine omni peccato actuali.

Christus fuit sine originali.

Christus passus est immerito & contra æquitatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam si hunc dimittis, inquiunt, non es amicus Cæsaris: à Iudæis verò, propter prædicationem veritatis, qua traxit ad se omnes spontaneos in virtutem. Dicunt enim: Videtis, quia nihil proficimus, ecce totus mundus vadit post eum. Si dimittamus eum sic, venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Præterea, ideo indebitè & cõtra æquitatem, quia non est iudicatus à iudice congruo & conuenienti, siue, vt iurisperiti loquũtur, competente, sed à suis sibi omni iure subiectis, quales non habent iudicij potestatem in superiorem suum. Si enim non licet iudicare alienum seruum, eò quòd domino suo stat aut cadit, ad Rom. 14. Iterum, si nõ licet iudicare fratrem aut proximum, vt Iacobus testatur. Ergo multò minus licet seruis iudicare dominum suum, benefactorem suum, doctorem suum, miraculis iam toti mundo illustrem. Quòd autem fuerint iniqua iudicia, quæ exercuerunt in Christũ, tam Pilatus quàm Pontifices, patet ex Euangelista. Dicit enim Pilatus: Ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto, ex his, in quibus accusatis eum, sed neque Herodes, &c. Rursum pronuntiatur rus sententiam, lauit manus suas, dicens: Innocens ego sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Testatur verò Euangelista, de Pontificibus dicens: Et quærebant, inquit, summi Sacerdotes falsum testimonium aduersus Iesum, & cum multi falsi testes accessissent, &c. Indubiè non potest esse æquũ iudicium, quod procedit ex quæsitis falsis testimonijs. Rursum testatur Euangelista, quòd iudicauerunt Christum blasphemum, & reum mortis, eò quòd adiuratus per Deum viuum, confitebatur veritatem, nempe se Filium Dei esse, venturum in nubibus cæli. Quale iudicũ non potuit non esse iniquissimum. Sed quid terimus tempus in re certa, cuius demõstratio luce clarior est in historia Euangelica? D. Si immeritò & cõtra æquitatem passus est, ergo non per formã iudicij, quia iudicium est iusti iurisque determinatio. M. Iniqui iudices, cùm intendunt iudicare iniustè, tum quàm maximè obseruant cõmunes formulas iudicij, vt meditata iniustitia fuerint accipiat, ex consuetis iudicandi formulis. Sic Iudæi eradicare volentes Christũ per fas pèrq; nefas, studuerũt omnibus modis hoc perficere, ordine ac modo iudiciario, intercedente tam sui quàm Romani iudicij auctoritate, ne oppressione, odio, vel inuidia idipsum feciſſe criminarẽtur à populo, vti in Naboth,

Ioan. 11.

Iacob. 4.

Probat iudicium, quo Christus iudicatus est, fuisse planè iniquum.

Matth. 16.

Mar. 14.

Mar. 14.

Obiectiuncula.

Naboth, & Susanna contigisse legimus. Itaque iniustum quidem iudicarunt iudicium, sed tamen consuetas iudicandi formulas seruarunt ad fucum, & velamẽ iniquitatis suæ. Verumtamen non vniuersa quæ passus est Christus in hoc mundo, passus est per formam iudicij. Nam passus est nobiscum communia incommoda vitæ huius, vt rerum indigentiam, Matth. 8. famẽ. Matt. 5. fatigationem. Ioan. 4. & cætera eiusmodi. Secundò, passus est grauia illa onera legis tanquam factus sub lege, vt carnis suæ circuncisionem. Luc. 2. Tertiò, passus est tentationes, prius à Diabolo in deserto, deinde à legisperitis. Adhæc grauissimam persecutionẽ ab Herode, tempore infantiæ suæ. Matt. 2. Irrisionem à Iudæis propter prædicationem contra auaros. Luc. 16. Apertam contumeliam quoque, dicentibus illis, quoniam vini potator est, & amicus Publicanorum. Matt. 11. Item: Nonne bene dicimus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Ioan. 10. Insuper passus est offuscationem suorum miraculorum, disseminantibus illis in vulgus, quia in Beelzebub principe dæmoniorũ, eiici dæmonia. Matth. 12. Luc. 11. Denique talem æmulationem, vt sæpiùs eum voluerint lapidare. Ioan. 10. & 11. semel de monte præcipitare. Luc. 4. Facientes posteà conspirationem (ex deliberatione vtique totius concilij sui) vt si quis eum confiteretur esse Christum, extra Synagogam fieret. Ioan. 9. Quod plus est, quicunque cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendant eum. Ioan. 11. Tandem emerentes pretio 30. argenteorum proditionem eius à Iuda proditore. Matt. 26. per noctem venerunt cum gladiis, fustibus ac armis apprehendentes eum tanquam latronem, & publicum malefactorem. Et hæc quidem omnia tumultuariè ac velut ex insidiis. Verùm eximium illud supplicium crucis, quo consummauit Iesus vniuersa, nõ imposuerũt ei nisi palã, & per formã iudicij, interposita Roma, imperij auctoritate per præsidẽ Pilatũ.

Plurima passus est Christus circa formam iudicij.

De causis ob quas dolor passionis Christi fuerit longè maior, quàm omnes dolores cuiuscunque hominis esse potuerunt.

CAPVT 11.

AVDIVI frequẽter, quòd dolor passionis Christi, excedit vniuersos dolores, quos vnquam sustinuit in hac vita vllus mortalium. M. Bene audisti. Verũ quod audiuisti te scire oportet. Est autem scire, causam rei cognoscere.

DISCI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quatuor sunt causæ propter quas passio Christi excedit omnem passionē aliorū.

Passus est ab vniuersis statibus.

Passus est in omnib. quæ hominis esse possunt. Luc. 13. Matt. 27.

Passus est in omnib. membris. Esai. 53.

D. Et quæ sunt excessus istius causæ? M. Sancti Patres scripturis illuminati assignarunt quatuor. Prima est multitudo rerum dolorem ingerentium. Secunda, nobilissima teneritudo à quæ complexio corporis Christi, cum summa vinculi tate sensuum tam interiorum quam exteriorum. Tertia, destructio omnis solatij dolorem mitigantis. Quarta, quia passus est citra culpam & pro beneficio, atque ab his, à quibus honorari debuisset: imo à suis quibus eō nec esse quidē possecc, quos venerat docere veritatem, & saluos facere. Multitudinem quidem rerum dolorem ingerentium pandit nobis abunde, non solum Euangelica historia, sed & Prophetarum & Psalmorum vaticinia. Siquidem passus est nō ab vno duntaxat aut altero, sed ab vniuersis statibus hominum qui tum erant: A Pilato præside, ab Herode rege, à Tribuno & cohorte militum Romanorum, à Pontificibus Anna & Caipha, à Legisperitis & scribis, à pharisæis, à senioribus populi, à magistratu templi, à seruis & ancillis Iudæorū, à propriis discipulis fugientibus, à Petro negante, à Iuda traditore, à latronibus simul crucifixis. Nec passus est in vno tantum, sed in omnibus quæ hominis esse possunt. In robore: Quia diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortē. In fame: dicentibus Iudæis. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari. Item: Recordati sumus, quia seductor ille dixit, &c. In omnibus insuper corporis sui membris: In capite quidem spinea corona. In facie verò, alapis & sputo impurissimorum hominū, adeò vt dicat Propheta: Non est ei species neque decor, abscondit⁹ & despectus est vultus eius: & nos reputauimus eū quasi leprosum. In oculis insuper, velamine super posito ad irrisionem: in gustu, felle & aceto: in lingua & omni virtute corporali, quia aruit tanquā testa (dicit in persona eius prophetā) Virtus mea, & adhæsit lingua mea faucibus meis: In auditu, innumeris contumeliis & iniuriis dicentibus illis, Blasphemauit, reus est mortis. Item tolle tolle, crucifige eum, & innumerata alia. In manibus ac pedibus, ac per omnem partem corporis: quia foderūt (inquit) manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. Et alligātes eū columnæ, flagellis ceciderunt eū à capite vsque ad pedes: vt sicut in corpore totius generis humani, à planta pedis, iuxta Esaiam, vsq; ad verticē, id est, à mininio vsque ad maximum

mum non erat sanitas (omnes enim declinauerunt & inutiles facti sunt, vti allegat Apost. ad Rom. 3.) Ita & in corpore Domini nostri, à planta pedis vsque ad verticem capitis sui nō erat sanitas: omnibus suis benedictis membris cæsis, sauciatis, cruentatis pro sanandis mystici sui corporis mēbris.

Passus est per omnem ætatem vitæ suæ.

Nec passus est in fine tantùm vitæ, sed ab incunabulis suis, & per omnē vitæ suæ ætatem, vti diximus suprà. Nec vnā duntaxat, aut alterā passionum speciē sustinuit, sed vniuersas, per irrisionē, & ignominiā, per opprobrium & defectū per inuidiam, & maleuolentiam, per libidinē denique, saturandi animā eius, cōtumelijs, iniurijs, ac pœnis. Nam Herodes indutū illū veste alba illusit quasi fatuū. Et milites exprobrantes ei quòd se regē fecisset, imposuerunt ei coronā de spinis, & vestē coccineā circūdederunt ei, & arundinem in manu eius, atque genu flexo illudebant ei dicentes: Aue rex Iudæorū. Alij colaphis cædebant eum, alij palmas dederunt in faciē eius dicentes: prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? etiam hoc velut improperantes quòd pro Propheta se gessisset. Et quò magis ex genere supplicij cresceret patientis dolor, tandem suspenderūt eum viuum in patibulo crucis, quo genere mortis non erat tum temporis aliud aut ignominiosius aut despicatius. Nec illo contenti, suspenderunt eum inter duos insignes latrones, quasi vnum exeis. Medium autem Iesum, tanquam illis sceleratiorem. Sicque dereliquerunt eum viuū pendentem toto pondere corporis, & transfixis clauis per manus & pedes, quo lento & non accelerato mortis genere, afflictio & dolor grauior fieret. Interim blasphemabant eum mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruis templum Dei, & in triduo reædificas illud, salua temetipsum. Si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter & principes Sacerdotum illudentes eum scribis & sacerdotibus dicebant, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si rex Israel est, descendat de cruce, & credemus ei. Cōfidit in Deo, liberet eum nunc si vult. Dixit enim: Quia filius Dei sum. Idipsum autē & latrones, qui cū ipso crucifixi erant, improperabant ei. Et his quidem replebant animā eius, cùm iam suspēsus inter cælum & terram, summum cruciatum carnis & agonem mortis sustineret, ità vt rectè diceret de eo Propheta: Ego vermis sum & non homo, opprobrium hominū & abiectio plebis, posuisti me abominationē eis. Cùmq; iam mor-

Passus est a-nimem speciē passionum.

Passus post mortem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuus esset, etiam lancea latus eius perforauerunt, vt exiret quod reliquum erat sanguinis & aquæ, de ventriculo cordis ipsius. Et hæc quidem de prima causa. Quantum verò ad secundam causam, scilicet magnitudinis dolorum eius, poteris sanè illam colligere ex eo, quòd incarnatus sit de purissimis sanguinibus intemeratæ virginis, idque non hominis sed Spiritus sancti operatione, vt habes Luc. 1. Itē ex eo quòd expirauit cum clamore valido dicens, Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum, adeò vt in admirationem ducerentur, Centurio & qui cum ipso erant. Ex quibus abundè satis constat, quòd fuerit nobilissima tenerrimáque caro corporis Christi, cum summa pariter viuacitate sensuū ad mortē vsque. Quapropter plagæ & torméta naturaliter causarentur in carne ipsius multò maiorem dolorē, quàm in quouis alio possent. D. Dicit Cice. 2. Tusc. q. quòd dolor est motus asper in corpore, à sensibus alienus. id est quē sensus maximè refugiunt, M. Bene ad propositū. Bona igitur cōplexio Christi carnis teneritudo, & sensuum viuacitas effecerūt, vt Christus grauiorē sentiret dolorē à flagellis, à spinea corona, à crucis patibulo, ac aliis quā quinis purus homo sentire potuisset ab eisdem. Nec quidquā æquè angit, ac cruciat animum hominis patientis, atque illud, quòd immeritus, quòd pro benefactis, quòd à suis patiatur, quódque cum ignominia & ex crudelitate, & quadam velut libidine perdendi: idque ab iis à quibus meritò summè amari, venerari, & coli debuisset. Denique & illud summè angit, frustrà & in vacuum vitam impendere sanguinémque cordis, vt salui fiant illi, qui per te saluari noluntimò te saluatorem vilipendunt, ludibrio habent, perdere quærunt. Hæc autem omnia incrementa dolorum in passione Christi concurrisse, ex his quæ dicta sunt facile est perpendere: adeò vt Propheta dicat in persona Christi: Repleta est anima mea malis. Repleta, inquam, quia nihil in ea doloribus vacuum, adeóq; vt ipso teste, Tristis esset anima eius vsque ad mortem: partim, propter multitudinem pœnarum, partim propter maleuolentiam inferentium illas, partim denique propter ingratitudinem eorum, pro quibus hæc tanta sustinebat. Quòd autē Christus in passione sua fuerit destitutus omni solatio dolorem mitigante, hinc pater. Nam & primi & nouissimi de populo, non solùm reliquerunt dominum, sed & persecuti sunt, contumeliis ac pœnis saturantes animam

Quòd Christus fuerit destitutus omni solatio dolorem mitigante.

animam eius vti iam demonstratum est. Inter notos verò & Apostolos eius, vnus vendidit ac tradidit eum, vt Iudas: alius negauit eum cum iuramento, quia non nouisset eum, vt Petrus: cæteri relicto eo fugerunt omnes: adeò vt dicat per os Prophetæ, Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber, destitutus scilicet omni auxilio solatióque, haud secus atque destituuntur vulnerati dormiētes in sepulchris. Quia notos meos fecisti longè à me. Noti enim & amici fugerunt à me, & delictus sum ego solus. D. Cæterum, nō destituit eum Deus Pater, qui vnus pro millibus esse solet. M. Et hoc, ne quis persuasum haberet, ideo clamans in crūce dixit: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti mē, scilicet tantum pati sub istis tormentis, vltra quā vires humanæ sufferre possunt, vt infrà latiùs explicabimus. Itaque ob quatuor dictas causas simul iunctas, quarū collectiō in nullo alio mortalium fuit eadem, rectè tradiderunt Patres, cruciatus & dolores quos sustinuit Christus, incomparabiliter excedere omnem cuiuslibet creaturæ passionem: adeò vt quēadmodū synagoga Iudæorum grauiter afflicta, & in captiuitatem Babylonicam deducta, deplorabat olim suā miseriam tanquā cæteris omnibus maiorem, dicens: Vide Domine & cōsidera quomodo facta sum vilis: O vos omnes qui trāsitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Quoniam vindemiauit me Dominus, id est, de vinea suā succidit me, tanquā sterilem & infructuosam, vt locutus est in die furoris sui. Thre. 1. Ita & Christus in multis Psalmis & Prophetis tormenta suæ passionis cōmemorat, tanquā cæteris omnibus omniū aliorū hominū passionibus grauiora. Lege Hiere. ca. 35. in primis Threnos eiusdē. in quibus licet pleraque literaliter dicta sint de ciuitate Hierosolymitana, de populo Iudaico, & de sua ipsius Hieremię persona, tamē Christiani Docto res perpēdentes Spiritum Dei in scripturis, maximè veteris Testamenti non solùm vocibus, sed & rebus, typis, ac metaphoris, prophetare, intelligūt in similibus scriptis veros sensus à Spiritu sancto designatos, magis esse de Christō Domino, de gestis illius, ac passionibus in carne sua tolerandis, déque spirituali eius regno, quàm de rebus olim apud Hebræos gestis. Ita tamen vt quotiescunque congruit, non negligatur historiæ sensus, qui est tanquam basis veritatis, typis insuper ac figurā eorum, quæ in Christo futu-

Collectio causarū aggrauātium dolorē Christi, in nullo alio reperitur eadem.

Psal. 87.

Thren. 1.

Multa quæ ad literā de aliis sunt dicta ad Christum referenda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra erant. Lege insuper Esaiam cap.5.& 53. Lege & Psalmum 27.57.68.vbi inter cætera dicitur in persona Christi: Infixus sum in limo profundi,& non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Confortati sunt qui persequuntur me inimici mei iniuste, quæ non rapui, tunc exoluebam, &c. Quibus verbis aliisque similibus nunc plane & absque tropo, nunc metaphorice significantibus, docet Psalmista grauissimum fuisse supplicium passionis domini nostri Iesu Christi: Per aquam intelligens copiam passionum inundantium super corpus ipsius, & penetrantium vsque ad interiora animæ eius: Per limum seu lutum profundi, in quo non est substantia, neque fundamentum, vbi pedibus fixis valeat consistere ne submergatur, intelligens extremam in passione desertionem siue desolationem, quousque absorberetur à morte: Per mare significans populum Iudæorum insanientium contra ipsum. Sic per elationem, altitudinem, seu tempestatem maris, intelligens concitatum illius populi furorem, insaniam,& seditionem ingerentis quidquid potuit facere ad exaggerandum dolorem eius.

Quòd Christus in passione sua, veraciter, & more humano sensit pœnas, atque dolores illatos per tormenta, non obstante quòd simul Deus esset & homo.

CAPVT III.

DISCI.

Gratia Dei mitigauit martyribus quibusdã dolorem passionis suæ.

GRatia Dei assistens quibusdam Martyribus, ita absorbuit sensum doloris, vt gestirent ipsi magis sub tormẽtis, quàm alij possent inter splẽdidissimas epulas. Mirum igitur, tale quid non cõtigisse in Christo, qui simul Deus erat & homo. *M.* Legitur B.Laurentius dum assaretur super craterem ferream, ad Decium tyrannum dixisse: Disce miser, quia carbones isti mihi refrigerium præstant. Legitur & Stephanus in passione positus vidisse cælos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Quamobrem,& lapides torrentis illi dulces fuerunt, quemadmodum de illo canit Eccle

Christus nus sia. Insuper legitur, quòd B.Andræas crucem à longè aspiciẽs

quã legitur gaudebat,& gratulabatur, pro voto ac desiderio clamans: Sal-

gestisse sub ue crux sancta, quæ ex corpore Christi dedicata es, antequam

tormẽtis pas ascẽderer in te magister meus Christus, timorem terrenum

sionis suæ. habuisti, nunc autem pro voto susciperis. Nihil autem tale legi

legitur dixisse Christus in passione sua, nihil etiam tale de eo vaticinati sunt Prophetæ. Sed contra habet Euangelium de Christo, quòd passione imminente cœpit Iesus pauere, tædere, & mœstus esse, dicens: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et sub articulo mortis: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me. In Psalmis quoque scriptum est de eo: Terrores circumdederunt me, humiliatus sum & cõturbatus: Conturbata sunt omnia ossa mea. Quæ omnia manifeste demonstrant admirandum illud Sacramentum vnionis hypostaticæ, qua in Christo fuerunt coniuncta diuina & humana natura in vnitatem suppositi, ita fuisse dispensatum, vt neque diuina natura impediret proprietates, actiones, & passiones naturæ humanæ, neque humana excluderet omnipotentiam, aliásq; qualitates naturæ diuinæ. Sed vt mysterium redemptionis esset consummatissimum, tantum est passa humana natura in Christo, quantum in vllo puro homine pati potuisset, diuinitate in nullo impediente sensum doloris. Quòd vt probè ac penitus intelligas, nec conturberis in scripturis personæ Christi diuersas operationes tribuentibus: semper tibi præoculis habendum est, propter duas naturas, diuinam scilicet & humanã, vnitatem, quoque suppositi in quã coeunt, triplex operũ genus Christo attribui in scripturis. Primũ genus est, eorum quæ sunt solius Dei opera, vt viuificare, iustificare, peccatum remittere, sanctum, diuinum, sempiternum, atque beatum facere, & similia. Secundum genus est eorum operum, quæ non conueniunt Deo, nec inueniri possunt, nisi in homine, vt obedire, orare, sacrificare, pro iustitia agonizare, tormẽta ferre, pauere, tædere, conturbari, mori. Tertium genus est eorum operum, quæ non possunt esse, nisi eius qui simul est Deus & homo, vt pro voluntate ponere animam suam, & iterum reassumere illam, suscitare seipsum ex mortuis, pretium condignum soluere pro peccatis totius mundi. Secundo, tibi habendum est præ oculis, quòd secundum eiusmodi naturarum diuersitatem, fuit in Christo gemina vita, ancta videlicet, quæ est sempiterna Deitas quæ morì non potest, & creata, quæ est humanæ naturæ, ex carne & anima consistentis secundum quam, mortuum esse Christum in cruce per diuisionem animæ à corpore, testatur Euangelium Matthei 27. Ioannis 19. Mar. 15. dicens: Expirauit, emisit spiritum, tradidit spiritum, id est, animam. Ad Iesum autem cùm venissent, vt

Vna naturæ in Christo non impedit proprietates alterius.

Christo attribuitur triplex operum genus.

In Christo secũdum diuersitatẽ naturarum esse geminã vitam ac geminam mortem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

viderunt eum iam mortuum, &c. Gemina item sapientia, gemina potestas, gemina voluntas, creata videlicet & increata.

Duplex voluntas in Christo.

Rursus creata voluntas in Christo, vt in cæteris hominibus est gemina, vna naturalis secundum sensum carnis, naturaliter vitam appetentis, & mortem exhorrentis, à qua venit quòd cœpit pauere, tædere, & mœstus esse, & sudare sanguineum sudorem, cum expenderet secum imminentis passionis grauitatem: Altera rationalis, secundum rationem mentis decernentis vitam esse dandam pro liberandis fratribus, Deóque per omnia obediendum, qua & dixit: Verumtamen Pater, non mea, sed tua voluntas fiat. Tertiò, præ oculis habebis, quòd anima quæ est pars altera naturæ humanæ, vt in reliquis hominibus; ita & in Christo habuit duas partes. Superiorem, qua contemplabatur diuina ac cælestia. Et inferiorem, qua intendebat rebus agendis circa corpus, quæ sensui proxima est. Secundum illam toto tempore vitæ suæ etiam sub tormentis, etiam in morte, semper fruebatur contemplatione diuinitatis: secundum alteram verò sensui vicinam, timebat, dolebat, mœstus erat vsq; ad mortem. Erátq; dispensatione Dei sic affectum, sicque temperatum in hac dualitate naturarum, voluntatum, ac partium animæ, vt summum diuinæ fruitionis gaudium, non mitigaret in eo vllius cruciatus sensum, neque acerrimus corporis cruciatus minueret gaudium illud diuinæ fruitionis. *D.* Profectò mirum apparet, & quasi incredibile, quòd vnus idem, simul gaudeat & doleat, fruatur & patiatur, sic quòd nec passio fruitionem, nec gaudium minuat dolorem. *M.* Nequaquam mirum est, si ad diuersas naturas diuersásque vnius naturæ partes respicias. Verùm, secundum vnam naturam, eandémque naturæ partem, id fieri non potest. Quemadmodum enim gaudere secundum spiritum ac rationem, & pati simul secundum carnem ac sensum, vti in multis cõtingit, ita euidenter accidit in Apostolis. Ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt contumeliam pro nomine Iesu pati. Rursum tristari, turbari, atque horrere, secundum partẽ animæ inferiorem, propter cruciatum carnis: interim tamen secundum partem animæ superiorem, fide, spe, firmissimáq; dilectione inhærere Deo, in martyribus adeò palàm est demonstratum fuerentis & eo amplius, exẽplis, vt pleniori probatione non egeat. Porrò, si nihil aduersi, nullúmque tormentum

Anima Christi habuit duas partes, superiorẽ & inferiorem.

Non est mirum quòd in Christo fuit gaudium diuinæ fruitionis simul cũ dolore ipsius Actu. 5.

tum separat hominem sanctum à fide, fiduciáque & amore, quibus firmissime adhæret Deo, quid mirum, si nihil tale impedierit fruitionem, qua Christus Deo fruebatur secundum superiorem partem animæ, propter vnionem hypostaticam? Rursum, si fides, spes, amor, quibus Martyres inhærebant Deo, atque gaudium inde natum, non auferebant ab eis sensum doloris: quid mirum, si diuina fruitio, quæ erat in parte animæ Christi superiori, non abstulerit tristitiam, dolorem, cruciatam, mortem, quæ erant in carne ipsius ac parte animæ inferiori? Tertiò, si duplex est vita in homine pio ac sancto, scilicet diuina atque æterna, humana insuper ac mortalis, vti demonstrabimus in vltimo articulo Symboli, moritúrque humana per diuisionem animæ, à corpore, altera permanente in sua immortalitate per continuam coniunctionem animæ cum Deo in donis gratiæ, adeò vt anima hominis pij viuat continuo in Deo & sub tormentis, & in morte & post mortẽ corporalem. Quid igitur mirum si in Christo fuerit gemina vita, quódque mortuus sit secundum alteram per diuisionem animæ à corpore, prout factum est in cruce, altera manente in sua æternitate, quódque manserit iugiter vnio illa hypostatica diuinitatis cum humanitate, vt in vita, ita sub tormentis, ità in morte, ita quoque post mortem. Eò quòd diuinitas naturam semel assumptam nunquam dimittit, quomodo & purum hominem semel adoptatum in sortem filiorum nũquam deserit aut abiicit, nisi sponte sua seipsum per iniquitatem proiiciat extra gratiam Dei, vti probari facilé potest ex fine capitis octaui ad Romanos. *D.* Certè similia hæc valde consonam adferunt probationem. *M.* Quibus si adiungas scripturas illas, quæ tribuunt Christo operam diuinitatis, quales sunt: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Item, Remittuntur tibi peccata tua. Item, Adolescens tibi dico surge. Et, Lazare veni foras, & id genus alia. Illas insuper quæ tribuunt ei simpliciter & per affirmationẽ opera veri hominis, quales sunt, Cœpit Iesus pauere, tædere, & mœstus esse. Item, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Item, Factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Item, Dolores nostros ipse portauit, Conturbata sunt omnia ossa mea, Aruit tanquam testa virtus mea, Adhæsit lingua mea faucibus meis, Sitio, expirauit, mortuus est, & cætera. Iam habebis

Matt. 1. *Matt. 9.* *Luc. 7.* *Ioan. 11.* *Matt. 26.* *Marc. 14.* *Luc. 22.* *Esai. 53.* *Psal. 21.*

idoneam demõstrationem eius quod diximus, videlicet quòd in Christo fuerit verum tædium, verus timor, vera tristitia, verus dolor, vera afflictio, verus cruciatus, veráque defectio virium naturalium, ad diuisionem vsque animæ à corpore non obstante quòd Deus esset, quódque nihilo secius in eo indesinenter permanserit fruitio diuinitatis, secundum portionem animæ superiorem. Quod vtique vt constaret euidentiùs, clara voce dixit in cruce pendens, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? adeo vt in nullo subuenias mihi secundum humanam naturam, quam te auctore, ex virgineis visceribus matris meæ sumpsi, quasi proiectum, & ad te vltra non pertinentem, permittens in tormentis excruciari, quantùm secundum proprias qualitates illius naturæ ferre possum: imò plùs quàm ferre possum, quia ad interitum vsque. Non itaque sunt verba illa Christi, vt quidam mentiuntur, hominis impatientis aut diffidétis de Deo Patre, sed clara voce confitentis veritatem eius quod gerebatur.

Joan.19.
Luc.23.

Non fuisse indecens aut indecorum vel iniquum quòd Deus Pater imposuerit Filio innocenti, tantas támque graues pœnas.

CAPVT IIII.

DISCI. PŒNA, nonne comitari debet sceleris auctores? Et mors nunquid solius peccati stipendium est? vt illi duntaxat debeatur, qui patrarit iniquitatem? *M.* Esto, sic enim docet Paulus, dicens: Stipendium peccati mors: *D.* An non igitur indecens & indecorum, imò iniquum, quòd Deus Pater tantas pœnas, támque horrendum supplicium mortis imposuerit illi qui nihil peccauerat, nec commeruerat quidquá vt pateretur? *M.* Duplex est genus pœnæ. Alia enim est pœna diuinæ vltionis super inuitum, & hanc decet esse super eum duntaxat, qui peccatum fecit: alia est pœna diuinæ placationis, voluntariè assumpta pro reconciliatione aliorum. Estque decorum & pulchrum hanc esse in eo, qui licet non peccauit, nihilominus ex commiseratione peccantium, sua sponte suscipit eam, vt & illi habeant redemptionis beneficium, & in ipsis quoque glorificetur Deus. Et quamuis Deus non delectetur, sed nec delectari possit in pœna & perditione innocentis: vtique tamen ei com-

Duplex esse genus pœnarum.

Nõ est indecorum quòd Deus Pater imposuerit Filio innocenti tormẽta passionis.

placet

placet caritas vltro patientis pro salute aliorum: quoniam hoc proximum facit bonitati Dei, impendétis sese quæque omnia ex pura commiseratione, in aliorum alioqui pereũtium, saluationem. Quam quidem Dei voluntatem erga nos, volens Apostolus commendare, ait: Qui proprio filio suo non *Rom.8.*
pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Qua eadem bo- *2.Cor.5.*
nitate erga nos, eum qui nõ nouit peccatum, hoc est, Filium suum, qui alienissimus erat ab omni peccato, fecit peccatũ, hoc est, fecit ita tractari in passione, acsi non aliud fuisset quàm merum peccatum: idque eum ob finem, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso, id est, efficeremur tandem per ipsum prorsus & omni ex parte iusti. Quod dictum, nihilominus alij interpretantur hoc modo: Fecit eum peccatum, id est, hostiam pro peccato, sequentes phrasim Oseæ quarto. Peccata populi mei comedent, scilicet Sacerdotes: quia comedent hostiam oblatam pro peccatis. D. Cæterum hic videtur esse aliqua iniuriæ iniustitiæque ratio, quòd Deus Pater fecerit filium oblationem pro peccatis, aut non secus tractari quàm si merum fuisset peccatum, cùm tamen esset quàm alienissimus ab omni operatione peccati. *M.* Siquidem hoc fecisset Pater Filio inscio, & sine consensu, ac voluntate Filij, haud dubiè iniuriæ speciem haberet. Nunc autem quia dicit Scriptura: Oblatus est quia voluit, ideò nulla hic inuenirí potest iniustitia & iniuria. Sic enim habet regula Iuris, Scienti & consentienti nõ fit iniuria. Quàm sponte autem consenserit ad finem vsque, ex ipsis suis verbis & factis probatur. Dicit enim per Prophetam: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me. Deinde dicit per semetipsum: Sicut nouit me Pater, & ego cognosco Patrem, & animam meam, pono pro ouibus meis. Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso, hoc mandatum, id est, hanc ordinationem siue commissionẽ habeo à Patre meo, videlicet vt à meipso, siue mea sponte, non ex necessitate, aut violenta impulsione cuiusquam, ponam vitam meam pro ouibus meis, adeóque ipsemet tradebat se iudicanti iniuste. Vt autem certo certiùs esset quòd sponte propria sit passus, prædixit sæpiùs

sui

Christus prædixit quale tarem passionis & tempus.

sui traditionem, passionem, flagellationem, irrisionem, occisionem, Matth. decimosexto, decimoseptimo, & vigesimo prædixit quoque tempus quo hæc fierent Matthæi vigesimo sexto. Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ad hæc, prædixit à quo tradendus esset, nempe ab vno ex duodecim, qui mãducabat secum panem iuxta vaticinium Prophetæ. Tradendus, inquam, à Iudæis principibus Sacerdotum, & Scribis, atq; ab illis vlterius gentibus: dicit enim, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget, Lucæ decimooctauo, Deuiq; prædixit, à quibus esset passurus, quia à senioribus & scribis & principibus Sacerdotum, Matthæi decimosexto. Etiã à Gentibus, scilicet Pilato, Herode, & militibus eorum. Ex quibus eximius ille Apostolus Andræas probabat Egeæ proconsuli quod Christus non erat passus vt maleficus, aut ex necessitate, sed sua sponte, & ex mera caritate iuuandi alios. D. Quare igitur imminente passione cœpit pauere, tædere, mœstus esse vsq; ad mortem? Quare insuper tertio oratit Patrem, vt transiret ab eo calix passionis iamiam imminẽtis? M. Quia

Christus quod verus homo esset ideo mœstus, ideo expauit, ideo & deprecabatur passionẽ.

homo erat, neque quidquam humani alienũ erat ab eo, præter peccatum, & vitiosam corruptionem naturæ. Dum mereret liber à tormentis, esuriebat, sitiebat, fatigabatur sicut cæteri homines, mãducabat, dormiebat vt cæteri. Dum sentiret imminere horrenda supplicia mortis, naturaliter expauit, & conturbatus est secundũ carnem, ac sensum, & partem animæ sensui proximam, sicut & cæteri homines, imminente iam mortis agone, omniũ enim terribilium terribilissimum est mors, inquit Philosophus, seruata tamẽ mentis constantia & promptitudine patientiæ in volũtate, vt non raro in cæteris piis contingit hominibus per gratiã adiutricem Dei. Nam Paulus dicebat, Dum infirmor (scilicet secundum carnem) tunc fortior sum, scilicet secundum spiritum. Quanto ergo magis tunc temporis Christus fortiorem se exhibebat ac promptiorem secundũ mentẽ ac spiritum, quando iam patiebatur caro eius? Quod vel hinc fit manifestũ, quoniam etsi pauere, & mœstus esset, adeoque horrere mortem tota natura carnis, vt sudaret sudorem sanguinis: nihilominus inter

inter hæc vicit ratio, vicit amor recti, vicit & obedientia Dei Patris: Tertiò enim subiunxit orationi suæ: Verumtamẽ Pater, non mea, sed tua voluntas fiat. Et surgens processit obuiam illis, qui illaturi erant tormentum mortis, cùm tamen fugere potuisset, haberétque liberam potestatem ponendi, & non ponendi animam suam. Non igitur metuit, aut contristatus est, quasi necessitate aliqua conclusus in eo quod nolletsed quasi verus homo, habens nobiscum communes humanæ naturæ proprietates. Quas quidem proprietates, palàm in eo designatas mundo oportuit, duplicem ob causam: Prior est vt constaret in Christo veritas humanæ naturæ, tam contra hæreticos asserentes Christum non verum corpus, sed phantasticum assumpsisse, quàm contra eos qui contendunt, Christum non habuisse sensum doloris sub formẽ tis: Altera est, vt suo nos exemplo doceret illud Ecclesiastici: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos: Propter Deum homo, & propter totum est quælibet pars totius. Ergo quidquis, ô fili ferendum tibi parti, vt totum liberes, quidquis patiendum potius, quàm Deum offendas, aut tuam illius voluntati præponas.

Christus non metuit quasi necessitate aliqua conclusus.

Duæ sunt caussæ, ob quas cepit Iesus palàm pauere, tædere, &c.

Eccle. 4.

Vnde nascitur necessitas patiendi, quam denotat verbum, oportet, sæpiùs repetitum à Domino, quando loquitur de passione sua.

CAP. V.

SED nunc interrogabis, si nulla necessitate, sed omnino sua sponte passus est Christus, quare ergo toties reperitur in Euangeliis, illud verbum, oportet: Oportet Filium hominis multa pati à Principibus Sacerdotum, & Scribis & Phariseis. Item: Nonne hæc oportuit Filium hominis pati, & ita intrare in gloriam suam? Item: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, &c. D. Profectò admiratus sum nonnunquam, frequentem repetitionem huius vocis, oportet, in ista materia. Et vnde procor, nascitur ista necessitas, quam significat vox, oportet: Ex decreto quod ante secula factum erat, in consistorio sanctæ perbenedictæ Trinitatis, & in diebus antiquis est manifestatum per ora Prophetarum, hinc post passionem ait ad Apostolos:

M AGI.

Vnde nascitur necessitas patiendi, quam denotat verbum oportet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc. vlt. stolos: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis & Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati, & resurgere tertia die. Itaque eam ob causam fieri oportebat, quoniam scriptum decretum diuinitatis debebat impleri. Secundò, nascitur dicta necessitas ex mandato, quod Christus homo, hoc est, secundum quod homo acceperat à Deo Patre, siue à diuinitate, de quo mandato dicitur Ioan. decimoquarto: Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: Surgite eamus hinc, scilicet ad locum vbi tradar in manus iniquorum. Tertiò, nascitur ex fine intento, qui est redemptio generis humani, talis, in qua scilicet reluceant simul misericordia Dei, & iustitia eius, qui finis obtineri non potuit sine sanguinis effusione, vti multis rationibus probat Apostolus, potissimùm capite nono, ad Hebr. Omnia tamen hæc, videlicet decretum diuinitatis, mandatum Dei patris, determinatio medij quo fieret redemptio generis humani, omnia, dixo, hæc præsupponunt liberam voluntatem Filij, sua sponte ex commiseratione hominum, acceptantis. Itaque, vti indecens est & indecorum atque iniquum, rapere inuitum ad supplicia, quæ non ipse sed alij commeruerunt: Ita decentissimum est & pulcherrimum, acceptare hostiam sua sponte sese offerentis pro liberatione patriæ, parentum, & cognatorum. Nam & hoc olim apud Romanos, statua ad monumentum immortalitatis digna habebatur, non obstante quòd occumbens pro patria protsus interiret, cùm spem futuræ resurrectionis: Hic verò certum erat, & Deo Patri & ipsi Filio, illud Prophetæ: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis me iucunditate cum facie tua. Itaque Filius Dei Patris hoc genere mortis nõ erat interiturus, sed post modici temporis passionem, æternum victurus in gloria Patris, cum eisdem quos moriendo Deo lucrifaceret. Opus igitur redemptionis per passiones Filij innocentis fuit omni ex parte pulchrũ, vti chrum, omni item ex parte vtile, habens omni ex parte manifestum summæ caritatis Symbolum. Pulchrum quidem Deo Patri, talem tãmque spontaneum habere Filium. Pulchrum

Psal. 25.
Actuũ 2.

Opus passionis fuit omni ex parte pulchrũ, vti

male ac plenum caritate.

chrum item æterno iudici, sic temperasse iustitiam misericordiæ, vt & peccata hominum sint pro meritis vindicata, & tamen non nisi mors vnius interposita, qui & ipse moriendo, vt alijs, ita & sibi vias vitæ inuenit. Pulchrum insuper Filio: quoniam obediendo Patri vsque ad mortem, hæreditauit sibi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei Patris. Pulchrum denique generi humano, habere Pontificem assumptum de suis visceribus. Iuxta illud: Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Nec minus congruum, talem habere Pontificem, qui posset compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Sic quoque vtile Deo Patri (sit tamen hoc dictum cum gratia eius, qui bonorum nostrorum non eget) quoniam instaurata sunt omnia in Christo, & quæ in cælo, & quæ in terra in ipso: Quod est vtile rerum vniuersitati cuius curam gerit Deus. Vtile etiam Christo passo: quia obediendo vsque ad mortem, constitutus est à Deo Patre, Iudex viuorum ac mortuorum, habens omne iudicium, omnemque potestatem, tam in cælo, quàm in terra, positam in manu sua. Adhæc, vtile nobis hominibus super terram: quoniam per mortem Christi translati sumus de morte ad vitam, trãsferendi vlterius de exilio in patriam, de miseriis huius mundi ad felicitatem gloriæ Dei. Vtile Angelis in cælo: quoniam instauratur nunc passim ruina lapsorum spirituum animabus iustis. Vtile denique existentibus sub terra: quoniam ero, inquit, mors tua, ô mors; ero morsus tuus inferne. Quod autem passio Christi habeat omni ex parte Symbolum summæ, ardentissimæque caritatis, patet: quia maior caritas esse nequit, quàm vt quis det vnigenitum suum pro inimicis suis, iniustis & rebellibus. Hoc autem fecit Deus Pater, tradẽdo Filium pro nobis peccatoribus, cùm adhuc inimici essemus, vt habes ad Romanos quinto. Ire-rum, quia maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, quod fecit Christus patiendo, vt habes Ioannis decimoquinto. Tertiò, quia nequit purior esse affectus dilectionis in Filio erga Patrem, quàm vt obediat vsque ad mortem, & proposito sibi gaudio,

Pulchrum omni ex parte Christum pati.
Hebr. 5.
Hebr. 4.
Christũ pati fuit vtile omni ex parte.
Ephe. 1.
Matth. vlt.
Christi passio fuit vtilis omni ex parte Symbolũ perfectæ caritatis.
Ioan. 15.

malit

Philip. 2. malit sustinere crucem, quàm non per omnia placere Patri. Testatur autem Apostolus de Christo, quòd factus est obediens Patri, vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Vtinam fili, vtinã & nos esse mus in caritate radicati & fundati, quod

Ephe. 3. fieri s genibus orat Apostolus, vt possimus comprehendere, cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum, consilio tũ scilicet Dei, in opere redemptionis generis humani, scire etiam supereminentem scientiæ caritatem Christi. Inquit Apostolus, supereminentem scientiæ, in dativo casu, quia maior est caritas Christi, quàm ex hibuit patiendo, quàm sciri à nobis aut intelligi possit. Et quamuis nunc patefacta sit caritas Christi, cùm operis exhibitione, tum scripturarum testimoniis, tamen non tam mentis acumine intelligitur, quàm amoris affectu comprehenditur. Hinc Apostolus: In caritate, inquit, radicati & fundati, vt possitis comprehendere. Vis enim amoris erga nos & pondus eius, non tam discuntur quàm sentiuntur, & quo magis redamaueris, eò comprehendis plenius similitudinis ardoris, quo ipse intus in corde tuo ignescis.

Vis amoris Dei erga nos nõ tã discitur quàm sentitur.

Quo consilio sit factum decretum diuinitatis, super incarnatione, & passione Filij Dei.

CAP. VI.

DISC. DE illo decreto diuinitatis propter quod opportuit Filium hominis pati, differre rogo paucis quónam consilio sit factum ac conclusum in consistorio superbenedictæ Trinitatis? *M.* B. Augustinus, & D. Bernardus, & nonnulli alij Patres tradiderunt ex scripturis, quandam quasi forensem disceptationem diuinarum virtutum inter se, viputa æternæ Dei sapientiæ, Iustitiæ, Misericordiæ, Veritatis, & Pacis. *D.* Anigitur in Deo sicut in homine, vlla est succedentium cogitationum disceptatio? *M.* Nulla prorsus. Sed ad imbecillitatem intellectus nostri, aptarunt eiusmodi disceptationem, quò rerum corporalium similitudinibus, vel gustum aliquem accipiamus iudiciorum Dei, alioquin incomprehensibilium. Misericordia Dei secundum nomen suum, volens Deum præstabilem esse ac propitium, super miseria, & peccatis hominum, sic inquit: Suauis es Domine, & miserationum tuarum non est numerus aut finis.

Qualis fuerit in consistorio Dei quasi forensis disputatio.

finis. Tui igitur memor esto, condonans peccata hominibus propter nomen tuum, tuámque bonitatem. Econtrario verò Iustitia: Iustus es, inquit, Domine, & iustitia tua in æternum permanet. Si citra dignam vindicationem donaueris hominibus peccata, quid dicent illi, quibus ipse mandasti exercere iustitiam? Exinde autem & Pax dixit: Tu Domine non es dissensionis Deus, sed pacis, adeóvt in scripturis appelleris Deus pacis, & Deus totius consolationis: At vindicare, perdere, exterminare, sunt potius opera inimicitias exercentium, quàm eius qui natura bonus est, & pacificus. Cui ediuerso sic resistebat Veritas inquiens: Domine Deus, Nónne inter Angelos, vt bonos tibi adunasti inseparabiliter, ita & malos perdidisti irrecuperabiliter? Nónne & in volumine legis tuæ fecisti scribi, Odibilis Deo impius & impietas eius? Adhæc: Iuxta mensuram delicti, erit & plagarum modus? Vbi leges tuæ? vbi cõminationes tuæ? vbi quod dici solet, Deus est pura primáque veritas? Profectò mendacium inuenietur in ore omnium tuorum Prophetarum, si non perdideris impium iuxta impietatem suam. Cæterùm, ad hæc contrà obiiciebat Misericordia. Vbi Domine multitudo miserationum tuarum? vbi id quod es, quia bonus es, & ipsa bonitas, si non miserearis hominis lapsi per infirmitatem? Ad quod rursum Iustitia: Si, inquit, maneat impunita malitia, replebuntur mox omnia, nequitia, iniquitate, scelere, & impunita malitia replebuntur mox omnia, nequitia, iniquitate, scelere, & impietate, & tunc Deus sine regno eris in terra. Nam stabilimentum regni, iustitia, tutela innocentiæ, iustitia, neruus disciplinæ, magisterium virtutis, custodia pacis, iustitia. Rursum Misericordia: Nec ero, inquit, amabilis Domine inter homines, nec vltra spem potero offerre deploratis, si non gratuita pietate condonetur culpa. Nec ego, ait Iustitia, vltra timori ero cuiquam, si non pro meritis vindicetur iniquitas. Tum demum æterna Dei Sapientia sic exorsa est: Iusta est Domine querela, quam faciunt vtrinque Iustitia & Misericordia. Equidem periit à te Iustitia, periit Veritas, si non sit iuxta mensuram delicti, & plagarum modus. Rursum periit à te Misericordia, si in æternum irascaris ei, qui conceptus in iniquitatibus, natura manet pronus in malum, cui lex membrorum, siue caro concupiscens aduersus spiritum, necnon & locus peregrinationis in terra, vix permittunt, aut esse bonum, aut cernere

Universidad de Deusto
Biblioteca

verum. Ad æquitatis igitur iudicium confugiendum suadeo, nempe, vt peccatum hominis, propter Veritatem quidem morte puniatur, propter Misericordiam verò gratis remittatur. Sit rigor vindictæ, quantum satis est Iustitiæ, sit spes veniæ, quantum optare potest Misericordia. Vnus innocens, & continentis animæ, cuius non est digna ponderatio, luat pro omnibus, & omnes in vno Misericordiam consequantur. Sic luat vnus, vt condignum pro peccatis omnium pretium reddatur, quò cesset querela tua, O Iustitia. Et omnibus per meritum vnius misericorditer offeratur, non solùm gratia, sed & vita, & salus, & gloria denique Filiorum Dei, prorsus & tuus, O Misericordia esset questus. Hac enim via & tu Iustitia reuerenda permanebis, manu tenens bilancem, æqua ponderatione reddentem vnicuique pro meritis suis: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, iram & indignationem. Et tu quoque Misericordia fies amabilis cunctis, præbens spem veniæ perculsis metu conscientiis. Præclaram denique instructionem accipiet homo, videns nullum malum relinqui impunitum, nullum etiam bonum irremuneratum, nullum denique pœnitentem à spe veniæ, quoquo modo reiiciendum. D. Quid, precor, tandem audito hoc consilio sapientiæ Dei, An concordiam receperunt Misericordia, & Veritas? Iustitia, & pax? M. Mox. Misericordia, & Veritas obuiauerunt sibi, vt dicit Psalmista, Iustitia, & Pax osculatæ sunt. Nihilominus, quæstio alia suboriebatur, vbi nam inueniretur iste vnus, qui lueret solus pro omnibus. Inter homines, inquit Misericordia: Iustitia, verò respondit, nequaquam. Omnes enim peccauerunt, & inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Non potest satisfacere pro aliis, qui totus est obæratus, & longè plus debet pro se, quàm præstare sufficit. Respondit Misericordia: Mittatur ergo aliquis Angelus, neque id fieri potest, inquit Iustitia. Nam pulchritudo vniuersi, & æquitatis liberatio requirunt, vt ibi sit pœna, vbi fuerit culpa, ibi mors, vbi peccatum, at Angeli boni nihil peccauerunt, Angeli autem damnari nihil possunt promereri, neque sibi, neque aliis. Rursum Misericordia: Incarnetur ergo Angelus ex traduce Adæ, & sic

Rom. 2.

Alia alter catio, inter misericordiã & iustitiã.

& sic in carne hominis pro hominibus satisfaciat. Respondit Iustitia, vbi tradux est naturæ, per seminationem, ibi & peccatum originale. Porrò qui peccatum habet, non sufficit sibi, tantum abest vt satisfaciat pro aliis. Rursus. Misericordia: Incarnetur igitur ex sanguinibus Adæ, citra traducē: aut creetur nouus homo, vt olim factum legitur in paradiso. Respondit Iustitia: Reuerà neutrum fieri potest, quoniam vterque existeret finitæ naturæ, æqualis pro culpa infinita omnium peccatorum totius mundi, cõdignam satisfactionem facere non potest. Sed & ille de nouo creatus, non fuisset vllo pacto in lumbis Adæ. Neque carnem neque sanguinē haberet peccantis naturæ. Vbi autem nulla est communicatio in natura, ibi nulla potest esse meritorum participatio. Tum demum æterna Dei Sapientia, conuersa ad diuinitatem, bone Deus, inquit, qui post tempestatem serenum facis, & nõ delectaris in perditionibus hominum, audi obsecro parum per me, sedium tuarum assistricem. Vnum video restare medium, quo solo & populum tuum quem creasti, poteris saluum facere, & vtriusque, tam Iustitiæ quàm Misericordiæ obiectiones penitus excludere, & Symbolum amoris, quale à seculo non est auditum, mundo patefacere, mittendo in carnem vnam personarum superbenedictæ Trinitatis, vt homo fiat, & in humana natura peccantis Adæ, sustineat supplicium mortis, quod alij peccando, commeruerunt. Neque cunctandum hic videtur. Potest enim, quod dico, fieri, & citra maiestatis tuæ derogationē, quia impassibilis est, & incõmutabilis, & cum summa bonitatis tuę erga genus humanũ illustratione, quia summè bonus videtur, qui dat pro inimicis, & immeritis, quod intimum sibi est, & citra iniuriam ac damnum personæ quæ opus hoc consummabit. Citra iniuriam quidē, quia volens faciet, citra damnum verò, quia post completum mysteriũ passionis eandē humanam naturā assumptā, rediuiuã facere poteris vbi voles, atque sic rediuiuã, vt lucrifaciat sibi in infinitũ plus resurgēdo, quā perdiderat moriēdo. Interim plena erit & superabundans satisfactio pro omnibus. Qui patietur, erit Deus simul & homo innocens, viator, Pater futuri seculi per fidem, sicut Adam pater est antiqui seculi per carnē, quare & infiniti erit meriti passio eius, profutura omnibus quotquot sunt per fidem in illo, sicut nocuit pestilentia Adæ omnibus, quotquot sunt per carnem in illo. Audiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem hoc consilium, æternus Dei Filius, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum (tunc quidem voto, posteà verò carnis assumptione) dicens ad Patrem: ecce ego, mitte me. Vt enim ego tibi ô Pater ab æterno coæternus sum Filius, ita & homo factus ad imaginem nostram, cœpit in tempore esse filius eiusdem diuinitatis nostræ. Et ideo in parte mihi frater. Ego igitur, si placet, annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ eorum laudabo te. Sed & animam meam ponam pro eis, soluendo pro peccatis eorum, quod ipsis factu est impossibile, quo redempti sanguine meo, sint tandem vnum nobiscum, diui & deificati, atque cohæredes gloriæ, quam nunc Pater tecum possideo communem. Non decet vt tu Pater suscipias hoc legationis genus, quia Pater es, & principium primò primum. Neque decet, vt eandem suscipiat Spiritus sanctus, quia is vt est communis inter nos amor, ita post redemptionem nostram impositam, debebit esse communis amor inter homines & nos, sanctificans illos, eósque faciens vnum nobiscum, vinculo amoris, sicut tu Pater & ego factus homo vnum erimus. Me autem qui Filius sum, sicut & illi, decet per omnia assimilari fratribus meis, tamen absque similitudine peccati, nascendo in carnem sicut illi, viuendo sub miseriis, incommodis tentationibus in valle lachrymarum, sicut & illi. Haud quaquam tamen nequiter & præuaricando sicut illi, sed innocenter & obediendo per omnia tibi, in exemplum illis, tandem moriendo, non ex necessitate naturæ, vel ob peccati mei culpam sicut ipsi, sed spontanea oblatione mei ipsius ad mortem in redemptionem pro illis. Vt sim eis & Saluator pretio redemptionis interposito, & patientiæ speculum in calamitatibus mundi, & exemplar vitæ deinceps instituendæ. denique & Paracletus facilis ad commiserandum, tentatus per omnia in mundo sicut & ipsi. Cuius quidem congruæ rationis, vt scilicet Filius Dei fieret hominibus auctor salutis per passionem mortis, pulchram reddit caussam Apostolus ad Hebr. cap. 2. per totum, & cap. 4. circa finem. His itaque sic peractis, cõclusit superbenedicta Trinitas immutabile quod dam æternitatis decretum, videlicet, debere fieri quod dictauerat æterna sapientia, ac deinde exequẽdum suscepit Filius ante secula genitus, pro fratribus in tempore agnascituris.

Præsentatio qua se filius Dei obtulit ad redimendum hominem.

Decretum Trinitatis de incarnatione & passione Christi.

Et ve

Et vemente plenitudine temporis, datum est decretum istud executioni, & Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus duo in eo, vidimus, inquit Ioannes, gloriam eius (videlicet in doctrina & virtute, in miraculis & resurrectione ipsius) quasi gloriã vnigeniti à Patre, vt meritò plus quàm homo esse crederetur. Rursum Esaias: Et vidimus eũ, & non erat ei aspectus, Et nos putauimus eũ quasi leprosum & percussum à Deo, adeo totus deformatus fuit pœnis, sputis, huore, vulneribus sanguine, propter peccata nostra. Tertio viderunt & Apostoli, ac alij, & quidem suis oculis dum fierent, videmus etiam nos, postquam facta sunt, oculis fidei nostræ in historia Euangelica, quam de passione Christi scripserunt Euangelistæ. Vt sciat omnis homo & timeat, quia si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium reseruari. Insuper si originali mundo non pepercit, sed octauum Noe iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impio rum inducens. Adhæc, si ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigẽs, euersione damnauit peccatum eorum. Si denique nec vnigenito filio suo pepercit, sed tradidit illum in tam acerbas passiones mortis, propter peccata nostra. Qua ratione aut qua fronte, poterit quis impunitatem promittere sibi perseueranti in peccatis. D. Profectò, nemo mortalium potest Deo carior esse Filio suo vnigenito, nemo dignior Angelis, aut originali mundo pretiosior: illis ergo pereuntibus propter peccatũ, fallitur prorsus quisquis sibi promittat impunitatem post peccatum. M. Ex præmissis clarè vides decretum Dei, ex quo natum est illud Euangelicum, oportet, toties replicatum (quia oportet: nõnne oportuit? quoniam oportebat Filium hominis pati, & ita introire in gloriam suam) fuisse factum & conclusum ex rationabili disceptatione diuinarum virtutum inter se, demonstrantium longè expedientissimum non esse, sic, nempe per passiones mortis incarnati filij Dei & aliter, redimere genus humanum perditum, perditum, inquam, non tam malitia, quàm seductione.

Ioan. 1.

Esai. 53.

2. Pet. 2.

Gene. 7.

Gene. 19.

Deum quidem potuisse infinitis aliis mediis liberasse genus humanum, hunc tamen modum per amaras passiones mortis, fuisse conuenientissimum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT VII.

DISCI. VT ex prędictis videtur, potuisset quidem Deus & alio modo fecisse hanc redemptionem. *M.* Vtique potuisset, citra iniuriam vel iustam querelam cuiuscunque. Primo, quia Deus est Dominus mortis & vitæ, & omnipotens nomen eius, nec vlli potest fieri debitor. Et non est qui resistat eius voluntati, aut dicat cur fecisti sic? Secundò, quia totum genus humanum erat vna cõmunis massa perditionis. Omnes enim peccauerunt, omnes, declinauerunt, & inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Potuisset itaque Deus prorsus non liberasse hominem de massa perditionis, citra iniuriam, vel iustam ipsius querelam. Iuxta illud: Quis tibi imputabit si perierint omnes nationes terræ? Potest insuper alios trahere ad Filium, vt in sanguine eius liberentur, alios verò derelinquere vt pereãt. Iuxta illud: Iacob dilexi: Esau autem odio habui: Deus enim cuius vult miseretur, & quem vult indurat, hoc est, deserit. Potuisset tertiò vel sola miseratione, vel solo verbo, vel sola incarnatione, vna vel deniq; guttula sanguinis, sudoris, aliisve infinitis modis liberasse totum genus humanum absque diris illis tormentis passionis, & execrando illo supplicio mortis: quemadmodum Rex temporalis, nulli subiectus, potest maleficum reum mortis liberare, vel purè condonando maleficium, vel spe seruitij cuiuspiam quod expectat ab illo, vel ob redemptionem aliquam, veluti si alius soluat pro reo, quantum exactum fuerit. Nihilominus congruentissimum erat, vt non alio modo liberaretur genus humanum, quàm eo, qui conclusus erat in consistorio superbenedictæ Trinitatis, videlicet per passiones probrosæ mortis incarnati Filij Dei: idq; propter quatuor potissimùm causas. Quarum prima est, quia isto modo fit sacrificium ad placãdum iram eius qui offensus erat, acceptissimum. Secunda, quia modus iste fuit ad declarandam diuinam iustitiam simul & misericordiam congruentissimus. Tertia, quia fuit ad curandum morbum humanæ miseriæ longe aptissimus. Quarta, quia fuit ad vincendum inimicum humani generis sapientissimè institutus. Quarum causarum demonstratio, partim ex dictis, partim ex dicẽdis deinceps manifesta fiet. Hinc D. Augustinus: Alius modus liberandi hominem posibilis Deo non defuit, sed sanandæ

Potuisse deũ multis alijs modis liberasse hominem.

Potuisset Deus non liberasse hominem

Matth. 1. Rom. 9.

Congruentissimum erat quod homiñ liberaret per passionẽ mortis, ob quatuor causas.

Prima causa.

Secũda causa.

Tertia causa.

Quarta causa.

Sententia Augusti.

nandæ nostræ miseriæ conuenientior non fuit, quàm iste, in quo nobis, non solum contulit remedium, sed & humilitatis, & patietiæ, & dilectionis præbuit exemplum. Et Bernardus: Mihi, inquit, scire licet quod ita fecerit Deus (scilicet redemptionem generis humani) sed cur ita fecerit, & non aliter mihi curiose scrutari non licet. Addit Augustinus: Quocunque enim alio modo fecisset, semper stulta creatura diceret, Cur isto modo & non aliter fecit, qui innumeros faciendi modos apud se tenet?

Cur peccauerint Iudæi tradentes Christum in damnationem mortis, cùm hoc ipsum esset secundum beneplacitum Dei, & Christi voluntatem, vtile insuper pro totius generis humani liberatione.

CAP. VIII.

D. NVNC autem interrogo, si beneplacito Dei Patris traditus est Christus in dictas passiones mortis: si & ipse sua spõte & ex mera caritate susceptit easdem: si præterea vtile erat & pulchrum, habens in se perfectæ caritatis Symbolum, has fuisse impletas in Filio Dei: Quid ergo peccauerunt Iudas, Iudæi, & Pilatus qui intulerunt illas, implentes & Dei Patris beneplacitum & Christi voluntatem, necnon & publicam generis humani vtilitatem? *M.* Quod non peccarunt hoc faciendo, Deus Pater, & Filius, patet ex regula iuris, quæ dicit: Nemo peccat faciendo, quod facere ius habet. Quod autem peccarunt isti, restatur Christus dicens ad Pilatum: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Habes quidem tu Pilate peccatum, propter iniustum iudicium, habent & illi peccatum propter iniquissimam traditionem, sed grauius illi quàm tu, quia illi ex inuidia & obfirmata malitia, vt perdant iustum & sanctum Domini, tu verò ex metu humano, ne amittas quam tenes præsidendi dignitatem. Tamen tam tu quàm illi grauissimè deliquistis. Primò, contra mãdatum caritatis, quia Deus erat & homo, quem interemistis: ratione quidem prioris diligẽdus atque colendus ex toto corde & ex tota anima: ratione verò posterioris, amandus vt proximus, non autem tractandus, vt mundi purgamentum. Secundò, contra præcepta Iustitiæ, cùm in venditione & emptione eius quod neque vendi potuit, neque emi: tum in condem-

Cur peccarũt Iudæi, sentiendo quod secundum decretum Dei faciendum erat.

Quàm multipliciter peccarũt Iudæi & Pilatus inferendo mortẽ Christo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natione eius in quo nulla inueniebatur causſa condemnationis. Nam, vt illi quærebant falsum testimonium aduersus eum, quò causam aliquam fingerent, ita tu Pilate palàm dicebas: Ego enim nullam inuenio causſam in eo, ex his in quibus accusatis eum. Et iudicaturus addebas: Innocens sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Nec erat populus immunis ab hac iniquitate iudicantium, quia acclamabant, Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Tertiò, deliquistis contra naturalem inclinationem qua omnis homo, & quod plus est, bruta animalia, solent esse propensa in benefactorem. Nam & bos cognouit possessorem suum, dicit Esaias, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem non cognouit, & populus meus non intellexit. Vis hic enarrem beneficia quæ Christus contulit in gentem Iudaicam? *D.* Non est necesse, Pertransiens enim regionem eorum, sanabat omnem infirmitatem & omnem lãguorem eorum, sed & dæmones eiiciebat ab obsessis, mortuos quoque reuocabat ab inferis, præter continuum studium docendi Euangelium salutis. *Mt.* Vti ipse Christus paucis renuntiat Ioanni Baptistæ, dicens: Cæci vident, (scilicet meo beneficio) claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Quæ certè benefacta non potuerunt Iudæi ignorare, quia passim ac palàm, & in medio eorum contingebant, erántque omni in loco diuulgata: Sed esto quòd potuissent ignorare eum esse Deum, aut creatorem mundi vel promissum Messiam, sicut est verisimile de rudi plebe & militibus crucifigentibus eum, pro quibus propterea orabat dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: nihilominus vt illis satis exploratum erat, eum eximium esse benefactorem, Prophetam insuper magnum, ac potentem opere & sermone, qualis anteà non surrexerat inter ipsos. Ita duces, scilicet Legisperiti, Scribæ, Pharisæi, Principes sacerdotum, omninò non potuerunt prorsus ignorare ipsum esse promissum Messiam, tum propter scripta Prophetarum, tum propter opera eius, dictis Prophetarum perpulchrè correspondentia, dicente Domino ad illos: Alioqui operibus credite, & scripturæ vestræ ipsę loquuntur de me. At excæcauerat illos malitia, ne agerent secundum veritatem alioqui sibi notam. Quam Iudæorum malitiam pulcherrimè depingit Sapiens, exprimens simul

Beneficia sẽ fibilia quæ Christus cõ tulit in gen tẽ Iudaicã.

Matt. 11.

Causſæ inuidiæ Iudæorũ aduersus Christũ describuntur.

cau

causſas inuidiæ qua flagrabant aduersus Dominum: cap. 2. libri Sapien. vbi ex persona Iudæorum dicit in Christum: Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis, & cõtrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum, grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à viis nostris, tãquam ab immunditiis, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet eum, & liberabit eum de manibus contrariorũ. Contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiã illius. Morte turpissima condemnemus eum, erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerũt & errauerunt, excęcauit enim illos malitia eorum. Et nescierunt sacramenta Dei. Hucusque verba Sapientis de Iudæis & Christo. Nec possent elegantiùs depingi causſæ, ob quas tradiderunt Iudæi Christum in damnationem mortis. Basilius quoque, eiusde inuidiæ & crudelis actionis causſam assignat, prædicationem veritatis. Quia enim reddebat Christus testimonium veritati, ad quod venerat in mundum, non dissimulans aut parcens vlli, sed constanter inculcans illud Euangelicum, Væ, omnibus, qui non rectè ambulabant cuiuscunque essent status, vti patet Matth. 23. & 24. aliisque plurimis locis, & quòd totus insuper populus abiret post eum propter virtutes eius, & miraculorum operationem, vt habetur Ioan. 12. ideo, & non aliam ob causſam, morte crudelissima sustulerunt eum Iudæi. *D.* Vt apparet, rectissimè conuenit in Christum, id quod sapienter dixit Comicus: Obsequium amicos, veritas odium parit: quia vt obsequium miraculorum rapiebat populum in amorem Christi, ita ex alia parte, veritas prędicationis inflammabat odio aduersus Christum, Scribas, Pharisæos, & Principes sacerdotum. *Mt.* Rem tenes. Itaq; certum habe ex præmissis, passionem Christi fuisse simul, opus Dei, opus item Diaboli, opus insuper Iudæorũ, opus Pilati, opus militum crucifigentiũ, opus Christi patientis, opus

Quam causſam assignat Basilius inuidiæ Iudæorum.

Vt miracula Christi amicos, ita & veritas prædicationis sibi inimicos parauit.

Vna passio Christi fuit opus multorum, sed diuersimodè.

denique nostrum. At in vno isto opere, aliud ac aliud intendebant singuli, Deus quidem & Christus, redemptionem eius quod perierat: Diabolus verò lucrum mortis & peccati: Iudęi autem perditionem eius, qui inculpatum præconem agebat iustitiæ. Porrò Pilatus & milites, non videntur respexisse ad aliud quam vt placerẽt hominibus. Ille quidem, ne perderet, qua fulgebat, dignitatem præsidentiæ: isti verò vt reciperent, ad quæ inhabitant, stipendia vitæ. *D.* Verùm, qua ratione dicitur passio Domini opus nostrum, qui tum temporis non fuimus in rerum natura? *M.* Ea ratione, quia peccata nostra effecerunt vt pateretur, dicente Esaia: Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Et Paulus, Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Iterum ea ratione, quia salus nostra credentium, erat finis propter quem patiebatur. Iuxta illud: Ego veni, & animam meam pono pro ouibus meis, vt vitam habeant, & abundantius habeant. Vnde passio Domini est opus nostrum, tanquam effectus nostrorũ peccatorum sic merentium, vt vel nos pateremur, vel alius pateretur pro nobis. Rursus opus nostrum, quia effectus nostræ salutis tanquam causæ finalis: contemplatione quidem prioris fienda, contemplatione verò posterioris, amanda magis & colenda quàm desienda. Nisi quòd hoc quoque omnium viscera commouere debeat, tantum videlicet dolorum pondus, tam medicum aut nullum in quàm plurimis hominibus operari finem salutis, quod certè præuisum effecit, vt ipsius Christi anima esset tristis vsque ad mortem.

Quomodo nos fuerimꝰ causſa passionis Christi.

Passio Christi vna ratione est defienda, alia ratione amanda.

Qui sint fructus passionum Christi in genere.

CAPVT IX.

Mt AGI. Expenitur sententia Apost. 1. Cor. 1.

APOSTOLVS scribẽs Corinthiis in hunc modum, Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & Iustitia & sanctificatio, & redemptio, vt quemadmodum scriptum est, qui gloriatur in Domino glorietur, breui sermone aperuit nobis vbertatem fructuum passionis Christi. Ex ipso, inquit, scilicet Deo vocante & trahente, estis in Christo Iesu, vos scilicet reconciliati. Sed obserua ibi voculam, estis, quod sit verbum substantiæ, siue substantiuum, vti grammatici docent, quasi dicat, Ex ipso subsistitis

stitis in Christo Iesu, siue quòd verè ac salubriter atque idoneo modo eitis, ad finem creationis vestræ consequendum, id per ipsum Christum ex Deo estis: Iuxta illud Pauli Apostoli. Gratia Dei sum id quod sum. Qui Christus factus est nobis scilicet patiendo) sapientia, iustitia, &c. Vt qui gloriatur, (vti possunt merito gloriari omnes qui sunt Christi) in Domino glorietur, non in seipso, quasi ex se aut ex propriis viribus haberet hoc, & non à Domino. Quibus si addas quod aliis locis insinuat scriptura, videlicet quòd Christus est vita nostra, victoria nostra, pax nostra, salus nostra, denique gloria nostra: iam summam habebis fructuum passionum in carne Christi: quia omnia hæc habemus per Christum, & peculiariter ratione passionum eius. *D.* Profectò summam fructuum vere desiderabilem. Cæterùm quo pacto fieri potest, vt Christus sit nostra sapientia, qua nos sapimus, nostra iustitia, qua nos iusti sumus, aut victoria, qua nos vincimus? *M.* Caussalis est sermo Apostoli. Quandoquidẽ factus est nobis sapientia & iustitia &c. id significant, factus est nobis ratio, & caussa sapiendi, caussa iustitiæ qua iusti sumus, caussa sanctitatis qua sanctisumus, caussa redemptionis qua redempti sumus. Eiusmodi autem caussalis, quemadmodum aliquoties in propositione absoluta inuoluitur, vt ibi. Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet: ita sæpe, citra inuolutionem clarè exprimitur, vt ibi: Qui factus est omnibus obtemperantibus sibi caussa salutis, Heb. 5. Habet tamen plus gratiæ & energiæ sic dictum, Qui factus est nobis iustitia, quàm, qui factus est nobis caussa iustitiæ nostræ. Significat enim illa propositio, quòd ipse sit summa, siue, vt aiunt, puppis & prora iustitiæ nostræ, adeóque non subsistat in nobis vera iustitia, nisi ex illo, per illum, & in illo. Ista verò propositio, Factus est nobis caussa salutis, potest habere veritatem, etiamsi quomodolibet caussa existat, vel plantando, vel rigando, vel absoluendo, quomodo Paulus erat Corinthiis & Ephesiis caussa salutis, dicens: Nam in Christo Iesu per Euangelium, ego vos genui. Nequaquam tamen Paulus erat Corinthiis iustitia, salus, redemptio. Hoc quoque in verbis Apostol. debes aduertere, quòd Christus factus est nobis non vtique solùm sapientia, vti finxerunt Pelagiani, sed & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Ponit enim Apostolus quatuor, & hoc quidem per coniunctionem copulati-

Quæ ratione Christus sit nobis sapientia, iustitia, &c.

Sermo Apostoli est caussalis. Ioan. 11.

Heb. 5.

Significantius dicitur factus est nobis iustitia, quã factus est nobis caussa iustitiæ.

uam

uam sæpius repetitam, exaggerandi causa. Nec solùm factus est nobis ista, sed & vita & victoria, & gloria, & pax, & salus denique totius hominis, in felicitate æterna. *D.* O felix peccatum, quod talem meruit habere redemptorem. Veruntamen credant vniuersi hæc se ita habere? *M.* Crederent? Quin potiùs irrident hæc Gentiles, & scandalizantur ex eisde Iudæis iuxta illud Aposto. Nos prædicamus Christũ crucifixum, Iudæis quidẽ scandalum, gentibus autẽ stultitiam. Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christũ Dei virtutẽ. Virtutem, inquam, propter beneficia quæ patiendo operatur in nobis Dei iusuper sapientiã propter sacramentũ miserrabilis consilij Dei, quod in opere redemptionis nostræ inuenitur. Verbum enim crucis, id est, hoc quod prædicamus de merito & beneficio crucifixi & passionũ eius, pereuntibus quidem stultitia est, iis autẽ qui salui fiunt, id est, nobis, Dei virtus est. Aliud est stultitia, aliud scandalũ, vnde igitur hæc differentia quia dicit crucifixum Iudæis esse scandalum, gentibus vero stultitiã? *M.* Ex eo, quia Iudæi in lege diuina enutriti erant. Gentes verò in lege naturali, quæ in dictamine rationis est fundata. Hinc offendiculo est Iudæis quidquid derogat quo modo vel Dei vel promissi Messiæ maiestati, vt facere secundum prauum illorũ iudiciũ, nasci in stabulo, pati, mori, supplicium crucis ferre, inter iniquos deputari, & similia. Gentibus autẽ reputatur quasi vanum, fatuum, ac delirum quidquid alienum esse videtur à iudicio rationis, vt esse videtur, quòd Deus sit homo, quòd immortalis moriatur, quòd impassibilis tormentũ sentiat mortis, quòd mors morte destruatur, quòd sanguine supplicij abluantur animæ, quòd redimatur genus humanũ necdum perditũ, venundatum, aut incarceratum, quódque idem si redimi debebat, nõ nisi diris & execrandis suppliciis hominis innocẽtis fit redemptum, & ad genus alia. Verùm vtut iudicant illi, tamẽ omnibus Christianis verbum crucis, virtus Dei est, exceptis hæreticis quos Pelagianos vocant, qui contendunt Christũ non liberasse genus humanum ab vlla captiuitate, aut carcere, aut vinculis vel ab vlla seruitute, sed ob hoc solũ venisse in carnem vt demõstraret nobis viam salutis, & vitæ æternæ traderet documenta, præberétq; salutaris vitæ exempla, viuendo secundũ virtutem, patiendo itẽ ac moriẽdo secundũ virtutẽ, sicut ipse dicit: Exemplũ dedi vobis, vt quẽadmodũ ego feci, ita & vos faciatis.

Quare verbum crucis sit gentibus stultitia: Iudeis verò scandalum.

Pelagiani dicunt Christum non redemisse genus humanum.

faciatis. Perniciosa autẽ pestis ista parũ distans à Gentiliũ infidelitate, vsque adeo infecerat orbẽ Christianũ tempore D. Aug. vt ad tempus vsque D. Bernardi eius reliquiæ permanerent. Nam scribens Bernard. aduersus quendã Petrum Abailardum hominẽ huius factionis, dicit: Quid aliud Lex, quid Prophetæ, quid Psalmi, quid Apostolici viri, quid, quod omnibus manus est, ipse Christus, nobis aliud Euãgelizamus, quàm quòd Deus factus sit homo, vt hominẽ liberaret, & animam suam daret redemptionẽ pro multis? Ne autem & tu fili deuies à veritate, aperiã tibi scripturas, vt in illis ipse videas, & legas per Christũ passum reuerà nobis impensa esse, liberationem, emptionẽ, redemptionem, victoriã, reconciliationẽ, illuminationem, iustificationem, ablutionẽ, sanationem, vnificationem, sacrificiũ propitiatorium, victimam pacificam. Quo pacto persuasissimum habebis, Christum non solùm docuisse nos, sed & verè vicisse diabolum, verè liberasse nos, verè emisse aut redemisse, verè viuificare, illuminare, sanare, & luare animas nostras in sanguine suo. Aliud enim est docere, aliud emere & redimere, aliud bellare & vincere, aliud iustificare, aliud viuificare, aliud sanare, mundare, & sacrificiũ siue oblationem offerre, & reconciliare. Vbi enim emptio, ibi & pretiũ. vbi redemptio, ibi solutione prerij recuperatio sit eius quod amissum erat. vbi liberatio, ibi absolutio de captiuitate. vbi reconciliatio, ibi inimicitiarum destructio. vbi premutatio. vbi viuificatio, ibi vel ad vitam generatio, aut à morte resuscitatio. vbi hostia aut victima, ibi pro deuictis hostibus oblatio in gratiarũ actionem. vbi lotio, ibi à sordibus purgatio. vbi sanatio, ibi ab infirmitate & languore curatio. Quæ omnia nobis per Christi passionem esse donata, iam nunc ostendemus. Incipiẽdo ab illo Apostoli, qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

Qua ratione & quibus mediis, sit nobis Christus factus sapientia, patiendo.

CAP. X.

MEMINI ex supradictis quid sit vera sapiẽtia, tantummodo hoc quæro quibus mediis Christus, quáve ratione factus est nobis sapientia à Deo? *M.* Exemplo vitæ, verbo doctrinæ, meritoque acerbissimæ passionis, efficacia operationis

DISC. Multis modis factus est Christus no bis sapiẽtia

rationis, qua operatur non solùm vt Deus, verum etiam vt homo, habens potestatem omnium, & quæ in cælo & quæ in terra. Dominus Iesus veniens ad illuminandum mundum lumine vitæ, hoc est vera sapientia (sicut dicit: Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris nō maneat) egit magistrum, magis ac priùs exemplis, quàm præceptis. Nam cœpit facere & docere, erátque vir propheta potens in opere & sermone. Præcedit facere velut principalius, subsequitur docere: quia, secundum Senecam, longa via per præcepta, breue autem cōpendium per exempla. Peregit autem verumque non vt alij, sed tanquam potestatem habens à Deo. Erat enim doceus eos sicut potestatem habens, & nō sicut Scribæ & Pharisæi: Idque ad admirationem vsque. Quod certè genus magisterij energiam habet, & vim peculiarē persuadendi, quod velis. Quàm eximium verò Euangelicæ vitæ exemplum reliquerit nobis patiendo, explicat D. Petrus in Canonica sua, cap. 2. dicens: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiēs iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur, non maledicebat, cùm pateretur, non comminabatur. Tradebat autem iudicanti se iniustè, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo, &c. Obserua præcor quod dicit. Si propter Dei conscientiam, quam videlicet habet quis secūdum Deum de se suáque vita, sciens quòd nihil læserit illos à quibus patitur, se tamen ferre libenter, agnoscens sicut omnia, ita & hanc tribulationem esse à Deo, vel vt disciplinam pro anteactis suis peccatis, vel vt medicinam curatiuam malarum suarum affectionum, vel denique vt materiam virtutis exercendæ. Obserua secundò, quod dicit: Qui peccata nostra ipse (ipse dico qui peccatum non fecerat) pertulit in corpore suo, agendo quasi pœnitentiam & durissimam satisfactionem pro aliis. Et cogita tecum. Meritò ergo nos pro nostris peccatis debemus pati, pœnitentiam insuper & satisfactionem agere in corpore nostro, quantum in nobis est. Nam si exemplum dedit, voluit haud dubiè nos imitari, quod ipse fecit. O quàm bene olim Apostoli, quàm verò

Ioan. 11. *Luc. 14.* *Matt. 7.*

Quantū ex emplū patiē tiæ sit in pas sione Domini.

verò malè nunc temporis dogmatizant hæretici, dicentes: sufficit credidisse, quod Christus passus est pro peccatis tuis. Superuacaneum est, vt te crucies pro tuis peccatis, vllis pœnitentiis. *D.* Certè longè aliud videntur sonare verba ista D. Petri. *Ant.* Longè quoque aliud sonant infinitæ aliæ scripturæ, verum de hoc agemus in materia sacramenti pœnitentiæ. Est prætereà ipsa passio Domini, velut tabula subtilissimè depicta, in qua licet legere prima illa & altissima religionis nostræ principia quorum primum est: Omnia post habenda diuinæ voluntati, quia orationi suæ deprecatoriæ de passionum, tertiò subiecit Christus: Veruntamen Pater non mea, sed tua voluntas fiat. Secundum, Neminem lædi, nisi à seipso, id est nisi se sua voluntate diuidat ab eo cui obediunt omnia, quia dum mortem Christo intentant, vitā eius mortalem, immortalem efficiunt, adeò vt mors illata & fons illi & nobis immortalitatis efficeretur. Tertium, omnes pios tandem emergere de suo quouis pondere quemlibet immenso tribulationum mundi huius, haud secus atque oleum de sub aquis semper emergit: Quia Christus despectus, proiectus, depressus sub pondere passionū suarum vsque ad mortem, quod plus est, vsque ad sepulchrū excisum de petra, clausum saxo, signatū sigillo, munitum milite, quo subtus detineretur, nihilominus emersit ad thronum vsque gloriæ Dei, adeò vt sedeat à dextris virtutis Dei, propter virtutem quam coluit dum viueret in mundo. Etenim virtus vti à Deo, & aliquid Dei est, ita semper nititur ad Deum, potens vincere omnia. Quartum, Omnia diligentibus Deum cooperari in bonum, his qui secundum propositū vocati sunt sancti. Nam malitia Iudaica, probra, maledicta, tormēta, patibulum tandem crucis, omnia Christo cesserunt ad cumulatiorem gloriam, adeò vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Quintum, Perfectam caritatem nihil non impendere pro aliis iuuandis. Christus enim & animam & sanguinem suum dedit redemptionem pro omnibus etiam crucifigentibus se, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sextū. Posse quidē hominem à Deo derelinqui ad tempus in tribulationibus suis, in finem autem derelinqui non posse: quia non est anima eius derelicta, in inferno, nec caro eius vidit corruptionem. Septimum, Post mortem corporis superesse animam, imò pios viuere

Prima principia religionis nostræ quomodo eluceant in passione Domini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uere feliciter, post intentatā ab impiis mortem: quia dixit ad latronem dextrum: Hodie mecum eris in paradiso. Octauum, Deum summè amare naturā hominis quam condidit, licet summè oderit peccatum hominis quod non condidit, quia dicit per Propheram, Propter peccata populi mei percussi eum, malens perdere filiū quàm non redimere seruum. Nonum, Tyrannos posse corpus occidere iustorum, animā autem non posse. Decimum, Mortem piorum esse ostium vitæ, potiùs quàm vltimam lineam rerum, vti Poetæ fabulantur. Vndecimum, Nemini quamlibet sceleraro desperandum esse dū viuit: quia latroni semper malo, in articulo tantùm mortis credenti & pœnitenti, dixit Christus, hodie mecum eris in paradiso. Hæc, dico, & id genus plurima, licet peculiariter legere in ipsa passione Domini, vt verè quis sapiēs fiat, vel sola Dominicæ passionis meditatione. Præter hæc autem iam dicta, etiā meruit Christus apud Deum Patrem passione sua, quòd sedentibus hic in tenebris, & in regione vmbræ mortis, desuper infunderetur lumen vitæ, & spiritus intelligentiæ, hoc est, Spiritus sanctus suggerens omnia, sicuti post passionem eius factum legimus Actorum 2. & anteà promissum, Lucæ vlt. Ioan. 16. Nihilominus etiā factus est nobis sapientia. Primò operatione diuinitatis suæ, qua aperit intus oculos mentis, vt videāt & intelligant, ea quæ salutem suam concernunt, sicut solet foris aperire oculos eorum, dicente Luca: Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Iterum, Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum in fractione panis, Luc. 24. Deinde potestate auctoritatis, quam habet in Ecclesia velut caput & Dominus eius, qua & dedit in Ecclesia, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euāgelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, vt habes Ephes. 4. Quorum alij ediderunt nobis scripturas, alij viua voce nos docuerunt, & exemplis: omnes tamen sub Christo, & velut hypodidascali eius. Qua etiam potestate dedit Ecclesiam suam, esse columnam ac firmamentum veritatis, dicens: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Sed nec istis postremis modis factus fuisset nobis sapiētia, nisi intercessisset meritū glorioſissimæ passionis eius. Has igitur ob causas, siue proprietates, quarum

Christus factus est nobis sapientia merito passionis suæ.

Secundo operatione diuinitatis suæ.

Luc. 24.

Tertiò potestate auctoritatis.

Ephe. 4.

Matth. 18.

Solue Christus factus est nobis sapientia.

rum collectio in alio non reperitur eadem, solus Christus legitur nobis factus sapientia à Deo Patre. Vnde etiam iure, & sibi sumpsit, & aliis ademptum esse voluit nomen Rabbi, quod inter precatum dicitur, magister, inquiens: Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim. Iterum dicens: Nolite vocari Rabbi, vnus enim est magister vester, omnes autem vos fratres estis. Non quod impia sit appellatio hominis, qua magister vocatur, sed quòd Christus solus per se plenitudine quadam sit magister, lux mundi, via & veritas, dans initium, dans & incrementum veræ sapientiæ intus in cordibus credentium. Quid enim Paulus? quid verò Apollo? ministri eius cui credidistis, hoc est, Christi. Et vnicuique sicut Dominus dedit? Ego plantaui, inquit Apostol. Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat. sed qui incrementum dat Deus. Qui autem plantat & qui rigat vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem recipiet secundum suum laborem (velut ministri seu submonitores eius cui credidistis:) Dei enim sumus adiutores. Dei agricultura estis vos. Tantum de voce sapientia, & de modo quo Christus factus est nobis sapientia.

Solue Christus est magister noster.

Quomodo Christus sit nobis factus iustitia, sanctificatio, redemptio, vita, pax, salus, & cætera eiusmodi, & quid nobis istis significetur.

CAPVT IX.

NVNC de voce Iustitia. *M.* De illa diximus abundè cap. vi. Tantū meminisse nunc oportet iustitiam hic non accipi pro iustitia commutatiua, aut distributiua, aut vindicatiua, quæ partes iustitiæ sunt, sed pro iustitia absolutè dicta, qua implet homo omne debitum, ad quod quoquo modo obligatur, debitum naturæ, debitum legis, debitum insuper virtutis, vbi & quando oportet, quæ facit hominem & intus & foris, ac quaqua versum esse, quod iure seu meritò esse debet sub Deo & erga proximū suum. Sanctificatio autē accipitur pro præstantiori statu & conditione, vt ita dicam, qua homo ita sublimatur, vt deinceps sit plus quàm homo, nempe Diuus ac Deificatus siue consors Diuinæ naturæ. In Apocal. quatuor animalia & viginti quatuor seniores accla-

DISCI.

Vox iustitia quomodo accipiatur.

1. ad Cor. 2. cap.

Vox sanctificatio quid significet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

manè indesinenter Deo, sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, quasi propriissimè proprium sit soli Deo sanctum esse, nec transit vera sanctitas, ad alios, nisi per communicationem cum Deo in proprietatibus eius, vt plenius explicabimus in sequentibus. Verùm vox, redemptio, quid tibi videtur significare? *D.* Redimere nonnunquam accipitur pro suo simplici, scilicet emere, aliquando verò significat iterato suum facere, quod in alterius potestatem venerat, pretio interposito. *M.* Et ita sanè accipitur hoc loco, nempe pro liberatione qua genus humanum prius venũdatum sub peccato, denuo vindicatur in libertatem à seruitute peccati, à captiuitate ac dominatu illius, qui potestatẽ accepit à Deo in eos qui male agunt, pretio sufficienti annumerato. Iuxta illud: Solue vincula colli tui, captiua filia Sion, quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. *M.* Gratis, id est, sine commodo, quia quod peccando quæritis, non estis consecuti. Et sine argento redimemini, quia non corruptibilibus, vt ait Petrus, auro vel argento redempti estis de vana vestra cõuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, 1. Petri 1. Præsupponit itaque redemptio de qua hic sermo est, venumdationem, captiuitatem, & seruitutem in quæ coniectus erat homo peccando, & includit pretium, non qualecunque, sed pretium iustum, illiúsq; pretij exhibitionem, vt sit vera emptio eius quod venũdatum erat, vnde aliud est liberare, aliud emere, aliud redimere, aliud satisfacere. Liberare est vinctũ siue redactum in necessitatem aliquam, liberum ac solutum facere. Emere est rem pretio dato suam facere. Proinde emptio supra liberationem addit pretij solutionem. Redemptio autem proprie sonat iterationem quandam iuris, possessionis, aut libertatis, reddito pretio pro re semel amissa. Satisfacere verò est tantum facere, quantum satis est, aut offenso ad vindictam, aut creditori ad solutionem. Porrò reddere condignum pretium pro captiuitate totius generis humani, aut facere tantum, quantum satis est pro peccatis totius mundi, non potest nisi is qui est infinitæ dignitatis ac meriti. Quare purus homo, ipse totus obæratus proprio suo peccato, non potuit, neque pro se, neque pro aliis interponere redemptionem. *D.* Hoc sit satis verisimile. Nam dignius est totum genus humanum, quàm res, aut actio, patsione, aut oblatio cuiuscunque priuati hominis. Et qui ipse est captus, atque bonis omnibus spoliatus: quid, precor, pro se dabit? *M.* Diximus præterea quod Christus patiendo pro nobis est nobis vita, victoria, & pax, salus, & gloria à Deo Patre. Vita dico, non corporea illa & naturalis, qua filij sumus progenitorum nostrorum, sed spiritualis, qua nominamur & sumus filij Dei, de qua loquitur Ioannes in prima sua canonica capite tertio & vltimo, quæ quoniam est per Spiritum sanctum viuificantem, sicut naturalis per animam animantem, ideo non est in viribus nostris habere eã, sicut nec in viribus hominis generandi est, habere suam animam, qua viuit. Victoria insuper, non vtique qua vincimus muratas vrbes, aut vicinos principes, sed qua mundum vincimus, de qua 1. Ioannis quinto: qua & superamus carnem indesinenter concupiscentem aduersus spiritum, vt habes ad Galat. 5. qua insuper triumphamus de diabolo ac principibus & potestatibus tenebrarum harum, per arma Iustitiæ à dextris & sinistris, de quibus habes ad Ephesios sexto: qua denique triũphum agimus de ipsa morte, & omni machinatione eius, pronè est videre 1. Corin. 15. Præterea pax nostra, non qualem habent inter se impij, aut qualem disciplina præstat legum ciuilium, sed pax nostra inter Deum & conscientias nostras, de qua Apostolus inquit dicens: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus & gloriamur, in spe gloriæ filiorum Dei, ad Roman. quinto. Item pax nostra inter nos homines, vt iam non sit vlla distinctio populi à populo per legem aut cultum, non amplius Gentilis & Iudæus, ritu colendi diuisi, Circũcisio & præputium, Barbarus, & Scyta, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. In Christo enim Iesu, neque circuncisio aliquid valet neque præputium (sicut nec amplius quid gloriandum in illis) sed fides quæ per dilectionem operatur, ad Ephes. 2. ad Colossens. 3. ad Galat. 5. Huiusmodi autem pacem non potuit dare, nisi qui potuit fieri propiciatio pro peccatis totius mundi, habens omnia in manu sua. Nam talis potuit ex duobus populis condere vnum, efficeréque vt ij qui longè erant, inciperent esse prope per gratiam reconciliationis, vt infrà dicemus. Adhæc salus nostra, primùm animæ, deinde per redundatiam & corporis,

Vox redemptio, quid significet.

Gratis venũdati sumus, & sine argẽto redimimur.

1. Pet. 1.

Quid liberare.

Quid emere

Quid redimere.

Quid satisfacere.

Quid vita per Christũ.

Quæ victoria per Christum.

Quæ pax per Christum.

Quæ salus per Christũ detur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non solùm ab exitio (nam salus significat incolumitatem, contrarium habens exitium) sed etiam ab vniuersis miseriis & incommodis, non tantùm corporis, sed & animæ. Denique gloria nostra quia hic gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. *D.* Quintilianus consentiens inquit: Laus bonorum gloria appellatur. *M.* Definitione Ciceronis, si exacte legeris scripta eius, Gloria est constans, incorruptáque vox bene iudicantium de excellenti virtute. Iterum gloria est fructus veræ virtutis, rerúmque præclarè gestarum merces: imò ex omnibus præmiis virtutis amplissimum est gloria. Et reuerà gloria quæ nobis contingit per Christum est hæc omnia, nascens hic ex virtute Euangelica, & succrescens paulatim in laude bonorum quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, reddens vnicuique secundum opera sua. Et tunc laus erit vnicuique à Deo palàm & coram vniuerso mundo, quæ erit gloria consummata, adeò vt impij rerum euidentia compulsi, eructabunt tunc in laudem bonorum, ebcentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est. Ergo erauimus &c. Sap. 5. Gloria hæc est omnibus sanctis eius, non ex lege aut viribus naturæ. Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Præsupponit autem gloria officium veræ virtutis. Quæ quia inesse non potest sine gratia Dei, per mediatorem Christum in sanguine redemptoris, ideo non est virium humanarum acquirere veram ac stabilem gloriam. Nam omnis gloria, quam mundus miratur, erit in confusionem eorum, cùm intonuerit illud: Amen amen dico vobis, nescio vos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Igitur, vt finiam, quod legi, quod naturæ, quod studio philosophantium erat impossibile, hoc factus est nobis Christus à Deo Patre: nempè sapientia, iustitia, iustificatio, redemptio, vita, victoria, pax, salus, & gloria. Quòd homines sumus & substantiæ rationalis, opus est Dei conditoris. Quòd autem tales sumus vtpote mortales, insipientes, infirmi, ad vitia proclines, serui, captiui, filij mortis, est opus diuinæ iræ simul & peccantis animæ: Quòd verò rursum eò emergimus, vt simus sapientes, sapientia vera, & iusti, iustitia quæ ex Deo est, & sancti sanctificationibus Dei, redempti de cap

Quid gloria quàd per christum obtinemus.

1. *Cor.* 4.

de captiuitate mortis; liberi à vinculis peccatorum, potentes vincere omnem aduersarium, in salutem & gloriam sempiternam, opus est Christi redemptoris, qui factus est nobis hæc omnia patiendo pro nobis.

Quibus scripturis demonstretur, Christum merito suæ passionis, verè, & re ipsa operari in nobis antè dicta beneficia.

CAPVT XII.

VERISSIMA est propositio, quà docetur in Ecclesia quod Christus suæ passione, nõ solùm formam nobis exhibuit virtutis seruandæ sub incommodis mundi huius, verùm etiam reuera obtulit pro nobis sacrificium reconciliationis, gratum Deo Patri in odorem suauitatis. Reuera satisfecit iustitiæ vindicatiuæ Dei pro peccatis nostris, reuera liberauit nos à captiuitate, emit & redemit, interposito iusto pretio. Reuera abluit nos, sanat, regenerat, vinificat, reuocat, sanctificat sanguine suo tunc effuso tormentis passionum. Reuera fecit pacem inter cælestia & terrestria, socians ista illis inseparabili & perpetuo coniugio. Reuera vicit mundum, diabolum, mortem, & omnem tyrannicam machinationem eorum, nobisque patauit victoriam trophæo crucis de vniuersis inimicis nostris. Reuera denique meruit nobis gratiam, adoptionem, regnum & gloriam Dei Patris. Sunt autem hæc tibi aliisque Christi fidelibus accipienda, non tanquam probabilia duntaxat, & incerta aliqua magistrorum opinione introducta, sed tanquam certa, firmissima fidei veritate consistentia. *D.* An sit vspiam in scripturis dicta propositio? *M.* Non in ea quidem forma, attamen omnia quæ in hac propositione continentur, sunt in scripturis, lucéque clarius demonstrantur ex scripturis. Et possem quidem hic siluam scripturarum producere, attamen de multis illa solùm modo recitabo quæ euidentiam habent. Primùm de sacrificio, Tradidit, inquit Apostolus semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, ad Ephes. 5. Iterum: Eum qui non nouerat peccatum (hoc est Christum) Deus pro nobis peccatum fecit (id est hostiam pro peccatis secundum communem interpretationem) vt nos efficeremur iustitia in illo, 2. Corin. 5. Iterum:

MAGI:

Propositio certa exprimens fructũ passionis Christi.

Fructus passionis demonstratur scripturis.

De oblatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Quid autem sit sacrificium, quid hostia, & quomodo omnia nostra sacrificia, & hostiæ vim habent, & placent Deo patri ratione sacrificij, quod obtulit Christus in ara crucis, late explicabimus lib. 3. Secundo de satisfactione, qua satisfecit iustitiæ Dei vindicatiuæ pro nobis. Apud Esaiam est vox Ecclesiæ de Christo. Posuit, inquit, Deus in eo iniquitatem omnium nostrum, hoc est, supplicia quæ nos nostris merueramus peccatis. Disciplina pacis nostræ super eum, (hoc est, castigationem peccatis nostris debitam, ipse subtinuit pro nobis, per quod nos pacem habemus ad Deum. Item Christus, inquit Petrus, semel pro peccatis nostris est mortuus, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu, peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, quia supplicium mortis peccatis nostris debitum pertulit in corpore suo, adeò vt ipse per Physicam dicat. Quæ non rapui (hoc est, quæ ipse non commerui subtrahendo Deo obedientiam, honorem, aut cultum, optimo iure ei debita) tunc exoluebam. Si patiendo soluit pro rapinis sine peccatis nostris: si supplicia pro peccatis nostris debita pertulit: si supra eum disciplina qua solet reparari pax inter offendentē & offensum, ergo Christus reuera satisfecit id, quod iustitia vindicatiua Dei pro peccatis hominum requirebat. *D.* Superuacuè igitur nobis imponuntur pœnitentiæ, & satisfactiones. Nam si Christus satisfecit pro nostris peccatis, qua precor iustitia quid vltra exigitur à nobis pro iisdem? *M.* Huius argumenti vanitatem euidentissimè tibi demonstrabo in tractatu de Pœnitentia, vbi agendum erit de satisfactione, tertia parte pœnitentiæ, tantisper cōtentus esto. Tertiò de emptione sunt hæ scripturæ: Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suā, redemptionē pro multis, Matt. 19. & 20. Itē: Empti estis pretio magno, glorificate & portate Deū in corpore vestro. 1. Cor. 6. Addit B. Petrus exprimendo pretium quo empti sumus: Non corruptibilibus, inquit, auro, & argento redempti estis de vana vestra cōuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine agni immaculati. 1. Pet. 1. Itē in cœna vltima, Hoc est, inquit Dominus, corpus meū quod pro vobis tradetur, alibi, quod pro multis datur. Itē: Hic est sanguis meus qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

De satisfactione.

De emptione.

rum. Igitur sanguis Christi effusus per passiones, item corpus Christi traditum in tormentum mortis. Tertiò, anima, hoc est, vita Christi data in redemptionem pro nobis, est pretium, & quidem pretium iustum quod soluit Christus pro nobis patiendo in cruce. Pro nobis, inquam, venundatis per peccatum, & redactis in seruitutem peccati, captiuitatem insuper mortis, & dominatum diaboli. Quare fuit ibi vera emptio, veráque redemptio, exutiens iugum seruitutis & damnationis, ab iis qui fide confugiunt ad Christum, vt emptio hæc habeat effectum in nobis veræ libertatis, iuxta illud: Si Filius vos liberauit, verè liberi eritis. De ablutione, sanatione, viuificatione &c. per Christum factis, sunt hæ scripturæ: Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato, 1. Ioan. 1. Item: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, Apoc. 1. Item 1. Cor. 6. Et hæc (scilicet fornicatores, adulteri, fures, rapaces, &c.) fuistis aliquando, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Adhæc, habes ad Hebræos nono, quod tempore legis omnia pene sanguine mundabantur, & sine sanguinis effusione non fiebat remissio peccatorum, in typum & figuram, quod futurus Messias faceret ablutionem & remissionem peccatorum per sanguinem suum. Insuper orat Propheta, Sana Domine animā meam, quia peccaui tibi. Dicit autem Esaias de Christo: Ipse attritus est propter scelera nostra, cuius liuore sanati sumus, adeò vt Christi vulneratio reuera sit medicamentum nostrum, & curatio nostra. Quod plus est, mors Christi est vita nostra, qua viuimus nos spiritualiter in Deo, qua viuunt sancti gloriosè cum Deo, qua & viuent in æternum omnes pij, tam secundum corpus, quàm secundum animam post resurrectionem, quæ & ipsa fiet merito passionis Christi, dicente Domino: Ego sum vita & resurrectio, omnis qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Ista sunt indubitata fidei nostræ documenta, & Apostolo iterum atque iterum repetita. Sicut per vnum hominem, Adam scilicet, peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors: ita per vnum hominem Christum, iustitia intrauit in hunc mundum, & per iustitiam vita: Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per vnius iusti-

De ablutione & sanatione, &c.

De viuificatione.

tiam in omnes homines in iustificationem: Sicut per inobedientiam vnius, peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam (qui scilicet factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis) iusti constituentur multi. Sicut per vnum hominem mors, ita & per vnum hominem resurrectio mortuorum. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, ad Roman. 5. & 1. ad Corinth. 15. Ex quibus facile colligitur, quòd sermo Christi ad Martham, videlicet, Ego sum resurrectio & vita, est sermo causalis, non formalis. Non enim Christus viuens nunc in cœlis, est formaliter vita nostra habitantium hic in terris, sed ipse merito obedientiæ suæ, causa est vitæ nostræ & resurrectionis, sicut Adam inobedientia sua edens de ligno vetito, est causa mortis nostræ & damnationis. Verum si per omnia compares secundum Adam, hoc est, Christum ad priorem Adam, inuenies copiam gratiarum & benedictionis, & iustitiæ, & vitæ, quæ intulit mundo Christus, longè superare magnitudinem miseriarum quas priùs mundo intulerat Adam, vt licet videre ad Roma. 5. De pace autem quam fecit Christus moriendo, habes apertam scripturam ad Colos. 1. vbi Apostolus sic dicit: in ipso placuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Et Ephes. 2. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem macerię solues inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso, in vnum nouum hominem, faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longè fuistis, & pacem eis qui propè: quoniam per ipsum habemus accessum, ambo in vno spiritu ad Patrem, hæc Paulus. Præterea de victoria quam paranit nobis Christus, dicit hoc modo Apostolus 1. Corinth. 15. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam (scilicet de mundo, de diabolo, de peccato, de morte) per Dominum nostrum Iesum Christum. Dicit & Ioannes in Apocaly. Et ipsi, scilicet sancti, vicerunt eum (puta accusatorem fratrum) propter sanguinem agni, & propter verbum sacramenti sui: Vnde Saluator. In mundo, inquit, pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum, Ioan. 16. Et alibi

De pace.

De victoria.

alibi Nunc iudicium est mundi, Nunc princeps mundi huius eicietur foras, Nunc, dico, per passionis mortis hac nocte mihi imminentis. Quod autem victoria hæc, quæ est per trophæum crucis, extendit se ad thronum vsque gloriæ magni Dei omnibus quæ mundi sunt superatis: habes Ioan. 14. & Apocal. 3. In domo Patris mei, inquit, mansiones multæ sunt, vado parare vobis locum. Etsi abiero, & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Iterū: Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & consedi cum Patre meo in throno eius. Omne enim quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides vestra, qua scilicet creditis in Christum Dominum, qui est victoria vestra.

Qualia epitheta habeat sanguis passionis Christi in scripturis.

CAPVT XIII.

PRAEMISSIS autem scripturis ac aliis probè considerariis, sit manifestū quòd sanguis quem Dominus effudit patiendo, recte vocatur, Primò, sanguis redemptionis: quia per ipsum velut pretium facta est redemptio generis humani. Secundò, sanguinis propitiationis: quoniam Deus proposuit Christum propitiatorē per fidem in sanguine ipsius. Et nos qui longè eramus, facti sumus propè in sanguine eius. Tertio, sanguis ablutionis: quia sanguis Christi emundat nos ab omni peccato, 1. Ioan. 1. Et nos lauamus conscientias nostras in sanguine ipsius, vti dicitur in Apocalyp. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Quartò, dicitur sanguis aspersionis & sanctificationis: quia per fidem velut aspergimur sanguine oblati agni in sanctificationem. Quintò, dicitur sanguis testamenti: quoniam per sanguinem passionis, confirmatum est testamentum, quo hæredes instituimur in futuram felicitatem, dicente Domino: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur. Nam & vetus testamentum non sine sanguine dedicatum est, ad Hebræos 9. Vltimò, vocatur sanguis pretiosus, quòd pretium eius excedat omnia quæ pretio æstimari pos-

MAGI.

Rom. 3.

Ephe. 2.

Apoc. 7.

Heb. 10. 12.

sunt, 1. Petri 1. Scientes quòd non corruptibilibus auro & argento, &c. sed pretioso sanguine agni immaculati, &c. Quas ob causas, quoties in diuinis officijs nominatur sanguis Domini nostri Iesu Christi, omnis Ecclesia psallentium & astantium se inclinat magna cum veneratione, testando nobis omnia bona venisse per illum, sic edocta vbiq; per ministros verbi ex scripturis sanctis, magis autem per ipsum Spiritum sanctum intus illuminantem, qui non sinit suos immemores esse tanti beneficij.

Reuerentia exhibenda quoties nominatur sanguis Christi.

De quibusdam difficultatibus quæ moueri possunt circa modum, quo passio Christi & sanguis eius tollunt peccata nostra.

CAPVT XIIII.

DISCI. QVANQVAM demonstratio hæc fructuum passionis Christi quam fecisti, vim inferat intellectui, rapiens in assensum, debeo tamen obiicere pauca quæ cogitationem meam conturbant. M. Audacter, ne vereris. D. Primum, qua ratione passio Christi, quæ non est, sed transiit, potest remittere peccata nostra nunc viuentium: quandoquidem quod non est, non operatur. Iterum, quomodo sanguis succus quidam luridus & rubicundus potest dealbare aut etidum facere, idque animam hominis: cùm illa sit incorporea, sanguis verò corporeus? Tertiò, quo pacto sanguis Christi existens cum Christo in cœlis, potest abluere peccata nostra nunc existentium in terris? cùm ablutiones non fiant nisi per contractum, vt est videre in rebus corporalibus? M. Profectò idoneas mouisti difficultates, quas priùs quam expediam, præmittere oportet, quòd in gloriosa passione Domini est inuenire quatuor: nempe meritum infinitæ dignitatis, pretium infiniti valoris, efficaciam infinitæ actionis, hostiam denique & sacrificium infinitè gratum, hoc est, gratum extra modum aut mensuram. Quod autem est infinitum, omnino excedit omnem finitarum rerum quam videmus actionem & modum. Cuius quidem præmissi tota probatio in hoc est, quòd Christus passus pro nobis erat Filius Dei vni, consubstantialis & coæternus Deo Patri, ideòque vere, & essentialiter Deus, vti demonstrabimus suprà. Quam ob causam omnia quæ sunt Christi, etiam ea quę communiant ei ratione humanæ naturæ, sortiuntur infinitatem quanquam ex parte suppositi cuius sunt, quòd est filius Dei, Deus de Deo. Hinc anima Christi, quam dedit in redemptionem, Sanguis item, quem effudit in remissionem peccatorum, habent pretium infiniti valoris, habent & efficaciam infiniti valoris, habent & efficaciam infinitæ actionis. Non vtique ea ratione, quòd anima aut sanguis in se, suisque proprietatibus contineant vim vel dignitatem aliquam infinitam, sed ratione personæ cuius sunt, hoc est Christi, qui Deus est & homo, ratione diuinitatis suæ excedens infinitis modis omnia, ratione humanitatis suæ factus dominus mundi, Pater futuri seculi, caput super omnem Ecclesiam, iudex viuorum ac mortuorum, habens in se per hypostaticam vnionem plenitudinē diuinitatis, vt etiā hinc liceat colligere, ineffabilem, imo incomprehensibilem valoris dignitatem vim quoque virtutis qua potens est subiicere omnia corpori suo, quod tradidit pro nobis. Hinc & labor Christi, orationes eius, passiones eius, & obedientia, meritum habent infinitæ æstimationis. Actiones enim & passiones sortiuntur modum siue mensuram meriti sui, ex qualitate personæ cuius sunt. Eadem sufferētia laborum plus meretur nobilis, quàm ignobilis, plus illustris, quàm generosus. Quare in infinitum plus omnibus meretur is qui est infinitæ dignitatis, vt erat Christus, habens meritum passionum suarum, quia homo: habens & infiniti huius meriti æstimationem, quia homo Deus. Hinc denique hostia, qua se obtulit in ara crucis, in infinitum grata fuit, quia erat hostia Filij Dei offerentis non fruges, non aurum vel argentum, sed semetipsum sub atrocissimo tormento mortis ex summo amore, promptissimáque obedientia. Non quòd delectatur Deus sanguine, vel mactatione hircorum aut hominum, sed quia multum per omnia delectatur in affectu & amore personæ offerentis, & oblatione recognoscentis omnia à Deo procedere, omniáque in Deum referenda esse: Iuxta illud: Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Ita respexit ad Christum tanquam filium, in quo sibi bene complacuit. Deinde & ad hostiam, qua obtulit zelo amoris pretiosissimum quòd habuit, nempe vitam, animam, sanguinémque cordis, & seipsum denique totum, quod vtique omnibus holocaustomatibus maius est, omnia enim quæ

Prima difficultas.

Secunda difficultas.

Tertia difficultas.

In passione Christi est inuenire quatuor.

Omnia quæ Christi sunt habēt quandam infinitatem ratione suppositi.

Gene. 4.

Mat 3.

quæ habet homo, dabit pro anima sua, sed & pondus intimæ caritatis eleuat vniuersa. Nunc ad tuas difficultates, & quidem ad primam. Verum esse respondemus, quod res quæ desinit esse, non operatur secundum eam efficientiam quã habuit ex naturæ suæ proprietatibus: vtique tamen operatur secundum meritum & valorem quæ reliquit in æstimatione sancti licet nũc sit, tamẽ operata. Sicut Symbola amicitiæ, obsequia, seruitia, item labores, passiones, discrimina, quæ quis præstat aut subit, siue vt placeat animum offensi, siue vt impetret gratiã alioqui indebitam, operantur sanè per modum meriti ac recõciliationis, etiam postquam esse desierunt: Imò non habent vim vllam meriti, nisi vbi consummata fuerint. Eodem modo corporalis afflictio Christi, & mors eius, transierunt quidem secũdum actuum, attamen manet in conspectu Dei meritum earum, manet & pretium, vtrumque infiniti valoris ob rationem supradictam. Eodem modo sacrificium illud cruentum in ara crucis transiit olim, nec repetitur vnquam in ea qualitate qua cruentum erat. Verum res oblata, hoc est, Christus manet in æternum, sempiternum habens sacerdotium, vnde & saluare in perpetuum potest accedẽtes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis, ad Hebræos septimo. Ad interpellandum dico, sui olim pro nobis passionis præsentatione, non autem fusis ibi coram Patre precibus, vt quidam opinãtur, satis impiè. Ad secundã verò & tertiã difficultates, dicimus, quòd sicut lixiuiũ aut sapo vel herba fullonum mundat, & emaculat, nõ ea qualitate quã vides; quia aliux cõtactu magis polluit, sed virtute occulta quã non videsic sanguis Christi abluit peccata, non quidẽ sua qualitate naturali, sed virtute occulta quæ inest ex merito & diuinitate Christi. Siquidem virtus diuina assistens, & vis meriti peracti in effusione sanguinis, nunc eidem æternaliter inhærens faciunt ablutionẽ & præsentiũ & præcedentiũ & subsequentium delictorũ: omniumq; quæ vnquã committentur vsque ad consummationem seculi. Et licet iam sanguis Christi non sit in cœlo, tamen virtus hæc siue vis meriti, extendit se ad omnem ætatem hominum, ad omnem partem mundi, omnesque tempora & momenta vitæ tuæ & meæ. Non spatio fruatur, non rebus intercipitur. Neque vlla communicatione sui diminuitur, quia infinita est. Nequaquam tamen facit actualem horum vel illorum peccatorum emaculationem, absque

Resolutio primæ difficultatis.

Passio Christi nunc operatur per viã meriti.

Resolutio secundæ difficultatis & tertiæ.

absque contactu, nõ vtique corporali, sed spirituali per fidem aut fidei sacramentum. Itaque sanguis Christi diluit peccata, quia Christus hoc facit per sanguinem. Facit autem per sanguinem, nõ quomodo nos lauamus per aquam aut lixiuium, sed ea ratione, quia sanguinis effusione meruit nobis aquam quãdam spiritualem, fide transeuntem ad animam nostram, quæ est gratia Spiritus sancti, quam licet haurire de fontibus Saluatoris, iuxta modum loquendi Esaiæ. Et sicut sanguis Christi, ne tunc quidem quando fundebatur, abluebat peccata vllius per contactum aut qualitatem naturalem, ita nec modò, sed vt tunc, ita & nunc, abluit peccata per gratiam Spiritus sancti transeuntem ad cor, vel fide, vel fidei sacramento. Quæ gratia eam ob causam in scripturis sacris nunc aquæ, nunc roris, nunc pluuiæ, nunc luci inuenitur comparata. *D.* Nonne causa procedit effectum? *M.* præcedit. *D.* Non potuit igitur sanguis Christi tollere peccata Patrum qui fuerunt aut ante legem aut sub lege. *M.* Aliud est de causa quæ producendo seu efficiendo est causa rei: Aliud de causa, quæ solùm promerendo est alicuius rei causa. Potest enim opus esse meritorium alicuius effectus longè antecedentis, quemadmodum passio Christi fuerat meritoria gratiæ, quam obtinuit Adam post lapsum suum. *D.* Nonne meritum omne prius est suo præmio? *M.* Est, quia omne præmium datur propter meritum. *D.* Igitur passio Christi non erat meritoria gratiæ, quam habuerunt Patres ante incarnationẽ. *M.* Non rectè infers, quia vnum dicitur prius alio bifariam, tempore scilicet, vel naturâ. Datur autem præmium propter meritum vel prius præuisum siue promissum, vel tempore prius exhibitum. Itaque causa, rationeque passionis Christi ab æterno præuisæ, imò ab æterno sic conclusæ & determinatæ, vt rectè dicatur Christus agnus qui ab æterno occisus est, data est remissio peccatorum & gratia vitæ Patribus ante Christũ, adeò quòd tunc temporis nemo est iustificatus sine merito passionis Christi, & redemptione quæ est in sanguine eius. Haud dissimili modo, dicendum est de morte Christi, quòd scilicet vincit mortem, vincit & infernũ ac liberat à seruitute. Non equidẽ ea ratione qua est priuatio vitæ, nã priuatio, vt talis nihil habet actuositatis: sed hac ratione, quia Christi est voluntariè tradentis se in mortẽ, quò nos meritò eius viueremus per ipsum. Rursum

Omnis causa præcedit effectum vel tempore vel naturâ.

Qua ratione dicatur mors Christi vicisse mortem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum hac ratione, quia Christi est, potenter absorbentis mortem in victoria per resurrectionem. Absorbentis, dico, & depellentis primum à se, deinde ab omnibus suis. Dicit enim scriptura: Primitiæ dormientium Christus, deinde hi qui sunt Christi. Vincit igitur per viam meriti, vincit secundò virtute, qua ille potens est subiicere sibi omnia.

Quòd victoria quæ habetur per passionem Christi de omni morte, & de omni peccato, & de omni seruitute, & de omni hoste, & de omnibus viribus inferni, non subitò, ac simul obtinetur, sed ordine quodam, & temporis mora.

CAP. XV.

DISC. RVRSVS oportet & hoc interrogare. Nónne morimur, etiam nos Christiani? Nonne carni seruimus legi peccati, etiamsi nolimus? Et quem nostrum non premunt durissima seruitute, mala mundi, corpus aggrauans animam, impugnatio dæmonum, malorúmque hominum, formido denique damnationis æternæ? *At.* Certè, patet ostium omnibus, non minus nunc quàm vnquam aliàs. Sed & diabolus circuit semper tanquam leo rugiés, quærens quem deuoret, rentans, vincens, deglutiens non paucos. *D.* Quomodo igitur vicit pro nobis Christus mortem, aut peccatum, aut infernum, aut diabolum, aut seruitutem? *At.* Est mors animæ, est mors corporis, est mors prima, est mors secunda, vti demonstrabimus infra cap. 2. tract. 11. De omni autem morte habemus victoriam, per Christum Dominum, sed ordine quodam. Est infernus inferior, est infernus superior. Et inferni superioris pars altera vocatur limbus siue sinus Patrum, pars altera carcer, vel ignis probatorius, sed consueto vocabulo purgatorium, prout scripturis demonstrabimus infra, cap. 2. tract. 4. De omni autem inferno habemus victoriam, per Christum Dominum, sed ordine quodam. Insuper est peccatum habitans in carne, quod fomitem vocamus: est peccatum in anima ad interitum eius, quod mortale dicimus: & subdiuiditur in originale quod natiuitate contrahimus, & actuale quod voluntate propria committimus. Est certiò peccatum dedecorans, non tamen interimens hominem, quod veniale appellamus, de quibus fiet exacta demonstratio infrà. De omni autem peccato habemus victoriam per

Varia mors.

Varium infernus.

Varium peccatum.

per Christum Dominum, sed ordine quodam. Adhæc, sunt nobis hostes spirituales, de quibus ad Ephes. 6. Sunt nobis & corporales hostes, Mundus, Caro, Inimicus homo, de quibus est sermo per omnem scripturam sacram. Inter hos autem, alius est hostis possidens & captiuum tenens, prout diabolus possidet peccatores, maxime autem infideles, vt habes 2. Timot. 2. ne resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Alius est tentans & quærens quem deuoret de quo habes 1. Petri 5. qualis rursum est diabolus, omni tempore inuidus & maleuolus homini: qualis est & inimicus homo, potissimum inimicus fidei, Gentilis, Iudæus, Hæreticus, Apostata. Alius denique est hostis seducens, vel citra inuidiam, aut maleuolentiam, illecebris suis ad ea vnde paratur tibi interitus, ideóque verè hostis, etiamsi videatur benefacere velle, vt mundus, caro, homo amicus secundũ carnem & sanguinem. De omni autẽ inimico habemus victoriam per Christum Dominum, sed ordine quodã. Denique, est seruitus peccati ad peccatum, siue peccati ad mortem, de qua habes Roman. 6. Est seruitus legis sub infirmis & egenis elementis, de qua habes ad Galat. 4. Est seruitus idolorum, de qua habes ibidem & multis aliis locis. Est seruitus sub miseriis mundi huius, & durissimæ moriendi necessitate secundum carnem, de quâ illud: Statutũ est omnibus hominibus semel mori. Est & seruitus occulta, qua carne seruimus legi peccati, etiam post iustificationem, ad Roman. 7. Est denique seruitus ciuilis, quam ius gentium induxit, de qua loquuntur Iurisperiti & Apostolus, 1. Corint. 7. De omni autem seruitute liberamur per Christi passionem, sed ordine quodam. Econtrariò autem, est & seruitus quædam vtilis ac bona, qua seruimus iustitiæ in sanctificationẽ, qua item seruimus Deo in iustitia & sanctitate, qua denique Sancti qui in cælo sunt ante thronum Dei, seruiunt ei die ac nocte in templo eius, Apo. 7. Verum quoniam sic seruire reuera est regnare: ideo vt ab alia seruitute liberat Christus, ita hãc in nobis suo merito parat, perficit, consummat, sed ordine quodam. Secundũ verò iam dicta etiam reperitur multiplex victoria. Est enim victoria incipiens, est victoria proficiens, est & consummata victoria. Omnis autẽ victoria est per Christum Dominum, sic tamẽ vt ab imperfecto paulatim proficiat ad sui consummationẽ: Quã attinget cùm tradiderit Christus regnũ Deo & Patri,

Varia seruitus.

Rom. 6.

1 Ioc. 1.

Multiplex victoria.

& Patri, & euacauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem, vt habetur 1.Cor.15. *D.* Vtinam ostenderes mihi, quibus hæc scripturis demõstrati possent. *M.* Ostendam per singula. Dicit Esaias: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum, igitur mors animæ est per peccatũ. Sicut enim Deus per gratiã Spiritus sancti est vita animæ, sic diuisio inter Deum & animam, per peccatũ, mors est eiusdem. Porrò Christus merito passionis suæ dissoluit mediã hanc maceriã peccati, reddens sic propitium Deum, sicque propensum in nos, vt dignetur ipse inhabitare in nobis. Iuxta illud: Ad eum veniemus, & mãsionem apud eũ faciemus: Sic conglutinatur animam cum Deo, per fidem, spem, caritatem, vt vnus spiritus efficiatur cum eo, atque viuat in Deo, & secũdum Deum vitam veram, vitam sanctam, vitam æternam. Quod autem per Christum liberemur etiam à morte corporali, pulcherrime demonstrat Apostolus 1.Corint.15. vti suprà citauimus. Transtulit igitur nos Christus de morte ad vitam, primò secũdum animam. Quod quoniam præcipuum est, vnde omnis alia liberatio à morte dependet, ideo simpliciter pronunciat Ioan. Apostolus dicens: Nos scimus quoniam trãslati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Affirmat autem nos absolutè transiatos esse ad vitam, licet tantummodo secundum animam trãslati simus. *D.* Istud quidem de anima credibile videtur, verùm, de corpore quis credet, cùm non sit homo, qui viuat super terram, & non moriatur? *M.* Etiã de corpore credi debet, sicut de anima: quia Scriptura luce clariùs loquitur dicens: Qui viuit & credit in me, non morietur in æternũ. Item: Si quis sermonem meum seruauerit, non morietur in æternum. *D.* Morietur tamen. *M.* Vtique morietur corpore, sed non morietur morte durante in æternum. Quod clarè insinuatur Ioan.6. Qui manducat, inquit Christus, meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Quasi dicerer, licet ad tempus moriatur secundũ corpus, tamen non manebit semper in illa morte, sed ego resuscitabo illum. Nemo fili triumphat de morte animæ per Christum, nisi postquàm infuit, gustata est, deiecit. Ita nemo triumphat de morte corporis, nisi postquàm infuit, gustata est, & prostrauit. Venit enim Iesus quærere & saluum facere quod perierat. Venit & instaurare omnia quæ in cælis, & quæ in terris,

Quomodo paulatim vincimus omnem mortem.

1.*Cor.*6.

1.*Ioan.*3.

terris, Instaurare, dico, non de nouo creare. Venit igitur viuificare eos qui mortui erant secundum animam: viuificare insuper eos qui mortui sunt secundum carnem, quod est trãsferre de morte ad vitam, non autem venit præseruare mortales ne moriantur, quia nec seipsum præseruauit. Quòd si quid aliud legatur de Enoch, de Helia, de Ioanne Euangelista, peculiaris id priuilegij est aut dispensationis diuinæ, nos regulas communes tradimus. Primò itaque, effecit Christus sua passione, quod mors corporis, quæ sua natura est æterna (quia deducit ad incinerationem carnis) non sit Christianis æterna, sed tantummodo temporanea. *D.* Attamen longa admodum & diuturna manet, quia vsque ad nouissimum diem, siue consummationem seculi. *M.* Non potest longum dici aut diuturnum, quod à Christo horarium appellatur, & ab Apostolo eius hora nouissima. Docet enim Christus Ioannis quinto à tempore quo ipse prædicabat, vsque ad generalem resurrectionem mortuorum, non nisi horam vnã intercedere, quam Apostolus Ioan. vocat nouissimam horam, prima sua epist. cap.2. D. Mirabilis hora, quæ secula & lustra continet, iámque mille quingentos quinquaginta quatuor annos duxit. *M.* Secundum phrasim dictum intellige, qua dum minimũ tempus significare volumus, caussa excutiendi tædij, horam dicimus siue horulam, siue nouissima nam horam. Et reuera totum illud tempus à Christo nato, vsque ad iudicium extremum, vix hora est comparatione æternitatis, aut secundum horologium, vt ita dicam, quod in cælis indicat æternæ durationis portiunculas. Secundò effecit passione sua, quòd Christianis mors corporis, non sit tam mors dicenda, quam somnus aut requies. Locus insuper sepulturæ non sit eis fouea intereuntium, quin potius cœmiterium, hoc est dormitorium quiescentium, anima interim viuente suauiter in Deo, & carne sua sponte resoluente seipsam in suum principium vnde sumpta erat, citra sensum ac dolorem. Hinc dicit scriptura de B. Stephano moriente: Et obdormiuit in Domino. Et Paulus: Nolumus vos fratres ignorare de dormientibus, &c. hoc est, de illis qui Christiane mortui sunt, in spe certa resurrectionis ad vitam. Effecit tertiò, vt resurgant corpora nostra ex mortuis, multo cũ fœnore, & cum eodem fœnore, quo cum surrexit ipse Christus de sepulchro, dicente Apostolo: Qui reformabit corpus

*Actu.*7.

1.*Tess.*4.

*Philip.*3.

humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam possit subiicere sibi omnia. Modum autem quo configurabit corpora nostra sibi, explicat Apostolus, primæ Corinthior. 15. Sicuti offendemus infrà in materia resurrectionis mortuorũ. Est quidem verũ quòd etiam resurgent impij, sed non vt immutentur ad dotes illas, quas Christus accepit in corpore suo resurgendo, sed vt transeant de morte prima ad mortem secundam, cuius fit mentio Apocal. 2. A qua certè morte etiam liberamur per redemptionem, quæ est in Christo, cuius soluus sanguine inscribuntur libro vitæ, quotquot salui fiunt per ipsum. Itaque ordine quodam habemus victoriam de omni morte per Christum passum: primo, de morte animæ, deinde de morte corporis, atque ita de morte prima. Nam mors prima est, quam moritur homo vsque ad iudicij extremi. Nouissimè autem de morte secunda, cum mortale hoc induerit immortalitatem. Nam tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Eodem prorsus modo primùm emaculatur peccatum mortale ab anima, vti prædictum est, deinde debilitatur peccatum habitans in carne, videlicet, fomes, siue lex membrorum, adeò vt licet sit ibi, non tamen regnet. Peccatum enim, inquit Apostolus, non dominabitur vobis, quia non sub lege estis, sed sub gratia, Rom. 6. Nam & Paulo tertiò rogãte pro liberatione à stimulis carnis, dictum est illi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Destruetur autẽ penitus, quando fiet resolutio corporis nostri, in suũ principium, vide sumptum erat ante peccatum. Iuxta illud: Cinis es, & in cinerem reuerteris. Quandoquidem illinc resurget non tam amplius corpus animale aut obnoxiũ prauis cupiditatibus, sed spirituale, sed Deificatum, vti patet ex antedictis. Itaque paulatim & ordine quodam vincimus per Christum. Primò peccatum quod est in anima, deinde peccatum habitans in carne, tertiò & minutula illa quæ citra mortẽ animæ admittuntur, atque ita omne peccatum originale, mortale, veniale denique, & carnale, illud habitans perpetuò in carne. Similiter eiicit Christus inimicum diabolum foras, non vtique statim extra mundum, sed extra cor tuum, meum, & aliorum quos iustificat: relinquẽs illum adhuc in aëre circa & circum circumhiantem quidem prædæ, attamen impotentem deprædari nostras Christianorum animas, baculo crucis adeò confracta

Paulatim vincimus omne peccatum.

Gene. 3.

Paulatim ejicitur diabolus.

fracta virtute eius, ita quoq; nostris viribus consolidatis gratia Spiritus sancti, armatura insuper Dei adeò circũmunitis, vt non possit vincere nos, quantumcunque circumeat tanquam leo rugiens, nisi per vnum nostræ voluntatis consensum. An non probè superatus est ac victus pro te, qui non potest neque vincere te, neq; incõmodare tibi, nisi tu tua ipsius voluntate velis? Verũtamen quoniam ille habet mille nocendi artes, mille modos trahendi in consensum, nunc per illecebras carnis, nunc per mundi deceptionem, nunc per notos & ignotos, per amicos & inimicos homines, ideo oportet nos vigiles esse, & sobrios, secundum monitionem Petri. Oportet & vndique circũmunire nos armis Dei, secundum adhortationem Pauli, ad Ephesios sexto. Tandem autem proiicietur ipse diabolus cum omni satellitio suo dæmonum, malorũmque hominum penitus foras extra omnem ditionẽ electorum Dei cùm pronũciabit Christus terribilem illam sententiam, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius, vt sint in æternum & glorificaturi sanctorum felicitatem, & deploraturi suam ipsorum infelicitatem gemitibus menarrabilibus, prout est videre Sapiẽ. quinto capite. *D.* Igitur non statim fit, quod statim futurum post mortem suam prædicebat Christus ioquens: Nũc princeps mundi huius eicietur foras. *M.* Ceptum est id fieri statim à Christo passo, & perficitur indefinenter, sed ordine quodam. Nam primò proiicitur foras extra animas iustificatas, deinde deiicitur ac depellitur quotidie à conatibus suis, per armaturam Dei simul & diligentiam nostram. Tertiò longissimè abigitur ab animis sanctorum, cùm transferuntur ad finum, non quidem Abrahæ, vt olim, sed felicitatis æternæ. Nouissimè autem per iudicium extremum proiicietur totus foras extra omnes terminos regionis viuorum, Iuxta illud Dauidis: Quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Sicut non nisi nouissimè destruetur prorsus mors, Iuxta illud: Nouissimè autem destruetur inimica mors vt & illud verificetur paulatim: Ero mors tua, & mors. Haud dissimili modo primùm liberat Christus animam à seruitute peccati, vt possit seruire Deo liberè & vtiliter, in iustitia & sanctitate omnibus diebus coram ipso, Luc. primo. Dico, coram ipso, scilicet inspicientre & acceptante eiusmodi nostram seruitutem, velut gratam ac dignam æterna remuneratione.

Paulatim liberamur à seruitute.

Deinde liberat & carnem nostram mediante pædagogia spiritus nostri, ne seruiat voluptatibus, & spurcitiis ad iniquitatem. *D.* Interim relinquit nos Christus seruire miseram quandam seruitutem sub stimulis carnis, & infinitis malis mundi huius. *M.* Est verum, attamen hoc pacto, vt det per suam gratiam etiam in hoc inuenire lucrum vitæ, & inæstimabilem meritorum thesaurum. Sicut pulcherrime exprimit Apostolus 2. Corint. 4. dicens: Propter quod non deficimus, sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supramodum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt. Tandem verò liberabit carnem nostrã penitus & omnino ab omni seruitute, cùm scilicet mortale hoc induerit immortalitatem, idque ordine quodam & temporis mora. Deniq; & omnem infernum vicit pro nobis, sed ordine quodam. Nam primùm mox à passione sua abstulit totum limbum Patrum, simul ac semel, velut morsum vnum de inferno. Iuxta illud: Ero mors tua inferne, secum ducens ad regnum Patris totam illam captiuitatem Patrum quæ erat in limbo. Deinde à purgatorio quotidie spolia detrahit, transmittendo indesinenter animas purgatas ad gloriam Patris, vt declarabimus infrà. Ad hæc, inferni inferiores fauces sic concluſit, vt vltra deglutire non posſit animas vllas Christi sanguine purgatas à peccatis: tandem per iudicium finale proiecturus totum infernum cum morte in stagnum ignis. Hæc est mors secunda, vt habes Apocalyp. 21. Vides & hic ordinem ac temporis moram. Nam anima nostra beneficio Christi, primùm liberatur ab inferno inferiori, dum per gratiam reconciliatur Deo, dicente Dauide. Liberasti animam meam ab inferno inferiori, Psalm. 85. Secundò liberatur ab inferno superiori, partim per martyrium aut plenam purgationem in hoc seculo, partim per ignis purgatorij expiationem, Iuxta illud: Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Vltimò liberatur & corpus à suo inferno hoc est, à sepulchro per resuscitationem in nouissimo die in resurrectione mortuorum, Ioan. 5. & 11. Item 1. Corinth. 15. Omnia autem hæc per Christum

Paulatim liberamur ab omni parte inferni.

stum & meritum glorioſissimæ passionis eius. Et primùm quidem, infundunt ſe omnia ista in animam hominis, ex anima autem transeunt in corpus, ac totum denique hominem saluum faciunt.

Cur non simul ac semel illæ statim infundat se in totum hominem, secundum vtrãque sui partem, hæc victoria per Christum parta: & quàm eadem sit constans ac stabilis.

CAPVT XVI.

CVR autem primùm in animam, ac deinde in corpus? Iterum, cur non simul ac statim infundit se in totum hominum hæc victoria per Christum parta? Tertio, cur volunt Deo hominem fragilem multo adhuc tempore versari in dubia pugna, subinde non sine magno discrimine salutis? *M.* Dicam paucis ad singula, & primo ad tertium. Non sunt gloriosa nisi quæ fortia, fortia autem inter nos homines dici non solent, nisi quæ subeunt pericula. Vbi igitur non est dubia pugna, ibi nec gloriosa victoria. Porrò vbi non apparet victoria, ibi non debet expectari corona, Iuxta illud: Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Reliquit igitur nobis carnem concupiscentem aduersus spiritum, reliquit & diabolum in circuitu & vndequaque impugnantem, mundum quoque suis illecebris attrahentẽ, vt & nostra sit, nostris aliquatenus viribus parta, quã fruimur per Christum victoria, de diabolo, de mundo, de carne, de inimico homine: nobis quoq; reddatur tanquam nostris meritis aliquo modo debitum trophæum gloriæ, Iuxta illud Apost. Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui, in reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ; quã reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solùm autẽ mihi, sed & iis qui diligunt aduentũ eius, 2. Tim. 4. Ad secundum quod quæsieras, sic respondemus. Quod sicut natura, ita & gratia procedit ab imperfecto ad perfectũ, ordine quodã & temporis mora. Primùm semen, deinde gramẽ, tertiò seges, deniq; panis aduersum commodus. Primum fœtus humanus, deinde infans, posteà puer, exindè adolescens, tandem vir ad omnẽ functionẽ idoneus. Nemo nascitur vir, nec vnquã producitur coctus ex terra patris, sed initia quædã dat natura, cætera perficit rẽpus & diligẽtia, Sic initia quędã ac velut seminaria futurę felicitatis

DISCI.

Gloriosa quæ fortia.

Sicut natura procedit de imperfecto ad perfectum ita & gratia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dat Deus per meritum Christi, vt deinde tempore nostræ diligentiæ paulatim crescant in consummationē, vti hucusq; ex scripturis demōstrauimus. Posti emo, ad primū tuum problema tale datum reponitum. Deus spiritus est, Ioan. 4. Homo quoque secundum præcipuam sui partem spiritus est. Prima itaq; communicatio hominis cum Deo est per spiritum. Quapropter omnis participatio fructuum passionis Christi primo infundit se in animam, & deinde paulatim in corpus & totum denique hominem. Sicut & in Christo Domino capite nostro primum infudit se plenitudo gratiæ in animam eius, rejecta adhuc carne sub magnis multorū malorum passionibus, tandem autem post multa exercitia virtutum, infudit se gloria Dei totaliter in omnem partem corporis Christi per resurrectionem. Dicit autem scriptura. Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum, sed sufficit discipulo, vt sit sicut magister eius, & seruo vt sit sicut dominus eius. Non debemus ergo detrectare, insequi vestigia domini, ac magistri nostri Christi, qui multo tempore per multas, ac varias tribulationes, atque acerbissimas passiones, per mortem denique, tandem peruenit ad gloriam resurrectionis prius ceratus per omnia, sicut & nos. Hinc hortatur nos Scriptura alio loco dicēs: Primus homo de terra terrenus, secundus homo, de cælo cęlestis. Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cælestis, tales & cælestes. Igitur sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus & imaginem cælestis. Illius imaginem portauimus concupiscendo, & fruendo concupiris, contra beneplacitum Dei, portemus ergo & imaginem istius abstinendo à veteris, per omnia patienter exequentes voluntatem Dei patris, vt in prosperis, ita & in aduersis, vt sub commodis, ita & sub incommodis mundi, carnis quoque afflictionibus vsque ad mortem, mortem autem crucis, si ita oportet. Dicit enim. Nonne hæc oportuit Christum pati, & ita introire in gloriam Dei patris? Itaque licet non nisi paulatim, ac tempore & ordine quodam secundum dispensationem consilij diuini, potiamur victoria per mortem Christi, de iis quæ nobis, nostræque saluti contraria sunt, attamen qua potimur per Christum, tandem plena efficitur & generalis victoria de vniuersis, quæ quoquo modo saluti nostræ & gloriæ aduersari possunt. *D.* Vtinam & valida foret ac constans, ita vt semel parta, de manibus nostris denuo excu-

excuti non posset. Nunc autem recurrit subinde mors in animam quotidie lapsum omnes. *M.* Fili, neque peccatum, neque mors, neque tentatus, neque reatus damnationis, neque quicquam eorum, quæ per victoriam iam exclusa erant, iterato recurrit in te nisi velis: imo nec recurrere potest nisi velis. Quod plus est, nihil eorum quæ sunt, aut in cælo, aut in terra, aut sub terra, neque hæc omnia simul iuncta, possent hanc tibi denuo intentare mortem, nisi velis: Adeo iuncta est hæc per Christum victoria, adeoque in tua ipsius posita voluntate. Quandiu enim manet in te caritas Dei, quæ est per Christum dominum, manet & in te vera vita, pulsa procul à te morte animæ. At nihil eorum quę sunt, erunt, vel fuerunt, potest te separare à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu, nisi tu tua sponte separares temetipsum à Deo. Lege caput 8. ad Romanos & ipse probabis quod dico. Sic habet: Quis ergo separabit nos à caritate Christi. Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter tē mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à caritate Dei, quæ in Christo Iesu domino nostro. Vbi enumeratis omnibus solam propriæ voluntatis potestatem non enumerauit, significans nihil posse te separare, nisi tu tua sponte separes temetipsum. *D.* Cur non & hoc dedit Deus, vt non possimus ne nostra quidem voluntate rursum superari à morte? *M.* Quia gratia perficit naturam, non destruit. Præcipua verò portio qua differimus à brutis animalibus, est liberum arbitrium: At Christus non venit perdere liberum arbitrium, sed liberare suis gratiis, promouere item & adiuuare, quò possit hic certare bonum certamen, & vincere omnia sibi aduersantia, tandem coronādum corona gloriæ in cælestibus, vbi nec pugna amplius erit, nec vinci continget. Qualiter per Christum nos adiuuari certissime scimus ex verbo Dei, dicente Apostolo, Omnia possum in eo qui me confortat. Id enim possumus quod per amicos aliorumve auxilio possumus. Rursus dicente Deo, Sufficit tibi gratia mea, scilicet, ad hoc vt non vincaris stimulis

Quàm sit valida victoria data per Christū.

Cur non denuo destruit Deus, quòd nec nostra voluntate consentiente possimus superari.

Philip. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

carnis, nisi velis. Porrò velle te vinci certum est, si quæ tui sunt officij, & in tua sunt sita potestate, per negligentiam omiseris, aut contemptum, aut malitiam. Magna profectò dignatio Dei est constituentis nos per redemptionem Filij eo loco vnde possimus tanquam electi contendere ad bra-uium supernæ vocationis. Dantis præterea, quo simus potentes superare per gratiam suam omne quod aduersatur nobis, vt sic hoc pacto, & in nobis ratio iusta, ob quam coronemur gloria. Non enim disposuerat Pater coronare gloria solum Filium, sed & nos vincentes, sicut ille vicit, prout habetur Apoc. 3. circa finem, multisque aliis locis. Magna quoque dignatio Filij, qua dignatus est sic vincere pro nobis mortem, mundum, diabolum, peccatum, infernum, seruitutem, vt dederit & nobis arma ac virtutem, quibus ipsi vincamus eadem, vt simus ei non solùm fratres & cohæredes, sed & simul cum eo triumphatores, habétes singuli stolas gloriæ, palmas victoriæ, diademata triumphantium sicut & ipse. Quod est perfectissimæ & ineffabilis caritatis Dei Patris, & filij erga nos, agentium non solùm pro nobis, sed & in nobis, atque nobiscum, vt possimus dicere cum Apostolo. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Et alibi. Abundantiùs omnibus laborauí, non ego autem: sed gratia Dei mecum, 1. ad Cor. 15. Similiter vinco mortem, mundum, diabolum, carnem, peccatum, iam non ego, verum vincit in me siue mecum Christus. Satisfactio pro peccatis iam non ego, verùm satisfacit in me Christus, siue gratia Dei mecum. Certo bonum certamen non iam ego, verùm certat in me Christus. Siue, non iam ego, sed gratia Dei mecum.

Qua ratione passio Christi prosit nobis non patientibus neque sentientibus dolorem.

CAP. XVII.

MAGI. VT autem à capite, & à fonte, vti aiunt, intelligas cur passio Christi antedictas proprietates, videlicet, meritum infinitæ dignitatis, pretium infiniti valoris, efficaciam infinitæ virtutis, hostiam in infinitum gratam habeat, etiam in nostrum commodum, nostrámque hic viuentium salutem, & non solùmmodo in suam solius patientis vtili-

vtilitatem, oportet perpendere tria. Primùm, quòd quemadmodum Adam fuit constitutus, non vt singularis persona, sed vt principium totius humanæ naturæ a se propagandæ: ita & Christus fuit constitutus à Deo Patre, non vt singularis quædam persona, sed vt principium & caput siue pater omnium renascentium ex ipso, per propagationem ipritualem, velut secundus quidam Adam. Iuxta has scripturas. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius & plenitudo eius, qui omnia in omnibus ad impletur, (secundum aliam versionem implet, id est, perficit) Ephesios primo. Item. Et factus est principatus super humerum eius & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi. Futuri, inquam, seculi, in quo fiet regeneratio saluandorum, quod tunc futurum erat, Esaiæ nono. Quapropter, sicut Adam quæ accepit in creatione à Deo, accepit non pro se solo, sed pro se, & pro omnibus posteris, qui erant in lumbis eius: Et quæ perdidit peccando, non sibi duntaxat perdidit, sed sibi & toti simul posteritati perdidit. Sic Christus benedictiones quibus præuentus erat, & bona merita quæ superaddidit patiendo, non sibi vni accepit aut superaddidit, sed toti posteritati regenerandæ, non quidem ex lumbis eius, sed ex corde ipsius, per aquam & sanguinem quæ fluxerunt de latere eius, quod lancea militis aperuit. Quam sanè comparationem Adæ ad Christum pereleganter explicat Apostolus ad Romanos quinto, sumens argumenta ex lege proportionis & oppositionis primi Adæ, qui terrestris erat, ad secundum Adam Christum qui est cælestis. Primus Adam forma seu figura fuit secundi Adæ tunc futuri: forma, inquam, quia sicut per illum peccatum, ita per istum iustitia. Et sicut per illum mors, ita per istum vita. Sic enim passim argumentatur Paulus. Sicut in illo illud, sic in isto istud. Addens tamen hanc formam, non ex omni parte esse conformem. Sed non sicut delictum, inquit, ita & donum. Et rursus: Non sicut per vnum peccatum, ita & donum, tanquam dicat, fortius est donum, quàm delictum: fortius dico, non efficiùs aut propagatum latiùs. Nam donum Christi non prodest pluribus, quàm nocerat delictum Adæ, attamen prodest omnibus regeneratis per Christum, sicut illud nocuit omnibus genitis ex Adam, multóque magis ac largiùs pro-

Adam ante fuit constitutus à Deo, vt singularis persona. Christus nō est priuata persona, sed caput & principium Ecclesiæ.

Adam quæ acceperat à Deo, accepit pro omnibus posteris.

Vide quomodo Apostolus explicat similitudinē & dissimilitudinem inter Christū & Adam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit illud quàm nocuit istud, quia plus mali tollit, & plus boni præstat Christus regeneratis, quàm mali attulerat Adam ex se generatis. Adam per vnum delictum transmisit in filios vnum peccatum originale: Christus verò per donum suum non solum vnum hoc, sed cætera omnia sustulit regeneratis. Si igitur ex Adæ inobedientia nascuntur filij iræ omnes qui propagantur ab ipso, multò magis ex Christi obedientia efficiuntur filij gratiæ & pacis, quotquot renascuntur ab ipso. Nam caritas seu bona voluntas Christi pro nobis in carne patientis, longe est potentior, quàm mala voluntas Adæ transgredientis, aut Iudæi crucifigentis. Est præterea & hæc differentia inter Adam & Christum. Nam Adam transmisit in posteros peccatum originale, non quidem hoc ipsum illis mierendo, sed naturam originali peccato vitiatam propagando. Christus autem quatenus homo, transmisit iustitiam in filios non propagando illam, sed merendo suis passionibus apud Deum quod hæc darentur omnibus qui fide aut fidei Sacramento efficiuntur palmites in ipso. Secundo, perpendendum quòd meritum Christi sic se habet ad membra fide sibi connexa, & cohærentia, perinde atque sese habet meritum hominis ad seipsum suumq; corpus suaque membra. Quemadmodum igitur homo, non solum animæ, sed & corpori, suisque membris omnibus. Dei gratia sustultis meretur incorruptionem & gloriam, ita Christus omnibus membris fide sibi colligatis meretur remissionem peccatorum, exaltationem, & gloriã. Si iustus quispiam persecutionem patiens propter Euangelium siue iustitiam, habet mercedem repositam in cælis pro se & omnibus membris corporis sui: multò magis Christus orando, supplicãdo, contumelias, opprobria, & mortem turpissimam sustinendo propter iustitiã, meruit nobis insitis per fidem mẽbris in corpore suo, gratiam & vitã æternam. Tertiò perpendendũ quòd Filius Dei Christus acceptãs hanc laboriosam legationẽ pro salute hominum, vt ipse in se susceperit causam totius generis humani, ita & Pater posuit in eo omnes omnium nostrũ iniquitates, quatenus ipse pro illis tanquam suis lueret & satisfaceret, velut ex condicto inter sese totius generis humani causam tractantes, prout scripturis his euidenter demonstratur. Eum qui non nouerat peccatum, hoc est, Christum, fecit pro nobis peccatũ, scilicet Deus Pater. Et posuit Dominus in eo

Adam meruit posteris originale peccatũ & mortem.

Christus meruit regeneratis gratiã & vitam.

Secundum perpendendum.

Tertiũ perpendendum.

Christus in se suscepit causſam totius generis humani.

iniquitates omnium nostrum. Item: Propter scelus populi mei percussi eum. Rursum: Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit, ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Ipse, inquit, tulit, ipse portauit, ipse vulneratus est propter scelera nostra, quasi diceret, sua sponte suscepit in se causſam nostram, oblatus pro nobis quia voluit, Esa. 53. Ideóque ingrediens mundum, inquit Apost. dixit: Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi, holocausto mata & pro peccato tibi non placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio (scilicet mea sponte.) In capite libri scriptum est de me, vt faciam Deus voluntatem tuam. Hebr. 10. Ego, inquit, animam meam pono pro ouibus meis, vt vitam habeant, & vt abundantius habeant. Hoc dixit, vt autem dixit, ita & fecit, dicente Paulo 1. Tim. 2. Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Ex his itaque puto te satis intelligere, qua ratione passio Christi in suo ipsius corpore impleta, potuerit, imo debuerit prodesse etiam illis qui ipsi non senserunt plagas, & tormenta huius passionis. *D.* Optimè. Nempe quia Christus patiendo egit personam totius generis humani, tanquam caput omnium saluandorum. Capitis autem commoda & incommoda, in membra solent redundare totius corporis. Rursum, quia velut ex condicto & beneplacito Dei patris suscepit in se causſam totius generis humani. *M.* Patiendo, non quidem pro se, quia peccatum nullum fecerat, sed pro fratribus suis, quorum carne vestitus erat, vt salui fierent per ipsum. *D.* Verùm nunquid patiendo etiam sibi aliquid meruit? *M.* Hoc aperte testatur Apost. ad Philip. 2. dicens: Qui cum in forma Dei esset, &c. humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum, Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Ergo quatenus homo meruit sibi exaltationem, & nomen quod est super omne nomen. Meruit quoque sedere in throno Dei patris, prout habes Apo. 3. vbi sic loquitur Christus. Qui vicerit dabo illi sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & consedi cum Patre in throno eius.

An Christus patiẽdo meruerit aliquid sibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Meruit tertio iudex fieri viuorum & mortuorum, vt habes Act.10.cap. Meruit denique sibi omnia quæ naturæ suæ humanæ accesserunt per resurrectionis gloriam; hominibus autem meruit vniuersa illa quæ commemorauimus supra. Et quæcunque nobis accrescunt siue accrescere possunt, ad salutem & consummatam vitæ æternæ felicitatem.

Cur fructus passionum Christi non perueniat in omnes filios, cum tamen sit passus Christus non pro vno, ac altero, sed pro omnibus citrà exceptionem personæ aut status.

CAP. XVIII.

DISC. A simili ostenditur, cur non perueniat meritũ Christi ad omnes homines.

QVR igitur ad tam paucos transit gloriosus iste fructus passionum Christi? Imo cur non pereunt multi, postquam tanta in nos cumulata sunt subsidia vitæ? *M.* Sicut peccatum est mors, illata mundo per Adam; non transeunt ad quenquam pro prima infectione naturæ, qua nascimur filij iræ, nisi per generationẽ carnalem: adeò vt si Deus aut creatione, aut operatione Spiritus sancti produceret homines absque semine Adæ, illi non haberent peccatum Adæ. Ita salus quam attulit mundo Christus patiendo, non transit ad quenquam pro prima iustificatione, qua velut noui primites inferimur Deo, nisi per regenerationẽ spiritualem, vt habes Ioan.3. Et sicut peccatum Adæ in posteris suis, non operatur vltra damnationem vbi transuolant ad Christum iuxta illud: Nihil igitur damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, etiamsi carnaliter nati sint ex Adam. Ita quoque meritum passionis Christi, non operatur effectualiter salutem in eis, qui post regenerationem acceptam, rursus retrocedunt, ad opera Sathanæ & in obedientiam Adæ secundum carnem ambulantes, & non secundum spiritum. Excidunt enim à gratia, & rursus euacuantur à Christo, non retinentes vinculum quo vniuersi connexi fuerant, in corpore mystico Christi. Nempe fidem ad cor transeuntem, siue per dilectionem operãtem, qua baptizatus obtemperat Christo inhærens vestigiis eius. Recessus, sicut imitatione inobedientiæ Adæ, vel augemus in nobis, vel si liberati eramus, denuo reuocamus ad nos peccatum & damnationem Adæ, non quidem peccatum originale, vel

le, vel ipsam Adæ prævaricationem, sed aliud peccatum eiusdem prævaricationis, habens similem damnationem annexam, ita imitatione Christi, vel augemus in nobis, vel si perdidimus, recuperamus denuo nobis gratiam & iustitiam, quæ secundum Deum est. Recuperamus, dico, per pœnitentiam, qua spontaneè ac fideliter subimus iudicium Sacerdotis vicarij Dei de nobis ipsis, disciplinam insuper & satisfactionem in orationibus, ieiunijs, lachrymis, aliisque afflictionibus carnis, sicut & Christus subiit pro nobis, iudicium ferendum contra se, propter peccata nostra, prout late explicabimus in Sacramento Pœnitentiæ. Nam sicut generatio carnis non iteratur, ita nec regeneratio spiritus iterari potest, sicuti infrà demonstrabimus in materia de Sacramento Baptismi. Nasci quidem & renasci semel tantùm amitari vero contingit sæpius. Semel duntaxat nascimur filij iræ in Adam, sæpius autem per imitationem relabimur in peccatum & mortem, quæ intulit mundo Adam. Similiter semel duntaxat regeneramur à Deo in sanguine redemptionis Christi. Sæpius autẽ imitatione, & apprehensione eorum quæ Christus docuit & præstitit, resurgere licet ab iterata iniquitate, vel septuagies septies, vt docet Saluaror Matth.18. Multi igitur nati ex Adam pereunt, licet Christus passus sit pro eis, quia non regeneramur in sanguine Christi. Multi item regenerati in Christo pereunt non obstante quod Christus passus sit pro eis, quia sua voluntate euacuant se à Christo, reuertentes ad opera, & prævaricationem Adæ. Etenim quãquam Christus passione mortis suæ sufficienter meruerit omnibus gratiam & salutem, sic quòd ex parte meriti eius, nulla est insufficientia ad propitiãdum Deum pro peccatis totius mundi, tamen hoc ipsum eius meritum non operatur actu salutem, nisi in his qui regenerantur in sanguine passionis eius, & regenerati manent in fide ipsius & obedientia, iuxta has scripturas: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ioan.3. Qui verò crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, scilicet per meritum passionis Christi. Mar.vlt. Item: Qui factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis. Non quidem factus effectualiter causa salutis omnibus simpliciter, neque omnibus credentibus quocunque modo. sed omnibus obtemperantibus sibi, hoc est, omnibus sic credẽtibus, vt fides ad cor transeat,

Nasci & renasci contingit tantum semel: imitari contingit multoties.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ear, & in debitam obedientiam credentis affectum commu
ter, ſicuti ſuprà demonſtratum eſt. Vnde Ioan. Qui dicit ſe
in Chriſto manere (hoc eſt, qui dicit ſe participem eſſe eorum
quæ Chriſti ſunt) debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambula-
re. 1. Ioan. 2. Vt igitur probè intelligas ea quæ doctores eccle-
dunt, de ſufficientia & efficientia meritorum Chriſti, ſemper
tibi præ oculis habendum eſt ſimile quod poſuimus. Iuxta
monitionem Apoſtol. dicentis. Qui (ſcilicet Adam) eſt for-
ma futuri, (ſcilicet Chriſti) Roman. 5. Nam etiamſi decies
centena millia hominum naſcerentur, ſupra eos qui vnquam
naſcituri ſunt, omnibus ſufficeret ad damnationem vnius
peccatum Adæ. tamen hoc non operatur effectiue, niſi in illis
qui generantur actu ex viſceribus Adæ, nec diutius operatur
in ipſis quàm manent in Adam. Eodem modo etſi centum
centena millia hominum naſcerentur, vltra eos qui fuerunt
vel vnquam erunt, ſufficeret tamē omnibus ſaluandis vnum
vnius paſſionis Chriſti meritum, quia infinitum eſt. Infini-
tum verò neque vſu finiri poteſt, neque ablatione. Verùm
effectiuè non operatur ſalutem niſi in illis qui actu regene-
rantur in ipſo, & hoc quàm diu manent fide & obedientia
conglutinati cum illo. Nam ſi rurſum excidant à Chriſto,
conuerſi ad opera tenebrarum & carnis, iam iterato compu-
tantur in veteri Adam, expertes meritorum quæ præparauit
hominibus Chriſtus, donec per pœnitentiam reconcilien-
tur, vt rurſum Chriſti, & meritorum eius participes fiant.
Meritum enim paſſionis domini & pretium redemptionis
eius, hoſtia inſuper quam obtulit in odorem ſuauitatis, fuit
velut immenſus theſaurus, quæſitus & conſeruatus in vtilita-
tem omnium naſcentium in mundo. Verùm hic theſaurus
non incipit eſſe meus, aut tuus, vel alterius, vt ſaluemur per
ipſum, niſi Chriſtus fiat noſter, nosque incipiamus reuera
eſſe ipſius ſubditi, membra, & filiifamilias. Nam ipſius ſunt
merita, actu non communicanda niſi ſuis, qui ſcilicet facti
ſunt vnum corpus cum ipſo. vt ſic per fidei copulam ipſa
Chriſti opera, merita hoſtia, fiant quodam modo noſtra ope-
ra, noſtra merita, noſtra hoſtia. Quò etiam vel ſic conſtat vniuerſalis veritas illius, quod dicitur 2. Corinth. 5. Om-
nes nos manifeſtari oportet, ante tribunal Chriſti, vt referat
vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue
malum. Et alibi: Tu reddes vnicuique ſecundum opera ſua,

De ſufficientia & efficientia meritorum Chriſti.

Niſi Chriſtus fiat noſter, ipſius merita actu non operantur in nobis.

docente

docente Auguſtino in epiſtola ad Viralem. Vitam æternam (etiam dum paruulis datur propter Chriſti merita) ſic-
cut dari propter ipſorum opera ac merita. Nam Chriſti
merita efficiuntur ipſorum: Dum regeneratione fiunt viua
membra corporis eius, ſiquidem quæ capitis ſunt, ea etiam
totius ſunt corporis, & per conſequens omnium membro-
rum eius.

Meritis Chriſti non fieri iniuriam, licet multi homines non ſaluentur, quia non voluit Chriſtus ſimpliciter ſaluari per ſuum meritum niſi prædeſtinatos à Patre.

CAP. XIX.

NONNE Dominus meruit redemptionisque pretium poſuit, etiam pro infidelibus, vt fideles fierent? & pro impijs vt ad pœnitentiam redirent, ſecundum quod dicit: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam? *M.* Meruit, dico, pro omnibus citra exceptionem nationis vel perſonæ, iuxta illud Ioannis. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris nō noſtris tantùm, ſed etiam totius mundi peccatis. Et illud. Vnus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionē ſemetipſum pro omnibus, ad Tim. 2. *D.* Attamen pereunt infiniti, alij in infidelitate ſua, alij in aliis ſuis peccatis, fit igitur iniuria Chriſto. *M.* Eſto cerca regula iuris. Quòd ſcienti & conſentienti non fit iniuria. Chriſtus dominus Deus erat & homo, habēs iuxta diſtinctionem naturarum, etiam duas diſtinctas voluntates, diuinam ſcilicet & humanam. Eſtque diuina ipſius voluntas prorſus eadem cum voluntate Dei Patris, ſed & volūtas eius humana, nunquā ſe deflexit aut deflectere potuit à beneplacito voluntatis diuinæ, propter hypoſtaticam vnionem, qua nulla arctior aut maior eſſe poteſt, quod & ſcripturis manifeſtè demonſtratur. Deſcendi de cælo, ioquit Chriſtus, non vt faciam voluntatē meam, ſed voluntatē eius qui miſit me. Item: Amen amen dico vobis, nō poteſt Filius à ſe facere quidquā, niſi quod viderit Patrē facientē: quæcunq; enim ille facit, hæc & Filius ſimiliter facit. Io. 5. Deus autē non omnes ab æterno prædeſtinauit vt ſalui fierent, vti demōſtrauimus ſuo loco. Neq; omnes trahit Pater ad Chriſtū. Sed cuius vult miſeretur, & quem vult indurat, id eſt, deſerit. Vt ſit ſenſus,

In Chriſto erāt duæ voluntates.

cuius

cuius vult misereri, trahendo ipsum ad Christum, vt meritis illius saluetur, illius miseretur, quem verò vult obdurari, illum obdurat relinquendo eum sine pulsu, tractu, aut inspiratione, quibus conuertatur ad Christum Saluatorem mundi. Dicit autem Christus. Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum. Nemo enim potest saluari per Christum, nisi incipiat esse vnum cum Christo, & membrum eius. D. Nunquid ergo, quod tamen horreo dicere, iniquitas est apud Deum, qui eorum quos finxit manus eus, vnum trahit, alium non trahit, vnius miseretur, alterius non miseretur, vnum diligit, alium vero odio habet? M. Absit, inquit Apostolus, absit, vt apud Deum sit iniquitas, de quo ait Psalmista. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Item: Iustus est Dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Sed altitudo est apud Deum inenarrabilis sapientiæ, qua sic moderatur mundum, vt reluceat in eius moderamine, iustitia simul & misericordia ipsius. Non sola misericordia, nec sola iustitia, sed misericordia simul & iustitia. Quod vt perspicias saltem aliquo vsque, cogitãdum tibi est. Omnes homines, hoc est, Adam cum tota posteritate eius facere vnam massam perditionis, propter peccatum originale, aliáque superaddita. Omnes enim sunt filij iræ, omnes digni morte. De hac autem massa perditionis quos eripit Deus, misericorditer eripit, quos deserit in eadem, iusto tamen iudicio deserit propter peccatum, quod habent. Istos reliquens quia iustus, ad ostensionem iustitiæ suæ, illos misericordiæ eligens quia bonus, vt ostendat diuitias misericordiæ suę in ipsis, habens liberam, meram, & omnimodam potestatem vtrunque faciendi. Dicit enim Apostolus: An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Porrò sicut lutum se habet ad manum figuli, ita se habet genus humanum venundatum sub peccato, ad beneplacitum creatoris Dei, habentis liberam potestatem eligendi ex hac massa quosdam, vt sint sibi vasa misericordiæ, aliis relictis in massa perditionis, velut vasa iræ & indignationis, ad ostensionem iustitiæ suæ in eos qui malè agunt, vt sic secundum electionem propositũ Dei maneat, prout loquitur Apostolus. Propositum, inquam, quo ab æterno, & ante secularia tempora, quosdam prædestinauit in gloriam suam, alios verò reprobauit

Psal.118. Psal.10.

Omnes homines faciunt vnam massam perditionis.

Vt hoc, dico, propositum maneat, non quidem secundum vllum vel Christi, vel hominis meritum, sed secundum meram electionẽ voluntatis Dei, libere disponentis ab æterno, conferre quibusdam auxilium gratiæ suæ præparando eis redemptorem Christum, cuius meritis & beneficiis perueniant ad futuram gloriam, quod est prædestinare, aut, vt Scriptura dicit, eligere secundum propositum gratiæ, vel diligere ab æterno. Quibusdam verò non conferre opem gratiæ, sed ipsos sibi ipsis relinquere in illa massa perditionis, cui per peccatum annumerati sunt, quod est reprobare, aut odio habere, priusquam aliquid boni egissent vel mali, secundum Apostolum ad Romanos 9. Adeo vt tam prædestinationis quàm reprobationis prorsus nullũ sit meritum, neque Christi, neque nostrum. Sicut & illius liberalitatis, qua nobis præparauit mediatorem & redemptorem potentem instaurare omnia, nullum est meritum. Siquidem hoc neque Christus pro nobis, neque quisquam hominum ipse sibi promeruit. Verùm emmuero quòd reprobis actu non datur auxilium gratiæ, qua salui fiant, quòdque finaliter damnentur ad tormentum mortis æternę, haud dubie hoc est pro merito, quia propter peccatum eorum vel originale, vel actuale, vel vtrũque simul. Iuxta illud. Stipendium peccati mors est. Itidem, quòd electus sic trahitur ad Christum sicut Deus aptum notificetur in peculium, quod plus est, in filium Domino, hoc cerne partim gratiæ Dei, partim gratiæ Dei simul & meritis, non quidem nostris, sed Christi meritis acceptum ferre oportet. Adhæc, quòd exinde iustè viuendo perueniat ad gloriam, in quam ab æterno prædestinatus fuerat, hoc gratiæ Dei, insuper meritis Christi, simul ac nostris bonis operibus gratia Dei peractis imputari potest, vt sit verum: Gratia Dei vita æterna. Nihilominus sit etiam verum id quod de se loquitur Christus. Sine me nihil potestis facere. Tertiò sit & hoc verum. Merces vestra copiosa est in cælis. Et hoc: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Adeò vt in ipsa saluatione prædestinatorum non desit ostensio iustitiæ Dei reddentis meritis Christi, ea quibus iustificantur prædestinati, vt habes Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ

Prædestinationis nullum est meritum.

Rom. 6.

Joan. 15. Matt. 5. 1. Cor. 15.

est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem in sanguine ipsius, ad ostentionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore, vt sit ipse iustus & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. Observa singula. Dicit enim gratis, per gratiam ipsius, comparatione scilicet nostri. Addit per redemptionem quæ est in sanguine eius, ergo per meritum passionum Christi, idque ad ostensionem iustitiæ suæ, &c. Ergo iuste & per iustitiam, quia propter condignum meritum Christi. Itaque recapitulando, de primo ad vltimum. Omnibus quidem sufficienter meruit Christus patiendo, attamen non ad omnes peruenit fructus meritorum eius. Primò, quia non omnes prædestinati sunt, vt salui fiant per Christum. Voluit enim Deus ab æterno quosdam in massa perditionis, cui per peccatum accreuerant, perire, ad ostensionem iustitiæ in vindicando peccatum. Cui voluntati Dei Patris semper mansit conformis voluntas Christi. Ideòque non fit ei iniuria, si non detur omnibus salus, quam omnibus patiendo meruit, quia noluit meritis suarum passionum finaliter saluari, nisi illos quibus ab æterno placuit Deo Patri dare regnum. Iuxta illud, Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo, Matthæi vigesimo. Huic consonat illud Saluatoris: Hic est sanguis meus qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, tacitè subindicantis non pro omnibus, sed pro multis effusum esse, nempe illis quibus ab æterno placuit Patri dare regnum. D. Cæterùm, nunc quid dicemus ad illud Apostoli. 1. Timoth. 2. Hoc enim bonum est & acceptum, inquit Apostolus, coram Saluatore nostro Deo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire? Dicendo, omnes, videtur neminem excepisse. Et subditur ibidem de Christo, similiter vniuersalis sermo, vt nemo delicet: Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. M. Vti frequens est apud omnes scriptores linguæ Latinæ, vt vniuersalitatis signum faciat distributionem, non pro singulis generum, sed pro generibus singulorum, ita & in scripturis hoc passim obuiam habemus, vt in istis. Et erunt omnes docibiles Dei, Ioan. 6. Item: Effundam de spiritu meo super omnem carnem, Acto. 2. Item: Omnia animalia fuerunt

Signũ vniuersale facit distributionem aliquã do pro generibus singulorum, aliquando pro singulis generum.

fuerunt in arca Noë, quia de omni genere animalium aliqua fuerunt in arca. Ita hoc loco per omnes homines, omne hominum genus, quibuslibet differentiis distributum intelligimus, quia non est natio, qualitas, siue status hominum, cui non velit Deus salutem impartiri. Reges, principes, plebeos, nobiles & ignobiles, doctos & indoctos vult saluos fieri. Ideòque pro omnibus statibus hominum orandũ, vt saluentur. Sicut & Christus pro omnibus citra exceptionem nationis, vel personæ, semetipsum redemptionem dedit. Ista interpretatio est propria secundum literam. Nihilominus, si velimus hoc loco esse distributionem pro singulis generum, hoc est, pro omni individuo humanæ naturæ, oportet tunc dicere hic sermonem esse non vtique de voluntate beneplaciti diuini, de qua scriptum est. Omnia quæ voluit Deus fecit, in cælo, & in terra. Item: Et non est qui tuæ resistat voluntati. Certum est enim, quòd Esau, quòd Pharaonem, quòd Gentes multas ab æterno reprobauerit, imò quòd ex vocatis multis, paucos solùm elegerit. Iuxta illud: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Sed accipiendum est, de voluntate signi, id est, de voluntate Dei quatenus nobis præceptis eius, doctrinâque fidei innotescit, quibus omnes homines citra exceptionem inuitat ad salutem, omnibúsque salutis media proponit, adeòque præcipit, vt pro omnibus oremus, quò saluentur. Siquidem attendendo ad signa voluntatis eius, de nullo scire possumus, num à beneplacito Dei eligentis reiectus sit, velut vas quoddam iræ, & indignationis diuinæ, itaque pro omnibus orandum vt saluentur. D. Vtrunque intelligo. Verùm, quæro an solùm sit ex parte electionis diuinæ quòd in tam paucos perueniat fructus passionum Christi? M. Nequaquam, prout nunc audies.

Aliud est beneplacitũ aliud signũ voluntatis diuinæ.

Quæ sit causa ex parte nostra, cur in tam paucos perueniat fructus passionis Christi.

CAPVT XX.

QVAESTIONI qua quæri solet, cur fructus passionis Christi perueniat in quosdam Adæ filios, in quosdam verò non, hoc est, cur non perueniat in omnes Adæ filios, respondetur Christianè, id partim prouenire ex electione, & voluntate diuina, partim ex libera voluntate

Universidad de Deusto
Biblioteca

humana. *D.* De electione diuina iam dictum est. *M.* Aliquousque, quantum satis erat huic nostro proposito, quia materia prædestinationis & reprobationis, longe maiorem tractatum requirit. Quod autem subinde sit impedimentum ex parte nostra, cur non proueniat in nos fructus passionum Christi, clare discimus ex doctrina parabolica Saluatoris, Matth.22. Et Luc.14. qua docetur, non omnes vocatos venisse ad cœnam, siue prandium præparatum, hoc est, ad copiã & hubertatem gratiarum, quas meruit nobis Christus patiendo, sed vocatos quosdam neglexisse, alios repudiasse, alios cõtempsisse, alios etiam persecutores vocantium extitisse, de quibus dicit Paterfamilias: Amen dico vobis, quia nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Quòd ergo talium hominum genus non percipiat fructum meritorum passionis Christi, non est ob defectum vocationis diuinæ, quia studiosè ac diligenter inuitati erant & vocati: Non est etiam propter insufficientiam meritorum Christi, quia dicit: Omnia parata sunt. Nihil enim deficiebat ad plenam refectionem inuitatorum. Sed est propter negligentiam, vel contemptum aut malitiam eorum qui vocati erant, qua vel neglexerunt, vel noluerunt se aptare ad percipiendum fructum passionis, aliò conuertentes affectum. Sicut ignis in commune expositus & ad calefaciẽdum quosuis sufficiens, non transmittit calorẽ nisi in eos, qui vel sua sponte appropinquant, vel aliena voluntate propinqui fiunt. Ita Christus attulit medicinam omnibus sufficientem, sed hæc non operatur nisi in eos, qui vel sua sponte per fidem appropinquant, vel aliena voluntate propinqui fiunt, vt paruuli in Baptismo. Ignem dicit Christus, veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt ardeat? Ideo veni, ideo passus sum, vt hic ignis perfectæ dilectionis ardeat in cordibus singulorum, saltem minus, ipsi in culpa sunt, quia non appropinquant ad ignem. *D.* At nemo potest venire ad Christum, nisi Pater traxerit eum. Quid ergo culpæ est, si non venerit is qui nondum est tractus à Patre? *M.* Qui non est tractus à Deo, aut non sic tractus, qualiter aptum erat vt veniret, ille non fit quidem particeps meritorum passionis Christi, attamen citra notam culpam contemptus, vel negligentiæ. Qui verò est tractus & inuitatus à Deo sufficienter, nihilominus tamen non accommodat se, sed negligit, vel contemnit venire, profectò is mul-

Quomodo negligentia voluntatis humanæ sit caussa, cur non accipimus fructũ passionis Christi.

Qui tractus nõ venit, culpam habet, qui non tractus non venit, non habet culpam.

is multo fit damnabilior propter hunc neglectum suum vel contemptum. Erat enim ille prævetus & tractus, vt potuisset gratia Dei cooperante credere, pœnitere, ac bene viuere, sed noluit. Vnde & apud Esaiam conqueritur Dominus, se quodammodo frustra, & in vacuum laborasse sub prelo acerbissimæ passionis, pro Iudæorum salute, dicens: Quid vltra facere debui & non feci? Quasi diceret: Non Patri vestræ imputandum qui donauit me vobis, non mihi qui superabundãs exolui precium in sanguine meo pro vobis, non insufficientiæ vocationis diuinæ, sed vestræ est negligentiæ aut malitiæ imputandum, quod non peruenerint in vos vberrimi fructus passionis meæ. Vt igitur finiam, quidam non habent fructum passionis Christi, quoniam illum per fidem accipere noluerunt. Iuxta has scripturas: In propria venit, & sui eum non receperunt, Ioan.1. Hierusalem Hierusalem, quoties volui cõgregare filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos suos sub alas, & noluisti: Matt.23. Et rauerunt ab vtero, locuti sunt falsa, furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Alij verò non habent, quia postquam acceperunt, rursum repulerunt à se, conuersi retrorsum. De quibus Apost. ad Galat.5. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Et D. Petrus. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione domini nostri Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum cõuerti ab eo, quòd illis traditum est, sancto mãdato. Contigit enim eis illud veri proverb. Canis reuertitur ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Tertij non habẽt, quia merentur non accipere, de quibus Roman.1. quòd illos tradidit Deus in sensum reprobum, sic merentibus illorum sceleribus. De quibus & Psalmista dicit: Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Appone iniquitatem super iniquitatem, & nõ intrent in iustitiam tuam, &c. Quarti denique non habent, quia Deus non dedit eis, vt accipere possent. Quemadmodum paruulis quibusdam non datur, vt perueniant ad lauacrũ regenerationis. Quibusdam etiã adultis, forsitan absque noua culpa propriæ negligentiæ, nõ datur vt audiant Euãgeliũ salutis. Itaq; primi, secundi, & tertij genetis homines non possunt prætexere

Diuersi ob diuersas causas non percipiunt fructũ passiõnis Christi.

Psal.68.

vllam contra Deum querimoniam propria conscientia illos arguente, nimirum se iusta ratione derelictos esse propter suam ipsorum culpam. Quarti item generis homines, cum videbũt se iusto Dei iudicio vel propter originale peccatum, quod Deus in eis non condidit, sed malitia naturæ superaddidit, vel propter originale simul ac alia contra legem naturæ superaddita, derelictos in massa perditionis, atque damnatos, tunc & ipsi obmutescent nullum habentes iustæ defensionis prætextum. Quia etsi non sit eis damnabile, siue imputabile quòd non habuerũt fructum passionis Domini, tamen imputabilia sunt eis illa peccata cum quibus ad iudicium veniunt. *D.* Nunquid iusta erit querela, dicentium sibi non fuisse datam eam, quæ data fuit aliis, gratiam, qua resurgere potuissent à peccatis. *M.* Hoc si dixerint, respondebitur eis illud iuris: Si inter duos vel tres æquè reos vni fiat gratia, alteri non fit iniuria, quod iurisprudẽtia pro regula tradit. Illud,
Rom. 9. item Pauli: An non habet figulus potestatem ex eadem massa luti facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in con-
Mat. 20. tumeliam? Tertiò, illud Euangelicum: Amice tolle quod tuum est, id est, tibi pro meritis debitum. An non licet mihi quod volo facere? Et in hoc vtique erit omnis illorum querimoniæ finis. Quoniam quidem Deus quia iustus & iustitiam faciens, neminem condemnat nisi ob peccatum quod inest vel extraduce, vel ex propria voluntate, vel vtroque modo simul. Iterum, quia misericors est, & diues in misericordia, & miserationibus, quosdam præter omne illorum meritum elegit ab æterno segregare, de communi massa perditionis, & saluos facere, per sanguinem redemptionis Filij sui, idque ad laudem & gloriam siue ostensionem ineffabilis bonitatis suæ, aliis relictis in massa perditionis ad ostensionem iustitiæ suæ in eos qui malè agunt. Itaque omnia iustè, omnia verè, ac sapienter facit Deus in secula benedictus.

DE

DE INFERNIS AD QVAE DESCENDIT CHRISTVS, ET DIVERSIS ANIMARVM RECEPTACVLIS, TRACTATVS QVARTVS.

Vbinam sint inferna, & quomodo Christus iam corpore defunctus descenderit ad inferna.

CAPVT I.

MAGI: NE vlla vnquam obliuione deleretur ex animis Christianorum, esse quedam infernalia loca, in quibus recipiãtur animæ defunctorum ante redemptionem generis humani quidem omnes, nunc verò illæ duntaxat quæ non sunt omninò puræ: noluerunt prætermittere Apostoli, quin succincto quodam articulo Symboli docerẽt, etiam Christum corpore defunctum descendisse ad inferna, dicentes: Descendit ad inferna, subintellige, Filius Dei natus ex Maria, nomine Christus Iesus. *D.* Verùm vnde, & ad quæ inferna descendit? *M.* Christus iam mortuus erat, & sepultus, nihilominus (vt testatur ordo articulorum) descendit ipse qui crucifixus fuerat, deinde mortuus, & sepultus, non quidẽ secundum diuinitatem, quæ locum non mutat, sed secundum naturam humanam ex virgine Maria assumptam. *D.* At Christus secundum illam iam mortuus erat. *M.* Vere iam mortuus erat per diuisionem animæ à corpore. Nihilo secius vera locutione descẽdit ad inferna, secundum illam naturam, iuxta quam mortuus nou erat. Quia eò descendit secundum animam, præcipuam totius hominis partem, iuxta phrasim qua & ipse Dominus vtitur in cruce, loquens ad latronem pœnitẽtem: Hodie mecum eris in paradiso. Quasi diceret: Licet hic moriamur ambo: tu tamen hodie mecum eris in paradiso. Quia tua anima cum mea ibidem erit hodiè, etiamsi tua caro semper vsq; ad cõsummationem seculi: mea verò triduum clausa maneat

Qua ratione verum sit quod Christus mortuus descẽdit ad inferna.

in sepulchro. Quam phrasim etiam vulgò sequimur dicentes: sanctus Petrus est in cælo: eiusmodi Christi verbis edoctus, ac aliis, præcipuè Apost. dicētis: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quod crederet sese Paul. regnaturum cum Christo in cælis, etiam facta dissolutione animæ à corpore, carne adhuc patrescente sub terra. Quoniam autem infernus dicitur relatiuè ad ea quæ sunt superiora, addatúrque in articulo, descēdit, sequitur ergo quòd Christus ad inferiora loca perrexit quàm erat locus mortis, & sepulturę eius: imò quia dicitur, ad infernа, absolutè & sine addito, ideo ad loca quæ in vniuersitate rerum infima sunt, sicq; sunt inferna, vt nullius comparationē dici possent superna. Descendit itaque Christus ad inferna secundum animam, corpore interim quiescente in sepulchro.

Infernus dicitur relatiuè.

D. Descēdere, proprie est ire ad inferiora loca, per metaphoram verò dimittere sese, ac humiliare. At, quæ sunt ista inferiora loca ad quæ descendit Christus, & cuius rei gratia ad illa descendit? *M.* In scripturis inueniuntur, superum & infernum, altum & imum, summum & infimum, & dicuntur hæc relatiuè ad se inuicem. Summum, est super omnes cælos vbi est thronus gloriæ Dei. Altum & superum similiter, dicitur scriptura: A summo cælo egressio eius, & occursus eius ad summum eius. Item: Ascendens Christus in altum, captiuam duxit, &c. Rursum: Ego, inquit Christus de supernis sum.

Ephes. 4.

Ephes. 4.

Quia de throno gloriæ Patris erat. Inferna itaq; per relationem, dici debent ea loca quæ summè distant à throno gloriæ Dei, quæ ab Apostolo vocantur inferiores partes terræ. Nam superior pars terræ, seu superficies eius, non summè distat à throno Dei. Iacob Patriarcha existens in superioribus partibus terræ, dixit: Deducetis canos meos cū dolore ad inferos, id est, ad eos qui positi sunt & siti infra nos viuentes super terram. Item Dathan & Abiron, cum complicibus suis stantes super terram, descenderunt viuentes ad infernum, voragine dehiscentis terræ absorpti, & proiecti ad inferiores vsq; partes terræ. Et de voluptuosis dicitur Iob 21. Ducunt in bonis dies suos (nempe super terram) & in puncto ad inferna descēdunt. Quia caro morientiū sepelitur sub terra, & anima subinde trāsit ad receptaculum sibi præparatum in inferno, siue in inferioribus partibus terræ. *D.* An igitur sub terra sint receptacula pro animabus defunctorum. *M.* Omnino pro illis animabus quæ non inueniuntur dignæ throno gloriæ, hoc

Quæ sunt inferna.

An inferna sunt sub terra.

Philip. 2.

hoc est, locis supernis. Obserua dictum Apostoli: Vt in nomine Iesu inquit, omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Nam ordo verborum subindicat, infernorum locum esse sub loco terrestrium, sicut terrestrium locus est sub loco cælestium. Quod paulò expressius indicatur in illo Apocalypsis: Et nemo poterat neq; in cælo, neq; in terra, neq; subtus terram aperire, & cætera: quasi diceret, quantumlibet viuum sunt cum Deo qui cælos inhabitant. Item quantūlibet adoptati in gratiam multi super terram, deniq; licet quidam cari sint & saluti vicini subtus terram, nemo tamē omnium inuentus est dignus aperire librum. Sunt itaq; quidam, etiam Deo cari, in quibusdam receptaculis subtus terram. Verum, demonstratur istud luce clariùs. Primò, ex Psalmista, qui viuēs super terram dicit: Si ascendero in cælum, tu illic es. Si descendero ad infernum, ades. Ecce viuens super terram non venit ad infernum nisi per descensionem: Ergo infernus est subtus terram. Secundò ex Apostolo ad Ephesios quarto, dicente: Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quod autem ascendit (scilicet hoc facto secum ducens captiuam captiuitatem, & dona faciens hominibus) quid est, nisi quia priùs descēdit ad inferiores partes terræ? (non solùm ad homines viuentes super terram, qui iuuandi erant, & illustrandi donis, sed etiam ad inferiores partes terræ, vbi erat illa defunctorū Patrum captiuitas, hoc est, deretа multitudo, quam exaggerandi causſa vocat captiuam captiuitatem. (Qui descendit, ipse est qui & ascendit super omnes cælos, vt, hoc scilicet ordine processionis) impleret omnia: Primùm quidem impleret homines super terram sua præsentia, salutari insuper doctrina, atque miraculis, necnon & superadditis pretiosis donis, de quibus 2. Pet. 1. Deinde impleret, & anhela illa desideria patrum in inferioribus partibus terræ, consolatione diu multúmq; expectata suæ præsentię. Tertiò, etiam cælum impleret, triumpho admirabilis inferendo in locum vnde ceciderat Lucifer cum suis, captiuam illam sanctorum patrum captiuitatem, velut primitias redēptionis peractæ. Siquidē hoc est implere omnia, superficiem terræ doctrina ac donis, inferiores partes terræ expectata liberatione, cælum deniq; animabus iustis. Quod sanè vt tunc incepit, ita & nunc facit continuò. Faciétq; vsque ad consummationem seculi, instillando gratiam in corda viuentiū super

Apoc. 5.

Psal. 138.

Universidad de Deusto
Biblioteca

terram, trãsferendo quoque indesinenter de infernis, sanctas animas defunctorum post expiationem factam, idque ad superna, quò impleatur tandem locus vnde ceciderant mali angeli. Quòd si descendere, superum quoque, & infernum, accipiantur metaphoricè, vt descẽdere sit dimittere sese, & infernus dicatur locus vacuus honore, vilis & abiectus, sicut supernus, vocatur locus honoris, iuxta illud Luc. 14. Amice ascende superius id est, ad locum honoratiorem, etiam hac phrasi locus animarum quæ nondum habentur dignæ societate cælestium, rectè dicitur infernus, hoc est, in vniuersitate rerum vilissimus & abiectissimus, quia secundum scripturam infernus est locus exilij ac carceris, fletus & stridoris, tenebrarum & gehẽnę, horroris & vastæ solitudinis. Ideòque merito summe distans à solio gloriæ Dei, subtus terram, siue in inferioribus partibus terræ. Nam terra vt est elementorũ infimum, ita vilissimus & abiectissimus locus totius vniuersi est in gremio eius, quasi extra terminos gloriæ magni Dei: vt autẽ plenius exponemus.

Quæ dicantur inferna si termini ut ticuli accipiantur metaphoricè.

Diuersum esse statum, diuersa etiam receptacula eorum, qui sunt in infernis.

CAPVT II.

DISCI: AT, secundum scripturam in inferno nulla est redẽptio, quomodo igitur verum, quòd Christus descendit ad inferna, vt liberaret inde animas defunctorum? M. Sicut viuentium super terram, ita & existentium in infernis varius est status. Inter homines hìc viuentes, alij prorsus sine redemptore, puta infideles, qui vt tales salui fieri non possunt, iam enim iudicati sunt & condemnati, iuxta verbum Domini: Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Item qui scelera faciunt, etiam si fidem retineant, prout patet ad Ephesios 5. & ad Galat. 5. & 1. Corinth. 6. Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur, supple, si tales permanserint. Alij fidem sic habent vt sint in Christo Iesu, neque secundum carnem ambulantes, quibus secundum Paulum iam nihil est damnationis, ad Romanos 8. Verumtamen inter hos plerique, multa adhuc egent purgatione propter lubriciratem sensus, & quotidianas offensiones. Quidam autem sic sunt purgati sicque dispositi, vt non

non indigeant nisi sola dissolutione à corpore mortis huius, sicut diua Virgo, & Apostoli, post acceptum Spiritum sanctum. Itaque, sicut in hoc mundo, alij sunt in ea qualitate in qua salui fieri non possunt, alij in eo statu in quo placent Deo positi extra damnationem, sed tamen egent adhuc multa purgatione affectuum, alij denique sic dispositi vt non egeant, nisi sola dissolutione animæ à corpore: ita, dico, inter infernales, alij prorsus damnati sunt, ac reiecti ab omni spe melioris fortunæ, vt diues epulo, Dathan, & Abiron, Iudas item cum cæteris omnibus qui non obedierunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt, vti Paulus docet, in interitu æternas, à facie Domini & gloria virtutis eius. Alij sunt ibi vtique extra damnationem æternam, attamen velut captiui ad tempus, in igne expiatorio: vt Christiani qui cum pietate dormitionem acceperunt, nondum tamen ad viuum repurgati ab omni iniquinatione, de quibus mox dicemus. Tertij etiam suum in infernis habent receptaculum, nihil tamen ibidem patiuntur mali præter exilium à gloria, solam regni cælorum apertionem expectantes, vt animæ sanctorum Patriarcharum ante Christi aduentum. Quam sanè diuersitatem inferorum vt paucis insinuaret Symbolorum fidei, dixit: Descendit ad inferna, numero plurali, eò quòd non vnus duntaxat est locus ac status inferorum siue infernalium, sed plures ac varij, quæ receptacula appellantur animarum discedentium è corpore. D. Verùm an scripturis possent ista demonstrari? M. Possunt, & id clarissime. Dauid Propheta sic dicit: Misericordia tua magna est super me, eruisti animam meam ex inferno inferiori. Quod interpretantes magistri Hebræorum: Viam, dicunt adulterorum esse, vt sint in profundo inferni, siue in inferno inferiori: sed inde, inquit Dauid, Liberasti me Domine, cùm Nathan Prophera dixit mihi ex te, Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris, secundi Regum duodecimo. Itaque Dauid dicens se liberatum ab inferno inferiori, dedit intelligere esse quendam infernum superiorem, & ab eo non fuisse animam suam liberatam. Nam vt vniuersis sanctis patribus ita & ei, eò descendendum erat, donec redemptio per Christum interposita esset. Iterum, dicens Dominus Deuteron. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima. Et

2. Thessal. 1.

M. Variæ esse infernæ ex scripturis demõstratur.

Sapi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sapiens Prouerb.15.dicens. Semita vitæ super eruditum, vt declinet de inferno nouissimo, indicant esse prima inferni sicut sunt nouissima inferni. Infernum autem superiorem siue prima inferni, vocat Ezechias rex sanctus portas inferi, dicens: Ego dixi in dimidio dierum meorũ vadam ad portas inferi. Iacob verò vocat inferos absolutè, Genes. 44. dicens. Deduceris canos meos cum mœrore ad inferos, id est, ad eos qui comparatione viuentiũ super terram inferi appellantur: nõ autem dixit ad infimos qui scilicet sunt in inferno nouissimo, quales comparatione omnium statuum sunt prorsus infimi & nouissimi, quia ab illo infimo inferno facit semita vitæ hominem declinare, sed non ab inferno superiori, siue à portis inferni, maxime ante Christum glorificatum. Christiani verò subdiuidunt infernum superiorem, seu portas inferi, in Limbum, & Purgatorium. Atque Limbum Patrum subinde vocant sinum Abrahæ, in quem deportatus fuit Lazarus, sic edocti ex Euangelio, Luc.16. Patet autem liquidò ex parabola ibidem posita, Lazarum sanctum ab impio epulone longè fuisse separatum, non solùm qualitate vitæ & meritorum remuneratione, sed & loco, quoniam sic dicitur: Et factum est vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longe, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte &c. Et dixit illi Abraham: Fili recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare. Itaque receptaculum Patriarcharum sic fuit separatum à loco damnatorum, vt esset magnum chaos firmatum in medio. Hebræi verò solent appellare idem receptaculum Patriarcharum, apotheca, cellarium, seu locum conseruatorium animarum iustorum hominum, quòd ibi extra tormenta consolabantur, siue redemptionis interponendæ per Christum. Porrò, purgatorium conformiter scripturis Matth.5. Luc.12.1. Corinth.3. rectè vocamus carcerem expiationis, vel ignem probatorium siue purgatorium, quòd ibi vniuscuiusque opus probatur quale sit, expurgantúrque quæ repurgatione opus habent.

Vnde dictũ purgatoriũ.

Item quòd qui reatibus obligati è viuis discedunt, coercentur vt ibidem permaneant, donec luendo soluerint nouissimum quadrantem. At, infernus inferior, vocatur in scriptu-ris ignis æternus ignis inextinguibilis, gehenna ignis, locus supplicij sempiterni, lacus ignis & sulfuris, mors secunda: aliquando etiam infernus simpliciter: accepto nomine per seposito, pro significato famosiori, vt Luc.16. Sicut olim patres subinde vocauerunt infernum superiorem, inferos, absolutè. Sed & hoc non parum momenti habet, quòd in vernaculo sermone hæc tria receptacula infernorum habuerunt distincta sua nomina, à quàm plurimis retro seculis. Nã Limbum Patriarcharum vocauerunt Teutones patria lingua *het vorghehorcht der hellen*, conformiter dicto Ezechielis. Vadam ad portas inferni. Purgatorium verò Christianorum vocauerunt, *het veghenier*, conformiter doctrinæ Pauli: Ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Denique, damnatorum locum appellarunt *die helle*, designantes abyssum, vnde non est reditus aut liberatio, conformiter scripturæ dicentis: In inferno non est redemptio: aut alio vocabulo, *het eewich vier*. Iterum conformiter Euangelistis loquentibus de igne æterno & inextinguibili habente supplicium sempiternum. Redeundo itaque ad tuam obiectionem, scies quòd in inferno quidem inferiori siue nouissimo, nulla est redemptio. Cæterùm in inferno superiori quem diximus in Limbum & Purgatorium, certa sed differens & inæqualis est liberatio: & ad hunc descendit Christus corporaliter secũdum animam, educens de Limbo captiuam illam patrum captiuitatem. *D.* Symbolum habet: Descendit ad inferna, plurali numero, igitur tam ad infernum inferiorem quàm superiorem. *Mt.* Non consequitur, sicut non rectè infertur: Exurgens autem Maria abiit in montana cum festinatione, ergo adiit singulas montanæ regionis partes. Verumtamen Christus, sicut omnibus natus est in mundum, non tamen omnes salui fiunt per ipsum, vt habes Ioan.3. aliisque infinitis locis. Iterum, sicut apparebit omnibus in gloria, dum venerit iudicare seculum per ignem, non tamen omnibus ad gloriam ipsorum. Sed tunc, inquit Apostolus, nos scilicet, qui ambulauimus sicut & ille ambulauit apparebimus cum illo in gloria non alij, prout pulcherrimè hoc declaratur, Sap.5. & Matth.25. Sic quoque, omnibus infernalibus descendit ad inferna,

Quibus nominibus appellatur infernus inferior.

In aliqua parte inferni est redemptio, in alia parte non.

Obiectio.

Solutio.

An Christus descenderit ad omnia loca infernorum.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non tamen illi qui sunt in inferno inferiori, facti sunt participes redemptionis, quæ est in ipso. Verùm sicut nasci voluit omnibus, piis quidem ad gloriam, impiis verò ad ignominiosiorem suæ impietatis damnationem, eò quod dilexerunt magis tenebras quàm propositam lucem, sic voluit descendere ad inferna omnibus infernalibus, piis quidem qui in inferno superiori sunt ad consolationem, impiis verò qui sunt in inferno inferiori, ad grauiorem damnationem. Quò videant doleántque magis, quia non sperauerunt in Deo, qui talem donatum erat saluatorem, sed abierunt post desideria cordis sui, quasi non esset qui redderet vnicuique iuxta opera sua. Itaque Christus veniens in mundum, sicut non saluauit, neque saluat, nisi eos qui fide colunt pietatem quæ est in ipso: ita descendens ad inferna, non liberauit inde nisi eos qui dormitionem acceperant cum pietate: soli enim illi habent optimam sibi repositam spem futuræ liberationis. Vis verbo vno rem tibi quasi demonstrem? Dictum est à Domino, per Oseam Prophetam: Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne. Quasi diceret. Redemptione quæ est in sanguine meo, mors quidē ero totius mortis, sed nō nisi mortui inferni, quia non auferam totum infernum, sed tantummodo partem, nempe inferni superiorem, velut morsum vnum ex toto. Sed & illum auferam ordine quodam. Nam limbum seu sinum Abrahæ prorsus abstulit, mox post crucifixionem suam, confringens illius portas, vectes ferreos atque repagula, hoc est, omnem vim & potestatem vltra retinendi purgatas animas sanctorum: quemadmodum à multis retrò seculis canit Ecclesia. Inferni claustra penetrās, tuos captiuos redimens, victor triumpho nobili ad dextrām Patris residens. Purgatorium verò, quæ pars altera est inferni superioris, non abstulit, sed cōsolatus est donis redemptionis suæ, indesinenter transferens inde animas purgatas, non iam ad sinum Abrahæ, vt olim (vbi requies duntaxat erat à pœnis, & cōsolatio in spe certa liberationis) sed ad thronum gloriæ Dei in cælis, vbi est beatitudo perfecta, destructurus totum illum carcerem expiationis, hoc est, Purgatorium, cùm venerit iudicare seculum per ignem, missis inferno, morte, & iis qui non sunt inuenti ac scripti in libro vitæ, in stagnum ignis, quæ est mors secunda. Vt sit verum: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne, quia pars altera & ea maior, eò quòd

Quos liberet Christus ex inferno: & quos nō.

Quomodo Christus fuerit & sit morsus inferni.

quòd multi ingrediuntur viam perditionis, infernus scilicet inferior, permanebit in stagno ignis & sulphuris in æternū. Mors autem penitus absorpebitur ab omnibus electis, iuxta illud Apostoli: Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est: virtus verò peccati lex. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam, per Dominum nostrum Iesum Christum. *1. Cor. 15.*

Quibus scripturis demonstretur esse Purgatorium animarum post hanc vitam.

CAP. III.

DE LIMBO Patriarchatum, & inferno damnatorum saris & abunde testatur nobis scriptura, Lucæ decimosexto, cap. loquens de sinu Abrahæ, in quo extra tormenta consolabatur Lazarus, & diuite epulone qui sepultus in inferno cruciabatur in flamma ignis, absque spe vllius refrigerij aut liberationis. Verùm de purgatorio dicunt mihi inueniri in scripturis. *M.* Dicant & fingant impij quod velint. Nihilominus traditio Ecclesiæ velut firmamentum veritatis stabit in æternum. Ego scripturis tibi demonstrabo: Primò, esse quendam carcerem expiationis & repurgationis pro animabus eorum qui cum pietate dormitionem acceperunt. Secundò, post mortem remitti peccata, solui debita, expiari insuper & exuri, quæ inter facta nostra, ligni, fœni, stipulæ similitudinem habent. Tertiò, defunctos iuuari vinorum orationibus, sacrificiis, eleemosynis. Deinde velut digito ostendam eam quam nunc retinemus doctrinā de Purgatorio. & cura pro mortuis agēda, prorsus ac clarè contineri in scripturis sanctorū Patrum, in traditione antiqua ac vniuersali, per omnē vbique Ecclesiam, & in conciliis œcumenicis, vt euidenter videas merum figmentum esse quod pro documento obtrudunt Lutherani ac Protestantes. *D.* Obsecro, Domine, etiam atque etiam, vt facias mihi hanc demonstrationem, ne & ego, sicut multi alij Christifideles, incipiam vacillare. *M.* Christifideles non merentur dici qui infideliter custodiunt, quod tam fideliter *DISC.* *Quid de purgatorio ex scripturis demōstrari possit.*

fideliter traditum est, non solùm à Christo, verùm etiam ab Apostolis, & ab vniuersa insuper Ecclesia. Scripturas audi, Christus Matthæi 5. sic docet: Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in via cum eo, Dicens: Esto consentiens aduersario, non loquitur de maligno aduersario, qui circuit, quæreus quem deuoret, quia noluit Christus docere tali aduersario consentiendum, quin potiùs dissentiendum. Sed loquitur de fratre aduersante tibi in bonum, vel quia habet aliquid iustæ querelæ aduersum te quod reconciliatum conuenit, de quo præcedē, particula loquitur, vel quia cupit animā tuam saluā facere, instās opportunè importunè apud te, quò pœnitentiam agendo te exoneres ab his, quæ Deo tuo debes propter iniquitatem commissam. Qua sanè ratione nobis qui carò & sanguis sumus, proni in malum ab adolescentia nostra, aduersantur vniuersi qui Christum prædicant, ac bonum suggerunt, cupientes nos Deo lucrifacere. Nam omnis Euangelij prædicatio ab hoc themate incepit: Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum Dei. Dum es, inquit, cum eo in via (non quidem ea quæ ducit Bruxellam vel Antuerpiam, sed in via vniuersæ carnis, hoc est, dum nondū es mortuus, sed in peregrinatione hac, tendens paulatim ad mortē) ne forte tradat te aduersarius iudici (iustis suis querelis contra te, ea scilicet phrasi sermonis, qua dictum est ad Cain: sanguis fratris tui clamat ad me de terra, Genes. 4.) & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris (hoc est in locum vbi solent debita & malefacta expiari) Amen tibi dico non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem (omnium scilicet debitorum, etiam eorum quibus fratri aduersanti obæratus es.) (Vides ex doctrina Christi post cursum huius vitæ restare carcerem expiationis, pro iis qui in via vitæ huius nō fuerunt prorsus consentientes aduersanti sibi in bonum, salutis suæ caussa. Planè idem, sed paulò apertiùs dicitur Luc. 12. Cùm vadis cum aduersario tuo (quoniam querelæ illius qui affectibus tuis aduersabatur, sequuntur te eunte) ad principem (nempe Deum vel Christum qui est princeps regum terræ, & designatur hoc loco in nomine princeps siue magistratus, vti alij legunt) in via, hoc est, in peregrinatione vitæ huius, da operam liberari ab illo, id est, ab impetitione qua tibi propter salutē tuā aduersatur, ne fortè trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.

Scripturis probatur quòd purgatorius sit carcer expiationis.

rem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas. Tu fili facilè animaduertes hunc esse verum, ac germanum sensum verborum Christi, etiam si quidam ex veteribus paulò aliter interpretantur, si modò bene perpendas mecum hæc non esse verba proiicientis à facie sua in damnationem mortis, sed potiùs conseruantis in vitam, attamen sub rigore carceris, ad expiationem eius quod disciplina emē datum oportuit. Carcer enim à coercendo dicitur, non ab exterminando. Qui damnati sunt ad mortem, non vltra in carceribus detinentur, sed exterminantur in furcam. Qui verò deliquerunt, sed non prorsus hostiliter, aut adhuc debent pro peccatis anteà remissis, ij solent carceribus puniri ad emendationem, non autem iudicari ad mortem, aut exterminium. Habes præterea ad Philippen. 2. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Item, Apocalip. 5. Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Et ego flebam, quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum, nec videre eum. Et infrà eodem capit. Et vidi, & audiui omnem creaturam quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum. Ex quibus, rationabili argumento licet colligere, subtus terram quosdam genua flectere in nomine Iesu, spem habētes in eo, & pietate quadam animi tribuere sedenti super throno & agno benedictionem, honorem, gloriam, potestatem. Quales etiam ratione aliqua potuissent videri digni, aperire librum, sicuti & ij qui viuunt super terram: Eam sanè ob caussam quia in fide defuncti sunt, & dormierunt in Christo cum pietate, habentes optimam repositam spem perueniendi ad thronum gloriæ, vbi Deus sedet cum agno. Hi autem sunt in inferno, quia subtus terram: non vtique in inferno inferiori damnatorum. Non enim ille infernus, teste Esaia, confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Addit Psalm. In inferno autem (damnatorum scilicet) quis confitebitur tibi? Sunt igitur in inferno superiori, qui est locus purgatorius siue emendatorius saluandorum. Sed transeo ista vt veniam ad Apost. 1. Corinth. 3. Vbi dicit hoc pacto: Vt sapiens architectus fundamentum posui (tam scilicet in communi doctri-

Scripturis probatur quòd purgatorium sit ignis expiatorius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

na fidei, quàm in cordibus vestris ad pie viuendum secũdum Deum (alius autem superædificat) aut per doctrinam quam facit in Ecclesia, aut per incrementa virtutum in seipso) vnusquisque autem videat quomodo superædificet (siue in seipso, siue in Ecclesia credentium, quoniam de fundamento posito nihil est disceptandum) Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, qui est fundamentum structuræ quæ fit indesinenter in Ecclesia, fundamentum quoque ædificationis spiritualis in cordibus singulorum, per spiritũ fidei. Si filum orationis spectes, clarè videbis hoc voluisse Apostolum: Subiungit autem conditionalem dicens: Si quis autem superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, liguum, fœnum, stipulam, vnuiscuiusque opus manifestum erit. Et hoc quidem conditionaliter dixit. Quoniam non omnes superædificant lignum, fœnum, stipulam, cum auro, argento, &c. sed quidam superædificant aurum duntaxat, & argentum, & lapides pretiosos, vt fecerunt D. virgo Maria, Apostoli & sanctissimi illi, quibus omnis vita non erat nisi virtus mera, repurgatio carnis, & emendatio veterum delictorum, quæ fortè præfuerant. Alij verò mistim superædificant vtraque simul, vt faciunt passim plerique Christianorum. Multi autem ne fundamentum quidem retinent, tantum absunt à superædificatione, vt impij.

Quid intelligatur per aurũ, argentũ, & lapides pretiosos.

D. At, quomodo supra Christum ædificari possunt res materiales, aurum, argentum, lignum, vel fœnum? *M.* Non accipiuntur hæc propriè, sed metaphoricè, vt per aurum intelligatur quod optimum est in doctrina fidei, aut vita vnuiscuiusque: per argentum, quod eximiũ: per lapides pretiosos, quod vtique dignum est pretio remunerationis. Siquidem

Quid intelligatur per liguũ, fœnũ, stipulam.

metallorum optimum est aurum, argentum verò eximum, & inter concretas terræ glebas multi lapilli excellunt pretio. Per liguum verò, fœnum, & stipulam, intelliguntur ea quæ in doctrina fidei seu etiam vita vniuscuiusque, humano spiritu inuenta sunt secundum carnem, aut infirmitatem, vel iudicij defectionem, quale erat schisma Corinthiorum dicen-

1. Cor. 1. tium in doctrina fidei: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Christi. Et illud Petri increpantis Dominium dicendo: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Et illud duorum fratrum, Ioan. & Iacobi dicentium:

tium: Domine, vis dicamus vt ignis descendat de cælo, & deuoret ciuitatem istam? Et figmenta Iudith quibus impo- *Matt. 16.*
suit Holoferni. Mendacium denique obstetricum inter Ae- *Luc. 9.*
gyptios &c. quæ etsi veritatem aut vigorem habere videan- *Iudith. 11.*
tur, tamen vim ignis probantis sustinere non possunt. Vt sit sensus verborum Apostoli: Si quis in doctrina fidei superædificet, non solùm aurum, argentum, lapides pretiosos, id est, non solùm doctrinas, ac ritus viuendi mere diuinos, velut aptissima media caritatis, virtutisque interrenendæ, sed etiam liguum, fœnum, stipulam, id est, traditiones seu cultus quosdam minus idoneos fouendæ pietati, quinimò subinde non parum impedientes cursum caritatis. Sic in vita propria, si quis retento fundamento in corde suo, superædificet non solùm aurum, id est, puræ caritatis opera, Argentum, hoc est, aliarum virtutum officia, lapides pretiosos, id est, mores seu statum vitæ consultum in Euangelio, verùm etiam lignum, fœnum, stipulam, id est, opera quæ aut otiosa sunt, aut indiscreta, aut tarda nimis, aut aliàs secundum carnem, amorem seculi, inanem gloriam, vel præsumptionem (quomodo superædificant fere Christiani. De his dico, qui secum in die Domini fundamentum cum tali mista superædificatione adferunt) dies Domini probabit, vnuiscuiusque opus quale sit. Ideóque dixi conditionaliter. Si quis superædificet &c. Nec solùm probabit, sed & ignis purgabit exurendo, quidquid inest materiæ combustibilis. Nam prima proprietas ignis est comburere, proxima expurgare, tertia reddere nobilius quod incombustibile reperit, sicut aurum non comburit formæ, sed melius reddit ac splendidius. *D.* Et de iis qui non adferunt secum fundamentum quod est Christus Iesus, vt Iudæi, ac gentes. Item de iis qui licet credant, tamen longè sunt à Deo, vt hæretici, schismatici, & quotquot operantur iniquitatem, quid precor fiet? *M.* Iudæos, Gentiles, Saracenos, & cæteros eius notæ dies Domini non probat, neque ignis diei Domini purgat, sed vastat, sed interimit, quoniam qui incredulus est filio, iam iudicatus est. Similiter nec eos qui defecerunt à fundamento fidei per Apostasiam, aut hæresim, aut schisma. Item impios Christianos qui licet rectè credant, tamẽ in cordibus suis nõ afferunt secũ fundamentum quod est Christus, non probabit ignis diei Domini, sed vastabit geheuna dam-

Quibus non cõtinget purgatorium.

Infideles nõ habent purgatorium.

Hæretici & impũ Christiani nõ habent purgatorium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nationis, quoniam neque spiritum sanctificationis habent, neque fidem ad cor transeuntem, siue per dilectionem operantem, quibus solis Christus subsistit in cordibus iustorum, tanquam fundamentum vitæ Christianæ. *D.* Denique quid fiet de iis qui superædificarunt duntaxat aurum argentum, lapides pretiosos? *M.* Neque hos purgabit ignis diei Domini, quia non mistum vtraque, simul superædificarunt, sed probata tantum. Nihil enim aliud fuit vita illorum à tempore conuersionis, quàm aureum quoddam studium puræ caritatis, sanctissimaque disciplina veræ virtutis. Et si quid aliud fortè ingerebat deceptio Sathanæ, aut surreptio carnis, id statim indesinenter expurgabant fontibus lachrymarum, ac pœnitentiis iudicantes seipsos, præueniendo, ne iudicarentur à Domino. Adeóque purgatos reddebant proprios affectus ab his quæ sunt secundum carnem, & sanguinẽ, & mundi huius corruptionem, vt libera mente exclamarent: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Infelix, ego quis me liberabit de corpore mortis huius? Viuo enim iam non ego, verum viuit in me Christus. Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Si quid autem stipularum adhuc inhæreat tempore dissolutionis animæ à corpore, id aut mortis amaritudo exoquit, aut ignis diei Domini, mox adeóque subitò absumit, vt nulla sit talium mora in purgatorio. Nam stipula mox vt terigerit ignem, absumitur, quódque modicum est pro nullo reputari solet. At Christiani qui communem agunt vitã, miscentes bonis sanctisque operibus plerunque vana, curiosa, indiscreta, phantastica, reatus item ac rugas, seu cicatrices, & callos ex præeuntibus delictis, hos dico probat ignis diei Domini, quale vniuscuiusque opus sit. Si cuius opus manserit superans vim ignis, virtutis suæ nobilitate, mercedem accipiet æternæ retributionis. Si cuius verò opus arserit, detrimentum patietur, quia combustione expurgabitur. Ipse autem saluus fier, sic tamen quasi per ignem. Vides fili traditionem Ecclesiæ in nullo discrepare à verbis Apostolicis. Docet Apostolus non venire ad probationem & purgationem quæ est in igne diei Domini, nisi eos qui retento fundamento superædificarunt. Idem docet Ecclesia quòd non sit purgatorium aliquod, sed gehenna ignis pro infidelibus, hæreticis, schismaticis, & vniuersis impiis hominibus. Insinuat insuper Apostolus eos qui vel solum fundamentum asserunt, vel fundamen

Apostoli, Martyres, aliiq; sancti non habent purgatorium.

damentum cum superædificatione solius auri, argenti, & lapidum pretiosorum, non accipere vllam probationem & purgationem quæ fit in igne diei Domini. Idem credit & docet Ecclesia. Nempe infantes à baptismo morientes, Martyres item ac alios Sanctos non sentire purgatorias pœnas, sed mox euolare ad cælum: quapropter pro talibus nullas facit preces, neque publicas neque priuatas. Dicente Augustino: Iniuriam facit Martyri, qui orat pro eo. De alijs verò Christianis, vt Apostata & Ecclesia semper tenuit ac credidit, quòd non saluantur nisi prius probentur in igne diei Domini per pœnas purgatorias, vt audies. *D.* At quis est iste ignis, & vbi inuenitur? *M.* Non vtique est ignis tribulationis mundi huius, neque ignis qui præparatus est Diabolo & Angelis eius, aut ignis conflagrationis, qui præcedet ante Dominum in iudicio extremo, sed ignis diei Domini, siue ignis in quo reuelatur dies Domini post mortem vniuscuiusque. *D.* Etiam istud an scripturis probari posset? *M.* Hac ipsa scriptura Apostol. vt alias taceam. Ignis enim tribulationis mundi huius nunc est, & passim sentitur ab hominibus. At dicit Apostol. Dies Domini qui reuelabitur in igne, non qui nunc est in igne. Rursum dies septimanæ, & anni, non dicuntur secundum phrasim scripturæ dies Domini, sed potius dies hominum. Nam dies Domini est ille, qui peculiariter & secundum phrasim scripturæ Domini vocatur. Nempe in quo agit & retribuit Dominus, tacet ac patitur homo, qui est dies mortis vniuscuiusque, dies insuper extremi iudicij in quo redditur ratio villicationis, fitque retributio, vindicatio, atque iudicium pro meritis singulorum. Ratio autem, cur talis dies vocetur dies Domini, est: quoniam in illo die agit secundum beneplacitum suum Deus, patitur secundum merita sua homo. Quousque sanè dicitur dies hominis, quòd in eo agat homo vt lubet, vel bene, vel malè, iuxta beneplacitum suum. Est autem phrasis ista notissima apud vulgus, dum patres aut præpositi dicunt delinquentibus, Age fili, age vt lubet, erit aliquando dies meus. Quasi dicerent: Nunc tu agis quod lubet, veniet autem dies in quo ego agam quod velim, tu verò patieris quod nolis. Præterea non omnes saluantur per ignem tribulationis mundi huius. Nam vt boni, ita & mali, vt fideles, ita & infideles patiuntur multam tribulationem in hoc mundo: pereunt ta-

De quo igne intelligatur dictus Apostolus.

Quis dies dicatur dies Domini.

men horum plurimi. At Apostolus loquitur indefinitè (quod vim habet propositionis vniuersalis secundum Aristotelem) dicens. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, quasi diceret: Quicunque veniunt cum fundamento Christo & superædificatione ad diem Domini, purgandi in igne illius diei, salui erunt quasi per ignem. Omnes enim tales ceciderunt ad Austrum, Eccle.11. Omnes tales acceperunt dormitionem cum pietate, 2. Macha.12. Omnes sortiti sunt sepulturam iusti, Tob. 12. Nullus talis peccauit peccatum ad mortem vsque, 1oan.vlt. Eandem insuper ob causam non potest intelligi dictus locus Pauli de igne damnationis in inferno inferiori. Ratio est, quoniam in inferno nulla est redemptio. In igne autem purgatorij est certa salus, sed tamen per ignem. Præterea quod non potest intelligi de igne conflagrationis, patet ex eo quòd tunc salus vnicuiusque purgandorum deberet differri vsque ad diem iudicij extremi, quod suo loco demonstrabimus prorsus alienum esse. Relinquitur ergo intelligendus locus iste Apostoli de igne expiatorio, siue vt Apostoli de igne expiatorio, siue vt August. loquitur, emendatorio post mortem cuiusque discedentium de hoc mundo cum fundamento Christo, & mista superædificatione, vt iam diximus. *D.* Verùm an dictæ scripturæ, Matth.5. Luc.12. 1.Corint.3. reuera demonstrent esse locum, & ignem, quibus probet & purget Deus animas iustorum post hanc vitam? *M.* Per se quidem, hoc non demonstrant. Non enim loquuntur claro sermone de statu animarum post hinc vitam. Et aliam apud nonnullos patres recipiunt interpretationem. Cæterùm, vbi his adiunxerimus & alias scripturas, adiunxerimus insuper vniformem, Catholicam, veréque Apostolicam traditionem totius Ecclesiæ, vti infrà adiungemus, tunc demum surget huius rei sufficiens, plenáque demonstratio ex verbo Dei. Debes enim meminisse ex primo loco, verbum Dei tam loqui nobis in vetusta ac Apostolica traditione Ecclesiæ, quàm in scripturis noui ac veteris testamenti. *D.* Memini. Sed hoc precor, addeas vbi Patrum intellexerint dictum locũ Pauli de Purgatorio igne animarum post hanc vitam? *M.* Lege Enchiridion D. Augustini ad Laurentiũ. Lege insuper sermonem eius quartũ de cõmemoratione animarũ, & homiliã eius 16. lib. 50. homil. In primis autem Cõmentarium ipsius in Psalm 37. Domine ne

An Patres intellexerint verba Pauli de igne purgatorio.

ne ne in furore tuo, &c. ibi sic precatur. Non sim inter illos, quibus dicturus es: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Neque in ira tua emendes me, at in hac vita purgas me, & talem me reddas, qui iam emendato igne non opus sit, propter illos qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia ædificant supra fundamẽtum, ligna, fœnum, stipulam? Aedificarent autem aurum, argentum, lapides pretiosos, & de vtroque igne securi essent, non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui salui erunt per ignem. Dicitur enim: Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur: Saluus erit, cõtemnitur ille ignis. Ita plane, quãuis saluus per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid homo potest pati in hac vita. Lege præterea finem Commentariorum Hier. super Esaiam. Scripta quoque B. Gregorij. Potissimùm autẽ Originem super Hieremiam, Homi. 12. vbi sic habet: Si post fundamẽtum Iesu Christi, non solùm in tuo corde aurum, & argentũ, & lapidem pretiosum (si tamen habes aliquid auri vel argenti) superædificaueris, verum & ligna, fœnum, & stipulã, quid tibi vis fieri cùm anima seiuncta fuerit à corpore? Vtrũ nam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, vt poluas regnum Dei? An propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primùm propter ligna, ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum, vel stipulam. Hæc ille. *D.* At, Origenes dicitur fuisse in eo errore, vt crederet omnem hominem saluandum etiam à pœnis inferni, post certas quasdam nescio quas, annorum myriades. *M.* Est verum, sicuti Augustinus docet lib. 22. de ciui. Dei, cap. 17. Et nos infrà latiùs explicabimus. Veruntamen prædicta verba Apostol. haud secus interpretatus est Orige. atque nos exposuimus. Intelligit enim per aurum, argentum, lapides pretiosos, qualia nos intelleximus. Per ligna insuper fœnum & stipulam, intelligit peccata, aliáque facta secundum carnem, aut alioqui minus discreta, siue pura. Per ignem verò ignem aliquem probatorium animarum post hanc vitam, siue expiatorium & punitorium. Ne putes nos comminisci in scripturis enucleandis, quod non sit acceptum à Patribus etiam vetustissimis. Sed & illum perpende orationis, qua vtitur

Apostolus & videbis luce clariùs nos mihi dixisse, nisi quod consonum est vero, & germanum textui Apostolico. Aspulantur autem huic loco Apostol. & aliæ scripturæ, Esai. 4. & Malachiæ 3. Esaias enim sic dicit: Dominus abluet sordes filiarum Sion, id est, earum quæ ascenderunt montem Domini (sic enim interpretatur Sion) fide per dilectionem operante. Et sanguinem Hierusalem, id est affectiones carnales, siue secundum sanguinem, abluet in spiritu iudicij (quale exercetur à Domino, non solùm in cõsummatione seculi, sed etiam in morte vniuscuiusque) & spiritu ardoris (ardor verò est ipse æstus ignis.) Ecce coniungit Propheta iudicium Domini cum igne æstuante super animas eorum qui retinent secum fundamentum cum superædificatione mista. Malachias verò sic dicit: ipse est quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit (scilicet in die Domini, quæ est dies iudicij, quale fit, tam in morte vniuscuiusque, quàm in consummatione seculi) conflans & emundans argentum. Et purgabit filios Leui (id est, filios sibi copulatos per fidem ad eor transeuntem) Et colabit eos quasi aurum, & quasi argentum. Et erunt (scilicet post hanc purgationem) Domino offerentes sacrificia in iustitia (scilicet ante thronum Dei) seruientes ei die ac nocte in templo eius, (prout habes Apocalyp. 7.) Et placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. Hæc Malachias. Ne autem mireris nostram hanc interpretationem, ecce Augu. tractans locum istum lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 25. sic dicit: Ex his quæ dicta sunt, videtur euidentiùs apparere in illo iudicio (in quo scilicet sedet Dominus conflans & emundans) quasdam quorundam purgatorias pœnas futuras. Subdens eodem capite. Verùm ista quæstio de purgatoriis pœnis, vt diligentiùs pertractetur, in tempus aliud differenda est. *D.* Quin potiùs, Domine, audiui à quodam, Augustinum nullas admitteré pœnas purgatorias animarum post hanc vitam: sed tantummodo punitorias. *M.* Aut certè ille non dixit bene, aut tu eum intellexisti malè. Quoniam Augustinus libro 21. de ciuitate Dei, cap. 16. ac aliis locis manifestè admittit pœnas purgatorias animarum, ante illud vltimum tremendúmq; iudicium. Sed non admittit vllas esse pœnas purgatorias post extremum iudicium, aut in damnatis hominibus. Reprehendens cap. decimotertio eiusdem lib. Platonicos docentes

centes vniuersas pœnas, tam in hoc seculo quàm futuro esse purgatorias, & non nisi purgationis causa infligi. Docet quoque idem Augustinus super Psalm. loco supra allegato, esse post hanc vitam igues quosdam, alium æternum, alium emendatorium animarum. Verùm si est ignis aliquis post hanc vitam emendatorius, est & purgatorius. Quia emendatio fit expurgatione eius, quod diuinæ maiestatis oculis aliquo modo est ingratum.

Ignis purgatorius quomodo & à quibus purget seu expiet animas defunctorum.

CAPVT IIII.

DISCI. CAETERVM, ignis ille, quem verba Apostoli in effectu docent probatorium esse & purgatorium, à quibus obsecro purgat & expiat animas defunctorum? *M.* Hoc tibi facillimum erit intellectu, vbi priùs demonstrauero secundam partem promissi nostri, videlicet, remitti post hanc vitam peccata, solui debita, expurgari rugas seu cicatrices relictas ex præeuntibus peccatis, affectiones insuper carnis & sanguinis, & quidquid ligni, fœni ac stipulæ similitudinem habet. *D.* Peccata hîc commissa an remittantur post hanc vitam? *M.* Haud dubiè. Constat enim id clarè testimonio scripturarum vtriusque testamenti. Nam 2. Machab. 12. sic habes: Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Si exorandum pro defunctis eum ob finem vt saluentur à peccatis suis, si hoc quoque sanctum est, ergo quædam peccata soluuntur seu remittuntur post hanc vitam. Matth. verò 12. cap. sic dicit Saluator: Quicunque dixerit verbum contra Filium, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Quibus verbis aperte innuit Saluator quædam peccata remitti in futuro seculo, quod est post hanc vitam. Nam si nulla omnino culpa remittatur post mortem, quid opus erat addere neque in futuro? hoc testimonio vtitur B. Gregorius ad probandum purgatorium post hanc vitam, lib. 4. Dialogorum cap. 39. Eodem quoque vtitur Diuus Bernardus serm. 66 super Cantica aduersus quosdam hæreticos negantes purgatorium, qui se dicebant Apostolicos. *D.* Nunc denuò quærendum est mi-

Probatur peccata remitti post mortem.

hi, an omnia peccata cuiuscunque generis sint, remittantur post hanc vitam? Et venalia, & mortalia remittuntur post mortem, aliter tamen illa, aliter ista. Venalia, quoniam minutula sunt, nec repugnant ex diametro caritati, ideo fiunt hic, ita & post mortem possunt inesse etiam secundum culpam, ac reatum homini pio, cui fundamentum Christus est in corde. Et contrahuntur subinde multa venalia tempore infirmitatis, etiam sub ministerio sacramentorum, & in ipso sæpe agone mortis, per insufficientem reuerentiam ad sacramenta, per impatientiam, per nimium affectum ad vxorem, ad proles, ad bona mundi huius, & id genus alia. Cuiusmodi peccata, quoniam non expurgantur ante mortem, ideo expurganda veniunt post mortem igne purgatorij, & quoad culpam seu maculam, & quoad reatum, priusquam sit ingressus in sancta sanctorum. Quia non intrat in illam cælestem Hierusalem aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium. Si quæris quare non expurgantur minutula illa peccata efficacia sacramentorum, vel ipsa mortis amaritudine? Iam causam dixi. Quia sæpissime contrahuntur sub sacramentorum sumptione, & in ipso agone seu articulo mortis. Qui mundus est, inquit Saluator, non eget nisi vt pedes lauet, hoc est, affectus quibus velut pedibus fertur in hoc vel illud. Itaq; mundus ab opere iniquitatis, potest egere repurgatione ab indeliberatis, otiosis, aut indiscretis affectibus, & ante mortem, & in morte, & post mortem. Peccata verò mortalia simpliciter expiatur seu soluuntur post hanc vitam, sed quò ad reatum tantùm, hoc est quoad pœnas aliquas eiusmodi peccatis debitas. Non autem quo ad culpam aut maculam. Ratio est, quoniam culpa mortalium non patitur secum caritatem, vestem nuptialem, seu Christum inhabitantem. Quæ enim conuentio Christi ad Belial, lucis ad tenebras? At reatus quidam mortalium peccatorum stare possunt cum gratia Dei, & reconciliatione post dimissam culpam, vti luce clarius demonstratur in Davide 2. Reg. 12. In populo Israëlitico Deutero. 1. In Moyse & Aaron, Numerorum 20. & Deuter. 1. De reatibus autem mortalium peccatorum non dilutis, seu expurgatis congrua satisfactione ante mortē, intelligi potest, tam illud Saluatoris: Amē amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimū quadrantem, Matth. 5. Luc. 12. quàm illud Macha.

Quam venialia, quàm remittuntur post mortē.

Quomodo remittantur mortalia post mortē.

San

Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Nam si tibi mentio etiam de grauibus peccatis, vt est ibidem videre. Posti emo, sicut frequens vulneratio relinquit in carne cicatricum deformitates, etiam vulneribus probe curatis. Item, sicut longo vsu operādi, calli contrahuntur in manibus, rugæ in facie ita longo vsu peccandi obducitur anima callis ac rugis, & sæpius ista peccatis, nō potest non habere cicatricum maculas. Quæ haud dubiè non statim recedunt recedente peccato quoad culpam, prout quisque nostrum experitur facile in semetipso. Nam etsi per confessionē sit culpa remissa, tamen malæ illæ habitationes peccandi seu calli, non nisi multa sedulitate contrariisque exercitiis tolluntur. Eiusmodi ergo cicatrices, prauos habitus, callos, ac rugas expiat ignis purgatorius ab animabus defuncto rum. Siquidem Christus, vt habet scriptura, exhibebit Ecclesiam suam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi. Neque intrabit in illam cælestem Hierusalem aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium. Prædicta autem, & maculant, & abominabilia sunt in oculis ciuium cælestium: Verùm & hoc addere debeo, quod Apostolus dicit per tropum 1. Corinth. 15. Caro enim & sanguis regnum Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptelam. Certum est non voluisse hoc loco docere Apostolum, quòd substantia carnis & sanguinis non possidebunt regnum Dei, alioqui & sibiipsi, & Christi resurrectioni contrarium docuisset, sed hoc voluit docere, quòd caro prout hic est dispositа, lubrica, passibilis, opaca, carnales item affectiones animæ ad suauia oblectamenta carnis quibus anima velut caro afficitur, regnum Dei non possidebunt. Sic & sanguis, prout hic est dispositus, siue affectiones hominis propensi nimium ad sanguinis propaginem, parentes, proles, vxorem vel cognatos, regnum Dei non possidebunt. Sed si fiat in morientibus eiusmodi affectiones carnis & sanguinis, vt sunt plerunque experientia teste, expurgatas illas oportet igne purgatorij, ante ingressum in regnum Dei. Quoniam caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Vt igitur satisfaciam quæstioni tuæ. Ab animabus defunctorum expiat ignis purgatorius peccata venalia, reatus quoque seu debita peccatorum mortalium, affectiones insuper secundum carnem & sanguinem, denique & cicatrices, rugas

Reliquiæ peccatorum expiantur ab anima post mortē.

Ephe. 5.

Apoc. 25.

gas, callos, siue prauos habitus relictos in anima, ex præuio peccandi vsu. Nunc quid tibi apparet fili, nihilne inuenitur in scripturis de Purgatorio? *D.* Multum per omnia. Imò vniuersa quæ hucusque credidit & docuit mater nostra Ecclesia. Nempe quod sit ignis non huius temporis, sed diei Domini probans & expians, sicut docuit in loco prælegato Apost. quòdque sit carcer ad expiationem debitorum, sicut insinuauit docendo Christus, Matth. 5. Luc. 12. Item quòd post hanc vitam in illo igne ac carcere remittuntur peccata, soluuntur debita, eluitur insuper macula, & quod abominationem facit. Postremò, quòd non habentur digni probatione & expiatione illa, quæ fit in Purgatorio, nisi Christiani cum pietate dormitionem accipientes, hoc est, Christianè morientes. Nec tamen illi omnes sustinebunt pœnas purgatorias, quia non infantes à baptismo morientes, non Apostoli, non Martyres, aliique sancti plenè purgati ante mortem, planè conformiter dictis Apostoli 1. Corinth. 3. *M.* Interim fili persuasum tibi habe paucissimos Christianorum, exceptis paruulis, hinc transire ad cælum sine purgatorio. Plerique enim habent mistam superædificationem: in multis insuper ad extremum vsque offendimus omnes. Et si dixerimus (etiam in articulo mortis, dum hinc migrandum est) quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Nunc differamus paululùm, de cura pro mortuis agenda. In qua materia simul explicabimus, & alias scripturas, quæ aliquantulum clariùs pertinentiúsque demonstrant, quòd animæ piè morientium possint post mortem, & debent iuuari nostris hic viuentium suffragiis, aliisque pietatis officiis. Quibus demonstratis, fit mox lucè clarius animas morientium cum pietate, detineri ad tempus, eo in loco ac statu, in quo istis egent, istisque iuuari possunt. Quem locum ac statum Ecclesia consueto vocabulo appellat Purgatorium. Quibus omnibus exinde subiiciemus vetustissimam veréque catholicam huius doctrinæ traditionem, vt tandè plenè sit demonstratum, quod in hac materia credidit semper, ac docuit vniuersalis Ecclesia.

Quàm cèue niat doctrina Ecclesiæ de Purgatorio cum scripturis sacris.

1. Cor. 3. Iacob. 3. 1. Ioan. 1.

De

De cura pro mortuis agenda.

CAP. V.

CONCILIVM Florentinum sub Eugenio 4. celebratum, pro vnione Græcorum, clare definit, quod nos partim iam diximus, partim dicturi sumus, dicens: Si verè pœnitentes in Dei caritate discesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis & omissis satisfecerint, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, aliáque pietatis officia, quæ à fidelibus fieri consueuerunt secundum Ecclesiæ instituta. Hæc Concilium. *D.* At promiseras te scripturis demonstraturum, quòd hæc iam dicta, animabus defunctorum prodessent. *M.* De orationibus viuorum an prosint defunctis, audi precor scripturam vtriusque testamenti, 2. Machab. 12. sic infertur: Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et Angelus Domini ad Tobiam, inquit, hoc modo: Tobia, quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, ego obtuli orationes tuas Domino. Priori loco dicitur sanctum esse, & salutare exorare pro defunctis. Ex posteriori verò loco certum est, & sanctos Dei homines orasse pro mortuis, & Angelis Dei curæ esse offerre Deo orationes viuorum pro defunctis. Itaque indubiè prosunt, & non solùm prosunt defunctis, sed & vtiles sunt viuis easdem offerentibus. Quoniam hac pietate meruit Tobias sibi consolationem Angelicam. & Machabæus dicit cogitationem orandi pro defunctis salutarem esse. Est enim species misericordiæ. Omnis autem misericordia facit locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Dicet præterea Saluator in iudicio extremo: Amen amen dico vobis, quàm diu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Quod dictum Domini satis irrefragabiliter testatur, officia defunctis fratribus impensa vsque ad diem iudicij extremi grata esse & meritoria vitæ, quia dicit, quàm diu. Est tamen in nouo testamento, & aliud planè viuum huius rei testimonium, 1. Ioā. cap. 5. vbi sic habet: Scimus quia audit nos Deus quidquid petierimus, scimus quia habemus postulationes nostras, quas postulamus

M. AGI. Definitio Cœcilij Florentini.

Scripturæ probatur quòd orationes viuorum prosunt defunctis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus ab eo. Ergo qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, hoc est peccatum non durans ad mortem vsque, oret pro illo. Nam peccatum ad mortem non potest hic intelligi peccatum mortale: quoniam indubie pro illis orandum est qui peccant mortaliter. Sed peccatum ad mortem, est peccatum in quo homo perseuerat ad mortem vsque. Qui ergo scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita non peccanti ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt quis rogetur. Omnis iniquitas est peccatum, indubie mortale, & est peccatum ad mortem scilicet peccatum finalis impœnitentiæ, & quoduis mortale habens sibi coniunctam finalem impœnitentiam. Hoc loco de Iudæis & Gentilibus nihil curæ est Apostolo: tantùm de fratribus loquitur, hoc est, Christianis, quorum alij licet peccent, non tamen manent obdurati in peccato ad mortem vsque, sed pœnitent commutantes vitam in melius ante articulum mortis, alij peccant, & continuò perseuerant in peccando ad mortem vsque. Nequaquam autem sciri, hoc est, certò cognosci potest, an frater peccauerit peccatum ad mortem vsque, nisi postquam expirauit animam, quia quàm diu spiritus hos alit artus omni momento pœnitere potest. Si ergo quis sciat fratrem peccare peccatum, & videat impœnitentem manere ad mortem vsque, non mando, neque constituo, vt pro illo orer. *D.* At particula illo, dum dicitur pro illo, refert in textu non peccantem, sed peccatum, vti probatur ex Græco textu. *M.* Esto, Pertude enim est. Quia non dicit Apost. orandum, vel non orandum pro peccato, nisi per relationem ad peccantem: non enim vult orandum vel non orandum pro peccato, sed pro peccante peccatum. Si videat peccantem ad mortem vsque, non oret quis pro eo. Verùm si videat signa pœnitentiæ ante expirationem animæ, pro illo, dico, oret. Hoc est ordino & constituo vobis vt pro illo fiat oratio, & dabitur illi vita, scilicet beatitudinis, quæ est in regione viuorum, extra angustias mortis. Nam vita quam viuunt animæ in pœnis purgatoriis, mors potiùs dicenda est quàm vita. Hanc Apost. ordinationem obseruauit Ecclesia Catholica à temporibus Apost. vsque in præsentem diem, adeò vt nunquam faciat officium exequiarum pro Iudæis, ac Centribus: quia moriuntur in infidelitate sua, peccantes peccatum ad mortem vsque. Non etiam

Quod sit peccatum ad mortem.

Orandū pro fratribus, q non perseuerãt in peccatis, vsque ad mortem insequè.

Constitutionem Ioãnis Apost. de orando pro fratribus defunctis semper obserua uit Ecclesia Catholica.

etiam pro illis Christianis, qui seipsos crudeliter interimunt laqueo, gladio, vel vndis, neque pro hæreticis, schismaticis, vsurariis, & aliis publicis peccatoribus, nisi videat signa veræ pœnitentiæ ante mortem. Quæ nisi videat, scit eos peccare peccatum ad mortem, quare iudicat pro eis, neque publicè, neque priuatim orandum. Porrò pro aliis fratribus orat, tam publicè quàm priuatim, quantumcunque etiam enormiter peccauerint, modò Christianè moriantur, confugiendo ad consilia Christi, pœnitentiam scilicet, & confessionem, aliáve sacramenta in vtroque insequendo exactè traditionem Apostolicam Ioannis Euangelistæ. *D.* An temporibus Apostol. fecerint publicas orationes pro defunctis? *M.* Quod docuerunt Apostol. hoc indubiè & fecerunt auditores eorum. Nam discipulus Pauli, Dionysius Areopagita contemporaneus Apostolis testatur cap. 6. Eccles. Hierarchiæ suæ dicens: Accedens venerandus antistes precem super mortuum peragit, & suo deinceps ordine qui astant omnes precantur diuinam clementiam, vt cuncta dimittantur per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eúmque in lucem statuat, & regione viuorum, simúlque peragitur officium missarum, vt infrà probabimus. Nec alio modo nunc facit Ecclesia, quam tunc temporis fiebat. Nam qui primus est inter sacerdotes, prior orat super mortuum: deinde qui astant omnes, omnésque dicunt amen. Vt est videre in officio funeris. Post Dionysiũ Tertullianus de exhortatione castitatis pag. 581. expressè meminit annuarũ precum, & oblationum pro defunctis. Post Tertullianum verò B. Ambros. ante annos mille ducentos similiter testatur nobis, vsque ad sua tempora diligenter obseruatos fuisse in Ecclesia, tertiũ, septimum, trigesimum, quadragesimum dies pro defunctis, in oratione suasuper obitu Theodosij Imperatoris dicens: Alij tertium & trigesimum obitus diem, alij septimum, & quadragesimum obseruare consueuerunt, & vtraque obseruatio auctoritatem habet, qua necessarium pietatis impletur officium. Item in tractatu suo de fide resurrectionis. Die, inquit, septima, ad sepulchrum redimus, qui dies symbolum est futuræ quieteris. Ex quibus dictis patrum, qui Apostolis vicini fuerunt, clarè cõstat, vetustissima obseruatione Ecclesiæ hucusque productum esse, quòd amici & cognati cũ vicinis defuncti, conueniant ad preces & diuina peragenda mox post expirationem

A tẽporibus Apost. oratiũ est pro defunctis.

Dionysius Areopagita.

Tertull.

Ambros.

De exequijs, septenaria, trecenaria, annuersaria memoria defunctorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pirationem animæ, vel ante, vel in ipsa adhuc sepultura eius, quod nos exequias, vel funus nominamus. Rursúmque conueniant die septimo ad iterandum orationem, pieratisque officium super eodem defuncto, quod vulgò septenarium appellamus, deinde trigesimo die, quòd tricenarium vocamus. Necnon & annuo, subinde mortis die cõuenimus ad orationem, quod anniuersarium dicimus, commendantes Deo religiosè deuotisque precibus animam defuncti. *D.* Nihilne inuenitur in scripturis sacris de exequiis, septenario, tricenario, ac anniuersario, vt vocamus? *M.* Omnino: & quidem in capite scripturarum, Genes. 23. habes de officio funeris, hoc est, exequiarum, quod religiosè impendit Abraham vxori suæ Saræ prostratus in fletu & oratione. Dicitur enim ibidem: Cúmq; surrexisset ab officio funeris locutus est, &c. Similiter Genes. 50. cap. habes, quòd filij Israël celebrauerunt exequias patris sui Iacob, planctu magno, & vehementi impleuerunt septem dies. Et ibidem inuenies quòd Aegyptus fleuit Iacob patrem Ioseph defunctum septuaginta diebus. Sic quoque Deuteron. 34. legimus quòd filij Israel fleuerunt Moysen defunctum triginta diebus in campestribus Moab. Ecce manifesta mentio exequiarum siue officij funeris, septimi, siue septenarij, trigesimi, siue tricenarij, & septuagesimi in scripturis sacris: idque ante omnem legem scriptam, Spiritu Dei sancto suggerente piis hominibus, quòd officium pietatis impendi debeat defunctis aliquanto tempore, vel septem, vel triginta, vel septuaginta diebus. Cùm autem difficulter posset populus continuò vacare ab operibus suis quoties cognati funus vel vicini curandum est, obtinuit tandem consuetudo vt saltem septimo vel trigesimo vel quadragesimo die, vel singulis mensibus & anniuersario mortis die iterato, ac sæpius conueniant ad preces, & diuina peragenda super defuncto in refrigerium animæ eius. Fili non potest aut vanum dici, aut nouitium, quod tanto tempore fletit, & radicem habet in scripturis. Ante centum annos abiurarunt Græci hanc hæresim, videlicet: quòd suffragia viuorum non prosunt defunctis, idque in concilio Florentino. Sed & in concilio Carthaginensi quarto, cap. 95. Item in concilio Valensi cap. 2. Tertiò, in concilio Agathensi damnantur omnes qui retrahunt populum à suffragiis viuorum pro defunctis.

Quid habeat scriptura de memoriis defunctorũ certis diebus peragendis.

De luctu peragẽdo super defunctum.

Damnãt cõcilia Ecclesiæ eos, qui retrahũt populum à suffragijs pro defunctis.

In

In tremendis mysterijs seruandas esse memorias defunctorum, & ipsam oblationem in Missis debere fieri pro defunctis.

CAPVT VI.

DISCI.

NIHIL adhuc probatum est de sacrificio Missarum, an sit offerendum pro defunctis? *M.* Habuit vetus testamentum certa quædam sacrificia, habet & nouum testamentum sua. Inter quæ primas tenet sacrificiũ missæ. Testantur autem biblia nostra de vtrisque, quod vtiliter offeratur pro defunctis. Iudas Machabæus eximie sanctus, considerans populum suum peccasse, interfectisque multis eorum qui se piè commendarant Deo ante pugnam, Misit, inquit textus, duodecim millia dragmas argenti Hierosolymam offerri pro peccatis interfectorum sacrificium (Nota offerri sacrificium) benè & religiosè cogitans de resurrectione mortuorum &c. 2. Macha. 12. Hoc in veteri testamento. In nouo autem testamento ipse Saluator noster primum suum sacrificium seu oblationem quam fecit in ara crucis, qua & consummauit vniuersa, obtulit pro viuis simul & defunctis, tam pro istis quàm pro illis, vt patet Matth. 27. *D.* Nunquam legi hoc eo loco, attamen non indiligens fui lector illius capitis. *M.* Non verba textus, sed effectus oblationis in cruce ibidem descriptus, rem quam dico, manifestè demonstrat. Nam Domino in sacrificio illo crucis expirante animam suam, centurio, & qui cum illo erant, compungebantur corde virtute illius oblationis, dicentes: Verè hic homo filius Dei erat, & percutientes pectora sua reuersi sunt in ciuitatem. Vidésne fructum illius sacrificij in viuis personis? Audi nunc vlterius de mortuis. Et monumenta, inquit textus, aperta sunt, & multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Haud dubie virtute Missæ illius quam tunc fecit Christus. Nam Missa erat oblatio illa Christi in ara crucis, sicut suo loco declarabimus. Obtulit ergo Christus primitias suas pro viuis & defunctis. Sed & potestatem dedit ac mandatum Apostolis faciendi hoc ipsum quod tum temporis fecerat ipse, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Facite hoc quod ego facio, accipite panem, consecrate, offerte pro viuis, & defunctis, sicut iam nũc me ipsum Christo.

Probatur quòd sacrificia Missarũ prosunt multis.

Oblatio in cruce facta fuit tam pro defunctis, quàm pro viuis.

Potestas offerendi pro defunctis data Apostolis à Christo.

V

ofero pro eisdem, vti effectus docebit. Si Christus obtulit primum sacrificium Missæ pro viuis & defunctis. si insuper idem faciendi potestatem, & mandatum dedit Apostolis, si denique ritum offerendi solennia Mysteria pro defunctis semper, & per omnem vbique orbem terrarum constanter obseruauit Ecclesia Catholica, quo ausu, quáve temeritate audebimus dicere sacrificium Missæ non prodesse defunctis? D. Sed postremum hoc vnde constat? M. Constat, partim ex vniuersali traditione, quia sic semper omnes ætates Ecclesiæ, sic vbique per omnem angulum Christiani orbis fit, factúmque est ab initio, ad hæc vsque tempora. Partim ex scriptis sanctorum Patrum. Nam B. Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda capit. 1. sic ait: In Machabæorum libris legimus pro mortuis oblatum fuisse sacrificium: sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad altare eius funduntur, locum suum habet etiam commendatio defunctorum. Hæc Augustinus. Ne autem quispiam existimet consuetudinem hanc offerendi pro defunctis, de qua loquitur Augustinus, obrepsisse, aut leui alioqui momento introductam: Ostendam tibi ex probatissimis Patribus & vetustatem eius, & causam. Tertullianus temporibus Apostolorum vicinus, lib. suo de Corona militis refert, oblationem pro defunctis inter eas consuetudines quibus Apostolicam tribuit auctoritatem. Item Chrysost. homel. 41. in priman ad Corinth. epistolam, docet: Spiritus sancti ordinatione factum esse, quòd sacerdotes Græcorum in Missa orent, & clament ad Dominum pro fidelibus defunctis. Idem homel. 69. ad populum Antiochenum, docet sancitum esse ab Apostolis, & id non temerè, vt in tremendis mysteriis, defunctorum agatur commemoratio, docens hunc ritum in Græca Ecclesia semper fuisse obseruatum. Sciuerunt enim Apostoli, quod addit pro causa, illis inde multum contingere lucrum, multam vtilitatem. Cùm enim constiterit populus extensis manibus, & tremendum proponatur mysteriũ, quomodo Deum non exorabimus pro his, scilicet defunctis, deprecantes. Hæc ille. Beatus insuper Ambrosius in epistola consolatoria ad Faustinum super sororis suæ obitu, hortatur animam eius oblationibus Deo cõmendare. Sed & Epiphanius

Augusti. Consuetudo faciendi memoriam pro defunctis in Missa tẽpore Augusti.

Tertull. Consuetudo offerẽdi pro defunctis habet Apostolicam auctoritatem.

Chrysost. Spiritus sancti ordinatione factũ quòd in Missa oretur pro defunctis.

Sãctum ab Apostolis quòd in Missa fiat memoria defunctorum.

Ambrosius.

Epiphanius

mus lib. 3. contra hæreses dicat Aerium eo quod memoriam pro defunctis in Missa faciendam negaret, dicens, quod Ecclesia perficiat hoc, necessaria à Patribus accepta traditione, Dicat etiam eundem Aerium, idque ob eandem hanc causam, D. August. lib. suo de hæres. 53. quod Arrianorum addidisset hæresibus & hoc, videlicet, nõ oportere orare pro defunctis, oblationemve offerre. Denique Ioannes Damascenus in ser. quem scripsit de iis qui hinc in fide migrarunt, asserit Apostolos edixisse, hoc est, mandasse (edictum enim & mandatum vnum sunt) vt in tremendis, vitalibúsque sacramentis, hoc est, in Missis haberetur memoria eorum qui fideliter obdormierunt. Ostendens toto illo sermone, hanc tunc temporis acceptã, generalémque fuisse totius Ecclesiæ cõsuetudinem. Vt autem resumam vim argumenti: Si consuetudo offerẽdi pro defunctis obtinet auctoritatem Apostolicam, sicuti Tertullianus docet: si ab Apost. sancitum est, & Spiritus sancti ordinatione factum, vt memoria habeatur defunctorũ in Missa, vti Chrysost. asserit: si sic edictum est ab Apost. vt affirmat Damascenus: si Ecclesia necessaria hoc à patribus accepta traditione perficit secundũ Epiphanium: si hæreseos damnant idem Epiphanius & Augustinus Aerium quòd contrariũ docere præsumpsisset: si denique D. Aug. lib. suo de cura pro mortuis agẽda, item in Enchiridio ad Laurentiũ. Item in responsione ad quæstiones Dulcitij, insuper de verbis Apostoli serm. 32. vrget vniuersitatem Ecclesiæ sui temporis: vrget & illud Mach. 12. Sancta ergo &c. vrget præterea consuetudinem ab antecessoribus acceptam: vrget denique pium sanctæ Monicæ matris suæ votum, quæ moriens memoriam sui ad altare Christi fieri desiderauit, ligans animam suã vinculo fidei ad pretij nostri Sacramentum: Si hæc inquã, & similia vrget August. in libris suis prædictis, vt persuadeat orationes faciẽdas oblationésque pro defunctis, ostendens quousque, & quibus defunctorum animabus idipsum prodesse possit, profectò valde temerarius iudicari debet, qui à tali tanquam demonstrata doctrina fidei, vel latum culmen audet discedere. Antiquissimum igitur est & Apostolicum, imò Euangelicũ quod nunc fieri videmus inter Missarũ solennia, vt sicut ante oblationem fit memoria viuorum, quia Christus antequam offeretur in cruce, totum se impenderat vinis, ita post oblationẽ, defunctorum fiat memoria, eò quòd Christus postquam se

Aerius dãnatus est hæreseos, eò quòd negaret memoriã defunctorũ faciendã in Missis.

Augusti. Damasc. Edicto Apostolico statutum, vt in Missis haberetur memoria defunctorum.

Generalis cõsuetudo offerendi pro defunctis tempore Damasceni.

Vis argumẽti ex traditione.

Antiquissimũ est & verè Apostolicũ, facere memoriã sanctorũ in Missa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

obtulerat in cruce, mox descendit ad inferna, causſa liberandi defunctorum animas. De quo dicemus fusiùs libro quinto in tractatu de sacrificio Missæ.

De eleemosynis factis pro animabus defunctorum: & qua ratione prosint defunctis opera viuentium, quæ nõ sunt gesta ab ipsis defunctis in corpore suo.

CAPVT VII.

M. AGI. RESTAT vt aliquid dicamus de distributionibus eleemosynarum quas faciunt pij homines pro animabus defunctorum, an quidquã prosint eisdem. *D.* Fiducia magna, inquit Tobias, coram Domino eleemosyna omnibus facientibus eam. Verum an in ea sit fructus aliquis iis pro quibus fit, necdum legi. *M.* Parum igitur attente legisti cap. 4. Tobiæ. Quoniam ibidem, vtpote vir sanctus, & pijssimus in defunctos, docet filium suum dicens: Panem tuum, & vinum super sepulturam iusti constitue, id est super sepulturam eius qui cum pietate dormitionem accipit (quod nunc diceretur, eius qui Christiane mortuus est) & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus, scilicet, vt sit tibi quod in refrigerium mortuorum distribuas. *D.* Quorsum hoc, super sepulturam? Et quomodo constituuntur panis, & vinum super sepulturam? *M.* Phrasis est dicendi, constitue super sepulturã, quasi diceret statim post mortem, dum adhuc sit sepultura iusti, distribue in refrigerium eius panem tuum, & vinum egenis, quo tua misericordia erga proximum excites viscera misericordiæ Dei super illum. Obserua hic dici, super sepulturam, non autem super sepulchrum. Quia expedit statim post obitum priusquam adhuc humatio defuncti completa sit, largas facere distributiones eleemosynarum pro refrigerio animæ ipsius. Et certè ab initio in hac vsque horam, non ex fictione aliqua, sed ex consilio Tobiæ, & Spiritus sancti suggestione sunt in exequiis defunctorũ distributiones eleemosynarum, per omnem vbique Christiani orbis Ecclesiam. Hunc autem morem distribuendi eleemosynas pro defunctis fuisse obseruatũ ab initio in Ecclesia, velut gratum Deo, & illis vtilem, fit manifestum ex vetustissimis patribus. Nam Clemens Martyr contemporaneus Apostolis, in suo compẽdiolo commemorat tum temporis in pretio fuisse, & commend

Eleemosynæ dãdæ pro defunctis.

Quid sit panem ac vinũ constituere super sepulturam defuncti.

A tempore apostolorũ sũt exequiæ & distributiones eleemosynarum pro defunctis.

Clemens.

commendatione dignum, visitare infirmos, sepelire mortuos, & diligenter eorum exequias peragere, pro eisque orare, & eleemosynas facere. Item D. Augustinus vt cæteros taceam, anno post Christum 437. in suo Enchiridio ad Laurentium capite 11. sic scribit: Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt qui dum viuerent, vt hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem, nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est vero talis in bono, vt ista non requirat, & est rursùs talis in malo, vt nec his valeat, cùm ex hac vita transierit, adiuuari. Quocirca omne meritum hìc comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem se speret, quod hic neglexit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est: Omnes enim astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum sive malum. Quia etiam hoc meritum sibi quisque cùm viueret in corpore comparauit, vt ei ista possent prodesse. Non enim omnibus prosunt, & quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ quam quisque gessit in corpore? Cùm ergo sacrificia, sive altaris, sive quarumcunque eleemosynarũ pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt, pro non valdè malis propitiationes sunt, pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt aut ad hoc prosunt, vt plena sit remissio, aut certè vt tolerabilior fiat ipsa condemnatio. Hæc Augustinus loco præallegato. Habes eadem lib. de cura pro mortuis agẽda. capit. 1. & 18. Ex quibus annotabis: Primò, quòd pietas distribuendi eleemosynas pro defunctis, vt nunc, ita & tempore Augustini in vsu fuit eãsque prodesse defunctis ad duo, scilicet vt plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa, quam patiuntur, damnatio, sicut ad eadem conducunt orationes, & oblationes. Secundò annotabis quod eleemosynæ viuentium, orationes, & oblationes non prosunt omnibus defunctis, sed tantùm illis qui idipsum meruerunt ante

Augustí.

Quibus defunctis prosint eleemosynæ, oratio nes, & sacrificia p ipsis facta.

Distinctio quæ vtilis Augustí nus valdè notanda.

Tria sunt diligenter annotanda ex verbis Augusti.

Primũ.

Secundum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortem, vt sibi prodesint ea quæ post mortem. D. Et quibus id medijs meremur in hac vita? M. Eo ipso, quo efficimur viua membra in corpore Christi, sicque eiusdem dignamur, dignissimus post mortem iudicio eorum, quæ à reliquis membris eiusdem corporis præstari potiunt. Naturalissimum enim est, vt singula membra de alterorum membrorum eiusdem corporis functionibus, & beneficijs sentiat mutuum subsidium, gaudeátque, vti habes 1. Cor. 12. Potissimum autem id meremur operibus caritatis in hoc mundo impensis religiosa pietate in alios, cum viuêtes, tũ ante nos defunctos, dicente Saluatore: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiãt vos in æterna tabernacula. Quo sane loco si bene perpendas, & ipsam parabolam inductam, & applicationem eius, videbis quod homo beneficia largitione facultatum Domini Dei sui, quarum est dispensator, efficiat, siue mereatur, vt cùm defecerit ab hac vita possit adiuuari beneficentia illorum in quos ipse beneficus antea extirit. Cuius viuum quoddam exemplum habes Act. 9. vbi Dorcas defuncta ad instantiam viduarũ ac pauperum ostendentium Petro tunicas quas faciebat illis dum viueret, obtinuit beneficium resuscitationis à mortuis, merita, per eleemosynas quas fecerat viuens, vt sibi prodessent post mortem pia vota illorum viuentium quibus benefecerat. Si verò pia vota viuentium, intercessiones, & factarum eleemosynarum ostentationes, seu præsentationes commouent diuinam misericordiam super defunctum, multò vtique magis debent commouere eleemosynarum largitiones, simul ex eiusmodi votis in refrigerium illorum factæ. D. Et vbi habet Dominus, quòd eleemosynæ factæ à quopiam, prosint aliis qui non fecerunt eas? M. Manifestè id docet Act. cap. 10. Nam eleemosynæ & orationes Cornelij Centurionis, non tantùm profuerunt vni Cornelio, sed & omnibus domesticis eius, cognatis insuper, & necessarijs, vt simul cum ipso fideles fierent, tamen non fecerant ipsi eleemosynas, & orationes, sed tantùm Cornelius, haud dubiè pro se, & suis, vt mererentur simul ad gratiam salutis peruenire. Porrò si profuerunt illis domesticis, ac cognatis nondum Christo incorporatis: quanto magis illis possunt prodesse defunctis, qui nobiscum sunt viua in eodem corpore membra Christi, habentes eundem Spiritum Dei nobiscum. Tertiò, notabis ex præmissis Augustin. dictis, quòd doctrina qua docemus prodesse defunctis viuentium suffragia, eleemosynas insuper, & oblationes, neutiquam aduersetur doctrinæ Pauli, qua docet quod quisque recipiet à Deo prout gesserit in corpore suo. Quoniam defuncti etiam illa bona quæ pro ipsis fiunt post mortem, aliquo modo gesserunt in corpore suo. Primò, quia in corpore suo dum viuerent, meruerunt, vt hæc sibi prodessent post mortem. Secundò, quia opera viuentium quæ fiunt pro defunctis, fiunt in corpore mystico Ecclesiæ, cuius ipsi defuncti & sunt, & fuerunt viua membra, quapropter talia sunt aliquo modo & defunctorum opera, in suo ipsorum corpore gesta. Sicuti merita capitis nostri Christi, sunt aliquo modo nostra & defunctorum, quamdiu viua ipsius membra manemus. Nam si non est aliquo modo meum, quod geritur ab aliis commembris meis, in gratiam & vtilitatem meam: quomodo vere potest dici, esse in Ecclesia communionem sanctorum? Aut quomodo vere dixit Propheta: Particeps ego sum omnium timentium te Domine? Habes fili ex scripturis & vetustissima Patrum traditione, Primò, quod orationes viuentium: secundò, quòd sacrificium Missarum: tertiò, quòd distributiones eleemosynarũ, vtiliter fiunt pro defunctorum animabus, vt citiùs soluantur à pœnis purgatoriis. Quod autem ex D. August. adduximus id simul velut diuinum oracultum in corde tuo reconditum serua. Nihil enim posset succinctiùs, cõformiúsque tradi scripturis in hac materia. Cui non possum non addere illustrem illam sententiam quam idem Augustin. habet serm. 32. de verbis Apost. dicens: Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerũt. Hoc enim a Patribus traditum, vniuersa obseruauit Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi cõmunione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium suo loco cõmemorantur, oretur, ac pro illis quoque illud offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendatorum caussa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo, non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus qui ita vixerint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortẽ. Nam qui sine fide, quæ

Quibus meritis possit alicui prodesse post mortem.

Luc. 16.

Eleemosynæ etiam ijs pro quibus fiunt pro quibus sunt.

Tertium.

Defuncti etiã illa opera quæ fiunt pro ipsis post mortem, aliquo modo dicũtur gessisse in corpore suo.

August. de verbis Apostoli, sermone 32.

Traditionẽ imitando defunctos vniuersa obseruabat Ecclesia tempore August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per dilectionem operatur, eiúsque Sacramentis, de corporibus exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia, cuius dum hic essent, pignore caruerunt, vel non susc ipientes, vel in vanum susc ipientes Dei gratiam, & sibi non misericordiam thesaurizantes, sed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid operantur sui, sed eorum præcedentibus, consequentia ista redduntur. Hucusque Augustinus.

De argumentis hæreticorum, quæ iactitant aduersus Purgatorium.

CAP. VIII.

MAGI. NVNC obiice, si quid aliud cõtra præmissa obiiciendum putas. *D.* Contendunt multi ex Scripturis, Tãtum duas esse vias: alteram quæ ducit ad cælum: alteram verò quæ ducit ad infernum. Vbi igitur tertia ducens ad Purgatorium? *M.* Præter veritatem loquitur, quicunque dicit scripturam sic habere. Quoniam in textu nequaquam inuenitur vox exclusiua tantùm. Insuper Saluator docens Matth. 7. non loquitur de viis quas ingreditur anima post mortem, sed de viis quas ingreditur homo viuens suo arbitrio in hoc mundo. Dicit enim duas esse portas, ac vias viuentium in hoc seculo, alteram virtutum, quæ arcta est, & ardua, alterã quæ lata est: illam finaliter ducere ad vitam; istam verò ad perditionem. Hæc ibi Christi sententia. Sunt autem haud dubiè omnes hic piè viuentes in priori via, omnes autem viuentes impiè in posteriori via. Omnes item morientes in peccato mortali sunt in via ducẽte ad perditionem. Omnes verò accipientes dormitionem mortis cum pietate, sunt in priori via quæ ducit ad vitam. At non omnes mox finem attingunt eius viæ: quorundam enim animæ patiuntur remoram in hac via ad vitam, donec probatæ & purificatæ fuerint per ignem purgatorij, & tum demum saluæ fiunt. De qua remora, quomodo & quam ob causam fiat, suprà explicauimus tractantes locum Pauli primæ Corinth. 3. Locus autem, seu carcer eiusmodi remoræ, purgatorium scilicet, est in altera dictarum viarũ, nempe ea quæ arcta est, & ducit ad vitam. Quia omnes qui purgatorio digni habentur, sunt extra peccatum mortale, & retinent fundamentum Christum in cordibus suis, acceperũt

Obiectio.

Solutio.

De duabus viis.

Non omnis qui est in via ad vitã mox attingit terminũ eius.

rúntque dormitionem cum pietate, & sepulturam iusti: ergo sunt in via ad vitam. Quare tu non debes quærere tertiam viam quæ ducit ad purgatorium, sed purgatorium quære in illa arcta ac ardua via quæ ducit ad vitam. Quod autem plures sint viæ vitæ, & non vna tantùm, luce clarius demonstratur ex illo Propheræ. Notas mihi fecisti vias vitæ, Vias inquit, vitæ non viam vitæ, quia plures sunt, Nam vnam ingreditur homo hic piè viuens: secundam ingreditur anima sancta exuta corpore: terriam ingreditur homo resurgens in anima & corpore ad gloriam Dei. Propheta autem pronuntiat de Christo vti patet Acto. 2. quòd habuerit sibi notas omnes dictas vias vitæ, quódque illas ingressus fuerat. Sed hæc alibi fusiùs explicabimus. *D.* Est aliud quod obiiciunt. Nempe, lignum vbicunque ceciderit, ibi manebit. *M.* Eccles. 11. cap. sic habetur: Si ceciderit lignum ad Austrum aut Aquilonem, vbicunque ceciderit ibi erit. At, hoc, quid facit pecor contra doctrinam Purgatorij? Verum quidem est, quòd per lignum cadens rectè intelligitur homo moriens: per lignum autem cadens ad Austrum, partem scilicet electorum, recte accipitur moriens in gratia: cadẽs verò ad Aquilonem, vnde panditur omne malum, moriẽs extra gratiam. Præterea verum est, quòd vbicunque ceciderit lignum, ibi erit in æternum. Nam post mortem, non erit transitus ab Aquilonæ, ad Austrum, id est, à statu damnationis ad statum electorum: neque rursus ab Austro, ad Aquilonem. Quia qui sunt in loco electorum, nunquam transibunt ad locum reprobo-rum. Cuius rei manifestum describitur exemplum Luc. 16. Cæterùm istud nihil facit contra doctrinam de Purgatorio. Nam omnes qui in Purgatorio sunt, ceciderunt ad Austrum: Omnium enim sors, & pars est, erítque in æternum cum electis Dei, quia omnes mortui sunt cum pietate, licet ibi modicum remorentur à gloria, donec plenè purgentur. Nec istud mirum videri debet, quandoquidem sancti in terris quãtumcunque Deo sint cari, & in via arcta quæ ducit ad vitã, tamẽ adhùc remorantur à gloria & probantur variis tribulationibus, velut aurum in fornace, vti in martyriis sanctorum liquidò patet. Electi quoque tempore legis & ante legem etsi morientes cecidissent ad Austrum, vt Abraham, Isaac, Iacob, Moyses, Lazarus, &c. tamen multo tempore remorabantur à gloria cælesti, sicuti videre est Luc. 16. Et probatur ex eo, quo-

Obiectio.

Solutio de ligno cadente ad austrum.

Omnes qui in Purgatorio sunt, ceciderunt ad Austrum.

niam nemo potuit ingredi cælum antequam Christus per clauem crucis aperuisset ostium eius. Ex dicto itaque Ecclesiasti.11. non potest aliud haberi, quàm quod dicimus ac prædicamus omnes, videlicet, quòd quicunque moritur in gratia, quod est cadere ad Austrum, in æternum manebit in gratia Dei, nec vnquam excidet ab illa, qualiter sunt in gratia omnes qui Purgatoriis pœnis expiantur. Quicunque verò moritur extra gratiam, quod est cadere ad Aquilonem, semper & in æternum manebit extra gratiam, & extra omnem spē reconciliationis. An & aliud habeas, quod tibi faciat scrupulum? *D.* Etiam obiicitur nobis illud Scripturæ: Post hoc tempus non erit tempus, scilicet pœnitentiæ, & gratiæ, quo quis sibi, vel alius pro ipso mereri posse. *M.* Ioannes in Apocalyp. cap. 10. dicit Angelum Dei iurasse per viuentem in secula, per eum qui fecit cælum, & omnia quæ in eo sunt, &c. Quia non erit tempus amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cùm cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas. At Scriptura hæc non loquitur de tempore vitæ meæ, aut tuæ, sed de tempore nouæ legis, quod durat à Christo vsque ad extremum iudicium: quo appropinquante canet tuba septimus Angelus: & consummabitur vniuersum mysterium Dei, vt ibidem habetur, euangelizatum per Prophetas eius, de resurrectione, de vita, de morte, de regno Dei, & gloria eius, de damnatione, & suppliciis malorum, de electorum immortalitate, &c. Hæc autem non fiunt quando ego, aut tu, siue Petrus vel Paulus morimur. Tempus ergo de quo loquitur Apocalyp. est vniuersum tempus legis Euangelicæ, seu potiùs totum huius mundi tempus, quod finietur in extremo iudicio. Nec erit aliud tempus, post illud, iuxta illud Pauli: Tunc finis, cùm tradiderit Christus regnum Deo & Patri. Tunc, inquam, finis omnium. Non enim erit amplius cursus astrorum aut vicissitudo rerum, sed stabunt vniuersa statu æternitatis. Auctoritas igitur hæc prorsus nihil facit contra Purgatorium. Attamen verum est, quòd nemo hominum post mortem potest mereri quippiam propriæ suæ voluntatis operatione. Quod euidenter demonstrare licet, tum ex illo Ecclesiast. 11. Lignum vbicunque ceciderit, ibi manet, Dicit, manet ibi, quia suæ actionis merito non potest vltra se iuuare aut promouere de statu in statū. Tum ex illo

Obiectio.3.

Solutio.

Post tempus legis Euangelicæ nullū erit tempus.

Post mortē hominis non restat ei tēpus merēdi.

illo Eccles. 6. dicentis. Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos quo tu properas (scilicet quibus tu teipsum ibi iuuare possis. Tum denique ex illo Saluatoris Ioan. 9. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est, venit enim nox, quando nemo potest operari. Obserua quod dicit: Quando nemo potest operari. Nox autem in qua nemo potest operari, est tempus post mortem, in quo quisque pati potest pro meritis, non autem operari meritorie. Sic enim concorditer interpretantur hunc locum B. Augustinus super Ioan. Homel. 64. B. Chrysost. Homel. 55. super Ioan. B. Hieronymus in commentariis super Epist. ad Galat. & Origenes in expositione Psalm. 36. Quod certè, hoc modo testimonia coacernando, te præmonere volui, quò declines impium dogma Lutheri asseuerantis, tam contra scripturam, quàm contra commune iudicium totius Ecclesiæ, animas in Purgatorio non esse extra statum merendi, & demerendi: ideòque non esse certas de sua salute. Porrò quòd mortui iuuari possint viuorum intercessione, euidentibus demonstratur exemplis. Quia Lazarus mortuus iuuabatur Marthæ & Mariæ sororum apud Christum intercessione Ioan. 11. Et puellam quandam mortuam resuscitauit Christus ad intercessionem parentum eius Marc. 5. Sed & Petrus suscitauit à mortuis matronā quandam, nomine Tabitham ad supplicationem circunstantium, Actorum 9.

Hæresis est dicere defunctos mereri.

Exempla vbi mortui iuuāt per viuorum intercessionem.

Quomodo ex præmissis posset fieri debita & infallibilis demonstratio Purgatorij animarum post hanc vitam.

CAP. IX.

VIS nunc vt faciam tibi veram, efficacem, & indissolubilem demonstrationem Purgatorij post hanc vitā? *D.* Precor Domine. *M.* Quod non solùm Scripturis sanctis est consonum, sed & inuenitur perpetuo sic doctum, sicq; de animis in animos transfusum per omnem ætatem Ecclesiæ ab initio vsque nunc, hoc sanè non potest non niti verbo Dei. Talis autem est doctrina de Purgatorio animarum post hāc vitam. Igitur & credi ab omnibus, & in vsu, velut sacra ac sancta, retineri debet. *D.* Illatio illa vtique bona haberi debet.

M AGI.

bet. Nam sicuti in scripturis sacris, ita & in Catholica Ecclesiæ traditione loquitur nobis verbum Dei. At in subsumpta propositione videtur esse difficultas: an scilicet doctrina Purgatorij probè consonet scripturis, simul & antiquæ ac Apostolicæ traditioni Ecclesiæ? *M.* Vt nulla tibi aut alius super eo maneat vacillatio, recolligã paucis, quæ à nobis hic sparsim tractata sunt. Scripturæ Matth.5. Luc.12. ad Phil.3. Apoc.5.1. ad Corinth.3. Esa.4. Malac.3. verisimili argumento ostendunt locum in quo fiat animarum expiatio post hanc vitam nempe carcerem, & ignem probatorium, siue emendatorium aut purgatorium, vti suprà indicauimus. Scripturæ insuper vtriusque Testamenti, nimirum 2. Machab.12. & Matth.12. concorditer declarant, & id quidem satis dilucidè fieri post hanc vitam quorundam peccatorum remissionem. *D.* Et hoc ex præmissis satis constat. *M.* Tertiò, scripturæ tam veteris quàm noui Testamenti admodum clare ostendunt animas defunctorum posse iuuari nostris hic viuentium orationibus, sacrificiis, eleemosynis, Genes.21. & 50. Tobiæ 4. 2. Mach.12. primæ Ioannis vlt. *D.* Etiam hoc in præmissis satis est declaratum. *M.* Ad hæc traditio antiqua, catholica, veréque Apostolica, à temporibus Apostolorum, & ex eorum institutione semper tenuit, credidit, docuit sanctũ esse ac pium orare pro defunctis fratribus, memorias eorum facere in tremendis Missarum mysteriis, eleemosynas distribuere, aliáque pia opera pro ipsis facere tanquam pro iis qui his egeant, hisque iuuari & expiari possent ab iis quæ remeram ipsis faciunt ab ingressu cælorum, in quodam purgatorium ac purgationis loco. *D.* Istud optarem paulò exactius vt iam epilogo quodam declaratum esse. *M.* Veneranda & Orthodoxa Patrum sibi secundum seriem temporis succedentium scripta, quibus enarrant quisque fidem & vsitatam religionem sui temporis, adeò euidẽter postremum hoc ostendunt, vt non possent euidentius. Lege compendiolum Clementis, & inuenies ab eo commẽdatum, quòd fiant exequiæ & suffragia, & eleemosynæ pro defunctis fratribus, hoc est pro his qui Christiane mortui sunt. Lege insuper Eccle. Hierarchiam Dionysij Areopagitæ cap.7. & inuenies quàm religiosè describat sanctus Martyr ille, ritum ac cæremonias sepeliendi Christianos, modum quoque & rationem fundendi preces super defunctum, etiam sub Eucharistię oblatione di-

Clemens.

Dionysius.

ceus: De prece super defunctis facienda, ex diuinis ducibus, id est, Apostolis, traditio peruenit ad nos. Vixit vterque temporibus Apostolorum, nec aliud in suis libris commendarunt, quam quòd tum temporis Apostolica traditione doctum, religiosa deinde ab omnibus Ecclesiis frequentabatur obseruantia. Lege præterea quod scribit Tertullianus de Monogamia pagi.596. Item in Exhortatione castitatis pagin.581. & inuenies tunc temporis valde sedulò oratum pro defunctis, annuásque oblationes pro iisdem in die dormitionis eorum factas. Claruit autẽ vir ille circiter annum 200. à Christo passo. Lege Origenem in Psalmos pagi.38. præter ea quæ habet in Hieremia, atq; supra allegata sunt, & inuenies tempore eius vsitatum fuisse, celebrare diem mortis sanctorum, insuper memorias facere parẽtum, & amicorum in fide morientium. Lege Cyprianum, lib.1. Epistolarum, epistola nona, & libro quarto epistola quinta, & facilè notabis, quòd tam ipse quàm clerus eius, subinde offerebant sacrificium pro defunctis fratribus. Pro dormitione autem Victoris (quanquam & ipse frater esset) neque oblatio neque deprecatio aliqua frequentabatur in Ecclesia: eò quòd contra decretum Sacerdotum instituisset quendam Geminium Faustinum presbyterum, rerum suarum actorem. Claruerunt autem isti duo, alter 232. anno, alter 260. post Christũ. Adhæc, lege opera Gregorij Nazianzeni, & inuenies quòd quemadmodum ipse animas defunctorum Deo oratione commendabat, ita & commendandas docebat. Oratione septima: Commemorans Oratione secunda in Iulianum Imperatorem, quòd Constantius communibus omnium elatus sit (scilicet ad sepulchrum) laudibus & pompis, iisque venerandis, necnon cantibus tota nocte resonantibus, ac luminaribus accensis. Et hæc quidem scripta sunt à sancto illo viro, circa annum Domini 380. Lege & Ambrosium, in oratione sua super obitu Theodosij Imperatoris. Item, in epistola sua ad Faustinum, & inuenies vsque ad ætatem suam religiosè fuisse oratum in Ecclesia pro animabus defunctorum, fuisse insuper obseruatos, tertiũ, septimum, tricesimum dies, pro defunctis, ad fundendum orationes, offerendúmque pro ipsis. Vixit autem anno Domini 380. Lege Epiphanium libro tertio contra hæreses, & inuenies quòd damnauerit Aerium hæreseos eam ob causam quia negabat orationes ac oblationes

Tertull.

Origenes.

Cyprian.

Gregor. Nazian.

Epiphan.

debere

Universidad de Deusto
Biblioteca

debere fieri pro defunctis. Quas dicit Ecclesiam pro eis necessariò perficere traditione à Patribus accepta. Lege etiam *Chrysost.* Homeliam tertiam Chrysostomi in capite primo ad Philippenses,& Homeliam quadragesimam primã, in primam ad Corinth.& Homeliam 69.ad populum Antiochenum,inuenies eum dicere in hunc modum: Precantes(pro defunctis) hortemur & alios, vt pro ipsis orent, pauperibúsque indesinenter pro illis eleemosynas demus. Inuenies præterea ipsum docere ab Apostolis sancitum esse, ac Spiritus sancti ordinatione factum, vt in celebratione Missarum, memoria fiat defunctorum.Claruit vterque eodem fere tempore,circa *August.* annum Domini 430.In primis autem lege diuum Augustinum in suo enchiridio ad Laurentium cap.109.vbi sic habet: Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt, & quæ ibi sequuntur in eandem sententiam.Item libro suo, De cura pro mortuis agenda, cap.1.4.8.Item in libro Confess.9.cap.11.13.vbimo.Item in Commentariis suis super Psalm.37.Item in epistola eius 64.ad Aurelium. Et clare videbis, quanto studio vir ille in religione nostra asserenda oculatissimus, docet orare,offerre,eleemosynas dare pro defunctis: ostendés quibus defunctis eadem prosunt, quibus non: quámque temere pronuntiet dicens, oblationes pro spiritibus dormientium ipsos verè aliquid iuuare credendum esse,damnans libro suo De hæresibus, Aërium quendam hæreseos, quòd Arianorum hæresim ad id adiisset etiam hoc, videlicet, non oportere orare pro defunctis, oblationémve facere, addens libro 12. de Genes.contra Manichæos, capite 20.in hunc modum: Qui agrum non coluerit,& spinis optimi permiserit, haber in hac vita maledictionem terræ suæ in operibus suis,& post hanc vitam habebit vel ignem purgationis,vel pœnã æternam: scribens super Psalmum trigesimum septimum, quod ille ignis purgationis, per quem saluæ fiunt animæ, grauior erit,quàm quidquid homo potest pati in hac vita. Vixit autem D. Augustinus circa annum Domini 430. Lege insuper *Isidorus.* Isidorum de origine officiorum,vbi sic dicit:Sacrificium pro defunctorum requie offerre,quia per totum orbem custoditur,credimus ab ipsis Apostolis esse traditum. Claruit anno Domini 630. Lege præterea sermonem quem scripsit Ioan-

nes Damascenus, de iis qui in fide hinc migrarunt,& inue- *Damasc.*
nies illum testari,quod Apostoli Saluatoris edixerunt(observa,edixerunt,hoc est,præcipiendo statuerunt)habendam esse memoriam in tremendis vitalibúsque Sacramentis, eorum qui fideliter obdormierunt. Claruit tempore Gregorij secundi circa annum Domini 733.vt constat ex historia Eutropij. Lege præterea D.Bernardum sermone sexagesimo *Bernard.*
sexto,& inuenies quòd vir ille sanctus suo tempore annumeramit inter hæreticos, eos qui vel negãt ignem purgatorium restare post mortem,assereotes animam solutam à corpore, statim ad requiem transire,vel ad damnationem: vel nolunt quòd oremus pro mortuis,quòdque sanctorum suffragia pofulemus, fraudantes & mortuos, viuentium auxiliis,& viuentes sanctorum qui decesserunt suffragiis. Vixit autem Bernardus, anno ab incarnatione Domini 1140. Vltra annos 400.ante hæc nostra tempora. Lege præterea Concilij Cabilonen.decretum, quod de hac re sic definit: Antiquitus hunc mortem sancta tenet Ecclesia, vt & Missarum solennibus & aliis precibus, Domino spiritus quiescentium commendentur, dicente Augustino: Non sunt prætermittendæ supplicationes, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate laudamus. Lege Concilium Carthaginense 4.cap.95.vbi tale statuit decretum: Qui oblationes defunctorum, aut negant Ecclesiis, aut cum difficultate reddunt, tãquam egentium necatores excommunicentur.Item lege Concilium Valense,quod capite secúdo sic definit: Qui oblationes defunctorum retinent,& Ecclesiis dare remorantur, vt infideles sunt ab Ecclesia abiiciendi, quia vsque ad exinanitionem fidei peruenire certum est hanc diuinæ pietatis exacerbationem, quia & fideles de corpore recedentes votorum plenitudine,& pauperes consolatu alimoniç,& necessaria sustentatione fraudantur. Hi ergo tales, quasi egentium necatores, nec credentes iudicium Dei habendi sunt. Lege denique Petrum Lombardum libro quarto sententiarum, distinctione 45.& inuenies eum exactè tradere de variis animarum receptaculis, de suffragiis viuorum pro defunctis, & quibus eadem prosunt, quibus non,valde conformiter Catholicæ doctrinæ à veteribus traditæ. Vixit autem vir ille anno Domini 1140. Similiter D. Thomas Aquinas, D.Bonauentura, Albertus Magnus, ac alij, qui præcesserunt

tempora

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempora nostra vltra ducentos quinquaginta annos, exactissimè tradiderunt fidem sui temporis de pœnis animarum in Purgatorio, & de subsidiis quibus iuuari possunt à nobis viuentibus hic in terris, per orationes, Missas, & eleemosynas. Ad hæc, si vacat inspicere vitas Sanctorum, qui multis ante nos seculis claruerunt, descriptas non quidem à fabulosis aut nugacibus, sed ab iis qui indubitatæ habêtur fidei apud omnes, clarè videbis quàm fuerit semper creditum per omnem Ecclesiam, esse purgatorium locum, in quo post mortem luant animæ pœnas peccatorum suorum, nostráque hic viuentium opera & orationes, posse huiusmodi animis defunctorũ prodesse. *D.* Et quæ sunt istæ vitæ Sanctorũ? *M.* Indicabo quasdam. Nam omnes recitare, & tibi molestum, & mihi nimis foret laboriosum. Lege viram sancti Humberti descriptam à D. Bernardo Abbate Clareuallensi, ibi sic inuenies: Volat irreuocabile tempus, & dum creditis vos euenire illam pœnam minimam, incurritis ampliorem. Illud enim scitote, quia post hãc vitam in purgabilibus locis, centupliciter quæ fuerint hic neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem. Lege insuper vitam Suram Abbatis ac aliorum, per D. Gregorium conscriptam, & inuenies ibidem dici, quòd quorundam iustorum animæ à cælesti regno, quibusdam adhuc mansionibus differuntur. In quo dilationis damno quid aliud inuenitur, nisi quòd de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt? Ecce mansiones nominat, in quibus animæ quorundam iustorum detinentur purgandæ. Lege etiã vitam S. Fabiolæ, matronæ Romanæ, descriptam à D. Hieronymo, rursum clarè videbis mortuos iuuari posse orationibus viuẽtium. Videbis etiam veram intelligentiam illorum verborum Christi: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Qualia haud dubiè Purgatorij veritatẽ comprobant. Ad hæc, lege vitam Satyri, fratris diui Ambrosij descriptam ab eodem, & videbis eum testari quòd pauperes luerint suis lachrymis delicta Satyri defuncti. Quas lachrymas vocat redemptrices. Prosunt ergo pia vota, & gemitus viuentium, animabus defunctorum. Neque omittas legere & annotare quæ scribit Ioannes Damascenus de vita beatorum Barlaham & Ioseph at. Quia inuenies quòd sanctus ille Ioseph at exhibuit dignas exequias patri suo, & texit corpus eius in sepulchro pœnitentiæ cilicio, fundens ardentissimas oratio-

Habetur inter sermones eius fol. 69.

Tomo primo fol. 67.

Tomo tertio fol. 16.

orationes pro parte suo defuncto, idque totis septem diebus nullo modo à monumento surgens. Distribuens octaua die largissimas eleemosynas pauperibus. Longe itaque absunt à vero, qui reuciunt exequias mortuorum, septenaria, item trecenaria, vel anniuersaria eorundem, quæ obseruauit Ecclesia, etiam temporibus Ambrosij, & Damasceni, & longe ante tempora eorum. Sic si inspexeris vitam Paulinæ Pammachi vxoris descriptam per D. Hieronymum, videbis eum testari ex facto Pammachi sepelientis vxorem, quòd veneranda defunctorũ ossa sunt riganda eleemosynæ Balsamo, quòdq; eleemosynæ extinguunt etiam defunctorum peccata. Haud dissimiliter si legeris vitam Attici Episcopi Constantinopolitani, per Cassiodorum Senatorem descriptam, videbis Atticum iussisse vt in orationibus Ecclesiæ memoria haberetur Ioannis chrysostomi, sicut aliorum dormientium Episcoporum haberi consueuerat. Poteris etiam legere vitam S. Benedicti Abbatis, conscriptam per D. Gregorium, & inuenies quòd olim pro animabus defunctorum in Missa memoria fiebat, quòdque orationes factæ pro defunctis prosunt eis ad pœnarum alleuationẽ. Vt autem finiam, debeo tibi & illam historiam indicare, quam scripsit Bernardus Abbas Clareualensis de vita Malachiæ Episcopi, in qua inuenies, & Missas applicatas defunctis, & orationes pro iisdẽ fusas, & exequias cum sacrificio missarũ illis exhibitas. *D.* Deus bone, quàm clarè, quàm exactè, quàm vniformiter exprimitur nobis à veneranda Patrum antiquitate, secundum seriem temporum sibi succedentium, eadem illa doctrina de purgatoriis pœnis animarum, & subsidiis impendendis eisdem post mortem, quam adhuc nunc temporis retinet mater Ecclesia. *M.* Placuit quidem hæc tibi sic annotare, cum designatione temporis quo quisque Patrum scripsit, & cum insertione harũ clausularum: A diuinis ducibus traditio ad nos peruenit. Apostolus Christi edixerunt. Sanctum est ab Apostolis. Sancti Spiritus traditione factum est. Necessariò pro defunctis hæc percipit Ecclesia, traditione à Patribus accepta, &c. Vt possis luculenter perspicere, traditionem de purgandis & iuuandis animabus defunctorum, esse vetustam, esse Catholicam, esse & Apostolicam. Et ideo vim habere probandi fidem Purgatorij, haud secus atque scriptura sacra, quam etiam scripturæ supra citatæ simul collectæ, permaY

Habetur lib. 12. Historiæ tripartitæ.

Lib. Dia. 2.

Tomo primo fol. 55.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam eiusdem doctrinæ euidentiam adferant. *D.* Et quis, precor, his perspectis vltra audebit dicere: De Purgatorio animarum nihil inuenitur in scripturis sacris, aut vetustis Patribus?

Quæ sit dispositio inferni damnatorum, & quæ pœna eius.

CAPVT X.

MAGI. HVCVSQVE egimus de duabus superioris inferni partibus, Limbo scilicet, & Purgatorio. Nunc restat, vt dicamus de inferno inferiori, quem scriptura subinde vocat infernum absolute, quemadmodum & nos loquentes de loco damnatorum, nominamus eum communi vocabulo infernum. *D.* Domine, vbi est infernus, & quæ qualitas eius? *M.* De loco infernorum diximus superius capite primo, cuius te meminisse oportet. Est enim infernus damnatorum in imo totius vniuersi, abiectissimóque loco, in inferioribus partibus terræ longe sub inferno superiori. Nam diues ille epulo dum esset in inferno damnatorum, eleuans oculos suos, vidit à longe Abraham, & Lazarum in sinu eius, Lucæ 16. Eleuans, inquit textus, oculos vidit à longe. Ergo infernus damnatorum longe est sub inferno superiori, in quo erant Abraham, ac Lazarus, quàm maximè distans à throno gloriæ Dei, prorsus extra terminos mansionis, gloriæ, felicitatis, munificentiæ, beneficentiæ, miserationisque Saluatoris Dei, iuxta illud: Qui malignantur, exterminabuntur, id est, proijcientur foras extra fines regni, gloriæ, felicitatis magni Dei regnantis etiam super terram. Nam iusti hæreditabunt terram. Erit ergo locus iniustorum, siue malignantium, subtus terram, in infimis partibus vniuersi. At tu quærens de loco, & qualitate inferni, videris præsupponere esse infernum, cùm tamen plurimi sic viuant, quasi nullus esset damnandorum infernus. Quidam etiam hoc audent comminisci, nullum post hanc vitam esse infernum, vt Albien. Hermannus Kisinc Alemaricus, sed habentem peccatum mortale, habere in se simul & infernum, peccari nempe conscientiam, quo nullum grauius tormentum. Alij verò admittunt post hanc vitam infernum, at pœnas inferni contendunt non esse perpetuas, sed post annorum

Error Albiensium qui dicunt nullũ esse infernũ post hanc vitam.

norum curriculum solui. Cuius erroris antesignanus fuit Origenes. Cæterùm vbi demonstratæ tibi fuerint ex scripturis, inferni qualitates, prorsus nihil erit in oculis tuis figmenta eiusmodi. Nam esse infernum, passim ex scripturis sacris obuium. Ait enim Iob: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et Psalm. Sicut in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Item parabola Saluatoris refertur de epulone in inferno sepulto Luc. 16. Et illud Petri: Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus infernj detractos, in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Et similia testimonia numero quasi infinita, certo demonstrant esse infernum aliquem pro impijs, ac sceleratis. Quod idem & ratio dictat. Si enim ordo iustitiæ requirit, vt hic sint principes, & potestates ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, vt habes ad Rom. 13. & 1. Pet. 2. quomodo Deus ipse, à quo est omnis potestas, relinquet aut bona irremunerata, aut mala impunita, aut bonos in perpetuum simul cum malis permistos, quod citra miseriam, & vexationem esse non potest, cùm certum sit ex scripturis, quòd vindex est Dominus, & iustus iudex, reddens vnicuique iuxta vias adinuentionum suarum? *D.* Credo facile, esse infernum: sed de qualitatibus inferni, & iis quæ fiunt in ipso, audire cupio. *M.* Dispositio inferni terribilis est, & horribilia fiunt in eo. Siquidem infernus damnatorum est gehenna ignis, sic dicta à valle Filij Ennõ, iuxta Hierusalem dæmoniis dicata ob filiorum per ignem consecrationem. Item est caminus ignis, Matth. 3. 13. Item stagnum ignis & sulfuris, Apo. 20. 21. Est præterea ignis æternus præparatus Diabolo, & Angelis eius, Matth. 25. Ignis inextinguibilis Marc. 9. Ignis crucians per flammam Luc. 16. Ignis habens supplicium æternum, Matth. 25. Nec sanè alterum supplicium, sed proprium cruciatum ipsius ignis, ac sulfuris, vnde fumus tormentorum ascendit in secula seculorum, Apoc. 14. Nam ignis, sulfur, spiritus procellarum, pars calicis eorum, supplet, qui descendũt ad infernum Psal. 10. *D.* Dein hone hæccine duntaxat sunt pars inferni damnatorum? *M.* Audiui præterea quod dicitur Matth. 25. ad seruum inutilem. Ligatis manibus, & pedibus eius, proijcite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus, & stridor dentium. Idem est in effectu: Matth. 8. & 24. Sunt ergo in inferno damnatorum tene-

Qualitas inferni quæ sit

1. Tess. 4.
1. Tess. vlti.

2. Pet. 2.

bræ. Nec solùm tenebræ interiores, sed & exteriores, quas palpabiles solemus vocare. Et præter tenebras, fletus propter nimios cruciatus ac dolores, quales etiam soleut de oculis vitorum fortium exprimere lachrymas. Insuper præter fletus, & tenebras, etiam est ibi stridor dentium, id est, malitia, & malevolentia perfecta, ad stridorem vsque dentium. Nam mali in inferno summè maligni erunt, sicut & boni, summè benigni in cælo existunt, qualis summa malevolentia significatur per stridorem dentium. Et tormentorum infernalium dolor tantus erit, vt nõ poterit non exprimere lachrymas de oculis patientium. D. Nunquam audiui talem huius scripturæ interpretationem. M. Verba dictorum locorum per phrasim accommodata sunt, & mihi crede, hunc habent sensum textui germanum. Nam cum vulgò dicimus de aliquo, flebat, tropice significamus eum in vehementi positum fuisse dolore. Sic dicentes, stridet dentibus suis, significamus ira & indignatione supra modum esse inflammatum. Prætereà, inquit Esaias: Præparata est ab heri Tophet, id est, vallis diffluens, seu dispositio habitationis infernalis, à rege, scilicet regum, præparata est profunda, dilatata. Nutrimenta eius ignis, & ligna multa, & flatus spiritus Domini, sicut torrens succendens eam. Addit cap. 34. Et conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulfur, & erit terra eius in picem ardentem nocte ac die, non extinguetur in sempiternum. Ascendet fumus eius à generatione in generationem, desolabitur in secula seculorum. Ecce filii, nutrimenta ignis infernalis sunt ligna multa, pix, sulfur, ne putes concionatores aliud à scripturis prædicare, dum pœnas inferni exponunt. D. Vnde ibi pix, & sulfur, & quis succendit ista. M. Torrentes inquit, eius, scilicet loci infernalis conuertentur in picem, & humus eius in sulfur, & terra eius in picem die ac nocte ardentem, & in sempiternum, atque flatus Domini, id est, vis & efficacia iustitiæ Domini iudicãtis, erit sicut torrens sulfuris succedentis eam, Tophet scilicet, hoc est, vallem infernalem. Prætereà Saluator loquens de gehenna infernali, expressè meminit vermis damnatorum, qui nunquam moritur, dicens: Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. D. An ibi quoq; vermes? M. Per vermem eorum, intelligunt doctores cõcorditer remorsum conscientiæ lamentantis secum, & sese recordatione commissis

missi peccati continuò corrodentis, qualis vermis in damnatis non moritur in æternum. Et habet pœnam inexplicabilem. Nam Seneca epistola 16. ad Lucilium dicit. Pœna est & maxima peccantium pœna, peccasse. D. Sic & Iuuenalis.

Pœna autem vehemens & multò sæuior illis,
Quas & Cedicius grauis inuenit & Rhadamanthus,
Nocte dieq; suum gestare in pectore testem.

M. Quapropter rectè, inquit Sapiens, Tinea ossium cor intelligens, scilicet, super proprius malefactis. Verùm an in locis infernalibus sint vermes corporales, rodentes carnem, problematicum est. Videntur tamen scripturæ idipsum satis testari. Nam Ecclesiast. 7. dicitur: Vindicta carnis impij vermis, & ignis. Et Iudith. 16. sic dicitur: Dabit ignem, & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & sentiant in sempiternum. Denique & sanctus Iob depingit incommoda inferni dicens: Dimitte me vt plangam paululum dolorem meum, antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi est vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ergo in inferno vmbra & caligo mortis, disturbatio omnis ordinis, & horror sempiternus simul inhabitant. D. Væ, væ, & plusquam væ illis quorum sors est in inferno. At in his tantis miseriis nullúsne vnquam finis aut intermissio aut refrigerium? M. Quoniam Scripturæ tam expressè testantur de igne infernali, quòd sit æternus, & inextinguibilis, quòd fumus tormentorum eius ascendat in secula seculorum, quod vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur, quòd impij vadunt in supplicium sempiternum, sicut iusti in vitam æternam. Ideo impius est, & verbo Domini planè contrarius, quicunque audet asserere pœnas inferni aliquando finem habituras. Et ne quis putet æternum, siue sempiternum, significare iugem tempus, vsque ad consummationem seculi, tunc autem finiendum: Saluator tractans actionem extremi iudicij, quod erit in consummatione mundi, dicit iudicem pronunciaturum sententiam hoc pacto: Discedite à me in ignem æternum, subiungens: Et ibunt hi in supplicium æternum, illi autem in vitam æternam. Ergo etiam post consummationem seculi erunt infer-

Infernus dã natorum nõ solum habet vsq; ad iudicium sed & post iudicii in æternum

nus,& supplicia eius æterna,duratura in perpetuas æternitates,& infinita seculorum secula. Imo tempore consummationis seculi,& mors,& infernus dabunt mortuos suos,qui in ipsis sunt, & iudicabitur de singulis secũdum opera ipsorum. Et infernus,hoc est,vniuersus infernalium grex,& mors,hoc est,omnes mortui secundum animam, mittentur tum in stagnum ignis,hęc est mors secũda,id est, mors duplicata,adeoque plena animarum ac corporum condemnatio. Nec vlla dabitur eis intereà requies, aut refocillatio à pœnis,aut refrigerium sub tormentis. Quod euidenter ostendit condemnatio diuitis Epulonis, Luc.16. Cùm enim clamans oraret Pater Abraham miserere mei,& mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, ne guttulã quidẽ aquæ in refrigerium cruciatus sui impetrare potuit. Tum autem indubiè defunctus erat diues epulo, & defuncti erunt vniuersi homines,quando dicetur ad eos illud Matthæi. Et ibunt hi in supplicium æternum,iusti verò in vitam æternam, Abeant igitur intererántque illi,qui insano errore fidem nostram commaculant,dicentes,neminem pati infernum,nisi in hac vita. Pœnas item inferni aliquando finiendas fore. In inferno autem prorsus nullum amabile solatium esse alicuius societatis partim demonstratur ex illo Saluatoris: Discedite à me in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo, & Angelis eius. Quam autem beneuolus sit in nos Diabolus clarè exprimit B.Petrus dicens: Sobrij estote, & vigilate,quia inimicus vester Diabolus,tanquam leo rugiens circuit,quærens quem deuoret: partim ex illo Sapient.5. Pugnabit pro eo,scilicet Domino Deo, orbis terrarum contra insensatos. Pugnabit vniuersus orbis contra eos, ergo nihil eorum quæ sunt in orbe mundi præstabit solatium,aut refrigerium. Sed & ipsi damnati inter se non poterunt sibi solatio esse, aut recreationi: quia omnes summè mali, ad stridorem vsque dentium, singuli in intolerabilibus tormẽtis, ad fletum vsque oculorum, nec quisquam sufficiet sibi in suis cruciatibus ferendis. *D.* Ergo non est orandum pro illis qui sunt in inferno,quia nulla potest eis contingere refocillatio. *M.* Si Abraham & Lazarus nullum impendebant misericordiæ officium epuloni in inferno sepulto. Si præterea Ioan. Apostolus dicit: Est peccatum ad mortem, non dico vt pro eo quis oret. Profectò omni

omnino non est orãdum pro his qui sunt in inferno,ad quem non condẽnantur nisi soli illi qui peccant peccatum ad mortem. Nec Ecclesia vllum eis orationum impendit officium, modo ad mortem vsque eos perseuerasse in peccato cognoscat, pro certo habens tales esse in inferno. *D.* Quid si præter spem meam sint in inferno,pro quibus oret? *M.* Eo casu,inquit Psalm. Oratio mea in sinu meo conuertetur,hoc est,mihi apud Dominum præstabit, quod alius præstare non potest. Sic & eleemosyna,si præter iudicium, & opinionem meam inutilis sit illi cui do, tamen mihi vtilis est coram Domino, & meritum bonum mihi facit iuxta verbum Ecclesiastici.13. Verùm si certo argumento sciam in inferno esse,non debeo illis impendere vllum caritatis officium, eò quod iusto Dei mei iudicio, illóque definitiuo sint condemnati, & abscisi à communi corpore, exterminati insuper procul extra ordinem caritatis omnémque spem melioris fortunæ, cui vique iudicio Dei Patris, ego filius familias me per omnia conformare debeo.

Prædictorum, quasi epilogus.

CAPVT XI.

MVLTA, & articulatim diximus de partibus inferni, & de diuersis illarum proprietatibus, quo perfectiùs intelligeres, verba Symboli. Descendit ad inferna. Quia vt Symbolum indicat plura esse inferna, loquens numero plurali: ita & scriptura testatur esse infernum superiorem & inferum inferiorem, superiorem quoque bipartitum esse, in Limbum videlicet. & Purgatorium. Ad omnia autem inferna descendit Christus: sed non idem operatus est in singulis, prout est videre in illo Ecclesiast.24. loquentis sub nomine Sapientiæ de Filio Dei: Penetrabo, inquit, omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino. Omnes, inquit, partes penetrabo, omnes item dormientes, hoc est, mortuos inspiciam: attamen non omnes, verùm sperantes in Domino illuminabo, gratia videlicet redemptionis meæ. Visitabo quidem omnes dormientes, sed illis duntaxat quibus supereſt spes in Domino, impendam beneficium redemptionis. Supereſt autem spes post mortem tantummodò

illis,qui credentes cum pietate mortui sunt,iuxta illud 2.Machab.12. Quia considerabat,scilicet Iudas Machabæus,quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant,optimam habe rent repositam gratiam,futuræ videlicet redemptionis.Et fa ne horum receptacula sunt in inferno superiori, partim quidem in Limbo, partim vero in purgatorio.Limbus redemptione Christi ex toto suo iatus est,cum descenderet ad inferna. Purgatorium vero vti ex eo indesinenter transferuntur animæ ad cælum,simili Christi beneficio,ita demum auferetur totum in cõsummatione seculi,aut iudicium extremum. At infernus inferior stabit in æternum,in stagno ignis,& sulfuris quæ est mors secunda. Et hæc tibi sufficiant de ista materia. *D.* Pátere quæso vnam adhuc interrogatiunculam. Christus cur secundum animam potiùs,quàm secundum totum hominem descendit ad infernà? Iterum,quare triduum duntaxat,ibi moratus est? Nam tertia die resurrexit à mortuis. *M.* Sicut nascens in mũdum, vt hominem seruum redimeret formam serui induit,habitu inuentus,vt homo: ita descendens ad inferna secundum animam, corpore deposito ire voluit, vt per omnia similis esset redimendis illinc patribus,qui ibidem erant secundum animam tantùm. Quoniam vt similitudo seminarium habet amoris,& rapit efficacius in imitationem sui, quod qualitate propinquum est: ita & societas in miseriis, miram habet energiam excitandæ compassionis. Quam vtique ob causam Christus vt ante mortem incommoda huius mundi, & passiones in carne tulit,sicuti & nos,imò magis quàm nostra post mortem quoque voluit ferre peregrinationem animæ exutæ,quemadmodum & Patres perferebant in inferno superiori:vt esset nobis fidelis Pontifex,qui posset compati infirmitatibus nostris tentatus per omnia pro similitudine absque peccato.Quòd autem ibi triduum duntaxat,hic verò plusquam triginta annos conuersatus est,ideo factum videtur quia in mundum venit,non solùm causa redimendi,sed & docendi. At docendi genus efficacissimum est per exempla, prout Seneca docet.Longa,inquit,via per præcepta, breue autem compendium per exempla.Vt ergo doceret homines huius mundi,& verbo.& exemplo functiones virtutis meritoriæ apud patrem, ideo multo tempore debuit esse cum hominibus. Ad infernum autem descendit tantummodò redimendi causa. Quia dum non est,

Quare Christus secundùm animam tãtùm descendit.

est, id est, post mortem, nemo operari potest merita vitæ. Cessat autem docendi ratio, vbi non est merendi, demerendique conditio. Et eam sanè ob causam triduum duntaxat, apud inferos moratus est, apud nos autem, & hic nobiscum in carne nostra, annis multis conuersatus, est, docendi simul ac redimendi causa.

DE RESVRRECTIONE, ET ASCENSIONE CHRISTI TRACTATVS QVINTVS.

Quomodo resurrectio Christi sit demonstranda ex scripturis.

CAPVT I.

PRo Symbolo rectæ fidei de resurrectione Domini nostri Iesu Christi, statuerunt Apostoli hunc articulum. Tertia die resurrexit à mortuis. Cui superaddidit Nicænum concilium: secundum scripturas. Eò quòd Apostol. instruens Corinthios, solicitè addat eandem particulam dicens: Tradidi enim vobis quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas. Nec dicit,secundum scripturam,ne putemus vnam tantùm esse,sed secundum scripturas, quia multæ sunt. *D.* Non potest absque causa esse, Apostolum hoc loco toties inculcare particulam secundum scripturas. *M.* Ideo id facit,ne velut figmentum hominum abiiciat quispiam, potissimùm Iudæus, quod credimus de morte & resurrectione Christi. Demonstratur enim ex prophetarum suorum testimonio. Secundò,ideo facit, ne inexpectata putetur,aut nihili pendenda resurrectio Christi, de qua adeò solicitè prænunciarunt Prophetæ, vt etiam scriptis eam prædictam,& testatam posteris vellent relinquere. *D.* Et quæ sunt istæ scripturæ? *M.* Prophætarum,primò

M AGI.

1. Cor. 15.

Cur articulo addatur adhuc diligenter secundum scripturas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scripturæ testantes de resurrectione Christi.

Dauidis Psal.3.& 70. Ego dormiui & soporatus sum,& exurrexi, quoniam Dominus suscepit me. Conuertis uiuificasti me,& de abyssis terræ reuocasti me. Iterum Psalm.15. Caro mea requiescet in spe,quoniam nō derelinques animā meam in inferno,nec dabis sanctū tuum uidere corruptionem. Hæ scripturæ testantur de resurrectione Christi,tamen extra determinationē temporis, quo mansurus erat in sepulchro. De postrema prorsus certum est ex uerbis Petri,Actu.2.applicatis dictam Prophetiā hoc modo: Viri Israelitæ, audite uerba hæc:Iesum Nazarenum uirum approbatum à Deo in uobis, uirtutibus & prodigiis,& signis quæ fecit Deus per illum in medio uestri,sicut uos scitis,hunc definito consilio & prescientia Dei traditum, per manus impiorum affligentes interemistis, quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum, nota in eū, Prouidebā Dominū meum semper quoniā à dextris est mihi ne cōmouear. Propter quod lætatū est cor meū,& exultauit lingua mea,insuper & caro mea requiescet in spe, Quoniā non derelinques animā meā in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Notas mihi fecisti uias uitæ,replebis me iucunditate cum facie tua. Addit Petrus: Viri fratres liceat audenter dicere ad uos de Patriarcha Dauid, quoniā & defunctus est & sepultus est,& sepulchrum eius manet apud uos,usque in hodiernum diem. Propheta igitur cùm esset,& sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius sedere super sedem eius,prouideus locutus est de resurrectione Christi. Quia neque derelictus est in inferno,neque caro eius uidit corruptionem. Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius nos omnes testes sumus. Hucusque Petrus Apostolus,cuius interpretatione nō potest alia dari, nec certior. Secundò,est scriptura Oseæ cap 6.in quo depingit prophetice,& tempus resurrectionis & fructum inde secuturum in nobis. Nam dicit,Viuificabit nos,id est,nostram naturam post duos dies,in die tertia suscitabit nos,& uiuemus in conspectu eius. Quoniam tertia die incepit in Christo & multis aliis cum Christo resurrectio quę in nobis omnibus consummabitur qui morimur in Christo. Tertiò,est manifesta scriptura Ionæ secundò, non solùm literis & syllabis propheticis, sed & historia rei gestæ in persona Ionæ,prout Saluator testatur dicens: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non habitur ei,nisi signum Ionę Prophetę. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus,Matt.12.Luc.11. Præter hæc autem & Christus sæpius prædixit suam resurrectionē tertia die futuram,Matt.17.20. Mar.9.10.Luc.9.16.& fere quoties mentionē facit imminentis mortis suæ & passionis,statim subiungit: Et tertia die resurget, ut scandalum passionis promissa temperetur resurrectione.

Mat.12.

Quòd Christus uerè à fuit tribus diebus & tribus noctibus in sepulcro.

CAPVT II.

QVOD facta sit resurrectio tertia die secūdum scripturas,satis intelligo,quia surrexit Dominus prima sabbati, hoc est,die Dominica mane, orto iam Sole. *M.* Hoc certum est ex Euangelistis. *D.* Et sepultus erat die Veneris sub uesperam. *M.* Et illud sic testantur Euangelistæ. *D.* Verùm quomodo fuerit tribus diebus & tribus noctibus in sepulcro, sicut Ionas tribus diebus & tribus noctibus in uentre ceti,prorsus non intelligo. *M.* Hanc difficultatē, quidam paucis expediūt per synechdochen. At tu clarius,magisque Euāgelicè dices,tropum esse scripturæ sanctæ:ut quoties exprimere uelit diem naturalem continētem 24.horas, ferè coniunctim dicat,diem & noctem. Veluti scriptura dicēs,primò Moysen,deinde Heliam,tertiò Christum ieiunasse quadraginta diebus, & Quadraginta noctibus,uoluit indicare,eos spatio quadraginta dierum naturalium abstinuisse ab alimento corporali. Eodem modo dicens,cùm Ionam in uentre ceti,tum Christum fuisse in corde terrę tribus diebus & tribus noctibus,significat tribus diebus naturalibus,illum fuisse in uentre ceti,Christum uerò in sepulcro. Quòd sepositā omni dubietate uerissimū est. Quia à die Veneris ante occasum Solis fuit in sepulcro,usque ad diem Dominicum mane circa ortum Solis. Ergo tribus diebus naturalibus. Vna die naturali quæ incepit post occasum Solis diei Iouis, durās usque ad occasum Solis diei Veneris,quo die ante Solis occubitum sepultus erat, altera die naturali quæ incepit post occasum Solis diei Veneris, durans usque ad occasum Solis diei Sabbati,tertia quoque die naturali, quæ incepit post occasum

Ionæ 1.

Expedita solutio difficultatis super tempore quo Christ⁹ quieuit in sepulcro.

Deut.9. 3.Reg.19. Mat.4.

casum Solis diei Sabbati, durans vsque ad occasum Solis diei Dominicæ, qua die Dominica, ab Euangelistis appellata prima Sabbati, surrexit Dominus. Fuit igitur re vera in sepulchro tribus diebus naturalibus. *D.* Necdum habes tres integros dies naturales. *M.* Neque vsquam dicitur, quòd fuit aut debuit esse tres totos dies naturales in sepulchro, sed tribus diebus & tribus noctibus, id est, tribus diebus naturalibus. Quicũque autem est alicubi, in aliqua parte diei naturalis, vel artificialis, is ibi est, & dicitur esse eo die, secundũ communem phrasim, tam popularium quàm eruditorũ. Ingressus Louanium die Veneris, & ibi continuò manens vsque in diem Dominicũ orto iam Sole, is indubie dicitur fuisse Louanij tribus distinctis diebus. Et est verus sermo, siue de naturalibus diebus intelligas, siue de artificialibus. Scripturæ igitur quæ dicunt: Et tertia die resurget, etsi veritatem habeant loquendo de diebus artificialibus, melius tamen certiúsque intelliguntur de diebus naturalibus. Nam sic intelligendo, inter has & eam quæ est Ionæ secundo, ac Matthæi duodecimo, optima est consonantia: Nec vlla tunc potest moueri de tertia nocte difficultas. *D.* Deus bone, quot interfui ego pugnis verborum, circa hanc materiam: nec eramen vnquam audiui tam expeditam huius difficultatis resolutionem. *M.* Porrò Christum non derelictum esse in sepulchro, sed veraciter resurrexisse à morte, iuxta sermonem Prophetarum, & suum concorditer testantur quatuor Euangelistæ, scribentes historiam vitæ, mortis, & resurrectionis eius. Idem testantur apparitiones quas fecit plurimas post resurrectionem, ostendendo seipsum viuum in multis argumentis, per dies quadraginta, præbens Apostolis corpus suum inspiciendum & palpandum, loquens quoque de regno Dei. Denique cõuescens cum eis, & illi simul manducantes & bibentes cum illo, sicuti sparsim inuenies apud Euangelistas in fine suorum Euangeliorum. Insuper Actuum primo & decimo capite. Vbi habes: Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestũ fieri, non omni populo, sed testibus à Deo præordinatis, nobis qui manducauimus & bibimus cũ illo postquàm resurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est qui cõstitutus est à Deo, iudex viuorum & mortuorũ. Item primæ ad Cor. 15. sic habet Apostolus: Quia resurrexit tertia die secundũ scripturas, & quia

Probatur scripturis Christũ veraciter resurrexisse à mortuis.

quia visus Cephæ. Et post hoc vndecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent vsque huc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Iacobo. Deinde Apostolis omnibus. Nouissimò autem omnium, tanquam abortiuo, visus est mihi. Hæc putat Apostolus sufficere Corinthiis ad credendã resurrectionem Christi, debent igitur meritò & tibi & mihi sufficere.

De his quæ contigerunt in resurrectione Christi, & quòd Christus sua ipsius virtute resurrexit à mortuis.

CAP. III.

VERVM quæ contigére in resurrectione Christi, & quomodo facta est? *M.* Terra tremuit & quieuit dum resurgeret in iudicio Dominus. Nam Matthæus: Et ecce, inquit, terræmotus factus est magnus. Erat autẽ iste terræmotus magis exultationis, quàm compassionis. In morte Domini mora est terra, tremore, & horrore quodam, quòd Deũ suum ac Dominum in tantis sustentaret suppliciis. Rursum in resurrectione factus est terræmotus magnus, præ lætitia & exultatione, quòd sentiret terra sese suámque substantiam iam in corpore Christi glorificari gloria magni Dei. In hoc terræmotu surrexit Dominus, non obstante, quòd sepulchrum esset excisum de petra, clausum insuper saxo magno, præterea consignatum sigillis principum, sed & militibus custoditum. Quoniam corpus mortuum etiam primo contactu animæ deificatæ ac glorificatæ, mox surgit in gloria & in virtute, factum iam spirituale, quod priùs erat animale, immortale & incorruptibile, quod priùs mortale erat, passibile, ac corruptibile. Quia autem spirituale, ideò spirituum ac cœlestium rerum habuit proprietates, quare vltra nõ potuit cogi, arrari, includi, aut concludi vllis firmamentis rerum, ex saxis, ferro, lignis aliisque materiis mundi huius, vti infrà plenius audies. Surrexit autem Dominus non aliena, sed sua ipsius virtute, more dormientium, qui somno expleto surgunt, non alterius, sed sua sibi insidente virtute. Mors autem Christi, & omnium Christifidelium morientium in Christo, est simillima sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christo. Et Christus de se per os Prophetæ: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi. *D.* Quomodo sua virtute?

DISC. Ad quid terræmotus in resurrectione.

Matt. 27.

Matt. 28.

Corpus glorificatũ nullis potest artari rebus.

Surrexit Christus sua virtute.

Iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam mortuus erat. *M.* Tamen Deus permanebat, neque sua diuinitas, vnquam dereliquit, quod semel assumpserat. Ipse quidem vt homo veraciter mortuus per realem separationē corporis & animæ, sicut nos vere mortui sumus dum anima diuisa est à corpore nostro, tamen semper viuens vt Deus, semper etiā vnitam habens suam diuinitatem, & cum anima dum esset in Limbo, & cū corpore dum iaceret exanimque ac mortuum in sepulchro. Et hac suæ diuinitatis virtute surrexit dum voluit, velut soporatus à somno. Hinc dicit ad Iudæos: Soluite templum hoc, loquens de templo corporis sui, sicut Ioannes testatur, & in tribus diebus excitabo illud. Ego, inquit, excitabo illud, non alius suscitabit illud, sed ego ipse. Propterea, inquit, me diligit Pater, quia ego (meā sponte) pono animam meam, scilicet pro salute generis humani, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso, potestatem habens ponendi eam, & potestatem habens iterum sumendi eam. *D.* Tamen dicitur multis locis, quòd Deus suscitauit illum. *M.* Sic dicitur Actuum 2. Rursum: Propheta in persona Christi sic alloquitur Deum: Non derelinques animam meam in inferno, Et Apostolus: Quòd si spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Hinc palàm testamur quòd Deus suscitauit Filium suum Iesum à mortuis. Adhæc, quòd idem Deus viuificabit & mortalia corpora nostra in resurrectione mortuorum. Nihilominus scimus & confitemur, quòd Christus ipse cùm voluit reassumpsit animam suam, ipséque surrexit à mortuis, seipsum viuificans. Nec vlla est hic repugnantia. Quoniam virtus diuinitatis inhabitantis in illo, excitauit eum. Deus erat & homo. Secundùm hominē mortuus, secundùm Deum omnipotens. Adeóque diuinitas Christi quæ nō moritur, éstque eadem cum diuinitate Patris & Spiritus sancti, excitauit seipsum secundum humanitatem, secundum quam mortuus fuit: Vt verissimè dicatur, Deus suscitauit illum, verissimè etiam Christus suscitauit seipsum. *D.* An eodē modo fuerit resuscitatus Christus atque Lazarus, Adolescēs quidam, & puella Iairi filia? *M.* Nequaquam. Illi enim aliena virtute: Christus verò sua ipsius virtute fuit resuscitatus. Illi ad vitam mortalē, non longè post denuò morituri: Christus verò

Deus suscitauit Christū & Christus sua virtute surrexit.

Vtrunq; verū, Deus suscitauit Christū, & Christus suscita. uit seipsum.

Ioan.11.
Luc.7.
Matt.9.

Aliter Lazarus suscitatus à mortuis, aliter Christus.

verò suscitatus est ad vitā immortalem. Christus enim resurgens à mortuis iam nō vltra moritur, mors illi vltra nō dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autē viuit, viuit Deo, ad Rom. 6. Mortuus est peccato, id est, mortuus est morti consonam, atque obnoxiam peccato. Nunc verò viuit Deo, id est, viuit vitam consonam Deo. Deus autem indeficiens est, ac semper in se consistens, velut auctor, finis, ac ratio vitæ, atque ideo qui viuit Deo, iam æternitatem, foatem, rationémque indeficientem vitæ in se habet. Illi resuscitati sunt, vt viuerent iterum in tali corpore, quale prius seminatum erat, in corruptione, in ignobilitate, in infirmitate, denique animale. 1. ad Corinth. 15. prout facilè patet. Nam resedit adolescens: Et puellæ iussit Christus dari ad manducandum: Et Lazarus quoque suscitatus adhuc ligatus erat institis, solúmque debuit ab Apostolis. Omnia enim officia, omnésque proprietates mortalis naturæ quæ sunt in aliis, erant & in corporibus illorum postquàm resuscitati essent. At Christus surrexit in gloria, & in virtute, habens nunc corpus spirirale. Nam quod mortale fuerat in eo & corruptibile, iam induerat immortalitatē & incorruptionem, morte prorsus absorpta in victoria. 1. ad Corint. 15.

Luc.7.
Matt.9.
Ioan.11.

Qui fructus qui eúe ineitamenta spei Christianæ consequantur ex resurrectione Christi.

CAP. IIII.

DISC. Ioan.11.

Qui sunt fructus resurrectionis Christi.

QVI est obsecro fructus resurrectionis Christi in nobis? *M.* Audi precor ipsum ad Martham respondentem: Ego, inquit, sum, resurrectio & vita, omnis qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit viuet, & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Non solùm igitur resurrectio Christi, est forma & exemplar resurrectionis nostræ, sed etiam ipse est tua omniúmque resurgentium resurrectio, sicut est tua omniúmque viuentiū vita. Adeóq; nemo viuit aut viuere potest in Deo, nisi per Christum. Nemo suscitatur à mortuis, aut resurgere potest nisi per Christum. Siquidem per Christū resurgentem est resurrectio mortuorū: prout pulchrè deducit Apost. 1. Corinth. 15. dicens: Si Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidā dicūt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem

resurrectio

resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est fides vestra, inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit si mortui non resurgunt. Nam si mortui nō resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui in Christo dormierunt, perierunt. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autē Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormiētium. Quoniam quidem per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ verò Christus. Deinde hi qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt, deinde finis. Hucusque verba Pauli.

Ex verbis Pauli tria notanda.

Quæ ruminando fili iterum atque iterum, videbis Paulum efficaci argumento nobis demonstrare: Primò esse resurrectionem mortuorum, ex eo quòd Christus surrexit à mortuis: secundò, resurrectionem omnium esse per vnum Christum, sicut mors omniū est per vnum Adam: tertiò, per Christi resurrectionem & non sine Christi resurrectione, esse resurrectionem internam à peccatis nostris. Quoniam si Christus non resurrexit, adhuc manemus in peccatis, quam tertiam partem Paulus exactiùs prosequitur ad Rom. 4. dicens: Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et 6. Consepulti enim sumus cum illo per baptisma in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Exclamans ad Colloss. 3. Si consurrexistis cum Christo, scilicet à morte peccati ad vitam gratiæ, quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextra Dei sedens, quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Quartò autem legendo totum cap. 15. 1. ad Corint. etiam primū cap. primæ Petri, videbis nos per resurrectionem Christi habere spem certā atque viuā, ad immortalitatem,

Per resurrectionem habemus spem viuam resurrectionis nostræ.

talitatem, incorruptionem, gloriam denique & felicitatem, quæ Christus assecutus est resurgendo. Sic enim habet Petrus Apost. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum suam misericordiam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, immarcessibilem, conseruatam in cælis in vobis, qui in virtute Dei custodimini per fidem, in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo, &c. Non quidé omnes habent habent hanc spem viuam, sed nos, inquit Petrus. confirmat idem Paulus dicens: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. canet enim tuba, & mutui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Nos, inquit, qui sequimur Christum & morimur in Christo, nos qui in virtute Dei custodimur per fidem nos inquam, immutabimur scilicet ad eundē statum, easdem quoque dotes ac proprietates corporis, ad quas Christus resurgēdo immutatus est, prout infrà latiùs exponemus artic. 11. Itaque fili, Christus resurgendo factus est primitiæ mortuorum, & primogenitus ex mortuis, auctor quoque & ratio omnis resurrectionis quę fiet, sed propriè forma & exēplar resurrectionis eorūqui in Christo sunt: primò eius qua intus in interiori homine surgimus à peccato, vt ambulemus in nouitate vitæ: secundo eius qua secundum Paulum surgemus à morte ad immortalitatem & statum gloriæ. Atque hanc ob caussam Paulus Thessalonicensibus scribens ait: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quòd christus mortuus est & resurrexit ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Obserua, ita, id est, eodem modo adducet cum eo, hoc est, suscitabit à mortuis, non quolibet modo, sed sicut illum suscitauit: Et sic semper cum Domino erimus: Non omnes, sed qui dormiuimus per Iesum. Nam dormire per Christum, & dormistianè & catholicè mori, habendo in nobis spiritum Christi inhabitantē. Qui enim suscitauit Iesum, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum in vobis. Nemo ergo contristetur dum videt mortuos sepeliri, & quasi in terram redigi. Hanc enim spem certam ac viuam

Christus caussa & ratio resurrectionis omnium.

Christus forma & exēplar resurrectionis iusto rum.

retinemus ex scripturis sanctis. D. Minor foret tristitia, esset que spes viuidior in nobis, si constaret etiam alios homines præter Christum resurrexisse à mortuis. Dum autem remittimur ad resurrectionem in nouissimo die, merito languet multorum expectatio. M. Si constaret, dicis? an non constat satis quod Euangelium apertis verbis testatur? Matthæus inter miracula quæ cõtigere dum expiraret animam Christus, narrat & hoc. Monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum quæ dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Non igitur christus surrexit solus à mortuis, sed & multi Sanctorũ cum eo tamẽ post resurrectionem eius. Quia primitiæ Christus, deinde hi qui sunt Christi. Et ne putemus alios resurrexisse solùm secundum spiritum, dicit expresse: Multa corpora sanctorum qui dormierant, hoc est, mortui erant, surrexerunt. Addens ad maiorem certificationem rei gestæ, ea corpora venisse in ciuitatem, & apparuisse multis. Ne verò putemus duos, tres, quatuor, aut quinque, duntaxat resurrexisse cum Christo, vtitur Apostolus dictione multa, qua ferè solet vti scriptura quando numerum vincit multitudo, eò quòd tam numerosa erat copia tunc resurgentium cum Christo, vt specialiter exprimi non potuerit: ideoque multa corpora. Est autem hæc resurrectio sanctorum facta in attestationem, non solùm resurrectionis Christi, sed & efficaciæ eius quam habitura erit in nobis: vt visa partim impletione promissi diuini, firmior existat spes eius, quod futurum creditur. Hinc apparuerunt multis, non paucis aut quibusdam, sed multis testantes de resurrectione mortuorum futura per Christum Dominum iam crucifixum. Sic intelligit D. Hieron. aliique patres dictum locum, Nec aliter intelligi potest. Quis enim auderet vel somniare eadem corpora sanctorum posteà denuo rediisse ad sua sepulchra in cinerem mortis, vt verum falso, vera Christi resurrectio falsa sanctorũ resurrectione probaretur. Neutiquam verò Christus est primogenitus ex mortuis, aut primitiæ resurgentium eo modo, quo surrexerunt Lazarus, adolescens, puella, à Christo suscitati, sed nascẽtium ex mortuis eo modo, quo ipse resurrexit ad vitam, videlicet diuinam, immortalem, impassibilem, quasi primus & ante omnes renatus in nouam vitam throno cælesti idoneam, ducens

Matt. vlt. Probatur multos resurrexisse cum Christo.

Vera erat resurrectio eorum, qui surrexerunt cũ Christo.

Christus propriè, primitiæ nascentiũ ex mortuis.

ducens suos fratres, qui simul resurrexerunt, eadem immortalitate vestitos secum in cælum ad triumphum, traditurus illos Patri, velut primitias segni, quod suo iam sanguine conquestierat iuxta verbum Psalmist. simul & Apostoli dicẽtium: Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Itaque fili & vniuersi fratres Christiani consolamini inuicem in verbis istis. D. Valde quidem consolatoria sunt hæc. Verùm repugnat aliud verbum scripturæ dicentis: Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo. M. De hac scriptura dicemus in fine huius sequentis articuli. *Ephes. 5.*

Plures esse cælos, & Christum ascendisse in omnes, ad thronum vsque Dei.

CAPVT V.

QVIA indubitata fide credendum est, quòd Christus post resurrectionem suam à mortuis, non manserit hic in mundo, aut paradiso aliquo terrestri, sed ascenderit corpore in cælos ad thronum vsque gloriæ Dei: ideo addiderunt Apostoli pro Symbolo rectæ fidei, & hunc articulũ. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris. Siquidem consummato redemptionis nostræ mysterio, & animabus sanctis de Limbi captiuitate liberatis, ascẽdit Christus cum triumpho in cælos. Cælos dico pluraliter, quia non in vnum cælorum duntaxat, sed in vniuersos cælos. D. An igitur cæli multi? Est terra vna, aër vnus, ignis vnus, & super hæc elementa, videtur non nisi vnũ extensum esse cælum. M. Cõsensus omnium philosophorum testatur plures esse cælos, licet fortasis discrepent in numero cælorum. Idem autem testatur, & quidem multò efficaciùs scriptura vtriusque Testamenti. Nam affirmat Apostolus se raptum fuisse in tertium cælum, siue in corpore suo, siue extra corpus. Et Ioanni Baptistæ aperti sunt cæli, & vidit gloriam Dei. Sed & Ezech. Propheta: Aperti sunt, inquit, cæli & vidi. Sic B. Stephanus. Ecce inquit video cælos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei, cui consonat Paulus dicens: nos habere aduocatum Pontificem magnum, qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei. ad Heb. 4. Verissimum igitur est quod dicit articulus: Christum ascendisse in cælos, quia penetrauit omnes, vsque *M. Act. 1.*

Quòd multi sunt cæli.

2. Cor. 12. Matt. 3. Ezech. 1. Act. 9.

eminentissimum illud cælorum, ibi est sedes Dei, & thronus gloriæ eius. Quando autem Marcus & Lucas dicunt Christum ascendisse in cælum, loquentes singulariter: tunc per cælum intelligunt vniuersum corpus omnium cælorum. Et ne subeat cogitationem nostram, Christum ascendisse duntaxat in infimum cælorum, quod hinc est primum, & vocatur cælum lunæ, Addit Marcus: Et sedet à dextris Dei. Itaque ascendit in illud cælum, vbi est thronus Dei, nec ibi sedet in angulos, aut sub scabello throni, aut sub alari, sicut animæ sanctorum, Apoc. 6. sed in loco dignissimo, nempe à dextris Dei. *D.* Apparet totum articulum istum esse in scripturis. *M.* Omnino, & sub eisdem ferè verbis. Dicit enim Ioannes: Ascendo ad Patrem meum. Marcus: Eleuatus est in cælum. Lucas: Ferebatur in cælum. Paulus: Penetrauit cælos. Quibus addit Marcus: Et sedet à dextris Dei. Adeóque ex verbis Euangelistarum Ioan. vlti. & penulti. Marc. Luc. vlt. Act. 1. Licet clarè deducere, quæque spectant ad hanc materiam, quando ascenderit, quo ascenderit, & quomodo ascenderit, quid antè, quid pòst, quid in ipso factum sit ascensione, tu interroga.

Articulus iste continetur in scripturis.

An potuerit ascendere Christus existens Deus, & quando ascenderit.

CAPVT VI.

DISCI. PRincipio Christus erat Deus, Deus autem vbique est, nec vsquam absens esse potest. Quomodo igitur credi poterit ipsum ascendisse de loco inferiori ad locum superiorem? *M.* Etiam Christus verus homo erat, qua natura non vbiq; est, sed certo loco præsens existit. Vt Deus, implet cælum & terram, nusquam absens. Vt Deus igitur & secundum diuinam suam naturam non ascendit. Quia ascendere est se mouere de loco inferiori in quo erat, ad locum superiorem in quo non erat. Verùm vt homo, & secundum humanam naturam ascendit; quia in illa natura hic de virgine Maria, nondum fuerat in cælo, hinc dicit ad Mariam Magdalenam: Noli me tangere; sed vade ad fratres meos, & dic illis: Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum, quasi diceret: Ego qui loquor tecum, & secundum naturam qua loquor tecum, qua

Christus licet Deus, tamen ascēdit, sed secundū quod homo.

qua crucifixus fui, mortuus fui & nunc posteà resurrexi, qua & illis frater sum, habeus cum eis communem Patrem & Deum: Ego homo, & in hac natura ascendo, non in natura qua Deus sum. Quia in illa vniuersum mundum impleo cum Deo patre. In illa, α sum & ω, principium & finis. Non igitur illa possum ascendere, aut descendere, moueri vel circumscribi. *D.* Mirabile valde, personam aliquam ascendere secundum vnam naturam, secundum alteram non ascendere, imò manere immotam. *M.* Reuera istud nihil habet admiratione dignum, simile est quotidie obuium, in te, in me, omnibúsque hominibus. Siquidem constamus ex duabus naturis, anima & corpore, anima intelligimus, recordamur, ratiocinamur, nihil horum facientes corpore. Rursum corpore nutrimur, crescimus & decrescimus, cùm nihil horum fiat in anima. Præterea in corpore eodem, partes diuersæ diuersa habent officia, manducamus ore, non manibus aut pedibus, pedibus ambulamus, non ore aut manibus, & sæpe mouemur vna parte corporis manentes immoti in reliqua parte totius, vtputa dum sedentes aut lingua loquimur, aut manibus operamur. Non est igitur mirum Christum secundum vnam naturam ascendisse, & secundum aliam mansisse immotum. *D.* Neque ego amplius de hoc mirabor. Verùm quando ascendit Christus? *M.* Quadragesimo post resurrectionem suam die, Act. 1. Non vtique statim à resurrectione, sed debuit mora temporis intercedere, quo præberet seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, loquēs ad consolationem eorum de regno Dei, scilicet quale esset, in quibus consisteret, quomodo, & quibus mediis primò ius in illud, deinde possessionem eius obtinemus. Quò etiam disponeret quæ pertinent ad hierarchiam Ecclesiæ, quæ est pars regni Dei, constituit vnum, nempe Petrum Archiapostolum siue summum sacerdotem, & pastorem vniuersalem totius gregis sui, Ioan. 21. quod est munus papale, vsque nunc perseuerans in Ecclesia catholica. Omnes autem Apostolos misit cum potestate qua ipse venerat, docendi, regendi, plantandi, euellendi, ligandi, atque soluendi, remittendi denique & retinendi peccata hominum, Ioan. 20. quod similiter est munus Episcopale & Sacerdotale perseuerās in Ecclesia, vsque in hodiernum diem. Ad quæ sanæ munera ritè peragenda, aperuit

Obiectio.

Solutio ex similibus.

Quādo ascēderit Christus.

Quæ Christus fecerit & ordinauerit inter resurrectionem, & ascēsionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis tum temporis sensum, vt intelligerent scripturas, Luc. vlti. ne, scilicet indocti venirent ad gubernacula Ecclesiæ, vt hodie fit. Quam potissimùm ob caussam perit nunc Ecclesia sub manibus istorum prælatorum, quæ creuit tunc sub manibus Apostolorum. Ne autem suspectum foret, aut illegitimum testimonium, quod reddituri erant Apostoli de Christo per vniuersum mundum, etiam tum temporis palàm ac publicè requisiuit eos, vt sibi fierent testes in Ierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Nam testes qui ingerunt se testandi gratia, non vocati ac rogati, meritò suspecti habentur apud omnia tribunalia. Hinc in omnibus instrumentis vbique inseritur hæc clausula: Testes ad hoc vocati specialiter & rogati. Sicut & sæpius insertum legitur instrumento noui testamenti, Act. 1. ac aliis locis. Quapropter Pseudo euangelistæ huius temporis, re vera sunt illegitimi testes verbi Dei, quia à se veniunt non missi ab eo qui mittendi potestatem habet, verèque suspecti, quoniam ingerunt se ad reddendum testimonium Iesu Christo, non vocati ad hoc specialiter atque rogati. Nota quæ dico, non enim siue caussa dico.

Qui legitimi testes Euangelicæ veritatis.

De loco vnde, & modo quo ascenderit Christus.

CAPVT VII.

DISCI. NVNC de modo quo ascèdit Christus. *M.* Inter alia etiam hoc præcepit Apostolis suis iam iam ascensurus, ab Hierosolymis ne discederēt, sed sederēt, id est, sedatos & in quiete se cōtinerēt in ciuitate, donec induerentur virtute ex alto. Et omnia hæc cùm dixisset, videntibus illis, eleuatus est. *D.* Vbitan in ipsa ciuitate? *M.* Non. Quoniā Lucas dicit: Et eduxit illos foras Bethaniam in montem qui est Oliueti. Sabbati iter habens à ciuitate. *D.* An verò ibi multi fuerunt præsentes? *M.* Principio certū est ibidem fuisse præsentes numero plures. Quia dicitur Act. 1. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum dicentes: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israël? Præterea est certum ibi fuisse præsentes vndecim Apostolos. Nam Lucas dicit: Eduxit autem eos, scilicet vndecim Apostolos, in Bethaniam &c. Insuper vix dubiū esse potest quin fuerint ibi præsentes, plusquā quingēti fratres, hoc est Christi fideles. Nam illos de quibus Paulus dicit 1. ad Corint. 15. Deinde visus est plusquam quingentis

Vbi, & quo modo ascenderit Dominus.

Ascēdit in præsentia multorum.

gentis fratribus: verisimile est in ascensione Domini adfuisse, eo quod eisdem se tam amice tāmque familiariter spectandum præbuerat. Imo quidam sancti Doctores intelligunt præfata verba Pauli, de ea apparitione qua apparuit Christus suis in die ascensionis, eò quod particula, deinde, tertio repetita, non indicet eo loco ordinem rei gestæ, sed magis seriem narrationis, qua articulatim narrantur quæ antea gesta fuerant. Omnibus itaque congregatis circa montem Oliueti, venit eò Iesus cum vndecim Apostolis veluti ducibus ac capitibus Ecclesiæ & religionis. Quod autem venerit cum illis in montem Oliueti simul ambulans cum eis, certum est, quia Lucas ait: Et eduxit illos foras in Bethaniam. Populus quidem credentium stabat ad mētem expectans, sed futuri imò tunc instituti duces ac rectores credentis populi, venerunt eò cum Iesu, & Iesus pariter cum illis, deducens eos, velut præcipuam ipsorum curam gerens, vt etiam hinc clarè liceat intelligere, præpositos Ecclesiæ, & dignitate, & modo habendi se, & coniunctione cum Christo, ab initio semper fuisse distinctos à communi populo in republica Christiana. *D.* Ipsa ascensio quomodo facta est? *M.* Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, eleuatis manibus benedixit eis. *D.* Faciendo signum crucis super eos? *M.* Benedicere est bona imprecari. Dicere autem Dei semper efficax est: Dixit enim, & facta sunt. Quare & benedicere eius, non potest non esse efficax. An verò Christus benedicendo, hoc est, bona illis imprecando vsus sit signo crucis, tacet Euangelium. Hoc tamen certum est, hanc antiquissimam consuetudinem benedicendi per signum crucis, Ecclesiam retinuisse in vsu publico à tem. poribus Apostolorum, quare verisimile est, Apostolos eam didicisse à magistro suo Christo. Maximè tūc, post triumphum victoriæ per agonem crucis, ad declarādum Deum Patrē nos benedicere, omni benedictione in cælestibus per triūphum crucis. Pergit Lucas dicendo: Et factum est dum benediceret eis, recessit ab illis, & ferebatur in cælū. *D.* Ferre est portare, an igitur portabatur in cælū? *M.* Ferrur lapis sursū ab extrinseco natura lapidis non conferēte vim. Sic ferebatur Abacuc in Babylonē manibus Angeli. Et Helias in aēra curru igneo. Feruntur & aues sursum, nō quidem ab extrinseco, sed virtute propria per alas & plumas. Nubes itē rendunt versus cælum, propria leuitate sibi inhærente, & oleum positum sub aquis

An Christus benedixerit per signū crucis. Ephes. 1.

An Christus portabatur in cælū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fertur mox sua sponte supra aquas, eo quod plus habeat de natura aëris & ignis, quàm de natura aquę. Hoc autem secundo modo, nempe sua sponte, virtute propria, ab eo quod inhabitabat neq uaquam ab extrinseco aut à manibus aliorum, ferebatur Christus Dominus in cælum. Omnia quoque corpora sanctorum simili modo ferentur in cælum post resurrectionem, sua, dico, sponte, & à propria sibique inexistente virtute, facilime, propriissimę que secundum naturam glorificatam, nulla omnino parte totius compositi renitente. Quoniam de sursum est vis siue pondus gloriæ inhabitantis animam sanctam, quæ iam non tam prædominatur, quàm prorsus ac sola dominatur omnibus viribus, omnibusque qualitatibus corporis glorificati. Sicuti enim lapis dum fertur deorsum, naturaliter fidit nulla parte lapidis renitente, imò viribus omnibus vim conferentibus, quoniam in terra est proprius locus eius, indeque sumpsit præcipuam qualitatem naturæ suæ, sic Christus dum ferebatur in cælum, ferebatur facilime, quod plus est, naturalissimè secundum naturam corporis glorificati. Quoniam in cælo est proprius locus hominis glorificati, inde dotes, inde habet proprietates gloriæ ac spirituum, quæ longè ac latè dominantur super vniuersas qualitates acceptas à parentibus carnis nostræ. Ferebatur autem Christus in cælum nõ raptim aut imperceptibiliter, sed sensim, vt intuerentur eum in cælum, donec nubes lucida susciperet eum ab oculis eorum, Acto. 1. *D.* Verùm solúsne, an simul alij cum ipso? *M.* Matth. 27. post narrationem passionis habes sic: Et multa corpora sanctorum surrexerunt, & euntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Et hæc sanè corpora sanctorum ascenderunt simul cum Christo. Et præterea infinitus numerus animarum sanctarum, quas de Limbo eduxerat. Si magni principes nusquam proficiscuntur soli potissimùm quando quid triumphalibus pompis sunt peracturi, profectò multò minùs princeps regum terræ debuit solus proficisci iam in triumpho traditurus Deo patri regnum quòd suo sanguine conquesierat. Quod certè regnum in die ascensionis suæ cœpit tradere, adferens secum primitias omni genere nationis humanæ, ex Patriarchis, ex Prophetis, ex Regibus, ex Sacerdotibus, ex plebeis, ex Martyribus, ex eis etiam, qui mundo quidem incogniti tamen eximiè

Christus ferebatur incælum suauissimè, à propria sibi inexistẽte virtute.

nota. ✝

Ascendit sensus Christus.

Probatur quòd Christus nõ ascẽderit solus.

eximiè fuerunt sancti. Cœpit, inquam, tunc tradere, & tradit indesinenter hucusque, tradétque semper, donec ipsum regnum prorsus ac integrum tradiderit, quod fiet in consummatione seculi. Et tunc finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri, 1. ad Corinth. 15. *D.* Satis apta est ratio ista, verùm an scriptura sic testetur? *M.* Apostolus ad Ephe. 4. ait. Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Duo ergo fecit Christus ascendendo. Duxit secum ad triumphum captiuam illam captiuitatem patrum, qui eousque in Limbo fuerãt. Et dicit id Apostolus per abstractum, captiuam captiuitatem: vt intelligamus etiam ibi tum temporis factam plenitudinem gratiarum, eò quòd liberauerit ac duxerit secum omnẽ illam numerosam multitudinem sanctorum Patrum, ita vt videatur abstulisse secum Limbum, & ipsam totam captiuitatem quæ ibidem detenta fuerat vsque ad illud tempus. Secundò, dedit dona hominibus quæ exprimit ibidem Paulus prosequendo textum.

De modo quo Christus sedet à dextris Dei Patris, siue à dextra virtutis Dei.

CAP. VIII.

NVNC autem dicamus de modo, quo sedeat ad dexteram Patris. Dicit enim Marcus: Assumptus est in cælum, & sedet ad dexteram Dei Patris. *D.* An dextrum & sinistrum habeat Deus, sicut & nos? *M.* Non fili. Quod infinitæ est naturæ, & extra omnia, maiúsque omnibus nullam potest recipere differentiam situs aut positionis. Neque Christus iam sedet iuxta positionem corporis, quomodo nos sedemus, non enim in sedendo, sed in stando est naturalis situs corporis secundum Philosophum. Nam sedere est imbecillitatis. In statu autem beatitudinis, vt optimè dispositum ita & naturalissimè collatum esse oportet corpus hominis. *D.* Quorsum igitur Marcus dicit eum sedere, & id ad dextram Patris? *M.* Vtrumque, & sedere, ad dextram Patris dictum est tropicè secundum phrasim popularem, secundum quam dicimus collocare ad dextram nostram, quos summo honore dignos habemus, quos & super omnia & præ omnibus quæ nos attingunt, honorari volumus. Sedet igitur ad

MAGI.

An dextrum & sinistrum sint in Deo.

Christus nõ sedet in cælo sicut nos sedemus.

Et sedere Christi, & ad dexterã Patris, vtrũque tropicè est intelligẽdum.

dextram Dei, quoniam in summo honore est receptus super omnia quę nominari possunt, & eo collatus vnde omnem potestatem omnéq; iudicium exercere potest in quiete, & cum maiestate, citra laborem & cõtradictionem. Sedere enim est vel iudicantis ex tribunali, vel regnantis pacifice, iuxta phrasim. Stare autem, præparati ad prælium vel auxilium. *D.* Solus Marcus asserit Christum sedere à dextris Dei? *M.* Etsi solus assereret, satis esset. Quoniam non loquitur nisi verbum Dei Marcus. Veruntamen idem & plus eo asserunt aliæ scripturæ. Christus adiuratus à Caipha summo pontifice, dixit assertiue, Ego sum Filius Dei, & amodò videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Insuper B. Stephanus cùm esset plenus Spiritu sancto, intuens in cælum vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, & Filium hominis stantem à dextris virtutis Dei. Quæ sanè scripturæ dicunt Iesum stare & sedere, non à dextris Dei, sed à dextris virtutis eius, quod plus est, quàm sedere à dextra Dei. Optimum rei, est virtus eius. Præcipuũ hominis est virtus ipsius. In virtute honestas & decorum, in virtute felicitas & beatitudo. Virtus bonum, summa virtus summũ bonum. Sedet igitur Christus aut stat à dextris virtutis Dei, quia eo exaltatus est vt primas habeat in summo, in optimo, in felicissimo Dei & totius gloriæ eius. Adeò vt omnes in cælis acclament ei dicentes: Dignus est accipere virtutẽ, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Imò audiuit Ioannes Euãgelista omnem creaturam dicentem sedenti in throno, & agno. Benedictio & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum, Amen. Hæc fusissimè in Apocalypsi Ioan. nominatim cap. 5. quæ dum legis debes ea quæ acclamantur sedenti in throno, interligere iuxta plenitudinem suam & vniuersaliratem, eò quòd dictæ voces per se & indefinitè ponuntur, quasi dicerent: Dignus es accipere omnem fortitudinem, omnem diuinitatem, omnem gloriam, &c. Item omnis benedictio, omnis honor, omnis potestas, sit agno sedenti in throno. Vides nunc quomodo sedet à dextris virtutis Dei. Quòd autem D. Stephanus positus in agone viderit eum stantem, iuxta similem phrasim intellige, eò, quòd stare sit accincti ad prælium, aut præparati ad ferendum auxilium. Nihilominus si spectes naturam

Alie scripturæ dicũt Iesum esse à dextra virtutis eius.

Quomodo intelligitur à dextris virtutis dei.

Apoc. 5.

turalem corporum glorificatorum sicum, stat Christus, stant Sancti, non sedent aut iacent. Quoniam illud naturalis est perfectionis, ista verò sunt imbecillitatis per se, siue propriè loquendo. Cúmque intuerentur Apostoli euntem illum in cælum quasi luminibus & affectu sequentes eò, quò corpore insequi non potuerunt: Ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. *D.* Viri isti qui astiterunt Apostolis, nonne Angeli Dei erant? Quare ergo apparuerunt in specie viri, & in albis vestibus? Et quæ caussa legationis eorum? *M.* Indubiè Angeli erant missi de cælo, stantes erecto corpore in aëre, tam propinqui Apostolis, vt rectè scribat Lucas. Astiterunt iuxta illos: Quòd autem astiterint in aëre, non super terram, ex eo colligitur, quoniam si astitissent super terram, suspicio oriri potuisset, illos fuisse adiunctitios hominibus, subitò superuenientes, ipsis oculis intentis in cælum, minúsque certum fuisset testimonium quod attulerunt. Quod tamen in animis Apostolorum certissimum erat, velut oraculum diuinum Angelico ore allatum. Astiterunt autem in forma viri, quia in propria specie sunt inuisibiles. Non autem in forma mulieris, propterea quòd mulier est animal imperfectum, secundum Aristotelem. Potissimùm autem quia testimonium mulieris minùs idoneum est, eò quòd labilis sit ac mutabilis, vtpote mollis & inconstans, à mollitie appellationem habens. In veste verò alba apparuerunt, vt & habitu exprimerent triumphum festiuitatis, quam pepererat Angelis ascensio Domini. Caussæ autẽ ob quas apparuerunt Angeli, ex ipsis eorum verbis colligũtur. Nempe ne Apostoli vltra quàm oportuit, aut otiosa aliqua expectatione hærerent ibi in monte, oculis curiosè intentis in cælum. Secundò, vt eos certiores redderent oraculo cælesti de duobus: Quorum primum est Iesum non permansisse in regione aeris, vbi nubes suscepit eum ab oculis eorum, sed vltra assumptum esse vsque in cælum. Secundum est, quòd non modò, sed aliquando, videlicet in nouissimo die, sic veniet, quemadmodum viderãt eum euntem in cælum: Nempe propria virtute in corpore glorificato, motu libero ad modum gradientium, sociatus

Act. 1.

Ad quid & quare eo modo apparuerint angeli in ascensione Domini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus sanctorum millibus. Exprimentes quidem modum quo veniet, quia sic quemadmodum &c. Non autē tempus quando veniet. Nō enim est viuentium in terris, vti Saluator prædixerat, nosse tempora & momenta quæ posuit Pater in sua ipsius potestate: imò de illo die & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater. Matt. 24. Ideóque nō vltra vobis expectandum est hic in monte Olineti. Qua sanè informatione accepta, adorantes reuersi sunt Hierosolymam à monte qui vocatur Olineti, qui est iuxta Hierusalem, Sabbati habentiter. Et cùm introissent in cœnaculum, ascenderunt vbi manebat Petrus, & Ioannes, Iacobus, & Andreas, Philippus. Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi: qui omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione & obsecratione, cum mulieribus & Maria matre Iesu, & fratribus eius, Actorum primo. Hæc fili iuxta tenorem scripturarum gesta sunt in ipsa Domini ascensione.

De fructu Ascensionis Domini.

CAP. IX.

DISC. DVBIO procul, magnus luctus debebat esse ist Apostolis ex recessu Domini. M. Nihil minus, imò Lucas asserit dicens: Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem cū gaudio magno. (Obserua quod dicit, cum gaudio magno) crántque semper in templo laudantes & benedicentes Dominum Deum: Amen. Tantum abfuit vt cōtristaret eos ascensio Domini. D. Et quæ hic causa gaudij? M. Aperuerat eis Dominus sensum vt intelligerent scripturas, Luc. vlt. Ex scripturis igitur, partim etiam ex informatione Domini intelligebant, & necessitatem qua necesse fuit ipsum ascendere, & vtiliratem quæ inde subsecutura erat. Necessitatem, quia nisi abiero, inquit, Paracletus non veniet: si autem abiero, mittam eum ad vos. Et sanè nisi abiero, non reserabitur cælum quod hucusque omnibus clausum fuit. Ego enim, ego ipse aperio, & nemo claudit, claudo & nemo aperit. Vtilitatem, quoniam vado, inquit, vobis parare locum. Et si abiero, & parauero vobis locum, iterum veniam ad vos, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi ego sum & vos sitis. Iam vici, iam triumphaui in negotio generis humani, redemptio facta est, iam

Apostoli nō tristitia, sed gaudio afficiebātur ex recessu Domini.

Necessitas ascendendi.

Apoc. 3.

Vtilitas ascensionis.

iuz vobis quæsitum per me ad regnum cæleste & immortale tem. Expedit igitur vobis vt vadam. Et deinde, quod vnum restat, accipiam pro vobis realem, vt more Iurisperitorum loquar, possessionem eius, quod pretio magno emptum est, introducendo naturam humilitatis vestræ in thronum gloriæ magni Dei. In omni enim conquisitione rerum, post ius in rem, omni modo properandum est ad possessionem eiusdem. Nam possessione accepta, tunc demum pleno iure res nostra est. Iuxta vetus illud: Potior est iure, qui prior est in possessione. Firmat enim non parum ius obtentum possessio subsecuta. Explicat autem cumulatissimè fructum ascensionis dominicæ Apostolus ad Heb. 4. 8. 9. 10. capitibus, ostendēs Christum Pontificem magnum, qui sempiternum habet sacerdotium, in cælis offerre pro nobis sempiternum sacrificium, quo consummauit vniuersa, qui & interpellat pro nobis, velut aduocatus noster apud Patrem, 1. Ioan. 2. Sed & illinc consolatoria loquitur ad nos dicens: Qui vicerit, dabo illi sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & consedi cum Patre meo in throno eius, Apoc. 3. Quapropter ad Hebr. 4. concludit Apostolus hoc modo: Habentes igitur Pontificem magnum qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Fili ex prædictis facilè intelliges quæcunque scitu vtilia sunt de ascensione Domini, nunc pergamus ad alia.

Christus ascendēdo accepit pro nobis regni cælorum possessionem.

Quomodo sit explicandum illud Saluatoris: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo.

CAP. X.

DOMINE, memor esto promissi tui, redde quam pollicitus es explicationem dicti Saluatoris, Ioannis tertio, quo dicit: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Quæ igitur spes relicta est nobis, qui non descendimus de cælo? M. Certè nulla. Nulla, inquam, iis qui non descenderunt de cælo. D. At nemo DISC. *Ioan. 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nemo nostrum fuit in cœlo. *M.* O mentis caliginem, quàm non vides quæ ante te sunt. Domino nostro philosophante in mysterio de regeneratione, Nicodemus alioqui doctus in lege, non potuit cogitare de alia natiuitate, quàm ea quæ accipitur à matre carnis, cùm sit alia incomparabiliter melior, durabiliórque illa. Sic tu Christo loquente de descensu è cœlo, *Est descensus secundi loci, est alius secundùm propagationem Christus descendit de cælo secundum propagationem.*

lo, videris non cogitare nisi de descensu locali, quasi non esset alius descensus, quàm secundum locum, cùm sit & alius, tanto apud vulgus quàm inter eruditos vsitatissimus. Nónne verissimè, nónne etiam Latinè dicimus? Ille descendit ex regia prosapia, iste ex stemmate regum Franciæ, Carolus quintus ex domo Austriaca? Secundum hunc sanè tropum Christus Dominus Filius Mariæ descendit de cælo à throno gloriæ, quia Patrem habuit in cælis. Inde, quod erat secundum diuinam naturam, inde, quod secundum hominem, inde, quod in humana natura eius erat per gratiam, inde, denique, originem omnium traxit, vere itaque descendit de cælo. Alioqui, si de descensu locali intelligis, Neque secundum diuinam naturam, quæ locum non mutat, descendit Christus, neque secundum humanam naturam, quæ in Bethlehem nata, nunquam fuerat in cælo, magis quàm mea vel tua natura. Veruntamen ipse ascendit in cælum secundum carnem, quia etiam quoad illam descenderat de cælo secundum genealogiam habens patrem carnis suæ in cælo. Siquidem descendere accipiatur pro dimittere se ad inferiorem statum, Christus etiam secundum diuinitatem descendit de cælo. Quoniam in illa eo dimisit se, vt diguaretur subsistere hypostaticè naturam hominis de terra sumptam, fieréque Deus homo, imò vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Si verò descendere intelligatur, vt intelligitur, genus ducere ex alto, etiam descendit Christus è cælo secundum hominem, vt diximus. Nunc facilè aduertes, quàm elegans, quámque propria sit vniuersalis illa sententia Christi: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo &c. Quia nemo mortalium ascendet in cælum, nisi priùs genus ducat & originem è cælo, adeò vt verè sit, & nominetur filius Dei, patrem, totiúsque suæ veræ nobilitatis prima stemmata habens in cælis. Vnde illud Apostoli: Viuo iam non ego, verùm viuit in me Christus, è cælo non ex terra, aut homine possideat, quod est descendere *Descendere aliquando est dimittere se ad inferiorem statum. Descendere aliquando est genus ducere ex alto.*

scendere de cælo, ex Deo Patre, à stemmate regio cælestis regni, non minùs proprie quàm cum dicimus ille aut ille descendit ex regia prosapia. *D.* Sed additur Filius hominis, qui est in cælo, nos autem non sumus in cælo. *M.* Neque Christus secundum eam partem qua loquebatur, & postea ascendit in cælum, hoc est, secundum humanam naturam, erat tum temporis in cælo localiter. Nihilominus inlequendo tropos scripturæ, & Christus Filius hominis, hoc est, secundum naturam qua homo est, & omnes alij homines qui re & nomine Christiani existunt, sunt in cælis. Primo conuersatione, iuxta illud Apostoli: Nostra conuersatio est in cælis. Secundo affectu, quia sunt in caritate, Deus autem caritas est, qui manet in caritate in Deo manet, & Deus in eo, 1. Ioan. 4. Tertiò sunt in cælo origine, habentes Deum & homo, & ratione suæ diuinitatis erat in cælo eodem modo quo Pater. Nemo ergo ascendit in cælum, nisi qui originem traxit è cæl , hoc est, descendit de cælo, & præterea manet prosapia, affectu, & obedientia filiali in cælo, quia semen Dei conseruatur in ipso, suam conuersationem magis habens in cælo quàm in terra: iuxta illud Apostoli, quod dicimus: Nostra conuersatio est in cælis. Additur quidem in præfacta sententia Ioan. Filius hominis, hoc est, filius Adæ, quo tropo vtitur Saluator, vt intelligamus tam de se, secundum quod homo est ex Adam, quàm de quouis alio ex Adam descendente, hanc sententiam prolatam esse. Scio filiquod alij aliter hic rhetoricantur, sed quem dixi, est germanus, literalis, verèque Euangelicus sensus verborum Christi, valdè correspondens ad ea quæ dixerat Christus Nicodemo paulo ante: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est, quod natum est ex spiritu, spiritus est. Non mireris Nicodeme, quia dixi: Oportet nasci denuò. Siquidem natum esse ex morituris parentibus, inferit quidem regno & populo mundi huius, sed non aptat neque idoneum facit regno Dei. Oportet itaque renasci denuò, ex aqua & Spiritu sancto, vt genus ducas ac originem ex Deo & cælestibus: Quia nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit *Boni Christiani licèt sint, uentes sunt in cælo.* *Philip. 3.* *Ad phil. 3.* *Quare addatur Filius hominis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

descendit de cælo, &c. Spiritum esse oportet de Spiritu Dei, non carnem duntaxat de carne hominis, quod aptum habebitur sedibus illis cælestis regni. Oportet & filium Dei esse, non vtique solùm Filium hominis. Capis quam dixi interpretationem? *D.* Optimè, quoniam clara est & propria. Vtinam enarrares nobis ex ordine omnia illa profundiora mysteria Euangelij Ioan. Deus bone quàm raperent nos sic viuo modo interpretata. *M.* Faciam aliquando per gratiam Dei. Iam enim nũc meditamur aliquid de paradoxis Euãgelicis, potissimùm iis in quibus supergreditur Ioannes vniuersos.

DE IVDICIO EXTREMO. TRACTATVS SEXTVS.

Quem habeat sensum septimus articulus Symboli Apostolici, & quis sit iudicaturus in iudicio vniuersali.

CAP. I.

MAGI. VT fixa permaneant in cordibus singulorum duo hæc: nempe, quòd penes Christum sit iudiciaria potestas super vniuersos homines, siue viuant, siue mortui existãt. Quódque certò expectandum sit iudiciũ quoddã vniuersale, quo simul ac semel iudicabit Christus cunctos homines, quémque pro suis meritis, ideo statuerũt ac tradiderunt Apostoli eũ hunc rectæ fidei articulũ: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Qui quidẽ articulus hunc habet intellectũ. Quòd is filius Dei qui natus est de Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, & mortuus, resurrexit denique, & ascendit in cælos, tandem veniet inde, hoc est, ex cælis facturus vniuersale iudicium viuorũ & mortuorũ. Verùm, esto memor distinctionis præhabitæ. Non enim veniet inde secundũ naturam suã diuinã, quæ non mutat locũ, indesinenter vbique præsens: sed veniet secũdum eam naturã quam accepit ex virgine Maria, in qua & passus est & resurrexit. Illam etenim intulit cælo vbi prius non fuerat. Secundũ illam & descendet è cælis facturus tam viuorum

Distinctio necessaria.

viuorum quàm mortuorum iudicium. *D.* Tempore iudicij nõne viuent omnes per resurrectionem ex mortuis? Quorsum igitur copulatim dicitur, iudicaturus viuos & mortuos? *M.* Articulus coniungens has voces, viuos & mortuos, eleganti phrasi exprimit vniuersitatem omnium hominum, qui fuerunt, sunt, & erunt. Omnes enim qui hominis nomine censeri possunt, aut viuos aut mortuos esse oportet: siue proprie accipiantur voces, siue metaphorice: nempe pro iustis & iniustis, pro glorificatis, & damnatis. Ex hoc itaque articulo docemur credere futurum esse quoddam iudicium, quo iudicabuntur simul & semel omnes homines, qui fuerũt ante nos, nunc sunt, & erunt in posterum, quisque è secundum merita, & demerita sua. *D.* Et quomodo fiet tam vniuersale iudicium? Quando? Vbi? Et qua solennitate? Quis executor erit sententiæ? *M.* Et modum quo fiet, & locum vbi fiet, & maiestatem in qua veniet iudex, & discussionẽ quam facient, & formam sententiæ, & executionem subsecuturam, omnia luculenter exprimit scriptura sancta, sparsim tamen, & per diuersa capita, vti audies. *D.* Copiam mihi facis libere interrogandi? *M.* Facio. Si quid etiam defuerit interrogationi tuæ, supplebo. *D.* Quis præsidebit iudicio huic tam vniuersali? Pater ne, an Filius? *M.* Pater, inquit scriptura, nõ iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, Ioan. 5. Si ne vnum quidem iudicat Pater, ergo nec omnes simul. Rursus, si omne iudicium dedit Filio, ergo & extremum & vniuersale iudicium. Hinc Apostolus Petrus ad Cornelium Centurionem dicit: Præcepit nobis Christus prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Igitur Christus vt homo, & secundum humanam naturam iudicabit, non Pater, hoc est, Deus, siue diuinitas. *D.* Nõne Deus est dominus omniũ? Nõne & Domini est iudicare de subiectis potestati & iurisdictioni suæ? *M.* Omnino. Idcóque dicit Apostolus, ad Heb. 12. Accessistis ad iudicem omnium, Deum. Et 1. ad Cor. 5. Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Dubio procul omnia sunt Dei, omnium Dominus omniúmque iudex est Deus, per naturã, per proprietatem, per æternitatem. Nihilominus autem omnia quæ Dei sunt, vti testatur scriptura, iam tradita sunt Christo, positáque in manu eius, qui natus est de virgine Maria, dicente Ioanne: Et potestatem dedit ei, scilicet Deus Pa-

De modo Iudicij extremi.

Quis sit iudex futurus.

Act. 10. Christus vt homo iudicat, nõ Deus Pater.

Matt. 28.

Ioan. 5.

ter, iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc, venit enim hora, &c. Ioan. 5. Christus quidem ea ratione qua Filius Dei est, habuit indubie per essentiam ac æternaliter iudicij potestatem. Porrò vt homo & secundum humanam naturam, non habet eam, nisi donatione siue constitutione Dei Patris. Hinc Petrus sic loquitur: Qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Si constitutus ergo non ex naturæ qualitate, sed à constituente habet iudicij potestatem, quomodo ratione diuinitatis habere nō potest. Habet igitur per constitutionem, ratione naturæ assumptæ. Nam hoc enim Christus mortuus est & resurrexit, vt & viuorum & mortuorū dominetur, ad Rom. 14. Si quidem Filius Dei quoniam exinaniuit se formam serui accipiens, propter nos qui perierāt, habitu inuentus vt homo, & per omnia exinanitus vt homo, factus insuper obediens Patri pro homine vsque ad mortem, mortem autem crucis, reuiuiscens, denique ex mortuis, idque omnibus hominibus in spem viuæ futuræ resurrectionis, ideo sanè donatum est illi à Deo sine dubitatione, vt sit Dominus & iudex viuorum & mortuorum, hoc est, omnium hominum, in eadem quidē forma serui, in qua perpessus est, peregitque hæc omnia pro homine. Omnique iudicium, particulare, vniuersale, interlocutorium, definitiuum, discussionis, damnationis, ante mortem, post mortem, positum est in manu eius, vt ipse exerceat illud circa hominem tanquam homo, hominúmque frater & dominus. Siquidem diuina prouidentia, ne exercendū iudicium videri posset crudele rum, durum enim est iudicari ab extero, qui qualitatem populi ac regionis ignorat, ideo voluit illud fieri per eū qui habitauit in nobis, & in medio nostri, in hac nostra regione, vmbræ mortis. Ne etiam ipse iudex videri posset implacabilis, ideo per eum fieri voluit, qui nouit compati infirmitatibus nostris, per omnia tentatus & passus vt nos, imò magis quàm nos: aut suspectus, ideo per eum, qui proprius pastor est animarum nostrarum, insuper redemptor & Saluator, qui propter nos nostrámque salutem, semetipsum dedit, ne damnaret. Ne denique suspicari queat iudicium illud fuisse super flexibile minúsque exactum, ideo fieri voluit per eum qui vt homo ita esset & Deus, scrutans corda & renes. Quem nihilum latet secretum, eò quòd omnia nuda sint & aperta in conspectu eius. Vera itaque est scriptura quæ dicit: Omnium solā eam

Quare sit Christus iudicaturus in forma humana.

Tum & vis debeat filius hominis

Ioan. 1.

Psal. 7.

eam esse Deum, quia Deus est Dominus omnium. Iterum vera est scriptura quæ dicit: Deus pater non iudicat quemquam, quia per semetipsum non iudicat, sed per Filium, cui tradidit omnem iusti iurisque dicendi potestatem. Tertiò, vera est scriptura quæ dicit: Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit, Christus, scilicet qui Deus est. Iudicabit, inquam, per semetipsum, non autem per hominem quem habet vicarium in terris. Quomodo iudicat eos qui intus sunt, per præpositos Ecclesiæ, quibus dictum: Amen dico vobis quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo &c. Ex his fili persuasum habe Filium Dei in ea ipsa natura, quam accepit de virgine Maria, in qua & passus est & resurrexit, iudicaturum vt omne iudicium, ita & extremum illud ac vniuersale iudicium. *Hiere. 15.* *Matt. 18.*

Quid sit iudicare, & quid iudicium, & quæ sit distinctio iudiciorum quæ exercentur in caussa salutis humanæ.

CAPVT II.

PRAETEREA & hoc certum habe, quòd non iudicabit Christus tanquam priuata persona. Quia vetitum est lege Euangelij ne quis priuatus iudicet suæ iurisdictioni non subditos aut sibi non commissos. Sed iudicabit tanquam iudex legitimè constitutus, potestatem habens & iurisdictionem, non ab homine, aut per hominem, sed à Deo Patre. Et iudicabit sic, non ciuitatem vnam aut alteram, sed orbem terrarum. Neque populum duntaxat suum, sicut Saluator est tantummodo sui populi, Matthæi primo. sed populos, suum scilicet, & non suum, Christianum, & non Christianum populum: Quia omnes populos cuiuscunque nationis sint, linguæ, instituti, aut religionis. Nec iudicabit iudicium iniustum, sed in iustitia & veritate iudicabit, dicente de eo Psalmista: Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate, Psalm. 97. Rursum: Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua, Psal. 95. Postremò nō iudicabit hoc pacto semel tantùm atque iterū, sed semper & in æternū. A die quidem aduentus sui in carnē iudicat multa per semetipsum, multa etiam per eos quos habet vicarios in terris: Tandem verò in aduentu suo no- *MAGI.*

uissimo semel vniuersa iudicabit per semetipsum, etiam eos
1.Cor.15. per quos nunc iudicat alios. Quoniam ipse iudicabit nationes terræ, & euacuabit tandem omnem principatum & potestatem & virtutem. Verùm quid est iudicare? Quid iudicium? & quis proprie dicitur iudex? *D.* Iudex est qui ius dicit. *M.* Proprie quidē, si iuris dicendi potestatem habet, vel ex se, quia Dominus aut superior: vel ab alio, quia in hoc cōstitutus subst itutus, legatus aut delegatus. *D.* Iudicare autem est ius dicere super controuersiis. Iudiciū verò est iuris iusti definitio. *M.* Recte. Est autem iudiciorum aliud interlocutorium, aliud definitiuum, aliud particulare, aliud vniuersale. Definitiuum est quod datur in causa principali, vel per absolutionem rei ab impetitione actoris, vel per condemnationem eiusdem. Tale iudicium est quo condemnatur, aut saluatur finaliter homo. Subdiuiditur autem in vniuersale, & particulare. Hoc datur in morte cuiusque hominis, illud fiet in fine mundi, cùm Dominus venerit ad iudicandum simul omnes viuos & mortuos. Iudicium verò interlocutorium est, quo interloquitur iudex super materia incidente, quam decretam oportet ante sententiam principalem. Qualia dantur à Christo pro tempore litis pendentis super principali, videlicet perpetua saluatione aut damnatione hominis. Et horum aliud est particulare datum in causa huius vel illius, aliud vniuersale datum pro omnibus. Interlocutorium particulare erat quod dixit ad Paralyticum: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item ad Magdalenam: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Et ad adulteram: Neque ego te condemnabo, vade, & iam amplius noli peccare. Ad Petrum insuper: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quare & omne iudicium reconciliationis, quod sacerdos pronunciat super peccatore, est interlocutoriū, præuium ante definitiuā saluationis aut damnationis hominis, habens tamen vim definitiuæ quoad remittenda aut retinenda peccata. Interlocutoria vniuersalia sunt: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Item: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur. Item: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem, de corde enim

Quis proprie iudex.

Quid iudicare quid iudicium.

Iudiciorum aliud interlocutorium, aliud definitiuum.

Iudicium interlocutorium.

Matt. 9.
Luc. 7.
Matt. 26.
Ioan. 3.
Marc. vlti.
Matt. 15.
Marc. 7.

enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, &c. *Rom. 3.*
Item: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Item: In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per caritatem operatur. *Ad Gal. 5.* *Iacob. 2.*
Item: Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Hæc sane & eiusmodi sunt iudicia Filij Dei interlocutoria, quibus nisi pareat homo, non est quod speret triumphum in causa & negotio salutis suæ, & transierunt iam in canones perpetuos, seu leges Euangelicas, quomodo Decretales Pontificum facti sunt Canones Ecclesiastici. Dum peregrinamur à Domino in hac vita, & lis salutis vniuscuiusq; pendet indecisa, agit cum homine Deus citatione, symbolis, præceptis, consiliis, decretis, interlocutoriis sententiis. Verùm dum egrediens anima de corpore sistitur corā tribunali Christi, vt recipiat prout gesiit in eodem suo corpore, tum demum fit iudicium definitiuum: sed particulare super saluatione perpetua, aut cōdemnatione istius, vel illius. Non tunc amplius interlocutorium super reconciliatione aut emendatione facienda, sed simpliciter diffiniens & adiudicans, aut felicitatem perpetuam, aut æternam damnationem, pro qualitate in qua deprehenderetur tunc temporis anima. Fitque tunc quod dici solet ex Ecclesiaste: Lignum in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Post hoc autem erit & aliud iudicium definitiuum prorsus vniuersale, quia coram toto mundo, & super causa salutis vel damnationis, simul omniū hominum. Quod & extremum iudiciū appellatur. Quoniam post ipsum non erit expectandum aliud. Nulla posteà sessio pro tribunali, nulla discussio meritorum, aut demeritorum, nulla denique spes appellationis interponendæ. *D.* Si de quolibet iudicatur per sententiam definitiuam in morte eius, quorsum igitur opus est superaddere iudicium vniuersale? An quia sententia prior retractabitur in posteriore? *M.* Non vt retractetur sententia prior. Sed vt confirmetur, & extendatur, & misso manifesta fiat iustitia eius: ideo superadditur vniuersale iudicium. Nūc accipit iudiciū suum anima egrediens, tūc accipiet iudicium totus homo, tam in corpore quàm in anima. Quoniā vtrūq; à Deo est: vtrunque etiam aut iustitiæ seruiuit aut iniustitiæ. Nunc quisque seorsum iudicatur: Tunc verò palàm & in propatulo, & coram vniuersis hominibus, vniuersis etiam

Eccle. 11.

Cur addatur vniuersale iudicium post particulare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Angelis, & causſa ſingulorum manifeſtabitur, & iudicium de iis pronunciabitur, vt obſtruatur omne os loquentium iniqua, & ſubditus fiat Deo totus mundus, videns clarè quòd omnia iudicia eius ſunt veritas & iuſtitia.

Vbi locorum fiet vniuerſale iudicium, & an ſolius iudicij cauſſa ſit venturus Dominus.

CAPVT III.

DISCI. VBI, quæſo, locorum ſedebit Chriſtus pro tribunali ad iudicandum viuos & mortuos? *M.* Non in cælo, aut throno gloriæ magni Dei, ied in parte mundi inferioris. Quoniam ſic docet articulus: Inde, hoc eſt de cælo, venturus eſt. Sic itaque dicit ſcriptura, Actu. 1. Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum. Hæc eſt teſtificatio Angelorum ad Apoſtolos intentos oculis ac cordibus in cælum, quò viderant præeuntem Chriſtum Dominum ſuum. Cur non in cælo? *M.* Quia vniuerſale erit omnibus coram tribunali aſtantibus. Mortui autem ſiue damnandi, malique dæmones, limina cælorum, & thronum gloriæ contingere non poſſunt. Ratio eſt in promptu. Quoniam vt inquit Ioannes: Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium. Non enim intrabit in illam ſanctam ciuitatem aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ agni. *D.* Et quæ ratio, ob quam conueniat ſic ri ſub cælo, in mundo hoc inferiori? *M.* Quia ibi merita demeritáque hominum iudicandorum peracta ſunt. Ibi Chriſtus omnia myſteria redemptionis noſtræ peregit. Ibi denique & ipſe, & ſui omnes impiè iudicati ſunt à malis ac atheis hominibus. *D.* Audiui nonnunquam quòd fiet iudicium in valle Ioſaphat, quæ eſt media inter montem Oliueti, & ciuitatem Hieruſalem. *M.* Pie magis quàm neceſſariò ſic creditur ex illo Ioelis Prophetæ: Quia ecce in diebus illis, & in tempore illo, cùm conuertero captiuitatem Iuda & Hieruſalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis ibi ſuper popu

De loco iudicij vniuerſalis.

Act. 1.

Quare non fiat iudicium vniuerſale in cælo.

Apoc. 22.

Apoc. 21.

Quare cœleſtiat iudicij demeritaque hominum fiant in partibus mundi inferioris.

An ſit futurus iudicij locus in valle Ioſaphat.

Ioelis 3.

populo meo, &c. Quandoquidem Ioſaphat ſonat Hebræis iudicium Domini, vt ſic ſenſus: Deducam eos in vallem Ioſaphat, id eſt in vallem iudicij Domini. Ex quo non poteſt liquidò inferri: Ergo illa pars terræ media inter montem Sion, & Hieruſalem erit locus iudicij extremi. *D.* Nunquid alia de cauſſa veniet Dominus quàm iudicij exercendi? *M.* Etiam hanc ob cauſſam venturus videtur, vt appareat ipſe mundo in gloria cum omnibus ſanctis ſuis. De qua Domini apparitione teſtantur Paulus & Ioannes. Paulus quidem ad Coloſſenſes dicens: Vita veſtra abſcondita eſt, ſcilicet à mundo, cum Chriſto in Deo: Cùm autem Chriſtus apparuerit, ſcilicet mundo, nam cæleſtibus ſemper apparet, vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Ioannes verò in ſua Canonica hoc modo: Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, vt Filij Dei nominemur & ſimus. Propter hoc mundus non nouit vos, quia non nouit eum. Cariſſimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Mundo itaque oportet fieri oſtenſionem Chriſti, & ſanctorum eius, in opprobrium & confuſionem illorum qui non acquieſcunt veritati, credúntque falſitati, iuxta illud Ioannis: Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent ſe ſuper eum omnes tribus terræ, etiam, Amen. Atque illud Sapientiæ 5. Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, &c. Prout infrà latiùs tractabimus. Tunc̃q; prorſus & ex toto verificabitur illud Apoſtoli: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus in gloria eſt Dei patris. Et illud Eſaiæ: Viuo ego dicit Dominus: Quia mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Domino. Nunc quidem multi nolunt curuare genua Chriſto. Verùm tunc facient, vel inuiti, compulſi lumine veritatis. Tunc quoque conſumabitur illa Prophetia Mariæ virginis: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Laudabunt enim tunc & venerabuntur ſortem electorum quotquot ſunt, etiam hæretici, & idololatræ, qui nunc nihil non derrahunt veneratioñi ſanctorum. Prout latiùs explicabimus in Saluatione Angelica, & primo decem mandatorum. Per quæ haud dubiè continget, Deo ſic pro-

Alia cauſſa aduentus Domini.

Coloſſ. 3.

1. Ioan. 3.

Apoc. 1.

ad Philip. 2.

Eſai. 45.

Rom. 14.

Luc. 1.

tidente, vt sit tandem digna rerum vicissitudo. Et fiat etiam inter malos, reparatio nominis ac famæ eorum qui seruierunt veritati, multo subinde & rerum suarum, & nominis, & corporis denique dispendio.

Qua maiestate sit venturus Christus ad iudicium.

CAPVT IIII.

DISCI. TET qua, precor, maiestate veniet? magnáne, ac mediocri? *M.* Summa, maxima, ineffabili. Quia veniet in sua maiestate, prout ipse futurum promittit dicens: Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, vtiq; illa quam habuit ab initio priusquàm mundus fieret, & nunc possidet in corpore glorificato, super omne id quod nominari potest. Maiestas à magnitudine, dicitur auctore Festo. Est autem maiestas eximium decus, honor, & amplitudo Imperatoris, magistratus, aut populi. Videbunt autem omnes venientem Christum cum virtute multa & maiestate, secundum Matthæum: cum potestate magna & maiestate, secundum Lucam: cum virtute multa & gloria, secundum Marcum. *D.* Ergo non est maxima maiestas qua veniet, prout dixisti. Quoniam Euangelistę loquuntur gradu positiuo, non superlatiuo. *M.* Ideo dicunt Euangelistæ per positiuum, quoniam virtus, potestas, gloria, maiestas, vt sunt in Christo, comparationem, recipere non possunt ad vllam aliam. Excedunt enim infinitis modis. Imperatoria maiestas, si illi comparetur, fit obscura, euanescit. Quidquid enim in hac mitamur, ex parte est, finem habet, perit citò: quidquid verò in illa spectare lubet, vt plenitudine superabundat, ita finem nescit quaqua versum spectas, sine fine ditionis, sine fine potestatis, sine fine durationis gloriæ, diuitiarum, dulcedinis, felicitatis. Necdum dixi totum. Excedit enim longè nostram dicentium facultatem, venientis Domini diuina maiestas. Interim scio, quòd alij pro maiestate leguut gloriam, Matthæi 24. & 25. Quo etiam loco addit Saluator. Tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. *D.* Hoc minùs intelligo. Quæ enim est sedes maiestatis Christi? *M.* Tropicè dictum est, ad similitudinem iudicantium inter homines. Quorum est sedere pro tribunali, eò quòd & peccatos esse oporteat iudices, & auctoritate fungi. Quorum alterum in sessio

De maiestate qua veniet Christus ad iudiciũ.

Matt. 24. Luc. 21. Marc. 13.

Quomodo Christus sedeat super sedem maiestatis suæ.

sessione, alterum per tribunal intelligitur. Sedes ergo maiestatis Christi, auctoritas eius est, super qua sedebit. Quia citra affectionem & perturbationem, cum plenitudine potestatis iudicabit. *D.* Solúsne veniet Christus, an multi simul cum eo? *M.* Solus? Dicit Euangelium: Et omnes sancti Angeli cum eo, Matthæi 25. Non vtique mali Angeli quos cacodæmones vocamus cum eo, sed omnes boni. Sunt autem millia millium sanctorum Angelorum. Iterum Zacha. Veniet, inquit, Dominus Deus meus, omnésque sancti eius cum eo, qui faciunt numerum per millia, dicente Iuda Apostolo: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum. Tertiò aderit virtus Dei. Quoniam Saluator ad Caipham, & concilium Iudæorum hoc pacto inquit: Veruntamen dico vobis, Amodò videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Igitur sic sedebit, veniendo à dextris virtutis Dei: vt posset hic sedens palàm videri, etiam ab impiis qui eum iudicauerunt. Quare & virtus Dei spectabitur ab vniuersis. Nisi enim illa videatur, non poterit videri Christus sedens à dextris eius. Quæ autem sit virtus Dei, & quæ dextra illius, supra interpretati sumus in articulo 6. Denique aderit etiam Deus pater. Nam Filius nondum glorificatus audet affirmare: Non sum ego solus, sed ego & qui misit me Pater, clarificans me virtutibus, signis, & prodigiis. Multòigitur magis aderit ei Pater in die ostensionis suę, clarificans cum claritate quam habuit ab initio. Si verò Pater aderit, ergo & Spiritus sanctus, vt sit tota simul superbenedicta Trinitas: cuius essentiam licet impij contemplari non poterunt, tamen videbunt illius gloriam, virtutem, & maiestatem, quantum satis erit, vt erubescant, paueant, contremiscant à facie formidinis eius, quem ne obeditione quidem dignum arbitrabantur, vt taceam de amore aut veneratione. Et ego fili hanc tantam, támque ineffabilem apparitionis Dominicæ maiestatem, qua tibi facundia eloquar? Bene viuere, amore quodam anhelare, nedum credere in hunc Christi Domini aduentum, hoc optimum, hoc & elegibile super omnem de eadem disputationem. *D.* Scio. Tamen vt follis ignem, ita pia disputatio solet incitare mentis ardorem. *M.* Perge igitur interrogando. *D.* Legi ego,

Multi venient simul cũ Christo.

Zacha. 14.

Matt. 26.

Ineffabilis est maiestas qua veniet Christus.

quòd veniet Christus in nubibus cæli. At nubes obseruate solent claritatem eius quod obnubilant. *M.* Sic est de nubibus aeris. Verùm, quantum cælum ab aquis distat, aut terra, tantùm differunt ab aqueis istis vaporibus nubes cælestes. Porrò nisi multum contineret mysterij, Christum venire ad iudicium in nubibus cæli: Non vtique fuisset hoc, & à Prophetis, à Christo, & ab Apostolis tam constanter, támque variis in locis pronunciatum. Quales autem futuræ sint eiusmodi nubes, nusquam aperuit Scriptura. *D.* Vocantur fortassis nubes cæli eo tropo, quo Christus aues appellauit volucres cæli, Matthæi 13. *M.* Minimè. Quia omnes scripturæ dicunt, quòd veniet e cælo in nubibus cæli, ita quòd nubes eiusmodi venient è cælo simul cum illo. Sed & ignis conflagrationis præcedens faciem Domini, & aërem, & omnia inferiora reddet purgatissima. Gloria quoque Domini faciet serenum, quale nunquam visum est in mundo hoc inferiori. Non igitur erunt tunc temporis exhalationes, aut nubium vapores suspensi per aëra. *D.* An in cælo nubes? *M.* Quid mirum? Nam & in cælo sunt corpora sanctorum attracta ad thronum vsque gloriæ magni Dei illustrantis illa splendore maiestatis suæ, haud secus atque Sol facit sursum euaporare de terra aereas nubes, quas velut pellucidas reddit, multiplicatis in eis splendoris sui radiis. Hinc quidam opinantur non incongruè per nubes cæli in præfatis scripturis, intelligi corpora glorificata sanctorũ. Quæ nonnulli obnubilabunt, sed mirum in modum decorabunt venientis Christi gloriam, ad pleniorem confusionem eorum qui non crediderunt. *D.* Corpora sanctorum veniente Christo, tunc demum resurgent à mortuis, eique obuiam rapiẽtur in aëra, prout dictum est ex tertio capite Pauli ad Thessalonicenses. *M.* Sic erit de corporibus quorum resurrectio nondum facta est. Verùm, corpora quæ surrexerunt in die resurrectionis Dominicæ, & Domino ascendente simul ascenderunt cum ipso, velut primitiæ regni, quod sanguine suo conquisierat Deo Patri, sicuti latè probauimus in articulis 6. & 7. Illa, dico, venient cum Christo è cælo tãquam nubes cælestes. Non quidem naturâ talia, sed dotibus per gloriam superadditis: Sicut nubes aëris, naturâ sunt aqua & proprietatibus, tamen vigore Solis superinducto fiunt aëreæ. Hanc fili interpretationem non possum ego non probare tanquam literalem. Si tamen

De nubibus cæli in quibus veniet Christus.

Corpora glorificata sunt tanquam nubes cæli.

Obiectio.

Solutio.

tamen sint aliæ nubes cæli, sicut esse possunt, & has oculis intuebimur, cùm ante tribunal simul astabimus. *D.* Facilè credo sic esse. Nam Deus & Angeli eius sunt planè spiritus, nedum spirituales. At corpora sanctorum inter illos erũt quasi nubes, reuera corpora ex terra composita, tamen dotibus spiritualibus. Prout de nubibus aëreis dictum est.

De his qui comparebunt ad iudicium, & quomodo separabuntur ab inuicem ante tribunal.

CAP. V.

CAETERVM, iudice in hac maiestate pro tribunali residente, quos precor, continget sisti iudicio eius? *M.* Vniuersos homines, ne vno quidem excepto. Quoniam omnibus nasci, omnibus pati, omnibus denique mori, ac resurgere dignatus est Christus. Audi precor Scripturam. Tũc, inquit Matthæus, mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, Et cõgregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum. Addit Marcus: A summo terræ vsq; ad summum cæli. A quatuor ventis, id est, à quatuor angulis mundi, ab Oriente, ab Occidente, à Meridie, à Septentrione. Et hoc a summo cælorũ vsque ad extremum, siue fines terrarum. Igitur ex omni parte totius mundi, ne putemus quemquam defuturum iudicio Domini. *D.* Scilicet de numero electorum. Nam de illis loquitur expresse Matthæus. *M.* Si nullus electorum sit defuturus iudicio vniuersali, ergo nec vllus reproborum poterit deesse. Fiet enim hoc iudicium potiùs propter improbos, quàm propter electos, vt videant & confundantur, videntes quod vniuersæ viæ Domini sint iudicium & veritas. Quòdque sicuti misericordia, ita & iustitia Dei manet in æternum. Nec tacent interim Scripturæ de reprobis congregandis ante tribunal Domini. Et congregabuntur, inquit Matthæus, ante eum omnes gentes, & qui ouium, & qui hœdorum nomine intelliguntur. Rursum: Sic erit in consummatione seculi. Mittet Filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem. His adde quod dicitur Apocalyp. 20. Et dedit mare mortuos, qui in eo erãt, & mors, & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erãt, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Quid fili.

DISC.

Matt. 24. *Omnes reprobi astabunt ante tribunal.*

Matt. 25.

Matt. 13.

Ioh. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. Cor. 5. fili, verúmne videtur, tibi nunc illud Pauli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gesit siue bonum siue malum? Et illud: Omnes stabimus ante tribunal Christi. D. Sed quomodo stabimus ibi gregatim ne, aut mistim boni simul cũ malis: an seperatim malitiosorum à bonis? M. Sicut piscator postquàm traxit rete in terram, segregat malos pisces à bonis: aut pastor dum reducit gregem, separat oues ab hœdis. Sic erit in consummatione seculi. Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Nunc quidem mistum mali viuũt inter bonos, prout zizania in medio tritici. Tempore autem messis, hoc est, in consummatione seculi, nam sic interpretatur Saluator, colligentur in vnum omnia scandala, omnésque qui inique egerunt ac prorsus separabuntur de medio iustorum. Tunc, inquit Matthæus, sedebit Filius hominis super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & segregabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis. Et oues quidem statuet à dextris, hœdos autem à sinistris. Intelligens per oues, bonos, qui probè audierunt vocem pastoris sui. Per hœdos verò malos, maximè illos qui in vno grege sub eodem pastore eisdem vt sunt pascuis, seruantes cum aliis communia fidei & religionis. Nam fœtidos hircos, lupos, belluásque syluestres qui nõ pascuntur simul cum ouibus, non segregabit, quia iam olim segregati fuerunt etiam hominum iudicio, propter perfidiam suam, vel rebellionem, vel infamiæ fœtorem, aut propter vagam illam & in nullo consistentem infidelitatem, & idololatriam, more syluestrium belluarum. Segregãtur quæ mista fuêre in vnũ. Separant quæ quasi vnũ esse videbantur. Videntur autem boni malique Christiani vnum esse in Domino habentes vnam fidem, vnum baptisma, ritum vnum colendi, vnius denique vocationis spem vnam, nec hominum iudicio discernuntur ab inuicem. Sicut dum hyems est, inter viuas, moriuásque arbores vix vlla est discretio: cùm autem illuxerit vernale illud atque beatum tempus, tunm demum liquidò secernuntur. Fideles itaque qui retinuerunt vsque ad finem speciem quandam pietatis & religionis, tamen citra virtutem, hi palàm & cum rubore inexplicabili segregabuntur tunc ab aliis, etiam ab iis, quibus in mundo meliores & potiores esse videbantur: maritus ab vxore, vxor à marito, pater

De ordine quo stabunt mali & boni ante tribunal.

Matt. 13.

Matt. 25.

Quid intelligi debeat per hœdos.

pater à filio, filius à patre & mater ab ipsis quos multo dolore ediderat de visceribus suis: pastor ab ouibus quas ipse ducere deoebat: doctor ab his quos docendo probos reddidit ipse reprobus. Et consummabitur tunc mysterium, sicut Euangelizatum est per Filium Dei & Apostolos, videlicet: Tunc *Matt. 24.* erunt duo in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duæ *Luc. 17.* molentes in mola, vna assumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur. Nolite arbitrari, *Matt. 10.* inquit Christus, quia pacé venerim mittere in terram, nõ veni pacé mittere, sed gladũ. Veni enim separare hominẽ aduersus patrem suũ, & filiã aduersus matrẽ suam, & nurũ aduersus socrum suã, & inimici hominis domestici eius. Simile est Micheæ septimo. Scito quod hæc Christi vaticinia cœperunt impleri paulatim e prædicatione fidei. Verùm consummabuntur prorsus in die iudicij extremi. Tunc enim manifestè & in propatulo, ita vt totus mundus videat, separabit filium aduersus patrem suũ, nurum aduersus socrum suã, &c. Quia collocabit filium à dextris inter electos, vbi affectu & approbatione simul feret indicium condemnationis cũ Christo, aduersus progenitorem suum, aduersus matrem suam, aduersus pastorem, doctorem, vel Episcopum suum. Et stabit hoc iudicium, eáque aduersatio filij aduersus patrem in æternum, sicut & Christi sententia stabit in æternum. O quantus tunc luctus, quantáque lamenta reiectaneorũ, quando impij in conspectu omnium citra compassionem, citra vale, citra spem melioris conditionis, rapientur prorsus & æternaliter extra societatem, sortem quoque, & gaudium omnium bonorum, quibus in mundo aut cari aut veneratioui fuerunt. O quanta mutatio dextræ excelsi. In mundo primi, hic nouissimi. In mundo rectores, hic indigni vel stare inter eos quibus præfuerunt. In mundo pinguia quæque Christi ad copiam vsque possederunt, hic verò præter durum iudicium, durius supplicium, mortem denique interminabilem, nihil manebit cum eis vnmei sis totius vniuersi bonis se conuertentibus ad electos, vt consummetur illud Saluatoris: Tollite ab eo talentum, & date illi qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit. Ei autem qui *Mat. 25.* non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. D. Interim illi quos hircorum & luporum ac syluestrium bellua-rum nomine designasti, vbi parebunt? Vbi erit statio illo-

rum?

rum? M. Stabunt & illi à longè versus siniſtram, velut indigni segregatione, collocatione, vllâve disceptatione, tanquam ij quibus nihil supereſt præter solam prolationem ſententiæ. De illis loquor, qui aut nunquam voluerunt esse de familia Eccleſiæ, aut ſemper Antichriſti extiterunt. Vt enim non egent ſeparatione quæ diſparata ſunt, ita quorum damnatio certa eſt, illorum cauſſa non eget diſcuſſione, ſed ſola duntaxat iudicij prolatione. Dextrum autem & siniſtrum Chriſti iudicantis, ſignificant ſecundum hiſtoriam dexteram partem, & siniſtram, quas tum temporis habebit Chriſtus corporaliter. Tamen iuxta phraſim tam popularis ſermonis quàm ſcripturarum, collocatum eſſe à dextris Chriſti iudicantis, eſt eſſe in tutela ac protectione eius, quaſi ſub extenſo brachio ipſius ſaluantis. Iuxta illud Sapientiæ: Quoniam dextra ſua teget eos, & in brachio ſancto ſuo defendet illos. Item, conſtitui ad dextram, eſt proxima ſecundum Chriſtum felicitate donari, cum illo regnare, gloriæ maieſtatis eius participem fieri. Sicut Chriſtus homo ſedet à Dextris Dei, quia conſtitutus eſt in ſupremâ ſecundum Deũ poteſtate, gloria, maieſtate. Iuxta illud Dauidis: Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Vt tandem Chriſtus homo à dextris Dei, ſancti verò ſint à dextris Chriſti in eadem tamen gloria & felicitate cum Patre & Spiritu ſancto, omnibúſque æthereis ſpiritibus. Porrò ad siniſtram ſtatui, eſt derelinqui, poſthaberi, aut velut reiectaneum quid in extremo conſtitui. Hoc pacto conſtituentur reprobi ad siniſtram. At nunc pergamus.

Quid dextrum, quid siniſtrum.

Sapien. 5.

Qua conſtantia ſancti, & qua confuſione ſtabunt in iudicio impij, & quæ fiet diſceptatio ſuper ſingulis.

CAP. VI.

DISC. *De lamentatione impiorũ, & audio illorũ in iudicio extremo.*

INOVLIS iam coram tribunali conſtitutis per agmina ſua, quid obſeco fiet? M. Hoc nemo elegantiùs deſcribit, quàm Sapiens, Sapientiæ 5. dicens. Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe angustiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, gementes præ anguſtia ſpiritus, dicentes intra ſe pœnitentiam

nitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Hi ſunt quos habuimus aliquando in derisum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit ſuperbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuntius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertranſit fluctuantem aquam, cuius cùm præterierit, non eſt veſtigium inuenire, neque ſemitam carinæ illius in fluctibus. Aut auis quæ tranſuolat in aëre, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, ſed tantùm ſonitus alarum, verberans leuem ventum, & ſcindẽs per vim itineris aërem. Commotis alis tranſuolauit, & poſt hoc nullum ſignum inuenitur itineris illius. Aut tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatum, diuiſus aër continuò in ſe reclusus eſt, vt ignoretur tranſitus illius. Sic & nos mali continuò deſtimus eſſe, & virtutis quidem nullum ſignum valuimus oſtendere, in malignitate autem noſtra conſumpti ſumus. Iuſti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud Altiſſimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini, quoniam dextra ſua teget eos, & in brachio ſuo ſancto defendet illos. Quos ſanè videntes ſancti, exultabunt ipſi in gloria ſua, & merito dicent in impios. Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in vanitate ſua. Ecce quomodo nunc inter rejectamenta mundi ſors illorum eſt. Ex aduerſo autem ſuſpirabunt illi à ſiniſtris, eiulatu magno dicentes: Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Tunc quoque aperientur libri, ex quibus iudicabuntur, quiſque ſecundum opera ſua. De quibus habes Apocalyp. 20. Et vidi, inquit Ioannes, mortuos magnos & pusillos, ſtantes in conſpectu throni. Et libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ: Et iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundũ opera ipſorum.

De libris qui aperientur in iudicio extremo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsorum. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. *D.* An ibi vsus erit librorum? Si erit, quales precor erunt libri, & quis scriba illorum? *M.* Textus loquens de futuro iudicio alleuerat dicens: Et libri aperti sunt, per numerum pluralem. Igitur non pauciores duobus. Nam vnitas non facit numerum. Et iudicati sunt ex his quæ scripta erant in libris. Igitur libri isti continent merita demeritáque singulorum. Et apertus est alius liber, qui est vitæ. Quapropter vltra priores libros, erit & ibi tertius, qui intitulatur, Liber vitæ, de quo sæpius est mentio in Scripturis. Non ergo iudicabitur ibi ex ære (vt vocant) aut ex suspicionibus, sed certò, sed fideliter, nam ex scriptis libris, & ex his quæ tum temporis adhuc scripta erant in dictis libris. Nam ex obliteratis sanguine Christi, & deletis spongia pœnitentiæ, ac lachrymis, non iudicabuntur. Quoniam illa iam non scripta dicuntur, sed expuncta & obliterata. Quapropter qui dealbauerunt stolas suas, hoc est, conscientias suas sanguine agni, & nitro pœnitentiæ, hi pro ablutis illis demeritis, nullum sustinebunt iudicium. Vide Ezechielem capite 18. & 33. Et omnes quidem ibi iudicantur secundum scripturam librorum. Verùm quicunque non est inuentus scriptus in libro vitæ, missus est, inquit textus, in stagnum ignis. Quod additur, tum propter paruulos morientes ante baptismum, qui licet nihil egerunt boni aut mali, & per consequens nulla habeant merita aut demerita in prioribus libris, quia tamen habent originale peccatum, & non inuenitur, scripti in libro vitæ, ideo mittentur in stagnum ignis, tum propter eos qui post lauacrum iterum excidunt à vita. Dicit enim textus: Omnis qui non est inuentus, scilicet tunc temporis, scriptus in libro vitæ (licet enim fuerit aliquando scriptus in illo, scilicet tempore baptismi sui, si tamen expunctum est nomen eius, tunc temporis de catalogo viuentium in Deo & Christo) dubio procul mittetur in stagnum ignis. Non est satis scriptum fuisse aliquando in libro vitæ, quoniam mox vbi vitam abdicasti à te, expunctum est & nomen tuum de libro illo. Est enim liber vitæ, catalogus quidam actu viuentium per fidem & caritatem in Deo. Quamdiù tu viuis in Christo, & Christus in te, tamdiu manet nomen tuum in illo libro vitæ. In aliis libris sunt merita demeritáque priuata singulorum. In hoc autem

autem libro est sola intitulatio viuentium in Deo, quæ multis contingit citra vlla merita propria, nempe per fidem Iesu Christi, & fidei Sacramentum. Multi, fili, multa philosophantur de libro vitæ: Verum hæc resolutio est cæteris expeditior ad intelligendum scripturas. Quales autem & cuius materiæ sint dicti libri, malo alios diuinare, quàm ipse temere diffinire. Insuper tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum, & consilia cordium, adeo vt poterunt singuli videre, de singulis vere iustéque iudicatum esse. Prout docet Apostolus 1. Corinth. 4. dicens: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quia nihil tam opertum quod nō reueletur tunc, nihil tam occultum quod non sciatur. Nemo itaque poterit tunc obmurmurare: immeritum ego iniustum patitur ille, testimonium reddente singulis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die illa, inquit, cùm iudicabit Deus occulta hominum, secundum Euangelium meum per Iesum Christum, ad Rom. 2. Tunc demique reddenda erit ratio seu calculus, præcipuè ab iis qui militarunt sub vexillis Christi, quique possent sibi aliquid iuris vendicare ratione fidei aut militiæ Christianæ, Reddet rationem, intonabit tum iudex, villicationis tuæ. Pro fœnore fœnus talenti cōcrediti. Calculum requiro de verbis tuis, de cogitationibus tuis, de factis tuis, de omissis, de perpetratis, maximè illis quæ prius iudicio hominum facilè discerni non potuerunt, bonáne essent an mala. Arguat nunc me mundus circunstans, si quod meum est non agnosco, si quod vere bonum est, non remunero, si pro malefactis iustam retributionem non reddo. *D.* Tantáne fiet, támque exacta discussio anteactæ vitæ. *M.* Nemo de hoc potest dubitare qui probe perpendit verba Saluatoris Matth. 12. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Quod si ne otiosum quidem verbum citra discussionē trāsibit, quid precor de vsu, abusuque bonorum animę, bonorum corporis, bonorum fortunæ, ipsius denique animæ, & corporis præsumemus? Quid de impietatis & blasphemiæ verbis? Quid de pecunia Domini nostri abscondita sub ter-

Iesu.

Quomodo illuminabuntur abscondita tenebrarū in die iudicij. *Rom. 2.*

Qualiter dies iudicij erit reddenda ratio vitæ.

ram? Quid de omissis pietatis officiis erga Deum, aut erga
Matt.7. proximum? Multi, inquit Saluator, dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Alij dicent: Domine manducauimus coram te
Luc.13. & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicam eis, nescio vos vnde sitis. Vbi lampades vestræ? vbi fides per dilectionem operans? vbi quæ nunquam excidit caritas? vbi vestis nuptialis? vbi bona opera? Speciem quandam pietatis video, at veritatem virtutis in vobis non inuenio. Esurui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus & in carcere, & non venistis ad me. Confessionem quidem repetitam Domini mei audio, quia dicitis, Domine, Domine, sed obedientiam in vobis nullam deprehendo. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et dicent: Domine quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi. Et respondens Dominus, dicet prius illis qui à dextris sunt: Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni de his minimis fratribus meis, mihi fecistis. Deinde ad illos qui à sinistris sunt: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis vni de his fratribus
Ioelis 3. meis minimis, nec mihi fecistis. Postremò, vti Ioel dicit, disceptabit etiam cum gentibus in valle Iosaphat, hoc est iudicij Domini, super populo suo, & hæreditate sua Israel, quos disperserunt in nationibus. Quoniam & hoc iudicio nationum velut iustum habebatur. Fili super prædictis, teste Scriptura, fiet in die iudicij disceptatio siue examen antesententiam. Non igitur dubium quin super vniuersis aliis, quæ ab homine iudicari possent, velut pia, cùm sint impia, vel velut impia cùm reuera sint pia. Aut quæ inter homines nihili penduntur, cùm interim in oculis Dei pondus habeant & momentum, vt est videre in minutulis illis operibus misericordiæ. Aut denique quæ sic fuco ac coloribus palliantur ab auctore suo, vt cognosci nequeant. Verùm de iis quæ in lumine naturali & apud omnes prorsus manifesta sunt, vt blasphemia in Deum, oppressio miserorum,

latroc

latrocinia, adulteria, & id genus alia, non fiet ibi disceptatio: sed iudicium suum accipient absque examine prævio. Seruabitur enim in iudicio extremo illud, quod Apostolus
1.Tim.5. scribit Timotheo Episcopo, videlicet: Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, id est, ante palam nota, quàm veniant ad discussionem. Et quid operæ pretium est super eiusmodi peccatis disceptare iudicialiter? Quorundam autem subsequuntur, scilicet iudicium ex discussione, nempe sic tecta fuco aliquo, vt non appareant vindicanda, nisi ad trutinam iustitiæ fuerint prius examinata. Similiter autem & quædam facta bona manifesta sunt, scilicet, ante discussionem iudicis. Et quæ aliter se habent, abscondi non possunt, scilicet, dum fiet exacta discussio à iudice. Ratio autem cur hoc dictum Pauli obseruabitur etiam in iudicio extremo, est, quia tota actio illius iudicij fiet propter hominem, vt videat mundus quia omnia iudicia Domini æquitas & veritas sunt. D. Multum profectò temporis requirent omnia ista, quia vniuersitas hominum magna est. Iet. Mundi vniuersitas multò maior est hominum vniuersitate: tamen spatio septem dierum complenit Dominus totius mundi opificium, Genesis 1. & 2. Vbi omnia sunt nuda & aperta omnibus, ibi non opus est mora, quò minùs expeditum fiat iudicium. Cæterum, quanto tempore sit duratura apparitio Domini & iudicium eius, nusquam expressit nobis Scriptura: declarat tamen quòd fiet humano modo, conuenienter ad captum etiam damnatorum. Quia fiet à Christo homine & de hominibus, ac citatione, atque collocatione singulorum, libris adhibitis, disceptatione præeunte, prolatione sententiæ subsequente. Quæ si tempus habuerint & moram, erit hoc & pro gloria sanctorum, & pro maiori pœna damnatorum. Quoniam quidem valde gloriosum erit, stare in tali maiestate à dextris Domini aduersus eos à quibus angustiati antea fuerant, & ludibrio habiti. Tormentum quoque magnum debere multo tempore stare ibi, velut sub furca iustitiæ, coram omnibus tanquam ludibrium eorum, quos ipse priùs ludibrio habuisti, tanquam nunc omnium peripsema, id est, reiectamentũ qui præ aliis magnus haberi studuisti. Si obiectas mouẽt potentias, si appetibile præsens prouocat appetitum, denique si afflictionem habet, cupitis non posse potiri

An multo tempore sit actio iudicij extremi duratura.

bonis (Nam in pœnam peccati dicitur vni ex ducibus Samariæ: Videbis oculis tuis, & inde non comedes, 4. Regum 7.) Quis obsecro poterit explicare tortiones affectuũ, quas patientur reprobi, in summa miseria coram aspicientes summam felicitatem, in summa abiectione, coram aspicientes diademate gloriæ relucentes eos, quos priùs velut sterquilinium à se abiecerunt. Tu cætera tecum collige.

De sententia quam dabit Christus in iudicio extremo.

CAPVT VII.

MAGI. Matt. 25.

PERACTIS autem his quæ memorauimus, pronunciabit iudex sententiam, primo pro eis qui à dextris sunt, sub hac verborum forma: Venite benedicti Patris mei, possidete regnũ quod paratum est vobis à constitutione mundi. *D.* O quanta lætitia, quantáque iubilatio tunc erit eorum qui à dextris sunt. Cæterum quo venient? *M.* Venite haud dubiè ad me de sub altari ad dextram meam, apud patrem vestrum, & ad thronum gloriæ eius in plenam securámque possessionem regni. Quoniam dicere, venite, possidere regnum, idem est, ac si diceret: Venite ad possessionem eius regni, quod priùs bono quidem iure vestrum erat, & donatione Patris, & pretio sanguinis mei, & sanctæ actionis vestræ merito. Iuxta Scripturam: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Iterum: Beati pauperes spiritu: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Item: Sinite paruulo, & nolite eos prohibere ad me venire talium enim est regnum cælorum. Si ipsorum erat, ergo ius habebãt in illud etiam ante possessionem subsecutam. Solet enim actio siue ius in rem subinde multo tempore præcedere possessionem eiusdem rei. Et cecidit non raro actor à iure suo priusquam possessionem attingat. Possessione autem reali, id est, qua quis pedem ponit in rem quasi suam, legis ac iudicis beneficio subsecuta, iam vltra turbari non potest. Venite ergo, possidete regnum. Non enim ius vobis adiudico, sed boni iuris possessionem realem & liberam, fecundam. Et qui mittitur in possessionem regni, nonne regem actu ne rex statim efficitur? *D.* Imò rex regnans actu, & triumphans in diademate gloriæ. *M.* Hoc est quod dicit: Possidete

Explicatio sententiæ sal uandorum.

Luc. 12.

Matt. 5.

Ius ad regnũ priùs potest dari eiusdẽ possessio.

Matt. 19.

Possidere regnũ est esse regem actu regnantem.

dete regnum Sitis exinde actu regnantes tanquam reges regni illius, quod paratum est vobis à constitutione mundi. Obserua singulas voculas, paratum est, & vobis, & ab exordio mundi. Deus fuit æternaliter ante mundi constitutionem. Mundum verò constituens, parauit regnum quoddam felicitatis, in eo comprehendens vniuersum ornatum, omnia bona, omniáque amabilia totius mundi, non sibi, sed filiis obedientiæ suæ. Quod verò ita paratum est, vt sit vobis destinatum ab origine mundi, hoc nunc possidete. *D.* Verùm quod, vel quale est regnum istud? *M.* Est regnum Dei Patris, regnum Christi, regnum cælorum, regnum gloriæ, regnum cuius non est finis, regnum omnium sæculorum, regnum pertingens à mari vsque ad mare, & ad fines orbis terræ. De quo vide plura, libro tertio, in secunda petitione orationis Dominicæ. At mirarisne hic dictum esse, benedicti Patris? *D.* Miror quidem dictum esse: Benedicti Patris, & non potiùs: Benedicti à Patre meo. Attamen mysterium non intelligo. *M.* Dum dicimus: Benedicti vos à Domino, actum & tempus significamus. Dum verò dicit hic locus: Venite benedicti Patris mei, indicat benedictionem ex nunc versam quasi in substantiam & naturam electorum, nec posse vltra per modum accidentis adesse & abesse, sed propriam, sed connaturalem esse, imò supernaturalem, toti naturæ humanæ dominantem. Ideo velut per substantiuum dixit interpres: Venite benedicti Patris mei. Sicut per substantiua dicimus, & ouem bidentem, & mundi partem vnam Orientem, alteram Occidentem: eò quòd illius naturæ sit habere duos duntaxat dentes: Harum verò proprietates perpetuæ: alterius reddere nobis Solem Orientem, alterius excipere Occidentem. His peractis, exinde contra eos qui à sinistris sunt proferet sententiam, sub hac forma: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo, & Angelis eius. *D.* Durum, bone Deus, & horrendum iudicium, discedite à me. *M.* Posset paruipendi, si pauper aliquis & modicus sic diceret: At Christus est, qui sic pronunciat, in cuius manu sunt omnia, & quæ in cælis, & quæ in terris, cuius regnum cõprehendit vniuersa. Ipse vita, ipse veritas, ipse vita ad Patrem, ipse principiũ & finis, ipse per quem omnia, & in quo omnia, ipse salus. Qui igitur iube-

Cur dictum benedicti patris mei.

Explicatio sententiæ damnatorũ.

tur discedere à Christo, & iis quæ Christi sunt, ille protrudituꝛ plane foras, extra vitam, extra lumen veritatis, extra viam qua itur ad Deum, extra ordinem, extra spem salutis. Igitur ad mortem, ad tenebras, ad demu vel inuita, ad locum horroris, vbi nullus est ordo, sed sempiternus inhabitat horror. Qui habet aures audiendi audiat, & perpendat. Verùm, Domine, si sic oportet discedere, adde saltem, vel vnam aliquam benedictionem. Non. Sed discedite à me maledicti, hoc est, exuti, extorres, & exhæredati ab omni propitiatione, gratia, consolatione, spe denique melioris fortunæ, cum omni omnino omnium malorum imprecatione. Nam ex hac maledictione armabit se vniuersa creatura, in vindictam pro Domino contra insensatos, vt habetur Sapientiæ quinto. Eia Domine si omnino sic oportet, vt discedamus maledicti vel locum concede fragili naturæ aptum. Non. Sed ite maledicti in ignem. Ignem Domine? Et quid igne magis inimicum, magisque contrarium naturæ nostræ? Hæreticorum est ignis, & quos sublatos volumus, protrudimus in ignem. Esto: tamen vos maledicti discedite à me, non ad ignem, aut propè ignem tantùm, sed in ignem, & in medium eius, adeò vt circumuallet vos. Quoniam enim deprehendi vos obstinatos in malitia & falsitate, meritò cum hæreticis igne puniendi estis. At Domine, si omnino sic oportet, saltem da cito pertransire ignem, aut flammas velociter extingui de latere nostro. Non. Sed discedite à me maledicti in ignem æternum, non horarium, non temporaneum, non modicum, sed æternum, sed inextinguibilem, sed immensum, quia in perpetuum stagnum ignis ardentis & sulfuris. O dura sors & miserabilis vitæ nostræ. Hæccine lassitudine laborum nostrorum inuenimus? Pie Iesu, bone Domine, saltem adiunge nobis aliquos benevolos qui consolentur nos in hac continua afflictione. Non. Sed discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo & Angelis eius. Ille hospes vester, cum illis contubernium habebitis & solatium. Vbi Domine? vbi misericordiæ tuæ antiquæ? vbi quod dici solet, quod misericordia Domini superexaltat vniuersa: Hucusque quidem parcuerunt vobis fontes misericordiæ diuinæ, ostia propitiationis meæ. Nunc autem est tempus iudicij, & iustitiæ, dies retributionis & vltionis in eos qui dereliquerunt me, fontem aquæ viuæ, & fode

foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ aquam continere non valent. Fili, nihil dicis? D. Quid dicerem? Liquescit animus, horrent membra, vox faucibus hæret, dum hæc audio, Verè etenim dies illa, dies iræ, dies calamitatis, & miseriæ, dies magna & amara valde, vti canitur in Ecclesiastico officio. M. Neque hoc canticum amaritudinis excogitatum est ab hominibus, sed à diebus antiquis sic pronuntiauit Spiritus sanctus per os Sophoniæ Prophetæ. D. Interim non puto ignem prædictum fore eis ignem combustionis, sed retentionis, alioqui prorsus intolerabile esset naturæ hominis, igne æterno æternaliter vri. M. Longe aliud dicit Saluator, subiungens sententiæ suæ: Et ibunt hi, scilicet, qui à sinistris sunt, in supplicium æternum: illi autem in vitam æternam. Quid sit vita æterna, explicabimus in articulo vltimo. Est autem supplicium, vt verè definit Cicero ad Pisonem, pœna peccati, in vindictam criminis commissi impo posita. Erit itaque ignis ille vrens & comburens, & vstione sua affligens naturam damnatorum in vindictam peccati, adque æternaliter, vti patet ex Apocalyp. capite decimoquarto. Vbi docet Apostolus quòd & bestia, & pseudopropheræ cruciabuntur die ac nocte, in secula seculorum, in stagno ignis, & sulfuris. Igitur ignis actione sua cruciabit eos in æternum, Deo iusto suo iudicio reddente, & naturam hominis passibilem in æternum citra sui consumptionem, & ignis ardorem perpetuò vrentem citra defectum vllámve remissionem. Prolata verò sentẽtia, mox ibunt damnati in hoc supplicium æternum. D. Ibunt? Solent malefici vix posse rapi aut protrudi in supplicia. Nam quis vnquam vadit in præparatum sibi exitium? M. Tanta erit vis & efficacia sententiæ prolatæ, tanta auctoritas sedentis super throno, vt illi ipsi iruri sunt in tam miserabile supplicium mortis, vel citra impulsionem & pertractionem, omnino absque funibus, & fustibus, aut minis dæmonum. Illi ipsi, dico, qui anteà ne centum quidem præceptionibus ac minis potuerunt reuocari à morte in vitam. Dabit enim Deus tunc temporis voci suæ vocem virtutis, sicut fecit in horto montis Oliueti, cum virtute vocis huius, Ego sum, effecit vt abirent retrorsum omnis illa armatorum caterua, & caderet in terram. Quid multis? Plumbum quod detines sursum, te non amplius retinente, quò vadit? D. Deorsum. M. Cuius impulsu: D. Naturæ pro-

Ignis infernalis perpetuò vrget, & cruciabit damnates.

Psal. 67.

Ioan. 18.

priæ. *M.* Sic Deo abdicante à se præsidium damnatorum, mox descendunt in abyssum velut plumbum, natura propria, vel contra ipsorum voluntatem, impellente. Nam quod terrenum est, & in quo dominatur elementum terræ, semper spõte propria nititur ad imum terræ, nisi furtim detineatur. De Sanctis autem quomodo & illi sponte propria, & virtute insidente sibi per gloriam, ibunt in vitam æternam, & tabernacula cælestia, diximus alio loco. Caue autem, ô fili, ne existimus alio loco prædicto, Matthæi 25. describit totam actionem, omnésque solemnitates ventura iudicij. Quoniam nihil ibi dicitur de iis qui moriuntur ante vsum rationis. Nam illi neque inter eos numerari possunt, quibus ibi adiudicatur regnum Dei propter impensa alijs opera misericordiæ: Neq; inter illos qui condemnantur propter eadem opera prætermissa. Insuper non agitur ibi nisi de vna causla damnationis, eáque non communi omnibus, cùm tamen constet esse plures alias propter quas condemnantur, etiam illi nonnúquam qui in operibus misericordiæ fuerunt beneſpontanei & liberales. Non credere in Christum causla sufficiens est damnationis, Marci vltimo. Sic, non regeneratum esse ex aqua & Spiritu sancto, sufficiens causla est damnationis, Ioan. 3. Item non feciſſe voluntatem Patris qui in cælis est, imò offendiſſe in vno mandatorum eius, causla est cur iuste damnemur iudicio Domini, Matt. 7. Iacob. 2. Non habere vestem nuptialem, de qua Matt. 22. aut non vestitum esse ornamento sponsæ, videlicet byssino candido & splendenti (byssinum autem iustificationes sunt sanctorum) de quo Apoc. 19. Non habere oleum cum lampadibus: Non reportare talentum creditum cum fœnore, de quo Matth. 25. Item feciſſe mendacium, aut abominationem, aut furtum, aut adulterium, aut cætera eiusmodi, de quibus habes Matthæi 15. 1. Corinth. 6. ad Galat. 5. quodlibet, dico, horum est causla cur portandum erit iudicium damnationis, dicente Apost. De quibus prædixi vobis, sicut & nunc prædico. Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur: sed foris, sed in stagno ignis & sulfuris, qui eiusmodi sunt, Apo. 21. 22. Vt confundatur hæreticus mentiens: Quoniam si credis tantùm, non portabis iudicium. Ipse autem sic mentiens portabit. Nam qui seducebat oues Christi, pars illius in stagno ignis, Apo. 19. 20. Sic plurimæ

Mat. 25.

Non tractatur tota actio extremi iudicij.

Plures causse propter quas fiet iudicium damnationis.

Ioan. 3.

mæ sunt causlæ, ob quas adiudicabitur possessio regni, vt credere: si tamen corde credas non intellectu tantùm, & ore confitearis, Rom. 10. vt seruare mandata Dei, tingi sanguine Christi, reliquere sua, opprobrium ferre, persecutionem pati propter Christum & Euangelium eius. Quodlibet horum & similium est causla secundum scripturas, cur iudicialiter instituamur in possessionem regni Patris. Dices itaque Christum, Matth. 25. declarare Apostolis formam quandam futuri iudicij, non tamẽ explicare ibidem omnem actionem eius, neque ponere omnes causlas, propter quas alius regnum, alius adiudicetur supplicium perpetuum. *D.* Cur igitur magis meminit ibi operum misericordiæ quàm aliorum? *M.* Vt illa vel hac ratione habeamus magis persuasa, magisque insidentia cordibus nostris. Nam si tantus ac talis est respectus Domini iudicantis ad opera misericordiæ, vt ea iudicaturus sit tanquam sibi impensa, quandiu impenduntur vni, & quidem minimo de his fratribus suis, demonstratis hominibus, vtque eadem alicui negata sit iudicaturus tanquam sibi ipsi denegata: Mirum valde & ad stuporem vsque admirandum, quòd vllus Christianus hæc credens retineat apud se panem, vestem, pecuniam, vltra vsum necessarium, tam multis de fratribus Christi necesse habentibus, imò ipso Christo in tam multis suis membris egestatem patiente. Quam impronidus & non frugi est, imò quàm indignus nomine Christiani hominis, qui dies, qui menses, aut annos præterlabi patitur absque exercitio in aliquo operum misericordiæ: Quoniam si credit Christum sic iudicaturum sicut asseritur Matthæi 25. ostendat nobis ex operibus fidem suam. Si non credit, cur adhuc vt Christifidelis venerabile nomen sibi vsurpat?

Causse mutæ ob quas adiudicetur regnũ Dei.

Cur solũ opera misericordiæ explicat Saluator. Matt. 25.

Non esse possibile vt quis effugiat extremum iudicium, esse tamen medium euadendi horribilem illam sententiam: Discedite à me maledicti, &c.

CAPVT VIII.

DIC. An sit possibile declinare forum Christi.

CAETERVM nullane supereſt praxis declinandi hoc forum Christi? *M.* Prorsus nulla. Iudicium Christi est ineuitabile. Forum eius indeclinabile, hanc ob causlam. Quia ipse Dominus vniuersorum est, omnipotens om-

nisciens, iustus, bonus, in quo omnino nulla iudicandi peruersa aut incongrua ratio inueniri potest, vt in aliis iudicibus solet. Quare nec rebellione aut appellatione posthaberi debet, nec dolo circumueniri potest. Quoniam sermo ipsius potestate plenus est. Eccles. 8. Nec iudicabit secundum visionem oculorum, neque secundum auditum aurium arguet, Esaiæ 2. vt posset decipi more causidicorum: sed pondus & statera omnia iudicia eius. Non verebitur personam cuiusquam. Quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualis est illi cura de omnibus, Sapient. 6. Non valebit liberare diuites aurum & argentum eorum in die furoris Domini, Ezech. 7. Quoniam bonum nostrorum non eget, Psalm. 15. vt posset corrumpi muneribus. *D.* Saltem, vel plenitudine flectetur, quoniam bonus est. *M.* Quia bonus est, ideo iudicabit iustitia & veritate. Si quidem hoc vnum est bonorum iudicium. Ista & eiusmodi considerans Apostolus dicit:

2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Vox, oportet, dicit necessitatem, dictio quoque, omnes, neminem exceptum patitur. Quibus addit Christus, loquens de aduentu suo, ac dicens: Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia ista fiant, quæ locutus sum de aduentu meo ad iudicium. Cælum & terra transibunt: verba autem mea non præteribunt, Matthæi vigesimoquarto. Marci decimotertio. Fili etsi posset declinari hoc forum, tamen non expediret. Ratio est. Quoniam in foro Christi, laus erit vnicuique à Domino: ibi reddetur corona iustitiæ, diadema gloriæ, regnúmque decoris his, qui certarunt bonum certamen, merces post merita, quies post laborem: ibi quoque faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum suorum, ad quam anhelant indesinenter de sub altari animę interfectorum, propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebat, clamantes voce magna dicentes: Vsquequo Domine, sanctus & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum, de his qui habitant in terra? Quam vindictam in spiritu prævidens Psalmista erumpit in hæc verba: Cantate Domino canticum nouum, laus eius in Ecclesia sanctorum. Quia beneplacitum est Domino in populo suo. & exaltabit mansuetos in salutem. Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in

Apoc. 6.

Psal. 149.

in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus, & increpationes in populis. Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Faciet ergo tunc temporis vindictam, facient & ipsi sancti vindictam pro se cum Domino. Quod adeò non est euitandum, vt dicat Propheta: Gloria hęc est omnibus sanctis eius. Damno quis affectus, aut iniuria, beneficio iuris ac iudicis restituitur in integrum, facta vindicatione in eos qui affecerunt. Sic sancti passi opprobrium in hoc mundo, infamiam, persecutionem, restituentur tunc prorsus in integrum, imò in id quod centuplo melius est, sumpta digna vindicta de malis. *D.* Hoc quidem eligibile bonis ac iustis, neque de illo quærebam. Cæterùm sit ne praxis aliqua euadendi terribilem illam sententiam: Discedite à me maledicti, &c. *M.* Abundans, certa, infallibilis, prædicta, præscripta, docta, & à Domino, & ab Apostolis, & ab omni successente Ecclesia. Nam totum Euangelium & vniuersa scriptura in hoc data est, vt credamus in eum quem misit Pater, credamus dico, corde, & veritate: Qui autem credit in eum, non confundetur. Et in iudicium non venit, sed transit à morte ad vitam. Iterum, qui credit in eum non iudicatur, Ioannis tertio. Huc equidem tendit omnis institutio Christiana, vt simus in Christo Iesu. Porrò nihil damnationis iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulãt. Satis de hoc. Nunc, credo, intelligis articulum. *D.* Habet articulus: Inde venturus est. At nondum indicasti, quando, aut qua hora, quóve die veniet Dominus ad iudicium. *M.* De illa die, inquit Saluator, aut hora nemo scit, neque Angeli cælorum, neque Filius, nisi Pater, hoc est Deus, Matthęi vigesimoquarto. Marci decimotertio. In die iudicij fiet restitutio regni Israel. At Apostoli interrogantes Christum in die Ascensionis: Num in tempore illo restitueret regnum Israël? Audierunt: Non est vestrum scire tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua ipsius potestate. Si non erat Apostolorum scire tempus hoc, si ignorant Angeli, si nescit Filius, quomodo tu fili vel ego scire poterimus? *D.* Mirum non posse quenquam habere notitiam huius temporis. *M.* Non dicit Scriptura, neminem posse scire diem vel horam iudicij (potest enim Deus reue

Qua praxi poterit euitari sententia damnatoria.

Ioan. 5.

Rom. 8.

Dies aduentus Domini omnibus incertus.

Act. 1.

Obserua verba textus: Sanctis non scitur dies iudicij.

reuelare, cùm homini, tum Angelis pro sua voluntate, non solùm diem aut horam, sed etiam ipsum instans siue momentum aduentus Christi ad iudicium, quia omnipotens) veruntamen, vt dicit textus, nemo scit de illa die, neque Angeli Dei, neque Filius, notitia scilicet naturali, vel etiam supernaturali, quam adfert secum visio beatifica. Alioqui omnes beati scirent de illa, quod constat falsum esse ex illo Apocalypsis: Vsquequo Domine non vindicas sanguinem interfectorum? &c. Nemo nouit consilium Dei, nisi Spiritus Dei qui in ipso est. Nemo scit secreta cordis humani, ne quidem qui in vno conuictu vnáque societate assidue contemplatur, hominem, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Beatifica visio non adfert secum consiliorum Dei notitiam, neque euentum, quos Deus posuit in sua solius potestate, præscientiam. Nihilominus tamen verum est, quod Deus potest reuelare quibus vult. Sicut nemo scit diem mortis suæ: tamen reuelatione Dei multi sanctorum præscierunt illam. Attamen credimus quòd Pater, hoc est, Deus siue diuinitas sicut tradidit Christo homini omne iudicium, ita inspirauit siue reuelauit animæ eius tempora ac momenta exercendi iudicij idonea. Scit igitur Christus diem ac horam futuri iudicij, naturali, coæterna Patri notitia, vt Deus. Scit etiam vt homo, reuelatione Dei siue diuinitatis. Aliorum autem nemo scit, etiamsi Angelus sit, aut filius in gratiam & gloriam adoptatus, ne reuelatione quidem. Quia constat aliis non esse factam eius rei reuelationem ex primo capite Act. & ex 24. & 13. capite Matthæi & Marci. D. Quæ est causa ob quam voluit hoc tam secretum seruari sibi Deus? M. Venturum Christum Dominum ad iudicium, voluit nobis indubitata fide certum esse, non ex persuasione hominum, sed ex traditione Euangelica, Matth. 24. 25. 26. Marc. 13. 16. Luc. 21. & scriptis Apostolorum, 1. ad Thessalonicen. 3. 2. Petri 3. ex Epistola Iudæ, Apocal. 10. Libris Prophetarum. Diem verò & horam aduentus eius, voluit esse incognitam, vt patet Actuum 1. Matth. 24. Marc. 13. Ne quis vnquam dormiat in vtramque aurem securus, néve tempore medio committat, quod commississe tunc, cùm Dominus iudicabit, graue iudicium adferat. Quis certò reddédam principi rationem villicationis suæ, nesciens qua parte anni, quáve die, is totus studeat in omnem diem paratus esse.

Apoc. 6.

Posset deus reuelare die iudicij si vellet.

Cur voluerit Dominus certum esse suũ aduentũ, & tamen horam aduẽtus incertam.

ratus esse. Non quia inuidet nobis Deus, aut quia durus est, ideo celat nos instans futuri iudicij, sed quia bonus est, & circumspectus, cupiens nos dubio euentu tam mortis quàm iudicij continere in officio virtutis. Hinc inculcat Saluator: Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Iterum: Estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis venit. Rursum: Vigilate, vigilate, orate. Nescitis enim quando tempus sit. Sicut enim in diebus Noe, ita erit & aduentus Filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium edentes & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, vsque ad eum diem quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes. Ita erit & aduentus Filij hominis. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Ideóque & vos estote parati, quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est. Aliud simile: Sicut homo peregrè profectus reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigiler. Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus domus, hoc est Christus qui est Dominus Ecclesiæ, veniat, serò an media nocte, an gallicantu, an manè. Ne cùm ipse venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate. Nec minus diligenter Apostolus nititur persuadere istud Thessalonicensibus dicens: De temporibus autem & momentis fratres, nõ indigetis, vt scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei, hoc est, fidei, bene illuminati doctrina Euangelica de aduentu Domini, vt vigilãdo positis præcauere horribilem illam damnatorum sententiam. Simile est, secundæ Petri tertio, & Apocalyp. 3. 16.

Matt. 25.
Matt. 24.
Mar. 13.
Matt. 24.
Marc. 13.
1. Thess. 5.

De signis venturis ante iudicium, item de Antichristo, & vita, regno ac fine ipsius.

CAP.

CAP. IX.

MAGI. OBSERVABIS hoc loco filii saluatorem dixisse: Nemo scit, non quidem tempus iudicij in genere, sed horam aut diem iudicij, quasi diceret, nemo habet certam & indubitatam notitiam, quo præcisè tempore futuro fiet iudicium, vt sciat ipsum diem vel horam aduentus Domini. Cui non repugnat, nos posse ex signis & indiciis verisimiliter colligere, tamiam instare aduentum Domini, & consummationem seculi. Sicut non scimus certò quo momento fit moriturus hic, vel ille, tamẽ ex senio, vel ex morbis, vel ex virium defectione colligimus mortem in proximo esse. Signa autem ex quibus licet ratiocinari instare iudicium, fusissimè nos docet Saluator, Matthæi 24. Marci 13. Luc. 21. capita illa diligenter perlege, satis clara sunt. Attamen fili, licet videamus quædam illorum signorũ quæ enumerantur in illis capitibus, impleri hoc nostro tempore, quoniam abundat nũc iniquitas, & refrigescit multorum caritas. Insuper quamuis cernitur nunc temporis non modica abominatio in templo Dei, eiecto corpore Christi, & sanctorum veneratione, sectarum denique mira varietas, quibusdam dicentibus: Ecce hic, in doctrina Lutheri, est Christus, aliis contendentibus, ecce ibi, in secta Anabaptistarum, est Christus. Non tamen propterea oportet nos conturbari, quasi his nostris diebus sit futurum iudicium, prout quidam impiè sunt mentiti in suam ipsorum confusionem. Quoniam & temporibus nascentis Ecclesiæ quædam eiusmodi contigêre, quando redarguit acriter Apostolus eos qui propterea perturbabant Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, 2. ad Thessal. 2. dicens: Rogamus autem vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, vt non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo. Quoniam nisi venerit discessio primùm (Hieronymus, completa, inquit accessione ad Romanum imperium, & ad Romanæ Ecclesiæ obedientiam, aderit discessio ab vtroque imperio) quæ implera aderit ille iniquus, de quo Apostol. Impleto tempore misericordiæ, quo plenitudo Gentium intrat ad fidem, reuelabitur discessio, & tunc instabit

Licet dies aut hora iudicij præscisi nõ possit, potest tamẽ ex signis verisimiliter colligi.

De aduẽtu Antichristi.

Roma. 11.

bit dies Domini) & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, quem vulgò vocamus Antichristum, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, supplendum est, non veniet dies Domini: eò quòd illa duo oporteat præire. Num retinetis, inquit, quòd cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat (id est quæ sit causa moræ, quò minùs veniat) scitis (nempe) vt reueletur in suo tempore, id est, tempore à Deo constituto propter iniquitatem hominum, & ipsius Antichristi malitiæ apto. Nam mysterium iam operatur iniquitatis, hoc est, ipsum occultum iniquitatis, velatum specie aliqua pietatis iam exercet in prauis & fictis hominibus velut præcursoribus ante illum. Tantum, supple, restat, vt qui tenet nunc (tempore medio) teneat, scilicet imperij Romani gubernationem, donec de media fiat idem imperium. Dicta quidem sunt hæc per aposiopesim, vt plus significari valuerit silentio, quàm si manifestè dixisset: Et tunc reuelabitur ille iniquus, Antichristus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, eum, cuius est aduentus secundum operationem Sathanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, iis qui pereunt, eò quod caritatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Hucusque Apostol. Non turbemur itaque eò quòd sectæ sint & hæreses in mundo, multáque operatio iniquitatis, quasi eras aut perendiè sit futurum iudicium extremum. Quoniam duo debebant præire. Primùm, discessio ab imperio Romano, & præsidentia sedis Apostolicæ, quod Ambrosius vertit defectionem, nempè cùm aliquis descisci à suo superiore seu principe. Quam defectionem licet videamus paulatim magis ac magis succrescentem, nondum tamen videmus consummatam, adhuc multis parentibus Imperio Romano, plurimis etiam Ecclesiis obedientibus sedi Apostolicæ. Secundum apparitio siue dominatio Antichristi extollentis se, non solum contra Christum, sed etiam super omne illud quod dicitur Deus. T. Putabam ego fabulosum

Non veniet iudicium nisi postquã duo præcesserint scilicet defectio et Antichristus.

Vide Aug. de ciui. Dei li. 20. ca. 19.

Quæ dicuntur de Antichristo, nõ sunt fabulosa.

fabulosum esse quod dicitur de Antichristo. *M.* Fabulosum filii? Ipsa scripturæ exactissime tradit nobis, & nomē Antichristi, & interpretationem eius, & conditiones personæ ipsius, & quando veniet, & quomodo dominabitur, & qualiter destruetur per Christū regnum eius. In duabus prioribus Canonicis Ioannis, habes nomen cum interpretatione nominis. In secunda ad Thessalonicenses habes vitam & opera eius, tempus quoque quo manifestabitur, & quis erit finis ipsius. Quæ etiā legere poteris in Apocalypsi 12.13.19.ca. & Eze.28. & 39.sub nomine Gog. & Dane.7.& 12. An fabulosum quod tanta diligentia traditum est per vtrunque Testamentum? Ioannes dicit prima sua Canonica cap.2. Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt: vnde scimus quia nouissima hora est. Mox subiiciens definitionem nominis dicit: Hic est Antichristus qui negat Patrem & Filium. Item. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, capite 4. Et in secunda sua Canonica: Omnis qui non confitetur Iesum Christum venisse in carnem, hic est seductor & Antichristus. Itaque secundum traditionem Ioannis, & vocis Etymologiā, Antichristus nihil est aliud quàm aduersarius Christi. *D.* Tales sunt multi in mundo, imo tales fuere temporibus Apostolorum, dicente Ioanne in loco prælegato: Quia Antichristus venit, & iam sunt Antichristi multi. *M.* In loco illo vox venit, non est præteriti temporis, sed præsentis vel futuri, vti euidenter constat ex textu Græco. Dicimus autem tropicè venire, quidquid certò futurum nunciamus, & velut in accessu esse, vel nunc quasi capitibus nostris imminere. Quo tropo dicimus: Finis mundi venit, bellum venit, pestis venit, eò quod omnia sic disposita sint, vt vel nunc propè nos esse vel in proximo accessura videantur. *D.* Addidit Ioannes: Et nunc Antichristi multi sunt. *M.* Quin & cap. 4. dicit: De quo Antichristo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est. *D.* Quid igitur modò prædicatur venturus, si tum temporis erat in mundo? *M.* Erat tunc in mundo non secundum personam, sed secundum similitudinem spiritus & rebellionis. Sicut Helias dicebatur venturus ante Christum prædicantem. Quia Ioannes venit præcedens Christū in spiritu & virtute Heliæ. Et si vultis scire, inquit Saluator, ipse Ioannes est Helias, scilicet

Ipsum nomē Antichristus est in scripturis.

1.Ioan.4.

1.Ioan.1.

licet spiritu & virtute. Prorsus eadem phrasi dixit Ioannes Euangelista: Et nunc Antichristi multi sunt: Quia nunc multi rebelles, & subdoli homines sunt in mundo, præcurrentes illum in spiritu seductionis & malitiæ. Attamen sub specie ac velamine quodam pietatis, quod Apostolus dicit: Nam mysterium iam operatur iniquitatis, scilicet in præcursoribus suis. Addo, vt vox, Christus, cōmunis est multis, ita vox Antichristus. Et sicut aduentum Christi præcesserunt multi Christi, typum gerentes illius venturi, qui antonomaticè præ omnibus aliis dignus est possidere nomen Christi: Ita multi seminantur per mundum Antichristi, malitia & rebellione typum gerentes illius venturi qui antonomaticè dicitur Antichristus præ omnibus aliis, eò quòd scelere & rebellione longe & vltra modum antecellet vniuersos. Nam Apostolus depingit Antichristum esse, Primò, hominem peccati, quia manifeste ac totus scelestus erit: adeò vt mereatur potius dici scelus, seu homo peccati, quàm peccator. Secundò, filium perditionis: cuius tota natura erit aduersari, perdere, & omni ex parte tendere ad destructionem, tam sui, quàm aliorum. Tertiò, extollentem se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Quartò admirandum, secundum operationem Satanæ, quam operabitur per eum Satanas in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt. Hæc de Antichristo Apostolus Paulus. Nec minùs expresè eum depingit Ioannes sub nomine bestiæ ascendentis de mari, Apoc.13. cap. dicens: Et vidi de mari, id est, de collectione malorum, velut de pelago quodam, bestiam ascendentem habentem capita septem, quia erit bellua multorum capitum, id est, princeps ac Dux multorum hæresiarchārum, & cornua decem, quia vndique pugnax, erecta ac potens ad lædendum, & super cornua eius decem diademata, eò quòd multitudo regnorum ac dominorum subiiceretur tyrannidi & violentiæ eius, & super capita eius nomina blasphemiæ, id est, malorum dogmatum, quibus blasphematur Deus. Et bestia, quam vidi, erat similis pardo, propter varietatem vitiorum in quibus obstinata erit. Et pedes eius sicut pedes vrsi, vt ascendat & eleuet se supra quamcunque altitudinem Ecclesiæ: sicut vrsus non obstante mole corporis sui eleuat se supra quācunque arbo-

Matt.11.

Descriptio Antichristi ex Paulo.

Descriptio Antichristi & regni eius ex Ioanne.

rem. & os eius sicut os leonis, propter crudelitatem. Et dedit illi Draco, ille serpens magnus & antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas, qui seducit vniuersum orbem, capi. 12. virtutem suam & potestatem magnam, scilicet seducendi & perdendi multos. Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, quia simulabit se Antichristus quasi mortuum, & per triduum latens apparebit dicens se suscitatum. Et plaga mortis eius curata est, quia arte magica ascendet in aëra, ferentibus eum Dæmonibus, & curabitur plaga mortis eius: sicque qui priùs mortuus videbatur, postea viuens reputabitur. Et admirata est vniuersa terra post bestiam. Et adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestiæ, & adorauerunt bestiam (sicut adoramus nos & Deum, qui dedit Christo potestatem, & ipsum Christum Dominum) dicẽtes, Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei eos loquens magna (quia extollet se super omne illud quod dicitur Deus) & blasphemias (contra Christum & omne id quod sanctum est, Deóque gratum). Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos (quia regnabit triennium & dimidium anni) Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum (ne Deo quidem parcens) blasphemare nomen eius (quod nos oramus vt sanctificetur sicut in cælo & in terra) & tabernaculum eius (id est Ecclesiam Christi quã inhabitat, omnèmque constitutionem eius per quam laudabilis apparet) & eos qui in cælo habitant (venerabiles illos Angelorum sanctorúmq; ordines). Et datum est illi bellum facere cum sanctis (cõtra sanctos) & vincere eos (scilicet corporaliter, quia rapiet in mortem. Quosdam etiam partim muneribus, partim tormẽtis seducet in errorem) Et data est illi potestas in omnem tribum & populum, & linguam, & gentem (quia latissima erit dominatio eius). Et adorauerunt eam omnes qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi (videlicet in membris suis: Abel & Propheris, aliisque iustis) Si quis habet aurem audiat. Et vidi aliam bestiam (etiam bestiam, id est, bestialiter viuentem in omni spurcitia viriorum citra pudorem) ascendentem de terra (hoc est de Ecclesia Christi fidelium, quæ per virtutes & cultum Dei comparatione maris floridum & amœnum habet aspectum, proferens fructus salutis) & habebat cornua duo similia agni (tanquam

quam infulatus mitro Episcopali, siue iactans innocentiam simul & puram doctrinam, qua bestia vretur Antichristus, velut pontifice sacrorum suorum & pseudopropheta, eritque de numero Christianorum. Nam Antichristus ipse, erit de populo Iudaico, vt tradit venerabilis Haymo diligentissimus mysteriorum obseruator, dicens: Nascetur Antichristus in Babylone de tribu Dan. Iuxta quod Iacob ait: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. Et cùm venerit Hierosolymam: circuncidet se dicens. Ego sum Christus vobis promissus. Tunc confluent ad eum omnes Iudæi & reædificabunt templum ab Romanis destructum, sedebitque ibi dicens se esse Deum. Hæc ille) Et loquebatur sicut draco (omnibus modis decipiendi vtetur quibus vtitur ipsemet draco antiquus Diabolus) Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius: Et fecit terram & omnes habitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis, id est, Antichristi, cuius mystagogus erit. Et fecit signa magna, vt etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum. Et seduxit habitantes in terra propter signa quæ data sunt ei facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terra: vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit. Et datum est illi (à dracone scilicet permissione diuina) vt daret spiritum (magia quadam) imagini bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ (dando responsa, vt solent idola dæmonum) Et faciet vt quicunque non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere charactẽrem in dextera manu sua, aut in frontibus suis (pro sacramento seu symbolo bestiæ prioris, siue Antichristi. Et (faciet) ne quis posset emere aut vendere, nisi qui habeat charactẽrem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius. In diebus illis erit solutus Satanas siue draco antiquus de carcere, & exibit & seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog (quibus nominibus figuratur Antichristus, & pontifex eius in Prophetia Ezechielis) & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circuerunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectam, hoc est Ecclesiam Christi. Hucusque Ioannes. Nec dissimilia habet Ezechiel capi-

Haymo. Gene. 49.

Apoc. 20.

re 38. & 39. Erit tunc, inquit Christus, tribulatio ma-
Matt.24. gna: qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque
fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, id est, dies illius tem-
poris, quo erit illa tribulatio regnante Antichristo, non fie-
ret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur
dies illi. Hæc Saluator, tractans materiam aduentus sui.
Fili, & si multi præcesserũt nos, sintque modò non pauci ad-
uersarij Christi & veritatis, tamen de tali, támque insigni-
ter se extollente aduersus Deum, aduersus Christum, & su-
pra omne id quod colitur, in tali potentia, támque stupen-
da operatione mirabilium signorum & prodigiorum, licet
in mendacio, nihil adhuc audierunt aures nostræ. Non fuit
talis Arrius: quia coluit Deum, doctrinámque Christi & vir-
tutem, licet hæreticus esset. Non fuit talis Machumetus:
quia non extulit se super omne illud quod dicitur Deus: sed
dixit se flatum siue spiritum magni Dei. Fuerunt tamen il-
li, vt sunt vniuersi hæretici atque schismatici, Propheræ An-
tichristi, perfidia & rebellione: velut indicantes venturum
aliquando ipsum Antichristum. Sicut Propheræ Dei tum
virtute tum doctrina veritatis longè prænunciauerunt Chri
stum, præparantes viam in illum. Verùm cùm operum
carnis cœperint aduersari omnem doctrinam, omnémque
Dei cultum & Christi, omnem denique potestatem & ma-
gistratum, & vitæ modum seu temperiem, viuentes secun-
dum carnem: prout libido ferat animi, sciro: quia tunc
adest nouissimus præcursor Antichristi, qui fortassis digi-
to suo nobis scelestum illum demonstrabit. Sicut Ioannes
Baptista speculum abstinentiæ & disciplinæ, demonstrauit
Christum. Hæc fili, non sunt figmenta, sed veritatis docu-
menta, descripturis elucidata, secundum traditionem Pa-
De fine Antichristi. trum. D. Et qualis obsecro erit finis Antichristi, & domi-
nationis eius? M. Talis, qualem scriptura futurum tradit.
2. ad Thessal. 2. dicit Apostolus. Quem (hominem pecca-
ti siue Antichristum) Dominus Iesus interficiet spiritu oris
sui. Addit Ioannes: Et apprehensa est bestia, & cum illa
pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit
eos: qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adora-
uerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum
ignis ardentis sulphuris. Et cæteri occisi sunt in gladio se-
dentis super equum, qui procedit de ore ipsius, & omnes
aues

aues saturatæ sunt carnibus eorum. Similia prædicta sunt
de interitu Antichristi & complicum eius apud Ezechie-
lem, dicentem in persona Christi: Et iudicabo eum peste,
& sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis.
Ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum
eius, & super populos multos qui sunt cum eo. Et ma-
gnificabor & sanctificabor, & notus ero in oculis multa-
rum gentium, & scient quia ego Dominus, capi. 38. Et de-
scendit ignis à Deo de cælo, & deuorauit eos. Et Diabo-
lus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sul-
phuris. Vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die
ac nocte in secula seculorum, Apocal. 20. Habes fili, no-
men, tempus, vitam, finem Antichristi. Nolo plura ad-
dere. Non veniet autem Antichristus, nisi præeunte defe-
ctione ab imperio Romano, & sede Apostolica, vti demon-
stratum est: Aduentus verò Christi ad iudicium non erit
nisi præeunte vtroque nempè defectione, & post illam An-
tichristo. Necdum itaque in proximo est dies ille magnus
& terribilis, quia defectio nondum consummata est. Ille
etiam homo peccati necdum apparuit in persona. Interim
tamen non potest omnino longè abesse, quia defectio ab
imperio, & ab obedientia Romani Pontificis crescit suprà
modum. Et multa nimis fit præparatio in aduentum
Antichristi, multiplicatis nunc hæreticis, qui non solùm
maligni sunt in sedem Apostolicam & Romanum impe-
rium, sed nec colunt, neque Deum, neque Christum, ne-
que Sanctos, nec vllum suscipiunt sacramentum Ecclesiæ.
Sed & mulieribus aburuntur communiter, cætera taceo,
oculos, ac manus, & solis aspectum fœdantes libidine. Fur-
ta quoque & sacrilegia, & latrocinia, aliáque scelera pro vir-
tutibus commendata habentes, Adeò vt quasi certum sit no-
uissima tẽpora penè adesse, si vera sunt quę scribunt Apostoli
de temporibus nouissimis, 1. ad Tim. 4. 2. ad Tim. 3. 2. Pet. 3.
Epist. Iudæ circa fin. Cæterùm vt redeamus vnde digressi su-
mus, quantũcunq; instet dies Domini tamẽ nunquã cõstabit
quo die, quáve hora veniet Dominus, ne tunc quidẽ. quando
palàm regnabit Antichristus, quoniã dies Domini sicut fur
in nocte veniet. Nõ quòd veniet tẽpore nocturno. siquidẽ tro
picè dictũ est, sed quia veniet inexpectatus: cũ dixerint omnes
pax & securitas, quasi nihil cogitantes de aduentu Dominis

Quare sit verisimile aduentum Domini nondũ omnino in proximo esse

Adoriũtur sæpius in die diabolum.

Quid futurum sit posteà iudicio extremo peracto.

CAPVT X.

DISCI. Post iudiciū finem omnium rerum,

MVNDO purgato, & iudicio vniuersali iam peracto, tunc obsecro quid erit? *M.* Tunc finis, inquit Apostolus cùm scilicet tradiderit Christus regnum Deo & Patri (efficiendo vt Deus diuino quodam modo regnet, in omnibus siue malis siue bonis ac spontaneis regni sui, prorsus ac integre tam quoad corpus, quàm quoad animam, citra omnem repugnantiam & dissonantiam à beneplacito eius: malevolis ac rebellibus derrusis in puteum damnationis. Siquidem hoc efficere est propriè tradere regnum). Et cùm euacuauerit omnem principatum (siue magistratum) & potestatem (principum & magnatum) & virtutem, id est, potentiam malignantium, vt sit Deus omnia in omnibus, tūc dico, finis vltra quem nihil est expectandum. Res omnis terminatur, initio, medio, & fine. Post initium restat medium, post medium finis, post finem denique nihil. Finis enim est vltimus gradus, vltimus status, postremáque, vel abolitio, vel consummatio rerum, cuiusque in sua qualitate. Nunc proficit deficiuntve, alij in bono, alij in malo, alij in honoribus, alij in sordibus, vt sit verum ad extremum vsque iudicium: Qui iustus est iusti scietur adhuc, qui in sordibus est sordescat adhuc.

Quid finis.

Apoc. 22. At tunc finis. Non quidem huius vel illius rei, sed finis simpliciter, quia omnium rerum finis. Omnia enim tunc accipient aut finem consumptionis suæ, aut finem consummationis suæ. Finem consumptionis vel abolitionis suæ accipient principatus potestates, ac ministrationes, merita & demerita, accessus & recessus, generationes & corruptiones, motiones & tempora. Finem verò consummationis, hoc est, statum æternitatis accipient, quæcunque permanebunt vel ad ornatum regni Dei, vt mundi partes, vel ad ostentionem iustitiæ eius, vt Infernus, & quæ illius sunt. Quem finem consummationis pereleganter explicat Ioannes in Apocalypsi sua cap. 10. dicens: Et Angelus quē vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentē in secula seculorū. Qui creauit cælū & ea quæ in eo sunt, & terrā & ea quæ in ea sunt, & mare, & ea quæ in eo sunt, Quia tempus non erit amplius, sed in diebus

Duplex finis rerum. Consumptio rei finis eius. Consummatio rei finis eius.

bus vocis septimi Angeli, cùm cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut Euangelizauit per seruos Prophetas. Hæc Ioannes: Igitur completo hoc tempore per iudicium vniuersale, non erit amplius tempus: quare nec motiones. Quia tempus est mensura motionum. Si non amplius motiones, ergo nec generationes, neque corruptiones, & cætera eiusmodi quæ tempore fieri solent. Iterum tunc consummabitur mysterium Dei, non hoc quidem, vel illud: sed quidquid nomine mysteriorum Dei intelligi potest. Sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas, id est, per sanctos Dei homines prænuntiantes de futuris. Ergo quidquid prænuntiatum est de vindicta & supplicijs iniquorum, hoc tunc consummabitur, id est, ponetur in esse pleno & consummato cum statu perenni æternitatis. Sic quidquid vsquam prænunciatum est siue in veteri, siue in nouo testamento de felicitate, gloria & dotibus sanctorum, de regno Christi, de elementorum & mundi transitu, de morte, de vita, totum prorsus consummabitur per iudicium extremum Christi. Nihilque prorsus vltra expectandum erit. Nulla omnino rerum mutatio fiet posteà. Hinc scriptura sancta appellat finem mundi consummationem seculi, dicens: Matthæi 13. 24. 28. Sic erit in consummatione seculi &c. Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Et Christum, quia via iuris, & iustitiæ, ac iudicij deducit in hanc consummationem, vocat consummatorem, dicens: Ideóque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes auctorem fidei, & consummatorem Iesum, Hebr. 12. Valde obseruanda sunt hæc in scripturis videlicet, plenitudo legis, plenitudo temporum, tempus regenerationis, consummatio sanctorum, consummatio seculi, finis præcepti, finis legis, finis simpliciter. Quoniam plenitudo legis est dilectio implens opus & præceptum, & modum qui erat in voto præcipientis. Plenitudo temporum, est tempus reuelaræ gratiæ in quo est inuenire omnia illa, quæ vllis vnquam temporibus expectata sunt aut expectari possunt in hoc mūdo. Post quam plenitudinem nulla amplius est expectanda immutatio religionis vel doctrinæ de Deo. Regeneratio siue cursus regenerationis est ille status qui durat à Christo baptizante vsque in

Post iudicium non erit amplius tempus.

Quomodo ēo euangelizauit summabitur mysterium dei per iudicium vniuersale.

Rom. 14.

Finis mūdi est cōsumma tio seculi.

diem iudicij. Pro quo statu promisit, & dedit Christus Apostolis suis eorúmque successoribus cathedras, tribunalia in quibus præsideant, & ius dicant super credentes, Matthæi 19. Consummatio sanctorum est extrema perfectio, seu beatitudo eorum secundum animam & corpus. Consummatio seculi est finis mundi, terminans quidem & abolẽs peritura: alia verò consummans statu perpetuo & immutabili. Finis legis Christus: Finis præceptí caritas. Finis caritatis, vnum seu vnio cum Deo & Christo in amplexibus felicitatis. Finis vitiorum, mors. Finis simpliciter, status rerum æternitatis, Hæc & alia eiusmodi qui non obseruant, hallucinantur in scripturis, sæpè non intelligentes, neque quid dicant, neque de quo loquantur. Hucusque de aduentu Domini ad iudicium. Tu autem fili, memorare nouissima, de quibus nunc audisti, & in æternum non peccabis. *D.* Vtinam hæc sub imo pectoris, & mentis ob oculos perpetuò mihi essent. *M.* Meritò non deberent ista vnquam excidere mentibus Christianorum. Nihil enim in tota scriptura pij hominis animum siue in aduersis tolerandis, siue in tentationibus vincendis adeò confirmat, acerigit: nihil adeò consolatur deiectos, & mœstos, atque ea quæ aget Christus pro bonis in die iudicij. Ad hæc nihil sic retrahit animum à cogitatione mali, nihil tam emollit saxea illa corda rebellium, atque iugis memoria eorum quæ tunc decernet Christus contra impios. Beatus homo cui semper sunt præ oculis nouissima eius. In primis illa: Venite, Discedite, Benedicti, Maledicti, In vitam æternam, In supplicium æternum, In regnum patris, In ignem inextinguibilem præparatum Diabolo, & Angelis eius. Diuus Hieronymus hæc continuò recolens scribit de se: Siue comedam, siue bibam, siue quid aliud agam, semper insonat auribus meis, illud: Surgite qui mortui estis, & venite ad iudicium.

Ephe.4.

Mat.13.14.

1.Tim.4.

Peroratio.

DE

DE SPIRITV SANCTO, TRACTATVS SEPTIMVS.

De voce Spiritus, quid significet, & quàm varie accipiatur in scripturis.

CAPVT I.

MAGI.

HVCVSQVE tibi demonstrationem fecimus de his quæ fide Catholica credenda sunt: de Deo Patre: & de Deo Filio Christo redemptore nostro. Nũc autem demonstrãdum venit, quid credi debeat de Spiritu sancto. De quo ediderunt Apostoli & hunc articulum, Credo in Spiritum sanctum. Quid verò significet vox, Credo, & adiuncta prępositio, In, quid operetur, diximus tractatu primo. Hic solùm aperiendũ restat, quid intelligatur per Spiritũ sanctum. Et cur doceamur per symbolum fidei credere in ipsum. *D.* Apud scriptores linguæ Latinę vocatur spiritus, quo spiramus, aut quo viuimus: nempe anima, halitus, respiratio. Sic Cicero: Tribus, inquit, rebus animantium vita tenetur cibo, potione, spiritu. Idem: Quid enim tam commune, quàm spiritus viuis, terra mortuis? *M.* Aliquando etiam accipitur pro elatione siue impetu superbiæ. Vti patet apud eundem Ciceronem pro Sylla. Res, inquit gestæ, credo meæ, me nimis extulerunt, mihi nescio quos spiritus attulerunt. Nonnunquam verò pro odore, sæpè pro vento ponitur. Nec sanè minorem varietatem significationum recipit vox eadem in scripturis sacris. Nam cùm dicitur: Spiritu vehementi conteres naues Tharsis. Item cùm dicitur: Spiritus vbi vult spirat: accipitur pro vento siue flatu aëris. Cùm verò dicitur de Christo: Et clamans voce magna, emisit spiritum, indubiè pro anima ipsius ponitur. Cùm autem dicitur de Aegyptio seruo Amalachitę, Et cùm comedisset, reuersus est spiritus eius, & refocillatus est, accipitur pro viuacitate seu fortitudine. Porrò cùm dicitur: Nescitis cuius spiritus estis, accipitur pro vehementi zelo seu impetu animi, siue ad bonum, siue ad malum. Iterum cùm dicitur: Si spi

Vox spiritus quid significet.

Varia significat vox Spiritus in scriptura.

Psal.47.

Ioan.3.

Matt.27.

1.Reg.30.

Luc.9.

ad Galat.5.

1. Thess. 5. ritu viuimus, spiritu & ambulemus, accipitur pro Spiritu sancto: Denique cùm dicitur: Spiritum nolite extinguere. Et paulo inferius: Vt integer spiritus vester, & anima, & corpus, sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur: hoc loco, inquit D. Hieronymus, non substantiam Spiritus sancti, quæ non potest interire, quæ neque instar flammæ extincta desinit esse, sed gratias eius, donationésque accipimus, quæ nostra vel virtute vel vitio, & accenduntur in nobis, & extinguuntur. D. Et in hac tanta æquiuocatione vocis quomodo intelligimus scripturas loquentes de spiritu. M. Certè dare firmam in hac parte & indubitatam regulam, malus est

Regula D. Hieron. viribus nostris. B. Hieronymus in Commentariis super Michæam cap. 2. velut regulam tradés, dicit: Quòd spiritus tam in nouo quàm in veteri testamento, vbicunq; sine additamento ponitur, in bonam partem intelligitur, & sæpe diximus, & nunc ex parte ponemus, ne cui dubium sit. Fructus autem spiritus, caritas, gaudium, pax. Et: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Et illud: Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et in veteri testamento: Dans flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eam, scilicet terrã. Qui enim calcant terrena opera, & pedibus suis subiicũt ea, vtique non malum, sed bonum spiritum merentur accipere. Et econtrariò, malus spiritus semper cum additamento legitur. Vt ibi: Cùm autem immundus spiritus exierit ab homine. Et in alio loco: Increpauit Iesus spiritum immundum: Et Spiritus Dei malus inuasit Saul. Et cętera his similia. Huiusq; Regula Origenis. Hier. Similem regulam tradit Origenes, lib. 1. Periarchon dicens: Quidam sanè ex prædecessoribus nostris in nouo testamento obseruant, quòd ficubi spiritus nominatur sine adiectione ea quæ assignet qualis sit spiritus, de Spiritu sancto debere intelligi, vt puta: cum cœperitis spiritu, nunc carne consummamini. Nos verò, etiã in veteri testamento putamus distinctionem istam posse seruari. Spiritus Domini qui super aquas ferebatur, puto, inquit, quòd non sit alius quàm Spiritus sanctus, qui & si modo quodam peculiari foueat ac teneat in æquitate & iustitia rationales spiritus, & iustorum hominum corda: ipse tamen omnia creata, tam animata quàm inanimata, tam irrationalia quàm rationalia sustentat, suóque fluxu conseruat. Hæc Origenes: At tu regulas istas intellige de voce spiritus per se, & in numero singulari posita. Quomodo

modo Michææ 2. Vtinam non etiam vir habens spiritum, & mendacia potius loqueretur. Nam si vox accipiatur pluraliter, vt ibi: Verumtamen in hoc nolite gaudere quòd spiritus subiiciuntur vobis, manifestè accipitur pro dæmonibus. Præcedit enim: Domine etiam dæmonia subiiciuntur nobis. Aut si sermonis consequẽtia demonstrat aliud, vt ibi: Iesus autem clamans voce magna emisit spiritum, fallit regula. Nam ibi manifestè accipitur pro anima Christi. Vt ibi, Reuersus est spiritus eius in eam. Verumtamen hîc non prorsus per se ponitur, quia additur, eius, scilicet puellæ. Itaque regulæ prædictæ, vt soler in disciplinis, intelliguntur de his quæ vtin plurimum ita se habent. Nam Psalm. 67. vbi dicitur, Spiritus vadens & non rediens. Spiritus absolute dictus, pro spiritu siue anima hominis accipitur, qui per se vadit, nunc à semita iustitiæ in peccatum, nunc à carne morientè corpore, non rediens per se ad vitam, quia non est potẽs resuscitare sese, neque ad vitam corporis, neque ad vitam animæ. Sic illud: Saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, accipitur de animo hominis. In multis oportet te considerare filum orationis, seu præcedentium & subsequentium connexionem. Ponit & Dydimus Alexandrinus in opere de Spiritu sancto, tertiam regulam internoscendæ dictæ æquiuocationis, certè non inconuenientem, videlicet: Quòd quoties in Græco textu est adiunctus articulus, accipiatur pro Spiritu sancto. D. Et quando addũtur hæ determinationes, videlicet Domini, Dei, Christi: dicendo, Spiritus Domini, Spiritus Christi, vti frequens est, tum an semper accipiatur pro Spiritu sancto? M. Ita, si nihil vltra adiuciatur, indicans sermonem esse de Spiritu Domini maligno. Vade pro regula accipe quod Diuus Augustinus tradit lib. 2. ad Simplicianum quæst. 1. dicens: Vbicunque Spiritus Domini, vel Spiritus Dei, vel Spiritus Christi in scripturis sacris sine additamento inuenitur, Spiritus sanctus esse à nullo qui est sano sensu dubitatur. Vbicunque verò cum addimento, dicitur esse Spiritus Dei malus. Vt in libro Samuelis, intelligitur Diabolus. Qui Spiritus Domini pro peter ministerium appellatur, malus autem propter vitium. Hæc Augusti. Porrò in scripturis præter Spiritum Dei, Spiritum Christi, Spiritum sanctum, Spiritum hominis, Spiritum pro flatu seu vento, aut pro Angelo Dei bono, inueniuntur adhuc varia alia genera Spirituum, sed malorum spirituum.

Luc. 10.

Luc. 8.

Psal. 64.

3. Regula.

De varijs spiritibus malis.

Regula D. Augusti.

Est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Est enim spiritus zelotypiæ, Num. 5. Est spiritus Domini nequam, 1. Reg. 16. Est spiritus fornicationis, Oseæ 4. & 5. Est spiritus mendax, & seductionis, 2. Paral. 15. Est spiritus immundus, Matth. 8. Est spiritus mundi huius, 1. ad Corinth. 2. Est denique spiritus erroris, 1. ad Tim. 4. *D.* Et quid proprie in his locutionibus significat vox spiritus? *M.* Aut Diabolum, qui malitia sua hæc omnia ingerit mentibus hominum, aut ipsum impetum, impulsum, seu inspirationem zelotypiæ, erroris, fornicationis, seductionis, vertiginis, &c. Hæc fili, propter scripturas, velut digito tibi demonstraui, quo excitem diligentiam tuam ad inquirendũ reliqua. Nam propter articulum Symboli, fere nihil opus erat his omnibus. Quia ibi ad vocem Spiritus additur dictio, sanctus, quæ non patitur articulum intelligi de alio, quàm de spiritu qui bonus est ac sanctus. *D.* Etiam spiritus piorum hominum est bonus ac sanctus. *M.* Tamen de illo non potest intelligi articulus. Ratio est ista. Quia nusquam docemur credere in Catholica in pium aliquem spiritum hominis. Quandoquidem omnis talis vt creatura est, ita potest & falli & fallere. Est autem phrasis istius symboli, vt quoties apponitur articulo præpositio, In, significet fidem debere se resoluere in id quod articulo exprimitur, tanquàm Deum suum. Hoc ita primo articulo dicitur, Credo in Deum Patrem. In 2. Etiam Iesum Christum. Denique verò in hoc articulo, Credo in Spiritum sanctum, velut personas maiestatis diuinæ, quarum quælibet est principium, & finis, puppis, & prora salutis nostræ, hallucinantur. Quoniam vt pater est Deus, ita filius est Deus, Ita Spiritus sanctus est Deus. Non quidem alius à patre & filio Deus, sed vnus Deus cũ Patre & filio. Quia eadem prorsus secundum numerum diuinitate Deus qua illi.

Quare non potest intelligi articulus de Spiritu sancto homine vel Angelo.

Tre scripturis, & Ecclesia decretis quibus demonstramus Spiritum sanctum reuera Deum esse.

CAP. 11.

DISC. AVDIVI non vsque adeò dudum, olim fuisse quosdam, qui cõtenderent Spiritum sanctum non esse Deum, sed meram creaturam. *M.* Vt omnis, ita & ista veritas Catholica, quæ est de diuinitate Spiritus sancti, passa est multam impugnationem. Olim temporibus Liberij Papæ, & Constantij

stantij Imperatoris: quidam pneumatomaci asseruerunt Spiritum sanctum non esse Deum, sed diuinæ operationis ministrum. Sic dicti à πνεῦμα quod Græcis significat Spiritum, & μάχομαι quod Latinè interpretamur pugno. Quoniam pugnabant aduersus Spiritum sanctum. Cœpit autem error iste sub Arrio: creuit verò per Eunomium quendam, leprosum quidem, sed artis Dialecticæ callentissimum. *D.* At, quibus argumentis demonstrabimus veritatem aduersus istos, aliosque qui exurgere possent? *M.* Dicam. Ego cùm ostendero cuiquam conuenire quidquid homini proprium est, ac naturale, nónne tunc demonstro illum hominem esse? *D.* Prorsus. Siquidem hoc est demonstrare rem, proprietates eius, ac naturalia ob oculos ponere. *M.* Et veteris & noui testamenti scripturæ luce clariùs testantur conuenire Spiritui sancto ea quæ propria sunt diuinitati? vt. Esse vbique, Psal. 125. Replere & continere omnia. Sapien. 1. Nosse & scrutari omnia, 1. ad Corinth. 2. Largiri omnia, Iacob. 1. Omnia viuificare, Ioan. 6. Spiritus est, inquit, qui viuificat omnia. Operari in omnibus prout vult, 1. ad Corinth. 12. Hæc indubie Deo sunt propria: attamen omnia hæc Spiritui sancto tribuit scriptura sancta: Sequitur ergo necessariò, Spiritum sanctum Deum esse. An in naturam hominis generare potest, qui non est homo? *D.* Minimè. Non enim potest de se seminare naturam hominis, qui illam non habet in se. *M.* Ergo nec Spiritus sanctus posset regenerare in nouam creaturam quæ secundum Deum est, & vitam possider æternitatis sicut Deus, nisi ipse Deus esset. Nunc autem certum habemus testimonio Dei, quòd sicut pater regenerat: & filius regenerat: ita & Spiritus sanctus regenerat. Euntes, inquit Saluator, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Non in nominibus, sed in nomine trium. Quia vna est potestas omnium trium personarum quæ operatur in baptismo. Iterum: nónne fides, sapientia, gratia sanitatum, & cætera quæ enumerat Apost. 1. Corinth. 12. sunt dona optima, non ab homine, neque per hominem, sed à Patre luminum, à quo, secundum Iacobum, est omne datum optimum, & omne donum perfectum descendens? Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Sequitur ergo quòd Spiritus sanctus: vnus atque idem est Deus cum Patre luminum.

Quomodo demonstrabimus Spiritũ sanctũ Deũ esse.

Prima demonstratio.

Secunda demonstratio.

Matt. vlt.

Tertia demonstratio.

Iaco. 1.

2. Cor. 12.

Quarta demonstratio. num. Iterum: si Deus est qui abluit, sanctificat corda homi-
num, Ergo & Spiritus sanctus non potest non esse Deus.
1.Cor.6. Quoniam Apost. sic habet: Et hæc quidem fuistis, videlicet,
formicarij, idololatræ, adulteri, raptores &c. sed abluti estis,
sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini
Quinta demonstratio. nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Quinto docet
Christus: grauius esse peccatũ blasphemiæ, quod committitur
in Spiritũ sanctũ, quàm quod committitur in filiũ hominis
Matt.12. Christum, qui tamen Deus est, dicens: Quicunque dixerit
verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem di-
xerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in
hoc seculo, neque in futuro. Igitur Spiritus sanctus plus
Sexta demõstratio. est quàm creatura. Sexto, Optimum hominis, intimum
hominis, & viuacissimum ipsius est spiritus eius, hoc an eget
probatione? *D.* Nulla, quia spiritus hominis est forma
ipsius, forma autem est quæ dat esse rei. *M.* At spiritus An-
geli ve ita dicam, est ipsemet Angelus. Angelus enim quò
nobilior est creatura quam homo, eo forma eius est indi-
stinctior ab ipso. Itaque Spiritus sanctus, qui & Spiritus
Dei appellatur in scripturis, est optimum, intimum, & viua-
cissimum Dei. Non vtique per modum formæ, aut compo-
sitionis, qualis in Deo nulla cogitari potest. (Nihil enim in
Deo, quod non sit prorsus indiscretum à natura eius) sed per
modum identitatis: qua idem est cum Deo Patre & Deo
filio. Quapropter Spiritus Dei, est & ipse Deus, vna natu-
ra, vnum esse, vna quoque essentia cum Deo: eò quòd Deus
sit simplicissima natura, infinitis modis longiùs recedens ab
omni mistura quàm Angelus. Dicit autem Apostolus. Quis
Septima demonstratio. hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui
in ipso est? Ita, & quæ Dei sunt, nemo nouit, nisi Spiritus
Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus,
sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata
sunt nobis, 1. Corinth. 2. Denique templa, non nisi Deo
constituuntur: adeò quòd ne Barbaræ quidem nationes
fana constituant nisi iis quos Deos esse credunt. Dicit au-
1.Cor.6. tem Apostolus. An nescitis quoniam membra vestra, tem-
plum est Spiritus sancti qui est in vobis, quem habetis à
Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno.
Igitur Spiritus sanctus Deus est, cui sacra sunt corda nostra,
velut templum ipsius. Multa similia poteris tu fili deduce-
re ex

re ex scripturis, si diligens lector existas: tantummodo
viam quandam demonstro obseruandi similia. *D.* Verum
an vllquam in scripturis vocetur Spiritus sanctus expressa ap-
pellatione Deus? *M.* Expressissima, actorum 5. cap. dicente
Petro ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum *Octaua de-*
mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Quare *monstratio.*
posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus homini-
bus, sed Deo. Ecce: expressa voce appellat Spiritum san-
ctum Deum: dicens Ananiam mentitum esse Deo, quia
mentitus erat Spiritui sancto. Sic Apostolus dicit Spiritum
sanctum Dominum esse, inquiens: Dominus Spiritus est. *2.Cor.3.*
Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Nos vero omnes,
reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem ima-
ginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à
Domini Spiritu. Quod tractans Basilius Magnus, Ecce, in-
quit, testimonium Apostoli, Spiritus & Dominus est, & Do-
mini Spiritus, à quo transformamur à claritate veteris testa-
menti, in claritatem noui testamenti, tanquam à Deo, ac
Domino omnium. Vtique ergo Spiritus sanctus est Deus.
Similiter Saluator noster Ioan. 4. dicit expresiè: Spiritus est *Ioan.4.*
Deus, & eos qui adorant eum, in Spiritu & veritate oportet
adorare. Quod tractans D. Ambrosius, ostendit dictum esse
de Spiritu sancto. Quæ omnia ad viuum examinans Eccle-
sia, constituit in Symbolo Missæ expresè canendum esse: Et *Symbolum*
in Spiritum sanctum, scilicet credo, Dominum, & viuifican- *Missæ.*
tem, qui ex patre, filióque procedit. Qui cum patre & fi- *Quæ oport-*
lio simul adoratur, & conglorificatur. Qui locutus est per *teat credere*
Prophetas. Quandoquidem oportet credere de Spiritu san- *de Spiritu*
cto: Primò, quod sit Dominus absolutè, ideóque Dominus *sancto.*
omnium. Secundò, quod sit viuificans, etiam sine addito, er-
go viuificator omnium. Tertiò, quòd sit Deus adorandus &
conglorificandus, cum Deo Patre, & cum Deo filio. Quartò,
quòd Spiritus sanctus procedit à patre simul & filio. Non à
Patre tantùm, neque à solo filio: sed à patre & filio. Quintò,
quòd ipse Spiritus sanctus locutus est per ora Prophetarum
& Apostolorum scripturas sanctas vtriusque testamenti.
Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophe-
tia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei ho-
mines, 2. Petri 1. Quod dictum Petri, vt magnificat benefi-
centiam Dei erga nos, ita infallibilem tribuit scripturæ sa-

cræ

Demõstrãtur prædicta ex concilijs.

cræ auctoritatem. Porrò, ne putes nos infideliter ex scripturis deducere: Spiritum sanctum reuera Deum esse, Audi precor diffinitionem Ecclesiæ. Concilium Constantinopolitanum 150. Episcoporum, sub Theodosio maiore, & Damaso Papa, damnata hæresi Macedonia, talem protulit fidem:

Concilium Constantinopolitanum.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem factorem cæli & terræ, &c. Sequitur, Credimus in Spiritum sanctum Dominum, & viuificãtem, ex patre procedentem, cum patre & filio adorandum, & glorificandum. Qui locutus est per Prophetas. Eandem docuit fidem Ephesinum Concilium. Eandem amplectitur Concilium Calcedonense. Eandem recipit Concilium Lateranense sub Innocentio Papa huius nominis tertio celebratum. Cuius diffinitio habetur in libro Epistolarum Decretalium, titulo de summa Trinitate & fide Catholica.

Concilium Ephesinũ.

Concilium Lateranẽse.

De modo quo Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, manens nihilominus vnus Deus cum illis.

CAP. III.

DISC. VNum miror, nempe Spiritum sanctum, & procedere à Patre & Filio, & vnum esse cum illis, sicut dictum est. Quoniam si procedit ab illis, non est vnum, aut vnus Deus cum eis.

Spiritus sanctus à Patre & Filio.

M. Quia procedit Spiritus sanctus à Patre, & Filio, ideo alius est à Patre, & Filio. Siquidem alia persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Verùm, quia non procedit à Patre & Filio, vt creatura à creatore, aut factura ab opifice, sed vt Deus de Deo: procedens quidem ab illis, non tamen recedens, aut discedens à natura eorundem, ideo manet vnum, vnúsque Deus cum vtroque. Sicut fluuius qui procedit à fonte, sic procedit vt fluuius manear, alius quidem à fonte, & nomine, & proprietate, sed non aliud: quia prorsus eadem est aqua fluuij & fontis: In isto scaturiens, in illo procedens ab isto. Rursum: quia procedit Spiritus sanctus à Patre non per viam generationis, quomodo filius est à Patre: sed per modum processus, quomodo fluuius à fonte, ideo etiam alius est à Filio. Nam Filius est à Patre nascendo, Spiritus autem sanctus est à Patre procedendo: alius quoque ab vtroque, quia illi de se producunt, iste ab illis procedit. Quod paucis, & luculenter exprimit Athanasius dicens:

Similc.

Athanasius.

cens: Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à Patre & Filio est, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Pater generans & producens, Filius genitus & producens, Spiritus sanctus procedẽs ab vtroque. Nihil tamen ibi prius & posterius, nihil maius, aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales. Cuius quidem identitatis & æqualitatis non est alia ratio, quàm quòd omnium trium vna est eadémque diuinitas, vna eadémque essentia. Non alia in Patre, alia in Filio, alia in Spiritu sancto: sed prorsus & omni modo eadem in tribus. Quapropter æqualis gloria omnium trium, coæterna maiestas omnium trium eadem potestas, & indiuisa operatio omnium trium. Prætereà autem hoc tibi diligenter est obseruandum, quòd duplex est processio Spiritus sancti, æterna videlicet, quam meritò dixerim ineffabilem, qua æternaliter, & sine tempore procedit à Patre, & Filio, & temporalis, qua tempore accepto mittitur à Patre & Filio, ad sanctificandam creaturam. Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit à Patre & Filio nta & in tempore gratiæ communiter, ac simul ab vtroque mittitur, proceditque ad creaturam. Non vtique diuisim à Patre in Filium, & à Filio ad creaturam, sed ab vtroque simul: Prout aperte docet D. Augustinus libro 15. de Trinitate. D. Verùm an hæc consonent Scripturis, illisque demonstrari possent? M. Possunt, plura vtraquantum satis fuit vniuersis Patribus, qui tamen curiosissimi fuerunt scrutatores eloquiorum Dei. Etenim Spiritum sanctum procedere à Patre, Spiritum sanctum esse à Patre, Spiritum sanctum accipere de eo quod Filij est, Spiritum sanctum esse vtriusque: Spiritum, & ab vtroque mitti, sic quòd Filius mittit eum à Patre, & Pater mittit eum in nomine Filij, & ille non loquatur siue annuncier, nisi quæ audierit acceperitque à Filio & à Patre, omnia ista sub his propriis suis vocabulis inuenies in scripturis. Porrò Spiritum sanctum vel gigni à Patre, vel fieri aut creari à Patre & Filio, nusquã inuenies, ne vocabulum quidem eiusmodi sermonis. Ioan. 15. habes hoc pacto: Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre meo, Spiritus veritatis qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Oserua verba, sed & signa verborum mysteria. Dicit expresè: Qui, scilicet, Para-

Duplex processus Spiritus sancti.

Demonstratur ex scripturis.

Spiritus sancti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cletus à Patre procedit: Non processit, non, procedet tunc primùm quando ego mittam eum, sed procedit etiam nunc ante missionẽ, quia æternaliter, sine initio, sine fine, sine temporum vicissitudine, sine sui mutatione. Secundò dicit: Cùm venerit: Et, Quem ego mittam, scilicet tempore opportuno ad sanctificandum corda vestra. Igitur præter ineffabilem il-
Ioan. 14. lam processionem, qua procedit à Patre & Filio æternaliter, procedit etiam ac mittitur temporaliter, ad sanctificandum corda pœnitentium. Tertiò dicitur: Quem ego mittam à Patre meo. Alibi: Quem mittet Pater meus in nomine meo. Igitur mittitur Spiritus sanctus temporaliter, & à Patre, & à Filio. Nec mittit Pater primò ad Filium, deinde Filius ad nos, sed mittit Filius à Patre, & mittit Pater in nomine Filij. Prætereà habes Ioan. 16. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura sunt, annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Hic rursum observa: Primò quod dicitur: De meo accipiet indubiè, & quod est, & quod annunciabit vobis. Et accipiet de meo sicut accepit à Patre. Ratio est. Quoniam quæcunque habet Pater, mea sunt. Ideo dixi de meo accipiet: Non quidem furtim, aut raptim, sed me donante, ac producente. Secundò quod dicitur: Non loquetur à semetipso, quoniam quidem non est à semetipso, sed à Patre & Filio. Quæcunque ergo communi consilio benedictæ Trinitatis decreta esse audiet, illa loquetur; accipiens scilicet de meo, hoc est de eo quod habet Pater, & meum est per generationẽ: annunciabitque illud vobis. Quod postremum addit Christus, vt demonstret doctrinam Apostolorum futuram tam venerabilem, támque fide dignam, quàm suam. Habes insuper ad Galat. 4. Quoniam estis Filij Dei, misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra clamantem Abba Pater. Et ad Roman. 8. Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. In istis duobus locis dicitur Spiritus sanctus esse Spiritus Christi. Sicut alibi dicitur esse Spiritus Patris. Et hæc omnia tam manifesta locutione, vt nemini esse dubium debeat, quin Spiritus sanctus sit à Patre & Filio, ab vtroque procedat æternaliter, ab vtroque etiam mittatur

tatur temporaliter. Ne verò existimes hanc veritatem ex prædictis scripturis nostro sensu assertam, qui falli potest, Audi precor Ecclesiæ diffinitionem in legitimis Conciliis factam. In Concilio Ephesino, quæ est tertia Ecclesiæ Synodus appellata, epistola ex communi consensu patrum illius Concilij missa ad Nestorium, sic habet circa finem: Spiritus sanctus est appellatus spiritus veritatis, & veritas Christus est: Vnde & ab isto similiter, sicut à Patre procedit. Concilium verò Lateranense, celebratum sub Innocentio 3. sic habet: Firmiter credimus, & simpliciter cõfitemur, quòd vnus solus verus Deus æternus, immensus, & incommutabilis, omnipotens, & incomprehensibilis, & ineffabilis, Pater & Filius, & Spiritus sanctus. Tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater à nullo, Filius à Patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque, absque initio semper, ac sine fine. Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus procedens, consubstantiales, coomnipotentes, & coæterni. Hæc Concilij determinatio habetur in volumine Epistolarum decretalium, Titulo de summa Trinitate, & fide Catholica. Concilium quoque Lugdunense, sub Gregorio nono celebratum sic habet: Fideli & deuota professione fatemur, quòd Spiritus sanctus æternaliter ex Patre, & Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex vno principio, non duabus spirationibus, sed vna spiratione procedit. Et damnantur ibidem omnes qui ausi fuerint asserere. Spiritum sanctum non procedere à Patre, & Filio, aut procedere ab eis, sed tamen tanquam à duobus principiis. Est quidem verum quòd Græci semper pertinaciter restiterunt hanc veritati, negantes Spiritum sanctum procedere à Filio, verùm hanc ob causam damnati sunt ab vniuersa Ecclesia Latina, & manent schismatici in hũc vsque diem. Fili, si altiùs indagare placet de Spiritu sancto, lege precor, præter Doctores Scholasticos, libros Augustini de Trinitate, duos libros Didymi Alexandrini de Spiritu sancto, librum Basilij Magni aduersus Eunomium, tres denique libros D. Ambrosij de Spiritu sancto. D. Malo ego credere Patribus & Ecclesiæ, quàm meo sensu scrutari inscrutabilia Dei. Cæterùm cur Spiritus Dei Patris & Christi, peculiari appellatione dicitur sanctus? M. Quia solus sanctus, & sic sanctus, vt non posset non esse sanctus. Siquidem sancti-

Concilium Ephesinum.

Concilium Lateranẽse.

Concilium Lugdunẽse.

Error Græcorum.

Cur spiritus Dei vocetur Spiritus sanctus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas est natura ipsius. Aliorum spirituum quidem nihil habent sanctitatis, vt spiritus erroris, seductionis, vertiginis, immundus, nequam. Quidam sunt sancti, sed per gratiam & misericordiam, nequaquam per naturam. Accidens ipsis est quod sunt tales. Quibusdam quidem merum accidens, quod potest abesse, vt piis animabus peregrinantibus adhuc a Deo, quibusdam verò accidens versum in proprietatem, quæ vltra non potest abesse, vt Angelis, & animabus glorificatis. Quapropter etsi multi sint spiritus qui dicuntur sancti, tamen vnus est spiritus solus sanctus. Sicut testimonio Christi vnus est Bonus Deus: licet omnia quæcunque fecit Deus, bona sint, & pij homines peculiariter boni existant per virtutem. Quoniam omnia bona, quod sunt bona, hocà Deo habent gratuita illius communicatione: mala verò quòd sunt mala, à semetipsis. Iuxta illud Oseæ 13. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Sicut solus color visibilis, solus odor olfactu perceptibilis, attamen paries, & homo, cæteráque corpora videntur: sed per accidens, non nisi beneficio coloris ac luminis. Quam ob caussam per se loquendo, non hæc quidem visibilia, sed solus color visibilis. Eodem modo per se loquendo, non homo, aut Angelus sanctus, sed solus Spiritus Dei sanctus. *D.* Quid igitur propriè vox sanctus significat? *M.* Integrum, purum, inuiolabile, firmum, augustum, segregatum ab eo quod commune est, omnique obseruatione dignum. Prout latiùs explicabimus in Oratione Dominica. Puritas puritatum est Spiritus sanctus, segregatissimus ab omni eo quod vel mutabile est, vel corruptibile, velut prima omnium nobilitatum nobilitas, summa integritas, summa majestas, firmamentum vnicum in quo stabiliuntur in Deo quæcunque Dei capacia sunt. Iuxta illud: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: Item rum: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. *D.* Hæc autem omnia videntur tam conuenire Deo Patri & Deo Filio, quàm Spiritui sancto. cur igitur Spiritus præ illis dicitur sanctus? *M.* Sedenti super throno acclamant Cherubin tertio, sanctus, sanctus, sanctus, Esa. 6. similiter Apo. 4. Quatuor illa animalia, quibus designantur quatuor Euangelistæ non habent requiem die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipo

Matt. 19.

Quid significet vox sanctus.

Psal. 32.
Psal. 10.

Tres personæ i diuina æqualiter sanctæ.

nipotens. Vt tollet testimonio vtriusque testamenti sanctitatem æqualiter propriam esse tribus personis diuinis. Omnes enim similiter sancti, nempe per proprietatem, per essentiam, per æternitatem. Item omnes simul, ac indiuisim sunt totus quæ est, vel esse potest sanctificationis principium, iuxta regulam Boethij lib. de Trinitate. Exceptis, inquit, relationibus oppositis, omnia quæ de vna persona dicuntur, dicuntur etiam de aliis. Nihilominus tamen per appropriationem quandam Pater omnipotens, Filius sapiens, Spiritus verò vtriusque dicitur sanctus. Non quidem quòd Pater plus potest quàm Filius, aut Filius sit sapiens supra Patrem, vel Spiritus puritatem aliquam possideat, quam non alij. Sed quia omnia procedunt à Patre, ideo illi tribuimus omnipotentiam. Omnia restituuntur per Filium ineffabili quadam sapientia, qua in opere restaurationis generis humani iustitia & pax, veritas & misericordia osculatæ sunt sese mutuò, secundum Prophetam: ideo illi tribuimus sapientiam. Omnia denique per Spiritum sanctum purgantur, illustrantur & confirmantur in Deo, non vi, sed amoris vinculo, ideo Spiritui attribuit scriptura sanctitatem, bonitatem, amorem. Eam itaque ob caussam Spiritus Dei peculiariter sanctus appellatur, quòd missus sit in mundum sanctificandi gratia animas Christi sanguine redemptas. Nempe sanctus actiuè, id est, sanctificans: quomodo medicina dicitur sana, quia sanitatem introducit. Sortitur autem Spiritus sanctus & multa alia nomina in scripturis sacris. Dicitur enim paracletus, quod Latinè redditur, consolator, vel aduocatus. Quoniam consolatur pauidas & afflictas mentes eorum, qui inter spem & metum, velut anheli, extendunt se in futura. Et patrocinatur iis qui prosequuntur ius suum sibi Christi sanguine quæsitum, tanquam aduocatus eorum. Dicitur ignis Matth. 3. Luc. 3. Quia excoquit scoriam, & immunditiem veteris vitæ, inflammat insuper, & illuminat. Dicitur aqua munda, Ezech. 36. ea phrasi qua herba dicitur sana, quia mundat & nitidum reddit. Dicitur spiritus principalis, Psal. 50. cùm enim Deus habeat multos spiritus bonos, malos, humanos, Angelicos, solus Spiritus sanctus incomparabiliter, ineffabiliterque præstat vniuersis. Dicitur virtus ex alto. Luce vltimo. Sedete in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto, qua induti sunt ipso die Pentecostes, Act. 2. Dicitur oleum

Spiritus dicitur sanctus per appropriationem.

Psal. 84.

Habet Spiritus sanctus & alia nomina in scripturis.

Ezech. 36.

lætitiæ seu exultationis, ad Hebr.1.Psal.44. Eo quòd oleum sanat, agilémque reddit. Quam ob causſum athletæ solent inungi. Deinde quoque quia rem sua natura obscuram, facit perspicuam, luminisque susceptiuam. Vngit autem Deus oleo Spiritus sancti omnes participes Christi: porrò Christū præ participibus suis. Impossibile explicatu est, quàm valeant, quàm ferueāt in certamine virtutum, quámque idonei sint illuminationi supernæ susciendæ, quorum mentes pinguefecit semel vnctio Spiritus sancti. Lubet, inquit B. Gregorius, oculos fidei in virtute opificis huius attollere, atque sparsim partes testamenti noui ac veteris considerare. Et apertis oculis fidei, Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum intueor. Et sanctus iste Spiritus qualis sit artifex considerare volo, sed in ipsa mea consideratione, deficio. Implet nāmque citharœdum, & Psalmistam facit. Implet pastorem vellicantem sycomoros, & Propherā facit. Implet abstinentem puerum, & iudicem senum facit. Implet piscatorem, & prædicatorem verbi facit. Implet persecutorem & doctorem gentium facit. Implet publicanum, & Euāgelistam facit. Et qualis est iste artifex Spiritus? Nulla ad discendum mora agitur in omne quod voluerit. Mox vt tetigerit mentem, docet, solúmque tetigisse, docuisse est. Abnegat hoc repentè quod erat, & exhibetur repentè quod non erat. Recte igitur sortitus est nomina quæ diximus. Denique vocatur spiritus bonus, Lucæ secundo. & spiritus rectus, Psalm. 50. Quoniam & in setalis est, & quos tetigerit eiusmodi facit. Sufficiunt quidem hæc. Transeamus igitur ad sequentem articulum.

Spiritum sanctum mitti nunc visibiliter, nunc inuisibiliter, tamen citra sui locique mutationem, & quæ sint dona Spiritus sancti.

CAPVT IIII.

DIC. NEcdvm capio quomodo mittitur aliquò Spiritus sanctus, qui vbique est, si est Deus. Iterum: Quomodo inhabitat mentes nostras, quem, si Deus est, cælum & terra capere non possunt? M. Neutra quæstio est propria huic loco, quia non solùm mittitur Spiritus sanctus, sed etiam Filius, Ioan. 6. 8. 20. Neq; solùm inhabitat corda hominum Spiritus sanctus, sed etiam Pater, & Christus. Equidem veniunt ad eum qui obseruant mandata Dei, & mansionem faciunt apud eum, Ioan. 14. Dicam tamē de hac re aliquid. Mitti non solum est dirigi in locum vbi priùs non eras, sed & destinari ad functionem, vel opus quod priùs non exercebas. Sic mittebatur Filius, quando æterna Dei patris voluntate, imò communi Trinitatis decreto, factus est homo, formam serui accipiēs, & habitu inuētus vt homo in medio nostri. Sic mittitur Spiritus sanctus, quando voluntate Patris & Filij operatur in mentibus nostris per munera bonitatis suæ quæ priùs non operabatur in eisdem. Semper quidē est vbique præsens Spiritus Dei: at tunc propriè missus est ad nos, quando actu tangit, & immutat, suisque muneribus ditat corda nostra: quia tunc longè aliter præsens, quàm priùs. Simili modo illud intellige, Ad eum veniemus scilicet Pater, Paracletus, & ego, Non vtique passibus corporalibus, sed donis æternis. Non eundo de loco ad locum: sed subueniendo, illuminando, implendo, exhibentes nos aliter nunc præsentes ad vtilitatem eius, quàm priùs, quod est accedere, siue venire ad aliquem. Et mansionem apud eum faciemus, more amicorum aduentantium, & eligentium manere apud eum, quem diligunt, vt longo tempore fruantur eo quem multum amant. Iuxta illud: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Multa sunt in scripturis dicta de Spiritu sancto quæ videntur motum localem, vel mutationem aliquam indicare. Vidit Ioannes Spiritum sanctum descendentem, Matthæi 3. Dicit præterea Christus: Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, Actu. 1. Quem mittam à Patre, Ioan. 16. Et id certè de altissimis ad vos, Sapientiæ 1. Effundet Deus super vos de Spiritu suo, Iohe. 2. Act. 2. Denique cecidit super Cornelium Centurionem, & familiam eius, Actu. 10. Iterum: Extinguitur Spiritus Dei per vos, primæ Thessalonicens. quinto. Auferetur à nobis, Psalmo 5. Aufert se, Sapient. 1. Effugit fictum, Sapient. 1. Contristatur insolentia nostra, Ephes. 4. At hæc omnia dicta intelligi debent de Spiritu sancto citra sui locique mutationem. Semper idem ipse, non motum, non mutationem, laborémve, aut passionem suscipiens, quia Deus. Sed in eiusmodi aptat se sermo Dei ad captum nostrū, nostris vocalis exprimens effectus diuinæ operationis. Dicitur è cælo, & ex altissimis descēdere, vt

Quomodo mittitur Filius.

Quomodo mittitur Spiritus sanctus.

Quid sit Deum vel Spiritum sanctum venire ad nos.

Prouer. 8.

sursum habemus corda nostra, vnde tam preciosa dona accipimus, quibus consortes efficimur diuinæ naturæ. Dicitur effundi super nos; quia non dantur dona eius parca manu, sed largissime, profusissimeque, sicut dum largas facimus eleemolynas, dicimur nostra bona effundere in suum pauperum. Dicitur habitare in nobis, & in medio nostri, quia ibi (velut perpetuò mansurus) collocat omnem suppellectilem gratiarum suarum, animis lucrandis necessariam. Dicitur aufugere, vel auferre se, quando ad se recolligit donorum suorum suppellectilem, vt soleut facere migraturi. Dicitur contristari, quando per modum contristati non vltra sic propensus est in nos vt priùs. Denique dicitur extingui, quia sicut ignis multitudine aquarum, ita donationes eius suffocantur malicijs nostris. Vt video, aliquid adhuc exp: ctat cogitatio tua. *D.* Est verum. Quia lego Spiritum sanctum descendisse sicut columbam. Iterum, venisse super Apostolos in igne: istud quomodo intelligam? Non enim puto Spiritum sanctum volucrem esse, aut ignem. *M.* Duobus modis mittitur Filius: duobus etiam modis mittitur Spiritus sanctus, scilicet visibiliter & inuisibiliter: Filius semel duntaxat est missus visibiliter cùm formam serui acciperet, habitu inuentus vt homo, Philip. 2. Spiritus autem sanctus missus est sæpius visibiliter, semel in specie columbæ, Matth. 3 bis in specie ignis, Actuum 1. & 10. cadére Spiritu super Cornelium Centurionem, & familiam eius, sicut priùs ceciderat super Apostolos, sæpissimè verò mittitur inuisibiliter, vt in Mariam, in Elizabeth, & infantem veri sui, Luc. 1. in Apostolos, Ioan. 20. quando Christus insufflauit in eos dicens: Accipite Spiritum sanctum. In Simeonem iustum, Lucæ 2. in omnes pios, quando ignescit cor illorum igne veræ caritatis in Deum & proximum. Sic Filius Dei missus inuisibiliter in vterum virginis Mariæ cùm conciperetur: visibiliter verò in mundum, & ad Iudæos cùm ederetur per partũ virgineum.

Aliter Christus alter Spiritus sanctus apparuit visibiliter.

Aliter tamen Christus apparuit, aliter Spiritus sanctus visibilis creaturæ demonstratione. Quia Filius sic apparuit in specie hominis, vt reuera esset homo passibilis similis nobis. Spiritus verò sic apparuit in specie columbæ, aut ignis, vt reuera neutrum esset quod apparuit. *D.* Tamen vtrobiq; videtur esse similis forma dicendi. Nam vt Spiritus descendit sicut columba, ita Filius habitu inuentus est vt homo, hoc est

est similitudine. *M.* Ad Philippen. 2. dicit Apostolus: quòd Filius formam serui accepit, non vtique cuiuslibet serui (nam & Angeli seruiunt Deo, vt habes ad Hebræos primo) sed in similitudinem hominis factus, & habitu, id est, dispositione & qualitate corporali inuentus est vt homo, quæ veritatem rei, non similationem significant. Et vt tollatur omnis ambiguitas, dicit Ioannes absolute: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Misit enim Deus Filium suum reuera factum, hoc est, natum ex muliere, factum sub lege. Natum, dico, officijs maternis, sicut alij homines nascuntur, excepto viri semine, prout declarauimus articulo tertio. Verùm loquens scriptura de corporali apparitione Spiritus sancti, vtique vtitur dictione similitudinaria, sicut tanquam, quasi, seu specie, volens indicare quòd Spiritus sanctus non sit reuera columba, aut ignis, aut lingua, sed quòd sub speciebus harum corporalium rerum apparuit. Non quidem temerè, aut citra causam: sed vt ipsa specie rerum indicaretur quid esset operaturus in hoc mundo. Ideóque primò in specie columbæ, quasi inuecturus mundo simplicitatem, & innocentiam vere columbinam. Deinde in specie ignis, & linguarum: quasi ipse sit ignis ille, quem Christus venerat mittere in terram, faceréque adeò disertas piorum linguas, vt oratione possent vel saxea inflammare pectora. Vide Diuum Augustinũ libro secundo de Trinitate vbi sic habet: In promptu est intelligere de Spiritu sancto, cur, & quomodo missus est in visibili specie. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur, siue cùm in ipsum Dominum corporali specie columbæ descendit, siue cùm de cælo sonus quasi ferretur flatu vehementi, & visi sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum, hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti, dicta est. Non vt appareret eis ipsa substantia Spiritus, qua & ipse inuisibilis, & incommutabilis est, sicut Pater & Filius: sed vt exterioribus visis, corda hominum commota, à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem eius conuerterentur. Hæc ille. At tu vel hinc disce, non esse mirum quòd datur nobis caro & sanguis Christi sub speciebus panis & vini. Nam & Spiritus sanctus datus est sub speciebus corporalis creaturæ columbæ, ignis, linguarum, ita quòd species

Galat. 4.

Ioan. 1.

harum rerum ibi essent, substantiæ verò earundem ibidem non essent: sicut in sacramento Eucharistiæ species panis ac vini est, substantia tamen panis ac vini ibi non est.

Quæ sint fructus Spiritus sancti.

Quos autem fructus operetur Spiritus sanctus in homine, exprimit Paulus ad Galatas quinto dicens: Fructus autem Spiritus sancti est caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersus huiusmodi non est lex: imò omnis lex data est in protectionem & fomentum talium.

Quæ sint munera Spiritus sancti.

Quæ autem munera spargat per Ecclesiam ad ædificationem eius, exprimit primo ad Corinthios duodecimo dicens: Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Vnicuique autem datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem: alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum, alteri fides, in eodem spiritu: alij gratia sanitatum in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio Spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Ecce quàm graphicè depingit manifestationes Spiritus sancti, quibus nascentem Ecclesiam admirabilem reddidit, quò creseceret vberius: adeò vt distinguat sermonem sapientiæ,

Quæ sint dona Spiritus sancti.

& sermonem scientiæ, ab ipsa sapientia & scientia. Quæ denique dona operetur in animis piorum hominum ad salutionem ipsorum, pulcherrimè exprimit Esaias vndecimo capite Prophetiæ suæ dicens: Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Vides expressè hîc posita septem dona Spiritu sancti: Donum sapientiæ, donum intellectus, donum consilij, donum fortitudinis, donum scientiæ, donum pietatis, donum timoris Domini. Nec dum legis pios libellos tractantes de donis Spiritus sancti, suspiceris illos nugas tradere præter scripturam. Intellectu, sapientia, & consilio perficitur mens nostra ad rectè apprehendendum diuina, & pertinenter iudicandum de eisdem. Scientia verò quæ à Spiritu sancto est, in hoc cooperatur, vt debitè fiat applicatio principiorum salutis ad ea quæ pertractanda occurrunt. Reliquis verò perficitur affectus.

ctus. Dono quidem pietatis ad Deum & proximum: dono vero fortitudinis ad seipsum, ne aduersis frangatur, aut prosperis insolens fiat. Denique timor Domini, quem Spiritus infundit, facit vt etiam tunc quum anima incipit in nobis pauere, tædere, & mœsta esse, vel vsque ad mortem, constanter exclamemus cum Christo. Pater non mea voluntas fiat, sed tua. Si non potest transire calix iste, fiat voluntas tua. Malo vitam, & omnia perdere, quàm te Deum meum offendere. Nolo plura addere, quia de donis Spiritus sancti speciali agemus tractatu libro sexto. *D.* Saltem hoc adde quæ sint propria Deo Patri, quæ Filio, quæ Spiritui sancto? *M.* Si de vere propriis interrogas: Non esse ab alio, Patri esse genitum, Filio procedere ab vtroque, Spiritui sancto, reuera proprium est. Si de appropriatis est quæstio, quæ patri vt est principium rerum, appropriata sunt, habet primus articulus: quæ Filio peculiaria sunt, vt est mediator Dei & hominum, docent sex sequentes articuli: quæ denique Spiritui tribuenda sunt, quatenus est Spiritus inspiratis, & id adeò subtiliter vt nescias vnde veniat aut quo vadat, & Spiritus sanctus, id est sanctificans, ea phrasi qua medicina dicitur sana, habes in quatuor vltimis articulis, hunc immediatè subsequentibus. Ipse enim vnit populum Christi sanguine quæsitum, in vnam Ecclesiam, ad quam vnitatem hortatur Paulus Ephesios dicens. Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ipse facit remissionem peccatorum, quia abluit, sanctificat, iustificat, prout habes 1. Corinth. 6. Ipse operatur carnis resurrectionem, Roman. 8. Ipse viuificat vita æterna, quia regenerat intus, Ioan. 3. Non quidem in carnem morituram vt homo. Sed in spiritum perpetuò victurum tâquam Deus. Quia sicut quod natum est ex carne caro est, ita quod natum est ex spiritu, spiritus est. Et hæc quidem præsupponunt redemptionem, & reconciliationem quæ est in sanguine Christi, de qua in priotibus articulis, quomodo & illa præsupponunt creationem mundi & generis humani, de quibus in primo articulo, vt videas rationem ordinis articulorum symboli. Porrò quomodo fiant hæc posteriora, operatione Spiritus sancti, in subiectis articulis explicabimus.

*

DE

DE ECCLESIA DEI EIVSQVE PROPRIETATIBVS TRACTATVS OCTAVVS.

Quid nomine Ecclesiæ significetur, & quibus epithetis ac metaphoris nominetur Ecclesia Dei in scripturis.

CAP. I.

MAGI. TRADIDERVNT Apostoli pro Symbolo rectæ fidei, & hunc articulũ, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem. *D.* Verùm quid hic subintelligam, quia oratio videtur esse imperfecta? *M.* Verbũ credo: attamen citra præpositionẽ, In, Traditio Apost. vt cuncta digessit exactissimè in Symbolo, ita & hoc obseruauit ne vsquam poneretur præpositio, in, nisi vbi fides se debet resoluere in id quod articulo exprimitur tanquam Deum suum. Est quidem Ecclesia Catholica præelecta Christi sponsa, & mater nostra: nõ tamẽ Dea aut Saluatrix nostra, sed ipsa egens saluatione, quæ est in sanguine Christi, sicut & nos. Sensus itaque Symboli est, Credo esse Ecclesiam sanctam, & Catholicam, cui addit Symbolum Missę etiam tertium epitheton, videlicet Apostolicam, in qua est sanctorum communio. Fili, hic valde solicitè nobis inquirendum erit quid sit Ecclesia Christi, vbi inuenienda & quibus dignoscẽda signis, qui sint in ea, qui lõge extra ipsam, quando nata, quomodo continuata, & quæ erit consummatio eius, cur sancta, deinde cur Catholica, tertiò quare Apostolica dicatur: quoniam præcipua controuersia, quam hoc nostro seculo patimur, est circa hunc fidei articulum. *D.* Ecclesia vox Græca est ab ἐκκαλέω quod est euocare, vnde Ecclesia interpretari potest euocata concio, conuentus seu cœtus hominum. *M.* Valde bene. Quia per Ecclesiam intelligimus populum, legibus sine certo viuendi ritu sociatum, atque in hoc velut persuasione quadam euocatum. Vt cùm dicimus Ecclesiam Christi, intelligimus eos qui sociati sunt in vnum

Ecclesiæ definitio.

vnum populum verbo Dei, ac Sacramentis fidei Christianæ. Cum vero dicimus Ecclesiam Sathanæ, intelligimus eos qui conueniũt in operibus tenebrarum ad suggestionem Sathanæ: quorum cœtum Scriptura vocat aliquãdo Ecclesiam malignantium, aut Ecclesiam impiorum, Psalm. 25. Aliquãdo reprobam Iudæorum synagogam. Populum vero fide ac religione sociatum vocat Ecclesiam Dei, Num. 20. Timot. 3. Ecclesiam sanctorum, Psal. 149. Ecclesiam iustorum, Eccle. 5. Ecclesiam Christi, Ecclesiam sanctam, Hierusalem de cælo descendentem Apoc. 5. Ecclesiam simpliciter, & sine addito dictam, Matt. 18. ad Col. 1. Eo quod ipsa sola habeat statum gloriæ, & cõsortium æternitatis cum Deo, omnibus aliis Ecclesiis tandem absorbendis in victoria. Populus quidẽ Dei postquàm cœpit crescere in rempublicam, quæ legibus, & symbolis gubernanda erat, tunc primùm cœpit vsitato vocabulo habere appellationem Ecclesiæ Dei sibi cõuenientem pro omni ætate, omnique statu suo, vti patet Num. 24. Deut. 23. Iud. 2. Cœpit quoque tunc temporis a re ac qualitate status sui sub lege habere nomen synagogæ, illi statui peculiare, vt patet Num. 16. & per omnem fere scripturam. Synagoga enim Græca vox ἀπὸ σὺν & ἀγωγὴ Latinè dicitur coadunatio, congregatio, contractio, à συνάγωμαι quod est in vnum cogo, eò quod verus populus quasi agebatur more seruorũ sub pædagogia, & seruitute legis. Cæterùm adueniente Euangelio libertatis, & plenitudine reuelatæ gratiæ, sub qua populus credentium verbo Dei seu Euangelio libertatis conuocatur ad spontaneam prosecutionem virtutis, dimissis seruilitate & coactionibus legis, abolita est appellatio synagogæ, & mansit nomen Ecclesiæ, quod dicitur ab ἐκκαλέω quod est euoco. Valde conformiter scriptis Apostolicis, quibus familiaris est hæc phrasis. Vocatus Apostolus, Vos in libertatem vocati estis, vocatis sanctis, vocatis Iudæis, & Gentibus, Vocati in societatem filij Dei, Vocati estis in corpore Christi in vitam æternam, Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei, Videte vocationem vestram, Vocationis cælestis participes, & id genus infinita. Postquam autem tincti sanguine Christi, inciperent sibi imponere honorificam appellationẽ Christiani nominis, quæ cœpit Antiochiæ. Act. 11. incepit etiã ab eo tẽpore Ecclesia Dei, appellari Ecclesia Christiana, à Christo redemptore suo & sponso, qualis appellatio haud dubiè est

Galat. 5. 1. Cor. 1. Coloss. 3. Tim. 6. Rom. 11. Corint. 1. Heb. 3.

Ecclesia prius Christiana.

est propria, & legitima, primò quia est conformis scripturis, Act.11.& 16.1.Pet.4. Secùdò quia Christus est sponsus Ecclesiæ,caput eius,& saluator ipsius,cæterùm cognominis appellatio sumpta à sponso,aut capite,aut seruatore,omnino propria est,ac legitima. Habet nihilominus Ecclesia Dei multa alia nomina, sibi per tropum, seu metaphorā aptata in Scripturis sanctis. Vocatur enim corpus,Eph.1.Collo.1.Propterea quòd vno spiritu viuifico vniuersa eius membra cōnectuntur in vinculo vnius fidei,spei,& caritatis. Vocatur & regnū Dei,ac Christi,Mat.5.23.25.propter leges,politias, Sacramēta,tutelam,protectionem & saluationē,quæ constituit Deus in Ecclesia ad vtilitatem credentium. Vocatur etiam sponsa Christi,propter fidem hinc inde datam sub Sacramēto.Nam & Christus velut sponsus Ecclesiæ, fouet eam ac nutrit, suisque meritis fœcundam efficit, mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ, donec sibi gloriosam reddat, non habentem maculam, aut rugam, adeòque suæ tandem felicitatis participē in omnibus efficiat. Et vicissim illa velut propria ipsius sponsa adhæret ei,ac subest, ditans eum multa prole, semine fœcunditatis cælitus suscepto. Hinc Apostolus : Sacramentum hoc magnum est : Ego autem dico in Christo, & Ecclesia, Ephes 5.cap. Insuper vocatur amica,propter mutuum amorem,Cant.1.2.Columba propter simplicitatem & gemitum ac luctum in hac peregrinatione, Cantic.1.Turtur propter castitatem,cordisque suspirium ad cælestem patriam, Cantic.2 ciuitas qualis est ciuium multitudo, propter vinculum societatis in vnū populum sub vno Rege Christo, vnāque lege Dei. Iterū ciuitas,qualis est vrbs mœnibus ac ædificiis constructa,propter structuram,debito ac eleganti ordine digestam viuis ex lapidibus. Castra siue exercitus propter militiam eorum qui in præcinctu semper debent velut excubias agere, staréq; in prælium parati contra animarū hostes. Ortus ab oriendo, propter arbores,herbásque viuas indesinenter nouas in eadem orientes. Vinea, propter rationales palmites, fide adhærentes Christo viti, mira fertilitate proferentes vuas, hoc est, opera iustitiæ. Ad hæc dicitur Ecclesia, mons Dei, mons pinguis,mons coagulatus,mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo,Psalm.67. Primò propter supereminentem scientiam quæ est in Christo Iesu. Secundò propter pinguedinem caritatis, rorémque Spiritus sancti.

Ecclesia vnius nominis tropicè exprimitur.

sancti. Tertiò propter decorem ac fertilitatem virtutum, & despectum, quo velut sub se despicit limosam vallem rerum caducarum. Porrò in Apocalyp. vocatur mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, quæ velut in vtero habens, clamat parturiens, ac cruciatur vt pariat : propter statum quem habuit sub lege, cupiens sub vmbris cæremoniarum suarum parere veritatem Euangelij per Messiam promissum. Cùmque esset partui proxima, habuit in capite coronam duodecim stellarum, id est, ornatum duodecim Apostolorum, qui designabantur in duodecim Patriarchis : Lunam verò, id est, inundi huius mutabilitatem sub pedibus suis, hoc est, sub illis membris suis viuis, quæ pro infimis & despectissimis reputantur in hoc mundo. Cætera tu apta similiter. Siquidem certum est, omnia huiusmodi esse tropicè dicta. Denique vt finiam, vocatur Ecclesia, ciuitas sancta, Ierusalem noua, descendens de cælo, parata à Deo sicut sponsa ornata viro suo, Apocal.vigesimoprimo. Idque propter statum gloriæ,quo descendet tempore iudicij,cum sponso suo Christo hærens lateri eius, velut sponsa ipsius tota pulchra, non habens tunc neque maculam, neque rugam. Habes præterea in Scripturis multa alia nomina quibus per metaphoram exprimitur Ecclesia sancta; sed prætereo illa. Hoc tantùm tibi est obseruandum, quòd sicut Ecclesia Dei, sub diuersis exprimitur metaphoris in Bibliis, sic & eius membra in eisdem Scripturis nuncupantur variis nominibus translatè acceptis. Ad hæc, sicut quædam res transferuntur ad significandam & figurandam Ecclesiam, ita res aliæ transferuntur ad figurandum & significandum Ecclesiæ partes,& membra,aut officia, aut ornamenta, tempora,ætates, & incrementa. Siquidem Ecclesia cùm assimilatur corpori, sua habet membra, suum caput, suos capillos, suam faciem,genas,oculos,aures,labia,dentes,guttur, linguam,ventrem, nominibus eiusmodi translatè acceptis, sicuti patet ex libro Canticorum. In quo Christus vt sponsus, & dilectus loquitur ad Ecclesiam suam tanquam ad sponsam, atque dilectam, pulchram, quæ habeat genas, oculos, dentes, labia, nasum, quibus significantur diuersa eiusdem Ecclesiæ membra,secūdum diuersa gratiarum dona,propter aliquam similitudinem sic appellata. Eadem Ecclesia dum appellatur ciuitas

Apoc.12.

uitas, aut domus Dei suum legitur habere fundamentum, suos lapides, suas turres & propugnacula, suos parietes, sua tigna, suum cubile regium, suam vinariam cellam, suum lectulum: quibus nominibus translatè acceptis significantur Ecclesia eiúsque membra, ornamenta officiáque, vti patet ex eodem libro Canticorum & Psal. 16. & prophetis. Vnde Esa. 54. ad Ecclesiã dicitur: Paupercula ciuitas, & tempestate connulsa absque vlla consolatione. Ecce ego sternam per ordinẽ lapides tuos, & fundabo te in Sapphiris, & ponam Iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos: qualiũ rerum nominibus significantur lapides in Ecclesia viui, hoc est, Ecclesiæ membra diuersis gratiarum donis prædita, de quibus dicitur & illud: Vrbs beata Ierusalem, dicta pacis visio, constructa viuis ex lapidibus. Eadem ecclesia dum dicitur esse exercitus seu castrorum acies, suum legitur habere equitatum, suos currus, suas quadrigas, suos Duces & Principes, sua tabernacula, sua tentoria, suáque bella & prælia, suum apparatum bellicum, enses, gladios, scuta. Vnde in Cantic. de Ecclesia dicitur: Terribilis vt castrorum acies ordinata. Et Esaiæ quinquagesimoquarto. Sic dicitur: Dilata locum tentorij tui, tabernaculorum tuorum pelles extende, longos fac funiculos tuos. Eadem Ecclesia cum intimatur esse hortus, seu mons pinguis, mons coagulatus, suas legitur habere arbores, suáq; diuersi generis germina, sua pascua, suos fontes aquarum, suos fructus, suásque aromatum species, vti est videre in Canticis & Psalmis ac Prophetis. Eadem Ecclesia cùm dicitur esse vinea, habet suam vitem, suásque radices, suos palmites & propagines, suam sepem, & maceriam, suã turrim, & torcular, Esa. 5. Vt autem secundum diuersas huiusmodi metaphoras, Ecclesia eiúsque membra nuncupantur, ita etiam diuersis nominibus translatè acceptis variè appellatur & ipse Christus eiusdem Ecclesiæ Dominus. Quandoquidem cùm Ecclesia dicitur sponsa, aut virgo, ipse Christus congrua ratione appellatur sponsus aut vir eius. Cùm verò eadem Ecclesia dicitur corpus, ipse appellatur eiusdem corporis caput: cùm dicitur ædificatio, seu domus, aut ciuitas, ipse appellatur eiusdem domus fundamentum, aut angularis lapis: cùm autem dicitur exercitus, vocatur & ipse correspõdenter Rex, Dominus, Princeps: cùm dicitur vinea, ipse vitis appellatur. Et quoniã huiusmodi locutionum translatè

latè significantium in scripturis immensa est sylua, de quibus dicere per singula prolixius, quàm conuenit huic instituto nostro, ideo te remitto ad eximium illud & incomparabile decus Louaniensium Magistrum nostrum Turnhout, qui exactè tradidit regulas cognoscendi metaphoras scripturarum libro suo de regu. & dogma. scripturæ sacræ. Id autem pro hoc tempore certissimum habe ex scripturis suprà allegatis, ab initio mundi semper fuisse duas Ecclesias, alteram Dei ac sanctorum, alteram Sathanę, & malignantium. Illam vocat B. Augustinus ciuitatem Dei, Istam ciuitatem Diaboli, scribens de duabus istis ciuitatibus grande volumen intitularum, De ciuitate Dei. *D.* Si stetit vtraque istarum Ecclesiarum ab initio. Videtur ergo vtraque à Deo esse condita. *M.* Nullo modo. Quia à bono Deo non potest nisi bonum esse, iuxta illud: Et vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erãt valde bona, Gene. 1. Naturã hominis creauit Deus bonã ad imaginem suam, addens ei adiutorium simile sibi cum benedictione multiplicandæ prolis, vt esset sibi Ecclesia sancta. Porro sicut inuidia Diaboli mors, quam non fecerat Deus, intrauit in orbem, ita & suggestionibus Diaboli, hominisq; voluntate libere consentientis in opus interdictum à Domino, facta est malitia deuiantium à Deo, qui sunt Ecclesia Sathanæ, creuitque ista cum illa Deo sic permittẽte, & vtraque simul vsque in consummationem seculi permanebit. Nam tunc demũ mittet filius hominis Angelos suos, & congregabit de medio iustorũ, hoc est, de Ecclesia sancta, omnia scandala, hoc est, Ecclesiam malignantiũ, illámq; mittet in stagnum ardentis ignis, & sulphuris, pro meritis eorum. Ad Ecclesiam autem sanctorum dicet: Veni spõsa mea, veni columba mea, veni coronaberis, intra in gaudiũ Domini tui, benedicti patris mei venite, possidete nunc regnum vobis præparatum à constitutione mundi.

Ab initio fuerunt Ecclesia sancta & Ecclesia malignantium.

A Deo nõ est condita nisi Ecclesia sancta.

Ecclesia malignantium semper permista erit cũ Ecclesia sancta vsq; ad consummationem seculi.

Matt. 13.

Apoc. 21.

Matt. 25.

De proprietate Ecclesiæ quæ dicitur vna.

CAPVT II.

MAGI.

VT autem liquidò constet quæ Dei, quæ Sathanæ sit Ecclesia, symbolis fidei docemur has proprietates conuenire Ecclesiæ Dei. Videlicet quòd sit vna, sancta, Catholica, Apostolica, quéque in ea sit sanctorum cõmunio. Qua-

De proprietatibus Ecclesiæ sanctæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum proprietatum vnaquæque habet suas, eásque magnas difficultates hoc nostro seculo mirum in modum controuersas. Nunc igitur dicamus de prima eius proprietate, videlicet, quod sit vna. *D.* De hac proprietate nihil habet symbolum fidei? *M.* Imò habet euidenter, non quidem *Ecclesia sancta.* sub expressa hac voce vna, sed in numero vocum quibus vtitur articulus. Dicens enim sanctam Ecclesiam Catholicam, numero singulari, manifestè insinuat credendum esse, quod sit vna sancta Ecclesia, &c. quòdque non sint plures Ecclesiæ sanctæ. Cæterùm nunc studiosè est inquirendum qua ratione, quóve modo Ecclesia Dei dici atque intelligi posset vna, quæ ab initio vsque modo multoties variis statibus, aliis ac aliis cæremoniis, nouisque populis adeo est immutata, vt posterior vix speciem aut imaginem vllam retinuerit prioris. In primis autem tu dicito, quid vnum? *D.* Principium numeri vnitas, dicitúrque vnum quod sic est idem sibi, vt sui pluralitatem non recipiat, vt vnus Sol vnus Deus, & secundum Ouidium: Vnus erat toto naturæ vultus in orbe. Accipitur nihilominus aliquando vox, vnus, pro solo, idque fere cum genitiuo, sic Plinius libro 9. Acipenser, vnus omnium squamis ad os versis, contra aquam natando meat. Ponitur etiam pro eodem, vt apud Plautum: Vno exemplo viuunt omnes. Nonnunquam & pro præcipuo. *M.* Nec hoc indignum scitu est, quod *D.* Hieronymus annotauit, scribens ad Damasum, videlicet: quòd vnus est numeri, cùm dicimus vnus homo, vnus equus, vbi autem alius vel tertius non potest adiungi vnus: si dicatur, non numeri, sed vniuersitatis est nomẽ, vt si dicamus vnum solem, hic vnus sic dicitur vt alius ac tertius, addi non possit: vnus enim est sol. Multò magis Deus cum vnus dicitur, non numeri, sed vniuersitatis vocabulo nũcupatur, id est, qui propterea vnus dicitur, quòd alius non sit. *D.* Bene quidem Hieronymus ac alij quos allegãsti. Verùm Ecclesia Dei qua significatione dicatur vna, non satis intelligo. *M.* Dicitur Ecclesia vna ea ratione, quia eadem est & indiuisa à se. Quæ enim incœpit Ecclesia in Abel, eadem in hæc vsque tempora manet, manebitque in æternum: nunquam desiit, nunquam transiit in aliam Ecclesiam, deserens suam, licet cæteræ Ecclesiæ à Deo alienæ sæpius transierint in ipsam, Gentibus (quæ faciebant Ecclesiam Sathanæ) transeuntibus Christum. Siquidem credentium vniuer

uersitas, quæ fuit ante legem, aut sub lege, tam erat Ecclesia Dei, quàm ea quæ nunc militat sub Euangelio Christi, vel gloriosa triumphat cum eo in cælis. Estque illa prorsus vna eadémque cum ista, sicut ista, vna est ac eadẽ cum ea quæ regnat in cælis. *D.* Nunc alia est forma colendi, alia sunt Sacramenta, alia denique ratio fidei quàm erat olim tempore legis. Nam qui nunc crederet Christum venturum in carnem, quod illi crediderunt, hæreseos imò apostasiæ arguerentur. Ad hæc nunc alius populus, aliud quoque caput istius populi quàm olim. Nam Iudæorum caput & legislator erat Moyses: Christianorum verò caput & legislator est Christus. Quomodo ergo Christianorum Ecclesia est vna ac eadem cum Ecclesia Iudæorum, cùm inter eas nulla spectetur identitas, neque secundum formam neque secundum materiam? *M.* Adde, quòd etiam tempore legis, alij erant ritus Ecclesiæ, aliæ leges, aliéque Sacramenta, quàm ante legem: quodque sanctorum status in cælo prorsus distinctus est, ab ea forma quam nunc retinemus in Ecclesia militante. Illi possident quod nostra Sacramenta figurant: illi contemplantur, quod nos credimus, futurúmque speramus. Hic militia & pœnitentia, ibi triumphus & gloria. Hic standi cadendique vicissitudo, ibi æternitatis securitas. *D.* At in hac tanta diuersitate, qua ratione possibile est, vt Ecclesia Christiana sit vna ac eadẽ, aut cũ illis Ecclesiis quæ præcesserunt Christum aut cum ea quæ nunc triumphat in cælis cum Christo? *M.* Dicito mihi. Tu aliquando infantulus, deinde puer, nunc tandem vir, alitérne eras dispositus tempore infantiæ, aliter in pueritia, aliter nũc in virili ætate? *D.* Longe aliter. Nam infans lacte, & fasciis opus habebam, nec cibum ferre poteram: puer verò sub pædagogia regebar magistri, quasi nihil differens à seruo, cùm essem filius, & hæres patriſ mei: at nunc demum donatus libertate meo arbitrio viuo. *M.* Et sub hac diuersitate ætatum, & incremẽtorum, nunquid semper fuisti Ioachimus? & idem ille Ioachimus qui natus es Antuerpiæ à progenitoribus tuis. *D.* Omnino: alioquin non essem nunc filius & hæres patris mei. *M.* Eodem modo à temporibus Adæ primi parentis vsque in hæc tempora, vna prorsus & eadem fuit Ecclesia sancta, habens secundum successionis seriem suas ætates, sua incrementa, suum cibum, suam noctem, suũ diem, suam statuũ diuersitatẽ, suam con-

Argumẽta cõtra vnitatem Ecclesiæ.

Solutio à simili.

summationem. Ante legem infantula erat, diuinisque inspirationibus velut lacte parentis alebatur. Sub lege velut parvula paulatim accrescens, sub pædagogia legis & Prophetarum agebatur. Verùm adueniente Euangelio tanquam adulta, libertate Christiana donata est, habes nunc vbera vtriusq; Testamenti, quibus lactet quos Deo regenerat, Iuxta illud *Cantic. 8.* Canticorum: Paruula est soror nostra, nondum habet vbera, scilicet ante Euangelium, quæ habuit succrescente Euangelio, quibus lacte cælestis doctrinæ plenis, cœpit adeo fœcunda esse, vt mundum impleuerit prole, implectura denique & cælum. Sicut igitur tu non es alius à te propter diuersas ætatum tuarum qualitates aut incrementa membrorum, ac virium: nec propterea alia arbor quòd in ea noui prodeunt rami, veteribus resectis: nec iccirco alia est vitis, quòd in ea noui succrescunt palmites, aridis succisis: neque alia ideo ciuitas Louaniensis, quòd in ea nullus sit nunc eorum ciuium qui vixerant ante centum annos: sic non potest dici nunc alia Ecclesia, eam ob causam, quod nunc alius sit status eius, lex alia, aliáque Sacramenta, quam olim ante Christum, vel eam ob causam, quod nunc nemo viuat in ea Patriarcharum, & Prophetarum, succrescentibus in locum illorum Apostolis. Iuxta illud: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes terræ. Filij non est considerandæ vnitas seu identitas Ecclesiæ secundum locum: quia in omni loco qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Et illud: An Iudæorum Deus tantùm? nonne & Gentium? Non etiam secundum tempus. Quoniam vt homo vnus, ita & Ecclesia vna, varios habet ætatum status, secundum accessionem temporum. Primus Ecclesiæ status erat vsque ad tempus Abrahæ, cuius status qualitatem demonstrat nobis prima pars Geneseos vsque ad capur duodecimum. Secundus status Ecclesiæ fuit ab Abraham vsque ad Moysen adducentem filios Israël de Aegypto, quem statum depingit reliqua pars libri Genes. Tertius status Ecclesiæ fuit in eremo, & in terra promissionis sub Moyse, & Iosue, aliisque Iudicibus, vsque ad Saulem primum Regem Iudæorum. Quem statum demonstrans nobis Exodus, & Leuiticus, ac Numerorum, Deuteronomion, Iosue, & Iudicum libri. Quartus status Ecclesiæ fuit sub regibus, vsque ad regni Hebræi diuisionem. Et exprimitur nobis in libris Reg. vsque ad duodecimum caput 3. Reg. Quintus

Vnitas Ecclesiæ nõ est considerãda secundum locum.

Non secundum tẽpus.

Primus status Ecclesiæ

Secũdus status.

Tertius status.

Quartus status.

Quintus status.

tus Ecclesiæ status fuit, sub regni Hebræi diuisione in duo regna: Regnum scilicet Iuda, continens duas tribus, Iudæ & Beniamin: & in regnum Israel, vel Samariæ, quod erat reliquarum decem tribuum. Iste status describitur in tertio & 4. libris Reg. & in secundo Paralipomenon. Sextus status Ecclesiæ fuit sub reditu filiorum Israël ex captiuitate Babylonica, sub ducibus & Pontificibus, qui describitur in libris Esdræ, Neemiæ, Hester, Iudith, & Machabæorum. Septimus Septimus Ecclesiæ status, fuit sub regibus alienigenis, ablato sceptro de Iuda, appropinquante Messiæ aduentu, in quem pendebant omnium Prophetarum vota, qui & sub hoc statu natus fuit, iuxta prophetiam Iacob: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Octauus Octauus Ecclesiæ status incœpit post ascensionem Domini, quando ipse eandem Ecclesiam, in terra Iudæorum adhuc modicam induit fortitudine ex alto, faciens eam ex paucis Iudæis crescere in omnem partem mundi vsque ad vltimum terræ, Iuxta illud Actuum primo: Sed accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Vocatur autem in scripturis tempus istius octaui status Ecclesiæ, plenitudo temporum, tempus gratiæ, tempus regenerationis, nouissimum tempus, post quod non erit aliud tempus, Apocalyp. 10. Nouissima hora, 1. Ioan. 2. Dies, comparatione legis, quæ quasi nox erat. Iuxta illud Apostoli: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, &c. Romanor. 13. Postremò non est considerandæ vnitas Ecclesiæ secundum formam disciplinæ externæ, quoniam pro variis ætatibus suis habuit Ecclesia varias leges, & formas viuendi, alia item & alia Symbola, siue Sacramenta fidei. Nam ante legem nullum legimus corporale Sacramentum speciatim constitutum, quo distingueretur visibiliter Ecclesia Dei ab Ecclesia Sathanæ, nisi tandem tempore Abrahæ signaculum circuncisionis. Sub lege autem erant Symbola multa, sed prorsus aliena significatione ab his quæ habet Euangelium. Sed & Euangelium tradit de Baptismo, de confirmatione, de sacerdotali absolutione, de extrema vnctione, quorum nulla est institutio in veter lege. D. Itaque ex quo tandem

Sextus status.

Septimus status.

Octauus status.

Vnitas Ecclesiæ nõ attenditur secundum formã disciplinæ externæ.

Per quibus debeat consideranda vnitas Ecclesiæ.

consideranda erit vnitas Ecclesiæ? *M.* Ex vnitate successionis continuatæ ab exordio mundi vsque in hæc tempora. Item ex vnitate fidei & gubernatione eiusdem Spiritus sancti suo vno Deo, vnóque mediatore Dei ac hominum. Nunquam fuit interrupta dicta successio: sed perpetuo procedens secundum seriem decedentium, & succrescentium in fide vnius Dei cæli & terræ, & ipsi eiusdem redemptionis per mediatorem dandum à Deo. Quoniam populus credentium licet fuerit in continuo quasi fluxu, aliis morientibus, aliis supernascentibus: nunquam tamen sic defecit, vt vniuersus populus præeuntis Ecclesiæ fuisset vel extinctus, vel prorsus à Deo derelictus, priusquàm inciperet nouus succedentis Ecclesiæ populus: sed mansit semper pars aliqua prioris status Ecclesiæ, accrescens iterum in succedentem Ecclesiam. Prout tempore diluuij ex priori Ecclesia, mansit familia Noe, continuans priorem Ecclesiam cum ea quæ fuit post diluuium. Vt patet Genes. 6. Et iterum Ecclesia illa continuata est cum ea quæ fuit sub lege, per posteritatem Abrahæ, Isaac, Iacob, duodecim Patriarchas, & filos eorum, quos Moyses eduxit de Aegypto, vti testatur Exodus, & libri sequentes. Expresiè autem Psalmista dicens: Vineam de Aegypto transtulisti, exiecisti Gentes, & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram. Extendit palmites suos vsque ad mare, sed vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam. Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam, Psalm. 79. Atque illa denique quæ fuit sub lege, continuata est in eam quæ nunc militat sub Euangelio Christi, per eos quos Christus ex Iudæis collegit Apostolos ac discipulos, quorum prædicatione cœpit Ecclesia crescere, & diffundi in omnem partem mundi. Iuxta illud Zachariæ Prophetæ: Ponam Hierusalem in omnibus Gentibus. Et illud: Vocabo non plebem meam plebem meam, & non dilectam, dilectam. Et erit in loco vbi dicitur eis, non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui: prout eleganter probat Apostolus ad Romanos nono, & decimo. Itaque non est deserta aut abiecta tota synagoga Iudæorum, sed tantùm pars illa carnalis populi, & contradicentes verbo Dei, conseruatis duodecim Apostolis, Lucæ sexto, & 72. discipulis. Lucæ decimo, centum quoque & viginti, Actuum primo, quingentis insuper

Psal. 79.

per fratribus, 1. Corinth. 15. tribus denique milibus, qui crediderunt ad vnam prædicationem B. Petri, Actuum 2. cum innumeris aliis, qui velut semen spirituale synagogæ inserti sibi gentibus, per verbum Apostolorum creuerunt in Ecclesiam Christianam, quæ nunc est: prout egregiè explicat Apostolus ad Romanos vndecimo, docens Deum non repulisse plebem suam Israel, quam præscuit, sed & Gentilem populum velut excisum de oleastro inseruisse plebi ex Iudæis credentium, tanquam oliuæ bonæ, & ita factum esse socium pinguedinis & radicis eius: confirmans per hæc & explicans illud Saluatoris, Matthæi vigesimoprimo, vbi dicit: Malos malè perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis. Non, inquit, vineam aliam plantabit: sed suam, inquit, scilicet olim plantatam in synagoga Iudæorum: locabit aliis, hoc est Gentibus. Non enim fecit sibi Christus aliam vineam, quæ aliam habeat radicem, aut alium vitæ spiritum, sed ipsam quæ prius erat, auxit, perfecit, & in melius commutauit, malis agricolis, id est, Iudæorum, Scribis & Pontificibus perditis, eámque locauit aliis, hoc est Episcopis virisque Apostolicis Ecclesiæ, non ergo defuit, aut extincta est Ecclesia quæ sub lege erat, sed transit per semen iustorum in melioremstatum, Christo adaugente populos Gentium in ipsam. Vnde & Iudæa, vt inquit Chrysostomus, secundum Deum mater est Gentium, Sic enim dixit ad eam Deus per Esaiam Prophetam. Tunc vocaberis ciuitas iustitiæ, & mater ciuitatum, id est, Ecclesiarum ex Gentibus. Ad quas Paulus Apostolus loquens, in hac materia, sic habet Ephes. 2: Propter quod memores estote quòd aliquandò vos eratis Gentes in carne, qui dicebamini præputium, ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne manu facta, quòd eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo: nunc autem in Christo Iesu, vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis,

& pacem iis qui propè, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu apud Patrem. Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo, in quo omnis ædificatio cõstructa, crescit in templum sanctum in Domino. In quo & vos coædificamini in tabernaculum Dei, in Spiritu sancto. Hucusque Apostolus. Itaque sicut ætatum accessus, qualitatis item & operationum variatio non facit Ioachimum iam virum, alium esse hominem à se adolescente, aut puero: Sic omnis illa varietas tam dicta, non facit Ecclesiam nostram esse aliam ab Ecclesiis præcedentibus, sed alteram, siue aliter dispositam. Quoniam quod substantiale est Ecclesiæ Dei manet pro omni tempore, omni usque ætatibus eius. Semper enim fuit vnum ac idem fundamentum Ecclesiæ, vnum caput, idémque lapis angularis. Habes istud ad Ephesios 1. & 2. capite. Primo quidem capite sic dicit: Dedit ipsum, scilicet, Christum, caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius & plenitudo eius. Non super hanc aut illam Ecclesiam, sed super omnem Ecclesiam Dei, ab initio vsque ad consummationem seculi. Secundo verò capite asserit Christum esse fundamentum, tam Prophetarum quam Apostolorum, & lapidem angularem iungentem vtrunque populum in vnam Ecclesiam. Præterea semper fuit vna eadémque fides, licet doctrina fidei pro ætatibus Ecclesiæ nunc simplicior nũc esset explicatior altiórque. Nam sapientiam loquimur inter perfectos. Paruulis verò lac potum damus, non solidum cibum, 1. Corinth. tertio. Semper idem spiritus dirigens Ecclesiam ab initio, illuminánsque, arcte tamen pro temporum ac statuum qualitate. Semper sic eadem redẽptionis per passionem eiusdem Saluatoris: Quod pulchrè demonstrant verba Petri dicentis: Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum, de qua salute exquisierunt & scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret eis Spiritus Christi, prænuncians eas quæ in Christo sunt passiones, & futuras glorias, quibus reuelatum est quòd non sibiipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nunciata sunt vobis per eos qui euangelizauerunt vobis Spiritu sancto misso de cælo, in quem desiderant Angeli

Ipsum principale quo cõstitui & vna est Ecclesia, neq; quam fuit mutatum.

1. Pet. 1.

prospicere. Vides eũdem Spiritum sanctum illuminasse tam Prophetas quàm Apostolos, locutus per ora vtrorũque de eadem passionum redemptoris agit, & glorias subsecutis. Quapropter & idem agnus legitur occisus ab origine mundi. Item eadem semper fuit vita spiritualis omnium statuum Ecclesiæ, operante illam intus in cordibus iustorum, vna eadémque virtute Dei: tunc in meritis præuisis venturi, nunc in sanguine exhibiti mediatoris. Denique omnes ritus omniáque Sacramenta quamlibet diuersa, quæ fuerunt vel sub lege, vel ante legem, prorsus eodem tendebant: Nempe vt credentes se continerent simul, velut populum vnum sub vno ac vero Deo cæli & terræ, ad finem salutis consequendæ, per eum quem Deus tunc daturus erat, nunc autem dedit saluatorem omnium. His si iungas perpetuam populi credentis successionem ab initio vsque nunc, citra defectum & intermissionem, facilè perspicies, in quo consistat vnitas Ecclesiæ Dei. *D.* Perspicuo quidem vtcunque, scrupulis vno, & altero exceptis. Quoniam necdum plene intelligo, qua ratione potuerit fieri fundamentum ac caput præcedentium Ecclesiarum Christus, priusquàm factus esset homo. Nam ipse caput Ecclesiæ est secundum quod homo, non secundum quòd Deus. Præterea quomodo nostra, & veteris legis fides, posset vna dici ac eadem: cùm quod nobis prorsus impium est, illis pium erat ac necessarium credere: Nempe Christum venturum in carnem? *M.* Quoad posteriorem scrupulum, hoc scito, quòd doctrina quidem fidei quæ fuit olim de venturo saluatore, vtcunque alia est ab ea, quæ nunc habetur de redemptione per eundem Saluatorem iam interposita. Eam ob caussam quoniam aliis propositionibus oportet exprimere, docere, prædicare, quod futurum est, aliis quod est exhibitum. Nihilominus tamen semper vnum fuit, & idem quod creditur. Videlicet vnum esse Deum qui est super omnia, inspector ac remunerator omnium, à quo omnia, per quem, & in quo omnia, & hunc reconciliare sibi mundum perditum, per interpositum mediatorem in sanguine redemptionis ipsius. Aliter quidem exprimitur venturum esse Imperatorem Carolum V. ad defensionem huius suæ prouinciæ, aliter quòd iam venit, suósque debellatis hostibus defendit, tamen eiusmodi enunciationibus idem credit, idémque tribuit Carolo anhela mens subditorum. Ha-

bitus itaque siue assensus mentis captiuãtis se in obsequium Dei per mediatorẽ quem ille designauit, semper vnus idémque fuit, & ante legem, & post legem. Nam quod ille mediator tunc futurus erat, nunc autem est exhibitus, sunt accidentia quædam quæ non mutant substantiam rei. Sicut circuncidi olim quidem necessarium erat. Nunc autem omnino est impium: quoniam hæc, & eiusmodi accidunt fidei, mutantúrque secundum beneplacitum Dei, prout, & quando ipse vult. Certum igitur habe quod sicut alijs typis & figuris, siue Sacramentis demonstratur populo quod futurum est, aliis applicatur quod iam in vtilitatem eius exhibitum & donatum existit: ita alia est doctrina fidei de redemptione interponenda, alia de eadem redemptione iam interposita. Quantum vero ad priorem scrupulum tuum, tibi persuasissimum habe, quod Christus licet natus sit ex virgine Maria, factus homo de visceribus matris suæ, nequaquam tamen esse incœpit, sed fuit semper, & ante secula, iuxta verbũ suum: Amen amẽdico vobis, priusquàm Abraham fieret, ego sum: inquam, filius Mariæ qui loquor vobiscum, sum antequam Abraham natus, etiam priusquàm mũdus esset factus. Quoniam semper vnum ac idem suppositum fuit, & ante, & post incarnationem. Idem Filius Dei, idémque verbum Patris, portans & tempore legis, & ante legem vniuersam domum credentium, totúmque pondus domus Israëlitiæ. Portans, dico, per spiritum fidei haud secus atque lapis fundamẽti sustinet omnem structuram ædificij, tam nunc temporis quàm modo, infundens insuper in vniuersum corpus credentium, Spiritum sanctificationis, vitaliúmque operationum, distribuentem singulis membris prout ipse vult, & capiti membrorum qualitas. Non aliter quàm caput corporis tui, aut mei, influit in corpus nostrum Spiritus virales, quibus membra, & vnificantur, & dirigantur vnumquódque in suo officio, iusta harmoniam seruandam in vno corpore. Nihil tamen hic oportet cogitare de situ corporali partium, aut ordine positionis visibilis. Quia omnis ista constructio, membrorúmque Ecclesiæ compago, fundamentique positio, metaphoricè intelliguntur, fiuntque mystico spiramine secundum fidem in credentium cordibus, & per Sacramenta ad hoc instituta, quómodo etiam nunc témporis fiunt, sublato iam corpore Saluatoris nostri in cœlum. Verùm, oportet hic sumere cogi

Quomodo Christus sit caput super omnem Ecclesiam.

gitationem secundum phrasim, tam inter eruditos quàm populares vsitatissimam, qua dicimus: Carolus V. est caput imperij: Henricus primus est caput regni Franciæ: Episcopus, caput diœcesis suæ: Decanus capitulj sui. *D.* Quorsum igitur dicimus: Christus, vt homo & ratione humanæ naturæ suæ est caput Ecclesiæ? *M.* Quoniam labores, intercessiones, passiones, & omnia merita mysteriáque, virtute quorum & influit velut caput, & sustinet tanquam fundamentũ, naturæ suæ peregit in carne assumpta. Quod præuidens Pater ab æterno dedit illum esse caput super omnem Ecclesiam: Esse præterea fundamẽtum tam Prophetarum quàm Apostolorum. De quo Apostolus: Fundamẽtum (inquit) aliud nemo potest ponere, quàm quod positum est (scilicet ab initio in doctrina Prophetarum & Apostolorum) quod est Christus Iesus: Esse denique lapidem angularem iungentem vtrunq; populum, Gentium & Iudæorum in vnam domum structuræ sanctæ. Iuxta verbum Christi: Nunquam legistis in scripturis, lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Ideo dico vobis, auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Non dico vobis faciam nouum regnum Dei, quasi regnum Dei prius non fuerit: sed idem illud quod fuit inter vos reprobantes lapidem, auferetur à vobis quidem contradicentibus, non tamen ab omnibus Iudæis, & dabitur genti, id est, populo adunato per prædictum lapidem, ex vocatis, atque spontaneis tam Israëlitis, quàm Gentilibus. Prout hoc ipsum cœpit fieri quando Apostolos dicebant ad Iudæos: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Nos Israëlitæ de semine Israëlitico conuertimur ad gentes, vt illos copulemus nobis in societatem Filij Dei, sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem gentium, vt sis in salutem omni populo vsque ad extremum terræ, Act. 13. Itaque non dubites fili, quin fuerit semper ab origine mũdi Ecclesia Dei habens vnum idémque fundamentum, vnum caput, eandem fidem, sub vno Deo, vnóque mediatore Christo Domino, in perpetua quadam & inseparabili vnitate continuatæ successionis. Nunc quidem maior, nunc minor, nunc læta fœcunditatis successibus, nunc mœrẽs ac patiens ferè ad discri

Quare Christus dicitur caput rationes, & omnia merita humanæ naturæ suæ.

Matt. 21.

Psal. 117.

crimen vsque, ab imbribus, ac vndis persecutionum, more humi nascentium, dum sentiunt hyemis incõmoda: At nunquam interit neque vnquam interrupta est successio eius, vt ex superioribus constat. Itaque pergamus modò ad alias Ecclesiæ Dei proprietates. D. Domine, si recte memini, quidã probatus auctor habet, Ecclesiam incœpisse ab Ierusalem, & illinc creuisse in omnes gentes: at Ierusalem non fuit ab initio, non potuit igitur Ecclesia stetisse ab initio mundi. M. D. Augustinus contra epistolam Petiliani demonstrat scripturæ testimonijs Ecclesiam Christi incœpisse ab Ierusalem, ciuitate terrena, dicente Domino: Et vos eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsq; ad vltimum terræ. Verum Augustinus nequaquam intendit per hoc docere, quod Ecclesia Dei aut Christi tunc primùm incœperit, quando cœperunt Apostoli testimonium reddere Iesu Christo in Ierusalem, &c. Sed quòd tunc cœpit Ecclesia secundum eum statum, eámque doctrinam fidei, ac Symbola quæ habet sub Euangelio Christi, siue sub nouo Testamẽto. Ex quibus voluit D. Augustinus demonstrare, quòd tempore nouæ legis nulla collectio hominum potest sibi vsurpare nomen Ecclesiæ Christi, nisi genealogiam suam per legitimam successionem extendere posset in eam vsque Ecclesiam, quæ incœpit ab Ierusalem. Nam collectio hæreticorum, quæ fingit sibi noua Sacramenta, nouum Sacerdotium, aut nouam doctrinam fidei, qualis nõ conspirat cum matrice Ecclesia, quæ in Ierusalem nata est sub Apostolis, iudicari debet adulterina & apostatica Ecclesia, connumeranda inter aduersarias & malignantes Ecclesias. Hæc & eiusmodi volunt in loco prælegato docere Augustinus: quoniam ab Ierusalem, vbi & Christus passus, & Spiritus sanctus & datus, incoepit testificatio Iesu Christi, hoc est, prædicatio Euangelij, cum ea simul innouatione, siue eo nouo statu doctrinæ, Sacramentorũ ac cæremoniarum, quem adfert secum Euangelium Christi. Qui fuit status Ecclesiæ quoniam inuectus est mũdo per Filium Dei, post quem non est expectandus alius mediator, vel saluator, aut aliud Euangelium, dicente Paulo: Sed licet nos vel Angelus de cælo Euangelizauerit præter id quod Euangelizatum est, anathema sit. Ea propter non erit finis illius status Ecclesiæ, quem Christus introduxit ante consummationem seculi, vt ipse testatur Matthæi 24. dicens: Prædicabitur Euangelium

Quomodo intelligendum quòd Ecclesia ceperit à Ierusalẽ.

gelium regni vniuerso orbi in testimonium omnibus Gentibus. Tunc consummatio. Non ante consummatio. Non etiam ante consummationem immutatio Euangelij, aut regni Christi. Quoniam ipse regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis, Luc. 1.

De secunda proprietate Ecclesiæ Dei qua dicitur Catholica.

CAP. III.

DEMONSTRATA vnitate Ecclesiæ, cõgruo nunc ordine demonstranda erit alia eius proprietas, qua Catholica dicitur. D. Catholicos Græce, Latine dicitur circa totum, vel vniuersalis, quasi versans circa omnia, ἀπὸ τοῦ παντὸς, hoc est, secundum totum siue in vniuersum. M. Et hac ipsa ratione maiores nostri teste Augustino vocauerunt Ecclesiam Catholicam, eò quod extendat palmites suos in omnia tempora, omnia loca, omnémque nationem hominum, quò sic ex ipso nomine palàm faceret, Ecclesiam Dei non esse affixam vlli regioni, vlli genti, vlli familiæ, vlli temporum ætati, sed in omni tempore, ac loco cuiuscunque sis familiæ vel nationis, si secundum regulam fidei credas in Deũ, & Christum eius, membrum efficeris Ecclesiæ per spiritum ipsius. Non enim est distinctio Iudæi & Græci. Non est personarum acceptio apud Deum: Sed in omni gente, & loco qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit: quique timet Deum, acceptus est illi. Hinc Saluator: Ite in mundum vniuersum & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Obserua quod dicit, omni creaturæ: quasi diceret: Non consideretis nobilisne sit an ignobilis: diues an pauper: huius an illius nationis, modò rationalem creaturam Dei esse cognoueritis, prædicare illi Euangelium: quòd si crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vnde in recessu suo ad cælum, vos, inquit, Apostoli mei, vos eritis mihi testes, non solùm in Ierusalem, & omni Iudæa, & Samaria, sed vsque ad vltimum terræ. Meritò igitur valde vniuersalis, siue Catholica est Ecclesia Dei, à qua nullum excluditur, neque tempus, neque regnum, neque populus, neque ratio, neque sexus, neque vlla conditio hominum: Adeò vt Ioannes in sua Apocalypsi audeat dicere. Post

M. AGI.

Lib. de vnitate Ecclesiæ cõtra Petiliauum.

Galat. 3.

Rom. 2.

Act. 10.

Mat. vlt.

Act. 1.

re. Post hæc (scilicet numerata centum quadraginta millia signatorum ex omnibus tribubus Israel) post hæc, inquit, vidi turbam magnam ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in cõspectu agni amicti stolis albis. Quæ Apocalypsis etsi de Ecclesia triumphante facta videatur: tamen quoniam nemo transplantatur in ullam Ecclesiam triumphantem, nisi priùs fuerit membrũ Ecclesiæ hic militantis: ideo certũ est ex omnibus gentibus, tribubus, populis, & linguis quosdam recipi in Ecclesiam hic agentem suo vexillo Christi, eáque propter rectè Catholicã dici. *D.* Cæterum an Ecclesia ita fuerit Catholica ab initio? *M.* Non omnino ita. Quia olim notus in Iudæa tantum erat Deus. Natio nostra Gentilium tum temporis vocabatur nõ plebs mea vos, non dilecta, non misericordiam consecuta. Oportebat enim primùm poni in Sion lapidem illum summum angularem, probatũ, electum, pretiosum, qui est Christus, & eundem lapidem reprobari à crucifigentibus Iudæis. Deinde fieri in caput anguli omnibus credentibus in eum, commungendo vtrũque parietem, Gentium scilicet, & Iudæorum in vnam domum Dei, quo facto, tum demum transiit ad Gentes promissio hæc: In semine tuo benedicentur omnes Gentes, vt ruina Iudæorum salus fieret Gentium. Sicuti prosequitur Apostolus ad Romanos 11. Et cœpit tandem Ecclesia merito sibi velut suum epitheton vsurpare hanc vocem, Catholica. *D.* Ergo tempore legis, non erat Ecclesia Catholica? *M.* Erat quidem & tunc Catholica, sed hac duntaxat ratione: quod ostium eius etiam tum temporis patebat vniuersis, qui vellent per fidem transferre se ad legitima religionis cælitùs institutæ per Moysen, prout habes Exo. 12. dicente Domino: Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire Coloniam, & facere phase Domini, circumcidetur priùs omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terræ. Quod licet nonnulli Gentium fecerunt, tamen non leguntur id fecisse regna, prouinciæ aut populi. At nunc etiam hac ratione dicitur Catholica, quòd per prædicationem Apostolorum aliorúmque sanctorũ, facta se extenderit in omnem fere angulum mundi, omnémque nationem hominum. Iuxta illud: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Item illud: Omnes gentes venient & adorabunt coram te Dominc, hoc est,

Ecclesia aliquando nunc Catholica quã Deus. Natio nostra Gentilium tum temporis vocabatur nõ plebs mea vos, non dilecta, non misericordiam consecuta.

Osee 2.
1. Pet. 2.
Esa. 25.
Rom. 9.
1. Pet. 2.

An tẽpore legis fuerit Ecclesia Catholica.

Psal. 18.

est, Christiani fient. A solis ortu vsque ad occasum, laudabile nomen Domini, Christi, scilicet, qui constitutus est Dominus viuorum, & mortuorũ. Quam quidem propheriam contendit Apostolus suo tempore cœptam impleri, inquiẽs. Sed dico numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Item: Fides, inquit, vestra annunciatur in vniuerso mundo. Et ad Colos. Si tamen perseueraris in fide fundati stabiles, & immobiles à spe Euangelij quod prædicatum est vniuersæ creaturæ quæ sub cælo est. Hinc Ambrosius tractans decimum caput epistolæ ad Roma. persuasum habet per ipsos Apostolos & temporibus eorum fuisse annunciatum Euangelium Christi in vniuerso mundo. Tamen Origenes & August. opinantur, etiam suis temporibus extitisse nonnullas nationes quæ nondum audierant Euangeliũ Christi: Nihilominus B. Hieronymus Augustini contemporaneus, pro suo seculo sic loquitur: Signum Dominici aduentus est Euangelium in toto orbe prædicatum, quod aut iam completum, aut breui complendum esse credimus. Non enim puto aliquam remansisse gentem, scilicet nũc cognitam, populóq; ac regnis celebrem, quæ ignoret Christi nomen. Et quanquam nõ habuerit prædicatorem, tamen ex variis nationibus, opinionem fidei non potuit ignorare. Hæc ille: Verùm parum facit ad rem, siue temporibus diui Hieronymi, fuerint impleræ scripturæ, loquentes de Euangelio annunciando in vniuerso mundo, siue non. Satis est credere, consummationem seculi non adfuturam, nisi priùs annunciato Euangelio in omnibus nationibus quæ sub cælo sunt. Quoniam verbum Domini sic prophetans, stabit in æternum. Insulæ recens inuentæ per Imperatorem Carolum Quintũ, & Regem Lusitaniæ omnibus retro temporibus incognitæ, nunc primùm receperũt fidem cum Euangelio, Domino cooperante, & sermonem prædicantium confirmante sequentibus signis & miraculis, vti à fide dignis Episcopis Hispaniæ audiui. Quam ob causam plane confido nos, nunc viuentes, necdum venisse in finem seculorum. *D.* Quantum, obsecro, nunc patet per orbem habitabilem Ecclesia Catholica? *M.* Vix tres vlnas longum, comparatione eius vastitatis quã possidet Ecclesia Sathanæ. Diuiduut Cosmographi orbem habitabilem à seculis cognitum in tres plagas, Asiam, Africam, & Europam. Quarum

An tẽpori-bus apostolorũ fuerit Euãgelium prædicatum per totũ mũdum. Rom. 1. Sententia ambrosij. Sententia Augustini & Origen. Sententia Hieron. Marc. vlt.

Ecclesia Sathanæ multo longiùs se nũc extẽdit quã Ecclesia Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum pars longè minima est Europa: & ea sola nũc patet Euangelio Christi, nec tamen tota. Quoniam non modicam eius portionem iam fortiter occupauit Mahumetica perfidia, nempe Græciam, Dalmatiam, Bulgariam, Vngariam, &c. Quod autem reliquum mansit Christo, sic turbant, sicque diuidunt contra se hæreticorum pestes, vt etiam illi metuenda sit extrema desolatio, iuxta illud Saluatoris: Omne regnũ in se diuisum desolabitur, & omnis ciuitas, vel domus diuisa contra se non stabit, Matthæi duodecimo. Lucæ vndecimo. *D.* Horrendum dolendúmque narras, & qui fieri potuit istud, vt veritas falsitati, & Christus adeo cederet Sathanæ? *M.* Iusto Dei iudicio, quia scilicet peccauimus cum patribus nostris, & iniquitatem fecimus, ideo imminuti sumus atque in direptionem traditi, & opprobrium. Sed ad propositum. Neque nunc, neque vnquam antea ideo dicta est Ecclesia, Catholica, quòd in gremio suo colligat vniuersos homines, qualesquales sunt. Certum enim est ex scripturis, multos foris esse, & prorsus extra Ecclesiam, dicente Apostolo: Quid mihi de iis qui foris sunt iudicare? Nonne de iis qui intus sunt vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt Deus iudicabit. Et Saluator: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Iterum: Si scandalizat te manus tua, aut pes tuus, aut oculus tuus, erue, abscinde, proiice abs te. Matthæi 18. loquens ad Ecclesiam. Multi itaque foris sunt qui nunquam intrarunt Ecclesiam Catholicam. Multi recepti intus in Ecclesia, qui tamen auctoritate Christi rursum proiiciuntur foras. Sed & alij sua sponte prosiliunt foras extra Ecclesiam, sicut Capharnaitæ, Ioannis sexto, dicentes: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire. Et ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant, non potentes sustinere verbum de carne Domini manducanda, & sanguine eius bibendo. Ex quibus luce clariùs consequitur: Primò Ecclesiam Catholicam non esse in spiritu tantùm, aut occultam, aut inuisibilem, seu mathematicam, vt fingit hæreticus: sed digito demonstrabilem. Quoniam si iudicant Apostolus, & præpositi Corinth. de iis qui intus sunt, non de iis qui foris sunt, ergo in foro iudicij palam & iudicialiter constare potest qui intus sunt, qui foris. Item si contumacia fratris aliquando est denuntianda Ecclesiæ, ergo denuntiator debet habere perspectum

Non omnis homo est intus in Eccle sia.

1. Cor. 5.

Matt. 18.

Ecclesia dei nõ est occulta aut inuisibilis.

perspectum quæ sit Ecclesia, & vbi inuenienda. Sed de hoc infrà dicemus. Secundo consequitur ex eisdem, esse symbola quædam certo cognoscibilia, & humano iudicio nota, quibus recipiuntur ad gremium Ecclesiæ qui foris erant: item quibus dignoscuntur perseuerantes intus in Ecclesia ab iis qui vel prosiliunt vel proiiciuntur foras. Habent cuncti militantes sua symbola, hoc est, constituta indicia, quibus receptus miles cognoscitur vt proprius, non receptus deprehenditur vt hostis, aut certè alienus: Eodem modo Ecclesia agens in castris aduersus mundum, carnem, & Diabolum, coniuratos hostes suos, ideóque militans dicta, habet constituta sibi à Christo symbola, quibus probè dignoscat suos à non suis, domesticos ab extraneis. *D.* Et quæ sunt ista symbola? *M.* Fides, & fidei Sacramentum. Nam sic dicit Marci vltimo Christus: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Fides ergo & Baptismus sunt Symbola ingressus in Ecclesiam. Non quidem sola fides, quia dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, quasi diceret: Credidisse non est satis, sed symbolum Baptismi oportet adesse. Iterum baptismum suscepisse non satis, quoniam qui non crediderit, condemnabitur. De adultis loquimur hoc loco, sicut & Christus. Sicut olim non saluabatur ab aquis diluuij, nisi qui fide salutis obtinendæ intrabant in ventriculum arcæ fabricatæ per Noë: ita & nunc non saluantur nisi qui fide per Baptismum ingrediuntur ad gremium Ecclesiæ, pro qua Christus mortuus est. De qua salute loquitur Petrus dicens: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma. Non quòd similis formæ sit Baptisma cum arca, sed quòd salus per baptisma similis est formæ cum ea salute quæ erat per arcam. Nam sicut tunc à diluuio seruabantur per arcam eleuatam vi aquarum: ita nunc saluamur à pelago malorum mundi huius per lauacrum fontis. Vtque generatione membra efficimur humanæ naturæ: ita regeneratione membra efficimur Ecclesiæ Catholicæ. Et sicut nemo agnoscitur, tractarúrque vt homo, nisi natus de muliere: ita nemo cognoscitur aut habetur vt particeps Christi, & sanctorum in Ecclesia, nisi renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, dicente Saluatore: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intra-

1. Pet. 3.

re in regnum Dei, quod est Ecclesia. D. Quòd baptismus sit symbolum, hoc est indicium quo sensibiliter incorporamur Ecclesiæ, facilè est intellectu. Verùm fidem esse symbolum, cùm posset manere occulta in corde, nullo se prodens signo, necdum intelligo. M. Fides hominis nullo se prodens signo, omnino non facit membrum Ecclesiæ: ideoque debes diligenter perspicere de quo credere, & de qua salute sint intelligenda verba hæc Christi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Primò, certum est istud non posse intelligi de quacunque fide: quia non de fide quæ est in apprehentione tantùm intellectus. Nam sic Dæmones crederent, non tamen membra efficiuntur Ecclesiæ, neque participes fiunt salutis: siquidem illa mortua est, secundum Iacobum, & nihil prodest, secundum Paulum. Sed intelligitur de fide quæ ad cor transit, orisque confessionem. Nam vti demonstrat Apostolus ex libris Propheratum corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Quia si confitearis in ore tuo Dominum esse Iesum, & corde tuo credideris quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illum non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quam demonstrationem, vtinam vniuersi qui disputant de fide, tam examinassent, quàm ponderauit eam Apostol. nunquam suscitassent Ecclesiæ tot perditionis pugnas circa vim & operationem fidei: quoniam non nisi corde creditur ad iustitiam. Fides itaque si in apprehensione tantum consistat, impotens est, non valens neque iustitiã neque salutem inducere. Si verò de apprehensione transeat ad cor, iam iustum facit, quia quod cordi est, quòdque corde agimus, id demum verè, & ex animo agimus. Quod autem solo intellectu, vel imaginatione pertractamus, hoc non raro vel aliud agentes facimus. Denique si de corde transeat ad confessionem, vt quod corde credideris ore cõfitearis, tum demum propria plenáque est salus, vt coram Deo, ita & coram sponsa eius Ecclesia. Vides filiquàm eleganter simul ac subtiliter distinguit scriptura inter credere quocunque modo, & credere corde,

Quæ fides facit membrum Ecclesiæ

Iacob. 1.

Rom. 10.

Ioan. 2.

Act. 2.

Differentia inter credere, & corde credere.

corde, credereque ore ad confessionem: Item inter iustitiam & salutem. Nam rectificatio ab operibus impiis vocatur iustificatio siue iustitia. Verùm tum demum salus, quando iustificatus eo constituitur loco, vbi libere Deo suo viuere possit, habens secum vitæ defensionúmque suarum necessaria. Non enim mox saluus qui numerato pretio redimitur ab hostibus, sed qui per redẽptionem eductus est de medio hostiũ ad suos & in regno suo suáq; ciuitate constitutus, vbi liberè & sibi viuere, & iuis vtilitatibus studere, & nouis hostiũ insultibus, si nõ suo solus, saltẽ aliorũ totiúsque regni beneficio resistere potest, is demũ verè est saluus. Talis autẽ salus animarũ, non nisi in Ecclesia reperitur, quæ velut corpus vnũ, ciuitas vna, regnum vnum, habet communiter & ad sufficientiam omnia vitæ spiritualis fouendæ defendendæque necessariæ: nempe verbum Dei, Sacramenta, gubernationem, communionem, fraternitatem, mutui denique subsidij auxilia, iuxta illud Apostoli: Membra vnius corporis in inuicem solicita sunt: Si gaudet vnum, congaudent omnia, si dolet vnum, compatiuntur reliqua. Item: Alter alterius onera portate. Rursum: Infirmum in fide suscipite, Et illud: Non quæ sua sunt quærentes, sed quæ aliorum. Porrò ad hanc salutem non parit nos fides etiam ad cor transiens, nisi foras prodeat in opus seu confessione. Hinc D. Petrus loquens de hac salute, vt animaduertas elegantem scripturarum consonantiam, Quod & vos, inquit, nunc similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum, per resurrectionem, &cæt. Quasi diceret: Depositionem sordium carnis hic non æstimamus, sed conscientiæ bonæ interrogationem in Deum. Illam sanè oportet adesse velut probationem & incitamentum ad rectam sanæ fidei confessionem, tendens eò vt sit bona conscientia baptizandi in Deo. Non enim dicitur interrogario bonæ conscientiæ, quasi procedẽs à bona cõscientia, sed quasi agẽs ad hoc vt sit bona cõscientia in Deum. Sicuti appellamus certam obseruationem cibi ac potus, regimen sanitatis, non quòd à sanitate prodeat, sed quòd eò tendat vt sit sanitas in corporibus nostris. Olim non solebant Apostoli procedere ad baptismum, nisi priùs facta diligenti interrogatione, num verè & ex animo crederent, scientes ex Christi verbo,

Differentia inter iustitiam & salutem.

Quid sit interrogatio conscientiæ bonæ in Deum, & ad quem finem fiat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

frustrà adhiberi baptismum nisi corde crederent Euangelio annunciato. Hinc respondit Philippus Eunucho post euangelizatum sibi Christum dicenti: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Respondit, dico, per conditionalem quæ vim interrogationis includit, dicens: Si credis ex toto corde, licet. Quasi diceret, nisi credas ex toto corde, non licet. Illo respondente credo, baptizatus est. Item Actu.2. Credentibus Euangelio prædicato per Petrum, & interrogantibus: Viri fratres quid faciemus? respondit Petrus: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionē peccatorum. Qui ergo receperunt sermonem eius, indubie illum quo exhortatus erat eos, baptizati sunt. Et huc sanè fiue ad eam obseruantiam qua debita interrogatione probatur confessio baptizandi, spectans D. Petrus, dixit: Non carnis sordium depositio, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Itá que non est recens inuenta praxis Ecclesiæ qua præmittit ante lauacrum has interrogationes, abrenuncias Sathanæ credis in Deum Patrem? vis baptizari? sed ex dictis factisque Apostolicis est hucusque religiosè obseruata. Ne autem quilibet baptista imprudens, iuxta ac prudens quidquis suo sensu interrogaret de fide, præscripserunt Apostoli ab initio 12. articulos fidei, quod Symbolum religionis vocauerunt, vt memorauimus suprà, quod confessio illorum articulorum sit nobis loco iudicij, quo & ascribuntur noui ciues Ecclesiæ, & asscripti dignoscuntur intus permanere. D. Verum, nunc ex his consequi videtur, neminem asscribendum esse Ecclesiæ, nisi ipse præuia confessione testetur se credere ex toto corde, quod viderur confirmare Anabaptistarum secta. M. Illi contendunt nullos baptizandos nisi priùs credant, arcentes impie & hæretice à baptismo infantes, vt in tractatu de baptismo demonstrabimus. Nos te hic docuimus adultos, rationis & arbitrij sui potestatem habētes, non asscribendos gremio Ecclesiæ, nisi priùs confiteantur se credere, vti patet Actu. 8. & Marc. vlti. Nam paruulis qui non peccauerunt proprio demerito, sufficit baptismus operans virtute meritorum Christi, de quo infrà. D. Etiam videtur consequi ex premissis, quòd nemo fiat membrum Ecclesiæ Catholicæ nisi iustus effectus, quia non nisi corde creditur: Corde enim creditur ad iustitiam. M. Scripturæ prænominatæ loquentes de ingressu ad Ecclesiam Catholicam, hortantur ad

De baptismo infantū qui non possunt confiteri ore.

Nemo vtiliter ingreditur ad Ecclesiam absque spiritu iustificante.

tur ad eum modum ingrediendi qui secum fructum adfert salutis. Nam quorum hortaretur Spiritus Domini ad id quod sine fructu est? Nihilominus testimonio scripturæ ostenditur ad gremium Ecclesiæ de facto recipi etiam fictos & iniustos. Siquidem certum est Simonem Magum per simulationem intrasse Ecclesiam, adeò vt fieret membrum eiusdem, Act. 8. Cùm verò credidissent Philippo euangelizanti de regno Dei, tunc Simon & ipse credidit: & cùm baptizatus esset adhærebat Philippo: cùm vidisset autem Simon quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars neque sors in sermone isto. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis. Ecce per fictionem credit non corde, & id quidem vt posset operari mirabilia; sicut & Philippus ac Apostoli. Attamen sumpto baptismo veraciter ingressus erat Ecclesiam, tractabaturque ab Apostolis tanquam commune membrum Ecclesiæ. Quoniam Apostolus Petrus coarguens nequitiam eius; non hortatur illum ad reassumenda Symbola quibus ingredimur Ecclesiam, videlicet baptismum & fidei confessionem, quasi adhuc foris fuisset, sed hortatur eum ad commune Symbolum eorum qui intus sunt, nempe pœnitentiam, dicens: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum si forte &cæt. Non obstante igitur fictione & nequitia cordis, verè ingressus erat, verèque intus manebat, donec per apostasiam fugeret foras. Sicut Iudas fur existens & proditor, fuit, manifcque intus vsque ad diem obitus sui, Domino recipiente eum communiter cum aliis ad doctrinam verbi, ad functionem ministerij, ad communionem cœnæ Dominicæ. Sicut etiam faruæ virgines erant intus vsque ad tempus dormitionis suæ, & incestuosus Corinthius manfic intus, donec excommunicaretur per Paulum; 1. ad Cor. 5.

De facto ingrediuntur Ecclesiam fi cti atque iniqui. Act. 8.

Universidad de Deusto Biblioteca

Distinctio vtilis.

Accipe igitur distinctionem scripturis demonstrabilem, hãc scilicet. Quosdam Dei iudicio idoneos haberi numero & consortio saluandorum, qui tamen iudicio Ecclesiæ necdum habentur aut cognoscuntur vt sua Ecclesiæ militantis membra alios verò iudicio Ecclesiæ recipi habeique tanquam vera membra, qui tamen suo demerito, Deique iudicio sunt potiùs membra Sathanæ, quàm Christi, eradicanda suo tempore procul extra Ecclesiam, vt perpetuo fiat cum eo, cuius spiritu aguntur. Iuxta illud: Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Et illud: Ite maledicti in ignem æternum qui præparatus est Diabolo & Angelis eius. *D.* Igitur errat Ecclesia, aliter iudicando quàm Christus. *M.* Nequaquam: sed ex alio iudicat homo, ex alio Deus, multa quoque subsunt iudicio Dei, quæ non subsunt iudicio hominis, dicente scriptura: Homo videt ea quæ parent: Deus autem intuetur cor. Esse insuper vel non esse, proprie iudicio Dei: apparere, vel non apparere proprie subiacet iudicio hominum. Hinc signa visibilia concurrere oportet, per quæ iudicat homo quempiam esse, aut non esse in Ecclesia, esse vel non esse de consortio saluandorũ. Deus autem potest iudicare dignum vel indignum consortio saluandorum, vel absque signo visibili. Item alia ratione quis sociatur numero saluandorum, alia reponitur & reuera est intus in gremio matris Ecclesiæ. Fides enim viua intus iustificans, etiam si nihil visibilium signorum accedat, associat numero saluandorum, verùm sacramentum, confessio, & consensus in communem ritum colendi, faciunt esse membrum Ecclesiæ militantis. Quapropter qui sic credit verbo prædicato vt corde credat, volens ex animo mutare vitam secundum verbum auditum, ille iudicio Dei associatur numero illorũ qui salui fient. Qui verò sic credit verbo prædicato, vt palàm cõfiteatur Dominum esse Iesum, suscepto desuper baptismatis lauacro, illum recipit, illúmq; habet & tractat tanquam membrũ suũ Ecclesia, etiamsi fictus sit ac malus, & reuera membrũ Diaboli, pertinens merito ad Ecclesiã malignantium. Quam certè fictionẽ si sciret Ecclesia, nullo modo reciperet eum ad sacramentum Baptismi. Sicut nec Philippus baptizasset Eunuchũ nisi dixisset: Credo Filiũ Dei esse Iesum Christũ. Quo audito, respondit Philippus: Si ex toto corde credis, licet. Tractat autem

Ex alijs iudicat Ecclesia, ex alijs Deus.

tem talem Ecclesia tanquam verum suum membrum, communicans ei verbum, mensam dominicam, sacramenta, omniáque salutis beneficia, quæ accepit à sponso suo donec ingrediatur rex qui parauit nuptias, & lustrando conuiuas nuptiarum, dicat: Amice quomodò huc intrasti non habens vestem nuptialem? Ligatis itaque manibus & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores. Noua sane nupta quam sponsauit sibi Christus est Ecclesia, iuxta illud: Et sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide. *D.* Legi ego apud quendam, per vestem nuptialem intelligi fidem. *M.* Male quidem, & hæreticè scripsit ille, fide qualibet fidè est sermo. Quoniam quidem vestis nuptialis non potest intelligi, nisi ea, quam sponsus donauit sponsæ vt cooperiat se, sponioque gratiosa fiat. De quo Apocal. 9. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se, & datum est illi vt cooperiat se byssino splendenti & candido. Byssinum enim, iustificationes sunt sanctorum: Et dixit mihi, scribe, beati qui ad cœnam agni nuptiarum vocati sunt. Itáque vestis nuptialis iustificationes sunt sanctorum. Porrò radix & fundamentum formáque iustificationum sanctorum, sunt aut fides viua caritate, aut caritas de fide non ficta. Illam vocat Apostolus vno loco fidem qua corde creditur, alio loco fidem per dilectionem operãtem. Istam verò vocat finem præcepti, dicens: Finis autem præcepti est caritas, de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quapropter oportet intelligere, modò consentaneum scripturis dicere velimus, vestem nuptialem esse vel fidem ad cor transeuntem, siue fidem per dilectionem operantem, vel caritatem de fide non ficta, vel iustificationes sanctorum: prout Ioannes definiuit in Apocalypsi. Quæ tria licet non prorsus vnum existant, sunt tamen ita connexa adeóque indiuisa, vt vnum sine aliis subsistere nequeat. Quoniam vbi fides transiens ad cor, ibi & caritas. Vbi verò fides & caritas, ibi reuera sunt & iustificationes sanctorum. Porrò vestis hæc nuptialis de qua Matth. 22. nullo modo potest dici symbolum internoscẽdi domesticos Ecclesiæ ab iis qui foris sunt. Ratio: quoniam multi Christianorum qui reuera intus sunt in Ecclesia, non habent hanc vestem nuptialem. *D.* Tamen D. Augustini sententia: Caritas diuidit inter filios regni & gehennæ-

Matt. 22.

Osee.

Quid intelligitur per vestem nuptialem.

An vestis nuptialis, sit Symbolum Ecclesiæ.

Fides viua charitas distinguunt inter fideles & non membra Ecclesiæ & non membra.

M. Sic etiam dudū inter eosdem vestis nuptialis. Nam Matth. 22. is qui non erat vestitus veste nuptiali, proiectus est in tenebras exteriores, tanquam filius gehennæ, Inter filios vero domesticos autem Ecclesiæ, & eos qui foris sunt, non distinguit neque vestis nuptialis, neque caritas. Quod patet manifestè ex iisdem verbis Matthæi. Nam homo ille vocatus erat, receptus erat, intus erat, simúlque accumbebat mensæ nuptiarum, habebatur, tractabatur ab omnibus domesticis sponsæ, vt commune membrum, domus erat ei communis, societas communis, œconomia communis, refectio communis. Non obstante quod non haberet illam vestem nuptialem, de qua sponsa iudicare non potuit: quia non videt nisi ea quæ parent. Rex autem ingrediens tandem lustraturus accumbentes, vidit quod non haberet vestem quam ipse tradiderat, vt ea cooperiretur sponsa, obiurgauit eum, & eiecit illum, tanquam indignum vlteriori societate electæ sponsæ suæ. *D.* Quæ igitur sunt illa Symbola quibus Ecclesia internoscit suos intus perseuerantes, ab iis qui foris sunt, ab eis quoque qui postquam semel intrarunt, rursum excidunt aut prouiciuntur foras? *M.* Rectæ fidei confessio, sacramentorum communio, consensus in domo Dei sub ordine hierarchico, & disciplina cælitus institutis, vt consentiendo, tu quidem superiorum auctoritatem, illi vero tuam ferant imperfectionem aut malignitatem. De quo consensu habes Psalm. 54. Tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei, quæ est Ecclesia, ambulauimus cum consensu, tu meam institutionem, ego tuos ferendo defectus. Tria hæc, certissimùm habent Symbolum quo cognoscitur quisque perseuerare in Ecclesia Catholica. Quamdiu enim quis affert in confessione sua doctrinam hanc ab Apostolis acceptam, & hucusque religiose custoditam in Ecclesia, simul cum aliis communicans in sacramentis Ecclesiæ, non auersando superiorum auctoritatem, neque ipse abscissus per eosdem a communione aliorum propter suam iniquitatem, tamdiu debet agnosci & tractari tanquam domesticus fidei, & membrum Ecclesiæ, qualisqualis sit intus aut coram Deo. Si verò cœperit sustinere aut prædicare, aut alias in angulis vspiam docere aliam doctrinam, aut aliud euangelium quàm euangelizatum est ab initio, iam vltra non est communicandum cum eo, vt docet Ioannes in sua 2. Canonica, sed vitandus est, maximè post primam & secundam correptionem, vti docet Apostolus ad Titum 3. Imo iam tanquam anathema est habendus, sicut docet ad Galat. 1. Ad hæc si discessionem fecerit & offendiculum, ambulans inordinatè, & non secundum traditionem quam accepimus de sacramentis, de ieiunio, de oratiombus viuorum pro defunctis, & cæteris eiusmodi, iam debet oculis animoque obseruari, éstque aliis Christianis declinandum ab eo, prout docet Paulus ad Rom. vltimo, grauiter præcipiens Thessalonicen. sub hac forma: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi: vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem quam accepistis a nobis. Porrò si Ecclesiam admonentem super hac inordinata sua ambulatione, & prohibentem iudicio auctoritatis suæ, non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: non autem vltra tanquam Christianus & domesticus fidei: hoc enim præscribit Saluator Matthæi 18. Denique si scelere fiat contagiosus ac pestilens in communitate, aut notorie infamis, rursum venit vitandus in communitate fidelium tanquã alienus, vt habes 1. ad Corinth. 5. dicente Apostol. Nunc autem scripsi vobis non commisceri, si is qui frater nominatur inter vos, hoc est, si is qui Christianus existit, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Imò quod amplius est, talis si delicti magnitudo sic exigat, tradendus est Sathanæ per excommunicationem, sicut fecit Apostolus 1. Corinth. 5. & 1. ad Tim. 1. tradendo Sathanæ, Corinthium quidem propter incestum, Alexandrum verò & Hymenæum propter blasphemias. Itaque quotquot a symboli sunt, non communicantes nobiscum in prænominatis tribus Symbolis Ecclesiæ militãtis: hi sunt aut foris aut certe foras proiiciendi extra Ecclesiam Dei, etiam si nolint, non obstante eo quòd Ecclesia catholica vocetur, id est, vniuersalis, extẽdens se ad omnem hominum nationem. Nunc dicito mihi, Iudæi & Turcæ, cæteríque infidelium, an sint membra Ecclesiæ Dei? *D.* Non. Ratio est: quia neque fidem Christi habent, neque fonte sacro sunt renati. *M.* Et sectarij, vt Anabaptistæ, Lutherani, Zuingliani, Pigardi VVicleffistæ, Arriani, aliíque perfidiæ alumni, an sint de gremio Ecclesiæ Dei? *D.* Non. Quia non retinent rectæ fidei con-

Tria sunt Symbola quibus internoscitur perseuerantes intus in Ecclesia ab his qui foris sunt.

Non omnes qui habent scripturam vtriusque testamenti habet verbum Dei.

fessionem, neque audiunt Ecclesiam diffinientem, sed & ritum immutant ac sacraméta religionis susceptæ. *M.* An ne habeant codices vtriusque testamenti, & eandem scripturam canonicam quam nos? *D.* Habent quidem, sed alij mutilam, alij corruptam, alij suo sensu interpretatam. *M.* Optime. At nunc audi, quid inde sit consequens: nempe quòd non habent verbum Dei, etiamsi habeant vtrumque testamentum. Siquidem verbum Dei est doctrina cælitus accepta per Christum, & sanctos Dei homines Spiritu sancto loquentes. Scriptura verò vtriusque testamenti est scriptũ testimonium eiusdem verbi Dei. Qui ergo credit, docet, vel docetur secundum scripturam aut corruptam, aut trũcatam, is non credit, docet, aut docetur verum ac integrum verbum Dei. Rursum hominis verbum nemo eloquitur nisi spiritu hominis. Id ait tibi verum videatur? *D.* Hoc certo certius est his quæ mè suprà docuisti. *M.* Ergo verbum Dei nemo eloquitur nisi spiritu Dei. Sicut enim spiritus hominis scit quæ sint in homine, hoc est, quale verbum sit intus in mente conceptum, ita Spiritus Dei scit quæ sunt Dei, & quod sit verbum eius. Quapropter qui interpretatur scripturam suo sensu, aut suo spiritu, illic tradit in scripturis non verbum Dei, sed suum verbum hominis. Qui verò interpretatur verbum Dei, non suo spiritu, sed spiritu Ecclesiæ, is reuera loquitur & tradit verbũ Dei in scripturis: eò quòd spiritus Ecclesiæ omni dubietate proculest spiritus Christi & spiritus Dei. Quoniã docet Apostolus quòd corpus Christi est Ecclesia, & Christus caput corporis eius: capitis autem & corporis, non potest esse nisi vnus atque idem spiritus. Nos sacerdotes, nósque doctores, homines quidem sumus, & subinde mali, ideóque non nostro spiritu aut sensu, sed spiritu Ecclesiæ, & communi omnium sanctorum iudicio interpretamur scripturam, quotidiana experientia intelligentes illos, qui inter nos tentant scripturam interpretari suo sensu, plerunque excidere à verbo Dei in obscurissimas errorum tenebras. Multos autem tenere scripturam sanctam citra verbum Dei, vt variis locis insinuant Apostolica elegantissimè hoc exprimit Paulus 2. ad Thessal. 2. dicens: Neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ac si dicat: habetis meam epistolam priorem, quam quidam inter vos interpretantur suo sensu terrentes vos de die Domini imminente, tanquam Spiritus Pauli, sermo Pauli, epistola Pauli, voluisset hoc verbum in sua epistola docere, quod minime verum est. Verùm ne quis vos seducat &c. *D.* Profecto errant quàm plurimi putantes scripturam sacram, & verbum Dei, vnum & idem esse, vt apud quoscũque sit scriptura, apud eosdem etiam sit verbum Dei. *M.* In capite huius institutionis clarissimè tibi demonstraui, aliud esse scripturam sacram, aliud verbum Dei. Scripturam quidem testari nobis quid sit verbum Dei, maximè cum interpretatur non spiritu proprio hominis, sed spiritu Ecclesiæ, qui est Spiritus Dei. Verbum autem Dei esse ipsam doctrinam cælitus datam, etiam ante scripturam, vel citra scripturam. Illa repete. At nunc pergat interrogatio nostra. Hi qui fingunt se supremos Dominos in terris sub Christo, non agnoscentes Papam vniuersalem pastorem omnium ouium Christi: Item qui excommunicantur propter sceleratã suam vitam: An sint in gremio Ecclesiæ tanquam domestici fidei? *D.* Non. Quia non retinent consensum cum aliis Christianis sub hierarchia per Christum instituta. Illi quidem, quia sua sponte exeunt: isti verò, quia eiiciuntur vel inuiti. *M.* Scilicet auctoritate quam Christus reliquit in Ecclesia, de qua dicemus in vltima proprietate Ecclesiæ. *D.* Cæterum de aliis Christianis obnoxiis peccato, vt sumus ferè omnes, quid dicemus? intúsne sint in Ecclesia an foris? *M.* Sunt intus, quamdiu retinent tria illa prænominata, videlicet, rectæ fidei confessionem, sacramentorum communionem, & consensum cum aliis sub hierarchia Ecclesiastica. Vt etiam hac ratione dicatur Ecclesia catholica, hoc est, vniuersalis, recipiens ac fouens in gremio suo tam malos, quàm bonos. Et omnis quidem generis bonos, nempe incipientes, proficientes, perfectos, bonos item in occulto, bonos etiam in manifesto. Omnis quoque generis malos, per infirmitatem, per ignorantiam, per malitiam, publicè, occultè, incipientes, proficientes, perseuerantes in malitia, pœnitentes deniq; & impœnitentes. *D.* Qua igitur ratione credendum proponitur in hoc articulo, Ecclesiam esse sanctam? *M.* De hoc, fili, iam dicemus.

Verbũ Dei nemo rectè eloquitur nisi Spiritus Dei.

Multi tenẽt scripturam sine verbo Dei.

Aliud verbum Dei, aliud scriptura sacra.

Schismatici & excõmunicati sunt foris extra ecclesiam.

Christiani peccatores sunt intus in ecclesia.

Ecclesia qua ratione dicatur sancta, non obstante quòd multi sint in ea peccatores & scelerati.

CAP

CAP. IIII.

MAGI. De tertia proprietate Ecclesiæ. Sanctũ inscripturis accipitur multifariam. Ecclesia dicitur multis rationibus sancta.

TERTIA proprietas Ecclesiæ Dei est, qua dicitur sancta. *D.* Sanctum multifariam accipitur apud scriptores linguæ Latinæ. *M.* Etiam Ecclesia multis modis, rationibusque dicitur sancta. *D.* Martianus de diuisione rerum ait: Sanctum proprie dici quod ab iniuria hominum est defensum atque munitũ, tractum à sagminibus herbis, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret. *M.* Eadem ratione potest & Ecclesia dici sancta. Quia Christus est propugnator & defensor eius, haud secus atq; maritus coniugis suæ, habẽs iniuriam Ecclesiæ velut suam: Siquidem membra sumus corporis eius, de carne eius & ossibus eius, ad Ephe. 5. cap. *D.* Dicit præterea Vlpianus de verborum significatione, sanctũ esse quod nec sacrum est, nec profanum, sed sanctione aliqua firmatum, vt sanctę leges, hoc est sanctione aliqua subnixæ. *M.* Si spectemus auctoritatẽ Ecclesiæ, eiusque infallibilitatem in definiendo & iudicando: profectò tanta nititur sanctione Ecclesia, vt dicat Apostolus ipsam esse columnam, & firmamentum veritatis. Et Christus: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Sanctior igitur vniuersis legibus Romanis Ecclesia, eiúsque decreta omni obseruatione inuiolabilia, longè magis, quàm edicta principum aut quæuis senatusconsulta. Siquidem & Donatus definit sanctum, quod est omni obseruatione inuiolabile. Cæterùm non debet Ecclesia vocari, nec sacra nec profana, sicut Vlpianus loquitur: Quin potiùs valde sacra, & neutiquam profana dici debet, quia Deo est consecrata Christi sanguine in sacramentis. Et sanè etiam hac ratione reuera sancta. *D.* Alij dicunt sanctum accipi pro casto, puro, religioso, incorrupto, vnde sanctus vir dicitur, qui est religiosis, & incorruptis moribus. *M.* Etiam secundum hanc significationem Ecclesia Dei reuera sancta est, nõ meo, sed scripturæ testimonio. Viri, inquit Apostolo, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata. Hæc ad Ephe. Item 1. ad Corinth. 1. sic habes: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu,

Iesu, qui factus est vobis sapientia & iustitia & sanctificatio. Simile est sexto capite: Et hæc fuistis aliquando, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. *D.* Ista, Domine, si ita se habeant, ergo procul sunt extra Ecclesiam iusti, irreligiosi, scelerati. *M.* Non sequitur quod infers. Vti peraptè simili & scripturis demonstrabo. Apostolus Paulus, nõne reuera vir sanctus erat? sicut scribit: Mihi autem sanctorum minimo? Et Dominus nũquid mandat: Sancti estote sicut ego sanctus sum? Insuper credentes, nõne vocãtur sancti, 1. Corint. 1. & 1. Petri 1? *D.* Nusquam non est obuium in scripturis, vt qui vita incorrupti existunt, sancti dicantur. *M.* Nemo tamen viuentium hic, ne ipse quidem Paulus, sanctus est secundum omnem partem sui. Scio, inquit, quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Quoniam in carne nostra, vt ibidem prosequitur habitat peccatum, lex membrorum, rebellio contra spiritum, fomes iniquitatum. Nihilominus tamen, homo quàm diu mente seruit legi Dei, tam diu dicitur sanctus. Nemo in hoc mundo ideo sanctus, quia totus, & secũdum omnem partem sui purus, & incorruptus, sed quia talis secũdum eam partem quæ præcipuè homo est. Nam prudentia carnis, legi Dei nõ est subiecta, neque enim potest. Eodem autem modo Ecclesia hic militans, sancta dicitur: Non quòd in omnibus suis membris sit pura, & integra, sed quòd talis est secundum electos, spirituales, quos habet plurimos, velut potiorem sui corporis partem, laborans indesinenter per verbum, & disciplinã, vt vniuersas suas partes, etiam carnalem illam portionem deliquentium in seruitutem spiritus redigat. Sicut vir sanctus, nominatim Paulus: Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo. Intelligis me? *D.* Optimè, adeóque conuenit simile vt non sit vllus excipiendi locus. Attamen, quia non solùm dicitur sancta Ecclesia, sed etiam sanctorum Ecclesia, vt dictum est suprà videntur ergo impij prorsus alieni à gremio Ecclesiæ. *M.* Phrasis est notissima qua totum nominatur à parte magis principali. Ea propter etsi multi sint peccatores in Ecclesia, nihilominus rectè dicitur, & sancta, & sanctorum Ecclesia. Porrò in Ecclesia Dei esse peccatores, alios occultos, alios manifestos, alios pœnitentes, alios impœnitentes, luce clariùs demonstratur, 1. ex parabolis tam Saluatoris, quàm Apostoli:

An omnes mali sunt extra Ecclesiam, quia sancta est. Ephe. 3.

Rom. 5.

Aptiùs simile quo ostẽdi tur Ecclesia sancta etsi non omnia eius mẽbra sint sancta.

1. Cor. 9.

Notanda phrasis. Probatur scripturis peccatores in Ecclesia esse.

Apostoli: Deinde exemplis: Tertiò rationibus de scriptura sumptis. Simile, inquit Saluator, est regnum cælorum, hoc est, præsentis temporis Ecclesia, sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium cõgreganti, bonos & malos, Matthæi 13. Iterum simile est regnum cælorum decem virginibus, quarum quinque erant prudentes, & quinque fatuæ, Matthæi 25. Tertiò sumpta similitudine ab area, & vinea, docet vno loco Ecclesiam velut aream esse, aut horreum, in quod colligitur frumentum, simul cum paleis, in die iudicij segregandis & abiiciendis in ignem inextinguibilem. Alio loco Ecclesiam esse vineam, in qua palmites, non solùm vuas faciunt, sed & labruscas. Manifestum autem est in dictis parabolis, neque collegium decem virginum, neque sagenam, neque aream, neque vineam, significare totius mundi populum sed communitatem quandam à cæteris segregatam in populum peculiarem Domino, licet interpretatione Saluatoris in parabola zizaniorum, per agrum significatur totus mundus, per quem Ecclesia dominica erat seminanda, sicut etiam per totum mundum superseminata fuerunt zizania. His accedit quod Apostolus dicit 2. ad Timot. 2. In magna, inquit, domo vasa sunt, non solùm aurea & argentea, sed & lignea, atque fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Quod tractans Augustinus lib. 4. de baptismo, cõtra Donatistas, interpretatur ex doctrina Cypriani, Paulum per magnam domum nõ aliud intellexisse, quàm Ecclesiam Dei, in qua sunt boni & mali, alij quidem in honorem, alij verò in contumeliam. Erat Iudas Iscariotes intus in Ecclesia vsque ad diem mortis suæ, quia tum primùm vacauit episcopatus ministerij eius, vti patet Actu. 1. licet totus malus esset. Habuit præterea nascens Ecclesia sub Christo Iacobum & Ioannem zelo vindictæ vltra quàm oportuit inflammatos. Habuit Petrum tertiò negantem Christum Dominum suum. Habuit de primatu contendentes. Habuit denique quosdam eousque suo sensui addictos, vt tandem Christum & sanctum Collegium eius desererent, Ioan. 6. Et post Christum, sub gubernatione Apostolica, habuit inter Corinthios de virtute baptismi altercantes, & nam quoque Dominicam irreligiosè tractantes. Habuit & incestuosum illum Corinthium, insuper Hymenæum, & Alexandrum blasphemantes, donec excommunicati per Paulum procul fierent ab Ecclesia,

Matt. 13.

Exemplis probatur malos esse in Ecclesia.

ab Ecclesia, habuit præterea falsos fratres sine numero, Antichristos multos, infirmos, contumaces, pœnitentes denique & impœnitentes. Porrò si hic status Ecclesiæ erat, & sub Christo, & sub Apostolis statim post Christum, quibus nemo alius potuit aut inculpatiùs præesse, aut laborare studiosius in verbo, & doctrina: Quàm pugnant igitur impiè aduersus veritatem Euangelicam, qui contendunt peccatores non posse pertinere ad vnionem Ecclesiæ, asserentes Ecclesiam Christi esse duntaxat communitatem Christifidelium pie ac sanctè viuentium secundum spiritum Christi. Quo pacto Donatistæ tempore Diui Augustini. Nunc autem diebus nostris dogmatizant quidam sectarij, nescio quo nomine digni, discessionem facientes ab Ecclesia Catholica, propter peccatores qui sunt in eadem multi ac varij, quasi congregatio illa Christifidelium, in qua mali permisti sunt bonis, non posset esse vel dici Ecclesia Christi, aut Ecclesia sancta, aut præelecta sponsa Filij Dei. At nunc tibi quid apparet ex his quæ diximus? *D.* Certè quòd errant prorsus, & toto, quod aiunt, cælo. Cæterùm quid dicemus ad verba Apostoli ad Ephes. 5. superiùs allegata? *M.* Nihil te moueant illa. Nam verba Apostoli non asserunt Ecclesiam nunc nõ habere maculam, aut rugam, sed finem exprimunt Christi passi & sacramenti instituti. Quoniam ideo tradidit semetipsum pro Ecclesia, ideo quoque Sacramentum instituit in Ecclesia, vt tandem exhiberet eam nõ habentem maculam, aut rugam, quomodo exhibebit eam cùm tradiderit regnum Deo, & Patri, quod erit in consummatione seculi. Interea verò temporis sedulò purgationem facit veterum delictorum in sanguine redemptionis, per fidem, per verbum, per sacramentum. Quòd si quid minùs hic expurgauerit ante mortem, id vlterius perficit post mortem in igne diei sui, quem purgatorium vocamus, totum ad eum finem, vt exhibeat tandem sibi Ecclesiam penitus immaculatam. Nunc quidem in Ecclesia crescunt passim zizania: At in consummatione seculi mittet Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Nũc in sagena Ecclesiæ, boni pisces, & mali: At in cõsummatione seculi exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminum ignis. Nũc arbores in Ecclesia, & fructiferæ, & infructiferæ:

Peroratio.

Error Donatistarũ et aliorum.

Exprimitur sensus dicti Pauli Eph. 5.

feræ: At omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur tandem, & in ignem mittetur. Nota, quod dicitur, mittetur, per verbum futuri temporis. Nunc plantationes sunt in Ecclesia quas non fecit Pater: At omnis plantatio quam non plantauit Pater, eradicabitur. Iterum loquens per verbum futuri temporis. Quibus tandem impletis in consummatione seculi, tunc demum exhibebit Ecclesiam prorsus non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, pront dictum locum pulcherrime interpretatur D. Hieronymus.

Malos Christianos siue peccatores esse in Ecclesia, longè alio inexistendi modo, quàm Iudæos, Gentiles, vel Excommunicatos in medio eius habitantes.

CAP. V.

DISC. Quo inexistendi modo sunt mali in Ecclesia.

NVNC, precor, audiam quonam modo sunt in Ecclesia mali Christiani? An scilicet aliquo alio existendi modo quàm Gentes aut Iudæi habitantes in medio Catholicorum? *M.* Longe alio. Nam vniuersi Christiani, tam boni quàm mali, sunt Ecclesiæ, eo inexistendi modo, quo pars integralis est in toto, domesticus est in familia domus suæ, ciuis est in ciuitate, miles in exercitu, membrum in corpore suo, palea denique in eodem culmo cum granis tritici. Porrò vt corpus humanum habet membra, alia quidem eiusdem generis ac vitæ cum toto, alia verò alterius generis ac naturæ quàm totum sit & corpus Christi quod est Ecclesia. Boni quidem sunt membra Ecclesiæ veluti homœogenia eodem spiritu, eo lémque sensu viuificata quo totum, nempe Spiritu Christi & viuifico illo influxu, qui est per fidem viuam & caritatem. Mali verò, ac scelerati sunt membra Ecclesiæ, sed longè alterius naturæ ac qualitatis quàm totum. Attamen reuera insunt vt membra siue partes totius, quomodo insunt corpori, sanguis, succus, capilli, vngues, membra arefacta. Quæ omnia etsi vitam non recipiant in se, tamen energia, & operatione eiusdem animæ viuificantis continentur in toto, vnumquódque in suo officio, & loco. Non quidem frustrà, sed velut necessariò, in magnam vtilitatem totius. Cæterùm dum nimis exundat sanguis noxius, phlebotomia minuitur, aut nimis luxuriat cæsaties capitis, siue barba, tonderur: vngues quoque dum indecorè extant, resecantur.

cantur. Eodem modo dum nimis exundat in Ecclesia effrenis petulantia malorum, aut castigatione comprimitur, aut excommunicatione prorsus resecatur. Voluit æterna Dei sapientia, perpetuo bonos esse inter malos, velut viua quædam species melioris vitæ. Voluit & malos adhærere bonis in exercitium, velut limam repurgandæ virtutis: & id ad mensem vsque, hoc est, vsque ad consummationem seculi. Nam tunc demum mittet Dominus Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, atque prorsus separabunt malos de medio iustorum, & mittèt eos in caminum ignis, Mat. 13. Fili, vniuersa vasa domus, tam fictilia ac lignea, quàm aurea & argentea, eodem inexistendi modo sunt in domo, vt suppellex quædam, tamen ista in honorem, illa autem in contumeliam, vt Paulus inquit ad Romanos. Et filij familias, & serui domus, sunt in familia domus eodem inexistendi modo: quia vtrique tanquam renera domestici, sed filius manet in domo in æternum, seruus autem non manet in æternum. Aduentitius autem hospes etsi requiescit sub tecto domus, tamen renera non inest familiæ vt domesticus domus, iure alioquin participans in his quæ ad familiam illam pertinent. Similiter tam immorigeri, quàm morigeri ciues insunt ciuitati, eodem inexistendi genere, velut alumni & socij ciuilitatis, vt ita dicam, illius oppidi, priuilegiorum insuper ac iurium eius: sed boni vtiliter, mali verò multa cum perturbatione. In qua dum intolerabiles fiunt, aguntur tandem, alij in crucem, alij in exilium. Quemadmodum Apost. tandem tradidit Sathanæ ad interitum carnis incestuosum illum Corint. item Hymenæum & Alexandrum postquam intolerabiles esse cœpissent: ille per incestum, isti per blasphemias. Peregrini verò insunt quidem eidem ciuitati, sed non tanquam ciues, ius aliquod aut priuilegium in ea cõmunitate habentes. Ex his facile colliges, malos Christianos longè alio inexistendi modo esse in Ecclesia Dei, quã Iudæos aut Gentiles in medio eius conuersantes. Quia isti non sunt in Ecclesia, nisi eo modo quo aduentitius hospes in domo aliena, aut peregrinus in ciuitate non sua, aut vas accõmodatitium in domo vicini, aut manus ex ære vel ligno facta in corpore illius cui funibus alligatur. De hæreticis autem contagiosis, & incorrigibilibus docent tam Christus quàm Apost. quòd abscindendi sint & proiciendi foras, Matt. 18. Tradẽdi denique Sathanæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.ad Corinth.quinto. & habendi velut Ethnici & publicani, Matthæi decimooctauo. Quapropter quamdiu tolerantur, insunt quidem renera in Ecclesia, sed sicut sanguis noxius mox phlebotomia tollēdus ne pereat totum, aut sicut membrum infectum cancro, mox resecandum à corpore, aut sicut suppellex putrefacta mox proiicienda foras. Cæterùm de alus peccatoribus docent omnes, quòd sint suscipiendi, non abiiciendi. Infirmum, inquit Paulus, in fide suscipite: Sicut Christus suscepit Magdalenam peccatricem, Matthæum telonarium, atque Zachæum principem publicanorum: item pater parabolicus filium suum prodigum: Pater cælestis publicanum humiliter orantem: Deus propitius esto mihi peccatori. Si tales suscipiendi sunt ad mysteria & sacramenta religionis, ergo longè aliter insunt in Ecclesia quàm Iudæi aut Gentiles in medio Christianorum habitantes. *D.* Atisti erant de numero pœnitentium. *M.* Certè Iudas, & Simon Magus erant impœnitentes. Illum tamen suscepit Christus, & ad cœnam suam sacramentalem, & ad honorem sacerdotij non obstante quòd dixerat prius de eo: Nönne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Ioan.6. Istum verò hortatur Petrus ad pœnitentiam, & orationem, tanquam domesticum fidei. Est autem huius rei elegans parabola, Lucæ decimatertio, de arbore ficu, quam Dominus vineæ passus erat in sua vinea, licet nullum fructum ferret integrum triennium, diceus ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam. Vt quid enim terram occupat? At ille respondens dicit illi. Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. Et si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam. Vinea Domini Dei est Ecclesia sancta. Ficulnea non ferens fructum, est Christianus peccator, quem fert Deus in Ecclesia, annum, biennium, triennium, quadriennium, & vltra, si forte conuertatur, & frugi fiat in opere virtutum: Sin autem, tandem succidit illum, iuxta illud: Iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Excidetur, inquit, non autem excisus est de radice qua continebatur in Ecclesia. Alioqui si non sunt in Ecclesia peccatores, quorsum illud Salua-

Obijcitur quòd in Ecclesia sunt non solùm peccātes, sed & persecutores & impœnitentes. Act.8. Luc.13.

uatoris: Si peccat in te frater tuus, dimitte illi. Et si septies in die peccauerit frater tuus in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens, pœniteт me, dimitte illi? Insuper si non haberet Ecclesia per seuerantes in malitia, quorsum opus erat introducta illa parabola de ficu infrugifera ad triennium tolerata? Quorsum minæ illæ per omnem scripturam sexcenties repetitæ aduersus eos fratres qui tardant conuerti? Denique si non sunt impœnitentes in Ecclesia etiam inter illos qui legatione funguntur pro Christo, quorsum tum primò post quam Iudas laqueo se suspenderat, institutus est alius in locum eius, nisi quia eousque mansit in Ecclesia, & in auctoritate Apostolica? *D.* Facilè crediderim ex dictis scripturis occultos peccatores manere membra Ecclesiæ, etiam si nunquam pœniteant. Verùm indignum videtur quòd ij qui in manifesto sunt peccatores, vt prostitutæ meretrices, publici vsurarij, aliive sceleribus prorsus infames, computentur inter vera membra, veréque domesticos Ecclesiæ sanctæ. Nam quomodo sancta si eiusmodi sceleribus ac fœcibus est dehonestata? *M.* Fili, Dicere in Ecclesia posse esse peccatores occultos, non autem manifestos, est hæresis Donatistarum, olim tempore Augustini damnata à patribus. Quod & demōstrat idem August. in epistola sua ad Donatistas 1. cùm ex Euangelio, tum ex doctrina Apost. Pauli. Ex Euangelio quidē per clauues Ecclesiæ traditas, quas ad ligandū & soluendum suscepit Ecclesia. Vnde, inquit, peccans in nos, non ob id foris esse legitur, sed toleratur, donec primū monitus inter nos & ipsum solùm, posteà denūciatus contēpserit iudiciū Ecclesiæ, quod vòi cōtempsit, tunc demū habendus est Ethnicus, & publicanus, id est, tanquā proiectus foras, ac prorsus alienus à cōsortio Ecclesiæ Catholicæ. Iudiciū autem eiusmodi ferri non potest, nisi super peccatoribus manifestis. Manifestis dico, vel tē stium depositione, vel sceleris euidētia. Ex doctrina verò Pauli id demonstrat, quoniā obiurgat Apostolus grauiter Corinthios, quòd publicum quēdam fornicariū tolerabāt in Ecclesia, iubens illū tolli seu auferri, atque extra Ecclesiā fieri, 1.ad Cor.5. Manif. stè iudicans peccatorem in Ecclesia permanere quālibet enormiter ac publicè peccauerit, donec per iudiciū præpositorū Ecclesiæ, ab eadē resecatus fuerit. Firmissimè igitur crede, vtor Aug. verbis, & nullatenus dubites, aream Dei esse Ecclesiam Catholicam, & intra eam vsque ad finē seculi

An peccatores manifesti sint in Ecclesia.

Hæresis est dicere manifestos peccatores nō esse in Ecclesia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonos malis sacramentorum communione miscerí, & in professione, siue clericorum, siue monachorũ, siue laicorum, bonos simul esse cum malis. Verba sunt D. August. qui lib. 7. contra Donatistas ostendit docendi caussa (ne pures nos vel latum vnguem discedere à doctrina patrum) quod esse in domo Dei siue in Ecclesia bifariam dicitur. Vno modo esse in ea tanquam membrum in compage iustitiæ, particeps spiritualis vitæ, hoc est, cohæreus cæteris membris in spiritu caritatis, quod nos diximus inesse per modum membri homogenij. Alio modo esse in domo Dei siue Ecclesia, est adhærere membris Ecclesiæ, sicut palea tritico, capilli, membráque arida corpori: quod diximus nos, inesse per modum membri quod non participat spiritum viuificum totius, quomodo insunt mali Christiani. Verumtamen siue isto, siue illo modo sint in Ecclesia, semper re vera insunt, donec iudicio Ecclesiæ separentur per excommunicationem, vel ipsi sua sponte prosiliant foras extra Ecclesiam, persequentes aut continentes eandem, vel denique à Deo exterminentur per mortem in æternam damnationem. Portò foris sunt & extra Ecclesiam omnes nondum baptizati, omnes hæretici, schismatici, qui iam vel electi sunt auctoritate legitima, vel sua sponte prosilierunt extra Ecclesiam, & excommunicati, etiam si Christiani hominis nomen, & formam portent: donec, & quousque per reconciliationem reassumantur ad gremium matris Ecclesiæ, potissimùm autem foris sunt damnati à Deo ad æternam gehennam ignis.

Esse in Ecclesia Dei bifariam dicitur secundum Aug.

Quomodo solui debeant argumenta quæ hîc obiici solent.

CAPVT VI.

DISCI. NOn possum hic non obiicere pauca. Primò: Si quis Spiritum Christi nõ habet, hic non est eius. Ergo nec membrum Ecclesiæ ipsius.

1. argumentum

M. Sic docet Apostolus ad Rom. 8. quoniam talis non est particeps redemptionis, quæ est in sanguine eius, quare neque genus ducit ex Deo, neque consors est Christi in iustitia, quæ secundum Deum est, vt sit frater & cohæres eius, & hic est intellectus dicti Apostoli, ad Romanos. Pertinet nihilominus talis ad vocationem Christi (iuxtà illud: Multi sunt vocati: pauci verò electi) sacramento iam transplantatus de mundo in vineam Domini, ad eum finem vt fieret vua, sed factus est labrusca, prout habes Esaiæ quinto. in qua pascitur & velut stercoratur verbo Dei ac sacramentis, vt tandem incipiat verè esse Christi, eiusdem spiritus participatione, quod non est.

Solutio.

D. Secundo: Nunquid omnes impij & infesti ex patre Diabolo sunt? M. Sic palàm docet Ioannes dicens: Qui facit peccatum, ex Diabolo est; quoniam ab initio Diabolus peccat. D. Quomodo ergo potest esse membrum corporis Christi, quod est Ecclesia? Nam quæ conuentio Christi ad Belial, lucis ad tenebras, vitæ ad mortem? M. Prorsus nulla, amoris scilicet vel amicitiæ, sed potiùs hostilis conuentio; qua congreditur cum diabolo Christus, vt dissoluat opera eius, & spolia detrahat; qua item conuentione & mors, absorbeatur à vita in victoria. Et eam certè ob caussam ascisatur, recinetúrque in Ecclesia peccator, vt fide, sacramentis, pijsque exercitijs, per Christum soluatur in eo opus Diabolo, & incipiat aliquando animari spiritu Christi, fiátque lux in Domino, qui anteà tenebræ erat. Quod si nihil horum fiat, tempore quo gratiosè continetur in Ecclesia, tandem tremendo Dei iudicio abscinditur, proiiciendus procul in ignem æternum. Vt autem non mireris in corpore mystico Christi, quod est Ecclesia, simul esse lucem & tenebras: vitam ac mortem: membrum diaboli, cum membris Christi: Conuerte oculos ad similia quæ passim obuia sunt in scripturis. Nam in nobis, vti docet Apostolus, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero viuit propter iustificationem. Spiritus seruit legi Dei: caro autem legi peccati, caro enim legi Dei non est subiecta, neque enim poterit. Spiritus concupiscit aduersus carnem: caro aduersus spiritum. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, idque toto tempore peregrinationis huius: Non obstante quòd duæ hæ partes colligatæ sunt in vno eodémque supposito hominis. Quid igitur mirum quòd in mystico corpore Christi quamdiu peregrinamur hîc à Domino, sint simul colligata membra quædam Diaboli, cum electis membris Christi: Carnales cum spiritualibus mortui cum viuentibus? Et ideo diximus suprà, malos inesse tanquam membra heterogenia, id est, alterius naturæ, quia mali Christiani plus habent de

2. argumentum.

Solutio.

Apta similia.

Rom. 6. & 7

Galat. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natura Diaboli, quàm de natura Christi, fide quidem sunt
3. Argumẽtum. Christi: corde verò & opere, sunt Diaboli. *D.* Aptissima est similitudo, & conuincit. Verùm qua ratione, aut quo vinculo, vel qua tandem operatione, manẽt colligati aliis membris in corpore Ecclesiæ Christiani peccatores, magis quàm hæretici, aut excommunicati: cùm non minus illi quàm isti
Solutio. sint vacui caritate & Spiritu Christi? *M.* Aliud est Spiritus
Aliud Spiritus sanctus, aliud donum eius. sanctus, aliud donum eius: sicut aliud est Deus, aliud beneficium eius. Multi participes sunt quorundam donorum
In multis est donum Spiritus sancti in quibus nõ est Spiritus sanctus. Spiritus sancti, qui tamen non habent Spiritum sanctum inhabitantem, aut intus animantem. Habuit Caiphas donum prophetiæ à Spiritu sancto, non tamen habebat spiritum Dei intus viuificantem, Ioannis 11. Habuerunt & multi ex principibus Iudæorum fidem Christi, quæ est donum Spiritus sancti: manebant tamen sine caritate, quia dilexerunt magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei, Ioan. 12. Fuerunt insuper quidam gratia miraculorum potentes: qui tamen non sequebantur Christum, Marc. 9. Nec salui facti sunt, Matthæi 7. Sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gratia sanitatum, operatio virtutum, prophetia, genera linguarum, interpretatio sermonum, omnia sunt à Spiritu sancto. Hæc enim omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Adeò vt nemo dicat, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto, 1. ad Corinth. 12. Diuidens, dico, singulis sæpe citra caritatis infusionem, vti patet ex capite sequenti, & locis prælegatis. Multis itaque insunt varia dona Spiritus sancti, quos tamen non inhabitat viuificator spiritus. Sicut esse, viuere, ratione vti, insunt vniuersis hominibus, non nisi beneficio Dei operantis hoc in illis, donec de medio fiant, vel morte naturali, vel sua voluntate, vel iustitiæ necessitate: nihilominus tamen pagani siue Ethnici, vocantur atheï, &
Mali manent colligati in Ecclesia non Spiritu sancto inhabitante, sed dono eius. sine Deo secundum scripturam. Itaque impij, & iniusti Christiani manent colligati aliis membris in Ecclesia operatione Spiritus sancti & donis eius, nempe fide, confessione, sacramento, & consensu sub hierarchia Ecclesiæ. Quæ omnia beneficus spiritus Domini operatur circa Christianum, etiamsi vacuus sit caritate donec de medio Ecclesiæ fiat, vel sua voluntate vt hæretici: vel fato naturæ, vt morientes sine pœnitentia, vel executione iustitiæ, vt intolerabiles, noleotes
Simile. audire Ecclesiam Dei. Simile non ineptum habes in corpore

re naturali, in quo capilli, & vngues membráque arida, licet vita in se careant, tamen operatione & efficacia viuificantis animæ locum suum, & officium retinent in massa totius, donec vel excidant sua sponte, vel excindantur violenter. Fatuum est, impium, & repugnãs dicere vinculum quo retinentur membra in corpore Ecclesiæ militantis, esse caritatem, aut præsentem iustitiam, aut prædestinationis gratiam, quod vltimum finxére VVicleffitæ, cæteris irrationabilibus loquentes: quia quotquot saluabãtur ex gentibus prædicatione Apostolorum, fuissent hac contemplatione in Ecclesia etiam ante baptisma, tempore paganismi & infidelitatis, contra Apostolum dicentem: Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? *1. Cor. 5.* At condemnauit errorem hunc Ecclesia in concilio Constantiensi, sessione decimaquinta. *D.* Et quid, præcor, impulit istos homines ad figmentum eiusmodi scripturis tam contrarium? *M.* Mala mens, malus animus pertutbandi vniuersa. Si enim non sunt in Ecclesia nisi iusti aut prædestinati, manet ergo locus excipiendi aduersus omnes gubernatores constitutos in regimine Ecclesiæ. Nam dici potest eo casu contra singulos. Quid agis? Non est vlla penes te potestas Ecclesiastica, incertum enim est an sis in Ecclesia, ex quo incertum est, an sis in caritate, aut gratia prædestinationis. Potestas autem Ecclesiastica non potest residere nisi in membro Ecclesiæ. Sicque non solum manerent mala impunita, sed & vniuersa penderent ex incerto. Quod vtique inrendunt qui alia dogmatizant, quo peccent, statuant, diruant, immutent omnia pro suo arbitratu, sine iudice. *D.* Cæterùm quomodo potest non maculare bonos cõsuetudo malorum? Cùm dicat Psalm. Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Iuxta tritum prouerbium: Qui tangit picem, coinquinabitur ab ea. Si igitur sint mixti in Ecclesia mali ac sceleràti cum bonis, ergo omnes maculati erunt: illi suis criminibus, isti illorum consuetudine. Vbi igitur illa puritatis appellatio qua dicitur Ecclesia sancta? *M.* Sic olim dicebant Donatistæ & Rogatistæ. At D. Augu. epistola 150. & 160. contra Crescentium, & Donatistas ostendit multis rationibus, bonis viuentibus in Ecclesia nihil præiudicare aliena peccata: quia consuetudo malorum non maculat aliquem communione sacramentorum, sed consensu malefactorum: sicut præsentia Iudæ proditoris non commaculabat Christi Apo-

Finis ob quã hæretici contendunt mala nõ esse in Eccles.

4. Argumentum. An in Ecclesia boni maculentur malis.

Solutio.

stolos, non consentientes in malitiam eius, tametsi communicaret cum eis & in conuictu, & in sacramento. Neque posset veritas huius difficultatis euidentius demonstrari quam illo Saluatoris: Vos mundi estis, sed non omnes: sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum. Propterea dixit: Sed non omnes, Ioannis decimotertio. Videa Apostolos mansisse mundos, non obstante quod inter eos esset immundissimus ille traditor Iudas, vnus de numero Apostolorum. Vt autem finiam, dicitur insuper Ecclesia sancta ea ratione, quia continet in se omnia instrumenta, omniáque media sanctificationi hominum deputata à Christo: videlicet, verbum Dei, sacramenta & hierarchiam cum disciplina iustitiæ seruandæ. Quod plus est, continet in se totum thesaurum meritorum Christi. Nam tradidit Christus semetipsum pro Ecclesia, Ephes. 5. Quapropter vel hac etiam ratione sancta dici potest, quia sanctificat ministerialiter per hæc quæ à Christo accepit, quomodo medicina dicitur sana, quia sanat. Adeò vt non possit inueniri salus animarum, nisi in Ecclesia sancta. Sicut olim tempore diluuij nemo saluari potuit extra arcam, quæ typum gessit Ecclesiæ sanctæ. Denique sancta dicitur, quia Deo consecrata sanguine Christi. Iusta illud: Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te in iustitia & iudicio: eo modo quo templa dicuntur sancta, quia Deo consecrata. Nunc pergamus ad quartam proprietatem.

Ecclesia dicitur sãcta, quia cõtinet in se omnia sanctificationis media.

Ecclesia dicitur sãcta, quia sanctificat.

1. Pet. 4.

De quarta proprietate Ecclesiæ Dei qua dicitur Apostolica.

CAPVT VII.

MAGI. SYMBOLVM quidẽ Apostolorum non meminit huius quartæ proprietatis qua Ecclesia dicitur Apostolica, verùm Symbolum Missæ partim editum in Concilio Constantinopolitano ponit inter alias etiam hanc proprietatem dicens: Et vnam, sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. D. Vocẽ hanc, Apostolica, credo interpretari, pertinens ad Apostolos. Apostolos verò dici missos siue legatos cum potestate agendi, quod in mandatis acceperunt. M. Recte, dicitúrque Ecclesia eam ob causam Apostolica, quia ab Apostolis fundata, adhuc retinet sibi, non quidem furtiuè, aut

Quare Ecclesia dicatur Apostolica.

aut per rapinam, sed legitima successione, eam auctoritatem, eam iurisdictionem, eam denique functionem, quam Christus tradidit Collegio Apostolorum, quámque & habuit Ecclesia sub Apostolis constituta. Eóque modo, & ordine, quo tunc temporis habuit, etiam nunc habet. D. Profectò hoc si demonstrari potest, meritò Apostolica dici debet. M. Ad Ephesios quarto sic habes: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Primæ vero ad Corinthios 12. sic: Et quosdam quidem posuit in Ecclesia: primo Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, & cætera. Vno loco habetur, dedit: quia potestates, & functiones Ecclesiasticas non habemus nisi donatione Dei per Christum. Alio loco habetur, posuit in Ecclesia, hoc est, ordinauit & constituit, vt sint in Ecclesia quamdiu ipsa durabit. Quemadmodum Rex ædificata sibi ciuitate, si ponat in ea dignitatem senatoriam & prætoriam, nequaquam vult illas vitales esse, ad vitam vnius vel alterius tunc possidentis, sed perennes: vt quamdiu existat ciuitas, tamdiu maneant in ea ciusmodi dignitates. Ex verbis autem Apostoli ad Ephe. fit euidens quod dicimus. Non enim posuit Deus prædictas facultates in Ecclesia, ad vtilitatem illorum qui tum temporis illis fungebantur, sed ad consummationem, inquit Paulus, sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Quæ tria videlicet ad consummationem sanctorum, deinde in opus ministerij, tertiò in ædificationem Ecclesiæ diligenter notanda sunt. Ideo enim posuit illas in Ecclesia, vt per eas numerus sanctorum compleatur: ministerium insuper, hoc est, dispensatio mysteriorum Dei indesinenter fiat, ac tertiò perenniter ædificetur corpus Christi, quod est Ecclesia. Addit præterea: Donec occurramus omnes (scilicet saluandi) in vnitatem fidei & agnitionis, quod plus est, in virum perfectum. Ergo neutiquã expirauit functio Apostolica cum ipsis Apostolis, aut potestas euangelizandi, pascendi, docendi, cum ipsis qui tum temporis erant euãgelistæ, pastores, & doctores. Quia necdum ne nunc quidem sanctorum consummatus est numerus, necdum cessat ministerium, nondum etiam ædificatio corporis Christi complera est. Nondum omnes saluandi occurrerunt in vnitatem fidei, neque ad agnitionem veritatis peruenerunt. Vnus est enim media-

Aptum 6. mile.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tor Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non tãtum pro illis qui tum temporis viuebant, sed pro omnibus, 1. ad Timoth. 2. Pro quo testificatum & hoc modo demonstrari, quia Apostoli facultates quas acceperunt à Christo, easdẽ & ipsi transfuderunt in alios Paulus in Timotheum, & Titum, Dans illis non solùm potestatem, sed & mandatum transfundendi easdem vlterius in alios. Nam scribit ad Titum hoc modo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Tu constituas siue disponas presbyteros per ciuitates circumiacentes, eodem modo sicut ego disposui tibi, per impositionem manuum presbyterij. Depingens ei, sicut & Timotheo eas qualitates, quibus deberent pollere ij, quos constituerent per ciuitates Episcopos, presbyteros, ac Diaconos. Si quis sine crimine, vnius vxoris vir, &c. Habes præterea Actuum 1. quòd sub Apostolis Episcopatus Iudæ trãsfusus est in Mathiam, Petro probante, quòd id deberet fieri, per verbum Psalmistæ dicentis: Et Episcopatum eius accipiat alter. Ipsum dico Episcopatum Iudæ accipiat alter succedens in functionem eius. Non fuit vnquam in Ecclesia nouus aut alius Episcopatus sed quem acceperunt Apostoli à Christo idem ab Apostolis transfusus est in alios ac alios perpetua quadam successione, vsque ad eos quos nunc habet Ecclesia Episcopos & sacerdotes. Prorsus idem dicendum de Ecclesiastica iurisdictione & auctoritate finiendi controuersias circa fidem & mores, arguendi, corrigendi, excommunicandi. Nam vt has facultates acceperunt Apostoli à Christo, cui omne iudicium dederat Pater, constituens omnia in manu eius: Ita & ipsi Apostoli eas transfuderunt in alios, addentes instructionem bene vtendi eisdem facultatibus. Ad Titum fuit, etiã motheum sic scribit Paulus: Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Tu Timothee nunc constitutus in sede iurisdictionis Episcopalis, caue recipias accusationem, &c. Peccantes autem coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. In priori verò capite inquit: Præcipe hæc: Nemo adolescentiam tuam contemnat. Ad Titum autem sic scribit: Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat. Ista indubiè non sunt nisi habentis potestatem, & iurisdictionem præcipiendi, & arguendi, cum omni imperio. Sed de his dicemus fusius, lib. 3. in materia quarti mandati, de honorandis parentibus. Quod autem excommunicatio qua nunc vtitur Ecclesia, velut Apostolica pollens auctoritate, sit eadem cum excommunicatione qua vtebantur Apostoli, clare patet ex formulis excommunicandi præscriptis Ecclesiæ, tum à Domino, tum ab Apostolis. Nũc excommunicat Ecclesia eos qui scandalo sunt, non vni tantùm, aut alteri personæ, sed ipsi Ecclesiæ, id est communitati Christi fidelium, hoc autem vt faceret, legem accepit à Christo dicente: Si scandalizat te oculus tuus, manus tua, pes tuus, erue, abscinde, proiice abs te, Matth. 15. loquens ad Ecclesiam credentium. Erue, inquit, extra communitatem tuam: Abscinde à corpore tuo: Proiice foras. Nunc excommunicat schismaticos, & seditiosos homines, qui nolunt monentem Ecclesiam audire. Hoc autem vt fieret, legem tulit Christus statuens: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen amen dico vobis, quodcunque alligaueritis super terram, erit alligatum & in cælis. Ecce potestatem adiungit faciendi, quod vt fieret, per legem præcepit, Matth. 18. Nunc excommunicatione segregat hæreticum hominem, non solùm à participatione eorum, quæ sacra sunt, verùm etiam à consuetudine in ciuilibus. Quod sanè vt sic facerent formam præscripserunt sibi Apostoli. Paulus ad Galat. 1. Si quis euangelizauerit vobis præter id quod euangelizatum est, anathema sit. Iterum ad Titum 3. Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita: adeò vt non recipiat eum quis in domum suam, nec ave illi dixeritis, 2. ad Thessalonicens. 3. & 2. epist. Ioan. Audet insuper nunc Ecclesia, & excommunicat eos qui fœdis & prauis sceleribus ipsam quasi despicabilem faciunt, tradendo tales Sathanæ: nam omnis excommunicatio est quædam traditio Sathanæ. Hoc autem vt faceret audenter, reliquit ei Apostolus manifestum exemplum, tradendo visibiliter Sathanæ ad interim carnis, primò incestuosum illum Corinthium, 1. ad Corinth. 5. deinde blasphemos illos Alexandrum & Hymenæum, 1. ad Timot. 1. Adeóque constanter retinuit hanc disciplinam Ecclesia, vt nulla vnquam tyrannorum vi, nullo impetu furentis populi, sibi eripi eam sit passa: Paratior semper vitam perdere quàm hanc potestatem. Quoniam

Alia via probãdi Ecclesiam esse Apostolicam.

Psal. 108.

Idẽ Episcopatus qui fuit in Ecclesia tempo ribus Apostolorum & nunc est in Ecclesia.

Eadem potestas iurisdictionis quæ temporibus Apostolorũ fuit, etiã nunc est in Ecclesia.

1. Tim. 5.

1. Tim. 4.

ad Tit. 2.

Eadẽ nunc potestas excommunicãdi in ecclesia quæ fuit olim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam sine ea ne vita quidem corporis Ecclesiæ, aut vlla forma religionis constare posset. Argumenta sume à naturalibus. Nisi minuas sanguinem noxium phlebotomia. Iterum nisi tempestiue reseces membrum igni pestifero infectum, perdis totum. Et ab ouili nisi submoueas ouem morbidam, perdis integrum gregem. Hinc Cyprianus Martyr rectissimè dixisse legitur, quod excommunicatio sit custos fidei, rationaculum spei, index itineris salutaris, fomes virtutum, & omnis corruptelæ repurgatio, quam qui dimiserit instabili cursu errare necesse est, & huc atq; illuc impulsu, variis dissidentium malorum tempestatibus dissipabitur, & quasi extorto de manibus Cœciliorum gubernaculo, nouem Ecclesiasticæ salutis illidet in scopulos. Hæc ille. *D.* Et bene ac conformiter scripturis, quantùm ex præmissis intelligo. *M.* Non alia, sed prorsus eadem potestas iurisdictionis, quæ nùc est in Ecclesia, etiam olim fuit temporibus Apostolorũ. Neque aliud sacerdotium in nobis, aliud in illis, aut alius nunc Episcopatus, alius olim: sed idem Episcopatus qui olim in Apostolis, nunc est in præsulibus Ecclesiarum nostrarum. Et sic de singulis aliis functionibus, & potestatibus Ecclesiasticis. Itaque merito Ecclesia est, dicitúrque Apostolica, habens eandem auctoritatem finiendi controuersias, & dubia circa scripturam seu regulam fidei, quam habuerunt olim Apostoli: adeò vt Apostolus audeat dicere, quòd Ecclesia sit columna, & firmamentum veritatis. Et Christus: Si Ecclesiam non audierit, scilicet in decretis suis circa credenda, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. De hoc satis. At nunc dicamus vlterius de quinta proprietate.

Sentẽtia Cypriani de excommunicatione.

Alia ratio quare Ecclesia Dei vera Apostolica dicitur.

De quinta proprietate Ecclesiæ qua dicitur in ea esse sanctorum communio.

CAP. VIII.

MAGI. QVINTA proprietas Ecclesiæ est, quòd in ipsa sit sanctorum communio. *D.* Purabam ego hanc clausulam facere articulum per se. *M.* Sic sentiunt multi, nec argui possunt mali iudicij. Rectiùs tamen iungitur præcedenti articulo, vt explicet nobis quintam Ecclesiæ proprietatem. *D.* At qualis est ista communio, & quorum sanctorum communio? *M.* Est quædam communio rerum temporalium, de qua habes Act. 2. & 4. Omnes qui credebant erant pariter, & habebant omnia communia. Est communio membrorum vnius corporis, quam prolixè explicat Apostolus 1. ad Cor. 12. Est præterea cõmunio sanctorum ad quam videtur respexisse Psalm. dicens: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua, Psalm. 118. Est denique communio impiorum, de qua iterum Psalmista. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non steterit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Alibi: Non veniat anima mea in consilium eorum. In articulo autem vox, sanctorum, referri potest, vel ad personas Deo deuotas, vel ad res sanctas, quales sunt pretiosa illa dona Dei, quibus efficimur consortes diuinæ naturæ, sanguis iusper redemptionis Christi, mysteria seu sacramenta fidei, verbum Dei, promissa Euangelica, merita iustorum, deinde & templa, sacerdotia, sacrificia, ministrantium stipendia, & id genus alia Deo sacra. Si referatur ad res sanctas, tunc quidem eo modo est sanctorum communio in Ecclesia, quomodo erat communio rerum temporalium, olim inter Apostolos & Apostolicos viros, post acceptum Spiritum sanctum, nunc verò inter monasticas personas. Nam sicut illis omnia erant communia, nec quisquam aliquid eorum quæ possidebat, suum esse dicebat, neque quisquam inter illos egens erat, diuidebatur enim singulis prout cuique opus erat: sic in Ecclesia omnia sancta Dei quæ ad salutem animarum cælitus donata habemus, prorsus omnibus sunt communia: nec quisquam credentium de illis dicere debet, aliquid suum solius esse, sed vniuersa esse omnium, adeóque communia, ac communicanda cunctis, vt nullus inter Christianos, nisi prorsus velit, egens spiritualium bonorum esse possit. Non enim personarum acceptio est apud Deum, sed vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, dicens: Aperi os tuum & implebo illud: Hanc autem communionem pulcherrimè explicat Apostolus, Ephes. 4. dicens: Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, addens pro ratione, vnum corpus, in quo scilicet participamus omnes, alij velut membra homogenia, alij tanquam membra heterogenia: vnus spiritus, viuificans & sanctificans suis chrismatibus vniuersos, diuidendo singulis prout vult, vna fides, per quam habemus

Multiplex est cõmunio, verũ & per sonarum.

Psal. 1.

Sanctorũ in articulo vel ad res vel ad personas referri pẽt.

Quis sensus articuli, si sanctorũ referatur ad res.

omnes

omnes accessum in gratiam istam in qua stamus & gloriamur. Sicut vocati estis, omnes, in vna spe vocationis vestræ, ad bona superna. Non enim aliud sperant diuites, aliud pauperes, aut aliud principes, aliud plebei, vnum baptisma, ne quis glorietur aduersus alterum propter diuersitatem baptizantium vt fecerunt Corinthij, primo Corint. primo, vnus Deus, & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Sic vna Eucharistia porrigitur cunctis, quia tantùm accipit vnus quantum mille, tantum iste, quantum illi. Vna eadémque Absolutio impenditur omnibus pœnitentibus, vnum Euangelium prædicatur coram omnibus, vna Confirmatio, vna Vnctio extrema datur singulis. Denique per ministerium Ecclesiæ, eisdem gratis saluantur vniuersi quotquot saluantur, absque omni distinctione substantiæ rei quæ datur. Tametsi aliquādo in modo tradendi posset esse quædam diuersitas solemnitatum, idque ex caussa. Verùm vt olim in communione temporalium nō rapiebat quisque sibi de communibus, quod & quantum volebat, sed diuidebatur singulis prout cuique opus erat, in hoc constitutis præpositis, seu diaconibus, sicut habetur Actu. 6. cundo, quarto, & sexto: Sic non debet quisque sibi rapere de bonis communibus Ecclesiæ, quod & quantum vult, sed illa dispensanda sunt singulis prout cuique opus, & quantū conuenit in ædificationē Ecclesię, constitutis in hoc ministris, & dispensatoribus, prout habes 1. ad Corint. 4. dicente Apostolo: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Et alibi: Dei ministri sumus, Dei adiutores sumus, fungentes legatione pro Christo in terris. D. Addit, si bene memini Apostolus, dicens: Hic iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. M. Hoc addit. Est autem fidelis dispensator, qui non quod suum est quærit, sed quod Iesu Christi committentis, quódque cedit in ædificationem Ecclesiæ, in cuius gratiam sibi omnia commissa sunt. Etenim qui dispensando bona domini sui, aut se spectat, aut aurem quærit popularem, seu iudicium hominum, is ferè iniquus est dispensator. Hinc Apostolus: Mihi autem pro minimo est, si à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque meipsum iudico. Aequus dispensator semper præ oculis habet instructionem committētis. At Christus committens ministerium, mandat hoc modo: Nolite sanctum dare

Communia nō debēt rapi, sed dispēsari prout cuique opus est.

Quis sit fidelis dispensator bonorū cōmunium.

dare canibus, Neque margaritas mittatis ante porcos, superaddit Apostolus dicens: Manus citò nemini imposueris, neque cōmunicaueris alienis peccatis. Rursum: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes, sic enim præcepit nobis Dominus. Ecce sancta Dei, licet communia sint omnibus, non tamen passim, neque omnibus communicanda sunt, sed prout cuique opus est, & conuenit iuxta instructionem committentis. Similiter dicendum est de Sacramentis, Ordinis, & Matrimonij, de potestate Episcopali, & potestate Euangelizandi, quæ sunt res sanctæ, in communem vtilitatem Ecclesiæ constitutæ à Deo. Non tamen passim, neque omnibus dispensantur. Papa enim primus & supremus dispensator mysteriorum Dei sacerdotium non impendit coniugatis, neque nuptias permittit Sacerdotibus. Quia instructio committentis sic habet: Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotiis, 2. ad Tim. 2. Iterum: Qui cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est, 1. ad Corint. 7. Neque functionem Apostolicam committit mulieri aut rerum diuinarum imperito. Quoniam Petrus surrogaturus vnum in locum Iudæ proditoris, dixit: Oportet ex his viris qui nobiscum sunt congregari in omni tempore quo intrauit, & exiuit nobiscum, vnum testem nobiscum fieri, in locum scilicet Iudæ. Nota verba, quod dicit, Oportet: secundò, ex his viris, & hoc in præsentia Mariæ, & aliarum mulierum sanctarum: tertiò, qui nobiscum sunt omni tempore, &c. Est ergo necesse vt non fungatur ministerio Episcopali in Ecclesia nisi is qui vir est, & vir peritus eorum quæ egit & docuit Christus. Quoniam nec Christus commisit omnibus viris functiones Apostolicas, sed ex multis discipulis elegit sibi duodecim, quos & Apostolos vocauit. Verùm de his in Sacramento Ordinis dicemus latiùs. Sic potestas Euangelizandi non cōmittitur mulieribus, quia Apostolus dicit: Mulierem in Ecclesia loqui non permitto. Non enim vir seductus est, sed mulier. Ex his facilè intelligis, quomodo sit in Ecclesia sanctorum communio, si vox sanctorum referatur ad res sanctas. Si verò referatur ad personas Deo deuotas, tunc cōmunio sanctorum eo modo intelligenda est, quomodo sit communio membrorum in vno corpore, quam communionem pulcherrimè

Ad Tim. 5.

Sancta Dei non passim aut omnibus cōmunicanda sunt.

Quis sit sensus articuli, si vox sanctorum referatur ad personas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pulcherrimè explicat Apostolus 1.ad Corinth. 12. Quod enim quærit membrum vnum non sibi, sed omnibus quærit, quod facit, omnibus facit, quod valet, omnibus valet, quod patitur omnium incommodo patitur. Quia in idipsum pro inuicem solicita sunt sibi membra. Sic sancti velut membra vnius corporis quod est Ecclesia in idipsum pro inuicem solicita sunt. Dum orant, omnibus orant dicentes: Panem nostrum, non meum, da nobis hodie, non mihi dimitte nobis debita nostra, non mihi debita mea, &c. Dum laborant in via virtutum, omnibus laborant, non quæ sua sunt quærentes, sed quæ Iesu Christi, & quæ multorum, persuasi quòd seipsos omnibus debeant, secundum quod Paulus dicit, Græcis, & Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum, ad Romanos 1. Omnium insuper incommoda velut sua ita sibi cordi habent. Quis infirmatur, inquit Paulus, & ego nõ infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? In hoc præscribens regulam hanc: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Hanc fili, sanctorum hominum communionem, qua se totos omnibus impendunt, animaduertens Psalmista dixit constanter in fiducia cordis sui: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Porrò quàm sit exoptanda ista sanctorum communio, seu participatio, etiam iis qui aliqui longè sunt à Deo, patet euidenter ex eo, quod scriptum est. Genesis 18. Si inuenero Sodomis, inquit Dominus, quinquaginta iustos in medio ciuitatis, dimittam omni loco propter eos. Respondens autem Abraham ait: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis, & cinis. Quid si minus quinquaginta iustis, quinque ibi fuerint? Et ait Dominus: Non delebo locum, si inuenero ibi quadraginta quinque iustos. Descendit verò Abraham interrogando ad decem vsque. Et ait Dominus: Propter decem non delebo locum, sed parcam vniuersis malis & sceleratis Sodomitis & circumiacentibus locis, propter decem bonos repertos inter eos. Ecce non solùm prodest bonis habere communionem cum sanctis, sed & sceleratis. Quod plus est, contingit malis nunc tutela à plagis, nunc benedictio in bonis suis temporalibus ex conuictu, & societate sanctorum. Nonne Dominus benedixit domui Laban propter præsentiam Iacob? Et domui Putipharis Aegyptij propter

2. Cor. 11.

Psal. 118.

Quàm sit sanctorũ cõmunio exoptãda etiã impijs.

propter conuictum Ioseph? Ad Moysen insuper orãtem pro populo Israelitico nonne dicit? Dimitte me vt iracatur furor meus contra eos, & deleam eos? quasi Moyse viro sancto orante pro populo, cui associatus erat, non potuisset iracti furor Domini contra eundem populum? D. Deus bone, si tantum valet apud Deum communicatio sanctorum, imò solus conuictus & societas iustorum hominum, profecto iungam me deinceps sanctis Dei hominibus, & corpore, & affectu, & morum similitudine, quantum potero. M. Hoc fac, & tutissimum animæ tuæ inuenies præsidium. Res magna est & efficacissima in Ecclesia Dei sanctorum communio, sine qua nec consistere quidem posset Ecclesia, sicut & corpus constructũ subsistere nequit, sine membrorũ officiorúmque communione. Verùm quemadmodum in officio membrorum aliter participat membrum viuum, aliter membrum aridum, Sic longe fructuosiùs participant in meritis aliorum sanctorum, pie viuentes eodem spiritu quo illi, quàm mali virtute vacui. Pius itaque esto, & indubie particeps eris omnium quæ sanctorum sunt in Ecclesia Dei, omnium quæ sunt capitis Christi, omniúmque quæ superaddunt alia Deo deuota membra eius. Iuxta illud Apostoli: Gaudeo in passionibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia ad Colossen. 1.

Aliter sũt participes sanctorũ iusti, aliter iusti.

An hoc nostro seculo Ecclesia hæreticorum haberi ac credi poterit vera Christi Ecclesia.

CAPVT IX.

TRACTIO Lutherana cõtendit se esse Ecclesiam Christi, nõsque respuit vt extorres & transfugas ad Ecclesiam Sathanæ. Contrà nos qui sequimur antiquam colẽdi formam, gloriamur nos fouere in gremio illius Ecclesiæ, quæ est præelecta Christi sponsa. Instant illi, refellimus nos, fitque pugna acris, & secundum speciẽ quasi dubia, hoc nostro tempore. D. Et quis dirimet nobis litem? M. Definitio à propriis sumpta, quia nũquam fallit ea quæ sumitur ex proprietatibus rei notitia. Itaque neque verius neque certius cognosci potest, quæ sit hoc nostro seculo Dei ac Christi Ecclesia, quàm ex proprietatibus quas ipsi tribuit sacrosancta scriptura, quas Paulo antè demonstrauimus. In quocũque igitur

Contẽtio inter Lutheranos & Catholicos de Ecclesia Christi.

Medium cognoscẽdique sit hoc nostro seculo Ecclesia Christi.

Ecclesia populi sectarij Germaniæ nō potest esse Christi Ecclesia.

populo credentium inueneris dictarum proprietatum collectionem, illum habe, illumque asserere veram Christi esse Ecclesiam: in quacūque verò natione, gente aut secta hominum non inueneris dictas proprietates, illam iudica adulterinam, sperne insuper ac fuge tanquam malignantium Ecclesiam, Christo Domino prorsus aduersariam. Exempli gratia: Ecclesia nunc collecta in populo sectario Germaniæ per Lutherū, Zuinglium, Bucerum, Caluinum, & id genus alios, nullo modo est aut dici potest Dei ac Christi Ecclesia. *D.* Hoc tamē constanter asserunt. *M.* Sed fabè. Quandoquidem in illa,

Ecclesia Sectariorū nō est vna.

ne vna quidem reperitur dictarum proprietatum. Vt autem à prima incipiam. Neque vna est, & indiuisa in se. Nec item vna, ac eadem cum antecedētibus Ecclesiis, extendens genealogiam suam vsque in matricem Ecclesiam sub Christo collectam. Non quidem vna in se. Quoniam tempore viuentis adhuc Lutheri inuenitur multifariam diuisa in sexcētas, credo, formas & sectas: nempe Lutheranam, Zuinglianam, Menonisticam, Dauidisticam, Georgisticam, Adamiticam, necnon & Dæmoniacam, eorum qui decies in die adorant Diabolum. Quàtum tamen nulla conspirat cum alia, neque in doctrina fidei, neque in Symbolis seu Sacramētis religionis. Alij nullam recipiūt scripturam, vt Dauidistæ, & Dæmoniaci: Alij semiplenam vt Lutherani, & Anabaptistæ, reiicientes à Canone libros Machabæorum, eò quòd in illis probentur suffragia viuorum pro defunctis, opitulationes item sanctorum in cælis pro viuentibus super terram, epistolam quoque Iacobi propter commendationem bonorum operum. Alij nullum sensum scripturarū admittunt nisi mysticum, ac spiritualem vt Georgistæ. Rursum alij nolunt nisi duo esse Sacramenta, Baptismū scilicet & cœnam Domini, & illa longè diuersa faciunt ab his quæ tradita fuerunt ab initio, vt Protestantes. Alij nō admittunt pædobaptismum, id est, baptismū infantum, vt Memnonistæ. Alij detrahunt sanctis inuocationem, & cultum, interim permittentes eis cælum, vt plurimi Protestantiū nam multi inter eos, ne cælum quidem eis permittunt, sed inter dormientes collocatos volunt, vsque ad extremum iudicium. Alij tollunt purgatorium. Alij ne infernum quidem, aut cælum concedunt, opinantes nihil esse exspectandum post mortem, sed animam simul interire cū corpore, vt Dæmoniaci. Alij nihil discriminis ponunt inter rudenda

denda & honestiora membra corporis, omnia omnium oculis nudāres, vt Adamitæ. Alij plus æquo tribuentes matrimonio, etiam incestuosa venerantur connubia sacerdotum, monialium, affinium quoque, vt Protestantes. Alij omnem fœminā omni viro communem esse volunt, vt Dauidistæ. Alij Deum adorant non tamen Christum filium Mariæ, vt multi in Anglia. Alij neque Deum, neque Christum adorant, sed Diabolum, vt Dæmoniaci, colentes instantius pro virtute quidquid magis placere putant Dæmonio. Neque omnino non potuit de se non generare varias seditiones in populo hæc tanta varietas sectarum. Primùm quidem cœpit vilipendi auctoritas maiorum, & traditio Patrum: mox ventum est ad audaciam temere opinandi quidquis circa fidem: ex opinionibus verò ad hæreses, ex hæresibus denique ad arma: & cœptū est iam non tam linguis, aut calamo certari, quàm robore brachiorū, hastis, gladiis, bombardis: nonnunquam per insidias, aliquando aperto Marte: adeò vt ab anno decimooctauo vsque nūc perierint seditiosè ac tumultuariè propter sectas, longè plures quàm sexcenta millia Germanorum. Nolo mihi credas, sed fidem adhibe fidis rerum nostri temporis historiis, maximè illi quā scripsit illustris doctor Ioannes Cochleus de actis & scriptis Lutheri ab anno decimooctauo, supra millesimum quingentesimum, vsque ad annum quadragesimum sextum. Crede insuper viuis harum tragœdiarum exemplis quæ ipsi nostris inspeximus oculis. Quòd fuit hæresis dum inciperet Lutherus, hoc posteà factum est audacia prædandi, miscendique omnia luxuriis, dissidiis, direptionibus, sanguine. Et in hac tanta varietate sectarum tantisque seditionum dissidiis, *Ad Eph. 1.* vbi precor illud Apostoli? vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & Pater omnium? Vbi & illud, Idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in vno sensu & vna sententia? cùm sit inue- *Ecclesia pro testantiū nō est eadem nō precedentibus Ecclesiis* nire inter eos tot hæresiarchas, quot præclara ingenia: tot sectas, quot oppida, imò plures, quia vnum oppidum Emdense, vti fama est, claudit intra portas suas plures septem numero sectas. Quòd autem factio Sectariorum huius temporis nō, quaquam vna sit eam Ecclesiis antecedentibus ex eo conuincitur, quia non recipit cōfessionē peccatorū qua homo homini cōfitetur peccata sua, quā Christus tradidit, Ioan. 20. Ioan.

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem Baptista velut incœpit tanquam præcursor Domini, Matt.3. Ecclesia verò sub Apostolis vsurpauit, Iacob.vlt. Act. 19.& succedentes Ecclesiæ immobiliter retinuerunt vsq; ad tempora nostra. Iterum ex eo, quia tẽporibus Christi & Apostolorum thema totius prædicationis Euangelicæ erat: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Et dignos facite fructus pœnitentiæ. At sectarij nostri temporis ne nomen quidẽ ferunt pœnitentiæ, mutantes vocem, pœnitentia, in resipiscentiam, rem quoq; in id quod est de cætero non facere. Tertiò ex eo, quia Christus caput Ecclesiæ tam vita quã verbo docuit virginitatẽ præferendã coniugio. Quod idem testari sunt exemplo, Præcursor Domini, & Mater eius virgo Maria. Idémque docuit Apostolus bonis rationibus, 1. ad Corin.7. extendens hoc ipsum ad cælibatum & viduitatẽ: quam denique eandem doctrinam firmiter retinuerũt succedentes Ecclesiæ, vti constat ex fidis historiis, in infinitis pene locis quæ maluerũt interimi quàm virginitatem matrimonio cõmutare. At nunc temporis sectariorum alij æquant virginitatẽ matrimonio, alij prohibitam esse contendunt illo verbo scripturæ: Crescite, & multiplicamini, alij in lupanar meretricum conuertunt, docentes promiscuum vsum Veneris bestiarum more. Sic sacrificium altaris, institutum à Domino, religiosè insuper custoditum per omnem antecedentem Ecclesiam prorsus cõmutant, alij in cœnam Dominicam, alij in nudum signum rememoratiuũ passionis Domini: multi autem penitus abiiciũt, pedibúsq; conculcant. Similia schismata istorum sectariorũ à præcedentibus Ecclesiis pene infinita tibi demõstrari possunt, per quæ fit luce clariùs: Primò eorũ Ecclesiam non esse eandem cum antecedentibus Ecclesiis. Secundò indesinenter illos peccare contra mandatũ Apostoli præcipientis hoc modo. State & tenete traditiones quas accepistis. Iterum: Si quis euãgelizauerit præter id quod euãgelizatum est, anathema sit. *D.* Nunc quantũ ad alias proprietates Ecclesiæ Dei quibus dicitur Catholica & Apostolica, an conueniãt sectariorũ nostri tẽporis Ecclesiæ? *M.* Nullo modo. Illa enim tantũmodo angularis est atq; tẽpora præcedit. Non quidem nascens ex præcedentibus, vti partim cõstat ex præmissis, partim verò ex mox dicendis audies, sed surgens per malitiã in nouissimis diebus, de quibus diebus loquitur Apost. 1. ad Timotheum 4. 2. ad Tim. 3. Iud. 1. docentes quod in illis

Matt. 3. 4. Marc. 1. Luc. 3.

Ecclesia Sectariorũ nõ conueniunt voces istæ Catholica et Apostolica

in illis diebus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorũ. Necdum etiã exiuit angulum orbis Christiani nouissimũ, qui est versus Aquilonem, à quo panditur omne malum. Plus dico, necdum recepta est ne à media quidem parte Germaniæ. Qua igitur ratione posset catholica dici, id est, versans circa totũ tempus, in quo Christus prædicatur, & omnem locum vbi colitur? *D.* Nõnne & hic inter nostrates? Itẽ in Francia, & Italia sunt sectatores nouarum doctrinarũ? *M.* Sunt quidẽ, sed vnus ac alter, & furtim, nõ in manifesto, neque impune, quod non est magni æstimandũ, quãdiu Respublicæ manẽt integræ, studiosè exequentes, id quod orabat Apostolus Romanos, dicens: Rogo autẽ vos, fratres, vt obseruetis eos qui dissensionẽ, & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis: huiusmodi enim Christo Iesu non seruiunt. Illud quoque: Denunciamus vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, hoc est, præter ordinem & legẽ, in licentia agẽdi quibus, quam mali vocant libertatẽ Euangelicam, & non secundũ traditionem quã accepistis à nobis. Et illud Saluatoris: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Ecclesia sancta, olim sub Christo, erat quidẽ pusillus grex, conclusus finibus populi Israëlitici, dicente Domino ad Apostolos: In fines Gentiũ ne abieritis: sed mox post datum Spiritum sanctum, fœcunditate mirabili, creuit intra 30. annos in vniuersum mundum vsque ad vltimum terræ, vt Catholica esset Domino cooperante, & sermonem confirmante sequẽtibus signis. Protestantium verò Ecclesia habẽs nunc triginta annos ætatis suæ, necdum fines Germaniæ egressa est, necdũ vllis signis nouitatem doctrinæ suæ probare potuit, imò vix nata cadere cœpit. Nequaquam igitur est dicẽda Catholica. Sed neq; Apostolica appellari potest. Quia nihil possidet eorum quæ Christus posuit in Ecclesia Apostolorum, neq; præsidentiã, neque sacerdotiũ, neque iurisdictionem: Non verbum Dei, non debitam ministerij distributionem: sed quoslibet volunt esse Euangelistas, pastores, & doctores. Cùm Christus dederit quosdam quidem esse Euangelistas, pastores, & doctores, non omnes, 1. ad Corinth. 13. ad Ephesios 4. Et sicut sacrificium altaris, ita & sacerdotium contemnunt, tantum abest vt successione legitima reci-

Rom. 2. Marc. vlti.

Ecclesia Sectariorũ nõ est Apostolica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perent ab iis qui priùs acceperunt à Christo. Porrò auctoritatem iurisdictionis prorsus nullam admittunt, asserentes Ecclesiasticos non posse habere nisi potestatem docendi ministrandique Sacramenta. *D.* Habent tamen verbum Dei, nam vbique se Euangelicos vocant ab Euangelio Christi, quod indesinenter, & studio pertractant infatigabili. *M.* Habeat quidem scripturam verbi Dei: verbum autem Dei minimè. Quia in scripturis non verbum Dei, sed suum, suique sensus docent verbum, prout suprà abunde declarauimus. *D.* Memini. *M.* Illinc pete: quia quod semel accepisti, sæpius ruminandum venit.

Quòd Ecclesia Romana cum appendicibus quaqua versus per orbem dispersis, sit ipsa Catholica, & Apostolica Dei Ecclesia.

CAPVT X.

DISCI. ITa satis verisimile ex his quæ dicta sunt capite superiori, apud Sectarios non esse Ecclesiam Dei. *M.* Verisimile dicis? quin potiùs illud certo certius est, ex demonstrationibus iam factis. *D.* Et ego certissimũ habeo. Cæterùm quis populus, aut quæ nunc temporis natio facit Ecclesiam Dei? *M.* Vniuersitas rectè credentium per orbem dispersa, cuius & nos pars sumus. Siue omnes Christifideles in quocunque fuerint loco, vnius spiritus glutino, vniusque obedientiæ vinculo coeuntes in illam traditionem, eáque Sacramenta, quæ per successionem ab antecedentibus Ecclesiis accepta sunt, sub hierarchia Romanæ cathedræ vnam faciunt, vna sunt, & dicuntur Ecclesia Catholica. Nec quæritẽda est ista Ecclesia in populo vnius, aut alterius prouinciæ sed per omnem mundum an regno Romano, & vniuersis aliis regnis, prouinciis, insulis, nationibus quantumlibet distantibus, in quibus retinentur traditiones, per successionem acceptæ, sub præsidentia vnius vniuersalis pastoris, qui vt Christi vicarius, ita & Petri est successor in terris: qualis pastor & Petri successor est Romanus Pontifex. Nam alij Pontifices etsi vicarij Christi sunt, pro ipso fungentes legatione super terram, sicut olim fecerunt Paulus, aliique Apostoli: Nemo tamen illorum successor est Petri, qui præ aliis Apostolis plenitudinem acceperat potestatis à Christo dicente: Tibi dabo claues regni cælorum

rũ, pasce agnos meos: pasce oues meas: & inter omnes meos Apostolos tu vnus me sequere, præsidendo vniuersis sicut & ego hucusque præsedi, vt sit omnium pastor vnus, à cuius regimine pendeat vnitas totius Ecclesiæ. In hac, dico, vniuersitate credentium & in nulla alia inuenimus dictas proprietates Ecclesiæ Dei. Quoniam quidem ipsa vna est in se non habens nisi vnam hierarchiam, vnam vbiq; doctrinam, eademque symbola, seu Sacramenta religionis, sub obedientia vnius Romani Pontificis præsidẽtis omnibus & singulis, vna item cum antecedentibus Ecclesiis, extendens suam genealogiam vsque in eam Ecclesiam, cui Christus personaliter præsidebat.

Probatur vnitas & cõcordia Ecclesiæ nostræ in omnibus suis partib.

D. Cæterum qua ratione ista probantur? *M.* Oculari inspectione, hoc pacto. Quoniam qui lustrat Italiam, Gallias, Hispanias, Siciliam, Vngariam, Austriam, Bauariam, & reliquas partes, ac insulas orbis Christiani necdum corruptas, is suis intuetur oculis, quòd idẽ, & eodẽ modo creditur, eadem præterea & eodem modo tractantur Sacramenta vbique per omnes has regiones, quòdque omnes concorditer exhibent obedientiam Romano Pontifici referentes ad illius iudicium quidquid arduum est, ac difficile. Nec reperitur in dictis regionibus vllum schisma, vlláve dissensio, in his quæ pertinẽt ad substantiam fidei, & sacramentorum, prout inter sectarios, sicut paulò antè declarauimus, Posterius verò, nempe quòd sit vna cum antecedentibus Ecclesiis, probatur hoc modo: Nam quod nunc docemus in Ecclesia per omnem eius dictionem, hoc doctum est ante annos 300. & 400. vti est videre in libris quos ediderunt D. Thomas Aquinas, D. Bonauentura, D. Bernardus, Hugo de sancto Victore, aliique eius temporis scriptores. Hoc idem doctum est annos 800. Vti est videre in libris presbyteri Bedæ, & Greg. Papæ, & aliorum qui ipsis contemporanei fuerunt. Hoc insuper idem doctum est ante annos 1130. quando claruerunt D. Augu. Hieronymus, Chrysostomus, Basilius, Athanasius, Origenes, Cyprianus, vt est videre in libris eorum. Denique idem hoc doctum est, & sub Apostolis, & statim post tempora eorundem, sicuti licet videre in libris noui Testamenti, in libris quoque D. Dionysij Areopagitæ. D. Ignatij qui Apostolos vidit. Tertull. qui & ipse Apostolorum temporibus vicinus fuit. Potest & idem demonstrari in œcumenicis Conciliis Ecclesię diuersis temporibus, ob varias diuersásque hæreses celebratis. Itaque ge-

Probatur Ecclesiæ nostræ vnitas ex præcedentibus Ecclesiis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nealogiam suam extendit per seriem successionis, vsque in matricem Ecclesiam sub Christo collectam, siue doctrinam spectes, siue sacerdotium, & functionem potestatis. Nemo enim in Ecclesia Catholica quæ & Romana dicitur, à qua velut a capite nomen habet vniuersa Ecclesia recte credentium, est sacerdos, nemo Episcopus, nemo Euangelista aut doctor, qui non sit factus talis à Christo, & per Christum, secundum lineam succedentium sibi Episcoporum, sicut nullus est homo in mundo qui non acceperit vitam suam ab Adam, secundum lineam succedentium sibi patrum. Etenim ego ordinatus sum Sacerdos à meo Episcopo, qui ordinatus erat à suo Episcopo, & ille vlterius ab alio Episcopo, sicque ascendendo in Apostolos quos ordinauerat Christus, Luc. 6. transfundens in illos de suo sacerdotio, Matth. 26. Idem dicendum est de Episcopis. Nam nullus nunc est Episcopus, qui non sit consecratus talis ab aliis sic ascendendo ad Apostolos vsque, & Christum Dominum. Idem quoque est videre in potestate prædicandi verbum & absoluendi peccata. Nam sicut Pater misit Christum euangelizare & absoluere: ita Christus misit Apostolos, Marci vltimo, Ioan. 20. Et Apostoli vlterius miserunt alios. Act. 13. & ad Tit. 1. Et Episcopi vlterius dum ordinant Diaconum, dant potestatem annunciandi Euangelium Christi. Dum sacerdotes consecrant, superaddunt potestatem remittendi & retinendi peccata, quam ipsi acceperant ab aliis Episcopis. Qui alij vlterius ab Apostolis, Apostoli verò à Christo, Christus autem à Deo. Eundem denique ordinem successionis licet videre in Romanis Pontificibus. Nam qui nunc residet in cathedra Petri legitima ordinatione successit Paulo III. qui successerat in locum Clementis defuncti: Clemés verò in locum Adriani VI. sic ascendendo ad beatum Petrum qui institutus fuerat à Christo Domino in hoc ordine præsidendi super omnem Ecclesiam, Ioan. vltimo. Petrus verò suggerente Deo constituit hanc primam Ecclesiæ cathedram in vrbe Romana, quæ tunc temporis erat caput mundi, & in eodem loco firmauit eam sanguine martyrij, quod ibidem consummauit. Sicut autem prædicta, sic omnia alia quæ Christus posuit in Ecclesia tempore Apostolorum hucusque permanent in Ecclesia Romana, cum suis appendicibus, per orbem dispersis, quare meritò & Apostolica & Catholica dici debet. Nam de duabus postremis proprietatibus, quibus Ecclesia Dei

Dei dicitur sancta, habens in se sanctorum communionem, breuitatis caussa nihil aliud hic quàm præmissum est, dicendum censeo.

In qua Ecclesia sit permanendum inuiolabili firmitate secundum definitiones Patrum.

CAP. XI.

NVNC, fili, in qua Ecclesia, tu tibi manendum censes. Sectariorúmne an nostra, qui antiquam sequimur traditionem? *D.* Certe in nostra, hoc est, ea cuius Romana cathedra est caput, eo quòd illa legitimè & hæreditario iure successionis possideat vniuersa quæ Christus posuit in Ecclesia temporibus Apostolorum. *M.* Quod equidem vt constantius facias, proferam tibi de hac controuersia iudicium virorum illustrium, qui longè præcesserunt, & nostra & Sectariorum tempora, ne suspicetur quis illos in hanc, aut illam partem plus æquo fuisse propensiores. Docet Tertullianus libro de præscriptionibus hæreticorum, in illa Ecclesia cuiq; manendum esse, quæ & fidei traducem, & semina doctrinæ ab Apostolis accepta, in traditione publica retinet, velut generosa soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Cuius omnis doctrina conspirat cum Ecclesiis matricibus, & originalibus fidei, docendo hoc ipsum quod priores Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo suscepit. Post hunc docet Lactantius lib. 4. diuinarum institutionum, in illa esse permanendum Ecclesia, in qua sunt religio, confessio, pœnitentia, quę peccata & vulnera, quibus subiecta est humana imbecillitas, salubriter curant. Post Lactantium verò tradidit D. Augustinus illam esse Ecclesiam Dei, in eáque permanẽdum, quæ ab ipsis fundatissimis Apostolorum sedibus vsque in hodiernum diem durans, & successẽrium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur. Quo certè argumento conuictus, trãsiit ipsemet Augustinus de secta Manichæorum ad Ecclesiam Catholicam cuius Romanus Pontifex pastor est vniuersalis. Quod idem diligentiùs perpendens S. Hieronymus, sic concludit suam disputationem aduersus Luciferanos. Breuem, inquiens, apertámq; tibi animi mei sententiam proferam in illa esse Ecclesia permanendum, quę ab Apostolis fundata, vsq; ad diem hanc perdurat. Quoniam

M AGI. In qua Ecclesia sit permanendum.

Iudiciũ Tertulliani de Ecclesia Christi.

Iudiciũ Lactãtij de Ecclesia Catholica.

Iudiciũ D. Augustí. de Ecclesia Catholica.

Iudiciũ D. Hieronymi.

Universidad de Deusto Biblioteca

Sententia Cypriani martyris.

quidem illa mater vna est, vt inquit Cyprianus, fœcunditatis successibus copiosa, illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, hæc nos Deo seruat, hæc regno quos generauit assignat. Quisquis, ab hac segregatus alienæ iungitur, à promissis Ecclesiæ segregatur, nec pertinet ad Christi præmia qui iam reliquit Ecclesiam Christi. Alienus est, hostis est, habere iam nō potest Deum Patrem, qui Ecclesiam hāc non habet matrem. Hæc & similia S. Cyprianus in tractatu de simplicitate prælatorum, demonstrans ibidem multis rationibus vnitatem Ecclesiæ, non obstāte numerositate particularium Ecclesiarum, quæ per omnem orbem extenduntur, velut numerosi vnius arboris rami, eò quòd vnitas firmatur in origine. Caput vnū totius Ecclesiæ Christus. Pastor vnus totius Ecclesiæ successor Petri, origo vna succrescens ab Ierusalem vna vnius originis series suæ successio indeficiens, vna mater fœcunditatis incremento copiosa. Sicut Solis radij multi, sed lumen vnum: & rami arboris multi, sed robur vnum tenaci radice firmatum: & fons vnus sed plurimos defe generans in omnem partē riuulos. Hæc de Ecclesia sancta, ac proprietatibus eius. Nunc ad sequentia pergamus.

DE PECCATORVM REMISSIONIBVS, TRACTATVS NONVS.

Quid sit peccatum, & quæ peccatorum incommoda.

CAPVT I.

MAGI. NE POST peccatum in quod proni sumus, & facilè labimur omnes, quemni im illaquearet desperatio, voluerunt Apostoli symbolo communis fidei singulorum mentes erectas esse in spem remissionis obtinendæ, statuentes & hunc articulū fidei: Remissionem peccatorum, subintellige, Credo, vt sit sēnsus: Credo remissionem peccatorum esse. Nec viderunt hic aliud demonstrandum quàm quid sit peccatum, quæ peccatorum incommoda & effectus, & vnde surgat inæqualitas ipsorum, quomodo insuper, & per quæ media, & à quibus fiat peccatorum remissio. *D.* Dicit Cicero peccatum esse quidquid sit contra officium, Quæ & culpa vocatur. *M.* Peccatum, fili, est delictum, erratum, noxa, offensa, crimen, maleficium, prauus actus, animi labes, omne denique cui rectè factum opponitur. Augustinus verò definit: Peccatum esse dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam Dei. Et Ambro. sic definit: Peccatum est præuaricatio legis æternæ, & cælestium inobedientia mādatorum. *D.* Igitur, quæ committimus contra leges humanas secundum Ambro. & August. non sunt peccata, quia non sunt contra legem Dei. *M.* Erras inferendo. Quoniam quidem lex Dei est audire Apostolos, eorumque successores Episcopos. Obedire item præpositis Ecclesiæ, & subiacere eis, ad Hebr. 13. Matth. 10. Luc. 10. Interim lex Dei est, non resistere potestati seculari, ad Rom. 13. Ergo eo ipso quo quis transgreditur legem, statutum, edictum vel mandatū humanum, facit contra legem Dei. His adde quòd lex, edictum, institutum, siue mandatum hominis, legitimè præsidentis, à Deo habet quòd stringat & obliget hominem. Homo enim præsidens, nequaquam sua, sed vicaria Dei auctoritate mandat quod præscribit: Dei enim minister est in hoc præsidēs vt Dei nomine & pro Deo guberner, præcipiat, prohibeat, liget, soluat. Igitur qui contra legem hominis facit, dicit, vel concupiscit, peccat, sibique damnationem acquirit, eam ob caussam, quia Dei ordinationi resistit, eámque legem, quæ Dei nomine, eiusque auctoritate data est, præuaricatur. At ista fusissimè demōstrabimus, lib. 3. in quarto mandato de honorandis parentibus aduersus hæreticos qui contendunt, præpositos Ecclesiæ nihil posse præcipere aut statuere, leges insuper humanas non ligare in foro conscientiæ, vt peccet peccatum qui contra fecerit. Interim tu, si placet, lege D. Bernardum de hac re pulcherrimè disputantem in tractatu de præcepto & dispensatione præcepti. *D.* Dinus Aug. definiendo peccatū, quam ob caussam potuit distinctim tria illa, dictum, factū, concupitum? *M.* Caussa explicandi scripturas, quibus docemur quòd non solùm facto peccant homines, sed & dicto, & concupiscentia, citra factum. De malefactis quidem nullum est dubium, de concupiscentia verò cordis, quòd sit peccatum, clarè demonstrant nonum & decimum mandata decalogi. Illud quoque Apost.

Ambr. lib. de paradiso.

An sint peccata quæ committimus contra leges humanas.

Exod. 20. Deut. 5.

Con

Concupiscentiam nesciebam scilicet esse peccatū, nisi lex di-
Rom.7. ceret: Non concupisces. Quibus addit Saluator: Quicunque
viderit mulierem ad concupiscendā eam, iam mœchatus est
eam in corde suo. Verùm hæc latius explicabimus lib.3.in
mandatis nono, & decimo. Quod autem verbo peccamus,
etiam hoc certum est ex 2.& 8.mandatis Decalogi, & ex do-
ctrina Saluatoris dicentis Matth.5. Qui dixerit fratri suo, ra-
cha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit ge-
Peccant ho- gennæ ignis. Cæterum ne fallaris ex dicta definitione Augu-
mines nō so- stini diligenter obseruabis, nos non solum peccare cōmissio-
lum cōmis- ne eius quod vetitum est, sed & negligentia, atque omissione
sione, sed & eius quod præceptū erat. Peccauit omissione Moyses ad pe-
omissione et tram, non credendo, & fidendo promissis Dei. Peccauit &
negligentia. Petrus omissione simul & cōmissione illa quidem, quia non
confitebatur Dominum suum vbi & quando oportuit; ista
vero quia cœpit iurare & anathematizare, quomam non no-
Quid sit p- uisset hominem. Proprie itaque & secundum formalem pec-
prie peccare. cati rationem, Peccare est à lege deuiare: Peccatū vero deuia-
tio à rectitudine legis, siue commissione fiat, siue omissione,
vel negligentia. D. In sensibilibus rebus, deuiare est à recta
Omne pecca via declinare. M. Haud dissimiliter in moralibus deuiat vo-
tum est auer luntas nostra, dum secundum actionem aliquam, vel omis-
sio seu deuia sionem aut negligentiā sese difformiter habet ad legē Dei
tio à lege quibus sit, vt omne peccatum sit auersio, aut elongatio quæ-
Dei. dam rationalis creaturæ voluntarie recedentis, & elongantis
sese à Deo suo. Hinc improperatur Iudæis, Hier.2. Quid in-
uenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elonguerūt à
me & ambulauerunt post vanitatē, & vani facti sunt. Rursus:
Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Et infra: Scito, & vide,
quàm malum & amarum est te reliquisse Dominum Deum
tuum. Lex Domini & præceptū eius est via qua itur ad Deū.
Iuxta illud: Si vis ad vitam ingredi, serua mādata. Portò qui-
cunque deuiat à via, is deserit & elongat se à fine eius. Sicut
deserit Antvuerpiā, & aberrat quicūque deuiat à via quæ du-
cit Antvuerpiam. Vnde peccata rectè vocantur in scripturis
auersiones, vt Hier. 14. Multæ sunt auersiones nostræ. Et p.
Sanabo auersiones vestras. Et peccare est auertere sese à Deo
vel lege Domini. Ideo dicit Zach. Et noluerunt attendere, &
auerterūt scapulam recedentes, & cor suū posuerunt vt ada-
mantem, ne audirent legem Domini. Et Propheta: A mādatis

tuis non erraui. Item: Et dixi semper hi errāt corde. Qua-
propter August. tractatu de libero arbitrio, conuenientissimè
definit peccatū hoc modo: Peccatū est auersio ab incommu- *Peccat ho-*
tabili bono, & conuersio indebita ad bonum commutabile. *mo aliquan*
Hoc autem scire debes, quod auersio ista seu error aut elon- *do absq; om-*
gatio animæ peccantis, nō semper fit per actum mentis præ- *ni actu mens*
cogitantis, sed interdum per nudam negligentiam, seu omis- *tis.*
sionem, veluti dum incrassati, & immersi rebus huius mun- *Non statim*
di, non habent Deum in cogitatione sua, vbi & quando de- *cessat auer-*
beant. Neque cessat auersio ista cessante actu peccati: sed con- *sio, quando*
tinuo manet deuiatio, seu auersio quædam habitualis, secun- *cessat actus*
dum quam is qui peccauit dicitur esse deuius, ac alienatus, & *peccati.*
à via salutis remotus, siue longè positus à Deo. Iuxta illud
Ephe.2. Qui eratis longè, facti estis propè in sanguine Chri
sti, qui veniens Euangelizauit pacem vobis qui longè fuistis,
& pacem his qui propè. Ex quo patet quòd omnes Gentes,
etiam quando dormiunt aut nihil agunt, manent habituali
quadam auersione longè à Deo, & peccatores non minùs
quàm cùm actu peccant. Sicut filius prodigus fugiens à pa-
tre, etiamsi iam non longiùs abiret, sed hæreret apud porcos,
mansit tamen alienatus, ac deuius à patre suo donec in se re-
uersus diceret: Surgam, & ibo ad patrem meum: Quapro-
pter ex rerum corporalium similitudinibus spiritualia de-
clarantes, dicimus animam peccatricem, seu, vt Hiere. dicit,
auersatricem, ex peccato semel perpetrato manere auersam,
elongatam, & remotam à Deo: donec ipsa cælitùs attracta
rursus pœnitendo, conuertatur, accedat & properet ad Do-
minum Deum suum. D. Deus nusquam abest dicens: Ego *Peccatū est*
cælum & terram impleo. Qua igitur ratione potest homo *auersio non*
peccando auertere, discedere, aut elongare se à Deo? Item *secundū mo-*
pœnitendo, conuertere se, accedere, aut properare ad Deum? *tum corpo-*
M. Fiunt hæc non secundum locum, passibus corporeis, sed *lem, sed secu-*
secundum spiritum, affectibus mentis. Sicut affectu iungit se *dū affectio-*
homo ac vnit amico: seiungit & elōgat se ab inimico, etiam- *nem cordis.*
si in eodem loco immotus permaneat. D. Ex præmissis
itaque habeo, quòd peccatum proprie est auersio, recessus, &
elongatio à lege Dei, & per consequens à Deo. M. Non so-
lùm autem est auersio, sed & culpa, & offensa, insuper iniqui-
tas quoque, & impietas. Vt propriè peccatum sit auersio, siue
deuiatio à lege Dei offensiua, culpabilis, impia, & iniqua. Vn-

de

Daniel.6. Omne peccatum est culpa & offensa.

de dicitur de Daniele, quod omnis culpa, id est, peccatum & suspicio non inueniebatur in eo. Deuiatio autem à lege dicitur culpa & offensa, eam ob causam, quia scienter & sponte propria fit contra debitū obedientiæ. Adeo, quod si fieret, nō contra debitū: vt puta si nescienter fieret, vel necessitate, aut violenta impulsione, iam nō esset peccatum, quia sine culpa. Quapropter dixit Sancta Lucia: Si me violari feceris contra voluntatem meā, iam mihi virginitas duplicabitur, tantùm abest vt commistio talis mihi in peccatum reputetur. Quòd autem omne peccatum est iniquitas, ex definitione constat

Omne peccatum est iniquitas.

Ioannis Euangelistæ dicentis: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & est peccatum iniquitas. Ideo autem iniquitas, quia contra æquitatem, seu debitum quo omni iure obligatur creatura suo creatori, redemptus à morte suo redemptori, subditus suo Domino, dependens ineffe & conseruari, illi à quo dependet. Ideo verò impietas, quia contra affectum honoris, & gratitudinis Deo vt omnium & parenti debitum. Adeoque omne peccatum implicat in se impietatem & iniquitatem, vt in scripturis passim pro eodē habeantur, impius & peccator, peccatum & impietas, peccata item & iniquitates. *D.* Putabam ego duntaxat infideles appellandos esse impios. *M.* Sic aliquando strictim accipitur vocabulum impietatis, prout docet D. Gregorius 25. Moral. capite 13. dicens: Impios verò Scriptura sacra proprie infideles appellat. Hæc namque distantia peccatores ab impiis discernuntur, quia cum omnis impius sit peccator, non tamen omnis peccator est impius. Peccator enim dici, etiam qui in fide pius est, potest. Hæc Gregorius accipiendo vocabulum strictè, vt propriè dicatur impius, qui à religionis pietate separatur, de qualibus putat Gregorius Prophetam dixisse: Non resurgent impij in iudicio. Nos autem isto loco accipimus vocem, impius, generaliter sicut Ezechiel 3.18. 33. & infinitis aliis locis scripturæ: necnon & apud scriptores linguæ Latinæ plerunque accipitur. Sic iniquitas, & iniquus nonnunquam accipiuntur strictè, vt proprie iniquus dicatur qui iniustus est, violans æquitatem seruandam in executione iustitiæ. Nos autem accipimus vocem generaliter sicut Ioannes Apostolus, dicens: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Porrò præter iam dictas qualitates peccati, quæ sunt ei quasi essentiales, sicut quidam

effectus, siue incommoda quæ peccatum infallibiliter secum affert in animam peccantem: vt profanatio qua communicat hominem, macula qua contaminat animam, tenebræ quibus obscurat eam, vulnera quibus illam fauciat in potentijs ac viribus, mors insuper spiritualis, qua diuidit inter animam & gratiā viuificantem, denique reatus quo post actum peccati, homo manet reus, & obstrictus iustitiæ vindictiuæ iudicantis Dei. Qui effectus adeo sunt proprij, & connaturales peccato, vt subinde ab ipsis appellatione suam accipiat. *D.* Vtinam adderes scripturas quibus hæc probantur. *M.* Addā Propheta dicit: Beati immaculati in via. Rursum interrogās: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, respondet: Qui ingreditur, sine macula, & operatur iustitiā. Ad hæc Sapiēs: Beatus dives inquit, qui inuentus est sine macula, id est, sine peccato. Et Christus exhibebit, inquit Apostolus, Ecclesiam suam sine macula, & ruga. Quibus si adiungas illud: Purgationem faciens veterū delictorum. Et illud: Sed abluti estis, &c. Non poteris dubitare, quin peccatum polluat, & contaminet peccantis animam. *D.* Solet quidem maculario fieri ex cōtactu rerum spurcarum, vt linteum nitens, ac candidum maculatur ex superposito sibi luto, aut fimo. At quomodo maculetur anima, quæ est spiritus non tam peccās in sordidis, ac turpibus, quām nitidissimis ac pretiosis rebus mundi huius, nondum intelligo. *M.* Non quia res qua peccatur turpis est, ideo maculatur anima: non enim possunt quæ foris sunt, sua naturali qualitate diffundere in animam vllas maculas. Verùm quod intus est maculat animam, videlicet hominis affectio, amor, & complacentia, quibus peccando deliciatur in re vetita, bono incōmutabili deserto. Equidē hoc indecens est & indecorum, faciens in anima pollutionē siue dehonestamentum quoddam, nō quidem nostris oculis visibile, sed Deo diuinisque spiritibus conspicuum. Fimus & stercora respersa per agrum, vtilia sunt, nec deturpāt agrum, sed honestant & delectabilem faciunt in oculis videntium: Eadem respersa super faciem hominis, maculant, & despicabilem faciunt eam in oculis omnium videntium. Nec est aliis ratio huius diuersitatis quàm quia cōueniens est, & decorum secūdum naturam, vt stercoretur ager, indecorū autem & abominabile, vt stercoretur facies hominis. Idē faciunt & eandem rem cōtractant, maritus & adulter: sobrius & ebrio-

Hebr.1. 1.Cor.6.

Quomodo fit maculatio animæ & peccatum.

sus.

sus. Verùm affectio mariti & sobrij hominis quia versatur circa rem sibi conuenientem, secundum institutum naturæ, & eius qui dominium tenet omnium, & eo vsque, eóque modo versatur circa illam, quo conuenit ac licet, ideo non maculat animam, sed cohonestat coram Deo. Istorum autem affectio, nempe ebriosi & fornicarij quia deliciatur circa rem sibi pro eo tempore inconuenientem, iuxta naturæ ordinem, vel Dei institutum, ideo maculat notámque infamię ingerit coram Deo & Angelis eius. Hinc Saluator, Matt. 15. Quæ autem procedũt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde autem exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinãt hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem. Vides quàm conformiter loquitur nobis Saluator? Sordes enim manuũ, aut fœtor vel putredo eius quod foris est, & in ventrẽ mittitur, deinde per secessum eiicitur, non maculat animã, sed affectiones secundũ quas de corde procedũt opera, quæ non conueniunt secũdum Dei vel naturæ institutum. Tantum de maculis peccatorũ, cui doctrinæ correspondent scripturæ loquẽtes de purgatione, ablutione, mundatione, lauacro renouationis, aqua mundã, quã promittit Ezechiel & similes, vt est videre in variis locis scripturarũ. De profanatione verò qua peccatũ communicat seu profanũ facit hominẽ, habes Marc. 7. dicente Domino. Quæ de homine exeunt illa cõmunicant hominẽ. Ab intus enim de corde hominũ malæ cogitationes procedũt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitiæ, &c. Omnia enim hęc ab intus procedunt, & cõmunicant hominem. *D.* Quid hoc est, communicant hominem? *M.* Id est communem faciũt, vt iam non sit specialis Domino, electus de mundo in peculium sibi, aut in cõsortem, ac filium, regni sui hæredem, vti ante peccatum erat, sed sit factus nunc quasi vnus de communi massa perditionis. *D.* Et peccatũ, qua, precor, ratione facit profanum. Dicitur enim profanum quasi porrò seu procul à fano, id est, à templo Deo sacro. *M.* Apostolus docet Corinth. hominem pium & immunem à peccatis, esse templum Dei dicens: Nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Rursum: Vos estis templũ Dei viui, sicut dicit Deus: Inambulabo

Probatur scripturis quòd peccatum profanat hominẽ.

Modus quo fit profanatio hominis per peccatũ.

ambulabo in illis, & inambulabo inter illos, & ero illorum Dominus. Porrò per peccatum prostituitur mens hominis Diabolo, & Angelis eius, quod est profanare, hoc est, procul facere à Deo, vt iam non sit sancta, Deóque dedicata. Hactenus de profanatione seu communicatione quam affert peccatum. Quòd autem peccatum vltra hæc, quibusdam quasi vulneribus laucict vires animæ, & languidas efficiat, patet *scripturis* ex his scripturis: Non est sanitas, inquit Proph. in carne mea: Infirmata sunt omnia ossa mea. Intelligens per ossa vires animæ, quales sunt appetitus, ratio, voluntas. Quam vulnerationem docuit Saluator parabolicè, dicens: Homo descendens ab Ierusalem in Hiericho incidit in latrones, & vulneratus semiuiuus est derelictus. Et Michææ 1. Infirmata est, inquit, in bonis, quæ habitat in amaritudinibus. Vbi Glosa: Infirmata est in virtutibus suis anima, quæ habitat in amaritudinibus peccatorum. Vnde Esa. loquens de spirituali languore & vulneribus animæ dicit: Omne caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis vsque ad verticem, non est in eo sanitas. Vulnus & liuor, & plaga tumens non est circũligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. Hæc Esaias, docens quòd à principibus, vsque ad extremã plebem: à doctoribus vsque ad imperitum vulgus, omnia animæ sit ex peccatis vulnerata. *D.* Pulchra quidem hæc metaphora Esaiæ: Attamen necdum video modum quo vulnerant animam peccata nostra. *M.* Ex similibus accipe. Quemadmodum corpus dicitur ægrum & vulneratum, dum vires eius vel morbo, vel afflictione plagæ ita destituuntur sua potentia naturali, vt non valeant sicuti integritati naturæ conuenit, suis fungi officiis, in bonum ipsius corporis: Ita est & de anima. Peccando enim, adeò obtenebrantur acies mentis, & sensus hominis, eò quòd peccata sunt tenebræ quædam, Ioã. primo, vt homo velut cæcutiens & lippiens nesciat cernere verum. Adeóque inuertitur voluntas, & quasi febrili igne inflammatur pars concupiscitiua, vt homo tanquam sui impotẽs, & incontinens ruat quacunque specie mali vel boni impulsus, quæ impotentia in tantum crescit peccando, vt scriptura manifestè pronũciet in quosdã peccatores: cæci sunt & duces cæcorum. Alios appellat surdos, quia auerrunt auditum ne audiant legem & præcepta, alios claudos, leprosos, obduratos, stupidos, seminuos, vt est videre in istis locis scripturarũ, Matt. 11. Ambulant

Probatur scripturis quòd peccatũ vulnerat animam.

Esa. 1.

Modus quo peccatũ vulnerat animam.

vtæci, quia Domino peccauerũt, Soph. 1. Hoc de vulneribus peccatorum. Quod verò vltra hæc vulnera naturaliũ virium mortem spiritualem inducat peccatum: docent expresse, Iacobus Apostolus dicens: Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Et sapiens: Homo per malitiam occidit animã suam. Paulus verò insinuat eleganti phrasi dicens: Stimulus mortis peccatum. Quia dũ transit ad interiora, videlicet consensum voluntatis, tunc diuidit gratiam Dei vinificantẽ ab anima. At istud alibi latiùs exposuimus. Postremo quòd peccatũ reatum inducit, quo anima manet rea iustitiæ vindicatiuæ Dei, vt in pluribus locis, ita expressissimè testatur scriptura, Matt. 5. Ego autem dico vobis, Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autẽ dixerit racha, reus erit concilio, qui verò dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Et quid, obsecro, posset dici expressius de reatu peccatorum? Vnde & sequenti capite docuit Saluator orãdum esse, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debita inquit, hoc est, reatus relictos exactibus peccatorum transeuntibus. Sicut enim transeunte opere bono, manet meritum præmij, ita transeunte opere malo, manet homo reus & obstrictus supplicio. Aliud itaque est peccare, aliud habere peccatũ seu culpam: aliud item culpa seu malitia peccati, aliud peccati macula: aliud vulnus seu languor peccati, aliud mors peccati: aliud reatus pœnæ propter peccatũ debitæ. Nã qui peccauit desistens ab actu peccati, manet culpabilis coram Deo, manet maculatus & vulneratus atque profanus in anima, manet denique in morte & reatu damnationis. Quorum omnium, fili, te meminisse oportet, alioqui absquam prospectum habebis, quomodo fiat remissio peccatorum. Nam vt offensa, culpa, & reatus tolli possint non importatione, ita macula nõ potest tolli ab anima nisi gratia abluente. Nec profanatio nisi gratia sanctificante, nec vulnus aut languor nisi gratia sanante, nec iniquitas peccati, nisi gratia hominem iustificante neque mors denique, nisi gratia vinificante, prout paulò inferiùs audies.

Scripturis probatur quòd peccatum inducit mortem in animam.

Scripturis probatur quòd peccatum reatum inducit mortis.

Aliud est peccare, aliud habere peccatum.

Non omnia peccata vnius generis esse, ac naturæ, illamq; vulgatam distinctionem peccatorum in originale, mortale, & veniale, nequaquam leuem, aut fictam esse, sed de scriptura sumptam.

CAP

CAPVT II.

HOc quoque debes animaduertere quòd alterius naturæ est peccatum originale, & alterius peccatum actuale. Et inter actualia alterius naturæ est peccatum mortale, & alterius peccatum veniale. *D.* Ista ergo sunt, vt apparet, tria genera peccatorum. *M.* Sunt, & quidquid peccati rationem habet, ad aliquod à illorum generũ est reducendum. Nec finxit quisquam huius distinctionis nomina, sed vt patres ex scripturis illa tradiderunt, ita à multis retro seculis, religiosa obseruatione per omnem Ecclesiam custodimus. Originale quippe dicitur, quia origine siue natiuitate vel ipsa natura contrahitur, priusquàm homo actum proprium habeat vel aliquid boni aut mali faciat. Tracta est autem appellatio simul & cognitio peccati istius principaliter ex tribus locis scripturæ. Primò ex illo Apostoli ad Ephe. 2. Et eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Natura, inquit, non voluntate: quia origine antequã opus voluntatis propriæ accedat. Nec minus nos sic filij iræ quàm cæteri hominum, sed nos eodem modo natura peccatores: quia sicut cæteri hominum, nullam nationem excludendo, ita & nos natura filij iræ. Siquidem nati inter Iudæos, nati inter Christianos, nati inter Gẽtes, Turcas, & Saracenos, omnes æqualiter & eodem modo sunt naturã filij iræ: quia naturã & origine peccatores. Deinde ex illo ad Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. In quo, scilicet, peccato, quod per vnum intrauit in mundum: siue in quo, scilicet peccante: nam vtrouis modo intelligi potest, peccauerunt omnes, cuiuscunque gentis, vel nationis sint. Omnes enim fuerunt in visceribus Adæ. Quapropter vt naturam accipiũt ab illo, ita & cum natura simul etiam peccatum contrahunt. Quòd autem cum natura simul peccatum contrahant, adhuc in vteris maternis, priusquam aliquid boni, vel mali facere possint, patet testimonio ex illo ad Romanos nono. Sed & Rebecca ex vno concubitu habẽs Isaac patris nostri, scilicet gemellos, Esau & Iacob. Cùm nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, Iacob dilexi, inquit Deus, Esau autẽ odio habui. Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? absit. Moysi enim dicit: Miserebor cuius misereor, & miseri-

MAGI.

Quid sit peccatum originale.

cordiam præstabo cuius miserebor. Quid hoc est, Esau autem odio habui, Iacob verò dilexi, cùm adhuc in vtero mater no essent? Alterius quidem misertus est, alterius verò nō? nisi quia ambo in cōmuni massa damnationis erant, ambo cum natura simul peccatum contraxerant. Vt autem secundum electionem propositum Dei maneret, nō ex operibus, sed ex vocante dictum est. Siquidem miseratione sua segregauit Deus Iacob à communi massa damnationis, liberans ipsum à peccato quod origine contraxerat. Esau non segregauit inter eos nāque qui peccatum habent, cui vult misereatur Deus, & quem vult indurat, siue in peccato suo relinquit. Quapropter peccatum originale, naturæ peccatum dicitur, non huius vel illius peccatum, simul cū natura per traducē transiens ad posteros. Actuale verò peccatum à re nomen habet, nempe ab actu propriæ voluntatis qua committitur. Nonne, inquit Deus ad Cain, si bene egeris, recipies: sin autem male, statim peccatum tuum in foribus erit? Tuum, inquit, peccatum si male egeris, hoc est peccatum tibi proprium: quia tua ipsius operatione commissum. Peccatum itaque actuale non est aliud, quàm peccatum propriæ actionis. Porrò inter actualia peccata, aliud vulgò vocatur, mortale, sumpta appellatione ex scripturis, Iacob. 1. Peccatum verò cùm consummatū fuerit, generat mortem, Et 1. ad Corint. 15. Stimulus verò mortis peccatum. Si namque peccatum est stimulus mortis, ferieus ad interiora animæ, vt separet gratiam viuificantem ab anima, ergo est mortale, hoc est, mortiferum, faciens animam mori. Dicitur nihilominus etiam mortale, quia æterna morte dignū, ac punibile damnatione perpetua in stagno ignis, & sulphuris quæ est mors secunda, Apocalyp. 20. *D.* An peccatum originale sit etiam mortale? *M.* Omnino, dicente Deo. In quocunque die comederis ex ligno scientiæ boni & mali, morte morieris. Et Apostol: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum, mors: & ita mors in omnes pertransiit in quo omnes peccauerūt. In quo scilicet peccato, quod per vnum hominem intrauit in mundum, & per quod mors ingreditur ad omnes. Est igitur originis peccatū mortale, & quoad Adam in quo erat actuale, propria voluntate perpetratum, & quoad posteros, in quibus est originale per traducem naturæ contractum. Subdiuiditur autem peccatum mortale, in crimen & delictum. Crimen quidem

Quid sit peccatum actuale.

Quid sit peccatum mortale.

Peccatū originis est peccatum mortale.

Gene. 2.

Rom. 5.

quidem secundum D. August. & iurisperitos, dicitur peccatum enorme publica accusatione & damnatione dignum, ob quod quis tribunalibus merito fisti debeat. Vnde Apostol. ad Tim. & Tit. Oportet, inquit, eligendum in Episcopum, vel Diaconum siue crimine esse. Non vtique sine peccato, sed sine crimine. Si enim dixerimus, inquit Ioannes, quoniam peccatum nō habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis nō est. Certum est autem quòd quàm plurimi Christiani sine crimine viuant & sine scelere: nam & scelus & flagitium, ac facinus inter grauiora & insignia computantur peccata, quamquam facinus etiam de insigniter benefactis dici potest. Delictum verò de omnibus malefactis, cordis, oris, operis, etiā minimis dici potest. Alias autem diuisiones peccati mortalis differemus vsque in sextum lib. Istius verò diuisionis hoc loco memini eam ob causam, quòd alia requiritur pœnitentia in remissione Originalis, alia in remissione criminis, alia in remissione scelerum, alia in remissione delictorum, vti partim infrà, partim in li. 4. audies. Veniale autem peccatum sic vocarunt Patres, eò quòd venia dignū existat, propter exiguitatem offensæ: non enim prorsus auertit hominem à Deo, & lege eius, ponens inimicitiam inter Deum, & hominem: neque diuidit inter gratiam viuificantem & animam, vt mortem inducat: quare nec mereretur exterminium aut damnationem perpetuam, quæ est pœna hostium ac rebellium Deo, sed temporalem correctionem, quæ est filiorum. Hinc secundum B. Aug. Peccatum veniale est quod licet pœnam mereatur, tamen hominem vsque ad reatum damnationis perpetuæ non grauat. Quale peccatū erat dubitatio Zachariæ non credentis verbis Angeli, Luc. 1. Vnde audiuit ab Angelo: Et ecce eris tacens & non poteris loqui, vsque in diem quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur tempore suo. Non enim factus est Zacharias inimicus Dei propter dictam incredulitatē, tamen deliquit, alioqui nō fuisset ei dictum: pro eo quòd non credidisti verbis meis: Nec illa pœna Zachariæ, erat pœna exterminij, sed potius castigatio filialis. Similis naturæ erat peccatum Ioannis & Iacobi dicentium: Domine vis dicamus, vt ignis descendat de cælo & consumat illos? Et conuersus Dominus, increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus sitis. Ecce increpauit illos, quia peccabant hoc dicendo. Et fuisset fortasis affectus ille vin-

Diuiditur peccatū mortale in crimē & delictum Ad Tit. 1. 1. Ioan. 1.

Quid sit peccatū veniale

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictæ mortale peccatum, nisi extenuatict ipsum ignorantia vel impetus animi no satis deliberatus, vt venialis esset. Quã ignorantiam insinuans Saluator dixit: Nescitis cuius spiritus estis, scilicet in hac vestra affectione, Lucæ nono. Similis quoque naturæ erat scandalum Petri Apostoli, quo scandalo erat Saluatori increpando ipsum, ne iret Hierosolymam, vbi tam indigna passurus esset. Quapropter audiuit à Domino: Vade post me Sathana, scandalo es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum, Matthæi decimosexto. Tale erat peccatum obstetricum Aegyptiacarum mẽtientium, pro conseruatione infantium filiorũ Israel, Tale etiam credo fuisse peccatum Iob, inter multa verba tandem offendentis in duobus. Et peccatum Moysi, non vt oportuit Deũ glorificantis ad lapidem contradictionis. Talia quoque peccata sunt, mendacia officiosa, dicta insuper, factáque otiosa, risus superflui, & cætera huiusmodi. Præterea actus imperfecti peccatorum alioqui mortaliumam perfecti, dico, propter surreptionem, aut ignorantiam, aut aliam animi perturbationem, ne plene secum deliberet, priusquam in actum exeat. Nullum enim peccatum est tam mortale, quin ex causa veniale fieri possit, etiam odium Dei, vt ex præmissis aliisque scripturis facilè deduci potest. Hinc secundum D. Thomam Aquinatem committitur peccatum venale, non tam contra legem agendo, quàm præter legẽ, prout in tertio libro circa præcepta Decalogi latiùs explicabimus. Plerunque autem in scripturis dum vox, peccata, per se ponitur, accipitur pro iis quæ deliberato animo contra legem Dei fiunt, distinctúq; inter Deum & hominem, quæ proprie peccata appellantur. Ioan.20. Vt ibi: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis peccata, retenta sunt.

Peccata mortalia valde esse inæqualia: attamen prorsus nullum esse penitus irremissibile.

CAPVT III.

DISCI. Peccata hominum sunt inæqualia.

Recte nuper apud Stoicos, omnia peccata fuisse paria. M. Illi in multis nõ tam Stoici quàm stupidi fuerunt. Quòd autem Christianis peccata debeant iudicari inæqualia, hoc est, inæqualis malitiæ, offensæ, & demeriti, fit euidens ex loco, Matth. quinto. Vbi docet Saluator, diuersis peccatis

peccatis, diuersas constitutas esse pœnas, eásque multum inæquales. Item ex eo quod dicit: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Itaque peior est damnabilíorque blasphemia contra Spiritum sanctum, quàm blasphemia contra Filium hominis. Tertiò ex eo, quod dicit ad Pilatum: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet: Habes quidem tu Pilate peccatum, sed maius qui me tradidit tibi. Quartò ex eo quod scribit Apost. 1 ad Corinth. 5. Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes. Inter Gentes quidem inuenitur fornicatio: at non tantiscleris, quàm est illa qua quidam inter vos habet vxorem patris sui. Quapropter eum qui operatus est eiusmodi, tradidi Sathanæ præ aliis peccãtibus inter vos. D. Secundum D. Aug. Omnia peccata committuntur contra Deum. Deus autem vnus est, & eiusdem maiestatis in omnibus. Item omne peccatum est deuiatio à rectitudine legis, vti dictum est. Vnde igitur ratio istius inæqualitatis? M. Ex modo quo contra Deum est, quia vnum magis repugnat beneplacito Dei quàm aliud, quod restantur minæ grauissimæ quibusdã, non omnibus mãdatis superadditę. Secundò ex natura deuiationis, quoniã licet omnis deuiatio à vita est error, tamẽ vna est error multò maior quàm alia, eò quòd vna facit lõgiùs recedere à termino intento quàm alia. Ità omnis quidẽ auersio à lege, est peccatũ, sed quia vna longè magis elõgat à Deo quàm alia, ideo vnũ peccatũ grauius est alio. Sicut etiam omnis recessus à proportione quatuor humorum in corpore humano est infirmitas, verùm quia vnus recessus maior est alio, disturbans magis dictam proportionem magisque vitians noxiis materiis naturam, ne regressus fiat ad debitam proportionem, ideo vnus morbus maior est, & periculosior ac diuturnior alio. Sic est de peccatis, quoniam vnum alio plus inuertit affectum magisque obscurat, ac vulnerat vires animæ, quò minùs posset se conformiter habere ad legem Dei. Tertiò ex qualitate eius in quo peccatur, quia agibilium vnum est sacratius alio, vnum alio magis aut minùs necessarium vsibus humanis, vnum denique magis cõtra naturam, & omnem eius honnestatem quàm aliud. Hinc sacrilegium Matt. 12. Marc. 3.

grauius peccatum est quàm furtum,& Simonia detestabilior quàm vsura, Sodomia quoque multo abominabilior quàm fornicatio. Quarto ex diuersa dispositione peccantium,quia alij peccant ex destinata malitia,alij ex infirmitate. Eundem vtique actum peccati fecerunt Pilatus & Iudæi condemnantes Christum iniuste. Attamen Saluator respondendo Pilato pronunciat: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Quia illi certa scientia & destinata malitia faciunt, tu verò infirmitate. Alij insuper per ignorantiam, alij ex certa scientia. Quorum hoc criminosius est quàm illud,iuxta sententiam Saluatoris dicentis: Seruus sciens voluntatem Domini sui,& non faciens, plagis vapulabit multis. Qui autem non cognouit,& facit digna plagis,vapulabit paucis De hoc pręcatum,secundũ B.Greg. cap.16. Vbi sic habet:Sciendum quippe est,quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia,aut infirmitate,aut studio perpetratur. Et grauius quidem infirmitate quàm ignorantia, sed multò grauiùs studio quàm infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat quando dicebat: 1.Tim.1. Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concussit, & Deum quem corde tenuit,voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantiæ, eò facilius tegitur, quòd non studio perpetratur: Paulus quæ ignorauit,sciendo correxit,& Petrus motam & quasi arescentem iam fidei radicem lachrymis rigando solidauit. Ex industria verò peccauerunt ij de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem,& locutus eis fuissem,peccatum non haberent,nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et viderunt,& oderunt & me,& Patrem meum. Aliud enim est bona non facere,aliud bonorum doctorem odisse. Sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen consilio & deliberatione damnatur. Hucusque D.Grego. *D.* Si quàm minimum est peccatum,quod ignorantia committitur,ergo expedit multa de mãdatis Dei ignorare. *M.* Lõgè aliud est nescisse,aliud scire noluisse. Nescire enim ignorãtia est:scire autẽ noluisse superbia est. Iuxta illud:Recede à nobis,scientiã viarum tuarum nolumus. Itaque vt pura insciti culpam penitus excludit,& ignorantia non affectata eorum quæ sciri debẽt culpam extenuat:ita ignoratia quò fuerit crassior,magisque supina,eo minus alleuat peccatum. Porrò ignorantia affectata, seu quæsita de qua loquuntur scripturæ: Recede à nobis,scientiam viarum tuarũ nolumus. Item: Loquimini nobis placentia. Et illud: A veritate auditum auertent,ad falsitatem autem conuertentur coacernãtes sibi magistros prurientes auribus: talis dico, ignorantia sic malo studio affectata, non excusat peccatum,sed aggrauat,& damnabilius reddit. Quartò surgit peccatorum inæqualitas ex diuersitate nocumenti quod peccando inferimus, quod euidenter demonstrat sententia Saluatoris dicentis: Ego autem dico vobis,quoniam omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio: qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue,reus erit gehennæ ignis. Grauius itaque peccatum est postremum quàm duo priora. Vnde grauissima peccata sunt, hæresis & schisma:quia summè nocent in his,sine quibus salus esse non potest. Quòd autem cæteris peccatis grauius sit scandalizatio pusillorum, seu seductio innocentis,testatur Saluator dicens: Qui scandalizauerit vnum de pusillis his, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et sicut diuersa æstimatio eius in quo fit nocumentum, auget vel minuit iniquitatem peccati: ita & diuersa quantitas nocumenti, alia quoque & alia dignitas personæ cui infertur nocumentum. Vnde criminosissimum peccatum erat traditio qua Iudas tradidit Christum, vti bene explicatur Ioan.18. Et grauius est crimen læsæ maiestatis,quàm contumelia in plebeum. Porrò omnium grauissimũ est rebellare Deo,vt Deus est,aut blasphemare Spiritum sanctum,vt sanctus est,& sanctificator hominum. Verum non ita enormis censetur blasphemia contra Filium hominis in humana natura apparentem,prout patet ex dicto Saluatoris, Matth.12.quia procedit ex infirmitate humani iudicij,cui difficillimè persuaderi potest,vnam eandémque personã Deum esse & hominem. Traditio patrũ multa aduigilantia assignauit nobis ex scripturis quatuor peccata,quæ propter peculiarem enormitatem delicti,dicuntur peccata clamãtia in cælũ, fine ad Dominum. Primum est fratricidium, de quo Genes. quarto,Cain vbi est Abel frater tuus,scilicet quem interemi-

De tribus modis quibus committitur peccatum,secundũ B.Greg.

Ignorantia affectata.
Iob 12.
Esai.3.
2.ad Tim.4.

Quatuor peccata clamãtia in cælum.
Fratricidiũ.

sti. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me terra. Similis est malitiæ ferè omne homicidium, ti fiat ex odio fraterno, aut destinata malitia, quia omnis homo omni hominī frater est. In primis autem trucidatio martyrum, iuxta illud Apocal. 6. Vindica Domine sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est. Secundum est peccatum Sodomiticum. De quibus peccatis loquitur Apost. ad Rom. 1. nam de illis dicitur Genes. 18. & 19. Clamor Sodomorum & Gomorhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere complecuerint, an non. Huius generis sunt & peccata bestialitatis. Tertium est oppressio viduarum & pupillorum. De quo dicitur Exod. 22. Viduæ & pupillis non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum. Et huius generis sunt oppressio pauperum, vexatio subditorum, persecutio Ecclesiæ & sanctorum eius, quia vt illa vidua est, ita isti pupilli, quoniam neque Ecclesia maritum habet in terris, neque sancti patrem. Vide ad sanctos Christus: Non relinquam vos orphanos, inquit, sed mittam vobis spiritum veritatis. Vos dico Apostolos meos orphanos in terris, quia sine patre, vt tales, non deseram aut relinquam, licet vadam ad Patrem, sed mittã vobis Spiritum sanctum &c. Quartum est detenta merces laborum. De quo Iacobus Apostol. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit. D. Miror quomodo merces detenta, sanguis iniustè effusus aut oppressio clamet ad Dominum. M. Phrasis est, qua exprimimus enormitatem rei, quasi diceret scriptura: Tanta est talium scelerum iniquitas, vt licet taceant vniuersa, tamen res ipsa sceleris enormitate loquatur, clamans vindictã ad Dominum. Nec sinit Deus talia multo tẽpore esse inulta, nisi citò digna pœnitentia emendentur. Sed de eiusmodi dicemus plura in lib. 6. Vbi demonstrabimus virtutum, vitiorumq; naturã. Nequaquã itaq; paria sunt omnia peccata mortalia, sed inæqualis malitiæ demeriti & offensæ. Quapropter non eadẽ est remissio, siue vnus remittendi modus omnium peccatorum, vti mox audies. Omnium tamen peccatorum, quantũcunque grauia existant, enormia, scelera nitate, scãdalo, dispendio, aut iniuria fratrum commissa fuerint

Peccatũ Sodomiticum.

Oppressio viduarum.

Detẽta merces laborũ.

Quatione dicatur peccatũ clamare in cælum.

Omniũ peccatorũ quantũcunq; gratia sunt & numerosa est remissio.

rint omnium, dico, ne vno quidem excepto, est remissio. D. At quomodo probabimus, quod sit remissio simpliciter omnium peccatorũ absq; vllius exceptione? M. Primo, quia ex cuius Apostolica traditione præscriptus, dicit simpliciter, ac indefinite, & citra exceptionem: Peccatorum remissionẽ. Ergo est omnium & singulorum peccatorũ remissio apud Deum, quod credere, verissimum est symbolum seu indicium rectæ fidei. Secundò, quia scriptura testatur, quod Deus est dives, in misericordia & miserationibus, ad Ephesios secundo quòdque misericordia eius superexaltat vniuersa. Nam proprio filio suo non pepercit, sed tradidit illum pro omnibus nobis, quo ipse fieret propitiatio pro peccatis nostris, non nostris tãtum, sed & pro totius mundi peccatis, Ioan. 2. Tertio, ex eo, quia repugnat infinitati bonitatis diuinæ vinci aliqua malitia vel aliquo peccato hominis. Quarto ex eo, quia Saluator perspectam habens hanc diuinæ miserationis infinitatem, dixit Apostolis suis, Primum Petro: Amen dico tibi, quodcunq; solueris super terrã erit solutum & in cælis, Matt. 16. Deinde reliquis Apostolis: Amen amen dico vobis, quodcunque solueritis super terram, erit solutũ & in cælis. Dicens quodcunque, prorsus nihil excepit. Nullum ergo peccatum maius misericordia Dei, nullũ etiã pro quo non sit factus propitiator Christus. Nullum denique, cuius non habeat potestatem Episcopus aut Pontifex. Cain fratricida dicebat ad Dominũ: Maior est iniquitas mea, quam vt veniã merear. At grauiter eã ob causam reprehenditur in scriptura, Gen. 4. D. Quid ergo respondebimus asserentibus peccatũ in Spiritum sanctũ esse irremissibile? M. Quod hæresim struant nocentissimã, si per irremissibile intelligant, quod remitti non potest. Nec sane vsquã reperitur vox irremisibilis in scriptura sacra. Dixit quidẽ Saluator de blasphemia in Spiritũ sanctũ. Non remittetur neq; in hoc seculo neq; in futuro, vt præmoneat nos eius, quod plerũque cõtingit, non vt asserat talẽ blasphemiã non posse remitti. Aliud est dicere nõ fieri, aliud nõ potest fieri. Multa possunt summus Pontifex & Imperator de plenitudine potestatis suæ, quæ non faciunt: quia non conuenit vt faciant. Sicut Apostol. dixit: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Sic Deus potest ignoscere blaphemiam in Spiritum sanctum, sed obstat mira malitia animi malignantis, contra gratiam qua fit remissio peccatorum, meretur ne vnquam fiat. Etsi quãdo fiat, adeò

Obiectio. Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adeò hoc rarum est, vt iure debeat ab arte submoueri & regula. Hæc autem intelliges de his quæ cõmuniter dicuntur peccata in Spiritũ sanctum, qualia sunt desperatio, præsumptio de bonitate Dei, obstinatio in malo, inuidẽtia fraternæ gratiæ, oppugnatio veritatis agnitę, blasphemia in Deum & Spiritum sanctum: quorũ quodlibet istorum est remissibile. Verùm si finalis impœnitentia annumeretur peccatis in Spiritum sanctum, certè iam aliquod peccatum est irremissibile: non propter malitiam peccati, quasi superet misericordiam Dei, sed propter qualitatẽ adiunctam, videlicet perseuerantiam ad mortem vsque. Quanquam autem prorsus nullum peccatum sit irremissibile, requirit tamẽ vnum alio plura ad remissionem, nõ quidem ex parte Dei, cui æque facilis est omnis remissio peccati, sed ex parte naturæ, hoc est ex parte hominis iustificãdi, quorum vnus magis occaluit in peccatis quàm alius: sicut forma artis facilius introducitur in vnum lutum quàm in aliud: quia vnum magis est idoneum quàm aliud ad susciipiendam formam quam præconcepit artifex, eò quòd mollius sit & tractabilius manibus figuli.

Quomodo in nobis incipiat, & consummetur peccatum.

CAP. IIII.

DISC. *Quatuor modis perpetratur in nobis peccatum ex Greg.*

ADde hic, precor, aliquid de modo quo incipit consummatúrque peccatum in nobis. M. Faciam, nam & hoc necessarium est, si velimus recte intelligere modum, quo fit peccatorum remissio. B. Gregor. 4. moral. cap. 27. Quatuor inquit, modis perpetratur peccatum in corde, quatuor item consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit suggestio per aduersarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, & deuicto elenat, sed grauiùs eleuãdo supplantat. Vnde & illam primi hominis rectitudinẽ antiquus hostis, his quatuor ictibus fregit: Nam serpens suasit, Heua delectata est, Adam consensit, qui etiam requisitus cõfiteri culpam per audaciam noluit. Hoc verò in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suadet, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit.

gerit. Heua delectata est: quia carnalis sensus ad verba serpentis mox se delectatione substernit. Consensum verò Adã uniuersi præpositus præbuit: quia dum caro in delectationẽ rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando à veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequius obduratur. Eisdem etiam quatuor modis peccatum consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur: postmodũ verò etiam ante oculos hominũ sui confusione reatus aperitur: deinde verò vel falsæ spei fedationibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. Hos itaque modos qui vel latenter in corde fiunt, vel patenter opere perpetrãtur, beatus Iob considerat, & humanũ genus in quot peccatorũ gradibus lapsum sit, deplorat dicens: Quare non in vulua mortuus sum, egressus de vtero nõ statim perij? &c. hucusque Greg. Eidem fere gradus colligi possunt ex illo D. Iacobi. Deus intentor malorum est: ipse enim neminem tentat. Vnusquisque verò tentatur, à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Deinde concupiscentia cùm cõceperit, parit peccatũ, per hoc quòd attrahit mentẽ in consensum. Peccatũ verò cùm consummatũ fuerit, videlicet per consensum mentis, generat mortem. Primò enim suggestio, siue præsentatio delectabilis, deinde oblectatio in affectu, tertiò cõsensus in mente. In suggestione nihil mali, sed periculum: in oblectatione parturitio peccati: in consensu cõsummatio: in vsu denique, siue peccãdi consuetudine contemptus. Iuxta illud Sapiẽtis: Impius cùm in profundum malorum venerit, contemnit. Sicut autem quibusdam gradibus consummatur in nobis peccatũ: ita vicissim quibusdam gradibus actionũ sibi succedentium liberamur à peccato per remissionẽ Dei. Primum est verbum Dei, suggerẽs bonum: deinde fides, qua dicitur verbo, & fiducia in id quod verbo promittitur. His verò velut concepto semine verbi, meus parturit pœnitudinem commissi peccati, regressum insuper ad misericordem Deum per mediatorem Christum, supplicationem, dilectionem, &c. quibus rursum restituimur in pristinum gradum, ac iusti efficimur per gratiam Dei infundentis illud bonum in nobis quod peccando perdideramus, vt infrà audies. Quoniam autem minùs elongat, & subuertit hominem peccatum quod adhuc latus manet in occulto cordis, quàm quod

Quatuor modi quibus peccatum consummatur in opere.

Vnus peccator deficiens redit ad viam salutis quàm alius.

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

per audaciam prodit in opus aut publicum. Maximè autem inuertit, excæcat, & obfirmat, quod iam per vsum, & consuetudinem inueteratum hominem, quasi sepultum tenet in profundo malorum, quia quot vicibus prauæ frequentationis meus astringitur, tot quasi vinculis obligatur. Vnde B. Gregorius lib. præallegato cap. 29. loquens de quatuor illis prænominatis modis dicit. Sciendum quoque est, quòd tres illi modi peccantium iuxta dissensus sui ordinem facilius corriguntur, quartus verò difficillimè emendatur. Vnde & redemptor noster puellam in domo, iuuenem extra portam, in sepulchro autem Lazarum suscitauit. Adhuc quippe quasi mortuus iacet in domo, qui latet in peccatoriam quasi extra portam educitur, cuius iniquitas vsque ad inuerecundiam publicæ perpetrationis aperitur. Sepulturæ verò aggere premitur, qui in perpetratione nequitiæ, etiam vsu consuetudinis pressus grauatur. Hæc Gregor. Puellam sola manus correctione suscitauit Dominus, adolescentem verò, tacto loculo vt sisterent progredientes, imperio reuocauit dicens: Adolescens tibi dico, surge. At Lazarum quatriduanum non nisi lapide amoto, & fusis lachrymis, turbatus quoque spiritu, ingemiscendo, & exclamando reuocauit à sepulchro, significando in remittendis peccatis opus esse, nunc paucioribus, nunc pluribus mediis, secùdum diuersam quantitatem peccati, diuersam etiam peccantium qualitatem. Neque sunt hæc fabulosa, sed à Christo reuera sic gesta, à Patribus autem probè intelligentibus omnem Christi actionem, nostram esse instructionem, ad doctrinam delinquentium religiosè hoc pacto accommodata.

Greg. 29. moral.

Quid significet tres mortui, quos Christus suscitauit.

Non idem esse remissionem peccatorum & iustificationem impij, tamen inseparabiliter sibi cohærere, adeóque peccatorũ remissionem nunquam fieri per solam non imputationem Dei.

CAP. V.

MAGI. Quid significet vox remissio.

REMISSIO peccatorum de qua articulus, nõ fit eo modo quo dona remittuntur minora vel maiora datis, aut quo remittimus animũ post actos labores, vel quo rursum quippiam mittimus eò, vnde acceptum erat. Sed quo condonamus offendentibus, quod in nos peccatum erat, vt remissio peccati sit non imputatio, peccati condonatio, seu veniæ

veniæ impartitio. Iuxta illud: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. *D.* Scio quidem apud auctores Latinæ linguæ veroum, remitto, subinde significare, idem quod concedo, non imputo, cõdono, ignosco, verùm an vnum, & idem sint peccatorum remissio, & iustificatio impij? *M.* Non, sed inseparabiliter sibi cohærent, quia nulla est iustificatio impijnec remissione peccatorum, nequeitem vlla Euangelica remissio peccati, sine iustificatione, vt quemadmodum regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christũ Dominum nostrum. Docet Apostolus quod peccatum Adæ regnauit in mortem, gratia autem redemptionis per Christum in vitam æternam. At in vitam æternam non potest regnare gratia Christi per nudam non imputationẽ peccati. Regnum Dei, vitáque æterna, non sunt nisi pro filiis, vel per naturam vt Christus erat, vel per gratiam, quomodo sancti & diui, siue deificati homines sunt filij Dei, facti iam per dona, quod non erant per naturã, videlicet conformes imaginis Filij Dei, vt ipse sit primogenitus in multis fratribus. At sicut nemo est frater hominis secundũ naturam, nisi viuat vita humanaita nemo est frater Christi filij dilecti in quo sibi bene cõplacuit pater, nisi viuat vita gratiæ in Deo, qua viuebat ipsemet Christus plenus gratia secundũ quod homo. Qui autẽ non habet, vt docet Ioan. Apost. Filiũ Dei, vitam non habet, scilicet qua bene & iustè viuitur secundũ Deum. Habet autẽ Filium Dei, qui habet spiritum eius. Nam qui non habet spiritũ Christi, hic non est eius. Spiritus verò Christi, est viuificator spiritus. Porrò viuificatio non fit per non imputationem peccati, sed per dona spiritualia, quæ Apostolus Petrus vocat maxima & pretiosa dona Dei, quibus natura eleuatur supra se, in ordinẽ rerum æternarum vt sit noua creatura in Christo. Nam eiusmodi dona, vt sunt à viuente, & æterno Deo, ita faciunt & in Deo, & in æternum viuere. Hinc Apost. Rom. 5. adiecit. Ita & gratia per iustitiam, non per nudam non imputationem, regnet in vitã æternã. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantia gratiæ, & donationis, & iustitiæ, obseruatria illa, accipiẽtes in vita regnabũt per vnum Iesum Christũ. vt sit versũ: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Vnde ad Iudæos dixit Christus: Si Filius vos liberauerit (remittendo scilicet seruitutem peccati donata ea

Psal. 31.

An idem sint peccatorum remissio & impij iustificatio.

Rom. 5.

Rom. 8.

1. Ioh. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatea abundantia, de qua Paulus dicebat, gratiæ, donationis & iustitiæ, quam ipse attulit in mundum) verè liberi eritis scilicet à peccatis vestris. Quapropter ad Corinth. 6. sic habetur: Et hæc fuistis aliquãdo, scilicet, idololatræ, fornicatores, adulteri &c. sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu, & in spiritu Dei nostri. Exprimuntur hic ab Apostolo tria, nempe ablutio, sanctificatio, iustificatio, quæ cocurrunt simul in Euangelica remissione peccatorum. Itaque etsi homo aliquando remittit proximo suo per solam non imputationem: tamẽ in Christo Iesu non remittitur peccatũ per non imputationem, nisi concurrentibus istis tribus, vt simul sit ablutio hominis, sanctificatio hominis, iustificatio hominis. Ablutio macularum ac sordium, quas inuexit peccatum. Sanctificatio per dona pretiosa desuper infusa, quibus tollitur profanatio, qua homini communicat peccatum, efficitúrque consors diuinæ naturæ. Iustificatio, qua peccator totus fit rectus, dispositus sub Deo vt oportet, ad proximum sicut oportet, in seipso, & in viribus suis sicut oportet, ad futurum regnum & gloriam eius prout conuenit, secundum intentum primæ creationis rerum. Nemo enim iustus, vti demonstrauimus tractatu 2. primi libri, nisi qui constitutus est eo loco & gradu vnde peruenire possit ad finem creationis suæ, cuius hoc loco meminisse oportet. Vbi autem hæc concurrunt, ibi demum est Euangelica remissio peccatorum, quam in fide per sanguinem redemptionis Christi expectamus. Et de illa remissione peccatorum loquitur articulus, non de quacunque condonatione, siue non imputatione peccati. *D.* Dicit tamen Propheta, hominem beatum, cui non imputauit Dominus peccatum. *M.* Et reuera talis beatus est, quia cuicunque non imputat Deus peccatum, illum simul mundat, sanctificat, & iustificat, restituens eum in gradum pristinum vnde exciderat per peccatum, quò si non restitueret eum, certè adhuc aliquo vsque imputaret illi peccatum. Citat verò Apost. Illud Prophetæ, vt etiam hac via excludat opinionem meriti, dicentium se merito obseruatione legis venisse in gratiam Euangelicam, qua remittũtur peccata, quia Deus non vendit remissionem peccatorum operibus, aut meritis, sed gratuitò remittit non imputãdo, donáque gratiarum impendendo, vt ex aliis eiusdem Apostoli verbis constat.

Homo remittit per solam nõ imputationem, non autem Deus.

Qua ratione beat⁹ cui Deus nõ imputat peccatum.

A quibus,

A quibus, & quibus mediis fiat remissio peccatorum, an scilicet per solam fidem vt quidam fingunt.

CAPVT VI.

DIXIMVS suprà, quòd peccatum est auersio, & elongatio à rectitudine legis. Item culpa & offensa, iniquitas insuper & impietas in Deũ, faciens animam non solùm ream vindicariuæ iustitiæ Dei, sed & profanam, atq; obscuram, ac maculatam, necnon & vulneribus sauciam, denique sine vita qua secundum Deum viuebat, vt post peccatum verè sit mortua, sicut corpus sine spiritu mortuum dicitur. Quæ omnia si adfert secum peccatum, vt adferre demonstrauimus, haud dubiè non potest intelligi peccatum penitus esse dimissum, nisi illis omnibus reuera ablatis. *D.* Sic apparet. Caterùm quis tollit hæc, & quibus auferũtur mediis? *M.* Misericors & miserator Dominus, Superbenedicta trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Insuper Christus Dominus Filius Mariæ virginis. Terriò homo sacerdos fungens legatione pro Christo in terris. Verùm ne vnum quidem prædictorum quæ secum adfert peccatum tolli potest, nisi peccator ipse, de adultis loquimur, seipsum conuertat fide & pœnitentia, redditurus Deo quod contra debitum subtraxerat. Iniunt enim peccatis omnia hæc propter voluntatem spontaneè se auertentem contra ordinem, ius, & æquitatem, à bono incommutabili, ad bonum commutabile: qua voluntate non mutata per conuersationem ad Deum, non possunt nõ inesse quæ secum adfert peccatum. Facta autem voluntatis conuersione, iam tolluntur quædam quidẽ per nõ imputationẽ, siue condonationem miserantis Dei, vt offensa peccati, culpa, iniquitas, reatus damnationis æternæ. Quædam verò, vt maculæ, profanationes, tenebræ, vulnera, mors spiritualis, per donatiua gratiarum Spiritus sancti desuper infusa in animam pœnitentis per sacramentum, vel etiam sine sacramento. Non quòd separatim, vel illa sine istis, vel ista tolluntur sine illis, sed quòd illa intelligi possunt remitti per solam non imputationem, prout homo remittit offensam in se commissam, ista verò non possunt intelligi sublata sine contrariæ qualitatis infusione. Non enim potest in rebus corporalibus intelligi vita, sine forma viuificante, aut illuminatio sine lumine,

A diuersis remittuntur peccata per diuersa media.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut ablutio sine eo quod proprietate quadam diluit, & emaculat sordes, sic nõ est curatio languoris vel morbi, sine restitutione sanitatis. Verumtamẽ neq; illa, neq; ista tolluntur sine sanguine redẽptionis Christi, & merito eius, in quem vnum respicit Deus remissurus nobis peccata nostra. Neque etiam tolluntur sine verbo Dei. Scimus enim verbo Dei mundari & curari peccatricem animam spiritualiter, dicente Saluatore ad Apostolos: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. *D.* Videntur ergo plura simul cooperari in remissionem peccati, nempe Deus, Christus, Sacerdos, sanguis redemptionis, gratia Spiritus sancti, verbum Dei, sacramentum. *M.* Addes insuper quòd ex parte peccatoris cooperantur, fides, & fiducia in Deum & Christum, detestatio, oratio supplex, pœnitẽtia, satisfactio: omnia, dico, hæc simul cooperantur in remissione peccatorum. *D.* An modo eodem? *M.* Non. Neque in eodem etiam causſarum genere. Nam superbenedicta Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tollit peccatum, & incommoda eius effectiue, misericorditer condonando, simul & creando in anima charismata gratiarum, quibus euanescunt, pereunt que peccata, haud secus atque Sole oriente, & diffundente in aëra lumen suum, mox euanescũt & pereũt tenebræ, quæ sunt in regione aëris. Et quemadmodum Sol non solum tenebras tollit, verum etiam per lumen suum diffusum destruit in aëre, atque abstergit omnem fœtidam nebulam, caliginosumque vaporem, reddens aërem perspicuum atque salubrem, terram insuper velut viuificam & fœcundam: sic & Deus per lumen gratiæ cœlitus diffusum in animam, purificat corda nostra à macularis, sanctificat à profanitate, illuminat à caligine errorum, liberat, viuificat, fœcundat, procul eliminatis peccatorũ incommodis. Christus verò secundum humanam naturã tollit peccata, eorumque maculas, & incommoda: non quidem creando in anima quidquam, non enim creator est secundum formam seruilem sed iudicialiter absoluendo, siquidem Dominus est & iudex omnium, omni iudicio æi tradito à Patre: item agendo apud diuinitatem vt tollantur condonatione, & gratia Dei, tanquam mediator, & recõciliator atque redemptor merito benedictæ passionis suæ: cuius officium est non offensam remittere, sed remissionẽ apud Deum qui offensus erat, procurare, interpellando, promerendo, satisfaciendo. Quoniam autem officium reconciliationis peregit in carne sua, & sanguine suo: ideo & caro Christi & sanguis eius velut instrumenta quædam, quibus est vsus reconcilians nos Deo Patri suo, quodam modo dicuntur diluere, & tollere peccatum nostrum: atque incommoda eius, prout suprà latè tibi explicauimus. Porro gratia Dei diffusa in cordibus nostris, est ipsa forma, iustificans hominẽ, sanctificans, & viuificans in genere causſæ formalis. Verbum autem Dei est velut magisterium eruditis peccatorem, vnde & quò prolapsus sit, qua via, quibusq; redire posset mediis, operans in remissione peccatorũ, sicut sermo magistri operatur in institutione discipuli. Sacramenta verò sunt velut vasa seu instrumẽta, quibus nobis reuera, & infallibiliter applicatur gratia Dei, qua sit remissio peccatorũ. Vnde & ipsa cooperantur in genere causſæ instrumẽtalis. Nec mireris ista, sed inuenies simile quod dabo sicut enim à diuersis, in diuerso genere causſæ tolluntur tenebræ aëris: Nam tollit illas Sol oriens, tollit quoque eas lumẽ diffusum per aëra, tollit & ille qui Solem inuehit super horizontẽ nostrũ, tollit denique is qui remouet obstaculũ, vtputa fenestram quo lumẽ Solis intret. Sic quoque à diuersis, in alio tamen & alio genere causſæ tollũtur peccata nostra. Neque hîc opus est vllis scripturis, quia de Deo quòd tollit peccatũ effectiue operando remissionẽ peccatorum, certũ est dicente scriptura: Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorũ non recordabor. De Christo & sacerdote declarabimus infrà, De sanguine redemptionis ostendimus suprà. De sacramẽtis denique probabimus lib. 4. Præter hæc omnia in illa etiã cooperatur ad remissionẽ peccatorũ, actio ipsius peccatoris diuina miseratione & gratia præuenti & adiuti. Cooperatur, dico, nõ quidem per modum efficientis, aut promerentis, sed per modum præparantis materiã in quam infundenda venit gratia Dei remittens peccatum, aptandó se quo idoneus fiat ad recipiendum eam. Præparat autem se peccator suscepto semine verbi Dei per fidem, amore fiducialiter in Deum & Christum mediatorem. Adhæc pœnitentia, quæ non est sine detestatione peccati, honoque momento humiliter deprecantis pro venia, confessione insuper delicti perpetrati, voto denique sine proposito deinceps faciendi fructus dignos pœnitentiæ. *D.* Quid autem omnia ne hæc requirantur ad remissionem peccatorum

Deus quomodo tollat peccata nostra.

Christus homo quomodo tollit peccata.

Caro & sanguis Christi, quomodo tollunt peccata

Gratia quomodo cooperetur ad peccatorum remissionem.

Verbũ Dei quomodo cooperetur.

Sacramenta quomodo cooperentur.

Aptum simile.

Quæ requirantur in remissione peccatorum ex parte hominis.

Operæ pœnitentiæ non cooperantur efficiẽdo aut promerẽdo.

ex parte nostra? Vbi ergo illud quod passim est in ore multo-
Sola fides iustificat, non reperitur in scripturis.
rum: Sola fides sufficit. Sola fides iustificat. *M.* Vt multi hoc dicant, tamen bonis Christianis quibus scriptura sancta est regula fidei, hoc in ore esse non potest, quia alienissimum est à doctrina sancta, repugnãs infinitis locis scripturæ, tantum abest vt in libris vel veteris testamenti vel noui inueniri possit. Habet quidem Hymnus, qui canitur de venerabili Sacramento hoc modo: Et si sensus deficit, ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit. Hoc est, & si non possent sensus humani intelligentia comprehendi mysteria sacramenti altaris, tamen sufficit credidisse seu captiuasse intellectum in obsequium fidei. Neque vlla in toto illo hymno fit mentio remissionis peccati, vel iustificationis impij, vt hinc possit trahi error ille: sola fides sufficit ad remissionẽ peccatorum. Manifestè autem docemur scripturis, remissionem peccato-
Quo ordine cooperentur actiones pœnitentiæ.
rum fieri verbo Dei, fide, dilectione, pœnitentia, sacramento, sanguine redemptionis, gratia intus operante: Sed nõ verbo sine fide. Quia dictum est: Prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, non qui solùm audierit, saluus erit. Nec fit verbo etiam adiuncta fide sine pœnitentia, & dilectione. Quoniam, teste Saluatore, nisi pœnitentiã habueritis, omnes
Luc. 13.
similiter peribitis. Iterum: Si peccauit in te frater tuus increpa illum, & si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Obserua connũctionem, si, quia si non egerit pœnitentiam non dimittes
1. Ioan. 3.
illi. Et teste Apostolo eius Ioanne: Qui non diligit, manet in morte. Neque etiã fit verbo, fide, dilectione, pœnitẽtia simul iunctis, nisi accedat & sacramentum à Christo in purificationem, & reconciliationem peccatoris institutum, modo sacramentum non excludat vlla necessitas. Quoniam qui credide-
Ioan. 3.
rit, & baptizatus fuerit saluus erit: Item nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum
Ioan 20.
Dei. Iterum: Quorum retinueritis peccata, retẽta sunt, id est non remissa. Et hæc denique omnia simul iuncta frustratoria sunt sine sanguine redẽptionis Christi operante in omnibus ante dictis, & gratia Dei diffusa in cordibus nostris. Sicut quidquid egeris non illuminatur aër, nisi diffusis radiis solaribus per mediũ eius. Non itaque sola fides iustificat impium, sed concurrunt simul omnia quæ dicta sunt, quódque in suo ordine. Primum est verbum Dei terrefaciens peccatorem ita ventura super impœnitẽtes, leniẽs quoque, & in spem erigẽs, mag-

magnificis Dei promissis super reuertẽtes. Secundũ est fides, qua accedimus ad Deum, & fit Deus quasi præsens in nobis, non solum per modum quo cognitum est in cognoscẽtes, sed etiam quo is cui omnem tribuimus auctoritatẽ, est in assensu mentis. Tertium est pœnitentia qua reuertentes ad Dominum detestamur peccatũ, vt iniquum quid & impium, planè offensiuum diuinæ maiestatis. Quartum est dilectio, quæ facit mentem suaui quodam amore flagrantẽ in Deum. Quintum est gratia gratum faciens, qua diffusa per Spiritum sanctum in cordibus nostris, non possunt non solùm in nobis opera Diaboli, hoc est, peccata eorúmque affectus, neque possumus non fieri conformes diuinæ naturæ, hoc est filij lucis. Sextum est sacramentum velut efficax ac infallibile symbolum remissionis accipiendæ. Sanguinem autem remissionis non ponimus in certo aliquo ordine, quoniã in omnibus & per omnia prædicta operatur. Quemadmodum enim tempore legis omnia pene in sanguine secundum legem mũdabantur, & sine sanguinis effusione nõ fiebat remissio, ad Heb. 9. ita nũc nihil potest mundari à peccatis sine sanguine eius, quem proposuit Deus propitiatorem in sanguine ipsius, ad Rom. 3. *D.* De fide nihil dubito, quin cooperetur, affirmante Paulo: Arbitramur hominẽ iustificari per fidem sine operibus legis. Et Petro: Fide purificans corda eorum. Cæterùm de aliis, quibus, oro, demonstratur scripturis quòd cooperentur ad remissionẽ peccatorum? *M.* De verbo Dei constat Ioan. 13. dicẽte Domino: Iam vos mundi estis propter sermonem quẽ locutus sum vobis. Si mundi erant. Apost. propter sermonẽ domini: ergo verbum Dei purificat à peccatis. De dilectione verò est certũ testimoniũ Christi pronunciantis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniã dilexit multum: cui autẽ minus dimittitur, minus diligit. Si ideo dimissa sunt multa peccata, quoniam dilexit multum: Insuper si minùs dimittitur ei, qui minùs diligit, ergo dilectio cooperatur ad remissionem peccatorum, & maior dilectio magis ac plus cooperatur quàm minor. De pœnitentia autem non potest esse dubium legenti scripturas, Sap. 11. Dissimulat, inquit, peccata hominũ propter pœnitẽtiam eorũ. Insuper Matt. 3. Lucæ 13. & 17. Act. 2. ac aliis locis: intenti præterea viua illa exempla Magdalenæ, publicani, & filij perditionis obtinentium remissionem peccatorũ per pœnitentiam, dicẽte Domino: De-

Scripturæ quibus præmissa probatur.

scendit hic iustificatus præ illo, scilicet propter supplicē pœnitentiam ipsius ibidem præmarratam. Sed de his sicuti de Sacramētis, & confessione ac satisfactione peccatoris facienda exactam demonstrationem lib. 4. Inter omnia autem hęc requisita ex parte pœnitēcis, fides in primis necessaria est, fides inquam, per dilectionem operans, sine fides ad cor transiens, adeo, vt immutetur affectus in amorem eius quod per fidem cœpit esse in cogitatione. Per hanc enim est proximus accessus & vltima dispositio, extremáque præparatio, quam statuit Deus reputare homini, ad iustitiam, siue remissionem peccatorum. Nam fides sine caritate nihil prodest, 1. ad Cor. 13. Et sicut propter dilectionem qualis erat in Magdalena procedēs ex fide, dimissa sunt ei peccata multa, ita quantacunque fides dilectio non procedens ex fide, nihil prodest. Quoniam sine fide impossibile est placere Deo, ad Hebr. 11. D. Si hæc præmissa cooperentur ex parte peccatoris ad remissionem peccatorum: an non igitur iustitia nostra ex nobis est? M. Nequaquam, ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Quemadmodum lutum se habet ad figulum in formatione vasis, ita se habet impius ad iustificatorem Deum in opere iustificationis. Lutum quantumlibet præparatum, formam artis quam recipit, non ex se accipit, non etiam ex necessitate causę materialiter operantis, sed ex voluntate figuli. Ita & peccator quantumlibet se ad gratiam remittentē præparauerit adiutorio Dei credēdo, sperando, pœnitendo, diligendo, &c. aut ab alio præparatus fuerit, non accipit illam neque ex se, aut propria virtute, neque ex necessitate vllius alterius agentis, sed ex virtute & operatione Dei iustus abluentis, sanctificantis, & iustificātis animam per gratiam desuper infusam, quam homo non magis efficit, aut creat in anima sua vllis suis operibus, quàm laborator inscius artis figulinæ molliens & præparans lutum, indicit formam artis, qui tamen quoniam aptat materiam vasi formādis, ideo suo modo cooperari dicitur in opere artis. Sic homo quia verbo Dei, fide, pœnitentia, & dilectione præparat sese, atque idoneum facit ad recipiendum in animā suam formam iustificationis, seu iustitiæ, quæ ex Deo est: ideo dicitur cooperari in remissione suorum peccatorum, sed in genere causæ materialis. Quod vtiq; intelligendum tibi est de bonitate præuento & adiuto beneficiis Dei. Quia nec in præparatis

Quæ sit vltima dispositio ad remissionem peccatorum.

An iustitia nostra posset dici esse ex nobis.

riis istis actionibus quidquam valet humana infirmitas sine adiutorio misericordis Dei, dicente Apost. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi à nobis. Quapropter neq; ex nobis est iustitia nostra, qua iusti sumus coram Deo, neque tribui debet vllis operibus nostris, tanquá efficientibus illam sicut opus vasis huius vel illius formæ, nullo modo tribuitur laboratori aptanti lutum, sed figulo introducenti formam artis. Aptum simile habes 1. ad Cor. 3. Ego plantaui, inquit Paulus, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit, non Paulus plantans, non Apollo rigans dedit vobis incrementum iustitiæ, sed Deus. Simili sane modo dicere debemus, quod peccator quidem se fide, & spe conuertit ad Deum, diligit, pœnitet, supplicat: sed Deus est qui incrementum dat remissionis, & salutis, qui & effecit vt peccator meiperet credere, sperare, fēque ipsum conuertere ad Deum &c. Itaq; neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, neq; etiam qui pœnitet, sed qui incrementum dat Deus. Proinde & hoc longe abest à vero, vt remissio peccatorum cadat sub merito actionis nostræ, prout iam demonstrabimus. D. Priùs tamen hoc, oro, expone an in remissione cuiuslibet peccati, opus sit prorsus omnibus istis mediis, verbo, fide, dilectione, pœnitentia, sacramento. M. Diuersis morbis, diuersa solēt aptari remedia, non omnia autem peccata sunt eiusdem generis, vti diximus suprà. Nam peccatum originale, est peccatū naturæ, non propriæ operationis, origine cōtractum, non voluntate perpetratum. Ideoque ad sui remissionē per se & directe non requirit quid personale, puta instructrionem per verbum Dei, fidem, pœnitentiam, aut dilectionem, sed tantummodo requirit naturæ infeliciter natæ ex Adam salutarem regenerationem in Christo, ex aqua & Spiritu sancto. Qua renascentia facta, deletum est peccatum ex priori natiuitate contractum. Quapropter peccatum originale solo baptismo remittitur, nisi in adultis, qui ad originale peccatum etiam personalia adiecerūt. Nam ad hos inquit Petrus: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in remissionem peccatorum. Et de eisdem dicit Christus. Qui crediderit, scilicet verbo prędicato, & baptizatus fuerit, salvus erit. Cæterùm de hoc plura dicemus lib. 4. in demonstratione sacramenti baptismi. Peccatū verò actuale est peccatum non naturæ, sed propriæ voluntatis, sua sponte committentis vel omittentis contra legem Dei, vti fusius

Ad remissionē peccati originalis, non requiritur nisi baptismus.

Actor. 2.

expositimus suprà. Vt igitur finiam. Peccatum quatenus est originale, id est, corruptio & infectio naturæ, transiens ad posteros generatione, non eget nisi lauacro regenerationis & renouationis, vti habes Ioan. 3. ad Tit. 3. 1. Pet. 3. Peccatum verò vt est actuale animæ auersatricis motu proprio auertentis se à Deo & lege eius, non remittetur, nisi homo sua sponte se rursum conuertat ad Deum. Iuxta illud: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Præterea actuale peccatum, quatenus est macula coinquinans animam, congrua ratione dicitur remitti per viã lotionis, seu purgationis. Iuxta illud: Purgationem faciens veterum delictorum. Et illud: Sed abluti estis. Quatenus autem profanat animam, rectè dicitur remitti sanctificatione. Iuxta illud: Sed sanctificati estis. Quatenus verò peruertit hominem & iniquum facit, meritò dicitur remitti per iustificationem. Iuxta illud: Sed iustificati estis: Et illud, Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato, Rom. 6. Quatenus autem est morbus spiritualis, infirmans, ac vulnerans animam, dicitur tolli sanatione. Hinc Propheta: Sana Domine animam meam, quia peccaui tibi. Sana animam meam, quia infirmatæ sunt omnia ossa mea, scilicet per peccatum. Quatenus verò peccatum est mors animæ, remittitur viuificatione. Hinc Esai. Corripies me & viuificabis me. Iu quantum denique peccatum dicitur tenebræ, remittitur per illuminationem. Iuxta illud: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas, id est, peccata mea tolle illuminatione vultus tui. Hæc de peccatis originali & mortalibus, nam de venialibus dicemus infrà.

Heb. 1.
1. Cor. 6.
Esai. 38.

MAGI. Schisma Romanorũ super merito quo putabãt se peruenire ad remissionem peccatorum.

Remissionem peccatorum, primámve iustificationem hominẽ non cadere sub merito nostrorum operum.

CAPVT VII.

IN exordio nascentis Ecclesiæ crediderũt multi Romæ Euangelio partim ex Gentibus, partim ex Iudæis. Orto autem velut schismate inter eos. (Nam gloriabantur Iudæi se legis obseruatione meruisse hanc Euangelij gratiã qua peccata remittuntur, & regnum promittitur. Ideóque debere Gentes primò confugere ad legem Mosaicam, sicque transire ad Euangelium Christi: contrà, Gentes gloriabantur se quoque dignos hac gratia, quòd ductu luminis naturalis

Gratiã Euãgelicã nemo potest mereri.

lis bene obseruassent legem naturæ) instruit illos Apostol. ostendens vtriusque partis gloriationem non bonam esse. Quandoquidem non potuerunt neque gentes per legem naturalem, neque Iudæi per legem Mosaicam mereri hanc gratiam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Demonstrat autem intentum suum Apostolus ex eo, Quoniam omnes tã Iudæi quàm Gentes peccatores erant. Quod de Gentibus grauissima enarratione ostendit dicens: eas per legem naturæ fuisse idololatras: infectos insuper crimine pessimo & omni genere malitiæ contra honestatem, & æquitatem naturalem, subiungens circa finem capitis: Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solùm qui ea faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Quam postremam partem, non solùm &c. addit propter gubernatores, & philosophos, qui licet immunes erant ab enarratis, tamen quoniam tacite consentiebant non redarguendo, ac puniendo, vti oportuit, ideo & ipsi digni erant morte magis, quàm Euangelio vitæ, seu gratia remissionis peccatorum. Hæc 1. cap. ad Roman. De Iudæis verò quòd fuerint peccatores ostendit 2. cap. dicens: Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora instructus per legem, confidis teipsum esse ducem cæcorum lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientię & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipsum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris. Qui dicis non mœchãdum, mœcharis. Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes. His addens 3. cap. Caussati enim sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui facit bonum, non est vsque ad vnum. Ex qua doctrina Pauli demonstratissimum tibi habebis, neminem mortalium posse sibi mereri remissionem peccatorum, aut eam iustificationem, qua ex impio fiat iustus: Ex eo ipso enim quo peccator est, nõ habet vnde mereatur, filius iræ existens, mortis item & damnationis, vtque persona eius ita & omnia quæ habet, omnia etiam quæ corpore præstare potest sunt obærata diuinæ iustitiæ in damnationem mortis. Qui ob maleficium incidit

Ratio physica ob quam peccator meretur non remissionem peccato rum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in manus principis, si ministerium pro redemptione offerat, nihil offert. Iam enim princeps habet & corporis eius & omnium quæ corpore præstare valet, potestatem. Si offerat bona sua, iterum nihil offert quoniam & alia demerito maleficij iam venerunt in confiscationem. Sic est de peccatore comparatione Dei. Quoniam propter peccati demeritum prorsus nihil habet, neque in persona, neq; in viribus, neque in rebus, quod non sit obnoxium iustitiæ vindicatiuæ, & damnationi. Nihil, dico, cui aliud debeatur quàm mors & perditio secundum formam iustitiæ vindicatiuæ. Reddet, inquit Apost. vnicuique iuxta opera sua. (Reddere est iustitiæ reddimus enim quæ debita sunt) iis autem qui sunt ex contentione, & qui obacquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis, malum, Iudæi primum & Græci. Non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicunq; enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Vides, fili, quod ex doctrina Apostoli peccantibus, quamdiu sunt in peccato, nihil debetur, nisi ira & indignatio, mors atque condemnatio. Quapropter quamdiu tales sunt, nullo modo possunt mereri, sibique debitam facere remissionem peccatorum suorum. Quòd enim morti obnoxius, non moriatur, gratiæ est: quódque aliquod opus illius, qui demeruit vniuersa, acceptetur velut gratum, aliàs reputetur ad veniã peccatorũ, etiam hoc non fit nisi secundum propositum, siue beneplacitũ volentis misereri. Ergo gratiæ est. Nam si quid est in peccatoris potestate, quo se possit emere à peccato, Deóq; carũ facere, Christus gratis, id est, sine causa & citra necessitatẽ mortuus est. Quid enim opus erat Filium Dei mori pro peccatis nostris, quando nosipsi nostris operibus ac meritis potuimus nos eximere à peccatis nostris? Nihil ergo inuenitur in persona peccatoris, nihil in operibus eius, nihil denique in lege vel Moysi vel naturę, vnde mereatur remissionem peccator. Si enim per legẽ, inquit Apost. iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Iterum: Non enim ex operibus legis iustificatur omnis caro corã illo. D. Tamen tempore legis inueniebant Iudæi remissionem peccatorum suorum. M. Et tẽpore legis naturæ, & sub lege Mosaica, & post legẽ Moysi, prædicato iam Euãgelio, inuenerunt pœnitentes gratiam remissionis, sed non per legem naturæ, aut per legem Moysi, vel per scriptum Euangeliũ. Ratio est in promptu. Quoniã per legem cognitio peccati, inquit Apost. Hoc vnum est proprium legi, mandato suo præscribere quid vitandum, quidve sequendum, vitra nihil potest lex, vt lex est. Porro legem Moysi non iustificare hominem à peccatis suis, aperte docet Apostolus ad Roma. 3. & ad Galat. 2. Vnde optimo argumẽto à maiori consequitur, nec legem naturæ posse iustificare hominem à peccatis. Siquidem lex Moysi legi naturali exitus est superaddita, vt præter bonam dispositionem naturæ quæ est à lege naturali, etiam in Deum formaret hominem. Si ergo ea lex quæ superaddita est, non potest iustum facere corã Deo, igitur multo minus illa cui superaddita est. Nam quid dicit scriptura: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Non quia legem Moysi obseruauit, quoniam illa plusquam sexcentis annis postea data est. Non etiam quia bona fecerat opera, sed quia credidit, ideo reputatum est illi ad iustitiã. Remissio enim peccati, & iustificatio impij, non ex alio sunt, quàm ex reputante Deo. Credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Non quidem secundum debitum, sed secundum propositum, inquit, gratiæ Dei, hoc est, secundum beneplacitum quo proposuit misereri omnibus pie credẽtibus in Deũ. Nec dicit Apostolus, credentis in eum qui iustificat impium, fides mereretur iustitiam, sed credenti fides eius reputatur ad iustitiam, ne quis falsò opinetur vel ipsam fidem, sine ipsum credere, posse mereri remissionem peccatorum. D. Firmiter credo remissionem peccatorum non cadere sub vllo pœnitentis meritò, verùm an omnino sic gratis detur, vt sub nullo prorsus cadat merito? M. Dicit scriptura: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas, id est, iustitia. Iterum: Iustitia & pax osculatæ sunt. Igitur ne remissio quidem peccatorum fit à Domino, sine ostensione iustitiæ. Verùm ostensio hæc iustitiæ non est in opere eius, cui fit remissio peccatorũ, sed in redemptione vnigeniti Filij Dei, tradẽtis semetipsum in sanguine mortis, hostiam dignam pro peccatis nostris. Quod pulcherrimè depingit nobis Apost. ad Rom. 3. dicens: Omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Ergo in singulis est necessitas habendi remissionem peccatorum, quia dicitur: Et egent gratia Dei. Et in nullis est meritum, quo habeant, quia peccauerunt. Iustificati gratis, comparatione ad ipsos, per

Quòd peccatori non aliud debetur quàm mors & perditio, probatur ex Apostolo. Rom. 2.

Si peccator potest mereri remissionem peccatorũ, ergo Christus gratis mortuus est. ad Gala. 2. ad Rom. 3.

Tempore legis fuerat iustificatio, sed nõ per legẽ.

Lex Moysi nõ iustificat à peccato.

Lex naturæ nõ iustificat à peccato.

Remissio peccati & iustificatio ex reputatione Dei misericordis.

In remissione peccatorũ inuenitur iustitia & meritũ ex parte Christi.

Quomodo fiat iustificatio à peccato, optimè describit Apostolus. Rom. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per gratiam,non ob debitum, ipsius scilicet Dei, per redemptionem quæ est in Christo Iesu(Est autem redimere,soluto pretio quod captum erat,seu obæratum recuperare, duoque cócurrunt in iustificatione impij, scilicet gratia Dei miserentis,& pretium Christi redimentis)quem proposuit Deus antequam vellet misereri, propitiatorē per fidem in sanguine ipsius,vt scilicet peccator obnoxius morti non sine sanguine mortis redimeretur,ad ostensionē iustitiæ suæ propter remissionē præcedentiū delictorum in sustentatione Dei. Ecce pretium redemptionis debebat esse sanguis innocentis Christi,idque eam ob causam vt palàm fieret mundo,Deum non remittere,ne præcedentia quidē peccata, hoc est, ea peccata quæ præceduntbaptismum,absque vindicatione secundum aliquem rigorem iustitiæ, ad ostentionē iustitiæ in hoc tempore,scilicet Euāgelij,quod est tempus renatorum. Ideo enim voluit præcedentia peccata non posse redimi, nisi pretioso sanguine agni immaculati, vt demonstret hominibus huius temporis,hoc est,Christianis,iustitiam suam, quam in remittendis peccatis vult illæsam esse vt sit iustus,non solùm misericors in remittendis peccatis, sed & iustus. Et iustificēs eum,non quemcúque,quia non incredulos, non etiam eum, qui in bonis operibus legis Mosaicæ aut naturæ gloriatur sed eum qui ex fide est Iesu Christi. Hucusque Apostolus. Quòd autem Christus nobis datus est, quòd ipse qui peccatum non fecerat, peccata nostra portauit super lignum, effundēs sanguinem suum in redemptionem pro nobis, quòd disciplinam pacis nostræ proposuerit Deus super dorsum eius,totū gratiæ est & miserationis. Nemo mortalium hoc meruerat,sed nec mereri potuit. Remissio itaque peccatorum fit quidem gratis, hoc est, absque meritis nostris, per gratiam Dei miserentis, & reputantis nobis ad iustitiam, fidem qua credimus in vnigenito Filio eius. Verùm non simpliciter gratis & absque omni merito,quia non sine meritò Christi, & pretio redemptionis, qua ipse redemit nos in cruce vti suprà declarauimus in articulo quinto Symboli.

Redemptionem quæ est in Christo nobis data non esse solius est gratiæ, non meriti.

Bona opera quæ fiunt ante remissionem peccatorum ex fide valde vtilia esse, eò quòd peccatorem reddant minus indignum munificentia Dei, & subinde impetrent peccatorum remissionem.

CAP.

CAP. VIII.

NVNC autem est interrogandum mihi: Bona opera peccatoris,si non merentur ne remissionem quidem peccatorum, qui est primus gradus ad salutem, quæ igitur vtilitas in illis? *M.* Certè magna & multiplex. Prima etenim vtilitas est,sed perexigua,quia minus indignos nos gratia, & cum paucis peccatis simul multa bona habet,quàm is qui per omnia malus existit. Sed & bona temporalia nobis à Deo conciliant, vti pater in remuneratione obstetricum, quòd pietate commotæ nō interfeciſſent infantes Hebræorum, Exod. 1. Secunda,quia plagas Dei à nobis auertunt,modò adsit studium placandi Deum cum voluntate recedendi à malo. Cuius exemplum habes euidentissimum in Niniuitarum facto,Ionæ 2.& 3.vt alia taceam. Tertia vtilitas est, quia disponunt & præparant ad remissionem peccatorum, eámque impetrant,si fiant ex fide in Deum & redemptorem nostrum Iesum cum pœnitudine cordis, aut saltem ex præuia quadam fidei illuminatione. Exemplum habes vnum Act. 10. in Cornelio Centurione cohortis Italicæ, qui licet gentilis foret, tamen quoniam ex præuia quadam fidei illuminatione cœpit esse religiosus, faciens eleemosynas multas plebi,& deprecans Deum semper: Ideo missus est ad eum Angelus Dei,& accersito B. Petro cōsecutus est remissionem peccatorum,& gratiam baptismi. Aliud Lucæ 18. in Publicano, qui quoniam humiliabat se Deo, adeò vt nec oculos auderet attollere in cælum,sed stans à longè tundénsque pectus suum,supplici oratione impetrauit remissionem peccatorum, dicente Domino: Ameo dico vobis, descendit hic iustificatus præ illo. Tertium exemplum habes in Zachæo principe Publicanorum, Luc. 19. Qui quoniam dimidium bonorum suorum dare pauperibus statuerat,& defraudata reddere quadruplū, atque festinans descenderat vt reciperet Dominum in domum suam: Ideo dixit ad eum Iesus: Quia hodie salus huic domui facta est, eò quòd & ipse Filius sit Abrahæ. Quartum habes in Magdalena, Lucæ 7. Quæ propter opera bona, qualia fide affectúque pœnitentis constanter implebat, audiuit à Domino: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Item: Remittuntur tibi

Disci. Quæ vtilitas sit in bonis operibus hominis peccatoris.

peccata

Universidad de Deusto
Biblioteca

Omnes peccatores sunt exhortandi vt cõtineãt se in exercitio bonorũ operum.

peccata tua. Itaque istas ob causas omni diligentia adhortandi sunt peccatores, vt semper contineant se in exercitio bonorum operum cum pœnitudine veteris vitæ. In primis vt largas faciant eleemosynas, & subinde cum oratione lachrymas fundant, quoniam non erit inanis eiusmodi labor apud Dominum, si ex fide procedat & fiducia in Christum mediatorem, sed dabit fructũ suum in tempore opportuno. Porrò de fide quæ incipit ad cor trãsire, incitando hominem in bona opera vel ãmque pœnitudinẽ, quòd ipsa impetret remissionem peccatorũ demonstrat ex variis scripturis B. Augustinus in Epistolis ad Xistum, & Paulinũ, & in multis aliis locis. Et nos abundè satis idipsum suprà demonstrauimus ex scripturis, lib. 1. tractatu secũdo de fide & iustificatione, & pater luce clarius in verbo Christi ad Magdalenam: Fides tua te saluam fecit, id est, fides sic trausiens ad cor, sicque conuertens affectum in lachrymas, ac pœnitudinem, sicut facit in te, saluum te facit, impetrando remissionem peccatorum, & iustificationem, necnon & bene operandi gratiam.

Non à solo Deo fieri remissionem peccatorum, sed etiam ab hominibus, non tamen ab omnibus, sed tantum ab illis, qui in id genus legationis vocati sunt.

CAP. IX.

DISC. AT lego, & audio à multis, quòd solus Deus remittit peccata, & ex parte credo, quia excedere videtur potestatem humanam, remittere quod in Deum commissum est. M. Excedit quidem, essetque prorsus temerarium, remittere, quod in Deum commissum est, si fieret citra Dei voluntatem, & commissionem. Nequaquam tamen verum est, quòd solus Deus remittit peccata, vt sinunt Iudæi, & post eos hæretici nostri temporis. Neque tu idipsum vnquam legisti in scripturis Catholicis, quin potius ex verbo Dei prorsus contrarium tibi demonstrabo. Christus docens in terris inter cætera dixit, primò ad paralyticum, Matth. 9. Luc. 5. Deinde ad Magdalenam, Luc. 7. Remittuntur tibi peccata tua. Quod audientes Iudæi dicerent, hic blasphemat, quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Hæc Scribæ & Pharisæi. Tu autem magis ausculta ad responsum Domini, qui reprehendens illos dixit eis: Quid cogitatis malum in cordibus vestris. Atque obserua vocalem, malum, quoniam Dominus iudicat malum esse, & impium cogitare, quòd nemo potest remittere peccata, nisi solus Deus, aut dicere blasphemiam esse, si quis non existens Deus dicat, remittuntur tibi peccata tua. Sienim Deus non potest communicare aliis potestatem remittendi peccata in se commissa: ergo non est omnipotens. Quinimo impotentior est quàm homo, quia homo potest per alium remittere offensam in se commissam, vt faciunt plerunque reges, & principes huius mundi. Adhæc potestas resuscitandi mortuos, illuminandi cæcos, curandi paralyticos solo imperio, tam excedit omnem vim, & facultatẽ humanam, quàm remittere peccata. Attamen illam communicauit Deus non solùm Christo Filio Mariæ, sed & Apostolis & infinitis sanctis Dei hominibus, nequaquam igitur blasphemia est, quòd homo habeat potestatem remittendi peccata. Quo quidem argumento conuincit Christus Pharisæos dicens: Quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula? Vt autem cognoscatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico surge, & tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, quod & fecit confestim. Nec potuerunt vlera vel hiscere contra hoc tam efficax, & quasi palpabile argumentum Pharisæi. D. Aliud erat de Saluatore, aliud est de sacerdotibus nostris. Ille Deus erat & homo, isti non nisi homines sunt. M. Ideòque dixit, vt autem cognoscatis, quia Filius hominis habet potestatem &c. id est, Ego secundum eam naturam qua homo sum natus de homine. Porrò habet allatum argumentum æque locum in Apostolo atque in Christo. Quia & Apostoli habebant communicatam sibi à Deo potestatem suscitandi mortuos, curãdi omnem languorem, adeo, vt Petrus vmbra corporis sui: Paulus verò sudario, ac semicinctiis suis curauerint infirmos, quod nusquam legimus fecisse Saluatorem. Quid igitur mirum si habeant sibi communicatam facultatem remittendi peccata? Quid enim facilius est dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an surge & ambula? Apostolos autẽ habuisse à Christo potestatẽ remittendi peccata, clarè testatur scriptura dicens: Accipite Spiritũ Sanctum quorum remiseritis (vos mei Apostoli nõ obstante quòd peri homines estis) peccata, remittuntur eis, quorum retinuer

Demõstratio qua Christus ostendit quòd non solus Deus remittit peccata.

Matt. 9.

Christus secundum humanam naturã remittit peccata.

Ioan. 20.

retinueritis, retenta sunt. Quæ potestas hæreditaria successione transit ad omnes sacerdotes legitimè consecratos, prout luce clariùs demonstrabimus in Sacramento pœnitentiæ, lib. 4. Verùm hoc tibi obseruandũ est, quòd aliter Deus remittit peccata, aliter Christus, aliter homo. Deus enim remittit peccata per omnipotentiã sibi connaturalẽ, & coëternã, Christus verò secundum eam naturam quam habet ex virgine Maria, remittit peccata, potestate sibi tradita à Patre: Quia Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, Ioan. 5. Si omne iudicium, ergo & iudicium peccati, Eo inquit, data est omnis potestas, quæ in cælo, & quæ in terra. Si omnis potestas, quæ in cælo, & quæ in terra, ergo & potestas remittendi peccata, quoniam illa haud dubie potestas quædam cæli est. At homo, Apostolus, Episcopus, vel Sacerdos, non remittit peccata, nisi potestate sibi subdelegata per Christum, Ioan. 20. Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: adeò vt non sic nisi vna, ac eadẽ potestas remittendi peccata, quæ in Deo est per omnipotentiam: in Christo donatione Dei patris: in Sacerdote subdelegatione Christi. Quapropter vt nemo potest remittere quæ in me cõmissa sunt, nisi accepta à me potestate id faciẽdi, qua accepta reuera dimittit. Sic nemo potest remittere peccata in Deum commissa, nisi accepta in hoc potestate à Deo: qua accepta, quis audebit dicere Non potest? Quapropter nõ omnis homo remittit peccata, sed solus sacerdos, quia ipse solus inter homines accepit à Christo remittendi potestatẽ: prout latiùs demonstrabimus in Sacramento pœnitentiæ. Illud autẽ præceptum Euangelij, Dimittite & dimittetur vobis. Si enim nõ dimiseritis hominibus peccata sua, non remittet vobis pater vester qui in cælis est, peccata vestra, datum non solis sacerdotibus, sed omnibus vtriusque sexus personis, nihil te moneat quasi omnes homines habeant à Deo facultatem remittendi peccata. D. Sic tamen quidam dicunt, asserentes quòd æquè mulier absoluit atque sacerdos. M. Sed malè & peruersissimè, ficut demonstrabimus in materia pœnitentiæ. Locus autem nunc citatus loquitur de quodam humano modo remittendi peccata, non quæcunque, sed peccata in nos commissa, non remittendi simpliciter, sed solùm in quantũ nos lædunt. Offensam enim & iniuriam in quantum in nos commissa sunt, non vltra, iubemur remittere, & ex animo remittere. Matt. 6. & 18. adeò vt remoueamus penitus ex animo prorsus omnẽ vindicandi appetitum. Non autem iubemur remittere illam offensam, qua peccans in nos, etiam Deum offendit, sed nec possumus illam remittere, quia remittendi ius, siue commissionem non accipimus à Deo, quare si tentauero, mitto falcem in messem alienam, mihi præsumendo ea, quæ diuinæ sunt potestatis, quod indubie crimen est lædæ diuinitatis, nedum maiestatis. Deus autem, & Christus, & Sacerdos, diuino modo remittunt omnia, & singula peccata, in quoscunque cõmissa, salua tamen ordinatione qua primis præpositis reseruantur quædam enormia, quo singuli caueant magis: etiam saluo iure cuiusliber. Quia sicut in omni iudicio, ita & in iudicio peccati, sic pœnitenti debet fieri gratia, vt alteri nõ fiat iniuria. Quapropter si quis furatus est, sic remittitur ei peccatum furti, vt tamen restituat ablatum, & persona furis maneat Reipublicæ obligata ad punitionem in exemplum aliorum. Eodem modo cùm præcipitur nobis remittere proximo peccatum in nos commissum, iubemur id facere, saluo eo cuius nostra interest, & dãno quod perpessi eramus. Quæ via iuris recuperare nobis integrum manet si velimus.

Aliter remittit Deus peccata, aliter Christus, aliter sacerdos.

Vna ac eadẽ est potestas qua Deus remittit peccata & homo remittit.

Aptum simile.

Iubetur omnis homo remittere offensam in se commissam in quantum D. concernit non in quãtum Deum concernit.

Neque Deus neque homo remittit peccatum cum præiudicio tertij.

Non posse vnum peccatum remitti sine aliis in eis, qui simul plura habent.

CAPVT X.

PRORSVS obstinati in vno peccato, vt concubinatu, aut simili, videntur nonnunquam pœnitere de aliis peccatis, an igitur fieri potest remissio vnius peccati, sine aliis, in eo qui simul plura habet? M. Qui probè examinat naturam peccati, & simul modum Euangelicæ remissionis, is facilimè perspicit includere repugnantiam, si dicatur vnum peccatum remitti, absque aliis, in eo qui plura simul habet. Quia vnumquodque (de mortalibus loquor) soluit obedientiam, habet auersionem, inducit maculam, turbat ordinem caritatis, seruum facit iniquitatis, nec paritur esse filium Dei. Est insuper omne peccatum stimulus mortis, habẽs reatum ad damnationem. Porrò Euangelica remissio peccatorum non est nuda non imputatio, vt suprà probauimus, sed amicitiæ inter Deum & peccatorem redintegratio, ablutio, sanctificatio, iustificatio, cum adoptione in societatem vnigeniti

Discl. Includit repugnãtiam, dicere vnum peccatũ posse remitti sine aliis.

Filij Dei, vt sit & ipse filius Dei, hæres regni, cohæres Christi. Quamdiu autem manet vel vnum solum peccatum, tamdiu manet inobedientia, manet auersio, manet macula, manet seruitus peccati, manet mors, manet inextricabilis obligatio
Iacob.1. ad damnationem. Quod perpendens Iacobus Apostolus dixit constanter: Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit & nō occides. Quòd si non mœchaberis, occidis autem, factus es transgressor legis, hæc ille. At prædicta incommoda peccati quamdiu manent, dubio procul, non potest esse amicitiæ, & amoris reintegratio inter Deum & hominem, neque ablutio, neque sanctificatio, neque iustificatio. Quod enim manet coinquinatum ex parte vnius peccati, hoc non potest dici ablutū, quod vna ex parte manet obliquum siue iniquum, non potest dici iustificatum, neque sanctificatum, quod aliqua ratione manet profanum, siue cōmu-
Ieb 8. ne Diabolo & operibus eius. Sic quicunque facit peccatum (obserua quoniam dicit numero singulari, peccatū, ergo quicunque facit vel vnum peccatū) seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo inæternum. At remissio Euangelica, non est sine donatione libertatis quæ est per Christum, vt
Matth.6. scilicet liberatus à peccato, seruiat Deo in iustitia & sanctitate. Contraria sunt, peccatum & iustitia, & vtrunque velut dominus seruum sibi facit quē possidet. Cæterùm nemo potest simul duobus dominis seruire, datur autē in remissione peccatorum iustitia: ergo qui habet adhuc vel vnum peccatum, is liber est siue vacuus à iustitia: non igitur habet remissionē peccatorum: quemadmodum qui seruit iustitiæ, liberatus est ab omni peccato, alioqui nō seruit iustitię, sed peccato. Quod pulcherrimè deducit Apost. ad Rom. 6. dicēs: An nescitis cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam. Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in quam traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem, cùm enim serui essetis peccati, li-
Sap.16. beri fuistis iustitiæ, &c. Præterea dicit Sapiens: Homo per malitiam

malitiam occidit animam suam. Et Apostolus: Stimulus mortis, id est, pugio inducens mortem, peccatum, vel vnum, omnibus aliis deletis: at remissione Euangelica datur vita æterna. Hæc autem vita, inquit Ioannes, est in Filio Dei, qui ergo habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet: at qui delectatur vel in vno adhuc peccato, non habet Filium, venit enim Filius Dei vt tollat peccatū, & dissoluat opera Diaboli: igitur non habet redemptionē quæ est in sanguine eius, quare nec remissionē peccati, nec vitam. Dicit quidam & bene, impium esse, à Deo dimidiam sperare salutem. Sperat autem dimidiam à Deo salutem, qui cum velit adhuc deliciari in vno aut altero peccato, alioti si expectat aut petit remissionem. Possem hic adferre multas physicas aut logicas rationes: verùm hæc quæ diximus sic meditata ac docta, magis penetrant ad cor hominis bene Christiani. *D.* Dicis, quoties fit remissio peccati, simul remittuntur vniuersa peccata quæ insunt. *M.* Non dixi solùm, sed solidis scripturis & rationibus demonstraui. *D.* Est verum. Nunc igitur quæro an similiter quoties fit remissio peccati, simul ac semel remittātur vniuersa incommoda, ac mala quæ secum adfert peccatum? *M.* Non, sed remittūtur, ac delentur vniuersa quæ subsistere non possunt cum gratia gratum faciente, & adoptāte peccatorem in societatem Filiorum Dei, qualia sunt, auersio, coinquinatio, seruitus peccati, mors animæ, reatus damnationis perpetuæ. Debitam verò punitionē, quā scriptura vocat castigationem seu disciplinam, nōnunquam vindictam, ex toto non remittit. Iuxta illud: Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et illud: Quòd si extra disciplinam estis, ergo adulteri, nō filij. Item callos, vulnera, seu prauas habituationes ex peccato relictas, non statim eo ipso tollit Deus quòd remittit peccata, sed exercitiis pœnitentiæ, & sedulitate virtutum hæc, assistente nobis Dei gratia, paulatim expurganda relinquit. Cæterùm istorum faciemus demonstrationem planè Euangelicam libro 4. in tertia parte pœnitentiæ, quam satisfactionem vocamus. Tetigimus etiā paucis huius materiæ suprà in articulo symboli: Descendit ad inferna, in materia de Purgatorio post hāc vitam. Verùm & id notatu dignum est hoc loco, quòd magna fides pœnitentis & multa dilectio, plenior fit remissionem peccatorum, quàm fides modica, aut parua dilectio. *D.* Ergo suscipit re-

1.Cor.15.

An remisso peccato simul sublata sunt omnia quæ secum adfert peccatum.

Ad He.12.

Magna fides, magna dilectio multum remittunt de peccato, minus parua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

missio peccatorum magis ac minus, incrementum & decrementum. *M.* Prorsus, sicut & iustificatio, secundum illud: Qui iustus est iustificetur adhuc. Quòd autẽ quibusdam minus, quibusdam magis dimittitur peccatum, probatur ex eo quod diximus, quædam eorũ quæ affert peccatum, paulatim remitti, & expurgari disciplinis & satisfactione. Deinde ex eo quod dixit Saluator ad Simonem pharisæum, de Magdalena: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm, id est, valde ac fortiter: Ex eo etiam quod dixit Apostolus. Fides quæ per dilectionem operatur, valet, scilicet ad remissionem peccatorum, & salutem consequitur, quòd magna fides, multùm operans per dilectionem, multùm valet ad remissionem peccatorum nonnũquam adeò, vt simul ac semel deleat vniuersa incommoda quæ secum adfert peccatum. Planè dicendum idem est de pœnitentia, quia vera pœnitentia, est opus fidei operantis per caritatem, prout factum est in Magdalena, in Publicano, in Petro post negationem, de quo plura in libro quarto.

Remissio peccatorum susceptit incrementum.

Apoc. 22.

Ad Gal. 5.

Remissionem post peccatum, & peccatum post remissionem sæpius iterari posse: nullum tamen peccatum semel dimissum iterum imputari ad culpam, reatum, vel pœnam.

CAPVT XI.

AMGI. Tres difficultates proponũtur discutiendæ.

RELIQVA sunt tria ad hanc materiam pertinentia, videlicet an homo per remissione præcedentium delictorum, fiat deinceps gratia fi dei impeccabilis? Si non: An igitur remissio peccati sæpius iterari posset in eadẽ persona? Tertiò an peccatum semel remissum secundò redeat, per ingratitudinem citra sui iterationem? *D.* Primum quidem gratum foret multis, sed metuo ne longè absit à verò. *M.* Certum, & indubitatum habe ex Scripturis sanctis, neminẽ in hoc mũdo fieri prorsus impeccabilem, neque per gratiam remissionis prout somniarunt Iouinianus & alij, neque per vllum studium perfectionis obtinendæ, vti iactitarunt Beguardi & Beguinæ. Quoniam quidem duces fidei nostræ aliud docuerunt. Paulus 1. ad Cor. 10. dicens: Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Inferens hoc ex viuis quibusdã exemplis, quæ contigere in populo legis. Nam Patres nostri, inquit, omnes fuerunt sub nube, omnes in mari rubro baptizati

Nemo fit impeccabilis in hoc mundo.

Probatur ex Paulo.

ptizati sunt, omnes eandem escam manducauerunt, sed non in pluribus eorum beneplacitũ est Deo. Nam prostrati sunt in deserto, alij propter obmurmurationẽ, alij ob idololatriã, alij concupiscentias suis. Subiungit: Hæc autem omnia in figura cõtingebant illis, scripta autem sunt ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Nam illi priùs stantes in fide & obedientia vnius Dei, posteà ceciderunt. Viua insuper huius rei exempla sunt in nouo Testamento. Etenim ad Galat. scribit dicens: currebatis bene, quis vos fascinauit non obedire veritati? Nam insensati Galatæ priùs incipientes spiritu, posteà carne voluerunt consummari, & quærentes ex circuncisione iustificari, à gratia, quem semel acceperant, exciderunt: Alexãder quoque & Hymenæus repellentes bonam conscientiam, quam priùs per remissionem peccatorum acceperant circa fidem naufragauerunt. Vdhæc Apostolus verò Ioãnes 1. sua Canonica cap. 1. scribens credentibus, ponit necessariæ illationis propositionem dicens: Si dixerimus quoniam vltra non peccamus, mendacem eum facimus, & verbum eius non est in nobis. Igitur si Iouinianus dixerit: semel purificatus sum à peccatis meis, vltra non pecco: aut iactitent Beguardi, ad perfectionem virtutum iam peruenimus, exinde non peccamus: aut quispiã alius simile quid dixerit mendacem Deum facit, & verbum Dei non est in eo, sed verbum seductionis. Adhæc, Lex Domini est ad hominem pro tempore peregrinationis huius. Ante te aqua & ignis, bonum & malũ, ad quod volueris extendes manum tuam. *D.* Tamen Deiparæ virgini concessum creditur quòd nunquàm peccauerit. *M.* Aliud est post acceptam gratiam deinceps non peccare: aliud exinde non posse peccare. Illud concessum fuisse primò Diuæ virgini à principio conceptionis suę, ne vllo omnino genere peccati offenderet vnquam: posteà Apostolis à die Pentecostes, quo die fuerunt induti virtute ex alto, quoad peccata mortalia, certum habet omnis Ecclesia. Cæterùm asseuerare communem hominem eò aliquando proficere vt vltra peccare non posset in hoc mundo, nam ipsum nobis loco præmij seruatur in futuro seculo, hæresis est manifesta, non solùm prædictis scripturis, sed etiam vniuersalis concilij Viennensis auctoritate condemnata. Et quidem iure. Si enim post primam gratiam remissio-

Probatur ex verbis Ioannis.

Aliud non peccare. aliud nõ posse peccare.

nis, non potest homo amplius peccare: cur orandum docuit
Matth.6. Saluator: Et ne nos inducas in tentationem? Cur docuit Petrus: Fratres sobrij estote, & vigilate, quia circuit aduersarius vester tanquam leo rugiens, quærens, quem deuoret? Cur dixit Paulus: Timeo ne sicut serpens decepit Heuam astutia sua, ita corrumpantur & sensus vestri à simplicitate quæ est in
1.Cor.9. Christo? Cur & hoc: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar? Sed &
1.Ioan.2. Ioannes scribit Christi fidelibus dicens: Filioli mei, hæc scribo vobis vt non peccetis: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Hæc sanè luce clariora sunt. *D.* Nunc quæro, an sicut contingit iterari peccatum post remissionem factam: ita quoque contingat iterari remissionem post peccatum rursus perpetratum? *M.* Hoc manifestè consequitur
Remissio peccatorum semel iterari potest. ex illatione, quâ facit Ioan. dicit enim: Sed & si peccauerimus, aduocatum habemus, &c. Ergo toties, quoties contingit nos peccare, est spes propitiationis, per Iesum Christum quem habemus aduocatum apud Patrem. Interrogauit Petrus: Do-
Matth.18. mine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? septies? Respondit Dominus: Non dico tibi septies, sed septuagies septies, hoc est, toties quoties pœnituerit, numero finito
Luce 17. posito pro infinito, vt frequès est scriptoribus. Alio loco dicit
Matth.6. ad eundem Petrum: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & si pœnitentiam egerit, dimitte illi, & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens: pœnitet me, dimitte illi. Alibi faciens hanc illationem: Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Quapropter si post primam remissionem, aut secundam, aut tertiam, aut quartam, aut centesimam peccatum exinde contractum vltra non remittit Deus, iubetur autem homo remittere septuagies septies: igitur maior est propitiatio hominis propitiatione Dei, & vincitur aliqua iniquitate Deus, quæ est mera blasphemia, & legitima soboles desperationis. Nunc ad tertium, videlicet, an peccatum semel dimissum redeat per ingratitudinem, citra sui iterationem. *D.* Habet hoc non modicam apparentiam ex parabola Euangelica Matth. 18. Nam à seruo ingrato & crudeli iuberur exigi totum debitum prius dimissum. *M.* Totum quidem debitum exigitur ab eo, sed nõ ratione peccati prius com

commissi, verum ratione ingratitudinis subsequentis. Neque voluit Saluator hac parabola docere, peccatum prius dimissum denuo redire actu, aut culpa, aut reatu in genere, vel specie, vt Deus semel dimissum peccatum rursum incipiat imputare ad damnationem, propter subsequẽtem ingra-
Rom.11. titudinem. Dicit enim Apostolus: Sine pœnitentia sunt dona Dei. Et illud: Non consurgat duplex tribulatio, scilicet super eodem malo. Neque Dominus iudicat bis in idipsum. Quapropter Gelasius Papa dixit: Diuina clementia, dimissa peccatam vltionem redire non patitur. Intellige, nisi & ipsa peccata redeant in operatione. *D.* Quid igitur voluit docere hac sua parabola Saluator? *M.* Quàm grauiter sit animaduersurus Deus in ingratos, præcipue eos qui accepta munifica misericordia à Domino, mox in conseruos misericordes existũt. Ideòque arbitraria sententia iussit rigorose exigi ab ingrato seruo præcisè tantum, quantum prius misericorditer dimissum erat. Non quòd priora peccata iteratò imputaret, sed vt constaret illam tam citò subsequẽtem ingratitudinem cum tanta crudelitate in conseruum, tanti esse demeriti, quantum erat totum debitum prius dimissum. Nam eum ob finem introducta est parabola illa, vt bene inculcaret hoc, quod alibi dicit. Estote misericordes, sicut Pater vester misericors est. Si quando igitur incideris in aliquem doctorem qui dicere videatur, quod peccata semel dimissa redeant, hoc ipsum intelliges secundum debitum siue reatum ob subsequentem ingratitudinem cum crudelitate vel duritia erga proximos nostros. Vt cùm Greg. dicit: Si quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & hoc rursum exigitur quod iam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Hoc est, idem debitum damnationis quod iam dimissum gaudebamus rursum exigitur, non quasi priora peccata redeant, sed quia subsequens ingratitudo ita meretur, & adeò nonnunquam reum constituit vt antea fuerat. Nunc pergamus ad subsequentem articulum. *D.* Nihil adhuc dixisti de remissione venialium peccatorum. *M.* De hac dicemus in quarto libro vbi tractandum erit an opus sit confessione, & absolutione sacerdotis ad remissionem venialium, sicut ad remissionem mortalium. Peccatum enim veniale, vt leui momento contrahitur, ita etiam modica resipiscẽtia tollitur, vtpote gemitu cordis, aut affectu inardescẽte in Deum, aut ora-
De pœnitentia distin.4. cap.vlt.

tione Dominica, aut tunsione pectoris, aut simili aliquo, vel citra pœnitentiam Sacramentalem, vti ibidem demonstrabimus.

DE RESVRRECTIONE MORTVORVM, TRACTATVS DECIMVS.

De qua carne intelligendus sit articulus vndecimus Symboli Apostolici.

CAPVT I.

MAGI. Gene.3.

LIMTulit Deus in primum parẽtem Adam propter peccatum ipsius hanc sententiam: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es & in pulverem reuerteris. Quam sententiam videmus infallibilem sortiri effectum in omnibus hominibus, nam-que omnes enim vniuersi & eorum corpora in terræ pulverem redeunt. Neigitur contristemur sicut & cæteræ Gentes, quæ spem non habent, statuerunt duces nostri Apostoli in Symbolo sanæ fidei hunc articulum: Carnis resurrectionem. In quo subintelligitur verbum, Credo. Verùm de qua carne istud intelligendum putas? *D.* De carne nostra, hoc est, de corpore nostro quod Deus carne & ossibus, ac neruis compegit, pelle vestiuit, sanguine insuper, aliisque humoribus succulentum reddidit. *M.* Bene intelligis, ac conformiter quibusdam scripturis sanctis. Nam in Bibliis per carnem subinde intelligitur mortalem hominem, vt ibi: Verbum caro factum est, *Ioan.1.* & habitauit in nobis. Item: Quod natum est ex carne, caro est, quod natum est ex spiritu, spiritus est. Sæpe etiam accipitur vox, caro, pro solo corpore, exclusa anima, vt ibi: Insuper *Psal.15.* & caro mea requiescet in spe. Iterum: Neque caro eius vidit *Act 2.* corruptionem. Aliquando verò accipitur pro parte hominis sensuali cui inhabitat peccatum, siue fomes, aut lex membro-*Gala. 5.* rum, perpetuò repugnans legi mentis, vt ibi: Caro concupiscit

scit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: Dicitur etiam de carne in hac significatione ad Rom.8. Prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita & pax, quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, neq; enim potest. Propter quod, viuere aut ambulare secundum carnem sic intellectam, malum est, ac damnabile iudicio Apost. Nihil tamẽ damnationis est eis, qui sunt in Christo Iesu, qui carnem talem habeant, modò non secundum carnem ambulent, sed secundum spiritum, ibidem. Quartò accipitur caro omnino in malam partem, Gen.6.& 10. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est, id est, quia carnalis est, non quærens, non sapiens, nisi quæ carnis sunt. Vide si placet August. in Ench. ad Laurent. cap.34. Porrò, ad propositum redeundo, constat homo ex duabus partibus, anima scilicet & corpore. Anima est principiũ vitæ, auriga, directrix, & vinifica forma corporis. Corpus verò est pars hominis crassa & sensibilis, organa sensuum, figuram, quantitatem, membra, & artus habens. Hæc autem posterior pars hominis in symbolo nomine carnis intelligitur: quæ mox vbi homo expirauit, alget, stupet, mortua est sine sensu, sine motu, sine ope rationis: desinit vegetatio, transit sanguis, & color eius, sed & tota caro vertitur in pus, atque putredinem intra dies paucissimos, adeò vt cõdi debeat sub terram, aut capsulis, siue sarcophagis solicitè concludi, ne fœtore suo superstites & ipsum denique aërem inficiat. *D.* Vidi istud non rarò, & obseruando cogitabam, sic tandem fiet & de te. *M.* Tandem? quid inquis fili tandem? fortassis cras, fortassis hac nocte vel etiam durante hac fiet hora. Quod Saluator clarè intuens, Vi- *Matth.24. & 25. Marci 13.* gilate, inquit, quia nescitis neq; diem, neque horam. At pergamus. Hæc pars hominis, nomine carnis intelligitur. Credimus autẽ ex isto articulo fidei Apost. omnia corpora omnium hominum, vbicunque mortua fuerint, & quamlibet putrefacta, aut incinerata, ac velut in nihil redacta, deniq; à vermibus ac bestiis terræ, vel auibus cæli deuorata, nihilominus in sua propria substantia, qua semel vixerunt, tandem resurrectura, eadem anima eandem corporis substãriam viuificante. Adeò vt prorsus sit idem, secundum individuum, homo post resurrectionem, qui fuit ante resurrectionem.

Quid doceamur credere ex hoc articulo.

De qua carne loquatur Symbolum.

Ex scripturis vtriusque Testamenti facilè ostendi resurrectionem futuram.

CAPVT II.

REM quæ à mille annis, & vltra non fuit, essq; fortasis sexcentis in aliam atque aliam transmutata substantiam: eandem numero reuiuiscere, & denuò ex eadem forma ac materia in eundem secùndum individuum reuiuiscere hominem, quis comprehendet? *M.* Videri non potest, ratione naturali persuaderi nequit, credi debet, ideóque ponitur inter articulos fidei. Debet autem credi eam ob causam, quia sic tradunt scripturæ, sic docuerunt Christus & Apostoli, atque omnis hucusque Ecclesia. Iob 19. Quis mihi tribuat, inquit, vt scribantur sermones mei? quis mihi det vt exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice? Scio enim quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circúdabor pelle mea & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea, in sinu meo. Hunc locum tractans beatus Gregorius pulcherrime philosophatur de resurrectione mortuorum, vt in moralibus eius videri potest. Tu obserua hic quòd Diuinus Iob, primò eleganti præfatione parat animos auditorum, quasi grande quid dicturus. Deinde pronunciat constanter, adeóque aperte, vt nihil dici posset apertius. Credo inquit, quòd redemptor meus viuit. Et ego, scilicet qui nunc viuo, atque breui moriar & sepeliar in terra, ego inquam de terra surrecturus sum: non quidem mox post sepulturam meam, sed in nouissimo die, longè post incinerationem corporis mei. Subiungit autem & modum quo resurget, dicens: Et rursum circundabor pelle mea, rursum, inquit, quia postquàm semel destructa fuerit pellis mea & caro mea, iterato circundabor non alia, sed pelle mea, quam nunc habeo. Et videbo Deum, non in alia, sed in hac propria mea carne, & omnino eadem, ideo addit: Quem visurus sum ego ipse, & non alius. Ego subsistens scilicet in eodem corpore, eadémque anima, quibus nunc viuo, idem homo tunc qui nunc, idem suppositum numero, eadem substantia individua, tamen immutata in proprietatibus, & accidentibus, quoniam tunc immortalis, & nunc mortalis, vti mox audies. Quam immutationem insinuat idem Iob capite 14. prophetiæ fur interrogans hoc modo: Putásne mortuus homo rursum vi-

Articulus iste ratione naturali doceri nó potest, credi debet.

Exponitur prophetia Iob de resurrectione.

uat? Ne autem dubium hoc relinquat, subiungit, Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Vocabis me, & ego respondebo tibi, operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu vocabis, & ego mox reuiuiscens, respondebo, Ecce adsum. Sicut adolescens mortuus vocatus, mox resedit, & Lazarus quatriduanus vocatus mox surrexit. Tamen ego Iob non expecto, vt sic, quomodo illi resurgam, sed expecto cunctis diebus vitæ meæ, donec veniat immutatio mea. De qua Apostolus: Mortui resurgent, & nos, inquit, immutabimur, ad statum scilicet gloriæ & immortalitatis. Concludit autem Propheriam suam Iob, dicens: Reposita est hæc fides mea in sinu meo. Nil nos certius habere credimus quàm hoc, quod in sinu retinemus. Itaque in sinu suo spem hanc repositam tenuit, quia vera certitudine de spe resurrectionis præsumpsit, inquit B. Gregorius tractans sententiam prædictam. Insuper 2. Machab. cap 7. vnus septem fratrum martyrum linguam postulatus, protulit, & manus constanter extendit, & cum fiducia ait: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea, quæ nunc propter leges eius despicio, recepturum spero. Magna profecto certitudo fidei, quæ tantam operabatur in martyre constátiam: Additur eodem libro cap. 12. quòd Machabæus facta collatione, 12. millia dragmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorũ sacrificium, bene & religiosè cogitans de resurrectione mortuorum. Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis. *D.* Hæc veteris Testamenti sunt, sed quæritur an nostrum quoque nouum Testamentum similia doceat de resurrectione mortuorum? *M.* Muleò clarius quàm vetus Testamentum, pronuncians non solùm futuram, sed & demonstrãs in parte factam esse. Nam Saluator noster, qui procul dubio pluſquam Propheta erat sic constanter pronunciat: Amen amen dico vobis, quòd venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filij Dei, & qui audierint viuent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in

Probatur resurrectio tam in veteribus quàm in nouis testamentis.

Luc. 7.
Ioan. 11.
1. Cor. 15.
Cap. 19.
2. Mach. 7.
Ioan. 5.

in resurrectionem iudicij. Idem Saluator noster Ioan.11. ad Martham: Resurget, inquit, frater tuus. At illa: Scio Domine quia resurget in resurrectione, in nouissimo die. Dicit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit, & credit in me, non moritur in æternum. Credis hoc? Ait illa: Vtique Domine. Neque istud duntaxat docuit Saluator, sed etiam velut hæreticos redarguit Sadducæos, qui dicunt, resurrectionem nó esse mortuorum, neque Angelum, neque spiritum, respondens ad quæstionem illorum de septem viris vnius vxoris, hoc modo: Erratis nescientes scripturam neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Vides quàm Christus subtiliter conuincit illos erroris? *D.* Certè subtilius quàm mens mea assequatur. Nam qualis est ista illatio: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, non est Deus mortuorum, sed viuorum. Ergo vos erratis dicendo non esse resurrectionem mortuorum. *M.* Optima est illatio. Rectissimè enim consequitur: in scriptura quam vos recipitis, testatur Deus cæli, se esse Deum Abraham, Deum Isaac, Deum Iacob, qui à centenis annis mortui fuerant: non est autem Deus mortuorum, sed viuentium: igitur viuunt illi, non autem secundum corpus, quia mortui sunt corpore, ergo secundum animam siue spiritum. Est ergo aliqua vita post istam vitam corporalem, & supereſt spiritus hominis etiam corpore destructo. Multum itaque erratis vos Sadducæi, dicendo non esse resurrectionem mortuorum, ex eo principio, quia non est spiritus, aut Angelus, aut vita alia, post istam vitam. Quod principium vestrum, quoniam scriptura demonstrat falsum esse: igitur & erronea esse debet doctrina quam illinc infertis. An non planè victus est princeps, cui detracta sunt omnia arma, omnésque munitiones quibus se defendebat? *D.* Non posset vinci magis, quàm hoc pacto. *M.* Sic Saluator non potuisset apertius conuincere erroris Sadducæos, quàm destruēdo proprium illorum principium, quo & se, & alios in errore resurrectionis detinebant, idque ex propriis eorum, quas recipiebant scripturis.

Quomodo Christus redarguit Sadducæos, negantes resurrectionem mortuorum.

Matt.22. Luc.20. Act.23. Matt.22. Luc.20.

An valeat illatio quam fecit Dominus aduersus Sadducæos.

Quibus

Quibus medijs conuincat Apostolus eos erroris, qui negant resurrectionem, & quibus rationibus probet eandem.

CAP. III.

APOSTOLVS Paulus 2. ad Timoth. 2. abiicit velut hæreticos, & subuersores hominum, Hymenæum & Philetum, eò quòd negarent carnis resurrectionem futuram, asserētes pro missam resurrectionem iam factam esse, dicens: Profana & vaniloquia deuita, multùm enim proficiunt ad impietatem, & sermo illorum vt cancer serpit. Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. Quosdam autem Corinthiorum vacillantium potiùs quàm errantium circa resurrectionem mortuorum instruit Apost. multis bonis & solidis rationibus, quarū primam sumit ex eo quòd Christus resurrexit, secundum ex eo quòd homines baptizantur pro mortuis, tertiam ex eo quòd omnes qui piè viuere volunt in Christo, persecutionem patiantur in hoc mundo, consequitur ergo resurrectionem esse mortuorum. Primam rationem sic prosequitur: Siue ego, siue illi, hoc est alij Apostoli. sic prædicamus, & sic credidistis, scilicet Christum resurrexisse secūdum scripturas, & quo modo visus est post resurrectionem multis fratribus, idque diuersis vicibus, prout in nono articulo symboli late tractauimus. Si autem Christus prædicatur quia surrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra, inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quòd suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium,

Rationes quibus vtitur Apostolus pro resurrectione.

Prima ratio Pauli ex

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Ad Ti. 2.

1. Cor. 15.

dormientium, quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus. Deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt: Deinde finis. Itaque si valet illud argumentum Pauli, vt valet: Christus resurrexit à mortuis, ergo est resurrectio mortuorum, etiam valet argumentum istud: Christus sic resurrexit, nempe, in eodem corpore, in iisdem membris, ac neruis, quibus vixit prius, ergo talis erit resurrectio mortuorum, qualem futuram eam pronũciauerat B. Iob, In carne eadem, sub pelle eadem, oculis ac membris iisdem, vt prorsus idem sit homo resurgens à morte, qui erat ante mortem. Secundâ itaque rationem ita prosequitur Apostolus. Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Vt quid baptizantur pro illis? *D.* An tunc vim baptizabantur pro defunctis in spem resurrectionis eorum? *Ht.* Videtur sentire Tertullianus talem fuisse morem apud Corinthios olim, quẽ sane non probat Apostolus, sed hactenus eo exemplo vtitur, quatenus instituto seruire videtur. Vide Epiphanium contra hæreses, 2. lib. cap. 28. Verùm expeditius ac verius dices, verba ista Apostoli debere intelligi hoc pacto, baptizantur pro mortuis, id est, tanquam mortui, perinde enim est ac si diceret, vt quid sub baptismo agunt mortuos, & ex morte resurgentes. Actione siquidem baptismi agunt prius moriẽtium, deinde resurgentium personas. Morientium per immersionem sub aquas: resurgentiũ per emersionem ex aquis, velut purgati ac mundi. Quam significationem valde exactè prosequitur Apostolus, ad Romanos 6. dicens: An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo, per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis, per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus, hoc scientes, quia vetus homo noster, simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam viuemus cum Christo, scientes quòd Christus resurgens

Secunda ratio Pau. 1. Cor. 5.

ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominatur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo, in Christo Iesu. Itaque secundum Paulum in lauacro fontis baptizamur pro mortuis, id est, tanquam mortui ac velut Christo commorientes, consepulti cum illo per baptisma, in mortem, vt in nouitatem vitæ resurgamus de aquis: Sic agentes sub sacramento, priùs personas morientium, deinde & resurgentium personas. Qui ritus ad quid, obsecro, cæliturinstitui debuit, si omnino mortui non resurgunt? Nam quorsum personas agimus morientium, ac deinde resurgentium sub ritu sacro, si omnino nulla est mortuorum resurrectio? Terriam rationem sic inducit: Vt quid periclitamur omni hora? scilicet si mortui non resurgunt. Quotidie mortior propter (propter, vt sit iurantis) vestram gloriam fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Si secundum hominem ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Nam si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Omnes enim qui pie viuere volunt in Christo, persecutionem patiuntur in hoc mundo. Est ergo per fidem quasi ingenita, certa spes resurrectionis omnibus qui in hac vita patiuntur persecutionem, propter vitam futuram. Prout & beatus Iob pulchrè testatur sub afflictionibus suis, dicens: De terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nec fieri potest, salua iustitia, quin homo qui continuò patitur afflictionem, & opprobria in corpore suo propter Deum & propter virtutem, accipiat premium virtutis, gloriam scilicet, & felicitatem à Deo in eodem suo corpore, si verum est, vt est, quòd Deus reddet vnicuique prout gesserit in corpore suo: Maximè si & hoc verum est, Christum ea de causa exaltatum esse dextera excelsi, quia passiones mortis sustinuit in corpore suo super ligno.

Tertia ratio.

1. *Corint.* 15.

Cap. 19.

2. *Cor.* 5.

Resurrectionem electorum fore similimam resurrectioni Christi.

CAP.

CAP. LIII.

DISC. CERTISSIMVM habeo ex his scripturis futuram esse carnis resurrectionem, at quomodo resurgent mortui? quali autem corpore venient? *M.* Vis respõdeam aperte? *D.* Hoc precor. *M.* Eodẽ resurgent modo, quo ipse Christus surrexit à mortuis, si tamen in Christo dormierũt, id est, Christianè mortui sunt, cum pietate dormitionem accipientes. Dicit enim Apostolus: Primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Ille principium & primogenitus ex mortuis: qui autem sunt eius, & in ipso dormierunt, erunt secundo geniti ex mortuis. At secundogeniti haud dubiè eodem generantur modo, quo primogenitus. Igitur boni Christiani Christo resurgenti proximi erunt, & in modo resurgendi, & in natura, ad quam regenerabuntur ex mortuis. *D.* Christus resurrexit virtute propria, an sic resurgent, quotquot cũ pietate moriuntur? *M.* Nõ omnino sic sua virtute. Quia Christus erat Deus, & homo, & sua diuinitate, qua Deus erat, suscitauit humanum corpus suum, quod mortuum iacebat in sepulchro. Nos autẽ qui in Christum credimus quamuis puri homines sumus, nihilominus proximè accedimus etiã ad hunc modum quo surrexit Christus: Animæ enim sanctorum in Deo sunt, & Deus in ipsis. Itaque sancti Dei homines resurgent quodam modo, etiam sua virtute, quoniam animæ eorum iam velut deificatæ & deiformes effectæ ad primum statim contactum reduiuas facient sua corpora, virtute diuinitatis inhabitantis in ipsis. Et quia bene cõplacuit Deo patri in ipsis, propter Christum & obedientiam qua imitati sunt Christum ad mortem vsque ideo donabit animabus eorum, vt corpus reassumptũ faciat quàm simillimum sibi, spirituale immortale, incorruptibile plenum gloria, & virtute: vt non sit sibi vltra inquietæ habitationis ergastulum, sed iucunditatis habitaculum, particeps gloriæ, ac maiestatis, sicut priùs fuerat socium passionis, & obedientiæ. Siquidem anima deificata, atque glorificata, primo contactu suæ carnis, mox transfundit in illam virtute operationis diuinæ, præter vitam naturæ, qua priùs viuebat, præter vitam quoque æternam, quæ anteà per gratiam Christi inerat, etiam dotes spiritualium creaturarum, efficiens corpus spiritale, quod animale fuerat, gloriæ quoque & immortalitatis plenum. Eodem fere modo, sicut anima Christi, triumphans in gloria, dum rediret ad corpus suum quod iacebat in sepulchro, mox simul cum anima transfuderunt sese in corpus Christi omnia quæ dicta sunt, & exiuit reduiuum de sepulchro clauso, suáque non aliena virtute transfulsit se quocunque, & per quodcunque corpus solidum pro sua voluntate. Nec aliter, sed modo eodem, corpora sanctorũ cõtactu animæ glorificatæ exibunt reduiua de sepulchris, sua sibi nunc per gloriam inexistente virtute. Insuper transferẽt se quocunque velint, etiam obuiam Christo in aëra, & id quoque sua virtute sibi nunc intus inhabitante per gloriam: Alioquà violenta essent, quæ sequuntur resurrectionem. Nullum autem violentum est perpetuum. Status verò resurgentiũ nõ potest non esse perpetuus. Non igitur opus erit vt Angeli corpora sanctorum post resurrectionem, aut portent, aut adiuuent. Virtus enim Dei facta vnum, cum virtute ipsorum, illisque inhabitans in illis, faciet hæc omnia suauissimè, prorsùsque inhabitans secundum naturam ipsorum, non quidem simpliciter dictam, sed secundum naturam ipsorum deificatam.

Omnes pij resurgẽt eodem modo quo Christ⁹. 1. Cor. 15.

Quæ sit diuersitas inter resurrectionẽ Christi et aliorũ.

D. Nonne sicut per vnum hominem Adam mors est, ita per vnum Christum resurrectio mortuorum? *M.* Sic manifestè habetur, 1. ad Cor. 15. Nam Christus sua diuinitate, qua idem est cum Patre, & Spiritu sancto operabitur resurrectionem mortuorũ. Sua quoque humanitate, qua sustinuit mortis passionem pro nobis, meruit, vt sibi daretur omnis potestas, & quæ in cælo, & quæ in terra. Si omnis, igitur & potestas resuscitandi, vt sicut ipse, ita & sui resurgerent per eum à mortuis. Hinc ad Philippens. 3. inquit Apostolus Nostra autem conuersatio est in cælis: vnde etiam Saluatorem expecta mus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, cõfiguratũ corpori claritatis suæ, secundum operationem virtutis suæ non solùm eius quã habet vt Deus, sed & illius quam habet vt homo, qua etiã possit subiicere sibi omnia. Itaque dubio procul à Deo per Christũ Dominum, est resurrectio mortuorum: imò Christus est resurrectio, & vita, quia ipse est principiũ, auctor, ratio, forma denique, & exemplar resurrectionis electorum. Quoniãsicut Christus, ita & electi resurgent ad vitam immortalẽ. Et sicut iam non moritur Christus ita nec illi morientur, post resurrectionẽ. Insuper, sicut Christo mors vltra nõ dominabitur,

Quomodo per Christũ sit resurrectio mortuorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita nec illis. Ad hæc, sicut Christus quòd mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem viuit, viuit Deo: Ita & illi quòd mortui sunt peccato mortui sunt semel, quòd autem viuunt, viuunt Deo. Denique quali corpore venit de sepulchro Christus: tali & illi venient de sepulchris suis, nempe glorificato, spiritali, immortali, incorruptibili. *D.* Vnde hæc demonstras? *M.* Ex scripturis. Primò, ex iis quæ dicunt Christum esse primogenitū ex mortuis siue mortuorū, ad Colloss. 1. Apocalyp. 1. 1. corinth. 15. Si enim Christus est primogenitus, & electi secūdogeniti ex mortuis, ergo electi Christo similes erunt secundum naturam, quæ accipitur regeneratione ex mortuis, vti diximus suprà. Secundò, ex scriptura, 1. ad Thessalonicenses 4. capite, quæ dicit quod ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. Si ita adducet de sepulchris, ergo simili modo resurgent. Tertiò ex scriptura ad Philip. 1. quæ dicit Christum reformaturū corpus humilitatis nostræ configuratū corpori claritatis suæ. Nam si sit, ergo tali veniemus corpore, quali venit ipse de sepulchro. Quartò, ex ea quæ dicit, qualis cælestis, scilicet Christus resurgens, tales & cælestes. Et sicut portauimus imaginē terreni, ita portabimus & imaginē cælestis. Quintò, ex eo Apostoli, si cōplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, ad Rom. 6. Scimus, inquit Ioānes, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus 1. Ioan. 3. Pili, aliquid audiuisti de modo resurrectionis futuræ. *D.* certè multum per omnia, & id ita subnixum testimonio scripturarum, vt non possit magis.

Demonstrātur prædicta ex scripturis

1. Thess. 4.

2. Cor. 15.

Rom. 6.

Modum resurrectionis futuræ posse demonstrari ex scriptis Apost. 1. ad Corinth. 15.

CAPVT V.

MAGI. Aperiūtur similitudines quibus vtitur Paulus ad probādum modū resurrectionis.

AT nunc vlterius audiamus Paulū Apostolum qui mouet sibi eandem quam tu mouisti questionem, atque respondet hoc modo: Sed dicet aliquis quomodo resurgunt mortui? quali autem corpore venient? Insipiens tu, quod seminas, non viuificatur, nisi priùs moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vtputa tritici, aut alicuius cæterorū. Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique seminū proprium corpus. Quasi dicat: Quod in seminibus, quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri vides hoc, in tua carne, quæ lege Dei seminatur in terra, futurum esse non credis? nōnne quū diuersa semina quis in vnum permiscet, hæcque indiscreta seminat, vel passim spargit in terram, vnumcuiusque seminis fatio, quocunque loco fuerit, competenti corpore, secundum naturæ suæ speciem germē producit & culmum, ac tandem suæ formæ, suaque corporis habitum reparat? Quid ergo mirum, si Deus vnicuique carnis substantiam, quamuis varie dispersam, mutatis qualitatibus reparet & refingat, eo modo, vt vnicuique animæ non confusum, aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat, reparetur. Vt idem corpus cum propria sua anima, vel pudica coronari, vel impudica puniri possit? Hoc ex Cypriano. Addit Apostolus: Non omnis caro eadem caro, sed alia hominum, alia pecorum, alia autem volucrum, alia piscium. *D.* Quorsum hoc? *M.* Vt ex his quæ vides, discas posse fieri ea quæ non vides. Distat caro hominū, à carne pecorum ac piscium, natura, qualitate, indiuiduo. Et tamē videmus passim vnam transubstantiari in aliam, virtute naturali. Valde igitur credibile est, posse carnem eandē numero transmutari de statu in statū, de corruptibilitate in incorruptibilitatem, de ignobilitate in gloriam, idque virtute diuina. Nam, vt videmus, caro piscium, aut pecorum, mutatur subinde in carnem hominum virtute naturali. Vlterius dicit Apostolus: Corpora cælestia, & corpora terrestria, sed alia quædam cælestium gloria, alia autem terrestrium. *D.* Et hoc quorsum? *M.* Rursum eò, vt ex his quæ vides, discas posse fieri ea quæ non vides. Si enim est hæc tanta diuersitas inter cœlestia & terrestria corpora, Deo conditore sic volēte, cur nō poterit ex nostris terrenis corporibus facere corpora cælestia, tantò abundantiori gloria circundata, quantò distat maiestas cælestium corporum à terrestribus. Prosequitur Apostolus dicens: Alia claritas Solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim differt à stella in claritate. *D.* Et quid per hoc? *M.* Quòd terrena nostra corpora surgētia ad statum cælestium corporū, non omnino eandē gloriā, aut eandē habebunt maiestatis decorem, sed differentē, pro virtutum ac meritorum diuersitate. Ideo subiungit Apostolus: Sic & resurrectio mortuorum. Quod sanè referendum venit ad omnia præcedentia. Sic, dico, sicut quando ex viscerī-

bus terræ, & putrefactione eius quod mortuum erat, & sepultum in terrā aut arbor, aut culmus surgit, de grano proiecto in terram, & putrefacto: Non quicunque culmus, sed proprius, eius scilicet naturæ, cuius granū erat, puta culmus tritici, sicut granum tritici erat. Sic inquam corpus resurgēs, alium quidē statum habebit, sed idem in substātia erit, eum eo quod putrefactū fuit in terra, reformabitur enim in corpus claritatis. Et sicut hic aliquando caro piscū transsubstantiatur in carnem hominis: & sicut à principio Deus fecit tam corpora cælestia quàm terrestria: sic in resurrectione iterum de terrenis corporibus facies cælestia corpora. Denique sicut ab initio dedit illis cælestibus differentem gloriam, sic & corporibus nostris, dabit differentem gloriam in resurrectione, omnibus tamen mirabilē, atque prius inauditam dabit gloriam, ne quis pusillo sit animo. Quod prosequitur Apostolus dicens: Seminatur, scilicet corpus nostrū, in corruptione, surget in incorruptione. *D.* Et quomodo seminantur corpora nostra? *M.* Sicut semen seminantis recōditur sub terrā vt surgat cum fructu sic & corpus hominis postquam expiraverit animam, seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. *D.* An seminantur corpora? *M.* Granum tritici, granum hordei, corpora quædā sunt, & seminantur, dum sparguntur super terram, & deinde sepeliuntur sulcis sub terram, vt fructificent. Sic corpora nostra seminantur, quia generatione sparguntur super terram per omnem vbique regionem. Deinde post expiratam animam, conduntur, & fodiuntur sub terram. Seminantur ante in corruptione, ita vt corrumpātur & putrefiant, sicut & alia semina, proiecta in terrā. Deinde in ignobilitate, adeò vt quātumcūque nobilia, generosa, aut illustria fuerint prius, tamē post mortem fiant prorsus ignobilia, ad abominationē, vsq; & fœtorem intolerabilem. Tertiò in infirmitate, adeò vt nulli prorsus actioni resistere valeant, sed cedunt omni cōtrario, ad incinerationem vsque. Denique seminantur corpora animalia, id est, qualificata vt corpora reliquorum animaliū: verùm surgent eadem corpora nostra, modo iam dicto seminata in terram, surgent, dico, de terra. Primò, in incorruptione, hoc est, integra & incorrupta, imò incorruptibilia. Secundò in gloria, ita quòd planè illustria, ac gloriosa erunt, intus, foris,

ris, in oculis aliorum, in propria substantia, in qualitatibus, in actione. Tertio surgent in virtute; quidquid enim in eis erit, quasi virtus erit, virtus autem vinci non potest, alioquin virtus non esset; quoniam si vincitur, impotentia siue infirmitas potius est quàm virtus. Erunt itaque corpora sanctorum à resurrectione, tantæ potentiæ, vt à nulla re mundi lædi possint aut debilitari, arctari, aut vinci. Sicuti corpus Christi resurgentis, nec saxo, nec sigillis concludi potuit in sepulchro, exciso de petra, nec ostijs excludi à domo in qua Apostoli erant. Proinde oportet nos vsque ad aduentum Domini patientes esse, bonoque animo, & non contristari sicut Gentes quæ spem non habent, dum defunctorum corpora humari videmus, exemplum capientes ab agricolis: Ecce, inquit D. Iacob, agricola expectat pretiosum fructum terræ, ex his scilicet seminibus suis, quæ videt putrefieri sub terra, patienter ferens donec accipiat fructum temporaneum & serotinum. Denique surget corpus spirituale. Non dicit, surget spiritus, ne erres, putans corpus verti in spiritum per resurrectionem, at surget enim corpus, & idem corpus quod prius fuit: sed iam spirituale, non amplius animale. *D.* Quare, *Qua ratione corpus post resurrectionem quàm ante, magis spirituale erit* obsecro tunc magis spirituale; quàm ante resurrectionem, cum corpus permanebit? *M.* Ideo non amplius animale, *rituale erit* quia alimentis officijsque vegetantis animæ vltra non indigebit, nec illis quidem quibus indigebat homo etiā ante peccatum, nec vltra seruiet passionibus illis affectuum animalium. Ideo spirituale, quia prorsus subditum erit spiritui, illi per omnia consentiens, vt non amplius sit rebellio illa, de qua ad Romanos septimo, ad Galatas quinto: vt aliorsum lex mentis, aliorsum trahat lex quæ est in membris: sed quocunque præcesserit spiritus affectu suo, eò sequantur è vestigio omnes omnium virium corporalium affectiones, neque in vllo retardabit moles corporis affectiones glorificati spiritus. Quod certè retardare miseriarum erat & imperfectionis. Ad hæc dabit illi Deus dotes, siue qualitates spirituū cælestium. Sine pondere aggrauante erit vt spiritus, agile erit vt spiritus, quocūque voluerit, perget citra morā, vt spiritus. Cælestes spiritus vbicūque fuerint affectu, ibi mox & absque mora præsentes esse possunt substantia, si velint: sic corpus glorificatum tam facile poterit præsens esse cuicunque loco, quàm facilè eò potest præcedere affectus. Adhæc subtile erit

vt spiritus, adeò vt mihil ei inuiũ, nihil non peruium, quantiscunque durum sit, aut solidum. Tamen corpus manebit, non spiritus erit, dicente Saluatore post resurrectionem suam ad
Luce 24. Apostolos. Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere. *D.* Si quis quærat, qua virtu-
Philip. 3. te hæc fient? *M.* Respondet Apostolus docens Philippẽses: Nempe quòd fient virtute Christi, qua potens est subiicere sibi vniuersa: virtute quoque diuinitatis, iam inhabitãtis per gloriam in ipsis. *D.* Vtinam sic facti fuissemus ab initio.
Cur non fecerit Deus homines tales ab initio, quales erũt post resurrectionem. *M.* Non conueniebat. Quoniam, vt inquit Apost. non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo. Adã de terra terrenus: secundus homo Christus de cælo cælestis; Qualis terrenus, tales & terreni, qualis cælestis scilicet Christus, tales & cælestes. Naturam libero arbitrio decoratam sic institutam oportebat, vt sua voluntate posset proficere, & in ea quidem esset laus meritúmq; bonæ
1. Cor. 15. actionis, in Creatore verò beneficij, munificentiæque exercẽdæ occasio: totum ad illustrationẽ maiestatis diuinæ. De terreno procreati, illi similes essent. A cœlesti reformati, illi quoque similes fierent: priùs in actione virtutis, deinde in qualitate gloriæ. Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Alij legunt sic: Sicut portauimus imaginem terreni, ita & portabimus imaginẽ cælestis, quod magis esse videtur secundum mentem Apostoli. Portauimus quidem, per natiuitatem carnis imaginem terreni Adam, similes illi, in modo vitæ, & naturæ qualitate, quoad affectiones, passionésque, ductus, impulsus, officia, inclinationes, figuram, staturam, incrementa denique & decrementa ætatum: portabimus autem per resurrectionem eiusdem carnis, imaginem cælestis, Christi scilicet resurgentis, habẽtes tunc corpus configuratum corpori claritatis suæ, spirituale, immortale, sine affectionibus, passionibus, officiisque carnis & sanguinis, animalibus & inordinatis, si modò hîc portauimus
Quomodo intelligendã Caro & sanguis regnum Dei nõ possidebunt. in eadem carne imaginem Christi præeuntis secundum virtutem. Ideo subdit Apostolus: Hoc autem dico fratres, quòd caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit. *D.* Numquid Christus post resurrectionem suam, præbuit se tangendum
Luce 14. Apostolis dicens: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Quomodo igitur dicit

dicit Apostolus, quod caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt? *M.* Hoc loco, caro & sanguis non sunt nomina substantiarum, sed magis officium, quasi diceret, officia, affectiones, & eæ qualitates quæ nunc sunt carnis, & sanguinis non possidebunt regnum Dei. Quoniam in regno Dei non nubent, neque ducent vxores, sed erunt sicut Angeli Dei. Officia itaque generationis, non erunt post resurrectionem, quę intelliguntur in nomine sanguinis, non enim aliud genitale semen est quàm sanguis perfectè concoctus, vt Philosophi tradunt. Et indicatur Ioannis primo dicentis de filiis Dei, quòd non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Similiter non erunt officia nutritionis, ac vegetationis, nempe ingerendi, egerendi, digerendi, quæ carnis nomine intelliguntur, quòd in carne hæc maximè vigeant, & manifestentur. Sed erunt tum spiritales, sicut Angeli. Si comedant, aut bibant, prout Christus fecit post resurrectionem, erit hoc ad probationem veritatis, non ex necessitate. Superaddit Apostolus: Neque corruptio incorruptelam possidebit. Corruptio scilicet, quæ fit in corpore animali, alterationibus, & defluxu humidi interni, vti perpetuò contingit in nobis. Inquit igitur Apostolus: Corruptio non possidebit incorruptelam, id est, incorruptilitatem, siue staturam puritatis & perfectionis. Substantia autem carnis, & sanguinis, sicut & totius corporis, erit post resurrectionem, sed depurata, atque immutata prout in Christo manſit. Vt autem finiam, ex verbis Apostoli quibus nos docet corpus hominis priùs seminarum in terram, posteà surrecturum in incorruptione in gloria, in virtute spirituali, configuratum corpori claritatis Christi, portans imaginem eius resurgentis de sepulchro. Tamen manebit idem & idipsum corpus, quod portauerat imaginem terreni, & seminarum fuerat in corruptione, in ignobilitate, in infirmitate, atq; animale, sed nunc immutatum, vt sit iam non quidem caro & sanguis, secundum imaginem terreni, sed veraciter caro, & sanguis secundum imaginem Christi resurgentis. Ex his, dico, & eiusmodi, facilè deduces, quæcunque longa disputatione tradidere Scholastici doctores, de dotibus & statu corporum sanctorum post resurrectionem. Itaque pergamus ad sequentem articulum.

Quid 1. Cor. 15. intelligatur per carnem & sanguinem.

Matth. 22.

De modo quo resurgent nobiscum impij.

CAPVT VI.

DISCI. AT nihil adhuc dictum est de resurrectione damnatorum. M. Est verum, quoniam hucusque locuti sumus de resurrectione eorum, qui dormierunt in Christo, siue dormitionem acceperunt cum pietate, hoc est, sanctorum. Quorsum enim fatigabimus nos, tractando de reiectamentis, quæ proiicièt Deus, velut purgamenta mundi, procul in profundum inferni? Nam de his & Apostolus non loquitur, nisi perfunctorie, verbo vno dicens 1. ad Corinth. 15. Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus tam boni, quàm mali, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Vides quàm luculenter, tamen paucis, Apostolus pronunciat de resurrectione damnatorum, quia propositione vniuersali asserit de omnibus, tam bonis, quàm malis, nemine excepto quòd resurgent, dicens: Omnes quidem resurgemus. Rursum: Canet tuba, & mortui resurgent. Ergo omnes cuiuscunque status aut conditionis, malitiæ, aut sanctimoniæ fuerunt, si mortui sunt, resurgent, quoniam loquitur Apostolus indefinitè, citra restrictionem & exceptionem, qualis propositio, in tradendis disciplinis intelligitur vniuersaliter: Dicens autem: Mortui resurgent incorrupti: exprimit modum quo resurgent, tam boni, quàm mali. Quia surgent incorrupti, hoc est, toti, integri, non mutili, aut deficientes in vlla parte membrorum, quæ habuerunt in hoc mundo, aut secundum naturæ cursum habere potuerunt. D. Quorsum hoc addis? M. Quoniam si fuissent casu, vel infortunio truncati membris suis in hoc mundo, omnia quæ ad integritatem naturæ pertinèt, restituentur in resurrectione singulis. Verùm quę ad gloriam pertinent, non dabuntur nisi electis. Vnde addit. Et nos, scilicet qui viuimus & morimur in Christo, nos dico, immutabimur, ad statum gloriæ, non illi. D. An Apostolus intelligat de tali immutatione? M. Omnino, quia subiungit dicens: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, id est, incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem. Dicit mortale hoc, demonstrando corpus, quod nunc vi-

Omnes homines resurgent sed non omnes immutabũtur.

Quomodo resurgent impij.

uit. Insuper dicit: Induere, vt intelligamus, non substantiam transire in substantiam, sed manente substãtia corporis prorsus eadem, superinduendam esse accidentalem formam incorruptibilitatis & immortalitatis. D. Nónne & damnatorum corpora immortalia erunt? M. Prorsus, & immortalia, & incorrupta, & incorruptibilia. Immortalia quidem, quia non morientur vltrà: neque enim mori poterunt per separationem animæ à corpore. D. Quare mori non poterunt hoc pacto? M. Quia tunc finis omnium mutationum, eruntque vniuersa in statu æternitatis. Itaque & damnati viuent in æternum vitam naturæ, sed miseram, ac miserabilẽ, in suppliciis damnationis, & quærent indesinenter mortem ob pœnarum magnitudinem, sed non inuenient, iuxta quod scriptum est in Apoca. In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Incorrupta quoq; & incorruptibilia erunt eorum corpora, quoniam nihil eis vltra excidere poterit de suis membris, per apostemata vel carbunculos, aliáve accidentia mala, adeò vt etiam tunc perierit eis magna illa quæ inter magnos latè dominatur morbiliorum nobilitas. Pus quoque, putredo, aut paralysis, ibi nulla erit, statu æternitatis in quem finietur mundus confirmante vniuersa. D. Si corrumpi non possunt, ergo nec pati: quoniam corruptionis initium est passio. M. Rectè quidem, si ordinem spectes naturæ. Nam & eorum qui saluantur, & eorum qui damnantur corpora, in se quidem & in suis principiis interna, temporanea sunt, passibilia, & corruptibilia. Verùm si attendas rationem iustitiæ diuinæ, reddentis vnicuique iuxta merita sua, clarè videbis corpora sanctorum, & incorruptibilia & impassibilia fieri, & plena gloriæ non sua naturà, sed gratia Dei coronantis nos, nostráque benefacta, propter Christum Saluatorem, iuxta illud: Et ibunt hi in vitam æternam (Vbi vita æterna, ibi passio nulla, vt in ipsis reluceãt æternaliter diuitiæ gloriæ & beatitudinis eius) corpora verò damnatorum fieri incorruptibilia & simul passibilia, insuper & immortalia, sub summa continuáque mortis afflictione, iuxta id quod sequitur in eodem dicto Saluatoris: illi autem in supplicium æternum. Vbi supplicium, ibi passio & afflictio, alioqui non esset supplicium: vbi æternum supplicium, ibi afflictio continua cum incorruptibilitate, iusto Dei iudicio vindicãtis in eos qui peccauerũt

Quoniã dã nati non morientur vltrà.

Apoc. 9.

Quomodo corpora dãnatorum sunt incorruptibilia, tamen passibilia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& non egerunt pœnitentiam, iuxta Euangelium Filij sui. Dispositione itaque Dei corpora damnatorum passibilia erunt, vt sentiant quod meruerunt, tamen incorruptibilia, immortaliáque, vt sentiant semper, ad ostensionem iustitiæ diuinæ, quæ æterna est, & in æternum relucere debet in puniendis malefactis, sicut sempiterna illius bonitas, in æternum relucebit in remunerandis iustorũ benefactis. Vt sit, quod iuratus
Apoc.10. Angelus per viuentem in secula. Quia tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas. In resurrectione itaque soli boni immutabuntur ad gloriam & felicitatem vti diximus. Mali autem non immutabuntur, sed manebunt quod erant, mali vt priùs, miseri vt priùs, defolati vt priùs, in afflictione mortis vt priùs, corporibus ponderosis, obscuris, passibilibus vt priùs, carne & mẽte sibi inuicem aduersantibus vt priùs. Omniáque hæc consummabuntur in eis, iuxta quod euangelizatum est ab initio: quapropter & immortalitas, & incorruptibilitas ipsis eruat in augmentum damnationis suæ. Cùm autem in electis mortale hoc induerit immortalitatem, simul
1.Cor.15. cum cæteris ornamentis gloriæ suprà enarratis, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria, verùm pro
Osee 13. eis duntaxat qui sunt in Christo Iesu. Vbi est mors victoria
Heb.2. tua? vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est: virtus verò peccati, lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis (nota nobis, qui scilicet sequimur Christum) victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Hæc Apostolus. Diuersitatem autem resurgentium quam hoc loco ponit Apostolus etiam Saluator clarissimis verbis explicat, Ioan.5. dicens: Amen amen dico vo-
Ioan.5. bis, quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem Filij Dei, & qui audierint, viuent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso. & potestatem dedit iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei. Et procedent
Daniel.12. qui bona fecerunt, in resurrectionem viræ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Eadem docet & Daniel propheta

phera his verbis: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper. Obserua illud: Vt videant semper, quia fient hæc ad æternam æternæ iustitiæ Dei manifestationem. Qui autem docti fuerint, fulgebunt, quasi splẽdor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Quo tempore fiet resurrectio mortuorum, & quæ signa, etiam qui actus præcedent illam.

CAP. VII.

AT quando erit resurrectio mortuorum? quæ vero præparatoria erunt ad illam? *Mt.* Dicit Martha ad Christum: Scio Domine, quia resurget frater meus, in resurrectione, in nouissimo die. Sic & sanctus Iob: Scio, inquit, quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die, de terra surrecturus sum. Igitur resurrectio mortuorum erit in nouissimo die. *D.* At quàm lõge abest à nobis ille nouissimus dies? *Mt.* Hoc nemo scit, neq; Angeli qui in cælis sunt, inquit scriptura. Interim certũ habemus non posse omnino longe abesse, quoniam Saluator noster totum tempus medium inter incarnationem suam & extremum iudicium, vocat horam. Ioannes verò Apost. nouissimam horã. Sic pronunciat Saluator: Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nũc est, quãdo mortui audient vocem Filij hominis, & qui audierint, viuent. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, &c. hac igitur hora nunc currente, fiet resurrectio omnium mortuorum iuxta assertionẽ Saluatoris: Dicit enim nunc est illa hora in qua mortui resurgẽt. *D.* Attamen à tempore quo dixit istud Saluator, interceßerunt iam dies, anni insuper & secula. *Mt.* Et intercedent fortasis adhuc aliquot. Nihilominus sapientia Dei Patris Christus, vtens pereleganti phrasi, dixit sub nomine horæ. Primò quia totum tempus illud inter medium breuissimum est, & vix horula, comparatione æternitatis. Secundò: Ne veluti glires securi dormiremus in vtranque aurem, quasi longè posita esset à nobis resurrectio instans: prout vulgò dicimus citò, citò, hoc est fugiendi, volentes significare nihil cunctandum, quia omni momento imminet tibi captiuitas. Hinc Matthæi 25.

In nouissimo die erit resurrectio mortuorũ. *Matt.24.* *Iob.19.* *Non legitur hora abesse à nobis resurrectio mortuorum.* *Ioan.5.* *Cur Saluator vocet horam tempus medium interter redẽptionem generis humani & extremũ iudicium.*

media

Universidad de Deusto
Biblioteca

media nocte clamor factus est. Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Quia tempore inopinato, cùm minime speratur aut cogitatur aduentus eius, tunc veniet sicut fur in nocte. *D.* Nullum ne præcedet signum? *M.* Plurima, vti habes Matth.24. Marc.13. Luc.21. Act.2. quæ late declarauimus in prà articulo 8. tractatu 6. cap. 9. *D.* Certè res erit difficillima, ex omni parte mundi colligere putrefacta, quod pius est, sæpiùs in alia transmutata elementa, & quasi in nihilum redacta, membra omnium mortuorum. *M.* Minime difficilis. Quàm enim sit facile Deo ossa arida mortuorum congregare, efficereque vt ossa ad ossa accedant, vnumquodque ad iunctu ram suam, vtque nerui, caro ac pellis desuper extendantur, spiritus denique infundatur & reuiuiscant, pulcherrimè exprimitur in visione Ezechielis Prophetæ capite 37. Prophetiæ suæ 37. Quòd autem resurrectio mortuorum breuissimo fiet tempore & citra omnem difficultatem pereleganter aptissimisque phrasibus describit Apostolus dicens 1.Cor.15. In momento, ictu oculi, in nouissima tuba resurgent omnes mortui, canet enim tuba, & mortui resurgent. Momentum est minima pars temporis. Et quod nutu fit, siue ictu oculi nullum facessit negotium imperanti. Fiet igitur resurrectio mortuorum, & citra moram, scilicet in breuissimo tempore, & citra negotium, quia ictu oculi, non oculorum, quia vel vnius oculi nutu fiet. Siquidem tantum erit imperium Christi, vt vniuersa creatura nõ solùm dicto, sed & nutui, & vnius oculi ictui, obtemperare necesse habeat. *D.* Quid hoc, in nouissima tuba? *M.* Hoc est, in vltima conuocatione hominum. Elegans profectò phrasis sermonis, sumpta à re militari, quando dux non vnum aut alterum conuocatum vult, sed promiscuè vniuersos, tunc sonat tuba. Hoc modo inquit Apostolus, canet enim tuba, id est, vniuersalis omnium fiet conuocatio: non electorum, non etiam reproborum duntaxat, neque huius vel illius personæ, sed omnium qui hominis nomine censeri possunt. Omnes enim Deo viuunt, omnes sub illius sunt imperio. Cecinit olim tuba Dei per organum Moysi, & Prophetarum, ad conuocationem filiorum Israël. Cecinit deinde per angelum magni consilij, hoc est, per Christum & Apostolos eius, ad conuocationem omnium hominum totius vniuersi in salutem Euangelicam. Vnde & Ecclesia dicitur à conuocando. Siquidem in omnem terram

Non erit difficilis resurrectio mortuorum.

terram exiuit sonus eorum, ad conuocationem eorum qui hæreditatem accipient salutis, per Christum Dominum. Canet denique adhuc semel, & erit illa nouissima ac generalissima conuocatio omnium ad iudicium Christi, vt referat vnusquisque prout gessit corpore suo. Hinc inquit Apostolus: In nouissima tuba, hoc est, in nouissima conuocatione hominum, quæ fiet. *D.* Qualis verò res, & cuius materiæ erit tuba ista? *M.* Tropicè dictum est. Non quòd erit ibi instrumentum musicum ex ligno, cornu, aut ductili materia, sed per vocem Filij Dei, vt dicitur Ioan.3. per vocem Archangeli, vt 1.ad Thessal.4. per clamorem qui factus est media nocte, vt dicitur Matth.25. denique per nouissimam tubam quæ canet, vt inquit Apostolus 1.ad Corinth.15. vnum & idem intelligitur: nempè vox aliqua magna, quæ fiet de cælo, vel iussu Christi, vel ab ipso Christo, quam audient omnes qui in monumentis sunt, & viuent. Dabit enim voci suæ vocem virtutis: sicut cùm exclamaret: Lazare veni foras, statim prodiit qui mortuus fuerat. Quoniam Deus vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Qui potuit verbo creare ex nihilo cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt, dixit enim & facta sunt, ille haud dubiè potest magis & colligere dispersa & viuificare mortua. Siquidem minus est destructa reficere, quàm facere ex nihilo. Et quid dicam vltra de resurrectione mortuorum?

Qualis res sit tuba quæ canet ad iudicium.

Ioan.11.

Quòd omnes homines morientur ante sonum tubæ vltimæ, omnésque simul resurgent.

CAP. VIII.

DAVCA adhuc me torquent & remorantur circa Apostoli verba, dicentis quòd mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus, obuiam Domino in aera: Ex quibus verbis apparet primò, quòd in tempore nouissimo, quorundam resurrectio fiet prius, aliorum posterius. Secundò, quòd non omnes homines morientur, sed quidam viui rapientur ad iudicium. Et per consequens videtur non esse verum, primò illud: Omnes moriũtur in Adam, deinde hoc: Omnes quidem resurgemus &c. *M.* Quantum

D ISCI.

1.*Thess.*4.

1.*Cor.*15.

tum ad priorem difficultatem, certo certius demonstratus

Resurrectio fiet simul et eodem tempore.

ex Paulo ad Corint. quòd resurrectio omnium, tam illorum qui mortui sunt, quàm eorum qui nondum gustauerũt mortem, fiet simul, & eodem tempore, quia in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: Canet enim tuba, & mortui resurgent. Si in momento, si in eadem conuocatione, omnes ergo simul resurgent, non quidam priùs, alij posteriùs. *D.* Ceterùm ad verba Apostoli urentis his voculis primò, deinde

1. Thess. 4.

His vocibus primò, deinde, vtimur sæpè solum ad hoc, vt distinctam faciamus narrationem.

quæ ordinem significant. *M.* His vocibus vtũtur sæpe, tam eruditi quàm idiotæ, non quidem vt ordinem rerum significent quas narrant, sed vt ipsam narrationem claram ac distinctam efficiant. Sicut interroganti, quinam milites adfuerunt Imperatori militanti bonam illam militiam pro fide per Germaniam? si respondeat quis, primò Hispani, deinde Bauari, tertiò Itali, quartò nostrates: is non vtitur his vocibus, primò, deinde, tertiò, quartò, vt distinctionem vllam rerum significet, aut in tempore accessus, aut in dignitate, aut militandi peritia, sed vt articulatim respondendo, distinctam faciat narrationem. Sic Apostolus responsurus taciæ quæstioni Thessalonicensium, qua interrogare potuissent, quid futurum foret de viuentibus, qui nondum gustassent mortem: vrit his vocibus, primò, deinde, non vt ordinem inter eos aut temporis, aut dignitatis exprimat, sed vt suam responsionem distinctam efficiat, narrando priùs de vno genere, nempè mortuorum, deinde de altero, videlicet ad hoc viuentium. Nam sensus verborum Pauli est, mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur vsque nunc, etiam resurgentes simul rapiemur cum illis. Non illi, quamuis nunc mortui sunt ante nos, rapientur etiam ante nos, sed nos simul cum illis. Ex quo consequitur quòd simul etiam resurgemus, quoniam raptus in

Euacuatur difficultas de viuis ante iudicium,

aëra præsupponit resurrectionem. Quantum ad secundam difficultatem dicas, Paulum non respexisse ad eos, qui in ipso momento resurrectionis viui reperientur, sed respondisse de his qui tum temporis cùm scriberet, & deinceps viuerent,

1. ad Thes. 4.

quòd quamuis relinquerentur post alios in vita corporali, non tamen forent relinquendi in resurrectione aut in raptu, siue processu quo procederent omnes obuiam Christo Domino ad iudicium. Vnde subiungit: Et sic, scilicet per resurrectionem, semper cum Domino erimus. Itaque consolamini vos

inuicem, qui relicti videmini, in verbis istis, Quærant alij nodos quos velint in scirpo loci istius, tu fili, rem ipsam audisti. In fine seculi cùm fient horrenda illa de quibus habetur Matthæi 24. & actu. 2. cúmque præcedet ante faciem

Omnes morientur ante iudicium.

ignis, quem conflagrationis vocant, qui circumuallabit vniuersam superficiem terræ, vsque ad mediam regionem aëris, prout olim fecerunt aquæ diluuij vniuersalis: tunc indubiè quicunque reliqui erunt, morientur. Euangelica parabola clarè ostendit, quòd moram faciente sponso dormitarunt omnes, & dormierunt, tam boni quàm mali. Et postquàm dormierunt omnes, media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Igitur ante tubam mouentur omnes: ante seminabuntur omnes in terram, de qua assumpti sunt, quàm surgent in gloria: ante portabunt imaginem & pœnitentiam Adæ peccantis, quàm superinducent imaginem & decorem Christi viuificantis: vt sint conformes Christo primùm morienti, deinde resurgenti, conformes sanctis, conformes denique vniuersis patribus, à quibus descenderunt, sintque veræ scripturæ quæ dicunt: Omnes in Adam moriuntur. Item: Statutum est omnibus hominibus semel mori. Item: Insipiens tu, quod seminas nõ priùs viuificatur, nisi moriatur. Et illud: Omnes quidem resurgemus; Canet enim tuba, & resurgent mortui. Quæ vt vniuersaliter loquuntur, ita nullæ aliæ inueniuntur eis contrariæ, nisi quòd quidam opinantur potiùs, quàm probant de Pauli verbis ad Thess. Circa quæ Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, varia commentantur, quisque pro dexteritate ingenij sui. Quibus omnes meritò venerabilem tribuimus in docendo auctoritatem. Quia tamẽ ne inter se quidem consentiunt in hac materia, ideo aliud ab ipsis quod certius ac conformius est scripturis, inoffensè sequi possumus. Nunc ad articulum sequentem.

1. Cor. 15.

Heb. 9.

1. Cor. 15.

*

DE

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE VITA ÆTERNA
TRACTATVS VN-
DECIMVS.

Præter hanc vitam mortalem, esse aliam quandam vitam reuera immortalem & æternam.

CAP. I.

MAGI. Vita hominis naturalis breuis est & caduca. Iacob. 4.

VITA nostra quam hic viuimus corporaliter, misera est, mortalis, atque caduca, mox interitura: imò reuera nec est nisi vapor ad modicum apparens, aut lanugo, quæ à vento dispergitur, aut bulla quam leuis motio tollit. *D.* Vnde credo exortum vetus illud prouerbium. Homo bulla. *M.* Et hoc *Iacob. 4.* clarè demonstrare licet. Dicit enim D. Iacobus: Quæ est vita vestra? vapor est ad modicum apparens, & deinceps exter- *Iob. 7.* minabitur. Et S. Iob: Ventus inquit est vita mea: addens: Ho- *Iob. 14.* mo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquã in eodem statu permanet. Simile est Isa. 40. Et primæ Pet. 1. & Eccles. 14. *D.* facilè credimus illud vel absque scripturis, experimur enim quotidie sic sese rem habere. *M.* Itaque expresè Apostoli vltimo articulo symbo-

Præter vitã naturalẽ superesse nobis aliam vitã æternã scripturis demõstratur.

li sui, videlicet, & vitam æternam, amen, tradiderunt ipsi nobis: non solum credimus. Et quidem sic docuerunt, ne quotidiana exempla passim moriẽtium ansam nobis desperationis, aut vllius pusillanimitatis præbeant. Neque id sanè leuiter aut citra Scripturam: passim enim tam in veteri, quàm in nouo testamento loquuntur Scripturæ de vita æterna. Tobias *Tob. 12.* ait: Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata & facit inuenire vitam æternam. Et Sapientia Dei: Qui *Eccles. 24.* elucidant me, inquit, vitam æternam habebunt. Daniel quo- *Danie. 12.* que: Et euigilabunt, scilicet à morte, alij in vitã æternam, alij *Mat. 19.* in opprobriũ. Sic Saluator: Omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios,

filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Rursus: Hæc est, inquit, vita æ- *Ioan. 17.* terna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Item: Qui manducat meam carnem, & bi- *Ioan. 6.* bit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et Apostolus: *Ad Tit. 3.* Vt iustificati, inquit, gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Hæc & similia nusquam non obuia sunt in Scripturis: adeò vt infideli deterior sit, qui nolit credere hominis mortali superesse vitam æternam. Siquidem omnis Ecclesia sanctorum ab initio conditi mundi, semper credidit esse animam hominis immortalem, esse resurrectionẽ mortuorum, esse & vitam æternam post istam. *D.* Credo Scripturis & traditioni Apostolicæ. Cæterùm quid est vita æterna? & quibus mediis eandem obtinemus?

Quid propriè sit vita æterna.

CAPVT II.

MAGI. Quid sit vita.

INVESTIGATVRI quid propriè sit vita æterna primùm definire oportet, quid sit vita. *D.* Principium vitæ, anima, inquit Aristoteles, hinc dicimus. Vitam hominis aut animã esse, aut ipsam animæ actionem, quam habet, siue in corpore, siue extra corpus. *M.* Rectè & conformiter veritati. Nam Scriptura sacra non distinguit inter vitam & animam actu animantem, vt patet Ioan. 10. 12. 13. 15. Matth. 2. Eo quòd tota vita fluat ex anima, velut ex proprio suo principio, quòdque anima migrante à corpore mox simul cũ anima recedat omnis vitalis actio, quæ fuerat in corpore humano. Nunc dicas mihi quid sit vita humana? *D.* Officiũ siue functio hominis, vt homo est. *M.* Vel ipsa anima rationa- *Quid vita humana.* lis, actu animans siue dirigens hominem in actionibus, quas facit vt homo, iudicio scilicet & ratione. Nam quod in actionibus nostris contra rationem gerimus, aut præter rationẽ, non proprie vita humana, sed defectus vitæ siue vitium eius dici debet. Sicut otiũ, somnus, cessatio, simulchra potiùs mortis sunt, quàm functiones vitæ humanæ. Iuxta illud: Stulte quid est somnus gelidæ nisi mortis imago? Vt vita hominis quatenus homo est, proprie sit functio vel exercitatio virium animæ iuxta dictamen rectæ rationis. Quod probè intellexisse videtur Terentius, cùm diceret: Vixit dum vixit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Terent. in Heayra. Act. 3. Sce. 5.

bene, scitè simul ac falsè notans Phaniam quẽdam quasi male dicum temporis vixisset, quia raro aut nunquam vixerat bene: Homo scilicet dum viueret voluptatibus obsequens. Te-

Quid vita æterna.

Cæterùm quid vita æterna? Hoc in primis audire desidero. *M.* Non vtique vita hominis, vt homo est, aut functio communium virtutũ, quas morales, siue philosophicas dicimus, sed vita hominis beatificati in gloria cælesti, vita quoque hominis in hoc mundo regenerati in nouam creaturam, quæ secundum Deum est. Qualis homo iam non tam suo quàm Dei Spiritu agitur, dirigitúrque in functionibus suis per veram virtutem, nempe fidem, spem, & caritatem. Veram autem virtutem voco, quæ reuera vim habet perducendi hominem ad finem propter quem factus est, commutando totum statum hominis in melius. Iuxta illud: Virtus est quæ bonum facit habentem. Non quidem bonum ex parte, aut secundum quid, vel in oculis solummodo hominum, sed bonum simpliciter, etiam coram Deo, & cælestibus spiritibus, quod faciunt fides, spes, caritas, & ex ipsis natæ functiones honestarum actionum. Non potuit autem id efficere virtus moralis, vt in philosophis disposita erat. Manebant enim mali, iniusti, reprobi, ingrati Deo, & cælesti curiæ. Quæ igitur vis aut virtus erat in eorum moribus ratione regulatur

Vitam æternam multis nominibus exprimere licet.

Vis igitur paucis dicam quid sit vita æterna? *D.* Obsecro. *M.* Profectò non aliud quàm vita sancta, veréque Christiana, functio Euangelica, veræ virtutis executio, vita salutis inuentæ per Christum, vita diuina ac cælestis, vita denique beata qua sanè hic in terris, sumus initium aliquod creaturæ

Iacob. 1.

Dei, vt inquit Iacobus. Per quam & semen Dei manet in nobis secundum Ioannem: qua denique non solùm nominamur, sed etiam reuera sumus filij Dei, & nondum apparuit,

Ioan. 3.

vt idem Ioannes habet in sua eadem Canonica, quid erimus. Scimus autem, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et tunc quidem habebit hæc vita æterna suum consummatæ perfectionis statum. Vocatur autem vita æterna prædictis nominibus: nempe sancta, quoniam eleuata est & depurata à sordibus peccatorum carnis, & à mundi coinquinamentis, per Spiritum sanctum intus viuificantem spiritum nostrum: deinde vera Christiana, quoniam Christi merito illam obtinemus, &

Rom. 8.

per eam sumus conformes imaginis Filij Dei Christi, vt Paulus

Paulus docet: Et consortes diuinæ naturæ, vti Petrus loquitur. Quam etiam ob caussam rectè vocatur vita diuina. Ter- *2. Pet. 1.*
tio vocatur functio Euangelica, eò quòd Euangelium sit regula ipsius & lucerna, iuxta illud: Hæc est vita æterna vt cognoscãt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Chri- *Ioan. 12.*
stum. Et illud: Mandatum eius vita æterna. In hoc enim consistit vita æterna, quòd omnes omnium virium nostrarum functiones regulatæ sint secundum formam mandatorum Dei, & eam notitiam, quàm ex Euangelio habemus de Deo & Christo eius. Quarto dicitur cælestis, quia ex cælis nascens, in cælesti denuo gloria consummatur. Denique beatitudinis vita, quoniam ipsa existens in Deo & fluens ex Deo, non potest non habere secum multam beatitudinem. Et quidem in hoc mundo tantum de beatitudine quantum de vera virtute: Vti est videre Matth. 5. vbi Saluator adscribit singulis virturibus singulas suas beatitudines. In regno autem cælesti habebit tantum de beatitudine, quantum anima cum corpore de dotibus cœlestibus, & magna Dei glo- *Psal. 16.*
ria capere potest. Iuxta illud: Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Vt vita æterna quæ hic habetur donatione Dei, sit virtus vera secundum Euangelium Christi, vita verò æterna, quæ possidebitur in futuro seculo, sit virtus consummata cũ plena beatitudine, cui nihil deest, neque deesse potest.

Vita sancta quam homo viuit in hoc mundo, qua ratione dicatur æterna. Et quòd homo plures debeat viuere vitæ priùs quàm finem creationis suæ attingat.

CAPVT III.

ANhic, in hoc instabili mundo, sub agonibus mortis quibus opprimimur omnes, cõtingat habere in se vitam æternã. *M.* Prorsus. Nec de illo dubitare licet, propter scripturas partim nunc citatas, partim infrà citandas. Nam vti certum est, contingit hic viuere sanctè secundũ Deum, & secundum fidem, quæ est in Christo. Sic autem viuere, est habere in se vitam æternam. *D.* At qua tandem ratione *Vita homi-*
eiusmodi vita appellatur æterna? *M.* Hac, quia scilicet ex *nis sancta*
Deo nata est, nõsque deiformes efficit. Quæ autem sunt eius *qua ratione*
modi, ea æterna esse oportet. Deinde quia Spiritus sanctus in *vocatur æter*
habitans cor nostrum, est principium eius. Tertiò quia *na.*

prima ipsius proprietas est virtus. Porrò virtutis natura est insuperabilem esse. Si enim vincitur, aut tempore, aut accidente, virtus non est, sed infirmitas. Quemadmodum homo quamdiu viuit, nō potest non esse risibilis, sic & anima quamdiu viuit sancte in Deo, non potest non habere coniunctam insuperabilis efficaciæ virtutem. Exempla luce clariora habemus in sufferentia martyrum, & perseuerantia confessorum, vt est videre ad Hebr. vndecimo cap. Et in historia Ecclesiastica, aliisque probatis auctoribus, qui nobis vitas & agones sanctorū fideliter tradiderunt. Et hæc quidē ratio est æternitatis vitæ, qua in hoc mundo secundum Deum, hoc est, iuste ac sanctè viuimus. Accedunt autē ei in cælis, & aliæ rationes æternitatis, nempe lumen gloriæ, visio diuinitatis, consummatio virtutis, perfecta vnio cū Deo, beatitudo, quæ est status omniū bonorū aggregatione perfectus, impassibilitas, incorruptibilitas, immutabilitas, & cætera eiusmodi, quibus accidentibus iam est simpliciter omnique modo vita æterna, vt mox latius exponam. Vita ergo quam viuit iustus homo diuiditur rectè in vitam temporalem, & in vitā æternam. Illam accipit à progenitoribus carnis suæ, ista verò desursum est, à Patre luminum. Per illam est filius hominum, per istam est & nominatur filius Dei altissimi, adoptatus in societatem Filij eius primogeniti Christi. Illam physica ratione cognoscimus, hanc non nisi fide credimus, ex doctrina Euāgelica. Subdiuiditur autem vita æterna in vitam gratiæ, & vitam gloriæ, quarum ista in cælo, illa verò obtinetur in hoc mundo. Non quòd vita gloriæ nō sit vita gratiæ: Vtraque enim est ex gratia miserentis Dei, per fidem & Christi meritum, vti infrà demonstrabimus: sed quòd vita gratiæ quam & Euangelicam vocamus, sic sit gratiæ, vt non sit finis vitæ gloriæ. Triplicem itaque vitā viuit homo priùs quàm perueniat ad finem creationis suæ: nempe vitam naturæ, vitā gratiæ, vitam gloriæ, quibus velut gradatim ascendit de imperfecto, ad perfectius, donec consummetur in gloria. Prima viuunt omnes homines cuiuscunque gentis, sectæ, vel conditionis fuerint: at secunda, viuunt omnes & soli sancti existentes cum Christo in cælis. Ad primam generamur ex vtero matris, ad secundam regeneramur ex fonte, ad tertiam saluamur de hoc mūdo: secundā animā quidem per mortem: secundum animam verò & corpus, per resur-

Vita beata qua ratione sit æterna.

Vita hominis diuiditur in vitā tēporalē & æternam.

Vita æterna subdiuiditur in vitā gratiæ & vitā gloriæ.

Triplex vita hominis.

resurrectionem ex mortuis. Primam mirū in modum vitiauit peccatum originale, sed rursum reformatur & perficitur superueniente secūda, iuxta quod dici solet gratia perficit naturam. Porrò tertia accedēs cōsummat vtraque, quemadmodum perfectum solet consummare id quod ex parte geritur. Qui primam vitam habent, mori debent, quia statutum est hominibus semel mori, ad Heb. 9. Qui verò secundam obtinent, viuere possiunt æternùm, & non mori voquā, iuxta has scripturas: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem nō videbit in æternum. Et illud: Ego viuo propter Patrē, & qui manducat me, & ipse viuet propter me: vtique in æternum, sicut & ego æternùm viuo propter Patrem. Qui denique tertiam vitam assecuti sunt, nullo prorsus modo amplius mori possunt, secundum quod scriptura testatur Apo. 21. dicens: Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorū, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Primam vitā vocat Scriptura carnem dicens: Quod natum est ex carne, caro est. Secundā vocat spiritum, addens. Quod natum est ex spiritu, spiritus est. Tertiam autem licet vocare beatam, siue ipsam beatitudinē. Psal. 38. Iuxta illud: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Et sedentibus ad fontes aquarum vitæ, nihil deerit eis, aut deesse potest vnquam ad viuendum feliciter.

August.

Heb. 9.

Ioan. 5.

Apoca. 21.

Ioan. 3.

Psal. 38.

De argumentis quæ præmissis obijci solent, & solutionibus eorundem.

CAPVT IIII.

PROPECTO suggerit mihi hoc loco cogitatio animi, quæ præmissis ex diametro repugnare videntur. *M.* Obiice illa, vt te scrupulo liberem. *D.* Vita hominis hic peregrinantis nunquam est libera à pugnis qualitatum contrariarū, à morbis item & miseriis, non potest igitur immortalis dici aut æterna. *M.* Rectè infers, si sermo est de homine extra gratiam Dei constituto. nam quæ dixisti habent certissimam in se significationem venturæ mortis. *D.* Imò nec vita hominis spiritualis, potest hīc esse immortalis, aut æterna, eò quòd secum habeat puguam

DISCI. Prima obiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Gala. 4. actionum contrariarũ. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunque velimus illa faciamus. *M.* Sic docet Apostolus ad Rom. 7. Et ad Gala. 5. *D.* Præterea, nullum violentum potest esse perpetuum, debet autem homo vt sanctè viuat, sibi suæque naturæ vim facere. *M.* Et hoc docet Saluator Matth. 11. dicens: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. *D.* Dicit & S. Iob: Militia est vita hominis super terram. Omnis autem militia plena est pugnis, miseriis, incõmodis, discriminibus, & caduntur ea passim multi. Qua ergo ratione vita hominis militantis hic Deo, potest dici aut immortalis aut æterna? Potissimùm, cùm contingat hic excidere à fide, à gratia, à caritate, sine quibus non est vita secundum Deum. Itaque mortalis est vita spiritualis hominis, haud secus atque vita eius corporalis. Nec vere dici potest, quòd quisquam mortalium habeat hic in se vitam æternam.

Secunda obiectio.

Iob 7.

Tertia obiectio.

Ratio dissoluendi præmissas obiectiones. *M.* Hunc modũ ipse facile dissolues, si bene perpendas, quòd sicut vox, immortalis, ita & vox æterna, bifariam accipitur. Vno modo, pro potens non mori, alio modo, pro non potens mori. Priori modo, immortalis erat Adam tẽpore innocẽtiæ secundum vtramque vitam, gratię scilicet, & naturæ. Poterat enim non perdere iustitiam originalem, in qua erat vita gratiæ, & illam non perdendo, poterat non mori secundum corpus. Si enim non peccasset, neque animæ neq; corporis mortem sensisset in æternum. Posteriori modo sunt immortales quicunque resurrexerunt cum Christo, viuúntque cum eo in cælis. Quia iam non poterunt vltra mori, neque secundum animam, neque secundum corpus, secundum quod legimus ad Roma. 6. de Christo, quòd ipse resurgẽs ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Sic & æternum vno modo interpretatur, potens non deficere, alio modo non potens deficere. Posteriori quidem modo æterna est vita sanctorum triumphãtium cum Christo in cælis. Priori verò modo, æterna est vita iustorum adhuc agentium in hoc mundo, quia per gratiam adoptionis, qua viuunt secundũ Deum, non quam deficere propter causſas suprà memoratas. *D.* Vincitur tamen, heu nimium sæpè ac facilè in nobis, moritúrq; ea vita, qua sanctè viuebamus in Deo. *D.* At non cõtingit hoc, ex parte ipsius vitæ æternæ, quasi illa in se mortalis sit, sed aliunde,

Vox, immortalis, bifariã, interpretatur.

Vox æternũ bifariam interpretatur.

aliunde, velut ex obliquo, nempe ex parte volũtatis humanæ, necdum in bono confirmatæ. Quod hac similitudine manifestum faciam. Quemadmodum enim homo est duarum partium cõpositio, puta animæ & corporis, quarum anima, posſidet in se essentialiter vitam, corpus verò non nisi accidentaliter, participatione scilicet animæ. Est autem dicta compositio separabilis, quamdiu manet corpus suapte natura corruptibile, variisq; defectibus & contrariis actionibus subiectũ; quibus dum adeo indisponitur, vt non ampliùs præstet idoneam domicilium animæ, migrat illa. Atque ita hac vtiq; ex parte contingit hominem mori, non obstante, quòd anima illáque vita, sint in se æternæ & immortales. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, vti Apostolus loquitur, fuerit q; corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis Christi: tunc demũ non poterit ampliùs contingere separatio animæ à corpore, & per consequens nec mors. Eodem fere modo, homo iustus viuens vitam spiritualẽ in Deo, vt ille, velut conficitur ex duobus: nempe donis gratiarum, quas diffundit in nobis Spiritus sanctus, & mente nostra fide illuminata, affectúque bene spontaneo ad obtemperandum. Est in illis quidem est vita æterna, per se & essentialiter, in istis verò non nisi accidentaliter. Eò quòd volũtas humana habeat libertatem arbitrij, liberéque & neutiquam necessariò præstare ob eo hentiam Deo. Quo sanè obedientia sublata, non manet vtrà cor hominis aptum domicilium viuificãtis Spiritus sancti, tollitq; se Spiritus Domini ab homine, cum omnibus suis viuificãtis gratiæ muneribus. Et hac sanè ex parte cõtingit hominem sanctum mori, non obstante, quòd vita gratiæ qua viuebat erat immortalis, æterna, insuperabilis. Cùm autem per lumen gloriæ & visionem beatificam Dei, fuerit voluntas hominis in bono prorsus confirmata, tũc demum fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Deo autẽ gratias, qui dedit nobis victoriam, per Dominũ nostrum Iesum Christum. Erit q; tunc omnis vita hominis, tam corporalis, quàm spiritualis penitus immortalis & æterna, ac prorsus inseparabilis, insuperabilisq; ab homine, cui continget hæc tanta cum Christo societas. Quanquam igitur nunc fit rebellio in eis, continua quoq; militia cum hostibus salutis nostræ, deberéque homo suis affectibus indesinenter vim facere, vt

Vnde proueniat quòd habentes vitam æternã moriantur.

1. Cor. 15. ad Philip. 3.

1. Corint. 15.

Solutio præmissarũ obiectionum.

sanctè viuat, sicuti argumēta tua assumpserunt, mors deniq; accidat in corpore: Est tamē in potestate hominis iusti viuere in æternum, & nunquam mori secundum animam. Non quidem ex viribus naturæ suæ, sed per adiutorū Christi assistentis. Iuxta illud Apostoli: Omnia possum in eo qui me confortat: Insuper per fidem gratiámque adoptionis. Iuxta illud Ioannis. Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Permittit autem Deus homini iustificato, hîc accedere militiam, rebellionem, sudores, discrimina, morté denique corporis, vt tanto gloriosior sit victoria eius. Non enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit, de quo suo loco dicemus fusiùs. Omnia autem quæ hîc patimur, nihil sunt, comparatione eorum, quæ expectātur in cælis, sicut Apostolus expresse docet dicēs: Non sunt cō digne passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Mora insuper qua hîc relinquimur sub pressuris mundi, non nisi vna hora appellatur in scripturis, comparatione æternitatis venturæ. Propter quod, inquit Apostolus, nō deficimus, sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur: tamē is qui intus est renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supple, comparatione eius quod futurum expectamus, supra modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autē non videntur, æterna sunt. Hæc Apostolus: Et si homines in hoc mundo ita viuere vitam æternam vt licet corpore dormiant non tamen mortuos eos, sed viuos pronūciet Scriptura, eorúmque mortem corporalem magis, familiariúsq; dormitionem appellet, quàm mortē. Vt cùm dicit: Non est mortua puella, sed dormit. Item: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitem eum. Et Stephanus lapidatus à Iudæis dicitur obdormiuisse in Domino. Sic Dauid, Salomō, Abias, Ezechias, Ioathan morientes, dicuntur in Scripturis dormiuisse cum patribus suis. Et Iudas Machabæus bene cōsiderans futuram iustorū resurrectionem, de illis suæ gentis, qui fortiter certando pro aris & focis occubuerant, non dixit, mortui sunt, sed cum pietate dormitionem acceperunt. Eò quòd mors talis dormitioni similior sit, quàm morti, tum propter

ad Phil. 4.

1. Ioan. 5.

1. Tim. 2.

ad Rom. 8.

2. Cor. 4.

Homines in sancti non moriuntur sed obdormiunt in Domino secundùm Scripturam.

Marc. 5.
Luc. 8.
Ioan. 11.
Act 7.
1. Marc. 12.

propter breuitatem tēporis, quia horaria est comparatione æternitatis, cum propter certitudinem resurrectionis venturæ, qua velut à somno excitabit eos Dominus. tum etiā propterea quod tota illorum vita, vnà cum anima, sit in manu Dei, & requie bona. Iuxta illud Sapien. 4. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ, visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Hinc Christus corā Sadducæis testabatur ipsum Abraham viuere, non obstāte eius morte corporali dicēs: Nonne legistis quod dictū est à Deo dicēte vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuētium. Hinc Ecclesia alloquitur sanctos, tanquam adhuc viuant & audiant, licet corpora eorū sint apud nos sepulta, dicens: Sancte Petre, ora pro nobis. Sancti Dei omnes intercedere digneminī pro nostra omniúmque salute. Hinc quoque locum sepulturę, non vocat locum mortuorum, sed cœmeterium, hoc est dormitorium siue locum requiescentium in pace. Hinc & diem obitus Sanctorum, appellat natalem siue natalitium ipsorum, eò quòd verius nasci videtur quàm mori, cùm soluuntur à corpore mortis huius. Hinc denique & Scriptura enumerat insipientibus illos qui iustos homines mori astimant, dicens de iustis: Visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Sed de his coegit nos sæpius demonstrationem facere exigentia materiarum. Hoc igitur loco quæ dicta sunt, sufficiant.

Ecclesia loquitur de sanctis tanquam viuentibus, quasi mortui non essent.

Matth. 22.

Sap. 3.

Quòd vita æterna aliomodo, alióque gradu sit in Deo & Christo eius, alio autem modo alióque gradu in sanctis Dei hominibus.

CAPVT V.

MAGL.

QVOD est autem quòd nunc quæras, vbi & in quibus sit vita æterna. Quoniam est in cælis, est in terra, est in Deo, est in Christo Domino, est in sanctis Angelis, est denique in sanctis Dei hominibus siue cum Christo regnent in cælis, siue hîc nobiscum agant in terris. In omnibus siquidē istis est vera & æterna vita æterna, sed non modo eodē, neq; gradu æquali, quemadmodum certum est ex scripturis. In Deo nanq; & Filio eius vnigenito, est vita æterna per naturā, & (vt Theologi loquuntur) essentialiter. Dicit enim Christus: Sicut Pater habet vitam in

Vita æterna aliter est in Deo et Christo, & aliter in sanctis.

Ioan. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

semetipso,sic dedit & filio habere vitam in semeipso,& potestatem dedit ei iudicium facere,quia Filius hominis est.Et sicut Pater suscitat mortuos & viuificat,sic & Filius quos vult viuificat,Ioan.5. In sanctis verò & iustis hominibus est vita æterna,non quidem per naturam neq; ex semetipsis,sed per donationem atq; ex gratia ac benignitate miserétis Dei per Christum Dominum. Christus enim transfundit in omnes suos vitam æternã,quæ erat apud Patrem ab initio,quã & annuntiarunt Apostoli,dicente Ioan. Et annuntiamus vobis vitam æternã.quæ erat apud Patrem,& apparuit nobis,prout habes 1.Ioã.1.Certissima etenim regula est quã tradit Paulus dicẽs: Gratia Dei vita æterna.Quibuscunq; enim hominibus inest, illis inest non ex natura,aut ex principiis ingenitis,sed ex gratia donãtis Dei per Christum,vt viuẽtes hac vita dicere oporteat cum Apostolo:Gratia Dei sum id quod sum.Rursum:Viuo iam non ego,verùm viuit in me Christus.Possunt etiam dicere: Viuo iam non ego,verùm viuit in me Spiritus sanctus. Tertiò:Viuo iam non ex memetipso,aut per facultates duraxat naturales,sed in Deo,& secũdum Deũ, per dona quæ suos de sursum à Patre luminum,quibus consortes efficimur diuinæ naturæ. Iniusti itaque ac reprobi homines nihil habent,nihil etiam sperare possunt de vita æterna, sic qualificati. Sed quò diutiùs vixerunt hanc vitã naturalẽ,eo propiùs accedunt mortẽ primam,mortem secundã,mortem denig; æternã. Regula Apostolica est. Qui non habet Christũ,non habet vitam æternã.Quam regulã ponit Ioan. in sua canonica,dicẽs:Hoc est testimoniũ,scilicet veritatis, quia vitã æternã dedit nobis Deus, & hæc vita,scilicet æterna,est in Filio eius. Qui habet Filium Dei,habet vitã,scilicet æternã,quę in ipso est:qui non habet Filiũ Dei,vitam nõ habet,scilicet æternã.Ideóq; à Prophetis vocatur Christus,pater futuri seculi, quoniã ipsius est generare,in omnibus qui salui fient, vitã longè alterius generis,& ex aliis pendentẽ principiis quàm sit vita à corporalibus parentibus accepta,nẽpe æternã. Morituri homines non nisi morituram vitam dare possunt,æternus verò Filius Dei æternam donare vitã potest.Et quẽadmodum nemo habet vitam humanam,nisi genitus ab homine:ita nemo habet vitã æternam,nisi regeneratus à Christo Domino, qui habet vitam æternam in semetipso.Vita itaq; naturali filij hominũ sumus, vita verò æterna sumus filij Christi vt Deus est, fratres verò

1.Ioan.5.
Regula Pauli.
Rom.6.
2.Cor.13.
ad Galat.2.
Regula Ioannis.
1.Ioan.5.
Esai.9.
Rom.8.
Alia regula apostolica.

rò eius vt homo, hæredes insuper Dei, cohæredes autẽ Christi.Alia est regula Apostolica videlicet:Qui nõ diligit,manet in morte.Peccatores itaque qui agũt contra caritatẽ,non habent in se vitam æternam,sed potiùs mortẽ æternã. Denig; & Paulus ponit loco regulæ dicens.Si quis autẽ spiritũ Christi nõ habet,hic nõ est eius.Spiritus autẽ est qui viuificat.Nihilominus impij quãdiu hic viuunt,naturã capaces sunt vitæ æternæ,quia ad imaginẽ Dei facti,& sunt in potẽtia habendi eadẽ, tum quia necdũ definito iudicio Dei damnati existũt, tum quia Christus omnibus natus est,omnibus vixit, omnibus sanguinẽ redẽptionis effudit,suáq; morte eis meruit hãc vitam æternã,viámque eis præparauit ad eandem factus:Factus propitiatio apud Deũ Patrem, pro peccatis non nostris tantum,sed etiã totius mundi peccatis. Vt autẽ distinguunt philosophi inter potentiã propinquam, remotam, & remotissimam.Propinquam potentiam appellando,cui solùm deest vltima dispositio formæ introducendæ.Remotã, cui plures dispositiones desunt. Remotissimã, cui nec vna quidẽ dispositio prærequisita adest, nec quidquã secum habet præter naturæ capacitatem : ita potentia hæc perueniendi ad vitam æternam in iis impiis,qui & infideles sunt,& Christum eiúsque doctrinam contemnunt, vt Iudæi & Mahumetistæ,est prorsus remotissima.

1.Ioan.5.
Alia regula Pauli.
Rom.8.
Omnes homines ante mortẽ sunt in potentia habẽdi vitã æternam,sed diuersimodè.
Est potẽtia propinqua, remota, remotissima.

A quibus sic habeatur Filius Dei Christus, vt simul habeãt vitam æternam : & quòd vita æterna aliter hîc, aliter sit dispositа in futura felicitate.

CAP. VI.

MAGI. PAm, fili, qui inter nos homines habent vitam æternã? D.Quicunque habent Filiũ Dei. M. Præterea, qui sunt in spe siue in potentia habendi eandem? D. In potentia propinqua habendi, sunt mali Christiani, quamdiu retinẽt rectam fidem,qua se possunt conuertere ad Deum. In potentia verò remota sunt hæretici & infideles, quia nec fidem habent qua possent conuolare ad Christũ. Remotissima autem Iudæi & Mahumetistæ, qui præter hoc quod fidem non habent,etiam ex professo contemnunt & blasphemant Christũ donatorem vitæ æternæ. Portò in damnatis prorsus nõ manet vlla potentia,aut spes obtinendi vitam æternam,eò quòd iam

iam sententia definitiua cõdemnati sunt ad mortem perpetuam. At nunc interrogare debeo, qui sunt ij à quibus sic habetur Filius Dei, vt simul habeant vitam æternam cum ipso?

Regulæ Euãgelicæ quibus cognoscitur, in quibus sit vita æterna.

M. Hunus rei certas regulas quasdã pronunciat ipse Christus Filius Dei. Prima: Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit & credit ei qui misit me, habet vitã æternam, & in iudiciũ non venit, sed transit à morte ad vitam, Io. 5. Rursum: Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitã, sed ira Dei manet super eum. Ioan. Deinde: Hæc scribo vobis fratres vt sciatis, quoniam vitam habetis æternã, qui creditis in nomine Filij eius. *D.* Igitur & mali Christiani si credant, habent vitam æternã.

Ioan. 5.
Ioan. 3.

An mali Christiani per fidẽ habeant vitam æternam.

M. Respõdet Paulus: Et si habuero omnem fidẽ ita vt montes transferam, caritatẽ autem non habuero, nihil sum, nihil mihi prodest. Iterum: In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputiũ, sed fides quæ per dilectionẽ operatur. Vides itaque ex Apostolo Paulo prædictã regulam intelligendam de fide viua, operante per dilectionem caritatis, alioqui per eã nihil sumus, quanto minus viui vita æterna. Secũda regula, Qui facit voluntatẽ patris mei, qui in cælis est, Ioã. 12. Sed & in ipsis scripturis sanctis dicitur esse vita æterna. Ioan. 5. Scrutamini igitur scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternã habere. Igitur, qui viuit vitam bene regulatam secundum voluntatẽ Dei, nobis in Scripturis & mandatis eius expressam, habet vitam æternã. Tertia regula. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, Ioã. 6. cap. *D.* Deus bone, quàm ego hucusq; erraui putans vitam æternam tantummodo inueniri super æthera in regno cælesti. *M.* Certo certius est, ex præmissis rationibus & Scripturis, etiã hic in piis hominibus esse vitã æternam. Veruntamen aliter hic, aliter est disposita in futura felicitate, sicut alia est qualitas infantis, alia viri, alia dispositio seminis, alia arboris nascentis ex ea, alia gratiæ, alia gloriæ. Est hic in nobis, velut semen quoddã futuræ immortalitatis, & tanquã recens natus infantulus, siue noua creatura in Christo, fouenda atque nutrienda fide, verbo Dei, Sacramento, actione virtutis, rore gratiæ influẽtis desuper, donec trahat in virum perfectum, hoc est eam plenitudinẽ perfectionis, quam nunc habet Iesus Christus in cælis, & sancti eius cum eo. In cælis verò est in consummato gradu perfectionis, habens

1. Regula. Ioan. 6.

Vita æterna aliter est hic disposita, aliter in futura felicitate.

habens virtutem perfectã, cum dotibus cælestis beatitudinis summe libera, summe viuax, in summis deliciis gloriæ magni Dei, non potens vllo modo deficere, propter qualitates gloriæ superadditas. Hic quidẽ velut in castris, sudat, pugnat, discrimina patitur à carne, mundo, Diabolo, ministris mortis: ibi vero triumphos agit morte iam penitus absorpta in victoria, & cantat canticũ illud triumphale: Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? Deo autem gratia, qui dedit nobis victoriã per Dominũ nostrum Iesum Christum.

1. Cor. 15. Osee 13.

Vnus ac idẽ homo simul est mortalis et immortalis.

D. Apparet autẽ ex præmissis, quòd vnus ac idem homo in suis, sit simul mortalis & immortalis, temporaneus & æternus, felix ac miser. *M.* Et reuerà ita est, vt etiã suprà declaratum fuit. Nec pro inconuenienti haberi debet, quod contraria sunt in eodẽ subiecto, modò non sint in illo, secundũ eandem partem. Idem enim homo friget pedibus & caleat manibus, videt oculis, & non videt cruribus: sic & homo iustus mortalis quidem est corpore, immortalis verò anima, habens simul vitam naturalẽ morti obnoxiam, vitam quoque gratuitam omni morte potentiorẽ. Sicuti est irrationalis carne: anima verò rationalis. Rursum, idem homo felix est, in eo quòd vocatus sit in societatem Filij Dei, & tali loco collocatus, vnde posset emergere, ac proficere ad absolutã immortalitatẽ, absolutam æternitatem, absolutam denique felicitatem. Miser nihilominus & infelix, in eo quòd debeat adhuc multa pati, in corpore mortis huius, vt debeat dicere cum Paulo: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Deq; beatq; cũ timore & tremore salutem suã operari. Quapropter valde conducit in eiusmodi materiis præ oculis habere notabile illud dictum Ioannis, videlicet: Sicut Christus est, & nos sumus in hoc mundo, 1. Ioan. 4. Sicut ille erat, non solùm Filius hominis, sed & Filius Dei, ita & nos sumus per illum. Sicut ille mortalis erat ratione carnis, immortalis verò ratione coniunctionis animæ cũ diuinitate: ita & nos mortales sumus ratione corporis, immortales verò ratione adoptionis, qua in filios Dei adoptamur. Sicut ille multis miseriis & incommodis subiectus erat secundũ hominem qui foris est, multis interim gaudens consolationibus diuinis secundum hominẽ qui intus est: ita & in nobis, licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Semper enim mortificationem Iesu Christi in

1. Cor. 4.

corpore

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpore nostro circumferimus, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Reliqua tecum perpende.

Quòd vita æterna accipiatur aliquando in scripturis pro felicitate æterna. Et quibus mediis perueniatur ad illam.

CAP. VII.

DISC. Obiectio. *Mar.10.*

AETERVM quid dicemus ad didragma istud Euangelicum, quo iis, qui relinquunt hic omnia propter Christū & Euangelium eius, repromittitur, quòd centuplum accipient nunc in tempore hoc, & in futuro seculo vitā æternam? Siquidem ex illo videtur inferri posse, quòd vita æterna tantùm obtinetur in futuro seculo, non autē in hoc mundo.

Solutio.

M. In scripturis subinde accipitur vita æterna pro significato notiori ac principaliori, hoc est, pro statu beatitudinis, & felicitatis, in qua sic viuitur æternaliter, vt nulla adsit oppugnatio, nulla tristitia, nullus metus, nec vlla mortis aut mortalitatis expectatio, sed omnium bonorū perfectio. Quomodo accipitur Matth. 19. & 25. ibi dicitur. Et ibunt hi in vitam æternam, illi autē in supplicium æternum. Vt sancti qui prius habebant vitam æternam in se, demùm ingrediantur in consummatam illam vitam æternā, quæ coniunctam habet exlestis beatitudinis statum: vbi adeò est explicata vita æterna intus & foris, circum atque circa te, vt nihil ibi appareat, neque in te neque circa te, nisi vera, felix, & æterna æternæ vitæ vinacitas. Quod vt faciliùs aduerteremus, seruauit Scriptura alium modū loquendi de illis, quibus hic contingit vita æterna, alium de illis, quibus contingit post transitū ab hoc mundo. Nam de illis dicit: Habent vitā æternam in se: de illis verò dicit: Ibunt in vitam æternam, eò quòd ibi sit futura omni capacitate hominis multò maior. Et sanè vita æterna qualitate cælesti, est velut præmium, finis, ac consummatio eius vitę æternæ, quæ hic inest per gratiā Dei. Vnde ad Rom. 6. dicitur: Nunc verò liberati à peccato, serui autē facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò, vitam æternam. *D.* O optabilem finem, quàm felix ille qui tali potitur & consummatur fine. *M.* Tantum stude habere hic in te vitam æternam, per media iam dicta, & omni diligentia procul consummaberis in illam. Opera saluationis nostræ

Hic habemus vitam æternam in nobis, posteà verò intrabimus in illam.

Vita æterna prout in cælis est disposita, est finis vitæ æternæ quæ hic habetur.

Rom.6.

Nemo ingreditur in vitam æternā, nisi qui prius habuerit hic vitam æternam in fe. Ioan.4.

nostræ procedunt ordinatè, & ab imperfecto, ad perfectum. Primò oportet esse in te semen futuræ vitæ æternæ, deinde subsequetur quod perfectū est. Hinc Saluator: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, hoc est, qui biberit de fluminibus Euangelij vitam veram, siue vitā virtutum, quæ est quasi semen futuræ vitæ beatæ, fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æternam. Et ibi: Si vis ad vitam, scilicet æternam, nam de illa erat quæstio, ingredi, serua mandata, Matth. 19. Simile est Luc.10. Hoc fac, inquit Saluator, & viues. Fac hoc, nempe dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mēte tua, & proximum tuum sicut teipsum, & viues, scilicet vitā æternam, de qua interrogasti, possidendo eā. Rursum: Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternā custodit eam. Matth.19. Rursum: Qui reliquerit domum, patrē, &c. propter me, centuplum accipiet, & vitam æternā possidebit. Et Paulus: Qui seminat in spiritu, de spiritu & metet vitam æternā. ad Gal. 6. Si ergo quibus viuit Euangelium sub pectore, qui currunt viam mandatorum Dei, qui defraudant præsentem vitam, mortificando carnem suam, qui propter Christū relinquunt sua, seminantes in spiritu semina virtutum, ij, dico, pertingent ad æternam illam cælestis gloriæ vitam.

Mat.19.
Luc.10.
Ioan.12.
Matth.19.
Galat.6.

Quòd vita æterna cadat sub merito bonorum operum.

CAP. VIII.

VIS dicam verbo vno? fide viua ac merito virtutis Euangelicæ, acquiritur vita æterna. *D.* Merito? Vbi ergo illud, quod suprà allegatum est ex Apostolo: Gratia Dei vita æterna? Si enim ex merito, ergo non ex gratia. *M.* Dicit Apostolus: Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vtens sanè coniunctione aduersatiua, vt significet manifestā differentiā inter modum quo mortem, & modum quo vitam attingimus æternam. Quoniā mors merū stipendiū peccati est. Si enim mortem inueneris, iusto Dei iudicio inueneris, propter opus peccati tui, malúmq; meritū, quod præcesserit. Cæterùm gratia Dei vita æterna per Christū. Quia vita æterna sic inmittitur gratiæ Dei, vt omnino dici nō possit merū stipendiū operis boni, secundum rationem puræ iustitiæ. Nam dum primò

M. AGI. ad Rom.6. ad Rom.6.

Vita æterna non est stipēdium nostræ virtutis, secundum rationē meræ iustitiæ.

mò seminatur in nobis vita æterna per iustificationem, quæ ex impiis efficimur iusti, nullius meriti nostri, nullúsve bonæ actionis causſi datur, sed purè gratis, meréq; liberalitèr, propter Christum Dominum nostrum. Hinc Paulus: Gratia Dei saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Item: Gratia iustificati estis & non ex operibus vestris. Si enim ex operibus, ergo non ex gratia, & si ex gratia, ergo non ex operibus. Dum verò incrementa sumit in nobis eadem vita æterna, & proficit vsque ad consummationem, etiam hoc gratiæ Dei esse cognoscimus, quæ nobiscum operatur. Iuxta illud Apost. Non ego, sed gratia Dei mecū. Non quidem gratia Dei siue me, quia mecum, neque rursum ego sine gratia, quia non ego, sed gratia Dei mecum. Itaque bonus vsus gratiarum Dei, & studium virtutis, secundū inclinationem caritatis diffusæ in cordibus nostris, fouet, educat, ac promouet vitam æternam seminatam in nobis, meretúrque consummationem eiusdem. Iuxta illud: Omni habenti dabitur, & abundabit, ab eo autem qui non habet, auferetur & id quod videtur habere. Omni habenti, scilicet bonum vsum gratiarum ac naturalium quæ accepit, dabitur eo vsque dum abundabit. Itaque & quādo seminat in nobis Deus vitā æternam, merè gratuitum est, & quando perficit eandē in nobis per coronam gloriæ, magis tunc sua coronat dona, quàm remunerat merita nostra. Gratiæ igitur Dei est, quòd incipit in nobis vita æterna. Iterum gratiæ Dei est, quòd proficit in nobis. Denique gratiæ Dei est, quòd consummatur in nobis. D. Ergo in vita æterna obtinēda nullus est respectus ad merita nostra. M. Vtrique initium eius nullo modo datur nobis propter merita nostra, verùm incrementa ipsius & consummatio obtinentur, tum ex donis Dei, tum ex bonis operibus nostris, per debitum vsum gratiarum, quas accepimus. Ideoque in scripturis vocatur aliquando gratia, aliquando stipendium, aliquando merces, aliquando corona iustitiæ, quandocunque brauium supernæ vocationis. Licet enim initium vitæ æternæ merè gratuitò detur, tamen incrementa eius & consummatio, etiam nostræ bonæ actionis studio obtinentur, non tamen sine gratia, quoniam & nostra merita, dona Dei sunt: adeò vt etiam hac consideratione rectè dicatur gratia Dei, vita æterna. Sed de his latiùs suo loco. Vnum dumtaxat dicito mihi. Vitam humanam quam viuis, hanc vt inciperes habere, quomodo meruisti, aut quibus actibus effecisti? D. Prius quàm haberem, non eram, quomodo igitur vel effecissem ego vel meruissem, vt inciperem viuere vita humana, sine qua homo dici non potui? M. Et natus, vt incrementa caperet vita tua, & grandesceres in virum, quomodo factum est? D. Partim virtutibus inhabitantis animæ, partim labore & diligētia membrorū meorum. M. Quid si cessassent manus tuæ, pedes, dentes, & reliqua corporis organa? D. Iam non solùm non fuissem factus maior, sed & interiissem. M. Quod autem laborarent membra tua, ad perficiendam vitam acceptam, vnde habuerunt? nònne ex virtutibus animæ sic incitantis & dirigentis? D. Omnino. M. Eodem modo, qui necdum est regeneratus in nouam vitam, sed manet adhuc in morte, prorsus fugientus à Deo, is profectò nihil habet quo mereatur renasci in filium Dei. Renatus verò quòd iam crescat & proficiat in vita accepta, hoc partim fit virtutibus gratiæ renascentis, partim viribus liberi arbitrij, quibus bene vtitur donis à Deo acceptis. Quòd autem donis accepris bene vtatur, hoc rursum est à vigore gratiæ intus sic excitantis, sicque dirigentis vires nostras. Totum igitur gratiæ magis quàm viribus nostris ascribendum, tamen & viribus nostris, quia gratia non facit sine viribus nostris, sed nec vires nostræ faciunt, nisi per gratiam Dei cooperantis. Illa excitante, illa dirigente ac adiuuante fiunt à nobis opera Euangelicæ functionis, grata Deo, & meritoria vitæ. Iuxta conclusionem Apostoli dicentis: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quoniam labor vester non erit inanis in Domino. 1. Cocinth. 15. Quod autem vita æterna cadat sub merito bonorum operum, expressè ac irrefragabili argumēto demonstratur ex verbis Pauli ad Rom. 2. cap. vbi sic habet: Secūdum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius. Iis quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Obserua hic diligenter voces, & dedutionem, quibus vtitur Apost. Dicit enim: Redder, quod est

Mat. 13. 25. Mar. 4. Luc. 5. 9.

1. Cor. 15.

Ad Eph. 2.

Initium vitæ æternæ puræ est ex gratia, consummatio tamē eius etiam pro meritis datur.

Aptum simile.

1. Cor. 15.

Ex paulo de monstratur quòd vita æterna cadat sub merito.

Universidad de Deusto
Biblioteca

refundentis primum, siue mercedem pro meritis. Et dicit, primò quidem generatim: Reddet vnicuique secundum opera sua. Deinde verò speciatim: Reddet, inquit vitam æternam iis qui secundum patientiam boni operis quærunt gloriam, ergo reddet vitam æternam pro patientia siue sufferentia, quam habent in bonis operibus prosequendis. Nec secus reddet iis vitam æternam, quàm aliis qui ex contentione sunt & operantur malum, reddet damnationem & mortem. Quia reddet vnicuique secundum opera sua: bonis quidem pro benefactis vitam æternam, honorem, & pacem, malis verò pro malefactis iram & indignationem, tribulationem, & angustiam, vti deductio textus manifestè ostendit. Et hæc quidem ita sufficiat, de his quæ speciatim credere oportet, secundum ordinem 12. articulorum, traditione Apostolica nobis relictorum, in symbolum siue signum rectæ fidei, cui subiecerunt particulam, amen, Quæ est vox sermonem confirmantis, & ratum posse esse precantis. Quemadmodum latiùs declarabimus in fine precationis Dominicæ, eò quòd Saluator ipse vtatur ibi, multisque aliis in locis hac voce, amen.

Num & alia credenda sint, præter ea quæ duodecim dictis articulis continentur.

CAPVT IX.

DISCI. SVNTNE & alia credenda, præter ea quæ continentur his duodecim articulis fidei? Mag. Sunt, & quidem multa, de mandatis Dei, de sacramentis Ecclesiæ, de sacrificiis, & orationibus, de cæremoniis, quæ per omnē semper Ecclesiam. Verùm quoniā horum singula suum proprium tractatum habebunt, in quo demonstrabitur quatenus vnusquodque fide sit recipiendum, ideo speciatim de fide aliorum hoc loco pertractare superuacaneum foret. Has autem, quas fecimus tibi de credendis demonstrationes debes nonnullorum animalium velut ruminare, hoc est, sæpius ad mentem reuocare. Cùm verò tempus erit & otium, accipiemus demonstrationem de mandatis, & consiliis, ac promissionibus. Interea autem mei memor esto in deuotis tuis orationibus, quia homo peccator ego sum, & non nisi tua gratia misericordia Dei saluari potero.

D 5

DEMONSTRATIONVM RELIGIONIS CHRISTIANAE EX VERBO DEI,

LIBER TERTIVS.

MODERATORI ET ALVMnis Pontificij collegij apud Louanienses, Franciscus Sonnius Salutem precatur & felicitatem.

PRISCIS oraculis proditum est, doctissime Præses domus Pontificiæ & alumni, sponsionis comitem esse noxam. Spopondi autem in secundo nostrarum Demonstrationum libro, quòd propediem & reliquos exhiberem. Negotur omnino non bonæ fidei sponsor deprehendar, nactus paululum otij à negotiosis istis sanctionib. quibus religionis tuendæ causa implicor, en tertiū exhibeo. Quem, vt aliàs dissertentem feci Dialogismi forma, de ijs quibus Deus nostrum hominum genus gubernandum duxit. Vtinam bonis, quod aiunt, auibus, & ad vberem aliquam Ecclesiæ vtilitatem. Certè id in primis, id & vnicè mihi curæ fuit, vt vim naturamque omnem mandatorum Dei, consiliorum item & permissionem diluerè ob oculos ponerem, eo demonstrandi genere, ijsq; formis ac phrasibus quæ & luculèta forent, & populari institutioni, primario harum lucubrationum scopo, quàm maximè aptæ. Quibus etiamsi Rhetoricæ mundus, & ornatæ dictionis opulentia desint: tamen neque deesse eis veritatis astruendæ, modo quo oportet, neque falsitatis diluendæ energiam, vt confido, ita quorundam censura persuasum habeo. At prnes Ecclesiā Dei, cui me in omnibus meis dictis ac scriptis perlibenter submitto, vestramq; omniū circūspectionē, iudicium esto. Quoniam autē fœda res est ἀκρισία, placuit hoc opusculo, quale-

N 2.

cunque illud est, velut specimine quodam, animi nostri gratitudinem erga insigne illud verèque Pontificum collegium beatissimi patriæ ac domini nostri Hadriani sexti testatam relinquere. In quo vnà tecum, domine præses, alumnus fui, vnà tecum diuinarum institutionum fluenta hausi, vnà disputationes sacras indagandæ veritatis pertractauimus; sub moderatione præstantissimi viri Romani Cleriei, cuius pectus niue candidius, oculi, lingua, mores denique omnes nihil præter pietatem, nihil quàm hortamenta ad Euangelicam disciplinam probè inhibendam spirabant: te quidem ingenuis studij incipiente, me verò inter emancipandos annumerante. Mirum sanè quantopere tum certatim & Præses cum alumnis, & alumni cum suo Præside discendi, benéque viuendi studio flagrabant, vel vnius Hadriani fundatoris beneficentia simul & exemplo accensi. Qui præter id quod ædes, prouentus, mensam & impensas eius amplo sumptu perenni magnificæ, omnia ad otium negotiúmque Theologicum, accommodatissima donaret, etiam rara & insidam & admirande virtutis limpidissimum nobis speculum reliquit, viuis ac variis sanctarum functionum imaginibus oppletum quàm refertum. Nam Louanij & gemma sacerdotum fuerat & decus Theologorum, & insignium operum suæ professionis auctor eximius. Cur enim quòd cunctis prælucere debet, reticebo? Age quod boni est elicitus non præstabo. Hinc verò accitus in aulam Caroli quinti, illiusq; adolescentiæ formandæ delectus, tanta moderatione vixit, sicq; insidentia naturæ cupiditatem, ambitionem, philautiam, & id genus alios rectæ actionis hostes prostrauit, vt inter aulica auocamenta, quod phœnice rarius est, sui Imperatoris strenuus, imò planè inuictus permaneret, rei exitum testem interpono. Exinde autem in Hispanias destinatus, pacandi gratia quæ in tanto regnis conturbata nuntiabantur, sua animi fortitudine ac prudentia, eius insuper suauiloquentia adeò feliciter eam negotiationem peregit, vt non potuisset alius aut accuratius, aut in rem Cæsaris fortunatius. Porrò donatus insula Darthusensis Ecclesiæ, nec vt sacra Euangelica patefaciens ad omnes, & præbat ante gregem Dominicum vt pastor, & pascebat vt pater, cum exemplo tum doctrina, quinimo iuxta vtrisque. Singulisque ordinibus Ecclesiæ sedulò intendens singulos purgabat, singulos ad officium cogebat, curam gerens omnium haud secus atque sui. Dici enim Abatem, vel Præsul, aut ἀνωτικὸν & omnino nolebat, nisi & rei exhibitione talis esset. Iuxta illud vetustæ sophiæ prouerbium, Ne quod esse differs, dici gaudeas. Quibus virtutibus raptus in amorē sui ac veræ

tionem non solum Hispaniarum proceres, verumetiam Leonem decimum singularis prudentiæ virum, à quo & in purpuratū Cardinalatij muneris ordinem coptatus est penè inuitus, ac deinde in locum eiusdem Leonis defuncti pontifex maximus omnium calculis designatus. Ad quod rerū fastigium dum esset sublimatus, & magna magno, & ardua summo pertractabat animo, nullam non adhibens curam, quò Laboranti Ecclesiæ illico suppetias ferret in reformandis quæ abusibus hæresibusue discissa, in stabiliendis quæ labi proxima erant: adhæc in reconcilianda Principum animis, in Oecumenico Concilio Ecclesiæ parando, in omnibus denique quibus exurgeret spes læta, pijs, impijs verò, pudor & resipiscentia. Nec inter hæc tanta, destitit ad hanc regiunculam consuetæ suæ benescientiæ obtutu respicere, donec nouo collegio Theologicæ institutionis, quòq; amplo & per celebri Academiam nostram Louaniēsem auditorem reddidisset, fœcundiorem, illustriorem. Magna profectò eius potas, quæ nec angustijs premi, nec prosperitatu successibus vnquam solus potuit. Felix item eruditio, quæ placido suis pectore paulatim in eam excreuit sapientiam, qua quod esset consecutus vel ijs aut naturæ aut gratiæ dotibus, non sibi, sed Deo, sed Ecclesiæ, eiusq; necessitati seruire voluit. Vos itaq; tanti Mœcenatis admonet, altoris vestri vestigijs firmis progressibus insistite, & vnà virtuti ac studijs sacris sedulo incumbentes, quod Dei atque illius beneficio aut estis nunc, aut eritis posteà, eius quoque exemplo totum Christo, totum Ecclesiæ, totum patriæ impendite, modis omnibus, potissimum autem in rectæ fidei doctrina stabiliendā. Nam ea finis est Theologicæ vestræ, qua fruimini, educationis. Eam quoq; ob causam hæc incubrationes vobis muncupandas duxi, quò promptum sit & ex illis discere qualia populum Christi populari modo, & vobis quadam Minerua docere conuenit, argumentis non aliunde quam ex verbo Dei petitis, cuius solius tribunal nemo hoc seculo non appellat: studióne pietatis inueniendæ, an potius libidine nouandi omnia, haud obscurum existimo. Hæc itaque nostra vobis omnibusque in lucem prodierint, vt excitatis circa fidem dissidijs obviam eatur vel hoc pacto quantum fieri potest. Quæ si munusculi rationem non attingant, saltem symbolum gratitudinis nostræ erga Collegium, propensionis verò erga vos omnes sunto. Valete, & Sonum obsequio, amore, benevolentia vobis deditissimum vicissim deuotæ vestris precibus adiuuate. Vltraiecti Nonis Iunij, 1557.

DE PRÆCEPTIS IN GENERE, TRACTATVS PRIMVS.

Vt Deus duxerit hominum genus gubernandum præceptis, consilijs, exemplis, & permissionibus.

CAPVT I.

M AGI. PROPENSA in nos diuinæ bonitatis miseratio, ne hominem, quem mentis & arbitrio liberum condiderat, iam ipsum, iam læsum, támque sensu & cogitatione procliuem in malum, omnino perderet, operæpretium duxit, eundem præceptis, cõsilijs, exẽplis, permissionibus, velut freno quodam, nunc strícto, nunc laxò dirigendum, ac in officio continendum. Dedit itaque ei mandata agendi, mandata insuper vitandi, quæ oportuit, quæque vitare oportuit, varia quidem pro varia nascentis senescentisque mundi qualitate, quò sic ab his quæ exitium, ad ea quæ felicitatem adferunt, pertraheret. Mãdatis etenim non præscribitur, sed nec præscribi potest, nisi virtutis operatio. Nec his contentus Deus superaddidit salubertima cõsilia non pauca, quò dilucidè cõstaret de mediis expedite peragendi, quod mandato iniunctum erat. Adhæc voluit semper, & ab ipso mundi exordio inter homines esse vitæ quædam specula, eorum, qui inoffenso cucurrerunt viam mandatorum Dei fuisse quis diceret, Ego quomodo pertransire potero tam arctam, támque arduam viam? Homo sum, pulvis sum, & cinis terræ, rebus egens, viribus impotens, ingenio tenuis. Nam & illi fuêre homines sicut tu, carne & infirmitate circundari, haud secus atque tu, tecum viram degentes in eadem hac lacrymarum valle, & eadem regione vmbræ mortis. Perpensis autem nostris lapsæ naturæ impetuosis inclinationibus, vt est misericordiarum dominus, seueritatẽ etiam iustitiæ suæ temperauit, permittendo nonnulla hominibus, siue indulgendo, alia ad duritiam cordis eorum, alia verò alia de caussa: ne videretur voluisse magis conquassare fragilia

gilia nostra vascula, quàm consolidare. De quibus omnibus statuti nunc Demonstrationem exorditi, ad Dei omnipotentis gloriam, tuam verò institutionem, ac aliorum, qui forte posteà hunc nostrum Dialogismum legent, progredientem simplici quidém sermone, sed firmo, sed pio, sed veribus veritatis inuicto. Principiò autem faciemus demonstrationem de mandatis, deinde de consiliis, potissimùm Euangelicis, tertiò de exemplis & permissionibus. Tu fili, in omnibus sicuti hactenus fuisti, diligens & attentus esto.

D. Quin potius priorem diligentiam duplicabo, neruósque omnes, & meipsum, quantus quantus sum, attentissimè intendam.

De illo saluatoris, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

CAP. II.

VITA quid amabilius? Morte quid horribilius? D. Nihil. at quid consilij, vt vitam, superata morte retineamus? M. Scripturis sacris clarè demonstratur: nec mortem superari nec vitam posse haberi sine obseruatione mandatorũ Dei: Si vis, inquit, Saluator, ad vitã ingredi, serua mandata. Quod consilium, vt est breue in verbis, ita stringit fortiter necessitate illationis. Quia si non obseruas mandata domini tui, vitam non attingis. Scio, inquit Christus, quia mandatum eius vita æterna est. A contrario igitur sensu, vbi præuaricatio mandati, ibi non est vita æterna. Porrò vbi non est vita æterna, ibi nec vera vita: quare nec vita, sed potiùs mors quædam quàm vita. Vnde studiosè aduertendũ est, non dixisse à Saluatore. Si vis ad vitam æternam ingredi; sed, Si vis ingredi ad vitam, sine addito, serua mandata: quasi nemo viuat, aut vitam habeat sine obseruatione mandatorum Dei.

M AGI. *obseruatio non seruat.*

Obseruatio mãdatorum Dei est via ad vitam.

Ioan. 12.

Quid vita hoc loco.

D. At puto ego Saluatorem intelligere istud de vita æterna, quam repositã habemus in cælis. Nam adolescẽs quærebat de illa, dicens: Magister bone, quid boni faciã, vt habeam vitã æternã? M. Quærit ille de vita æterna: respõdet tamen Christus de vita simpliciter, & sine addito, suo more eleuãdo quæstionẽ, vt insinuet vnum ac idem esse in substãtia vitam absolutè, vitam veram, vitam secundum virtutem, viram diuinam, vitam æternã. Sicut enim verum, & ens, conuertibiliter sunt, si enim verum non est, ens esse non potest: sic vita, &

Matth. 19.

Vita vera, vita virtutis.

Vita æterna, quomodo vnum sunt, et idem in substantia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vera vita non separantur: Si enim non est vera vita, sed simulata, sed fluxa, & ad modicum parens, non vtique vita, sed vapor, seu defectio in mortem dici debet. Vera autem esse non potest, nisi sit dispositа secundum virtutem: secundum virtutem, inquā, quæ procedit ex fide per dilectionem operante. Virtus autem & veritas actionis versantur circa idem. Quod verò secundū virtutē est, hoc, modo quodam, & diuinum esse debet. Deus enim virtus est, induens & præcingens hominem
1. Cor. 1. virtute ex alto. Quod autem Dei est, & diuinum, hoc indubiè
Luc. 24. & æternum est. Quia æternus Deus, & omnia quę illius sunt,
Psal. 17. æterna sunt. De quo aliàs latiùs. Ergo ex hac subtili responsione Saluatoris disce fili, te non habere vitā, nisi sis probè ordinatus secūdum virtutem, hoc est, iustè, & sanctè viuas. Virtus autē prima & præcipua est debita obedientia iuxta sentē-
1. Reg. 15. tiā Samuelis dicentis ad Saulē: Nunquid vult Dominus holocaustā & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obēdientia quàm victimæ: & auscultare, magis quàm offerre adipē arietum: quoniā quasi peccatū ariolandi est repugnare: & quasi scelus idololatrię, nolle acquiescere. Et si bene obserues dictam sententiā Saluatoris, videbis obedientiā in seruandis mandatis Dei, esse vnicam, verissimamque viam ad vitam verā vitámque sanctam: vt habeāt eam, & abundantiùs habeant, ad vitam insuper diuinā, vitam æternam, vitam denique cælestē: adeò vt nisi obserues mandata, nō pateat tibi ingressus, ne ad eam quidem, quam merito appellare vitam licet, quia non ad vitam verā quæ secundum virtutem est. *D.* Istud incredibile apparet. Nunquid enim statim qui prævaricatur mandatum, cadauer est, & pabulum
Psal. 48. mortis? *M.* Imò verissimè pabulum mortis: quia mors depascit eum, vt inquit Psalmista. Statim enim post prævaricationem, incipit mors depascere paulatim quidquid est veræ vivacitatis & virtutis in te. Si non mihi, saltem Scriptu-
Iacob. 1. ris credo, quæ sic habent: Peccatum cùm consummatum fue-
Ezech. 18. rit, generat mortem. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.
Genes. 2. Homo per malitiam occidit animā suam. In quocunque die
1. Corint. 15. comederis de ligno scientiæ boni & mali, morte morieris. Vnde Apostolus breui sententia concludit, dicens: Stimulus autem mortis peccatum est. Et quid quæso aliud peccatum quàm mandati prævaricatio? Igitur prævaricatio legis aculeus est, siue stimulus mortis, sua plaga animam interimens, sicut

sicut cuspis hostilis feriens ad interiora hominis, occidit. *D.* Scripturis istis non possum non credere. Verùm qua tandem ratione mortuus dicitur, qui prævaricatur mandatum, cùm interim spiret & respiret, ac singula officia vitę exerceat? *M.* Sicut anima est vita corporis, ita vita animæ est spiritus Dei sanctus: & esse quoddam diuinum suóque vigore intus ingenerans vitam verè æternam, diuinæ naturæ consortem. De quo latiùs diximus suprà. Verùm anima non animat corpus, nisi quamdiu in ipso manet debita humorum & qualitatū proportio. Similiter & Spiritus sanctus non viuificat Spiritum hominis, nisi quamdiu cōsistit in ordine ad legem æternam, cum quadam proportione virium inferiorum ad rationem. Tolle temperaturam corporis per vulnus, aut morbum, statim animam migrare cogis cum omni sua vivacitatis operatione. Tolle per inobedientiam subiectionem hominis ad legem Dei, mox se recipit in suum principium spiritus Christus, cum omnibus charismatibus viuificantis gratiæ: nec manet vitā in te nisi corporea quædam vita, sine ordine confusa: lethali vulnere saucia, iusto Dei iudicio subiecta legi mortis, quæ iam operatur in te quasi exordium imperij sui, depascens quidquid est boni meriti & gratiæ, qua viuebas in Deo & secundum Deum. Statim enim vbi prævaricatus fuerit mandatum Dei tui, properat in te magnum satellitium mortis, error, caligo mentis, opinionum illusio, falsa tui de te existimatio, pruriens in malum affectus, prava cupiditas, defectus virtutum, passionum pugnæ, iniquitas, instabilitas, & certa diuisio inter Deum tuum & te, seruitus iniquitatis ad iniquitatem, & totius esse antiquatio: quòd autē antiquatur, teste Apost. prope interitum est. Et hæc vbi adsunt, nonne ibi vmbra potiùs, falsáque imago viuentis, quàm vera vita? Et pabulum mortis potiùs, quàm viuendi subsistentia? Qualia indubiè te captiuant etiam inescias, suisque funibus trahūt in interitum, donec absorpta fuerit in damnationem omnis naturæ tuæ vivacitas, virtus & perfectio. Iuxta illud Psalm. Mors depascet eos. Si nunc quæris quæ mors depascet eos. Mors, dico, animæ, mors corporis, mors prima, mors, secunda, mors in mente per caliginem, mors in affectu per malitiā, mors in omnibus viribus, mors in omnibus circunstantiis, vt tandem sit mors intus, mors foris, mors antè, mors retrò, & nusquam appareat aeq; circa te, neque in te,

Sicut anima est vita corporis, ita spiritus dei est vita animæ.

2. Petr. 1.

Rom. 5.

1. Ioan. 3.

Hebr. 8.

Psalm. 48.

nisi inextricabilis dominatio mortis. Viuunt quidē damnati apud inferos secundum subsistentiam naturalem, sed sub pleno dominio mortis & miseriarum. Nec omnino dissimiliter in hoc mūdo præuaricator mandati viuit quidem vitam naturæ; attamen sub lege peccati ac mortis, & funibus iniquitatum, quibus paulatim trahitur captiuus ad interitum
Matth. 25. damnationis. Hoc tantum interest. In hoc mundo quamdiu
2. Thess. 1. spiramus & respiramus, spes est resuscitationis per Christū, eiúsque Sacramenta. In inferno autem nulla est redemptio, sed abyssus quædam damnationis, in flammā ignis dantis vindictam & iis qui non nouerunt Deum, & iis qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas. *D.* Horrendum quod dicis. *M.* Horrendū magis quòd fiet, nisi sequaris breue hoc, & expeditum consilium Saluatoris, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Est autem seruare, custodire rem ne perdatur, aut in se
Mādati seruandi interpretationis epilogus. pereat. Non igitur audias solum mandatum mei, neque discas tantùm, sed serua, hoc est, custodi in scrinio memoriæ tuæ, in meditatione cordis, in exercitio operis. Serua, inquam, non quidem notitiam tantùm, siue scripturam mandatorum, sed ipsa mandata, hoc est, ea, quæ tibi per imperium domini Dei tui præcepta sunt: Vt quod præscriptum est mandato, & eo sanè modo quo præscriptum est, opere compleas.

Eccles. 12. *De illo Ecclesiastæ. Deum time & mandata eius obserua; hoc est, omnis homo.*

CAPVT III.

M AGI. Persius. NONNE valde decorum est, & pulcrum, Digito monstrari, & dicier, hic est, in quo emulant sese quęcunque in homine merito desiderari possunt? *D.* Non solùm decorū hoc, sed & eligibile super omnia. At quis obtinebit? *M.* Posse id obtineri vel sola obseruatione mandatorum Dei, sacra eloquia clarè demonstrant. Nam Eccles. concludens suum librum, sic inquit: finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time & mandata eius obserua: hoc est omnis homo. *D.* Cæterùm quid hoc, obseruatio mandatorum Dei, est omnis homo? Phrasim hanc non intelligo. *M.* Sensus est: in hoc vno consistit esse, & bene esse, virtus & officium vniuscuiusque qui verè hominem agit, per hoc initium

initium, in hoc finis traditionis Euangelicæ: hinc enim incipiunt, hucque recurrunt omnia tam consilia Christi, quam sanctorum, vt sit in nobis spontanea & exacta obseruatio mandatorum Dei nostri. Finis consiliorum præceptum: finis verò præcepti caritas. Qui autem manet in cari- *Finis consiliorum præceptum, finis præcepti caritas.*
tate, in Deo manet, & Deus in eo: quia Deus est caritas. Quē scopum qui attingit, is habet quæcunque ad hominis dignitatem pertinent, hoc est, cuncta quæ in homine coram Deo & Angelis eius, aliisque cordatis viris merito desiderari possint an quócunque agat genere vitæ, & quamlibet obscurus sit, miser ac abiectus. Sicut enim Paulus dicit, Circuncisio nihil est, & præputium nihil est: sed obseruatio mandatorum Dei. Sic dici potest de titulis honorum, & iactantia diuitiarū, & cæteris eiusmodi, quod nihil sunt. Porrò Deum timere, & mandata eius obseruare, hoc est omnis homo. Quod alius interpres reddit paulo lucidiùs dicens: Deum timeto, & mādata eius obseruato: nam in hoc consistit omniū hominū perfectio. Quasi diceret, Quæcunque libris scripta sunt, aliisque innumeris libris scribi possunt, cōprehenduntur sub vno illo, nempe Dei timore, & eius mandatorum obseruatione.

1. Tim. 2. *1. Ioan. 4.* *1. Cor. 7.* *Omnia nihil, si nō adsit obseruatio mandatorū Dei.* *Eccles. 12.*

Quantam amicitiam conciliet cum Deo & Christo domino, obseruatio mandatorum Dei.

CAP. IIII.

M AGI. ADHAEC, iuncta cum Christo Domino amicitia, nonne res est permagni momenti? *D.* Maximi. Non enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. *M.* Recte. Ipse enim factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Ipse Alpha & O, Principiū & finis. Audi igitur quid dicat ad Apost. suos, quos sibi de mūdo elegerat. Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Non quidē in hoc amici, si sciueritis aut crediderit is quæ præcipio vobis, sed si feceritis. De mandatis virtutibúsque loqui minimum est: at mandatum implere, virtutibúsque vti, hoc fœdera iungit æternitatis cū eo, qui super omnes est. Magna res, diadema regium, maior sacerdotij dignitas, & ingens pondus habet maiestas Imperialis, porrò ter maxima Apostolicæ sublimitatis functio. Attamen, inquit Saluator, Vos Apostoli, vos dico, amici mei estis,

Act. 4. *1. Cor. 1.* *Ioan. 15.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

estis, si feceritis quæ præcipio vobis, quasi dicat, alioqui minimè. Igitur ego, túque o fili, quid de nobis præsumere audemus, si illi post tantam cũ Christo consuetudinẽ, post mundi contemptum, post miracula, post Apostol. functionem addiuit, Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis, alias minime? Certa igitur demonstratione constat, nõ conciliari cum Christo amicitiã sine obseruatione mandatorum

Errant qui omnia referunt ad nudam credulitatem.

Dei. *D.* Quàm errant igitur, qui cuncta referunt ad nudam credulitatem, dicentes, Tantũ crede, & saluus erit. *M.* Errant sanè isti toto, quod aiunt, cælo, non intelligentes neque scripturam, neque vim aut ordinẽ diuinæ operationis: sed de his satis supérque diximus lib. 1. *D.* Memini. Hoc tamẽ cupio audire, quàm specialẽ quámque arctam conciliet cũ Christo amicitiam, vera & ex corde spontanea obseruatio mandatorum Dei. *M.* Respondet Christus, dicens, Quicunque fecerit voluntatẽ Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Quasi diceret, Tam mihi carus est, quàm si germanus esset frater, congenitáque soror, & quod his maius est, quàm si de suis me visceribus genuisset, esset ego mater: eodem vtique honore sublimãdus quo illi, & eadẽ dilectandus gloria qua illi. Ipse mecũ in Deo, & Deus mecũ in illo: non minus quàm si esset soror, aut frater secundũ carnem, imò magis: quia etiã quidam de fratribus Christi non crediderunt in eũ. Qui autẽ incredulus est filio, vitã non videbit: tantum abest vt possideat. Iterũ quàm iungat arctã amicitiam, patet in Exodo, vbi dicitur, Si audieritis vocem meã, & custodieritis pactũ meum, eritis mihi in peculiũ de cunctis populis: mea enim est omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Addo quod multò notabilius est. Si quis diligit me, inquit Saluator, sermonẽ meũ seruabit, & Pater meus diliget eũ, & ad eũ veniemus, & mansionem apud eũ faciemus. Venient sanè ego, Pater, & Spiritus sanctus. Nec venient solùm, sed & manebimus apud eũ, faciẽtes mansionẽ in eo. Qui autẽ habet mãdata mea, & seruat ea ille est qui diligit me. Quibus adiũgit Ioãnes Apost. dicẽs, Carissimi, si cor nostrũ non reprehẽderit nos, scilicet alicuius præuaricationis, fiduciã habemus ad Deũ, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniã mãdata eius custodimus, & ea quæ sunt placita corã eo facimus. *D.* Deus bone, tantãne conciliat amicitiã cum Deo, custoditio mandatorũ eius.

Matt. 12.

Ioan. 7.
Ioan. 3.
Exod. 19.

Ioan. 14.

1. Ioan. 3.

Quã

Quã ratione obseruatio mandatorum Dei, sit consummatio incorruptionis.

CAP. V.

IAm ipse nosti nihil esse perpetuũ sub Sole. Habet enim vnaquæque res suas tineas, atque incertis est cunctis semẽ quoddam corruptionis. & indeficiens miseriarum vicissitudo, neque vnquam in eodem statu permanet homo. Imò quot momentis viuimus, tot passibus ad interitum properamus. *D.* At quis euitabit? *M.* Modum euitandi clarè nobis demonstrat verbum Dei, Spiritus sanctus per os Sapientis pronunciat hoc pacto, Custoditio legum, consummatio incorruptionis est: incorruptio autẽ facit proximum Deo. Esse non solùm incorruptio acquiritur per custodiã mandatorum sed & incorruptionis consummatio, quæ est ipsa incorruptibilitas, cum dono plenitudinis gloriæ. Nam transit quidem mundus, & omnis concupiscentia eius: qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum. *D.* Quid ergo dicemus de sanctis Dei hominibus, nostris quoque progenitoribus, qui post bonam, exactámque obseruationem mandatorum, multa passione consumpti sunt, & eorũ caro patitur corruptionem? *M.* Hoc ipsum quod dicit Apostolus, Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamẽ is qui intus est, renouatur de die in diẽ. Id enim quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autẽ non videtur, æterna sunt. Hæc ille. Vt autẽ penetres mysteriũ, scito quòd homo sit duarum partium cõpositio, corporeæ scilicet molis, & viuificantis animæ: Illa est terrenæ mistionis sensibilis massa, & vocatur à Paulo noster homo qui foris est. Hæc autem mentẽ habet, & imaginem in se gerit viuentis Dei, vocatúrque ab Apost. homo qui intus est. Cæterùm homo qui foris est, vti videmus, corrumpitur per morbum, vertitúrque in putredinem per mortẽ. Homo verò qui intus est renouatur de die in diem, donec quod perfectum est attingat, tantum abest, vt corrumpatur. *D.* Non bene intelligo. Nam ũ tam homo qui fũris est, quàm ? qui intus, pars est hominis

Ratio corruptionũ effugiendi.

Sap. 6.

1. Ioan. 2.

2. Cor. 4.

Sapien. 6.

custod

Universidad de Deusto
Biblioteca

custodientis legem Dei, & custoditio legis est cõsummatio incorruptionis, quomodo igitur pars altera videt corruptionem, altera verò renouatur de die in diem? M. Iam audies ex Paul. rationem diuersitatis, Ego ipse, inquit, mente seruio legi Dei: carne autem legi peccati. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ est in membris meis. Exquibus verbis Apost. inferre voluit, quod iustus mẽte seruit legi Dei & eidem cõdelectatur secundũ interiorem hominem, adebóq; adhæret Domino, vt vnus fiat spiritus cum Deo, vti ad Cor. habetur. Ideóque infundunt sese in spiritũ eius deiformis virtus, fortitudo triumphans de mundo, virtus & incorruptionis tantum vt neque mors, neque tribulatio, neque angustia, neque principatus, neque sexcenta malorũ millia possint pervidere ea quæ in interiori sunt homine incorruptibilitatis semina nisi forte ipsemet sua sponte se subtraxerit ab obedientia mandatorum Dei. Quemadmodum pulcherrimè ostendit Apost. ad Roma. cap. 8. ac aliis multis in locis. In carnem autem hæc eadem sese non infundunt neque ipsũ sese possunt. Quia indesinenter resistit caro spiritui, & seruit cõtrariæ legi peccati, eiúsque sapientia inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, neque enim potest. Hinc est quod mirabili dispensatione Dei, dominentur in corpora electorũ quàm sanctè viuant, fames, ægritudo, elemẽta, gladius, & omnes denique mortalitatis pœnæ: in spiritum autẽ mihil damni inferunt, neque inferre possunt. Imò quò plus oppugnant illa, eò magis roborãtur purgantúrque spiritalis hominis affectiones, vt vbique testatur scriptura: maximè ad Roma. 8. dicens, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundũ propositum vocati sunt sancti. Hinc rursum est, quòd quidquid procedit de visceribus carnis, cuiusmodi in sanctis Dei hominibus fœtor est, & corruptionis putredo. Quidquid autẽ parit de se spiritus sanctificatus per organa orationum, spiracula sunt vitæ, veræque virtutis odoramenta. Quia autem ad finem vsque perdurat hæc rebellio carnis aduersus spiritũ, & legem Dei, ideo etiã post mortẽ relinquitur sibi caro suo malo studio resoluenda in natiuũ, vnde desumpta erat principium, cinerem scilicet terræ nascentis. Et quo tamen principio iteratò colligenda erit in illa die, virtute

Rom. 7.

Rom. 8.

Galat. 5.

Rom. 8.

Rom. 8.

te Christi, qua potẽs est subiicere sibi omnia, vt inquit Apost. vt sit salus ex Deo, & nõ glorietur contra Deum omnis caro. Atque tunc demum corpus quod seminatũ fuerat in corruptione, surget in incorruptione: quod seminatũ fuerat in ignobilitate, surget in gloria: quod seminatũ fuerat in infirmitate, surget in virtute: quod seminatũ fuerat corpus animale, surget spirituale. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Et erit quod diximus, Custoditio legum, consummatio est incorruptionis: incorruptio autem proximum facit Deo. D. Iam intelligo.

Genes. 18. Iob 7. Iob 19. Philip. 3. 1. Cor. 15. Oze. 13. Sap. 6.

In obseruationẽ mandatorum esse scholam veræ scientiæ veræq; pietatis.

CAP. VI.

OMNIS homo scire desiderat, nec te puto alienum esse à communi lege nascẽtium. D. Alienus essem? Bone Deus quantum insumpsi olei, quot verso libros, quot noctes duco insomnes, tantùm vt sciam, & intelligam. M. Ecce Psal. tibi demonstrat certissimam veræ scientiæ scholam, dicens: Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternũ mihi est. Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua, meditatio mea est. Super senes intellexi, quia mandata tua exquisiui. Hanc dico ob caussam, quia studij in volumine legis diuinę, sedulò meditando in mandatis Dei, & perquirendo quæ sit volũtas ejus bona, beneplacens, & perfecta, datus est mihi intellectus veritatis, & scientia vitæ, super inimicos meos, super senes venerandos, quod amplius est, super erudita magisteria eorum qui me docuerant, modum super coætaneos meos. Nolo hic tibi aliud citare pro argumento demonstrationis, quàm Psalmum Dauidis qui incipit: Beati immaculati in via. Illum lege, & relege vel decies, & tum videbis, quantũ, quámq; magnifica tribuat Psal. obseruationi mandatorum Dei, tumque incipies per Dei gratiam facere, & dicere cũ Dauide: Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam. In æternũ non obliuiscar iustificationes tuas: quia ipsis viuificasti me, in ipsis vera sapientia, in ipsis æquitas, & iustitia: in ipsis denique retributio multa. Quapropter sicut in argento viuo omnia supernatant, solo auro in fundum subsidente: ita merito in pectore hominis

Psal. 118.

Christ

Christiani cuncta deberent supernatare: sola autem meditatio legis diuinæ, eáque iugis ad imum fundum descendere.

De maledictionibus quæ superueniunt in præuaricatores mandatorum Dei.

CAP. VII.

MAGI. Esa.28. SI improperent maleuoli, & subiannent dicentes: Manda, remanda, manda, remanda, præceptum hic, præceptum ibi, Quid semper de mandatis? Respondebis tu exprobrantibus tibi verbum hoc, Quoniam maledicti qui declinant à mandatis tuis Domine. Contritio & infelicitas in viis eorum. Et spes eorum tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur. Audi, precor, quantas congerat Moyses maledictiones in eos qui præuaricatores sunt mandatorum Dei. Quòd si audire noluerit, inquit, vocē Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreū tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. *D.* Hæc legi aliquādo. *M.* Verùm quid proprie sit maledictio necdū intelligo. *M.* Maledicere est malum in aliquem dicere, aliquādo enunciatiuo aliquando eū imprecatione. Maledicuntur à Deo, qui malè audiunt à Deo siue in quos malum dicit Deus, vel per semetipsum, suòque proprio ore, vel per Prophe. suos, Episcopos, aliósque electos veritatis concionatores. Vnde quidquid mali nunciatum est contra præuaricatores legis Dei, per omnē totius Scripturæ traditionem: quidquid item per vniuersam vim imprecatum est ab iis, qui locum tenent Dei in terris, totum pertinet ad maledictionem Dei. *D.* Verbalem fulmen est. At verba in aerem volant, quem vbi loquentem fecerunt vim suā perdūt, abeúntq; in nihil. *M.* Sic esse potest in nostrorum hominū maledicentia. Cæterùm vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, inquit Psal. Certum itaque habeo quòd quē admodū dicere Dei, & facere quàm minimè distinguit. Dixit enim & facta sunt: ita & maledicere Dei semper efficax est, & secundum, de se producens pondus malorum, & plagarum vndas. Quod si non statim, & eodem quidem momento post demeritum euenerit, exclamemus: Misericordiæ Domini, misericordiæ Domini quòd non sumus consumpti in iniquitate nostra. Porrò si quis contemnit, vt inquit Paul. diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis, aut ignorat, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam adducit, secūdum duritiam suā, & impœnitens cor thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei: quoniam ira, & indignatio, tribulatio & angustia in omnē animam hominis operantis malum, hoc est, præuaricantis mandatum Domini Dei sui: vtque solet opprimere exundans tempestas maximum procellarum montibus rapit insolas, nullum relinquens earum vestigium, sic tandem veniendo veniet vis maledictionis diuinæ, rapiétque præuaricatores mandatorum suorum, atque in puncto ad inferna transmittet. Ne quis autem parui faciat maledictiones Dei pronūciatas per Moysen famulum suum, addit Proph. dicens: Quoniam qui maligná. tur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum ipsi hæreditabant terram. Si autem quæras, per quem exterminabuntur? Iudubiè per Christum. Dicit enim Ioannes: Quoniā accepisti Domine virtutem magnam exterminandi eos qui corruperunt terram. *D.* Scio quòd exterminare, sit extra terminos protrudere, sicut eliminare est extra limites ponere. Verùm, qui sint termini isti, extra quos per Christum protrudentur præuaricatores mandatorum, prorsus non intelligo. *M.* Sunt extrema siue fines diuinæ maiestatis, diuinæ gloriæ, diuinæ dulcedinis, consolationis, propitiationis, diuinæ denique bonitatis, ac influentiæ, extra quæ protrudentur maligantes & præuaricatores mandatorum, quantum existentia naturæ patitur, quam vtique naturā Deus in eis conseruabit: magis sanè ad suæ iustitiæ manifestationē, quàm ad solatium illorum, adeò quòd nō attingent vltrà, ne extrema quidem diuinæ maiestatis, aut gloriæ, aut dulcedinis, aut cōsolationis, aut propitiationis, sed clausæ eis erunt, portę vitæ, cæleste Hierusalem inaccessa. Quia exterminatę Angelus gladio flammeo custodit ea. Et tunc erit quod supra diximus, Mors depascet eos. Tunc quoque accipiet arma turam zelus altissimi, & armabit creaturam adultionem inimicorum suorum. Nam pugnabit cum Deo orbis terra-

Maledictiones legis in transgressores mandatorum Dei.

Psal.118.
Psal.13.
Sapient.5.
Deut.22.

Maledicere quid sit.

Quàm sit efficax maledictio Dei.
Psal.28.

Dicere Dei est simul facere.

Maledicere Dei semper efficax est.
Rom.2.

Leb.21.
Psal.36.
Apoc.11.
Quid exterminare.
Quomodo exterminabuntur præuaricatores mandatorū.

Sapien.5.

rum contra inſenſatos, poſitos tam extra terminos gloriæ ſuæ, propitiationis ſuæ, ac ſaluationis ſuæ. Vt autem ſummatim dicam: pars illorum qui non obediunt mãdatis Dei, erit maledictio, plaga, anathema, exterminiũ ſi, mors prima, mors ſecunda, ſupplicium æternum, deſolatio extrema, ſupplantatio ſub vniuerſam creaturam. Si quæris quo in loco? Reſpondet Ioan. Apoſt. In ſtagno ignis & ſulphuris. Reſpondet ſuper Iob. In terra tenebroſa, & operta mortis caligine, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Reſpõdet denique Euangelium: In gehenna ignis, in igne inextinguibili, in igne æterno, in tenebris exterioribus, vbi erit fletus, & ſtridor dentium. Vbi vermis eorum non moritur, addit Propheta, vbi nulla eſt redemptio. His enim epithetis explicat Scriptura magnitudinem damnationis venturæ, in eiusmodi animam præuaricantis mandatum omnipotẽti Dei.

Epilogus.
Apoc. 9.
Iob. 20.
Matt. 3. 25. 18.
Eſa. 66.

Meritò ac iuſtè hæc præcedentia inſtigi, etiam pro vna vnius mandati tranſgreſſione.

CAPVT VIII.

DISCI. TAEDINE tam horrẽda infliget miſericors Deus pro vna vnius mandati tranſgreſſione? *M.* Nihil verius, niſi per pœnitentiam diluas culpam. Certiſsima enim eſt ſententia Iacentis: Qui offenderit in vno, factus eſt omnium reus, hoc eſt, quo reatu obligatur, & ad quam damnationem mortis ille qui plura, & ſæpius trãſgreſſus eſt, eodem reatu, & ad eandem mortis damnationem obligatur is qui offendit in vno ſolo, & tantùm ſemel. Grauius tamen ſupplicium portabit qui in pluribus, aut ſæpius offenderit, iuxta quantitatem delictorum ſuorum & munerum: vt vnuſquiſque recipiat prout geſſit in corpore ſuo. Omnes tamẽ & qui offenderunt in vno, & qui in multis, & qui ſemel tantùm, omnes dico, maledicti ſunt quia declinant à mandatis tuis Domine, omnes exterminabuntur, mors depaſcet omnes perſupplicium ignis inextinguibilis. Quod tamen intelliges niſi condignam in hac vita egerint pœnitentiam. Secundò intelliges de perfecta, & bene deliberata trãſgreſſione. Nam vnuſquiſque quidem tentatur, à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus: cæterùm non ibi adhuc tranſgreſsio legis, ſed tentatio, vt eſt videre in Canonica Diui Iacobi. Deinde concup

Quomodo qui offendit in vno ſit omnium reus.
Iacob. 2.
Deut. 25.
2. Cor. 5.
Pſal. 118.

De qua trãſgreſſione loquatur.

concupiſcentia, cùm conceperit, parit peccatum. Dicit, parit, quia nondum ibi plena tranſgreſsio, ſed in malum præparationis præuia diſpoſitio. Peccatum verò cum conſummatum fuerit, ſcilicet per voluntatem deliberatam, ac plenè reſolutam, tunc demum generat mortem. Qui autem offenderit in vno mandato per voluntatem deliberatam, is factus eſt omnium reus, hoc eſt, is filius eſt iræ, & mortis, exheredationis & damnationis, non minus quàm ſi omnia tranſgreſſus eſſet. *D.* Si, quod in momento communium delectatione, & ſemel tantùm, & modica fortaſsis cum delectatione, puniat Deus æternaliter, tam horrendo mortis ſupplicio, vbi æqui ponderatio? vbi, quod dici ſoler, Miſericordia Domini plena eſt terra? Et illud: Secundum quantitatẽ delicti erit & plagarum modus? Nam ſecundum præcedentem declarationem, delictum vnum, at plagæ multæ delictum momentaneum, punitio autẽ delicti æterna: delictum cum modica delectatione, ſtipendium verò delicti damnatio mortis citra modum ac finem. *M.* Fili ſi bene perpendas tria: Nempe quis eſt, & cuius ſit poteſtatis, qui mandatum tulit. Secundò qualis, & quàm neceſſaria ſit dependentia naturæ noſtræ ad legiſlatorem Deum miſeriæ noſtræ ad diuitias miſericordiæ illius. Tertiò quàm innumeris obligationibus homo ſit obligatus Deo ſuo, omni ex partẽ nõ ſolum proſe, ſed & pro toto mundo. Hæc, dico, ſi bene perpendas, facillimè intelliges, quàm iuſtè puniat Deus æterna mortis damnatione, etiam vnam vnius duntaxat mandati tranſgreſsionẽ. Quantum ad primum. Qui impoſuit tibi mandatum Deus tuus eſt & Dominus, & omnipotens nomen eius. Qui vtique omnia eſt, omnia implet, omnia habet in ſua poteſtate: imò ad nutum ſuum, plus dico, ad votum ſuum, cui nihil impoſſibile eſt, nihil arduum, nihil eſt difficile: Tenens imperium mortis & vitæ, & vocans ea quæ nõ ſunt, tanquã ea quæ ſunt, dares denique mandatis ſuis, omnibúsque dictis ſuis, addo, omnibus literis, & ſyllabis legis ſuæ, tantũ robur, talémque auctoritatem, vt dicas Scriptura? Cælum & terra tranſibunt: verba autẽ mea non præteribunt. Imò nec iota vnũ, aut vnus apex præteribit à lege Dominũ, donec omnia fiãt: vti plenius infrà explicabimus cùm tractabimus de voce hac. Dominus. Qualis nunc tibi videtur hæc mãdantis auctoritas? *D.* Certè talis, vt dignior, vt auguſtior, ac irrefragabilior cogitari

An fiet cũ immenſa miſericordia Dei peccatũ æternaliter puniri.
Pſal. 32.
Deut. 25.

Tria bene perpendẽda ad æqualitatẽ peccati et ſupplicij intelligẽdam.

Cuius poteſtatis ſit legiſlator.
Apoc. 1.
Eccl. 15.
Epheſ. 1.
Rom. 4.

Matth. 24.
Matth. 5.

non posit. *M.* Audi igitur. Qui dedit mandatum Deus, est bonum immensum, immensaque eius maiestas, habens in nos infinitam potestatem. Omnis itaque cõtemptus, omnisque rebellio, quam cõmittimus contra ipsum, reuera est infinitæ malitiæ, & iniquitatis, ratione illius in quem cõmittitur. At malitia infinita iustissime punitur supplicio infinitæ durationis. Quantũ verò ad secundũ, & tertium, sufficiũt duo dicta Apost. Prius est, Quoniam ex ipso, Deo scilicet, per ipsum, & in ipso sunt omnia: quare & homo, & quidquid est hominis. Posterius, Quid enim habes, quod non accepisti? Quasi diceret: Prorsus nihil. Si aurẽ accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Vis nunc demonstrem tibi ad oculũ, quot modis debeas Deo tuo non solùm obedientiã tuam, sed etiã teipsum, quãtus quãtus es, omniáq; quæ habes, & habere possis? *D.* Obsecro. *M.* Tot dico modis, quot habes in te subsistendi facultates. Nulla enim tibi ex te inest, sed quæcunque habes, ex bonitate donantis Dei habes, nec diutius in te esse potest, quã ille dederit. *D.* Ego, sicut omnes alij homines, subsisto per corpus & animam. *M.* Bis ergo teipsum totũ debes Deo: quia vtrũq; est à Deo. Formauit Deus, inquit Scriptura, hominẽ de limo terræ: hoc quãtum ad corpus. Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: hoc quoad animã. Præterea postquàm gratis, & sine argẽto venundata esset natura humana in damnationem mortis, quis te sine te, totámque humanam naturã redemit? Nonne Deus per Christum Dominum nostrũ? dicente Apost. Petro, Scientes quòd nõ corruptibilibus auro vel argento redẽpti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. *D.* Sic persuasissimũ habemus ex fide. *M.* Iterum ergo debes teipsum Deo, ratione huius emptionis & redemptionis Christianæ. Quòd porrò eo peris esse noua creatura in Deo, nactus spiritum eius, & sapientiam, & iustitiam, & libertatem, quæ ex ipso sunt. Hoc vnde tibi? An ex te, aut tuis viribus? Minimè. Quis enim potest mundum facere, de immundo conceptũ semine? Nonne tu qui solus extinguit Iob Quod elegantiùs explicat Apost. dicens: Ex ipso, scilicet Deo, vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Vt quẽadmodũ scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Oportet enim quemlibet nostrorum ex corde dicere cũ Paulo

Quòd innumeris obligationibus homo sit obstrictus.

1. Cor. 4.

Sap. 16.

Genes. 2.

Rom. 3.

Galat. 3.

1. Cor. 1.

1. Pet. 1.

2. Cor. 2.

3. Cor. 2.

Ierem. 9.

1. Cor. 15.

Gratia

Gratia Dei sum id quod sum: gratia Dei habeo, si quã habeo, sapientiam, iustitiã, sanctificationẽ, redẽptionem. Debes ergo tertio teipsum totũ Deo, & Christo filio eius propter regenerationem, quæ est in sanguine ipsius. Ad hæc quòd non solùm pacem inueneris cũ Deo, verum etiã factus sis hæres omniũ bonorũ Dei, & cohæres cũ Christo. Vnde quæso? Nonne ex ipso per Christum, vt pulchrè deducit Pet. in 1. sua Canon. ca. 1. Debes igitur teipsum quarto etiam pro hac re Deo patri, & Christo Domino. *D.* Et quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis sine meritis nostris? *M.* Prõptam obedientiã cum gratitudine. At pergat inductio. Quoties perpendis tibi aliquid esse necessarium, quo subsistat vel proficiat in melius corpus tuũ, aut anima tua, aut datum tibi munus viuificantis gratiæ, toties recogita quòd etiam hac de causa teipsum totũ debes Deo. Porro sine cælo & Sole, sine igne & aqua, sine cibo & potu, sine domo & vestimento non consistit corpus nostrũ. Et horũ quæ dixi, ne vnum quidẽ esse potest tibi in vsum, non cooperante vniuersa mundi substantia. *D.* Maneo igitur obstrictus Deo, vt apparet, pro cælo, terra, igne, aqua, cibo, potu, lana, lino, ligno, & lapide, & vniuersa denique mundi fabrica. *M.* Nihil verius. Omnibus enim his opus habemus, & hæc omnia facta sunt propter hominem: homo autẽ propter Deum: Nunc suppura quòd modo teipsum debeas Deo solùm ratione naturæ tuæ corporeæ. *D.* Quid supputarem? Sunt innumera sine quibus viuere non possumus. *M.* Ergo innumeris obligationibus Deo obstricti sumus, etiã ratione solius corporis. Verùm corpus sine anima quid est? *D.* Minus quàm brutũ. Quia brutum sentit, & mouetur: homo autem vbi animã expirauerit, neque sentit, neq; motũ facit: imò inox putredo efficitur, & fœtor, haud secus atq; bruti cadauer, adeò vt ne triduũ quidẽ seruari possit, cùm interim inanimata corpora in annos subsistant & secula. *M.* Dictum bene. Soli igitur animæ rationali debemus, quòd brutis præstamus, cæterisque rebus mũdi. *D.* Sic est. *M.* Animã verò vnde habemus? *D.* A Deo, vti iam dictũ est. *M.* Dicito audacter, à solo Deo. Nã qui cõtendunt animã ex traduce esse, alicna perfractant à cõmuni omniũ Orthodoxorũ sententia. Pro eo igitur quòd animã habes rationalẽ, & naturã sortitus es infinities meliorẽ quã reliqua mundi corpora animata vel inanimata, debes arctissimè

Deo teipsum eorum, nedum obedientiam tuam. Et propterea quotieteunq; vides bestiarum brutalitatẽ, cæterorumq; inanimatorum impotentiam, debes merito te huius tui deoris pie memorẽ facere, recogitando tot vicibus debere te Deo, quot illa antecedis proprietatibus. Adhæc anima rationalis haud dubie non eandem habet virium, virtutum, ac potentiarum

Eunuch. Act. 2. Scena 2. supellectilem in singulis hominibus. *D.* Hoc bene notauit Terentianus ille dicens: Dij immortales, homini homo quid præstat? stulto intelligens quid interest? *M.* Igitur cautiã exempli, quod tu prudens es ac prouidus, multis existentibus fatuis, tu neque cæcus es, neq; mutus, neque elinguis: cùm tamen his facultatibus careant plurimi: tu probe institutus ad officium, probéque imbutus liberalibus disciplinis, vt inter homines hominẽ agere didiceris: aliis multis vel ad stiuam arari, vel ad fodinas lapidum, aut bestiarum perpetuam consuetudinem quasi condemnatis, vbi nihil vnquam quod ingenuum sit, audiunt: rursum quod tu pie operam nauas piis disciplinis, alij operam ludunt, seu potius perdunt in vanis scientiis, quæ inflant, & non ædificant, tandémque cultores suos sine fructu derelinquunt: denique quod tu sis diues opum, alius inopia plenus, tu nobilis, alius ignobilis: te ornant bysſus & diadema gloriæ, alium vix vestiunt saccus & cilicium: an non propter hæc tu obstringeris Deo, multò magis quàm illi qui eisdem carent? *D.* Hoc fortunæ videtur tribuendum, vices rerum sic dispensantis. Vnde benè aut malè fortunati dicimur. *M.* Cauc fili, quia Ethnicum est quod dicis, prorsus alienum ab Euangelio. Siquidẽ certissima regula fidei est, Ex

Rom. 11. ipso, scilicet Deo, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula seculorum. Cæterùm hic multa differere de donis ac gratiis Dei, superuacaneũ apparet, Nam si dona sunt, aut gratiæ: igitur ex nobis non sunt. Si enim ex nobis ac strictiue meritis sunt, dona siue donata aut gratuito impensa dici

Rom. 11. Galat. 2. non possiunt, vti Paul. ad Rom. & ad Galat. ostendit. Debes igitur Deo tuo pro fide & fidei Sacramentis, pro spe & exercita

Rom. 5. te Dei quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Pro pulsu insuper & tactu, & inspi-

2. Pet. 1. ratione quibus ad cor transit Deus, pro singulis deinde membris quibus consortes efficimur diuinæ naturæ, pro verbo salutis, pro pastoribus animarum, pro matre Ecclesia quæ te de gremio suo peperit virę æternę fouet, lactat. Omnia enim hæc

hæc ad gratiam Dei spectant, omniáque tibi, mihique necessaria sunt, vt morte superata felicitatem inueniamus. Vnde quoties tibi in mentem recurrit, vt recurrere debet frequenter, te non ethnicum hominem esse, sed ad pedes Iesu in Euangelio salutis edoctum: te non longè positũ, sed propè, veluti in sanguine Christi redemptum, & in medio eorum collocatum, qui vocantur gens sancta, populus acquisitionis, regale sacerdotium: te habere Deum velut Patrem, Christum velut Saluatorem, & verbum Dei tanquam pabulum vitæ, Sacramenta Ecclesiæ tanquam antidoton contra iacula inimici, gremium Ecclesiæ tanquam munitionem, aduersus quã non præualebunt, ne portę quidem inferi. Toties, dico, oportet te memorem esse, quàm variè debes teipsum Deo. Ideoq; siquãdo videris incontinentem, aut ebrium, aut rixosum, aut maledicum, te verò confidis vtcunque immunem esse ab eisdem malis, scito tunc & intelligere te tãtum debere Deo gratitudinis, & obedientiæ, quantum illi demeruerunt mali. Quoniam quod tu non malus, vti illi, imò non tu peior, quàm illi, nequaquam ex teipso, sed ex Dei habes beneficio. Quod amplius est, teipsum cõparatione ad illos reprehende. Quoniam si illi, quã tu habes, gratiã accepissent, multo forsan te melio res essent: quia gratia accepta diligentiùs, maioriq; cum gratitudine vterentur, quàm tu facis. In quo genere meditationis mirum in modum exercebat se venerabilis pater B. Bernardinus. Intelligis quæ dico? *D.* Intelligo. Cæterùm vnde surgit hæc inæqualitas, tam in gratuitis donis quàm in naturæ ac fortunæ bonis? *M.* De hoc dicemus loco magis opportuno.

Non est mirum pro momentaneo actu peccati infligi pœnam perpetuam.

CAPVT IX.

NVNC autem dico mihi, qualis sit dependentia creaturæ ad creatorem? *D.* Certè necessaria omnimoda, & ex omni parte. *M.* Et quot sunt obligationes quibus obstringimur Deo ad obedientiam? *D.* Plurimæ, innumeræ, ne dicam, infinitæ: quia non est aliquid rerum pro quo non obligetur rationalis creatura Deo. *M.* Optimè. Scribens enim Apost. Corinth. Omnia, inquit, vestra sunt: siue Paulus, siue *1. Cor. 3.*

Apollo,siue Cephas,siue mundus,siue vita,siue mors,siue præsentia, siue futura,omnia enim vestra sunt: vos autem Christi,Christus autem Dei. Tertio & illud respondeo,Ao sint multum arctæ, vehementérque stringant nos eiusmodi obligationes ad obediendum. *D.* Meo quidem iudicio, siue comparatione magis quàm illa, qua filius familias obligatur patri carnis suæ. *M.* Adde pro ratione, quoniam sicut omnis vis generandi à Deo est: ita omnis auctoritas patrum in filios à Deo est,imò ipse pater patrum est,ac solus pater: infundens quidquid est naturalis aut gratuitæ vitæ in nobis. Vnde dicit Christus: Nolite vobis vocare patrem super terram: vnus est enim pater vester qui in cælis est. *D.* Insuper magis quàm illa qua ciuis Senatui obligatur,aut Regi subditus, aut præposito Ecclesiæ Christianus. *M.* Pro ratione adiunge. Quoniam per me,inquit Altissimus,reges regnant, Et omnis horum potestas a Deo est, vt patet ad Rom.13.atq; aliis in locis. *D.* Rursum magis quàm illa, qua redemptus à captiuitate belli obstringitur suo redéptori, aut seruus suo domino. *M.* Ratio est. Quoniam iste redemit modica pecuniola, & non nisi à morte temporali,ad vitam quasi momẽtaneam,adeoq; dubiam,vt diem nesciat & horam: nec id tam in bonum: emptum,quàm vt sibi mancipium inueniret. Deus autem per viscera animæ suæ te redemit,non corruptibilibus auro & argento,sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati,à morte sane perpetua ad vitam felicitatis, quæ vt finem non habet, ita amarum nescit aut triste: idque non vt sibi bene esset per te, quia bonorum nostrorum non eget, sed pura benignitate: vt te non solùm sui,sed & suorũ gloriæ, & maiestatis participẽ faceret. Et quid dico participẽ? Quin potiùs vt te vnum faceret secum,prout liquido constat ex Ioanne Euang. Igitur quanto præstat Deus his quos induxit, secundo quantò isti non per se, sed per illum habẽt quod ipsis obligaris, tantò arctius est, tantóque inuiolabilius debitum quo Deo obligamur ad obediendum. Et quantò ipse puriori beneficentia præsidet nobis, quàm illi,tãto fœdior est nostra contra Deum inobedientia. Nunc te interrogo,qui aduersus paterna mãdata rebellis existit,nónne iustè exhæredatur? *D.* Prorsus: si modò enormis sit rebellio. *M.* Sic enim definit titulus de exhæredandis filiis immorigeris,sicq; iubet lex naturæ, vt qui patris auctoritatẽ ferre dedignatur,careat illius felici

1.Petr.1.

Psalm.5. *Ioan.15.*

A similitudine demonstratur peccatũ ẽporaneum velle puniri æternaliter.

felicitate. Et qui semel exhæres factus est,nónne in æternum tare tudum erit illi bonis paternis? *D.* Indubiè,nisi reconcilietur. *M.* Esto. Nam & Deo reconciliari potest peccator. Ciuis insuper non obtemperans Senatusconsultis,nónne recte intruditur à ciuitate, & extorris manet in perpetuum? Adeo si ciuitas subsisteret ad centies centena millia annorum,ipsíq; æternum viueret,nihilominus perpetuò manent sibi mœnia ciuitatis inaccessa: licet solum semel & horum deliquerit in Senatorias leges, paternásve cõstitutiones. *D.* Sic est, & omnes iustum esse iudicant. *M.* Tamen horatium est delictum, & sempiterna delicti punitio. Insuper qui Regis imperio nõ paret,nónne legitimè exilij damnatur, aut capitis? *D.* Etiam. Aut certè iniqua est omnis principum dominatio. *M.* In exercitu quoq; qui ducis mandatum præuaricatur,nónne mihi tum iudicio, qui alioqui scelerati sunt, in furcam suspenditur, aut lãceis cõfossus,à vita exterminatur? Et quidẽ hæc iusta habentur omniũ nationum iudicio,quãlibet Barbaræ sunt: sed & approbant eiusmodi,lex naturæ,lex humana,lex deniq; diuina,dicẽte Domino: Malefícos non patieris viuere. Et Apost. Non sine causã gladium portat,iudex scilicet, Dei enim minister est: vindex in iram ei qui malum agit. Quantò igitur iustius,vt ad propositum redeam,condẽnatur æterni exilij,eterniq; supplicij ille,qui non obstante infinita Dei nostri potestate in nos,omniq; nostra, non etiam obstãtibus innumeris obligationibus quibus eidem obstringimur,tamen contra debitum gratitudinis, contra legem creatis quod plus est,contra omnem æquitatem,deniq; cõtra naturalem dependentiam quam in rebus finxit immutabilis natura,contemnit,negligit,transgreditur sacrosanctas leges, sanctáq; mandata, quæ præcipiẽdo per semetipsum præcipit, ille cuius maiestate nihil augustius, nihil venerabilius, nihil potest esse terribilius. Rebus autem sic se habẽtibus,an quæso transgressio fieri potest sine contẽptu iniuriáve tantæ maiestatis? Tu ipse iudex esto. *D.* Certè non potest: nisi ex surreptione contingat factum,aut vehemẽti perturbatione. *M.* Loquimur de bene deliberata actione,qua quis sciens,benéq; aduertens delinquit. Et contemptus boni infiniti,cui ei ipsum infinitis modis debes,nónne est infinitæ malitiæ? *D.* Sic esse cõmincit ratio. *M.* Nulla igitur est iniustitia,eriãsi punitio sit infinitæ durationis. Quinimò certo certius apparet ex or-

Exod.22.

Rom.13.

An transgressio fieri possit sine cõtemptu.

dine rerum, cum qui fontem deserit vitæ suæ, mox pabulum fieri mortis: mortis verò æternæ, si in æternum exitit desertor. Deserit autem omnis præuaricator legis. Nec quidquam potest esse contrarius rationi, quàm vt procul fiat ab omni misericordia, qui misericordiarum domino rebellē se facit. Rebellis autem rebellis, qui suam voluntatem diuinæ voluntati anteponit. Adhęc nihil æquius, quàm vt exulet tandem à curia cęlesti, qui edicta cælestis curiæ sustinere non voluit, & extrudatur virtute omnipotentis in locum horroris, & mortis, qui dum viueret perturbator fuit legum, pacis & vitæ. Denique nihil iustius, quàm vt omnis creatura conuertat se in vindictā illius qui omnium creaturarum contempsit auctorem, præ- Sap. 5. futurum pronunciauit scriptura dicens: Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Addit, Et pugnabit cum illo orbis terrarū contra insensatos. Adhuc obsurdescit tibi auris? Intellige, quæso, quid dicant ea quia sacra. D. Et audio, & intelligo, & contremisco non pa- Esai. 66. rum. M. Gaudeo. Quia ad quem, inquit os Domini, respiciam, nisi ad pauperculum, & trementem sermones meos? Sed quæ causa tremoris?

Rebellis quis dicatur.

non sunt onera sibilia

Mandata Dei non esse grauia, tantum abesse vt sint impossibilia.

CAPVT X.

DISCI. VIDEO rem arduam esse, & plus quàm humanæ possibilitatis debere obseruare mandatum Dei. Scio insuper numerosam esse obseruatorum multitudinem. Et nihilominus qui offenderit in vno, factus est omnium reus, vt probatum est, non igitur deest nobis causa tremoris. M. Discedat procul hinc vaporosa hæc carnis diffidentia. Amans Iacob 2. nihil est difficile. Et nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Scripturis clarè ostenditur non solùm non superare vires nostras, sed & leue ac suaue esse onus mandatorū Dei omnia- *Mandata Dei non esse grauia.* que posse impleri in vno, ne scilicet vllum sua multitudine fastidium adferat. Definit veritas. Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Addit Apostol. Ioan. Mandata eius grauia *Matth. 11.* non sunt. His coniungit Psalm. Mādata tua desiderabilia super *1. Ioan. 5.* mel & fauum, super aurum & argentum, & omnem lapi- *Psal. 18.* dem pretiosum. Moyses quoq; cui familiare erat cum Domino colloquium, sic testatur: Mandatum hoc quod ego præ- *Deut. 30.*

cipio tibi hodie, non est supra te, neque procul positum, nec in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? &c. iuxta est sermo, valde in ore tuo, & in corde tuo vt facias illū. Blasphemus est, quisquis contēdit Deum præcepisse, quod obseruatum est impossibile. Impius, qui existimat Christum humeris fidelium imposuisse onus vel importabile, vel dura seruitute molestum. Mandatum legis euangelicæ in se leuissimum est. Quidquid enim præcipit, in sola caritate solidatur. Et quid facilius dilectione? Si onerat aut molestum est, ex te surgit & in tua est cupiditate, omissa hæc onusti ponderis ratio. Vnum vna cum Christo Domino iugum ducere (dicēs enim iugum meum, insinuat nos seruos, seque nobiscum coniugatos esse) non est seruorum, sed filiorum, non ignobilitatis, sed summæ altissimæque nobilitatis. Si sentis amaritudinem, non est illa in præceptis, sed in crassis, qui de carne tua exhalant, passionum vaporibus. Caro concupiscens aduersus spiritum, malum habitans in homine, corpus aggrauat animam, lex regnans in membris eius nominibus appellatur concupiscentia à Paulo, hæc, inquam, dum remittuntur & recalcitrant, suisque fumibus malarum affectionum quasi constringunt organa virtutum, nausiam ingerunt, & auersionem ac difficultatem pariunt in exequendis præceptis: non vtique qualitas rei præceptæ, quæ ipsius virtutis materia est, bona in se & suauis esse debet. Virtus enim non nisi circa bonum versatur. At dicito mihi, Nonne vinum per se delectabile gustui, amarum videtur febricitanti? ideò quòd noxius humor præoccupat organum sensus, atque illinc amaritudo, non ex vino: Et ambulare ad forum quid eò facilius? Infirmis tamen & infantilibus membris valde est difficile, & quò morbus fuerit grauior, aut ætas minor, eò fit difficilius. Sic quandiu infantes manemus in Euangelica vita, & necdum sensus exercitatos habemus: item quandiu noxius humor concupiscentiæ præoccupat organa interiorum, tamdiu manet difficile, quod alioqui in se facillimum esse cognoscitur. Videmus quòd vectores equi dum niuntur in diuersum, aut nihil promouent, aut admodum parum, etiamsi vacuum sit, & sine onere plaustrum, non quia pondus plaustri excedit, sed quia non eodem trahunt equi. Sic quādiu in affectibus suis secum dissidet homo, & alio rapit

pit concupiscentia carnis, alio impetus iræ, alibi ambitio, alibi ratio & spiritus, tamdiu onus leuit & iugum quasi molestæ seruitutis, & quo maior fuerit turba passionũ, eo intuitus apparet iugũ legis Euangelicæ, Nequaquã tamen in illo, sed in affectu hominis est grauaminis ratio. Nõ igitur dicas amplius, esse plus quàm humanæ possibilitatis, seruare mandata Dei. *D.* Saltem depressis sub onere peccatorum pene est impossibile. *M.* Cui dubium? Quid enim non est impossibile cadaverosis hominibus insensatis, aut destitutis auxilio necessario? De terra terrenus, & onere peccatorũ depressus, an exequi poterit quod diuinitus mandatũ est, diuinum quæ facit, sine ope diuina? An vnquã implumis bestia volatu scinderet aëra? Et qui sine viribus est, quomodo faciet virtutis suæ vitium opus? Executio autem mandati opus est virtutis: adeò vt nihil cadat sub mandato, nisi secundum quod rationem habet virtutis. Nihil etiam implet mãdatum, nisi opus virtutis, hoc est, nisi quod factum est iudicio, vbi, quando, & sicut oportet. Qui igitur totus malus est, penitus destitutus omni exercitio & adiumento virtutis, certe hunc tam est difficile obseruare mandata Dei citra transgressionem, quàm est difficile claudo currere citra offensionem. Certum est cæcos, claudos, impotentes, morbidos multa non posse, quæ his incommodis depositis vtique possunt. Cùm autem peccatum sit hominẽ Christiano se ab eiusmodi incommodis cõuolando liberare ad fidem, meritis suæ lumen, gratiãque Dei sanantem & cooperantem, non debet ei mandatum eius impossibile. Id enim possumus, teste Christo: quod per amicos possumus. Sicuti & Apostolus dicit, Omnia possum in eo qui me confortat. Item, Plus omnibus laboraui, non ego, sed gratia Dei mecum. Quòd autem omnia mãdata compleantur in vno, docet idem Apostolus expresse dicens: Qui diligit proximum legem impleuit. Nam non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, nõ concupisces, & si quod aliud mandatum est, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Nemo igitur meritò offendi potest mandatorum multitudine. Modum autem quo omnia impleantur in vno mandato caritatis exactiùs enucleabimus posteà in tractatu de præceptis caritatis.

Mãdata esse difficilia peccatorib⁹.

Executio mãdati Dei quid.

Impossibile mãdatũ sanctè exequi sine gratia. Heb.11. Galat.5.

Regnum

Regnum Dei non posse constare sine mandato.

Necessitate

CAP. XI.

DEVS bone, quàm liberi, quámque felices essemus, si nullum foret mandatum. *M.* Quare hoc? *D.* Quia datum mandatum multis est occasio ad interitum mortis. Vbi enim non est lex, ibi nec præuaricatio. *M.* Recte. Virtus enim peccati lex. *D.* Vbi autem non est præuaricatio, ibi nec vlla potest esse condemnatio ad mortem. Tolle igitur mandatum, & sublata erit omnis illaqueatio mortis. *M.* At contra, tolle mandatum, & Deũ quoq; sustulisti à nobis, & regnum eius. Per mandatum enim ac legem constat regnum Dei, adeò vt nec cælestes spiritus sine mandato beati esse possent: quia non sine mandato caritatis & obedientiæ. Rursus tolle mandatum, & sustulisti nõ solùm pædagogiam naturæ formandæ secundum virtutem, verùm etiam notitiam ordinis & veritatis: vt ex subiectis patebit. Et quid ob secro his sublatis erimus? Nónne ἄλογα? nónne irregulares? ratione bruta animantia magis quàm homines? Vbi natura depranata, ibi citra legem nulla vitæ ordinatio: vbi autem non est continentia ordinis, ibi nec iustitia. Iniusti autem disperibunt, & omnis eorum gloria in confusione erit. Insuper per legem est cognitio peccati. Nam cõcupiscentiam nesciebam, inquit Paulus, nisi lex diceret: Non cõcupisces. Qui autem ignorat, ignorabitur, vt idem testatur Apostolus. Itaque quoniam per legem testificatio diuinæ circa nos voluntatis, per legem cognitio peccati, per legem directio naturę accrescentis in Deum, pædagogia quoque & disciplina inquietæ carnis ac passionum, denique per legem demonstratio ordinis sine quo nihil firmum aut perpetuum: renera non posset aut bene esse homini, aut regnum Dei constare inter homines sine lege, & mandato. *D.* Et quomodo fit demonstratio ordinis per legem sine mandatum? *M.* Hoc modo. Lex lata siue mandatum suapte natura conuincit. & dominij potestatem esse in mandante & obediendi necessitatẽ in iis qui mandatum acceperunt, illum maiorem, istos minores: illum dominum, istos subditos. Itaque aliquis ordo est inter Dominum & domino subiectos. Quam solam ob causam etiã in Paradiso, cùm natura esset adhuc incorrupta, bene per omnia

Sine mandato ne cælestes quidem regũ constat.

Sine mandato nõ est pædagogia virtutis, neque ordinis cognitio.

Psal.36. Rom 7. 1.Cor.14.

consentiens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõsentiens,& in se,& cum suo cõditore,opus erat legis mandato, & hoc sub pœna mortis. Sic enim habet Scriptura: Ex omni ligno Paradisi comedendo ligno autem scientiæ boni & mali,ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. An inuidebat illis Deus bonum scientiæ,aut fructum huius arboris? An vllam habebat repugnantiam gustare fructum visu pulchrum & ad vescendum suauem,& in eum alioqui vsum creatum? *D.* Quorsum igitur venit ne ex eo vetitum oportuit ne gustarent de fructu arboris illius? *M.* Non ob aliam causam, quàm vt immobili decreto mandatum euideter constaret,plenitudinem dominij rerum omnium etiam ad pomum vsque,idque in medio Paradisi,ne tantummodo pars angularis Paradisi Deo tribuatur,esse apud eũ qui legem tulit: cuncta, etiam minima, quale est pomum, venire in vsum hominis sola solius Dei beneficentia, gratuitáque voluntate. Quis enim prius dedit illi, & retribuetur ei? Secundò vt hinc constaret, hominem tanta necessitate subiectum esse legislatori Deo,vt in omnibus, ne pomo quidem excepto, oportear illum pendere semper & vbiq; ex voluntate viuentis Dei, illiúsque subseruire mandatis per omnia,etiam in re alioqui leuissima: quia in pomo vel gustando vel non gustando, & hoc sub interdicto mortis statim incurrendæ. Dicit enim scriptura: In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Vt scilicet intelligas, quia ego sum Dominus mortis & vitæ,qui viuifico & mortifico,deduco ad inferos & reduco, & non est qui de manu mea possit eruere: Videsne quomodo lata lex conuincit dominij potestatem resistere penes mandantem,obedientiæ verò necessitatem manere in eo cui sit mandatum? Vnde neque ibi frustrà fuit lex,vbi corruptio nulla: plus dico,ibi quoque erat lex necessitatis,quà licet in Paradiso nõ esset caligo errorum aut diuersitatum opinionum fumi,vel áue caenis inquietudo, tamẽ ibi ex parte cognoscebant, ex parte propherabant, & per ænigma videbant velut in speculo, non autem facie ad faciem. Quod postremum conuenit solùm glorificatis: à quibus tamen nequaquam beatitudinis exclusit omne mandatum, nec vinculum legis: quia etiam in cœlis lex est caritatis. Caritas enim nunquam excidet. Absit ergo, absit quòd lex siue mandatum esset illaqueatio mortis. Inquit enim Apostolus Paulus: Lex sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.

Genes.2.

Quare Deus voluit ne ex eo vetitum oportuit ne gustarent de fructu arboris illius? *M.* Non ob aliam causam, quàm vt immobili decreto mandatum euideter constaret,plenitudinem dominij rerum omnium etiam ad pomum vsque,idque in medio Paradisi,ne tantummodo pars angularis Paradisi Deo tribuatur,esse apud eũ qui legem tulit: cuncta, etiam minima, quale est pomum, venire in vsum hominis sola solius Dei beneficentia, gratuitáque voluntate. Quis enim prius dedit illi, & retribuetur ei? Secundò vt hinc constaret, hominem tanta necessitate subiectum esse legislatori Deo,vt in omnibus, ne pomo quidem excepto, oportear illum pendere semper & vbiq; ex voluntate viuentis Dei, illiúsque subseruire mandatis per omnia,etiam in re alioqui leuissima: quia in pomo vel gustando vel non gustando, & hoc sub interdicto mortis statim incurrendæ. Dicit enim scriptura: In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Vt scilicet intelligas, quia ego sum Dominus mortis & vitæ,qui viuifico & mortifico,deduco ad inferos & reduco, & non est qui de manu mea possit eruere: Videsne quomodo lata lex conuincit dominij potestatem resistere penes mandantem,obedientiæ verò necessitatem manere in eo cui sit mandatum? Vnde neque ibi frustrà fuit lex,vbi corruptio nulla: plus dico,ibi quoque erat lex necessitatis,quà licet in Paradiso nõ esset caligo errorum aut diuersitatum opinionum fumi,vel áue caenis inquietudo, tamẽ ibi ex parte cognoscebant, ex parte propherabant, & per ænigma videbant velut in speculo, non autem facie ad faciem. Quod postremum conuenit solùm glorificatis: à quibus tamen nequaquam beatitudinis exclusit omne mandatum, nec vinculum legis: quia etiam in cœlis lex est caritatis. Caritas enim nunquam excidet. Absit ergo, absit quòd lex siue mandatum esset illaqueatio mortis. Inquit enim Apostolus Paulus: Lex sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.

Gen. 2.
1. Reg. 2.
Iob. 10.

Lex est penes mãdãtẽ, obediẽdi necessitas in subdito.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Mandatũ sanctum & iustum.

Sumptáque occasione sic quærit, sibique respondet, Lex igitur peccatum est? Absit. Sed per legem cognitio peccati. Addo,cognitio ordinis,cognitio voluntatis diuinæ, cognitio dependentiæ explicatæ per scripturam hanc: Quoniam ex ipso,in ipso,& per ipsum sunt omnia. Directio quoq;, & pæderegia corruptæ substantiæ naturæ,quæ alioqui suis stimulis & suarum cupiditatum tortionibus rueret cæca in interitum mortis. Lex quidem indubie virtus peccati est: nemo enim negare potest,quod Apostolica definiuit auctoritas. Nã prænaricatio quod peccatũ sit,quod Dei imaginem,mentem scindat,cõmaculet,quod spiritum extinguat,quòd mortis inducit reatum, & seruitutem pariat sub tyrannide Diaboli, quid denique cõcupiscentiã augeat: totũ hoc habet à mãdato legis,sed occasione accepta per inobedientiã. Quia tua sponte transgrederis quod sacrosancto mandato Dei tui vetitum erat. Mandatum enim per se est demonstratio vitæ, virtutis obiectum, & lucerna luceus in hoc caliginoso mundo. Quod autem per se bonum est his qui obediunt de corde bono, & caritate non ficta, hoc tibi propter tuam malam & rebellem voluntatem fit virtus peccati, & illaqueatio mortis.

Rom. 7.

Lex affert multas vitiates.

Quomodo lex fit virtus peccati.

De certo modo quo oportet seruare mandatum ad fructum æternæ salutis.

A modo obseruandi mandãti

CAP. XII.

DISC.

QVAE hucusque dicta sunt, sic satis intelligo: attamen vnum restat, nempe quonam modo oporteat obseruare mandatum, an scilicet satisfecisse opus præcepti sit satis? *M.* Satis quidem est adhoc vt culpam nouam non contrahas: sed inter im manes seruus inutilis, neque promereris tibi quidquam eorum bonorum quæ suprà memorauimus. Siquidem certa est sententia Saluatoris, quã non solùm pronunciat, sed & aptissima parabolà demonstrat. Luc. 17. dicẽs: Quis autem vestrum habens seruum arantem, aut pascentem boues, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, & recumbe,& non dicit, Para quod cœnem,& præcinge te, & ministra mihi donec manducẽ & bibam, & post hæc tu manducabis,& bibes? Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quod ei imperauerat? Nõ puto. Sed & vos cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: quod

Obseruans mandatũ vt seruꝰ nõ peccat, tamẽ seruus inutilis manet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod debuimus facere, fecimus. Vides quàm exactè inculcat Saluator, solùm fecisse opus præcepti, prout serui faciũt, nullam mereri gratiam, nullámque adferre vtilitatem. Nam sermo est de seruis, qui id solùm faciunt ad quod iure seruitutis obligati sunt, & de eximia aliqua gratia, quâ quis reponitur in eminentiori statu quàm antea erat. Inquit enim: Dicite, serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus. Quid enim præstitistis super alia Dei mancipia? Nónne & animata omnia, & inanimata hoc faciunt? Sol obsequitur Deo suo, & eidem obtemperat Luna, bruta quoque animantia præstant imperatum seruitiũ. Quare vt cum illis Deus ita sanè & tecum agit: si tantummodo opus præcepti feceris, vt serui faciunt, absque affectu dico filiali. Culpam nouam non imponit, vitam donatam non aufert, sustinet te in domo sua, hoc est, Ecclesia, vitæ denique necessaria præbet: attamen ad tempus, quemadmodum cum seruis agi solet: interea autem temporis manes tu totus inutilis. *D.* Hoc est, nullam Deo adferens vtilitatem. *M.* Quin potiùs nullam tibi parans vtilitatem. Nam certum est quòd neque talis, neque alij qui sanctissimè viuunt, Deo vllam adferant vtilitatem. Dixi, inquit Dauid: Deus meus es tu, quoniã bonorum meorum non eges. Itaque dictum illud Saluatoris: Dicite, serui inutiles sumus, debes intelligere de inutilitate qua sibi ipsis inutiles sunt, nullam sibi adferentes vtilitatem. Nam quæ vtilitas est, aut qualis fructus declinasse nouam culpam, aut non incurrisse maiorem reatum mortis, quãdo interim manes quod eras, in eodem statu in quo eras, in eadem miseria, in eadem fortuna: peccator vt priùs, longè à Deo vt priùs, mortalis vt priùs, legi mortis propter delicta inuolutus vt priùs: nihilo ditior, nihilo factus melior quàm priùs? Aut ista vtilitas, non fecisse iacturam rerum? An emolumentum, non accepisse incommodum? Tam igitur inutiles sibi qui faciunt opus præcepti sicuti serui faciunt, vt nullo pacto proficiant in melius. Quod plus est, tam inutiles sibi, vt licet fecerint opus præcepti modo iam dicto, sint nihilominus tandé perdituri etiam id quod habent, & ipsi mittendi in tenebras exteriores. Nõ quidem propterea quòd opus præcepti sic compleuerint, hoc enim nõ computatur eis ad culpam, sed quòd manserint animo seruili, & extra dilectionem caritatis. Qui autem non diligit, manet in morte, etiã si fecerit quod præceptum

Quomodo sibi manet inutilis qui more seruorũ facit omnia quæ sibi præcepta sunt.

ceptum erat. *D.* Quid igitur agendum nobis, vt vtiliter obseruemus mandata Dei? *M.* Qui frugi esse volunt, non solum faciunt opus præcepti, quia præceptum est, idque more seruorum, qui solum timore aguntur, nihil autem agũt ex amore, sed hoc in primis curant, vt fidei spiritu adoptentur in filios domus, atque sic in ipsis præceptis facere volũtatem sine beneplacitum Dei patris, qui in cælis est, more filiorum, hoc est, ex affectu amoris. Quasi dicat Christus per parabolã inducta, Non sufficiat vobis esse sub pædagogia legis, & facere seruili animo quæ præcepta sunt, more populi veteris Iudæi. Altius quid requiritur, nempe vt spiritu fidei efficiamini filij Dei, & sic amore filiali faciatis præcepta eius tanquam patris vestri qui in cælis est. Siquidem hoc prodest, & vtilitatem adfert, dicente Saluatore, Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est. *D.* Et quæ est ista voluntas Dei patris? *M.* Respondet Apostolus. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Addit Zacharias Luc. primo, Vt de manu inimicorum nostrorum (à quibus detinemur propter peccata nostra) liberati, seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Quapropter in primis curandum est, vt simus liberi à peccatis nostris. Quamdiu enim disolicet persona, nullum eius obsequiũ gratum esse potest. Respexit enim Deus ad Abel, & ad munera eius: prius ad Abel, deinde ad munera eius. Siquidem odibilis Deo est impius, & impietas eius. Secundò vt seruiamus ei in sanctitate, hoc est, spiritu sanctificato charismatibus illis pretiosis, quibus consortes efficimur diuinæ naturæ, indueneis erga Deum affectum verè filialem. Tertiò in iustitia, hoc est, in opere veræ virtutis. Dixi in opere veræ virtutis: quoniam est virtus quædam purè moralis, qualem docuerũt Philosophi, quæ nonnunquam cum suis cultoribus vadit ad infernum: & ideo reuera non est vera aut perfecta virtus, eò quòd vim nullam habeat faciendi hominis conditionem meliorem. Quamlibet enim fuerit quis decoratus tali virtute, manet tamen longè à Deo filius iræ & perditionis: quomodo manserunt omnes Philosophi ignorantes Deum & Christum eius. Est autem & alia virtus Christiana siue Euangelica, vim habens diuinam vniendi hominem cum Deo, cuius modi sunt fides, spes, caritas, & quæ ex illis nascuntur virtu-

Quibus sit necessarium vt fiat à nobis præceptũ vtiliter.

Matt. 7.

1. Tess. 4.

Luc. 1.

Genes. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes, officiáque honestatis. Qualẽ profectò licet dicere veram virtutem: eo quod veraciter vim habeat faciẽdi hominis conditionem meliorem. Implere autem mandatum Dei operere eiusmodi virtutis, est reuera seruire Deo in iustitia: eo quòd tali virtute iusti simus coram Domino. Quartò oportet facere præceptum læto ac obuio animo, & non quasi ex necessitate, iuxta prophetam dicentem: Seruite Domino in lętitia. Hilarem enim datorem diligit Deus. Et vt succinctiùs dicã, Fide per dilectionem operante facimus voluntatem Dei Patris in mandatis ipsius. Quando ergo obedientia nostra in custodiendis mandatis Dei surgit non solùm de corde puro, ac libero à funibus præcedentium delictorum: sed & sanctificato charismatibus Spiritus sancti, qui in nobis efficit affectus obuios, veréque filiales, & exinde facimus mandatum in iustitia, idque hilariter siue fide per dilectionem operante. Tunc demum fit gratum obsequium nostrum Deo patri, & acceptum ad remunerationem vitæ, tunc quoque incipit nobis esse veraciter vtilis custoditio mãdatorum: eò quod tunc verè facimus voluntatem De patris in mandis eius. Nam sicut voluntas legislatoris huius mundi, est facere ciuem bonum, hoc est, honestum ac idoneum tranquillitati publicæ, & hic finis est legis latæ: ita volũtas Dei patris est, per legem suam & mandata facere homines vere ac prorsus bonos, hoc est, se dignos, & æterno illi cõsortio idoneos, vt sint & secum & inter se vnum in vinculo caritatis, qui est finis legis diuinæ. Hinc Apost. scribit ad Timotheum filium suum dicens: Finis præcepti caritas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Qui ergo sic facit opus mandati, vt finem mandati attingat, is verè facit beneplacitum siue voluntatẽ Dei Patris qui mandatum tulit: & ipse intrabit in regnum cælorum. *D.* Verùm an planè sit necessarium, sic facere. *M.* Non. Quia finis præcepti non cadit sub præcepto, quare nec modus ille qui coniungit cum fine. Vnde quando quis in peccato existens, & extra caritatem facit quod præceptum est, non peccat, imò benefacit, etiamsi non faciat de corde puro, aut ex caritate: attamen manet sibi inutilis, hoc est, sic faciendo nullam meretur gratiam, aut remunerationem vitæ apud Deum. Qui secundum magnitudinem bonitatis suæ iam ab æterno constituit regnum cælorum, vitámque æternam pro præmio his qui faciunt voluntatem ipsius ex affectu amoris erga ipsum tanquam patrem suum. Nunc pergamus ad specialem vnuscuiusque mandati explicationem.

Psal. 99.
1. Cor. 54.

Voluntas legislatoris quæ sit.

1. Ioan. 4.
1. Tim. 1.

DE DECALOGO LEGIS.

Qua ratione tractabitur de præceptis Decalogi, & quid sit Decalogus.

CAPVT XIII.

PRINCIPIO illud te præmonitum cupio, me in hac tecũ conferentia nole differere de præceptis Decalogi legaliter aut philosophicè, sed Euangelicè secũdum veritatem & traditionem legis nouæ. Olim Israelitæ licet dicti essent gens sancta, populus acquisitionis, & filius Dei primogenitus: tamen sub pædagogia duræ legis agebantur, eo modo quo hæres quãto tẽpore paruulus est, sub tutoribus & actoribus custoditur, quasi nihil differẽs à seruo, cùm sit Dominus. Nos autem qui tempore plenitudinis nati sumus, & in Christi sanguine renati, in doctrina insuper reuelatæ veritatis educati, multóq; quàm illi grandiores facti, nõ amplius in legis pædagogiam oculos intendimus, sed in Christi Euangelium. Nam præterijt lex vetus, mortua est, imò mortifera omnibus obseruatoribus suis: vti luculentissimè docet Apostolus, præcipuè in epistola ad Galatas. *D.* Si lex mortua est, imò mortifera, asserens cultoribus suis mortẽ, cur adhuc laboramus in præceptis Decalogi? Nam Decalogus pars est legis veteris. *M.* Quamuis Decalogus quidẽ pars est legis Mosaicę, sed talis, quę nihil cõtinet præter præcepta moralia, vno dũtaxat excepto, de quo in suo loco. Porrò præcepta moralia, quæ mores cõponunt secundũ virtutem, ad ius pertinent naturæ. Ius autem naturale idem est apud omnes homines: quia natura eadem apud omnes. Christus autẽ venit, vt gratiis Euangelicis ditaret naturam, nõ vt immutaret, sicuti nec immutauit. Nam eadem natura est hominũ qui nunc viuunt, & eorũ qui fuerunt tam sub lege quàm ante legem. Naturã ergo reliquit Deus integram: tantùm ritũ gentis extinxit, cõmutans veritate quid-

Pt. AG1.

Tractabitur de mandatis Euangelicè nõ legaliter quia lex mortua est. Gal. 4.

Qua ratione non sint abseruanda præcepta Decalogi tempore Euangelij, cum Decalogus pars sit veteris legis.

quid in figuram vel typum futuri mediatoris institutũ erat.

Tota lex vetus interijt.

Et quoniam tota lex vetus significatiua erat Christi, nusquá non admiscens ritum aliquem populo illi peculiarem, ideo totam legem interiisse per Christum certum est, quantum ad obligationẽ. Nam etiam nũc suis typis & figuris instruit, vti palàm constat ex scriptis Apostolicis. Verùm nihil in lege est quod nunc obliget hominem, in quãtum est veteris legis, ne Decalogus quidem. Sed si quid nunc obligat eorum quæ in libris legis. Mosaicæ inueniuntur, obligat id aut ratione iuris naturalis, ex cuius principiis profluit, aut quia in nouo testamẽto per Christum, vel Apostolos eius renouatum est, veluti pertinens ad populum nouæ legis. Sicuti dicẽdum est de præceptis caritatis, & de mandatis Decalogi. Circa Decalogum igitur laborabit nostra diligentia, non quia pars est veteris legis, sed quia mandata quæ continet, sunt meræ determinationes iuris naturalis. Secundò quoniam ea quæ in Decalogo præcipiuntur, expresse renouata sunt in Euangeliis, scriptisque Apostolicis, vt in progressu audies. Quas ob causas in primis à nobis Christianis venerari debent. Nihilominus habet etiam Decalogus non parum maiestatis præter reliquam partem legis, ex eo quòd digito Dei inscriptus est tabulis lapideis sub forma decem verborum, vnde & Decalogi nomen sortitur.

Quomodo data sunt decem præcepta tempore legis.

CAPVT XIIII.

DISCI. DE modo autem quo data sunt decẽ præcepta, déque tabulis lapideis, quid continet præcor Scriptura sancta? *Mr.* Exod. 24. & Deut. 9. ac 10. cap. istud inuenies. Verba Exodi sunt ista: Ascenderunt, scilicet partem montis Sinai, Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta de senioribus Israël, & viderunt Deum Israël, sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cælum cùm serenũ est. Nec super illos qui procul recesserant de filiis Israel misit manum suã. Viderúntq; Deũ, & comederũt ac biberũt: scilicet posteà, in argumẽtũ quòd nõ essent occisi à Deo, cùm scriptũ sit, Nõ

Exod 33. videbit me homo, & viuet. Dixit autẽ Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi, dabóque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi, vt doceas filios Israel

Israël. Surrexerũt Moyses & Iosue minister eius, &c. Cúmq; ascend. ilet Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus. Septimo autem die vocauit eum de medio caligmis. Erat autem species gloriæ Domini quasi ignis ardens super verticẽ montis in conspectu filiorum Israel. Ingressusque Moyses mediũ nebulæ, ascendit in montem, & fuit ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Hæc in Exodo Deuteron. verò 9. & 10. capitibus sic haoctur: Nam & in Oreb prouocasti eum, & iratus Dominus delere te voluit, quãdo ascendi in montem, vt acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus. Et perseuerauí in monte quadraginta diebus ac noctibus panem non comedens & aquam non bibens. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia verba, quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cúmque transissent quadraginta dies & totidẽ noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis, dixitque mihi: Surge & descende hinc cito: quia populus tuus quem eduxisti de Aegypto deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis, fecerúntque sibi conflatile. Rursúmque ait Dominus ad me: Cerno quod populus istæ duræ cervicis sit, dimitte me vt conteram eum, & deleam nomen eius de sub cælo, & constituam te super gentem quæ hac maior & fortior sit. Cúmque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissémque vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac velociter deseruisse viam eius, quam vobis ostenderat, proieci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro. Et prosteidi ante Dominum sicut priùs quadraginta diebus & quadraginta noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocastis. Timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum me concitatus delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice. Sequitur infrà: Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eũ supplex deprecabar, ne deleret vos, vt fuerat cõminatus, & orans dixi: Domine Deus ne dispersas populum tuum, & hæreditatem tuam, quã redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Aegypto in manu forti.

Recordare seruorum tuorum Abraham, Isaac, & Iacob. Ne aspicias duritiam populi huius, & impietatem atque peccatum, ne forte dicant habitatores terræ de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram quam pollicitus est eis, & oderat illos: idcirco reduxit, vt interficeret eos in solitudine: qui sunt populus tuus, & hæreditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento. In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem, faciesque arcam ligneam, & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis Setim. Cúmque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus: scriptique in tabulis iuxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte, de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersusque de monte, descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt sicut mihi præcepit Dominus. Hucusque verba textus Deuteronomij. Decem autem verba hæc quæ dicitur Dominus digito suo hic inscripsisse tabulis lapideis, ipsemet proprio suo ore priùs promulgauerat ad vniuersum populum de medio ignis, Exodi vigesimo cap. sic dicens: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnē similitudinē quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Nō adorabis ea, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in tertiam & quartam generationem eorū qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomē Domini Dei sui frustra. Memento vt diem Sabbathi sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem Sabbathum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit deus cælū & terrā, & mare, & omnia quæ in eis sunt: & requieuit die septimo, iccirco benedixit

Cap. 10.

benedixit Dominus diei Sabbathi, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loquēris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui. Nec desiderabis vxorē eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Cunctus autem populus videbat voces & lampades, & sonitum buccinæ, montémque fumantem: & perterriti ac pauore concussi, steterunt procul, dicentes Moysi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus ne forte moriamur. Et ait Moyses ad Populum: Nolite timere: vt enim probaret vos, venit Deus, & vt terror illius esset in vobis & non peccaretis. Stetitque populus de longē: Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus. Dixit præterea Dominus ad Moysen: Hæc dices filiis Israël: Vos vidistis quod de cælo locutus sim vobis. Hucusque rursum verba textus. Porrò hæc Dei diligentia, qua non solùm promulgauit ista decem verba per modum edicti, sed & proprio digito inscripsit tabulis lapideis, & ipsas denique tabulas recludi fecit in arca fœderis ad perpetuam rei memoriam, meritò nos diligentes efficere debet circa propositam materiam.

Cur decem præcepta vocentur decem verba.

CAPVT XV.

NON satis intelligo quorsum dicat textus de decem verbis. Sunt enim plura quàm quinquaginta, aut centum verba eorum quæ hîc præcipit Dominus. *M.* Iuxta phrasim tam nostri sermonis quam Hebræorum, per verbum intelligimus sententiam, siue dictum sententiosum: quod, licet vocibus paucissimis, velut verbum tuum prolatum, diuitem nihilominus & copiosam habet sententiam. Qua phrasi hęc sententia. Plus vltra dicitur verbum inuictissimi Imperatoris nostri Caroli quinti. Saluatoris verò Christi verbū erat, Beatius est dare quàm accipere. Verbum quoque tuum vel meum esse potest, Sine ouere nihil, Mors ostium vitæ, Virtus ludibrium Diaboli. In paruis quies &c. Eadémq; pharsi & de suis sententiis dixit Salomon, Fili audi verba mea. Aeterna itaq; Dei sapientia voluens epitomen dare

DISCI.

eorum quæ pertinent ad mores probè instituendos, fecit Decalogum, hoc est, sermonem breuem decem verborum, id est, decem sententiarum. Quæ adeo succincte & vocabulis paucis tradunt capita, & fontes, imo fere plenitudinem legis naturalis, vt iure verba vocari possint, deoeàrque merito vnumquemque pudere, nolle causa salutis propriæ vel decem verba discere. Haud dissimiliter quidquid de hac sparsim in scripturis, aut aliàs per reuelationē Dei traditum est, idalligeatia Apostolorum contractum videmus in duodecim articulos, velut duodecim verba vnius Symboli. Sic quidquid recte orando peti potest, id similiter per Christum redactum legimus in septem breuissimas petitiones prout etiam prudentissimi Iurisconsulti summam iuris redegerunt ad tria capita, videlicet, Honestè viuere, Alterum non lædere, Ius suum cuique reddere. Tantum de tabulis lapideis, & decem verbis scriptis in eisdem. Nunc verò restat difficultas sed modica: quot sint præcepta primæ tabulæ, & quot secundæ. Pro qua expedienda hæc accipe. Origenes, quem Hieronymus sequitur, primæ tabulæ quatuor præcepta tribuit, ex primo duo faciens. In quorum primo spiritualem, in altero crassam illam & externam idololatriam prohiberi dicit. V primum sit, Non habebis Deos alienos coram me: alterum. Non facies sculptile. In secundam verò tabulam sex retulit, duo vltima præcepta de non concupiscendo vxorem, & non concupiscendo res proximi, connectens. At Diuus Augustinus, & secum quotquot Augustinum secuti sunt primæ tabulæ tria præcepta, secundæ septem tribuerunt. Qui primum mandatum de vitanda idolatria siue spirituali siue corporali vnum faciunt. Postrema verò præcepta, quæ sunt de non concupiscendo vel vxorem, vel res proximi, in duo secant. Quorum sententiam Ecclesiæ magis placuisse constat: vel ob id quòd magis ad mysterium sanctæ Trinitatis respiciat: vt primum mandatum referatur ad Patrem, secundum ad Filium, cui proprium nomen est verbum Dei, non creatura, tertium ad Spiritum sanctum: quò in nobis sabbathizamus, id est, ab omnibus, quæ caro sine Spiritu gignit, quiescimus, nósque continemus.

Origenes. Hieronym.

Augu. lib. 2. quæst. super Exodū.

Augustin. Ibidem.

DE

DE CVLTV VNIVS DEI, ET SANCTORVM VENERATIONE TRACTATVS SECVNDVS.

De sensu & partibus primi mandati.

CAPVT I.

MAGI.

HACTENVS generatim de mandatis pertractatio fuit: nunc porro restat vt propriam singulorū demōstrationem exordiamur. Tu itaq; recita primum mandatum. *D.* Vnum crede Deum. *M.* Recte quidē, nec improbare possum. Nā rithmus siue hemistichiō hoc conuenit ad iuuādam memoriam simplicium. Verùm vt progrediamur ex solidis, in lege quid scriptum est? quomodo legis? D. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, & de domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ est in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, Deus æmulator, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, & faciens misericordias in millibus, his qui diligunt me, & custodiunt mādata mea. *M.* Sic habet textus Exod. 20. & Deut. 5. quibus adde quod habetur Deuter. 10. videlicet, Dominum Deum timebis, & illi soli seruies. Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit à te? nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua, custodiásque mandata Domini & cæremonias eius quas ego hodie præcipio tibi. Adde quoque ex nouo Testamento quod Saluator noster protulit dicens: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Siquidem omnia hæc, & similia pertinēt ad explicationem primi præcepti. Quæ si bene per-

Primũ mandatum habet duas partes. Prior pars primi mandati.

pendas, mox animaduertes, primum mãdatum habere duas partes. Quarum prior est, Non habebis Deos alienos coram me: sed Dominum Deum tuum adorabis, coles, timebis, diliges, illique adhærebis, & soli seruies. D. At ista verba adorabis, coles, timebis, seruies, &c. in Decalogo non habentur sed solùm, Ego Dominus Deus tuus, non habebis Deos alienos coram me. M. Esto. Habẽtur tamen in aliis locis Scripturæ sanctæ, & explicant vim primi huius mandati: nec vlli dubium esse debet, quin voluerit legislator Deus in hac negatiua, Non habebis Deos alienos coram me, cum præfatiuncula illa, Ego sum Dominus Deus tuus, intelligi affirmatiuam aliquam, nimirum istam aut similem: Me qui veraciter sum Dominus Deus tuus, quique eduxi te de Aegypto, habebis pro Deo tuo, & nequaquã habebis corã me Deos alienos.

In negatiua subintelligitur affirmatiua.

Moyses habuit commissionẽ latius explicandi mandata.

Nonne & Moyses accepit commissionem à Deo, Exod. 24. docendi populũ hæc mandata, explicando latiùs vim & energiam verborum præcepti, quomodo nos in scholis docemus verba Scripturæ? Fecit autem idipsum Moyses Deut. 6. & 10. aliisque in locis dicens: Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Item, Et nunc Israël quid Dominus Deus tuus petit à te, scilicet in mandato suo, nisi vt timeas Dominum Deum tuum &c. vt suprà. Rursúmque, Dominum Deum tuum timebis, & ei soli seruies. Non ibitis post Deos alienos cunctarũ gentium, quæ in circuitu vestro sunt. Et Saluator, quo nemo melius nouit sensum Domini, sic explicat: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Posterior verò pars est ista, Non facies tibi sculptile, & omnem similitudinem, &c. non adorabis ea, neque coles. Quam posteriorem partem complectitur etiam pars posterior dicti Saluatoris, videlicet, Illi soli seruies, adeò vt in effectu veraciter comprehendat summam totius primi præcepti breuis illa sententia Saluatoris, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. D. Quorsum autem additur præfatiuncula illa, Ego Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, & domo seruitutis? M. Eorsum, vt constet caussa, seu ratio mandati. Non enim quærenda est aliunde caussa, cur eum colere, & adorare, illique seruire oporteat, quàm quia Dominus Deus noster est. Hæc vna prægnans, hæc & sufficiens caussa est, prout intelliges post

Explicat Saluator pauca primum præceptum.

Posterior pars primi mandati.

postquam prædicta tria vocabula interpretati erimus. Addidit autem, Qui eduxi te de terra Aegypti, &c. Partim vt commemoratione beneficij inflammaret affectus eorum in obedientiam magis spontaneam, quàm eousque fuerat. Partim vt aliqualem sui notitiam daret. Siquidem Deum nemo vidit vnquam, quare necesse erat, vt adderet certum opus, seu testimonium, quo veluti à postertori cognosci posset: ne quis haesitaret quinam is Deus esset, qui se mandatis istis coledum præciperet, quasi diceret: Ego sum verissimè ille Deus, qui hoc spectatissimum opus peregi, quo nullum vnquam visum est mirabilius, idque tam stupendis prodigiis, vt nemo dubitare possit, quin is qui fecit ea verus Deus sit. Vale licet Deum nemo viderit, scilicet per claram, & intuitiuam cognitionem, tamen, vt Apostolus inquit, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Et simili sane modo conciliãtur Scripturæ quæ videntur habere contrarietatem in sermone. Ex effectibus enim, & signis, & prodigiis cognoscitur Deus, quasi à posteriori, qui per essentiam videri non potest. Quapropter ô homo fine spectes originem tuam, & subsistentiã, ac finem, Ecce ego Dominus Deus tuus, siue spectes mirabile illud beneficium liberationis tuę de domo seruitutis, Ecce ego ille benefactor tuus, qui te citra meritum tuum stupendis signis & prodigiis eduxi de terra Aegypti, per medium maris rubri submersis omnibus inimicis tuis. D. Mirum, huius particulæ, Qui te eduxi de terra Aegypti, &c. nullam fieri mentionem in Euangeliis, cùm toties, támq; solenniter, passim inculcetur in lege & Prophetis. M. Quando cœpit Deus educere non solùm vnum vnius familiæ populum, sed vniuersam humanam naturam, adeóque omnem omnium nationum totius orbis populum, modo velint, non per mare rubrum, sed per pretiosum sanguinem vnigeniti filij sui: non de Aegypto ad Palæstinam tam breuem terrenæ inhabitationis prouinciam, quàm ipsa est Aegyptus: sed ad supercælestia, & ad æternum vsque gloriæ Dei: non de domo seruitutis, qua homo homini seruit temporaliter: sed de seruitute peccati sub obligatione interitus, & damnationis quæ finem non habet. Quarum rerum testimonia sunt manifesta per omnem scripturam. Tunc cœpit comparatione huius quasi nihil esse illa

Rom. 1.

Conciliãtur Scripturæ.

edu

Universidad de Deusto
Biblioteca

eductio de Aegypto, quæ olim tam illustris & admirãda erat in auribus patrum, meritóque silet, iacet, sitque prorsus obscura, dum comparatur ad istam, quæ facta est per Christũ Dominum. Erat quidem illa typus istius: at cessat figura adueniente veritate, & vmbra cedit corpori. Ideo illius non fit mentio in Euangelio. Hæc autem eductio, quam Christus peregit, nusquam non inculcatur per totum nouum testamentum, velut ea quæ altiori mente repositæ esse debent, dicente Hieremia Propheta: Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent vltrà, viuit Dominus qui eduxit filios Israël de terra Aegypti: sed, viuit Dominus qui eduxit & adduxit semen domus Israël de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas ejeceram eos illuc. *Hiere.23.*

Qui importent tres istæ voces, Dominus, Deus, tuus.

CAP. II.

MAGI. QVONIAM verò huius, aliórumque mandatorum totalem cautam complectitur hæc præfatio, Ego sum Dominus Deus tuus: non quidem in verbis, sed latissima in sensu & mysteriis: igitur diligenter examinare oportet tres illas voces, Dominus, Deus, Tuus, priùs quàm enarrationem mandati prosequamur. *D.* Quid sit Deus, libro secundo in primo articulo Symboli declaratum est. *M.* Verum dicis. Igitur pergamus ad explicationem vocabuli Dominus: dicit enim: Ego Dominus, Deus Tuus: non solùm Deus, sed & Dominus: nec solùm Dominus, sed Dominus Deus Tuus. *D.* Dominus, Latinis dicitur quasi qui domui præest, vel domus imperium habet, cui omnis familia paret. *M.* Recte. Is igitur maiori ratione dominus, cui paret non vna duntaxat familia ac altera, sed omnũ familiarum, omniúmque rerum vniuersitas. Qui enim imperium habet cunctorum quæ sunt, fuerunt, vel esse poterunt, imperium insuper tam mortis quàm vitæ, tam eorum quæ non sunt, quàm eorum quæ sunt, is dico verè dominus dominorum est, dominus vniuersorum, dominus denique absolutè. Quia quacunque comparatione facta, ipse semper ac solùm dominus, nulli seruus, nulli par, aut collega, sed omnes, omniáque in mera potestate eius. Quacunque insuper consideratione facta, ipse semper vnus ac idem dominus, extra

Quid vox Dominus.

Deus semper & quacũq; comparatione facta Dominus.

ra omnem vicissitudinis obumbrationem. Omnes alij, vt dominati sunt, comparatione eorum quibus præsunt, ita serui sunt, comparatione Dei, à quo dominij titulum acceperunt. Nec semper aut prorsus domini, pleno scilicet titulo omnis dominij, vt Deus. *D.* Explica quæso quo iure, quóve titulo Deus sit dominus? Nam qui vendicat sibi dominium rei, is videtur hoc debet facere, iustóque titulo. *M.* Recte. Scias igitur nullã posse imaginatione cogitari titulum aliquem veri dominij, iustæque possessionis, quo non possideat Dominus Deus tuus, & te, & omnia tua, & cuncta quæ totius Vniuersi ambitione comprehenduntur, vno duntaxat titulo donationis excepto. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Sed nec hoc titulo planè excepto, vt statim audies. Dominium est ius habendi, possidendi, fruendi, vtendi, ac disponendi de re aliqua pro libitu voluntatis. Est autem dominium merum, est & mistum: est plenum dominium, est semiplenum, aut ex parte: est dominium directum, est & vtile. Verùm ista iurisperitis relinquamus. Hoc constanter pronuncio, dominium Dei esse directum, merissimum, plenissimum, liberrimum, omnipotentissimum, omnique ex parte independens, indeterminatum, sine violentia, sine fine, sine vllo defectu potestatis: dominium dico in omnia: non solùm præsentia, sed & futura, possibiliáque. Adhæc in omnia non solùm elementa, & ex his compaginata corpora, sed & in omnes quoque animas, ac virtutes cælestium orbium, cœlestium spirituum, cælestium potestatum. Nec solùm in ipsam substantiam, omniáque instrumenta, & accidentia humanæ creaturæ, singulásque momenta vitæ, verum etiam in ipsam mortem, ipsum quoque infernum, & omnem denique totius diabolicæ fraudis machinationem. Hinc dicit Saluator, Timete eum qui cùm occiderit, potestatem habet & animam & corpus mittere in gehennam ignis. Et ad Sathanam inquit, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Postremò super omnes non solùm actiones seruientis plebeculæ, sed & super Principes terræ, & Reges diademate gloriæ sublimes, & omnes omnium dominantium dominationes. Ipse enim vt Deus est deorum: ita & Dominus dominantium, & Princeps Regum terræ. Adeò vt rex Dauid in publico consessu palam confiteatur dicens: Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria, & tibi laus. Cuncta enim quæ

Nullus nisi Deus simpliciter Dominus.

Quid dominium.

Quale dominium Dei.

Matt.10. Luc.12.

Cõfessio Dauidis super dominio Dei.

1.Par.29.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ in cælo sunt, & in terra, tua sunt. Tuum Domine regnum, & tu es super omnes Principes. Tuæ diuitiæ: tua gloria est: tu dominaris omnium. In manu tua virtus, & potestatis: in manu tua magnitudo & imperium omnium. Porrò tam est dominium Dei amplum ac potens, támque oculatum, testante Euangelio, vt nec folium defluat de arbore, nec vllus passer cadat super terram, nec tu capillum vnum album facere posses aut nigrum sine scitu ac voluntate eius qui dominum vniuersorum habet. D. Profectò cùm dominium Dei tantum sit, támque irrefragabile, dolendum valdè, quod non illi præ omnibus, & super omnia obediatur. M. Vt autem manifestè constet, quanta sit maiestas Dei, quámque absoluta illius dominatio, ideo Scriptura sancta in variis locis addit his nominibus Deus, & Dominus eximia quædam epitheta, vocans quidem Deum, Deum [a] absconditum, Deum [b] Deorum, Deum [c] magnum, Deum [d] cæli, Deum [e] terræ, Deum [f] maiestatis, Deum [g] misericordiæ & clementiæ, Deum [h] refugij, Deum [i] pacis & dilectionis, Deum spei [k] & totius consolationis, Deũ [l] viuentium, Deũ viuentem in secula: Insuper [m] lucem in qua tenebræ nullæ sunt, [n] ignem consumentem, [o] caritatem, [p] principium & finem, alpha & omega, [q] Ego sum qui sum, qui erat, & qui venturus est. His appellationibus docens hæc omnia Deo conuenire secũdum naturam deitatis suæ. Dominum verò cùm exprimit Scriptura, vocat nunc Dominum [a] dominorum, nunc Dominum [b] dominantium, nunc [c] Principem Regum terræ, nunc Dominum [d] totius creaturæ, aut Dominum [e] vniuersorum, aut Dominum [f] vltionum, aut Dominum [g] iudicij, aut Dominum [h] Sabaoth, aut Dominum [i] exercituũ, Dominum [k] cæli & terræ, Dominum [l] gloriæ, Dominum [m] mortis & vitæ, Dominum virtutum, vnum [n] Dominum, & solum Dominum. Dominum absolutè, omniporentem, omniscientem, creatorem cæli & terræ. Quæ omnia, hæc præfatio, Ego Dominus Deus tuus, sic absolutè posita, in se comprehendit, vt in primis & super omnia rendat in Deum amor, timor, & reuerentia nostra, sitque obuia atque spontanea obedientia mandatorum eius in nobis.

Mat.10. *Mat.5.* *Quibus epithetis decoretur dominium Dei.* *a.Esai.5.* *b.Deut.8.* *c.Iudit.16.* *d.Iudi.1.* *e.Iudi.3.* *f.Psal.18.* *g.Neh.9.* *h.Psal.114.* *i.2.Cor.13.* *k.Rom.15.* *l.Mat.12.* *m.Apo.10.* *n.Heb.12.* *o.Heb.12.* *p.1.Ioan.4.* *q.Apo.1.* *r.Exod.3.* *a.Psal.135.* *b.Deut.10.* *c.Esa.1.* *d Iudit.9.* *e.2.Mach.14.* *f.Psal.93.* *g.Esa.30.* *h.Heb.2.* *i.Hierre 25.* *k.Act.17.* *l.Psal.23.* *m.Psal.67.*

Cur addatur in precepto vox Tuus, & qua ratione dicatur magis Deus noster, & noster Dominus, quàm omnium.

CAP.

CAP. III.

DISC. Quomodo sit Deus noster.

AN autem pronomen Tuus additum in præfatiuncula ista, Ego Dominus Deus tuus, habeat peculiarem aliquam emphasim aut docendi energiam? *M.* Habet & certè magnam. Tuus etenim Deus: primo ordine naturæ & dependentia necessitatis, influens, instillans, ineffabiliterque conseruans quidquid est in te, nihil excipio. Quid etiam habes, inquit Apostolus, quod non accepisti? Quidquid es, vel esse poteris, totum ex ipso, totum per ipsum, totum in ipso: eousque velis, nolis tuus Deus. Sic ordo naturæ sic cogit dependentia necessitatis. Secundò tuus est, & sane totus tuus mirabili studio beneficentiæ. *D.* Putásne eadem sermonis phrasi, qua scribit amicus ad amicum, tuus sum, aut totus tuus, aut tuus ex corde? *M.* Planè etiam sic tuus Deus. Non enim pepercit Deus ne proprio quidem filio suo, vt te redimat ex morte in vitam. Ad hæc adeo aperuit thesauros diuitiarum bonitatis suæ, vt quod sibi intimum erat, nempe spiritum sanctum effuderit in nos abunde, quo sanctificet nos, & in viam dirigat salutis, deificet quoque, & per omnia Deiformes efficiat. Videte, inquit Ioannes, qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus. Et nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Tertiò tuus, ineffabili quadam gratuitæ communicationis influentia, volens & te habere, & à te haberi, vtrinque in intimis, tam suis quàm tuis, iuxta illud Ioannis. Deus charitas est, & qui manet in caritate in Deo manet, & Deus in eo: vt posses tu, & vti illius donis & ipso frui: non quidem in vtilitatem illius, sed tuum solius commodum. O magnam dei missionem diuinæ celsitudinis. O mirandam exaltationem accrescentis naturæ in Deum, vt & tu puluis ac cinis Deum, & ex cinerem terræ possideat Deus: quod plus est, tu in Deo, & Deus sit in te. Superaddo, vt quod Dei est in te velut animetur primò, atq; exinde per resurrectionem quasi incarnetur, gloria Dei trãseunte ad carnẽ. Quod verò tuũ est, primò in Deo reformetur per virtutẽ, deinde planè & ex toto deificetur per beatitudinẽ. Hæc te fili moueãt in obedientiã mandatorum Dei tui. Si enim mouebat olim ad obedientiã populum mente incircuncisum, quod dicitur, Ego Dominus Deus

1.Cor.4. *1.Ioan.3.* *1.Ioan.3.* *1.Ioan.4.*

Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, multò debent magis te mouere quæ diximus. Multo enim maiora sunt hæc, multóq; diuiniora, quàm quæ olim præstitit populo Israelitico. Sed audi modò, & intellige quid dicat Scriptura sancta, Non est mortuorum Deus, sed viuentium. Rursum, non est dissensionis Deus, sed pacis. Tertiò, lux est Deus, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Ergo si vitam non habes, Deus non est tuus, vt talis es, quia non est mortuorum Deus. Porrò vitam non habes, nisi habeas filium Dei. Sic enim tradit Ioannes Apost. Qui habet filium Dei, habet vitam: qui non habet filium Dei, vitam non habet. Rursus infero: Ergo si dissentis vel ab Ecclesia, vel à iudicio veritatis, aut diffidiũ tibi est cũ fratre, non est tuus Deus. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis. Adhæc si in tenebris errorum ambulas, aut peccator existis, non est tuus Deus. Nam si dixerimus quoniam societatem habemus cum Deo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem nõ facimus. Horum siquidem omnium teste Scriptura, non est Deus. Sunt ergo sine Deo, sunt longè, & non populus Dei, nec dicere possunt cum Prophera. Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. *D.* An particula Tuus, referenda sit eodem modo ad vocem Dominus, sicut ad vocem Deus? *M.* Vtique. Quoniam quidem tuus, siue tibi dominus iure creationis, iure naturæ, iure adoptionis, titulo meri dominij, titulo possessionis antiquæ, titulo emptionis siue redemptionis. Non enim, inquit Petrus, corruptibilibus auro vel argento redempti estis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Titulo plusquàm iustæ commutationis, commutans mortem vnigeniti sui pro vita tua, titulo denique legitimæ donationis. Nos enim Christiani sponte propria dedimus illi nomina in Baptismo, nos symbolo solenni asserentes in seruitutem Dei Patris, & Christi, abnegatis mundo & Diabolo. Etiam tuus dominus, hoc est, tibi verè confœderatus, sicut dicit Angelus ad Mariam, Dominus tecum, id est, in te propensus, tibique speciali fœdere amicitiæ iunctus. Sic, dico, tuus siue tecum Dominus, ad tuam scilicet protectionem, conuertens omnem imperij sui potestatem: qua potens est subiicere sibi vniuersa. Tecum in hoc mundo, quamuis non videas. Tecum in certamine virtutum: vt patet ex Historia B. Antonij & aliorũ Sanctorum. Tecum in vinculis, dicente Scriptura: Et in vinculis non derelinquam eum. Tecum in morte. Tecum post mortem ad consummationem vsque seculi, dicente Christo. Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Adeóque propensus in te, vt consortem regni sui te facere non dedignetur, dicente Christo: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. In hanc sane spem viuam regenerauit nos Deus secundum misericordiam suam magnam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Videsne filij quàm mirabili fœdere amicitiæ, sit Altissimus tuus meúsq; Dominus? *D.* Si tamen iusti sumus, & ad vitam prædestinati. *M.* Bene. Non enim dominum agit modo iam dicto, nisi eorum qui filij sunt obedientiæ. *D.* Verùm, an etiam reproborum & mortuorum sit dominus: quoniam mortuorum non est Deus, vt suprà dixisti? *M.* Imò & Dæmonum Dominus & inferni. Nam quo pacto non esset mortuorum Dominus, qui imperium habet mortis & vitæ, qui mortificat & viuificat, qui deducit ad inferos & reducit, qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt? Verùm his omnibus est longè nobilissimum dominus, non refugij aut protectionis, statuẽs reprobos spectaculum seu exemplum mundi, vt palàm faciat omnibus quòd ipse est, sicut misericordiarum, ita & veritatis, ac iustitiæ dominus, vtens Dæmonibus velut ministris iræ suæ & indignationis: inferno autem velut loco captiuitatis dantis vindictam in flamma ignis, & his qui non credidérunt in nomine filij, & iis qui non obediunt voci mandatorum eius. Veruntamen siue bonus fueris siue malus, semper sic tuus dominus, vt tuipse non sis tuus, dicente Apostolo: Non enim estis vestri. Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro. A simili, sic tuarum rerum dominus, vt tua nõ sint omnino & independenter tua: attamẽ aliquousque tua, ipsáque dispensatio tam tuipsius, quàm tuarum rerum sit tibi concredita. Porrò dispensatio vt sic irreprehensibilis, debet esse regulata secundũ mãdatum eõmittentis, eius scilicet qui dominus est. Vnde quisquis vtitur vel abutitur aut membris suis, aut viribus, aut rebus, aut donis contra beneplacitum domini Dei, is iniuriam facit dominio, quod Altissimus in nos omniáque nostra habet. Et hinc surgit diffinitio peccati, quam dat Apostolus Ioannes dicens: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Si verò iniquitas: igitur

Mat. 22.
1. Cor. 6.
1. Ioan. 1.
1. Ioan. 5.
1. Ioan. 1.
Psal. 72.
Quomodo Deus dicatur Dominus.
Deus ac fieri.
1. Pet. 1.
Sap. 10.

Matth. 28.
Matt. 25.
2. Pet. 1.
1. Reg. 2.
Deus etiam mortuorum & Dæmonũ inferni Dominus.
1. Cor. 6.
Cur peccatũ dissimulatur esse iniquitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Ioan. 3. contra ius, & quidem contrà illud ius, quod habet supremus Dominus in nos: contra debitum insuper quo nos obstringimur illi. Hoc autem loco te admonere debeo ex iis quæ accuratissimè annotauit D. Hieronymus circa Scripturam, nèpe quod quoties vox Dominus coniunctim bis ponitur, vt ibi: Domine Dominus noster. Et ibi, Dixit Dominus Domino meo, in Hebræo textu prius nomen Domini his literis scribitur, יהוה, quibus scriptum de Deo tantum dicitur. Posterius verò his scribitur אדני, quo nomine etiam dominis vocantur herus à seruo suo, Reges à subditis suis. Nominis autem quod scribitur quatuor dictis literis יהוה vt tradit Rabbi Moyses Aegyptius, nescitur derivatio nec ipsum cum alio participat. Et non est dubium quin hoc nomen glorioſum quod non proferebatur neque pronunciabatur, neque dicebatur, nisi in sanctuario à sacerdotibus Domini sanctificatis, & solùm in benedictione sacerdotum, & tunc etiam à sacerdote magno, & nisi in die ieiunij gloriosæ sanctificationis, est nomen illud in quo non est participatio inter creaturam, & aliquid aliud. Huiusce autem nominis Dei, quoniam quatuor sunt literæ, Græci ipsum non inepte vocarunt τετραγράμματον: quanquam in veritate non nisi tres literas habeat, scilicet יהו: ex eo autem quòd secundis bis ponitur, secundo scilicet loco, & quarto, quatuor esse censetur, igitur huius nominis literæ, tres diuinas designãt hypostases. Nam prima quidem scilicet, quæ principium interpretatur, eò quòd omnium aliarum principium sit, cùm ab ea vna quæque originem scripturæ habeant, ipsáque à nulla sumat originem, rectissimè patrẽ in diuinis insinuat: qui à nullo sit, aliæque personæ ab eo emaneant, principium sine principio dicitur. Secunda verò scilicet ה quæ esse vel viuere significat, filiũ in diuinis aptissimè innuit per quem omnia quæ facta sunt, esse cœperunt, & quidquid factum est in ipso vita erat. Tertia autem scilicet ו quæ copulatiuam dictionem. Et, denotat, Spiritum sanctum optimè exprimit: qui cùm sit amor Patris & Filij, quo se vicissim amant, rectè copula, id est, nexus vtriusque nuncupatur. Neque istud mirari debes: quandoquidẽ in apicibus & characteribus rerũmque symbolis philosophari, Hebræis semper proprium fuit. Quæ autẽ meritò hic fusiùs tractari deberent de nominibus Dei, veteri populo secundum idioma Hebraicũ vsitatis, Hebræis ac aliis

De nomine Dei quod ipsi soli est proprium secundum Hebræos.

De mysterio nominis Domini Dei, quod Græci τετραγράμματον vocant.

ac aliis illud idioma callentibus discutienda relinquimus.

De non habendis Dijs alienis coram Domino.

CAPVT IIII.

SEQVITVR in mandato, Non habebis Deos alienos corã me. *D.* Quòd dicit, coram me, nonne idẽ est, ac si diceret: In præsentia mea, siue, In conspectu meo, aut magis proprie, Respectu mei? *M.* Sic intelligitur. *D.* An licet igitur vspiam habere Deos alienos? *M.* Non. Quia nusquã non præsens est Deus, omniáque nuda & aperta sunt ante conspectum eius. Quomodo enim vsquam deerit, qui dicit, Nũquid non cælum & terram ego impleboi? Et de quo Psalmista canit, Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero ad infernum ades, &c. Ergo non habebis deos alienos coram me, hoc est, nullo modo, nullóque loco habebis eos: neque in templis, neque in foro, neque in priuatis domibus, nec in æstimatione cordis tui. Hæc enim omnia sunt ante me, & in conspectu meo, etiam si in penetralibus cordis recondita lateant. Veruntamen ipse nominus exercituum constituit Moysen deum Pharaonis. Et ad iudices quos habet in terris inquit, Ego dixi, quoniam dij estis. *D.* Igitur sunt qui dij dicantur coram Domino. *M.* Et hanc sanè ob causſam debes obseruare, textum nõ dicere, Non habebis Deos aliquos coram me, sed, Non habebis Deos alienos, qui scilicet à me sunt alieni vel natura, vel proprietate, vel hominum figmento, aut alia quapiam ratione posſidentes nomen Dei, & non ex me. Quales sunt dij Gentium, & idola dæmoniorũ, quæ hominum existimatione pro diis colũtur, cùm nihil sint minus. Eiusmodi enim vt nihil diuinitatis habent ex se, ita quoque nihil eis per me communicatum est, ratione cuius ipsis dei appellatio quoquo pacto conuenire posſit. Porrò Moyses & Iudices quos Deus habet in terris, vt Scripturę testimonio dij appellantur: ita non sunt alieni à Deo cæli: sed sunt Dij sub Deo cæli. Illius constitutione & potestate diuinum quid exercentes in terris, indicium scilicet & præsidentiam. Vnde sicut potestatem plusquam humanam, ita & Dei appellationem quandã sortiuntur. Hos igitur nemo dixerit deos alienos à Deo verò, sed Deos sub Deo cæli, & per Deum cæli, & in Deo cæli. Sicut domini in hoc mundo sunt domini,

Hebr. 4.

Hiere. 23.

Psal. 138.

Exod. 7.

Psal. 81.

Aliud est, non habebis Deos alios quos coram me, &c. quã non habebis Deos alienos.

sed nequaquam alieni à domino cæli, sed sub illo & per illius potestatem, prout inferiùs latiùs explicabimus. Hoc facile intelligitur Scriptura, quæ nominat deum cæli, deum deorum, & dominum dominantium. Et illud Apostoli. Etsi
1. Cor. 8. sunt qui dicantur dij, siue in cælo siue in terra, siquidem sunt dij multi, & domini multi, nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in illum. Et vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum. Præmittit ibidem Apostolus, Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quia nullus est deus, nisi vnus. Implicat enim manifestam contradictionem, vt plenius ostensum est in primo articulo fidei, aliquid ex se, aut per se, aut aliunde, & non per deum cæli possidere veram proprietatem, verámque appellationem dei. Atque etiam eam ob caussam dicit mandatum, Non habebis deos alienos coram me. Quia quacunque existimatione habeantur dij, modò alieni sint à me, falsa est existimatio vestra, & omnis illorum cultus impius ac sceleratus, mihique neo vero planè iniurius. In prima itaque parte huius mandati,

Quid prohibeat pars primamandati.

primo prohibetur omne iudicium cordis, siue existimatio, qua recipitur aliquid, colitúrque pro deo more Gentium. Vt cùm colitur pro deo sol, aut luna, aut terra, aut astrum, aut serpens, quomodo fecerunt olim Aegyptij, Persæ, Babilonij, aut homo, vti Græci coluerunt Saturnum, Iouem, aut Venerem. Quoniam hæc omnia aliena sunt à natiua, verâque appellatione dei. *D.* An igitur hæc prima pars mandati solùm præcipiat non habendos alienos siue falsos deos coram domino? *M.* Plus aliquid præcipit. Quoniam eadem prima pars inuoluit secum affirmatiuam, hanc scilicet, Me qui sum verus deus tuus, & verus dominus tuus habebis pro deo tuo, colendo me, timendo me, &c. prout suprà explicauimus.

Intellectus eius, Vnum credo Deũ, De modo quo oportet credere, venerari, & colere, & cum reuerentia istud mandatum.

Ideo hic præcipitur vt fidem, spem, timorem, & amorem habeamus in deum cæli, tanquam verum deum nostrum. Vtcunque illum popularem recitandi decem præcepta, Vnũ credo deum, &c. intelligere oportet de fide non qualicunque, sed ea quæ vera est ac fertilis, vim habens sic immutandi cor hominis, vt credat decretis ac promissis dei, fidat in illum, timeat, veneretur, amet eum, atque colat sicut oportet. *D.* Nunc rogo quomodo oporteat credere, & quomodo venerari deum, amare ac colere? *M.* Dubio procul eo modo quo celsitudini diuinæ maiestatis eius conuenit. Ipse est primum princip

principium, igitur super omnem hominem, super omnem potestatem & principatum: imo super omne id quod nominari potest, hæc illi impendenda sunt. Ipse est prima veritas, quæ nec falli potest, nec fallere. Igitur fides quæ ei debetur excludit omnem formidinem de oppositio. Eius quoque natura est ipsa bonitas, & fons omnis boni, ipsa pietas, ipsa propitiatio. Ideo confidere oportet in illo, velut eo cui contra naturam est non recipere supplicem, non iuuare impotentem, non reddere quod promissum est. Ideoque sic amare oportet illum, vt nihil magis, nihil ames æque atque illum. Nam omne aliud bonum comparatione eius ex parte est. At ipse fons est & plenitudo omnis boni. Fili, vis demonstrem tibi super his & similibus regulam certam & infallibilem? Ecce Ioannes Apostolus, Filioli, inquit, diligamus non verbo & lingua, sed opere & veritate. *D.* Optimè. Quia amor linguæ amor nullus, operis autem exhibitio optima est animi testificatio. *M.* Prorsus simili modo dicẽdũ est de omnibus illis antedictis. Oportet enim colere deũ timere deũ, amare deum, credere deo, sperare in deum, non verbo & lingua, sed opere & veritate: hoc est, non proposito solùm aut cogitatione, quæ est verbum immanens, neque sermone duntaxat laborum, hoc est, lingua, sed opere: vt reuera exhibeas illi cultum, timorem, amorem, fidem, & fiduciam: neque opere solùm, sed & veritate, hoc est, non qualicunque opere, sed opere dispositio secundum veritatem recti iudicij, secundum veritatem insuper quæ in rebus esse debet, quam conuenientiam vocamus, siue virtutem actionis, habens in se debitam proportionem actus ad id circa quod fit operatio. Qui enim timet deum non aliter quàm hominem, aut qui colit deum non aliter quàm principem, vel virum aliquẽ sanctum: item qui credit aut fidit reuelatis aut promissis per deum, non aliter quàm credit aut fidit his quæ ab homine attestata sunt aut promissa, is neque timet, neque colit, neque credit aut fidit in veritate, siue secũdum veritatem. Quia actus eius non habet debitam proportionem ad suum obiectum, nec attingit dictamen recti iudicij, & quantum deficit ab illis, tantùm abest à veritate. Sed de hoc fusiùs infrà in verbo adorare.

Certa regula ex scriptis sequendæ in prædictis.

1. Ioan. 3.

Quòd non solum Deus, sed & Angeli & homo recte adorantur secundum Scripturam.

CAPVT V.

M A G I. QVONIAM autem malitia hominum accepit autam male sentiendi de veneratione & de inuocatione Sanctorum, ex verbis huius mandatti: maxime vero ex eo quod dixit Saluator: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Iuco hoc loco paulò exactiùs explicandum est quid sit adorare, & an soli Deo debeatur adoratio secundum Scripturam. Item quid sit seruire, quáve ratione soli Deo sit seruiendum. Si autem rite obseruemus tropos Scripturæ sanctæ, is adorat qui venerabunda inclinatione corporis defert alicui honorem, siue supplex ad aliquem fundit orationem, pronus scilicet in terram, aut genibus flexis, aut manibus complicatis. Inquit enim Augustinus: Non omnis honorans adorat: omnis tamen adorans honorificat. Nec statim adoramus quemcunque oramus: quia adoratio fit ad maiestatem, & magna cum veneratione: nec ad quamcunque maiestatem, sed supereminentem. *D.* Et quam intelligam maiestatem eminentem? *M.* Eam, quæ in ipso est Deo, aut alioqui quasi in esse constituit diuino, scilicet super communem qualitatem humanæ naturæ. Prout sceptrum & diadema, iurisque dicendi potestas faciunt hominem inter homines sic eminere, vt Scriptura de eis pronuntiet, Ego dixi: Dij estis; & filij excelsi omnes. Deus in synagoga Deorum, in medio autem Deos iudicat. Appellans Deos iudices populi: eò quòd ius suum vnicuique reddentes, vicem Dei agant in terris. Prout etiam Sacerdotium & Episcopalis dignitas eò eleuant mortalem hominem, vt inter homines iam sit plus quàm homo, pro Deo legatione fungens in soluendis peccatis, in sanctificádis animabus, in ipsis denique elementis trálsubstantiandis, vti fit in Sacramento Eucharistiæ. Adeò vt qui ministerium implent in terris pro Christo, merito dicantur iudices mundi, sal terræ, cæli & cælorum firmamentum, Dei ministri, Dei adintores, legati Christi, Angeli inter homines, &c. Tertiò Angeli boni, ac etiam sancti Dei homines, qui percalcato volubili mundo, ad thronum vsque gloriæ Dei euecti sunt, facti deiformes & deificati, triumphantes iam de

Quid sit adorare.

Ratio cur adorẽtur quidã homines.

Psal. 8.

Ioan. 10.

de mundo, & de omni aduersariorum impugnatione, an non supereminentem & quasi diuinam in se possideant maiestatem? Ad hos, dico, maiestatum ordines fit adoratio, si probè obseruemus Scripturas. Paris verò ad parem, consortis ad consortem, aut superioris ad inferiorem non legitur vlla facta adoratio. An fingimus ista? Nonne sic traduntur sacra Dei eloquia? Adorauit Abraham Angelos pronus in terram, Gen. 18. Similiter & Lot adorauit pronus in terrã coram dem Angelos venientes vt perderent Sodomam, Genes. 19. Item Iacob Patriarcha adorauit fratrem suum Esau venientem in apparatu & satellitio regio septies pronus in terram Gene. 33. dicens: Sic vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei. Fecit quoque vxores & proles adorare Esau fratrem suum. Et cap. 49. iam moriturus in Spiritu Prophetico pronuntiauit de Iuda filio suo dicens: Te laudabunt fratres tui, manus tuę in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Quia non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, &c. Et Ioseph publicitiæ lumen vidit per somnium quasi Solem, & lunam, & stellas adorare se: & manipulos fratrum suorum adorantes manipulum suum: quia sublimãdus erat quasi ad regiam maiestatem supra fratres, vt fieret Saluator mundi adorandus à patre & fratribus. Miphibòseth filius Ionathæ & Ornam adorauerunt Danidem regem corruentes pronì in terram. Similiter & Nathan Prophera Domini adorauit Danidem pronus in terram. Et ipse Dauid vir secundum cor Dei, cum in minoribus esset, adorauit filium regis Ionathã. Item 1. Paralip. 19. sic legimus, Benedixit omnis Ecclesia domino Deo patrum suorum, & adorauit populus Deum, deinde regem. Vides nunc euidenter ex scripturis, quòd adoratio non solùm fiat ad Deum: sed etiam ad sanctos Dei Angelos, ad homines quoque in eminenti maiestate constitutos: & hoc à sanctissimis Patriarchis & Prophetis, & tota denique multitudine credentium. *D.* Hoc ipsum tamen in nouo Testamento prohibet Angelus Dei, dicens: Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, &c. Deum adora. *M.* Et Apostolorum princeps B. Petrus recusauit adorationem, eleuãdo Cornelium Centurionem adorãtem se, dicens, Surge, & ego ipse homo sum. Idem prohibent Paulus & Barnabas Lystris. Verùm si placet, mysterium enarrabo. Cur olim in veteri Testa-

Non fit adoratio paris ad parem. Scripturis editur fieri adorationẽ ad homines & Angeles.

2. *Reg.* 9.
1. *Paral.* 21.
3. *Reg.* 1.
1. *Reg.* 20.
Obiectio.
Apoca. 22.
Act. 10.
Actor. 14.
Solutio.
Cur Angelis prohibeatur se adorari olim non autem tempore Euangelij.

mento permiserint se adorari Angeli: nunc autem in nouo Testamento non permittant, ratio diuersitatis est ista. Olim per Angelum, data est lex. Per Angelum, velut exercitus Israëlitici imperitq; ducem, ductus est populus de seruitute Aegyptiaca in terrã promissionis & libertatis. Per Angelum oraculorũ responsa dabantur, nunc ad Reges, nunc ad populum. Per Angelum ritus sacrorum, & rituum solennitates distributæ. Erátque Angelus vt natura homine superior, ita & imperium exercens & disciplinam in homines, non aliter quàm si Deus hominum fuisset. Porrò postquàm Deus factus esset homo, & homo Deus, sublimata iam nostri generis natura ad solium gloriæ altissimi, & dextrá virtutis eius supra omnes Angelorum ordines, essentque omnia, & quæ in cælis, & quæ in terris, constituta in manu hominis Christi: per Christum denique commissæ vices sui imperij & potestatis super animas saluandas, non Angelis sed Apostolis, aliisque hominibus Sacerdotibus, iam poscebat ratio & ordo naturæ, vt Angelus non amplius, sicut olim, pateretur se adorari ab homine, sed diceret: Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui seruant verba Prophetiæ libri huius, Deum adora. Etiam olim quidem conseruus tuus, sed non solùm: eram enim tunc temporis per ordinationem Dei etiam legislator, & dux hominum, atque iudex, vindex quoque iræ in eos qui malè agebant, vt patet per Scripturã Actuum 7. Qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis. Orbis quidem terræ olim subiectus erat Angelis: non tamen vt inquit Apostolus, Angelis subiecit Deus orbem terræ futurũ, de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: Quid est homo quod memor es eius, aut Filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab Angelis, hoc olim, adeóque in ipso Christo, vsque ad resurrectionem eius, posteà verò, Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum, Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quod Dicit omnia subiecit ei, nihil dimisit non subiectum. Olim itaque adeò patiebatur se adorari Angelus, vt & sacrificia sibi offerri à Gedeone permitteret. Nunc autem, cùm factus sit homo in Christo Iesu superior omnibus ordinibus Angelorum, habeátque humana natura imperij potestatẽ super virtutes Angelicas, recusat Angelus vel adorari

Hebr. 2.

Psal. 8.

Iudic. 6.

rari ab homine: maximè ab eo qui vicem supplet & locum Christi in terris, dicens: Conseruus tuus sum, &c. Recusat, inquam, vt dimissam sui erga nos mortales propensionẽ ostendat, atque id mysterij quod diximus, aperiat: non vt damnet quam facimus ad ipsos eo modo quo ad reliquos Sanctos Dei adorationem. Abũde enim declarauimus ex Scripturis etiam ad hominem conseruum nostrum fieri adorationem, ratione qua sublimatus est super nos ad thronum vsque gloriæ Dei, quo & sancti Angeli sublimati sunt, vtrique nostræ salutis studiosissimi. Adeò vt conuenientissimum sit & nos nostris adorationibus reddere illos apud Deum nobis propensiores, & illos, nos quoque suis nonnunquam recusationibus, quòd conserui sint, reddere, ad id quod futurum est animationes. Sicut quod Cornelius Centurio adorauit B. Petrum prostratus in terram, virtutis erat, & magnæ deuotionis salutis quærendæ. Quòd verò Petrus noluit virum nobilem humi iacere prostratum in studio adorationis, & hoc quoque virtutis erat, & modestiæ Euangelicæ. Dicebat enim Petrus, Nam & ego homo sum, sicut tu. Nusquam tamen scriptura, neque ipse Petrus reprehendit hanc Cornelij adorationem tanquam malam & impiam. Verùm quòd Paulus & Barnabas Actor. 14. reprehendant & detestentur scissis vestibus paratum sibi cultum adorationis in Lystris, ideo factum est, quoniam illi Paulo & Barnabæ, velut Diis quibusdam, idque cultu latriæ, volebant sacrificare dicentes: Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos, Qualis vtique adoratio soli Deo debetur, vt omnis vbique credit & confitetur Ecclesia Catholica. *D.* Necdum plenè intelligo, quorsum probaueris tam fusè, támque efficaciter adorationem fieri, non solùm ad Deum, verùm etiam ad Angelos & ad mortales homines. *M.* Eorsum vt obmutescant ora loquentium iniqua: qui asserunt solum Deum adorandum esse, sanctos autem adorari non posse, crimen esse idololatriæ, si quis ad diuos orationem fundat cum veneratione: cùm tamen sancti Patriarchæ adorauerint sanctos Angelos & in hoc inuenerint laudem coram Deo & hominibus: tantùm abest vt crimen idololatriæ commisissent. Secundò vt constet per Scripturas, sanctos homines iam immortales factos, & deiformes posse adorari: & id quidem sanctè, nedum citra culpam & impietatem: quoniam Prophetę adorauerunt idque lauda-

Cur Petrus adorari nouerit.

Cur Paulus & Barnabas adorari noluerint.

biliter, homines huius mundi cùm adhuc mortales essent, & in grauiora scelera incidere potuissent: nec vllâ propterea reprehensionē incurrerunt: sed potiùs laudem meruerunt. Nec

Deū solum adorabis nō inuenitur in scripturis.

vsquam inuenitur in scripturis sanctis scriptum, Solū Deum adorabis. Inuenitur quidem scriptum, illi soli seruies: sed non inuenitur vspiam scriptum, Dominum Deum solum adorabis. Quinimo vt euidenter deduxi ex Scripturis sancte & religiosè, idq; à sanctis Dei hominibus adorantur Angeli, adorantur & homines, nec vsquam contradicit traditio Ecclesiastica. Tu igitur, fili mi, dimissis vanis hominibus in sua vanitate errorum, sectare veritatem. *D.* Faciam.

Quomodo aliter Deus sit adorandus, aliter homo.

CAPVT VI.

DISCI. An omnia adoranda sint eodem modo. Ioan. 4.

CAETERVM an omnes, ad quos se extendit adoratio, sint vno eodémque modo adorandi? *M.* Abfit. Non enim est in omnibus ideum gradus naturæ, eadémq; maiestas dignitatis. Alia maiestas principij, alia pendentiū ab illo. Alia ratio fontis, alia decurrentis riuuli. Purum numen ac spiritus est Deus: & ideo eos qui adorant Deum, in spiritu & veritate oportet adorare. Secundò, Deus est caritas: ideóque adorari debet toto affectu illius dilectionis, quę vni debetur Deo. Tertiò, Deus est super omnia, existens omnium principium & finis: & propterea super omnia, & ex omnibus viribus est adorandus. Quartò, scrutator cordis & renū est Deus: quam ob causam non solùm labiis, aut corporis humiliatione, sed & corde venit adorandus. Quas rationes si diligenter annotaueris, facilè animaduertes, quomodo adorandus. Ne autem fictum putes quod diximus, ipse Saluator modum, quo oporteat odorare Deum patrem clarissimè exprimit. Ioan. 4. dicens: Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit qui adorant eum. Spiritus est Deus & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Non dicit Saluator, decet, aut conueniens est, sed oportet: vt sit necessitatis, si adoras, sub his duabus conditionibus adorare, nempe in spiritu & veritate. Mouerat quidem mulier Samaritana Christo quæstionem super oblationibus, quales fiunt in oblationibus sacrificiorum. Tales enim contemlebant Iudæi

Duo requiruntur in adoratione Dei.

dæi debere solummodo Hierosolymis fieri. At Christus post alqualem informationem mulieris super ignorantia populi sui, & his quæ iamiam futura erāt paulo altius eleuat instructionem, docens eam generalem modum, quo oportet adorare Deum patrem, vbicunque locorum fiat oratio, nempe spiritu & veritate. *D.* Obsecro domine, explica has conditiones paulò clariùs. *M.* Ordinem finxit in rebus auctor naturæ quem perturbari neutiquam finit. Vbi autem est ordo rerum, ibi nulla est extremorum inter se communicatio, nisi per media. Hinc quidquid gratiarum aut virtutum, vel ornatus implet Deus in corpus id impluit per spiritum hominis, medium inter Deum spiritum, & corpus nostrū. Euidens exemplum habemus ad manum in Christo domino, in cuius animam se primùm infudit plenitudo gratiarū, ac deinde per animam in corpus. E diuerso quoque nihil gratum esse potēst, aut beneplacens Deo in obsequiis nostris corporalibus, nisi idipsum ex spiritu, & per spiritū, & in spiritu natum fuerit. Inde naturam, inde vires, & incrementa sumere debet, quod Deo spiritui, velut gratā hostiam per actionem corporalem offerre cupimus. Sic postulat ordo rerū, quo finxit natura hominem medium inter Deum & reliquā creaturam corporalem: spiritum autē hominis mediū inter Deum spiritum & hominem. Sic præcipit lectio sacra. Nolo autē vt sic intelligas per spiritum animā absolutè, sed eam partem hominis, quæ proximè communicat cum diuinis, éstque idonea pertractare spiritualia, mentem puro eū affectione correspondente. Nam pars hominis sensualis, aut sensui proxima non percipit ea quæ Dei sunt. Itaque omnis corporalis adoratio, vt prostratio in terrā, gratiarū actio, capitis aut genuum inclinata reuerentia, & id genus alia, si non nascatur ex spiritu, & secundum spiritus operationem dirigatur ad Deū, est quasi nulla coram oculis Altissimi: quia extra ordinem, præcepto satisfacere nō potest. Omnes enim qui adorant in spiritu & veritate oportet adorare: Porrò eadem si fiat spiritu excitante carnem, dirigente insuper & cooperāte vel actu, vel habitu, vel virtute, iam constituitur in ordine debito: corpus enim, sicut oportet, per spiritum ascendit in Deum. Et ideo tunc demùm est veraciter impletiua præcepti adoratio nostra facta in cæremonia corporali. Quæ si vlteriùs procedat ex spiritu hominis sanctificati per fidem, spem & caritatem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem, atque affectu fiat amoris ac venerationis Dei super omnia, non solum implebit præceptum: sed & cara efficietur, Deóque beneplacens, & meritoria vitæ. De quo latiùs cum de merito tractabimus. *D.* Vehementer gaudeo de hac explicatione huius particulæ. Solent enim quidam mihi obiicere, Non est necesse conterere labia obmurmuratis precibus: Deum oportet spiritu adorare, hoc est, interna mentis deuotione: quasi spiritu orare esset sine corporali operatione orare. *M.* Illi qui sic docent, sunt seductores. Tu autem perfiste in doctrina veritatis, quam audisti. *D.* Faciam. Cæterum quid est adorare in veritate? *M.* Vbi simulatio, ibi hypocrisis, vbi vox sine mente, vel operatio sine affectu, ibi non potest non esse falsitas. Igitur quicunque adorando simulat, aut per hypocrisim, quod non subest, ostentat, vel tantùm voce, non autem mente, orat, is non adorat in veritate, sed in falsitate. Sola enim labia adorant: mens verò aliena pertractat. Iuxta illud Saluatoris ex Esaia Propheta, Hic populus labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me: Respondè filio: Si tibi dicendo promittam, quod cogitando non putem, nónne tibi in deceptione cordis imposui? *D.* Nulli dubium. Omnis enim sic diuisus, talique duplicitate loquens, reuera mendax est, & ab amicitia submouendus. *M.* Si quicúque labiis oris sui vel multa vel pauca precatur, nihil horum affectans in desiderio cordis, an non mentitur potiùs quàm orat? Nónne amicitiæ legibus, quibus omnis & oratio innititur & adoratio, contrariatur per falsitatem & simulationem? Secundò adorant in falsitate, omnes qui adorando errori immiscentur: & hi sanè sunt multiplices. Alij existimant saxeis ligneisve statuis numen ineſſe: vti fecit olim superstitiosa Gentilitas: alij opinantur, quia solùm Hierosolymis adorare licet, sicut Iudæi: alij, quòd non nisi in templis manufactis. Quorundam verò rudis simplicitas credit Deum non exaudire, nisi in magnis altisque vocibus (vt fiat it clamor cælo) vti fecerunt Sacerdotes Balaam. Aliorum insuper opinatio contendit, quoniam Deus spiritus est, propterea omnem cæremoniã corporeæ adorationis submouẽdam esse: de quo suprà diximus. Cæterùm istorum nemo adorat sicut oportet, quia nõ in veritate: veros autem adoratores oportet adorare in veritate. Tertiò si quis adorat inconuenienter absque debita proportione actus ad obiectum, vel quia minùs quàm maiestas requirit

Quid sit adorare in veritate.

Esa.29. Matt.15.

Varij errores circa adorationem.

3.Reg.18.

quirit obiecti, vel quia magis quàm ordo paritur, huius adoratio deficit à ratione veritatis, quæ in operationibus subsistere non potest sine virtute. Quid enim aliud virtus bonorum morum quàm veritas debitæ actionis? Hinc diligentia Doctorum, dividendo posuit λατρείαν, δουλείαν, ὑπερδουλείαν: volens docere alium cultum soli Deo esse debitum, quem λατρείαν vocauit: alium creaturæ, propter insidem maiestatẽ, quem distinxit in δουλείαν & ὑπερδουλείαν, λατρείαν, Vocando δουλείαν cultum, qui exhiberur creaturæ, propter eminentem aliquam maiestatem ὑπερδουλείαν verò cultum, qui fit creaturæ, ratione dignitatis supereminẽtis super omnes alias creaturas. Vt ex distinctione constet, cultum adorationis nunc habere rationem veritatis ac virtutis, nisi fit debitè proportionatus ad suum obiectum, debitisque cohonestatus circunstantiis. Igitur qui adorat Deum & non summè, tanquam summum primúmque omnium rerum principium, ex quo procedit vita nostra, salus, & omnis felicitas, vti suprà determinauimus, is non adorat neque cultu latriæ, neque in veritate: quia deficit. Vbicúque autem defectus, ibi & falsitas. Rursum, si quis Diuam Virginem, aut aliquẽ sanctorum adorat omni vehementia cordis, tendendo in illum tanquam auctorem salutis, aut spei suæ fundamentũ, is scelerata miscet falsitatem, conuertendo latriam in hyperduliam, hoc est cultum soli Deo debitũ in creaturã. & facit adoratione sua idololatriam. De qua infrà. Cæterùm & hoc aduerte, quòd Deum adoramus in veritate, quando eum adoramus secundum traditionem fidei qua credimus legis figuras impletas in Christo: & ideo per vnum Christum, qui est ipsa veritas, ascendendum in Deum. Nunc pergamus ad eam partem, Et illi soli seruies.

Doctores distinxerunt cultum in λατρείαν, δουλείαν, ὑπερδουλείαν.

Quid seruire, & in quo sit seruiendum Deo.

CAP. VII.

M AGI.

Et illi soli seruies. Seruies, inquit, illi, non solùm adorabis, aut coles, aut timebis: sed etiam illi seruies, & soli illi seruies: ita quòd nulli aliorum ab illo. *D.* Sic solet exponi particula exclusiua, Solus. Quod enim mihi soli conuenit, aut meum solius est, hoc neutiquam aliis mecum est commune. Verùm quid propriè seruire? An plus includat seruire,

Quid proprie seruire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nire, quàm adorare, aut colere, quoniam dicitur, Illi soli seruies: non autem, Illum solum adorabis, aut illum solum colesì. *M.* Adoremus & colimus etiam alienos, quibus nō subiicimur ad seruiendum, sicut regina Saba adorauit Solomonem & Dauid Ionathan: tamen nec illa Solomonis, nec iste Subiectus erat seruituti Ionathæ. Porrò nemo seruit nisi domino suo: sunt enim correlatiua seruus & dominus, seruire item & dominari. Est autem seruire se exhibere alicui subditum, ac subiectum ad obediendū. Seruus verò dicitur, qui sic subiicitur alienæ voluntati, vt eum dicto obsequentem esse oporteat. Quam sanè descriptionem dedimus ex beato Paulo ad Roma. 6. Vbi sic habet, Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Vnde seruire non solùm est obsequium præstare in hoc vel illo, sed est se exhibere seruum, hoc est, subditum, & prorsus subiectum ad obediendum. Alioqui non rectè dixisset Saluator, Nemo potest duobus dominis seruire. Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Et secundum Paulum, nemo seruit simul peccato & iustitiæ: sed factus liber à peccato, seruus fit iustitiæ. Quòd si lubet transire ad illam omnimodam iuris seruitutem, qua quis sic subiicitur alienæ voluntati, vt non sit suus, etiam hoc pacto ego túque serui sumus domini Dei. Si enim Deus habet in nos, omniáque nostra merissimum, plenissimum, omnipotentissimum, vti suprà declarauimus, dominium, certè nos illius sumus meri serui, innumeris modis illi prorsus obligati, & obstricti prout paulò ante audiuisti. Nec si quaeris in quo quis seruiat Deo. *D.* Hoc interrogaturus eram. *M.* Principiò, nemo seruit Deo in malitiis, aut falsitate, aut iniustitiis, aut vanis & indiscretis actibus. In auaritia seruimus mammonæ, & ab Apostolo vocamur idololatræ. Dicit enim, Auaritiā esse idolorum seruitutem, eò quòd auarus se totum impendat thesauro suo: illum cogitat, illum somniat, in illo omnia sua studia collocat, illum velut numen colit, nec audet contingere, ne minuatur aceruus. In crapulis & ebrietatibus seruimus ventri, & ingredimur ordinem illorum, de quibus dicit Apostolus, Quorum Deus venter est. Et iuxta Ecclesiasten: Omnis labor eorum in ore ipsum. In falsitate seruimus Diabolo: ille enim mendax est, & pater eius. In concupiscentiis denique seruimus mundo: transit autem

Definitur seruire.

Matt.6.

Rom.6.

In vitiosis actibus nemo seruit Deo.

Ephes.5.

Philip.3.
Eccles.6.
Ioan.8.

tem mundus, & concupiscentia eius. Porrò quales Domini faciunt quibus seruimus, tale erit & stipendium nostrum. Quod paucis exprimit Apostolus dicens: Stipendia peccati mors. At Domino Deo nostro seruimus in virtute, & in solo opere virtutis. *D.* Nónne mulier seruit Deo in prolium educatione? Et vir agricola in opere rusticoꝝ? *M.* Et in re rustica, & in re domestica & in artificiis, & in honestis mercatis, in prolium insuper educatione, in docendo, in prædicando, ac cæteris huiusmodi seruimus veraciter Deo nostro, in quantum illa à nobis fiunt secundū rationem virtutis in laudem & gloriam Dei. Iuxta illud Apostoli: Siue manducatis siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Alioqui & auarus per illa seruit idolo scrinij sui, & gulosus suo ventri. Secundò seruimus Deo in obseruatione suorū præceptorum, ac etiam consiliorum: quoniā nihil sub præcepto, multò minus sub cōsilium cadere potest, nisi opus virtutis. Et consque vnumquodque sub rigore est legis, quousq; rationem attingit virtutis. Nam quod iniquum est, falsum, intemperatum, noxium, indiscretum, nemini in mandato esse potest. Cuius ratio est: quoniam finis legis est ciues facere bonos. Et secundum Apostolum: Finis præcepti est caritas. In quos fines falsa, mala, indiscreta ordinari non possunt. Porrò secundum Scripturam seruimus Deo in ieiuniis & orationibus tam debitis quàm voluntarie assumptis. Patet Lucæ secundo, de Anna Prophetissa quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Quod bene notandum est contra impios qui damnant obsequium Deo, in ieiuniis & obsecrationibus exhibitum. Per hæc enim meruit Anna fieri magis demōstratrix Christi nascituri quàm prophetissa nascituri: Sicut & Ioannes Baptista per vestimentum de pilis camelorum, & locustarū edulium seruiens Deo, meruit esse præcursor Domini, præparans viam eius. Tertiò seruimus Deo in sanctitate & iustitia, liberati tamen prius à peccatis, quibus tenebamur obligati sub lege mortis. Qui autem isto tertio modo seruiunt, ij vtiliter seruiunt præstando Deo obsequium gratum, & remuneratione dignum. *D.* Si solùm isti qui in tertio sunt ordine, seruiūt vtiliter, ergo illi qui seruiunt Deo in opere virtutis: item illi qui debitè obseruant mandata, non seruiunt Deo vtiliter. *M.* Malè colligis: quia tertius modus nequaquam excludit priores,

1.Ioan.2.

Rom.6.

In sola virtute seruimus Deo.

Seruimus deo in quantum re honesta, facta secundum rationē virtutis in tis laudē Dei.

1.Cor.10.

1.Timot.1.

Seruimus Deo in teis & orationibus.

Luc.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

priores, sed includit. Verumtamen si quis seruiat Deo in sola virtute morali, hoc est, in actibus secundum dictamen rectæ rationis solùm moraliter bonis, aut in obseruatione mandatorum: sic tamen quòd non de corde puro, ac liberato à vinculis peccatorum, & in sanctitate, veráque iustitia siue fide per dilectionem operante, istius proculdubio obsequium non erit gratum Deo, ad remunerationem vitæ. Sed hæc suprà in fine primi tractatus satis exactè demonstramus.

Qua ratione præcipiatur soli Deo seruiendum: cùm tamen sint multi Domini in hoc mundo, quibus etiam seruire debemus.

CAP. VIII.

DISCI. SED mirum, quòd hic additur particula, Soli, dicendo. Et illi soli seruies, M. Mirum magis est, te mirari de illo, cùm passim & vbique canat Ecclesia Catholica, Tu solus Dominus, tu solus sanctus, tu solus altissimus, sic edocta, ex Scripturis, Ego sum Dominus Deus tuus, & non est alius præter me, scilicet Deus, vel Dominus. D. Et hoc certè mirabilius apparet. An non harum dignorum Dominus Philippus Caroli Quinti filius? An non quisque habet dominium rerum suarum, dicitúrque rectè dominus eorum, quæ iusto titulo possidet? Insuper hæ appellationes, Dominus Petrus, Dominus Leodiensis, dominus Brabantiæ, &c. an impiæ sint & falsæ? M. Hi omnes non nisi diuina miseratione dominis idque vicaria potestate, atque ad tempus dependenter, & non nisi particulatim. Nemo per se dominus, nemo ex se, sibique ingenita potestate dominus, aut semper dominus: quia nec re prohibentur omnes permanere, nemo etiam absolutè dominus, facta quacunque cõparatione. Quia omnes serui sunt Dei viuentis, etiamsi nesciant & ministri Christi, quisque in ordine suo, & in sua prouincia, aut mundi particula sibi concredita, donec cursum consummet ministerij sui, & dispensatio credita reuocetur. Reuocatur autem per mortem vnusquisque. Tunc enim ad eos illud Euangelicum, Iam autem plus villicare non poteris. Redde rationem villicationis tuæ. Aut illud, Euge serue bone & fidelis: quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Intra in gaudium Domini tui. Omnis princeps simul cũ vita sceptrum deponit

Cur & quomodo soli Deo seruiendum.

Quomodo Deus solus dominus, et tamẽ multi sint domini huius mũdi.

Luc. 16.
Mat. 25.

Princeps et

deponit de diadema. Similiter omnis Sacerdos & antistes vna cum corpore exuit functionem ordinis & iurisdictionẽ. Imo vix dum mortuo eo qui erat, tractatur de instituendo illo qui non erat. Et sicut aqua pellit aquam, sic defuncti dominationem eradit præsentia instituti, nec vlla manet memoria prætereuntis. Horaria dominatio, quæ solùm ab alio est in te, manẽs interim in illo, ex nutu ipsius semper dependens quomodo dici potest verum dominum, & non potius substitutionis ministerium? Omnis dominatio, omnisque imperij potestas in Deo est per naturam, per essentiam, per æternitatem, independẽter, inseparabiliter, immutabiliter. In homine verò si est, ab illo est, & per illum, plus dico, ipsius est, & in ipso, eadem illa dominatio quæ est in homine. In homine tamen est: sed per cõmissionem, & Dei legatione: vicaria itaque potestate ac particulatim. Porrò in Christo Iesu secundũ humanam eius naturã est donatione Dei patris, sicut ipse dicit, Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Item, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Idque immutabiliter, & vniuersaliter, id est, per vniuersas mundi partes, & omnia quæ cæli ambitu continentur, donec euacuauerit omnem principatum & potestatem, & virtutem, & tradiderit regnum Deo ac Patri: vt sit Deus omnia in omnibus, Sicut Apostolus dicit. An hominis super hominem potestatem desiderauimus? Absit. Sed statuimus, & multò quidem fortius, quàm fortassis plerique alij, dum plusquam humanam & ex Deo esse demonstrauimus. Non alia est potestas Dei super homines, alia hominis super eosdem: sed aliter est in eo, aliter in homine. Sicut non est alia potestas Imperatoris, alia Ducis super eosdem subditos: sed aliter in Imperatore, aliter in Duce. Ligare ad mortem impœnitẽtem, soluere ad vitam pœnitentem, claues in sua manu habere regni cælorum, re generare in humanis visceribus vitam Dei, & eosdem regeneratos iterum exterminare ab Ecclesia Christi, si delicti memores sic requirat, hæc an hominis sint, aut humanæ potestatis? Insuper corruptibilem hominem, qui ipse vna est particula multitudinis, imperium agere in plurimos alios, se fortassis & natura & virtute multò meliores, & scindentem, dum æquus est, vibrare gladium in eum qui malè agit. an ex natura hoc esse potest, & ingenita hominũ potestate? Nonne Deus ipse est Dominus vitæ & mortis? An nõ ipsi soli omnia viuũt,

Sacerdos simul cum vita potestatẽ deponunt.

Quomodo dominiũ sit in Christo secundũ humanam eius naturam.
Matth. 11.
Matth. 28.
1. Corint. 15.
Hæc nõ abiiciunt, sed firmiùs statuũt potestatẽ hominis super hominem.
Eadem potestas hominis & Dei super homines sed aliter in Deo, aliter in homine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia existunt, omnia denique & mouentur, & quiescunt? Si ex seipso est hominis imperium super hominem: quare ergo

Rom. 13. dicit Scriptura, Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Sic est enim voluntas Dei. Non enim est potestas nisi à Deo. Magna igitur cum veneratione colenda est hominis in per homines præsidentia, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, & eidem in omnibus studio vbique venerabundo obtemperandum. Quoniam id quo præsidet plus est quàm humanum: Dei enim est auctoritas, ex Deo, & per Deum, vicaria commissione ei communicata: aliter tamen in temporalibus: aliter in spiritualibus. De quo alibi dicemus fusius. *D.* Homines nonne vnanimi consensu instituunt destituuntque suos principes, & hinc inde faciũt accipiuntque homagium, vt Iurisperiti loquũtur, per sacrosanctas iurationes? Hoc si verum: ergo potestas iurisdictionis ab humana est institutione. *M.* Colligis non bene. Concedendum quidem

Homines designant siue eligunt personam quæ præsidet cõmunitati, sed à deo est præsidendi potestas.

est electione & voluntate multitudinis designari Principem, Episcopum quoque & Pontificem suffragiis eligi clericorũ. Sic enim est voluntas Dei disponẽtis omnia suauiter ne aspernm sit aut violentum, reniteute multitudine, quod durabile esse oportuit. Verùm ipsa potestas dominij, ipsaque potestatis dominatio solius est Dei, & à solo Deo, cuius solius gratia & donatione, est & manet in homine, per volũtatem eligentiũ, designato. Iuxta firmissimam hãc Apostoli sententiã, qua dicit, Non enim est potestas, nisi à Deo. Hinc magna religione inoleuit, vt scribant tam Pontifices quàm Principes, Paulus Dei gratia Romanæ Ecclesiæ Pontifex. Carolus diuina gratia & miseratione Imperator eius nominis Quintus. Quoniam autem omnis potestas hominum à Deo est igitur & dominium, insuper & domini appellatio, qua homo dicitur dominus, à Deo est: tantò verior venerabiliorque, quantò nõ ab homine, neque per hominem, sed à Deo & ab illius est maiestate. Paucis itaque: Deus est dominus, etiã homo præsidens aliis, est dominus. Verùm homo non absolute dominus: sed cum restrictione, suæ quisque ditionis: nonetiam potestatiue, sed ministerialiter: nõ inseparabiliter, sed donec, & quousque placuerit Altissimo: postremò non adquoscunque dominus: quia non ad alienos, neque rerum non suarũ. Nam comparatione Dei, merus est seruus, ministrans in portione sibi cõmissa, etiam capitis sui periculo. Deus autem dominus est, &

est, & ad omnes, & omnium rerum, & immobiliter, & potentissime: quia Omnipotens nomen illi. Nec honorem suum *Exod. 5.* potestatiuæ dominationis transfert ad alium, nisi ad Christum, qui non est alius, sed vnus cum patre Deus. Igitur concludendo, Quoniam domini correlatiuum est seruus: Solus autem Deus absolutè Dominus: Soli igitur Deo absolutè seruiendum. Porrò, quia à Deo quibusdam hominibus cõmunicatur dominij potestas: Igitur etiam illis hominibus seruiendum est: non propter se, quia ex se non sunt domini, sed propter Deum, à quo omnis illorum potestas procedit & iurisdictio. Sic enim est voluntas Dei. Hoc quoque iustum est, & beneplacitum coram Altissimo. *D.* Domine, aut hæreo hic perplexus, aut multò erit aliter intelligendum, Et illi soli seruies, quàm verba sonant. Quia pater meus nõ est Deus, princeps quoque non est Deus, neque prælatus Ecclesiæ Deus est. Si ergo soli Deo seruiendum: igitur istis nemo subesse tenetur. Et tamen passim docemur cõtrarium ex scripturis. *M.* Nihil metuas, vapor est hæc cogitatio cordis tui. Tu cùm ministras progenitoribus tuis, vel eosdem honoras in licitis & honestis, tunc Dominio Deo seruis, & non tam illis quàm Deo. Similiter quando famulus aut famula seruiunt fideliter hero suo, tunc seruiunt Domino Deo suo. Item quando subditi obediunt præpositis suis, aut principibus, intellige in licitis æque honestis & in his quæ facultatem non excedunt præcipientis, tunc verè seruiunt domino Deo, & magis Deo quàm illis. Propter quod enim, vt inquit Aristoteles, vnumquodq; tale, & illud magis. Quòdque huic illius causa facis, magis illi quã huic facis. Nonne? *D.* Indubiè ita. *M.* Lex autem de ore Dei egredient, ánne sic præcipit, Filij obedite parentibus vestris per omnia? Item, Honora patrem tuum, & matrem tuã. Hoc enim iustum est, & placitum in Domino. Quod est mãdatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Sic serui præceptum à Deo habent obedire carnalibus dominis. Serui obedite, inquit Apostolus, per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes: sed in simplicitate cordis vestri, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino (nota verbum hoc, Sicut Domino) & non hominibus, scientes quòd à Domino accipietis retributionẽ hæreditatis. Item. Quicunque sunt sub iugo serui, dominos,

Seruiens homini in bestiã & licitu Deo seruit.

Scriptura quæ præcipit seruiendũ soli Deo seruiendũ, cadẽ præcipit hominibus seruiendum.

Colloss. 3. Ephes. 6. 1. Timot. 6. Tit. 2. 2. Pet. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omni honore dignos arbitrentur. Videsne hoc loco mandatum domini esse, vt serui obediant domino suo per omnia, & id cum exhibitione honoris? Videsne præterea quod in hoc domino seruiunt, accepturi retributionis mercedem à domino Deo? Sic Dei voluntas est & præceptum. Primo, vt subditi obediant rectoribus Reipublicæ. Omnis enim anima, *Rom.13.* inquit Apost. potestatibus sublimioribus subdita sit. Qui autem resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Deinde vt obediant præpositis Ecclesiæ. Obedite, inquit idem Apostolus, præpo- *Heb.13.* sitis vestris, & subiacete eis. Quod plus est, Saluator ad Apo- *Luc.10.* stolos, hoc est, ad eos qui præsunt in Ecclesia, sic ait, Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eũ qui misit me. Nota igitur diligenter hoc loco, quòd prælatos Ecclesiæ audire, est Deum audire: eosdem vero spernere, est Deum spernere. Item quòd potestati subditum esse, est Dei ordinationi seruire: vlteriùs, potestatibus resistere, est Dei ordinationi resistere. Porrò resistere Dei ordinationi, est damnabiliter peccare in ipsum Deum. Qui enim resistunt, damnationem sibi acquirunt. Eodem quoque modo audire superiorem, est in Deum obedientem esse. Qui autem obediunt Deo, ipsi sibi bonum meritum acquirunt. *1.Reg.1.* dicente Scriptura: Melior est obedientia, quàm victimæ. Hæc dico, obserua diligenter: Et dicito mihi, Si prætor, aut alius qui famulum habet, suo præcipiat seruo, vt tibi ministret, te adiuuet, & honoret, tibi quoque per omnia obediat seruus ille cui, quæso, seruit, tibine an prætori sic mandanti? *D.* Indubiè magis illi quàm mihi. Mihi quidẽ obsequitur, me adiuuat & honorat: sed in hoc obsequio mihi præstito seruit prætori, & non mihi: nisi propter illum, magis ergo prætori. *M.* Optimè. Propter Deum, & ex mandato Dei, & secundum ordinationẽ Dei, & non nisi in his quæ beneplacita sunt, saltem nullam habent repugnantiã ad voluntatẽ diuinã, seruit, obsequitúrque homo homini, filius patri, famulus domino, subditus suo superiori, magis ergo & verius deo. Ratio iam dicta est: nam propter quòd vnũquodque tale, & illud magis. Porrò si aliud Consul, aliud mandat Procõsul: aut si quid prætor ordinet, aliud verò disponit Imperator, quid faciendum? *D.* Dimisso inferiore, obediendum est superiori. *M.* Sic si quid mandet homo, aliud verò præcipiat Deus, ibi statim promptum

ptum in ore tuo esse debet illud Apostolicum, Obedire magis Deo oportet quàm hominibus. Aut illud, Si iustum est in cõspectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, iudicate. Nam in huiusmodi, Qui amat, inquit Saluator, patrẽ aut matrem plus quàm me, nõ est me dignus. Hinc facile intelligis, quàm istud mandatum rationabiliter sit præceptum cum particula exclusiua, Illi soli seruies. Vt autem etiã scholastice interpretemur, si forte sic posses melius penetrare difficultatem: intelliges hoc pacto: seruies seruitute scilicet latriæ, Illi soli, ita vt nulli hominum, aut creaturarum seruias tali seruitute, quam vocamus latriam, quæ soli deo debetur. Nec fingimus huiusmodi distinctionem. Habet enim diuus Augustinus 10. lib. de ciuitate Dei cap. 1. Nomine seruitutis cultum Deo dictum, intelligi. Latriam quippe, inquit, nostri, vbicũque sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus quæ debetur hominibus, secundum quã præcepit Apost. seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine Græcè nuncupari solet. Latria verò, secundum cõsuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, vt penè semper, ea dicitur seruitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Hæc ille.

Obedire magis deo oportet quàm hominibus.

Act.5.

Act.4.

Matth.10.

Soli deo seruiendũ seruitute latriæ.

In scripturis nomine seruitutis intelligitur latria.

Quid latria

De veneratione & inuocatione Sanctorum per modum præfatiunculæ.

CAPVT IX.

SCIS quàm grande disidiũ suscitauerint quidam in Ecclesia super veneratione & inuocatione Sanctorum. Multi enim contenderunt eam merè impiã esse: eò quòd Scriptura dicat: Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. *D.* Domine, vidi ego in diuersis templis nostræ prouinciæ depictum magnis literis, in quibusdam etiam aureis characteribus hoc dictum Matthæi, dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Item, Non facies tibi sculptile, &c. Non adorabis ea, neque coles. *M.* Quid tum fili? Tũne reprehẽsibile existimas, si templorum latera exornentur verbo Dei, Scriptura sacra? *D.* Non. Sed id factum esse in subuersionem cultus Sanctorum, subindicat modus faciendi recens inuentus tempore disidij huius. *M.* Ideo à capite & à fonte, quod aiunt, reperamus, quæ sit, fuerítque sem-

M A G I.

per fides Ecclesiæ super hac re. *D.* Ego satis intelligo ex declaratione præhabita, priorem partē huius mandati, dictúmque Saluatoris Matth. 4. non repugnate venerationi Sanctorum aut inuocationi. Cęterùm vt constet palàm veritas fidei, precor id fiat, quod dixisti.

Sanctos, licet non sint Dij, tamen Diuos esse & deificatos atque vnum effectos cum Deo.

CAPVT X.

M AGI. Sancti non sunt Dij.

PRINCIPIO sic credidit & docuit huiusque omnis vbique Ecclesia Catholica, quòd sanctus Martinus non est Deus, neq; sanctus Andræas neque sanctus Paulus vas electionis, neque ipsa denique deipara virgo Maria. Siquidē Dij esse non possunt, quos Sanctos nominamus: sed diui sunt, & diuini, deiformes, & deificati homines. Hic quidem sanctificati in terris per maxima illa & pretiosa dona, quæ pro sua miseratione in eos effudit Deus. Deinde verò post mortem sublimati ad solium gloriæ eius, tam ineffabiliter vnum effecti sunt cum ipso Deo, vt nihil intus, nihil foris, nihil in natura, nihil appareat in operatione eorum, nisi Dei gloria, Dei proprietas, Dei denique maiestas ac virtus. Et quis mortalium dignè effabitur? Adeo non iam [a] amici solùm, aut [b] electi, aut [c] à longè aspicientes, sed intus [d] & domestici Dei, sed [e] speculatores gloriæ maiestatis eius, facti [f] cōformes & consortes imaginis filij Dei, neq; iam amplius [g] cohæredes Christi in spe, sed compossessores cum ipso omniū bonorum quæ Dei sunt. Vt autem plenè intelligas pulcherrimam hanc difficultatem, piè ac diligenter considerare oportet ordinem cælestis curiæ. Vnum sunt Deus, Christus, & Sancti, sed ordine quodam. Nam Deus fons est in quo, & per quem omnia, sicut & Christus fons est omnium, ratione suæ diuinitatis. Verùm ratione suæ humanæ naturæ, licet minor posteriórque sit Deo: tamen factus est & ipse vnum cum Deo, & primas totius vniuersi, gratia vnionis hypostaticæ. Post Christum nempe tertio loco sunt sancti, velut secundogeniti fratres Christi, & cohæredes, vnum cum illo, sicut membra vnum sunt cum capite, cōmunicatione vnius spiritus, vnius regiminis, vnius voluntatis, adeóque vnum cum Deo: Quia spiritus Dei in ipsis, virtus Dei in ipsis, gloria Dei in ipsis, omniáque quæ Dei sunt

De ineffabili modo quo vnum sunt Deus et sancti eius.

a. Ioan. 15.
b. Mat. 24.
c. Hebr. 11.
d. Ephe. 2.
e. 2. Pet. 1.
f. Rom. 8.
g. Ibidem.

Vnum sunt Deus, Christus & sancti ordine quodam.

sunt & Christi, ipsis communia per arctissimam quandam & indissolubilem caritatem. Ipsi quoque toti in Deo, haud secus atque carbo ignitus totus ignis est, & ignis totus in carbone, simul cum Christo eandem vactionem, eandemq; regiam maiestatem, quæ in ipso est possidentes: aliter tamen quàm ipse. Nam sicut Christus sacerdos & rexita illi Christo allocuti regale sacerdotium sunt, & regnum sacerdotale: omnia tamen hęc, ex gratia & misericordia per mediatorem Iesum, & gloriosum meritum eius: vt Deus sit fons omnium, omnúmque gloria: Christus verò mediator inter Deum & homines, caput sanctorum, & Saluator eorum, sceptrum tenēs inuperabilis imperij super vniuersa. *D.* An Scripturæ sacræ tacerant de hac admirāda, quam dicis, vnione sanctorum cum Deo & Christo eius? *M.* Tacerent? Quin potius audi orationem Christi quam post sacram cœnam ante passionem suam, pro credentibus effudit dicens: Rogo te pater vt omnes vnū sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mundus, quia tu me misisti. Sequitur, Et ego claritatem, aut secundum interpretationem Hilarij, honorem, quam dedisti mihi, dedi eis vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum & cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Hæc Christi verba eximia quadam consolatione plena sanctus Hilarius libro 8. de Trinitate ita intellexit, vt sancti non voluntate mentis tantùm, vnum esse cum Christo existimandi sint: verùm etiam vt intelligantur esse vnum cum eo, naturali vnione: per gratiam tamen ipsis impartitam: ita nimirum, vt quomodo ipse viuit per patrem, ita sancti viuant per eum, sintque cōformes, prout Paulus dicit, imaginis filij eius, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Dicit conformes, hoc est, eiusdem naturæ. Quia forma est, quæ dat esse rei. Vnum igitur sunt sancti cum Christo, si naturæ spectes deificationem, sic tamen quòd ille Deus, isti diuinille primogenitus ante secula, isti secundogeniti per gratiam in tempore reconciliationis: vtrique tamen tam isti, quàm ille, secundum omnem omnium virium suarum capacitatem, deificati. Vnum rursus cum Christo, si statum speciesque honoris. Dicit enim Christus. Volo pater, vt illi, quos dedisti mihi, sint mecum: vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi. Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis,

Aliter Christus, alioquin sancti post sident regiā maiestatem.

Ioan. 17.

Sancti quo modo sint vnum cum Christo.

Rom. 8.

Sancti vnum cum Christo secundum statu honoris.

Ioan. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt sint vnum, sicut nos vnum sumus. Christus per mortem clarificatus est à patre, claritate quam habuit apud patrem priusquam mundus fieret. Et hanc suam claritatem dedit sanctis, vt post mortem sint eodem in loco vbi Christus est, hoc est, in eodē statu gloriæ. Siquidē voluit Christus exorare hoc ipsum patrem, qui indubie pro sua reuerentia exauditus est, dicens: volo enim pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus, id est, ad eundem admittatur thronum gloriæ, sic immortalis fiat, sic impassibilis, sic beatus, sic fulgens in diademate regni, sic denique triumphans gloria, non iam humana, sed diuina, sicuti ego. Vis audire, quomodo sint collocati vno honoris loco, Sancti & Christus. En ipse Dominus de exlo sic alloquitur nos in Apocalypsi, Qui vicerit, inquit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & consedi cum patre meo in throno eius. Ecce vnus & idē thronus Dei patris, Christi, & sanctorum eius. *D.* Dicit, Dabo, scilicet in consummatione seculi, verùm an nunc sint aliqui sancti in eo throno, in quo Christus triumphat cum patre? *M.* Indubiè sunt, & quidem multi ac sine numero. Dicit enim Ioannes in eadem Apocalypsi: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Hic nota quòd dicit: Vidi scilicet in Patmo, cùm hæc scriberem, ante annos mille quadringentos nonaginta, aut circiter. Et certè, vidi eos inquit, tunc temporis stantes ante thronum in conspectu agni. Sequitur in eodem cap. Et respondit vnus de senioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixi, ego Ioannes, illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei, die, ac nocte in templo eius. Et qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos Sol, neque vllus æstus. Quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet illos, ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorū. Hæc ille. Præterea dicit Christus in hora mortis suæ ad latronem: Amen dico tibi, hodie mecum eris in

Quid sit esse vbi sit Christus.

Apoc.3.

An Sãctorum animæ nunc sint cũ Christo in throno Dei patris.

Apoc.7.

Luc.23.

in paradiso, id est, in ea gloria æternæ felicitatis, qualis inter hęc mundi elementa haberi potest: siquidē tunc tēporis alius paradisus non erat. Insuper Paulus ad Ephesios scribens: Ascendens, inquit, Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Duxit, inquit, secum captiuam illam captiuitatem patrum, qui eousque in limbo expectauerant: inter quos erant etiā illi quorum corpora resurrexerunt in die resurrectionis Dominicæ, qui haud dubie erant multi. Quoniam dicit Euangelista, Et multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumēris post resurrectionem eius, venerunt in ciuitatem sanctam, & apparuerunt multis. Hos duxit Christus in anima & corpore secum in die ascensionis ad thronum gloriæ Dei. Adhæc dicit Apostolus de se, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Indubiè non dixisset hoc Apostolus, nisi anima post resolutionem corporis esset cum Christo in regno gloriæ. Postremò 2. ad Corinth 5. habetur, Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Inquit illatiuè, si dissoluatur, habemus. Ergo sancti exuto corpore habent habitationem suam in cælis. Ex quibus eisdem auctoritatibus probat Beatus Gregorius animas Sãctorum, etiam ante tempus resurrectionis, esse in cælis. Vides nunc scripturam non tacuisse de hac ineffabili vnione Sanctorum cum Deo & Christo, etiam ante generalem corporum resurrectionem.

Ephes.4.

Matt.27.

Philip.1.

Sanctos meritò colendos esse & venerandos.

CAP. XI.

MAGI. NVNC an sancti sic sublimati ad tantam gloriam diuinæ maiestatis, debeant venerari & honorari super omnes viuentes in hoc mundo? *D.* Apparet quòd sic. *M.* Apparet dicis? Clamat etiam, respondet ita, & ordo rerum, & ratio fide illuminata, & omnis totius vniuersi natura, immò si taceret, prout non tacet, Scriptura sancta & omnis per manum accepta traditio: Quis enim vnquam dubitabit, modò aduertat vel solùm illa argumenta, quæ de rebus sunt, num debeāt decerni primi, secundum Deum, honores, eis qui primi sunt post Deum? Imò qui primo consistunt

Ratio propter quam sunt honorãdi sancti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

loco, sublimiores facti super omnem potestatem, & principacum, & virturem huius mundi, triumphantes cum Deo in regno decoris, & diademate gloriæ; purpuráque immortalitatis nunquam deponenda? Siquidem gloria hæc est omnibus sanctis eius. Potissimùm cùm testetur Scriptura, quod quando gloria sanctorum palàm fiet mundo, tunc demùm omnis creatura, magna cum veneratione, tribuet sanctis primos summósque post Deum ac Christum honores, implebitúrque tunc, hoc est, consummabitur Propheta Mariæ Lucæ 1. Ex hoc enim beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit, &c. Quoniam tunc etiam damnati in magna angustia & tremore cordis, erumpent in confessionem veritaris dicentes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Nos insensati, &c. Scire autem in lumine fidei hanc sanctorum sublimationem, & nolle illis impendere vllum honorem, quid aliud est, quàm velle contra Deum pugnare? Dicitur Esther 6. cap. Sic honorabitur, quemcunque voluerit rex honorare. Tanti est mortium regis imperium, & mandatum Omnipotentis, quo imperat per Propheram, Laudate Dominum in sanctis eius, nollios ponderis erit? Homo non est maior, neque circunspectior Deo suo. Quos igitur Deus dignatur regno suo, throno suo, gloria sua, denique seipso, coleus illos velut socios gloriæ filij sui, hos an non venerabitur ac colet mortalis homo, cum illos ab ipso patre luminum ad honorem recipi videat? Non vtique vt Deos, quod fieri non potest, sed vt Diuos, & deificatos homines? Quæ dementia nolle facere, quod Deus ipse facit? Quæ impudentia velle detrahere Sanctis, quod Deus illis pro corona rei bene gestæ impendit? Corruptibili homini, mox vbi assumptus fuerit ad regiam dignitatem, regium impendimus honorem: vtique bene. Et illi, qui ab ipsomet Deo assumptus est ad deiformẽ statũ, atq; adeo ad diadema cælestis regni & glorię, nullam exhibebimus venerationem? Vbi quęso facies rerum? vbi timor Dei? vbi consideratio veri? Probauimus suprà ex testimonio Scripturarum à Patriarchis & Prophetis multas, & valde venerabundas factas, prostrationes ante Reges, ac Iudices morituros: eò quòd illi quasi Dij essent in terris: quare igitur non magis coram illis, qui supra æthera in summo cælo triumphãt Dij, facti vnum cum Dei

Sap. 5.

Psal. 150.

Deo viuente, & rege seculorum Christo domino? Si legatus honorandus est, propter maiestatem eius à quo mittitur: si Prætor, aut Proconsul, propter eum à quo est substituras si filius colendus, propter patrem eò quòd filius in patre, & pater sit in filio, & redundet omnis huiusmodi honoris exhibitio in eum, propter quem est principaliter. Qua tandem ratione non erunt venerãdi sancti, quos Scriptura sacra appellat filios Dei, & fratres Christi, columnas Ecclesiæ, ac fundamenta, gubernatores, pastores, duces fidei, patres credentium, lucem mundi, sal terræ: maximè ij, qui vicem Christi gesserũt in terris, ad vtilitatem eorum qui salui fierent? Legitur apud Mat- *Matth. 10.*
thæum: Qui recipit Prophetam, in nomine Propheræ, mercedem Prophetę accipiet. Et qui recipit iustũ, in nomine iusti mercedẽ iusti accipiet. Et qui vos, discipulos meos, recipit, me recipit, & qui me recipit recipit eum qui misit me. Et quicunque porum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam. Vt autem scimus hæc intelligi de corporalibus actibus, recipit scilicet ad hospitium, vel ad mensam, vel alioqui in visceribus pietatis, quo illi beneficiat tita rationabiliter desiuimus, non solùm intelligi de illis corporalibus beneficiis: quia dicit textus, recipit, indeterminatè, ac sine additio: quare poterit intelligi in generalitate suà: recipit scilicet siue ad iam dicta, siue ad honorem, atq; prœconiũ laudis, vel in domo sua exhibendo illis hospitalitatis beneficium, vel in existimatione cordis sui, qua de corde bono, conuertit in illos omne id, quo digni sunt sub nomine Propheræ, aut nomine iusti, aut nomine Apostoli vel discipuli iam regnãtis cũ Christo. Quare enim restrictè intelligemus, quod in generalitate dixit Saluator? Si iustum mortalem, aut Propheta mortalem aliquo dictorum modorũ recipientes, Deum recipiunt: quãtò igitur magis qui iustos iam glorificatos, & deiformes recipit in existimatione cordis, ad omne id quo digni sunt, sub nomine sanctorum ac Diuorum, mercedem sanctorum recipiet à Deo? Ratio est, quia dum recipit Sanctos ad cultum honorem, in ipsis Christum recipit, & in Christo Deum, sicut audisti ex verbo Saluatoris. Qui sanctos laudat, in ipsis laudat Christum & Deum. Gratia enim Dei sunt quod sunt, & gratia Dei in ipsis vacua nõ fuit. Ipsi per Christũ in Deo, & Deus in ipsis per Christum. Vnde Propheta, Laudate, inquit, Dominum

Quid sit recipere iustũ in nomine iusti, quéque medis cõtineat.

1. Cor. 15.

Psal. 150.

minum in Sanctis suis. *D.* Verùm in istis verbis non præscribit nobis Prophera vllum cultum, aut veneratiõẽ Sanctorum, vti apparet, sed solùm hoc vt Dominum Deũ laudemus in ipsis. *D.* Coniungit Propheta tria videlicet, Laudate Dominum in Sanctis eius, Laudate eũ in firmamento virtutis eius. Laudate eũ in virtutibus eius secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate autẽ Dominum in virtutibus eius, quid aliud est quàm prædicare, & extollere virtutes & mirabilia facta Dei, dando ei laudem, quòd dignatus sit per tantas támq; stupendas virtutes nobis declarare multitudinem magnitudinis suæ? Sic laudare Deum in Sanctis suis, quid quæso aliud est, quàm colere, prædicare, & magnificare Sanctos, quòd Dei beneficẽtia, per pretiosa dona, euecti sint de limo terræ, ad tam inexplicabilem vnionem cum ipso, in proprio suo throno gloriæ: adeò vt non sit dimissurus, donec omne quod corruptibile erat in Sanctis, induat incorruptionem, & omne mortale induat immortalitatem, prout Paulus pulchrè deducit ad Corinthios, fiántque per omnia similes Christo resurgenti à mortuis, vno excepto, quòd ille, & Deus est per naturam, quam habuit ante secula, & Saluator secundum assumptam humanitatem, Dominus quoque & iudex, tam viuorum quàm mortuorum? Hæc dico prædicare, laudare, & colere in Sanctis, tribuẽdo gratiæ diuinæ, quòd eousque euecti sunt, est laudare Deum in Sanctis suis, est & ipsos Sanctos venerari veneratione verè religiosa, est quoque laudare Deum in virtutibus suis, quas in Sanctis, aut per Sanctos operatus est, est denique laudare Deum secundum multitudinem magnitudinis eius, qua potens est sibi subiicere vniuersa, coniungendo ima summis, non solùm in Christo Domino, sed & in multis fratribus eius.

Quid sit laudare Deum in Sanctis eius.

1. Cor. 15.

Qualem Venerationem Sanctorum docuerit Ecclesia ab initio, & quibus de causis.

CAP. XII.

MAGI. Cultum sanctorum ab initio docuit Ecclesia propter quatuor.

AB initio ergo constanter docuit Ecclesia Catholica venerationem sanctorum in terris. Primùm, vt per mirabilia quæ Deus operatur in sanctis, prout diximus, & multò adhuc latiùs explicatur Eccles. 44. & ad Hebræos 11. discat populus Deum laudare, non solùm in se, sed & in sanctis suis atque virtutibus. Secundò, vt populus discat in vita sanctorum, qua sedulitate illi vsi sunt muneribus Dei in colenda virtute, quámque exactè & ad amussim expresserint in vita sua Christi Euangelium, quámque perseuerauerint vsque ad vltimum vitæ halitum in eodem. Siquidem in libris legimus doctrinam Christi: in vitis autem sanctorum clarè inuemur praxim siue vsum eiusdem doctrinæ, ne dicatur, Quis facere poterit, quod ille docuit & fecit? Nam Christus, eo quòd Deus esset, potuit omnia. Tertiò, vt roborẽtur magistræ magis singulorum fides, fiduciáque in futuram remuneratione. Solent enim generosa facta præeuntium animare virtutem subsequentium, & munificentia principis in illos, horum accendere desideria ad imitandum fortiter illorum exempla. Quartò, vt & meritis eorum associemur, & intercessionibus adiuuemur, prout tradit Diuus Augustinus pluribus in locis, & præsertim contra Faustum Manichæum. *D.* Crediderim ergo ex his quæ declarata sunt, non posse quenquam hominum esse tam vecordis támque obtenebrati sensus, vt alicui sanctorum deneget venerationem, modò constet eum esse de numero sanctorum, & abusum excludas: Sed expone precor, an more isto Ecclesiastico sanctos venerari liceat? *M.* Modò constet dicis? De his quos per vniuersam vbique Ecclesiam proposuit venerandos prisca traditio patrum, de his dico constat propemodum eo modo, quo de sacrosanctis Bibliorum Euangeliis, nempe per auctoritatem matris Ecclesiæ, per venerandam & succedentem à multis retrò seculis omnium Patrum traditionem, & per vnanimem consensum totius populi acceptantis. Insuper constat de his ex stupendis ipsorum prodigiis ac virtutibus quæ operati sunt, & in vita, & in morte, & post mortem. Nemo enim potest hæc signa facere, nisi Deus fuerit cum eo. Addis, Si abusum excludas. In hoc tu sicut vnus ex insipientibus locutus es. Non est enim sani hominis, sed dementis iudicare de natura rei ex abusu ipsius. Natura ex propriis constat principiis: Abusus verò ex malitia non bene vtentium. Optimarum rerum plerunque pessimus est abusus. Nonne optimum est esse Apostolum? Et tamen abusus est sceleratissimè Apostolatu Iudas. Libertate Euangelica an quid dici posset diuinius? Tamen illam multi conuerterunt in occasionem carnis. Et quid magis necessarium gratia Dei: nam gratia

Vnde cõstet aliquem esse de numero Sanctorum.

Ioan. 3.

Cultũ Sanctorum non esse reiiciendum propter quorundam abusum.

Insipientis est rẽ accusare propter abusum ipsius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia Dei sumus hoc ipsum quòd sumus? Tamẽ beneficiis gratuitæ bonitatis Dei abutimur ferè omnes. Si abroganda sunt cuncta, quibus abutitur intemperantia quorundam, aut insciticia, nulla res tandem tam necessaria quàm non ablatam oporteat. Nam & pane, & vino, & lumine Solis magna pars hominum, ne dicã maxima indignissimè abutitur in suam perniciem. Nequaquam igitur reiicienda erit veneratio Sanctorum, quia sensatula anus, aut rustica quorundam simplicitas magis colit sanctos superstitiosè quam religiosè. Abusum detestamur, superstitionem multorum omnino execramur. Vsum autem veritatis in venerandis Sanctis non possunt non probare omnes, quibus ineſt mens sanior, & vita ordinis consideratio. Nunc perge ad tuum Sed. *D.* Sed an more isto Ecclesiastico liceat venerari Diuos, erigendo eis statuas & altaria in titulum? An sacra coram illis facere? thura incendere? hymnos seu cantica laudis per diem, pérque noctem dicere? Item. *M.* Est satis. Primò dicamus de hoc quod proposuisti. *D.* De hoc certè dubitant non pauci, & magnæ eruditionis viri. *M.* Magnæ eruditionis esse non possunt, qui tam parua non penetrant. Tu autem contemplare quo in loco, & gradu ordinis sint Sancti, & statim fiet eudens in oculis tuis, quo cultu sint venerandi. Primò sunt sublimati super omnem gradum, & dignitatem, & gloriam corruptibilis mutabilisque creaturæ, ad thronum vsque gloriæ magni Dei, & palmæ in manibus eorum: eò quòd victores mundi effecti sunt. Secundò, sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno habitat super illos. Ergo Deo multò inferiores. Tertiò, licet inferiores sint Deo, sunt tamen vnum cum Deo, deiformes toti in Deo, & Deus plenissimè in ipsis. In hoc itaque ordine venerandi sunt Sancti, non vltrà, non infrà, ne ordinem peruertas: non etiam remisse nimis, aut quocunque voluerit modo, ne vlli fiat iniuria maiestati. Absit igitur, absit longè vt eos veneremur tanquam Deos nostros. Quia Deus tuus, inquit omnipotens, Deus vnus est, Non habebis Deos alienos coram me. Et sanè ipsi sancti seruiunt Deo die ac nocte, tantum abest vt Dij sint. Iterum absit, vt non veneremur super omnem mutabilis creaturæ dignitatem, eos, qui mundo superiores effecti, de mundo triumphos agunt æternitatis. Quartò absit, vt aliter veneremur eos, quàm hactenus

In quo ordine sint Sancti.

Apoc. 7.

Quomodo venerandi sint Sancti.

hactenus fecit Ecclesia sancta, in templis, in altaribus, religioso quodam cultu sacrarum cæremoniarum, in sacris concionibus prædicando vitam eorum ad institutionem simplicium: vt ex vita Sanctorum intelligant vim & operationem gratiæ Euangelicæ: in orationibus insuper, & hymnis, & laudibus Ecclesiasticis tam nocturnis quàm diurnis. *D.* Nonne hæc omnia spectant ad cultum vnius Dei? *M.* Spectant vtique. Omnia tamen hæc Sanctis Dei facta sunt communia. Quia ipsemet Deus illos se dignos, & sui participes, sibique conformes effecit, tali insuper eos metamorpho sin se transformauit, vt vnum sint secum, intus & foris, & per omnia deiformes effecti. Itaque si maiestas Dei, si regnum Dei, si gloria Dei, si thronus Dei facta sunt sanctis communia: quare non etiam ritus colendi Deum, templa Dei, altaria Dei ipsis communia erunt? Dummodo excipias sacrificium, de quo inquit D. Augustinus dicens: Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum esse aut sciuit, aut putauit, aut finxit? De quo & Scriptura in Exodo, Qui immolat Diis occidetur præter quàm Domino soli. Nos autem de hoc plura dicemus libro 4. Dummodo etiam in forma colendi sit manéatque diuersitas, sicut magna in rebus est distantia: vti ex præmissis abundè satis constat: igitur vnus cultus cæremoniarum ac religionis commnis est Deo & Diuis, sub hoc tamen discrimine: quòd Deum colimus propter se: & super omnia tanquam primum omnium rerum principium, & obiectum beatificum, & vocatur λατρεία siue ὑπερδουλία. Sanctos autem veneramur super omnem corruptibilem aut mutabilem creaturam, tanquam electos Dei principes, consortes gloriæ & maiestatis eius, & vocatur συνδουλία. Hinc Concilium Gangrense cap. 20. suorum decretorum. Si quis, inquit, per superbiam, tanquam perfectum se existimans, conuentus, qui per loca & basilicas sanctorum Martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes quæ inibi celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas duxerit, anathema sit.

Ceremoniarum cultus quo Deũ colimus, Sanctis transformauit, vnum sunt cum Deo.

Augu. lib. 10. de ciuita te Dei, ca. 4.

Exod. 22.

Hactenus de sanctorum veneratione. Nunc autem dicamus modicum de intercessionibus, quibus illi de cælo opitulantur nobis in terra.

Inuocationem

Inuocationem Sanctorum vtilem esse ac salutarem.

CAP. XIII.

DISCI. DOMINE, multi inter abusus Ecclesiæ referunt quòd inuocamus sanctos vt intercedant aut opitulentur nobis. M. Multi hoc seculo errant turpiter. Tu autem suscipe doctrinam veritatis. Conforme est scripturis sacris, semperque creditum fuit in Ecclesia, quòd sancti apud Deum nostri sunt memores, & solicita Deóque grata opitulatione pro nobis intercedunt: ita vt Deus patiatur se misericorditer exorari propter intercessiones eorum, suáque nobis dona propter illos impartiatur: semper tamen per Christum dominum & saluatorem nostrum. Nam omnia illa, per quæ Deo placent Sancti, Christus ipsis promeruit, impetrauit, obtinuit. D. Credo ego sic esse. Sed obsecro ostende ista ex Scripturis, vt possim rationem reddere iis qui contradicunt. M. Ostendam, primò ex Scripturis, deinde ex vetustissimis patribus tam Orientalis quàm Occidentalis Ecclesiæ, hinc exordio sumpto. Euidens est Angelos bonos esse de numero Sanctorum, nec vlla vnquam super eo fuit controuersia. At patet ex Scripturis: primò, Quòd sancti Angeli fructuose orant pro nobis, Zach. 1. Domine exercituum vsquequo tu non misereberis Ierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur, verba bona & consolatoria. Itaque intercessio Angeli, aliquid effecit apud Deum pro Iudaico populo. Secundò, Sancti Angeli nostras orationes studiosè offerunt Deo. Tob. 12. Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domò tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Sequitur, Et nunc misit me Dominus vt curarem te, &c. Tertiò, Soliciti sunt de nobis, curam nostri gerentes. Patet Matth 18. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. Contrà, si contemnatis vnum ex his pusillis, indubiè Angeli eorum curam habentes accusabunt vos coram Patre meo. Quartò, Gaudium est Angelis in cælis super peccatore pœnitentiam agente, Luc. 15. Ita

Quòd semper creditū fuit in Ecclesia de inuocatiõe sanctorum.

Fides Ecclesiæ de inuocatione Sanctorum ostẽditur ex Scripturis.

Angeli sancti orãt pro nobis, & curam nostri gerunt.

Sancti Angeli Dei nostras orationes offerunt Deo.

Sancti Angeli soliciti sunt pro nobis.

Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Quinto. Dicit Psalmista de Christo, Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. Et similiter Paulus, Omnes scilicet Angelis, inquit, sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos, qui hæreditatem capient salutis. Itaque si orant pro nobis, si bonorum pias preces offerunt in conspectu Altissimi, si exultant super pœnitẽtia peccatorum, & conquiescunt in ruina iustorum, si omnes sunt administratorij spiritus mandatũ habentes custodiendi nos in omnibus viis nostris, qua, precor, fronte, dici posset, Angelos Dei non tangi cura rerum nostrarum? Qua tandem ratione, aut qua posset sustineri temeritate, Angelos non esse studiosissime inuocandos, qui tam solicitè, tantáque instantia ministerium subeũt salutis nostræ, quibus statim ad vnam intercessionem respõdet Dominus bona cõsolatoriáque verba? Rumpatur folium sanctis scripturis eorum, decidant, intereant, pars illorum sit, ignis, aut lapideus, qui tam manifestæ repugnant veritati. Insuper euidenter constat partim ex Scripturis Bibliorum, partim ex vetustissima traditione Sanctorum Patrũ quòd Sancti Dei homines, etiam post carnis suæ depositionem orant pro nobis, & curà tanguntur rerum nostrarum. Item quòd Sanctorum in cælis orationes beneplacent Deo in odorem suauitatis. Habes 2. Macha. 15. quod Iudas Machabæus vidit Oniam, qui fuerat sacerdos iampridem vita defunctus, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorum. Post hoc vidit alium virũ ætate & gloria mirabilẽ, de quo dixit Onias, Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias Propheta Dei. An quid dici posset manifestiùs? Et Baruch 3. dicitur: Domine omnipotens Deus Israel, audi nunc orationes mortuorum Israël, Patriarcharum scilicet & Prophetarum qui mortui sunt, & filiorum ipsorum qui peccauerunt ante te, &c. Adhæc Hieremiæ 15. ipsemet Dominus dicit ad Hieremiam: Si steterint Moyses & Samuel, qui multò anteà mortui erant, coram me, non est anima mea ad populum istum. Quod exponens B. Gregorius. Quasi diceret, inquit, nec illos modò pro amicis audio, quos magnæ virtutis meritò orare pro inimicis scio. His adiunge ex Apocal. Ioannis conscribentis reuelationes cælestis Ierusalem, sic enim ha-

Hebr. 1.

Angeli mittuntur in ministerium eo rum qui salutis sunt.

Zach. 1.

Ostenditur sanctis scripturis quòd Sancti orãt pro nobis.

Apoca. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet? Quatuor animalia & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas & phiales aureas plenas adoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. cap. 8. eiusdem Apocal. Stetit Angelus ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo. Ecce quàm talis conspiratio Scripturarum vtriusque testamenti, vt sit vniuersaliter verum, quòd Psalmista dicit, Pro eo, scilicet remissione peccatorum, orabit omnis Sanctus in tempore opportuno. Tempus autem quàm maximè opportunum est dies glorificationis. De quo secundum Bedam doctorem venerabilem loquitur Saluator Ioan. 16. Venit hora cùm iam non in prouerbiis loquar vobis: sed palàm de Patre meo annunciabo vobis. In illa die in nomine meo petetis. Hic
1. Cor. 13. loquitur in Prouerbiis: quia videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem palàm videbimus sicuti est facie ad faciem. In illa die in nomine meo petetis, clare contemplantes nihil gratiarum, nihil virtutum, nihil posse deesse felicitatis ad quenquam, nisi per me. Ergo tempore claritatis illius diei non in alio nomine quàm in nomine meo petetis. Igitur iuxta promissionem Christi, etiam Sancti in cælis intercedunt pro suis in nomine Christi. Vis addam ratiam? D. Meritò quidem hæc sufficerent: verùm propter imtam multorum huius temporis temeritatem, non foret inexpediens addere, quid ex his ac aliis Scripturis senserit & docuerit veneranda Patrum antiquitas de inuocatione Sanctorum, & de opitulatione qua existentes in cælo nos hic in terris adiuuant. M. Audi igitur D. Hieronymum qui Sanctes in tercedere pro nobis o stenditur ex ordine caritatis. colligit in tractatu suo aduersus Vigilantium huius erroris hæresiarcham. Vnus homo Moyses sexcentis millibus peccatorum impetrat à deo veniam. Et Stephanus imitator domini, & primus Martyr in Christo pro suis persecutoribus veniam deprecatur. Et postquàm cum Christo esse cœperint minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas, & postquàm resolutus esse cœperit, tunc ora clausurus est, & pro his qui in toto orbe in suum Euangelium crediderunt mutire non potuerit? Simili vtitur argumento B. Ambrosius libro suo de

viduis, tractans illud Lucæ 4. Cùm socrus Petri magnis febribus cruciaretur. Petrus & Andræas rogauerunt pro illa: Et tu, inquit, habes proximos qui Deo pro te supplicent. Habes Apostolos proximos, habes Martyres proximos, si ipse Martyribus deuotionis socierare, muneribus quoque misericordiæ appropinques. Petrus & Andræas tunc cùm venerant, potuerunt rogare pro viduis, nunc omnia possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Simili quoque argumento vtitur & D. Augustinus, depingens vitam sancti Stephani sermone primo de Sanctis, dicens: Exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergo nos orationibus eius. Multò enim magis nunc exauditur pro bene oratoribus suis à rogante domino nostro Iesu Christo. Hæc Augustinus. Martyres Dei inclyti, omnésque Sancti adhuc mortales, ipsi quoque in agone positi, & pro se adhuc debitores tam viscerose, támque efficaciter subuenerunt per orationes suas constitutis in necessitate, impendentes se suáque omnia, vt multum Christo lucrifacerent, & nunc in caritate radicati, ac sine mensura amantes, an viscera perdiderunt & affectionem? An in sinu misericordiarum Dei misereri dedidicerunt? An assistentes cum Christo, qui semper viuit ad interpellandum *Hebr. 7.* pro nobis, se exhibens aduocatum & propitiatorem pro pec- *1. Ioan. 2.* catis totius mundi, vt Scriptura dicit, ipsi eius membra viua potuerunt non facere, quod caput facere vident sine intermissione? Vbi igitur illud, Caritas congaudet veritati, ca- *1. Corint. 15.* ritas benigna est, caritas nunquam excidit? Si amant Sancti, indubiè secundum legem amant, & ordinem caritatis. Lex verò caritatis est, teipsum quantum potes superimpendere necessitatem patienti. Possunt autem Sancti nunc magis, veriúsque quàm vnquam priùs: quia nunc donatori omnium & coniunctiores sunt, & cariores, magisque voluntates. Igitur & potentiores magisque spontanei nunc, quàm vnquam priùs ad subueniendum, iuxta incrementa, *Vis caritatis quid demonstret.* amplò plenitudinem suæ caritatis in Christo Iesu. Satis. Vis ipsa in rebus, & pondus dilectionis bene dispositæ per se demonstrant, constare non posse, vt quis adhuc longè positus à Deo, & propter deum amet proximos, curámque gerat fratrum? & tam intus in throno, ante deum, inter thesauros diuitiarum bonitatis, & misericordiarũ eius, sileat, & viscera cõtra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

har,negligens,quòd semper coluit caritatis officium.Fugnat istud contra ordinem caritatis,mente concipi non potest.Sic igitur certum in corde tuo,Sanctus cum Christo domino curam habere gregis dominici,& fratrum suorũ.Sanctos cum Christo interpellare apud patrẽ, Sanctos cum Christo velut membra cum capite,agones suos & mortes, martyria & stigmata proponere in conspectu Dei, ad inueniendam reconciliationem suorum:quia corpus sunt vnum,nec possunt membra discordare à capite Christo,qui semper interpellat pro nobis,&c. Nonne velut articulum fidei credimus Sanctorum communionem? *D.* Sic docet Symbolum Apostolorum.

Ex articulo fidei ostenditur inuocationẽ Sãctorum esse vtilem.

M. Et hoc ideo,quòd omnes tam Sancti in cælis, quam nos peregrinantes in terra, membra sumus eiusdem corporis,Christus caput est, Christiani membra de carne illius & ossibus eius.Membra autem eiusdem corporis,non possunt non esse solicita in inuicem,aut non cõmunicare inter se mutuum officium, mutuúmque beneficium. *D.* Hoc satis testantur membra corporum nostrorũ. *M.* Quod plus est, expressè hoc docet Apostolus ad Rom.12. & 1. Corinth. 12. Ephes.5.

Quare inter articulos Symboli positũ sit, Sanctorum communionem,

Atque hinc est, quòd Spiritus sanctus docuerit ab initio credendum esse hunc articulum, Sanctorum communionem. Primò, vt discamus nos in Ecclesia habere participationem, non solùm eorum quæ Deus per Christi personam donauit, verùm etiam omnium bonorum quæ Sancti Dei, quotquot fuerunt ab initio ad nos vsque,vnquam habuerunt.Secundò, vt discamus quòd non solùm persona Christi agit aduocatũ pro nobis apud Deum patrem interpellando pro solute nostra:verùm etiam vniuersa membra, quorum ille caput est, hoc faciunt:maximè viua illa ac ardentia in caritate, hoc est, omnes sancti Dei homines,siue hic militent sub Christo,siue ibi requent cum eodem:magis tamen isti, quàm illi; quia intimiùs, viuaciùs, securiúsque Christo cohærent isti, quàm illi,sequentes agnum quocunque ierit. Adhæc cùm sit Sanctorum omnium communio,vt Articulus fidei docet,Sancti autem cælos incolentes nobiscum non communicent in fide quando quidem Cælicolæ fidem non habent, sed pro fide clara visionem,qua nos caremus:Neque in spe,nam ipsi spem non habent, sed pro spe beatificam fruitionem qua hic caremus:relinquitur quod communicant nobiscum in caritate, nam caritas nunquam excidit, prout demonstratum inuenitur ad Corint.13. Caritas autẽ vbicunque est,non potest non impendere se fratrum indigentiæ, sicuti aperte cõstat ex illo Ioannis, Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo,quomodo caritas Dei manet in illo?

Quomodo à Patribus secundum seriem temporum semper obseruata & docta fuerit Inuocatio Sanctorum.

CAPVT XIIII.

M. AGI. Is superaddam setiem traditionis antiquæ, vt plenis viribus constiterat demonstratio nostra.

Origenes homil.3. in Cãtic. Salomonis.

Origenes docuit suo tempore inuocãdos esse diuos in hunc modum: Omnes Sancti qui de hac vita decesserũt, habentes adhuc caritatem erga eos qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum,& iuuare eos precibus suis, atque interuẽtu suo apud Deum,non erit inconueniens. Scriptum namque est in Machabæorum libris ita, Hic est Hieremias Propheta dei, qui semper orat pro populo.Hæc ille.Nec id tantùm docuit, verùm etiam ipsemet admodũ deuotè precatus est Sanctos dicens: O beate Iob viuens in perpetuum apud deum, & victor permanens in cõspectu regis domini,ora pro nobis miseris,libro 2.in Iob sub finem.Idem, Heu mihi,inquit, pater Abraham deprecare pro me,ne de finibus tuis aliener, quos valde concupiui,nec condignè quidem,propter ingens peccatum meum.Sub Lamenti sui finem.Idem,Incipiam,inquit, me genibus prosternere, & deprecari vniuersos Sanctos, vt mihi non audenti petere Deum propter nimietatem peccati,succurrant.O Sancti Dei vos lachrymis, & fletu,pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordiis eius pro me misero,in eodem Lamento circa initium. Vides quàm vir ille in Scripturis illustris deuotè inuocauerit Sanctos,probans Scripturis id ita conuenire.Addit quoque rationem cur ad diuos prius quàm ad ipsum Deum recurrat. Non audenti, inquit, mihi petere Deum,propter nimietatem peccati.An nõ idem nunc ex eadem Scriptura, & eandem ob caussam sic faciendum docemus? Vixit autem Origenes anno post Christum passum plus minus 233. Post Origenem docet Cyprianus in hunc modum,Innocentes pueri ab Herode occisi, in ordine Sanctorum primum habent locum,& secretorum conscij di-

Cyprianus lib.1.

minorum propinquitate familiarissima clemẽtiam Dei pro nostris exorant laboribus, Sermo. de stella & Magis. Scribens insuper ad Cornelium Papam, quem fratrem appellat, sic ait, Ut si quis hinc nostrûm prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam Patris non ceilet oratio. Vixit autem Cyprianus anno post Christum 260. Post Cyprianum claruit in Italia anno à Christo 380. D. Ambrosius, qui libro suo de viduis, pulcherrime demonstrat ipsis viduis, nobis apud Deum implorandas esse intercessiones Apostolorum, Martyrum, Sanctorúmque Angelorum, vtens triplici genere argumenti, Quoniam inquit, si potuerunt aliquid efficere dum viuerent nobiscum ipsi mortales, magis ergo nunc. Si insuper ad ægrotos non ipsorum, sed aliorum precibus inuitetur medicus: certè nos quibus meus ægra est, & peccatorum vinculis impediti, debemus ad nos non nostris, sed Sanctorum intercessionibus Deum medicum animæ inuitare. Tertiò, inquit, Non erubescamus sanctos Martyres adhibere intercessores infirmitatis nostræ. Quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm viuerent, cognouerunt. Hæc summatim ex eodem D. Ambrosij libro. Eodem pene tempore aut paulò antè floruit in Græcia Basilius Magnus, qui describens vitam & agones quadraginta Martyrum, dicit: Beneficium hoc, fratres dilectissimi, gratiam hanc minimè deficientem, ac sine inuidia ex Deo obtinemus: vt paratum sit nobis & Ecclesiæ per hos auxilium, &cæt. Subdit, Sæpè laboraſtis, sæpe operam dedistis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis, quadraginta sunt hi, vnam orationis vocem emittentes. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est. Vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat. Qui rursus lætatur, hos oret ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis. Item in summis suis moralibus cap. 2. sum. 26. sic dicit, At iam potest re ipsa & opere sæpissimè compertum nobis esse, inuocationem Sanctorum ad intercedendum pro nobis non solùm placuisse, verùm etiã eis qui Sanctos, modo tamen pio, & absque superstitione, inuocassent, magno & admirando solatio, auxilio, & bono effisse. Hæc Basilius qui vixit ante annos 1160. Quo fere eodem

Epist. 1.

Cyprianus.

D. Ambrosius.

D. Basilius.

dem tempore S. Gregorius Nazianzenus vt docuit Sanctos inuocandos: ita & ipsemet studiosè inuocauit primùm D. Basilium, deinde D. Cyprianum, tertiò S. Athanasium iam vita defunctos: vt est videre in orationibus eius. Nam oratione sua 18. in Athanasium sic orat, Tu autem Athanasi, è supernis proprius nos respice, & populum hunc sanctum dirige. Post Basilium & Nazianzenum cœpit clarere B. Chrysostomus, qui præter ea quæ suprà allegauimus dicit hoc modo, Iccirco leges eos, Iuuentinum scilicet & Maximum martyres, de illis enim loquitur, inuisamus, tumulos adoremus, magnâque fide tumulos eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam consequamur. Etenim sicut milites vulnera quæ in præliis sibi inflicta, regi monstrantes, fidenter loquuntur: ita & illi abscisa capita gestantes & in medium afferentes, quæque voluerint apud regem cælorum, impetrare possunt. Proinde magna fide promptitudinéq; huc veniamus ad memorias scilicet dictorum Sanctorum, quò & visis Sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmiis, inde varios thesauros vndequaque colligamus. Sermo. in Iuuentinum & Maximum martyres. Vixit autem Chrisostomus ante annos 1150. Post Chrysostomum annis 30. aut circiter claruit in Africa D. Augustinus testis in doctrina fidei irrefragabilis, qui non docuit solùm orationes nostras dirigendas ad Diuos: sed & ipse eosdem instantissimè precatus est, vti constat ex pluribus locis scriptorum eius. Pro Martyribus, inquit, non oramus: sed ipsi orant pro nobis. In Euange. Ioann. Tract. 84. Rursum, Orationibus sanctorum Martyrum propitiatur Deus peccatis populi sui. Quæst. super Exod. cap. 108. Addit. Tunc pro nobis absque vlla dubitatione sancti Martyres intercedunt, quando in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscunt. Sermon. 244. de tempore. Idem August. precatur hoc pacto, Vos igitur qui meruistis consortes fieri supernorum ciuium, & perfrui æternæ claritatis gloria, orate pro me ad Dominum, vt educat me de carcere isto in quo teneor captiuus & ligatus. De spiritu & anima cap. 59. Rursum, Orate, inquit, Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina Sanctorum, & vniuersi cœtus beatorum, vt vestris precibus meritisque adiuti, salua naue, & integris mercibus peruenire mereamur ad portum perpetuæ salutis, &c. Lib. Meditat. cap. 24. Augustino cõtemporaneus fuit Diuus Hieronymus

D. Greg. Nazian.

B. Chrisost.

D. Augu.

D. Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus, sed ætate maior illo, qui in epitaphio Paulæ sic scribit: Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuuatisides & opera tua Christo te foueant: precans facilius quod postulas impetrabis. Adhæc legitur lib. 11. Histo. Eccles. hist. cap. 33. quod Theodosius Imperator ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat. Refertur insuper lib.

Hist. Eccles. 6. eiusdem Histor. Ecclesiasti. cap. 5. de S. Potamiena Martyre, quod cum duceretur ad locum supplicij, & Basilides vnus ex ministris iustitiæ, studio pietatis abigeret, quantùm poterat, populum insultantem Potamienæ eunti ad martyrium, dixit tandem Potamiena: Basilides, certus esto, quod cum abiero ad Dominum meum, sine dubio boni huius remunerationem tibi parabo. Quemadmodum intra triduum eadem Basilidi parauit, imponens capiti ipsius quam impetrarat ei coronam martyrij. Qua visione ille commotus, & con-

Ioannes Damascenus. uersus ad martyrium peruenit. Præterea Ioannes Damascenus non ignotæ sanctimoniæ & eruditionis, sic, dum viueret, orauit e profundissimo pectore, lacrymis & gemitibus misericordissimâ Deiparâ inuocando diceus: Domina & sanctissima mater, quæ Deum meum peperisti amputata est dextera mea ob sanctas ac diuinas imagines, tu qua de caussa ico sæuiat non ignoras, proinde quantò citiùs succurre. Dextera enim altissimi, quæ de te incarnata est, per tuas intercessiones multas facit virtutes. Saner oro hanc meam dexteram tuis precibus, &c. Vixit autem circa annum Domini 390. & inuocauit D. Virginem modo iam dicto, manúmque suam integrè restitutam virginis Mariæ intercessione accepit. Vt in historia vitæ ipsius de eo scribit Ioãnes Hierosolymitanus Patriarcha, ipsemet in fine eiusdem historiæ studiosissimè inuocans eundem defunctum Ioannem Damascenum in hunc modum: Et ô beatissime, ignosce mihi, próque me apud Deum feruens & irrepudiabilis intercessor esto, &c. Facobsecro & me, tametsi adhuc peregrinum, Trinitatis adoratorem, &c. Nec id præterire possum, quod habet eximius ille

Theophylactus. Theophylactus in expositione 11. cap. ad Hebræos dicens: Proinde tum perfecti videbuntur, Sancti scilicet cùm per resurrectionem consummati fuerint, qui iam nunc arrhabonem & pignus honoris habent. Vnde aliàs eis potestas esset, vt succurrere queant inuocãtibus se? Vnde ipsis quòd fiduciam habeant

intercedenti! Hæc ille de inuocatione Sanctorũ circa annum Domini 750. quo claruit. Neque minùs expresse docet hoc ipsum Theodoretus vetustus ille ac celeberrimus scriptor li- *Theodoretus.*
bro suo 8. de Græcarum affectionum curatione, pagin. 107. Martyrum templa, inquiẽs, conspicua cernuntur, magnitudi nẽque præstãtia, omni præterea ornatus genere variata, splendorémque quodammodo pulchritudinis suæ latè fundentia. Neque verò hæc per annum semel, aut bis, aut quinquies adeuntamus: sed in eis sæpenumerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorũ Martyrum Domino laudes hymnósque cantamus. Quique homines prospera sunt valetudine, conseruari eam sibi à Martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquã patiuntur, sanitatem exposcũt. Insuper & steriles viri, & mulieres, dari sibi filios petunt: qui verò parentes sunt, integra sibi, & propria custodiri quæ consecuti sunt, dona. Itẽ qui peregre aliquò proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, vel potiùs itineris duces: qui verò iam sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium cõfitentes. Non qui se ad Deos accedere arbitrentur: sed qui orent Dei Martyres, tanquam diuinos homines, intercessorésque sibi eos apud Deum aduocent, ac precentur. Piè verò, fidelitérque precatos ea maximè consequi, quæ desiderant, testantur illa, quæ votorum rei dono persoluunt, manifesta nimirum adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum simulacra suspendũt, ex argento auróve confecta. Gratissimè nanque accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona, nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea proferentis facultate metitur. Hæc ita omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consecutis allata, hæc inquam, sepultorum ibi Martyrum, quæ sit virtus ostendunt. Martyrum autem virtus quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat. Hæc Theodoretus de nostra ad Diuos inuocatione, & illorum ad nos opitulatione, de cultu insuper ac donariis quæ illis impendimus, penitùs nihil discrepans à doctrina, quæ nunc temporis retinetur de eisdem in Ecclesia. Et si quã debes diligentia, legeris sermonem D. Basilij, quem habuit de sancto Mamante Martyre, videbis Sanctos nonnunquam apparere in somnis, & illos qui ad eorũ sepulchra iacẽt deuoti, habere Sanctos adiutores ad precandum, item Sãctos

Universidad de Deusto
Biblioteca

inuocari à nobis,& inuocatos opem ferre, aberrãtes ad viam reducere, infirmis restituere sanitatem, pueros mortuos resuscitare, vitę terminos prorogare, spiritualiũ charismatum diuitiis plenos esse. Tu ipse lege verba Basilij, quæ inuenies Tom. 1. operum eius. Sed & ij qui claruerunt circiter annum 1000. à Christo, ac posteà, vt Hugo de sancto Victore, Petrus Lombardus, S. Bernardus, S. Bonauentura, S. Thomas Aquinas, & infiniti alij cum religione, tum sacra eruditione nobiles viri, & inuocarunt, & inuocandos docuerunt Sanctos, quique suo tempore, haud secus atque nos nunc facimus, ad quid opus est fusiùs idipsum citatis ex singulorum libris testimoniis probare? Cum in Canonibus sexti vniuersalis Concilij Constantinopolitani cap. 7. ita constitutum sit, vt vnusquisque Christianus solo Deo creatore suo adorato, nempe adoratione latriæ, quæ vna ipsi debetur, de quo mox dicemus, inuocet Sanctos, vt pro se intercedere apud Maiestatem diuinam dignentur. Quod ipsum crebriùs reperitur in Actis 7. Cõcilij vniuersalis in Nicæa Bithynię celebrati, circa annum Domini 781. non longe post illud Constantinopolitanum. Cumque ipsa Catholica Ecclesia publico Letaniarum officio Sanctos inuocet, hoc tamen ordine, vt primò supplicet Deo tanquam auctori vitæ & salutis, dicendo: Κύριε ἐλέησον, id est, Domine miserere, Χριστὲ ἐλέησον, id est Christe miserere. Pater de cælis Deus miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus miserere nobis. Spiritus sancte Deus miserere nobis. Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis. Quod reuerà est adorare latria, siue inuocare Deum vt Deum, ac tãquam proram & puppim salutis. Deinde transit ad diuos, quos hoc modo precatur, S. Maria ora pro nobis, S. Petre, ora pro nobis, S. Stephane, ora pro nobis, S. Martine, S. Catharina, omnes denique Sancti & Sanctæ Dei orate pro nobis, intercedite pro nobis, rogando ipsos, vt communem Dominum ac Deum simul nobiscum pro nobis exorent. Quod est inuocare Sanctos non vt Deos: sed vt amicos Dei, qui intercessionis suæ beneficio haud parum adiuuare possunt apud Deum, & Christum filium eius. Quo sanè peracto rursum recurrit supplicatio ad vnum Deum, per ea quibus Christus opus mediatoris ac redemptoris consummauit, vt ab omni malo nos liberare dignetur. Quis obsecro secum perpendens ista, diserie aut nuperum esse, aut confictum, aut mandato Dei contrarium,

Concil. Constantinopol.

Concil. Nicæn.

Communis totius Ecclesiæ catholicæ vsus.

rium, quod docemus nunc de inuocandis Sanctis, & illorum, quibus nos adiuuant, opitulationibus? An nouum, an vsu patrum, cuius demonstrauimus præscriptionem plusquàm millenariam? An non radicatum in verbo Dei, quod traditione catholica, acceptum à patribus fidei, deinde conciliis œcumenicis est comprobatum, quod frequentat, & ab initio frequentauit vniuersalis Ecclesia per omnem Christiani orbis regionem? Vbi ergo illud Apostoli. Columna est & firmamentum veritatis? An denique producta illa sanctissimorum Patrum series mandati Diuini vim potuit aut sensum ignorare? Cæterùm de opitulationibus Sanctorum, quibus opem nobis ferunt rogati, quomodo, & cuius præsentia fiant: audi precor quid dicat Augustinus. Nam quod succurrant nobis implorati, expressè testatur multis in locis, inquirens in hunc modum: Quanquam ista quæstio inquit, vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodum opitulentur Martyres iis quos per eos certum est adiuuari: vtrum ipsi per seipsos adsint vno tempore tam diuersis locis, & tanta inter se longinquitate discretis, siue vbi fiunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias vbicunque adesse sentiũtur: an ipsis in loco suis meritis congruo ab omni mortalium conuersatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentia supplicantium, sicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præsentamur, neque vbi sint vel quid agant, scimus? An Deus omnipotens qui est vbique præsens, nec concretus nobis, nec remotus à nobis, exaudiens Martyrum preces, per Angelica ministeria vsquequaque diffusa, præbeat hominibus ista solatia, quibus in huius vitæ miseria iudicat esse præbenda: & suorum merita Martyrum vbi vult, quando vult, quomodo vult, maximèque per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificãdam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet? Res hæc altior est quàm vt à me possit attingi, & abstrusior quàm vt à me valeat perscrutari? & ideo quid horum duorum sit, an verò fortassis vtrumque sit, vt aliquando ista fiant per ipsam præsentiam Martyrum, aliquando per Angelos suscipientes personam Martyrum, definire non audeo, mallem à scientibus ista perquirere, &c. Hucusque Augustinus.

De modo quo opitulãtur nobis Sãcti ex Diuo Augustin.

Quomo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quomodo soluendæ sint obiectiones, quæ obijci hoc loco solent.

CAP. XV.

DISC. DOMINE non possum hic non obiicere pauca, quæ cogitationem meam conturbant. *M.* Obiice audacter. *D.* Principio neque donare possunt Sancti quod quærimus, neque condonare quod commisimus, quorsum igitur imploramus auxilia eorum? *M.* Ex Scripturis quæ significant solius Dei esse, vel donare quæ saluti congruunt, vel condonare malefacta, quæ salutem impediunt, non aliud consequitur, quàm quòd eiusmodi nemo dat, aut condonat, nisi ipse sit Deus, aut alioqui dandi vel condonandi à Deo potestatem accepit. Vt mea bona in mea vtique potestate sunt ita & Dei bona in Dei sunt potestate: & quidem multò magis, multóque potentiùs quàm mea sunt in mea potestate. Quis obsecro potest de bonis meis facere eleemosynam, nisi ego? Verùm nunquid ideo non potero distribuere pauperibus stipem, panem, aut vestem per ministrum meum? Nonne domesticis possum committere, vt de meo dent, quoties opportunum fuerit? Si ego mea, vel per memetipsum, vel per alios, aut etiam ad intercessionem aliorum, alioqui non facturus, donare possim, an minùs poterit omnipotens Deus, quàm ego homo? Passim obuiũ est in Scripturis sacris, quòd Deus per Apostolos ac alios sanctos homines dederit cæcis visum, claudis gressum, leprosis mundiciem, paralyticis sanitatem, mortuis vitam, infidelibus gratiam fidei, peccatoribus reconciliationem. Siquidem per manus Apostolorum fiebant signa & prodigia magna in populo. Tanta donauit Deus per morituros homines, longè à se peregrinantes: & nunc per eosdẽ secum regnantes, aut ad intercessionem eorũ nihil donare poterit? Cur igitur testatur Scriptura, per ossa Elisei donatam à Deo vitam defuncto? Cur scripta D. Augustini testantur contulisse Deum innumera beneficia hominibus per Stephanum protomartyrem post mortem eius? Cur fidæ historiæ commemorant eximia munera non rarò collata à Deo ad memorias Sanctorũ, vt suprà recitauimus? Profectò adeò sunt blasphemia in Deum, vt magis esse nequeant, quæ finguntur hoc loco ab hæreticis. Dum enim opitulationes

Obiectio 1.

Solutio.

Deus & p. se, & per alios sua donа largitur.

Act. 5.

4. Reg. 13.

Augu. lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8.

tiones Sanctorum sublatas volunt, directè, etiamsi nesciant, contendunt Deũ minùs posse quàm hominem, minùs quàm principem terreuæ ditiunculæ, quàm patremfamilias, quàm inopem possessorem sterilis agelli. Quia illi possunt & de suis donare, & in se commissa condonare, non minùs per alios, quàm per semetipsos. Imò contendunt minùs posse Deum cœli, quàm mendicum ad ostium diuitis. Nam ille potest stipem quam accepit, donare per alium cuicunque voluerit. Illorum itaque insipientia manifesta est. Etenim plurima donata condonatáque à Deo hominibus, tam per Sanctos regnantes in cælis, quàm hic nobiscum degentes, & eloquia Dei, & scripta Patrum, & tota denique Ecclesia luculenter comprobant: quæ vtique donata non fuissent hominibus, nisi Sanctorum intercessisset oratio. *D.* Nonne discimus ex verbo Dei, quòd vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: quódque Christus ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & non est in aliquo alio salus? *M.* Ide argumento, quòd solus Christus sempiternum habet sacerdotium, per semetipsum accedens ad Deum patrem, semper viuens ad interpellandum pro nobis. *D.* Certè & hoc facit ad rem. Verùm quomodo constabunt ista, Solus Christus est mediator, Solus ipse propitiator, & aduocatus, & tamen mediatores siue aduocati sunt Sancti? *M.* Dicam. Habet Scriptura quæ soluí non potest, vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Verùm in hac scriptura, vt ex aliis locis constat, propriè vocatur mediator, qui pacem facit redemptione interposita. Quod pulchrè explicat Paulus ad Hebræos inquiens: Quantò magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? Et ideo noui Testamenti mediator est morte intercedente. Lege exactè & diligenter perpende illationem Apostoli, quoniam vtilis est in hac materia, docens qua de caussà Christus est, dicitúrque mediator. Augustinus multis locis pulchrè declarat, mediatorem propriè dici, qui sic mediat, vt non sit in extremo, sicq; intercedit, vt pro se intercessione non egeat. Christus itaque vnus & solus est mediator, tam ratione redemptionis & reconciliationis totius generis humani, quàm solus interpo-

Obiectio 1. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2.

Exaggeratio argumenti.

Hebr. 7.

Quomodo constet quòd solus Christus sit mediator, et tamen Sancti sint intercessores.

Solutio. 1. Tim. 2. Hebr. 9.

Christus qua ratione dicatur vnicus mediator.

fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augu. lib. 10. *Confes.* cap. 42. & 43. *Itē lib.* 2. *de pecc. orig.* cont. *Pela.* cap. 28. &c.

fuit inter Deum offensum & hominem offendentem, quia ratione illius hypostaticæ vnionis naturæ humanæ cum diuinitate. Nō sanctus Petrus hoc modo mediator, non S. Paulus, non S. Ioannes Baptista, non ipsa denique virgo Maria. Habes 1. Cor. 1. Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quid Paulus? Quid Apollos? Ministri eius cui credidistis. Christus verò ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nō solùm autem nostris: sed & totius mundi. Christus pax nostra, Christus pretium redemptionis nostræ, Sicut Paulus scribit Corinthiis, Non vos ô Corinthij ex Paulo: non vos in Paulo: verùm ex ipso Deo vos estis in Christo Iesu, tanquam mediatore, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Sancti omnes & ipsi redempti sunt, factique vnum cum Deo in sanguine mediatoris Christi. Vnus est Deus, vnū est genus humanū, summè distās ab illo in omnibus suis membris. Vnus quoq; mediator inter genus humanum, & Deum vnum, homo Christus Iesus. Hinc tamen nequaquam consequitur, Igitur solus Christus orator, aut solus ipse intercessor, aut solus est mediator per viam supplicationis inter Deū & quotidie delinquētes. Alioqui manifestè sibi repugnaret Paulus, & veritas contradiceret veritati, quod nefas est, credere. In hoc enim eodémque capite, vnóque cōtextu dicit Apostolus: Obsecro igitur primùm omnū fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptū coram Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire. Sequitur. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Hac de eo ratione vnus mediator: non vtique vnus mediator ex eo, quòd intercedit pro nobis. Nam si Christus hoc pacto vnus est, siue solus mediator, adeò vt nemo aliorum posset se exhibere medium inter Deum & miserias atque peccata hominum per viā supplicationis, valde ergo impiè hortatur Paulus Timotheum Episcopum & illius compresbyteros, vt intercedant pro omnibus hominibus per obsecrationes, per orationes,

Non solus Christus est mediator, aut orator, aut intercessor per viam supplicationis.

Paulus præcipit inter cessiones fieri pro omnibus.

Christus nō vocatur mediator, quia intercedit.

orationes, per postulationes. Et falsissimè pronūciat bonum hoc esse, & acceptum coram Deo, &c. Rursum valde ergo falsa est ista assertio Apostoli: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Quādo Paulus petit orationes Romanorum pro se ad Deum, & ipse flexus genibus se exhibet intercessorē pro Corinthiis, pro Ephesiis, aliisque Ecclesiis, an sui obliuiscitur, & mediatoris Christo contumeliam facit? Et Moyses, & Aaron, quoties Dominum suis precibus placauerūt, & sese interposuerunt sepem pro populo contra furorem indignationis Domini? Adeo vt dicat Moyses de se, Ego sequester & medius fui inter Dominum, & vos in tempore illo. Si quis autem dicat mortales & peregrinantes hic à Deo posse intercedere, & mediare pro mortalibus: non autem immortales & Dei domesticos, somnium hoc est, & vapor deceptionis palpabilem habens ignorantiam. Abeat igitur ad suum genus vanitatis & erroris. Longè aliter docuit S. Hieronymus contra Vigilantium hæreticum, inquiens: Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti, quantò magis post coronas, victorias, & triumphos? Tu autem caue ne vnquam Scripturis impontas falsum: has enim propositiones Scriptura sancta non habet, Solus Deus adorandus, Solus Christus interpellat pro nobis, aut per solum Christum habemus accessum ad Patrem, &c. In his dico sententiis & similibus nusquam apponit Scriptura dictionem exclusiuam, Solus: vt mentiuntur qui amant hæresim. Etsi apponeret Scriptura eā particulam, aut similem, vt in istis, Vnus est bonus Deus, Vnus est pater vester, qui in cælis est. Magister vester vnus est Christus: non conturbaremur in eiusmodi magis quàm in istis, Solus color visibilis, Solus odor odorabilis, cùm interim & paries albus, & herbæ odoriferæ immutent sensum. Sed multùm & vehementer instrueremur, intelligentes aliquid vni, siue soli conuenire, quoties per se, & sic appropriatè convenit vni, vt nulli aliorum posset competere, nisi ratione illius, & per communicationem. Hinc enim dicitur vnus est bonus Deus, quia nemo aliorum bonus, nisi gratia & miseratione illius. Vnus Dominus Deus, quia Deus sic Dominus, quòd nec Imperator sit dominus alicuius ditionis, nisi gratia & donatione

Heb. 7.

Rom. 15.

Paulus intercedit pro aliis, & pro se aliorū intercessiones fieri cupit.

Moyses & Aaron interponūt se sepem inter Dominū indignationē & populū.

Deut. 5.

Particulam solus, nō apponit Scriptura ī multis, vbi apponunt hæretici.

Particula exclusiua apposita per Scripturam non turbat Catholicū.

Mat. 19.

Mat. 23.

nationē illius. Vnus & Pater vester, quia ab eo est omnis paternitas, vt Scripturæ verbo vtar, & quæ in cælis, & quæ in terra nominatur. Et solus Christus mediator: quia ipse per naturam est mediator, & omnis aliorū intercessio debet per Christum, & in Christo ascendere ad Patrem, alioqui quasi nulla. Nemo enim venit ad Patrem nisi per Filium. Ita quoque solus Deus adorādus, sic enim loquuntur sancti Scriptores, & tamen religiosè adorantur sanctificati homines, non quidem ratione sui, sed quia Deus in ipsis. Sicut spectantur homo & paries non ratione sui, sed quia color in ipsis. Numquid impiè quis ageret, si quenquam appellaret saluatorem Europæ? *D.* Haud dubiè ita. *M.* Tamen scriptura sancta vocat Othonielem saluatorem filiorum Israël, dicēs: Iratúsque contra Israël Dominus tradidit eos in manus Chusanrasathaim regis Mesopotamiæ, seruierúntque ei octo annis, & clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis saluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filiū Genez, fratrem Caleb minorem. Eodem quoque capite Ehud filius Cera dicitur saluator Israelitarum. Item Genes. 41. Ioseph vocatur saluator mundi: & nulla fit iniuria Deo, ac Christo eius: quia isti non intelliguntur saluatores per se: sed per gratiam & beneficium Dei. *D.* Mortui sunt sancti Dei homines, & sepulchra eorum monstrantur apud nos vsque in hodiernum diem, quomodo igitur constare possunt, quæ dicta sint: nata mediare inter Deum & hominem præsupponit viuere et *M.* Mortui? Nequaquam. Nam mors huius mundi quæ dirimit animā à corpore non aliud est viris Sanctis, quàm ostium vitæ, quàm mortis liberatio, quàm accessus ad Christum vitam nostram, quàm repositio ad quietem. Vnde dicitur de Stephano migrante sub manibus lapidantium, Obdormiuit. Et exclamat Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quia dissolutio corporis est migratio ad Dominum. Nec vsquam expressius istud habetur, quàm Sapient. 3. vbi sic dicitur: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanger illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Hinc ab initio doctum est in Ecclesia, quòd Sanctos, qui migrarunt de hoc seculo, non debeamus appellare mortuos aut defunctos. Siquidem D. Hieronymus improperat Vigilantio hæretico, quòd in sugillationem cultus Sanctorum dicebat: Melior est canis viuus, quàm homo mortuus. Eleganter commincens eum, sicuti & Christus conuincit Sadducæos, alleuerantes non esse Angelum, aut ipsum, aut resurrectionem, inquies: De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium? Hinc quoque factum est, quod dies illi, in quibus sancti Apostoli & Martyres transierunt de hoc seculo appellati sunt dies natales, tanquàm ab initio nascentis Ecclesiæ hucusque, festáque Sanctorum dicta sunt natalitia eorundem: quòd diebus illis in quibus migrarunt, veraciter nati sint in futurum seculum, secundum verbum Christi. Marc. 10. De quo vide August. de Doctrina Christiana cap. 2. cùm ergo dicimus sancte Petre ora pro nobis, non acclamamus mortuo, sed viuenti in secula. *D.* Quomodo in secula? Nam viuere in secula proprium est Deo, & Christo eius. *M.* Verùm quidem est: attamen quia Deus inuenit Sanctos dignos se: ideo etiam hanc suam proprietatem communicauit illis, sicuti & iosinitas alias. *D.* Vt autem demus Sanctos viuere in throno Dei cum Christo, quòd tamen non vident cultus nostri obsequia, neque audire possunt clamantem cordis nostri affectum: vana igitur & frustratoria est omnis inuocatio, omnisque veneratio Sanctorum. Quomodo enim exaudiet, qui ne audire quidem potest? *M.* Ex inscrutabili illa vnione Sanctorum cum Deo, & capitis Christi cum membris suis, crediderunt vniuersi Patres sanctos ipsos desideria nostra ex orationibus nostris percipere. Ita enim Magnus ille Basilius li. de Virginitate ait, Virgo seipsam primùm, conscientiámque suam reuerebitur, etiamsi valde sit sola, deinde astantem sibi custodem Angelū. Subdit, Quid per singula pergam? Ipsas Angelorum infinitas multitudines, & vnà patrum beatissimos spiritus reuerebitur. Nullus enim ex his est, qui non singula vbique considerat. Et si enim oculis carneis minimè cernant: incorporeis tamen obtentibus ad agnitionem complectuntur omnia, & comprehendunt. Et Gregorius presbyter in vita Gregorij Nazianzeni dictis istis astipulatur, aitque. Sanctos lætari, si quando pro donis Dei ab hominibus laudentur. B. verò Hieronymus auder aduersus Vigilantium ita argumentari. Semper agnus vbique est, & hi qui cū agno sunt, vbique esse creneur, scilicet Sancti in cælis. agnum quocunque vadit. Er-

Ephe. 3.

Ioan. 14.

Hominē dici saluatorē filiorū Israël aut mūdi nō est contra Scripturā. Iudi. 3.

Obiectio 3.

Solutio. Sanctorum mors corporalis est ostiū vitæ. Act. 7. Philip. 1.

Sanctis nunquā nominā di sunt inter mortuos.

Matth. 22. Act. 23.

Exod. 15.

Dies mortis Sanctorū vocatur natalis.

Obiectio 4.

Solutio.

Apoca. 14.

dendi sunt. Vtiq; non præsentia corporali, sed celeritate percipiendi ea, quæ eos vult scire Deus. Errant toto, quod aiunt, *Cœlestia non sunt metienda ex humanis.* cælo, qui ex se suisq; viribus metiũtur cælestia. Alia enim ratio, & alia vis est eorũ, quæ diuina sunt, alia hominũ mortalium. Nam quid Deo inuium? Quid Deo non præsens? Animæ igitur deificatæ quid erit difficile, aut inuium? aut earum præsens ad cognitionem? Inquit B. Gregorius, Quid non videant, qui videntem omnia vident? Hoc autem vt parum esset, addo, Quid non vident qui coram, & ante oculos suos lumine diuinissimum intuentur speculum, in quo & sunt eminentiùs, & relucent omnia, multòque eminẽtiùs quàm possint, aut esse in seipsis, aut apparere. Sancti autem vident Deum sicuti est, facie ad faciem. Porrò diuinitas forma est, & exemplar, siue idealis ratio omnium rerum, omnium qualitatum, omnium operationum, omnium affectuum, omniũ generum, omniũ indiuiduorum. Sancti igitur contemplantes diuinitatem, vident omnia & particulatim, & generatim, & distincte, & citra confusionem, quantùm & quousque vult omnipotens Deus. Vt autem velit postulat vnio, de qua diximus, postulat perfectionis status, quem adepti sunt, postulat caritatis consummatio. Et ne hoc taceamus, anima sancta à qualitate spiritus Angelici nihil fere differt. De Angelis autem pronunciat Christus: Dico enim vobis, quoniam Angeli eorum, in cælis est. Patet igitur ex illo, quòd Angeli deputati ad custodiam pusillorum, licet semper habeant notitiam, imò & curam eorundem pusillorum, nihilominus tamen semper vident in cælis faciem Dei patris. Ergo & Sancti semper videntes faciem Dei, possunt nihilominus notitiam habere rerum nostrarum, nostræque salutis curam gerere. Sunt enim sicut Angeli Dei in cælis. Sed & hoc aduerte, quod in Actis dicitur de beato Stephano, Et cùm esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei, & ait: Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei. Homo mortalis in corpore mortali, quando & quàm diu placuit Altissimo, videt clarè abscondita cæli: nimirum gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei, idque hinc per aërem, per nubes, ac fortè etiã per tectum, quia stans coram tribunali iudicatur. Quare igitur animæ, quæ sunt in altissimis, simul cum Deo, & plenæ

Sancti intuentur speculũ in quo relucent omnia. 1. Cor. 13.

Matth. 18.

Matth. 22. Act. 7.

& plenæ Deo ac virtutibus eius, non viderent illinc hæc inferiora mundi, quantũ & quãdiu vult Deus, & quousq; cõuenit gloriæ Sanctorũ? Addã, si placet, sententias Patrũ, quæ in hac parte sine numero sunt. *D.* Meo quidẽ iudicio hæc satis cõcinunt. Verum quid dicemus ad illud quòd multis est in ore videlicet, Nesciunt animæ Sanctorũ quid agant in terris, aliã eorum cõsanguinei. *M.* In Esaia Propheta sic legimus, Et Abrahã nescivit nos, & Israël ignorauit nos. Itẽ in lib. Reg. habes, quod Dominus per prophetã dixit ad Iosiam Regem sanctum: Colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum super locum istum. Ex quibus Scripturis velut certum apparet, quòd Sancti post mortem ignorant, quid hic agatur inter viuos. *D.* Sic apparet vtique. Si enim tanti Patriarchæ ignorauerunt quid ageretur in populo ãse procreato: si tam sanctus Rex non vidit calamitates, quæ superuenerunt populo regni sui, quomodo vlli Sancti post mortem viuorum rebus aut actibus cognoscendis admiscentur? *M.* Scire debes hoc loco, quòd Abraham, Israel, Iosias tum temporis cùm hæc de ipsis dicebantur Scriptura, erant in limbo longè à Deo semoti, necdum diuinæ deificati, nedum cõtemplantes facie ad faciem Deum, aut ideales illas omnium rerum rationes quæ in ipso sunt. Nihil ergo tum temporis cognouerunt de rebus viuentium super terram, nisi per reuelationem Dei, aut relationem eorum, qui eodem ex hinc viuentibus venirent. Vt factum creditur ex dictis Lucæ 16. *D.* Cæterùm ad illud, Nesciũt spiritus defunctorum, quid agant in terris etiam eorum cõsanguinei: quod generaliter dictum putatur à D. Augustino de omnibus defunctis. *M.* D. Augustinus lib. suo de Spiritu & anima. cap. 29. sic habet: Vbi siquidem sunt spiritus defunctorum, ibi non vident, neque audiunt quæ aguntur aut eueniunt in ista vita hominibus. Ita tamen est eis cura de viuis, quamquam quid agant omnino nesciant, quemadmodum cura est nobis de mortuis, quãuis quid agãt vtique nesciamus. Nesciunt quidem mortui quid hic agatur, sed dum hic agitur, postea audire possunt ab iis qui hinc moriẽdo ad eos pergunt. Non quidem omnino, sed quãtùm sinitur eis indicare, & eos oportet audire. Scire etiam possunt ab Angelis, qui hãc nobis præsto sunt, & animas nostras ad illos deferunt. Spi-

Obiectio ex verbis Augustini.

Obiectio ad-lata ex scriptura. Esa. 63. 4. Reg. 21.

Solutio posite obiect.

Resumptio 1. obiect.

Solutio.

ritu etiam Dei reuelante cognoscere possunt, quæ hic aguntur, quæque necessarium est eos cognoscere. Hæc ibi Augustin similia habens libro de cura pro mortuis agenda. In quibus loquitur generaliter de spiritibus defunctorum, docens quid cuique rerum per se conueniat, quódque spiritibus humanis post mortem non competit, ex suis naturæ viribus videre vel audire, quæ hic aguntur: sed si quæ cognoscant, illa cognoscunt vel Dei reuelatione, vel eorum qui hinc ad eos migrant, narratione, vel Angelorum relatione. Cæterùm quando speciatim sermo est de glorificatis Sanctorum spiritibus an videant, an audiant, aut intelligant quæ hic gerimus in terris, iam respondendum est, quod vtique cognoscunt quæ hic agimus, non solùm Dei reuelatione & Angelorum annũciatione, & eorum qui hinc migrauerunt ad eos relatione, quanquam illa meritò sufficere possunt, sed & vitibus propriis, non quidem puris, sed iam deificatis diuinisque proprietatibus ineffabili modo supra se eleuatis cognoscũt inquam, partim in seipsis, partim in limpidissimo diuinitatis speculo, quantum & quousque perfectæ caritatis ordo requirit, & illorum gloriæ conuenit, atque nostræ hic viuentium saluti expedit, meritáque nostra bonæ vitæ exposcunt. Quapropter etiam non ad singulas actiones nostras hic viuentium intendunt: sed ad eas duntaxat, quæ pondus habent & momentum, vt sunt illa ex quibus motio pendet, & promotio salutis. Nam in functiones domesticas, forenses, ciuiles, aut similes, quas habemus in hoc mundo, citra notabile commodum vel incommodum salutis aut damnationis, ad has dico non intendunt Sancti, aut si vident eas, tanquam non videntes sunt. Ipsi enim cùm adhuc in carne constituti essent, eiusmodi habebant vt stercora, dicente Apostolo: Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora. Quánto magis nunc speculatores facti diuinæ gloriæ? Præmissis addere lubet & illud, Is qui est multoties expertus barbariem maris, non potest non compati suis amicis, qui adhuc fluctibus pelagi iactantur & vndis. Et bellum vtut dulce videtur inexpertis: tamen experti innumera eius discrimina compatiuntur vniuersis inuolutis belli malis. Itaque Sancti in cælis scientes per experientiam quæ sunt pericula miseriæ hominis in terris, & quam dubius hic iactamur fluctibus, veluti in concitatissimo quodam pelago, quomodo si vicissim habent, vt habent, nunc ardentiora quàm vnquàm prius, possunt non meminisse suorum, & opitulatione iuuare ipsi adstantes iam throno eius, qui dominatur mortis nedum potestatis maris, & motibus fluctuum eius? Et ne istud leue argumentum existimes, vtitur plane simili Apostolus ad solidandam spei nostræ, concludens ad Hebræos 4. hoc modo: Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gloriæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Hæc Apostolus. Quasi diceret: Christus caro nostra, vti penetrauit nunc ad thronum gloriæ Dei: ita prius tentatus est per omnia in hoc mundo sicut nos, vnde non poterit non compati nobis. Adeamus ergo cum fiducia, &c. Sic & Sancti cognati nostri & fratres penetrarunt nunc cælos ad thronum vsque misericordiæ Dei, veniẽtes de magna tribulatione, tentati hic per omnia sicut nos: adeamus ergo cum fiducia ad illos. Non enim poterunt nõ compati: Si verò compatiantur, non poterunt non intercedere, ibi præsentes, ad thronum gratiæ & gloriæ maximè videntes Christum caput nostrum ex simili compassione interpellantem pro nobis. Et hinc est quod pietas Christi fidelium cœpit tribuere quibusdam Sanctis speciale patrocinium in certis infirmitatibus. Velut S. Agathæ patrocinium in dolore mamillarum, S. Apoloniæ in cruciatu dentium, Sancti Rocho in morbo pestifero, aliis item aliud patrocinium: quod ipsi in his specialiter tentati fuissent in hoc mundo, & ideo proniores ad opitulandum illis, qui iisdem malis affliguntur. D. Sed dixit Apostolos, Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, scilicet Christi, non autem Sanctorum, excludens, vt apparet, inuocationem Sanctorum. M. Qui officium petit à manum, vel pede, is non recedit à capite: imo in hoc ipso capite inuocat, quod dirigit manum ac pedem, vt officium præstare possent. Item qui hortatur adeundam esse Cæs. Maiest. non dehortatur, necubicularios, aut domesticos eius

Philip. 3.

Similia apta ad confirmationẽ dictorum.

Hebr. 4.

Replica.

Solutio.

Quis petit officium à manu, caput nõ excludit.

exoremus: quatenus præparent nobis viam ad eandē Maiest. causſām que noſtram reddant ſua interceſsione commendatiorem. Ita Apoſtolus adhortādo, vt Chriſtum adeamus, non prohibet ne Sanctorum petamus interceſsionem. Quo pacto in multis locis ipſemet Apoſtolus inuocat auxilium & interceſsionem Sanctorum hominum, qui in hoc mundo ſunt, dicēs: Obſecro ergo vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per caritatem Spiritus ſancti, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum. Quaſi diceret. Ego quidem oro ad Deum: nihilominus tamē vos obſecro, vt me orantem adiuuetis orationibus veſtris ad Deum, vt etiam veſtris interceſsionibus fiat apud Deum commendatior cauſſa pro qua poſtulo, videlicet vt liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa. Impoſsibile eſt, inquit Hieronymus, multorum preces non exaudiri. Inſuper & hoc plenum eſt iudicio, ac ſecundum communi, cùm per te ſis parum gratus, quia in multis offendimus omnes, iungere tibi illos, quorum non poteſt nos eſſe beneplacens ſupplicatio. Denique valde eſt alienum duabus viis patentibus ad thronum gratiæ: priore per tuas ſolitas preces, poſteriore per tuam orationem iunctam ſimul cum precibus ac meritis Sanctorum, nolle illam acceptare, quæ expeditior eſt, & plus habet efficaciæ ad impetrandum. O maledictum ſtudium ſuperbiæ, quod vt nouum dogma ſtatuat, etiam ſui diſpendium ſubire ſatagit. Malunt enim carere interceſsione Sanctorum, quàm non contradicere veteri traditioni Eccleſiæ. Quo modo inuidus quidam maluit perdere vnum oculum, quàm non perderet duos inimicus ſuus. Reddat illis Omnipotens ſecundum ſtudium adinuentionum ſuarum, niſi reſipiſcant. *D.* Interim teſtatur Scriptura, quòd Saluator mulierem Chananæam non exaudiuit intercedentibus Apoſtolis: quam tamen poſtea audiuit, cùm accederet per ſemetipſam. *M.* Nequaquam hoc teſtatur: ſed longè diuerſum. Nam ad interceſsionem Apoſtolorum ſiſtebat gradum, faciémque aduertebat Chriſtus, præbens locum mulieri per ſemetipſam orandi. Quod ex eo fit verſimile: quia Chriſto reſpondente Apoſtolis, adfuit illa per ſe, diluens argumentum denegationis. *D.* Repulit nihilominus Chriſtus diſcipulos intercedētes pro ea. *M.* Verba ipſa Chriſti, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël, non ſunt denegantis beneficium, ſed inſtruentis ſuper eo,

Qui petit ſubſidium à Sācto, Chriſtum nō excludit. Rom. 15.

Quid impoſſibile.

Quid iudicio plenum.

Maledictū ſtudium ſuperbiæ.

Replica ex facto Saluatoris. Matth. 15. Solutio.

eo, quod verum erat: nempe quòd corporali præſentia, & ad beneficia quę ea præſentia exhibenda erant, primò ac potiſsimum miſſus erat ad Iudęos. Sicuti & illa verba ad ipſam Chananæam, Non eſt bonum ſumere panem filiorū, & mittere canibus, non ſunt repellentis, ſed incitantis ad incrementum fidei & humilitatis, quę eſt præcipua vis orationis. Licet autē Theophylactus referat eo loco Apoſtolos repulſam paſſos: noluit tamen per hoc innuere, quòd Chriſtus auerſetur alienas interceſsiones. Siquidem eodem illo momento curauit filiam abſentem ad interceſsionem matris. Sicuti ſanauit alio tempore ſeruum Centurionis, ad interceſsionem Domini ſui ac Iudæorum: ſocrum inſuper Petri ad petitionem eiuſdem Petri & Andreæ fratris eius: denique & Lazarum ſuſcitauit à monumento ad interceſsionem ſororum eius. Sed magis voluit docere Theophylactus Chriſtum tum nolle largiri deſideratum, niſi & ipſa, quæ Iudæis arhea videbatur, palàm exponeret fidem ſuam & humilitatem, quibus orabat. Idque ad inſtructionem tam illorum quàm noſtram: illorum quidem, vt viderent quantùm valeat in oratione fides cum debita humilitate: noſtram verò, ne ipſi ſegnes nimiùm confidamus in alienis opitulationibus, néve ſimus mox animo abiecto, ſi prima noſtrarum precum inſtantia non impetret, opus enim eſt perſeuerantia. Quòd ſæpiùs ac ſedulò inculcat D. Chryſoſtomus, primo Homilia ſequenti in Matthæi capite primo. Etiam ſi Abraham Patriarcha pro his ſupplicet, qui in ſuis vitiis permanendo, immedicabiliter ægrotant, abibit Deus reliquens rogantem, ne vocem pro talibus interuenientis exaudiat. Et ſubdit, Non igitur quaſi oſcitantes & deſides ex aliorum meritis pendeamus. Habent enim vim pro nobis, & quidem maximam, orationes ſupplicationéſque Sanctorum: ſed tunc profectò cum nos quoque idipſum per pœnitentiam poſtulamus, & ad ſtudia meliora confugimus. Hæc Chryſoſtomus. Per quæ abundè ſatisfactum puto obiectioni tuæ ex verbis Saluatoris Matthæi deciquinto propoſitæ. *D.* Vnus reſtat ſcrupulus. Vox Inuoco, nónne includit cultum ſoli Deo debitum, vt inuocare ſit votis omnibus tendere in aliquem tanquam proram ac puppim ſalutis tuæ? Quòd ſi ita eſt, ergo qui inuocat Sanctos transfert honorem Dei ad alienos. *M.* In diſciplinis tradendis vtendum eſt vocibus ea ſignificatione,

quam habent apud omnes. Significat autē inuoco, subsidium peto, imploro, opem postulo. Et refert ut tam apud auctores linguæ Latinæ quàm apud scriptores Ecclesiasticos, in quibus etiam Bibliis, iuxtim ad Deum, nonnunquam vero ad alios sæpius tamen ac propriùs ad Deum. Apud illos sanè, sicuti legimus Deos eorum Iouem, vel Iunonem inuocando: ita ueteres ab eisdem dictum, inuocare arma. Rursum, In auxilium aliquem inuocare. Item, Sociorum subsidium inuocare. In Bibliis verò occurrit legenti primo, iste, scilicet Enos, cœpit inuocare nomen Domini. Deinde inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac. Tertio, Si sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ. Item, Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini saluus erit. In quibus locis vtitur Græcus textus verbo ἐπικαλεῖσθαι quod significat imploro, inuoco, prouoco. Refertúrque tam Latina vox inuoco, quàm Græca ἐπικαλεῖσθαι, vti clarè vides, nunc ad Deum, nunc ad Christum, nunc ad sanctos Patres, nunc ad sapientiam, qua corda instruuntur hominum: quanquam aliter Deum, aliter inuocemus Sanctos: illum quidem tota fiducia animi, tāquam auctorem salutis istos verò vt amicos Dei, qui intercessione opitulari possunt. Si quis autem replicauerit illud Apostoli, Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? quasi impossibile sit inuocare eum, in quem non credis tanquam Deum: dicęs Paulum voluisse ibidem dicere, Quomodo inuocabunt tāquam auctorem salutis, de qua inuocatione, eo capite quæstio erat, in quem non crediderunt? At quid igitur? An propterea non potero inuocare in auxilium meum Sanctum aliquem, quem credo Deo amicissimū esse, coniunctissimúmque in throno gloriæ eius? Quæ hucusque fusiùs explicaui, eam ob causam, quod nuper deprehenderimus inuectum quendam, qui cùm non posset alia via tutari suam perfidiam contra inuocationem Sanctorum, tandem ad hoc confugit, quod vox inuoco, ad solum Deum sit referē la, includens cultum vni Deo debitum. Ideó q; Sanctos etiam si possent rogari vt nobiscum Deum exorent: non tamen posse eos à nobis inuocari. At suscipiens tandem meliorem informationem, publicè reuocauit, & abiurauit hūc suum errorem cum vniuersis aliis, in quibus deprehensus fuerat, agens pœnitentiam de vesania cordis sui.

Plau. Amphitr.
Cicer. 2. de Nat.
Cicer. 2. de Orat.
Ouid. lib. 6. Fastorum.
Cicero. de Orat.
Gene. 4.
Gene. 48.
Prouerb. 2.
Rom. 10.

De

De imaginibus ac statuis Sanctorum.

CAPVT XVI.

DISCI. ESTO. Sint venerandi Sancti & inuocandi, nósque illorum intercessionibus & opitulatione adiuuari posse. M. Esto dicis? Tu an nondum credis? D. Credo firmiter sic esse, nec equidem latum vngnem ab ea fidei sententia discedam. Attamen videtur plane repugnare huic mandato, vt imagines Sanctorum ac statuas erigamus, idque in templis Deo dicatis. Nam dicit præceptum expresè: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. At statua S. Petri, indubiè sculptile est, imago insuper Mariæ virginis, haud dubiè est similitudo eius, quod in cælo esse creditur. Quod & de reliquis Sanctorum & crucis Dominicæ imaginibus confiteri debemus. M. Nemo id negat. Nihilominus Catholicè confitemur licere, quod plus est, quam esse, has imagines venerari in templis & extra templa: attamen in sensu, quem superiùs explicauimus, & mox plenius aperiemus. D. Dicitur tamen in fine mandati, non colere ea, neque adorabis. M. Nec hoc diffitemur. Interim certi, nos nihil peccare contra mandatum Domini, cùm Sanctis erigimus statuas. Primò, quia indubitatum est, & ex Scripturis euidentissimè demonstratur, Deum noluisse his verbis mandati sui prorsus omnem vsum tollere imaginum & statuarum. Nam Moyses huius legis promulgator, ex præscripto Domini fecit statuas ac similitudines Angelorum, duos scilicet Cherubim aureos, posuitque illos in tabernaculo, in summis propitiatorij partibus. Sic enim habet textus. Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero, respiciántq; se mutuò versis vultibus in propitiatorium. Insuper Salomon sapientissimus in templo quod extruxerat fecit boum, ac Cherubim sculptiles imagines, & laudem accepit à Domino, tantùm abest, vt criminatione dignus propter hoc fieret. Rursus 2. Paralip. 3. sculpuntur Cherubim. Et in veste pontificis erant malorum punicorum simulacra. Denique Numerorum 21. fecit Moyses serpentem æneum, posuítque eum pro signo. Et quicunque percussi à serpentibus,

Statuæ Sanctorum non contrariantur Dei.

Probatur ex Scripturis Deum non prohibuisse omnē vsum imaginum.

Exod. 20.

Exod. 25.

3. Reg. 7.

Exod. 39.

aſpiciebant illud ſculptile, ſanabantur. Ecce ſculptile ex præcepto Domini factũ, atque in vſum propitiationis. Quando enim inſpiciebant hunc ſerpentem æreum percuſſi, mox ſanabantur, Domino ſic diſponente in figuram magni myſterij. Hęc qui legit, quomodo vel ſomniabit, Deum in hoc ratum dato prohibuiſſe prorſus omnem vſum imaginum? Aut ſibi contrarius Deus? Aut ſui immemor Moyſes, vt fieret ſtatim tranſgreſſor legis, quam prius promulgauerat? Quin obſecro credet tempore veteris legis nullum vſum fuiſſe picturæ aut ſculpendi artis? Secundo, quia ex his, quæ præcedunt, hoc mandatum, & ſequuntur, & quæ in eodẽ inuoluuntur, conſtat luce clariùs, Dominum voluiſſe prohibere ſolum nefandum idololatriæ vſum, qui tunc temporis late per orbem diſperſus erat in ſculptibilibus idolorum. Neſciebat populus, more Gentium, habere ſimulacra, quæ loco numinum proponerentur adoranda. Conſtat, inquam, tum ex eo, quod Hebræi & Septuaginta ſic legunt, Non facies tibi idolum. Quid autem ſignificet vox idolum, vox item ſimulacrum, & quantum interſit inter imagines Sanctorum, & idola Gentium, lib. 2. circa primum articulum fidei ſatis explicauimus. Tum ex filo verborum textus. Dicit enim, Ego Dominus Deus tuus. Non habebis coram me Deos alienos. Noca Deos alienos: & Coram me, Subdit, Non adorabis ea neque coles: haud dubiè more Gentium tanquam Numina, quæſito aliquo alio quid Numinis ſit, & non ſim ego Deus ſolus. Exactius prætereà non indiligenter emphaſim illam Pronominis Tibi, cùm dicit textus ſecundum Hebræos quidem, Non facies tibi idolum: ſecundum Latinos verò, Non facies tibi ſculptile. Quod perinde eſt ac ſi diceret. Non facies idolum ſiue ſculptile in ſalutem tuam, ſiue à quo ſalutem, aut redemptionem, aut diuinum ſubſidium quæras vel ſperes. Neque vt

Probatur ex textu mandati non omnino imaginẽ fuiſſe prohibitam.

Expenitur locus Leuit. 26.

get locus quẽ proferunt Iconomachi ex 26. cap. Leuitici, Non facietis vobis idolũ & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra. Vbi coniunctim videtur prohibere Deus & idolum, & ſculptile, & titulos, & inſignem lapidem: quia hæc verba ſimiliter intelligentiam ſuam accipiunt ex eo quod adiungitur, videlicet, Vt adoretis eum. Ego enim ſum Deus veſter. Ex quo adiuncto facillimum eſt videre, non aliud prohiberi hoc loco, quàm idololatriã. Alioqui cui ſiue culpa manet Ioſue, qui in Sichem ſubter quercum

eam erexit pergrandem lapidem: niſi quia hoc non adorandi animo fecerat, quin potius, vt eſſet lapis teſtimonij. Sicut & Samuel lapidem adiutorij in memoriam dati auxilij erexiſſe legitur. Et Rubenitæ & Gadditæ altare cõſtruxerant ad ſorem, cum lege cautum eſſet, ne quis altare alibi erigeret. Quæ res primùm quidem male habuit alias tribus: verùm vti perſpectum haberent, non hoc ſacrificij, ſed recordationis cauſſa feciſſe Rubenitas & Gaditas, placatus eſt illorum animus. Intelligebant enim eos per hoc non violaſſe legem Domini. In ſcripturis itaq; diligenter obſeruanda eſt & cauſſa dicendi, & ſententiarum ſeries, & Patrum vſus, qui vtique eſt ſolliſsimus interpres legis diuinæ. Craſſa Ethnicorum inſcitia, idola & ſimilitudines creaturarũ, opera manuum ſuarum adorabat, velut numina, eáque tanquam Deos ſuos colebat commutando gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum, & ſerpentum. Vt Paul. Roma. improperat acerrimè illos coarguens: Quia mutauerũt, inquit, hoc eſt, tranſtulerunt gloriã incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis, tribuentes ipſis ſtatuis manibus hominũ factis, numen & diuinitatem: vel ſaltem ipſis creaturis, quarũ ſimulacra erant, tribuentes eas Deo. Quod non minùs aperte indicant verba Prophetæ dicentis: Simulacra Gentiũ argentũ & aurũ, opera manuum hominũ. Os habent & non loquũtur, oculos habẽt & non videbunt. Aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habẽt & non palpabũt, pedes habent & non ambulabunt. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Ecce improperat eis Propheta, quòd crediderint numen ineſſe ſimulacris: cùm tamẽ nec loqui, nec videre, nec audire poſſent. De qua materia diximus ſuprà lib. 2. Tractat. 1. Nos autẽ non mutamus gloriã Dei in ſtatuas aut imagines Sanctorum. Credimus enim & ſcimus Diuæ Virginis ſtatuam eſſe opus hominis ex ligno, vel lapide, vel auro, vel argento, nec quidquã habere præter naturam ligni, lapidis, auri, aut argẽti. Nec ſecus de omnibus aliis ſanctorum ſtatuis & figuris eſſe credimus & ſcimus. Credimus præterea perſonas, quarum ſunt ſimilitudines, nullo pacto Deos, ſed creaturas eſſe, à Deo factas, à Deo redemptas, à Deo tandem ad ſolium gloriæ ſuæ ſublimatas, vti ſuprà latiùs expreſsimus. Nec habemus ſanctos in conſpectu Dei tanquam

Ioſue 24.

Quo loco Gẽtes habebãt ſua ſimulacra.

Rom. 1.

Pſal. 113.

Chriſtiani non mutant gloriã Dei in ſtatuas.

Deos,

Deos, aut tanquã alienos ab illo: sed tanquam illius domesticos, illius electos filios, naturæ diuinæ participes: per gratiam tamen & misericordiam Dei, & per meritum Christi omnium. Hos autem sic habere coram Deo, an impium? Loquatur
Apoc. 7. ergo Scriptura, quæ dicit: Hi sunt qui venerũt de tribulatione magna & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, ecce quomodo coram Deo, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: non tamen velut seruis, quia seruus nõ manet in domo in æternum, sed velut filij ac hæredes vniuersæ felicitatis paternæ. Et qui sedet in throno, habitabit super illos. In vsu igitur imaginum quid peccamus contra hoc mandatum? Aut quid aliud facimus, quam quod Deũ ipsum facere videmus? Prohibet mandatum ne coram eo habeamus Deos alienos. Porro nos non habemus sanctos tanquam Deos: sed velut Diuos, neque et alienos à Deo cæli: sed tanquam illius domesticos, diuinæ gratia quasi deificatos. Dicit præceptum: Non facies sculptum quod scilicet transferas gloriã Dei, colendo ipsum more Gentium, velut tuum Deum. Nos vero facimus statuas & figuras Sanctorum, quibus non tribuimus vllam diuinitatem, sed solum repræsentationem. Nec colimus statuas propter se, sed propter sanctos, non cultu diuino, sed eo, quo colimus illos ipsemet Deus, qualem scimus conuenire illis, qui triumphos agunt de hoc mundo: non vt illis numen inesse existimemus, sed vt alios adhuc in certamine positos, ad fortia facta illorum exemplo animemus, & patrocinũ aliquod ab ipsis corã Deo, in cuius conspectu magni sunt, inueniamus. Quid hic est gentilitatis? quid vitij aut quid agimus, quod non est rebus & ordini planè congruum? Si quis autem inter Christianos aliter credat, aut faciat, anathema sit, fiat in confusionem ignis, deuoret eum os gladij scindẽtis inter caput & scapulas, quia plusquam hæreticus est. D. Vti magna est simplicitas vulgi, ita quoque multus est abusus, vt timeo in hac parte. M. Hoc ipsum & ego timeo. Nec infrequẽter misere abusus in sumptibus nimiis, extraneisque figuris statuarum & imaginum, vt non ad Christianæ honestatis formam, sed ad seculi vanitatem affictæ videantur. Item in falsa imaginatione quorundam de plebe, qui credunt hanc imaginem præ cæteris habere aliquid numinis, aut virtutis, ob decorem aliquem, vel deformitatem, ob nouitatem, vel

veruſtatem. Sed nunquid vſum bonum & ſanctum improbabimus, propter inſcitiæ vel improbitatis abuſum? Minimè. Alioqui vniuerſa improbare oportebit, quod nullius rei non ſit magnus abuſus. Quemadmodũ ſuperius demõſtrauimus.

De vſu legitimo imaginum.

CAP. XVII.

QVIS igitur legitimus vſus imaginum, quem tenere ac docere oporteat? *M.* Nuſquam huius materiæ facta eſt plenior inſtructio, quàm in Oecumenico Concilio in Nicæa Bithyniæ celebrato, contra eos qui imagines in Eccleſia damnant & reiiciunt, quos Iconoclaſtas ſeu Iconomachos nuncupamus, quod inter vniuerſalia Concilia eſt ſeptimum, celebratũ anno Domini 781. imperantibus Conſtantino & Irene eius matre, ſub Pontifice Adriano primo. Cuius Concilij traditionem ſuper hac materia collegerunt doctores Colonienſes contra aduerſarios fidei, adeò ſuccinctè, adeòque luculenter, vt non poſſem ego magis. Eandem ergo Concilij tractationem, & eodem ferè modo quo Colonienſes ex ordine tibi proponam, licet pleraque iam tetigerim, vt vel tanti Concilij auctoritate magis confirmeris in fide Catholica. Siquidem exponitur & declaratur in hoc Cõcilio venuſtè & ad vnguem. Principiò. Quare Eccleſia Chriſti à ſui initio ſemper permiſerit imagines. Deinde quomodo imagines piè colendæ ſint, & quis earum vſus. Vlteriùs teſtatur idem hoc Concilium à Manichæis, Marcianitis, & aliis hæreticis, qui fateri nolebant duplicem in Chriſto naturam, imagines primùm vilipenſas, & reiectas, videlicet, ne vniuerſali vſu imaginũ in Eccleſia conuincerentur eius quòd Chriſtus Dominus verus & ſenſibilis homo, nobis ſecũdum carnem & membra ſimilis per omnia fuit. Secundò demonſtrat idem Cõciliũ perpulchrè vſum imaginum nullatenus pugnare cũ mandato illo Dei, Non facies tibi imaginem aut ſimilitudinem, quã adores, aut cui ſeruias: imò fuiſſe & in veteri Teſtamento à principio multas imagines & ſimilitudines, non modò extra, verumetiã intra tabernaculum & templum. Tertiò demonſtrat rem eſſe longè aliam, idola Ethnicorum, & aliam noſtras imagines: quòd idola fuerint Dæmonibus conſtituta, quibus Ethnici, & aliquoties etiam Indæi idololatræ

Qui ſit legitimus vſus imaginum.

Concilium Nicænũ habet, qualis debeat eſſe vſus imaginum.

Qui primo cœperint vilipendere imagines.

Vſum imaginum nõ eſſe contrarium mandato Dei.

Aliud idola Ethnicorum, aliud imagines Chriſtianorum.

idololatræ diuinos honores & cultus exhibuerunt: nostra verò imagines sint, & esse debeant signa tantùm, & memorialia, quibus præcipuè Domini nostri Iesu Christi incarnationis, salutaris vitæ, passionis, mortis, resurrectionis ascensionis quoque & aliorum diuinorũ operum eius reminiscamur. Sicut imago nunquã satis laudatæ virginis Mariæ matris Dei, sit tanquam signum quoddam, quo corde expendamus, quomodo benedicta illa mater, cùm fuerit humanæ nostræ naturæ inuisibilem illum & omnipotentem Deum, suprà captum Angelorum & hominũ in suo corpore conceperit, & de sua carne subministrauerit genueritque. Quapropter eam tanquam veram Dei matrem laudamus, magnificamus, & supra omnes visibiles & inuisibiles creaturas extollimus. Quòdque modo simili imagines Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, & aliorum Deo dilectorum Sanctorũ sint quædam signa, per quæ diuinæ conuersationis, vitæ, passionis, & transitus eorum, tanquam in speculo quodam admoneamur, quo sic animi dilectionem & affectum, quem erga eos gerimus, aspectu imaginum ipsorum resuscitemus.

Honor non materiæ imaginis, sed prototypo ipsi deferri debet.

Atque iccirco honor ille, quem imaginibus impendimus, non imaginibus in se consideratis, secũdum materiam, aut etiam artificij formam: sed prototypo ipsi, cuius memoriæ imago constituitur, impendatur. Ac proinde nos Christianos, quando coram imagine sanctæ crucis Iesu Christi genua curuamus, non lignum ipsum, sed eum, qui in ligno propter peccata nostra mortuus est, adorare. Similiter quando imagini matris Dei, aut aliorum Sanctorum exhibemus honorem, non alligari animum nostrum, aut hærere in externa figura imaginis: sed respicere in viuos illos Sanctos, qui apud Deum sunt, neque tamen ipsos etiam sicut Deos adorare, aut eis diuinos cultus impendere: sed potiùs nos Virgini Mariæ tanquam matri Dei, & aliis Sanctis tanquam fidelibus Dei ministris, in quibus Deus gratiam suam abundè operatus est, & ostendit, quiq; nunc apud Deum, cui præsentes adsunt, fideliter pro nobis orant, tantùm decentem illum honorem, quem Christianum & fraternum requirit officia exhibere. Quemadmodum etiam nos mortales illos homines, qui præ cæteris intelligentia maiori, aut præclaris virtutibus ornati sunt, non immeritò præ aliis honoribus dignos prosequimur. Dant quoque Patres in eodẽ Concilio similitudinem

Nõ crucẽ ligneam, sed crucifixum adoramus coràm cruce.

Aptum similitudo.

eius rei talem, Quòd sicut acceptis à Cæsare literis osculamur, non ceram, aut figuram sigilli, aut forte plumbum, sed tali osculo absenti Cæsari honorem deferimus. Ita nostram Christianorũ mentem, quando coram signo sanctæ crucis geniculamur, aut osculum figimus, nõ esse, vt lignum illud adoremus. Siquidem lignum illud cum vetustate marcescit aut arrodituri, nihili pendimus, sed quia lignum illud quasi sigillum quoddam passionis Christi aspicimus, eius admonitione salutamus, & adoramus ipsum, qui propter nos in eo crucifixus est. Quòdque propterea, id est, propter Christum, & eius passionẽ signum illud crucis in Ecclesiis, in domibus, in foro, in viis publicis, & alibi passim erigatur, stauatúrque, intexatur etiam vestimentis, quo eius frequentia spectu omni tempore, omnibúsque in rebus Domini nostri Iesu Christi, & salutiferæ passionis eius simus memores. Exemplo simili, vt in eodem dicitur Concilio, quando librum Euangeliorum, quo more & Iudæi coram libro legis se inclinant & prosternunt, osculamur non membranas, non pelles, neque literas atramento pictas, verùm salutifera & sancta illa verba, quæ ibi inscripta continentur, cordis osculo amplectimur. Ad eundem modum quando ossa, aut imagines Sanctorum veneramur, non figuras externas, sed dona veneramur, quæ in Sanctis mirabiliter operatus est Deus, Laudamus pietatem vitæ eorum, nósque ipsos ad imitationem accendimus, & petimus vt eorum intercessione dignetur nos Deus adiuuare: non autem imagines ipsas, aut Sanctos tanquam Deos adoramus. Propterea crucem Christi non ita afficimur, neque etiam imagines Sanctorum, Dij nostri estis. Non enim sunt Dij nostri: sed tantummodo similitudines & imagines Christi, & sanctorum eius, ad cõmemorationẽ, honorem, & decorem Ecclesiarum venerandæ. Nam qui Martyrem colit, Deum ipsum colit. Qui matrem Christi honorat, ipsi Christo honorem assignat. Qui Apostolum honore prosequitur, ipsum qui Apost. misit, honorat. Rursus verò in eodem Concilio dicitur ex beati Athanasij verbis. Qui in alicuius typum, imaginem, aut effigiem ignominiosus est, in illum cuius est typus, iniuriam factam arbitramur. Sicut & B. Chrysostomus in re simili dicit: Quisquis iniuriam imagini Cæsaris irrogauerit, eũ iam Cæsarem ipsum iniuria affecisse. Adhæc præter illa quæ cõmemorauimus, docet & constituit

Athanasius.

Chrysostomus.

Solùm vera rum historiarum imagines admittẽdas esse.

stituit concilium ipsum, non esse constituendas in Ecclesia imagines quàm veratum & piarum historiarum, ac deuitare imagines nullo fastu seculari, nullâque leuitate effe deprauatas, quo sic diuinâ Christi saluatoris nostri, religiosimque & piam sanctorũ vitam, Martyrum passionem & translatum, quorum caussa formantur apte repręsenteat. Citatur

Basilij cõfessio de imaginibus.

in iisdem actionibus inter innumerabiles testes Basilius Iconiensis in hæc verba, Quemadmodum à Deo Christianam & inculpabilem nostram fidem, veluti hæreditario iure accepimus, sic cõfiteor & in eo maneo. Credo autẽ in vnum Deum Patrem omnipotentem, Deũ Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, vnũ Deum. Hæc tria adoro & glorifico. Confiteor etiam filij incarnati οἰκονομίαν, deinde S. Mariam

Sentẽtia notatu digna.

quæ secundum carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suspicio etiam sanctos Apostolos, Prophetas & Martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quo per illorum mediationem propitius sit Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi, & gratiam largiatur. Quam ob caussam & historias imaginum illorũ honoro, & palàm adoro, hoc enim nobis à sanctis Apostolis traditũ, non est probandum sed in omnibus Ecclesiis nostris eorũ historias exprimimus. Adhæc inter alios plutimos inducitur illic & S. Nilus, vt qui Proconsuli Olympiadorum, qui à beato viro sciscitatus fuerat quomodo templum, quod instauerat adificare, imaginibus ornare deberet, rescripserit ita nimirum, interiectæ crucis imaginem locandum ad Orientem: (intelligit altari, quod Orientem versus statuebatur:) Propterea quòd passione Domini nostri Iesu Christi, per vnicum & saluificorum ligoum crucis totum genus humanum liberatum sit, & iccirco per hanc desperabundis vndique spes salutis annuncietur. Verùm hinc inde parietes replendos doctissimi pictoris opera noui & veteris Testamenti historiis: quo facilius hi, qui literas non norunt, neque sacram Scripturam legere queunt contemplatione picturæ in memoriam reuocent, quinam fortiter vero illi Deo per virilia facta seruierunt, atque in certamen excitentur gloriosorum & laudatorum factorum, per quæ cælum cum terra commutarunt. Introducuntur in eisdem illis actionibus elegantes tres Epistolæ, quarum prima est Gregorij Secundi: reliquæ verò duæ Germani Patriarchæ Cõstantinopolitani, prolixiores quàm vt

Litere Nilideimaginib.

Epistolæ Gregorij & Germani Patriarchæ eleganter astruunt vsu imaginum.

vt queant huic loco totæ interseri. Quãuis, ô si in vernaculam nostram linguam, propter simplices quosque plebeos, trãsla rę essent. Gregorius Secundus dicit, Ecclesiæ capita & columnas permisisse imagines, quo forma Domini Christi secundum humanitatem omnium oculis præponeretur, per quã dominicam humilitatis Dei altitudinem nosceremus, & dispositionem illius incarnationis, sanctæ conuersationis, sanctæ mortis, resurrectionis quoque & ascẽsionis in cælum in memoriam reuocaremus. Si enim, inquit, res istæ nondum contigerunt, non propter picturam significentur: si autem cuncta contigerunt, magnúmque pietatis mysterium est, vtinam fieri possit, vt cælum & terra, & aqua, & quidquid in eis est, siue per voces, siue per colores, siue per picturas, omnibus ea ponsint nuntiari. Germanus verò in secunda epistola talem de rebus

Sententia Gregorij Secundi de vsu imaginum.

Sententia Germani de imaginibus.

ista præbet informationem. Verùm, inquit, non offendat quòd ante sanctorum imagines lumina, & suaueolentia thymiamata accenduntur. Symbolicè enim ista fieri non ignis, aut lapidibus ipsis, sed in honorem illorum opinandum est, quorum cum Christo requies, quorũ honor ad ipsum recurrit: Hoc ipsum testante sapiente Basilio, quòd ergà cõseruos bonos honor, erga ipsum dominum commune benemolẽtiæ signum exhibet. Sensibilia enim lumina, symbolum sunt, immaterialis illius & à Deo dati luminis. Aromatum autem incensio, sincerum & totum sancti Spiritus affatum & repletionem significat. Idem ille Germanus testatur eadem epistola, Deum sæpe mirifica designasse miracula hominibus, qui admonitione imaginum, ardenti erga Deum & sanctos eius, affectu commoti fuerint. Inter plurima, quæ illic recenser, dicit reperiri apud Eusebium Pamphili scriptum in Ecclesiastica eius historia, extitisse Paneadæ, quam & Cæsaream Philippi Euangelium vocat, pro foribus domus mulieris illius sanguinis profluuio laborantis, quæ tactu fimbriæ Saluatoris fuerat à profluuio liberata, imaginem ex ære fusam, quæ Domini nostri effigiem repręsentaret. Ex aduerso autem aliam statuam eiusdem mulieris genibus prouolutæ, palmásque ad ipsam Christi Saluatoris imaginem tendentis, ad pedes verò imaginis Christi, herbam quandam peregrina & ignota specie succreuisse, quæ omnium morborum genera fuerunt curata. Quod ipse Eusebius oculis suis se vidisse affirmat. Eundem præterea Euse-

Ante imagines lumina accendi quatenus bonum.

Ad præsentiam imaginũ designati miracula à Deo.

Eusebius de imaginibus Saluatoris lib. 7 ca. 14. Histo. Eccl. Vidit Eusebius imagines Saluatoris, et Apostolorum ad vsum depictas.

bium allegat scribentem se imagines ipsius Domini nostri Iesu Christi, Apostolorum item Petri & Pauli ex coloribus depictas vidisse ad viuam eorum speciem. Ac tandem ita con-

Conclusio Germani. cludit Germanus ille epistolam suam. Hæc autem non diximus, quòd arbitremur nobis circa ærearum statuarũ erectionem laborandum: sed tantummodo vt admonemur veterem consuetudinem non esse reiiciendam. Testantur quoque actiones septimi illius Concilij, Patres, qui sexto vniuersali Concilio Constantinopoli habito, interfuerunt, eo-

Concilium Constantinopolitanum approbauit vsum imaginum. cordi sententia declarasse & definisse Christianum & pium esse vsum, vt in Ecclesia seruetur imago agni Dei, quem Ioannes Baptista digito demõstrauit. Quo per eam recordemur Christum Dominum nostrum secundum humanitatẽ fuisse verum illũ agnum, & esse, qui tollat peccata mundi. Quòdque

Cur imago agni Dei seruari debeat. posthac in imaginibus pro veteri agno Iudæorum eripi possit & debeat noui agni talis figura, ac nos eiusmodi imaginibus ad recordationem salutaris illius mortis, quam in cruce sui Christus pertulit, manu ducendos. Verba Canonis

Verba Concilia Cõstantinopolitani. sexti illius generalis Concilij, sicuti in septimo recitantur, sunt ista, In quibusdam venerandarum imaginum picturis, agnus digito Præcursoris indicatus, qui in typum gratiæ est assumptus, verum illum nobis per legem præsignificatum agnum Iesum Christum indicat. Veteres igitur typos & vmbras veluti veritatis symbola & præfigurationes Ecclesiæ tra-

Cõclusio eiusdem Cõcilij super hac materia. ditas, amplexantes, gratiam & veritatem veneramur. Tandem in septima illa Oecumenica Synodo in hanc sententiam cõcluditur, quòd oporteat nos Ecclesiasticas traditiones siue scripto, siue consuetudine in ecclesia retentas, quarum de numero est imaginum effigiatio, quibus in hoc vtimur, vt recordemur, & affectu amplectamur res significatas, vnanimiter & inuiolabiliter obseruare, quódque eiusmodi imaginibus honor debeat exhiberi: non quidem ille qui Deo debetur, quem latriam appellamus, solique suo creatori à creaturis omnibus debet exhiberi: sed tantùm is qui fit in recordationem: quemadmodum & typo venerandæ ac vitificæ crucis, & sanctis Euangeliis, & reliquis sacris oblationibus suffitus facimus, & luminaria reuerenter accendimus, prout veteribus piè hoc in consuetudinem adductum fuisse, idem Concilium testatur. Sic enim sanctorum nostrorum Patrum obtinere disciplinam, & traditionem catholicæ Ecclesiæ, quæ

quæ à finibus vsque ad fines Euangelium suscepit: Damnat quoque eos omnes, qui ausi fuerint aliud sentire aut docere, *Ponitur con* aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas traditiones *demnatio e-* contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam induce- *iusdẽ Cõcilij* re, aut quicquam de consecratis in Ecclesia ad cultum aut *contra rebel* recordationem Dei, qualia sunt crux, & imagines, & veræ *les.* sanctorum reliquiæ, abiiceret denique & illos, qui sacratis Deo rebus, tanquã vilibus & profanis vtuntur, cum amplioris istorum explicatione, vti in Decreto ipso, & subscriptionibus Episcoporum est videre. Atque hanc vniuersalis Concilij definitionem receperunt comprobauerũtque omnes illius temporis Patriarchæ, & catholici Episcopi, tam Orientalis quàm Occidentalis ecclesiæ, vti in epistolis Synodicis, quæ in eisdem actis reperiuntur, apertè satis est videre. Fili, si de his plura cognoscere volueris, videas Ioannem Damascenum lib. 4. de fide Orthodoxa capit. 17. Et B. Gregorium in Registro lib. 7. epist. 53. ad Secundinum Episcopum. Et lib. eiusdem epist. 109. ad Serenum Massilienſem Episcopum. Et lib. 9. epist. 9. ad eundem. Hæc prolixiùs quidem de imaginibus & veneratione Sanctorum, quàm conueniebat: sed tamen necessariò huic loco inserenda erant, propter temerarios huius seculi, qui Sanctorum memoriam à nobis prorsus sublatam volunt, idque potissimum per hoc primum mandatum Decalogi.

De comminatione Dei quam subiungit primo suo mandato.

CAPVT XVIII.

EGo Dominus Deus tuus fortis zelotes, Deus æmulator, &cæt. repetit autem id. Ego Dominus Deus tuus, vt iteratione demonstrret hanc esse vnam ac sufficiẽtem causſam, cur sibi præ omnibus, amor, cultus, seruitus & obedientia debeantur. Quòd verò addit fortis zelotes, &c. ad terrorem quidem facit eorum, quos parum mouet sola præceptio, ad maiorem verò prouocationem eorum, qui spontanei exiſtunt. Quasi dicat, Grauiter fero, non sine extrema indignatione, si quis à fide mihi debita ad idololatriam desciscat, aut obedientiam, quam mihi iure debet, mutet inobedientiam, qualem commutationem, mei contemptum meritò iudicare possum. D. Mirabilis locutio hæc, Ego for-

MAGI. Exo. 20. 34

tis zelotes, æmulator magnus: mirabilius autem quod sequitur, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem. An iniquitas apud Deum vt puniat filios, qui non peccauerũt, propter iniquitatem patrum? *M.* Quòd dignatur se vocare zeloten nostri is, cuius comparatione, nos vix guttula sumus ad immensitatem vasti maris vtique summa est admiratione dignum. Surgit autem, vt nosti, zelotypia non de vulgari, sed quasi nimio amore. Nam zelotypum vocamus eum, qui vxorem adeo ardenter amat, ne dicam, deperit, vt ægriùs ferat quẽpiam illi oculum peruerrigere, aut blãdiùs loqui, aut propiùs alsidere, nec facile eam, nisi se præsente, in publicum progredi permittit, non ita aliam ob caussam, quàm quia ritualem metuit, propter pulchritudinem eius, seq; solùm amari ab ea satagit, prout ipse totus est in amore illius. Est autem frequẽtissima in Scripturis, præsertim Prophetarum, collatio, qua sese cõparat Deus maritoranimam verò, seu synagogam, vel Ecclesiam sponsam fidem denique maritali vinculo, quemadmodum videre est Hieremiæ 3. Osee 1.2.3. Amos 7. & Matthæi 22. in parabola illa Euangelica de nuptiis, quas Rex parauit filio suo. Ideoq; Deus zeloten se vocans appositè exprimit & amorem, quo est erga fideles sibi, & zelum, quo zelatur desertores sui, potissimùm eos, qui in idololatriam defecturi sunt. Quantum verò ad vocem. Fortis, superadditam, exprimit perelegenter Esaias cap. 28. quanta fortitudine sit fortis Deus zelotes dicens: Ecce validus & fortis Dominus, sicut impetus grandinis turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium & emissarum super terram spaciosam. Talis autem est indignatio Domini cõtra prẽuaricatores, maximè huius primi mandati. Itaque nõ solũ zelotes: sed & fortis, nec fortis tantùm: sed vindex in fortitudine, idque ex nimio amore cuiusdã zelotypiæ, quo nos prosequi dignatur. *D.* Quæ-

Exod. 34. tum ad alteram partem quæstionis meæ. *M.* Resolvam tibi & istam difficultatem. Quid est, inquit Dominus per os Ezechielis Prophetæ, quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium istud in terra Israël, dicentes: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Viuo ego dicit dominus Deus, si erit vltra vobis parabola hæc in Prouerbium in Israël. Ecce omnes animæ meæ sunt. Vt anima patris, ita & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit, ipsa

ipsa morietur. Hæc prophetia facta de tempore noui Testamenti promittit, quòd nõ amplius filij punientur propter peccata parentum, damnatione exilij à regno cælesti, aut longa captiuitate Babylonica, aliisque seruitutibus. Sicut Tobias, qui licet bonus esset & sanctus à iuuentute sua, seruiuit tamen seruitutem difficilem inter Chaldæos propter peccata parentum. Sic etiam seruierunt Daniel, Misael, Abdenago, Esdras, Nehemias. Hieremias, & vniuersi, qui fuerunt ante Christum. Quia omnes debuerũt sustinere, quamlibet iusti essent, si non terrenam afflictionem, saltem lamentabile illud exilium à regno cælesti, quod inuexerat mundo peccatum primi parẽtis Adæ. Sed hoc erit, scilicet à tempore Christi, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: Primò in se, sublato spiritu vitæ: deinde morte damnationis. Quæ verò benefecerit, illa salua erit, & à morte sua, & ab omni exilio, quod commeruerat parentum iniquitas. Non enim amplius iniquitas parentum, plaga inuoluet filios, neque filiorum peccatum plaga fenet parentes: nisi illi patrem iniquitatis æmulatores fuerint, aut isti nimia sua indulgentia negligentiáque peccauerint illos. Vti factũ legitur in Heli Sacerdote & filiis eius. *D.* Veruntamen videmus etiam nunc, quòd plaga super cõmunitatem inuoluat bonos cum malis, filios cum parentibus, & nonnunquam multò magis feriat posteritatem, quæ non peccauit, quàm antecessores, quorum scelere prouocata est indignatio Dei. *M.* Hoc dum fit, non ideo fit, vt vnus puniatur pro iniquitate alterius, aut filius pœnas luat patris: sed quia omnes peccauerũt, & egent poculo absinthij ad purgationem iniquitatum suarum: quo si non egent, tamen vtilis est eis afflictio, sub tribulationibus mundi huius, propter varias causssas, occultas quidem, sed tamen iustas. Vnde ad Corinth. sic inquit Apostol. Ne magnitudo reuelatio- *2. Cor. 12.*
num extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Quod sancti scriptores intelligunt de stimulo afflictionum, quas patiebatur Apostolus in carne, ne magnitudo reuelationũ extolleret eum. Vnam indicani causssam, tamẽ plures esse possunt, & sunt, propter quas boni & innocentes Christiani affliguntur in hoc mundo, simul cũ malis, vt merces eorum sit eò copiosior in cælis. *D.* Qua igitur ratione subiungitur huic mãdato, quòd Deus puniat parentũ peccata in filiis vsque in quartam generationẽ?

M. Obseruabis hoc loco voces istas, zelotes, & visitans, ad ea relatas, &, Qui oderunt me, hoc est auersi sunt à me ad Deos alienos: ipsa enim talis auersio velut odij includit eius causas auerteris. Dicit enim textus, Ego fortis zelotes visitans fac puniens iniquitatem, &c. id est, visitans non quocunque modo, sed ad instar eius qui ardenti zelo accensus seuere animaduertit iniquitatem suorum, non quidem studio exterminandi, sed reducendi ad officium. Visitans autem iniquitatem non quorumcunq; sed patrum in filios, hoc est, in parentibus inchoatam, & in succedentibus generationibus continuatam. Et clarè videbis hûc esse sensum textus, Ego fortis zelotes amorum zelo successus, visito quidem auersos à me in virga ac flagellis vsq; in tertiam ac quartam generationem, non autem vltrà. Nam eousq; patienter quidem expecto ad resipiscentiam: Verùm si æstuantis amoris mei flagellis sæpius visitati, non obediant, si obsurdescant, pertinaciterq; pergant ad quartam visq; generationem, non adiicio vltra, vt amore zelâs visitem eos: sed desero abiicioq; eos, auertês zelum meum ab eis. Quemmodum apud Ezechielẽ dicit Dominus ad Hierosolymam. Propterea auferetur zelus meus à te, & quiescam, nec irascar ampliùs. Quasi diceret, Cessare faciã iram meam in te, & recedet zelotypia mea à te, id est, extremis suppliciis exterminem cuiusquam afficiam te, nec te amabo ampliùs. Qualis profectò subtractio zeli Dei à nobis, est velut extremum irreconciliabilis indignationis suppliciũ. Quamdiu enim zelat nos Deus & zelando visitat, tamdiu ex ardenti amore adhibet increpationes, minas, verbera, dolores, eum sanè ob finem, vt sic demõstret cui obsequi oporteat, sicq; reuocet nos ad se iuxta illud Hieremiæ: Dolore ac flagello castigaberis Ierusalem, vt ne discedat à te anima mea. Non igitur aliud insinuatur hoc loco, quàm quòd Deus erga populum suum sibi fide velut iugali copula sociatum, haud secùs affectus est, atque maritus erga vxorem. Cuius si incipiat suspectam habere castitatẽ, eò quòd auertit se ad alienos, zelotypia afficitur, zelúsque monet eam, corripit, castigat, flagellat, secundò, tertiò, ac quartò, vt reuocet ab incepto, sibique soli seruet fidem. Quo pacto si non proficiat, eiicit rãdem veluti inemendabilem, proiicitque longè à facie sua in perpetuum. Haud enim dissimiliter agit Deus cum populo suo. Nam si filius fiat imitator paternæ iniquitatis: similiter & nepos ac pronepos non ob hoc

Exech. 16.

hoc statim abiicit, ac perdit: quin potiùs zelo amoris zelando visitat eos monitis, minis, plagis, vsque ad tertiam & quartam generationem: si forte hoc pacto reuocet. At si nec sic quidem reuocare potest, tandem longa, quod aiunt, ferit virgâ, hoc est, penitus & in æternum totam huiusmodi progeniem tam auersatricem, tãmque adulteram derelinquit. Adeo vt verba textus simul insinuent & miram abundãtiam diuinæ bonitatis ac patientiæ in eos qui malè agunt, & horrendam extremi mali comminationem, in eos, qui pertinaciter nimium patientia Dei abutuntur. Priùs quidem in eo quod dicit se Deum zeloten, hoc est talem amatorem, qui nullum in amore ferat rivalem: & zeloten visitantem iniquitatem patrum in tertiam ac quartam generationem. Nam visitatio zelantis fit ad eos quos præ amore corrigibiles habet, & tanquam suos tractandos iudicat, vel laude, vel munificentia, vel correctione, vel plagis: nunc leuiùs, nunc duriùs pro meritorum exigentia: alienos enim & abiectitios non visitamus. Posteriùs verò in eo quòd non promittit visitationem, nisi vsque in quartam generationem, quasi exinde non debeat expectati, nisi desertio, desolatio, diuinique zeli sui subtractio. Veruntamen non dicit textus expresso sermone, post quartam generationem non miserabor ampliùs. Nimirum ideo, ne quis vnquam desperet, etiamsi secundò, tertiò, ac quartò & sæpiùs, iteruerit rebellionem, quod plus est, etiam si producta fuerit iniquitas, in secundam, tertiam, ac quartam vsque generationem, & vltra. Minimè itaque dicitur hoc loco, quòd Deus sit puniturus filium vel innocentem, vel eadem malitia nocentem propter peccatum patris, vt peccent alij, peccatum luant alij. Nam etiamsi filij patratores paternæ iniquitatis, nempe odientes Deum, vt textus inquit, hoc est, auertentes se ad Deos alienos, haud secus atq; patres eorum, grauissimè à Deo flagellentur: tamen omnis plaga, qua temporaliter visitãtur, minor est quàm sua idololatria requirit, nimirum diris æternisque cruciatibus digna: Non igitur flagellatur tum filius supra propriæ iniquitatis meritum. Quamuis nonnunquam multò duriùs castiget Deus posteros, quàm erat facturus, si non ita producta esset, adeoq; continuata eadem patrum impietas ad nepotes vsque vel pronepotes. Quasi diceret Deus inter visitandum: hæc vos, hæc & patres vestri, hæc insuper aui ac proaui vestri

fuistis impietate contra me: certè feriam vos adhuc semel: de id quidem acriter pro meritis vestris: quòd si tum quoque vltrà addideritis vos, vel filij vestri, auferam zelum meum à vobis. Quapropter non est contrarius locus iste illi Prophetæ *Ezech.18.* Ezechielis vbi dicitur, Filius nõ portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij: sed iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. Quando quidem Ezechiel in sua sententia & redarguit & prophetat. Redarguit quidem superbiam populi sui dicentis, se non ob suam, sed patrum suorum iniquitatem, premi captiuitate aliisque plagis: Quasi diceret, Non est vt vos in prouerbium veritis: sed ipsi vos vestra impietate multo grauiora commeritis quàm patimini. Prophetat autem de tempore Christi, quòd nullatenus inuoluet filium regeneratum in Christo iniquitas patris, licet eo vsque omnis filius, quantumcunque liber ab omni peccato actuali, originali, mortali, venialitamen aliquatenus portare debuit iniquitatem primi parentis, sustinens exilium à regno felicitatis, propter peccatum Adæ. In Decalogo verò pollicetur Deus, quòd more zelantium, præ amore visitabit impietatem populi sui deficientis ad idololatriam, arguendo, corripiendo, flagellando etiam in filios eorum vsque ad tertiam & quartam generationem, si se similiter auertant atq; patres: verùm non vltrà. Exinde fortè abiecturus eos, sicuti solent abiicere irrecuperabiliter offensi. Quòd autem dicit, vsque in tertiam ac quartam generationem, ideo etiam est: quia solent patres nonnunquam suis oculis videre tertiam ex se ac quartam generationem: Quemadmodum de Iob dictum est. Et vidit filios vsque in quartam generationem. Si igitur patres senserint se suosque filios vsque ad quartam generationem cælitus corripi minis, ac plagis zelantis Dei, ob idololatriam à se inchoatam, nec tamen vltà tanguntur respiscẽtia, iam certè indigni sunt tam ipsi, quàm posteri, quos amplius zelo zeletur omnipotens Deus, cui facile est vel de lapidibus suscitare alium populum bene subditum sibi. Addit verò, Et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Quæ verba, quoniam dicitur in millia sine addito, intelliges qua possint plenitudine, nempe in millia generationum, hoc est, etiam in millesimam vsque generationem, in millia retributionum, in millia temporum, ætatum, seculorum, & quidquid his simi-

plibus dici potest. Nam quemadmodum zelus amantis ergà filios subtractionis terminum habet, ita puræ caritatis dilectio, omnino finem nescit ac modum. Legi ego plurimos ex veterum sanctissimis patribus circa istum locum: verùm si hunc discendi tramitem tenueris, proximè attinges germanum sensum literæ. Nec poterunt deinceps quicquam mutire contra Deum hæretici, qui vetus Testamentum non recipiunt vel ob hunc locum malè intellectum. At pergamus nunc ad secundum mandatum.

DE LICITIS ET ILLICITIS IVRATIONIBVS TRACTATVS TERTIVS.

Magis vetitum esse noua lege quàm veteri ne iuremus.

CAPVT I.

NEc iures vana per ipsum. *M.* Bene. *DISCI.* Verùm in lege quid scriptum est: quomodo legis? *D.* In Exodo legitur, *Exod.20.* Non assumes nomen domini Dei tui in vanum. Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Et in Deuteronomio sic præcipitur, Non *Deut.5.* vsurpabis nomẽ Domini Dei tui frustrà: quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. *M.* His addidit Leuitici. Non periurabis in nomine meo, nec pollues *Leuit.19.* nomen Dei tui: ego Dominus. *D.* Sed hæc omnia sunt veteris legis. *M.* Sic est. In noua autem lege habemus. Audi- *Matth.5.* stis quia dictum est antiquis. Non periurabis: reddes autem Domino iuramẽta tua. Ego autem dico, non iurare omnino, neq; per cælum: quia thronus Dei est, neque per terram: quia scabellum pedum eius est, neque per Hierosolymam: quia ciuitas est magni Regis, nec per caput tuum iuraueris: quia nõ potes vnum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester est, est: nõn, non: quod autem his abundantius est, à malo est: Hęc Saluator apud Matthęũ. Rursum Iacobus *Iacob 5.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolus in epistola sua Canonica sic præcipit: Ante omnia autem fratres mei nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem iste mo vester, est, est: non, non: vt non sub iudicio decidatis. *D.* Videntur sane plus ponderis ac rigoris habere hæc nouæ legis, quàm illa veteris. *M.* Igitur memineris præceptum de

Quæ prohibeantur hoc mandato.

tion iurando, potiùs esse Euangelicum mandatum, quàm Legale: & quidem nunc obseruatu magis necessarium, quàm tempore legis. Constat autem per dictas Scripturas expresse præceptum esse. Primò non assumere, siue vsurpare nomen Domini in vanum vel frustrà. Secundò non polluere nomen Domini. Tertiò non periurare in nomine Domini. Quartò non iurare omnino neque per cælum, neque per terram, neque per capillum capitis, &, vt addit Iacobus Apostolus, Non iurare quodcunque iuramentum. *D.* An ergo plures

Multæ prohibitiones, tamẽ vnum efficiunt mãdatum.

sunt prohibitiones super vsurpatione nominis Dei? *M.* Sunt quidem plures, sed citrà inconuenientiam. Quia omnes tendunt ad idem, vnúmque efficiunt mandatum. Cæterùm immoremur paulò exactiùs, verbis Decalogi. Interrogatus ego tibi singulorum rationem reddam, cùm ex Scripturis locis tum ex traditione Patrum. *D.* An sit aliquid mysterij in verbis istis Decalogi, vsurpare, & assumere sibi? *M.*

Quid vsurpare, quid assumere.

Iuxta phrasim communem, maximè Iurisprudentiæ & Theologiæ habent hæc duo nonnihil in se vitij. Important enim qui vsum rei cum quadam temeritate, præter ordinem iuris, debitámve permissionem sibi vendicant. Nam qui re aut legitima cõcessione re aliqua vtitur, is non vsurpat secundum Iurisconsultos: is etiam non assumit, neque sumit sibi vel accipit secundum phrasim Euangelicam, quæ patet ex illo Saluatoris: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Et ex illo Apostoli: nec quisquam sibi sumit honorem, &c. Duo igitur hæc continent in se aliquam ordinis & veritatis perturbationem: quæ si fiat circa altissima illa, primæque dignitatis principia, nempe Deum & diuina, & hoc in

Matth. 26. Hebr. 5.

vanum aut frustrà, non potest esse sine culpa: etiamsi non nunquam fiant sine crimine, aut piaculo, vt infrà audies. Et quoniam hîc dicitur, Non vsurpabis, siue non assumes simpliciter sine addito: ideo simpliciter, & in latitudine sua intelligendum venit mandatum hoc modo. Non assumes vllo modo, nimirum neque in sermone tuo, neque in scri-

Quæ dictu est. Non assumes simpliciter, & sine addito.

pris tuis, neque in iuramentis, neque in detestationibus, aut execrationibus, aut maledictionibus tuis, neque quocunque alio modo, in vanum, aut frustrà. *D.* Secundò, quid dicitur hîc vanum, & quid frustrà? *M.* Vanum dicitur secundum Aristotelem quod nihil in se habet, vnde posset rationabiliter referri in aliquem finem honestum, aut vtilem. Frustrà verò dicitur, quidquid præter necessitatem est, & fructu caret vtilitatis, nec vllum habet officium honesti. Porrò quod vtili honestóque repugnat, vt malitia, falsitas, turpitudo, hoc sic est frustrà, sicque vanum, vt nulla ratione, nullius quíque contemplatione poni posset in ordine, aut ratione officij. Igitur plusquam vanum: quia sceleratum vanum, maiore animaduersione dignum, quàm ea quæ sunt in priori genere vanitatis. Sicut stultum est omne id, quod rationi caret. Qui verò infatuitate cordis sui agunt, non modò præter rationem, sed etiam scelerate, hi non solùm subsannandi sunt velut fatui, sed & fustibus corrigendi, & nonnunquam exterminandi. Quisquis igitur prohibet stultitiam, multò magis prohibet sceleratam malitiam: quòd insit illi nocentissima stultitia. Tu nunc collige. *D.* Igitur qui prohibet, ne quis vsurper nomen Dei super re vana, is multo magis prohibet ne assumat super malitia, aut falsitate, aut turpitudine, aut alia quauis re scelerata. *M.* Recte. Quoniam istis & vanum inest cum scelere, & scelus cum vanitate.

Qui præcipit ne nomẽ Domini assumatur in vanum, multò magis præcipit ne assumatur super re mala aut scelerata.

De quibus nominibus loquatur illud mandatum.

CAPVT II.

DISCI. PORRO' de quo nomine loquitur mandatum? *M.* De nomine quolibet, sub quo innotescit, veneratúrque Deus aut Christus Dominus, qui Deus est & homo: siue sit nomen naturæ, vt Deus, Viuens, Qui est, &c. siue nomen personæ, vt Pater, Filius, & Spiritus sanctus, Iesus, Christus, Emmanuel: siue nomen maiestatis, vt Omnipotẽs, Dominus, Rex gloriæ, Triumphator in Israël: siue officij, vt Saluator, Redemptor, Mediator: siue nomen alicuius rei, per quam redemptio facta est, vt crux sancta, sanguis Christi, vulnera Christi. Nec debet quispiam dubitare, quin hæc & similia sint vera nomina Dei: quandoquidem significant id

quod

quod Dei est, Deóque proprium manet. *D.* Neque ego de hoc quidquam dubito: verum an Diuorum nomina, idem Sacramentorum, gratiarum, plagarum, & omnium denique creaturarum, sint hic computanda inter nomina Dei adeo vt qui temere iurat per D. Virginem, vel per animam suam, vel per pestilentiam, si: prævaricator huius mandati fiat, aut peierando, siue aliter. Est igitur mandatum Decalogi generale, prohibens, ne vnquam vsurpemus nomen Dei in vanum: non solùm in iuratione, sed neque in detestatione vel execratione, aut stultiloquio, aut scurrilitate, neq; in quacunque alia re vel asserenda vel detestanda: nihil disponens, an iurare liceat per nomen Dei, maximè in rebus seriis ac necessariis, nihilque præscribens de nominibus creaturarum, aut de ratione vel modo, quo per illa iuratio fieri possit.

An nomina Diuorũ, plagarum, creaturarũ sint computanda inter nomina Dei.

M. Duo hic aduertenda sunt. Primu, nomina esse signa rerũ nihilque hic dici de nominibus ratione sui, vt voces iuantur aerem prolatæ: sed ratione rerum significatarum. Secundum, textum mandati non dicere hoc modo, Nomen quod dominum Deũ significat non vsurpabis, &c. sed sic, Nomen Domini Dei tui quod scilicet aliquo modo est Dei, vel ratione impositionis: quia significat quid diuinum, vel ratione rei significatæ: videlicet si res significata aut vnionem habeat cũ Deo vti certum est de sanctis, aut dependentiam gubernationemque recipiat ab eodem, vt res omnes huius mundi, aut sint instrumenta, quibus vtitur Deus, siue ad saluationem bonorum, siue ad vindictam malefactorum. Verùm non dico hic quasi putem contentiosè laborandum in hac parte, an nomina Sanctorum, per quæ sæpe iuramus, item nomina Sacramentorum, plagarum, & omniũ creaturarum sint reductiue computanda hic inter nomina Dei: adeò quod censeri debeat peccasse contra hoc mandatum Decalogi, quicũque ne iurat per S. Mariam, per cælum, per terram, aut per Sacramenta. Aliis hunc sudorem relinquo. Certum est, Scripturam sua fertilitate crescere, & quod minùs, aut omnino non satis expressè dixit in vno loco, hoc plenius expressiúsque docet in aliis locis. In hoc sanè secundo mandato Decalogi, nihil de iuratione aut periurio nominatim agitur: sed prohibitio requirit, vt sic æstimemus in corde, sicque veneremur diuinitatis numen, vt ne appellationem quidem ipsius vsurpemus, aut assumamus in vanum aut frustrà. Iuxta illud quod in precatione Dominica docemur orare, Sanctificetur nomen tuum. Idque eam ob caussam, quòd tanta sit diuinæ celsitudinis maiestas, vt non solùm venerandum sit ipsum numen, sed & ipsius numinis appellatio: adeò, vt assurgat quisque venerabundus, ad ipsam statim vocem Diuinæ laudis prædicationis, vel appellationis: nedum ad numinis præsentiam: nullámque ferat, faciátve nominationem Dei, nisi in licitis & honestis, idque debita cum veneratione. Adeo, vt perissimùs

Crescit scripturæ sua fertilitate.

Quid expressè prohibeat hoc secundũ mandatum.

rissimùm, ac in primis prohibeantur hoc mandato Decalogi, vsurpationes diuini nominis super rebus vanis, falsis, turpibus aut scelieratis, quibus inest aut mera vanitas, aut mera falsitas, aut vanum cum scelere vel turpitudine: siue iurando id fiat, aut peierando, siue aliter. Est igitur mandatum Decalogi generale, prohibens, ne vnquam vsurpemus nomen Dei in vanum: non solùm in iuratione, sed neque in detestatione vel execratione, aut stultiloquio, aut scurrilitate, neq; in quacunque alia re vel asserenda vel detestanda: nihil disponens, an iurare liceat per nomen Dei, maximè in rebus seriis ac necessariis, nihilque præscribens de nominibus creaturarum, aut de ratione vel modo, quo per illa iuratio fieri possit.

De iurationibus & periurijs.

CAP. III.

ALIS autem scripturis expressè atque nominatim vetantur periuria, Leuitici 19. & Matt. 5. dicente Saluatore: Iterum audistis, Non periurabis. Et Apostolus 1. ad Timoth. 1. Iusto, inquit non est lex posita, sed impiis, &c. Subdit, Mendacibus, & periuris. Patet igitur periurium sub suo nomine diuina lege prohibitum esse. Nihilominus etiam prohibitum est iure naturæ. Nihil enim adeò naturali rationi est contrarium, atque Deum, qui est prima veritas, supremáque maiestas, producere in testem falsitatis, vel eius quod iniquum est, impium, vanum, aut frustratorium. Vnde constare potest, quòd periurium habeat adeò connolutam ipse malitiam, vt nullo casu, nulla necessitate, nullius quoque finis contemplatione fieri possit sine iniuria maiestatis diuinæ: ideóque semper crimen siue piaculum est: nisi actus imperfectio, aut surreptio, aut inaduertentia, aut simile quid malitiam facti extenuet, vti infrà dicetur. De iurationibus autem, quæ fiunt passim per nomen Dei, vel Sacramenta, aut creaturas, quid dicant aliæ Scripturæ nunc audiamus. Saluator noster terribiliter intonat apud Matthæum, tantam auctoritatem habens hoc modo: Audistis, quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis nõ iurare omnino: neque per cælum, quia Thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum

MAGI.

Periurium habet connolutã malitiã, sic iuratio sine per re vana per nomen Domini.

De iurationibus quæ fiunt per Sacramẽta aut creaturas.

Matt. 5.

scabellum est pedum eius: neque per Hierosolyman, quia ciuitas est magni Regis: neque per caput tuum iurauerio quia non potes vnum capillum album facare aut nigrum.

Iacob.5. Cui dicto Saluatoris consonat illud Iacobi Apostoli: Ante omnia fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Nota autem quod dicit vniuersaliter, Neque aliud quodcunque iuramentum. Et addit vlterius tam Saluator quàm Apostolus eius. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantiùs est, à malo est. Iacobus quoque addit, vt non sub iudicio decidatis. Ex quibus verbis maximè Saluatoris consequi videtur: primò, non esse iurandum per Sacramenta: quoniam vasa sunt gratiæ Dei, & vbertima nostræ salutis subsidia: neque per Euangelium Christi: quoniam verbũ Dei est, & pabulum vitæ: neque per nomina plagarum: quia instrumenta sunt vindicantis iustitiæ Dei: neque per vllam omnino creaturarum, quoniam omnes subseruiunt voluntati diuinæ, non minùs quàm terra, quæ dicitur scabellum pedum eius: omnes quoque & esse habent, & veritatem à Deo: adeò vt nemo vnum capillum capitis sui posset facere album aut nigrum, vel vnum arboris ramum in aliam transferre qualitatem. D. Sed & consequi videtur ex eisdem verbis, planè omne iuramentum, omneque iusiurandum esse prohibitum: ita enim illatio apparet bona. Ego dico, non iurare omnino. Item. Nolite iurare quodcunque iuramentum, vt non sub iudicio decidatis. Ergo non est permissum iurare, vel iusiurandum vllum interponere

Hæresis est dicere esse iuramentũ illicitum.

etiam si exigaris coram tribunalibus. M. Ne sis festinus fili: solet enim decipere apparentia fallax. Hæresis est valdè scelerata, asserere Christianis planè prohibitum esse omne iuramentum. In qua hæresi olim fuerunt Vvaldenses, Cathari, Pseudo apostoli: nostro autem seculo Anabaptistæ siue Catabaptistæ. Rursum hæresis est non minus scelerata, asserere, quòd liceat & iurare simul & peierare ex causa. Cuius erroris notati sunt olim Priscillianistæ, prout constat ex libr. Augustin. de hæresibus. His enim semper in ore erat, Iura, periura, secretum prodere noli. In quo errore fuerunt & illi, qui se Apostolicos solent appellare, vt constat ex sermone Bernardi 65.66. super Cantica. Tu autem cave tibi ab vtrisque. In vtroque enim extremorum est vitium: virtus autem in medio consistit. D. Mallem profectò non esse, quàm hæreticus esse. Verùm ánne in istis verbis tam Saluatoris, quàm Apostoli eius, sit prohibitum omne iusiurandum? M. Hæc quæstio similis est illi, qua quæritur an in hoc verbo legis, Non occides, sit prohibita omnis interfectio hominis? Si sic, cur ergo dicit alia Scriptura, Maleficos non patieris viuere: Sin minus, cur mandatum pronunciat simpliciter, Non occides? Simili modo, si simpliciter prohibitum est per Saluatorem & Apostolum eius quodcunque iusiurandum, cur igitur dicit alia Scriptura, Laudabuntur omnes qui iurant in eo, Et alibi: Iurabis, viuit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia, Item, Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis? Contrà, si aliquo modo iurare licet, cur tam absolutè pronunciat Saluator, Ego autem dico vobis non iurare omninò? Et Apostolus eius, Ante omnia fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque quodcunque aliud iuramentum? D. Ista sanè augent quæstionis meæ difficultatem. Et nos inter hæc tam pugnantia, quid sequemur? M. Veritatem. D. Rectè. Sed quæ est ista veritas M. Dicam Occidere contingit multis modis malè: vno autem modo bene: nempe, si fiat auctoritate publica, secundum ordinem iuris. Sic contingit iurare multis modis malè: vno autem modo bene, scilicet si fiat in veritate, in iudicio, in iustitia. Vnde iuramentum his comitibus vestitum non est prohibitum. D. Apparet igitur quòd liceat iurare, & non liceat iurare, quæ sibi contradicunt. M. Malè colligis: sed consequitur ex præmissis, quod certo quodam modo liceat iurare: non autem quocunque modo, vel quodcunque iuramentum. Quemadmodum in certo casu licet occidere: verùm non licet occidere quocunque modo, siue quacunque ex causa: neque est hîc aliqua contradictio. Itaque sicut occidere in genere est prohibitum, Sic & iurare in genere acceptum, est prohibitum. Porrò in specie illa quæ cohonestatur debitis circunstantiis, adeò vt subintret ordinem veræ virtutis, fiátque actus religionis, planè licitum est, imò præceptum. D. Et istud sanè nouum est in auribus meis, prohiberi quid in genere: & tamen idem illud licere in specie. M. Nihilominus te tuisque auribus multò est antiquius. D. Nonne valeat argumentum à remotione generis, ad remotionem

An in verbis Saluatoris, vt & Apostoli prohibeatur omne iusiurandũ.

Exod.22.

Psal.62.

Hierem.4.

Deut.6.

Iurare sit multis modis malè, vno autem bene.

Occidere in genere prohibitum, in certa specie præceptum.

Exod.22.

Iurare licet in genere sit prohibitum, tamẽ in certa specie fa[illegible] fieri [illegible] test.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rionem cuiuslibet speciei? M. Omnino, quamdiu species manet in familia illius generis. Sequitur enim, Non est virtus ergo nec fortitudo, nec iustitia, &c. Similiter bene consequitur, Non est iuratio, ergo nec periurium, nec iusiurandum. Vt autem rem probe intelligas, animaduerte ad hæc similia. Multa licent in genere, quæ prohibita sunt in specie. Nam appetere pecuniam, sic in genere acceptum, nihil habet vitij. Porrò appetere vsurarie, est iniustitiæ vitium. Sic generare prolem in genere, quid quæso habet malitamé generare contra sanctiones matrimonij, vel adulterium est, vel fornicatio. Simili modo, multa in genere rationē habent vitij & offensionis, quæ in certa specie naturā induunt virtutis ac meritj: veluti abscindere membrum corporis, si nihil addas, tyrannidem sonat: verùm abscindere membrum putridum, quod contagione perderet totum, prudentiæ opus est, & caritatis. Abiicere merces, quid aliud est quàm meræ fatuitatis facinus? Cæterùm abiicere in necessitate vt corpus salues, magnæ est circumspectionis, & laudem habet. Similiter occidere hominem in genere dictū, grande malum sonat: quo turbatur ordo, læditur caritas, damno afficitur Respublica, auctori denique naturæ non modica irrogatur iniuria. Porrò occidere maleficum ex auctoritate publica, actus est iustitiæ, nonnunquam imperatus à caritate. Et hanc ob caussam diximus suprà, valere quidem argumentum à remotione generis ad remotionem speciei: quamdiu species manet in familia illius generis. Quando enim in particulari causa trahitur species extra suum genus, ad speciem aliquam virtutis: vt quando Prætor exequitur in aliquem supplicium mortis, tunc non egreditur eiusmodi interfectio familiā iustitiæ, propter medium quo fit per determinationem scilicet iudicij: deinde propter finem, ob quem fit, nempe ne impunitas malorum perdat totam Rempublicam: tertiò propter auctoritatem ex qua fit, quæ est à Deo, in cuius potestate sunt omnia. Vide est videre ad Romanos decimotertio. Vnde non recte infertur, Mandatum Dei habet. Non occides, ergo magistratus non potest interficere malefactorem. Et eodem prorsus modo dicendum est in hac materia, nempe iurare in genere, hoc est, necdum cohonestatum suis comitibus, Iustitia, Iudicio, Veritate, esse prohibitum: quia continet irreuerentiam & vilipendium siue contemptum numinis. Siquidem indigna

Iurare per nomen Dei in genere, cōtinet quādā irreuerētiā.

indigna est, producere primam illam & altissimam maiestatem, ad testificandum super rebus perituris huius mundi, citra necessitatem, aut absque debita reuerentia. Veluti si plebeius vellet regiam dignitatem producere testem super suis minutulis negotiis, quis non culparet factum? Porrò quando iurare trahitur ad genus religionis per tres istos comites Iudicium, Iustitiam, & Veritatem: tunc vocatur iusiurandum siue iuramentum legitimum, potiùs quàm nuda iuratio, omnibúsque licet. Quapropter non consequitur, Prohibitum est iurare, ergo & iusiurandum aut iuramentum cohonestatum tribus illis comitibus. Cùm dicat Propheta, Iurabitis, viuit Dominus in iudicio, & iustitia, & veritate.

De tribus comitibus iuramenti liciti.

CAPVT IIII.

NON equidem ego, sed B. Hieronymus interpretando Hieremiam, vocat iudicium, iustitiam, & veritatem, comites iuramenti, quos scilicet legitimum iuramētum semper secum habere debet, vt iisdem cohonestatum ponatur in ordine religionis. *MAGI.*

D. Verùm quid per ista tria significatur? *Quid per iudicium intelligitur.*

M. Per iudicium intelliges circumspectionem siue discretionem, quomodo in populari colloquio iuxta phrasim quandam dicimus, loquaris cum iudicio, siue nihil dixeris, sine iudicio, hoc est, loquaris prudenter, circumspectè, siue discretè. Iurare igitur in iudicio, est discretum esse & circumspectum in iuratione. Primò ne fiat diuinæ maiestatis inuocatio super re vana aut fabulosa, nec etiam super re alicuius momenti absque notabili necessitate, deficiente scilicet alia via confirmandi veritatem. Secundò, vt fiat debita cum reuerentia, aperto scilicet capite, &c. Per iustitiam verò intelliges æquitatem rei, tam in se, quàm in ordine ad alium, vt res super qua iuratur, sit licita, ac iusta in se, nec iniuriosa alicui. Qui enim iurat super scelere, aut iniquitate, aut turpitudine, aut cum iniuria proximi, illius iuratio non cohonestatur iustitia. Vltimò, adhibenda est iuramento veritas, vt in ore iuranteis non sit mēdacium, aut falsitas, simulatio, vel dolus: sed ore respōdeat veraciter sermo rei, & res sermoni: vnum quoque & idem sit foris in voce, & intus in mente, ac voluntatis proposito. Quæ tria ornamenta siue comites si adsint, con-

Quid iurare in iudicio.

Quid per iustitiam intelligitur, & quid iurare in iustitia.

stituunt iurationem in ordine virtutis, efficiuntque legitimum iusiurandum. Cæterum, si vel vnum ex dictis tribus desit, statim illicitè iuratur, quocunque modo iuretur, aut ex quacunque causa. Si desit veritas, fit periurium, quod prohibetur Leuit. 19. Non peierabis. Si desit iustitia, vehementer polluitur nomen Dei, contra præceptum illud: Nope pollues nomen Domini Dei tui. Si absit iudicium, fit prauaricatio mandati, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Vt igitur intelligas Scripturarum consonantiam, Exodi 20. religiosè prohibetur quæcunque vsurpatio nominis Dei in vanum aut frustrà. Non enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomẽ Domini Dei sui frustrà. Quæ comminatio vt probè euitetur, docet Hieremias iurandum esse in iudicio discretionis, quo excluditur quidquid vanum est, aut leue, aut frustraneum. Iterum, Leuit. 19. expressè prohibetur periurium, & pollutio nominis Dei. Quorum vtrunque per se, & secundum se malum est. Hieremias autem vt tam hoc quàm illud malum videtur, docet iurationem esse in iustitia & veritate. Ad hæc, quia in frequenti iuratione, assiduáque nominatione Dei, maximum est periculum iniquitatis, vt Sapiens ostendit dicẽs: Iurationi non assuescat os tuum: multi enim sunt casus in illa. Nominatio autem Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assiduè à liuore non minuitur: sic omnis iurans, & nominans in toto à peccato, non purgabitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga. Et alibi, Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet: & irreuerentia ipsius obturatio eius. Hucusque Sapiens. Ideo plena & expressa voce verat Saluator iurare omnino, siue quocunque modo: Et Apostolus eius Iacobus iurare prohibet quodcunque iuramentum: mirum vt hoc pacto fiamus quàm alienissimi ab omni iuratione, propter casus & pericula quæ sunt in illa. Vnde Augustinus ex factis Apostolorum, qui leguntur in suis scriptis iurasse, ostendit dictum Saluatoris, videlicet: Dico autem vobis non iurare omnino, sic accipiendum esse, ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi perueniatur: & ex facilitate iurandi, ad consuetudinem: ex consuetudine verò in periurium decidatur. Nam in iurando, etiam qui verum iurat, propin-

Pulchra consonãtia scripturarum in prohibitione iuramentorum.

In iuratione multi sunt casus. Eccles. 23.

Caussa ob quam prohibuit Saluator iurare omnino. Eccle. 27.

Notãda sententia Aug.

propinquat periurio, vnde longè abest, qui omnino non iurat: & quamuis non peccet qui verum iurat, remotior tamen est à peccato, qui non iurat. Vnde admonitio non iurandi, conseruatio est à peccato periurij. Illud quoque quod positum est, omnino, ad hoc positum esse, vt quantùm in te est, non affectes, vt quasi pro bono, & cum aliqua delectatione appetas iusiurandum. Hæc Augustinus sparsim in diuersis locis. Addit lib. 19. contra Faustum Manichæum capit. 23. Ieaque & Apostolus in sermonibus quos habuisse narratur, nunquam iurauit: ne iurandi consuetudine aliquando vel nescius in periurium laberetur. In Scripturis autem vbi est cõsideratio maior atque perpensior, pluribus locis iurasse inuenitur, ne quisquam putaret etiam verum iurando peccari: sed potius intelligeret humanæ fragilitatis corda, non iurando tutius à periurio conseruari. D. Qua igitur de caussa Saluator tam prohibet rigorosè, Ego autem dico vobis non iurare omnino? M. Iam diximus. Primò, vt humanæ fragilitatis corda non iurando tutiùs à periurio, aliisque peccatis, quæ sunt in iuratione, præseruentur. Secundò, vt intelligat vnusquisque iurare in genere, siue quocunque modo vni uersis esse prohibitum: quamuis nihilominus liceat facere iusiurandum, siue eam iurationem, qua iuratur in iudiciis, qua fœdera ligantur, qua subditi magistratui subiiciuntur, qua lites inter fratres finiuntur, qua denique res seriæ multoties vtiles confirmantur (quales iurationes fiunt cum iudicio, in iustitia, & veritate) sine quibus consistere non potest mortalium conuictus.

Caussa propter quã Saluator tam rigorosè vetat iurare.

Quam habeat vtilitatem & religionem iuramentum legitimum.

CAPVT V.

PRETATVR Scriptura, quòd iuramentum est finis omnis controuersiæ hominum ad cõfirmationem, scilicet veritatis. Finire autem controuersias hominum, stabilire quoque veritatem, alioqui incertam & ambiguam, res est vtilis in moderatione Reipublicæ, imò planè necessaria: sine qua tribunalia non subsistunt, & deficit omnis veritatis inquisitio. Si quis ergo aliis mediis finiendi controuersias deficientibus, confugiat ad inuocationem nominis Dei, per ius-

MAGIS. Iuramẽtum finis est controuersiarũ. Hebr. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iurare legitimè per Deũ est Deũ colere actu religionis.

Iuramentũ habet laudẽ & præceptũ in scripturis, igitur est de genere virtutis.

Psal.62.
Hiere.4.
Deut.6.

Sancti legũtur iurasse, ergo licitum est i casu aliquo iurare.

iurandum siue iurationẽ, is facto suo confiteretur apud Deum esse euidentem omnium rerum inspectionem, & irretractabilem attestationem veritatis. Quare si iuret quis bene, hoc est, debito modo, scilicet cum iudicio, in iustitia, & veritate, indubiè colit Deum, tanquam primam & infallibilem veritatem, quæ nec falli potest, nec fallere. Quapropter huiusmodi iuratio nequaquam digna est criminatione, sed laude & remuneratione: Hinc dicit Scriptura, Laudabũtur omnes qui iurant in eo. Et iterum. Iurabis, Viuit Dominus in iustitia, &c. Item, Illi soli seruies, & per nomen illius iurabis. Quæ Scripturæ indubiè intelligendæ sunt de iureiurando prout actus est religionis: eò quòd solus actus virtutis cadat sub præcepto, & Dei commendatione. Lex enim spiritus sapientiæ, intellectus, scientiæ, & consilij nihil præcepit temerè aut imprudenter agendum: sed in omni executione præcepti affirmatiui intelligenda est circunstantia prudentiæ, iustitiæ, & veritatis. Neque idem spiritus agit aut loquitur per sanctos Dei homines, quod legi Dei quoquo modo aduersetur. Est autem certum, primùm patres & Patriarchas veteris Testamenti multoties iurasse, & fœdera iunxisse sub sacrosanctis iurationibus, patet Gene.21.31. Iudic.21.1.Reg.24. ac infinitis aliis locis. Deinde & Apostolum Christi Paulum iurasse haud infrequenter in suis epistolis. Ad Rom.1. 2.ad Corint.1.ad Philip.1.1. ad Thessal.2. qui tamen Spiritu Sancto plenus, non potuit non esse memor doctrinæ magistri sui Saluatoris. Tertiòipsummet Deum iurasse: & eùm nõ haberet maiorem se, iurauit per semetipsum, ad Hebr.6.& Genes.22.& idem testantur Psalmi.88.94.109. Vt autem de hominibus taceam, certè in Deum nullum cadit omnino scrupulum. Debet igitur tibi, omnibúsque Christianis esse certissimum, quòd liceat iurare in caussa iusta, super veritate eiusmodò non fiat leuiter, sed ex necessitate, cum debita reuerentia, sicvt actus iurandi, verę religionis naturam induat.

Quomodo & qua ratione liceat iurare per creaturas.

CAPVT VI.

DISCI. SCRIPTVRAE, iam inductæ, sanctorúmque exempla satis conuincunt, quòd liceat sub certis conditionibus per nomen Dei iurare: rùm, plus credo difficultatis habere, an liceat per creaturam iurare. M. Id licitum esse, patet:

patet: quia testatur Scriptura, quòd Ioseph, qui erat exemplar pudicitiæ, ac sanctimoniæ, iurauit per salutẽ regis Pharaonis: nec reprehẽditur: & Apostolus Paulus per gloriã fratrũ. D. Augustinũ non esse licitũ, apparet ex verbis Saluatoris, Ego autẽ dico vobis nõ iurare omnino, neq; per cælũ, neq; per terrã, neque per caput tuũ. M. Bene replicas. Accipe ergo distinctionẽ veritatis. Contingit iurare per creaturas, more Iudæorũ, qui credebant iurare per templum, per aram, aut per cælum, nihil esse, neque ligare hominem: iurare autem per aurum templi, aut donum altaris, aut thronum Dei, multùm esse, atque hominem teneri periurij, si non seruasset tale iuramentum. Quod vtique malum est, & erroris plenum. Redarguit enim huiusmodi homines Saluator cum stomacho dicens: Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Quicunque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & cæci, quod enim maius est: aurũ, an templum quod sanctificat aurum? Et quicunque iurauerit in altari, nihil est: quicunque autem iurauerit in dono quod est super illud, debet. Cæci, quod enim maius, donum, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iurat in altari: iurat in eo, & in omnibus quæ super illud sunt. Et quicunque iurauerit in templo, iurat in illo & in eo qui habitat in ipso. Et qui iurat in cælo: iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum. Secundò contingit iurare per creaturas more stultorum Christianorum, vt credamus tale iuramentum plus ligare, quàm quod factum est per nomen Dei: quales homines similiter redarguit B. Chrysostomus tractans præfatum locum Saluatoris. Multa enim, inquit, & modò Christiani simpliciter, & insipienter intelligunt. Ecce enim si aliqua fuerit caussa, modicum videtur facere, qui iurat per Deum: qui autem iurat per Euangelium, magis aliquid fecisse videtur: quibus similiter dicendum est: stulti, Scripturæ sanctæ propter Deum sunt, non Deus propter Scripturas. Maior est enim Deus, qui sanctificat Euangeliũ, quàm Euãgeliũ quod sanctificatur à Deo. Ità & reliquæ creaturæ factæ sunt propter Deũ, non est autẽ Deus propter illas. Vnde maius debet esse iuramentũ factũ per Deũ, quàm per creaturã. Tertiò cõtingit iurare per creaturas more Gentilium: quasi insit eis aliquid numinis, aut habeant occultam inspectionem, vel indubitatam testificationem rei, Quo modo iurare grande malum est, & plus quàm

Gene.42.

Quomodo liceat & quomodo non liceat iurare per creaturã

Matt.23.

Iurare per creaturas more Gentilium malũ est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

periurium. Est enim peccatum idololatriæ commutans cultum incorruptibilis Dei in corruptibilem creaturam. Omnis enim qui iurat, colit ac veneratur id per quod iurat. Quid enim aliud est iurare per Deum, quàm ius veritatis confirmandæ Deo tribuere? Iurare per Deum, inquit Beatus Augustinus est testem adhibere Deum, idem valens atque istud, testis est mihi Deus. Tribuere autem ius veritatis confirmandæ idolis Dæmoniorum, quid obsecro aliud est, quàm pernitiosissima idololatria? Tribuere verò confirmationem veritatis mutis ac sine sensu creaturis, vt soli, lapidi, capiti, templo, an non est insanire potiùs quàm errare? Lapis neque hominem scit, neque cordis secreta vlla inspectione attingere potest: illi ergo tribuere ius veritatis latentis in sermocordis, dicendo: Ego Ioannes iuro per caput, aut per saxum, verum esse quod dico: an non hoc ipsum facere, est saxo stupidiorem esse? *D.* Tamen Christiani passim iurant per Euangelium, & sanctos Dei. Et, vt dixisti, Ioseph iurauit per salutem Pharaonis. *M.* Sistemodicum, dum pergam in cœpta distinctione. Quartò contingit iurare per creaturas more Sanctorum, & iuxta consuetudinem receptissimam in Ecclesia. Quod quidem licitum est cum hoc pietatis intellectu: vt intentio iurantis sit, Deum in creatura sua adferre testem, non ipsam secundum se creaturam, prout B. Augustinus docet, Hoc esse iurare per creaturam, creatorem eius testem adhibere: sicuti fit in iuramentis assertoriis, vel creaturam ipsam Deo obligare: vti fit in iuramentis execratoriis. Hinc D. Augustinus. Cùm quis iurat, inquit, per salutem suam, salutem suam obligat Deo. Cùm quis iurat per filios suos, eosdem oppignorat Deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius. In omni ergo iuratione per creaturam, vel Deus creator testis adhibetur, vel creatura Deo obligatur siue oppignoratur, vt hoc sit iurare, Deum testem adhibere, vel Deo aliquid oppignorare. Nemo igitur potest iurare per creaturas, nisi intelligat iurando, vel se testem inuocare creatorem in creatura, (quod ipsius veritas in ea reluceat) vel creaturam se oppignorare Deo. *D.* Ergo licet hoc modo iurare, per animam meam, hoc vel illud faciam. *M.* Nondum dixi, quòd liceat sic iurare, neque etiam quòd non liceat: sed hoc dixi, nisi fiat isto modo, bene fieri non posse. Nam si alio modo fiat, obnoxium est aut infidelitati

Iurare bene per creaturas more Sanctorum.

Dupliciter iuratur per creaturam. Inuitè.

Augu. sermo. 28. de verbis Iacobi, Ante omnia nolite iurare.

An licet iurare per animam.

fidelitati & idololatriæ, aut stultitiæ & stupiditati. Nunc autem dico & tibi, & mihi, & omnibus hominibus licere iurare per creaturas: sed modo iam supradicto: vt scilicet accedant præ-nominati comites, iudicium, iustitia, & veritas. Alioqui qui per lapidem iurat falsum, periurus est: quoniam non lapidem, qui non audit, sed eius creatorem adhibet testem, qui omnium rerum inspectionem habet. Sic quoque de aliis dicas. Sancti autem quicunque per creaturas iurasse leguntur, intelliguntur à B. Augustino & aliis iurasse modo iam dicto. Et secundum hanc distinctionem, discernes diuersa Doctorum scriptura prohibentia, vel concedentia iurationem per creaturas. Nam quæ prohibent, intelliguntur de creatura secundum se, & de modo quo passim sine iudicio iuratur, periuratúrque. Quæ verò concedunt, intelliguntur de creaturis, non secundum se: sed prout in eis relucet Deus, prima veritas, adhibitis debitis circunstantiis suprà enumeratis. *D.* Quid igitur dicemus de prohibitione Saluatoris? Matth. 5. & Apostoli eius Iacob. 5. *M.* Hoc ipsum quod diximus prius, videlicet per illam prohiberi iurationem, siue per creaturam fiat, siue per Deum: iurationem dico, simpliciter & in genere accepta, hoc est, quamdiu non accedunt præ-nominati tres comites trahentes in ordinem virtutis. Adde si placet ex Magistro Sententiarum, ideo iurationem per creaturam esse à Saluatore & Apostolo eius prohibitam, ne vel aliquid diuinum inesse creaturis crederetur, pro quo eis reuerentia debeatur: vel ne per eas iurantes falsum homines, se iuramento non teneri putarent: vtque exacta seueráq; prohibitione fierent homines quàm alienissimi à praua consuetudine iurandi per creaturas: quia multi casus in illa. Pergamus ad alia.

In iurationes per creaturas debet adesse tres comites.

Vtilis distinctio.

Quid dicendum ad prohibitionem Saluatoris vetantis iurare per creaturam.

De periurio, & dolosis orationibus.

CAPVT VII.

DIST. 1.

Non quicunque iurat malè, periurus est, sed quicunque iurat falsum.

Quid sit periurium.

AN quicunque iurat malè, statim periurium committat? *M.* Nequaquam. Sed quicunque iurat aliter quàm oportet, aut peierat, aut polluit nomen domini Dei sui. Periurium dicitur esse mendacium, aut fallacia iuramento firmata. Licet enim multæ sint deformitates in malis iurationibus: tamen illa præcipuè constituit speciem periurij, quæ contrariatur proprio fini iuramenti. Est autem proprius

finis iuramenti, confirmatio, dicti humani: ita quòd ad hoc directe Deus inducitur testis, vt quod asseritur, siue promittitur, firmum sit, fultum diuino testimonio, multo plus quàm si esset fultum testimonio mille hominum quantumcunque grauium. Vnde periurus est, qui iurando asserit mendacium. Nam mentiri adhibita iuratione periurium est. Item periurus est, quicunque iurando promittit se facturum, quod intendit non facere. Qui autem promittit sub iuramento veraciter, & absque dolo: tamen posteà non seruat promissum, mutato animo, ille ex quo iurauit, non erat periurus: sed ex quo propositum mutauit, & terminum trāgressus est, iuratio eius facta est periurium. Qui autem iurat falsum sincerè, putans verum esse quod iurat, iste non ex animo peierat, inquit Augu. sed fallitur. Verùm qui iurat super turpitudine aliqua, aut iniquitate, aut re vana, vel citra mendacium: is magis polluit, au. profanat nomen Domini Dei istiquàm peierat. *D.* Quid si quis iuret nolens seipsum obligare, aut verba sua aliter intelligens, quàm intelligit is, cui iuratur? *M.* Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit, atque alius vir prudens intelligeret. Dupliciter autem reus fit, qui dolosè iurat: primò, quòd nomē Dei in vanum assumit: secūdò, quòd proximum dolo fallit. Is autem qui iurat nolēs seipsum obligare, tam est periurus, vt vir alius posset magis. *D.* Quid si quis incautè iurando promittat, quod magis expedit aut necesse est non facere: veluti si quis promittat se vindicaturū de suo inimico, idque sub iuramento? *M.* Respondet tibi Ambrosius dicēs: Est contra officium Dei nonnū quam, promissum soluere siue reddere Sacramentum. Vti Herodes fecit, dando puellæ saltanti caput Ioannis Baptistæ in disco, eò quòd iurauerat se daturum, quodcunque illa peteret. Nam cùm peteret malum, debebat ille rescindere promissum. Vnde pro regula doctus Isidorus. In malis promissis, rescinde fidem. In turpi voto, muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Non enim est obseruandum Sacramentū, quo malum incautè promittitur. Vt si quis adulteræ perpetuā fidem cum ea permanēdi polliceatur: tolerabiliùs enim est non implere Sacramentum, scilicet iuramenti, quàm permanere in stupro. Idem dicendum de eo, quod à principio quidem non erat

Iuratio super turpitudine, aut iniquitate, magis est pollue re nomē Domini, quàm peierare.

De incautis iuramentis.

Ambro. in li. 1. de Offi.

Isidorus in Synonimis lib. 2.

Iuramētum rerzēs postea in deteriorē exitū rescindēdum est.

erat malum: sed posteà obseruatum, peiorem vergit in exitū. Vnde Beda doctor venerabilis: Si quid, inquit, nos incautiùs iurare contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, libere illud salubriori consilio mutādum nouerimus, ac magis instante necessitate peierandum esse nobis, quàm pro vitando periurium in aliud crimen grauius esse diuertēdum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum stultum: sed ad primā intercessionem Abigail fœminæ prudentis remisit minas, reuocauit ensem in vaginā, nec aliquid culpæ se tali periurio contraxisse doluit. Ex quibus facile colliges tria. Primum, eum qui propter iuramentum emissum facit quod iniquum est, aut turpe, aut sceleratum, dupliciter peccare: tum quia irreligiosè iurauit: tū quia facit quod non debuit. Secūdum, eum qui incautiùs iurat quod posteà in deteriorem vergit exitum, peccasse quidem incautè iurādo: sed bene agere: non impleudo quod iurauit. Tertium, qui bona fide, & cor de bono iurauit aliquid, at posteà deprehendit hoc ipsum magis impedire salutem, quàm promouere, ille nec malè egit iurando, & optimè agit posteà mutando, quod iuramento promissum erat: Sed quid apparet tibi de his, qui dolosè iurāt, tenentúrne iuramēto suo? *D.* Omnino. Fraus enim & dolus nemini patrocinari debet. *M.* Sic habet regula iuris. Vnde in Decretis Pontificum relatum est, quod dicit Isidorus, Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit. Maximè si huiusmodi iuramenta fiant coram tribunalibus, & iuris ordine, alióve legitimo modo exacta fuerint. Peccat nihilominus grauissimè, quicunque in iudicio dolosè iurat: siquidem Deum quasi irridet, & iudicem fallit, & veritatis inquisitionem turbat, & id vnde tota salus reipublicæ pendet, hoc est iudicium publicum subuertit. Tu ergo tecum perpēde, quàm graue sit tale delictum. *D.* Ego igitur nescions quid proximus meus facturus sit, an eum in causa legitima cogere possum ad iurandum? *M.* Respondet B. Aug. dicens: Qui exigit iurationem, multum interest, si nescit illum iurare verum falsum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum: tamen humana tentatio est. Si verò scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Qui enim prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum esse, vicit homicidam: quia homicida corpus occi-

Tria ex prædictis.

An ligentur suo iramēto qui dolosè iurauerunt.

Regula iuris.

22. Quæst. 5. Quacūq;

An liceat aliquem cogere ad iuramentum.

In serm. de periurijs.

22. Quæst. 5. Qui exigit Aug. ser. de decoll. S. Ioannis.

22. Quæst. 5. Ille qui hominem.

surus est, ille animam: imò duas animas, & eius animã quem iurare prouocauit, & suam. Hæc ille.

Epilogus huius præcepti cum aliquot quæstiunculis.

CAPVT VIII.

DISCI. NVNC summatim. Qui obsecro peccant contra istud mandatum? M. In primis periurij ac blasphemi, & quicunque nominibus diuinis Sanctorum aut creaturarum abutuntur in iurationibus, in execrationibus, maledictionibus, incãrationibus, aliisve generibus fascinationum. Item qui inuocant nomen Dei in attestationem turpitudinis, aut sceleris perpetrati, vel perpetrandi: & hi indubie flagitium committunt, hoc est, magnum & horrẽdum peccatum, æterna damnatione vindicãdum. Adhæc, deliquunt contra istud mandatum, omnes qui iurationem faciunt in vanum aut frustrà, aut sine debita reuerẽtia per Deum, per fidem, per S. Mariam, per S. Ioannem, aut per alios quosuis Sanctos, per sanguinem Christi, vulnera, crucem, aut mortem eius, per animam suam, vel caput suum, aut nobilitatem suam: & hoc in stultiloquio, aut turpiloquio, aut scurrilibus ratibus suis, aut denique citra necessitatem, vllámve iustam vtilitatem. D. Demine si isti omnes violãt præceptum Dei, vbi Gallus? vbi Italus? vbi Flandrus? vbi Vvest falus? vbi quæso parebunt, quinvix tertium de ore labitur verbũ, absq; dira aliqua iuratione? Nisi fortassis consuetudo sic agendi eos excuset. M. Vt in omnibus ferè peccatis, ita & in iurationibus alleuiãt culpam surreptio, perturbatio, inaduertentia, actus imperfectio, metus, coactio: prauo autem consuetudo nequaquam: Nam si semel peieraſſe, aut alioqui impiè iurasse polluit nomen Dei, multò magis polluet, fecisse hoc ipsum sæpius, maximè autẽ fecisse sine numero, & ex consuetudine. D. Interim, non puto grande delictum esse, iurasse in vanum, siue leuiter, vt plerũq; fit. M. De hoc iudicent alij. Ergo certè vehementer pendẽdum sentio, & timendũ, quod omnipotẽs Deus sultum non habebit eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Et Deuteronomij 5. Non enim erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit: & illud quod addit D. Iacobus, inquiens: Vt non sub iudicio decidatis. Hanc censuram viuentis Dei atque Apostoli eius, & mihi, & tibi, & omnibus Christianis, modis omnibus præcauendam sentio. Quod vtique fiet, si sermo noster, tam in seriis, quàm in ludicris fuerit est, est: non, non: Nam quod his abundantius est, à malo est: non vtique malum, sed à malo, sic affirmante Saluatore nostro. Circa quã Saluatoris doctrinam annotauit diligenter D. Augustin. iurationem etiam vbi legitimè fieri potest, non esse expetendam tanquam bonam: nec tamen fugiendam tanquam malã: cùm sit necessaria. Non enim est mala in se, quia actus est religionis: est tamen à malo, scilicet infirmitatis illius, qui te iurare cogit, nolens credere simplici assertioni: quæ vtique infirmitas malum est, aliquando pœnæ, aliquãdo culpæ. Vnde debet iusiurandum computari inter ea, quæ necessaria sunt: non autem inter ea, quæ per se bona sunt, & appetibilia. D. Iusiurandum est actus religionis, vt docuisti: ergo tur per se bonum, & appetibile: quia religio per se bona est. M. Non consequitur. Quemadmodum enim occidere maleficos actus est iustitiæ: non tamen per se appetibilis. Item proiicere merces propter tempestatem actus est caritatis, tendens ad saluationem eorum, qui in naui sunt: non tamen per se bonus aut appetibilis. Sic iusiurandum est actus religionis, quo eximiè colitur Deus, tanquam prima veritas, habens infallibilẽ omnium rerum attestationem: tamen neque appetendus, neque per se bonus: quia à malo est, quódque bonus sit ac religiosus, habet ex necessitate, qua non existente, sit malus, continens magnam irreuerẽtiam Dei. Quod bonum est per se, hoc per se est appetibile. Quod bonũ est ex caussa, vel necessitate, propter caussam aut necessitatem admittitur potiùs, quàm appetitur. Siquidem appetitus nititur in contrariũ, cùm propter superexcellentem maiestatem diuinam, tum propter periculi, quæ concurrunt in iurationibus: acceptat tamen, quia vrgetur per id quod necessariũ. Hoc igitur loco Saluator vt prohibet malum, dicendo, non iurare omnino: ita suadet bonum dicendo: Sit autem sermo vester, est, est: non, non: ita & necessariũ, addendo, Quod amplius est, à malo est. Ideoq; non admittendum, nisi vrgente necessitate, aut alioqui instante vtilitate. D. Sed quid dicemus de exorcismis, & adiurationibus per nomen & virtutem Dei, per Christum ac merita eius, quibus vtitur Ecclesia non rarò? M. Quòd in eiusmodi non agit Ecclesia contra mandatum Dei. Non enim frustrà

De consuetudine iurãdi an excuset.

Iurare leuiter in vanũ an grãde sit peccatum.

De verbis Saluatoris quod amplius est à malo est.

Iusiurandũ cõputari debet inter ea quæ necessaria sunt, nõ inter ea quæ per se bona sunt.

Obiectio.

Solutio.

Quod per se bonũ est, est appetibile, non quod bonum est ex necessitate.

Quid dicendum de exorcismis, qui fiũt per adiurationes.

strà aut in vanum, neque leuiter, aut omni modo fit in Ecclesia exorcismus, vel adiuratio per nomen Dei, & Christi veritatem, & nomina fortasis Sanctorũ: sed debita cũ veneratione & in rebus seriis ac arduis, necessitate, magnáve vtilitate postulante: idq; iuxta formã ab Ecclesia præscriptam. Vnde sacerdos dicẽs in exorcismo Baptismi, aut salis, aut aquæ benedictæ, Adiuro te per Deũ viuum, per Deũ verum, per Deũ sanctum, non peccat iurãdo: sed verissimum facit metæ religionis actũ. Quia adiurat cũ iudicio non solùm suo, sed & veritatis Ecclesiæ sic præscribentis, idque in iustitia & veritate. Cæterùm qui nouas singunt adiurationes & exorcismos, ad pellandas infirmitates nũc hominum, nũc pecorum, abentes nominibus ac rebus sacris, ad vsum non suũ, adiunctis sæpe occultis inuocationibus Dæmonum, hi certè grauissimè peccant cõtra hoc mandatũ, committentes sæpe blasphemiã simul & idololatriam. At pergamus ad sequens mandatum.

DE SABBATO AC FESTIS SANCTIFICANDIS, TRACTATVS QVARTVS.

De efficacia & pondere verborum, quibus datum est mandatum Decalogi.

CAP. I.

DISC. Qua diligẽtia sit inculcatum istud mandatum. Exod. 20. Deut. 5.

SABBATVM sanctifices. *M.* Quin potiùs audiamus ex Scripturis, quo pondere, quáve diligẽtia inculcet Deus hoc suum mandatum. Dicit enim sub his verbis in Exodo, Memento vt diẽ Sabbati sanctifices. Quod in Deuteronomio dicit sic: Obserua diẽ Sabbati vt sanctifices eũ, sicut præcepit tibi dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autẽ die Sabbatũ domini Dei tui est, id est, requies: sic enim interpretatur textus Deuteronomij. Nõ facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eũ. *D.* Profectò non potest nõ esse memendũ, quod tanta diligẽtia, támque exactè cælitùs præscriptũ est. *M.* Sic expediebat: quoniam non est tam morale hoc mandatũ, quàm cæremoniale, & positiuũ magis quàm iuris naturæ: est tamẽ in parte etiam morale, & iuris naturæ. Ideóq; expediẽs erat, vt Deus daret præceptum istud, sub exacta sui institutione, exprimẽdo & substantiã præcepti, & finem, & rationẽ institutionis, necnon nominis Sabbati interpretationẽ, denique præfationem quandam, quæ attentos redderet auditores. In Exodo quidem dicit legislator Deus, Memento: in Deuteronomio verò, Obserua diem Sabbati, vt sanctifices illum. Quasi dicat, sit hoc alta mente repositum, & nunquam recedat de sericordis tui: sed semper mens tibi vigili cura circunspiciat, vt spatio sex dierum sic distribuas & otia & negotia tua, quatenus possis septimum celebrem habere. Siquidem sex dies operaberis, & facies omnia opera tua: septimus, dies Sabbati est, id est, requies domini Dei tui. Hucusque præfatio. Quod sequitur, Non facies in eo omne opus, siue non facies in eo quidquam operis, tu, & filius tuus, & filia tua, &c. punctum continet siue substantiam præcepti. In illo verò, vt sanctifices illum, finis exprimitur mandati. Ad eum enim finem prohibemur operari in septimo die, vt illum velut Sabbatũ Domini sanctificemus. Denique in clausula finali videlicet, sex enim diebus fecit Deus cælum & terram, &c. ratio habetur mandati.

15tud mãdatũ magis est cæremoniale quàm morale.

Interpretatio verborũ mandati.

Quæ sit sententia præfationis.

Quæ sit substantia præcepti huius.

Quis finis præcepti huius.

Quæ ratio mandati huius.

Cur Deus septimum diem voluerit esse celebrem magis quàm alios.

CAP. II.

DISCI. An discernẽdũ sit inter diem & diem.

PRINCIPIO, cur potiùs septimũ diem voluit celebrem esse, quàm primum, tertium, aut quintum? Scio quidem quòd numero gaudet impari Deus: verùm an discernendũ sit inter diem & diem? *M.* Nullo modo, si rationẽ *Quomodo discernẽdũ, & quomodo nõ discernendũ inter dies.*

specles temporis: nisi quòd hyemales sunt breuiores, æstiuales longiores. At si spectes mysterium, & beneplacitum domini

mini Dei tui, iam ab initio mundi cœptum est discerni & sanctificari inter diem & diem, haud secùs atque nũc discernimur inter panem Eucharistiæ, & vsualem, inter templũ & ædes, inter sacerdotem & hominem laicum. Ratio est, quoniam in ipso exordio creationis rerum, benedixit Deus vni diei tum, non singulis, illúmque sanctificauit præ cæteris, id est, consecrauit, siue sacrum effecit ac sanctum, hoc est segregatum ab vsibus profanis, ac prorsus deputatum, non quidem otio, sed piis religionis & virtutum exercitiis, quibus requiescimus in Deo. Sicut nunc benedictione Episcopi sanctificantur domus aliqua in basilicam. At multò venerabilior est sanctificatio septimi diei, quàm vllius basilicæ. Illum enim per semetipsum consecrauit, non per hominem: idque mox rebus mundi conditis, vt expresse habetur Genes. 2. & Exod. 20. D. Sed cur magis septimum diem, quàm primum aut tertium, aut aliquem reliquorum? M. Ratio istius est in rerum ordine. Nam die septimo requieuit ab omni opere suo. Sex enim diebus creauit Deus cælum & terram, & maria, & omnia quæ in eis sunt: septimo autem die requieuit. Iccirco benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. Hucusque verba Scripturæ: nec caret mysterio, quòd die septimo requieuit ea, que ob causam illum sacrum ac celebrem esse voluerit. Sex enim sunt ætates, quibus homo in ergastulo inquietæ carnis laborans, sub elementis & rebus egenis mundi huius, non potuit quoquo modo peruenire ad requiem, neque secundum carnem, neque secundum spiritum ante Christi resurrectionem de sepulchro, à qua Christi resurrectione incepit ætas septima: offerens cunctis per Christum paratum, non solùm ad quandam consolationem, sed ad ipsam requiem æternam, ad immortalitatem, ad regnum æternæ felicitatis, ad omnes denique delicias Dei, in quibus est sacer ille ac verè beatus Sabbatismus, in quem spectant omnia. D. Abraham & Lazarus erántne in requie etiam ante Christum glorificatum? M. Lucæ 16. loquens Abraham ad diuitem epulonem, dicit, Fili recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, id est, afflictiones. Nunc autem ille consolatur, tu verò cruciaris, chaos magno existente inter nos & vos. Ex qua parabola constat, quòd iusti ante septimam ætatem erant extra tormenta, & in consolatione, magnóque interuallo diuisi ab improbis: sed quòd requiem

Ratio cur vnus dies celebris, non omnes.

Ratio cur septimus dies consecratus, non primus, aut quinq.

Requies sanctorũ incepit post Christũ resurgentẽ.

accepissent, non memoratur ibidem. Inceperunt enim hæc canticа, Requiescant in pace. Requiem æternam dona eis Domine, Requieuit in Domino, Obdormiuit in Domino, tempore septimæ ætatis, hoc est, à Christo domino resurgente. Quod perelegantèr insinuat Simeon iustus, qui postquam propriis vlnis complexus fuisset Christum natum, Nunc dimittis, inquit, seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace, Nunc Christo scilicet nato, illucente iam velut aurora quadam septima ætate, nunc dimittis seruum tuum Domine: non dicit, Nunc dimittis me, aut me seruum tuum, sed simpliciter (propherans quod futurum erat in septima ætate) seruum tuum, hoc est, omnem personam tibi seruientem, cuiuscunque sit conditionis. Et id quidem in pace: transmittendo eum ad veram & sempiternam requiem. Patres existentes in limbo, erant non minùs auheli spiritu ad promissam requiem figuratam in Sabbato Domini, quàm fuerant anteà in hoc mundo. Licet enim Dei beneficio separati essent ab impiis & inquietis hominibus per chaos magnum interpositum, licet quoque inuenissent speciem consolationem, quâ securi erant de sua salute futura, nondum tamen Sabbatissimum Domini, hoc est, requiem in Deo inuenerant: quia nondum erant facti vnum cũ Deo in gloria, licet facti essent vnum cum Deo in gratia. *Luc. 2.*

Interpretatio dicti Simeonis.

Quòd Christo resurgente inceperit septima ætas, vera requies & Sabbatum Christianorum, hoc est, Dominica.

CAP. III.

CHRISTO nato, cœpit septima ætas illucescere velut aurora diei venientis, Porrò Christo resurgente in gloria, tunc demũ consummatum est regnum Dei apud homines, & exorta est septima ætas mundi. Tunc enim coniuncta sunt summa imis, & ima summis, cœpitque humana natura substantia, & in Chaisto, & in omnibus qui resurrexerunt cum Christo, de quibus Matthæi 27. prorsus ac omnibus quoque omnibúsque inimicis rebus, sub quibus laborabat, longè, imò in infinitum superatis: Quod Apostolus ibi pulchrè demonstrat ad Hebræos dicens de Christo: Qui enim ingressus est in requiem eius, scilicet Dei, etiam ipse requieuit *M. A. G. I.*

Christo nato illuxit quasi aurora, Christo resurgẽte prorsus ac manifestè incepit.

Hebr. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quieuit ab operibus suis, sicut & à suis Deus. Datur autē eadem requies in hac septima ætate, iustis secundum animam migrantem è corpore: dabitur verò vniuersis Sanctis, tam secundum corpus, quàm secundum animam, in consummatione huius eiusdem ætatis, quæ in Scripturis vocatur consummatio seculi. Cuius quidem requiei typum gessit Sabbatum Domini, non ab heri, aut nudiustertius, sed ab exordio mundi conditi. Interim tamen & in lege datum fuit Sabbatum positiua ordinatione filiis Israël in signum, & in fœdus, atq; pactum sempiternum, prout pulcherrimè habet Exodi 31. & Ezech. 20. Sic enim dicit Dominus per Ezechielem, Insuper Sabbata mea dedi eis, vt essent signum inter me & eos, & scirent, quia ego Dominus sanctificans eos. Sic item super per Moysen, Videte, inquit, vt Sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris, vt sciatis, quia ego Dominus qui sanctifico vos, &c. Sabbatum, Pactum est sempiternū inter me & filios Israel, signumque perpetuum. Quapropter Sabbatum erat filiis Israel in signum & pactum sempiternum, significans, quòd Deus erat eos sanctificaturus in omni benedictione in cælestibus per Christum dominum, daturúsq; illis omnimodam requiem, segregando illos ab omnibus profanis, vt populum electum & sanctum sibi: quomodo olim ipsemet requieuit ab omni opificio creationis, & benedixit diei septimo, illúmque sanctum effecit ac sacrum sibi.

Requiei quæ est per Christum typum gessit Sabbatū Domini ab initio mundi.

In lege datū est Sabbatū in pactū & fœdus.

Ephe. 1.

Qua ratione Sabbatum Iudæorum sit mutatum in Dominicam Christianorum.

CAP. IIII.

DISCI. Sabbatū filijs Israël datum in præceptum, non Christianis.

IN dictis Scripturis habetur, Custodiant filij Israël Sabbatum, & celebrent in generationibus suis: nam pactum sempiternum est inter me & filios Israel. Igitur non est, quod nos Christiani celebremus Sabbatum: quia nobis non est in præcepto: sed duntaxat filiis Israel in generationibus suis. *Mt.* Bene quidem hoc annotasti. Neque enim nobis est in signum aut pactum, neque in præceptum: nam pactum fit super exhibendis, non super exhibitis. Et signum datur de occultis, aut futuris, non de his, quæ in aperto omnibus expositа sunt. Nunc verò millia Sanctorum apprehenderunt requiem olim promissam, quæ eadem est omnibus aliis nunc temporis ad manum, per Christum dominum nostrum: tantum restat extendere manum & apprehendere. Quod autem nullo modo nos obliget præceptum Sabbati illius, quod Iudæis celebre erat, hinc fit. Quoniam erat cæremoniale, datum illis in signum, & typum futuri Christi, vt expresse restatur Apostolus Ad Colloss. 2. dicens: Nemo vos iudicet, in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Quo loco duo sunt obseruanda: primum, Sabbata & festa Iudæorum fuisse vmbram Christi, secundum, interiisse ea cum lege, nec quenquam amplius obligare, propterea quòd eiusmodi sunt. Facta enim sunt mendacia & noxia his, qui obseruant, prout tota lex vetus nunc est mortifera his, qui confidunt in ea. Hinc feriuntur anathemate, habentúrque Iudæastri, quicunque præsumunt celebrare Sabbatum, hoc est, diem Sabbati, quem Iudæi celebrem habēt. Nobis enim est aliud Sabbatum, quod cum millibus Sanctorū egit Christus in die resurrectionis, quem diē & nos possumus optimo iure vocare Sabbatū Dominicū, id est, requiem Domini. Tunc enim requieuit Christus dominus & Deus noster à multo labore, multis opprobriis, laboribus, pœnis, sanguinisq; effusionibus. Propter quod (ac etiam ne iudaizare videamur) consilio Apostol. ac Patrum, adeóque totius Ecclesiæ, mutatum est nomen & dies Sabbati in nomen ac diem Dominicum: vt neque eundem diem, eoque eodem sub nomine sabbatizaremus nos. Quia neque eadem est ratio Sabbatismi nostri & Iudeorum, neque idem dies consummationis operum, creationis, & resurrectionis. Ille prior, iste posterior concurrens cum primo die creationis rerum non sine mysterio. Quandoquidem vt in illo opificium huius seculi inceptum est, ita in isto exordium incepit futuri seculi, cuius Christus pater appellatur per Prophetam dicentem: Et vocabitur nomen eius fortis, consiliarius, &c. pater futuri seculi. Etenim Deus quodam modo bis condidit mundum: primò creando quod non erat, secundò restituendo quod perierat. Vnde à tempore resurrectionis Christi mutatum est Sabbatum Iudæorum in diem Dominicam: quæ sane ab illo tempore manet celebris inter Christianos, in memoriam resurrectionis & glorificationis naturæ humanæ

Sabbatū mutatū in Dominicam.

Deus quodā modo bis condidit mundum.

A quo & cuius auctoritate sit facta translatio Sabbati in Dominicam. Dominica instituta per Apostolos.

D. Vide Aug. libr. siue epist. de Ritibus ad Ianuarium. *M.* Verùm à quo, aut cuius auctoritate hæc mutatio festi? Sabbatum Iudæorum sua sponte interiit, sicut tota lex vetus impleta per Christum: ita & nostrum Sabbatum sua sponte increuit die sequenti, qui est Dominica, per resurrectionem Christi vera requie, veróque sabbatismo innouato. Quem diem Sabbatum Iudæorum sequentem voluerunt Apostoli, dictam ob causam, celebrem esse auctoritate diuina, eámque vocauerunt Dominicam, à Domino tum resurgente Spiritu sancto id suggerente, sicut & pleraque alia.

Ioan. 16.

Christo dicente: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò. Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. *D.* At istud vnde constat? *M.* Ex vniuersali totius Ecclesiæ traditione: eodem prorsus modo, quo constat de quatuor Euangeliis, quòd ab Apostolis dicta sunt & tradita. Nempe, quia vniuersa vbique Ecclesia, non solùm quæ nunc est: sed etiam quæ fuit ab initio dati Euangelij, semper credidit Dominicam diem resurrectionis debere celebrem esse quodlibet septenario dierum, non autem Sabbatum Iudæorum, sicque tradidit posteris suis. Quam traditionem approbauit & confirmauit Concilium Laodicense Phrygiæ, contra eos qui vbique exigunt.

Scriptura non tacet de die Dominica.

Vbi scriptum est? Interim tamen Scriptura Apocalypsis tis insinuat diem septimanæ, qua Dominus resurrexit, fuisse celebrem tempore Apostolorum, atque appellatam nostro tempore Dominicam. Dicit enim Apostolus Ioannes, Ego

Apoca. 1.

Ioannes fui in Spiritu in Dominica die. Ante resurrectionem sanè Domini nulla dies fuit appellata Dominica. Non scriberet igitur Ioannes Apostolus, Ego Ioannes fui in Spiritu in Dominica die, nisi tunc temporis illa fuisset nota ac celebris cūctis sub illa appellatione Dominica, prout exinde manet celebris sub eodem nomine vsque in præsentem diem.

Dominica probatur semper fuisse in vsu ex Patribus.

D. Verùm an per Dominicam intellexerit Ioannes primum diem septimanæ, qui est proximus post Sabbatū? *M.* Amb. rosius Ausbertus vetustus & eximius auctor, qui claruit ante annos quingentos & quinquaginta, tractans hunc locum, dicit. Notandum verò quòd idem Ioannes non ait Sabbato, quo septimus dies septimanæ exprimitur, quo & requieuit Deus ab operibus suis, sed in Dominica die, quæ prima est septimanæ proxima post Sabbatum, in Spiritu fuisse

fuisse se dicit. Quia nimirum iam vetus illa, quæ mortem operabatur, lex transierat, & noua quæ viuificat in Christi resurrectione, claruerat, atque corporalis illa vocatio Sabbati in spiritualem animarum requiem conuersa vigebat, quando ille hæc Sacramenta cernebat. Hucusque Ausbertus. Quòd si ad auctoritatem obscurior videatur, D. Augustinum accedat, eo & vetustior & multò illustrior, qui scribens contra Adamantum Manichæum, dicit: Nos & Dominicum diem & Pascha solēniter celebramus, & quaslibet alias Christianas festiuitates. Addens alio loco, Dominicum diem Apostoli & Apostolici viri ideo religiosa solennitate habendum sanxerunt: quia in eodem Redemptor noster à mortuis resurrexit. Nota hic vocalem Sanxerunt, hoc est, sanctè ac firmiter statuerunt: Nota præterea hîc simul nominari Dominicum diem & Pascha, quia tum temporis vterque dies celebris erat sub suo nomine. Pascha quidem singulis annis: Dominica verò singulis septimanis. Annuus quoque ille dies resurrectionis Domini semper quidem vocatus est, aut resurrectio Domini, aut festiuitas Paschæ: eò quòd Christus verum Pascha nostrum post immolationem suam primùm transierit cum suis ad immortalitatem & gloriam corporis: primus autem dies in hebdomade post Sabbatum, semper vocatus est Dominica, in hebdomadalem recordationem resurrectionis (sicut Sabbatum fuerat institutum in hebdomadalem recordationem creationis rerum) etiam tempore Apostolorū. Qui spiritu intelligebant, meritò nos hebdomadatim debere magis celebrare eū diem, quo eadem post sex ætates inceptit vera plenáque quies, felicitas, immortalitas animarū & corporum, quā eum, quo post sex dies cessauit vlterior creatio rerū, quæ vt mutabiliū erat ita nullā animabus ac corporibus nostris felicitatē per se attulit. Nā B. Ignatius discipulus Ioan. Apostoli, secundus Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus, in epistola sua ad Magnesianos, cui B. Hieronymus meminit, docet pro Sabbato celebrandū esse diem Dominicū, ob resurrectionē eo die factam. Norandum autem quòd docet pro Sabbato Dominicam celebrandam. Ergo prima cuiuslibet septimanæ, quæ sequitur, post Sabbatum, erat populo Christiano celebris sub nomine Dominicæ loco Sabbati Iudæorum tunc temporis, cùm adhuc viuerent Apostoli. Quem eundē diem septimanæ, & eūdem

ob causſam ſanciuit Conſtantinus Magnus contra rebelles, debere eſſe celebrem cunctis: quia in ea reſurrexit Chriſtus à mortuis, idque ante annos 1200. lib. 1. hiſt. tripart. cap. 9. his verbis. Die verò qui Dominicus vocatur, quem Hebræi primum (ſcilicet hebdomadis) vocant, Græci autem ſoli diſtinctum: & qui ante ſeptimum eſt, nempe Veneris diem, ſanctificauit à iudicis aliiſque cauſsis, vniuerſos habere vacatione, & in eo tantùm orationibus occupari. Honorabat autē Dominicū diem, quia in eo Chriſtus reſurrexit à mortuis: ſabbatum verò, quia in eo fuerat crucifixus.

Ad quid obligemur in Dominica.

CAPVT V.

DISCI. Obligamur ad feriandū in Dominica vt ſanctificemus illā.

AD quid igitur obligamur nos Chriſtiani? Ad feriandum ſingulis hebdomadibus cū primo die, quem placuit Spiritui ſancto & Apoſtolis appellare Dominicam: idque in illū finem, vt ſanctificemus eundem. Nam vt vnus ex ſeptem diebus ſit celebris ac ſanctus Domino, nihil amplius eo. Hoc enim ante legem fuit, hoc ſub lege, & hoc poſt legem. Ante legem quidem in recordationem creationis: ſub lege verò etiam in pactum & ſignum ſempiternum ſanctificationis futuræ per Chriſtum: in memoriam quoque liberationis à ſeruitute Aegyptiaca. Denique poſt legē ſub Euangelio in memoriam reſurrectionis Dominicæ: quæ conſummatio eſt operis creationis. Quid enim profuiſſet creatum eſſe, aut natum, deinde renaſci, niſi contigiſſet & immortalem fieri per reſurrectionem, quomodo Chriſtus reſurrexit per gloriam Dei patris? Nobis igitur celebris eſt Dominica non tam in memoriam creationis, quàm perfectæ reparationis naturæ humanæ: tamen etiam in memoriam creationis. Reparatio enim quam effecit Chriſtus, præeuntis creationis eſt conſummatio. In quam reparationem cùm reſtituerint omnia, quæ Deus ab æterno prædeſtinauit in illam per Chriſtum, tunc erit conſummatio ſeculi, tunc finis omnium: eritque Deus omnia in omnibus. Quapropter tunc demum requies perfecta, in qua cantabunt ſinguli Sanctorum canticum illud, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors ſtimulus tuus: vbi eſt mors victoria tua? Quàm igitur ô fideles nunc deuotè requieſcendum in Deo & Chriſto domino, vel ſemel

Dominica nobis celebris in memoriā reſurrectionis.

2. Cor. 15. Adhortatio.

ſemel in ſeptem diebus, hoc eſt, in Dominica, vt tandem ad illam conſummatam requiem per Chriſtum transferri mereamur. *D.* Profectò quàm deuotiſsimè. Cæterum nondum audiui, ad quid præcisè obligemur in Dominica Sabbato noſtro. *M.* Iam nunc audies. Nihil rationi conſinius, quàm vt homo qui totus ex Deo, totus in Deo, totus ſubſiſtit per Deum, tam ſecundum corpus quàm ſecundum animam, nihil habens ex ſe, ne velle quidem, aut cogitare aliquid boni, non panem quo veſcitur, non veſtem qua tegat nuditatem, non ſpatium terræ longum pedem vnum, non horulam vnam vitæ ſuæ ſemper ſine mortis, niſi miſericordia Altiſſimi adoptetur in ſilium vitæ, mox iterum futurus pabulum eiuſdem mortis, vbi deſierit eſſe alumnus vitæ quæ in Chriſto eſt: nihil, dico, confinius rationi, quàm vt talis, dic dependens à Deo, ſaltem deſtinato aliquo tempore aſcēdat, & animo in Deum, & corpore quantum poteſt, interquieſcēs quodiam à terrenis iſtis occupationibus, ſeque totum illi impendens, à quo omnia accepit: imò à quo nunquam non accipit quæ habet, & quamdiu habet: adeò vt ne ad momentum quidem retinere poſsit, quæ accepit, Deo non donante aſsiſtiæ per conſeruationem. De quo neque tu ſi mentem habes, dubitare potes. *D.* Equidē de illo nihil dubito. At queſtio eſt de die ſeptimo, An ſcilicet illud quod dixiſti, quolibet ſeptimo die fieri debeat? *M.* Quid poteſt propriùs contingere diſtamen rectæ rationis, quàm vt hoc fiat ſaltem ſeptimo quoquo die? Primò propter beneficium: ſecundo propter exemplum: tertiò propter ſanctificationem ſeptimæ diei, quam ipſemet Deus fecit. Nonne iuſtiſsimum eſt, vt poſt exercitamenta in rebus mundi huius, operáſque manuarum actionem in laudem & gloriā illius, qui omnia quæ fecit opere ſex dierum, in vſum fecit & vtilitatem atque ſolatium hominis? Hominem autem fecit propter ſe, iuxta illud Apoſtoli: Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Cephas, ſiue Apollo, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura, omnia enim veſtra ſunt: vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei. Dixi ſecundò propter exemplum. Si enim Deus poſt operas, & exercitamenta in rebus huius mundi, duxit quieſcendum eſſe in ſeipſo die ſeptimo: cuius, quæſo, exemplum poterimus non inſequi fructuoſius quàm

Ad quid obligemur in Dominica.

Indubiè aliquo tempore vacandum Deo.

Septimo die vacandum Deo propter tria.

1. Corinth. 3.

Dei nostri, septimo die quiescendo in Deo, sepositis aliquantùlum corporeis istis operibus, quibus varie turbamur & fatigamur? Dixi tertio propter sanctificationē. Nam cum Deus ipse tanta cum solennitate benedixit consecrando ipsum atque statim mundo creato, quomodo poterit non haberi specialiter sanctus ac sacer à nobis: maxime cum non propter se sed propter hominem sanctificaverit illum Deus? Si sacrum habetur à nobis ac sanctum & inuiolabile templum, quod Deo consecrauit minister eius Episcopus: certe optimo iure sanctior, sacratior, atque inuiolabilior haberi debet dies, quem consecrauit sanctus sanctorum, ipsemet Deus Optimus Max. *D.* Cæterùm nunc non colimus illum diem, quem tunc consecrauit Deus, at sequentem diem, nobis per Christi resurrectionem sacrum, vti dictum est. *M.* Et ita sanè: quoniam Deus quam tunc fecerat consecrationem Sabbati, hanc nunc post Christum glorificatum transtulit in diem sequentem, hoc est, Dominicam: quæ est dies reparationis & saluationis totius humanæ naturæ: eò quòd hoc opus melioris iure colendum erat, quàm opus creationis. Siquidem melior est homini quies, quam Christus inuenit resurgēdo post mortem, quàm qua quieuit Deus post opificium rerum omnium huius. Si quæris vnde constet: dico, vt prius dixi, ex Apostolica traditione, & vniuersa totius Ecclesiæ approbatione quæ columna est & firmamentum veritatis. Neque igitur dubito, quin determinatio ad certum diem sit positiuæ legis diuinæ & cæremonialis: sed talis cæremonia, quæ antiquitate quasi in naturam versa est: quomodo habitus diuturnitate solet verti in naturam. Nec proprie pertinebat determinatio septimæ diei ad cæremoniam legis Mosaicæ: sed ad ordinationem Dei, quæ olim ante legem longè præcesserat, & in populo Israëlitico confirmata fuit, cum plueret Deus manna de cælo, etiam antequam essent præcepta Decalogi data. Nam Exod. 16. cap sic habes, Hoc est, inquit Moyses, quod locutus est Dominus. Requies Sabbati sanctificata est Domino. Ideòque isti sexta debebant colligere duplices cibos, id est, duo gomor: vt vacarent die septima. Decalogus autem datus postea cap. 20. *D.* An igitur ante legem feriati erant septimo quoquo die? *M.* Et ante legem, & ab initio inde mundi conditi Sabbatizatum est die septimo. Quod licet scriptum non legatur: tamen nemini dubium esse debet.

Consecratio septimæ diei facta ab initio transijt in sequentem diem Dominicam.

De determinatione diei septimæ.

Tempore legis naturæ agebant ferias 7. die.

bet. Quomodo enim foret possibile, aut verisimile, quòd Deus tam solenniter consecrātier septimum diem, vt sanctus esset, & sacer hominibus, nec tamen ipsum patribus legis naturæ indicasset, in quorum vsum & cultum quo Deum colerent, sanctum fecerat? Legis itaque naturę est, quòd aliquando feriemur ab operibus profanis vacantes Deo ac diuinis. Legis verò diuinæ, quòd faciamus septimo quoquo die. Fortè Apostolicæ ordinationis, Spiritu sancto sic suggerente, quòd idem fiat eo die hebdomadis, quo Christus resurrexit à mortuis, hoc est, Dominica, quæ est octaua post primum creationis rerum diem propter mysterium ante expressum. Transit ergo ab hoc tertio præcepto Decalogi quod cæremoniale erat veteris legis (scilicet datum esse in signum, fœdus siue pactum futuræ sanctificationis, & in recordationem quietis à seruitute Aegyptiaca) mansit autem quod morale erat, diuinitúsque præscriptum (translatum tamen in sequentem diem) nempe tota substantia præcepti, cum fine ob quem datum est præceptum, videlicet, Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, siue peregrinus, qui est intra portas tuas, & id sanè ad eum finem, vt sanctifices illum. Quod quidem eo modo vt fuit temperata & erit in præcepto, quamdiu stabit mundus, sub eadem etiā pœna, tamen paulò aliter intellecta, nimirum quòd morte morietur, peribitque anima eius de populo suo, qui violauerit Dominicam sacram domino Deo suo.

Quòd aliquando requiescamus est legis naturæ.

Quòd septimo die est legis diuinæ.

Trāsijt quod cæremoniale legis erat: manſit quod naturale & diuinum.

A quibus operibus, & quousque cessandum sit in Dominica.

CAP. VI.

NVNC audi responsum ad quæstionē tuā. Obligamur, dico, ex rigore mādati. Dominicis diebus cessare, ac feriari à laicis operibus, & omnibus profanis exercitiis, qualia sunt agricultura, artificia, negotiationes, operæ conductitiæ, laicalia officia, quæsturæ, prætoria, officinę rerū vendibilium, scripturę rerū iudicialiū, & id genus alia. Hæc enim cōrectarein Dominica, reuerà prohibitum est. *D.* Me occupato in sacris officiis Ecclesiæ per Dominicā, possūntne iumēta mea, & serui in agro aliquid facere operis ac vtilitatis? *M.* Scri-

MAGI.

ptura prohibet expresse, quod neque tu quidquam operis facies in die Dominico, neque filius tuus, neque filia, neque seruus, neque ancilla, neque bos tuus, aut asinus, aut omne iumentum tuum, neque peregrinus, qui tecum intra portas domus tuæ hospitatur. Quid dici posset expressius? *D.* Quid si necessitas occurrens cogat, velut incendium, inundatio aquarum, hostium oppugnatio, aut simile quid? *M.* Secundum regulam iuris, necessitas legē non patitur. Et in Euangelijs docet Saluator, necessitatis casibus subito & improuiso occurrentes, non esse comprehensas sub præcepto de Sabbato sanctificando, quare nec sub præcepto de sanctificanda Dominica, dicens: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter Sabbatum. Addensque exemplum, Quis erit ex vobis, inquit, homo, qui habeat ouem vnam, & si ceciderit hæc Sabbatis in foueam, nónne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior est homo oue? Itaque licet Sabbatis benefacere. Item, Cuius vestrûm asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die Sabbati, quasi licet, nemo. Si igitur licet laborare die Sabbati, vt ouem vnam aut asinum saluet, multo iustiùs licebit, vt hostem profligem, vt ciuitatem liberes, vt domum serues aut vicinium ab incendio, vel prouinciam ab inundatione. Sed quid apparet tale de his, quæ in vsum victus necessaria sunt, an liceat ea parare in Dominica? *D.* Alias, quomodo possemus viuere? *M.* Ne quis igitur scrupulosus fiat in hac parte, constat ex Euangelio non prohiberi hoc mandato parare necessaria in vsum victus: maximè quæ præueniendo commode parari non possunt. Apostoli enim necessitate famis vrgente, vellicabant spicas, & confricabant in vsum cibi. Quod videntes Pharisæi dixerunt ad Iesum, Ecce, discipuli tui faciunt, quod non licet eis facere Sabbatis. Respondit Iesus. Non legistis quid fecerit Dauid, quando esuriit, & qui cum eo erant: quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? Et tamen sine reprehensione fuit. Non tamen ideo licitum erit pistoribus pinsere panes, aut lanius tractare macellum in Dominica: quia hæc commodè fieri possunt Dominicam præueniendo. Et qui curam gerunt ædium sacrarum, quos vulgò matricularios vocant, item sacerdotes & cantores, nónne laborant in Dominica, & festiuis diebus?

Necessitas non habet legem.

Marc. 2.

Matth. 12.

Luc. 14.

Licet Dominicis laborare in rebus necessarijs.

Licet Dominicis parare cibaria.

Matth. 12.

1. Reg. 22.

Sacerdotes & ministri Ecclesiæ laborãt in Dominica magis quàm alijs diebus.

D. Semper

D. Semper, & quidem multò plus quàm aliis diebus. *M.* Nihilominus sine peccato sunt, faciuntque citra offensam, prout constat ex doctrina Saluatoris dicentis: Non legistis in lege, quia Sabbatis sacerdotes in templo Sabbatum violant, & sine crimine sunt? Ea enim quæ tractant ipsi, aut diuina sunt, aut in promotionem diuini cultus directè instituta. Quapropter nec prohibita censeri debent hoc mandato, sicuti nec opera caritatis eodem prohibentur: opera, inquam, caritatis quæ pure fiunt propter Deum ad iuuandum proximi necessitatem, dicente Euangelio, Et ecce homo manum aridam habens, erat ibi in medio, scilicet, Synagogæ: ipsi autem pharisæi obseruabant eum, & Dominus ait ad hominem, Surge in medium: deinde ad illos: Interrogo vos, si licet Sabbatis benefacere an malè, animam saluare, an perdere? Quis ex vobis qui habet ouem vnam, & si ceciderit hæc Sabbato in foueam, nónne tenebit & leuabit eam? Quantò magis melior est homo oue? Itaque licet Sabbatis benefacere. Tunc ait homini, Extende manum tuam, & restituta est sanitati, sicut altera. *D.* Miser itaque & inops, grauatus multa prole, possétne laborare in Dominica, vt saturet esurientem ventrem prolium suarum? *M.* Audi precor. Quando tale hoc mandatum Deus, etiam tunc erant pauperes ac miseri, sicut modò. Insuper tunc certò præcognouit omniscius Deus semper, & in omni loco futuros multos egenos, inopes, & miserabiles: prout etiam Christus prophetat, dicens: Semper enim pauperes habebitis vobiscum. His tamen non obstantibus, dedit hoc suum mandatum Deus omnibus indistinctè, cuiuscunque sint fortunæ, aut conditionis, adeò vt Numerorum cap. 15. habeatur. Factum est autem: cùm essent filij Israël in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitq; Dominus ad Moysen, Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cúmque eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, est mortuus & sicut præceperat Dominus. Haud dubiè pauperum est & miserorum, colligere ligna in desertis locis, & ea ratione misertus super eo Moyses cum populo nescirebant quid facere deberent: attamen Domini iudicio propter hanc leuiusculam transgressionem exterminaba-

Matth. 12.

Opera caritatiua nõ sunt prohibita in Dominica.

Marci 3.

Matth. 12.

Luc. 6.

Non minus pauperes quã diuites prohibentur laborare in Dominica.

Quàm horrenda pœna fuerit cælitus decreta in eum qui colligebat ligna in Sabbato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur morte de populo suo. *D.* Hui tantáne erat severitas legis? *M.* Non hoc pacto nunc agitur. Erat quidem tum temporis lex iræ, lex servitutis & rigoris: nos autem incidimus in tempus gratiæ & mansuetudinis. Verumtamen ex eo facto legis constat, tunc temporis non fuisse exemptos magis ab hoc mándato pauperes, quàm divites: quare nec modò illi magis, quàm isti exempti erũt. Nónne omnis homo, tam pauper quàm opulentus animá habet & corpus à Deo? Nónne singuli eandem spem habent eiusdem redemptionis actoris? Nónne nutriuntur ab eodem domino Deo Sabaoth? adeò vt ne momentum vnum esse possint sine illo? Merito igitur omnibus sabbatizandum.

Ratio cur nõ magis pauperes quàm divites debeãt esse exempti ab isto mandato.

Quosdam vtiliter, quosdam inutiliter: alios verò sceleratè observare hoc mandatum.

CAPVT VII.

M AGI. MERITO debẽt omnes, saltem semel in hebdomade, retrahere cor suum a perturbationibus mundi rebus, & profanis occupationibus, ad eum finem, vt se totos possint extendere ad Deum, per orationes, per gratiarum actiones, per puras meditationes, per caritatis opera, per exercitia sanctam audiendo verbum Dei, in offerendo sacrificium Missæ, &c. In his enim vnitur cor nostrum cum Deo, & requiescit ac delitiatur in Domino, attingens vt sunt præludium quoddam siue prægustationem eius dulcedinis, quæ secundùm Deum est, & finem nescit: quia æterna est. *D.* Atverò omnia hæc nobis sunt præcepta? *M.* Iam suprà dictum est quòd non. Nam solùm in præcepto est cessare ab operibus seruilibus siue profanis exercitiis: id tamen ad eum finem, vt per ista iamiam enumerata sanctificetur dies festus, & quo nostrum liberiùs ascendat in Deum. Finis autem non cadit sub præcepto: sed ea quæ sunt ad finem. Qui autem sic vacant à seruilibus, vt finem præcepti attingant, sanctificando Dominicam operibus sanctis, hi demum vtiliter & cum fructu salutis suæ, sanctificant diem festum: modò id faciant per caritatem de puro corde, conscientia bona & fide non ficta. Qui autem cessant ab operibus mechanicis, nec tamen cor conuertunt ad Deum, & officium vitiorum declinant & quidem faciunt opus præcepti, atque culpam declinant, & iram-

Finis præcepti qui est sanctificare Dominicã non cadit sub præcepto.

Qui obseruãt Dominicam fructuosè.

Qui inutiliter.

Ponitur hîc dictũ Chrysostom. & Ambros.

Qui sceleratè & damnabiliter.

iram sed serui inutiles manent. Intermittunt enim lucrum temporale, & nullum attingunt emolumentum spirituale, neque vllam apud Deum promerentur gratiam. Dicant ergo, serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus: nihil facti meliores, nullam gratiam consecuti, tempus perdidimus, & lucrum cessans accreuit nobis: lucrum verò accrescens nullum inuenimus. Porrò qui Dominicam aut festum diem transigunt in crapulis, in choreis, in impudicitiis, in scortationibus, in criminibus, illi violant, profanant, atque deshonestant, quod Dei vel Ecclesiæ mandato sanctificandum erat, delinquentes plerunque magis, quàm si sua artificia contrectarent. Et si non committant duplex malum: tamen circunstantia diei sic aggrauatur peccatum, vt sæpè duplicis delicti meritum in se contineat. Siquidem circunstantia diei festi, haud secùs atque circunstãtia loci sacri auget malitiam facti, licet non semper trahat in aliam speciem delicti. In quos verissimè competit, quod improperat Esaias Iudæis dicens: Neomeniam & Sabbatum, inquit Dominus, & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri. Calendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Nec sunt sine culpa, liceat fortassis sine crimine, qui coram vno sacro tepidè audito, totum deinceps diem agunt in otio. *D.* Hi tamen feriantur. *M.* Et ideo puto eos non peccare contra hoc mandatum: peccant tamen, quoniam & otium peccatum est, & multam semper malitiam docuit otiositas. Dicit autem Saluator, De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Si tempus perdere malum est, multò peius erit perdere diem festum, Deo sacrum. Requiescere in Deo finis est huius mandati, non otium. Quies autem in Deo summum est negotium, quæ quò fuerit purior, quò intimior, eò est viuacior & negotiosa magis: Deus enim actus purus est, & quò vnumquòdque Deo est coniunctius, eò fit & ipsum actu magis.

Esa.1.

Qui otiosè agũt in Dominicis.

Mat.12.

Quiescere in Deo non est otiari.

De festiuitatibus Sanctorum.

CAP. VIII.

MAGI. Festa Sanctorum sunt nostra quoque Sabbata.

DE aliis autem Sanctorum & Christi festiuitatibus quid dicemus? *M.* Præter Dominicam de qua satis diximus, etiam aliæ festiuitates Paschæ scilicet, Pentecostes, Natiuitatis, Epiphaniæ deiparæ, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, &c. sunt nobis instar Sabbatorum, id est, diem requiei Domini, in hoc consecrati & sanctificati à Deo per suos legitimos vicarios, quos habet in Ecclesia, Papam scilicet & Episcopos: idque per auctoritatem diuinam eis tus eis communicatam à Christo domino nostro, accedente interim approbatione vniuersalis Ecclesiæ. Vis autem nosse cognoscere an talis ordinatio siue impositio festorum habeat auctoritatem? Audi quæso Scripturam, sic docet: Amen dico vobis, quæcúque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Iterú, Et ego dico tibi Petre, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Ecce iudicio Saluatoris ratum est in cælis, quòd præpositus Ecclesiæ vinculo suæ auctoritatis alligauerit in terris, vel puniendo, vel præcipiendo, vel constituendo. Ne vero parumpendatur à quopiam obedientia rebellióve hominis, contra Prepositos Ecclesiæ, superaddidit Saluator alio loco, Qui vos audit, hoc est, vobis obedit: siquidem audire est obedire, me audit, Qui vos spernit, id est, vestra mandata aut constitutiones reiicit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. Ostendens omnem rebellionem, quæ fit in pastores Ecclesiæ, omnémque obedientiam eis exhibitam redundare in ipsum Christum ac Deum. Quid dicemus ad hæc? Numquid nos repugnabimus Dei ordinationi, vt irritá dicamus impositionem Ecclesiasticam legitimè factam, quá Christus testatur ratàm esse ac firmam in cælis? An non super omnia horrendum, spreuisse Christum filium Dei, & patrem eius omnipotentem? Clamat autem Christus & se & Deum patrem sperni, spretis Prepositis Ecclesiæ. Qui haud dubiè spernuntur quoties eorũ auctoritas in vsu legitimo, aut contemptui est, aut non recipit sinã apud subditos pro dignitate obedientiam & venerationem. *D.* Verùm dicent alij, nõ esse legitimum

Quantæ auctoritatis debeat esse constitutio festorum.

Mat. 18.

Mat. 16.

Luc. 10.

gitimum potestatis Ecclesiasticæ vsum cõstituere festa. *M.* Quam ob causam? *D.* Quia legitur apud Paulum, Nemo vos iudicet in cibo, & in potu, aut in parte diei festi, supple nõ obseruati. *M.* At perge porrò ad id, quod ibidẽ sequitur. *D.* Aut Neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorũ, corpus autẽ Christi. *M.* Ecce ibi est solutio obiectionis tuæ. In hoc enim quòd dicit Apostolus, quæ sunt vmbra futurorum, &c. manifestè declarat se loqui de delectu ciborũ, ac festiuitatibus veteris legis: quæ quia figurã ac typum habebãt venturi Messiæ, ideo interierũt sicuti & tota lex vetus. Cedit figura aduenienti e veritate, cedit vmbra corpori. Christus autem & corpus est & veritas. Sicut igitur nemo nunc iudicatur peccasse, si non obseruet sabbatum Iudæorum: ita nemo iudicari debet, si non obseruet aliàs festiuitates legis: imò iudicandus esset & puniendus, si obseruaret, quasi à Christo exciderit, etiam conuersus ad vmbras Christi. Vt autẽ pergamus. Si Pontifex aut Episcopus habet auctoritatẽ sanctificandi fidelem hominem laicum in sacerdotem Christi: si eundem consecrandi profanam sine benedictione potest facere perpetuo sacram Deo: aut non haberet quoque potestatem consecrandi diem operarium, in diem festum, ac sacrum, vel Christo, vel alicui Sanctorum eius Filii sit tibi loco regulæ infallibilis. Quidquid agit minister ex vicaria auctoritate tanquam locum tenens Domini sui, id ratum est non minùs, quàm si ipse Dominus fecisset. Et qui resistit ministro, iniuriam facit domino, qui talẽ voluit esse potestatẽ in suo vicario. Hæc regula certa est in omni prætorio, in omni senatu, in omni legislatione ciuili, canonica, & Euangelica. De Euangelica iam probauimus, quantum satis est huic proposito: de aliis suo loco probabimus. Sit igitur procul à te, & valde procul, omnis contentio impietatis. Non enim adeò nuperum aut recens celebrare festiuitatibus natalitia Sanctorũ, ab olim factum est per vniuersam Ecclesiam. Nam B. Ignatius discipulus Ioannis Apost. sicut in Epistola sua ad Magnesianos horta tur pro Sabbato ad celebrandum diem Dominicum: ita & Epistola sua ad Philippenses docet & alios dies festos honorandos esse. Post Ignatium etiam Origenes tractans illud Matthæi Rachel plorans filios suos, &c. Bene, inquit, secundum Dei voluntatem horum innocentium memoriam sanctissimi Patres celebrare mandauerunt in Ecclesiis. Igitur tum temporis

An potestas Ecclesiastica possit cõstituere festa.

Colloss. 2.

Legis festiuitates non sunt obseruandæ, sicut nec Sabbatũ legis.

Potestas Ecclesiastica potest facere de domo non sacra sacrã, ergo de die nõ festo festum.

Aliquot celebrata sunt festa natalitia sanctorum in Ecclesia.

Ignatius.

Origenes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

temporis erant dies festi populo Christiano celebres. D. An itaque tempore Christi fuerint aliqua festa Sanctorum? M. Non. Nec vlla etiam fuere festa Christi tempore Christi. Nō enim celebrari debet in terris, nisi quod glorificatum est in cælis. At tūc temporis, nec Christus glorificatus erat, nec aliquis Sanctorum. D. An fuerint tempore Apostolorum? M. Tempore Apostolorum postquam Christus erat in gloria Dei patris, & Spiritus Sanctus de cælo datus, cœperūt vnique festa quædā Christi, Dominicæ, scilicet de qua diximus, Paschæ, Pentecostes. D. Verūm an tunc fuerint festa Sanctorum? M. Non, quia priùs debebat Ecclesia fundari, deinde suis solennitatibus exornari. Adhæc, tum temporis duces fidei & magistri religionis adhuc nobiscum agebant sub ergastulo morituræ carnis, ipsi mortales sicuti & nos: quomodo igitur coli potuissent nondum glorificati? D. Quidam ex eis longe ante alios martyrio coronati erāt, vt Iacob. minor Apost. B. Stephanus protomartyr, Ioannes Baptista præcursor Domini, Innocentes pro Christo occisi. M. Sic se res habet. Nihilominus neque coli statim debebāt, nec palam festiuitatibus celebrari in medio nationis prauæ, idq; à cæteris Apostolis nimirum ne suspicio fieret, quòd non pure annunciarent veritatem: sed suos ambirent suorūmque fratrum honores, studentes in hoc abolere cultum deorum Gentilium, vt suorūmque honores possent substituere.

Cur tempore Christi nulla festa Sanctorum.

Tempore Apostolorum cœperūt quædam festa Christi.

Quare tempore Apostolorum nō fuerint festa Sanctorum.

Act. 12.
Act. 7.
Marc. 6.
Mat. 2.

De antiquitate festorum in Ecclesia.

CAP. IX.

MAGI. CAETERVM postquàm latè per orbem plantari cœpisset Ecclesia, ac variis locis velut in Respublicas, coalescere, habens suas Dominicas siue basilicas, publicáve oratoria, cœperūt tum Christiani palàm celebrare, mirabilique religione obseruare dies festos, non solùm Resurrectionis Dominicæ, Ascensionis, Pentecostes, de quibus narrat D. Augustinus ad Ianuarium epistola 118. quòd annuersaria solennitate celebria erāt toto terrarum orbe, vsque ad finem temporum. Quorum & D. Hieronymus meminit dicens: Quòd beatus Antonius Heremita, diebus solennibus Paschæ & Pentecostes semper vestiebatur tunica Pauli primi Heremitæ, quā ille sibi de foliis arboris palmæ cōtexuerat. Ergo & ante illa tempora in vsu erant festiuitates Paschæ & Pentecostes. Nam & Eccles. hist. lib. 7. cap. 1. loquitur de solenni die Paschæ. Verum etiam aliorum Sanctorum, qui hinc migrarant ad cælum, Nam de festo D. Laurentij expresse meminit Augustinus Tract. 27 super Ioannem. Prout etiam meminit festorum Natalis Domini, & S. Stephani in sermonem eiusdem Stephani, qui est primus eius sermo de Sanctis. Quòd autem festa Nativitatis & Assumptionis virginis Mariæ fuerint in populo celebrata, etiam ante Augustini & Hieron. tempora constat luce clariùs ex Homiliis siue Sermonibus, quos de istiusmodi festis scriptos reliquerunt. Sicut & Theodoretus Cyrus reliquit nobis tetrastichon in dormitionem *Θεοτόκου* pro eius solennitate scriptum. Adhæc, testimonio nobis sunt fidæ historiæ, singulorum Apostolorum festos dies celebratos fuisse, longe autē tempora Siricij Papæ, qui præsedit Ecclesiæ circiter annum Domini 398. Quo etiam tempore iam longo vsu celebrata erant, & alia Sanctorum festa, sic attestantibus venerandis scriptoribus. Nam de septem Machabæis, item de Cypriano Episcopo & Martyre testatur D. Gregorius Nazianzenus quod festiuitatibus & panægyribus celebrabatur ante annos 1270. De festis vero S. Georgij militis Cæsariensis, & S. Mamantis, ac S. Iulitæ Martyrum testatur Basilius Magnus in sermonibus cōscriptis de eisdem. De festo autē B. Agnetis virginis ac martyris testatur D. Ambrosius describens martyrium eiusdem. De festo insuper S. Phocæ quinq; Episcopi testatur Ioannes Chrysostomus. De festo denique S. Petri Martyris testatur Rufinus presbyter. Præterea autem est inuenire tam apud Basilium, Chrysostomum, Cyprianum, Augustinum, quàm in Cōciliis Ecclesiæ, quid deberet in singulis quibusque locis, vbi sancti Martyres per martyrium generose triumpharunt, aut vbi eorū seruantur corpora, festa eorundem celebrari. Necnō inuenitur per Concilium Lugdunense, & cap. fina. de feriis per Gregorium IX. diligenter vetitum, ne quis audeat non obseruare festa ob reuerētiam Dei institutra, scilicet Natalis Domini, sancti Stephani, Ioannis Euangelistę, Innocentum, sancti Syluestri, Circuncisionis, Epiphaniarum, Dominicæ Passionis, Resurrectionis, cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum duobus qui sequuntur, Nativitatis Ioannis Baptistæ, festiuitatum omnium gloriosæ Virginis, duodecim Apostolorum:

Hieron. in vita Pauli Heremitæ.

Greger. Nazian. oratione 20. & oratione 19.

Ioan. Chrysost. semo 3. fol. 609.

Rufinus lib. 16. hist. Ecc. cap. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum: & præcipuè Petri ac Pauli, beati Laurentij, Dedicationis sancti Michaelis, solennitatis omnium Sanctorum. Hanc Gregorius præcipiens ne quis cesset celebrare hæc festa quæ iam ab olim toti populo celebria fuerunt, vti de quibus iam demonstrauimus. Celebrare itaq; annuis festiuitatibus natalitia Sanctorum nequaquã nuperum est aut confictum: sed vetustate venerabile, sed acceptum traditione à patribus fidei, & productũ continuò per omnem seriem succedentiũ temporũ. D. Verùm, an vetusti Patres inceperint olim eiusmodi solennitates Sanctorum absque verbo Dei? M. Nequaquam: sed id fecere instituti verissimo purissimóque verbo Dei, partim viuæ traditionis. Nam quod docet discipulus Ioannis Apostoli D. Ignatius de festis sanctorum, hausit ex viua doctrina eiusdem Apostoli: partim scripto in membranis per manum D. Pauli in sua Epistola ad Hebræos capite 13. vbi sic habet: Mementote præpositorũ vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorũ intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem. In quibus verbis, quoniam dicit: Mementote, addens, Intuentes exitum conuersationis, certum est eum loqui de sanctis prælatis iam vita hac defunctis docendo illorum memorias seruandas ad eum finem, vt intuentes eorũ perseuerantiam in bono, vsq; ad exitum, imitentur fidem ipsorum. Non seruantur memoriæ, nisi defunctorum, nec exitus conuersationis cuiuspiam consideratu potest, nisi cum migrauerit, at neque tum quidem nisi ab eo qui vel præsens viderit, vel ab illis audierit, qui aut ipsi viderunt, aut scriptam historiam vitæ eius legerunt. Itaque vel ex hac vna sententia Pauli licet colligere argumẽtum, quo demonstretur, sanctorum Episcoporum, post eorũ obitum, memorias seruandas esse in Ecclesia, ad eum finem, vt populus commonefactus perpendendo sanctam illorũ conuersationem imitetur fidem ipsorum, hoc est, studeat habere non quamlamcunque fidem: sed qualem habuere ipsi sancti, sic ardentem, sic viuam caritate, sic ad cor transeuntem in omni opere bono, sic denique perseuerantem vsque in finem. De præpositis quidem Ecclesiæ adhuc viuentibus dicit eosdem capite Apostolus, Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim pernigilant, &c. De præpositis verò iam vita defunctis sic dicit: Mementote præpositorum vestrorũ, &c. hoc est, retinete & celebrate memorias eorum, idque haud dubiè cum laudibus,

Dignanotatu quæ sequuntur.

laudibus, sicut scriptum est, Memoria iusti cum laudibus. Et quidem dum stabit Ecclesia. nam dixit Propheta: In memoria æterna erit iustus. Non vtique in cælo, vbi præsentes sunt, quandoquidem præsentium non seruatur memoria: sed hic in Ecclesia Christi fidelium, vnde migrarunt ad Dominum. Atque hinc est, quòd veneranda Patrum antiquitas appellauerit olim festiuitates Sanctorum, & celebres illos conuentus, qui fiebant in natalitiis ipsorum, memorias eorundem, voce ductis scripturis admodum cõsona. Hinc & D. Chrysostomus habens orationem de vita & virtutibus B. Philogonij, eo auditorio die, quo ille migrauit ad Dominum, dicit se cum populo celebrare memoriam eiusdem B. Philogonij. Quales memoriæ sanctorum, quia fiebant, vt fieri deberent, cum veneratione, gratulatione, panegyribus, laudibus, ac hymnis, vti testatur Gregor. Nazianz. quòd suo tempore septem Machabæi Martyres honorabantur annuis festiuitatibus & panegyribus, ideo cœperunt posteà appellari festa siue dies festa sanctorum. Festum enim significat solenniter lætum, atq; ad diem pertinet. Vnde festa sanctorum, dicũtur dies, in quibus populus feriatur ad celebrandum cum lætitia ac deuotione memorias eorundem, & audiens ex sacris concionibus nobilia facta illorum, quibus mundum vicerunt, cælúmque penetrarunt, excitatur ad imitationem eius fidei, quæ in illis tam operè claruerat. Cauc itaque vlli loquentium de abrogandis Diuorum festis aut memoriis: nam Spiritum Christi eiusmodi non habent, & te quoque exortem eius facerẽt. Quicunque enim habent spiritum Christi non possunt non existimare omni celebritate esse dignissima, viua illa & glorificata membra Christi, quæ Deus pater digna ducit festiuitate superna, perenni, inenarrabili in throno gloriæ suæ. D. Caueho sedulò.

De eo, An qualibet dies omnibus piis æquè sacra esse debeat.

CAPVT X.

EGI fortuitò in libello quodam istam propositionẽ, Futurum est, vt verè piis quæuis dies sit æquè sacra. M. Talis propositio si intelligatur de eo quod futurum est post consummationem seculi: item si intelligatur de piis cum Christo regnãtibus in cælis, verissima est, habetque altum sensum, bene consonantem Scripturis. Quia

DISCI. Verè piis quæuis est dies æquè sacra, quẽ sentiam catholicum & quẽ habeat hæreticum.

Sanctis nunc in cælis, & post consummationem seculi, vniuersis qui salui erunt, nō solùm omnis dies, sed & omnis nox æquè sacra, & æquè ferialis erit. Nam ibi vniuersi ferias agūt sine intermissione, seruientes Deo in roque sempiterna, & pleoa sanctitate, & perfecta iustitia, dulcedinéque inestabili beatitudinis omnibus diebus corā ipso, in tēplo eius, prout expressè testatur Apocalypsis Ioannis, dicens: Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non erit ibi labor, aut dolor: neque vllus æstus, quoniā priora transierunt. Perpetuò esse sine labore in templo Dei, ante thronum eius, seruiendo ei in laudibus veré diuinis per acclamationem Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Item, Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & agno. Et illud, Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum, Amen. Perpetuò, dico, sic esse, sicque Deō acclamare laudem & gratiarum actionē, in quiete & dulcedine, cum inenarrabili tripudio cordis, an non verissimè est, Sabbatum Domini agere ac festum diem, & centuplo eminētiùs quàm nos vnquam hīc agere possumus? O fili in cælo est verus sabbatismus, veráque requies, qua in se requieuit Deus septimo die, qua & Christus filius hominis requieuit in Deo, mysterio redemptionis consummato: vti pulcherrimè deducit Apostolus ad Hebræos quarto ex verbis Prophetæ dicētis, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, &c. Festinemus ergo ingredi in illam requiē, ne quis in idipsum incidat incredulitatis exemplum. At qui non dignantur hīc vel semel in septimana ad mandatum Dei sui sabbatizare Dominicam, nunquam ingredietur illum Sabbatismū Domini, quem inuenit, quem & dedit omnibus redemptor noster Christus. Cæterùm si eadem propositio intelligatur de tempore nouæ legis, quasi hīc in hoc mundo debeat omnibus diebus omnibus piis esse æque sacer, profectò optimo iure à venerabili facultate Theologica Parisiensi condemnata est his verbis: Propositio ista inuuens cultum diei Dominicę, & aliorum festorum ab Ecclesia vtiliter & sanctè institutorum, aliquando in Ecclesia militante abolendum, quod in magnam vergeret perniciem Christianismi, irrationabiliter asseritur, nempe

Apocal. 7.

Sensus malus siue hæreticus propositionis.

nempe conformiter ad errorem Beguardorum, qui dicunt tertium præceptum Decal. scilicet, Sabbatū sanctifices, iam cessare, quantū ad iustos. Hæc illi, cui sententiæ celeberrimæ facultatis Theolog. Parisiēsis, si adiūxeris, quæ asserit B. Chrysost. in oratione quā habuit de S. Philogonio, die quinta ante Natalem Domini, nempe diem natalē Christi secundum carnem esse festum omnium festorum, maximè venerandum, adorandúmque, quòd si quis, inquit, appellat omnium festorum metropolim, haud quaquam aberrat. Ab hoc enim illustratio Dei, festum videlicet Epiphaniorum ac sacrum Pascha, Ascensio, & Pentecoste originem ac fundamentum ducunt. Subiungens, Verùm non ob hoc tantùm par est hunc diem cæteris anteponi: sed etiam ob id, quod id, quod in hoc natum est, cæteris omnibus est venerabilius. Et paulò inferiùs, Propter hoc, inquit, potissimùm amplector diligòque diem hunc, & amorem eius in medium propono, vt vos huius amatorij pharmaci participes reddā. Eóque rogo vos omnes obsecróq;, vt summo studio summáque cum alacritate, velitis adesse: sed priùs suam quisque domum repurgate, &c. Hæc ex Chryso. Quibus si addas quæ paulò superiùs demonstrauimus, videbis antedictam tuam propositionem esse à vero alienissimam. *D.* Sufficit mihi.

Chry. tom. 1. fol. 130.

Summariè qui debeant computari inter transgressores huius mandati.

CAPVT XI.

DISCI. PRECOR autem, repete mihi paucis ac summariè, quos oporteat censere præuaricatores huius mandati. *M.* Vtique peccant contra hoc mandatum vniuersi, qui in Dominica, vel festiuis diebus non cessant ab operibus seruilibus, à laicis officiis, ac profanis laboribus secundum declarationem & exceptionē superiùs factas. Item qui seruos suos, aut ancillas non minùs occupant opere manuali in Dominicis & festis, quàm in profestis. Peccant, dico, heri qui impediunt, peccant & ministri qui obtemperant. Nam respondere deberēt, Obedire magis oportet Deo & vniuersali Ecclesiæ, quàm cuiquam hominū. Peccant quoque qui diebus feriatis negotiantur per equos suos, aut asinos, aliáue iumenta: atq; hoc facere non possunt absque occupatione familiæ suæ. Et qui non magis intendunt diuinis ac sacris in Domi-

Summariè qui offendūt contra hoc mandatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nica quàm aliis profanis diebus: sed occupāt se aut vanis aut petulantibus, aut luxuriosis otiis, subinde magis negotiosis quàm si consuetas operas suas manuales tractarent. Cætera tu collige ex præmissis. *D.* Verùm an semper peccent hoc modo? *M.* Quis obsecro hoc definire poterit? cum nullum sit peccatum tam graue, támque enorme, quod non ex circumstantia, & adiacente circunstantia, veniale aliquando fiat: etiam odium Dei, vt docet consolatorius Doctor Gerson? Scio an inobedientiam esse peccatum mortale ex genere: verùm potest ex ea surreptione, & ex tali perturbatione aut tanta infirmitate procedere, vt non sit nisi venialis culpa, sitque aliquando sine culpa. Quidam violando Dominicam peccant grauiùs, quidam leuiùs. Non omnes peccant eodem modo, quia non omnes similiter affecti, neque eisdem ex caussis, neque propter eundem finem violant Sabbatum. Relinquamus igitur hæc Deo, qui scrutatur renes & corda, & nouit abscondita tenebrarum, pergentes ad mandatum, quod quidem est quartum in ordine, primum verò in promissione.

An omnis transgressio huius mandati sit peccatum mortale.

DE PARENTIBVS ET SVPERIORIBVS HONORANDIS, TRACTATVS QVINTVS.

Qua de caussa tanto studio ac cura datum sit hoc quartum mandatum.

CAPVT I.

DISCI. HABEAS in honore parentes. *M.* Quin potiùs in lege Domini quinti præceptum est? quomodo legis? *D.* Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quā dominus Deus tuus dabit tibi. *M.* Sic habet textus Exod. vigesimo. Deuteronomij verò 5. capite sic legimus: Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam

quam dominus Deus tuus daturus est tibi. Renouauit autem istud mandatum Saluator in Euangelio dicens adolescenti: Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Illo verò interrogante, Quæ? Inter alia enumerat ei Dominus, Honora patrem tuum, & matrem tuum. Rursum Matthæi 15. affirmat hoc ipsum esse Dei mandatum. Sic enim respondet Pharisæis, vos irritum fecistis mandatum Deum, de honorandis parentibus, propter traditionē vestrā. Persuadet autē & Paulus huius mādati obseruationē ex triplici ratione. Quarū prima est, Hoc enim placitū est in Domino. Secūda. Hoc enim iustum est. Tertia, quia primum est in promissione, nempe, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. *D.* Memini me legisse in Valer. Maxim. primam esse naturæ legem, diligere parentes. *M.* Quæ lex adeò insidet omnium pectoribus, vt etiam bruta animalia eo instinctu ducantur. *D.* Quorsum igitur opus erat tanta cura, támque variis in locis inculcare hoc mandatum? *M.* Vel hinc debes colligere, quanta corruptione labefactauerat naturam nostram peccatum, vt fuerit necesse præcipere tanta cura rem omnium iudicio, omnique ære æquissimam, quam etiam bruta animantia, sua ex naturali suo instinctu, & inditam habent, & obseruāt: homo tamen non sit obseruaturus, nisi incitet auctoritas Dei sui mandatum, inuitet promissione, deterreat pœnarum commination̄e. Quemadmodum patet in lege, nec vsquam fusiùs, quàm in Ecclesiastico siue Sapientia Iesu filij Sirach cap. 3. Olim quærebatur à quodam legislatore, cur nullam pœnam statuisset ei, qui vel patrem vel matrem occidisset. Respondit se non putasse, tantum impietatis inesse humanis pectoribus, vt audeat quispiam occidere eū, per quem initium accepisset vitę. Deus verò, cui omnia sunt manifesta, præsciens tantam humani generis impietatem vt ne parentes quidem securi sint futuri à maledicentia, plus dico, à truculentis manibus suarum prolium, hoc est, suorum quæ genuerunt viscerum, compulsus est pœnam constituere tam parricidio quàm maledicentiæ in parentes, dicente Apostolo. Lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, parricidis & matricidis, &c. O maledictum peccatum, quo protrusisti nobilem illam hominis substantiam, vt non solùm homo, forsassis alienus, fieret homini non homo: verùm etiā filius patri, & partus egrediēs de vtero matris fieret genitri-

Mādatum istud renouatum in Euāgelio.
Matth. 15.
A Paulo triplici ratione diligēter persuasum.
Coloss. 3.
Ephes. 6.
Ibidem.
Val. Max. li. 5. cap. 4.
Quare tanta studiosè est inculcatum mandatum istud.
1. Timoth. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non solùm homo homini lupus, sed filius patri, & matri vipera.

ci suæ, non solùm non homo, sed & lupus, ac vipera. Quæ in conceptu suffocat marem seminantem, ita in partu corrodit viscera matris parturientis. Vt non immeritò conqueritur Ioannes Baptista, dicēs: Genimina viperarum, quis vobis dimonstrabit fugere à ventura ira? Et Saluator, progenies viperarum. Rursum, Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehēnæ? Ecce ego mitto ad vos Prophetas & sapientes, & scribas: & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequimini de ciuitate in ciuitatē: vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsq; ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quē occidistis inter templum & altare, &c. Occiderunt enim Iudæi primùm Prophetas, deinde Christum, post Christum verò Apostolos: idque in ipso adhuc enixu, quo velut parturientes nitebantur generare in affectibus eorum veritatem, per veritatem, virtutem: per virtutem deniq; Deum ac Christum. Post Iudæos verò etiam principes Gentium, qua non sunt vsi crudelitate in martyribus sanctis Dei hominibus? Laborant ipsi vt extinguerēt: laborabant isti vt in suis extinctoribus vitam seminarent æternam. An non planè viperinum est, in ipso partu trucidare parētem?

Matth. 3.
Matth. 12.
Matth. 23.
Genes. 4.
2. Para. 24.

D. At istud videtur extra propositum esse. Mandatum enim de honorandis progenitoribus loquitur: præmissa autem respiciunt martyria Sanctorum. *M.* Extra propositum? An tractare in hoc mandato de parricidio & matricidio sit extra propositum? Quod fecerunt illi, veracitèr parricidium fuit: erant enim quos trucidabant tantò iustiùs vocandi patres, quantò generabant in eis vitam infinitis modis digniorem ea vita, quæ datur à progenitoribus carnis. De quo nunc incipiemus dicere.

Qui sint nomine patris & matris intelligendi in hoc mandato.

CAPVT II.

MAGI. VT autem huc pertinere scias quod diximus, examinemus, qui nomine patris ac matris hoc loco sint intelligendi per verbū Dei. Quid tibi apparet? *D.* Certè ego nominibus patris ac matris intelligendos puto progenitores nostros. *M.* Non alios quàm qui carnē genuerunt? *D.* Non. His enim hæc nomina imposita esse videntur. *M.* Erras, non

non aduertens phrasim & consuetudinem Scripturarum. Secundum Scripturas, nanque primo pater & mater intelligun tur progenitores carnis nostræ, à quibus vel mediate, vel immediatè accepimus esse naturæ: vt pater, auus, proauus, attauus, mater, auia, proauia, attauia, sicque ascēdendo, si placet, in Adam vsque, primum naturæ parentem. Patet istud Proner. 20. 23. Ioannis 6. Heb. 13. Secundò patres sunt, qui generant in nobis spiritum Christi, siue nouam illam creaturam, qua quis viuit in Christo vitam sanctam, Deóque placentem, quemadmodum Apostol. 1. ad Corint. 4. testatur dicens: Non vt confundam vos hæc scribo: sed vt filios meos carissimos moneo. Nam si decem millia pædagogorū habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. Et ad Galatas 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus. De quibus patribus potissimè dictum videtur illud Deut. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Hoc pacto & potiores Propheratum olim vocabantur Patres. Eliseus enim vocat Eliam patrem, dicens: Patet mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius. Et alij Prophetæ vocabant Eliseum patrem suum. Præpositi igitur Ecclesiarum, sacerdotes, pastores, episcopi, doctores quoq; & cōcionatores verbi Dei, tibi fili, mihique patres sunt, tantò venerabiliores parentibus secundum carnem, quantò dignior est ea vita quam ipsi seminant in visceribus nostris. Tertiò patres sunt gubernatores Reipublicæ, nimirum principes, prætores, magistratus, qui gladij potestatem habent, & præsident non solùm ad conseruationem rerum ac possessionum: sed etiam ad vitæ ac innocentiæ tutelam: vnde Romani, Senatores suos, patres conscriptos, eos verò qui feliciter Reipublicæ præfuissent, patres patriæ appellabant. Et in libris Regum, legimus seruos Naaman Syri principis militiæ regis Assyriæ dominum suum appellasse patrem, dicentes: Pater, si grandem rem dixisset tibi Propheta, certè facere debueras. Haud dissimili ratione tutores & curatores, & magistros morum patres vocamus: eò quòd vitæ bene formandæ, curam quasi paternam impendunt: vnde iustum videtur, vt iuxta nomenclaturam etiam honorem accipiant parentibus debitum. Quod hic de viris dictum est, hoc ad sexum fœmineum simili ratione trāsferre debes. Verùm in nomine matris, specialiter intelli-

Primò patet eundum Scripturas, & mater sunt progenitores carnis nostræ, attores carnis, ascendendo etiam vltra attauum.

Secundò patres nostri Christi.

Christi.

Deut. 32.

4. Reg. 2.

Tertiò parentes sunt gubernatores Reipub.

4. Reg. 5.

In nomine matris specialiter intelligenda Ecclesia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

genda venit Ecclesia Catholica. Nam secundum Apostolum
Galat. 4. ad Galatas, Illa quæ sursum est Ierusalem, libera est quæ est mater nostra. Scriptum est enim, Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi sunt filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Nos autem fratres secundum Isaac, promissionis filij sumus eius quæ libera fuit, & typum gessit Ecclesiæ Christianæ. Siquidem Ecclesia, quæ olim ante Christum sterilis erat, sub Christo facta est fœcundissima: generans quotidie Deo per Baptismum numerosum populum. Quem generatum exinde velut lacte ab vberibus suis educat, ac formet sedulo, per verbum Dei, per Sacramenta, per preces, & pietatis exempla, haud secus atque pia ac sedula mater. Postremò dicuntur patres appellatione scripturæ, viri ac mulieres grandæui, senio venerabiles, moribus compositi, experientia rerum periti, adeò vt idonei sint multos erudire ad virtutem in communitate. Hinc Apos-
1. Tim. 5. stolus ad Timotheum. Seniorem, inquit, ne increpaueris, sed obsecra vt patrem, anus vt matres. Si Apostolus Christi voluit Episcopum Timotheum grandæuis viris, ac mulieribus deferre honorem, tanquam patres essent ac matres communitatis, quanto magis debemus idipsum & nos facere? *D.* Cur inuicie ratio. Veruntamen nequaquam eo modo patres nostri sunt qui senio venerabiles habentur in cõmunitate, quo proprij parentes. *M.* Neque sic patres nostri sunt, progenitores carnis vt ij, qui in nobis generant Christum, & per Christum vitam æternam. Itaque pro regula habebis: quò vnusquisque magis participat in nomine patris aut matris, quòque meliori ratione nobis parés est, & dicitur, eo solicitius ei impendendus est honor, qui hoc mandato præcipitur.

De quo honore debeat intelligi præceptum.

CAPVT III.

MAGI. NVNC dicito, de quo honore intelligas, cùm dicitur, Honora patrem tuum, & matrem tuam ibi præcipua est difficultas. *D.* De honore reuerentiæ, veluti dum assurgimus, aut genu illis flectimus, aut caput aperimus, aliò-

Verbũ honorare vè modo reuerentiam impendimus. *M.* Aliquid dicis: sed *nec dum plenitudinem attingis præcepti. Quandoquidem* dicit in se tria, verbum honorare iuxta proprietatem Scripturæ sacræ inclu-

dit in se tria. Primùm spontaneam obedientiam: enimuerò honor magnus est parentum, habere filios dicto obedientes: contra confusio patris est filius proteruiens, & indisciplinatus. Hinc Apostolus, Filij obedite parẽtibus vestris: hoc enim iustum est. Quapropter non obsequi, iniustum esse oportet *Coloss. 3.* contra æquitatem naturalem. Rursum, Hoc enim benepiacitum est in Domino, qui mandãdo sic præcepit. Et obsecro in *Ephes. 6.* quo potissimùm honorauit Christus dominus, Deum cæli patrem suum dicens: Sed honorifico Patrem meum, & vos inhonoratis me: nõnne in hoc, quòd vbique præstulerit voluntatem Patris propriis votis, factus illi obediens vsque ad mor- *Quomodo*
tem, mortem autem crucis? Quia descendi, inquit, de cælo, *Christus ho-*
non vt faciam voluntatem meam: sed voluntatem eius, qui *norauit pa-*
misit me. Porro Christi actio, nostra est instructio. Hinc Sa- *trem suum.*
piés, Fili mi audi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem *Ioan. 8.*
matris tuæ: vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. *Philipp.*
Et alibi, Qui timet Dominũ honorat parentes, & quasi domi- *Ioan. 6.*
nis seruiet his, qui se genuerunt. Habes exempla Sanctorum *Prouer. 1.*
enumerata, quæ huc te adhortantur. Isaac enim figura Christi *Eccles. 3.*
patri suo, vt immolaretur lubens copiam sui fecit. Rechabi- *Gene. 22.*
tæ illi patri is sui Ionadab obtemperauerunt, non bibentes *Ierem. 35.*
vinum in æternum. Denique Christus, & ipse Deus existens, *Luc. 2.*
subditus erat Ioseph & Mariæ parẽtibus suis hominibus.
Secundo includit in se honor parentum pietatem, siue beni-
gnitatem in eosdem, vt filius subueniat parentibus, modò
opus, pro viribus ac facultatibus suis: nec id semel dumta-
xat atque iterum, sed perseuerantes pro omni tempore vitæ
nostræ. Dicit Sapiens, In opere, & sermone & omni pati- *Eccles. 3.*
entia honora patrem tuum. Fili, susceipe senectam patris tui: &
ne contristes eum in vita illius: etsi defecerit sensu, veniam *Eccles. 7.*
da, & ne spernas eum in virtute tua: & gemitus matris tuæ ne
obliuiscaris. Memento quoniam nisi per illos, natus non fuis-
ses: & retribue illis, quomodo & illi tibi. Querula est omnis
scriptura, & habent sua vitia parentes: tamen etiamsi morosi
fortasse deliri sint, semper anteponenda sunt, quibuslibet vi- *Non quales*
tijs amabilia illa patris ac matris nomina: nec quales mori- *sint parentes,*
bus sint: sed quòd parentes sunt, æstimandum venit. Esto, *sed quod eos*
Rex sis aut Episcopus, etiam hoc vel ignobilissimo patri ac- *habemus pa-*
cepturus ferre debes: quoniam quod es, debes patri secundum *rentes æsti-*
Deum, & nisi esses, Rex aut Episcopus esse non posses. Ioseph *mandum.*

euectus ad sceptrum Aegypti,& factus saluator mundi,discat qua ipse diligentia aluerit, quo studio coluerit patrem indigentem,pastorem ouium ab adolescentia sua. Genesis 46.47. 48.capite. Hic certè non possum non exclamare in vitia huius rēporis. Equidem vidi, & bene cognoui matronam quandam centum annorum, quæ de suis visceribus genuerat marito suo viginti duas proles,& easdem honestissimè educauerat,omnem substantiam dependens in illas. Cùm autem facta esset cētenaria, & plane inops omnium tam rerum quàm virium, non inuenta est ne vna quidem ex omnibus illis prolibus,cùm tamen supererent plures mediocris fortunæ,quæ matrem iam capulo proximam reciperet sub tectum,aut extremæ vitæ necessaria præstaret. O rem non solùm indignam, sed plusquam crudelem. Verùm missa ista hæc facamus. Quòd autem honor parentum includit subsidium eis-

Matt.15. dem impendendum,palàm restatur Saluator dicens: Quare vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Nam dixit Deus, Honora patrem & matrem,&, Qui maledixerit patri vel matri,morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri. Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mãdatum Dei propter traditionem vestram. Quasi diceret, Vos docuistis satis esse, obtulisse in templo, quod debeatur subuentioni parentum. Ego autem dico vobis,quòd per hoc irritum fecistis mandatum Dei de honorandis parentibus:quia subuenire est honorare, non subuenire est inhonorare. Siquidem vt magna est affrictio parentum,ita certè non modica videtur confusio,derelinqui in egestate & angustiis, etiam ab iis, qui quod sunt, non nisi de ipsorum visceribus sunt. Tertiò includit honor iste exhibitionem debitę reuerentiæ:qualis sit non solùm denudatione capitis coram eis: sed etiam ac magis, si per omnia primas illis tribuamus in colloquiis, in conuiuiis,in consessibus, in amicitiis, in familiaritate, in humanitatis studio, in disponendo de rebus domesticis, in consultando, ac

3. Reg.2. aliis.Cuiusmodi sanè probatione non egent: quia per se manifesta sunt, omnium hominum iudicio. Salomon ille sapientissimus matri venienti assurrexit, eámque adorans iuxta se in solio gloriæ collocauit. Itaque in his tribus honorantur parentes. Quæ qui non exhibet, indubiè deprehenditur

ditur esse prævaricator huius mandati. D. An etiam impleat istud mandatum hæc exhibens duntaxat foris in operet M. In omni prætorio, & coram vniuersis tribunalibus pro eodem habentur,non esse & semiplene esse. In officiis autem humanis, quod foris est in opere, & non prodit sincerè ab intus de affectu cordis,hoc semiplenè est:eámque ob caussam quasi non esset,ita iudicatur à Domino. Debet enim integrum esse,ac sincerum,non fictum,non simulatum,non semiplenum, quod vel mandat vel commēdat Scriptura sacra. Honor ergo, de quo loquitur præceptum, debet surgere de corde, & ex eo affectu,quo quis habet & æstimat parentem, reliut eum, cui nunquam redditur æquiualens. Iuxta illud Aristotelis. Diis,parentibus,& magistris non redditur æqui ualens. Alioqui non satisfit huic præcepto,& longè porrò fit honorans à magnifica illa promissione,nimirum, Vt sis longæuus super terram. D. Putarent pij magnificentiorem esse promissionem,citò dissolui,& esse cum Christo. M. Hoc ipsam & Apostolus iudicat multò esse melius,quoniam dies mali sunt:& totus mũdus in maligno positus est. Olim tempore legis in populo carnali,cùm cælum adhuc clausum esset indubiè erat magnifica hæc promissio, vt longo viuas tempore super terrã. At nunc patefactis cælis,Apostolus allegans apud Ephesios huius mandati promissiones non solùm intellexit de terra elementali:sed & mysticè ac anagogicè de terra viuentium:prout & Christus intellexit illud Matth. Beati mites,quoniam ipsi possidebunt terram. Nihilominus certum est vltricem manum Domini, etiam nunc temporis multos prædere de terra hac & vita,eam ob caussam,quòd inhumani aut impij fuerint in parentes suos.

Honor parẽtũ non debet esse fictitius, sed verus et cordialis.

Ephe.5.

1.Ioan.5.

Matth.5.

Quousque extendat se istud præceptum affirmatiuum, & quale includat negatiuum.

CAPVT IIII.

DISCI. Istud præceptũ quia affirmatiuũ,ligat semper, sed non pro semper.

Neq; votum soluendum, neq; matrimonium vt subueniat parẽtum necessitati.

VERVM quid si tam procul absim à parentibus meis, vt eis exhibere reuerentiam aut subuentionẽ non valeã? M. Nusquã peccat,nõ posse:nihil enim impossibiliũ cadit sub præcepto. Est istud præceptum affirmatiuum,quale obligat semper: quia nemo vnquã ex imitur ab eius obligatione,sed nõ pro semper,hoc est,nõ ad id obligat, vt ꝓ omni tempo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hieronym. Tom. 1. epistol. 1.

temporis momento fiat eius exercitio. Sufficit enim fecisse opus præcepti affirmatiui pro loco & tempore congrui, nempe vbi se offert congrua occasio, vel iusta exequendi causa. Et enim, si hic es, nō oportet statim Romam currere, vt ibi honores parentē. Si voro ligatus es, nō oportet, quod hodie multi dicūt, soluere monasticam professionē, vt inseruias progenitoribus carnis. Audet enim D. Hieronymus sanctimonia & eruditione probatissimus, cui vni plus credendū est quàm vniuersæ Protestantiū hæreticorum turbæ, constanter pronunciare inuitās Heliodorum ad vitā solitariam in eremo, in hunc modū. Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus, vbera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iacear, per calcatū perge patrem siccis oculis, ad vexillum crucis cuola. Solum fuit, vt alij legunt, solidū pietatis genus est, in hac parte esse crudelem. Hæc ille. Si deniq; tu in vna ciuitate cū vxore & prolibus habitas, pater vero in alia: non te cogit præceptū deserere vxorem & liberos, quò inseruias patris necessitati. Alioqui

Gene. 2.

quomodo verum erit, quod Dominus per os Adæ pronūciauit, Propter hoc relinquet homo patrē & matrem & adhærebit vxori suæ? Verūtamen vrget te præceptum, vt tantum impendas subsidij, quātum fieri potest, salvis legibus matrimonij. Sic quoq; vrget monachum & monacham, vt tantum impendant egenis parentibus, quantum patitur monastica professio. Quis enim dicet, minus habere honoris, vocī promissionem Deo exhibitā, quàm fœdus matrimonij hinc inde homini ab homine cōpromissum? Interea hoc quoque aduerte, mandatum istud præsupponere cunctas leges caritatis & iustitiæ, quibus obstringimur vniuersis

Mādatum istud præsupponit præcepta caritatis & iustitiæ.

hominibus & exigere vltra has honorē, de quo iam diximus. Igitur vt turpiter impij sunt, qui propriis parentibus nō plus impendunt, quàm lex caritatis iubet impendendū omnibus: ita peccant supra modū contra hoc mandatū, qui exasperant

Contumelias in parentes aut iniurij grauissimè peccant.

parentes suos aut subsannando, aut fraudando, aut contumelijs afficiunt, aut abligurijunt substantiam illorum, labores illorum, stillantem sudorē vultus eorum, aut bonam famā eorum denigrant, si nō sermone, saltem opere, adeò perditè viuendo, vt dedecori sint progenitoribus suis. Porrò qui verberant, aut manus suas cōmaculant sanguine parentū, hi deniq;

1. Pet. 4.

vbi parebunt? Si iustus vix saluabitur, vt inquit Petrus quid,

præcor, agent isti, quorū impietas cōmaculat omnem legē, naturalem, humanam, diuinam, amicitiā, iustitiæ, caritatis? Nec deponit solùm affectū hominis: sed & omnium ferè quæ viuunt sub Sole, degenerans in naturā prorsus viperinā. Hæc equidē non attingerem, nisi subinde ita fieri exploratū haberem. *D.* Tamen nihil de parricidio, aut matricidio loquuntur verba præcepti istius. *M.* Esto. Verum quotiescunque mandatum affirmatiuè præcipit actum aliquem in effectu prohibet idem mandatum, omne id quod actui illi repugnat. Vnde qui præcepit honorandos parentes pro loco & tempore, ille in effectu prohibuit, ne vnquam afficiantur dedecore, iniuria, contumelia, aut tristitia.

Prohibetur hic parricidia & matricidia.

Præceptū affirmatiuum includit in se negatiuū.

Quomodo tria prædicta debeant singuli suis superioribus.

CAP. V.

M. AGI.

AT nunc applicemus ista etiam ad illos, qui licet non vulgò, tamen veraciter inter parentes numerandi sunt. Meministi qui nomine parentum intelligantur? *D.* Memini: nempe Episcopi, pastores, sacerdotes, doctores, prædicatores verbi, rectores Reipublicæ, tutores, & mater nostra Ecclesia Christi. *M.* His igitur debemus tria illa quæ sub verbo, honorare, comprehenduntur: scilicet obedientiā, deinde & subuentionem in temporalibus, tertiò reuerentiā: vnicuique in gradu suo & secundum meritum ministerij quod impendit. *D.* An hoc etiam testentur Scripturæ sanctæ? *M.* Abundè. Obedite inquit, Apostolus, prepositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gemendo. Igitur honorādi sunt per spontaneam obedientiam. Rursus ad Timoth. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeātur: maximè qui laborāt in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura, Non alligabis os boui triturāti, &, Dignus est operarius mercede sua. Ergo patribus fidei & religionis, hoc est, præpositis, pastoribus, Euangelistis, & doctoribus debemus præter obedientiam etiam subuentionē rerum temporalium. Quod certè Apostolus admodum insigniter demonstrat ad Corinth. Primò ex lege naturali, deinde ex lege Mosayca, tertiò ex ordinatione Christi, dicēs: Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu

Rectorib. &c superioribus debem⁹ tria prædicta.

Hebr. 13.

1. Tim. 5.

1. Cor. 9.

fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis
Deut. 25. non manducat? Nunquid secundum hominem hæc dicit?
An & lex hæc non dixit? Scriptum est enim in lege Moysi:
Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est
Deo? An propter nos vtique hæc dicit? Ná propter nos vtiq;
scripta sunt: quoniam debet in spe qui arat, arare, & qui tritu-
rat in spe fructus percipiẽdi. Si nos vobis spiritualia semina-
uimus, magnũ est, si nos carnalia vestra metamus? Si alij po-
testatis vestræ participes sunt, quare non potiùs nos? Sed non
vsi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offen
diculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in
sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? Et qui altario
deseruiunt, cum altario participant? Ita & Dominus ordina-
Quàm va- uit his, qui Euangeliũ annunciant, de Euangelio viuere. Hæc
rie hæreses autem meritò sufficere deberent huic loco, nisi perfidiæ mi-
repugnant nistri, vt vbique, ita hic quoque, conturbarent doctrinam ve-
præmissis. ritatis. Quorum alij contendunt Apostolos & eorum succes-
sores prorsus nullam habere auctoritatem cõdendi canones
aut leges: ideóque Decretales apocryphas, nulliúsque mo-
menti. Alij dicunt Romano Pontifici, aliisque præpositis Ec-
clesiæ in nullo esse obediendum. Alij verò non esse obedien-
dum, nisi his, quæ præcepta inueniuntur in Scripturis san-
ctis. Alij insuper dogmatizant, imperfectos quidem debere
subesse: verum eos qui ad perfectionis statum iam promoue
runt, non esse vlterius vlli humanæ potestati subiectos. Alij
denique contendunt obediendum esse laicis principibus, eo-
rúmque baluis, propter dictũ Apostoli ad Roman. 13. Non
autem præpositis Ecclesiæ: eò quòd isti nullam habeant ju-
risdictionem, sed tantummodo verbi ac Sacramentorũ mi-
Odiẽdi secta nisterium. D. Et ego quidem multa audiui de eiusmodi, sed
rij vel ea ra fugio & istos, & vniuersos sectarios, vel eo nomine, quia non
tione quòd consistunt in vno: M. Vna fides, inquit Apostolus, vnum Ba-
nõ subsistãt ptisma, spes vna vnius vocationis, vnus Deus, & pater om-
in vno. nium, vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Ie-
Ephe. 4. sus, vnum Euangelium, & vnica sponsa Christi Ecclesia, in
1. Tim. 2. qua licet inuenire hæc omnia. Quandocunque igitur aliqui
Argumẽtũ aut variant atque dissentiunt inter se super doctrina fidei, aut
infallibile eo aliud dicunt quàm Ecclesia, nec adferunt quod receptum ab
quoscendi se initio, hucusque in publica traditione retentum est, hoc vno
schismaticos. eóque infallibili argumento constat illos schismaticos esse.

in quos pronunciat Apostolus dicens: Si quis vobis Euange- Galat. 1.
lizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Non veniat,
fili, anima tua in consilium eorum. D. Precor igitur trade
mihi solidam aliquam instructionem aduersus eos qui eius-
modi sunt.

Penes Episcopos & Prælatos Ecclesiæ esse auctoritatem Iurisdictionis.

CAP. VI.

PRINCIPIO, certo certiùs constat, quòd Ro M. AG I.
manus Pontifex, cæterique Episcopi habeant In Ecclesia
veram potestatem, verámque iurisdictionem esse tribuna-
super alios sibi commissos. Primò ex eo quòd lia & verã
dicit Saluator Matt. 19. Amẽ dico vobis, quòd auctoritatẽ
vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius iurisdictio-
hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes nis.
duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. D. Scriptu-
ra hæc loquitur de extremo iudicio. M. Nequaquam. Si-
quidem tempus illius iudicij extremi vocatur in scripturis,
consummatio seculi. Tempus verò Euangelij, quo vigere cœ-
pit Baptismus, vocatur, Christo quidem regeneratio: Prophe
tis autem, futurum seculum, dicente Esaia de Christo, Pater Esai. 9.
futuri seculi: tunc vtique futuri, nunc verò præsentis: quia nũc
fit regeneratio. Igitur in regeneratione, quæ exercetur sub
Baptismo, potissimùm tunc cùm filius hominis ad immor-
talitatem, & thronum conscenderit Dei Patris, atque exinde
sederit in sede maiestatis suæ. Tunc dico, & vos (quod adiuro
vobis dicendo, Amen) sedebitis super duodecim sedes, id est,
sedebitis non vnam omnes, sed singuli suam cathedram, si-
ue iudiciariam potestatem: nec quidem vacuam illam, & sine
vlu, sedebitis actu iudicãtes duodecim tribus Israël, hoc est,
vniuersitatem populi credentis in Deum, qui tunc in duode-
cim tribus distributus erat. Tacet pro tunc de Gentibus:
quia nondum aperuerat Apostolis mysterium hoc, de voca-
tione Gentium, quod post missum Spiritũ sanctum aperuit
Petro. Et quidem in regeneratione, cùm sederit filius homi-
nis, &c. hoc est, quãdiu sederit filius hominis in sede maiesta- Act. 10.
tis, exercens iudiciariã potestatem in omnes, durante rege-
neratione, tamdiu sedebitis & vos pro tribunalibus vestris
exercentes iudiciariam potestatem in omnes credentes,
hoc est, vsque ad finem mundi: quia tunc cessabit regene-
ratio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratio, & succederet seculi consummatio. Quid potest dici expressius de iudiciaria potestate, quæ est in Ecclesia? Quod si quispiam contendat ex scriptis Patrũ hunc locum Euangelij ad Ecclesiæ militantis gubernationem non pertinere, quod nos certe non possumus inducere in animũ nostrũ) superadde tum ea loca, quæ extra omnẽ controuersiam loquitur de ea iurisdictione, quæ exercenda est in Ecclesia militante: Et in primis hoc quod dixit Saluator, primum Petro & eius successoribus: deinde omnibus Apostolis eorũque successoribus. Et ego, an quit, dico tibi Petre, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Dicit per verbum futuri temporis, Dabo: quia non tunc temporis, sed post resurrectionem dedit, dicens: Pasce oues meas, pasce agnos meos, tu me sequere. Te enim meo nomine vniuersalem pastorẽ instituo. Pastor indubie habet potestatem super gregem suum: nam si non haberet, pastor non est. Hæc itaque dicens Saluator nominatim Petro, dedit ei, & successoribus eius, irrefragabilẽ auctoritatem siue potestatẽ, super vniuersum populum Christianum. Et ne alij Apostoli essent sine auctoritate ac iurisdictione quisquis super populum sibi concreditum, dixit etiam ad illos: Amen dico vobis, quæcunque illigaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcũque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Vnde post resurrectionẽ suam Christus ascensurus iam in cælum, dixit suis Apostolis his verbis: Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos, hoc est, cum eadem potestate, ad eosdem actus, & ad eundem finem, quo & ad quos me misit Pater, & ego mitto vos. Ille dedit mihi tam potestatem, ego vobis communico meam, eandẽ scilicet illam, quam à Patre accepi. Et ne quis dicat potestatem hanc solũ esse in iurisdictione forensi, & non etiã in ipsas animas hominum, vlterius insufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittũtur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Hæc sine dubio significat, quod Apostoli eorũque successores habuerint potestatem regẽdi Christi fideles auctoritate aliqua à Deo accepta. Quemadmodum & Paulus dicit Act. 20. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam

Quòd summus Pontifex habet in dictariã potestatem.

Mat. 16.

Ioan. 21.

Quòd Episcopi habeant iudiciariam potestatem.

Mat. 18.

Ioan. 20.

Quòd habuerint potestatem in foro conscientiæ.

re Ecclesiã Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Obserua hoc loco quod Apostolus testatur, eos quos sibi successores ordinauerat Mileti, & Ephesi, à Spiritu sancto positos esse Episcopos ad regendum Ecclesiam Dei. Ad regendum inquit: nemo autem regit communitatem sine auctoritate iurisdictionis. Cathedram iudiciariæ potestatis adeo non respuit Euangelium, vt præcipiat Christus seruanda esse, quæcunque secũdum cathedram dicta sunt, inquiẽs: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæcũque dixerint vobis seruate & facite, secundum opera verò eorum nolite facere. Dicunt enim & non faciũt. Indubiè hæc verba nõ sunt damnantis cathedram, sed malam vitam illorum, qui sedent in cathedra: alioqui non dedisset præceptum faciendi quæcũque dicunt, id est, docent, decernunt vel statuunt. Hæc certe & eiusmodi loca certũ est non posse de alia potestate intelligiquã de ea quæ in terris est, & in hac mortali vita exercẽda:

Approbatur à Christo cathedra: damnatur tamẽ mala vita.

Matth. 23.

Apostolos vsos fuisse potestate iurisdictionis in suos subditos.

CAPVT VII.

DISCI. AETERVM, an Apostoli sint vsi vlla eiusmodi potestate in populum? M. Frustrà est calceus, inquit Aristoteles, cuius nõ est vsus, frustrà & sine caussa, quod impium est credere collocasse Christus hanc potestatem in Apostolis eorũque successoribus, si nullum illius voluisset esse vsum. Ex hoc, Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicãtes: quid aliud est, quàm vos eritis actualiter exercentes iudicium potestatis Euangelicæ, tam diu quàm sedebit in sede maiestatis suæ Christus? Dicit enim, Sedebitis iudicantes, quod significat actuale exercitium potestatis. Sedet autem ille in sede maiestatis suæ à die Ascensionis, vsque ad consummationem seculi, hoc est, vsque ad diem iudicij extremi. Tunc portò finis, inquit Apostolus: quia tunc tradet Christus regnum Deo & patri, & erit Deus omnia in omnibus. Igitur quàm diu stabit mundus, erit vsus istius potestatis. Sed & Apostoli vsi sunt ea nõ infrequenter. Vsus est ea Paulus in incestuosum illum Corinthium tradendo eum Sathanæ ad interitum carnis, vt spiritus ipsius saluus esset in die Domini nostri Iesu Christi. Vsus est eadem condonando

Apostolos eorumque successores vsos esse potestate.

1. Cor. 15.

Ponũtur loca vbi Apostoli vsi sunt ea potestate.

1. Corint. 5.

2. Corint. 2.

illi absolutionem à peccato suo, dicens: Nam & ego quod donaui, si quid donaui propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur à Satana. Ibi nota quod dicit, In persona Christi: & disce, Episcopos, si quid agant secundum potestatē quam habent, hoc eos agere in persona Christi. Quod autem sit in persona Imperatoris, quasi à sacratissima ipsius Maiestate factum, sine cōtrouersia reuereri debet. Iterum vsus est hac potestate in Hymeneum & Alexandrum propter illorum hæresim dicens: Quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare. Tradere Satanæ, est excōmunicare. Porrò excommunicatio in nascente Ecclesia, etiam visibilem habebat effectum per corporalem obsessionem Dæmonis: patet id 1. Corint. 5. & loco præallegato: vt vel sic palam constaret robur potestatis Ecclesiasticæ, quā Christus reliquerat in terris: prout tunc quoque Spiritus sanctus dabatur visibiliter, & habebat sensibiles quosdā effectus, in linguis nouis, & prodigiis, & signis, ad maiorem certitudinem virtutis Euāgelicæ. Nec obscurē vsus est sua potestate princeps Apostolorum Petrus in Ananiam & Sapphiram vxorem eius, qui ceciderunt mortui statim ad verbum increpationis Petri, vt tantò terribilior esset omnibus auctoritas summi Pontificis, quātò expeditius operata est suum effectum. Vnde ibidem sequitur, Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audiebant hæc. Quin & hoc audi quàm cōstanter minetur Paulus suam auctoritatem in rebelles, dicens: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an caritate & spiritu mansuetudinis? Rursus, Ideo, inquit, hæc absens scribo, vt non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem. Hæc verba an sint hominis habentis nudum ministerium verbi, & nihil vltrà iurisdictionis? Quid igitur minatur virgam? Quorsum allegat potestatem, quam dedit ei Dominus? Quorsum sic intonat ad Thessalonicenses, Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem nostram, quā acceperūt à nobis. Item, Quòd si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hūc notate, & non cōmisceamini cum illo, vt cōfundatur. Et ad Galatas primo. Sicut prædiximus & nunc iterum dico vobis, si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit? Quorsum mandat

1. Tim. 1.

2. Corint. 4.

2. Corint. 13.

2. Thess. 3.

Ibidem.

mandat Ioannes, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinā non affert, nolite recipere eum in domū, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cōmunicat operibus eius malignis? Confiteretur sanè vniuersa Ecclesia potestatē Ecclesiasticā datā esse in ædificationē, nō in destructionē. Prout Paulus testatur de sua. Quòd si quis prælatorū huius temporis vratur ea in destructionem Ecclesiæ, hoc omnes dolentes audimus, hoc & vehementer detestamur: nō tamē propter hoc patiemur eripi nobis rem nō minùs necessariā, quàm bonam. Et vt omnes Scripturæ taceant, nónne natura ipsa loquitur, quē morbidā segregādā esse à caulis, ne totus grex pereat? Et cuius, precor, auctoritate segreganda? Nónne eius qui pastor est gregis? Pastor igitur Ecclesiæ, vel ex eo quòd pastor est, ipso iure naturę potestatem habet eiiciendi procul à caulis Christi morbidos & contagiosos Christianos. Si ignis pestilens percusserit membrorum vnum aut alterum, nónne tempestiue præcidendum est, ne contagio inficiat totum? Et cuius iudicio? Nónne Medici, qui eius rei peritiam habet? In corpore itaque Ecclesiæ, si qui aut scelere ardeant, aut pestilenti doctrina, mox vitiarint totum, nisi arceantur: cuius, precor, auctoritate eiiciantur? An non illorum, qui clauem scientiæ acceperunt cum potestate iudicandi inter lepram & non lepram, corruptum & incorruptum, emendabile & inemendabile? cura totius corporis est penes caput corporis, cura gregis penes pastorem ipsius: est & pars omnis propter totum: non autem totam propter partem. Fouenda quidem pars debilis, quantum fieri potest, & curanda quæ tabem habet modis omnibus, oleo, vino, malagmate. Cæterùm si curationem non recipit cōtagium, iam excindenda venit, ne pereat totum propter partem: idque auctoritate eius qui præsidet toti. Quem certe fontē naturæ secutus Saluator noster dixit sponsæ suæ Ecclesiæ: Si oculus tuus dexter scādalizat te, erue eū & proice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorū tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eā, & proiice abs te. Expedit enim tibi, vt &c. Sic de pede, eiice, abscinde, proice, scilicet tu Ecclesia, per tuos Episcopos, & præpositos, quos habes. Expedit enim tibi magis ô sponsa mea Ecclesia, vt pereat tibi vnum membrorū tuorum, quàm vt totū corpus tuum in gehennam eat. Eandem quoque rationem tam

2. Ioan. 1.

Matth 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturæ quàm Saluatoris insequentes Apostoli,nõ solùm per semetipsos eiecerunt pestiferos à communione fidelium,sed & perpetuos canones eiiciendi, siue excommunicationis ius successoribus præscripserunt. Primò contra hæreticos,dicente Paulo:Hæreticum hominem post vnam & secundã correptionem deuita. Item,Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Secundo contra vniuersos contumaces,eodem Apostolo statuente. Si quis non obedierit verbo nostro per epistolam,hunc notate,& cum eo ne cõmisceamini,vt confundatur. Tertio contra eos,qui notorijs criminibus obscurant siue cõmaculant celebritatem omnis Christiani,eodem Apostolo constituente ad hunc modũ: Nunc autem scripsi vobis, scilicet pro communione, non commisceri. Si is qui frater nominatur,est fornicator,aut auarus,aut idolis seruiens,maledicus,aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. *D.* Expedit ergo heremitam fieri,quia plerique hominum passim sunt eiusmodi malis irretiti. *M.* Haud dubiè intelligit istud Apostolus de iis qui tales sunt,non solùm facti perpetratione,sed aut iudicis sententia,aut publica reputatione ad infamiã vsque. Addit, Expurgate vetus fermentum. Item, Auferte malum, scilicet incestuosum illum Corinth.ex vobisipsis. His si coniungere sanctorum Patrum testimonia,dies me enarrantẽ deficeret. Sed nec illis crediturí essent,qui prædictis non credunt,in quibus est certius argumentum veritatis quàm in illis. Abeant igitur animarum latrunculi, qui contendunt Ecclesiæ pastores nihil habere potestatis aut iurisdictionis in subditos suos,nihil posse suis excõmunicationibus in publicè criminosos,in cõtumaces,in perfidos,in seductores, cùm Apostolus Petrus in virtute suæ potestatis vel obiurgando quosdam exterminauerit de hoc mundo. Paulus quoque sic excommunicauerit,vt visibiliter tradidetit Satanæ ad interitum carnis. Denique Christus dicat,eum qui auctoritatem Ecclesiæ, hoc est, prælatorum non audit,habendum esse velut ethnicum & publicanum,hoc est, velut eum qui nõ communicat nobiscum in bonis Spiritus sancti,fidei,ac religionis, neque in ciuilibus vsibus huius mundi extra necessitatem: prout constat ex 2. Canon.Ioannis,& 10.Pauli ad Thessalon. quorum alter prohibet cibum cum huiusmodi sumere,alter verat aue illi dicere. Eat nunc ille,quem Lutherum vocant,& dicat excommunicatio

Canones auctoritatis ex ercẽdæ quos præscripserũt Apostoli.
Tit.3.
Galat.1.
1.Corinth.5.
1.Corinth.5.

nicationem non solùm non meruẽdam esse, sed cum gaudio suscipiendam esse & procurãdam. *D.* Profectò ego admodum metuendum censeo, quod habet tam clarum testimonium in Scripturis,deditque tam euidens experimẽtum suæ virtutis sub manibus Apostolorum Petri & Pauli.

Causse ob quas debeant & possint percuti fulmine excõmunicationis contumaces & scelerati.

CAPVT VIII.

NVNC quoque attingamus aliquid de caussis ob quas licet rationabiliter vti fulmine excõmunicationis,aut alioqui seuere ac palàm animaduertere in eos de quibus iam dictum est. *D.* An caussæ istæ Scripturis sint demonstratæ? *M.* Admodũ luculenter. Vna est:quia sic expedit corpori Ecclesiæ,ne totũ pereat. Hanc expressit Saluator Matt. 18. Expedit enim tibi,iponsa mea Ecclesia, vt vnũ membrorum tuorum pereat, quàm totum corpus tuum eat in gehẽnam.Hanc & Paulus expressit dicens:Modicum fermentum totam massam corrumpit. Expurgate ergo vetus fermentũ: nempe incestuosum illum, qui audet habere vxorem patris sui:qualis fornicatio nec inter Gentes auditur.Hanc quoque natura docuit opiliones, nimirum ideo morbidã oue expellere,ne grex totus pereat.Secunda caussa est: ne boni communicent eorum operibus malignis, sicque in die Domini confundantur:Hanc tetigit Ioannes 2.Canon.circa finem dicẽs: Nec aue ei dixeritis.Qui enim dicit illi aue, cõmunicat operibus eius malignis.Ecce prædixi vobis:vt in die Domini nõ confundamini.Tertia est,vt confundatur is, qui excõmunicatione secernitur. Et istam caussam expressit Apostolus scribens Thessalonicensibus in hunc modum. Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate:& ne commisceamini cum illo,vt confundatur. Ecce, vt confundatur, inquit. Non igitur oportet differre excommunicationem ne confundatur:imò ipsa eius confusio,debet esse finis intentus, ergo scilicet vel eo modo pudefiat, & pudefactus redeat ad saniorem mentem.Sicut D.ille Ambrosius nequaquam distulit prohibere Theodosium Imperatorem ab ingressu templi, ne confunderetur:sed hanc confusionem magis intendebat, quo sic cõfusum Christo lucrifaceret. Quarta causla est vt cæ

Scripturæ exprimit caussas ob quas licet excommunicationis.
Prima caussa excõmunicationis.
Secũda caussa.
Tertia caussa.
Quarta causa.

teri timorem habeant. Hanc causſam ſeueræ & publicæ re-
1.Tim.5. dargutionis docuit Apoſtolus Timotheum dicens: Peccan-
tes coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.
Quinta causſa. Non ſolùm vt illi, ſed etiam vt alij peccare metuant. Quinta, vt ſpiritus eius, qui excommunicatur, ſit ſaluus in die iudicij. Ideo enim & in corpore per obſeſsionem Dæmonis, & in bonis temporalibus per interdictum multari poteſt: vt ſaluetur anima ipſius, vexatione dante intellectum. Quam ſanè
1.Corinth.5. causſam clarè inſinuauit Apoſtolus dicens: Ego quidem abſens corpore, præſens autem Spiritu, iam iudicaui vt præſens, &c. tradere huiuſmodi hominem Satanæ, in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti.
Excõmunicatio partim fit propter emẽdationem eius qui excommunicatur, partim propter præſeruationem aliorũ. Itaque excommunicatio ſit, partim propter emendationem & ſalutem eius qui excommunicatur, partim propter communitatem credentium, ne inficiantur ſimili malitia, qui hactenus fuerant integri. Quapropter etiamſi in excommunicatis nulla ſperetur emendatio: nihilominus prælatus Eccleſiæ vti poteſt & debet gladio cenſuræ Eccleſiaſticæ in ſceleratos, vt cæteri non inficiantur, terreantur inſuper ſeueritate diſciplinæ, ne ſimile quid audeant. Hæc eſt vera & Apoſtolica doctrina, cui qui obgannit, Chriſto & Apoſtolis eius
Obiectio 1. contradicit. *D.* Excommunicatio ſi fiat ad emendationem eius qui excommunicatur, ergo eſt medicinalis, & per conſequens non metuenda. Inſuper ſi tantùm feratur in ſceleratos aut contumaces: ergo per eam non traditur quis Sa-
Obiectio 2. tanæ: quia tales antea ſuo ipſorum ſcelere traditi erant. *R.*
Dilutio primæ obiectionis. Medicinalis quidem eſt iis, qui pudefacti reſipiſcunt: vt fecit Theodoſius Imperator, fecerunt & Corinthij: ſicut conſtat ex 2. epiſt. cap. 7. At eadem mirum in modum eſt exitialis iis, qui in ſua contumacia perſiſtunt. Sed nec medicina venit cõputanda inter ea quæ per ſe expetibilia ſunt: ſed inter ea duntaxat quæ ob finem, & ex neceſsitate quæruntur. Quia vti
Dilutio ſecũde obiectionis. corpori malè affecto eſt neceſſaria medicina, etiam ſi amara ſit: ita corpori bene diſpoſito eadem eſt inconueniens. Pierunque enim vim facit & lædit ſuis excedentibus ſiue repugnantibus qualitatibus. Ad ſecundam verò obiectionem dicimus, aliud eſſe venire ſiue incidere in manus aduerſarij,
Aliud eſt ẽcidere, aliud tradi ab Eccleſia in poteſtatẽ diaboli. aliud tradi in manu eius ab eo qui tradendi poteſtatem habet: aliud aliquouſque ſubiectum eſſe, aliud plenè ac prorſus veniſſe in poteſtatem eius. Itaque concedimus, excommunicatos,

ſicatos, ante ſententiam iudicis, veniſſe quidem hactenus in poteſtatem dæmonis ſua malitia, quòd rei facti ſunt gehennę ignis, ad illius voluntatem damnandi. Et eo ſanè modo Corinthium per inceſtum, Hymeneum verò & Alexãdrum per blaſphemiam, non dubitamus veniſſe in poteſtatem Satanæ, vel antequam traderentur à Paulo: non tamen plenè ac forſitan, quamdiu adhuc manebant in gremio, & inter amplexus matris Eccleſię ſub alis, & protectione piorum, per petuò intercedentium pro delictis & negligentiis fratrum ſuorum. Verùm cùm excommunicarentur à Paulo, iam plenè ac prorſus quantum fieri poteſt, per ſententiam eius, qui vicem Dei gerit in terris, tradebantur Satanæ, penitus excuſsi de gremio Eccleſiæ, ac omni protectione ſubſidiiſque, quæ illa inceſſenter impendit pro ſuis membris: adeo, vt etiam viſibiliter poſsideret eos cacodæmon. Dico autem & conſtanter dico ex Euangeliõ Chriſti, quòd non minùs poteſtatis habet Diabolus in excommunicatos, quàm in ethnicos, & publicanos, ac quoſlibet alios, qui foris ſunt extra Eccleſiam. Imò
Plus poteſtatis habet diabolus in excõmunicatos quàm in ethnicum hominem. plus habet poteſtatis in iſtos quàm in illos, quòd deteriores ſint, & Deo abominabiliores, conculcantes ſanguinem Teſtamenti, & contumeliam facientes ſpiritui gratiæ. An mentiebatur Apoſtolus cùm diceret, Tradere huiuſmodi Satanæ? Certò ſi non tradidit aliter, quàm priùs traditus erat, aliud egit aliud egiſſe ſe ſignificauit, quod eſt mendacium quoddam. An fefellit nos ipſius oratio dicens: Quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare? Quomodo enim didiciſſent non blaſphemare, niſi per hanc traditionem accepiſſent in eos Satanas apertiorem aliquam vindicãdi & poſsidendi poteſtatem, quam priùs habuerat ex peccato blaſphemiæ? Simile accipe. Sacerdos ſceleratus ſuo ſcelere reuerà eſt reus mortis, reuera obnoxius legibus quatenus membrũ eſt communitatis: nihil tamen poteſt in eum prætor, ob priuilegia ſtatui Eccleſiaſtico cõceſſa, & protectionem Epiſcopi. Verùm vbi Epiſcopus tradiderit eum manui ſeculari, iam poteſt in eum prætor, vt in quemuis alium laicum. Sic propter priuilegia Eccleſiæ conceſſa per ſeruatorem Ieſum, propter protectionem & ſubſidiariam opem eiuſdem matris Eccleſiæ, non tantum iuris ac poteſtatis habet Diabolus in Chriſtianum, quantum in Ethnicum: niſi poſtquam abſciſſus & traditus fuerit. *D.* Nec tum quidem vt apparet. Nam poſt excõmu-

nicationem non plus infert mali, aut vexat magis Diabolus, quàm anteà. *M.* Intellige visibiliter, qualiter nec Ethnicum magis infestat aut agit quàm Christianum. Dispensatio hæc est diuini consilij & longanimitatis, quòd neq; hunc neque illum statim possideat Diabolus, strangulet, disperdat. Interea vterque extorris à regno Christi, ad regnum Diabol pertinet, citra differentiam, nisi quòd character Baptismalis in isto quidem maneat, in illo verò nunquam fuit. Itaque vt fiat: si non est metuendum, procul fieri à pia matre, priusquam tibi sufficias: extrudi insuper de familia, & mensa domestica, atque eò extrudi, vbi nullum est pabulum vitæ: ertiò destitui præsidio, idque inter hostes capitales, iuratos, reqi
1. Cor. 14. potentiores, denique ἀθεϱισμῷ fieri, hoc est, sine Deo. Non enim est Deus dissensionis aut rebellionis, sed pacis. Si, inquam, hæc non sunt metuenda, reuerà nec excommunicatio metuenda erit. *D.* Vtinam atque vtinam intelligerent hæc, qui audẽt polluto ore respuere tam sanctam, tam veruſtam, támque Apostolicam atque diuinam vitæ disciplinam: meritò sanè metuerent nobiscum excommunicationem, haud secùs atq; fulmen quoddam, quod ferit intus hominem: etiamsi foris incute nullum sui relinquat vestigium. Verùm nunquid crudele est, suum frarrem abscindere prorsus, & abiicere ab Eccle-
Excommunicatio dum iurè & debitè exercetur nihil habet crudelitatis. sia, extra quam saluari non potest? *M.* Dum fit iure & per iustitiam, eiúsque auctoritatem qui habet commissam sibi Ecclesiasticam potestatem, nequaquam crudelitas, sed iusticia plena, sed iustitiæ executio nuncupari debet. Sicut & gladio interimere, aut laqueo, aut rogo, vel vadis, dum iuste & auctoritate publica, & pro malefactis, non tantùm caret crudelitatis vitio: sed & virtutis opus est, imò plurium virtutum: memper iustitiæ reddentis vnicuique secundum meritum summ: & ordinatæ caritatis plus diligentis totum quàm partem, quæ est propter totum: atque ideo zelo iustitiæ vindicatiuæ, auferentis partem, vt præseruetur totum. Quod vtique totum magis diligere debet, etiam ex iustitia magis defendere eam præsul quàm prætor: quia vterque ex officio suscepto. Et hoc sanè pacto iustè vindicantur malefacta per potestatem quidem secularem, infligendo mortem corporalem: per potestatem verò Ecclesiasticã mortem spiritualem: Ecclesiasticam, dico, noui Testamẽti. Nam licet olim per Synagogam fieret etiam corporalis trucidatio rebellium hominum, quamdiu carna

carnalis duraret circuncisio: tamen Ecclesia non nisi gladio spirituali ferit, inferendo mortem spiritualem, tantò magis metuendam, quanto mors spiritualis periculosior est morte corporali: Propter quod dicit Cyprianus epist. 11. lib. 1. Interfi ci Deus iusit sacerdotibus suis non obtemperãtes, iudicibus ãe ad tempus constituris non obedientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & carnalis circuncisio manebat. Nunc autem quia circuncisio spiritualis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eiiciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus nisi in Ecclesia possit contingere. Hactenus ille.

Ecclesia nõ percutit nisi gladio spirituali.

An Prelati Ecclesiæ possint nouas facere constitutiones, atque præcipere quæ extrà Euangelium sunt.

CAP. IX.

M AGI. An prælati possint facere leges et constitutiones.

NVNC prosequamur an virtute potestatis Ecclesiasticæ possint Pontifex & Episcopi leges condere, & facere statuta siue constitutiones, quibus obligemur in conscientia. Prætereà an possint præcipere quid extra Euangelium. *D.* Memini me audisse à quibusdam, constitutiones hominum esse doctrinas Dæmoniorum: imò Ecclesiasticos non debere vllis verbis præcipiendi, nisi idem præcipiant, quod Christus prius præcepit in Euangelio. *M.* Quid audio? Siccine obrebescati sunt? tantáne malitia obdurati: vt dum clamant vbique Scripturam, aduertere nolint quod in ipsis Scripturis nusquam non est obuium? Exod. 15. Actorum constat Apostolos & seniores præcepisse, & pro lege statuisse ea ad quæ nullus prius obligabatur ex Euangelio vel mandato Christi, videlicet, Vt abstineant ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato. Et hanc suam constitutionem vocant impositionem. Sicẽt est: visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, &c. Et Paul. 1. ad Cor. 11. cap. pro lege constituit. Viros debere orare nudato capite: mulieres autẽ velato capite: quod tamen anteà nulla Scriptura expresserat. Item cap. 7. eiusdẽ epist. inquit, Nã cæteris dico ego, non Dominus, si quis frater vxorẽ habet infidelẽ, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illã, &c. Ecce præcipit, ac ordinat quod Dominus non præceperat. Subdit cap. 11. Si quis autẽ videtur

Apostoli fecerũt nouas cõstitutiones præter eas quas fecerat Christus.

contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Quod postremùm addidit, teste Hieronymo, ne quis diceret, Vbi scriptum est? Quomodo dicũt rebelles nostri temporis. Satis erat in exordio Ecclesiæ legitima auctoritate constitutum esse in ædificationem Christifidelium. Si quis obstrepebat, aut ad Scripturam appellabat, Nos, inquit Apostolus, talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Adulterina Ecclesia malignantium gaudet obstrepere maiorum sanctis constitutionibus. Nos autem filij pacis, sequamur ea quæ pacis sunt, quæ vnionis & concordiæ. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis. Si Apostoli habuerunt potestatem præscribendi canones perpetuos excommunicationis, vt suprà ostendimus. Si insuper fecerunt firmas ac stabiles constitutiones super iis rebus, de quibus antea nihil erat præscriptum aut ordinatũ indubie habuerũt & potestatem præcipiendi, prohibendique, etiam id quod negij præceptum, neque prohibitum fuit à Domino: vti patet ex vno illo
1. Cor. 7. verbo Apostoli, Nam cæteris dico ego, non Dominus, id est, Ego præcipio & ordino, super quo Dominus nihil præcepit aut ordinauit. Item ex illo 1. ad Cor. 11. Cætera cum venero disponam. Nam quod accepi à Domino, hoc & tradidi vobis, quoniam dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Verùm cætera, super quibus scilicet à Domino nihil certi est constitutum, ego cum venero, disponam indubie per certas constitutiones seu canones obseruandos in Ecclesiis vestris. Quàm multa autem fuerint ordinata & constituta ab Apostolis, de quibus antea nulla fuerat facta ordinatio aut præceptio à Domino, satis fusè demonstrauimus tibi in primo libro, vbi egimus de traditionibus Apostolicis. *D.* De Apostolis non puto quenquam mortalium dubitare: quin habuerint potestatem præcipiendi, & puniendi, & constituendi. Verùm de Episcopis & Sacerdotibus cõtrouertitur, An aliud possent quàm prædicare verbum Dei, & administrare Sacramenta. *M.* Principiò hoc donabis mihi, Timotheum & Titum non fuisse Apostolos. *D.* Libenter: quia multo tempore post Christum accesserunt ad Euãgelium, facti discipuli doctrinæ Apostolicæ, & tandem ordinati in Episcopos. *M.* Deinde donabis & hoc, videlicet, præcipere, arguere, increpare, corripere, cum omni impetio, & cõ omnibus, itẽ accusationem aduersus presbyterũ suscipere vel non suscipere, instiper

Episcopos Apostolorum successores fecisse nouas constit. demonstratur.

per quæ desunt corrigere, adhæc constituere & per ciuitates presbyteros, ordinare sacerdotes, non esse hominis priuati, sed eius, qui ius habet & potestatem super alios. *D.* Nec illud videtur posse negari. *M.* Quoniam igitur Apostolus aperta Scriptura tribuit hæc Episcopis Tito & Timotheo, nõ possunt non conuenire eadem Episcopis nostri temporis, qui eadem ratione & auctoritate Episcopi sunt, qua illi. Quod autem illis tribuat prædicta, patet, dicit enim ad Titum cap. 2. Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat. Cum omni imperio interpretatur Theophylactus, hoc est, cum seueritate & auctoritate. Item 1. Timoth. 4. Præcipe hæc & doce: Nemo adolescentiam tuam cõtemnat. Vbi aduerte, quòd rerum aliæ indigent doctrina & institutione, indigent aliæ adhortatione, aliæ verò mandato. Veluti de rapina non exercenda, est præcipiendum, de virginitate seruanda est adhortandum, de credendis verò & colendis ritibus sunt homines instruendi ac docendi. Propterea verumq; ponit Paulus, Præcipe & doce: Præcipe quæ necessariò sequenda sunt, temporum varietate, & cõmuni fidelium vtilitate. Doce verò tam illa quàm ista, quæ in arbitrio cuiusque posita existunt. Quia autem cõmunis præsumptio & opinio facile contemnit adolescentiã & iuuentam præcipientẽ populo aut nouum quid constituentẽ: ideo, præcipe, inquit, maiori auctoritate. Nemo te contẽnat: quia vbi de salute aliorũ agitur, ibi nonnunquã opus est austeritate: itaque & cum fiducia increpa pro meritis rebellium. Rursum quoniã, inquit, ad maiores natu, quos præfecerat Mileti & Ephesi, quòd ipsos Spiritus sanctus posuit regere (nota regere quod nõ fit sine auctoritate iurisdictionis) Ecclesiã Dei. Tertiò quoniã adhortatur Timotheum, quem ordinauerat Episcopum, in hũc modum, Prædica verbũ, inquit, Nec illo contentus addit. Insta opportunè, importunè. Nec ibi sistit Apostolus, sed addit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Itẽ in priori epist. cap. 5. sic scribit eidem Timotheo, Aduersus presbyterũ accusationem noli recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus. Non dico omnino non recipias, quasi nullam habeas iurisdictionem: sed non recipias nisi sub duobus aut tribus testibus: vt sententia quam posteà pronunciabis, legitima & irrefragabilis existat, Quæ indubiè tribuunt Timotheo Episcopo potestatem citandi, præcipiendi, cognoscendi, iudican

Acto. 20.

2. Tim. 4.

Episcopi habent potestatem citandi, præcipiendi, iudicandi, &c.

dicandi,absoluendi,puniendi pro meritis causſæ.Nam quorsum Paulo monente, admitteret Timotheus accusationē iudicialem,audiendo desuper productos testes,nisi in eo fuisset potestas iurisdictionis,hoc est,potestas faciendi,quæ causſę merita postulant. Denique quoniā dicit, Peccātes coram omnibus argue:non quidē leniter,sed vehementer,sed cum debita seueritate,adeo vt cæteri timorem habeant. Quibus si addas rationem à rebus sumptā, videlicet quod Episcopi sint reuerā pastores gregis Dominici, & eadē facultate pastores, qua Apostoli,vti suprà demonstratum est. Pastor autem eo ipso quòd pastor est, curā habet gregis, eique incumbit pabulum dare,educere, reducere, custodire,regere, minari,prohibere, segregare denique quod contagione vitiare potest. Quæ sanè omnia cōpetunt iis qui vere pastores sunt,an hoc suis mānibus baculum pastoralē tenentes, eo quod per potestatem & imperium debeant continere in officio eos,qui alioqui discoli fierent aut immorigeri.Dico autē quoniam, si hæc ita se habent,consequitur euidenti demonstratione, penes Episcopos esse veram,legitimā, & Apostolicam auctoritatem, non solum prædicandi verbū Dei & ministrandi Sacramenta,sed & arguendi, præcipiendi, causſas audiendi, & ius desuper dicendi, constituendi insuper pro temporum locorūmque exigentia quæ desunt, & ordinandi per ciuitates presbyteros.

Tit.1. Quia & hoc cōmisit Tito Apostolus dicens:Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, (nō enim omnia adhuc instituta erant per Apostolos)& constituas per ciuitates presbyteros,sicut & ego disposui tibi. Eodem sane modo quo ego,quæ desunt perficias : qui eadem in hac parte polles potestate,qua ego. Et hæc dicta de pastoribus & præpositis Ecclesiæ,qui nobis patres in fide & religione sunt,sufficiant. Quid autē ipsi patres vicissim debeant filiis ac subditis suis, non est huius loci.

Principibus & Magistratibus deberi ea quæ hoc præcepto mandantur.

CAP. X.

MAGI. DEBEMVS autem & Principibus ac Magistratibus eadem illa, quæ hoc mandato præcipiūtur,nempe,obedientiam, venerationem, subuentionem , potissimum in eo , sine quo esse non possunt quod dicuntur, patres scilicet patriæ.

triæ. *D.* Etiam huius expediret fieri demonstrationem ex verbo Dei. *M.* Principes Apostolorum Petrus ac Paulus scribendo, alter Israelitis in dispersione Gentium positis, alter Romanis,circumspecte caueunt, ne Christiani occasione libertatis consecutæ per Christum, gerant se pro exemptis à subiectione Principum secularium, fidelium vel infidelium. Petrus quidem his verbis, Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Dominum:siue Regi,quasi præcellenti : siue Ducibus tanquā ab eo(scilicet Deo vel Rege, potest enim ad vtrunque referri)missis ad vindictam malefactorum,laudem verò bonorum,quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam : quasi liberi,& non quasi velamen habentes malitiæ libertatem,sed sicut serui Dei. Hæc ille. *D.*, An hoc loco voluerit Petrus nos subditos omni homini,eò quòd dicit, Omni humanæ creaturæ? *M.* Ne sic intelligatur, ideo subiunxit specificando,cui humanæ creaturæ debeamus nos subdere, nempe Regi & Ducibus, relinquens idem dicendum de Magistratibus ac Præsidibus. *D.* Quare autem dixit sub hac forma,Omni humanæ creaturæ? *M.* Vt scias nihil considerandum in illis, quàm quòd humanæ creaturæ sunt constitutæ in loco Regis vel Ducis vel Magistratus : non an pij sint aut impij,fideles an infideles,in te propensi, an à te auersi. *D.* An infidelibus & atheis hominibus debeant parere ijqui sunt Dei & vitæ æternæ filij? *M.* Hoc isto loco ex proposito docet Archiapostolus dicens : Sic est voluntas Dei, vt obsequatescere, &c. Ideóque dixit, Omni creaturæ, Regi vel Duci, qualisqualis fuerit, fidelis vel infidelis : idque propter Dominum, quòd à Deo sit illorum potestas gubernandi, & sciat quisque hac relatione teneri se in conscientia ad eiusmodi subiectionem, vti iam ex Paulo clariùs audies. Docet enim Romanos in hunc modum : Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi a Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt: ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam Principes, &c. Omnis anima, inquit, tum vt videatur significasse nullum omnium viuentium, ne fidelem quidem, néve eum,qui prouectus apparet ac perfectus in fide, exemptum esse ab hac ordinatione Dei & Apostolica:tum vt intelligamus non solùm

Principibus et magistratibus debetur honor et obedientia.

1.Pet.2.

De illo,Subiecti estote omni humanæ creaturæ.

Rom.13.

res

res noſtras, noſtráque corpora, ſed & animas noſtras debere ſubiici ad obediendum poteſtatibus ſublimioribus, hoc eſt, iis qui in aliqua poteſtate ſunt: vt ſunt Reges, Duces, Magiſtratus, Præſides, Prætores: ſiue illi fideles fuerint ſiue infideles. Addit pro ratione, Omnis enim poteſtas (omnis, inquit, citra exceptionem infidelium vel impiorum) à Deo eſt. Quæ autem ſunt, ſupple, poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt. *D.* Putabam ego odiſſe Deum poteſtates & dominationes, quæ exercentur ab impiis & infidelibus hominibus. *M.* At longe aliud putat D. Paulus definiēs eas ab ipſo Deo eſſe: etiamſi mali ſint qui eiſdem funguntur, prout hoc lucidiſsimè declarant aliæ Scripturæ. Nam Oſee 13. Dominus prouocatus idololatria populi dicit. Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. Rurſum Eſaiæ 3. Et dabo, inquit Deus, pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur eis. Sic & Elihu Iob 34. pronuntiat de Deo, quòd fegnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Hæc in iſtis Scripturis. Ex quibus certum eſt, tam à Deo eſſe poteſtatem qua præſident mali, quàm eam quæ præſident boni: ſecundum illud Hieremiæ, Et dabo vobis paſtores iuxta cor meum. Proſequitur autem intentum ſuum Apoſtolus, atque concludit in hunc modum, Itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Quòd certè ne parui æſtimet quiſpiam, adiungit: Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt, hoc eſt, reſiſtendo peccant peccatum: quo dicto fiunt damnationem: nimirum grāde peccatum, quod mortale aut damnabile appellamus. Itaque conſtat ex his dictis Apoſtolorum Petri & Pauli nos ex conſcientia & ſub pœna peccati mortalis, debere ſubditos eſſe noſtris Principibus ac Magiſtratibus, ad obediendum obuiè & exactè: adeò vt idem Apoſtolus ſcribat Tito Epiſcopo, dicens: Admone illos, ſcilicet Creteenſes, principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire (quaſi dicat. Non expectent voculas iſtas, ſic iubeo, ſic impero, aut ſic ordino, vel conſtituo tibi: ſed mox vbi dictum fuerit, obediant, hoc eſt, ſint quàm obedientiſsimi) ad omne opus bonum paratos eſſe. *D.* Quid ſi præcipiant quod eſt contra verbum Dei, aut contra honeſtatem, aut contra iniunctum à Deo miniſterium? *M.* Hic certè oportet promptum habere, vt dixi ſuprà, & in corde, & in ore illud Apoſtolicum, Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

Tam malis principibus obediendum quā bonis.

Hierem. 3.

Tit. 3.

Nullie obediendū contra iuſtitiā aut veritatem.

Act. 5.

hominibus. Quando iuſſerunt Principes Iudæorum Apoſtolos venire in concilium, venerunt: quando iuſſerunt ſecedere extra concilium, rurſum paruerunt: quando autem iuſſi ſunt, non amplius docere in nomine Chriſti, tunc demum reſpouderunt: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quapropter dum iubent, quod ad gubernationem Reipublicæ ſpectat, nec religioni officit aut pietati, neque facultatem iuriſdictionis ſuæ excedit, parendum eſt. Quando verò iubent quod contra Deum eſt, aut animarum ſalutem, reſpondendum eſt, Si iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, iudicate. Non enim poſſumus quæ Deo placent, & ſaluti noſtræ neceſſaria ſunt, non proſequi. Debēt itaque ſubditi ſuis dominis ſecularibus obedientiam: nec ſanè id ſolùm ſecundum Apoſtolum propter iram, hoc eſt, punitionem: quia ſcilicet gladium portant, & vindices ſunt in iram eis qui malè agunt, ſed etiam propter cōſcientiam quæ lædiatur peccato per inobedientiam, etiamſi ille non inferat eam ſiue punitionem. Debent præterea eiſdem ſubuentionem in eo, ſine quo patres ſiue tutores patriæ eſſe nō poſſunt, vt quàm apertiſsimè declarat Apoſtolus in ſubſequentibus verbis dicens: Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes. Obſerua rationem Apoſtoli. Ex eo namque quòd incumbunt diuino miniſterio ad vtilitatem Reipub. vult ipſis ſoluēda eſſe tributa, hoc eſt, ea quæ ſingulorum eſt cōtribuere in hoc, vt Principis miniſterium, quod Dei vice ſubeunt, implere valeant. Ex illo concludens, Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Debent enim & tertio loco ſubditi principibus ſuis timorem ſimul & honorem. Timorem quidem propter potentem, nō enim ſine cauſſa gladium portat Princeps, inquit Paulus. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei, qui malum agit. Tibi verò in bonum, in laudem, & tranquillitatem, ſi bene egeris: Honorē verò propter ſtatus ſui eminentiam, nam ſacramentenentem Dei agit. Quod & D. Petrus docuit his verbis. Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate. Quanquam enim dixerat generatim omnes honore proſequendos: tamen ſubiungit ſpeciale præceptum honoris peculiariter exhibendi principibus, dicens, Regem honorificate eò quòd ſpecialis vrgeat ratio ad honorandum

Rom. 13.

Ibidem.

Subditi debent principibus timorem & honorem.

1. Pet. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

norandum eosdem, quòd pro Deo gubernent, vicem Deigerentes inter homines.

Summatim qui peccent contra hoc mandatum.

CAP. XI.

DISCI. REPETAT dominus compendio quodam, qui sint computandi inter transgressores huius mandati. M. In primis parricidæ, matricidæ, & qui verberibus, aut contumelijs, aut iniuria, aut irrisionibus, aut scommatibus, aut alio quouis incommodo vel dehonestamento parentes afficiunt. Deinde qui parentibus non impendunt loco ac tempore congruis reuerentiam & honorem. Adhæc qui monitis ipsorum ac mandatis, in his quæ paternam facultatem non excedunt, haud quaquam parent. Item qui non subueniunt necessitatibus parentum, vbi & quando possunt, eóque modo quo possunt. Atque hæc quidem siue vnum istorum commisisse in patrem, auum, proauum, atauum, matrem, aũiam, proauiam, ataviam, est præuaricatorem esse huius diuini mandati. Similiter quàm grauissimè impingunt in hoc mandatum, qui sanguinem fundunt, aut vitæ & famæ, aut prosperitati insidiantur eorum, quos Deus posuit in Ecclesia Episcopos, vel Pastores, vel Ecclesiastas, vel mystas, vel Sacramentorum ministros, aut eisdem honorem, vel obedientiam, eámve subuentionem, quæ est necessaria officio implendo, quo patres sunt, aut alioqui ipsis ex fundatione debetur, non impendunt. Quinque hæc eadem non impendunt Ecclesiæ Christi, quæ mater nostra est. Potissimùm autem qui constitutiones Ecclesiasticas deridenr, lacerant, conculcant, reuelantes, vbi possunt, nuditatem ac lapsus eorum, qui præsident in Ecclesia: non aliter quàm impudentissimus Cham ostendit fratribus suis verenda patris
Genes. 9. sui. Peccant denique contra hoc mandatum, qui Principibus, aut Magistratibus honorem denegant, aut obedièiam, vel eisdem subtrahunt ea subsidia, siue quibus patres patriæ esse non possint: & quidem grauissimè, si illos incommodo, dedecore, cõtumelia, infamiáve afficiant spargis à tergo ipsorum quæ non oportet.

De

DE HOMICIDIIS ET ANIMAECIDIIS, TRACTATVS SEXTVS.

Quid sit viuere, quid occidere, & quòd non prohibetur hic occisio quorumlibet viuentium, sed hominis duntaxat.

CAPVT I.

DISCI. VIVENTVM mandatum est, Non occides. M. Sub illis præcise verbis, Non occides, præcipitur istud mandatum, non solùm in Decalogo legis, sed etiã in nouo Testamento. Nam Saluator enumerat & istud mandatum inter ea quæ sunt necessaria ad salutem, tempore Euangelij, dicens: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Interrogante verò adolescente, Quæ? Dixit inter alia, Non occides, siue Non homicidium facies, Matth. 19. sicut hoc concorditer tradunt tres Euangelistæ. Verùm quid Marc. 10. significat vox, occidere? D. Occidere est vitam rei viuentis Luc. 18. interimere, seu adimere. M. Beneràt nunc duo tibi aduerenda sunt, priùs est, vnde habeant viuentia quòd viuunt: Quid occidere. posterius, in cuius dominio sit viuentium vita. Quibus diligenter consideratis, mox videbis, quæ viuentia occidere liceat, quæ non: secundò cuius generis peccatum sit homicidium: tertiò, an omnis qui interficit hominem, peccet in istud mandatum. D. Viuentia quòd viuant, indubie à Deo habent, & ab iis, à quibus progenita sunt. M. Quidquid Vnde viuentia habent quòd viuãt. viuit, ex Deo viuit, per Deum viuit, nec potest vel momẽtum vnum viuere, sine Deo. Qui generant, cooperatores Dei sunt, & suum quidem complent officium, Deus autem esse viuificans inspirat, fouet, adauget, & quantùm vult, & quãdiu vult. Ad cuius probationem sufficit vnica illa assertio Pauli, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria Rom. 11. in secula sæculorum, Amen. Non dubito quin scias ex Physica ratione quid sit viuere. D. Viuere est operationes vitales Quid sit viuere. exercere. Est vita sine sensu, vt in plantis. Est vita cum sensu,

Multiplex vita.

vt in brutis animalibus. Est denique vita coniuncta cum sensu & iudicio, vt in hominibus. *M.* Addere oportebat,

Duplex vita.

Et hæc vita hominum est duplex: altera humana, pendens ex

Naturalis.

puris naturalibus, ex anima scilicet & potentiis eius. *D.* Scio

Sancta siue diuina.

Nam secundum definitionem Arist. principium vitæ est ani-

2. Pet. 1.

ma. *M.* Altera vita hominis est sancta & quasi diuina, procedens ex pretiosis illis donis Dei, quibus efficimur consortes diuinæ naturæ, secundum Apostolum Petrum. Vbi anima coniuncta cum corpore glutino naturæ, ibi vita corporalis siue naturalis. Vbi verò Deus coniunctus cum anima glutino fidei & caritatis, ibi vita veré sancta veréque Christiana, quæ secundum Deũ est. Nunc autẽ qui aufert vegetationẽ à plãtis, interficit plantas: qui aufert ab animalibus sensum, interficit animalia: qui verò diuidit animam rationalem à corpore, occidit hominem. Porrò qui facit aberrare à virtute, diuidens inter Deum & animam hominis per peccatum, is occidit animam, siquè veraciter animæcida. *D.* De plantis

An interficiens anima lia sit sine culpa.

ac brutis, hic nulla, vt puto, est quæstio. Nam interficimus animalia, quisque sua, & sine culpa sumus. *M.* An sine culpa esse potest destruere opus Dei? Brutum animal tam est opus Dei, quàm homo; Meæ, inquit Deus, sunt omnes feræ

Psal. 49.

siluarum, iumenta in montibus, & boues, & oues, & vniuer-

Psalm. 8.

sa pecora campi. *D.* Attamen confido nihil peccare nos interficiendo bestias nostras. *M.* Rectè quidẽ confidis. Quia

Quomodo animalia nostra sunt nõ naturà, sed donatione Dei.

licet omnia sint Domini, tamen quæ tu possides tua sunt: & quæ ego possideo, mea. Non vtique ex natura rei, sed ex donatione viuentis Dei quæ nisi intercessisset, profectò interficere non liceret. *D.* Et quãdo, vel vbi facta est ista donatio. *M.* Genesis primo, dicente Domino ad Adam, Subiicite terram, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animãtibus quæ mouentur super terram. Iterum Gene. 9. Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli, cum vniuersis, quæ mouentur super terram. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt, & omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Quasi olera virentia tradidi vobis omnia. Ex quibus luce clarius constat, quòd Deus tradiderit omnia humi nascentia, cunctáque animantia mundi in potestatem hominis: non abdicando à se dominium, sed in te transferendo vsum, & dispẽsationem. Constat secundò ex eisdem, te ante illam Dei traditionem, nullam

nullam omnino habuisse potestatem, neque in homine nascente, neque in vlla animantia mundi. Quia si anteà habuisti, quid opus erat traditione hac vel donatione Dei? Quod autem nec sic donauerit & tradiderit tibi, vt à se abdicauerit

Bona nostra & nostra.

dominium earundem rerum, patet ex illo Psalmistæ suprà

sunt, vt Dei: aliter tamẽ

citato, Meæ, inquit, sunt omnes feræ siluarum, &c. Quæ propter ea quæ tu possides, & tua sunt, & Dei sunt: aliter tamen tua, aliter Dei. Apud Deum est dominium potestatis ac naturale: apud te verò dominium dispensationis, vt in vsum tuum, aliorúmque dispenses, ad laudem & honorem ipsius Dei. Quare qui interficit etiam sua, & non per viam discretæ dispensationis, peccat tanquam seruus nequam, & iniquus dispensator rerum domini sui. *D.* An peccet violando istud præceptũ? *M.* Non; quia in hoc mandato prohibetur tantummodo occisio hominis. *D.* Vnde hoc constat, cùm dicat præceptum absolutè, & sine addito, Non occides? *M.* Constat ex Euangelio Matthæi pronunciatis idem mandatum sub his verbis, Non homicidium facies, quasi interpretando verba legis: Marci item & Lucæ. Vt dum alibi dicitur, Non occides, subintelligamus hominem, hoc est, non homicidiũ facies: ad imaginem quippe Dei creatus est homo, non pisces, aut bestia terræ. *D.* Erit igitur supersluum, quod suprà dixisti de interfectione animæ: quia anima non est homo.

Dei, aliter nostra.

Qui sua anima lia interfecit dispensatè, peccat, sed non contra hoc mandatum.

In hoc mandato prohibetur tantummodo occisio hominis.

An hic prohibeatur interfectio animæ per seductionem.

Quid animaecidæ, hoc est, seductores, directè peccent contra hoc præceptum.

CAPVT II.

FORMA est quæ dat esse rei. In anima verò rationali, velut essentiali forma, est totum esse hominis: adeò vt Euangeliũ sæpius ipsam vitam hominis, vocet animã. Et dicimus rectè Sanctos in cælo esse, quia eorum animæ in cælis sunt. Vnde qui saluat animam hominis, saluat hominem: qui perdit animam hominis, perdit hominem. Quandoquidem ad sanctificationem animæ, cõsequitur omnis totius hominis salus, tam in corpore quàm in anima: ad internecionẽ quoque animæ, consequitur omnis mors hominis, mors prima, mors secunda, mors in mente, mors in affectu, mors in corpore, mors tẽporalis, mors æterna, prout suprà declaraui-

MAGI. Ie. 16. 12. 13. Actu. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui conuertit aliquē ad Christū, pater ipsius diciturita qui seducit, recte homicida vocatur.

mus. Quamobrē sicut rectè parētes vocantur, quicūque gratiam Dei instillant in mentes hominum, vt audisti in quarto mandato: ita veraciter sunt appellandi homicidæ, quicunque hortatu, consilio, auxilio, seducunt bonos in peccatum mortale. Nam peccatum stimulus mortis est, secundū Paulum: vere occidens, dum transit ad consensum animæ, dicente Sapiente: Homo per peccatum occidit animam suam. Item, Os quod mentitur occidit animam. Et hæc certe occisio tanto est nocētior, quanto plus habet nocumenti. Si quidem præter interitum animæ & corporis, adfert etiam exilium perpetuum à regno Dei, adfert & damnationem interminabilem, & supplicium æternum, in loco tenebrārum, & igne inextinguibili, vbi erit fletus & stridor dentium. D. Deus bone, quantū malum faciunt qui seducunt quempiam ad peccandum. *M.* Quantò plus mali faciunt seductores illi, qui lupos agunt in grege Dominico, sub pellibus ouium, & sparsis vndequaque hæresibus inescant, mactant, perdunt millia eorum quos Christus multo sudore quæsiuit, pretioso suo sanguine redemit. Et illi quoque qui replent mundum scandalis ad subuersionem pusillorum, etiamsi non malè doceant: vt faciūt, prōh dolor, quidam interimentes eos, quos ex officio pascere debebant. Dicens Saluator. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, vt mola asinaria suspendatur in collo eius, & demergatur in profundum maris, magnitudinem exprimit delicti, per id quod dicit, Expedit ei vt suspendatur mola, &c. Quale genus supplicij, annotante D. Hieronymo, pro consuetudine erat paratum grauioribus sceleribus. Cæterùm si hæc pœna pronunciata est per Saluatorem, in eum qui solùm vnum de pusillis scandalizat: quæ, obsecro, pœna expectanda erit illi, qui non solùm vnum interimit per malam doctrinam aut scandalosam vitam, sed plures, sed mille, sed sine numero. Addit Saluator. Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala. Verumtamen væ homini illi, per quem scandalum venit. Profectò sonat væ in Scripturis comminationem æternæ damnationis, quo supplicio nihil potest esse grauius. Sed nunc dicamus de corporali homicidio.

1. Corint. 15.
Sap. 16.
Sap. 1.
Matth. 18.

Princ

Principes interimendo maleficos non peccare contra hoc mandatum.

CAPVT III.

MIROR si sine peccato esse possunt Principes, & Baiui eorum, qui interficiunt malefícos, nunc gladio, nunc laqueo, aliquando vndis aut rogis: cùm dicat præceptum simpliciter, & ad omnes, Non occides, *M.* Quod faciunt Principes in executione iustitiæ, Dei auctoritate faciunt, non sua cupiditate, Scriptura dante eis in hoc, non solùm publicam potestatem, sed & mandatum, Maleficos non patieris viuere. Item, Princeps huius mundi non sine caussa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in irā ei, qui malum agit. Imposuit autem Deus hoc mandatum quod tractamus non sibi, sed homini. Potest igitur interficere vel per se, vel per ministerium hominis pro sua voluntate etiam vbi nullum est crimen, nullaue culpa, in eo qui interficitur. Siquidem Deus non arctatur vllis huiusmodi legibus, neque enim arctari potest. Super omnia est, auctor omnium, Dominus omnium, habens omnia in sua potestate, suáque libera voluntate. Pater illud de Isaac, in quo nullum erat crimen, quem nihilominus pater eius Abraham interfecturus erat, nihil metuēs contrahere culpam ob eam caussam, quia sic Deus factum voluit. Homini imposuit Deus mandatum, prohibens ne audeat occidere eis, qui solùm homo existit, nulla fungens inter alios potestate aut legatione pro Deo. Portò vbi homo elenatus est ad eum locum, vt minister Dei sit, pro Deo gladium portans, ad defensionem pacis & tranquillitatis publicæ, iam si interficiat in executionem iustitiæ, non tam ipse interficit, quàm Deus siue iustitia publica. Vnde talis interfectio vocatur potiùs executio iustitiæ, vel vindicatio in eos qui malè agunt: & tantum abest à peccato, vt sit veraciter actus iustitiæ vindicatiuæ, actus insuper veræ caritatis erga Rempublicam, ne scilicet opprimatur maleficentia sceleratorum hominum, modò suis circumstantiis ad rationem virtutis requisitis, debitè vestitus fuerit. Potest etiam fieri, vt qui non portat gladium, nec minister est publicæ iustitiæ, aliquando zelo & Spiritu Dei inflammatus, erūpat in vindictā sceleratorum hominum. Sicut fecit Phinees, & meritò eiusce

DISCI.
Executio iustitia non est contra hoc mandatum.
Exod. 22.
Rom. 13.
Præceptum hoc Deus ſi. posuit homini, non sibi.
Genes. 22.
Interfectio quam proprie vocatur homicidium.

Num.25. 3.Reg.18. 4.Reg.1. facti cessauit quæstio. Sicut fecit & Elias interficiendo sacerdotes Balaam. Et quinquagenarium Principē cum quinquagenta qui cum eo erant, & hoc quidem secundo. Verùm eiusmodi factum, nūc temporis nemini indulgeri debet, nisi manifestè constet, vel ex vita ipsius, vel ex modo faciendi, vel ex diuina approbatione veraciter zelo Dei factū esse. Quoniam autem Scriptura testatur Deum odio habere omnem temerariam effusionem sanguinis, diligēter etiam circumspiciendum est omni Magistratui & Principibus, in negotiis, vbi de sanguine fundendo disceptatur, vt considerātè agant, & non nisi iuste iudicent ad mortem, & piè. Iustè autem iudicat, qui iuris ordine seruato, secūdum allegata & probata legitimum iudicium profert: sic vt nec sentētia anteuertat cognitionem, nec cognitio præcludat reo defensionem. Hinc in Deuteronomio præcipitur. Iustè quod iustum est, persequeris. Piè verò iudicat, qui non odio personæ, sed solius iustitię zelo, tuendæque tranquillitatis publicæ amore, malefactorem punit, dolenter præscindens partem pestilentem, vt totum præseruet. Qui enim abruptè iudicat, aut legibus ad priuatū odium commodúmve abutitur, seu ex cupiditate alicuius vindictæ, alióve sinistro affectu, vel pœnam, vel modum pœnę excedit, is dubio procul peccat contra hoc mandatum: etiamsi alioqui dignus sit morte ille quem interficit.

Ne in criminalibus iustè iudicandō & piè.

Deut.16.

Non solùm manum prohiberi hoc mandato, sed & animum.

CAPVT IIII.

MAGI. DEisto mandato quid tibi apparet, manúmne solùm prohibet à sanguine proximi, an etiam animum? *D.* Puto ego prohibere interfectionem hominis, non aliud. *M.* Iudaicus intellectus est iste, prout pulcherrimè ostēdit Saluator dicens: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo: reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo racha: reus erit concilio. Qui autē dixerit fatue: reus erit gehennæ ignis. B. Augustinus contra Faustum tractans hunc locum docet, quòd Iudæi, quia non intelligebant homicidium esse nisi interemptionem corporis humani, aperuit Christus etiam iniquum motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputari, vt plenius in Augustino poteris legere. Est autem primus gradus ad

Iudaicum intellectū reprehēdit Saluator.

Matth.5. Omnis affectus ad nocendum fratri computatur in genere homicidij.

ad lædendum proximum, ira in animo concepta, quæ nihil aliud est, quàm motus animi in vindictam pronus. Secundus gradus, confusa vox indignationis erumpēs, quam Dominus vocat racha. Tertius, manifesta cōtumelia, vt est dicere, fatue, aut simile quid, à qua solet procedi ad verbera, per verbera ve ad interēptionem. Quos tres gradus prohiberi mādato nō occidendi, demonstrat plane modus procedendi Saluatoris: quia post mandatum non occidendi subiungit per aduersationem dicens: Ego autem dico vobis, Quia omnis qui irascitur, &c. Non ergo solùm peccat in hoc mandatum, qui homicidium manu committit, sed etiam qui irascitur fratri. Quod etiam intelliges de ea ira, quæ lædendi affectum cōiunctum habet, alioqui si quis ex causa & zelo iustitiæ irascatur, prorsus sine culpa est. Nunc autem tu tecum collige. Nam si ira ita intelligatur prohiberi secundum interpretationem Saluatoris, quāto magis odium, quod est velle alteri malum, etiāsi nō læserit, & inuidia, quæ est nolle alteri bonum, etiam si tibi benefecerit. Etsi isti violant præceptum, vt violant, sicut facis constat ex verbis Saluatoris, quanto magis illi, qui lædē- di animo inuadunt, aut verberant, aut mutilant, aut vulnerāt, aut quoquo modo animam in sanguine quęrunt, etiamsi non occidāt. Item qui diris vtuntur deierationibus in proximum, & execrationibus, dicendo: Perdat, eradicet illum Deus, pereat, intereat, plaga hæc aut illa eum inuoluat. Quales execrationes in proximum, præter hoc quòd violant istud mandatum imprecando proximo mortem, etiam faciunt contra secundum præceptum, quòd vsurpent sibi nomen Domini non solùm in vanum aut frustrà, sed etiā malitiosè in interitum fratris, quem Deus diligi iubet. Vnde huiusmodi deierationes, aut duplicia sunt peccata, aut non minora duplicibus: maximè si maleuolo & deliberato fiant animo. Alioqui quod ex surreptione & sine affectione mali fit, alleuationem criminis habet, non tamen prorsus sine culpa est. *D.* Isti tamen non occidunt: nam manet vitus is, cui irascuntur, aut mala hæc imprecantur. *D.* Qui aliquid habet in voto, vel affectu, is hoc ipsum habet aliquo vsque siue aliquo modo. Nam Confessio in voto, Baptismus in voto, melior vita in voto, veraciter operantur salutem, dum Sacramentum foris adhiberi non potest. Sic quod voto vel affectu quis facit, id aliquo modo facit. Etenim puella quę affectu cognouit virum,

Primus gradus ad lædēdum proximum.

Secundus gradus, dum proximum racha.

Tertius gradus, dum.

Iniuria & læsio corporalis est contra ipsum mādatum.

Diræ imprecationes mortis aut plagarum sunt cōtra istud mādatum.

Quomodo præfati occidāt, etiamsi non id agant, etiamsi corpus nō tāgant.

Qui habet aliquid in voto, aliquo modo habet illud.

Luc.1.

aliquo modo cognoscit: nec dici potest iam virgo & mente & corpore incorrupta. Hinc virgo Maria respondebat Angelo, Quoniam virum non cognosco. Quod indubie non est intelligendum solùm de actuali commercio carnis: nam quod tali cognitione non cognosceret virum, Angelo ad oculum patebat: sed virum non cognosco, vllo scilicet modo, quo cognitio fieri potest, non actu, non affectu, non meditatione mentis, nec; in præsenti, neque proposito aliquo extendente se in futurum. Ad propositum igitur nostrum. Qui male vult proximo, qui exardescit in sanguinem ipsius, qui mortem ei imprecatur, is aliquo modo mortem proximi operatur, etiamsi corpus eius nondum contingat. Vnde in hoc præcepto ac similibus particula illa negatiua, Non, negat absolute omnem modum, quo potest vel coram homine, vel coram Deo fieri interemptio. Deus autem intuetur cor, nedum manū. *D.* Ao igitur reputatur corā Deo pro facto, quod solo fit affectu? *M.* Indubie ita: si adsit plenus cōsensus mentis, & quod opus non subsequatur est vel propter metum, vel propter impotentiā. Probatur istud primum ex eo, quia meus principatum tenet in homine: nec enim differt homo, nisi iudicio à brutis. Secundò, quia expressissime testatur Saluator, Qui viderit mulierē ad concupiscēdum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Ex quibus clarè vides Saluatorem in Euangelio nihil adiecisse ad præsens mandatum, sed magis expressisse germanum sensum mandati. Quod autem ibidem expresserit varias pœnas, ideo est factum, quia varius est modus transgrediēdi, nec omnis modus idem habet nocumentum, aut eandem malitiam. Qui irascitur solùm, nihil lædit proximum, licet offendat in Deum per inobediētiam, & ordinem turbet caritatis. Vnde docet B. Augustinus tractans hunc locum, quòd vti gradus sunt in istis peccatis, ita tres sint gradus reatus, iudicij scilicet, cōcilij, & gehennæ ignis. In quibus per gradus quosdam procedit Saluator à leuioribus ad maiora. Nam in iudicio adhuc locus defensioni datur: ad concilium autem pertinere videtur sententiæ prolatio, quando inter se iudices conferunt, quo supplicio eum damnari oporteat, quem constat esse damnandum. In gehenna verò ignis, certa est damnatio, & pœna damnati. Vnde patet quantùm interfit inter iustitiam Pharisæorum & Christi. Hæc ex August. sparsim collegimus. Tu verò si placet, vide ipsum Augustinum.

Coram Deo pro facto reputatur qd solo fit affectu.

Matth. 5. Non adiecit Saluator, sed expressit germanum sensum præcepti.

De

De his qui rei pereuntium efficiuntur, ex eo quòd non præseruant dum possunt & debent.

CAPVT V.

AVDISTI NE illud, Pasce fame morientem, si non pauisti, occidisti? *D.* Frequenter. *M.* Igitur contingit transgressorem fieri huius mandati, etiamsi nulla adsit inuasio, aut læsio, aut imprecatio dira, aut odium, aut maleuolentia, tantummodo si quem vides extremè laborantem fame, non pascis, licet habeas vnde possis. *D.* Hoccine est occidere? *M.* Prorsus. Quid enim interest manu inferas mortē, an subtrahas, sine quo vita subsistere non potest? *D.* Equidem nihil ei subtraho rerum suarum, solum modò non porrigo quod meum est, & iure retinere possum. *M.* In casu non indigentiæ fratris sed necessitatis, panis tuus qui tibi superest, sit eius quem vides necessitatem pati, sibique debetur optimo potentissimóque iure naturæ. Quare si non porrigis eo casu quem Ioannes Apostolus vocat necessitatem. Theologi, verò paulò expressiùs ad informationem simplicium, extremam necessitatem, violenter detines alienum, atque violas ius, quo obstringeris & communi rerum matri naturæ factori Deo: cuius faciemus demonstrationem proximo tradato. Tua igitur crudeli detētione factum est vt moreretur: igitur occidisti. Nec vnum tantùm occidisti, sed facto vno plures simul interemisti: nempe illum qui fame periit, tēque ipsum qui non dedisti, si eo vique iustus eras: illum quidem in corpore, te verò in anima, dicente eodem Apostolo: Qui habuerit substātiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo caritas Dei manet in eo? Si verò non manet in eo ob illam impietatem, neque caritas Dei, neque proximi, igitur sibimetipsi mortem infert. Certa etenim est hæc regula Apostolica, Qui non diligit, manet in morte. Neque istud tantummodo intelligēs de pane materiali, sed & de pane spirituali verbi Dei. Qui enim ob reconditos thesauros eruditionis idonei sunt illuminare multos ad iustitiam, & certò sciunt ac vident pene multum populum fame verbi diuini, nec tamen se populo impendunt, quomodo caritas Dei manet in illis? aut quomodo poterunt excusari à transgressione huius mandati? Legi-

Peccant contra hoc mandatū qui nō subueniunt fratri necessitatem habenti.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

Quomodo peccent Episcopi et pastores, qui fraudant populū necessario pabulo salutis.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ezech.3. stine illud Ezechielis, Sanguinem eius de manu tua requiram? D. Legi,& videtur ad Episcopos dictum, qui non annunciant populo Dei scelera ipsorum. M. Speculatores domus Dei, ad quos illic est sermo, dicuntur, qui in eminenti sunt specula constituti, vnde porrò ventura prospicere valent, curámq; gregis Dominici gerere, vt Episcopi, Pastores, Prophetæ, Euangelistæ. Tales igitur si silentio prætereant ea quæ dicta oportuit, quo populum à pullulante impietate auertant, etiamsi vita ipsorum, reliquáque doctrina inculpata sint, rei fiunt transgressi mandati istius, sanguinémque pereuntium requiret Dominus de manibus ipsorum. Exempli gratia: Surgit & accrescit in cordibus multorum impietas, qua vel leue nullum dicunt peccatum adulterium, quáve suffragia viuorum pro defunctis aut Sanctorum veneration em, aut Missam tremendi mysterij sacrificium, aut Eucharistiæ Sacramentum, aut piorum operum merita, aut alia abrogata volunt, speculatore idipsum animaduertente, nec tamen ipse quidquam aduersus huiusmodi producit, etiamsi tempus, locus, Euangelij materia, piorúmque vota postulent, instituendo populum doctrina sana circa eiusmodi materias: sed reliquis inoffense annunciatis, hæc sola velut sicco pede pertransit, ne prurientem auribus populum offendat, offendendo verò perdat, quam quærebat, gratiam, aut laudem, aut escam. Profectò ad hos loquitur Dominus horrendum illud

Ezech.3. Ezechielis, Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Non vtique minùs seuerè, quàm si tu tuis ipsius manibus illum trucidasses, fundendo sanguinem eius in terram. Nec secùs metuendum

Act.20. est dictis speculatoribus illud Actorum quod Paulus dixit ad maiores natu congregatos Ephesi, in hunc modum: Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minùs annunciarem omne consilium Dei vobis. Dicit, Omne consilium Dei, hoc est, omne illud quod consilio Dei reuelatum est mundo super animabus saluandis: non partem, inquit, duntaxat consiliorum Dei, sed omne, sed totum cõsilium Dei: neque ea solùm consilij Dei quæ auidè & perlibenter audiuntur, sed & acria, & amara infundés in vulnera vestra, oleum si-

mul & vinum, vti fecit benignus ille Samaritanus curaturus hominem ad necem vsque vulneratum. Væ mihi, inquit Apostolus alio loco, si non Euangelizauero. Adiungens has 1.Cor.9. duras clausulas, Necessitas enim mihi incumbit, Dispensatio mihi credita est. Væ igitur & illi, qui non Euangelizat id circa quod accrescit impietas, subuertens suo silentio paulatim magis ac magis animos plurimorum. Væ dico, quia dispensatio annuntiandi illi concredita est, cum præsul fieret, aut pastor, aut Euangelista, iámque necessitas ei incumbit, non solùm ex lege caritatis, sed etiam ex iustitia, propter prouinciam cum suis emolumentis susceptam.

Non omne bellum esse illicitum, quamuis multi in eo interimantur.

CAP. VI.

QVI irascitur fratri, qui odit illum, qui male- DISCI.
dicta aut execrationes cõgerit in quempiam, qui seducit in peccatum, qui scandalizat, qui interimit, qui mutilat, aut quouis modo sanguinem proximi fundit, suadente Diabolo, qui denique non præseruat à morte, quem præseruare potest & debet, quisque horum violat omnipotentis Dei mandatum de non occidendo, vti demonstratum est. Quid igitur dicemus de bello, in quo non vnum duntaxat ex his, sed omnia, sed cumulatim, aliáque infinitis modis peiora continguntur? Dici enim non potest, quanta fiat in bello iuuentutis corruptio, sanguinis effusio, strages animarum, pro quibus Christus mortuus est, quàm præclara corpora, quàm truncata reuertantur à castris, quot latrocinia, quot stupra, quot sacrilegia, quot item. M. Satis est. Nam centum si tibi linguæ, oráque centum essent, non posses exprimere mala illa, *Mala quæ* & incommoda, quæ secum adfert bellum. D. Ideo hoc *adfert bellũ* mandato videtur planè prohibitum bellum, neque vllo pa- *exprimi nõ* to gerendum, potissimum inter Christianos. M. Caue ne *possunt.* fe dicendo Manichæus sias, aut Oecolãpadianus, aut Luthe- *Hæresis eo-* ranus: hi enim omnes bellum improbant, sed diuersimode. *rum qui im-* Manichæi quidem adeò in vniuersum damnãt omne bel- *probant bel-* lum, vt reprehenderent ipsum Moysen & Iosue. Et quidem *lum.* ineptissimè: erant enim illi duntaxat executores diuinæ ius- *Manichæi.* tissimè: erant enim illi duntaxat executores diuinæ iustitiæ, qua voluit Deus exterminatam gentem contamitricem

natricem terræ in scelere multo. Si autem non peccat lictor, exequendo iustam sententiam prætoris, multo minus peccabant illi habentes expressum mandatum Dei sic exterminandi populum terræ, vt neque magno, neque paruo, neque mulieribus parcere possent, neque innocuæ ætati pendentium ab vberibus matrum, prout luce clarius patet in veteri Testamento. Oecolampadius vero paulo modestior illis, dicebat tempore manuetudinis Euangelicæ, nō licere Christianis bellum gerere. Lutherus denique asserit non planè illicitum esse bellum: sed Christianos bellare contra Turcas voluit penitus esse prohibitum: quod hoc sit, vti dicebat ipse, rebellare voluntati Dei, visitantis & corrigentis iniquitates nostras per illos, tanquam vltionis suæ ministros. Quasi Christianus in Christianum bellum posset gerere, non autem contra canes, & atheos homines, hoc est, Turcas, & alios aduersarios fidei. At isti quoniam non consistunt in vno, ideo ex Deo esse non potest doctrina ipsorum, vt diximus suprà: neque fidem docent, sed sensus sui figmentum, hoc est, ficta fide negotiantur in populo. Aliud tradunt Scripturæ sanctæ, ordo quoque naturę, & vniuersitas omnium Patrum. D. Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 22. capite 74. & quatuor aliis sequentibus, exacte tractat hanc materiam dicens in effectu, Præcursor Ioannes Baptista, quando militibus interrogantibus, Quid faciemus & nos? respondit, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & cōtenti estote stipendiis vestris, non damnauit bellum, aut militiam, sed magis approbauit. Sciebat enim eos cùm militarent non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores. Alioqui respondisset eis, Arma abiicite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Eodem quoque argumento demonstrat August. non omne bellum esse illicitum Sermone de puero Centurionis. Pergit autem libro prædicto contra Faustum, hoc modo: Quid enim culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri: vt dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque ita culpantur, vt etiam iure puniantur.

Cecolampadius.

Lutherus.

Doctrina veritatis de bello.

Aurea sententia August.

niantur. Aduersus violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iusto ordo ipse constringit. Hoc sanctissimi simul & doctissimi viri dictum, fundatum in ratione, commonstratum insuper ex sermone Ioannis Baptistæ, sit tibi fili pro millibus, contra omnem turbam hæreticorum damnantium bella. Est regula iuris, Vim vi repellere licet. Cui addit glossa, Seruato moderamine inculpatæ tutelæ. Cur igitur non licebit Principi & communitati, repellere bellum illatum, contrabellando: modò incommoda ab August. narrata vitet, quantùm potest? Nihil naturalius, nihil antiquius esse potest, quàm sui conseruatio. Nemo igitur dicere potest illicitum esse bellare per viam defensionis. In hoc enim princeps sceptrum obtinet, & diadema gloriæ inter subditos, in hoc illi tributa præstantur, & vectigalia, teste Apostolo ad Romanos, vt gladium portet, vibret, & extendat in eos, qui populum, cui præfectus est, aut scelere, aut armis conturbant. Secundò cōstat omnino licitum esse bellum, etiam per viam inuasionis susceptum, quando incolarum rebelles nolunt custodire legitima regni: potissimùm quando malitia quadam religionis fiatum, aut vitiant, aut inuertunt. Tunc enim non solùm expedit ad arma conuolare, sed & oportet: præcipuè si multi sint qui cristas erigunt, si potentes, si muris inclusi, si integræ decapoles sint aut prouinciæ, quibus vnus aut alter lictorum sufficere non potest. Tunc, dico, oportet omnibus viribus, omnique apparatu occurrere, dum ruina adhuc in foribus est, ne transeant ad medullam. Iuxta illud:

Venienti occurrite morbo,
Sero medicina paratur,
Dum mala per longas conualuêre moras.

Istud autem Principem posse, & debere, docet clarè Apostolus, ostendens, quoniam hoc cælitus potestatem accepit, & in hoc gladium portat, factus minister Dei, in hoc ipsum seruiens. Istud quoque posse Rempub. perfectam, ostendit Aristoteles ex eo principio, quòd omnis Respub. perfecta, debet esse sibi sufficiens, alioqui non posset subsistere. Exquo consequitur talem Rempub. habere potestatem non solùm defendendi

Regula iuris.

Bellum defensiuū indubiè iustissimum est.

Rom. 13.

Bellum vindicātium in eos qui malè agunt, indubiè est licitū.

Roma. 13.

Exod. 22.

Polit. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

defendendi se, qualem habet res omnis, sed etiam & vindicandi se de oppressoribus ac tyrannis, etiam per indictum bellum: maximè si desit superior, qui possit ac velit imponere finem malo. Cui astipulantur gesta heroum veteris Testamenti Ionathæ & Simonis contra filios Iambri, qui fecerunt vindictam sanguinis fratris sui Ioannis. Quod autem dico de communitate, hoc & de Principe perfectæ communitatis intelligi debet.

1. Mach. 9.

Quæ requirantur ad bellum iustum.

CAP. VII.

MAGI. Vt iustè indicatur bellum, tria requiruntur.

VT autem iustè indicatur bellum, requiruntur tria, Primum, auctoritas vel Principis, vel Reipubl. perfectæ. Siquidem ordo naturalis, inquit Augustinus contra Faustum, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes Principes sit. Secundum, causa iusta, vt ij qui impugnantur, reuerà ac sufficienter commeruerint eiusmodi impugnationem. Solent enim teste eodem August. iusta bella diffiniri, quæ vlciscuntur iniurias, si gens vel ciuitas plectenda est: quia vel vindicare neglexerat, quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum erat. Tertium, recta bellandi intentio, vt scilicet spectetur proprius finis belli: finis autem belli, pax est, docente August. in hunc modum: Non quæritur pax, vt bellum exerceatur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto bellator pacificus, vt eos quos bellando expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Qui igitur bella suscitant vel absque debita auctoritate, vel absque sufficiente causa, nempe pro cespite, aut pugillo terræ, castello, aut oppidulo, ex quibus neutiquam pendet salus aut defensio regni: vel, quod iis est grauius, ex cupiditate dominandi, meráve crudelitate, grauissimè peccant contra istud mandatum. Nec solùm ipsi, sed & omnes qui suadent, vel instigant, aut consentiunt in huiusmodi bellum. Nam & isti indubiè debent Deo tot mortes, quot iniusta homicidia in eiusmodi bellis committuntur, tot restitutiones rerum ablatarum, quot ibi rapinæ exercentur & depopulationes. Quia iuxta regulam Apostoli, Non solùm digni sunt morte qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Christiani itaque qui legitimè bella gerunt, non plus offendunt contra hoc mandatum, quàm Magistratus interficiens malefactores. D. Quid igitur dicemus ad doctrinam Christi, Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram? Hæc dicta sunt à Saluatore secundum phrasim popularem, qua tunc temporis significabatur tam debere alienum esse animum nostrum à vindicta, vt potiùs alteram maxillam prębendam cogitaremus, quàm velle vindicare illatum malum. Aut si magis placet, dicito sicut B. August. super hoc disseruit in sermone Domini in monte, docens hæc Domini mandata semper seruanda esse in præparatione animi: vt scilicet simus parati animi sic agere, nimirum tum quando promotio fidei, salus publica, vel lucrum animarum id exigere videbitur. Verùm quando vel necessitas publica, vel salus illorum, quorum curam suscepimus, vel cum quibus agimus, aliud expostulat, ad arma cõcurrere licebit: potissimùm si desit alius pacis ruendæ modus, aut possit aliquo modo sperari illud August. ad Marcellinum dicentis. Cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur. Quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior, roboratur. Dicitur tamen quòd arma Christianorum sunt orationes sanctorum, quasi precibus ad Deum fusis præliandum sit discipulo Christi, non ensibus, hastis, aut bombardis. *M.* Obserua obsecro in Exod. capite 17. qualiter, Moyse orante in monte, vincitur Amalech gladio Iosue. Christianus igitur debet necessè est, præliari debet in primis oratione, Quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Nihilominus etiam gladio: quia nisi fortiter egisset gladio Iosue, non vicisset oratione sua Moyses, interim & hoc obserua, quod addit textus, Cúmque leuaret Moyses manus, vincebat Israël, Sin autem paululùm remisisset, superabat Amalech. Hæc dico obserua, & intelliges hominem pendentem ex Deo, vti pendet omnis Christianus, debere pugnare orationibus atque armis, magis tamen orationibus, quàm in armis. Vnde quoties princeps bene Christianus regetur ad bellum, mox clerum ac populum inuitat, rogat, inducit ad orationes, & supplicationes sedulò prosequendas. Sicut Bonifacius Comes per epistolam D. Augustinum orat, imminente

Lib. quæst. super Iosue cap. 10.

August. ad Bonifa. & lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 12. ac alijs locis.

Qui auctores belli peccant contra hoc mandatum,

Rom. 1.

Matt. 5. De verbis Christi, non resistere malo. M. Io.

Arma christianorum precibus Sanctorum, sed & gladius, & baculus pro necessitate. Exod. 17. 1. Mach. 3.

Aug. epist. 19.

imminente sibi bello, vt preces fundat ad Dominum, pro populo suo pugnaturo, vt Deus, inquit, iacula in hostes dirigat nostra, ac seipsi trucident mutua cæde. Ad quam Bonifacij epistolam respondet D. Augustinus in hunc modum. Graui de pugnâ conquereris: dubites nolo, vtile tibi tuisque dabo consilium. Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris: quia quando pugnatur, Deus apertis oculis spectat, & partem quam inspicit iustam, ibi dat palmam. Quoniam autem Saluator docet: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Item, Ego autem dico vobis, non resistere malo: profectò felix est illa communitas, in qua non alia ratione pertractantur bella, quàm inter ægrotos fortia medicamina, inter insensatos vincula, inter leges, mortis decreta. Quibus equidem ne verbum addere volo: nam quæ dixi sufficiunt. D. Saltem summatim repete, qui sint annumerandi inter prævaricatores huius mandati. M. Homicidæ, latrones, traditores, percussores, sitientes sanguinem proximi, insidiatores vitæ alienæ, & qui imprecantur aliis dira, mortem, aut plagas, auctores & consultores bellorum iniustorum, falsi doctores, pseudoprophetæ, pseudoeuangelistæ, lupi voraces in populo, seductores ad malum, vel detinentes in malo: non defendentes ab oppressione, quos ex officio defendere debent, non annunciantes populo scelera sua, & errores suos, postquàm annunciandi prouinciam susceperunt. Singuli enim horum occidunt vel hominem vel animam hominis. Siquidem hominem, recte homicidæ: si verò animam, animæcidæ dicuntur, & per consecutionem homicidæ. Vtrique meritò rei huius mandati, quia proximo causa mortis sunt. Domino præcipiente, Non occides.

Augu. Bonifac. Comi. epist. 164.

DE ADVLTERIIS ET ALIIS CARNIS OPERIBVS, TRACTATVS SEPTIMVS.

Quid sit mœchari aut adulterari, & quàm graue crimen sit adulterium.

CAPVT I.

NON mœchus. *M.* Subintellige, eris aut sis. Nam Decalogus sic habet, Nõ mœchaberis: Euangelium autẽ, Non adulterabis. Enumerat enim Saluator etiam istud mandatum inter ea quæ sunt necessaria ad salutem pro tempore legis Euangelicæ. Quare non solùm est mandatum legis, sed etiam Euangelij. Verùm quid propriè significant ista, Mœchus, Mœchia, Mœchari? *D.* Græci vtuntur istis vocabulis ad significandum adulterium. *M.* Et quid est propriè adulterium: Nam in Euangelio dicitur, Non adulterabis? *D.* Adulter dicitur ab eo quod alter coniugatorum ad alterum vadit, trãsferendo vsum corporis ad non suum cõiugem. Inde verbum adulterare, significans arte aliqua rem sinceram corrumpere. *M.* Inde quoque adulterium, quo significatur illicitus vsus carnis, fraudans matrimonium: quando scilicet maritus cognoscit aliã præter vxorem suam, aut vxor alium virum admittit præter maritum suum. Tales enim vitiant, & adulterant, hoc est, corrumpunt legitima coniugij, quæ ab initio cælitùs sancita fuere. *D.* Audio frequenter, valde graue delictum esse adulterium. *M.* Delictum, inquis? quin potiùs crimen est, siue enorme scelus, animaduersione publica dignũ. Olim loquens ad filium suum S. Thobias: Fili, inquit, præter vxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Ecce crimen vocat adulterium, non delictum quod est leuius. Est autem crimen peccatum enorme, querelâ, id est, accusatione & damnatione dignum. Et verè pelagus omnium malorum est adul-

DISCI. Exod. 20. Matth. 19.

Quid proprièt significẽt Mœchus et Mœchari

Quid adulterium.

Crimen est potiùs adulterij quàm delictum.

Tob. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

terium. Per adulterium violatur ordo naturæ primitùs institutæ, quem Deus conditor in humana societate esse voluit: ab initio enim faciens hominem, masculum & fœminam fecit eos, vt esset vna vnius mariti vxor, nec alter ab altero diuideret carnem suam, vt infrà audies. Per adulterium turbatur Euangelium Christi, qui reuocans coniugium ad puritatem sui instituti dixit, Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Qui autem adulteratur, separat quantum in se est, quod Deus coniunxit. *D.* Quinimò adulter manet cum vxore, illámque pro compare habet: quomodo igitur separat quod coniunxit Deus? *M.* Manet quidem cohabitatione cum vxore, & vinculo matrimonij coniux eius: verùm, quantum in se est, contra institutum naturæ, & Christi ordinationem diuidit carnem suam ab vxore, faciens se vnius cum scorto dicente Apostolo: An nescitis quoniam qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur? Si vnum corpus factus est cum meretrice, ergo non est amplius vnus vnius vxoris, aut vna caro cũ illa, iuxtà legitimæ matrimonij. Tertiò per adulterium fit iniuria Sacramento: quoniam adulter tollit à coniugio, quantum in se est, sanctitatem Sacramenti & significationem. Siquidem inseparabilis vnio viri vnius cum vna fœmina significat inseparabilem vnionem Christi cum Ecclesia. Quam significationem exprimit Apostolus ad Ephes. 5. dicens: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia. Quartò per adulterium fit grauis iniuria consorti siue cõiugi, quoniam furtiuè & iniquissimè subtrahit illi fidem casti matrimonij: quod plus est, subtrahit hoc ipsum, cuius plenam potestatem sacrosanctè ad coniugem transtulerat, dicente Apostolo: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem nõ habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Quæ iniuria incomparabiliter grauior est, quàm si furaretur vxori suæ pecuniam, vestes, aliáue elenodia ipsius. *D.* Quid si alter coniugum consentiat: sicut legimus quòd Sara dedit ancillam suam in sinum Abrahæ viri sui, eò quòd ipsa sterilis esset? *M.* Potest vterque cõiugum consentire alteri inducias ab vsu matrimonij, vt vacent orationi 1. ad Corinth. 7. Verùm vt carnem suã iungat cum altera, nequaquã consentire potest propter naturæ institutũ, Dei quoque & Christi ordinationẽ, de qua diximus. *D.* Tamen legimus sic factum ab vxoribus sanctorum Patrum. *M.* Quod factum est tunc, factũ est Deo annuente, seu potius conniuente propter fidei propagationem & significationem. Nunc verò reducto matrimonio per Christum ad primæuam suam puritatem, nullo priorsus modo id amplius fieri potest. Quinto per adulteriũ violatur iusiurandum legitimè interpositum, quo sibi mutuò sanctè ac publicè adunauerunt fidem matrimonialem dicentes: Ita me Deus adiuuet, S. Maria, & omnes sancti Dei, submittentes se sacrificio Missæ, vt tanto sit firmius, tantòq; sacratius iuramentũ quod emiserunt. Vnde periuri & infames sunt omnes, qui se polluunt adulterio, & meritò non deberent vltrà admitti secundum iura ad locum vllum, vel officium honoris, veluti ad Prætoriam aut Senatoriam dignitatẽ. Cui enim fidem seruabit, qui Deo, & propriæ vxori fidẽ nõ seruat? Cui nõ erit iniquus, qui sibi iniquus est? Nam vxor caro viri est. Denique quod tandem iuramentum inuiolabile erit illi qui violat iusiurandum, quod publicè, quod in loco sacro, quod benedictione sacerdotali consecratum est? Sexto per adulterium fit quasi iniuria prolibus, quæ concipiuntur ex adulterio, aut concipi possunt. Quandoquidem secundum iura pro nothis reputantur, nec successione bonorum gaudere possunt in vindictam criminis paterni, plerunque perẽtes miseria & egestate, vt pulchrè prosequitur Salomõ Sapient. 3. & 4. cap. dicens: adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore germinauerint, infirmiter posita, à vẽto cõmouebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Confringẽtur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filij qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parẽtes in interrogatione sua. *D.* Tantúmne mali & iniuriarum est in vno actu adulterij? *M.* Imò multò amplius mali. Etenim adulterium conturbat adeò pacem & tranquillitatem Reipublicæ, vt vix posset aliud crimen magis: quid enim non mali surgit de adulterio? Hinc zelotypia, inuidiæ, odia, decoctio bonorum, infamia, persecutio, trans-latio, homicidia, veneficia, vxoricidia, cæcitas cordis, obstinatio. Adulterium trucidauit Ioannem: misit Ioseph castitatis speculum in carcerẽ: generosum item militem Vriam cum

Quot iniuriæ & deformitates sint in adulterio.
Genes. 2.
Matth. 19.
Ibidem.
2. Cor. 6.
Ephes. 5.
1. Cor. 7.
Adulterium non potest fieri nec de consensu alterius partis
Genes. 16.

Olim permissa placuit ad vxorem.
Matth. 19.
Adulteri sunt periuri.
Ephes. 5.
Matth. 14.
Genes. 39.
2. Reg. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

multis aliis, manibus hostium sic obiecit, vt mori deberet: Iudic.16. Sampsonem insuper virorum fortissimum in potestatē Philistum tradidit, viribus exutum, cæcitate deformē: Salomonem quoque nemo vnquàm sapientior, idololatrare coegit: 3.Reg.11. denique Dauidem iustitiæ & mansuetudinis singulare exemplar, plus quàm trecentorum homicidiorum reum effecit. 2.Reg.11. Hæc ex Scripturis. Deficiet autem medies, si enarrare velim omnia mala, quæ de se gignit adulterium. D. Certè meritò deberet attroci supplicio puniri tantum támque enorme crimen. M. In veteri lege præter mortem æternam, quæ est commune stipendium omnium mortalium peccatorum, cælitùs constitutum est adulteris tam viris quàm fœminis supplicium mortis corporalis. Nec isto contenta lex adiecit præterea maledictionem dicens: Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ terræ tuæ, &c. scilicet si non custodieris istud de non adulterando, & reliqua mandata domini Dei tui. Insuper horrendis quibusdam plagis visitauit Deus peculariter hoc crimen in exemplum omnium viuentium, vti est videre in Genesi, libris Regum, ac aliis historiis Scripturæ sacræ. Adhæc in omni gente, etiam apud Barbaras nationes legitur adulterium fuisse punitum morte corporali, ratione naturali sic suggerente. Et ô omnipotens Deus tibi querelas cum lachrymis deponimus super negligētia maiorum prouinciæ nostræ in puniendo tantum támque pernicioſum malum.

Adulteris constitutum erat supplicium mortis in lege.
Leuit.20. Deut.22. Deu.28.

Quid tradat Euangelium de adulterio.

CAPVT II.

DISCI. Quid dicat Euāgelium de adulterio

IT Euangelium, quid precor dicit de adulterio? M. Primò, quòd sit peccatum cōmunicans & coinquinans hominem, Matth.15. hoc est communem siue profanū, spurcum, & immundum efficiens, & per consequens, inidoneum futuræ vitæ. Secundò, quòd is qui adulterium cōmittit, iudicabitur Dei iudicio, ad Hebr.13. Tertiò, quòd hominem extorrem siue exulem facit à regno Dei & Christi. 1.Corinth.6. Nolite, inquit Apostolus, errare, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Quartò, quòd tollit membrum Christi, & facit ex eo membrum

1. Cor.6.

membrum meretricis. Diuidit igitur & separat à Christo. Satis de hoc. Siquidem certum est adulterium esse malum vehementer sceleratum: plenum iniuriarum, plenum infamiæ, plenum abominationis, omni lege prohibitum, naturali, diuina, humana, in Decalogo, in Euangelio, in sanctionibus Imperatorum, in canonibus Ecclesiæ. His tamen nihil obstantibus, etiam adulteri inuenerunt suæ defensionis patronos: adeò obcæcat fœda libido, vbi hominem semel occupauerit. Docuit Simon Magus, de quo Simone in Actis Apostolorum fit mentio, licitum esse promiscuum fœminarum vsum. Idem docuit Saturninus quidam in Syria: idem & Nicolaitæ. Idem denique docuerunt Adamitæ, & Vvaldenses, & quidam impuri homines nostri seculi, quorum alij vocantur Badiani, alij Dauidistæ, alij præcursores Antichristi. Qui omnes tradiderunt, & adhuc quidam ex ipsis tradunt, quòd quisque qua velit muliere vti potest sine peccato: homines profectò reprobi, cæci, corruptores, nedum corrupti: qui à Deo, & Christo, & Sacramento, & naturæ, & publicæ honestati, ac propriis denique corporibus iniuriam faciunt, corrumpētes quidquid cælitùs, quidquid humanitùs, aut ab ipsa natura in legitimum vsum generationis cōstitutum est, tam in præiudicium prolis, quàm ad subuersionem totius honestatis. Quorum haud dubiè finis erit interitus sine fine, & opprobrium illorum non delebitur ab eis in æternum. Quos Apostolus Petrus pereleganter depinxit suis coloribus, dicens: Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes, diei delicias coinquinatiōis & maculæ, deliciis affluentes, in conuiuiis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti. Nihil opus est hic multis rationibus, vt error seu potiùs insania istorum conuincatur: quia per se nota est. Nam quid opus est ratione aduersus id, quod nulla omninò subsistit ratione? Gladiis vtendum est & ignibus potiùs quàm argumentis aduersus eos qui eiusmodi sunt. D. Sic apparet.

Hæreses defendentes adulteria. Lib.3.ca.29 Histo.Eccl. Tertullianus

2. Pet.2.

De alijs speciebus libidinis quæ ratione continentur in nomine adulterij.

CAPVT III.

MAGI. AT nunc videamus de aliis speciebus libidinis, quæ sunt fornicatio, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium, mollities, Venus mascula, bestialitas, an simpliciter prohibeantur hoc mandato? *D.* Apparet quòd non. *M.* Et quare non? *D.* Quia præceptum datur sub his verbis, Non mœchaberis, non facies adulterium. Aliud autem est mœchari, aliud fornicari. *M.* Vt Græcis μοιχεύειν, ita Latinis adulterare verbum est generale ad omnem corruptionem. Nam vt moneram adulteraut qui eam vitiant: & adulterant verbum Dei, qui illud non sincerè prædicant, sicut Apostolus dicit: Ita adulteraut legitimum vsum generationis destinatum à natura ad multiplicationem generis humani, quicunque illum vitiant, aut quoquo modo corrumpunt. Est autem legitimus vsus generandi ille, quem instituit Deus condendo genus humanum, Genes. 2. Et Christus comprobauit, Matth. 19. dicēs: Qui fecit hominem ab initiò, masculum & fœminam fecit eos, & dixit, Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo: sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo nō separet. Hęc igitur sunt legitima matrimonij, nempe vt causa multiplicandi genus humanum, sint simul masculus & fœmina, vnus cum vna, vnius viri vna sit vxor: idque coniunctione adeò indiuisa, vt duo sint in carne vna: imò iam non duo, sed vna caro. Neque posset quisquam mortalium quacunque fulgeat auctoritate, seiungere quod Deus coniunxit. Itaque omnis vsus carnalis copulæ, qui est præter hoc constitutum Domini, hoc est, extra sanctiones istas matrimonij, vitiat ac corrumpit legitimā institutæ generationis. Nam voluit Deus coniugium duorum, esse vnicum medium multiplicādæ prolis. Hoc vnum in Adām & Eua est inceptum, hoc vnum posteritati donatum, solùm hoc in Euangelio comprobatum est per Christum dominum nostrum, Matt. 19. Quapropter quidquid est in vsu carnis extra has sanctiones coniugij, illegitimum, reprobum & adulterinum vocari debet. Nam sicut numus adulterinus dicitur, qui non habet approbationem Principis: ita adulterinus est quicunq; actus carnis non habēs approbationē legis diuinæ ab initio institutæ, & à Christo in Euāgelio comprobatæ. Vnde qui dixit, Non adulterabis,

Verbū adulterari cōmune ad omnē corruptionē.

2. Cor. 4.

Legitima matrimonij.

terabis, non solùm prohibuit illud adulterium quod facere possunt, qui matrimonio iuncti sunt: sed absolutè omnē adulterinum concubitum à quibuscunque fiat. Nam omnis talis vitiat legitimum vsum generationis. *D.* Nec ego veri dissimile puto, adulterinum dici, omne quod non habet approbationem legis. *M.* Nihil dubites de hac re: quia certo certius est quod dico, nec aliena doceo, sed sequor D. Ambrosiū sic docentem in libro de Patriarchis, Non hoc, inquit, solùm est adulterium, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij. Porrò non habet potestatem coniugij, quidquid non est secundum legitima generationis, à natura & Deo instituta.

De simplici fornicatione.

CAP. IIII.

MAGI. NVNC autem incipiamus demonstrationem de simplici fornicatione, quæ est commistio soluti cum soluta, vtroque alteri consentiente. *D.* Certè de hac dubitant nonnulli an sit peccatum: nam vterque liber est, & quod de vtriusque procedit beneplacito, citra iniuriam cuiuscunque: quid igitur mali commiserunt? *M.* Rogas quid mali commiserunt? Iam audisti. Corruperunt legitimum vsum generationis, adulterantes quòd cælitùs primùm à Deo, deinde à Christo constitutum erat. Insuper violauerunt ordinem naturæ primitùs institutæ. Tertiò egerunt contra bonum proles. Quartò peccarunt in proprium corpus. In quibus profectò offendunt multò grauiùs Christiani, quàm Ethnici. Si mihi non credis, saltem crede Apostolo Christi, qui sic habet: Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum est Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Nescitis quoniam corpora vestra, membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Videsne quàm multa mala fiant in fornicatione, maximè Christianorum? Primùm profanatio proprij corporis, quod consecratum erat in

An fornicatio sit peccatum.

Quæ mala sint in fornicatione.

1. Cor. 6.

templum Spiritus sancti. Secundò contrectatio rei alienæ iniuito domino: quia nemo est suus, sed domini, emptus pretio magno, vt seruiat non fornicationi, sed domino. Tertiò dehonestatio membri Christi: vnusquisque enim nostrûm per fidem & Baptisma aptatus est in membrum Christi: quando autem se iungit scorto in turpitudine, fit statim impuræ meretricis membrum. Hæc itaque mala concurrunt in actu simplicis fornicationis. Et hæc qui faciunt, an precor nihil committunt mali? At dicito mihi, repugnare voluntati Dei

1. Thess. 4. nonne malum? Hæc est autem voluntas Dei sanctificatio vestra: & abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij. *D.* Verùm, an verba illa Apostoli comprehendant simplicem fornicationem? *M.* Ne dubites, alioqui connumerasset etiam illas iniurias, quæ adulter compari suæ facit. Vt autem nemo dubitet, an sit illicita simplex formicatio, Scriptura noui Testamenti in sua prohibitione coniungit vtrunque, fornicationem scilicet & adulterium, clarissimè definiens de vtroq; quòd sit peccatum mortale, subiiciendum iudicio Domini ad Hebr. 13. Nam fornicatores & adulteros, inquit Apostolus, iudicabit Deus. Vtrúque enim communicat siue coinquinat hominem, dicente

Matth. 15. Saluatore: Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, &c. hæc sunt,

Marc. 7. quæ coinquinant hominem. Quod Marcus dicit, Hæc sunt, quæ communicant hominem, hoc est, immundum ac spurcum, atque profanum faciunt. Vtrumque insuper excludit à

1. Cor. 6. regno Dei, Nolite, inquit Apostolus, errare: quia neque fornicarij neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Audisne in his testimoniis, tam fornicationem quàm adulterium nominatim à Christo & Apostolo eius annumerari inter peccata damnabilia quæ consueto vocabulo dicimus mortalia? Hinc idem Apostolus

1. Cor. 10. exhortatur Corinth. dicens: Neque fornicemur, sicut quidam

Num. 25. ex ipsis, scilicet filiis Israel, fornicati sunt, in deserto cum filia-

Num. 21. bus Moab, & ceciderũt vna die viginti tria millia. Pili non potest esse paruum malum, quod tam horrenda plaga punitur cælitùs. Quapropter Apostolus multa cum vehementia inculcat, dicens: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut

Ephes. 5. auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Addit præterea, Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

Apoc. 21. Astipulatur quoque Apostolus Ioannes in sua Apocalypsi de fornicatoribus dicens: Pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulfure, quod est mors secunda. Quid apparet nunc tibi? An non multum mali in se contineat fornicatio? *D.* Profectò non potest non esse ingens malum, cuius pars erit in stagno ignis & sulfuris. *M.* Præterea, ánne satis expressè sit prohibita simplex fornicatio? *D.* Satis supérque. Cùm enim Scriptura nominet vtrumque, dicendo: neque fornicarij, neque adulteri regnum Dei possidebunt: nemini dubium esse debet, quin vtrumque in sua specie voluerit Deus esse prohibitum.

De concubinatu.

CAPVT V.

SI ita se habent quæ dicta sunt, vbi parebunt concubinarij, qui non semel fornicantur, atque iterum, sed indefinenter nocte diéque, & quoties lubet? *M.* Certè hos manet ille locus vbi nullus est ordo, sed sempiternus inhabitat error. Hi enim extra matrimonium quasi matrimonialiter viuentes, conuictu, domo, thoro, rerum denique & corporum vsu indiuidui, omnia quæ matrimonij sunt sibi vsurpant, præter institutum Dei ab initio factum inter masculum & fœminam, bonum prolis & sanctiones Sacramenti. Siquidem hæc tria oderunt: reliqua verò quæ ad libidinem spectant, laudant, volunt, amplectuntur, non obstante iniuria prolis, non Dei & naturæ instituto, nõ positiuæ legis prohibitionibus, non scandalis, non periculis mortis, quibus inuolui subitò possent, non statu damnationis, in quo sunt quamdiu sic sunt, non dehonestatione suarum personarum, parentum, ac familiarium: quoniam infames habentur quicunque tales sunt, denique non obstante iactura temporis, ætatis, bonorúmque operum. Nam quamdiu sic sunt, nullum possunt habere meritum bonorum operum, etiamsi

DISCI.

singulis diebus audiant sacrum, & substãtiam suam omnem distribuant in eleemosynas pauperum. Hoc tamen intelligo de operibus quæ veraciter bona sunt, id est, Deo grata ac cara ad remunerationem futuræ vitæ. Quamdiu enim displicet persona propter statum peccati mortalis, actus eius grati esse non possunt ad futuram remunerationem. Ex his facile est considerare, quàm concurrant in concubinatu multa, quæ aggrauant peccatum fornicationis. Præter hoc enim quòd assidue fornicando, assidue peccant contra hoc mandatum, etiam ipse status per se malus est, quia est constans perseuerantia illiciti concubitus, repugnans instituto diuino & Sacramẽto, iniquus semini nascituro, perturbans non parum communitatem, quòd illegitimus sit, scandalosus, & infamis, & ob hæc atque eiusmodi specialiter damnatus. Hinc Augustinus Sermone 243. Coram Deo, inquit, & Angelis eius contestor atque denuncio vobis, ista mala semper prohibuisse, & nunquam ei placita fuisse, quia præcipuè temporibus Christianis concubinas habere nunquam licuit, nũquam licebit. Idem habet aliis in locis. Similia etiam legere licet apud D. Ambrosium, lib. de Patriarchis & 32. quæst. 4. Quantum verò pertinet ad concubinatum clericorum, vide decreta Pontificum & Conciliorum: in primis Innocentij secundi 28. Dist. Cap. Decernimus, vbi inquit, Decernimus, vt hi qui in ordine subdiaconatus & suprà, vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque Ecclesiastico beneficio careant. Cùm enim ipsi templum & vasa Domini ac sacrarium Spiritus sancti esse debeant & dici, indignum est eos cubilibus & immunditiis seruire. Simile decretum inuenies dist. 81. cap. Maximianus. Item in Decretalibus libro 3. titulo de vita & honestate clericorum, cap. Vt clericorum. Et titulo de cohabitatione clericorum ac mulierum, cap. Clericos. & cap. Sicut ad. & cap. Si autem. Sed quid his immoror? Cùm sacræ Scripturæ, quæ prohibent omnem commistionem carnis extra sanctiones matrimonij, prohibent insuper scandala quibus offenduntur fratres, sufficienter demonstrent, concubinatum malum esse, eò quòd includat incentivum quoddam libidinis assidua per diem ac noctem sub eodem tecto consuetudine ac familiaritate, & continuationem rei illicitæ, & apertum scãdalum communitatis. Igitur vt concludam, concubinatus non solùm includit peccatum fornicationis, sed addit

addit statum peccati mortalis: qui vt in se malus, ita quoque in primis ac specialiter est vitandus. Et propterea ad sui veram pœnitentiam exigit non tantùm omissionem actus carnalis, sed & recessum à tali statu: sicvt abiiciat scortum à conuictu & cohabitatione, omnique familiaritatis consuetudine, nedum à thoro suo ac thalamo. Vt autem prædictum malum incontinentiæ potissimùm concubinatus, pertinens, expurgaretur à clero, decreuit Ecclesia in Concilio generali, cui præsedit Innocentius, aduersus negligentiam Prælatorum in hunc modum. Prælati verò qui tales præsumpsere in suis iniquitatibus sustinere, maximè obtentu pecuniæ vel alterius commodi temporalis, pari subiaceant vltioni, nempe illi, quæ eadem decretali decernitur aduersus Presbyteros incontinentes, titulo de vita & honesta. clerico. cap. Vt clericorum.

De alijs speciebus libidinis.

CAPVT VI.

DOMINE, fornicationes nónne omnes sunt eiusdem speciei? *M.* Nequaquam. Quoniam qui fornicando tentat florem virginitatis atque corrumpit, huius fornicatio fit stuprum: & est tanto sceleratior, quanto irreparabilius est ornamentum virginitatis, quod abstulit. Vberius, stuprum fit duplo adhuc grauius, si quis viciet virginem alteri viro iam desponsatam: quale stuprum olim supplicio mortis puniebatur, dicente Domino, Si puellam virginem desponderit vir, & aliquis inuenerit eam in ciuitate, & concubuerit cum ea, educes vtrumque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur. Si in agro repererit vir puellam, quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus. Secundò, quando quis fornicationi addit raptum contrectans violenter mulierem inuitam, crescit scelus, sitque crimen morte puniendum. Nam si filius mortis est, qui vim infert bonis temporalibus, multo magis ille qui de meo corpore & de ornamento castitatis meæ rapinam facit. Fuit olim hoc delictum grauissimè punitum in Sichem filio Emor principis Sichemorum, quem Deus cum patre suo, & tota ciuitate plaga maxima percussit propter

DISCI. Fornicationes non sunt omnes eiusdem naturæ.

Stuprum.

Deut. 22.

Raptus.

Gene. 34.

propter raptum Dinæ filiæ Iacob. Item in Amnon qui vi
2.Reg.13. oppressit Thamar sororem suam. Tertiò, quando quis libidini suæ adeò nullum ponit modum, vt nec sanguinis, nec affinitatis, nec publicæ honestatis rationem habeat, huius libido vocatur incestus. Incestus, inquam, quandoque tam enormis, vt Apostolus propter eũ tradiderit incestuosum Corinthium Satanæ, ad interitũ carnis: grauiter coarguens Corin-
1.Cor.5. thios quòd pertulerint in sua societate hominem, qui tantũ scelus operatus erat, his verbis: Omninò auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter Gentes, ità vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrũm, qui hoc opus fecit, &c. Plura de hoc genere fornicationis haben-
Incestus sacrilegus. tur Leuit. 18. & 20. Est etiam incestus quidam prorsus sacrilegus, quando quis violat virginem Deo sacram per votum castitatis: qualem solent etiã Gentes mortis supplicio punire, vt patet de virginibus Vestalibus. Porrò si monachus, sacerdos, vel Episcopus se polluit libidine cũ scorto, huius for-
Sacrilegiũ. nicatio recte sacrilegium vocari potest, eò quòd rem Deo sacram contra votum, vel contra institutionem Ecclesiasticam in scelere turpitudinis profanat, faciens ex se vile membrum profani scorti: duplo quidẽ sceleratius sacrilegium, si ipsum
Peccatũ contra naturã. operetur cum virgine Deo sacra. Præter hæc autem inuenitur in libidinibus & alia quædam species, quam vocant peccatum mutum, eò quòd tam sit offensiuum piarum aurium,
Genes.18. & innocuæ pubertatis, vt de illo ne loqui quidem fas sit ad promiscuam plebem. Clamat enim in cælum magnitudo huius sceleris, horroréque concutit naturam, & stupere facit circumstantes parietes, saxa, aërem, Solem, vincens turpitudine omnem immunditiã, scelere omnẽ iniquitatem: adeóque obæcans, vt vir, contra omnem instinctum naturæ, in virum, fœmina in fœminã, homo nonnunquã in bestiam sceRom.2. lus operetur. Putat quidã solennis auctor, hominem eò infamiæ non posse derelinqui à Deo, nisi priùs in perfidia & insipientia cordis sui ita apostatare cœperit à Deo, vt sic sentiat, sicque viuat quasi non sit Deus. Vbi perfidia, vbi apostasia, vbi idololatria, vbi regnare solet scelus hoc cõtra naturã, de quo loquimur: & quo Gens longiùs aberrauerit à Deo, eò magis huic nefando malo inuoluitur. Vti satis luculenter tradit Apost. dicens: Quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorifi-

glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorũ. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus (nota, Propter quod) in desideria cordis eorũ in immunditiã, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt & seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amẽ. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorũ immutauerunt naturalẽ vsum, in eũ vsum qui est contra naturã: Similiter autẽ & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserũt in desideriis suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedẽ quam oportuit erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobam sensum, vt faciant ea quæ nõ conueniunt, &c. Quidam, dico, celeberrimus ac vetustus auctor in suis Commẽt. super hunc locum Apostoli scribit, Non posse nationem aliquam, aut ptiuatum hominẽ eò dementiæ derelinqui à Deo, vt hoc genere fœtere incipiat: nisi ipse cœperit priùs perfidia quapiã aut infidelitate apostatare à Deo. Non enim coëunt tam fœdæ ac variæ libidines, nisi cũ perfidia & infidelitate. Quapropter ô tu vicina natio, quæ semper eximia quadã nobilitate generosa fuisti, cæteris armorũ vsu, cæteris fide, cæteris animi constantia multò præstantior, quo te prostrauit perfidorum monachorum apostasia, docens te mollem fieri, quod priùs nesciebas, adeóque libidinibus tuam generositatẽ fœdare, vt etiã de nefanda Venere infamis esse incipias? Vtinam falsò, confido autem quòd falsò. Cæterùm si es, qualem te rumor prædicat, certissimum habe ex dicta epist. Apostolica ad Rom. quam tantoperè colis, te quoq; desertricem factã Domini Dei tui, iámque defecisse in perfidiam non modicam, à tempore quo cœpisti recipere desertores monachos, eósque colere velut vascula Spiritus S. qui & pleni erant omni spurcitia & præter mollia suauiáq; carnis, nihil te docuerunt, contempta, vituperata, reiecta deniq; puritatis doctrina sanctorum Patrum tuorum: qua antèà illustris eras. At reuertamur vnde digressi sumus. Scelus illud cõtra naturã, de quo dicere

cœperamus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœperamus, factum est spectaculum mundi cùm Deus subuerteret Sodomam & Gomorrham ciuitates nobiles, eum vniuersis oppidis ac vicis, omniq; anima vinente quæ in ipsis erat, pluens ignem & sulfur de cælo, donec cõcremaret & demergeret in profundum. Qua autem pœnâ punierit lex vetus eandem abominationẽ, habes Exod. 22. & Leuit. 18. & 20. Hactenus de crassa illa libidine, quæ nomine caret, quia fœdior est, quàm quæ nominari debeat. *D.* At explica, quæso, paulò specialiùs qualitatem huius vitij. *M.* Non faciã. Quia non expedit neque tibi, neque aliis, qui fortasis hanc nostrã disputationem lecturi sunt. Nullus est adeò nõ homo, quem non torqueat cõscientia facti, post cõmissum crimen, nullus adeò vecors, vt non pudeat se sui feruore recedente. Nemo enim audet in publico, turpe igitur iudicatur ab omnibus. Quare nec opus est hic multa instructione, sed vnusquisque sui custos, suique iudex esto. Pulchrum enim ac prudens illud quod Græcis erat in ore, γνῶθι σεαυτὸν, id est, nosce teipsum. Custos ruiipsius esto, naturæ fabricam perpende, & meminerris te huius debere ordinem sequi, non inuertere.

Gene. 19.

De osculis ac lusibus aliisq; præludijs libidinis.

CAP. VIII.

DE osculis autem ac lusibus, quos parit non tarò sui impotes ignis amoris, quid precor dicemus? *M.* Sicut hîc prohibentur adulteria & fornicatio, ac fœda illa libido, de qua dictum est: ita & impudicitia, immunditia, luxuria, etiam inebriari vino, in quo teste Apost. est luxuria: maximè in eis qui post pocula nihil eructant præter libidinem. De quibus Apostolus ad Galat. dicit: Sicut prædixi vobis, & nunc prædico, quoniam qui talia agũt, regnum Dei non consequentur. Secundò turpiloquium, & scurrilitas, quæ secundum eundem Paul. nec nominari debent inter vos, sicut decet Sanctos. Tertiò osculà, non quidem illa sancta, quæ nuntia sunt mutuæ caritatis, de quibus Apostol. Petr. Salutate inuicem in osculo sancto: sed impudica illa, quibus solet oppignorari Venus. Denique cautiones lubricæ, choreæ, lusus, tactus, & quæcunque præparant viam ad illicitum vsum carnis. *D.* Tamen ista non sunt adulteria. *M.* Ita nec ligna sunt ignis: veruntamen ex collectis lignis bonis componitur

Discl. Impudicitiæ.
Comessationes. Eph. 5. Galat. 5.
Stultiloquium. Scurrilitas. Eph. 5.
Oscula impudica. 1. Pet. 5.
Cautiones lubricæ. Choreæ.

tur ignis. Non sunt quidem hæc adulteria: attamen per actus hos construitur in impuris hominibus adulterij ludus. Mi- *Thren. 5.*
nam enim quàm transmittant sese hinc inde amantium spiritus per oscula, tactus, oculum nequam. Et oculus meus, inquit Propheta, deprædatus est animã meam. Exemplum habes in Dauide, quem conspectus traxit in adulterium Bethsabeæ. *2. Reg. 11.*
Hæc igitur & huiusmodi ad adulterandum vsum legitimæ generationis vehementer disponunt, incitant, inflammant. Vnde si audet Saluator cõstanter pronunciare, Quicũque viderit mulierẽ ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est in corde suo, hoc est, iam adulteriũ commisit in corde suo: pluris. *Argumentum ex scripturis.*
car nõ & nos inferemus hoc modo: Igitur qui osculatus est *Matt. 5.*
mulierem ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est in corde suo? Rursum, Ergo qui lusit propè, qui choreas simul duxit, qui miscuit pedes, iam mœchatus est in corde suo: si modò ipsum fecerit ad concupiscendũ eam, hoc est, ad illum finẽ, vt concupiscentiã vel excitet, vel expleat: nã quid dicendũ sit de ipsa cõcupiscentia, in præcepto vltimo explicabimus. Dic mihi quid opus est impetu, vt mittas saxa deorsum? *D.* Nihilsequoniã suo ponderi ruunt. *M.* Igitur qui addit impetum, omnino vult vt ruant. *D.* Hoc certũ est. *M.* Porrò sensus & cogitatio humani cordis per se in malũ prona sunt, principaliter in opus concupiscentiæ, non minus quàm saxa in motũ deorsum. Qui igitur addit oscula, lusus, aliáque incitamenta lasciuiæ, & dicit, Nolo quod reliquum est, Quid tibi apparet de illo? *D.* Certè quod cum ratione insaniat, non minùs quàm ille, qui addit oleum igni, & dicit, Nolo vt ardeat. *M.* Ex istis igitur satis intelligis, mãdatum quod prohibet adulterium & fornicationes, etiam prohibere oscula, tactus, lusus lasciuos, aliáque prouocamenta libidinis: quoniam in istis quæruntur, & appetuntur illa. Tu igitur fili fugies propter mandatum Dei, non solùm eius quæ in carne est concupiscentiæ corruptionem: sed & vniuersa illecta menta in eandem. Dulce quidem amor & veneris vsus: verùm nouissima ipsius amara quasi absynthium: ignis vsque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans, nempe famam, Eccles. 9. Substantiam, Lucæ 15. Cor, Osee. 4. Corpus, Iudic. vlt. 2. Reg. 13. Animam ac totum denique hominem 1. Corinth. 6. ad Gal. 5. ad Eph. 5. Quódque omnium pessimum est, conuersionem cordis ad Deum prorsus retardat, faciens Dei ac cælestium recordationem

Quantum-malorum in amore lasciuo.
Fœtor. 5.

Osee.5. recordationem homini grauem. Propheta dicente: Non dabunt cogitationes suas vt reuertantur ad Deum suum: quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognouerunt.

Quo consilio quàm optimè euitari poterunt opera carnis.

CAP. VIII.

DISCI. Quare otiũ & crapula sint fugienda.

AT quis hæc cuitabit, maximè cùm omne pondus naturæ eò inclinet? *M. AGI.* Fuge, Deum obsecra, otium vita ac crapulas, & euasisti. A vetustis & quidem sapienter dictum legitur,

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Et rursum:

Quæritur Aegisthus quare sit factus adulter,
Iu promptu causa est, desidiosus erat.

Et illud,

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Vt enim pudenda membra ventri, ita luxuriæ otium & crapula proxima sunt. Nec fouent tantummodò vsitatę Veneris ignem, sed etiã velut impetu quodã protruduntin innaturalitates, quas pudor est nominare, vti diserte testatur Ezechiel

Exech.16. hæc olim præbuisse Sodomitis ansam fœditatis suæ, dicens: Ecce, inquit, hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius. Et manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas sicut vidisti. Certa regula est, vbi vinum & ebrietas, ibi effigies quidem hominis, sed nulla cordati viri proprietas. Vbi otium, ibi magnum partis concupiscibilis negotium. Quod quid potest aliud quàm generate opera carnis? Opera verò

Rom.8. carnis quid præter mortem? Nam prudentia inquit Apostolus, carnis (ac si diceret, electissimum quod in carne inuenitur) mors est. Dixi præterea, fuge: non enim sufficit de-

Cur fugiendum in pugna carnis. clinasse otium & crapulam, nisi & longè fugias peplorum consuetudinem. Quoniam non potest neque cæcias imbes, neque adamas ferrum trahere ad se efficacius, quàm rapit mulier prope ludentis animum. Dicit enim Sapiens:

Prouer.6. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, vt non

non comburantur plantæ eius? Docet experientia incendi ignem, quando approximat stipula. Vnde sanctus quidem eremita ægrotans exclamabat contra aduenientem fœminam, Tolle, tolle stuppam, adhuc est igniculus. Hinc & Diuus Hieronymus, Flammigero, inquit, angue percutit fœmina eò scientiam pariter habitantis. Tu igitur, fuge fuge inquã, consortia fœminarum. In fuga enim est victoria: iuncta verò indubitatũ salutis, nedũ pudicitiæ discrimen. *D.* Quid si fugiam ad eremum, aut monasticã solitudinem? *M.* Hoc consilium in primis probat vita Sanctorũ, vt constat ex fidis historijs: sed audi Diuum Hieronymum iam in eremo habitantem, O quoties ego, inquit, ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta Solis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis, situm Ethiopillæ carnis obduxerat. Quotidie lachrymæ, quotidie gemitus, & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset: nuda humo ossa vix hærentia collegebam. De cibis verò & potu taceo, cùm etiam languentes monachi aqua frigida vtãtur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarũ, sæpe choris interera m puellarum. Pallebant ora ieiuniis, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore. Hæc & plura alia Hieronym. lege precor totam epist. Si autem sustinẽt ista, qui semoti in vasta solitudine, ab hominum consuetudine & aspectu, atque exeso iam corpore, solis cogitationibus oppugnantur: itaque nec fugisse hæc omnia satis erit, vt sis vere cõ tinens & corpore & meate, nisi adsit tibi indesinẽter supplex oratio ad Deum, qua impetres velut auxiliarium præsidium ab illo, qui dixit Apostolo laboranti sub stimulo carnis. Sufficit tibi gratia mea. Siquidem expresè pronunciat Sapiens: Non possem esse continens, nisi Deus det. *D.* Igitur non est in hominis potestate continentem esse. *M.* Non magis quàm vincere mundum, aut iustum fieri, vel sapientem: attamen vicerunt mundum non pauci vt patet ad Hebræos vndecimo, Sapient. quinto, Apocalyps. decimo. Adeò vt audeat Ioannes Euangelista dicere vniuersaliter: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Cui datum est vincere mundum

Ad oratiõnẽ velut arcam sacrã confugiendum.

Non est hominis in potestate continẽtem esse.

Magis quàm vincere mũdum.

1.Cor.12. *Sapient.8.* 1.Ioan.5.

per fidem, is an non per eandem vincet carnem propriam? Alioqui quomodo vincit mundum? Nam caro eius pars vna est mũdi. Et quis iustus per se? Quis sapiens per semetipsum? *D.* Prorsus nemo: nemo enim hæc esse potest sine fide: fides autem est donum Dei. *M.* Sunt tamen iusti multi, multi quoque continentes nec defuêre vnquam in Ecclesia sapientes. Modum autem quo possimus nos tam facile quàm illi esse iusti, sapientes, atque continentes, intelliges, si coniungas duas duorum Apostolorum sententias, alteram Pauli dicentis: Omnia possum in eo qui me confortat: alteram Iacobi, Deus dat omnibus affluẽter, & non improperat. Igitur cùm nihil possimus ex nobis, possimus tamen omnia, & mundum vincere, & iusti esse, & continenter viuere, in eo qui nos confortat suarum gratiarum auxilio, quique orationum instantia pulsatus dat citò, dátque omnibus affluenter, & non improperat. Si quis igitur indiget sapientia, postuler à Deo, inquit Iacobus, postulet autem in fide nihil hæsitans, quasi dicere: Nemo indiget, nisi qui vult indigere. Nam si vel postulare velit in fide, faciendo quod in se est, vltrà egenus non erit. Indubie cõtinentia donum Dei est, nec potest quisquam continere, nisi Deus dederit. Porrò Deus rogatus siue postulatus in fide, dat omnibus affluenter, quo donante, potest homo omnia, etiam continentissimè viuere. *D.* Ergo ex Deo pendet continentia nostra. *M.* Nihil verius: non tamen ex solo Deo, sed etiam ex nobis, quia bonis donis Dei sæpè vel non vtitur vel abutitur peruersitas humana: verùm absque dono Dei ne quidquam effecerit conatus noster in hac parte. Prout infrà latiùs explicabimus. *D.* Precor autem, repete adhuc semel summatim, quinam peccent contra hoc mandatum. *M.* Imò dicam verbo vno. Præuaricantur hoc mandatum omnes qui adulterant siue corrumpunt aut vitiant legitimum vsum generationis ab initio institutum: adulterant, dico, vel mœchia, vel fornicatione, vel stupro, vel incestu, vel raptu, vel sacrilegio, vel alio quopiam genere Veneris. Præterea qui carnem exercent nequiter, adeò contra vel præter naturam, vt ex eo genere actus nequeat fructus expectari. Tertiò qui præparatoria quædam tractant in oscu lis, in lasibus, in turpiloquio, &c. eo animo vt ad opus transeant.

Philip. 4. Omnia esse possumus in eo qui nos confortat.

Iacob. 1.

Ibidem.

Continentia donum Dei est.

De

DE FVRTIS ET ALIIS INIVSTITIAE OPERIBVS, TRACTATVS OCTAVVS.

Quid nomine furti in hoc præcepto intelligatur.

CAPVT I.

NON furtum facies. *M.* Sic habet Scriptura Exod. 20. & Deuteron. 5. Sic quoque habet Euangelium, Matth. 19. Lucæ decimooctauo, Marci decimo. In quibus locis Saluator enumerat & istud mandatum inter ea quæ sunt necessaria ad salutem pro tempore prædicati Euangelij: ne quis existimet tantum esse veteris legis mandatum. Nec opus est hic multa interpretatione huius mandati: scis enim quid sit furtũ, & quid furari. *D.* Quidam auctores putant fures dictos à furuo quod Romani atrum appellauerũt, eò quòd per obscuras atque atras noctes, opportuna sit eius mali affectio & perpetratio. *M.* Idem docet Isidorus antiquus & eximius scriptor. *D.* Aliis tamen magis placet furem à fero deriuari: quòd ferat, id est, auferat res alienas. Alij à Græco φώρ deductum volunt. *M.* Parum refert vnde dicatur. Hoc tantummodò certum habe, quòd furtum sit occulta acceptio vel detentio rei alienæ inuito domino. Continet autẽ in se duas malitias, nempe violationem iustitiæ, cuius est reddere vnicuique quod suum est. Nam furtum est occupatio rei nõ suæ cum iniuria alterius: dolum insuper ac fraudem quam facit fur occultè & quasi ex insidiis inuadẽdo alterius bona. Et hac ratione distinguuntur furtum & rapina: quòd rapina fit manifesta, furtum occulta: rapina fit per violentiam, furtum verò per astutiam. Venit autem ad has duas species reducenda omnis iniusta contrectatio rei alienæ. Nam si occultè fiat per fraudem vel astutiam, per insidias, per simulationes vel dissimulationes furti nomine appellari potest. Si verò fiat violentia, si aperto marte, si concussione, aut precibus

Quid furari, & quid furtum.

Furtum continet in se duas malitias.

Universidad de Deusto
Biblioteca

armatis(quales exaudiũtur, non quia ſupplices ſunt,ſed quia in promptu habent extorſionem niſi exaudias) recipit in ſe nomen rapinæ. Inſuper quando contra ius & æquitatẽ quis perdit rem proximi ſui, deſtruit, annihilat, ad alteram harum ſpecierum reduci debet. Nam quando fit occulte, & per inſidias,furtum eſt, quantum ad illum qui patitur iniuſtum,etiamſi auctor dãni,nihil inde vtilitatis accipiat. Quando verò fit manifeſtè & per potẽtiam, rapina dici poteſt. *D.* Cæterùm vtrum horum duorum magis eſt offenſiuum diuinæ maieſtatis? *M.* Eſt rapina multò grauius peccatũ quàm furtum:quia non ſolùm infert damnum rebus:verùm etiam non modica afficit ignominia perſonam poſſidentis per violentiam & incuſſum metum. Quod haud dubiè grauius conturbat tranquillitatem publicam, quàm clanculatia ſurreptio rerum. *D.* Iudicat ergo rectiùs hac in re Hiſpanus, quàm Germanus. *M.* Quare hoc? *D.* Quoniam vt dicitur,apud Hiſpanos omnia tutiſſima ſunt in campo,nulla ibi violenta deprædatio:apud Germanos verò non item. Contrà in Germania ſub tectis etiamſi æs effundas in atrium, tutiſſimum tibi manet: at in Hiſpania vel in domo ſub tutela Hoſpitij,ſi quid exeat de ſub cuſtodia manuum tuarum,perit tibi & euaneſcit non minus ſubtiliter, quàm ſi arte magica ſublatum foret. *M.* Diuerſæ ſunt diuerſarum regionum proprietates:nihilominus gens vtraque vtrumque pro malo & iniquo habet:quia vtrumque repugnat tam caritati quàm iuſtitiæ. *D.* An igitur omnia quæ tam rapinæ, quàm furti nomine intelliguntur,ſint prohibita hoc mandato? *M.* Omnia plane ne vno quidem excepto. *D.* Quomodo autem id intelligam:mãdatum enim ſub his datur verbis,Non furtum facies. Differt autem rapina à furto, ergo videntur hic non prohiberi rapinæ? *M.* Reſpondet B. Auguſt.dicẽs:Furti nomine bene intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienę: non enim rapinã permiſit,qui furtum prohibuit: ſed vtique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur. Quapropter hoc loco,ſicuti ſæpius in Scripturis, à parte totum intelligendum venit: nempe ſub furti nomine omnis iniuſta contrectatio rei alienæ, ſit violenta, ſit occulta,ſit extorta per potẽtiam,ſit fraudulẽter aut quouis modo facta. Nec iſtud mirum videri debet in profeſsione Euangelica:nam & iuriſperitis nomẽ furti accipitur generaliter

Rapina eſt grauius peccatum quàm furtum.

Hoc mandato prohibentur tam rapinæ quàm furta.

Aug. lib 2. quæſt. 79. ſuper Exod.

Quon

Quoniam lib. 1. ff. de furtis ſic deſcribitur: Furtum eſt rei alienæ contrectatio. Verùm vt nullum maneat dubium, an fraudes, & rapinæ. & concuſsiones ſint prohibitæ lege Euangelica, Saluator Mar. 10. ſic inquit: Præcepta noſti, Ne adulteres, Ne fureris, Ne falſum teſtimonium dixeris, Ne fraudem feceris. Subiungens poſt præceptum de non furando, mandatũ hoc, Ne fraudem feceris. Similiter Apoſt. 1. ad Theſſ. 4. Ne quis, inquit, ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum: quoniã vindex eſt Dominus de his omnibus. Idem quoque Apoſtolus 1. ad Corinth. 6. Nolite errare, neque fornicarij, & c. neque fures, neque auari, neque rapaces regnũ Dei poſsidebunt. Mandat inſuper Ioannes Baptiſta militibus, dicens: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris. Omnia igitur hæc prohibita ſunt expreſsè in lege Euangelica, omniaque ſub nomine furti intelliguntur prohibita in Decalogo.

Fraudes, rapinæ, cõcuſsiones prohibitæ eſſe probatur manifeſtis ſcripturis.

Luc. 3.

Ea quæ hoc mandato prohibentur, etiam iure naturæ prohibita eſſe.

CAPVT II.

VERVM an iure aliquo naturali ſint hæc eadẽ prohibita? *M.* Decalogus nihil aliud eſt, quàm expreſſa quædã determinatio iuris naturæ, prout ſuprà declarauimus. Cæterùm cur hoc quæris, aut quare de illo dubitas? *D.* Ideo quæro, quòd ſint qui dicãt, Omnia bona mundi huius, debere omnibus eſſe cõmunia: illáq; duo meum & tuũ oportere exploſa eſſe à cõmunitate, velut ea, propter quæ veniat omne diſsidiũ. *M.* Eòne tendis? Augebo igitur & ego hanc tuã difficultatem vt clariùs tandem eluceſcat veritas. Profus cõſentaneum videtur, vt qui ad mutuam vitæ ſocietatem nati ſumus ab vna natura, velut communi omnium matre, rebus vnius pareutis vtamur communiter. Nec fingat quiſque ſibi proprium, quod omnium vſibus creatum, omnibus citra diſtinctionem dedit genitrix natura. Neque ſolent iſtud vrgere ſolum modò infimæ noræ homines, ſed & docti atque ſapientes. Nam Plato Dialo. 5. de Repub. ac aliis locis, cenſet eas Reſpublicas fore beatiſsimas, vbi quod in prouerbio eſt, de rerum cõmunione, quàm maximè fieri poteſt, à ciuibus obſeruetur, nimirum illud. Amicorum communia eſſe omnia,

Fraudes, rapinæ, & concuſsiones ſint prohibitæ lege Euangelica.

Plato.

Argumenta Philoſophe rum contra proprietatẽ rerum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec alterum altero ditiorem. Seneca insuper imitatus sententiam Platonis, & verba, iudicat homines quietissime in terra victuros, si hæc duo verba, Meum & Tuum, de medio sublata forent. Nec defuerunt inter Barbaras nationes, qui Respublicas ita constituerunt, vt nemo quidquam proprij haberet. Refert enim Strabo lib.7. Geograph. luæ talem Rempub. tenuisse Mymades gentem Scyticam. Et testatur eos tam præclare defendisse eam Rempub. vt Hesiodus libro suo de terræ ambitu, dixerit, eos exteris inexpugnabiles & inuictos fuisse: hanc præcipuè ob causam, quia nihil possidebant cuius conseruandi causa iugum hostium, sicut fit, subire vellent. Quibus si quis addat facta dictáque Christi & Apostolorum, Matth. 4.5.19. Luc.14. Act.24. videbitur inuictum fecisse argumentum contra proprietatem rerum: maxime quo ad populum Christianum. Siquidem Acta Apostoluculenter testantur quod omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia, possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuiq; opus erat, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: His certè aliisque argumentis, malè tamen intellectis, primum Adamitæ, post illos Apostolici, nunc denique nostro seculo Anabaptistæ contendunt debere omnia omnibus esse communia: asserentes fures esse & raptores contra hoc mandatum, eos qui præsumunt sibi aliquid esse proprium de bonis huius mundi. E diuerso autem non minus inuicto argumento defenditur proprietas rerum ac possessionum per ius gentium, omniáque iura diuina & humana tam ciuilia quàm canonica, quibus aperte definitur iniquum esse & iniustum, si quis inuadat aliorum possessiones. Atque eam ob causam velut fures & raptores habet sectarios istos, qui volunt omnia omnibus esse communia. Nihilominus docet ratio: & probat Scriptura sancta, ac Patrum traditio, quòd impij sint & iniusti, & graviter offendentes in hoc mandatum, qui sic vendicant sibi proprietatem rerum, vt nolint sua cõmunicare iis, qui veraciter necessitatẽ patiũtur, seu, vt alij dicunt, iis qui in extrema sunt necessitate. Vides fili quã bonam moueris difficultatẽ. *D.* Et huc certè magis pertinet, vt audio, quã credebam. *M.* Itaq; oportet eã à fonte resoluere, vt vis mãdari huius, & latitudo notior fiat. To attẽtus esto. *D.* Faciã. *M.* Canõ decreti, vocat ius naturale, quod est commune

Argumẽta ex Scripturis contra proprietatẽ rerum.

Argumẽta in contrarium.

commune omnium nationum, eo quòd vbique instinctu naturæ, non cõstitutione aliqua habetur: vt viri & fœminæ coniunctio, liberorum successio, communis omnium possessio, acquisitio eorum quæ cælo, terra, marique capiuntur, violentiæ per vim repulsio. Hucusque ex textu Decreti. Sunt igitur hæc & eiusmodi iuris naturæ: non quòd ius naturale sic præcipiat, sed quòd adeò sint confinita instinctui naturali, vt à nulla vnquam natione fiat habita iniqua aut impia, quin potiùs iusta conformiáque secundum naturam, rationi consona, æquitate plenam: non quòd, vti dixi, ius naturale præcipiat vt ita fiat, sed quòd approbet velut bonum si ita fiat, communi eorum qui faciunt consensu aut voluntate. Nam si vim vi repellere est iuris naturæ præcipientis: male igitur egerunt primùm Christus, deinde Apostoli ac Martyres, non repellẽtes quantum in se erat, illatas Tyrannorum violentias. Ire si maris & fœminæ coniunctio sic est iuris naturæ, vt præcepti habeat obligationem: peccauit igitur contra ius naturæ Ioannes Bapt. quod plus est, Saluator mundi Christus Dominus, errauit quoque Apost. docens Corint. in hunc modum: Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit. Et, Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege. Cui autem vult, nubat, tantùm in Domino. Beatior autẽ erit, si sic permanserit, secundum meum consilium. An Apost. hæc contulat contra præceptũ iuris naturæ? Nequaquam. Verùm illi æquitati quam approbat natura in cõiunctione maris & fœminæ, superaddit Apost. quod melius est & diuinius, nẽpe virginitatem ac viduale castitatẽ. Hæc autem dixi, vt similium coniunctione lucidior fiat veritas quam inuestigamus. Quoniam quidem eodem prorsus modo cõmunis rerũ possessio attribuitur iuri naturali: non quòd ius naturæ dicat vel præcipiat omnia possidẽda esse communiter, & nihil esse vlli habendum velut si proprium: sed quòd probet id fiat, quódq; secũdum ius naturæ nulla est facta distinctio rerum aut possessionum: quin potiùs hæc est per humanum condictum ex communi omnium nationum iudicio, quod ius gentium vocatur. Vnde proprietas possessionum, non est cõtra ius naturæ, sed iuri naturali superaddita per inuẽtionem rationis humanæ, quòd sic conueniat tranquillitati publicæ inter multos variè affectos homines. Natura etenim nihil præcepit de pos-

Quid ius commune.

Quomodo communis rerum possessio sit iuris naturæ.

1.Cor.7.

Natura non præcipit communionem rerum.

fidendis rebus communiter: tantùm dedit bona mũdi huius in vsum hominum. Quæ si communiter possideãtur vt citra distinctionem donata sunt, habet hoc natura velut æquum & consentaneum, relinquẽs quod amplius est dispositioni rationis humanæ. Quapropter non delinquunt contra hoc mãdatum, neque peccant contra ius naturæ, qui bono titulo possident proprium. Neque rursum peccant in ius gentium, qui spontanea voluntate possident omnia communiter.

Quæ sit diuersitas inter ius naturale, ius gentium, & ius ciuile.

CAPVT III.

MAGI. VT autem penitùs intelligas præmissa, debes diligenter aduertere, Primò quid sit ius naturale, quid ius ciuile, quid ius gentiũ. Secundò, quomodo prior est natura, deinde conuictus hominum & societas: priùs quoque ius naturale, deinde ius gentium & omnis denique positiua ordinatio. Tertiò, quod alia disciplina, hoc est, aliis legibus continenda est in officio natura corrupta, aliis natura integra. Quantum verò ad primum, obseruabis quod sicut vox medicina significat primò remedium quod datur infirmo sanandi gratia. Secundò ipsam artem medicam, qua paratur tale remedium. Sic vocabulum ius ex impositione, significat quidem ipsum iustum siue rem iustam: deinde verò deriuatum est ad significandum artem siue vim qua cognoscitur ac definitur quid sit iustum. Hoc verò loco quando ius diuiditur in ius naturale, ius gentium, & ius ciuile, accipitur in secundo significato. Porrò quid æquum sit ac iustũ, inuenitur in quibusdam definitum ex naturali affectione seu instinctu omnium animantium, & vocatur ius naturale. In quibusdam ex communi omnium nationum iudicio, & vocatur ius gẽtium. In quibusdam ex legibus superiorum auctoritate latis, & subditorum consensu receptis, & vocatur ius ciuile. Vnde ius naturale est quo impellimur omnes, & commonemur ad agendum quod oportet, siue æquum est, habens duas partes. Quarum altera est affectio naturalis conseruandi se, altera mens qua rerum necessitatem perspicimus, illique sic consulimus, vt tranquillitas & societas in hac vita retineri possit. Illam vocant iurisconsulti instinctum naturæ, Philosophi verò [illegible] qua impellimur ad studium curámque nostri

Quid significet vocabulum, ius.

Differentia inter ius naturale, ius gentium, & ius ciuile.

Ius naturale habet duas partes.

stri conseruandi, & eorum quæ ad nos pertinent. Nam secundum Aristotelem, quælibet res contendit esse, & quantum fieri potest, suam speciem conseruare. Itaque Iurisconsultus loco 1. Parag. Ius naturale. ff. de iust & iur. definit. Ius naturale esse tale quiddam, quod natura omnia animalia docuerit. Sicuti manifestè videmus omnia animalia magno impetu naturæ rapi ad curam sui, suique propagationem, & ad conseruationem eius quod ex se natum fuerit. Non opus est hic testibus aut exemplis: res etenim per se nota est. Mentem verò vocamus illud rationis iudicium, quod nobis diuinitus inditum, nobiscum nascitur. Vnde naturalis notitia iusti, est vis quædam in animis hominum, qua, non admonenti, per se æquum & iniquum naturaliter intelligunt. De qua loquitur Apostolus ad Romanos, 2. dicens: cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quę legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & cogitationibus inter se inuicem accusantibus aut etiam defendentibus. Sunt enim quædam sententiæ, inquit Cicero, tanquam dedicata simulacra, per quas naturaliter inuitamur ad agendum iustè, deterremur ab iniusto. Atque harum in nobis tanta vis est, vt nos cogant nolentes & inuites, non tantùm in aliis, verùm etiam in nobis ipsis, damnare iniquum, collaudare quod æquum est & rectum. Hinc Salomon: Secura, inquit, mens (scilicet sibi nullius conscia mali) iuge conuiuium. Et Saluator, Vermis eorũ non moritur, Vermis, id est, remorsus conscientiæ, quæ est sibi cõscia mali, non moritur, ne in damnatis quidem: cum est connaturalis homini, iusti iniustiq; notitia quædam, semper assistens velut custos naturę, mire afficiens post boni executionem, incessanter quoque pudefaciens post delicti perpetrationem. Vocatur autem naturalis ista iusti iniustique notitia à Psalmista, lumen vultus Domini signatum super nos: ab Apostolo, lex, qua Gentes, quæ legem non habent, ipsi sibi sunt lex: à Philosophis verò & nonnunquam Iurisperitis, Ius naturale simpliciter: à quibusdam verò ius naturale secundarium: nam primarium vocatur illud, quod natura docet omnia animantia, non solùm homines: in legibus denique Romanis, vocatur ius gentium, tãquam id, quod naturalis ratio inter omnes gentes constituit, & apud omnes

Prouerb. 15.

Marc. 9.

Psalm. 4.

Rom. 2.

populos pariter custodiut & obseruatur. Vnde Caius Iurisconsultus, Quod naturalis, inquit, ratio inter homines constituit, id apud omnes gentes custoditur, vocatúrque ius gentium. *D.* Igitur ius gentium, nihil differt à iure naturali. *M.* Differt à iure naturali primæuo, vt Iurisc5sultus inquit, quod illud omnibus animantibus, hoc verò solis hominibus inter se cõmune est. Verum à iure naturali secũdario, quam mentem vocamus, & ineſt ex lumine signato super nos, omnino non differt, sicut docent præcedentia: maximè diffinitiõ Caij Iurisconsulti, Ius autẽ ciuile est quod efficiunt leges, quę auctoritate publica editæ subditorum cõsensu receptæ sunt. Et hoc quidem ius in aliis atq; aliis prouinciis diuersitatem sortitur, pro nationum qualitate. Verùm ius naturale primarium & secundarium, quod & ius gentium appellamus, apud omnem vbique populum, vnum & idem est, nec immutari potest. Prout legitur matrem Dionisij Tyranni Siciliæ, cùm natus ex se filius sibi inferret stuprum, dixisse, Tyrannum quidem posse leges ciuiles mutare; sed iura naturalia prorsus tollere, omnino non posse. Valde autem eleganter docuit Marcus Tullius lib. 3. de Repub. dicens: Est quidem vera lex, recta ratio naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium iubendo, vetando à fraude deterreat: quæ tamen neq; probos frustrà iubet, aut verat, nec improbos iubẽdo aut vetando mouet. Huic legi nec propagari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. Nec verò aut per Senatum, aut per populum solui hac lege possumus. Neque est quærẽdus explanator, aut interpres eius alius. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia post hac: sed & omnes gẽtes, & omni tempore vna lex & sempiterna, & immutabilis cõtinebit. Hęc Cicero. Satis hinc intelligis, quid sit naturale ius gentium, quàm immutabile, quàm sempiternum.

Ius ciuile.

Ius naturale primæuum antiquius esse, & immutabilius iure gentium, & quæ hinc consequantur.

CAPVT IIII.

DISCI. NVnc vellem declarares mihi id quod secundo loco propositum erat, videlicet priorem esse naturam: posteriorem verò connectum hominum & societatem. *M.* Sex diebus creauit Deus vniuersa, cælum, & terram, & omnia

omnia quæ mundi circulo continentur: Hominem quoque, masculum & fœminam fecit eos, à quibus disseminatum est vniuersum genus hominum. Prius igitur natura in protoplastis parentibus, deinde post multiplicationem, connectus plurium, postea ciuitas, hoc est, populus legibus sociatus, prout Cicero definit, atque exinde regnum, hoc est, populi seu ciuitates diuersæ sub vno moderatore fœdus & societatem habentes. Est autem natura, communis omnium hominum, quæ habens omnes æqualiter in visceribus suis, omnia sua bona effundit atque largitur citra vllam diuisionem aut distinctionem in communem vsum omnium illorum, quos velut sua propria pignora habet, hoc est, hominum. Siquidem omnia propter hominem condita, homo autem propter Deum, vti præclare quidem dixerunt Stoici: multò autem præclariùs Scriptura sancta. Vnde donatione naturæ omnia sunt communia, hoc est, citra diuisionẽ & distinctionem data. Ex qua quidem donatione quæsitum est singulis personis ius quoddam indelebile, occupandi tantum de bonis naturæ communis parentis, quantum sufficere potest necessitati. Porrò cùm inciperet homo fieri populus, essétque iam non vnus atque alter homo, sed familia, sed ciuitas, sed regnum, tunc demum accessit ius gentium, ex communi conflictu communique iudicio omnium, inducens proprietatem rerum, vt hoc esset meum, illud verò tuum. Commune enim iudicium hominum perpendens non idem lumen discernendi, neque eandem industriam conseruandi esse in omnibus: sed in aliis quidem maiorem, in aliis verò minorem, in multis ferè nullam circa res communes vtiliter contrectandas: esse præterea miram inæqualitatem effectuum & deprauationem, adeóque reflexum vnicuiusque amorem in se, vt omnes quærerent quæ sua sunt, nulli verò aut vix pauci quod aliorum est, vel communem habet vtilitatem, æquum iudicaret, vt quod quisque occupauerat, vel industria sua conquisierat, velut suũ, sibique proprium tenere posset, idque propter tres causas. Quarum prima est, Ne neglecta perirent, quę natura profusissime donat, pauci sincerè intendentibus in id quod aliis secum commune est. Secunda, vt lõgiùs abesset confusio, quæ contingere soleret, vbi quilibet de quibusuis dispondi ius sibi præsumere posset. Tertia, vt magis pacificus atque tranquillior esset conuictus

Quando intrauit mundum ius naturale.

Natura est cõmunis mater omnium.

Ius gentium induxit proprietatem rerum propter tria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uictus hominum inæqualium, rarò eòdem tendentium, nullo alterum turbante in eo quod occupauerat, aut velut suum exercere cœperat. Has, dico, cautiones, aliásque perpendens mens hominum ex lumine naturali, superaddidit ex cõmuni condictu diuisionem rerum, dans vnicuique ius possidendi velut proprium, quod sibi in sortem venerat. Verum commune hoc iudicium hominum, & natum ex eo ius gentium, sicut præsupponunt ipsam naturam, ipsum quoque hominem esse & viuere, ita etiam præsupponunt sufficientiam ad necessarium vsum singulorum. Quapropter & ius possidendi proprium, præsupponit primæuum illud ius naturæ quo iustum est, vt singuli sicut sunt viscera communis naturæ ita & habeant de cõmunibus bonis eiusdem naturæ, quãtum sufficit necessitati. Vnde quoties aliqui necessitatem patiuntur, hoc est, extremè egent, toties debet quod proprium est iure gentium, redire ad communem vsum eorum qui egent, quantum sufficit necessitati. Debet, dico, propter primæuum ius naturæ, quod vt prius est iure gentium, ita quoque indelebilius atque perennius manet. Exempla huius rei vbique ad manum sunt. Nam puteus aquarum quem fodi in domo mea, mihi vtique proprius est: attamen si casu omnibus vicinis meis defecerint aquæ, puteus meus mox omnibus communis esse debet. Haud dissimiliter in ciuitate quæ graui & longa affligitur obsidione, bona diuitum communia fiunt pauperibus ad sufficientiam necessitatis. Frumentum quoq; quod collegi in horreum meum ex proprijs meis possessionibus, meum solius est iure gentium: tamen si per caritatem omnibus deficiat annona, frumẽtum meum omnibus commune esse debet iure naturæ. Quemadmodum si quis in deserto, vel naui, solus panem habet, is cogitur iure naturæ suum panem facere communem aliis, tam quoad vsum, quàm quoad proprietatem: cedit enim ius gentium propter necessitatem: bene intelligendo, quòd dum est vnde possit proximus iustum pretium reddere pro eo quo eget, & tempus reddendi pretij intercedit, tam diu non habere eum omnimodam necessitatem. Quam si non habet, certè quod meum est iure gentium, illius fieri nõ debet me inuito, propter vsum iuris naturæ. Quoniã ius naturæ licet communionem rerum approbet: tamen nõ præcipit eam: dictat autem & præcipit communicanda bona mundi pro necessitate: quæ reuerà

Ius gentium cedit iuri naturæ.

reuerà occurrente tum demum cedit ius gentiũ iuri naturæ.

Quòd esse alia disciplina, aliúsq; legibus tempore naturæ corruptæ, quàm tempore naturæ integræ.

CAP. V.

VNC transeamus ad tertium propositum, videlicet, quòd alia disciplina aliisque legibus egeat natura corrupta quàm integra. *T.* Longe distare corruptum ab incorrupto multãque posse istud, ad quæ illud impotens manet, luce meridiana clarius est. *M.* Natura integra, per se in officium spontanea, nusquam non ducitur virtutis amore: peccato vero vitiata & dissidet secum, & passionibus agitur magis quàm agit iudicio, vulneribúsque saucia, non potest perficere etiam id quod vult, dicente Apostolo: Velle quidem adiacet mihi: perficere autem bonum, nõ inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Tantum abest, vt per se surgat ad omnia quæ meritò præstare debet. Si natura mansisset integra, hoc est talis, qualis ab initio condita erat, dubium non est, quin rerum omnium communio, atque vera libertas inter homines cõseruari potuisset. Verum postquam per peccatum primi parentis, cœpit esse natura humana & ad bonum impotens, & ad vitium prona, variis insuper ardere concupiscentiis, adeò vt neque diuites satiare potuerint rerum copiæ, neque reges regna: non vnum Alexandrum totius mundi vastitas, incitéque illud: Non hospes ab hospite tutus: Non socer à genero, fratrum quoque gratia rara est (Nam Cain qui fuit primus fructus naturæ corruptæ, trucidauit fratrem suum Abel, vel absque caussa) tunc mens, pars melior hominis, cœpit ex ingenita recti notitia iudicare æquum esse & consentaneum, vt sub certis titulis fieret rerum appropriatio, nimirum occupatione, captiuitate, inuentione, natiuitate, allusione, plantatione, satione, cultura, traditione. Decernens peruersum esse & iniquum, atq; iniustum dignáque animaduersione puniendum, si quis alterum in re sua turbaret, postquam aliquo dictorum titulorum eam possidere cœpisset. Augescente verò numero hominum magis ac magis, qui sapientiores erant, vt Solon, Crates, Socrates, Cato, aliique moderatores populi, multis experientiis edocti, quòd ne sic quidem

MAGI.

Multa per se potest natura integra, quæ per se nõ potest natura corrupta.
Rom. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem satis obuiarum esset iniuriis, circumuentionibus, aliisque malitiis iniquorum, superaddidère leges ciuiles de consensu communitatis. Quæ & ipsæ habent suos titulos quibus acquiritur res, possidetúrque velut propria, vt vsucapio, præscriptio, donatio, testamentum, legatum, fideicommissio, arrogatio. Difficultates autem quæ circa eiusmodi surgunt titulos, Iurisperitis relinquo: habent quoque sua edicta, statuta, & prohibitiones: ne alter alteri fiat damni causla in re sua. Tertiò, suas pœnas maiores minoresve, pro quantitate delicti. Nam alios puniunt pecunia, alios carcere, alios exilio, quosdam de vita tollunt, vel propter solam proprietatis turbationem. Vt est videre, discurrendo per libros iuris ciuilis. Cæterùm neque titulis his, & edictis, neque pœnis aut cõminationibus fuisset opus, si natura manifiles integra & incorrupta. Quapropter malitia hominum, magis quàm pura naturæ inclinatio, coëgit sapientes, vt discernerent æquam esse rerum proprietatem, & disciplina seueriori animaduertendum in eos, qui eandem turbare præsumerent. Intellexisti quæ dico? D. Etiam, nempe quod communis rerum possessio sit iuris naturæ: proprietas autem & distinctio rerum, iuris gentium, ac legum ciuilium. M. Sic tamen, quòd neque illam ius naturæ, neque hanc ius gentium ponat in obligationem, singulis habentibus sufficientiam ad vsum necessitatis. Sed vtrunque ius suam partem approbat, & velut æquam & consentaneam habet. Reperam simile superiùs allegatum. Maris & fœminæ coniunctio, est iuris naturæ, virginitas verò legis Euangelicæ: attamen neque illam præcipit natura, neque hanc Euangelium. Sed vt statim velut sanctam, & præludium quoddam illius supernæ atque Angelicæ paritatis probat Euangelium, dicente Christo: Cùm à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cælis. Ita illam ab initio velut æquè probauit natura, nullum tamen astringens ad coniunctionem matrimonialem, nisi fortè in casu necessitatis, quo alioqui cessaret sufficiens propagatio generis humani: quemadmodum ius naturæ nulli imponit obligationem communicandi sua bona, nisi tum demum, quando occurrit casus extremæ indigentiæ. Quam ob causam superiùs adieci. Habentibus singulis sufficientiam ad vsum necessitatis. Aliud simile. Quæ pater moriens relinquit filiis suis bona, indiui-

Neq; ius naturale præcipit communionẽ rerũ, neq; ius gentiũ proprietatem.

Marc. 12.

sa & indistinctim sunt omnium filiorum communiter, nec dici potest de vlla parte, hæc illius est, & non alterius. Verùm postquam per mutuum conductum facta est diuisio hæreditatis paternæ, iam vnicuique pars sua sic facta est propria, vt non sit alterius. Et si exinde alter alterius partem inuadat, fur efficitur, aut raptor, peccans contra hoc mandatum. Vndesicut se habet mutuum conductum fratrum ad ius successionis: sic se habet ius gentium ad ius primæuum naturæ. Et sicut ius successionis non imponit fratribus necessitatem possidendi communiter bona communis patris: relinquit tamen libertatem hoc ipsum faciendi si velint. Sic ius naturæ non imposuit vnquam præceptum possidendi bona naturæ communiter: reliquit tamen, prout adhuc sub tempore Euangelij, libertatem, hoc ipsum faciendi iis, qui spontanea voluntate habent omnia inter se communia, de quibus statim agemus. D. Sed hoc mirum, quempiam fieri reum furti, per hoc quòd rapit bona fratris sui, viso, quòd sibi à patre relicta fuerint, & iure successionis sint quasi sua. M. In diuisione hæreditatis, per mutuum conductum cedit vnusquisque iuri suo, quoad partem alterius, lege publica approbante talem cessionem. Quapropter si postea inuadat, fit occupatio rei alienæ, in quam ius nullum habet. Ideòque fur: quia furtum est occupatio rei alienæ. Eodem ferè modo per diuisionem bonorum mundi huius, factam ab olim ex mutuo conducto cessit vnusquisque iuri suo, quòd ex conditione naturæ habuit quo ad id, quod in sortem alterius venit: communi iudicio omnium, hoc est, iure gentium approbante talem cessionem. Quapropter quoties nunc quis aufert rem alterius, toties committit furtum, peccans contra ius gentium, hoc est, contra ius naturæ secundarium, & contra hoc mandatum Domini. Cessit, inquam, quantum cedere in sua erat potestate. Quod addo propter casum extremæ necessitatis: quia in nullius potestate esse potest, abdicare à se ius eorum, ex quibus necessariò pendet conseruatio vitæ suæ. Vnde redactus ad extremam egestatem, ius habet, illóque iure vti potest, occupandi tantum de bonis alterius, quantum sufficere potest extremæ suæ necessitati: nõ autem vltrà. Si enim plus accipiat, quàm necesse erat, fur efficitur, & transgressor iuris gentiũ: quod non cedit primæuo iuri naturæ, nisi quantum necessitas requirit.

Quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid dicendum sit de communione rerum & proprietate earundem ex scripturis sacris.

CAP. VI.

DISCI. AT quid dicemus de proprietate rerũ, & communione earũdem ex literis sacris & iure diuino? Mt. Idẽ quod diximus hucusque, & penè eodem modo. Nam cõditor mundi Deus, ab initio dedit homini bona mundi huius, citra vllam diuisionem & distinctionẽ, vt expresiè habes Genes. 1. & 9. capite. Omnia enim condita sunt propter hominem, hominique in vsum donata: adeo vt dicat Apostolus, 1. Cor. 3. Omnia vestra sunt: vos autem Christi, Christus vero Dei. Et id sanè quasi in communi, absque eo, quod vni plus, alteri minus: vni hoc, alij aliud assignaretur. Ex quo indubiè quæsitũ est vnicuique ius quoddam, plus quàm humanum, aut naturale, habendi tantum de rebus mundi huius, quantum sufficere potest necessitati. Quod ius nulla lex, nulla ordinatio positiua superueniens, delere potest. Nihilominus faciens Deus hanc donationem nusquam præcepit, vt homines quæ sine diuisione donata erant, indiuisim & in communi possiderent. Quin potiùs incipiente multiplicatione generis humani, mox etiam incepit diuisio & proprietas rerum: testante Scriptura, quòd Abel obtulit Domino de primogenitis gregis sui, Genes. 4. Et Cain de frugibus suis. Abel pastor ouium erat, Cain agricola, & possessor fructuum terræ. Ecce meum & tuum ab initio vsque mũdi, sicque vlterius crescentibus familiis, creuit occupatio, creuit distinctio rerũ, creuit proprietas possessionum, cõmuni iudicio hominũ superaddente ad communem donationem Dei, meũ & tuum, etiam in viris sanctis. Quod adeò non repugnat diuinæ donationi, vt in Bibliis sacris nusquam nõ sint obuia, meum tuum, emptio, venditio, mutuum, commutatio, donatio, possessio. Quo 1 plus est. Deus ipse vallauit Iob bonis terræ super omnes coæraneos suos, erátque possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Dixit quoque Deus ad Abraham, Omnem terram quam conspicis tibi dabo, & semini tuo in sempiternum. Igitur terra illa Palestinæ facta est Abrahæ propria possessio, etiam Dei donatione.

Ius primæuum naturæ nulla lege aut ordinatione deleri potest.

Meũ et tuũ fuerũt inter homines ab initio mũdi.

Iob. 1. Genes. 13.

Proprietas rerũ probatur licita Scripturis vet. Test.

tione. Sed & Abraham dixit ad Lot fratrem suum, Ne quæso sit iurgium inter me & te, & inter pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra coram te est, recede à me obsecro. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Videes quòd etiam inter fratres, & sanctos fratres, qui Patriarcharum nomine digni sunt inuenti, non habebatur communis rerum possessio, sed erat inter eos meum & tuum? Habes insuper Genes. 10. quòd à filiis Noë diuisæ sunt insulæ gentiũ in regionibus suis, vnusquisque secundum linguam suam & familias in nationibus suis. Adhæc à Iosue diuisa est filiis Israel terra sancta in funiculo distributionis: quam tamen Deus dederat Abrahæ & semini eius citra diuisionem, vt pater euidenter ex Scripturis prælegatis. Imò discurrendo per totam historiam veteris Testamenti, vix inuenimus aliquem Sanctorum aut Patriarcharum, qui non habuerit proprium. Quin potiùs inuenimus quòd Deus ipse dans legem de cælo in manu Moysi, multifariam, multisque modis approbauit possessionum proprietatem, decernens leges, minas quoque & supplicia in eos, qui eurbatores deprehenderentur eiusdem. Quid enim aliud est quòd in Decalogo prohibetur furtum, & concupiscentia alieni, quàm quòd Deus velit cuique suum sibi manere tutum? Quid quòd iubetur reddere duplum, aut quadruplũ, aut septuplum eius, quod quis furatus est, nisi vt propter magnitudinem pœnæ quisque abhorreat inuadere alienum? Est igitur manifestum, quòd tempore legis, diuino iure licuit habere proprium. In nouo quoque Testamento præcepta Euangelica de furtis, fraudibus, rapinis, concussionibus, circumuentionibus non perpetrandis, manifestè præsupponunt proprietatem rerum pro tempore Euãgelij. Insuper quando Saluator dicit, Mutuum date, nihil inde sperantes subindicat apud mutuantem esse rei suæ proprietatem. Item, quando dicit: Quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Videte, inquit, & cauete ab omni auaritia. Non autem dicit, Cauete à proprietate rerum: quod tamen eo loco dicendũ erat, si est illicita. Quam sanè non esse illicitam, apertissimo argumento probauimus ex Actis Apostolorũ. Nam Acto. 5. Apostolus Petrus ad Ananiam conferentẽ partem pretij agri sui, quem vendiderat, in cõmune, ante pedes Apostolorum, dixit: Anania, Nonne ma-

Proprietas rerum prelatur licita Scripturis noui testa. Luc. 6.

Luc. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neus tibi manebat,& venũdatum erat in tua potestate?quid dicere:Ananía,ager tuus,reuerà,salua fide,tuus erat,tibique manebat,donec eum venderes,& cùm venundatus esset,erat pretium ipsius adhuc in tua potestate erat, Christianus esse poteras,& Deo fieri carus,seruatis possessionibus tuis. Quare ergo posuisti in corde tuo hanc rem:videlicet vt conferres in commune partem pretij, pro integro pretio, mentiendo Spiritui sancto? In quo vno erat tota ratio peccati Ananiæ: non vtique in possessione proprietatis, non etiam in venditione, aut in eo quod partem pretij seruaret: sed quòd partem pretij offerret pro toto,mentiẽdo Spiritui sancto,& fraudando communitatem in qua (quia singuli totum quod habebant conferebant in commune) singulorum necessitatibus de communibus ministrabatur, prout cuique opus erat. Approbauit igitur B. Petrus proprietatem rerum in homine Christiano,redarguens fraudem Ananiæ mentientis. Insuper Cornelius centurio factus fidelis,licet vir diues esset,nõ legitur tamen compulsus fuisse communicare aliis suas possessiones.At quid tempus perdo in re manifesta? Tantùm volo,vt duo hæc insculpta mẽti retineas:nempe,nulla vnquam lege iuris naturæ, aut Euangelij fuisse præceptam communem rerum possessionem.Deinde iure gentium,iure quoque diuino tam legis Mosaicæ quàm Euangelij,& humanis constitutionibus, semper approbatam fuisse & esse rerum proprietatem. Sic creditum, sicque semper doctum fuit ab initio nascentis Ecclesiæ hucusque. Sed & communi consensu Christiani orbis ab æuo receptæ sunt leges ciuiles per omnem Ecclesiam. Quapropter debet Christianus illis in diuisione rerum acquiescere,& iuxta eas commercia rerum exercere,modis insuper acquirẽdarum possessionum, qui ab illis traduntur pacifice vti. Decet enim bonum ciuem,vt solicitè custodiat quod moribus & consuetudine introductum est, nec vlli Iuri reperitur contrarium.l. De quibus.ff.de leg. D.

Aliud argumentum.

At quid dicemus ad sententiam Philosophorum,Platonis & Senecæ,cuius suprà meministi? *M.* Quòd satis quidem per se speciosa fuit illorum opinatio de cõmunione rerum, præsertim ipsis,aut non intelligentibus naturalem totius humanæ naturæ corruptionem,aut arbitrantibus quòd suis philosophicis præceptis possent affectus hominum incorruptos facere. Quod quàm sit impossibile, vti luce clariùs docet Euãgelium:

gelium:ita palàm demonstrat experiẽtia sumpta sub lege veteri. Quoniam ne illa quidem lex, quæ cælitùs ab ipsomet Deo data fuerat, potuit homines iustos facere, aut incorruptos.Si enim ex lege est iustitia, inquit Apostolus, ergo Christus gratis mortuus est.De quo diximus libro primo.Aspicie bant igitur illi Philosophi à longè,quid foret optimũ,verùm inde fieret hoc ipsum,præstare nõ potuerunt. Potuerũt autẽ Christus & Spiritus Dei sanctus. Quapropter ipsis reseruatũ esse oportuit peculiare hoc & eximium genus vitæ,quod sine magnis muneribus Dei in vsu hominum esse non potest.

De variis modis contrectandi alienum inuito domino, nonnunquam vel absque omni transgressione huius mandati.

CAPVT VII.

EX præmissis consequitur, primò quòd sit trãsgressor huius mandati, quicunque facit alium non habere quod alioqui suum est, aut sibi debitum aliquo legitimo titulo iuris naturæ, iuris gentium,aut ciuilis legum:quocũque modo id faciat,clanculũ vel palàm,dolo aut fraude,auferẽdo vel detinendo, prout faciunt qui restituenda non restituunt,vel destruendo,vel annihilando,prout faciunt incendiarij,depopulatores,malefici. *D.* Quid si quis per seipsum non faciat, laudet tamen, aut consulit, vt fiat? *M.* Regula Apostolica quã Paulus ponit ad Romanos primo,sic habet: Non solùm digni sunt, qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Igitur non solùm rei sunt furti, qui auferunt aut detinent alienum, sed etiam quicunque consentiunt auferentibus vel detinentibus. Consentiunt autem proculdubiò qui auxilium præbent vel consilium, potissimùm qui mandant, suadent, vel hortantur, insuper qui occultant, recipiunt hospitio,aut non manifestant. Item qui nõ impediũt aut prohibent, intellige, vbi & quando ex officio prohibere vel impedire debent. *D.* Quid si consentiat is cuius res detinetur? *M.* Rursum docet regula iuris,quòd scienti & consentienti non fit iniuria:modò cõsensus sit liber. Alioqui si ob necessitatem quam aliàs euitare non possum,consentiã,aut si minis,vel metu cadente in constantem virũ consensum à me extorqueas,etiam si dico: Tolle,do tibi:non tamen ob id cessat iniuria. Talis enim consensus nõ est liber:sed fit duntaxat

De his qui prebent auxilium vel consilium.

De his qui extorquent per vim, metum,aut necessitatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt vitam redimam, aut maius incommodum vitem. Vnde quod datur vsurario vltra sortem, furtum est, & peccat ille accipiendo contra hoc mandatum: quia non libere datur, sed compellente necessitate: vt scilicet pauper homo accipiens ad vsuram, maius malum euitet. Item quod datur vt redimas iniustam captiuitatem, non fit illius qui accipit: sed rapina illi est contra hoc mandatum. Sic quod das latroni, vt corpus serues. Quod Principi in gabellis iniustis aut impositionibus, ne via facti in reliqua manum mittat. Quod aduersario, vt iniquæ litis vexationem redimas. Quod iudici, quod Aduocatis, quod Procuratoribus propinare cogeris vltra iustam mercedē laboris, alioqui non audiendus in iustitia: hæc & similia das quidem, & consentis in alienationem rei tuæ. At quoniam reuerà esset in te dissensus, & dare omnino nolles, nisi vrgeret præsens necessitas: ideo illi iniustè accipiunt peccantes contra hoc præceptum, & restituere tenentur. *De baliuis auferētibus per confisca tionem.* D. Ergo peccant prætores, dum puniunt rerum confiscatione: fiunt enim eiusmodi cōfiscationes, illis qui mulctātur, prorsus inuitis & reclamātibus. M. Etiam huic difficultati diluendæ sufficit vna illa regula iuris perelegans, Nemo damnum facit, qui id facit quod facere ius habet. Damnum enim aut iniuria propriè dici debet, quod contra legem aut ius infertur, vt is qui lege non permittente aliquid facit, damnum facere vel iniuriam intelligatur: facit enim quod facere ius non habet. Vnde Magistratus vel Prætor si vi quadam confiscet bona maleficorum, in iniuriam nō redundat, neque ob id tenetur ad restitutionem: facit enim quod facere ius habet. Verum quidem est, quòd inuito beneficium non præstatur: attamen in inuitum pœna iustè decernitur, si delicti meritum sic postulet. Itaque qui plectuntur rebus suis, sicut qui capitis damnantur vel exilij: licet dissentiant actu volito, consentiunt tamen actu debito: eò quòd Deo iustitiæque publicæ omnia subiecta esse debeant, tam bona quàm corpora, & tam corpora quàm bona. Iudex autem damnans aliquem rerum suarum secundum iustitiam: non hoc facit vt Petrus aut Paulus, hoc est, tanquam persona priuata, sed vt minister Dei & communitatis: quare in tali facto nec fur nec raptor censeri debet, sed executor iustitiæ publicæ. Idem dicendum *De ablatis in bello iusto* est de rapinis & deprædationibus quas faciunt in iusto bello milites: quoniam ministri sunt iustitiæ vindicantis aduersariorum

liorum malitiam, quare non peccant contra hoc mandatum, neque ad restitutionem tenentur. Secus autem dicendum de iniustis bellis. Nam iniusta bella, quid aliud sunt, quàm latrocinia: quàm rapinæ? quàm furta? Prout lepidè dixit pirata quidam ad Alexandrum Magnum: Ego, quia parua scapha ago, pirata dicor: tu verò quia triremibus agis, imperator: Idem tamen agimus, speciosum scilicet iniquitatis nomen. De bellis autem quæ licita, quæque iniqua sunt, diximus abundè satis in præcepto, Non occides. De populo verò Israelitico spoliante Aegyptios in exitu de Aegypto, iam nō difficile erit respondere, quoniam damnum nullum intulerunt, neque iniuriam fecerunt Aegyptiis. Nemo enim facere id quòd facere ius habet, damnum aut iniuriam facit. Israel autem ius habuit faciendi quod fecit, Deo donante potestatem, vt spoliaret Aegyptios, Exod. 11. & 12. Voluit enim Deus, vt filij Israel exeundo spoliarent Aegyptum, vtque possiderent terram Chanaan interfectis habitatoribus eius, tollerent quæ ipse vellet, seruarent sibi in vsum quæ vellet, distribuerent inter sese quomodo ipse vellet. Vt sic palàm declararet se dominum mundi esse, & vniuersorum quæ in mundo sunt, adeóque merum ac plenum apud se esse dominium omnium: vt nemo dicere debeat, Cur fecisti sic? Iusto quidem iudicio facit Dominus vniuersa quæ facit: quare homini non est interrogare, Cur fecisti sic? Nam Abraham accipiens mandatum interficiendi filium suum Isaac, non interrogauit Dominum, Quare ita? Quid fecit? Aut, Quid peccauimus ipse vel ego? Satis nāque esse debet homini, Dominum sic præcepisse, Domini sic esse voluntatem. Nihil tam inculpatum, quàm quod Domini fit iussione. Nihil tam iusto titulo possidetur, quàm quod Dei donatione habetur. Si tua mihi donaret Deus, etiam te inuito raperem, nec reus forem alicuius mali. *De ijs qui* *De spoliis Aegyptiorum factis per Israelitas.*

De ijs qui in necessitate occupant aliena.

CAPVT VIII.

MACI. Constitutio

IN præmissis consequitur & illud, quòd laborans extrema egestate, si apprehēdat alienum, ipsa apprehensione suum facit quod apprehendit, nec delinquit cōtra hoc mandatum, neque damni auctor haberi debet. Patet per can- *in necessitate extrema, si rapit alienum, non peccat.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem regulam iuris, Nemo damnum facit, qui id facit, quod facere ius habet. Porrò iste per necessitatem in qua est, rerum ius habet à lege naturali faciendi, quod facit. Omnia enim in necessitate sibi communia sunt, quantum sufficere potest necessitati, vt doctum est suprà. D. Quid si nolit is cuius cibum aut vestem apprehendit? M. Nihil impedit. Quid enim si malus sit ille, impius aut iniquus? Certè iste ex necessitate pressus, potius ius habet apprehendendi, quàm ille possidendi. Antiquius siquidem est & immutabilius ius naturæ quàm ius gentium aut ciuile. Quare vt ius gentium, ita & ius ciuile cedere debet, superueniente necessitate, prout superiùs declaratum est. Debet igitur ille cui aufertur, esse contentus. Quòd si repugnat, non solùm impius est in proximum, sed & iniquus. Quapropter constitutus in extrema indigentia, hoc est, vere necesse habẽs, si supplex petat à diuite subuentionem, & deneget diues, indubie ille diues denegando fur efficitur & raptor, peccans expressè contra hoc mandatum. Detinet enim iniustè alienum, alteri optimo iure debitum, non minùs quàm ille, qui post expiratum terminum, in mora est soluendi debitum. De quo infrà latiùs. Et hanc ob causſam diues Epulo, non solùm impius erat, sed & iniustus, non dans Lazaro petenti in extrema necessitate. Iacebat enim ante fores, nam stare impotens erat, vlceribus plenus, ita famens vt de micis cadentibus de mẽsa Epulonis cuperet satiare latrantem ventrẽ. An non hoc erat esse in extrema, vt vocant Scholastici, necessitate: iacere humi præ debilitate, quam egestas attulerat, hominem vlceribus plenum, ita famentem, vt appetitus se extenderet ad cibum canum, hoc est, ad micas in terram decidentes, quas alij conculcant pedibus? Ius igitur erat apud Lazarum petendi, imò rapiendi si potuisset. Econtrario magna impietas, magnáque iniustitia apud Epulonem non dantem, imò non soluentem quod debitum erat Lazaro: quapropter & merito dicitur sepultus in inferno, Luc. 16. Nec excusat, si quis cogitet, Sunt multi alij fortasis me ditiores, qui subuenire poterunt: nam diuitem Epulonem hoc ipsum non excusabat. Quandoquidem dicendum erat ipsi, O Epulo tu nunc cognoscis statum istius extremè indigentis, tibi præsens est, à te petit sibi bono iure debitum: habes præterea tu vnde possis (nam epularis quotidie splendidè) & vides, hoc est, clarè cognoscis, reuerà esse necessitatem, nedum indigentiam in petente. Igitur si non das, in mora es non soluendi, & ideo detentor alieni, violans ius naturæ, & præuaricator efficeris huius mandati, imo homicida si ille necessitate pereat: iuxta illud Ambrosij, Pasce fame morientem: si non pauisti, occidisti. Et sane multo crudelius latrone: quoniam ille non interficit, nisi spe magnæ prædæ: tu verò fame necas hominem tibi supplicem, idque ne vnius panis incommodum feras: nuditate contabescere permittis, malens vestem eam tinearum esse cibum, quàm fraterni sanguinis tegumentum. Nunc facile erit intelligere quàm vere iuxta ac ardenter locuti sint in hac materia eximij illi doctores Basilius Magnus, B. Ambrosius, D. Bernardus. Basilius quidem hoc modo: Quis, quæso, auarus? Ille qui paruo, & eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis verò peculator? Ille qui aufert aliena. Tu ergo non auarus? Non tu peculator, cùm ea quæ ad dispensandum distribuendúmque receperis, tibi propria facis? Num qui vestem diripuerit, spoliator nominabitur: qui autem nudum non texerit, modò posſit, alterius cuiusdam nominis appellatione dignus erit? Esurientis est panis quem tu retines: nudi est vestis quam in arca custodis: discalceati calceus qui apud te marcescit: egentis argentum quod tu in terram fodis. Denique tot affers iniurias hominibus, quot deseris cùm iuuare posſis. Ambrosius verò vbi tractat illud Euangelij, hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit, dicit hoc modo: Non minus est crimen habenti tollere, quàm cùm posſis, & abundas, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis, miserorum redemptio & absolutio pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias inuadere bona, quòd posſis præstare, quod velis. Hæc ille. Et D. Hieronymus sic dicit: Aliena rapere conuincitur, qui vltra necessaria sibi retinere probatur. D. Hæc opinor dicunt sancti illi patres de iis, qui arctissima angũtur necessitate. M. Et de illis hucusque nos locuti sumus. Certum enim est, hæc & eiusmodi non dici de vulgò mendicantium. Nam illi frequenter & suauiùs acquirunt, quàm alij communis fortunæ populares, & minus esuriunt. Licet enim ostiatim mendicantes non habeant ad pompã, habent tamen ad sufficientiam, sæpè non minus quàm agricolæ, aut populares opifices: ipsi quidem assiduè mendicando, agricolæ verò

Qui negat constituto in necessitate, iniquus est, nedũ impius.

Basilius ser. 1. in diuites auaros.

Ambros. serm. 81.

De vulgò mẽdicantiũ.

cæterique opifices indesinenter laborando. In eo sanè agricolis artificibusque feliciores, quòd otiosa mendicitas minus habet sudoris, minus etiam anxietatis, quàm agricultura, aut ars manualis. Longe profectò aliter dicendum est de iis qui egent rebus ad vitam necessariis, seu vere necesse habent. Pallent labia fame, cibum tamen nullum habent: nudi sunt, at tamen vrgente frigore, necessario cooperculo prorsus carent. Aut vir languet, aut mulier proxima est partui, tamen ferè nihil adest eorum quæ necessaria sunt: algent focus, vacant promptuaria, ad requiem nihil quod supponatur, nihil quod superponatur. Neq; putare debemus extremam tunc solùm esse necessitatem, quando quis iam fame moritur, aut perit egestate. Hæc enim non extrema, sed verius exterminij necessitas dici debet: quinimò interitus est, nec amplius necessitas vocari potest. Nemo enim eget, aut necesse habet iis, quæ iam prodesse non possunt. Morituro etiam si regias dapes adferas, nihil subuenis: periit apetitus, perierũt viscerum vitalia officia, nihil iam capit cibi, sed nec capere potest. Quare non his rebus pro eo tempore eget, sed magis Christi Sacramentis, bonaque informatione, & consolatoriis verbis atque oratione. Quæ si tunc neget pastor, aut illi quorum interest ministrare, indubiè & ipsi fures sunt & latrones, denegantes huic quod iure diuino ei debitum est, tanto crudelius peccantes contra hoc mandatum, quanto anima præstantior est corpore, & diuiniora sunt bona gratiæ bonis transitoriis huius mundi. Nec minus peccant contra hoc mandatum Episcopi, ecclesiarum curatores, qui non pascunt populum sibi commissum, verbo, Sacramentis, & disciplina, vti oportet: sed patiuntur eos contabescere fame verbi diuini, aut defectu Sacramentorũ vel disciplinæ: sicuti infinitæ Ecclesiæ nunc deperelinquuntur in extrema necessitate, multis in æternũ pereuntribur, non ob aliud quàm propter defectum pabuli & congrui ministerij. Fili, sint tibi hæc dicta pro regulis, Pasce pane tuo fame morientem: si non pauisti, occidisti. Pasce verbo Dei subditum tuum morientem defectu eiusdem: si non pauisti, occidisti. Pasce Sacramento: si non pauisti, occidisti eum qui moritur defectu Sacramenti. Consolida infirmum in fide: si non consolidasti, occidisti pereuntem. Recollige errabundum: si non recollegisti, occidisti. Vesti nudum: si non vestisti, occidisti, si nuditate pereat. Verùm subintellige in omnibus his,

Quando sit extrema necessitas.

Quando peccet pastores & Episcopi contra istud mandatum.

bis, modò habeas, vnde possis: maximè, modò eo constitutus es loco, vnde debeas: non solùm ex lege pietatis, sed etiam ex officio, & per consequens ex iustitia, qua teneris officio suscepto satisfacere. Omnia enim hæc, panis tuus, vinum tuum, vestis tua, sunt aliis communicanda ex iure naturali dum necesse habent. Item verbum Dei, Sacramentum, instructio in fide omnibus indigẽtibus communicari debent, in primis ab his qui præsidendi potestatem acceperunt. Væ enim incumbit eis, si non faciũt: & quidem væ duplicatum, si cessantibus ipsis pereant illi. Sanguinem illorum, ait Dominus, de manibus ipsorum requiram. O quàm graue onus est cura pastoralis, quámque horrenda pericula latẽt sub speciosо præsulatus titulo. Sed de his hactenus. *D.* At quæ est propriè extrema necessitas? *M.* Est vera necessitas, qua neque maior, neque diuturnior esse potest, quin allatura sit verissimiliter ingens malum, nempe defectionem, vertiginem, morbũ, apostemata, aut alia eius notæ periculosa incommoda: aut quin cogat personam subiicere sese manifesto discrimini, vel notabilem subire infamiam, aut distrahere omnia quæ habet etiam instrumenta artis suæ, quibus distractis, neque sibi, neque suis prolibus alendis sufficiens erit. Dum autem hæc vel eiusmodi prorsus incumbunt ex defectu rerum quibus necesse habet, iam rectè vocatur extrema necessitas, cui ex obligatione iuris naturæ teneris subuenire de abundantia tua, siue de eo quod supersit tibi: maximè si humiliter postulatus fueris. Alioqui detines alienum secundum Ambrosium: & iniuriam facis secundum Basilium: nec potest in te manere caritas Dei secundum Ioannem Apostolum. Quid nunc tibi videtur? An superfluum erat quod digressi fueramus ad explicationem discriminis, quod est inter ius naturale, ius gentium, & ius ciuile? *D.* Nequaquam. Quoniam ex illo constat fures & raptores fieri, qui citra necessitatem inuadunt bona aliena, dicentes omnia debere omnibus esse communia. Item fures fieri & raptores qui aliis necesse habentibus non porrigunt, quo citra notabile periculũ sui & suorum carere possent. Et vtrosque transgredi istud mandatum. *M.* Bene est. Infrà adhuc plura colligemus ex eadem distinctione: at nunc pergamus ad alias difficultates.

Quæ sit necessitas extrema.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quale peccatum sit furtum & cuius malitiæ.

CAPVT IX.

DISCI. DVo hoc loco interrogare debeo. Primum, An furtum sit peccatum mortale, mergens animam ad interitum? Secundum, An furta sint omnia eiusdem naturæ & malitiæ? AT. Quantum ad primum exacte satis & pertinenter, necnon consolatorie scribit doctus Caietanus, cuius hæc in effectu sunt verba, Furtum, hoc est, occulta acceptio alienæ rei inuito domino, peccatum est mortale ex suo genere: quia iustitiam violat contra caritatem proximi. Potest tamen esse veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte primi motus, vel ex parte paruitatis rei: quia modicum pro nihilo reputatur: non enim reputatur quis læsus in rebus suis ex eo, quòd res minimi momenti sublata est, vt pomum vnum aut alterum, vna aut altera rapa, vel virgulæ aliquot de arboribus ad parandas scopas. Sunt autem quatuor circa furti peccatum aduertenda. Primum animus furandi. Qua in re ne erres, intelligendo, si quis surripit pomum, peccet statim mortaliter, eò quòd habeat animum furandi pomum illud, error est iste. Siquidem animus furandi importat animum inferendi nocumentum proximo. Non vocatur autem proprie nocumentum, si est nocumentum secundum quid, quale est nocumentum in re minima. Et propterea per animum furandi, intelligè solummodo animum surripiendi, aliquid notabile. Vnde si quis surripiat aliquid minimum, neutiquam habens animum surripiendi quod notabile est, & verè dãnificaret, vel inter viros aliquot cordatos amicitiam solueret, is excusatur à furto mortali. Si autem paruum surripit, ita tamen quòd si posset, notabile aliquid subduceret, procul dubiò animo egit furandi, & peccauit ex furtiuo animo mortaliter. Et hinc habes, vnde furta famulorum famularúmque excuses, quando domi comestibilia surripiunt vt comedant. Sunt enim communiter peccata venialia, & aliquando nullius omnino culpæ, potissimùm quando vrget naturæ necessitas, & herorum inhumana est tenacitas. Signum autem animi non furtiui est, si non permagni æstimat accipere, ea de causa, quoniam modicum est quod accipit. Sunt interim hæc minima summopere præcauenda & studiosè corrigenda

Furtum est peccatum ex genere mortale.

Quibus de causis furtũ fiat peccatũ veniale.

Quatuor cõsiderãda circa peccatum furti.

Animus accipiendi, quia modicum est, non est propriè animus furandi.

genda, maxime in iuuentute. Sensus etenim & cogitatio humani cordis per se in malum prona, fiunt vel modica assuefactione multo propensiora. Aquarũ licet singulæ vndæ non nisi modicum atterant terram: tamẽ assiduitate vel aggeres rumpunt profluuntque in immensum malum. Secundum est de inuito domino. Intelligi namque debet de eo qui est inuitus, respectu rei, ad hoc quod sit furtum. Potest siquidem dominus rei esse inuitus duplicater, vel quãtum ad rem quæ surripitur, vel quãtum ad modum quo tollitur: puta quia displicet sibi quod occulte accipitur, non autem quòd res tollatur. Vti sæpe contingit in furtis domesticis inter patrem & filium, inter dominum & famulum. Non vtique furtum committit filius occulte surripiens res patris, volentis filium res illas habere, tamen nolentis quòd occulte surripiat: quia tunc proprie loquendo, non inuito, sed non videnti domino accipit. Et hinc multas surreptiones domesticas excusare poteris: dum præ verecundia tolluntur res occulte, non inuitis dominis, quoad rem: venialia siquidem sunt omnia. D. Quid si parentes vtroque modo inuiti fiunt, & quo ad rem, & quo ad modum. AT. Certe tunc furtum filiorum & filiarum est peccatum mortale, tanto grauius, quanto parentes minùs fiunt iniuria afficiendi quàm alienum. Veluti cùm filij aut filiæ frumentum surripiunt de horreo parentũ, aut pecuniam de officinis, aut res alias, vt habeãt quod expendant in nequitiis suis, in scortationibus, vel potationibus, vel curiositatibus superfluis, si modo sit notabile quod furantur, de quo præsumere nequeunt, parentes non ægre laturos. Tertiũ, quod cõsiderandum docet Caietanus, est, quæ res dicatur aliena. Intelligitur enim in proposito res aliena, non solùm quantũ ad dominium: quia scilicet est res alterius, sed etiam quantum ad custodiam vel detentionẽ. Ita quòd si quis rem propriam, quam alius vel in pignus, vel in depositum accepit, aut etiam quam alius occupat siue licite siue illicite, furtiue ei surripiat, is furti crimen incurrit. Quia rem alienam, quantum ad custodiam occulte accipit, custode inuito: debet enim iuris ordine seruato rem suam repetere, & non sibi ius dicere. Est autem hîc obseruandum, quòd licet ita fieri debeat regulariter, in casu tamen quo quis non potest iuris via rem suam recuperare, aut propter suam paupertatem, aut propter excellentiam detinentis, aut propter defectum iudicis vel probationum,

Dupliciter potest dominus rei ablatæ esse inuitus.

Quæ res dicatur aliena.

Licet aliquo casu furtim sibi res suas recuperare.

Universidad de Deusto Biblioteca

bationum, aut propter scandalũ & diffamationẽ eius qui detinet, potest tamẽ citra scãdalũ secretò recuperare quod suũ est, non est reus furti in tali casu, nec proprie sibi ius dicit, sed exequitur ius naturale circa rem suã, ex quo ius ciuile impeditum est sibi. Veruntamen in hac re, nõ tuo solius stabis iudicio, sed consules priùs virum aliquem timentem Deum, bonique consilij; ne cadat in te quod vulgò dici solet, Nemo idoneus est iudex in propria causa. Quartò considerandũ est, quòd ea quæ inuenta sunt, inter aliena computanda veniunt. Tenetur enim inuentor non sibi seruare rem inuentam, sed eam reddere domino suo: alioqui furtum seu rapinam committit. Inquit enim B. Augustinus, Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantũ potuisti, fecisti: quia plus nõ inuenisti, ideo plus non rapuisti. Qui alienũ negat, si posset & tollere, Deus cor interrogat non manũ. Addit B. Hieronymus super Leuiticum: Multi sine peccato putant esse, si alienum quod inuenerint, teneant. Et dicunt, Deus mihi dedit, cui teneor reddere? Discant isti peccatum hoc, simile esse rapinæ, si quis inuenta non reddat. Oportet igitur rem inuentam reddere vero domino suo: si cognoscatur, aut diligentia præmissa inueniri potest. Si autem dominus nõ inuenitur, quia fortè viatori excidit, tum debet reddi illi in bonis spiritualibus: ex quo in temporalibus reddi non potest. *D.* Quomodo in spiritualibus? *M.* Vt conuertas in pium vsum diuini cultus, vel eleemosynarum ad refrigerium animæ illius qui perdidit. Quòd si tu inuentor non minùs eges, quàm alij pauperes, ipse teneto per modum eleemosynæ. Attamen expedit in eiusmodi adhibere iudicium discreti viri, maximè eius qui pastor est animæ tuæ. Si verò res inuẽtæ domino carent, & prorsus pro derelictis habentur, iam sunt inuentoris: quomodo volucres cæli, pisces maris, animalia siluestria, & quæcunque in nullius dominio existunt, occupantis fiunt. Porrò naufragorum bona iuxta leges quorundã litorum confiscata ex hoc ipso quòd ex naufragio sunt, nescio qua iustitia occupentur: nisi illa, qua afflictio additur afflictis. Vnde non leges, sed legum corruptiones atque tyrannides sunt, quæ eiusmodi constitutionibus decernuntur. Nec excusantur obseruantes illas, imò, vt patet de rapto. cap. Excommunicamus, nisi ablata restituant, excõmunicationi se nouerint subiacere: potissimùm qui Christianos naufragium patiẽtes spoliant hac confiscationis

De reb' inuentis restituendis.

Augu. ser. 19. de verbis Apostoli.

De bonis perditis per naufragiũ.

confiscationis specie. De rapina verò, an sit peccatum mortale, sic testatur idem Caietanus, dicens: Rapina qua quis accipit res alienas per violẽtiam, peccatum est mortale: quia iniuriam infert proximo, & quantũ ad res, & quantum ad modum, directè repugnans tam caritati quàm iustitiæ: Qui nõ diligit, inquit Ioannes, manet in morte: At qui facit proximo per vim & violentiam, quod nullo modo vellet sibi fieri, is indubiè agit contra dilectionẽ proximo debitam: peccat igitur mortaliter. *D.* An sit rapina, quoties per violentiam aufertur res aliena? *M.* Non sanè: sed solummodo tunc est rapina, quando aufertur per iniustam violentiã: videlicet cõtra leges & æquitatem. Verùm de hoc satis est dictũ suprà. Differt autem rapina à raptu, quòd raptus respicit personam, rapina verò rem. Cæterùm raptus quo rapiuntur personæ, maximæ puellæ ad vsum carnis tantò est grauius crimen, quantò persona dignior est rebus exterioribus. De quo egimus suprà in præcepto, Non mœchaberis.

Rapina est peccatũ mortale.

Differũt rapina & raptus.

Non omnia furta esse eiusdem generis & malitiæ.

CAP. X.

NVNC ad alteram partẽ quæstionis tuæ, nempe, An omnia furta sint eiusdem naturæ & malitiæ, quam vt probè explicemus, aduertere debes. Primò, non eiusdem esse generis iustitiam quæ violatur per furta. Secundò, non eiusdem rationis esse, aut momenti nocumenta quæ per furta inferuntur. Tertiò, eorum qui furtis damnificantur diuersam esse dignitatem. Quartò, modos furandi alios aliis esse pestilentiores in Repub. Quas ob causas furta aliquando diuersæ sunt naturæ secundum speciem: aliquando duntaxat diuersæ malitiæ secundum maius & minus. Iustitia est quæ reddit vnicuique quod suum est: iniustitia quæ contrà facit. Iustitia est duplex. Distributiua & cõmutatiua: & vtraque ex suo nomine, nota esse potest. Illa obseruari debet in distribuendis rebus cõmunibus, hoc est, rebus illis, quæ pertinent ad communitatem aliquã. Ista verò obseruanda est in commutandis seu contrectãdis rebus iis, quæ particularibus personis peculiares sunt, aut in quibus non attendimus nisi æqualitatem rei ad rem. Est autem diuinius bonum commune quàm priuatum: & ideo sacratior iustitia distributiua quàm

M AGI. Quare non omnia furta sint eiusdem generis.

Quid iustitia.

Iustitia duplex.

Furta quæ violant iustitiã distributiuã, sunt peiora, quã quæ commutatiuã violant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm commutatiua. Quapropter & furta quæ violant distributiuam, alterius sunt naturæ, & multo maioris malitiæ, quàm quæ violant commutatiuam. Insuper alia est maiestas Dei, alia hominis: alia rerum sacrarum dignitas, alia communium: alia Ecclesiæ, alia regni, alia priuatæ familiæ. Hinc sacrilegiũ & peculatus grauiora sunt, alteriúsque speciei quàm simplicia furta. Alia quoque hominis ratio, alia pecudis: atq; ideo plagiarij, nempe qui homines abducunt, longè sceleratiores sunt quàm abigei, hoc est, qui pecudes furãtur. Adhæc per vim rapere sceleratius est, quàm clanculũ subducere, vti diximus suprà. Item sub specie pietatis fraudare, vt faciunt vsurarij, magnam malitiam habet: sub specie autem iustitiæ ministrandæ, aut iuris dicendi, maiorem, vt faciunt iudices iniquitatis, peruersi aduocati, procuratores iniustitiæ ministri. At omniũ maximam habet malitiã facere idipsum sub specie ministerij sacri, vti faciunt nonnulli viri Ecclesiastici negotiantes Simoniacè in populo per Sacramenta, per preces, per missas. Itẽ fraudare per mensuras, & pondera iniqua, quæ sunt instrumenta publicæ æquitatis, tantò est pestilẽtius in communitate, quantò minùs quisque ab illo cauere potest, quantóque magis est contra ordinationem publicam, præscribentem iustum in ponderibus & mensuris. Vltimò specialem habet malitiam, furari per falsificationem mercium, vt faciunt institores quidam & œnopolæ, atquæ falsarij monetæ. Et quò res quæ falsificatur est cõmunior, vt moneta, eò fraus est sceleratior. Vt igitur summatim dicã, inter ea quæ violant commutatiuam iustitiam sunt sacrilegium, simonia, peculatus, plagiatus, abigei, iudices iniqui, calũniatores, falsarij, iniqui institores, & œnopolæ, impostores, piratæ, prædones, raptores, fures communiter dicti. Et iuxta distinctionẽ nominum, est & malitia actuũ distincta: aliquando secũdum speciem, aliquando secundum maius & minus duntaxat. *D.* Monstra narras. Et quales, precor, sunt isti? *M.* Verè monstra sunt in societate Christiana, qualia, si cælum petis, vitare necesse est, non minùs quàm belluas rapaces. *D.* Malum vitari potest: incognitum vitari non potest. Quæso igitur depinge mihi has bestias suis propriis coloribus, quo vtcunque cognosci, deinde & vitari possint. *M.* Si furtum fiat aut rapina de rebus Deo sacris aut diuis, iam vocatur sacrilegiũ: quod *Sacrilegiũ.* præter dictas malitias continet in se violationem rei sacræ cum

eiũ iniuria Dei, cùm pleno iure dicata est: vnde sacrilegi sunt omnes qui templa demoliũtur, qui supellectilẽ domus Dei furantur, qui prædia Ecclesiæ diripiũt, qui clericos & monachos suis domiciliis extrudũt, stipendiis priuãt, decimis fraudant. Quos meritò terrere deberet Dei vindicta in Heliodorum qui voluit Hierosolymis templum dispoliare: at multa caligine obrutus semiuiuus de templo eiectus est. Vindicta quoque Dei in Antiochũ tyrannũ, quem viscerũ putrefactio, & fons vermiũ de corpore scaturiens adeò intolerabilẽ reddiderunt, vt fœtor eius & dolor, etiam exercitũ grauarent: eò quòd templum spoliare tentauerat. Nec minùs manifestum exemplum spectatur in Balthasare Assyriorũ rege. Daniel. 5. *D.* Solet dici quòd sacrilegiũ tribus modis cõmittitur, videlicet: quãdo sacrum de sacro, vel non sacrũ de sacro, vel sacrũ de non sacro loco auferitur. *M.* Valde bene dictum: sic enim docet Magister sentent. distinct. 17. lib. 3. Addens, Sacrũ verò dicitur quidquid mancipatũ est cultui diuino, vt Ecclesia, vel res Ecclesiæ. Quapropter etiã sacrilegi sunt, qui recipiũt beneficia, hoc est, decimas, aliáque emolumẽta Ecclesiæ cõsecrata Deo in stipendiũ diuini officij, & tamẽ non faciunt officiũ, neque per se, neque per aliũ, aut sic faciũt, vt melius sit nõ facere. Quales grauissimè delinquunt contra hoc mandatũ, facientes iniuriã & Deo, & fundatoribus, & idoneis ministris quos excludunt, & vniuersæ denique Ecclesiæ, quæ suo fraudatur officio. *D.* An quicunque sacrilegiũ committit, peccet contra hoc mandatũ? *M.* Non. Quoniã sacerdos polluens se fornicatione, sacrilegiũ committit, non contra istud mandatum, sed contra mandatum de non fornicando. Sic laicus interficiens clericum, sacrilegiũ facit, non contra istud, sed contra mandatum de non occidendo. Hîc autem loquimur de furtis & rapinis sacrilegis. Nam per eiusmodi violatur hoc mandatum: non de omnibus sacrilegiis.

Qui beneficium recipiunt, nõ facientes officium, sunt sacrilegi.

De furtis Simoniacis.

CAP. XI.

SECVNDO qui mercaturã exercet in beneficiis Ecclesiasticis, aut Sacramẽta, vel verbum Dei, seu ministerium sacrum sub quæstum ponit, is vendendo quod non est vendibile, & accipiendo pretium pro eo quod appretiari non *M. AGI.* *Simonia.*

non potest: imò gratis communicari debet iuxta illud Salua-
Mat. 10. toris: Gratis accepistis, gratis date: is dico graue furtū com-
mittit, quod Simoniam vocamus à Simone mago, qui pecu-
nia volebat sibi emere donum Dei à B. Petro Actuum octa-
uo capi. Quoniam autem Simonia, hoc est, emptio vel ven-
ditio spiritualis rei ponens sub pretio quod spirituale est, pe-
culiarem iniuriam facit religioni, ideo peccatum est morta-
le, specie distinctum ab aliis, & vehementer exhorrendum.
Quo sanè genere furti laborabat Ieroboā promouens quos-
cunque qui implebant ei manum, vt fierent sacerdotes ex-
celsorum, prout nunc collatores quidam beneficiorum ven-
dunt beneficia, aliquando pro munere, quo ipsis manus im-
pleantur. Si numeras, haberis idoneus functione sacra. Si nihil
attuleris, ibis Homere foras. Pauli idoneitas nihil: zelus ani-
marum vel qualem Elias habuit, nihil: Hieronymi, Augusti-
ni, Chrysostomi opulenta eruditio nihil: nihil, inquam, mo-
uent animum collatoris: tantummodo fuluum ducalis num
mi respicitur aurum. Quò mater Ecclesia, quò, proh dolor,
3. Reg. 13. angustiarum redacta es? Sed transeo. Fuit olim domus Iero-
boam deleta de superficie terræ propter hanc eandem iniqui
tatem, quam nūc Simoniacam vocamus. Non dubium quin
& istos venditores beneficiorum exterminabit Dominus,
4. Reg. 5. postquam completa fuerit malitia eorum. Hoc quoque ge-
nere furti commaculatus erat Gihezi, furtim accipiens pe-
cuniam & vestimenta duplicata à Naaman Syro procura-
tione lepræ: sed & lepra, inquit textus, Naaman adhæsit ipsi
& semini eius in sempiternum, in vindictam sceleris. Sunt
autem veraciter ac propriè vocandi Gihezitæ quicunque pro
Sacramentis, aut gratiis curationum, seu ministerio sacro
pecuniam accipiunt. Qui verò pro collatione beneficiorum
aliquid capiunt, vt faciunt collatores multi, sunt propriè se-
cundum scripturam appellandi Ieroboitæ. Qui denique gra-
tiam miraculorum aut quoduis aliud donum Spiritus sancti
pecunia sibi comparare volunt propriissimè appellantur Si-
moniaci. Cæterùm vt in hac materia clara casuum emergen-
Tria capita considerāda in materia Simoniæ. tium notitia habeatur, tria sunt capita pertractanda secundū
Caietanum, videlicet, res spiritualis, emptio vel venditio ex-
trinseca: & rursus emptio vel venditio interior siue mentalis
tantum. Quæ capita, quia idem Caietanus pertinenter & di-
lucidè atque succinctè pertractat, ideo illa suis verbis hic as-
scribam,

scribam, nec quidquam de meo addam. Circa primū caput *Primū cap.*
nempe quod appellatione rei spiritualis intelligatur in propo- *Res spiritua-*
sito: scito, inquit, hic appellari rem spiritalē à Spiritu sancto: *lis in mate-*
vt est spiritalis ratio vitæ qua in Christo viuimus, sentimus, *ria Simoniæ*
intelligimus, & operamur. in cuius signum Simonia vitium
est Ecclesiasticum, nō habens locum in profanis. Sunt autem
res spirituales multis modis. Vel quia sunt mere spirituales: vt
dona Dei gratuita quæ ad vitam Ecclesiæ spectant: virtutes,
gratiæ gratis datæ, potestas spiritualis tam ordinis quàm iu-
risdictionis, sacramentales effectus, ius spirituale quodcunque
etiam viuendi ex altari, habendi decimas, beneficia Eccle-
stica, & similia. Vel quia compositæ sunt ex spiritali & corpo-
rali, sed formaliter ac principaliter sunt spirituales: vt Sacra-
menta Ecclesiæ omnia, & similiter sacramētalia: vt consecra-
tiones virginum, benedictiones nubētium: Missæ, orationes
vocales, Ecclesiasticus cultus, prædicatio verbi diuini, oleum
sanctum, chrisma, Ecclesiastica beneficia, & alia huiusmodi.
Vel quia compositæ sunt ex spiritali & corporali, sed princi-
pale in illis est corporale: vt calices, cruces, officia Ecclesiasti-
ca, officium iudicis, doctoris, sacristæ, œconomi. Multis igi-
tur modis quum inueniantur res spirituales, norandæ sunt re-
gulæ sex, vt non erretur in istis. Prima regula est. Nulla res *Regulæ sex*
spiritalis, quatenus spiritalis, est licitè venalis, aut ratio maio- *considerandæ*
ris pretij: itaque ex hac regula habes tria. Primò, quòd res pu- *de in materia*
re spiritalis non potest emi aut vendi. Secundò, quòd res com *Simoniæ*
posita ex corporali & spiritali non potest emi aut vendi ex ea *Prima regu-*
parte qua spiritalis est, quantumcunque spiritalitas illius sit *la.*
minima. Tertiò, quòd si aliqua res composita ex spiritali &
corporali vendi aut emi licitè potest, vt calix cōsecratus aut
officium docendi, &c. non tamen potest pluri æstimari, nec
pluris vendi aut locari, &c. ratione spiritalitatis, sed solum-
modo tanti quantum valet ratione rei corporalis, alioquin Si
monia committitur. Secunda regula est. Nulla res composi- *Secunda re-*
ta ex spiritali & corporali, sic vt principale illius sit spirituale, *gula.*
potest vendi vel emi absolutè: quia ex quo principale in istis
est spirituale, si simpliciter & absolutè sub pretio ponitur, in-
telligitur vendi spirituale. Vnumquodque namque cùm abso-
lutè tractatur & iudicatur, intelligitur tractari & iudicari se-
cundum suum principale: vt cùm tractatur de homine, tra-
ctatur de homine secūdum quòd est rationabilis: & cùm tra-

ctatur de naui, tractatur de illa secundum quod est quid artificiale: & cum tractatur de Episcopo, tractatur de illo secundum quod est pastor ouium Christi: & sic de aliis. Et ex regula habes, quòd non licet prædicatori pro prædicatione, sacerdoti pro celebratione, vel pro officio mortuorum, ordinatori pro collatione ordinum, & cæteris similibus pro similibus pacisci, aut quouis modo hęc sub pretio ponere absolutè. Tertia regula est. Res quæcunque composita ex spirituali & corporali sic vt principale in illa sit corporale, potest absque Simoniæ vitio vendi vel emi absolutè, nisi ex positiuo iure inhibeatur. Ratio regulæ est: quia ex eo quòd principale est corporale, non intelligitur vendi nisi corporale cùm absolutè venditur, & seruatur antedictũ moderamen, quòd non pluris æstimatur ratione spiritualitatis, sed purè tanti venditur, quãtum corporalis res valet. Addidi autem, nisi ex positiuo iure inhibeatur: quia quantumcunque res secundum se venalis sit, si iura disponunt ibi interuenire Simoniam, non quia secũdum se sit, sed quia prohibita, oportet parere iuri: vt de multis officiis canonica iura sic disponũt: vt sunt œconomi, castaldi, &c.

Tertia regula.

Quarta regula.

Quarta regula est. Stipendium sustentationis exercentiũ spiritalia, licitum est velle & accipere, & in articulo necessitatis etiam pacisci. In hac regula dicuntur duo. Primum quòd pro sustentatione ministrantium spiritalia, licitum est accipere temporalia. Et hoc satis clarè patet ex doctrina Domini in Euangelio, & Pauli Apostoli, Et ex ratione: quia hoc non est vendere spiritalia, nec locare operas pro mercede, sed est velle habere necessaria ad vitam corporalẽ, sine qua non possumus spiritalia exercere. Secũdum est, quòd in articulo necessitatis licitũ est deducere in pactum stipendiũ sustentationis. Hoc namque articulus necessitatis tunc supplet, quod & iustitia deberet efficere apud populum recipientem spiritalia (quia tenetur sustentare ministros spiritalium) & ad quod superiorum auctoritas deberet cogere populum. Et licet hoc licitum sit: quia tamen habet speciem mali, & prohibitũ regulariter est ex iure positiuo pacisci in huiusmodi, ideo non est faciendum: Habes tamen ex hac regula, quòd licitum est cogere ad subuentiones statutas auctoritate superiorum vel consuetudine exhibendas in consecratione Ecclesiarũ & virginum, in benedictione nubentium, in visitationibus & aliis huiusmodi: quia hæc in subsidium ministrorũ intelliguntur statuta

statuta vel cõsueta: sicut decimæ & prouentus alij Ecclesiastici. Debent tamen prælati & eorum officiales prius exhibere gratis spiritalia hæc, & post cogere ad seruandas laudabiles consuetudines ne nomẽ clericorum blasphemetur tanquam auarum, & quasi venalia spiritualia reputans. Quinta est regula. Locare operas suas ad exercitia spiritalia quæ principaliter sunt spiritalia, nõ est licitũ, nisi per accidẽs. Vbi licito quod tribus titulis res qualitercunque spiritales contingit afficere. Primus est, venditionis & emptionis: secundus est sustentatio ministrorũ: tertius est, locationis & conductionis non spiritalium, sed operarũ suarum. Primus, qui, vt infrà declarabitur, cõprehendit sub se omnẽ contractum debiti legalis, est totaliter prohibitus: vt in primis tribus regulis declaratũ est. Secundus est secundum se totaliter licitus: vt in quarta regula explauatũ est. Tertius autem qui secundũ rem species est venditionis & emptionis (quia locare est quoddã vendere, & conducere est quoddã emere) & qui non refertur ad spiritale, nec vt rem locatam, nec vt rationem locandi, sed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationẽ spiritalium, venit in quæstionem, vtpote medius. & de ipso dicuntur duo in hac regula. Primum est, quòd locatio operarum non habet per se locum in exercitationibus spiritalibus, quæ principaliter sunt spiritales: vt sunt Missæ, prędicationes, cõsecrationes virginũ, Ecclesiarum, collationes Sacramẽtorum, orationes, & huiusmodi. Et ratio iam dicta est: quia quũ illa quæ sunt secundum suum principale spiritalia, tractantur absolutè, intelliguntur tractari secundum suum principale quod est spiritale, ac per hoc intelligitur locari & conduci spiritale, vel vt res conducta, vel vt ratio conducendi: & consequenter appreciantur opera ex spiritali: quod constat esse Simoniacum. Secundum est, quod per accidens, hoc est, propter adiunctum vinculum, locum habet in istis locatio operarum consueta & approbata ab Ecclesiæ consuetudine. Multi enim sacerdotes locant operas suas ad officiandum aliquam Ecclesiã per annum vel menses, toties celebraturi in hebdomada, &c. Quamuis enim non liceat sacerdoti locare operam suam ad celebrandum Missam (quia hoc esset locare spiritale: quia Missa secundum suum principale est spiritalis, vt dictum est) licet tamen eidem locare libertatem suam, contra quam toties debet occupatum se tenere, & impeditum ab operibus

Quinta regula.

Tribus titulis afficiuntur res spiritales.

aliis. Et breuiter tot concurrunt temporalia in istiusmodi annuis, menstruis, hebdomadatiis, &c. obligationibus, vt intelligatur non spiritalis res aliqua, sed temporalis locari & conduci. Sexta regula est. Locatio operarum in illis exercitiis spiritalibus, quę principaliter sunt corporalia, locum habet absque scrupulo conscientiæ: vt patet de officio vicarij, sacristæ, iudicis, doctoris etiam in Theologia, & aliis huiusmodi, de quibus debentur certa stipendia. Et possunt in istis interuenire conuentiones ac pacta de quantitate stipendij: quia de corporali ac venali opere pactio fit, non de spiritali iustitia, veritate, &c. Et hæc intellige ex parte operarij: ita quòd ille qui in vicarium aut iudicem, &c. petitur, potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is cuius est dare officium illud, potest illum conducere sub certo stipendio. Et non intelligas hoc ex parte prælati, quasi ipse possit locare huiusmodi officia sub certo pretio: quoniam hoc est vendere officia spiritalia, & est expresè prohibitum, ne Prælati cõmittant vices suas sub annuo censu, &c. Circa secundum caput, scilicet extrinsecam emptionem vel venditionem, in qua consistit ipsa Simonia, scito tam emptionem quàm venditionem ex tribus constare: scilicet intentione, cõuentione, & executione. Ex eo enim quòd humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc vt per se fiat: hoc est, vt intendat quis vendere seu emere. Ex eo verò quòd commutatio voluntaria est, oportet conuenire vtrinque de pretio. Nec refert vtrũ tunc disceptando conueniant, an primo verbo conueniãt: an sciendo pretium seu mutuum affectum, detur, & accipiatur pretium: semper enim interuenit cõuentio vel priùs statuta, aut scita, aut tunc facta, etiamsi subitò & imperceptibiliter fiat, & breuiter explicata vel implicita: alioquin resileretur ab altera parte, & non subsequeretur emptio & venditio: vt patet in quotidianis venditionibus & emptionibus. Ex eo autem quòd actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio & acceptio rei quæ véditur, & pretij: non enim consummata est venditio, nisi detur res quæ véditur: & similiter non est consummata emptio, nisi detur pretium: quia neutrum ab altero consummatè transfertur nisi addatur: & similiter neutrum cõsummatè acquiritur, nisi habeatur. Constat autem per emptionem & venditionem consummatam debere trãsferri hinc rem, inde pretium: & similiter

Sexta regula.

Secundum caput.

liter acquiri hinc pretium, inde rem. Vnde iuxta hæc habeto pro regula ad Simoniam, quæ ab Ecclesia punitur, exigi duo. Vnum, ex parte venditoris: scilicet venditionem cõsummatam rei spiritalis. Alterum, ex parte emptoris: scilicet conuentionem implicitè vel explicitè de pretio, aut traditionem pretij. Vbi nota quinq; Primò, differentiã partiũ penes hoc, quod ex parte rei spiritalis exigitur actus consummatus, ad hoc quod Ecclesiæ censuris subsit: ex parte verò pretij nõ exigitur actus consummatus, ita quòd si Simoniaca conuentio inter aliquos sit de ordine, beneficio, sepulturâ. Missa, &c. pro tali pretio, si ordo, beneficiũ, & breuiter res spiritalis non detur, etiamsi pecunia pro pretio fuerit data, non incurritur Simonia subiecta censuris Ecclesiæ: quãuis incurratur crimen Simoniæ. Et ratio est: quia nõ est cõsummata venditio rei spiritalis, sed inchoata & in mẽte, & in cõuentione. Pœnæ siquidem restringẽdæ sunt ad cõsummatos actus. Secundò, distinctiuam seu alternatiuã æquiualentẽ ex parte pretij penes conuentionem vel traditionem pretij: ita quòd ex parte emptoris æquipollent pactio vel traditio pretij, ita quod licet Simoniã punita ab Ecclesia exigat cõuentionem seu pactum, si tamen concurrit traditio pretij, æquipollet cõuentioni. Imò, vt melius loquar, inuenitur plusquam pactio: quia ipsa traditio pretij claudit in se conuentionẽ, vtpote consummatio illius. Nam consummata emptio conuentionẽ explicitam vel implicitam adimplet. Et propterea non fallaris inspiciendo solum ad pacta explicata: sed intuere si interuenit solutio seu traditio pretij & perspice pessimã ibi Simoniam. Tertiò formalem loquutionẽ de pretio. Quum enim dicimus traditionem pretij includere pactionem, loquimur de pretio inquãtum pretiũ, hoc est, sub ratione pretij. Potest siquidẽ multis modis tradi aliquod temporale: scilicet vel per modum liberalis doni, vel per modũ sustentationis vel per modum reuerentiæ, vel per modum oblationis, vel per modum debiti ex lege aut laudabili cõsuetudine, vel per modum pretij. Et hoc solo vltimo modo vocatur pretium, & vocatur traditio pretij. Quartò, nota qui timoratam habes conscientiam, quòd licet sacerdos minus benefaciat exigendo id quod secundũ laudabilem consuetudinem solet dari, si autem collationem spiritalium exigat, aut si negat aut differt spiritalium collationem vt illud habeat, non tamen propterea Simoniacum in-

Simonia vt sit punienda ab Ecclesia duo requirit

Quinq; notanda.

Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

dices: quoniam si vt conseruet se indemnem cognoscens præcipuè quod postea oportebit illum litigare, hoc facit, Simoniacus non est secundum rem: quia non vendit spiritale. Nec huiusmodi exactio inducit modum pretij, quoniam non mutat modum debiti: quamuis speciem quasi Simoniæ habeat huiusmodi præuentio & cautela: & propterà reprehenditur.

Quintò. Quintò, nota quòd triplex muneris genus, scilicet à manu: vt pecunia & alia bona mobilia, vel immobilia. ab obsequio: vt seruitia. & à lingua, vt laus, adulatio, preces, &c. ad hoc vt Simoniam ab Ecclesia punitam constituat, exigitur quod pretij rationem habeat: alioquin ad venditionẽ spiritalem non spectabit: vt emptio. Et propterea si laus, adulatio, preces, &c. non nisi per modum laudis, per modum adulationis, per modum precum concurrunt, quantumcunq; sint nefariæ & carnales, ac pro indigno, & efficaces ita quod inducát prælatum ad dandum beneficium, ad conferendum ordinem, &c. Simonia verè & propriè non incurritur, quamuis crimen aliud incurratur: quia nulla est hîc venditio, aut emptio nisi mentalis, si intentio adulantis aut prælati est adulationem vt pretium ponere. & sic de aliis. Circa tertiũ caput, scilicet emptionem seu venditionem mentalem, scito Simoniam mentalem consistere in intentione pretij: ita quòd ex hoc ipso quod homo intendit sub pretio ponere siue emendo, siue vendendo rem spiritalem, aut vt venalem rem, aut vt rationem appretiandi, Simoniam mentalem incurrit. Et hoc est quandocunque intendit pro spiritalibus temporalia habere aut è contrario, ita quòd vocula Pro, pretium denotet: & similiter quandocunque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione spiritalis aut è contrario tendit. Qui enim temporalia ex spiritalibus intendit non vt pretium, sed vt sustentationem necessariã ministrorum Ecclesiæ liberaliter seu eleemosynaliter aut statutam seu laudabiliter consuetam, Simoniam mentalem non incurrit. Et similiter è contrario qui ex temporalibus spiritualia intendit, non vt ex pretio debita, sed vt ex his excitata, aut prouocata, aut expedita, vt contingit in eleemosynis, obligationibus, legatis, & quasi stipendiis sacerdotum & orantium ac prædicantium. & in seruitiis honestis, quæ prælatis exhibẽtur, & aliis huiusmodi, Simonia nulla in animo est: quia gratis dandum spiritale expectatur & temporalia non vt pretium intenduntur. Potest autem mentalis Simonia

Tertium caput.

Simonia mẽtalis.

monia tripliciter inueniri. Primò, ex eo quod in solo actu interiori consistit: vt sicut homicidium mentale est deliberatus animus occidendi: ita Simonia mentalis sit deliberata voluntas emendi vel vẽdendi rem spiritualem. Secundò, ex eo quod licet exterius sit res temporalis pro spirituali data & accepta latet intus, tamen ipsa Simoniacæ actionis intentum: vt cùm aliquis seruit aut munus offert pro spiritali consequendo, vel è contrario spiritale dat pro temporali consequendo, non tamen declarat prauam intentionem, scilicet quòd intentione emendi seu vendendi hoc facit. Est siquidẽ tunc Simonia non solùm intus, sed in exteriori actu imperata & exercita, sed latente intus venenoso semine: & propterea inter mentales Simonias locatur. Tertiò, ex eo quod non est consummata ex parte rei spiritalis, vt cùm conueniunt Simoniacę aliqui, & postmodum aut pœnitentia ducti, aut propter impotentiam aut quáuis aliam causlam receditur à pacto, & breuiter, non mandatur executioni promissum spiritale. Hęc etiam Simonia quo ad crimen, non mentalis, sed exterior est, sed quò ad pœnas censurarum inter mentales collocatur: quia non est Simonia consummata. Quòd si pecunia in hoc casu vt pretium recepta fuisset, restituenda proculdubio esset. Et quamuis prima facie appareat quod danda esset Ecclesiæ, & non emptori, quia datio fuit contrà legem, rationi tamen magis consonat, vt reddatur illi qui dedit, vtpote adhuc ipsius: quia non plenè abdicata ab eo intelligitur pendente consummatione cõtractus Simoniacæ emptionis & venditionis: vt sic & pœnæ Simoniæ non amplientur, sed restringantur ad consummatam Simoniam: & fides naturalis, qua venditor receptum ab emptore pretium tenetur illi, si non sequitur executio vẽditionis restituere, seruetur: quasi perfidus nãque haberetur si promissum spiritale non dans, nec acceptum pretium redderet, sub Ecclesię vel pauperum obtentu. Et hoc intellige quantum est ex parte illius qui accepit: nam si auctoritas iudicis interueniret non crederem ei restituendam, sed in pœnam ab illo tollendam, & pro Christi honore exponendã. Aduerte Simoniacos non teneri ad resignationem tam spiritualium quàm tẽporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente vtrinque acquiruntur: quoniam pro huiusmodi Simonia sufficit delinquentibus per solã pœnitentiam suo satisfacere creatori. Textus est clarus & vniuersalis ac vniuersaliter intelli-

Simonia mẽtalis triplici ter inuenitur in homine.

Primò.

Secundò.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gendus,extra de Simonia,capite vltimo. Et hinc habes vnde infinitas quæstiones de seruitoribus, de precibus,&c. solues: quia hinc clarè patet non teneri ad resignationem beneficiorum sic adeptorum absque pacto aliquo, nulla facta differentia inter manum,obsequium,linguâ, & quidquid aliud temporale interuenire poterit, & similiter nulla facta differentia spiritualium.Hucusque Caietanus.Quæ inserta voluimus,vt ex illis posiis & instructionem & consolationem timoratæ conscientiæ, vbi casus circa hanc materiam se ingerunt, ad manum habere.

De plagiarijs,peculatoribus,abigeis,iustitoribus.

CAPVT XII.

MAGI. Plagiarij. 1 Tim.1.

PLAGIARII vocantur qui abducunt mancipia vel alienas proles, quorũ meminit Apostolus ad Timotheum.

Peculatores Iustitores.

Peculatores qui supplant de ærario publico. Institores illi qui in quo pondere, vel fallaci mensura emptorem circumueniunt,habentes in sacculis suis diuersa pondera,ma-

Leuit.16.

ius & minus,contra legem præcipientem, Nolite facere in-& æqua sint pondera,iustus modius,æquúsq; sextarius. Nam

Prouer. 20.

pondus & pondus,mensura & mensura,inquit Sapiens, vtrũque abominabile est apud Dominum. Ad eandem iniquitatem accedunt, qui extrudunt merces, vendentes non quanti valent, sed quanti possiunt,addentes fucos quantum possunt, occultantes vitium rei quantum possunt,speciosis verbis,aliquando mendaciis, nonnunquam diris iurationibus, & imprecationibus incescantes emptorem quantum possunt. Ad quos pertinet illud Amos Propheræ cap. 8.Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, &c.

Oenopolæ.

Oenopolæ illi qui aquam sulfuratam, vel lixiuium, siue po-

Impostores.

morum succum, pro vino vendunt. Impostores qui fucata

Adulterãtes monetã.

vendunt pro veris, vt qui fictitias gemmas pro natiuis ob-trudunt. Quò etiam pertinent qui adulterant monetam pu-

Calumniatores.

blicam, supponentes falsam pecuniam pro vera. Calumniatores sunt qui calumniam struunt simplicibus quod haud infrequenter contingit in fraudulentis litibus,aliisve commentis,quibus contendunt euertere ius pauperum,orphanorum, viduarum & similium, aut saltem impedire. Super quibus

Eze

Ezechiel Dominum loquentem facit in hæc verba: Populi terræ calumniabantur calumniam, rapiebant violenter egenum,& pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia absque iudicio. Et effudi super eos indignationem meam. Simile est Zachar.7.Prouerb.22.Eccles.4. Huc pertinet iniquitas iudicum, aduocatorum, procuratorum,scribarum,quorum vel cupiditate vel inscitia,vel negligentia,citati aut citantes pro iusto quod quærebant, referunt iniustum, quod nõ oportebat,cum iactura rerum suarum. Quòd enim detestetur Deus horum malignitatem, patet Esai.1.3.Ierem. 5.Mich.3. Soph.3. & aliis in locis. Nec solum peccant qui faciunt,sed & qui consentiunt facientibus, aut non impediunt, cum ex officio impedire teneantur: vt Principes & Episcopi, qui pretio,vel prece,aut rerum cupiditate corrupti instituunt pro officialibus suis, seu ministris iustitiæ viros iniquitatis, homines nequam, indoctos, temerarios, quorum oculi nusquam non pendent ad munera. Non enim grandis est differentia, facias per te, an alium instituas in tuum locum, qui facit, te id verisimiliter præsciente,& non præcauente. Longe aliud consilium dedit Iethro Moysi genero suo dicens:Sed audi verba mea. Prouide de omni plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas,& qui oderũt auaritiam, & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios,& decanos,qui iudicẽt populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit,referant ad te: O quàm multorum furtorum rei sunt, qui venditis tribunalibus & officiis, faciunt ministerium iustitiæ esse prorsus quęstuarium,ne peius dicam. Terribiliter pronunciat Scriptura, & contra instituentes, & contra institutos, dicens: Si læseritis viduam & pupillum, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, &c. Esaias quoque væ horrendum comminatur iis qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent caussæ humilium: vt essent viduæ prædæ eorum,& pupillos diriperent. Item, Qui calumniatur, inquit Sapiens, pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori & egebit. Item alio loco, Si videris calumnias egenorum, & violenta iudicia, & subuerti iustitiam in prouincia,non miteris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius. Illi autem qui frau

Exod.18.

Exod.22.

Esa.10.

Prouer.22.

Eccle.5.

Iniquitas iudicum pertinet ad calũniam.

Fraudantes mercedẽ operariorum.

dant mercedem operariorum, peccant contra hoc mandatum adeo enormiter, vt peccatum eorum clamet vindictam
Iacob.5. in cælum, dicente Apostolo Iacobo: Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit. Hinc monet Moyses in Leuitico, dicens: Non mo-
Leuit.19. rabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane. Nihilominus peccat ex diuerso, & operarius contra hoc mãdarum, qui
Operarij ac serui infideliter laborãtes. aut non præstat quod pollicetur, & præstare debet, aut infideliter præstat, ad oculum seruiens: præsente quidem domino faciens debitum, absente quidem verò eodem agens
Ephe.6. otium magis quàm rem domini. Quos monet Apostolus loquens ad genus seruorum. Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, &c. Eiusmodi operarij ac serui accipientes integram mercedem, & ipsi inter fures meritò poni debent.

De vsurarijs.

CAPVT XIII.

M. AGI. Vsurarij. DENIQVE vsurarij sunt qui specie pietatis, hoc est, mutui (nam mutuum pietas est non modica) iniustitias exercent & rapinas accipientes vltra sortem mutuatam. *D.* Quid
Quid vsura. 6.14.q.3. propriè est vsura? *M.* Hoc ipsum quod vltra sortem, id est, vltra id quod mutuatum est, accipitur. Concilium Agathense sic definit: vsura est vbi amplius requiritur quàm quod datur, verbi gratia: Si solidos decem dederis, & amplius quæsieris: vel, si dederis mutuo frumenti modium vnũ, & suprà aliquid exegeris, vsura est. *D.* Non igitur vsu-
Hiero. super Ezech.c.18. ra solùm committitur in pecunia. *M.* Quinimo in omnibus aliis rebus committi potest, dicente B. Hiero. Putant quidam vsurã tantùm esse in pecunia. Quod præuidens Scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quàm dedisti. Solent in agris frumenti, & milij, vini & olei, cæterarúmque specierum vsuræ exigi: siue vt appellat sermo diuinus, abundantiæ: verbi gratia: Si hyemis tempore demus decem modios: & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plus accipiet portionem: & solent argumentari ac dicere:

dicere: Dedi vnum modium, qui satus fecit decem modios. Nonne iustum est, vt medium modium de meo plus accipiã, cùm ille mea liberalitate nouem & semis de meo habeat? No-
Galat.6. lite errare, inquit Apost. Deus non irridetur. Hucusque Hie-
Ambr. lib. de Tobia capite 14. rymus. Plerique restringentes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquam vsurarum emolumenta percipiunt. Ideo audiant quid lex dicat: Neque, inquit, vsuram escarum accipies, neque omnium rerum. Esca vsura est, vestis vsura est, & quodcunq; accedit sorti vsura est: & quod velis nomẽ imponas, vsura est, siue vinum, siue oleum, siue triticum, siue quodlibet aliud, si plus quàm dederis expectes, fœnerator es. Quibus addit D. Hiero. dicens: Alij pro pecunia fœnerata
Aug. super Psal.36. solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint. Hoc tamen intellige
Luc.6. quasi ex mutuo siue pro mutuo. Nam Euangelium dicit, Nihil inde sperantes, inde, id est, ex ipso mutuo. *D.* Verùm, an vspiam Scriptura sancta, & lex naturæ prohibeant vsuram? *M.* Planè & expresse. Nã Exod. 22. sic habetur. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Sic Leuit. 25. Pecuniam tuam non dabis ad vsuram, & frugum superabundantiam non exiges. Simile Deut. 23. Ezech. 18. & 22. Psal. 14. Sic quoque mandat Saluator, Luc. 6. Si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nã & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia: verũtamen mutuum date nihil inde sperantes. Addit his Philosophus naturali ratione ductus. Politic. 1. dicens: Vsuraria acquisitio pecuniæ est maximè præter naturam: siquidem accipere vsuram pro mutuata pecunia, secundum se iniustũ est.
Obiectio. *D.* Hanc certè iniustitiã necdum perspicio. Etenim domum meam trado alij, & vltra sortẽ, hoc est, vltra domum mutuatam, accipio pretium annuæ locationis: quare igitur non possum pecuniam meam mutuare, & vltra sortem mutuatã aliquid lucri exigere? *M.* Hoc loco animaduertere oportet, quas-
Solutio. dam esse res quarum vsus est ipsarum consumptio, vt vinum, triticum, butyrum, lac, aliáque commestibilia, quæ ipso vsu consumuntur: in eiusmodi sanè rebus non debet seorsum cõputari vsus rei à reipsa, sed cuicunque conceditur vsus, conce-
Distinctio rerum è quas pendet notitia vsuræ. ditur

ditur & res,& è cõtrario: adeóque in eiusmodi per mutuum transit dominium rei: si quis ergo seorsum vellet vendere & vinum & vsum vini,is aut bis venderet idem aut id venderet quod non est, nempe vsum vini ab ipso vino distinctũ, quòd manifestè est iniquum & iniustũ. Ex quo facile est intelligere vsuram committi,quando quis mutuat vinum,aut triticum, petens sibi duas recompensationes:vnam quidẽ restitutionẽ æqualis rei,modium pro modio,cantharum vini pro cantharo:alteram verò, pretium vsus:quod iniustum est. Quoniam vsus quo res consumitur,indistinctus à re haberi debet. Simile est de pecunia. Nam secundum Philosophum. 5. Ethicorum, & 1. Politicorum, Pecunia principaliter inuenta est ad commutationes faciendas:& ita proprius ac principalis vsus pecuniæ,est ipsius distractio,secundũ quod expenditur in cõmerciis. Quapropter secundum se iniustum est accipere pro vsu pecuniæ mutuatæ,pretium, quod vsura dicitur. Et sicut alia iniustè acquisita restituere oportet: ita vsuram, hoc est, quod vltra sortem mutuatam, acceptum est,restituere debemus. Quædam verò sunt res quarum vsus cum re manet,distinctus a re, & seorsum pretio æstimabilis. Et potest vtrumque seorsum vendi,aut locari, aut concedi. Exempli gratia: Cùm quis vendit alteri domum reseruato sibi vsu eiusdẽ domus ad tempus, aut cùm quis concedit siue locat alteri vsum domus,reseruato sibi dominio eiusdẽ, ésq; vsus domus, hoc est,inhabitario valde vtilis ac pretio æstimabilis, vti constat omnium hominum iudicio, profectò in eiusmodi rebus potest quis citra iniquitatem concedere alteri domum suam,& vltra domum exigere pretiũ annuæ locationis. Iam, credo, intelligis quæstionis tuæ solutionẽ. D. Intelligo. Verùm subinde audio pastores animarum valde molestari casibus vsurarum, maximè earum quas tectas siue coloratas vocant: in quibus facilè falsum pro vero,aut verum pro falso iudicari potest. Precor igitur obnixè, vt me paulò fusiùs instruas super eiusmodi, ne fortè & ego ad curam animarum missus, incidam in laqueum Diaboli. *M.* Sint igitur tibi pro indubitatis regulis ea,quæ tradidit doctus Caietanus in sua summula vitiorum,sub hoc velut præambulabo. Ad lucrum vsurarium requiruntur & sufficiunt duæ conditiones. Quarum prior est,vt id quod vltra sortem accipitur,sit aliquid pecunia æstimabile. Posterior verò, est, quòd non sit suũ. Cui subiungit

Regula pro vsuris cognoscendis.

Primũ præambulũ Caietani.

git certos casus, ex quibus collegimus subsequentes regulas, quibus casus occurrentes in eiusmodi materia quàm facillimè dinosci possunt, seruatis fere eisdẽ Caietani verbis. Quarum regularum Prima est ista, Si quis mutuat ad hoc, vt ille fit tibi amicus,nõ est vsura:quia amicitia nõ est pecunia æstimabilis: nulla tamẽ potest hic conuentio ciuilis interuenire: quia amicitia res est cui repugnat obligatio ciuilis. Est enim interior amor spontaneus:obligatum autem ciuiliter est necessitati subiectum:ita quòd velit nolit teneatur exhibere illud. Vnde ridicula esset obligatio ciuilis ad amicitiã. quæ pecunia æstimari non potest. Secunda regula est, Si quis mutuat vt recuperet suum quod est apud petentem mutuum, quomodolibet occupatum aut detentum, non est vsura:quia nihil lucratur,sed suum recuperat. Tertia regula,Si quis mutuat,vt redimat vexationem suam, nõ est vsura:quia nihil lucratur,sed quod suum est seruat:vt si quis mutuat alicui comminanti sibi aut suis, & ideo mutuat vt mutuando exuat se à multis sumptibus, quos oporteret ad sui tutelam facere, & sic de qualibet alia redemptione vexationis suæ. Quarta regula,Si quis mutuando deducit in pactum,vt soluatur sibi vltra sortem suũ interesse, quod incurrit ex mutuo. Verbi gratia, quia accepit sub vsuris vt mutuet illi, vel quia minoris vendit rem suam, vt habeat pecuniam quã illi mutuet, & sic de similibus. Nulla siquidẽ hic interuenit vsura,quia nullum est lucrum ex mutuo, sed sola vitatio proprij damni. Decet enim mutuantem seruare se indemnem, & hoc quoad damnum emergens. Quinta regula est, Si quis pecuniã quam veraciter parata iam negotiatione esset expositurus, mutuet petenti,deducens in pactum,vt vltra sortem sibi persoluatur damnum lucri cessantis,non est vsura, si duæ conditiones adsint: Prior est,quòd mutuans ex hoc mutuo impediatur verè à lucro, quòd tunc in certa expectatione erat. Quoniã si mutuans habet aliã pecuniam, præter mutuatã, qua posset sibi in eadem negotiatione lucrificare,iam nõ impeditur ex mutuo à lucro. Posterior est, quòd non totum lucrum speratum ex illa negotiatione deducatur in pactũ: quia lucrum in potentia nondum est, & potest multipliciter impediri, ac per hoc non valet tantum quantum si esset in actu. Et Propterea si exolueretur totum, solueretur plus quàm debet solui. Vnde potest aliqua pars lucri cessantis ad arbitrium boni viri

Secunda regula.

Tertia regula.

Quarta regula.

Quinta regula.

tanti,

taxari, vt sit contractus licitus. De quo diffusè videre poteris Commentaria eiusdem Caietani super secundam secundæ, quæst. 78. art. 2. ad primum. & hoc quo ad damnum lucri cessantis.

Sexta regula. Sexta regula, Si quis mutuat alicui ex pacto, vt remutuet sibi quando ipse indigebit, vsura est: quia obligatio ista pro quanto est ciuilis, est pecunia æstimabilis. Quāuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito morali ad remutuandum, quando opus erit, & poterit, non tenetur tamen ex debito ciuili, quale debitū oritur ex pacto. Vnde quum obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrū

Septima regula. duci absque vsura. Septima regula est, Si quis mutuat sub pacto, vt veniat ad molendū in mola sua, aut ad emendū ab officina sua, aut aliquid eiusmodi, vsura est, quia obligatio ista ad molendum in hac mola, ad emēdum ab isto, & huiusmodi, vendibilis est: & ideo non licet ex mutuo, hoc lucrum alienæ obligationis reportare. Octaua regula similis est isti. Si

Octaua regula. quis mutuat alicui Domino temporali sub pacto, vt concedat sibi officium prætoris, vel aliquod aliud officiū, vsura est: quia cōcessio ista vendibilis est. Et propterea, nō licet ex mutuo lucrum talis concessionis exigere. Discerne tamen in his proximis regulis duo lucra, alterū vsurarium, & alterum licitum. Nam vsurarium lucrum est, obligatio ad remutuandū, obligatio ad molendum in hac mola, obligatio ad emēdum ab hac officina, obligatio ad concedendum tale officium, & sic de similibus. Licitum verò lucrum, est merces debita pro mola, pretium rerum venditarum, stipendia ac prouētus officij, & sic de similibus: quia ista lucra non sunt ex mutuo, sed aliis contractibus, seruitiis, industriis, operis, officiis, &c. Et propterea ex huiusmodi vsuris nō tenetur, qui sic mutuauit, ad restituendum mercedem molæ, pretium venditarum rerum, stipendia prouentúsque officij, & similia. sed tamen vltra pœnitentiam de peccato vsuræ tenetur primò ad relaxandum vinculum obligationis de continuanda mola aut officina, de continuanda manutenentia in officio. quia huiusmodi obligatio, est lucrum vsurarium: secundò ad recompensandum illi pro dicta obligatione, quæ vendibilis erat, quamuis ipse noluisset vendere eam. Ad arbitrium autem boni viri spectat, determinare, quantum pro huiusmodi obligatione

Nona regula. restituendum sit: vt satisfiat secundum æqualitatem iustitię. Nona regula, Si quis mutuat domino vel communitati co

pacto,

pacto, vt donec restituatur sibi mutuatum, non soluat gabellas, vsura est: quia ex mutuo lucrum reportat exemptionis, à debita solutione gabellarum. Constat autem quod hæc exemptio pecunia æstimabilis est, & tenetur iste ad restitutionem communitati seu domino gabellarum de toto retento quod soluere debuisset: quia lucrū vsurarium est. Decima re-

Decima regula. gula, Si quis mutuat alicui centum ea ratione vt emat à mutuante quædā sua iura desperata, aut inutilia, aut agrum sterilē, aut aliquid huiusmodi, vsura est pessima: tum quia mutuum damnū infert proximo annexæ malæ emptionis: tum quia etiam si res quæ venales proponuntur, essent vtiles valde, tamen contra naturam contractus mutui est, quod is cui mutuatur, obligetur ciuiliter ad emendum, seu quodlibet aliud, vt dictū est. Vndecima regula. Si quis mutuat super pi-

Vndecima regula. gnore, ea ratione vt habeat tres pro centenario, non quasi lucrum ex mutuo, sed quasi subsidiū ac stipendium necessariū ad custodiam pignorū, & excussionem siue purgationem eorundem pignorum, aut alia huiusmodi, vsura est: quoniam in veritate iste non mutuaret, nisi lucra hæc ex hoc quod mutuat, expectaret. Ex hoc tamen non sequitur errare illos qui pignora onerosa bona fide accipientes, volunt indemnes se seruare. Sicut enim nō debent ex pignore fieri locupletiores, ita nec pauperiores: & sicut fructus pignoris sunt computandi in sortem, ità expensæ qualitati pignoris annexæ, imputā-

Duodecima regula. dæ sunt domino pignoris. Duodecima regula est, Si quis mutuat alicui nauiganti mille, ea ratione vt cū ipso eodem mutuante fiat contractus assecurationis dictorū mille, soluendo eidem mutuanti tot pro centenario, vsura est: vera quidem, quia mutuans vltra sortem vult obligationem ad subeundū contractum assecurationis: præsumpta autem, quia mutuum ad hoc lucrum tendere videtur, & ideo damnatur in cap. Nauiganti. de vsuris. Secundò ponit idem Caietanus velut præ-

Secūdū præambulū Caietani. ambulum quoddā, Vsuram esse lucrum vsurariū ex mutuo, non aliunde. Et ideo si quis nō mutuat, sed accommodat seu locat, aut vendit pecuniam, cū pacto recipiendi aliquid plus,

Aliæ regule ex aliis præsuppositis. non est vsura, sed liciti sunt huiusmodi contractus, dummodo pacta sunt moderata iuxta qualitatem temporū, &c. Similiter si aliunde quàm ex mutuo superueniat, quo præsupposito, sunt regulæ istæ, ex quibus inuenies claram explicationē plurium casuum. Prima est, Si quis accommodat pecuniā ali-

Prima regula.

cui

cui ad ostentationem faciendam, vt nummularij soliti sunt monstrare publicè, quasi aceruos nummorum & aureorū, & exinde vult sibi lucrū aliquod, non est vsura: quia non ex mutuo, sed quasi ex locatione lucrum habet. Secūda est similis, Si quis locat nummos aureos ad ponendū in balneo, vel potione aliqua medica aut alia, accipiēs inde, moderatum lucrum, non est vsura. Tertia, Si quis nummos aureos vendit pro argenteis, & inde moderatum lucrum exigit, nulla est vsura, & ratio horum & similium est: Quia pecunia ex istis contractibus non mutuatur, sed quasi res quædam accommodatur, locatur, venditur: sicut licitè in similibus casibus, aurum non monetatum, gemmæ, iocalia, & alia huiusmodi, possent accommodari, locari aut vendi cum honesto lucro: Quarta est, Cùm lucrum venit ex mora debitorum, ita quòd postquam debitor non soluit tempore debito, potest creditor duo lucrari, scilicet pœnam conuentionalem, & aliquid pro interesse tam damni emergentis quàm lucri cessantis. Nullū siquidem excrementum huiusmodi est vsurarium: quia nō ex mutuo prouenit, sed ex mora debitoris. Et hoc intellige, si & quamdiu contra volūtatem creditoris contracta est, & durat mora. Nam si creditor prorogasset terminū, aut esset contentus de mora continuanda, vsura esset: quia tum ex mutui continuatione seu conseruatione lucrum prouenirer, & non ex mora. Non enim est in mora, qui cōsentiente creditore moratur, sed solus qui inuito creditore differt solutionē. Et hæc dicta sunt de vsura ex mutuo explicitè.

Secunda regula.

Tertia regula.

Quarta regula.

De vsuris quæ implicitè & clanculum committuntur.

CAP. XIIII.

MAGI. Regulæ considerāde circa vsuras implicitas.

DE vsura autem consurgente ex mutuo implicitè, hoc est, ex interpretato mutuo, quale nōnunquam reperitur in contractibus emptionis & venditionis, has habeto regulas. Prima est, Si quis vendendo pluris, non pio & moderato, sed rigoroso pretio vendit, quia expectat tempus quo sibi soluendum est, vsuram committit: quia quasi mutuum est expectatio temporis. Quando autem venditor seruaturus erat res in aliud tempus vendendas, potest, vt suprà dictum est, vendere pluris quàm nunc valent iuxta ambiguum verisimile pretium futuri temporis. Et similiter si quis expectans

Prima regula.

expectans tempus futuræ solutionis, vendit pluris iuxta verisimile medium, seu dubium pretium tempore solutionis futurum, excusatur: vt si piper nunc valet sex, & in Iulio credatur valiturum octo: si vendo nunc pro octo soluendis in Iulio, excusor à Decretali capit. in ciuitate, tanquam emptio non consummata intelligatur vsque ad Iulium, quo emptio erit in opere, quæ nunc est in solo contractu: quasi venditio cum correspondente sibi emptione nunc inchoëtur, & in Iulio consummetur. Secunda regula est, Si quis emit minoris, quàm res reuera valeat, ex eo quòd nunc promptum pretium numerat, vsura est: quia ex tempore pecuniæ solutæ plus habet, quàm pecunia valeat. Tertia regula, Si quis debitor alicuius ad annum, minùs soluit nunc, quia anticipat solutionem, vt si deber centum, det nunc octoginta pro tota summa, sine dubio vsura est: quia ex tempore solutionis anticipato, lucrum reportat. Quarta regula est, Si quis emendo frumentum assignandum sibi tempore collectionis frugum, quia priùs dat pecuniā, minoris emit quàm æstimetur honestum pretium tempore assignationis frugum, vsura est manifesta, ex suprādicta radice. Quinta regula, Si quis emit minoris iusto pretio, cum pacto de retrouendendo, interim quasi locans venditori, & recipiens ad rationem quinque pro centum pretij dati, vsura est: quia non est ibi vera emptio, sed mutuum palliatum sub dictis contractibus. Quod patet ex eo quod emitur longè minoris, quàm sit iustum pretium. Secus autem esset, si super domo vel agro constitueretur perpetuus census ad rationem, tot pro centenario, iuxta patriæ morem, cum pacto quod posset debitor census se liberare: quoniam contractus iste, determinatus est esse licitus per sedem Apostolicam. Sexta regula, Si quis pecunias suas dat artifici seu numulario volens capitale sibi saluum, & tantum lucri absolutè: etiamsi verisimile aut certum sit quòd nummularius seu artifex multo plus inde lucrabitur, vsura est, non societas, nec innominatus, quem vocant, contractus: quia capitali saluo, statur lucro, & non damno, quasi ex mutuo lucrum expectatur. Septima regula, Si quis emit rem non extantem tanquam extantem, puta agrum, domum, vel argentum, & locat venditori, vt det quasi pretium locationis, seu censum singulis annis tot aureos, vsura est, cùm sint contractus ficti ad

Secunda regula.

Tertia regula.

Quarta regula.

Quinta regula.

Sexta regula.

Septima regula.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Octaua regula.

Nona regula.

palliationem mutui & vsuræ. Octana regula est similis antedictæ. Si quis Romæ pecuniis egens accipit à nummulario mille aureos ad rationem cambij pro Lugduno, & tamẽ Romæ reddendi sunt, vsura est, quia cambium est fictum ad palliandum mutuum sub vsura. Nona regula similis est, Si quis cum egente pecuniis, palliat multos contractus simul latos, puta, dicit se vendere tot panos mille aureis reddendis octauo mense, & se emere ab eodem pro octingentis aureis nunc soluendis, & sic dat nunc octingentos. & fit contractus pro mille hinc ad octo menses, vsura est palliata sub multis contractibus. Nec excusator ex eo quod ipse non est deterioris conditionis quàm alter, qui emeret illos pannos pro octiogentis, tum quia interuenit pactum de retrouendendo sibi, perdendo ducentos, quòd non interuenit cum alio, tum quia iste in veritate non venderet illi, nisi propter hoc lucrum. Hæc fili de vsuris dicta sufficiunt, ad cognoscendum quis ex hac parte peccat cõtrà hoc mandatum. Nam omnis qui vsuram facit ex mutuo, furtum committit, estque trãsgressor huius mandati. *D.* Qui autem ad vsuram accipit, vt faciunt multi, an ipse quoque reus sit huius mandati? *M.* Non, quia non facit iniustum, sed patitur, & id quidem inuitus, quare magis miser dicendus est quàm iniquus: quia necessitate cõpulsus facit dispendium rerum suarum: mihi autem aufert non suum. *D.* Esto. Attamen consentit facientibus iniustum, quia petit & accipit mutuum ad vsuram. *M.* Consentit quidem in mutuum: hoc enim petit, hoc vult, ad hoc inducit, quod meræ pietatis opus est: Vsuram verò siue id quod vltra sortem cogitur soluere, nõ vult aut eligit, sed patitur, necessitate compulsus, dolens quòd ille non vult absque vsura mutuare, quòdque ipse non potest habere mutuum absque rerum suarum damno. Quapropter non consentit iniquitati alterius, sed patitur illam, vtens ea ad subleuandam propriam necessitatem aut indigentiam, dum sic rerum suarum status expostulat. Nam si absque rationabili caussa peteret ad vsuram, iam non omnino esset sine culpa. Tu interim diligenter obserua, aliud esse petere mutuum ad vsuram, aliud inducere hominem ad faciendam vsuram. Primum enim, nullum sonat peccatum, vt dictum est: & ideo ex caussa rationabili licet. Secundum autem semper est peccatum mortale.

Petere ad vsuram nõ est cõsentire in peccatum.

rale. Nulla enim necessitate excusatur à peccato mortali, qui inducit per se, hoc est, ex intentione, quempiam ad peccandum mortaliter, dicente Apost. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiã qui consentiunt facientibus. Minus autem est consentire quàm inducere. Et propterea dicitur, & quidem bene, quòd licitum est mutuum accipere sub vsura, à parato vsuram facere: non autem ab imparato, eò quòd non licet inducere ad faciendum malum, quamuis liceat vti, inimicitate parati, hoc est, licet mihi petere mutuum ab homine qui nomine, fama, & officina vsurarius est, paratus semper ad negotiandum sub iniusta vsura. licet, inquam, mihi petere mutuum patiendo quod ille non mutuat absque vsura, siue quia posset vtique mutuare, & id quidem mihi foret multò gratius. Itaque nec ego induco illum ad vsurariam iniquitatem, nec consentio illius malæ voluntati, sed induco illum ad mutuandum quod est opus pietatis: & consentio potius perdere quod vltra sortem exigitur, quàm non consulere rebus meis.

Rom. 1.

Licitum est accipere vsuram à parato.

De furtis quæ committuntur contra institiam distributiuam.

CAPVT XV.

CONTINGIT denique, vt tandem finiam, etiam furta & rapinas committere, contra institiam distributiuam. Primo per eos qui præsunt Reipub. dum ex bono publico peculium faciunt, conuertentes res regni, ciuitatis vel exercitus ad propriam vtilitatem, quẽadmodum ædiles, Xenodochiorum gubernatores, Magistratus, Capitanei, qui de rebus regni, ciuitatis, vel exercitus faciunt propriam vtilitatem, fraudara communitate. Item Pontifices, Abbates, Præpositi, &c. Secundò, per collatores beneficiorum, si cõferendo nõ prouideant Ecclesiæ, sed personis. Quoniam hoc vnum habent in mandatis, vt prouideant Ecclesiæ. Quidquid aliud spectauerint, extra boni dispensatoris fidelitatem est. Quapropter qui conferunt consanguineis, quia consanguinei sunt, aut ministris suis, quia inseruiunt, aut nobilibus, quia nobiles sunt, aut aliis, quia muneribus repleuerunt sibi manus, denique quacunque alia ratione, quàm vt prouideant

M. A. G. I. Peccant qui de publico faciunt peculium sibi.

Ecclesiæ, fures sunt, delinquentes contra hoc mandatum. *D.* Tamen Christus promouit suos consanguineos ad Apostolatum, Iacobum & Ioannem, Iacobum & Philippum. *M.* Quàm in illis fuerit bene prospectum Ecclesiæ, postea exitus euidenter docuit. Non dixi ego, iniquum esse conferre beneficium consanguineo, aut ministro: sed conferre consanguineo, eam ob caussam, quia consanguineus est, aut ministro, quia minister est, id dixi & dico iniquum & iniustum esse. Vnde si quis habet nepotem, vel seruum, cuius ingenium & studium atque industriam iam probè nouit, adeò vt probabiliter posset præsumere, in eo bene fore prospectum tali officio, siue ministerio Ecclesiæ, iam indubie iusta ratione potest in eum conferre beneficium, aliàs minimè. *D.* An non licet spectare paupertatem, aut eruditionem illius, cui fit collatio? *M.* Admodum cordatè respondit mihi Prior domus Carthusianæ apud Louanienses, commendanti quendam ad præsidentiam collegij Busleidiani à paupertate & eruditione, dicens: Carissime, nobis commissum est prouidere collegio de bono & vtili Præsidente, non autem pauperibus vel eruditis de bona ac vtili præsidentia collegij. Quapropter paupertas eius quem tu commendas non debet me mouere. Veruntamen si perspexero eum fore vtilem ac idoneum collegio gubernando, libenter annuam petitioni tuæ. Vtinam atque vtinã hoc dictum boni viri esset bene impressum cordibus singulorum, ad quos spectat collatio vlla beneficiorum. Peccant itaque contra hoc mandatum, vt summatim dicam, fures, raptores, peculatores, abigei, plagiarij, incendiarij, impostores: adulterantes monetam publicam, vinum, aliásue merces, fraudantes mercedem operariorum, & serui infideliter operantes, Simoniaci, vsurarij, possessores iniustè acquisitorum, non facientes restitutionem de alieno, negotiãtes in diuerso pondere ad deceptionem, & quicunque contra iustitiam cõmutatiuam vel distributiuam fraudem faciunt aut damnum inferunt.

Summa eorum quæ hoc mãdato prohibentur.

DE

DE FALSIS TESTIMONIIS ET IVDICANDI TEMERITATE, TRACTATVS NONVS.

Mandatum octauum Decalogi tam pertinere ad Euangelium quàm ad veterem legem, & in qualitatitudine sint verba eius intelligenda.

CAPVT I.

NON testis iniquus. *M.* Quin potiùs dic verba scripturæ. *D.* Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. *M.* Bene est. Sic enim habet Decalogus Exod. 20. Deutero. 5. Idémque prohibet Euãgelium sub his verbis, Non falsum testimonium dices, siue loqueris, Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18. dicente Saluatore nostro ad adolescentem: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata Dei. Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, &c. Ex quo clarum est, obseruationem istius mãdati de necessitate esse saluris, tam pro tempore Euangelicæ libertatis, quàm legis Mosaicæ. Verùm an intelligis vim mandati? *D.* verba quidem in se nihil habẽt difficultatis. Nam quid sit loqui aut dicere, quid insuper falsum, intelligimus omnes. Et testimonium nihil aliud est quàm attestatio, qua in iudicio ad probationem eorum, quæ obscura sunt vel ambigua passim vtimur. *M.* Quid autem hoc. Contra proximum? *D.* Id vulgò dicimus contra quempiam esse, quod illi nociuũ est, répugnat, aut iniuriam facit. *M.* Et quis tibi proximus? *D.* Omnis quicũque mecum eiusdem est naturæ, habens animam & corpus, sicut & ego. *M.* Non dixisti malè. Attamen quàm dixeris insufficienter, docebit te interrogatio mea. Quæro igitur, An liceat dicere falsum testimoniũ de proximo, aut pro proximo seruando, vel defendendo? *D.* Equidem non ausim id dicere. *M.* Rursum. Cùm quis notat proximũ nigro, vt vocant, lapillo, hoc est, cùm detrahit famæ illius, etiã extra iudiciũ fo-

DISCI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rense,dicendo mendaciter enim sycophanta ellej aut furē, aut ganeopē,nonne is dicit falsum testimoniū contra proximū? *D.* Sic apparet. *M.* Igitur etiam extra iudicū forense peccatur contra hoc mandatū. Adhæc qui non loquitur cū alio, sed secū in sermo cordis sui male iudicat de proximo,nonne is sibi dicit falsum testimoniū aduersus proximū? *D.* Is nō loquitur,tantùm abest vt loquatur falsum,aut testimoniū fe rat. *M.* Non loquitur quidē voce,sed cogitatione. Est enim quo idam verbū internū in mente manēs,vt cogitatio. Est & externū de corde exiēs foras,vt sermo oris. Licet itaq; tăcear aliis,sibi tamen loquitur cogitationibus intus defendēdo vel etiā accusando,sicque testimoniū reddit de proximo, siue bonum siue nō bonū. Nonne sæpe tecum loqueris,secū ratiocinaris,secum disputas in conclaui cordis, citra sermonem? *D.* Sæpissime. *M.* Denique cōtingit in literis ac libellis famosis seu diffamatoriis,scribere falsum testimoniū aduersus proximū. Item nutibus ac signis fit aliquando cōprobatio eius,quod est cōtra proximū. Vt si quis quærat,Petrus fuitne heri in prostibulo? Alius quidē nihil dicat,innuat tamen capite,dando signum affirmationi consonum. Et de istis quid tibi apparet? *D.* Certe quod faciunt contra hoc mandatū,non minus quàm is qui loquitur voce. Quod enim sermo est inter præsentes, hoc literæ sunt inter absentes. Et sæpe dum piget aut pudet loqui, signis vtimur pro vocibus. *M.* Vt igitur intelligas mandatum in sua plenitudine. Primò in verbis istis. Non dices vel loqueris,debes subintelligere,neque per sermonem,neque per cogitationem, neque per epistolas,neque per libros,neque per libellos, neque per nutus,neque per signa,neque per aliquid aliud,quo iudicari potest iudicium cordis nostri de proximo. Secundò debes obseruare nō dici falsum hoc loco quod in vocū significatione veritati est contrariū. Non enim licet testari de proximo, quod impurus sit,aut auarus,aut hypocrita, etiāsi id verissimū existat. Nam eo casu etsi non est falsus sermo quē pronūcias, est tamen falsum testimonium quod perhibes. Vnde falsum hic vocatur tā id quod iniquū est aut illegitimū, quā quod est veritati contrariū. Ita certe phrasi sermonis,qua monetā reprobam vocamus falsam monetam,igitur nō dices falsum testimoniū, hoc est, testimonium mendax,aut alias iniquum, quod proximū damnificat in fama vel in rebus suis citra iu-

Quædam ob seruada pro intellectu mā dati.

Quid hic falsum dicatur?

ris ord

ris ordinem. *D.* Quare addis,Citra iuris ordinem? *M.* Quoniam si quis ordine iuris legitime citatus dicat contra malefactorem testimonium, ex quo iudex procedit ad supplicium mortis,exilij,vel confiscationis,non peccat contra istud mandatum:licet testimonium dicat cōtra proximum:& quidem tale testimonium,vnde imminet proximo mors,vel exilium,aut summa diffamatio. Quod enim facit, ordine iuris facit, iustitia publica sic exigente. Dedimus autem superiùs hanc regulam: Nemo peccat faciendo id,quod facere eius habet. Attamen si idem testaretur eadem contra eundē malefactorem extra ordinem iuris,dicēdo inter vicinos suos fur est, aut ganeo,aut adulter, iam certe esset falsum testimonium: quia iniquum & illegitimum, etiamsi verissima sint verba quæ profert. Tertiò debes obseruare Saluatorem renouando hoc mandatum in Euangelio, non addidisse particulam contra proximum,sed in generalitate dixisse,Non falsum testimonium dices:nil mirū neque contra te,neq; contra alium, neque pro te, neque pro alio, neque contra Deum aut Ecclesiam sanctam matrem nostram vel traditionem eius,non cōtra fidem aut virtutes aut vitia,assirēdo bonum malum, aut malum bonum,dicēdo pax vbi non est pax. Nam quicunque reddit falsum testimonium de Deo suo aut Ecclesia Catholica,de fide aut religione, de virtute,vel vitiis, aut de ipso,tam peccat contra hoc mandatum,quàm qui falsum testatur contra proximum suum. *D.* An minus olim tēpore legis quàm nunc. *M.* Non. *D.* Quare ergo tum temporis addita est particula contra proximum, non autem modò? *M.* Dum rem propiùs penetramus, nemo homini magis proximus, quàm ipsemet sibi, nec potest rationali creaturæ quid esse proximius Deo:quoniā ex ipso,per ipsum,& in ipso sunt omnia. Qui autem testatur contra verbum Dei,cōtra fidem,aut religionem,is testatur,& contra Deum(per hæc enim glorificatur Deus inter homines)& contra omnem proximum. Nemo enim hominum sine his saluus esse potest. Sic de virtutes ac vitiis. Nam virtute efficitur melior nobiliorque cōditio hominis:& vt virtus semen habet immortalitatis;ita & vitiū est introductio mortis. Qui igitur detrahunt virtuti,aut pro virtute commendant vitium,illi adulterant semen immortalitatis tollentes ab homine omnem messem futuræ vberratis & gloriæ,quod sine dubio valde est dispēdiosum. Non igitur

Esa 5. Hier.6.

Nō aliud in lege quàm in Euāgelio prohibitum

Universidad de Deusto Biblioteca

aliud in lege prohibitum, aliud in Euãgelio, sed expressiùs loquitur Euangeliũ dicens absolutè: Non falsum testimonium dices. Quarto debes obseruare nusquã addi isti mãdato hanc particulam in iudiciis siue prætoriis, aut coram tribunalibus, sed absolutè dicitur, Non falsum testimonium dices, Nusquã scilicet, neque in iudicijs cùm exactus fueris per iustitiam, neque extra iudicia cùm tua sponte fabularis, neque in cogitatione cordis cùm tecum hominum merita demeritáque perpendis, neque vllo denique modo, aut in vllo omnino loco. Quintò tibi obseruandum est, mandatum non prohibere testimonium, sed falsum testimonium: quia sanctum est, & iustum perhibere testimonium veritati, imò tenetur vnusquisque ad hoc ex iure naturæ, adeò vt sit peccatum mortale, negare testimonium in articulo debitæ requisitionis. Incõmodat enim & proximo & Reipub. eiusmodi denegatio. Veritamen præceptum de ferẽdo testimonio, quia affirmatiuum est, ideo non obligat semper, sed pro loco & tempore, dum datur occasio tollẽdi diſsidij inter vicinos vel proximos, aliósve dissidentes: maximè dum exactus fueris per auctoritatem publicam, aut vrget notabilis necessitas, etiamsi contra proximum. Quisque enim pars est communitatis, omnis autem pars est propter totum, nõ autẽ propter aliam partem. Quapropter si quis citetur ad ferendum testimonium etiã in causa sanguinis, tenetur dicere veritatem. Magis enim tenetur diligere bonum publicum quàm particulare: & ideo magis collaborare ad conseruandum bonũ iustitiæ publicæ, quàm ad liberandum hunc vel illum malefactorem. *D.* At quid potissimum est obseruandũ in ferendis eiusmodi testimonijs? *M.* Primò, ne sis repẽtinus, nihilque dicas frustrã, id est, non properes ad testandum, sed legitimè citatus veni. Postquã autem citatus cõparueris nihil dicas citò, nihil etiam prẽter id quod es interrogatus. Habet enim Scriptura, Qui testis est repentinus, concinat linguam mẽdacij. Et illud, ne sis testis frustrã, hoc est, sine causſa te legitimè ad hoc compellente, contra proximum tuum. Secundò vt sis verax & sincerus, hoc est, non dicas plus aut minus, aut aliter quàm perspectum habes, addens modum quo cognoscis an scilicet per auditum, an per ocularem inspectionem, an euidenter, an vtcunque. Ecenim sic agendo eris testis fidelis, qui multum cõmendatur in Scripturis, Prouer. 14. 24. tantum abest, vt vel hic vel vsquam pro

Præceptũ de ferendo testimonio.

Quæ obseruanda sint in ferendis testimonijs. Prouerb. 12. Prouer. 24.

hibeamur ferre siue dicere testimonium. Nam hoc mandatum duntaxat prohibet testimonium falsum.

De falsis testimonijs quæ perhibentur in iudicijs.

CAPVT II.

CONTINGIT autem dicere falsum testimonium trifariã. Primò in publicis iudicijs sub sacrosancta iuratione: secundò extrà iudicium forẽse: tertiò extra populũ apud temetipsum. Quantum ad primum. Si quis citatus auctoritate iudicis, & exactus sub iuramento dicere veritatem, contra fecerit pronuncians non verè, sed mendaciter, reuera is perhibet falsum testimonium. Quale dixerũt contra Susannam duo senes inueterati, Daniel. 13. Contra Naboth Iezraëlitem filij Beliad. 3. Regum 21. Contra B. Stephanum Iudæi. Actor. 7. *D.* Hoccine graue malum est? *M.* Non potest non esse graue malum, quod grauiter prohibet Scriptura sancta in pluribus locis veteris ac noui Testamenti: iaculum, inquit Sapiens, & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Rursum, Sex quæ odit Dominus, Testem fallacem &c. Et illud, Testis falsus non erit impunitus. Item, Testis mendax peribit. *D.* Et quàm graue malum? *M.* Certè non solùm mortale, dignum gehenna ignis: sed & infame. Nã prẽter hoc quòd falsus testis iniuriam facit proximo suo, qui sibi frater est, etiam cõturbat Rempub. fallit iudicem, ius dicendum obscurat, & quod omnium sceleratissimum est, manifestam ignominiam facit Deo, diuorúmque maiestati, necnon sacrosancto Euangelio Christi. Quandoquidẽ omnis testis in iudiciis iurat se dicturum meram veritatem, dicendo: Ita me Deus adiuuet, beata virgo Maria, & omnes sancti eius, tangendo librum Euangelij, vel imaginem Crucifixi, quibus omnibus non obstantibus contrarium facit, iurando falsum, efficitúrque veraciter periurus: Quare & infamis, meritò submouendus extra locum, omnémque functionem honoris. Quid tibi nunc apparet, nonne ingens crimen est, falsum testimonium in processu iudiciario? *D.* Est, omni dubio procul. *M.* Sic quotiescunque sub sacrosancta iuratione perhibetur falsum testimonium, etiam extra forum iudicij, crimen est, si fiat in re seria alicuius momenti cum debita deliberatione. Adhæc quo

Tribus modis cõtingit dicere falsũ testimoniũ.

Graue peccatum testimonij falsum. Prouerb. 25. Prouer. 6. Prouer. 19. Prouer. 21.

Testimoniũ falsum in iudicijs infame malum.

Omne testimonium falsum sub iuramẽto datum crimen est.

ties iudex sciens & volens pronunciat falsum iudicium super factis personarum, aut reportator siue aduocatus sciens prudénsque aliud pronunciat de statu causæ quàm pro meritis eius, toties perhibet falsum testimonium contra proximum. Et væ, inquit scriptura, illi, qui iudicat falsum iudicium: quoniã abominabilis est, & maledictus coram Domino Deo suo.

De modis quibus contingit dicere falsum testimonium extra iudicium.

CAPVT III.

MAGI. Multipliciter dicitur falsum testimonium extra iudiciũ forense.

SECVNDO, contingit falsum testimonium dicere, vel de se, vel de aliis extra proc: sum iudiciarium, prout faciunt detractores, contumelioſi, hypocritæ, infamatores, calumniatores, sussurrones, iactatores, adulatores, præsumptuoſi, nunc dictis, nunc scriptis, nunc publicè, nũc priuatim, nonnunquam manifesta criminatione, aliquando sic tectè, vt licet nihil dixisse videãtur, tamen per voum Sed, aut signum, sustulerunt omnem existimationem proximi. *D.* Hoc autem postremum quomodo? *M.* Vt cùm quædam laudauerint, post multa subnectunt particulam aduersatiuam, sed, siue, *mater*, ibi hærentes, quasi religioſum eis sit reliquum exprimere, qua forma dicendi sæpè plus diminuũt æstimationem proximi quàm si clare exprimèrent. At pergamus ad reliqua.

Detractores. Detractores sunt qui detrahunt proximo bonam æstimationem, inurentes malam notam nomini eius.

Infamatores. Infamatores, qui prorsus infamem reddunt in populo, qui & criminatores dici possunt. De quibus inquit Scriptura: Nolite detrahere alterutrum fratres mei, Iacob. 4. Addit Apostolus. Quòd si inuicem mordetis & comeditis, videlicet per detractionem, videte ne ab inuicem consumamini, ad Galat. 5. Abominatio hominum detractor. Prouerb. 24. Imò Deo odibilis omnis detractor. Nam si serpens mordeat in silentio, nihil minus ea habet detractor. Hanc ob causam voluit Diuus Augustinus in triclinio suo scriptum esse magnis characteribus ante oculos omnium.

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

D. Quid si leuiter per loquacitatem nobis aliquid excideret, vt fit, contra famam proximi, non puto hoc statim esse damnabile

nabile peccatum. *M.* Audi fili, Si quis citra intentionem lædendi famam proximi, ex quadam garrulitate dicat, non peccat ille peccatum mortale: quia non detrahit formaliter, vt loquuntur Scholastici, sed materialiter, nisi adeo notabiliter lædat, vt actus redundet in naturam suæ formæ, eò quòd non curauit præcauere à tanta proximi læsione, potissimum si dicat de prædicatore, de pastore, de rectoribus Reipub. de statu Ecclesiæ. In eiusmodi enim personis etiam modica detractio vehementer lædit, non solùm personam, sed & communitatem, cuius salus magna ex parte pendet à bona existimatione eorum qui præsunt. Porrò si quis studio seu ex intentione lædendi famã alterius, reddit in societate malum testimonium de proximo, siue id fiat dicendo verum siue falsum, siue assertendo siue referendo siue addendo, siue minuendo, siue interpretando, siue tacendo, aut quouis alio modo, is detrahit formaliter, & peccat ex genere peccatum mortale: nisi fiat super re minima. Nam minimum quasi pro nihilo reputatur: Si grane peccatum est damnificare proximum in bonis fortunæ, multò grauius esse debet detrahere alicui bonã famam, siue bonum nomen. Quoniã melius est bonum nomẽ, quàm diuitiæ multæ, super argentum enim & aurum gratia bona, Prouerb. 22. Nec immunes sunt ab isto peccato, quin potiùs participes eius, qui in conuiuiis aut fabulis, facilè autem prębent detractionibus. Hinc Prophera: Detrahentem, inquit, secretò proximo suo, hunc persequebar: ne scilicet delicti particeps fierẽ. Hinc & Sapiens: Sepi aures tuas spinis, & linguã nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. *D.* Tamen audientes nihil mali pronunciat de proximo: tacent enim. *M.* Tacent quidem, sed audiendo, gaudent, corridենt, colludunt, præbent aures, ideòque & consentiunt quodammodo in damnum ac malum, quod patitur proximus. Est autem regula Apostolica, Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Alacritate quoque audiendi non parum animant detrahẽtem ad liberiùs dicendum, Iuxta illud: Auditoris intentio fuscitat spiritum docentis. Quàm verò inexcusabiles sint, hinc liquet. Si enim asinum vel bouẽ fratris, qui in via ceciderit, subleuare iubemur: quantò magis famam proximi, qua nihil homo habet pretiosius, defendere, nobis mandatum esse intelligere debemus. Nobet quidam pius dicere, Detrahere vel detrahẽtem audire,

De ijs quò leuiter loquuntur detractoria.

Formalis detractio ex genere peccatũ mortale.

An audire detrahẽtem sit peccatũ. *Psal. 100.* *Eccle. 28.*

Rom. 1.

Exod. 22.

quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid horum damnabilius sit, non facilè dixerim. *D.* Quid si in colloquio detractionis nec me oblectet infamatio proximi, nec consentiam in factum detrahentis, denique tum prorsus immunis sum à peccato? *M.* Distinguo. Si pastor es aut Ecclesiastes, commissam habens curam salutis eorum, quibus conuiuis, & taces, certe iam tibi peccatum est, quia non Euangelizas populo Dei peccata eorum, prout ex officio teneris. Sin verò priuatus es, interim tamen verisimile est tibi tuam modestam correptionem posse fructum facere, nihilo secius pudore quodam humano taces, non es sine delicto, neque enim illi qui patitur infamiam, caritatis officium impendis, neque correptionis beneficium illi, qui in errore positus est, hoc est, detractori. Tu tamen ne facilis sis ad corripiendum, nisi & locus & tempus, & proximi facilitas omnino persuadeant fructum subsecuturum. Valde enim prudenter monet Sapiens: In conuiuio vini non arguas proximum tuum. Quòd intempestiuum sit inter pocula corripere, vbi peccantem non ad pœnitentiam, sed citiùs ad furorem concitaueris, & conuiuantes non ad misericordiam, sed magis ad contemptum & dilacerationem proximi commoueris. Si autem non est opportunum correptione vel monitione impedire verba detractoria quæ audis, saltem vultus demissione, aut alienæ fabulæ interiectione, ostende te illubenté auditorẽ esse. Dicit enim Sapiens: Facies tristis dissipat linguã detrahentem. Vetus Prouerbium est. Nemo libẽter est orator inuitis auditoribus: Hoc igitur age, & quod audisti, ad alios ne perferas, iuxta consilium Sapientis: Audisti verbum aduersus proximum tuum, commoriatur in te fidens, quoniam non te dirumpet. Quod quidem Sapiens protulit contra eos, qui vbi audierint verbum contra proximum, id statim festinãt effundere apud alios, velut ex compassione proximi, dolentes quòd illius fama adeò miserè sit corrosa à tali aut tali: interim ipsi diffamantes imprudenter & illos à quibus audierant, & eum contra quem dictum fuerat. Quod genus quo magis speciem inducit pietatis & compassionis, eò est pestilentius & nocentius.

In audiendis detractationibus aliter peccat pastor, aliter populus.

Nõ oportet facilẽ esse ad corripiendũ. Eccles. 31.

Prouer. 25.

Eccles. 19.

*

De

De hypocrisi qua quis falsum de se perhibet testimonium.

CAP. IIII.

IVc etiam accedunt illi, qui de seipsis perhibent falsum testimonium per hypocrisin, aut iactantiam, aut præsumptionem, aut dominandi studium, nonnunquam etiam per metum aut supplicia. *D.* Isti nihil dicũt falsò contra proximum, sed nec cõtra seipsos, quia potiùs quod dicunt aut faciunt, id faciunt vt bene sit sibi. *M.* At falso, per simulationem veri, aut falsi dissimulationẽ contra mandatum Euangelicum, quo absolutè, & citra restrictionem dictum est, Non loqueris falsum testimoniũ nimirum neque contra proximum, neque pro proximo, neque contra te, neq; pro te. At dicito mihi, quid hypocrisis? *D.* Fictio, qua homo personam iusti vel iustitiæ simulat: aut iniusti vel iniustitiæ dissimulat. *M.* Hoc certè malo mirum in modũ laborabant olim Donatistæ & Cathari sic dicti, quòd se puros esse testarentur, non recipientes alios ad consortiũ suum. Hoc eodem malo laborabant Scribæ & Pharisæi tempore Christi, dicit enim Saluator: Omnia verò opera sua faciunt, vt videãtur ab hominibus. Ecce studiũ simulandi cõtra hominibus effigiem virtutis: Et alibi, Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus speciosa intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: sic & vos à foris apparetis hominibus iusti, intus autẽ pleni estis hypocrisi & iniquitate. Ecce studiũ dissimulandi iniquitatem. Quorũ damnatio tam certa, támque est indubitata, vt à Christo præsupponatur, cùm dicit Matth. 24. Partémque eius (loquens de infideli seruo) ponet cum hypocritis. Illic erit fletus & stridor dentium. *D.* Ergo hypocrisis est peccatũ mortale. *M.* Si verè est & formaliter hypocrisis, peculiari actione vel habitu, vendicante sibi in populo existimationem sanctitatis, à qua prorsus aliena manet, quis precor audebit pronũtiare tale quid non esse peccatum mortale? Veluti si illi qui nõ ieiunant, exterminẽt facies suas, vt videantur hominibus ieiunantes, aut qui nulli rei minus intendunt quàm Deo esse deuoti, fingunt tamẽ orationes in omni loco, vt religiosuli habeãtur, aut qui habitũ sanctitatis circunferunt, vt appareãt foris quod intus esse nolunt: dúmq;

Mat. 23.

Quæ hypocrisis sit peccatum mortale.

intus

intus pleni sunt occulta spurcitia, tamen supra alios sibi famã ac nomen sanctimoniæ artificiosis fictionibus à populo extorquent: huiusmodi, dico, indubie habent perfectã hypocrisim, & peccãt mortaliter. Non solum propter malitiam quã occultant, sed magis propter fictionem perniciosam, qua imponunt populo, extorquentes ab alijs famam, & veneratonem sibi indebitam. Vnde Saluator terribiliter improperat, væ væ, his qui tales sunt. Adhæc manifeste peccatũ damnabile est illorum hypocrisis, qui veniunt sub vestimẽtis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Instillantes sub specie pietatis pestiferum dogma in animas eorum, qui minus cauti sunt: vt faciunt pseudoprophetæ, pseudoapostoli, falsi doctores, operarij subdoli. Quorum finis, inquit Paulus, & gloria in confusione ipsorum. Portabunt enim iudicium suum, quicunque sunt eiusmodi. Sic qui singunt longas orationes vt expolient mulierculas oneratas peccatis, aut sine eruditione titulos sibi & insignia eruditionis emunt, vt in populo possideant fructus scientiæ, quam non habent, hoc est, honorem & emolumenta, quæ debentur literis & scientia exculta. *Philip. 3.*

An omnes peccatores cupientes pro bonis Christianis reputari sint hypocritæ.

D. Et nos omnes licet intus mali simus, (nemo enim dicere potest, Innocens sum aut sine peccato) foris tamẽ & in populo, pro bonis Christianis reputari quærimus, verum nunquid ideo hypocritæ reputabimur peccantes contra hoc mandatum? *M.* Aliud est fingere aut simulare fraudãdi gratia, aliud iure suo vti. Est autem ius, vt qui non est malefactor in publico, publicè bonus habeatur. Omnis enim homo præsumitur bonus, donec de contrario constet. Itaque dabo tibi quasdam regulas indubitatas, quarum prima est. Quicunque facit opera ad Dei seruitium sua natura ordinata: qualia sunt ieiunium, oratio, eleemosyna, missa, confessio, sacra synaxis, auditio verbi Dei, non quidem animo seruiendi Deo, sed ob gloriam humanam, aut quæstum, aut ventrem, is reuera hypocrisim committit, qualis inuoluit, præter mendacium facti, etiam iniuriam rerum sacrarum quas ordinat in fines indebitos. Iuxta modum autem finium crescit decrescitq; malitia talis hypocriseos. Si finis est, vt de perdat in populo communem existimationẽ boni Christiani, is finis ex eo quo non est malus, neque sit indebitus, nisi ipsemet sit publicè & notoriè malus, nihil addit de malitia. Si finis est inanis gloria, indubiè superaddit. Si denique finis fuerit extorquere à populo

Prima regula.

populo subsidia vitæ indebita, diuitias, famam, aut nomen sanctitatis, iam sit sceleratissima huiusmodi hypocrisis. Cui Christus terribiliter imprecatur illud Euangelicũ væ, quod sonat æternæ damnationis cõminationem, vti est in multis locis Euangelij videre. Secunda regula est. Quicunque facit prænominata opera bona veraciter, & ex primaria intentione seruiendi Deo, cupiens interim per hæc reputari ab aliis pro viro Catholico ac bono Christiano, sicut cæteri, is haudquaquam notandus est hypocriseos, nec vllum cõmittit peccatum: quia nulla hic est simulatio, nulla cupiditas indebiti, illa enim cõmunis existimatio viri catholici, optimo iure ei debetur; donec palàm sceleratus esse incipiat. Sicut Canonicus fieret ad diuina officia veraciter, & ex primaria intentione seruiendi Deo, volens tamen simul recipere plumbea, vt veniant, tanquam emolumenta vitæ suæ, nullam committit simoniam sic faciendo: quia facit officium propter finem, & faciendo non quærit indebitum. Tertia regula. Omnis hypocrisis est mendacium facti, hoc habens præter commissionem rationem mendacij, quòd fiat plerunque circa sacra & pietatis officia. Sed istam regulam fusiùs explicabimus, vbi tractandum erit de mendacio. *Secunda regula.* *Tertia regula.*

De iactatoribus sui.

CAP. V.

IACTANTIA est, qua se quispiam effert insolentius testando verbo plus de se, quam sit aut appareat in se. Quòd si iactitet se sanctum esse, aut purum, idque in contemptum aliorum, graue peccatum est, & perniciosum testimonium suipsius. Cui malo obnoxij erant, quorum meminit Esaias dicens: Qui dicunt, Recede à me, non appropinques mihi: quia immundus es. Et Pharisæus ille Euangelicus, qui ausus est, etiam coram Deo, qui scrutatur corda & renes, se inaniter iactare, & hoc quidem cum contemptu alterius melioris se, dicens: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Tales quoque fuerunt, vt dixi, Donatistæ & Cathari hæretici sic dicti, quòd se puros esse testarentur, alios autem impuros & peccatores. De hoc peccato inquit Psalmista: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, *M. AGL. Lactantia.* *Esa. 65.* *Luc. 18.* *Psalm. 11.*

An iactantia sit peccatum mortale.

losa,& linguam magniloquam. *D.* Disperdat? An igitur iactantia, non infrequens humani generis labes, sit peccatum mortale? *M.* Dicam. Iactantia continet capita multa: ex quibus pendet consideratio malitiæ eius. Primum est mendacium: quia iactantia est species quædam mendacij. Et ideo discernere oportet: interueneritne in iactatione sui mendacium pernicioſum, an iocoſum, an officioſum. De quibus infrà. Secundum est laus propria: non enim purè narrat iactator, sed tanquam laudans narrat. Tertium est, arrogantia ex qua procedit,& secundum qualitatem arrogantiæ atque laudis propriæ, iudicandum est de iactantia. Nam si illa pernicioſa fuerint, iactantia erit peccatum mortale. Si verò nihil habeant præter vanitatem vel inanem quandam gloriam, vt solet cõtingere in ventoſis hominibus, est venialis duntaxat: nam & illa venialia sunt, nisi eis ponatur vltimus finis. Quantum est lucrum quod quis iactando sectatur. Vnde qui se iactant falsò peritos rerum & prudentes, vt præturam vel senatoriam dignitatem obtineant, aut doctos se iactitant ac pios, vt designẽtur in populo prædicatores verbi Dei, vel pastores, animárúmque custodes, horum iactantia habet in se pernicioſam iniquitatem, Reipubl. valde nociuam. Peccant tamen tantò graniùs isti, quàm illi, quantò pretioſior est salus animarum operibus mundi huius, & cura pastoralis gubernatione ciuitatis.

De nequiter humiliantibus se.

CAP. VI.

DISCI.

Qui se humiliant nequiter peccant contra hoc mandatum. Prouerb. 26. Eccles. 19.

SVNT qui laborant vitio prorsùs contrario, minus testantes de se quàm in se habeant: hi an etiam offendant contra hoc mandatum? *M.* Si nequiter, & fallendi studio se humiliant, indubiè offendunt per habentes de se falsum testimonium. Et peccatum eorum iudicandum est ex qualitate mendacij, & fine quem intendunt: Monet autem Scriptura sedulò cauendum esse ab huiusmodi hominibus, dicens: Qui submiserit vocem suam, ne credideris ei, quoniàm septem nequitiæ sunt in corde illius. Item, Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. Vt igitur cõcludam, non falsum testimonium dices, inquit mandatum: neque de teipso quidem, neque contra teipsum. *D.* Hoc postremum

mum an vnquam contingat? *M.* Contingit aliquando, maximè sub torturis. *D.* Ait tum sit excusabile propter magnitudinem pœnæ. *M.* Fili, nunquam sunt facienda mala vt inde eueniant bona. Nemo mentiri potest, aut falsum testari de se, ne animo quidem liberandi se à pœnis aut periculis. De *vi propter se* trahere sibi ipsi, siue infamare seipsum tantò grauius malum est, quàm detrahere proximo: quantò quisque principalius tenetur diligere se & famam suam propter Deum & commune bonum, quàm famam proximi: nec excusatur à peccato mortali propter vllum metum vel tormẽta. Quoniam sicut nullus metus, nullúmque tormẽtum excusat à vulneratione aut occisione sui, ita nec ab infamatione sui. Pati quidem detrimentum famæ propriæ in hominis est arbitrio constitutum, modò id in aliorum malum non redundet: quemadmodum pati vulnera & mortẽ. Verùm inferre sibiipsi damnum famæ, illicitum est, sicut vulnerare seipsum ex proposito aut occidere. Porrò si fiat humiliatio qua se nequiter quis humiliat in iudicio, duplicatur iniquitas ipsius: quia adiungitur mendacium pernicioſum, fallens iudicem in iure dicendo, eoque per trahens vt condemnet innocentem, vel absoluat nocentem.

An liceat falsum testã de se, ne animo quidem liberandi se à pœnis aut periculis. De vi propter se trahere sibi ipsi, siue infamare seipsum tantò grauius malum propter tortura.

De maledicis, conuiciatoribus, contumelioſis.

CAPVT VII.

ADHAEC, maledici, qui mala loquuntur de proximo, calumniatores qui aliis falsò & callidè ac malitioſè crimen impoſunt, conuiciatores, criminatores, contumelioſi, non minùs, imò subinde graniùs offendunt in hoc mandatum, quàm detractores. Et sunt eiusmodi plerunque peccata mortalia: quoniam malitioſè proximo in faciem eius improperãt indigna, ad dehonestationem ipsius: quod est ex diametro contra fraternã dilectionem. Sicut enim mittens lapidem in volatilia, deiicit illa: sic & qui conuiciatur amico, dissoluit amicitiam. Nec dissoluit solùm, verùm sicut ante ignem camini vapor & fumus ignis inaltatur, sic & ante sanguinem maledicta, & contumeliæ, & minæ, inquit Sapiens. Adiungens, Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio ciboque postèà emendare non possis, cùm dehonestaueris amicum tuum.

MAGI. Maledici. Calumniatores.

Ecclef. 22.

Prouerb. 25.

De susurronibus.

CAPVT VIII.

MAGI. Susurrones. Eccles.28.

ITEM modo hîc dicendum est, de susurronibus, qui falsum testantes de proximis, conturbant, vt inquit Sapiens, amicos, & in medio pacem habentium immittunt inimicitiam. Nam susurratio propriè est oblocutio ad amicitiam tollendam inter diligêtes sese, item ad fouendas inimicitias inter odientes se mutuò. *D.* Non solùm igitur mala est susurratio, sed & incentiuum quoddam multorum malorum & fomentum. *M.* Rectè dicis. Hinc præcepit lex vetus, Non eris criminator, nec susurro in populis. Nam susurro *Leuit.19.* & inquinabit animam suam, & ab aliis odietur. Addit Scriptura alio loco quod plus est perpẽdendum: Susurro, inquit, *Eccles.28.* & bilinguis maledictus: multos enim conturbauit pacem habentes. Quapropter susurratio est de genere peccatorũ mortalium: tantò grauius offendens, quàm contumelia & detractio, quantò amicitia est melior fama & honore. *D.* Profectò durum foret, si quæcunque maledicentia, aut calumnia, aut conuitium, aut contumelia, semper esset peccatũ damnabile. *M.* Propterea te semper memorẽ esse volo eius, quod diximus sæpè, plerunque peccata, quæ ex genere sunt mortalia, venialia fieri posse: vel propter imperfectionem actus, vel quia subitaneus est motus, vel quia contingit in re minima: ex parte insuper modi, nempe quia iocosè & non seriò dicuntur: aut si seriò, tamen prorsus præter omnem intentionem lædendi. Quod tamen debes intelligere: nisi ob magnitudinem nocumenti, actus redeat in naturam suæ speciei. Quo sanè casu essent peccata mortalia, propter inuolutã nimiam negligentiam considerandi quantitatem nocumenti quod infertur proximo in fama sua. Quemadmodum suprà dictũ est de detractione materiali.

Susurratio grauius peccatũ quàm contumelia.

De adulatoribus.

CAPVT IX.

DISCI. Adulatores.

ITEM adulatores, qui perhibent aliis falsum testimonium de dictis, vel factis eorum, causa gratiæ captandæ: aut attribuendo eis quod nõ habeut: aut laudando in ipsis quod nõ solùm non est dignum laude, sed vituperio magis vel criminatione.

mination, hi an etiam delinquant in hoc mãdatum? *M.* Omnino, & grauiter. *D.* Omnis vbique familia diuitum ac potentum, plena est huiusmodi hominibus. *M.* Sic est. Eò quod familiare sit, præcipuè aulicis illud Terentij, Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque. Negat quis, nego: ait, aio. *D.* An solis illis? *M.* Etiam sacerdotibus, etiam monachis, etiam doctoribus, etiam primatibus Reipub. dum venantur, quo carent, aut maiores fieri student. *D.* Non potest igitur vsque adeo grande malum esse adulatio. *M.* An ideo minus mala, minúsque pestileus epidimia, quòd inuaserit iam multos? *D.* Non: sed peior periculorque ea de caussã. *M.* Sic est in proposito de adulatione. Vt autem plenè intelligas, quàm grande malum sit adulatio, aduertẽda sunt quæ operatur in homine. Primò etenim facit adulantem bilinguem, ac duplici esse corde. Secũdò impedit proximum ne rectum sui de se habeat iudicium. Tertiò facit apparere malum, bonum: & bonum, malum. Quãtum verò ad primum, ex qualitate mendacij, iudicanda est malitia adulationis. Si enim admiscuerit adulator mendacium perniciosum, est adulatio peccatum damnabile. De mendacio autem dicetur infrà. Quantum ad secundũ, si obscuret principi aut prælato suum de se, suáque potestate iudicium, indubiè crimen est. Nihil enim adeo perniciosum cõmunitati, quàm vt princeps, aut pastor non rectam habeat sui suæque potestatis existimationem. Et quò grauiora sequuntur ex hoc incõmoda, eò crimen istud est sceleratius. Vt vmbra corpus, ita principatum sequitur adulatio. Nec potuit aditus ad aures principum vltrà patere veritati, posteaquam oppleri cœperunt adulationibus. Et quæ mala non sequuntur, quãdo principi suadet adulator, quòd vti liceat plenitudine potestatis, quòd sit dominus omnium, quòd vectigalia, gabellas, tributa, & id genus alia imponere possit, prout libitũ fuerit: quòd inermium sit bello se vindicare: bello virium suarum ostentionem facere? Aut quando Pontifici inspiratur ab adulatoribus, quòd ipse sit Dominus beneficiorum Ecclesiæ, non tantum dispensator quódque actionum suarum regula sit voluntas ipsius? Ex quibus duobus consequens foret: primò non posse Simoniæ esse obnoxium Pontificem: secundò licere ei, quidquid libuerit: tertiò Pontificem posse eximere, incorporare, dispensare, reformare, difformare pro sua voluntate.

Terent. in Eun. Act 2. Scen.2.

Malitia adulationis ex tribus cõsideratur.

Cuiusmodi proles haudquaquam minus procul absunt ab Euangelio, quàm ipsarum mater adulatio. Quantum autem ad terrium: adulatio est peccatum mortale, si laudet quempiam ob iniquitatem suam, aut turpitudinem, persuadeus illi bonũ esse vel honestum, quod veraciter malum est, *Psalm.9.* inhonestum, aut iniquum. Vnde Psalmista, Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur: exacerbauit Dominum peccator. Huc pertinent doctores subdoli, studentes placere affectibus eorum qui prurientes sunt auribus, hoc est, illi qui prædicant populo nõ veritatem, sed insolita, sed placentia, hoc est, suauia secundum carnem, aut gloriæ, aut honoris, aut ventris caussa. De quibus Eze- *Ezech.13.* chiel, Væ, inquit, qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas. Et cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum, & violabant me ad populum meũ, propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes, & dirumpam eos de brachijs vestris, & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt vltrà in manibus vestris ad prædandum, & scietis, quia ego Dominus. Pro eo quod mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego nõ contristaui, & confortastis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populũ meum de manu vestra, & scietis, quia ego Dominus. Hæc Ezechiel. Addam & illud Pauli Actor. 20. cap. vbi postquam maiores natu Ecclesiæ multorum diligenter admonuisset, dixit tandem, Contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis. Inquit omne consilium Dei super puniendis impijs, & iis qui non obediũt Euangelio Christi, quàm consilium Dei super præmiandis bonis, támque consilium Dei super confitendis peccatis sacerdoti, super pœnitentijs agendis, super ieiuniis obseruandis, super pœnis purgatoriis & infernalibus, &c. quàm consilium Dei super fide

fide & fiducia habenda in Christo, super misericordijs, & miserationibus Dei. Quo minus, inquit, annunciarem vobis omne consilium Dei: nihil prorsus subterfugiendo, vt gratiam inirem populi cupientis audire noua, dulcia, facilisque factu. Vti nunc, proh dolor, faciunt plurimi pseudo Euangelistæ, quorum omnium damnatio certa est. Nam qui in adulationibus suis abutuntur Euangelio, aut non annunciantes integrum Euangelium, aut aliter quàm oportet interpretantes per adulationem quandam, hi proculdubiò sceleratissimè peccant contra hoc mandatum. Vltimò damnabiliter peccant adulatores, qui mirè euehunt alios laudibus, vt vel sic extrudant ad tentandũ quod viribus maius est, vnde tandem infamiam, aut corporis aut animæ periculum incurrant: veluti si quis idiotam falsis laudibus animet ad prædicandum vel docendum, quò eum ineptè docentem aut concionantem faciat ludibrium esse hominum. Aut Thrasonem quempiam admodum lauder de virtutibus factisque præclaris, vt propensum efficiat in certa vitæ suæ discrimina. Denique cùm quis laudando alium, fit illi occasio peccandi mortaliter. Quod postremum discretè & non nisi cum grano salis intelligendum existima.

De iudicijs temerarijs.

CAPVT X.

VNC dicamus de tertio modo transgredien- *DISCI.*
di hoc mandatum, hoc est, de temerarijs iudiciis quibus homo reddit sibiipsi falsum testimonium de proximo suo: iuxta illud Sapientis: In via stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Nec dissimiliter, malignus cùm ipse sit nequam, omnes in corde suo malos iudicat: quod est sibiipsi dicere falsum testimonium de proximo, contra istud mandatum Domini, Non falsum testimonium dices: & contra alias Scripturas prohibentes temeraria iudicia, de quibus infrà dicemus. D. Et qui iudicat fornicatores, aliósq; peccatores condẽnandos, an peccet contra hoc mandatum? M. Neque contra hoc mandatum, neque contra quodcunque aliud: sed regulat iudicium suum secundum Euangelium Dei, quod est Christiani hominis. Aliud est iudicare de *Ecclesi.10.*

Aliud iudicare de persona, aliud iudicare de re bus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

personis,aliud iudicare de rebus. Nam istud in multis non so lùm licet,sed & oportet:si veri Christiani esse velimus. Tota enim institutio Euangelica,omnisque notitia fidei eo tendit, vt sciamus discernere, & diiudicare inter bonum & malum, lepram & non lepram,inter gratiam & naturam,inter pecca tum & virtutis officium. Qui iudicat adulteria, homicidia, blasphemias, &c. peccata esse coinquinantia hominem, con-
Matth.15. formiter iudicat Saluatori nostro dicenti:Quæ procedant de ore,de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, fornicationes, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt, quæ coinquinant hominem.Non lotis autem manibus manducare,non coinquinat hominem. Conformiter quoq; Apo-
Galat.5. stolo eius,qui pronunciat de variis ac diuersis hominum actibus,quòd excludant à regno Dei. Primùm ad Galatas dicens: Quæ prædico vobis sicut prædixi :quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Quo loco addidit, Et his si-
Ephes.5. milia,vt insinuaret se necdum enumerasse omnia quæ extorem faciunt à regno Dei. Deinde ad Ephesios,Hoc enim scitote intelligẽtes,quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus,quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidẽciæ. Tertiò ad
1.Cor.6. Corinth.vbi enumeratis decem peccantiũ generibus,indicat expresso sermone de ipsis,quòd regnum Dei non possidebũt. Igitur hoc pacto iudicare,tam non est malũ,vt sit vehementissimus vsus Euangelicæ doctrinæ. Quapropter habeto pro regula. Vnumquenque secum iudicare posse de his, quæ certa diffinitione constituta sunt in lege Euãgelica,aut in decretis Pontificum,aut in iure ciuili, in iure naturæ,in iure gentium. Et debet quisque, cùm occasio expostulat, sic iudicare, prout in prædictis iudicatum inuenitur:nisi errare velit in suum aliorũmque graue præiudicium. Nam iudicare in corde suo aliter esse quam in prædictis constitutum inuenitur,sæpè hæreticum est,aliquando temerarium,& iniuriosum Reipubl.semper autem perniciosum : modò fiat per malitiam, destinato animo, ad dissoluendum quod pro salute animarum, vel pu-
Lutherus li. 3. tract. de ca. Babyl. blica pace sanctè constitutum legitur. Exempli gratia: Quidam,quem Lutherum vocant,iudicauit,non esse nisi vnũ peccatum damnans hominem videlicet infidelitatem, manifestè

stè contra prænominatum iudicium Saluatoris & Apostoli eius,qui ponunt plura peccata excludentia à regno Dei. Item non esse nisi vnam virtutem quæ saluat,videlicet fidem. Rursum contra iudiciũ Saluatoris testãtis de dilectione, Dimissa *Luc.7.* sunt ei peccata multa:quoniam dilexit multum. Et alibi,Hoc fac,scilicet quod mãdato caritatis præscribitur, & viues. Itẽ, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Hoc igitur iudicium *Luc.10.* Martini,est error sceleratus in fide, militans expresse contra doctrinam Christi : quare nec leue peccatum,sed crimen hæreseos. Iudicare autem indigne de rebus Deo sacris, vt puta *Iudicare indigne de rebus Deo sacris.* de Sacramentis Ecclesiæ ; de mysteriis Religionis, de articulis fidei,de Euangelio salutis,de Sanctis, Sanctorumque reliquiis , non solùm continet communem malitiam falsi testimonij, sed & violationem rei sacræ. Sicut enim furtum calicis, non nudum furtum est , sed furtum sacrilegum , violans sanctificationem qua Deo consecratus erat : sic eiusmodi falsum iudicium de rebus sacris,sacrilegium dici debet, nedum temerarium iudicium,affectu quantum in se est,violans rem sacram. Cui iudicio cùm accedit pertinacia, hoc est,obfirmatio siue obstinatio animi non dimittendi tale iudicium,sit error perfidiæ,excludẽs ab omni spe salutis:etiam si solùm maneat intus in scrinio cordis.Quod si quis proferat in alios talem errorem aut scripto aut viua voce,iam fit dogma falsitatis siue doctrina pestilens.Cuius auctores in Scripturis vocan *2.Cor.11.* tur operarij subdoli. magistri errorũ, pseudoprophetæ,pseu- *2.Petr.2.* doapostoli,errantes & in errorem mittentes Quibus procel- *2.Tim.3.* la tenebrarum seruata est in æternum, inquit Scriptura:quo- *Philip.3.* rum gloria in confusione ipsorum , quorum finis interitus: quorum damnatio certa est. Qui haberi debent ab omnibus vere Christianis veluti ethnici & publicani:adeóque vitari,vt nec in domum recipiantur,imò nec aue illis dicamus , secun- *2.Ioan.11.* dum Ioannem Euãgelistam,Qui enim,inquit,dicit illis aue: communicat operibus illorum malignis. Ecce prædixi vobis: vt in die Domini non confundamini. Nihil enim periculosius infectione multitudinis.Tam diu enim aggrauatur damnato inficientis,quàm diu accrescit numerus eorum,qui decipiuntur seminatis ab illo erroribus. Hinc B. Hieronymus dicit Arrij damnationem necdum consummatam esse: quia adhuc multi illius erroribus decipiuntur. *D.* Audio vsque in hanc horam manere reliquas hæresis Arrianæ. *M.* Igitur,

necdum consummatum est supplicium damnationis eius. Quanti autem periculi sit agere pseudoecclesiasten, non satis scitur, nisi dum sentitur: at tum demũ serò nimis. *D.* Quid si surrepat cuipiam (vt fit) iudicium erroneum, circa ea quæ fidei sunt & religionis? *M.* Si subitò, si citra deliberationem ex quadam surreptione, aut perturbatione animi indicat hominis tale iudicium, certè aut nullum est peccatum, aut valde leue. Tentatio magis dici debet, primúsque conceptus animi ad peccandum quàm peccatum: nisi accesserit consensus voluntatis bene deliberatæ: nam tum fit verè peccatum, & tale peccatum quale diximus. *D.* Rursum quæro, Quid si ex simplicitate aut defectu institutionis iudicet quispiam non bene de rebus fidei, vt faciunt simplices & idiotæ iudicantes patrem in diuinis esse virum senem, candida promissáque barba, habentem filium in sinu suo, crucis stigmatibus decoratum. *M.* De eiusmodi simplicium iudiciis censendum est iuxta negligentiam, qua non curauerunt se instituri in necessariis ad salutem. Quoniam si negligentia fuerit crassa aut culpabilis, iam erroneũ eorum iudicium meritò culpari debet: si verò nulla fuerit negligẽtia discendi, faciúntque quod in se est, iuxta modulum conditionis suæ, iam nulla est culpa. Nam qui facit quod in se est, culpari non debet in eo quod non potest: nec est omnium, scire omnia mysteria fidei, vti diximus in primo harum Demonstrationum libro. *D.* Ne quæso indigneris domine, si adhuc semel interrogem. Quid si doctus aliquis, aut interpres iudicet falsum pro vero in his quæ fidei sunt? *M.* Si fiat hoc, vt sit simplici corde, citra studium struendi nouum dogma, cum prõptitudine corrigendi sententiam, vbi melius instructus fuerit, non est peccatum: neq; talis hæreticus vocari potest, dicente Augustino: Errare possum, hæreticus esse non possum: quia errorem meum nolo pertinaciter defendere cõtra auctoritatem Ecclesiæ. Pergamus itaque. Præter hæc autem contingit iudicare penes se indigne de decretis & mandatis Ecclesiæ: quod profecto scissuræ cuiusdam initium habet, cui si accedat pertinacia post debitam ac sufficientem monitionem, iam crescit in apertum schisma, faciés hominem profanum, ac alienum à saluto, iuxta illud Saluatoris: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Graue itaque peccatum est, malè iudicare de canonibus & constitutionibus Ecclesiasticis. Nec immunes sunt à prauæ

Malè iudicare de legibus quàm magnũ peccatum sit.

prædicatione huius mandati qui malè iudicãt in corde suo de legibus ciuilibus aut senatusconsultis aut plebiscitis: quia perhibent sibi falsum testimonium cõtra bonum publicum. Quem errorem si incipiant persuadere aliis, transit concepta malum in seditionem. Cuius vtique malitia crescit, extra modum turbationis pacis, & vnitatis, quæ in Republi. esse debeant. Verùm si quis iudicet secum malè de rebus indifferentibus, quæ siue sic, siue aliter se habeant, perinde est: vt si iudicem Imperatorem Bruxellæ esse, cùm fortasis ibidem non sit, aut mensem Maium præterlapsum, cùm necdum sit finis Aprilis, iudicium hoc quædam ignoratio est. Quæ quoniam, non est de his quæ scire oportet, ideo nõ est peccatum, sed potiùs aut conditio naturæ cui non est datum omnia scire, aut pœna peccati. Nam propter peccatum primi parentis, detrusi sumus omnes in regionem vmbræ mortis, multámque ignorantiam rerum. Quo modo autem alius error iudicantium de rebus sit noxius, alius innoxius, alius vtilis iudicans, alius inutilis, alius ab aliis difficilè tolerabilis, vide D. Augustinum in suo Enchiridio cap. 19. 20. 21. & lib. de Trinitate ac aliis locis.

De iudicijs personarum & actionum personalium.

CAPVT XI.

HVCVSQVE egimus de iudiciis rerum: nunc verò agamus de iudiciis personarum & actionum personalium pro quibus sit tibi regula talis. Quòd iudicare de actionibus proximorum, vel ex se indifferentibus, vel per se bonis, quod malæ sunt, est dicere falsum testimonium contra proximum. Veluti cùm sacerdotem mulieri colloquentem video, iudico eum pacisci de lusu Veneris: aut publicè orãtem, iudico hypocritã: omnia enim huiusmodi iudicia temeraria sunt & iniqua, quibus dicit sibi homo falsum testimonium cõtra proximum. *D.* Attamen dominus docet, hypocrisin esse ex terminare faciem, vt videaris ab hominibus ieiunãs, orare in angulis platearum, vt laudaris. *M.* Sic quoq; docent omnes Theologi probè insequentes doctrinam Saluatoris. *D.* Quare igitur non licet nobis sic iudicare? *M.* Christus & doctores iudicant, de rebus in se secundum veritatem, quam euidẽter asserunt secum, videlicet quòd exterminare faciẽ vt videa-

M. AOR.

Matth. 6.

Aliter iudicãt Doctores, aliter temerarij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris hominibus ieiunans, est res mala & hypocrisis, à quocunque etiam fiat: sic, orare coram hominibus, vt laudem popularem capres. Illi autē de quibus agimus, iudicant de eo quod prorsus nesciunt, imò quod nec scire possunt, videlicet de particulari facto huius vel illius personæ, & non tam de facto quod vident, quàm de animo siue intentione facientis quam non vident. Licet enim videas publicè orantem, tamen videre non potes quo animo, quâve intentione oret. Intentio autem operi nomen imponit. Quòd si noueris exactè animum ipsius, vel per reuelationem, vel per propriam ipsius cōfessionem: quia dicit se hæc facere propter laudem popularem, iam potes, imò debes iudicare factum eius malum esse. D. Et factum, vt apparet, & personam. M. Non omnino personam, nisi quatenus communicat in facto. Verùm de hoc nunc audies. In Scripturis sic habemus, Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit, ad Roman. 14. Ibidem, Tu autem quid iudicas fratrem tuum, aut tu quare spernis fratrē tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Non ergo amplius inuicem iudicemus. Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Addit D. Iacobus cap. 4. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus est legislator, qui potest perdere & liberare. Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum? In quibus sanè scripturis prohibentur expresè iudicia vsurpata super personā tibi non subditam, hoc est, super eum qui seruus est alienus, id est, non tuus, sed alterius dominii, tibi verò æqualis, quia frater tuus, aut proximus, in quem nullam accepisti iudicij potestatem, neque à Deo, neque à Repub. neque ex ordine iuris naturę, aut si accepisti aliquam in eum potestatem, tamen non in eo, in quo iudicas ipsum. Si prætor es, habes quidem potestatem iudicandi malefactores: quia dicit Scriptura, Maleficos non patieris viuere: Verùm non habes potestatem vt tecum iudices hunc quem interficis, esse filium iræ diuinæ, aut damnationis æternæ: hoc enim excedit iudiciariam tuam facultatem. Si pater es, in his poteris iudicare filium tuum, quæ concernunt paternam auctoritatem. Verùm iudicare filium tuum, aut *reum* esse, aut malæ conscientiæ, aut æternaliter condemnādum, non potes: quia in huiusmodi alienus seruus est, tibi proximus & frater. Prætereà habent

De iudicio vsurpato.

Non licet iudicare alienū seruum.

bent Scripturæ sanctæ hoc pacto, Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Et alibi, Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate. Rursum, Vos secundum carnem iudicatis. Iudicare autem ante tempus est iudicare ante plenam cognitionem causæ, siue incognita causa ius dicere. Iudicare verò secundum faciem, est iudicare secundum apparentiam quandam, citra veritatis inspectionem. Iudicare secundum carnem est iudicare vel secundum sanguinis cognationem, vel secūdum carnalis sensus cogitationes. De cuiusmodi iudiciis remotiis habes Matth. 11. 12. Luc. 7. Venit Ioannes Baptista, inquit Saluator, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans & bibens: & dicitis, Ecce homo vorax & potator vini, amicus publicanorum & peccatorum. Si autem sciretis quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes. Et Luc. 18. Deus gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus, aiebat superbus ille Pharisæus, prorsus secundum faciem iudicans. Descendit autem publicanus de templo iustificatus præ illo. Quando igitur iudicamus de conscientiis proximorum, tunc certè ante tempus iudicamus: quia illæ nondum apertæ sunt. Aperientur autem in consummatione seculi, cùm Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & consilia cordium, & tunc iudicabimus cum Domino. Item quando ex apparentia quadam iudicamus, scilicet quia videmus virum transeuntem vicum, in quo nidum habent Veneris filiæ, aut sacerdotem loquentem cum muliere, ideóque impurum esse censemus, iam iudicamus secundum faciem, contra Euangelium Christi. Tertiò habent Scripturæ sacræ, Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo, Frater, sine eiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs in oculo tuo? Hypocrita eice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui. Matth. 7. Quibus verbis Saluatoris prohibetur iudicium hypocriticum, quo quis iudicat alium corripiendum super minimo, neglecto seipso in maioribus, vt videatur sanctulus esse. Quartò habet Scriptura

1. Cor. 4.

Ioan. 7.

Ioan. 8.

Quid sit iudicare ante tēpus aut secundū faciē vel secundū carnem.

De iudicio hypocritico.

De iudicio alterum sui ipsius condemnatiuo.

ptura ad Rom. 2. Propter quod inexcusabilis es ô homo, omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? &c. Ecce quàm exactè detestatur hic Apostolus iudicium condemnatiuum suiipsius, quo quis proximum iudicat propter factum aliquod, & nihilominus ipsemet facit idem, prout frequens est in hypocritis, item in concionatoribus, & confessionariis, qui mirè debacchantur contra vitia, quibus ipsimet vehementer inuoluti sunt. An existimas ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis eadem, quoniam tu effugies iudicium Dei? Eodem sanè vitio laborant patres & matres iudicando & arguendo proles super iurationibus & execrationibus: nihilominus ipsimet tertio cuique verbo diras quasdam iurationes & execrationes admiscent. Ex prædictis itaque scripturis certo demonstratur quatuor esse genera iudiciorum, quibus peccatur contra hoc mandatum, videlicet vsurpatum, temerarium, hypocriticum & condemnatiuum suiipsius iudicantis. Quorum quodlibet continet falsum siue iniquum testimonium contra proximum, habens sua incrementa malitiæ, iuxta quantitatem nocumenti quod infertur proximo. Nemo igitur mortalium debet iudicare proximum suum esse extra gratiam Dei, aut peccatorem, aut templum Diaboli, aut reum gehennæ ignis. D. Quid, si viderem proximum committentem homicidium, aut adulterium? M. Hoc etiam si videris, non tamen propterea debes tu iudicare ipsam personam, aut longè esse à salute, aut ream esse æternæ damnationis. Ratio eius assignatur, quoniam in hac parte alienus seruus est, domino suo stat aut cadit: non tibi: tibi enim frater est, non subditus. Quapropter si iudicas, vsurpas tibi indebitum iudicium, nec solùm indebitum, sed & temerarium, & ante tempus, priùs quàm habeas debitam notitiam causæ. Nescis enim, an faciendo offenderit Deum mortaliter. Potuit namque homicidium quod commisit, esse aut casuale, aut mera defensio suiipsius, seruato moderamine inculpatæ tutelæ, aut

Quadruplicia iudicia prohibentur in scriptura.

Non iudicandus proximus sed quandoque fieri potest excusandus.

aut contigisse zelo quodam zelantis pro gloria Dei, quomodo Phinees interfecit simul virum, & mulierem, & non solùm non peccauit, sed & laudem meruit & sempiternum sacerdotium. Potuit denique ex tali ignorantia vel perturbatione animi processisse, quòd aut nullam, aut omnino minimam habuerit culpam. Legimus enim quòd Iacob dormiuit cum Lia non sua vxore: tamen absque culpa adulterij fuit. Et vt demus quòd peccauerit occidendo, nunquid duodecim horæ diei sunt? inquit Saluator, volens insinuare quod singulis horis potest homo mutare volũtatem suam de malo in bonum. Nonne igitur & ille statim postea vel in primo momento post factum pœnitere potuit? Intrauit templum peccator Publicanus: sed mox post vnam precationem exiuit iustificatus. Negauit Dominum Petrus: at statim post factum amarum, meruit esse princeps Apostolorum. Quemadmodum videmus Christi fideles crebrò peccare in publico: sic nõ raro videmus eosdem humiliter prostratos ad orationem in templo. Quapropter de nemine possumus citra temeritatem iudicare quod sit malus, aut longè à Deo aut in statu damnationis. Quisque enim omni momento, deposita malitia, bonus fieri potest, per Dei gratiam & pœnitudinem cordis. Nullo autem modo possumus aliquem iudicare ex his, quæ bono malóve animo fieri possunt, vel ex leuibus dubiisque suspicionibus, dicente Saluatore: Nolite secundum faciem iudicare. D. Certum est, omnibusque notum, aliquando per manifestam euidentiam, aliquando per superioris sententiam, quòd iste sit concubinarius, aut leno, aut vsurarius, aut excommunicatus. M. Certè de talibus iudicare licet quòd sint in periculoso statu, in quo si perseuerent, saluari non possunt, idque cum dolore animi, quoniã fratres sunt. Neque temerarium est huiusmodi iudicium: quia ex veritatis cognitione. Non iniurium: quoniam non lædit famam, ex quo cunctis notorium est. Non etiam contra caritatem: quia est ex compassione, & cum dolore animi. Non vsurpatum quoniam est iudicium de facto personæ, & non de persona: nisi in quantum communicat in facto. Verùm ex eo facto porrò procedere ad iudicandum directè personam dicendo, filius damnationis est, saluari non poterit: hoc neutiquam fieri debet: eò quòd vsurpatum sit & temerarium. Quandoquidem potuit ille eadem hora, antequam tu tecum sic

Num. 25.

Genes. 29.

Ioan. 11.

Ioan. 7.

De notorijs quid sit iudicandum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic iudicares, mutasse propositum, & incepisse iam veram de corde pœnitentiam, iámque se disponere ad immutationem status. Fili, valde venit obseruanda in omnibus, quæ videmus circa proximum, illa D. Bernardi sententia dicentis: Cautè alienæ conuersationis esse, aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum: magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quòd si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud temetipsum. Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? Itaque nemo iudicet fratrem suum, proximum suum, alienum seruum, ante tempus, vel secundū faciem, has enim interpretationes adfert Scriptura, sed vnusquisque iustum iudicet iudicium, secundum veritatem, & dum tempus est, nimirum causa plenè cognita, idque non nisi in eum qui sibi subditus est, non etiam nisi secundum auctoritatem legitimam, sibi vel à natura, vel à Deo, aut à communitate concreditam in hac parte.

Bernardus serm. 40. super Canti.

De mendacio.

CAP. XII.

MAGI. QVONIAM autem in falsis testimoniis, & in detractionibus, & in vsurpatis ac temerariis iudiciis, quibus peccatur contra istud mandatum, fere semper se miscet mendacium, estque omne mendacium falsum testimonium de aliquo: ideo expedit hic modicum inquirere de natura malitiáque mendacij, quid mendaciū sit, quid mentiri, vtrum omne mendacium sit peccatum, & quare. *D.* Memini me audisse D. August. valde exactè scribere de natura mendacij.

Quid sit mẽdacium.

M. Sic est. Definit autem B. Augustinus mendacium hoc modo: Mendacium est falsæ vocis significatio cum intentione fallendi, hoc est, falsum dicendi. Nam qui vult falsum dicere, is intendit fallere. Vt igitur sermo oris sit mendacium, necesse est vt falsum proferatur: & id quidem cum intentione fallendi. Est enim proprium mentientis, aliud habere in corde, aliud promptum in lingua, ad fallaciam audientium. Hinc mentiri, est loqui contra mentem, hoc est, contra

contra id quod in mente sentis, siue verum illud sit, siue non. Quapropter omnis qui ex proposito loquitur mendacium, mentitur: quia loquitur contra hoc, quod animo sentit, idque voluntate fallendi. Sed non omnis qui mentitur, mendacium dicit: nam loquitur aliquando quod verum est, mendacium non dicit: sicut si Iudæus asserat Christum esse Deum, nihil minus sentiens animo, non est mendacium quod dicit: tamen veraciter mentitur, dicendo contra mentem quod verum est. *D.* An omne mendacium sit peccatum? *M.* Respondet D. Augustinus dicens: Mihi videtur omne mendacium per se malum esse. *D.* Etiamsi fiat citra nocendi voluntatem? *M.* Imò etiam si fiat studio iuuandi: sic quod prosit alicui, & nemini obsit. Habet enim mendacium adeo connolutam secum malitiam, vt nulla ratione, nulliúsque pietatis contemplatione, bonum esse possit. *D.* Miror, & vnde surgit hæc connolutæ malitiæ? *M.* Ex eo quòd repugnat pectæ rationi, dictitanti nunquam vtendum rebus contra naturalem ordinem ipsis ab initio insitum: at postulat ordo verum, vt vox sit nuncia mentis. Verba siquidem inuenta sunt, non vt per ea homines se inuicem fallant, sed vt per ea alter in alterius notitiam suas cogitationes transfundat. Vti ergo verbis ad fallaciam, contra finem institutionis suæ, vtique repugnat ordini naturali, estque peccatum hominis, modo, voluntariè fiat. *D.* Quid si interrogatus à libidinoso, vbi sit scortum, dixero me nescire, vt hominem præsertim ab iniquitate, cùm tamen sciam. Aut si innocentem quæsitum ad mortem prodere nolim, dicens: Nescio vbi sit: cùm tamen sciam, Nunquid benefaciendo peccati reus ero? *M.* Est regula Apostolica B. Pauli, qua docemur, Non esse facienda mala, vt inde eueniant bona. Nam etsi possit homo furando aut adulterando, aut proditionibus & interfectionibus nonnunquam multum prodesse multis: non tamen propterea illa desinunt esse peccata, etiam si fiant contemplatione utilitatis publicæ. Sic de mendacio quantumcunque prodesse, nihilominus peccatum est: minus tamen quàm si nocere alicui, & nulli prodesset. Vnde B. August. multum interest, inquit, quo animo, & de quibus rebus quis mentiatur. Non enim sic peccat qui consulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur: nec tantum nocet, qui viatorem mentiendo in diuersam iter mittit, quàm qui à via vitæ mentiendo seducit.

Rom. 3.

Omne mendacium malum.

Mendaciũ habet connolutam malitiam.

Nullius pietatis contemplatione mẽdacium est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cit. Eleganti sanè phrasi scripturarum vocatur mendax bilinguis, seu duplici lingua, aut duplici corde, siue loquens in corde & corde. Aliud enim ostendunt in sermone, qui eusmodi sunt, aliud gerunt intus in meditatione mentis. Alia item lingua hominibus, alia sibi loquuntur in scrinio cordis. Hæc est iniquitas mentientis, etiam si nemini nocear. Ad-

Triplex est mendaciū.

uerte igitur triplex esse genus mendacij. Primum est iocosum, quod nulli nocet, sed oblectandi caussa dicitur, & scit ille cui dicitur caussa ioci dictum esse, vnde non fallitur nequiter. Et licet eiusmodi mendacium non grandis sit culpa, est tamen peccatum, sed veniale. Nam si de omni verbo otioso, vt Saluator testatur, reddenda erit ratio in die iudicij, veluti

Matt.12.

de eo quod malum est, multò magis de tali mendacio: quoniam eiusmodi mendacium non solam otiositatem, sed &

Colloſ.4.

ordinis naturalis perturbationem continet. Quarum malitiarum vtramque vitare oportet. Dicit enim Apostolus, Sermo vester semper in gratia sale sit conditus: non vtique vanus, non fallax, non instituti ordinis perturbatiuus. Et Sa-

Prouer.30.

pientes, Vanitatem, inquit, & verba mendacij longe fac à me.

Duo præcauenda in mẽdacio iocoſo.

In hoc verò genere mentiendi duo sunt præcauenda. Primus est, ne assiduitate aggraueturnam vt quodcunq; paruū seorsum nō magni est momenti, ita multa parua simul aggregata, magnum efficere solent. Nullum lignum facit ignem, sed

Eccleſ.7.

ex lignis multis magnus construitur ignis. Vnde Ecclesiasticus: Noli, inquit, velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona. Posterius est, ne fiat iocosum quidem mendacium, citra doctrinā virtutis, aut circa fidem, aut circa Scripturas sanctas, vel etiam circa famam proximi. Nam non potest non esse perniciosus, vel leuissimus iocus, mentientis circa res tam arduas. Vti oculus, ita nec fides patitur iocum, quantò minus mendacium. Secundum mentien-

Mendaciū officioſum.

di genus dicitur mendacium officiosum, quo vtitur quis vt prosit, tamen citra læsionem cuiuscunque: quale aliquando necessitatis ratio, aliquando pietas siue misericordia, aliquando zelus religionis extorquet. Vt contigit in obstetricibus, Exod.1. Et in Rahab meretrice, Iosue 2. In Iudith quæ in verbis suis decepit Holofernem, Iudith.12. Eiusmodi autē mendacium quamuis non sit mortale, aut grande malum: tamen

Mendaciū pernicioſum

prorsus à peccato excusari non potest, propter rationem superiùs dictam. Tertium vocatur mendacium pernicio-

sum, eò quòd noxium sit siue nocium vel diuinis vel humanis rebus: & istud sanè ex suo genere est peccatum damnabile, quoniam repugnat caritati: Atque de isto intelliguntur, eiusmodi scripturæ: Os quod mentitur, occidit animam. Item, Perdet omnes qui loquuntur mēdacium, videlicet in perniciem, aut iacturam aliorum. Est autem vehementissime pernicio-

Sap.1.

Psalm.5.

Mēdacium multiplici-

sum mendacium quod cōmittitur circa sacram Scripturam. Etenim, vt inquit August. si ad sacras scripturas admista fuerint

ter est vehementer pernicioſum.

mendacia, nihil remanet in eis soliditatis. Quapropter tale mendacium, cedit in perniciem & destructionē totius Christianissimi: sublata enim soliditate scripturarum, omnia quæ

Omne mendacium circa ſacram Scripturam eſt pernicioſum.

fidei sunt, remanent nobis incerta. Væ igitur illis qui scientes & volentes miscent scripturis bibliorum mendacia, aut addendo quod erat, aut addendo quod non erat in textu, aut additionibus & commentariis siue paraphrasibus aliud ex scripturis docēdo, quàm auctor Spiritus sanctus intendebat, aut attribuendo textui vel in margine, vel in summariis capitum, vel in indicibus, quod ibidem non inuenitur. Quemadmodum frequenter fit hoc nostro infelicissimo seculo, quò facilius stabiliant noua sua dogmata. Verùm portabunt talem iudicium suum, quicunque sunt illi. Vtinam legerent diligenter Apostolicas sententias, Apocal. vltimo cap. circa finē, & 2. Pet. vltimo, etiam circa finem, profectò quàm apertissime viderent demonstratam suam damnationem: Dicant ipsi si oportet, an aliud sit assuere falsum diuinis scripturis, quàm mentiri Spiritui sancto? Quod quàm graue sit crimen nō solum patet Act.5 sed & ordo rerum. Deique maiestas demonstrat. Deinde pernicioſum est omne mendacium prædicato

Mendacia prædicatorū

ris verbi Dei in ipsa prædicatione verbi Diuini, eò quòd detrahat verbo salutis suam auctoritatē: siquidem, quod fallit,

ſunt perniciosa.

esse mendacio nititur, auctoritatem habere non potest. Vnde inexcusabiles sunt qui è suggestu loco Euangelij aniles fabulas, aut exempla imprudenter conficta vulgo prædicāt. Item qui loco Euangelij annunciant peccatoribus placentia, dicentes, pax pax, vbi non est pax: sed magna diuinæ indignationis pronocatio. Iuxta illud: A Propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem filiæ populi mei, dicentes, pax pax, & non erat pax. Confusi

Hiere.6.

sunt, quia abominationem fecerunt. Quin potiùs confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt. Quamobrem ca-

dent inter ruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus. Huc huc pertinent pernicioſiſsima mendacia hæreticorum, quibus docent non esse bene operandum: sed tantummodo confidendum in redemptione Christi: nō esse faciendam cōfessionem peccatorum: non esse orandum pro defunctis & id genus alia quàm plurima: qui quo magis abuntur Scripturis sanctis ad comprobationem talium suorum mendaciorum, eò sunt damnabiliores. Tertiò pernicioſum est mendacium iudicis, vt iudex est: aduocati, vt aduocatus est: testis, vt testis est: quoniam hæc non possunt non adferre secum multam perniciem in Repub. Addidi vt iudex est, vt aduocatus est, vt testis est: quoniam de aliis eorum mēdaciis, iudicandum est communiter. Quartò pernicioſum est omne mendacium circa disciplinas, pro quanto sunt bona intellectus. Quintò pernicioſum est omne mendacium quod alteri iniuriam infert, aut notabile dispendium rerum suarum, manifestè repugnans fraternæ caritati. D. Quid ergo dicemus de Patriarcha nostro Iacob, qui mentiendo se esse Esau, præripuit fratri benedictionem paternam, fallens & fratrem suum, & patrem, ne dicam proximum, an peccauit vir sanctus mortaliter? A. Respondet D. Augustinus, Iacob quod fecit, matre auctore fecit, vt falleret patrem. Et si diligenter attendatur res gesta, videtur non esse mendacium, sed mysterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per Spiritum nouerat mysterium. Et ideo propter familiare consilium Spiritus sancti quod mater acceperat, à mendacio excusatur Iacob. Et erat iam verum, quod de se dicebat Iacob, videlicet, Ego sum primogenitus tuus Esau. Iure enim emptionis possideo primogenituram fratris mei Esau, quam ille sponte vendidit mihi. De qua & mater didicerat oraculo Dei quòd ad me pertineret, dicente Deo. Maior seruiet minori. hoc est, qui prior egredietur de vtero tuo, eóque maior natu inter homines vocabitur, seruiet minori, hoc est, ad minorem pertinebit ius primogenituræ. Nec omnino certum est Esau prius accepisse vitā in vtero materno, quàm Iacob: quamuis prior de vtero sit editus in mundum. De quo nec sic eximit, quin simul egrederetur manus Iacob, tenens plantam fratris sui Esau vt & illinc constaret, non omnino fuisse Esau primogenitū. Sed & significatio vocis vocis Esau, quæ interpretatur faciens siue operans, tam conuenit personæ

Mendacia hæreticorum pernicioſiſsima.

De mendaciis iudicū & aduocatorum.

personæ Iacob quàm personæ Esau. Vt facile sit declarare tanto mysterio non interuenisse mendacium: quamuis fuerit ibi simulatio & fraus quædam, hoc est, artificioſa quædam assimulatio & fraus circa mendacium, ac culpam fieri potuit. Possum enim arte ac per insidias mihi acquirere quod meum est, mihique debitum, vbi alia acquirēdi media mihi defuerint. Interum obserua diligenter quod sæpè monuimus, posse contingere tripliciter mendacium etiam pernicioſum, citra culpam peccati mortalis: vel quia fit ex surreptione quadam, vt in primis motibus: vel quia non infert notabile aliquod nocumentum proximo: nam quod minimum est, pro nihilo reputatur: vel quia accidit præter omnem intentionem nocendi. Hoc tamen postremum intellige nisi propter enormitatem nocumenti, peccatum redeat in naturam suæ formæ: ò quod non sufficienter præcauit iacturam proximi, vbi, & quā do, & quantum præcauere debuit. Vt igitur finem faciam dicendi de mendacio: certū habe, quòd omne mendacium peccatum est, continens falsum testimonium: sed non omne est peccatum mortale. Omne procedit à malo: quoniam diabolus mendax est, & pater eius, scilicet mendacij, iuxta sententiam Christi: non tamen omne mendacium facit templum Diaboli, aut reum gehennæ ignis. Quòd si in historiis sanctarum inueneris quædam mēdacia, vt in historia Iudith, in historia Iosue de Rahab meretrice, in Exodo de obstetricibus, in Genesi de Abrahā, Isaac, & Iacob: certe multa prorsus ac facilè excusabis, declarata veritate historiæ: vti Abraham reprehensus mendacij à Pharaone iuste se excusauit, dicens de vxore sua: nam verè soror mea est, filia patris mei, & non matris meæ. Erant insuper iuxta ritum gentis, omnes filij Israel, inter se fratres & sorores. Quædam verò excusabiliter hac ratione, quòd animus sic agens, quasi ex se totus seruiebat ductibus Spiritus sancti in mysterio. Vbi verò non poteris omnino excusare, vt in Rahab, in obstetricibus, in Iudith, admitte mendacia fuisse, sed minima & officioſa: quia vt iuuabant afflictos, ira ab omni nocendi proposito alienissima erant. Nec mirum, quòd in sanctis patribus minutula fuerint mendacia, in quibus etiam grauissima fuisse crimina scriptura teste constat. Enimuero in Dauide inuenitur adul-

Triplicitèr fit mendacium pernicioſum citra culpā mortale.

Multa in scripturis quæ videtur mēdacia excusantur.

Iudith. 13.

Iesue 2.

Exod. 1.

Gene. 12. 20. & 26. 27.

2 Reg. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

terium, homicidium insuper & superbia. In filiis autē Iacob crimen pessimum, odium fraternum, necnon flagitiosa illa vēditio Ioseph sanguinis sui. De Iudith verò muliere sancta, licet dicere quòd æstuabat pietate in Deum, & populum suum, ideóque minutula illa mendacia nihil attulisse ei detrimenti: sed magis inflammasse ignem quo plena erat, multo ardore pectoris absumente vniuersa. Quemadmodum guttulæ aquæ etiam multæ dum incidunt in ignem copiosum non extinguunt: sed incendunt, incitántque magis ardorem: quæ tamen guttulæ si assiduè cadant in modicum ignem, vt diminuunt paulatim, ita tandem extinguunt. *D.* Verumtamen videntur perniciosa fuisse mendacia Iudith: insidiabatur etiam per huiusmodi figmenta vitæ Holofernis. *M.* Quem iustè occidere posses, illum etiam insidiis & modis omnibus circumuenire licet. Nec respiciendum tum quale illi nocumentum, sed quale communitati adferas beneficium. Satis de hoc. *D.* Vt semper fecisti, ita, precor, & hic summatim dicas, qui sint transgressores huius mandati. *M.* Falsi testes tam in iudicio quàm extra iudicia, falsi iudices, detractores, & qui accommodant aures suas detractionibus, infamatores, susurrones, iactatores suiipsius, criminatores, contumelioſi, hypocritæ, nequiter se humiliantes, aut fictis actionibus sanctitatem mentientes, adulatores, suspiciosi, temeratiè iudicantes apud se de proximis, de Sanctis, de diuinis Scripturis, mendaces, & qui falsa spargunt dictis vel scriptis in perniciem proximi aut Præpositorum Ecclesiæ: maximè si in pernicié fidei aut Religionis fingant quæ non oportet, vt pseudoapostoli, seductores, hæresiarchæ, magistri subdoli, falsi interpretes Scripturarum, blasphemi in Sanctos, in Sacramenta Ecclesiæ, derisores virtutum ac pietatis, qui libellos famosos, aut famosos, vt vocant, Pasquillos edunt. Omnes enim hi perhibent falsum testimonium.

Reg.23. Gen.37.

Summa præcepti.

* DE

DE VXORE AC REBVS ALIORVM NON CONCVPISCENDIS, TRACTATVS DECIMVS.

Quàm rationabiliter post sextum ac septimum mandata superaddantur nonum & decimum mandata, propter depravatum carnalium hominum iudicium.

CAPVT I.

NVNC dicito nonum & decimū mandatum. *D.* Alterius nuptam, nec rem cupias alienam. *M.* Quid potiùs in lege Domini quid scriptum est, quomodo legis? *D.* Non concupisces domum proximi tui. Nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. *M.* Habet quidem hoc modo Decalogus Exod.20.cap. inuoluendo vtrúque præceptum simul. Deuter. verò paulo distinctiùs habetur, vt præcedat nonum præceptum, & subsequatur decimum hoc modo: Non concupisces vxorem proximi tui. (In quo datur nonum præceptum.) Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt. (In quo datur decimum præceptum.) Olim quidem Origenes secutus Hebræos ex his duobus sic in Scriptura copulatis, fecit vnum mandatum, diuidens primum mandatum priotis tabulæ in duo præcepta, quò numerus denarius integrè remaneret. Cæterùm magis placet mihi D. Augustini sententia, qui primæ tabulæ fecit tria præcepta, & secūdæ septem, hæc posteriora diuidens in duo. Cui sententiæ tu quoque adhærebis. Cæterùm de his duobus mandatis, quid tibi apparet? *D.* Certè quòd parum aut nihil distant à sexto & septimo mandatis, scilicet. Non mœchaberis. Non furtū facies. Nam qui prohibet factum faciendi quoque voluntatē siue concupiscētiam prohibere videtur. *M.* Poterāt quidē sextū & septimū mandata intelligi in illa generalitate, vt simul prohiberēt cū

M AG1.

facto exterioci etiam concupiscentias animi: verùm sic diuina dispensatione factum est, vt in illis prohiberet opus adulterij & furtum: his verò, vtriusque voluntatem siue affectum, qui subinde est vel absque opere. *D.* Sic & affectus homicidij, non raro est absque opere homicidij: & tamen non propterea fecit Deus duas prohibitiones: vnam facti, alteram animi. Vnde igitur hæc diuersitas, & quæ causa ipsius? *M.* Populus Iudaicus adeo erat carnalis, & vti Scriptura dicit, incircuncisus corde, vt, cùm perpenderet vniuersis naturâ indi-tum esse appetitum habendi quod pertinet ad conseruationem individui, appetitum quoque faciendi quod attinet ad propagationem speciei, non potuerit iudicare appetitum tam naturalem, esse peccatum, quàmdiu maneret sine opere nefario inferente iniuriam proximo. Nam ipse appetitus dum manet in corde, vt nulli facit iniuriam, ita est secundum naturalem inclinationem habentis, quemadmodum experimur vniuersi. Quare igitur esset peccatum? Longe vero aliud est de appetitu homicidij. Item de voluntate dehonorandi parentes, aut diffamandi proximum. Quamuis enim non inferant iniuriam dum solùm manent in corde: tendunt tamen contra naturalem inclinationem hominis. Homo enim natura est animal sociabile, natum ad gratitudines & amicitias colendas. Quam ob causam quisque suopte ingenio abhorret à periurio, ab homicidio, à parentum dehonestatione, à falso testimonio, natura nullam specialiter conferente vim ad talium affectos. Itaq; quò ad ista non erat opus prohibitionibus præter illas, quibus prohibetur opus. Verùm cùm ab adolescentia naturaliter proni simus ad corporeas voluptates, & seculi opes, quòd in illis species, his verò conseruetur individuum. Hinc est quòd specialiter Deus circa vsum rerum temporalium & carnis voluit esse distincta præcepta, alterum prohibens opus, alterum verans expresse etiam operis voluntatem: ne natura per se prochuis in huiusmodi, decideret in iudicium hominis: quomodo deceptum legimus carnalium hominum iudicium, etiam non obstantibus illis mandatis, sic specialiter datis. Nam Iosephus probatus Historiographus reprehendit acriter Polybium ethnicum, eò quòd Antiochum illustrem miserè periisse reflectur ob id quia voluit templum Dianæ in Perside denudare: quod Iosephus absurdè dictum esse putat, definiens male sano quidem iudicio,

Quare nouũ & decimum differant à sexto & septimo.

Iosephus antiq. lib. 12.

cio, eum nullatenus egisse peccatum, nullòque reatu teneri, quia tantùm cogitasset. Ex qua vna sententia Iosephi viri percelebris facile constat, quàm erat necessarium prohibere etiam concupiscentiam mulieris alienæ, & rerum non suarum. *D.* Quid igitur Iosephus cæterique Iudæi dicebant ad ista duo mandata, quæ manifestè prohibebant tempore legis animum citra opus? *M.* Dicebant in sexto mandato prohiberi opus carnis, hoc est, adulterium, fornicationẽ, sodomiam. In nono verò mandato prohiberi concupiscentiam eam quæ parti insinuatur lusibus, osculis, signis, literis, persuasionibus, tactibus: omnia tamen citra opus principale. Hæc enim præludia dicebant vocari in scripturis concupiscentias: quòd spiritus concupiscentium, hinc inde, in alterutrum mirabiliter transferatur his mediis. Concupiscentiam verò prorsus intus immanentem neque hic, neque vsquam prohiberi, où hoc quòd sit secundum naturam, nullique iniuriam inferat, neq; mali alicuius occasionem, aut tentamentum præbeat. Similiter dicebant in mandato septimo prohiberi furta, rapinas, concussiones, & cætera huiusmodi. In decimo autem prohiberi eam concupiscẽtiam rerum proximi, quæ iam ad proximum applicatur, in technis, dolis, vafritiis, quæ illidisque inuentionibus. *D.* Itaque errabant. *M.* Prorsus, illorũmque errorem manifestè conuincit Euangelium, prout inferiùs audies.

Intellectus Iudaicus duorum vltimorũ mandatorum.

Quid præcisè prohibeatur istis duobus mandatis, & cui sit prohibitio facta.

CAPVT II.

NVNC autem quid tibi videtur prohiberi istis duobus mandatis? *D.* Ipsa concupiscentia. *M.* An omnis, & à toto genere? *D.* Non, sed cõcupiscentia vxoris alienæ, & rerum non suarum. *M.* Rectè dicis: nam & spiritus noster habet suas concupiscentias moderatas, honestas, sanctas, insitas desuper à Spiritu sancto. Iuxta illud Apostoli: Spiritus concupiscit aduersus carnem, & caro aduersus spiritum. Hæc enim sibi inuicem aduersantur. Habet & homo, vt homo est, iudicio & ratione præditus ex naturæ qualitate suas concupiscentias haud quaquam illicitas. Concupiscit homo esuriens cibum, sitiens potum, nudus vestimentum, algens focum,

Non omnis concupiscentia mala.

Gala. 5.

æstuans refrigerium, latius requiem, timens securitatem, dolens consolationem, morieus vitam. Vtque concupiscimus omnes vium rerum nostrarum: ita & maritus cõsuetudinem vxoris suæ: & qui non habet comparem sine culpa maritus esse desiderat. Quales concupiscentiæ si ratione moderatæ sint, nihil habent mali, neque intelliguntur propriæ in Scriptura sacra sub his nominibus Concupiscere & Concupiscentia: quod tamen si aliquando fiat, idipsum facile ex filo orationis deprehendi potest. Vt ibi, Sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis. Quin potiùs intelliguntur in dictis nominibus Concupiscere & Concupiscentia, primò, prava illa inclinatio naturæ corruptæ, quam nos fomitem: Apostolus verò vocat peccatum habitans in carne, aut legem membrorum repugnantem legi mentis, ad Rom. 7. aut carnem, 8. capite, ac aliis locis. Eiusmodi appellatione vocatur concupiscentia habitualis seu congenita: secundò affectiones seu actus eiusdem pravæ inclinationis, quibus caro actu concupiscit aduersus spiritum, aut aduersus inflationes diuinas, vel fraternam dilectionem, quærens quæ sua sunt, non quæ aliorum: quas concupiscentias dicimus pravas esse: tum quia sunt contra legem Dei, tum quia non diriguntur nisi prudentia carnis, quæ, secundum Apostolum, mors, & inimica Deo: legi enim Dei non est subiecta, neque enim potest: nobis tamen renatis in Christo imputari in peccatum vel culpam non possunt, nisi vincant, trahentes secum rationem in consensum: nam tunc demum incipiunt imputari ad culpam quæ priùs inerant vel ad pœnam, vel ad exercitium, vel ad humiliationem. Scriptura itaque docet duas esse concupiscentias, & vtrasque malas, congenitam scilicet, & actualem. Congenita quidem semper est in homine, tanquam perennis quædam miseria, & infelicitas naturæ lapsæ: rationem tamen peccati non habet, neque imputatur ad culpam in renatis. D. Tamen vocat eam Apostolus peccatum habitans in carne, ad Rom. 7. M. Non habitans in me, hoc est, in carne mea. sic enim ipsemet interpretatur. Peccatum verò habitans in carne, non est peccatum proprie aut simpliciter dictum: sed vitium siue malum carnis, ipsam carnem inhabitans. Ideo autem inhabitans, quoniam non ad horam aut diem sed perpetuò inhæret, velis nolis, tãquam innatum malum siue congenitum naturæ: quemadmodum peccatum scripturę non est peccatum simpliciter, sed vitium orthographiæ, aut artis pingendi. D. At dicit præceptum, Non concupisces. Omnis itaque concupiscentia est præuaricatio huius mãdati. M. Cæterum cui id dictum est, lapidine an homini? D. Homini arbitror. M. Ne dicas arbitror, certo certiùs habe, nullam legem veteris aut noui Testamenti datam esse, nisi homini. Sensus itaque est, Tu homo, vt homo es, hoc est, ea parte qua homo es, nẽpe ratione agens & deliberata voluntate, non concupiscas vxorẽ proximi tui, domum, agrum, &c. sic enim habent verba mandati. Non concupisces, tu scilicet, vxorem proximi tui, domum, agrum. Actus non est veraciter hominis, neque humanus dici potest: nisi procedat à voluntate ratione deliberata: hoc est, nisi homo sciens ac volens ipsum eliceat. Et tunc demum laude vel vituperatione, præmio aut criminatione dignus habetur. Hinc Apostolus ad Rom. 7. Concupiscentiam nesciebam, id est, ignorabam qualis esset, de genere ne bonorum an malorum, nisi lex diceret: Non concupisces, tu, inquam, homo non concupisces. Scimus itaque ex præscriptione legis, eam concupiscentiam qua homo scienter ac voluntarie concupiscit, esse peccatum illi ad culpam imputabile: eam verò quæ surgit à carne vel contra legem Dei, vel contra spiritum aut contra caritatem proximi esse quidem de genere malorum: non tamen homini Christiano imputari ad culpam aut damnationem quamdiu est citra consensum rationis. Quamdiu enim luctatur voluntas aduersus concupiscentiam, tam diu condelectatur homo legi Dei, vt verbis Apostoli vtar. Et licet carne seruiat legi peccati: mente tamen seruit legi Dei: quod laude & remuneratione tantò est dignius, quantò incentiuum concupiscentiæ erat ardentius. Homini ergo prohibitum est, vt non concupiscat vxorem proximi, &c. non autem carni, non sensualitati, non fomiti. Caro enim non est legi Dei subiecta, neque enim potest, inquit Apostolus. Sed de hoc dicemus fusiùs in Sacramento Baptismi. Actualis quoque cõcupiscentia potest inesse citra offensionem & culpam, vti in parte iam diximus, & mox plenius audies. Certum igitur est quòd non prohibeatur hîc omnis concupiscentia à toto genere, neque in vniuersum omnis concupiscentia mala: sed solummodo, vt dixisti bene, concupiscentia vxoris alienæ, & rerum non suarum.

1. Petr. 2. *In nomine concupiscentiæ intelligũtur, primò cõcupisc ntia habitualium malum.*

Secundo actuales inclinationes siue affectiones.

Rom. 8.

Duplex cõcupiscentia.

Habitualis concupiscentia nõ est peccatũ simpliciter.

Præcipit mandatum ne homo concupiscat.

Præceptum non est datũ carni aut fomiti, sed homini.

Actualis concupiscentia potest esse sine culpa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prohiberi his præceptis, ne concupiscas tu vxorem aut rem proximi: non autem prohiberi ne sit in te concupiscentia rerum non tuarum.

CAPVT III.

M. AGI. Aliud habere concupiscentiam, aliud concupiscere.

AT nunc aduertere oportet, aliud esse habere in se, hoc est, in carne sua concupiscentiam vxoris alienę, aliud concupiscere vxorem alienam. Quęro igitur vtrum istorum sit hic prohibitum? *D.* Vtrumque arbitror. *M.* Cauę quia potest concupiscentia tam vxoris alienæ, quàm rerum non tuarum esse in te, hoc est, in carne tua, vti factum legitur in sanctissimis viris, contra voluntatem, & citra omnem consensum te nolente, tuáque voluntate repugnante: quę si sic infit, iam tu non illam operaris, neque reuera tu concupiscis: sed quod inhabitat in te, hoc est, in carne tua, malum. Homo prorie non dicitur facere, nisi quod ipse libero suo iudicio, & spontanea facit voluntate, prout pulcherrimè demonstrat Apostolus, ad Roma. 7. dicens: Scimus enim quia lex spiritualis est. Ego autè carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor nō intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio. Nunc autem iam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatū. Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam velle adiacet mihi: perficere autem bonum: nō inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatum. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei: carne autem legi peccati. Nihil ergo nunc damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Ex quibus verbis Apostoli notabilis tria. Primum etiam nos renatos manere in ea miseriarum necessitate, vt perpetuò in nobis ipsis circūferamus fomitem peccati, & concupiscentias non modicas. Secundum has concupiscentias nos pati potius quàm facere aut operari, quamdiu dissentimus, & nolentes sumus. Homo enim non dicitur facere, nisi quod ea parte facit, qua homo est, hoc est, iudicio, & spontanea voluntate. Tertium, nihil damnationis, hoc est, culpæ aut offensionis contra istud mandatum nobis inesse, propter insurgentes à carne concupiscentias, etiam vehementes etiam diuturnas, etiam fœdissimas, quamdiu non ambulamus secundum carnem, id est, nostro iudicio ac voluntate non sequimur tractum carnis consentiendo in id quod concupiscit caro, siue malum habitans in carne. Sicut enim ambulare secundum Christum, est sequi vestigia Christi, ambulare secundum Spiritum, est sequi aut facere, ad quod inuitat Spiritus: sic ambulare secundum carnem, est sequi carnem, siue ad facere ad quod instigat caro, aut prosequēdo opus, aut saltem oblectando se in operis meditatione, non obstante quod vetitum est. Vt sententia sit certa D. Augustini dicentis, Quòd si ratio in sua sede consistit, nec declinat, scilicet, post desideria carnis à peccato immunis est homo, etiamsi fomes ebulliat. Et illa plusquàm aurea sentētia D. Gregorij, Cogitatio, quantumcunq; turpis, mentem non polluit, si ratio humana non consentit. Addit Beatus Hieronymus dicens, Inter πάθος & προπάθειαν, id est, inter passionem & propassionem, hoc interest: quòd passio reputatur in vitium: propassio, licet viri culpam habeat, tamen non renetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata, hic propassione percussus est. Si verò consenserit, & de cogitatione affectum fecerit: sicut scriptum est in Dauid: Tranſierunt in affectum cordis: de propassione transiuit ad passionem, & huic non voluntas peccādi deest, sed occasio. A nemine autem pertinentius describitur ordo, quo consummatur in nobis peccatum, quàm à beato Iacobo in sua Canonica capite primo, ibi sic habet, Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem. Hæc ille. *D.* Certè difficilis apparet hæc Apostoli sententia. *M.* Facillima est intellectu, si perpendas quod perpenderūt vetusti patres Augustinus, Gregorius, ac alij, nempe tria esse, quibus completur in nobis peccatum. Primum est suggestio, quæ fit per memoriam & corporis sensus, visum scilicet, tactum, gustum, auditum, odoratum. His enim suggeritur homini quod illicitum est, aliquādo volenti, aliquando etiam nolenti: & ibi sane initium tentationis. Secundum est delectatio siue affectio eius, quod suggestum est, cùm scilicet concupiscentia abstrahit & illicit hominem ad cogitandum, aut meditandū de fruitione eius, quod in se concepit per sensum: & ibi perfecta tentatio. Hinc

Aposto

Rom. 8.

Tria notanda in verbis Apostoli ad Rom. 7.

Hier. in cap. 5. Matth. Differentiæ inter passionem & propassionem.

Psal. 72.

Tria sunt quibus impletur peccatum.

Apostolus, Vnusquisque tentatur à cõcupiscentia sua abstractus & illectus. Tertium & consensio, cum homo aduertens & bene deliberatus cõsentit in id quod suggestio proposuit, & concupiscentia iam appetit: & ibi tandem consummatio peccati. Itaque in appetentia cõcupiscentis carnis est initium peccati, siue visus aut via ad peccatum: non autem peccatum imputabile ad mortem: nisi accesserit liber consensus. Hinc Apostolus, Concupiscentia verò cùm conceperit, scilicet suggestionem: ita vt affici incipiat & oblectari, parit peccatum, id est, enititur, siue est in efficientia ad peccatum. Porro peccatum cùm consummatum fuerit per liberum arbitriũ consentiens, generat mortem, diuidens scilicet inter Deum & hominem, propter transgressionem: inter gratiam quoque, quæ vita est animę, & ipsam animam, inducens in eam mor-
1. Corint. 15. tem, iuxta illud: Stimulus autem mortis, peccatum est. Hinc vlterius reatus gehennę, meritum damnationis æternæ, tandem condemnatio, vltimò omniũ, mors secunda, quæ est in stagno ignis & sulfuris. Vt igitur finiam, concupiscentia vxoris alienę, aut rerum non suarum, quæ inest citra consensum & complacentiã voluntatis, non est transgressio huius mandatiſed tentatio alliciens hominem in malum, sed partus siue parturitio ad peccatũ. Quam si reprimat ratio, cõsentiens potiùs legi Dei, iam meritum nascitur ad cumulum gloriæ, non peccatum. Beatus enim vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. *D.* Pone obsecro exemplum.

M. Vidisti decoram & amabilem puellam, de hac si suggerit concupiscentiæ tuæ vel oculus dum vides, vel recordatio dum domi es, ibi est suggestio, nihil habens mali, nisi pericu-
Iob 31. lum ruinæ: propter quod periculum inquit Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, hoc est, modis omnibus cauendi, ne prius incaute aspicerem quod posteà inuitus amarem. Vlterius concupiscentia quam visus excitauit, si incipit per titillationem abstrahere & illicere iudicium rationis ad contemplandum & meditandum circa hanc rem, quæ fieri solet cum amabili virgunecula, iam non solùm est tentatio, sed incipis in via esse & efficientia peccati: Quòd si victa ratio consentiat, incipiens oblectari, & complacentiam habere in re cõcupita, proponens prosequi, vel saltem optans vt sit prosequendi occasio, non obstantibus

stantibus prohibitionibus, iam est in te consummatum peccatum coram Deo. Si verò opus accedat, tunc demum prorsus atque omnino est consummatum, etiam humano iudicio, quo de opere externo iudicare licet.

Quomodo cognoscemus, consenserit ne ratio mentis concupiscenti carni an non.

CAP. IIII.

QVAE dicta sunt satis probè intelligo. Verùm quando iam inundant in me concupiscentiæ carnis, vnde sciam si consentiat, aut non consentiat ratio? *M.* Si mox vbi aduertere cœpisti, connertis te ad aliquod remedium more sanctorum patrum D. Hieronymi & D. Benedicti, quorum alter vicit carnis concupiscentias, volutãdo se nudum in spinis & vepribus: alter tundendo indesinẽter pectus proprium saxo. Aut more illius, qui dum æstum sentiret libidinis, misit digitum suum in flammam candelæ ardentis, vt carnis incendio, de carne pelleret libidinis æstum, malens comburere digitum, quàm aduri in conscientia. *D.* Rem difficilem narras. *M.* Si hoc difficile videatur, saltem placeat modus Christi vincendi per scutum fidei, qui singulis suis tentationibus obiecit Scripturam, dicens: scriptum est. Sic quoque tu fac cum tentaris, cogitando quid facerem ego, dictum est, mandatum est à Domino cœli & terræ insuper scriptum est in volumine legis, Non concupisces vxorem proximi tui. Item, Neque fornicatores, neque adulteri, neque molles regnum Dei consequentur. Ego qui sum, qui resistam Domino Deo meo? Et, extra regnum Dei quid obsecro inueniam, præter supplicium & mortem, præter confusionem & amaritudinem? Istud est vti fide, quæ suo loco adhibita mirã habet vim superandi. Iuxta illud Ioannis: Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Si igitur tale aliquid feceris, certum est rationem tuam non consentire in opus concupitum à carne. Si verò nec tale aliquid feceris: interim tamen constantiam retines mentis, nec dimoueris illectamẽtis carnis, certum est te non consentire, iuxta Apost. Si quod nolo malum: rursum. Si quod odi malum hoc facio, iam ego nõ operor illud: sed quod habitat in me peccatũ. *D.* Et me retinere nolitionem hanc siue constantiã, vnde sciam? *M.* Si gemitus, si gnes

DISCI. *Modi quib⁹ cognoscimus nos nõ cõsentire in cõcupiscentias.* *Matt. 5.* *Deut. 5.* *1. Cor. 6.* *1. Ioan. 5.*

si ignea desideria cordis ascendant sursum, vt aduocent auxilium desuper, si tundis pectus, si spuis à te dicendo: vade post me Satana, si nomen Iesus sit in ore, si meditatio passionis in corde. Iuxta illud: Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos, hoc est, prauos motus siue prauas cõcupiscentias subitò insurgentes, ad petram: petra autem erat Christus. Si nouissima quæ superuenient ob oculos reuoces, prout Sapiens dicit: Memorare nouissima tua, & in æternũ non peccabis. Si occeperis incumbere studiosè alicui negotio sancto, pio, honesto: quoniam desideria, vt Sapiens inquit, occidũt pigrum: nolunt enim quidquam manus eius operari, tota die concupiscit & desiderat. Si, dico, vel vnum ex præmissis, aut simile aliquid feceris, certum habe, te nolentem esse, nec consentire in opus concupiscentiæ. Rursus autem certũ habe è diuerso, si mãseris in ocio, si luserit secum circa hæc cogitatio tua, dum es in lecto, aut sedes in cubiculo, vel ambulas solus per vias: & si principio fueris nolens, toties tamen recurret suggestio, toties titillabit mẽtem nouus pruritus, donec de nolente faciat volentem. Et si forte abhorreas opus externum propter pericula infamiæ quæ sunt in illo: tamen quod intra te, aut sub linteaminibus lecti tui secretò fieri potest, incipies velle, deinde pertractare, & discurrente cogitatione cordis de hoc in illud, de modo ad modum, fiet interea delectatio morosa, quæ non est sine consensu saltem interpretatiuo: quia cùm potest, si non auertit: tandem verò subsequetur quod fortassis multò maius est ac fœdius adulterio, quod aures piæ non ferunt, ideòque latiùs exponere minimè consultum puto.

1. Cor. 10.

Ecclc. 7.

Prou. 21.

Cum lubricis cogitationibus ludere admodũ periculosum est.

Cõsensus interpretatiuus.

Non esse à toto genere prohibitum concupiscere vxorem proximi, aut rem alterius.

CAP. V.

DISCI. VID autem mali est, si concupiscam vxorem proximi ad coniugium, aut ad colloquium, vel vt mea sit post mortem illius? M. Nihil. D. Præterea, quid offendo si concupisco, vt proximus det mihi, vel vendat agrum suum, aut mutuet pecuniam, domũ, equum, asinum? M. Nihil. D. Ergo nec hoc, scilicet hominem concupiscere vxorem proximi domum vel agrum à toto genere prohibitũ est. M. Verba mandati sunt propriè intelligenda, Non concupisces vxorem

Aperitur intellectus mandati.

vxorem proximi tui, scilicet vt tua sit, dum illius est, aut tu vsum habeas carnis eius, soli marito ipsius debitum: quomodo Herodes concupiuit ac rapuit vxorem fratris sui adhuc viuentis: hoc inquam, vetatur me dum alterius est, tuam esse velis, aut te in ea oblectare, quæ se induidua vitæ consuetudine alteri oppignorauit, sicuti in decimo præcepto vetamur concupiscere rem proximi, vt dum illius est, nostra fiat citra illius voluntatem, aut iustum commutationis titulum. Vt autem appetam rem proximi pro iusto pretio, aut per commutationem rei pro re, vti mercatores faciunt, aut donationis titulo, vti mendici, aut iure successionis, vti hæredes, neque hoc loco, neque vspiam prohibitum est: modò concupiscentia sit ratione moderata. Iuxta illud: Omnibus adẽ modum, modus est pulcherrima virtus. Verùm per fas perque nefas appetere, solùm spectando vt habeas, hoc vere est concupiscere rem proximi, dum proximi est, vt faciunt fallaces, dolosi, circumuentores, &c. de quibus abunde diximus in præcepto septimo. D. Verba mandati sic habent, Non concupisces vxorem proximi tui. An igitur mulieri licerat appetere virum proximæ suæ? M. Nequaquam. Vir caput est mulieris, quod igitur in hac parte viro prohibitum est, multò magis mulieri prohiberi intelligendum relinquitur. Nam in his quæ matrimonij sunt, maiorem libertatem lex permisit viro quàm mulieri. Vir ex causa offerre potuit libellum repudij, mulier non. Vir vnus plures vxores habere potuit, mulier autem vna vt simul plures haberet viros, nulla vnquã lex permisit, nulla dispensatio, nulla ferè gens quãlibet barbara vnquam sustinuit quæ politicè regeretur. D. Et de his qui matrimonio iuncti non sunt, quid dicemus? Nunquid non adolescens iuuenculam, aut iuuencula adolescentem licitè concupiscere potest? M. Honestam procationẽ, qualis solet esse inter eos qui se mutuò ambiunt ad matrimonium, nemo damnare potest, tales indubiè se mutuò concupiscere possunt, ad perpetuam & individuam vitæ consuetudinem, interueniente Sacramento: modò concupiscentia sit ratione moderata. Verùm concupiscere ad vsum fœtis rationis hanc aut illam virginem, etiã sub pollicitatione futuri coniugij, hoc haud dubiè hic prohibitũ intelligitur, quoniam hæc duo mandata sunt declarationes quædam sexti & septimi mandatorum, vt diximus suprà. Quapropter in hoc

An liceat mulieri cõcupiscere alienum virũ. Deut. 24.

D. Concupiscentiæ salutariũ quæ et quãdo malæ.

Prohibẽtur illic mandatis omnes cõcupiscentiæ eorum quæ prohibentur fieri sexto & septimo mandato.

nono prohibetur vniuersaliter omnis concupiscentia omnium illorũ quæ sunt prohibita in sexto mandato, Non Mœchaberis. Sunt autem ibi prohibita adulterium, fornicatio, stuprum, raptus, sacrilegium, mollities, sodomia, bestialitas. Fuisset autem & hoc loco tractãdum de præludiis ac præparatoriis ad istiusmodi mala, videlicet osculis impudicitiæ, tactibus, lusibus, choreis, cantilenis: quia meræ concupiscentiæ sunt, tanto ardentiores, quanto se foras magis extulerint. Sed apud populum Christianum maluimus de huiusmodi agere in præcepto sexto, vt intelligant, hæc coram Deo in adulteria reputari, si ex concupiscentia adulterandi procedant, prout Christus docet oculum nequam ad concupiscendum, mœchiam esse coram Deo. *D.* An igitur peccet duo peccata, & contra duo mandata, qui ex concupiscentia carnis osculum offert impudicitiæ? *M.* Non, sicut nec ille qui concupiscendo ad actum adulterij procedit. Sunt enim mandatum sextum & nonum sibi subordinata: adeò vt etiam si peccetur contra vtrumque mandatum: tamen vnum duntaxat efficitur peccatum. Idémque dices de illo, qui cõcupiscit rem próximi, & concupiscendo furatur.

Duo nouissima mandata esse in lege noua abundè renouata.

CAP. VI.

MAGI. SICVT diximus iam de nono, ita & de decimo mandato dicendum est. Prohibetur enim vniuersaliter concupiscentia omnium quæ prohibita sunt in septimo mandato de non furando. Tu repete tecũ quæ ibi prohibita sunt. Nihil addam vltrà. *D.* Domine, necdum exposuisti, an ista mandata Decalogi sint resumpta in nouo Testamento, sicut alia: adeò vt eorũ obseruatio sit necessaria pro tempore Euangelicæ libertatis. *D.* Deus bone, de hoc an dubium esse possit? Certum est populum Christianum qui iam præparatur non terrenis felicitatibus, vt olim, sed throno Dei, & æternorum gloriæ, debere multò magis alienum esse à prauis concupiscentiis, magisque spiritualem, quàm illum carnalem veteris legis populum: si quidem caro & sanguis regnũ Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptelam, inquit Apostol. Quæ sinè Scriptura non de substantia carnis & sanguinis intelligenda, sed de affectionibus & concupiscentiis secundum carnem

Christianũ oportet magis alienum esse à concupiscentijs quàm populum legis. *1. Cor. 15.*

carnem & sanguinem. Atque huc tendit omnis institutio Euangelica, vt corda nostra fiant templa Spiritus sancti, vtque spiritu ambulemus, vt spiritu facta carnis mortificemus, vt spiritu Deum colamus, magis quàm carne: attamẽ & carne, vt non secundum carnem ambulemus, neque desideria carnis faciamus: sed mẽte seruiamus legi Dei: etiamsi aliorsum trahat caro, denique vt spirituales simus: Nam spiritu coniungimur cum Deo, spiritu recedimus à Deo, & non est hic communicatio cum Deo nisi secundum spiritum. Adhæc dicit Scriptura: De corde exeũt furta, homicidia, adulteria, fornicationes. De corde vita procedit. Item, Purificate corda vestra. Et illud Beati mundi corde. Quapropter quidquid præcipitur homini Christiano, quidquid etiam prohibetur, ad cor hominis & spiritum est referendum. Deus spiritus est, & scrutator cordium: ideo in omnibus magis spiritum requirit, quàm corpus: attamen & corpus, mundiciámque cordis magis quàm corporis. Quapropter non impletur affirmatiuum mandatum, nisi ea obedientia quæ de corde procedit: adeóque nihil est gratum Deo, ne pietas quidem in ipsum Deum, neque iustitia, neque inuocatio, nisi procedat de corde puro, conscientia bona, fide non ficta. Similiter non fit transgressio prohibitionum, nisi actionibus iis, quæ de consensu & complacentia cordis procedunt. Omnium autem præuaricatio fieri potest vel solo corde. Nam voluntas cordis pro facto reputatur coram Deo. Cor enim & spiritus primas obtinent in homine. Quæ vt clariùs intelligeremus, non tam resumpsit Saluator in Euangelio duo posteriora mãdata Decalogi, quàm dedit viuam germanámque interpretationem sexti & septimi mãdati, sciens & in hoc resumpta fore abunde satis, etiam illa postrema Decalogi. Dicit enim, Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eã in corde suo. Dilucide igitur probatum est in Euangelio, concupiscere vxorem proximi: & non hoc clarè declaratum solum oculum nequam ad concupiscendam, esse veraciter mœchiam, hoc est, adulterium coram Domino, contra præceptum sextum: etiamsi nihil aliud sequatur in opere. Sed nec illo contentus legislator Christus fecit insuper nobis abundè inculcari, per suos Apostolos, concupiscentias carnales neutiquam admittendas. Paucula cita-

Matt. 15.

Prouerb. 4.

Matt. 5.

Quidquid præcipitur in primis ad cor referẽdũ.

Quàm rigorosè sit in Euangelio prohibita concupiscentia carnis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bo. Dicit enim Paul. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Ex lege ergo disco, ptam concupiscentiam peccatũ esse, ad Rom.7. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis, ad Galat.5. Non regnet ergo peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Quoniam obedire concupiscentiis per consensum rationis, est peccatum regnare in corpore, ad Rom.6. Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem & immunditiam, libidinem, concupiscẽtiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus. Propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus & vos ambulastis aliquando cum viueretis in illis, ad Col.3 Simile habes 2.Pet.2. Abundè igitur prohibitæ sunt concupiscentiæ carnales in nouo Testamento. *D.* Et de cupiditatibus rerum nou suarum quid dicit Euangelium? *M.* Quando prohibet Saluator sollicitudinẽ in crastinum: imò quando prohibet ne simus solliciti quid manducemus aut bibamus, Matth.6. Quando insuper prohibet thesaurizare in terris dicens: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi nec ærugo nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Adhæc quando dicit, Si quis vult tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: quando, inquam, laborat Christus huiusmodi præceptionib. eruere de cordibus hominum cupiditatem rerum, etiam earum quæ iuste haberi possunt: nonne multo magis vult eos prorsus alienos esse à cupiditate rerum alienarum, quæ citra iniquitatem haberi nequeũt? Hoc est, ne cõcupiscamus domum proximi, agrum, bouem, asinum, seruum, vel ancillam: Si argumentorum valet à minoris remotione, ad remotionem eius quod maius est, vt valet secundum præcepta Logices: indubiè sequitur, eum qui prohibet affectum thesaurizandi, qualis per se iniquus non est, multò magis prohibere affectum & concupiscentiam alieni, quæ conuolutam habet iniquitatem. His addit Apostolus, Nihil habentes in hunc modum: haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur: his cõtenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos Diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua,

Quomodo cupiditates sunt prohibitæ in Euangelio.

Matt.6.

Matt.5.

Argumẽtũ à minori.

1.Tim.6.

ciua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Ecce velle diuitem fieri mergit hominem, non solum in desideria inutilia: sed & nociua: hoc est, in concupiscentias rerum, tales quæ animam occidunt. Superaddit D. Iacobus, *Iacob.4.* Vnde bella & lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis & zelatis, & non potestis adipisci: litigatis & belligeratis: non habetis, propterea quod non postulatis. Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis: vt in concupiscentiis vestris insumatis. Adulteri, nescitis quod amicitia huius mundi, inimica est Deo? Hæc ille. Nec puto elegantiùs posse depingi cupiditatum fructus, quàm fecit hoc loco D. Iacobus. Sapiens autem audet dicere: Auaro nihil est infelicius. Idem, Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Huc enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Insuper, præcipit Saluator dicens: Videte & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet. *D.* Et quid precor auaritia? *M.* Auaritia est sitis ardens vltra temperiem habendi. Hæc autem suas habet partes. Nam sitis thesaurizandi, auaritia est. Item diutiis cor apponere, & sperare in incerto diuitiarum, auaritia quædam est. Tertiò cupiditas habendi alienum, auaritia quædam est. Præcipit igitur Saluator. Cauete ab omni auaritia, non solùm ab hac vel illa: sed ab omni. Ergo maximè à cupiditate alieni, quæ est pessima auaritia, in qua lucus iniquitatem, & iniuriam proximi. Rationem addens, Quia non in abundantia cuiusquam, hoc est, quarũcunque rerum huius mundi, quæ quis possidet, vel possidere potest, est, seu consistit vita eius: nõ vtique corporis vita, quãdo & opulenti vel inter copias rerum moriuntur: non etiam animæ: nam hanc vt nunquam fouet cupiditas. ita semper affligit, perdit, interimit, vti eleganter describit Apostolus dicens: Radix omnium malorum est cupiditas. Quam quidam *1.Tim.6.* appetentes errauerũt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ô homo Dei, hæc fuge: sectare verò iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patiẽtiam, mansuetudinem: Sint ergo mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. Nunc quid apparet tibi, Nónne hæc duo postrema præcepta Decalogi prohibita sunt & in nouo Testamento, ab ipsomet legislatore

Ecclef.10.

Luc.12.

Quid auaritia.

Christo,& Apostolis eius? D. Sunt certè:& multò quidem exactius multòque expressiùs,quàm in veteri lege. M. Hoc bene dicis:quoniam lex vetat tantum concupiscentiam vxoris alienæ: Euangelium autem vetat concupiscentiam mulieris,non tuæ,dicens generatim, Quicunque viderit mulierem ad concupiscendum eam. Lex dicit, Non concupisces. Euãgelium vero definit mœchatum esse eum, qui viderit ad concupiscendum. Lex dicit, Non concupisces domum proximi, agrum, &c. at Euangelium dicit ab omni auaritia cauendum: quod plus est:volenti tollere tua non resistendum. Nec ibi sistit:sed adũgit,Nolite soliciti esse de crastino: imò dico vobis,ne sitis soliciti animæ vestræ quid manducetis,neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus est quàm vestimentum? Quærite ergo primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Et quod omnium maximè mirandum, Væ, inquit, vobis diuitibus. Facilius est camelum per foramen acus transire,quàm diuitem intrare in regnum Dei. Quo audito discipuli mirabantur,dicẽtes: Et quis potest saluus fieri? Aspiciẽs autem Iesus dixit illis, mitigationis verbum:Apud homines hoc impossibile est:apud Deum autem,omnia possibilia sunt. Subindicans hominẽ habentẽ possessiones multas,non posse sine speciali auxilio Dei,nõ apponere cor:quod non adeo difficile est pauperi. Facilè enim retrahimus cor ab eo quod non habemus,& felicitatem Euangelizatam facilè recipimus in affectum cordis præ felicitate rerum mundi, quas habere non possumus. Vnde diuiti adolescenti dedit cõsilium Saluator dicens: Si vis perfectus esse, id est, perfectè expeditus esse ad prosequendam salutem Euangelicam, vade, & vende quæcunque habes,& da pauperibus, & veni sequere me. Quod consilium audiens adolescens, contristatus abiit:erat enim habens possessiones multas. Et in te fili, & in me, nihil æquè excludit ab affectu nostro Euangelium salutis, atque præoccupans cor nostrum cupiditas rerum mundi huius. Et quando Domine,quando bone Deus, qui es seminator sancti consilij,eradicabis de cordibus nostris radicem istam tam amaram támque grauis odoris? Sed pergamus.

Euangelium prohibet exactius cupiditates & cõcupiscẽtias quàm lex.

Matth.6.

Luc.6.
Marc.10.
Matth.19.

Facilius pauperẽ saluum fieri quàm diuitem.

Marc.10.

De

De plenitudine dicti huius,Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam,&c.

CAPVT VII.

ADHVC modicum precor de hac Christi sententia,Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam,&c. Cur obsecro,dixit Saluator, Viderit ad concupiscendum: & non potius sic, Qui concup.erit? M. Vt verbo vno veritatis plenitudinem ostenderet. Verum est,quicũque concupierit mulierem,id est,eam quæ comparatione eius,mulier tantùm est,non sibi vxor, idque voluntate deliberata (alioquin ipse non cõcupiscit,vti diximus suprà)ille indubie iam mœchatus est in corde suo. At superaddit Dominus dicens, Qui viderit,siue aspexerit ad concupiscendum, hoc est, eo animo vel studio contemplatur mulierem, vt concupiscentiam exerceat quæ fortassis non sequitur: natura non obediente desiderio voluntatis, iam mœchatus est in corde suo. Sicut qui amplexatur,vt concũbat:interim natura recusante officium, iam mœchatus est. Nam in voluntate mœchia erat:etiamsi non fuerit,neque in opere,neque in carnis illecebris. Si quod dixi seuerius sculum apparet,saltem D.Hieronymo crede,qui in hunc modum interpretatur verba Saluatoris:Qui viderit mulierem ad concupiscendum, id est, inquit, si aspexerit, vt concupiscat,vt facere disponat,iste rectè dicitur eam mœchari in corde suo. Nemo igitur dicat,Non feci: nihil ergo mali perpetraui:quoniam si concupiuisti,iam mœchatus es in corde. Nemo etiam dicat,necdum sensi in me dulcedinem carnis:quoniam si vel aspexisti,quod minimum est,eo animo vt concupiscereres, iam mœchatus es in corde tuo. Iam enim tu voluisti etsi natura tua non voluerit:quantò magis si defixisti in eam oculum,si prope lusisti,si os ori coniunxisti, si palpasti ad concupiscendum, iam mœchatus es in corde tuo. Si quidem hæc facis concupiscendo,indubiè mœchia cordis est. Sin hæc facis,necdum concupiscendo: tamen volens ac quærens concupiscere,etiam mœchia in corde tuo est: licet nondum sit in inguine,aut parte sensitiua. Licet autem nũc porrò inferre conformiter ad verba Saluatoris. Ergo qui viderit virginem ad concupiscendum eam, iam stuprum commisit in corde suo,Insuper, Ergo qui aspexerit, non solùm ad con-

Illationes cõformes dicto Saluatoris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cupiscendum: sed præter hoc ad rapiendum, etiamsi non audeat tentare factum, iam raptum commisit in corde suo. Adhæc. Quicunque ergo sacerdos viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam sacrilegium commisit in corde suo. Haud dissimiliter si locus nominam, hoc est, virginem Deo sacram viderit ad concupiscẽdum eam, iam sacrilegium commisit in corde suo. Nam opus corde concupitum, est violatio virginis Deo sacræ. Item, Si professus professam viderit ad concupiscendum eam: aut nonna monachum ad concupiscendum ipsum, iam voti reus est vterque in corde suo, sacrilegus vterque, adulter vterque, violans spirituale suum matrimonium, quod contraxerunt cum Deo in die professionis suæ. Non quòd tria in corde commiserint peccata: sed quòd peccatum illorum habeat tres deformitates, ex quibus vt pœnas, ita & abominabilius efficitur. Cætera hic inferenda, tu tecum, si placet, perpende. Et hæc si ita se habent, vt certè habent, vbi quæso apparebunt Anabaptistæ? Qui vt concupiscentias magis magisque excitent in ardorem, nudi nudis spectacula præbent, accumbunt nudi, ludunt nudi, choreas ducunt nudi. Tractant nudis corporibus, tractandúmque docent sub fuco nouæ religionis, quod Religio est nominare, quod cæli pura facies sustinere nõ potest, ad quod stupent aër circumstans & parietes, & saxa: vt interim de antrib. taceam. Et hi se belle religiosos iudicant, quòd sucum inuenerint ex innocentia Adæ, ex verbis insuper Scripturæ, Crescite & multiplicamini. Interim, vt Petrus inquit, oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti. *D.* Quid de illo qui non videt aut aspicit: sed sedens in cubiculo suo, imaginatur pulchritudinem certæ fœminæ ad concupiscendum eam. an iam peccauit? *M.* Non dixit Saluator. Qui viderit oculis corporis: sed absolutè, Qui viderit, scilicet aut oculis corporis, aut oculis cordis: vtriusque enim res mundi contemplamur. Quapropter quicunque se leuis in conclaui, aut recumbens sub linteaminibus suis, phantasiando contemplatur formas fœmineas, vel actu concupiscendo, vel ideo vt excitet in se gratam sibi concupiscentiam, iam mœchatus est in corde suo. Omnia enim genera libidinis compleri possunt in solo corde phantasiantis. Intelligis quæ dico? *D.* Nimis bene, & ad horrorem vsque animi.

Applicatio cõtra Anabaptistas.

2. Petr. 2.

Quid

Quid inter sit inter concupiscentiam cordis, & operis impletionem.

CAP. VIII.

VERVM an æqualiter rei sunt concupiscens, & opus adimplens? *M.* Nequaquam: multò enim grauius, multòq; iniquus est peccatum operis, quàm concupiscentia cordis. Si concupiscentia filij principis Sichimitarum in opus stupri non prorupisset, non fuisset data causa tam horrendæ stragi. Si concupiuissent tantùm Israëlitæ, & non etiam ipso opere scortationem cordis & idololatriã commisissent, non fuissent ipsorum Principes suspensi in patibulis, nec fuissent eodem die occisi viginti quatuor millia hominum, Deo sic in bente: Si Beniamitæ alienam vxorem concupiscent tantum, & non etiam nefando stupro enecassent, tanta clades nequaquam fuisset subsecuta, qua ceciderunt Beniamitarum viginti quinque millia, & Israëlitarum quadraginta millia. Si concupiscentiam suam rex Dauid cohibuisset, nec imprægnasset vxorem alienam, neque tegendi facinoris gratia, adulterio plura homicidia copulasset, non vtique sustinuisset tam infensam proprij filij persecutionem. Ex his & similibus Scripturæ locis sit liquidum, permultum discriminis esse inter adulterium cordis, & adulterium operis, inter opus carnis, & concupiscentiam carnis citra opus. *D.* Et vnde quæso nascitur hæc differentia? *M.* eo quòd opus externum, potissimum in Venereis: Primò intendit atque consummat concupiscentiam cordis. Deinde & corpus cùm proprium, tum coopecantis dehonestat, non citra iniuriam Christi, & Spiritus sancti: si modo Christianus existat. Tertiò opus externum includit seditionem comparis, iniuriam quoque proximi: quando vel ipse maritus, vel illa vxor est alterius. Quartò tranquillitatem publicam legibus Dei & hominum sancitam, conturbat. Vltimò, famam vtriusque operantis in discrimen adducit. Hæc siquidem & eiusmodi operi operato indiuidua sunt: non autem concupiscentiæ cordis. Quinimo qui corde concupiscit, odit hæc omnia & detestatur, differens sæpe opus propter hæc: quod plus est, eligens nonnunquam sola concupiscentia cordis se oblectare, ne incidat in hæc eam nefaria operis incommoda. Singula tibi ex ordine demon-

Gene. 34.

Num. 25.

Iud. 19. 20.

2. Reg. 11. 3.

Multis de causis aggrauat opus concupiscentiam cordis.

ſtrabo. Quantum ergo ad primum, ſicut ſenſibile ſenſum immutat, & auget ſenſationem: ita & cõcupiſcibile coniunctum carni auget carnis cõcupiſcentias, adeoque rapit ad ſe totum hominem, vt ſui prorſus impotens fiat. Quod tamen malum excuſant in matrimonio Dei conſtitutio, Sacramentum, & bonum prolis. Quantum verò ad ſecundum, ſic inquit Paulus: Neſcitis, quoniam corpora veſtra, membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Fugite fornicationẽ. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autẽ fornicatur, in corpus ſuũ peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra, templum eſt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & nõ eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Quæ ſanè adeò ſtudiosè exaggerat Paulus eo loco, vt doceat Chriſtianum pluribus de cauſsis peccare, & ideo grauius, ſi fornicetur, quàm ethnicum hominem: quoniam ille non expellit à ſe ſpiritum ſanctum, non conſpurcat Dei templum, non fugit à Domino, cuius pretio emptus eſt, non tollit membrum Chriſti, vt faciat membrum meretricis: hæc enim nunquã fecerat ethnicus: Chriſtianus verò in Baptiſmo fit hæc omnia. Quantum autem ad tertium, Qui concupiſcit tantùm, adhuc ſibi ſoli peccat: qui verò conceptum intus ardorem foras effundit, ſolicitando alienam pudicitiam donec perſuadeat, iam non ſuę tantùm: ſed & alienæ perditionis auctor efficitur. Quòd ſi illa quoque parata erat: tamen vtroque agente, fit vterque audentior in malum, abit pudor, creſcit ardor, & tandem callum obducit impudentia. Si ſolicitata mulier non acquieuit: tamen ille venenum miſcuit, illiúſque animam infecit, quantum in ſe erat: quæ ſi propinatum venenum corde hauſerit, niſi ſingulari gratia cuſtodiatur, tandem haud dubiè conceptum malum aliquando pariet in opus. Quantum denique ad quartum, quintum, ſextum, abundè ſatis diximus ſuprà in ſexto mandato. Eſtque luce meridiana clarius, has malitias ineſſe nefario operi adulterij: non autem concupiſcentiæ cordis. Multis itaque gradibus peius eſt deteſtabiliúſque opus mœchiæ foris perpetratum, quàm concupiſcentia adhuc ſe continens inter ſecreta cordis. D. Attamen

1. Cor. 6.

Grauiùs peccat Chriſtianus fornicando quàm ethnicus.

men pronunciat Saluator, quaſi nihil prorſus eſſet diſcrimi- *Obiectio.*
nis inter opus externum, & cogitationem cordis, dicens: Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. *M.* Perpdẽ bene verba Saluatoris, & aliud inuenies. Non enim dicit abſolutè iã mœchatus eſt, quia nec- *Reſponſio.*
dum perpetrauit adulterium: ſed inquit, mœchatus eſt in corde ſuo. Nempe, quia concupiuit, & diſpoſuit facere adulterium, quod non eſt mœchari ſimpliciter, ſed mœchari in corde ſuo. Sunt quidem mœchia cordis & operis, eiuſdem ſpeciei in genere moris: ſed tamen non eiuſdem malitiæ: eò quòd multæ pollutiones corporum, & iniquitates concurrunt, vti diximus, in facto mœchiæ exterioris: quæ etſi non deſint mœchiæ cordis, ſunt tamen citra proximi perditionem vel iniuriam, & citra corporum ſuorum dehoneſtationem. Quapropter aliter confitendum & pœnitendum de adulterio perpetrato: aliter de concupiſcentia perpetrandi. Nam adulter re- *Cur dictum à Saluatore de viſu.*
ſipiſcens, laborare debet, vt mulierem quam peccati fecerat ſociam, etiam reſipiſcentiæ conſortẽ efficiat, quãtum poteſt. D. Cur dictum eſt, à Saluatore, de viſu potiùs, quàm de tactu vel auditu? *M.* Quod dixit de non videnda muliere ad concupiſcendum, hoc indubiè de aliis ſenſibus ſimiliter intelligi voluit. Quia vt ſcintillam flatus: ita ſolent ſinguli ſenſus corporis excitare concupiſcentias cordis. Omnium autem ſenſuum velociſsimus eſt oculus, omnium quoque ſalaciſsimus. Nequius oculo quid creatum eſt? rogat Sapiens. Gyrat & cir- *Eccle. 31.*
cumuolat, & dum de limo obtutu, quaſi non vidẽs, cernit, ſpiritum mira efficacia tranſmittit. Oculus meus, inquit Iere- *Thren. 3.*
mias, depręda tus eſt animam meam. Quod præter quotidianam experientiam, etiam ſcripturarum exemplis declaratur. Nam Geneſ. 6. Viderunt filij Dei (hoc eſt, qui vice Dei fungebantur in terra, quales erant potentes & famoſi in populo, propter iudicia & gubernacula quibus inter alios eminebãt) filias hominum (hoc eſt, inferiorum qui non niſi homines erant) quòd eſſent pulchræ, acceperũt ſibi vxores ex omnibus quas elegerant) pro carnis libidine, non ſecundum Dei ordinationem.) Item Geneſ. 34. Dina egreditur incautiùs ad videndum mulieres religionis illius, videtur ipſa, concupiſcitur, rapitur, & opprimitur. Item Gene. 9. Vxor Putipharis iniecit oculos ſuos in Ioſeph, & concupiſcentia erga adoleſcentem accenditur. Denique Dauid Propheta, & vir ſanctus cùm

videret lauantem Bethsabeam, videndo concupiscit, & concupiscendo in opus nefarium rapitur. Proinde in primis periculosum est oculis adimere cautionis frenum: quin potius consilium Saluatoris debet esse ad manum, Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Hoc est, nihil debet esse tam carum, intimum aut necessarium, quod nolles perdere, ne patiaris scandalum animæ. Hæc fili abunde sufficiunt pro intellectu noui & decimi mandatorum. *D.* Nunc itaque dicito saltē summatim, qui offendunt contra hæc mandata. *M.* In nonum offendunt omnes viri qui corde deliberato concupiscunt ad vsum carnis mulierē non suam: omnes quoque mulieres, quæ sic concupiscunt virum non suum. Adhæc omnes qui veraciter ac animo deliberato affectant quæcunque opera carnis prohibita mādato sexto. Item qui vidēt, audiunt, colludunt, aut aliud quid agunt ad concupiscendum, hoc est, vt concupiscant, aut eo fine, eōq; animo vt sibi concupiscentiam excitent vel augeāt. Demq; qui oblectāt animum motosis cogitationibus ad consensum vsq;, vel expressum vel interpretatiuum. In decimum verò mādatum offendunt, qui affectu cordis furātur, aut rapiunt, licet in opus non prorumpant timore supplicij. Item quibus cor plerumque est intentum in fraudes ac impostūras, circumuētiones, aut processus malarum causarum, vt expilent quod non suum est, etiamsi conceptum malum perficere non valent. Satis.

CONCLVSIO.

Concludendo igitur dico: si vis euadere maledictionē Dei, mortem quoq; damnationis æternę. Deinde, si vis esse & dici hic est ille, in quo sese cumulant omnia, quæ in homine desiderari possunt. Postremò, si habere vis amicitiam cum Deo, si viuere æternùm, si gloria regni cælestis, si denique, beatitudo tibi curæ sunt, serua & obserua mente & opere mandata domini Dei tui. Etenim dicit Saluator: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Iterum, Qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Qui fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater mea est. Addit Ioannes: mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Superaddit Sapiens: Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Nam custoditio legum consummatio incorruptionis est: incorruptio autem facit esse proximum Deo.

Matth.19. *Matth.7.* *Marc.3.* *1.Ioan.2.* *Eccle.12.* *Sapien.6.*

DE DI

DE DILIGENDO DEVM ET PROXIMOS, TRACTATVS VNDECIMVS.

***

Cur summa diligentia tractandum de præceptis & viribus caritatis.

CAPVT I.

BEATVS Gregorius tractans illud Ioannis: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, Cùm cuncta sacra, inquit, colloquia Dominicis plena sunt præceptis, quid est, quòd de dilectione quasi de singulari mandato, Dominus dicit, Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. nisi quod omne mandatum de sola dilectione est, & omnia vnum præceptū sunt? Vt autem multi arboris rami ex vna radice prodeunt, sic multę virtutes ex vna caritate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis. Præcepta ergo Dominica & multa sunt, & vnum: multa sic. per diuersitatem operis, vnum in radice dilectionis. Cui consonat illud Augustini, Omnia quæ præcipit aut docet Scriptura ad nutriēdam & corroborādam caritatem, & ad vincēdam & extinguendam cupiditatem valent, totámque magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorum possidet caritas, qua Deum proximúmque diligimus. Vt autem hos mistos faciamus, in ipsa Scriptura sacra, quæ solui non potest, liceat hæc sparsim legere. Plenitudo legis dilectio. Finis præcepti caritas. Vinculum perfectionis caritas. Et illud: In his duobus mandatis, scilicet caritatis, vniuersa lex pēdet & Prophetæ. Neruos itaque nostros, omnémque vigilantiam huc intendere oportet, vt fiat ex verbo Dei dilucida atque succincta demonstratio mandatorum caritatis, & eorum quæ circa hanc materiam controuerti solent, ad iis, qui cupiditatis stimuli, quàm caritatis esse malunt. Tu itaque fili, quam hactenus præbuisse videris, nunc præsta maiori studio, mētis attentio

M A G I. Ioan.15. Greg.li.40. Homil.27.

Aug.lib.de doctr. Christiana capite 10.

Vis caritatis scripturis probatur. Rom.13. 1.Tim.1. Colos.3. Matth.22.

Adhortatio ad discendum quæ caritatis sunt.

tentionem: fontem enim ac summam pertractabimus omnium legum, naturalis, diuinæ, humanæ. Et per Dei gratiam productis ex verbo Dei argumentis, excutiemus de corde tuo, etiam si multùm obduruerit, scintillulas quasdam, quibus inflammabitur totum meditationum tuarum corpus haud secus atque strues lignorum accenditur, excusso de silice igniculo ferri ictibus. *D.* Vtinam ignis, quem Christus venit mittere in terram, aliquantulum pectoris mei focum accenderet. *M.* De illo igne nunc agemus: ille enim est ipsamet caritas, cuius vis quædam occulta inseritur pectoribus nostris per spiritum sanctum dum regeneramur: quemadmodum durissimis ac frigidissimis petris inditus est à natura ignis quidam, sed occultus, sed imperceptibilis, donec excutiatur ferro. Si non atteris ictibus, ignem non ostendit petra, nec aliud quàm frigidissimum contactum habet. Si verò concutias, ignem euomit, quo vel syluam licet incendere & vrbes. Nos ergo dura frigidáque nostra corda atteramus, demonstrabimus ex verbo Dei compositis de materia caritatis, & ignescent haud dubiè, modò purè Deum quæramus, dabúntque tandem flammulas veræ pietatis non modicas. *D.* Paratum cor meum Domine, paratum cor meum. Verùm si plenitudo legis caritas, si insuper totam amplitudinem diuinorum eloquiorum possidet caritas: quid igitur opus erat tot tractatibus demonstrare naturam & vim præceptorum Decalogi? Superflua videntur illa, omniáque alia, quæ extra caritatem præcipiuntur: cuncta enim ad salutem necessaria possidet caritas, impler, perficit. *M.* Omnia quidem illa obseruatu perquam necessaria esse, ostendit Saluatoris sententia, qua dicit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: Non quidem hoc duntaxat aut illud: sed quæcunque mandata, aut hîc enumerata, aut alibi in doctrina nouæ legis promulgata, ne vno quidem excepto: quia qui totam legem obseruat: offendit autem in vno teste Diuo Iacobo, factus est omnium reus. Insuper & fides, & Sacramenta, & orándi sedulitas, & sacrificium præter caritatem summè necessaria sunt: quemadmodum partim audisti in primo & secundo libris, partim in sequentibus audies. Verùm quantumlibet omnia illa sint necessaria: non tamen sufficiunt ad salutem sine caritate, vti certum est ex regula Apostolica Ioannis dicentis: Qui non diligit manet in morte: non diligit, inquam,

Alia à caritate licet necessaria sunt: non tamẽ sufficiũt sine ea.

1. Ioan. 3.

inquam, vt oportet, Deum super omnia, & proximum sicut semetipsum, talis manet in morte. Itaque longe est extra viam quæ ducit ad vitam: etiam si totam aliorum cõgeriem pe obiissime obseruarit. Quæ sanè regula Apostolica habet vim propositionis vniuersalis. Nam in traditionibus omnis indefinita valet vniuersalem, teste Aristote. Quomodo autem plenitudo legis sit caritas diuinorum eloquiorum totam amplitudinem possidens, quanquam & reliqua obseruare necesse sit, iam nunc explicare incipiemus.

Qua ratione vocetur præceptum caritatis primum, maximúmque mandatum.

CAP. II.

QVOT sunt præcepta caritatis? *D.* Vnum, sed bipartitum in duo membra: quorum altero Deus, altero iubetur diligi proximus. *M.* Rectiùs sanè conformiúsque dixeris verbo Dei, quod sunt duo mandata caritatis, quorum alterum vocatur primum ac maximum mandatum, nempe quo præcipitur dilectio Dei: alterum verò vocatur simile illi priori, nempe quo præcipitur dilectio proximi. Nam Saluator respondens legisperito interroganti de magno mandato legis, inquit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Igitur sunt duo mandata caritatis, vnum primum, alterum secundum: illud maximum, hoc simile illi. *D.* At qua ratione illud primum ac maximum? Istud quoque in quo dicitur simile illi? *M.* Non vtique primum, quia priori loco positum, aut quia literis est descriptum in frontispicio legis: sed primum hac ratione, Quia præcipuum est potissimùm quod mandatum totius legis, eò quòd principaliter ac velut primarius scopus erat in intentione dantis legem, quódque spectari debet ac quæri præ omnibus ab eo qui legem accipit. Imò si penitùs rem inspiciamus, non opus est hîc relatione ad legem, quam Legisperitus allegabat, nihil cogitans præter suam legem. Sed dicendum est, sicut Saluator respondet, quòd mandatum dilectionis Dei sit maximum ac primum absolutè & citra relationem: quia primũ maximúmque

Matt. 22. Marc. 12.

Matt. 22.

Duo esse præcepta caritatis.

Qua ratione non præceptũ caritatis dicatur primũ ac maximũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

que omnium quæ in veteri aut noua lege præscripta sunt, omnium denique quæ homini ad salutem vlla ratione præscribi possunt. Magnum autem siue maximum dicitur mandatum aliquod: primo à vehementia imperatoriæ voluntatis, qua legislator præcipiendo id vnum præ cæteris, ac maximè obseruari voluit. Secundò à quantitate rei quæ præcipitur: caritas enim hoc loco præcepta est suprema omnium virtutum, multo inter alias maximi ponderis, summæque dignitatis, & in primis necessaria: tertio à fructu quem parit in iis quibus datur præceptum. Per obseruationem autem istius mandati magis quàm omnium aliorum est inuenire vberrimum fructum salutis æternæ. Quæ duo posteriora quàm luculentissimè demonstrantur ab Apostolo per totum decimumtertium caput prioris suæ epistolæ ad Corinthios. Vbi inter cætera sic docet: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam: caritatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam: caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Caritas patiens est, benigna est. Caritas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, &c. quorum explicationem vsque in finem huius tractatus differemus. *T.* Malè igitur legunt Græci & multi Latinorum hoc loco maguum, pro maximum. *M.* Neutiquam malè legunt illi: quia in vetustissimis quibusdam exemplaribus sic scriptum inuenitur. Et subinde positiuus plus habet emphasis ac energiæ quàm superlatiuus, vt in istis sententiis, Vnus est bonus Deus. Magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Hæc enim & similia significantiùs dicuntur per positiuum de Deo & eius maiestate, quàm per superlatiuum: Indicatur enim per positiuum quòd tanta eminentia conueniant huiusmodi Deo, vt in eisdem comparari cum aliis non possit. Nam quomodò diceretur Deus aut maior aut maximus, aut melior aut optimus cuiuspiam rei comparatione, cùm omnia alia multipliciter deficiant & à bono, & à vero, & ab ipsa subsistendi virtute: imò omnia Deo comparata nihil sunt. Quid enim laudabis, aut quid mirabere in aliis, nisi quod Dei est? Dicitur igitur, Hoc est magnum mandatum in lege: vel vt Christus loquitur, Hoc est

Præceptum caritatis cur à quibusdã dicatur magnum, non maximum.
Matt.19.
Psal.85.
Luc.21.

est mandatum maguum, citra additionem. Vt intelligas scripturam vix ferre vllam aliorum mandatorum comparationem ad istud: eo quod istud præstet omnia, & reliqua nullius sint ponderis & efficaciæ ad salutem introducendam absque isto. Dum comparamus vnum alteri, duo esse, discretaque iudicamus, vtrumque altero præstantius in eo in quo fit comparatio. At quid, precor, sunt pietas in parentes, amicitia ergo omnes, miserorum subuentio, continentia, iustitia, fides & cætera huiusmodi separata à caritate? An aliud quàm corpus sine spiritu, aut numisma sine approbatione Principis? sunt quidem bona, nec reprobari debet illorum operatio: tamen forma caret, quæ dat esse veræ virtutis Deo proximæ, nec alas habent, nullo etiam igne cælesti succensa sunt: ideoque ad supernæ felicitatis remuneratio nihil adferunt momenti: quapropter hac in parte caritati comparari non valent. Dicitur itaque præceptum caritatis rectè magnum ratione rei præceptæ: magnum item ratione præceptoriæ voluntatis iubentis: magnum denique à fructu quem parit in nobis: & id sanè absolutè, ac citra omnem comparationem ad alia. Secundum autem simile huic, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Quæsiuisti autem in quo simile illi. In eo dico: quia magnum præ omnibus aliis sicut illud. Illud tamen primum, hoc secundum, ex illo ordinem *priori.* firmitas & vigorem: vt qui ipsum seruauerit, omnia implerit dicente Apostolo: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergo legis, est dilectio. Hæc Apostolus ad Romanos 13. Ad Galatas verò sic dicit: Omnis lex in vno sermone implebitur, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Si enim sic diligis proximum, omnia aliorum mandatorum decreta ex ipso qui intus est amore, eligis, exoptas, perficis, sponte propria amantissimè in hoc propensus quasi non esses vlla præscriptione obligatus: non enim facis ob vim vllius præcepti: sed solummodò quòd te moueat amor, & faciendum persuadeat sincera dilectio. Vnde verissimè Augustinus: Dilige, inquit, & fac quod vis. Dilectio enim proximi, malum non operatur, nempe aduersus proximum.

Secũdũ præceptũ in quo sit simile priori.
Rom.13.
Galat.5.
Rom.13.

Et

Et amanti, omnia nihil, supple, sunt. Ergo minimum est amanti, impendere proximo, quod eidem impendere iubetur. Nam plus ei vult, omnia siquidem quæ sibipsi: quia diligit eum sicut seipsum. *D.* Quanquam diligens proximum sicut seipsum, impleat omnia, quæ sibi præcepta sunt, respectu proximi: non tamen per hoc implet primum illud maximúmque mandatum, & quæ ex ipso immediatè sequúntur, hoc est, quæ præcepta sunt respectu Dei. Quomodo igitur omnis lex impletur in vno illo verbo, Diliges proximum sicut teipsum? *M* Quæstio magna est, an possit quis diligere proximum suum iuxta exigentiam secundi mandati, non diligendo Deum ex toto corde, iuxta exigentiam primi mandati. Doctus Caietanus multis præguantibúsque argumentis resoluit id posse fieri, nec hoc loco præceptum esse, vt diligatur proximus ex caritate Dei super omnia, magis quàm quòd honorentur parentes ex caritate. Verum quidem est, nos neque proximos diligere, neque parentes honorare fructuosè ac meritorie sine caritate. Sed durum foret nimium asseuerare, neque huius neq; illius transgressionis posse vitari sine caritate. Et hanc sane sententiam sequendo dicendum est, quòd mandatum de diligendo proximum sit simile primo, secundum quandam proportionem. Nam sicut illud mandatum datum de Deo omnium principio, includit in se vniuersa alia mandata: ita istud datum de proximo complectitur omnia nobis præcepta respectu proximi: vt testari videtur declaratio Pauli ad Rom. decimotertio enumeraudis ibidem ea duntaxat mandata, quæ homini sunt præscripta respectu proximi. Beatus verò Augustinus paulo aliter sentit quàm Caietanus, docens neutrum præceptum posse impleri sine altero. Quis enim, inquit, potest diligere proximum, id est, omnem hominem tanquã seipsum, nisi Deum diligat, cuius præcepto & dono dilectionem proximi possit implere? Cùm itaque adeò connexa sint, vt diuidi non valeat, etiamvnum horum commemorare plerumque sufficit, cum agitur de operibus iustitiæ. Hæc in effectu Aug. tractans illa verba Pauli, Omnis lex in vno verbo impletur. Subiungit autem Saluator vtrique mandato coniunctim hanc periodũ, In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ, pendet, inquit August. hoc est illò refertur, & finem habet. Pendent vtique media ex fine, eáque de causa sunt media inter

Diliges proximũ quomodo impleat totam legẽ.

Caieta. in cõment. super 22. ca. Mat.

August in præfat. expos. Epist. ad Galat.

Aug. lib. 1. Quæst. Euãgel. q. 33.

ter agentem & finem intentum: vt per ipsa tandem ad optatum perueniatur fiuem. Omnia autem quæ in lege veteri, aut prophetis, aut libris Euangelicis docta, ordinata, ac consulta inueniuntur, omnia, dico, huc spectant, atque eum ob finem tradita sunt, eúmque ob finem obseruari debent, vt diligantur Deus & proximus secũdum formam istorum duorum mandatorum. Quod Apostolus dixit verbo vno, Finis præcepti caritas: finis, inquam, quem intendit præcipiens: finis, quem intendere debent ij quibus præcipitur: finis denique ad quem cùm peruenerint, sunt quod esse debẽt, omnes. Dicitur nihilominus vnumquodque pendere ex eo, vnde habet vim, vigorem siue efficaciam suam: atque hoc pacto, quémadmodum ex radice arboris pendẽt viror frondium & vbertas, sic reliqua omnia, quæ legis sunt, pendent ex his duobus mandatis. Inde fluunt, inde vim & efficaciam salutis promouendæ accipiunt, ab illis si diuidantur, nullum deinceps adsunt fructum salutis: sicuti nec ramus, vbi à radice separatus fuerit, dicente B. Gregorio: Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis: si non manet in radice caritatis. Considerandum quòd ostia domorum, sunt quidem ostia etiam antequam pendeant in suis cardinibus, in quibus vbi tandem suspensa fuerint, tum demùm & excludendi hostes, & includendi domesticos, & conseruandæ supellectilis officium præstant. Sic quæ in lege vel libris noui Testamenti continẽtur, decreta quidem aut consulta Dei sunt: verùm vbi cœperint in dictis præceptis caritatis pendere, & in eisdem velut in suis cardinibus volui, tum demùm fouendæ augendæque salutis idonea media existunt.

Cur iussit ius accuratiùs fit hoc præceptum datum in noua quàm veteri lege, & quid differentiæ sit inter diligere & amare.

CAPVT III.

PRAECEPTVM dilectionis Dei datum est in veteri lege Deut. 6. his verbis, Audi Israël Dominus Deus noster, Deus vnus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. In noua verò lege Matth. 22. renouatur sub his verbis, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima

M AGI.

Matt.22. Luc.10.

tua,& in tota mente tua. Quibus addit Marcus, Et ex tota virtute tua. Lucas verò dicit, Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis,& ex omni mente tua. His sanè verbis proponitur præceptum dilectionis Dei primùm in veteri, deinde in noua lege: magis autem accuratiúsque in ista quàm illa: quod magis ad istam veluti veræ libertatis legem, quàm ad illam, quæ erat lex seruitutis, pertineat, sicuti & multo maxime ad statũ supernæ beatitudinis pertinebit, eo quod ibi sit suprema, verissima, purissimáque libertas, vbi nullum erit præter vnum caritatis mandatum. Seruorum est minis agi: filiorum verò affectu & dilectione duci. Quo igitur quisque magis à seruili conditione ad consortium transierit filiorum, eo conuenit magis amore contineri ipsum in officio, quàm externis aliarum rerum præceptionibus. Olim quidem tempore legis, promisit Deus dicens: Dabo legem meam in visceribus eorum,& in corde eorum scribam eam. Nato autem Euangelio dixit Apostolus ad Corinthios. Epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hæc autem lex tum scribenda, nunc autem scripta spiritu Dei in cordibus credentium, est ipsa caritas de corde puro,& conscientia bona, & fide non ficta, agens, te intus tua sponte filiali secundum formam & ordinem præcepti dilectionis: qualis caritas diffunditur siue describitur in cordibus nostris, per spiritum qui datus est nobis. Meritò igitur debebat præceptum dilectionis sæpius repeti, accuratiúsque inculcari in Euangelio, quàm in veteri lege. Quid enim aliud est Euãgelium Christi, quàm forma adoptionis in filios Dei, norma veræ dilectionis exercendæ? *D.* Capio. Verùm quorsum adeò variant Euangelistæ, & inter se, & à verbis Moysi in descriptione huius mandati? Nam Moyses dixit tertio loco, Et ex tota fortitudine tua, cuius non meminit, neque Matthæus, neque reliqui: sed pro eo posuit Matthæus tertio loco, Et ex tota mente tua: alij verò Euangelistæ aliud. *M.* Omnis talis varietas, vt nullam contrarietatis notam habet: ita causa veritatis explanandæ facta est. Nam vnum & idem sunt, Ex tota fortitudine tua, Ex omnibus viribus tuis,& ex tota virtute tua. Virtus enim hoc loco fortitudinẽ significat: & id quidẽ propriè. Nam teste Cicerone, in Tusc. quæst.

Accuratius exprimitur præceptum caritatis in noua quàm veteri lege.

Lex caritatis olim promissa. Euãgelio est data.

Ier 31. 2.Cor.3.

Rom.5.

Cur variant Euangelistæ in explicando præcepta caritatis.

quæst. virtus à viro dicitur, & propriè fortitudinem denotat: quòd illa virorum sit. Sed & textus Græcus apud Marcum ac Lucam habet vocem ἰσχύος, quæ fortitudo, aut vires, aut virtus pro potentia interpretatur. Quod autem Matthæus & reliqui Euangelistæ addant hanc particulam, Et ex tota mente tua, quæ non habetur in veteri lege, nemini debet mirum videri. An enim mirũ, quòd reuelatæ veritatis lex multa prodit in lucem, quæ olim sub vmbris, aut aliàs tecta manebant: hoc quippe illi proprium est, atque inde veritatis nomen sortitur. Sunt itaque quatuor modi, quibus iubemur diligere Deũ: nempe ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex tota fortitudine. Quos priùs quàm enucleemus, primò excutiendum venit, quid discriminis sit inter dilectionem, amorem, & caritatem: & an idem sint amare & diligere. *D.* Apparet quòd non. Licet enim verumque significet carum atque dilectum habere: tamen teste Cicerone, minus est diligere quàm amare. Vt scias, inquit, eum nõ à me solùm diligi: verùm etiam amari: Et alibi, vt mihi nunc denique amare videar, autea dilexisse. *M.* Certè huiusmodi differentiam videntur obseruasse scriptores Latini, vt diligere sit remissiùs, amare verò ardentiùs. Fuerunt quoque qui contenderent dilectionem accipiendam tantùm in bono, amorem verò in malo: dilectionem insuper nõ nisi rationalis esse creaturæ, quòd electionẽ & iudicium præsupponat: amorem verò esse omnium. Cæterùm id admodum imperitè, dicẽte Augustino, Scripturas religionis nostræ, quarum auctoritatem cæteris quibusque literis anteponimus: non aliud dicere amorem, aliud dilectionem siue caritatem. Nam ipse Dominus Petrum Apostolum interrogans, cùm dixisset, Diligis me plus his? Ille respondit, Domine, tu scis quia amo te. Et iterum Dominus quæsiuit, non vtrum amaret: sed vtrum diligeret eum Petrum. At ille respondet ei iterum Domine tu scis: quia amo te. Tertia verò interrogatione & ipse Iesus non ait, Diligis me, sed Amas me. Vbi securus ait Euangelista, Contristatus est Petrus: quia dixit ei tertiò, Amas me: cùm Dominus non tertiò: sed semel dixerit, Amas me: bis autem dixerit, Diligis me. Vnde intelligimus, quòd etiam cùm dicebat Dominus, Diligis me: nihil aliud dicebat quàm amas me. Petrus autem non mutauit huius vnius rei verbum, sed etiam tertiò, Domine, inquit, tu omnia scis,

Quæ sit differentia inter diligere & amare. Cic. ad Sil. lib.13. Cic. ad Do. Lab. lib.9.

Aug. lib.14. de Ciu. Dei cap.7. Ioan.21.

tu scis, quia amo te. Hoc propterea commemorandum putaui: quia nonnulli arbitrantur aliud esse dilectionem huc caritatem, aliud amorem. Dicunt enim dilectionē accipiendam esse in bono, amorem in malo. Nam amorem in bono dici iam ostendimus. Sed ne quis existimet amorem quidem in bono & in malo, dilectionem autem non nisi in bono esse dicendam, illud attendat quod in Psalmo scriptum est. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Et illud Apostoli Ioannis, Si quis dilexerit mundum, non est dilectio Patris in eo. Ecce vno loco dilectio, & in bono & in malo accipitur. Amorem autem in malo, quia in bono iam ostendimus, ne quisquam flagitet, legat quod scriptum est, Erunt homines seipsos amantes, amatores pecuniæ. Hactenus ex Augustino. Quòd autem dilectio etiam brutis animalibus conueniat, patet ex Ecclesiastico: Omne animal, inquit, diligit simile sibi. Neque omnino verum est, caritatem differre à dilectione in eo, quòd solummodò caritas dicatur ardens ille amor vel dilectio, qua cælitùs succenduntur corda piorum hominum ad Deum super omnia, & ad proximum propter Deum. Quandoquidem Apostolus scribens Timotheo, non audebat dicere, Finis præcepti caritas, nisi cum hac adiuncta restrictione, de corde puro, conscientia bona, fide non ficta: quasi non omnis caritas, sicut nec omnis dilectio statim esset finis præcepti: sed ea duntaxat quæ procedit de corde puro, &c. Passim tamen in scripturis & plerumque accipitur vox Caritas, pro ea dilectione qua pure, sincerè ac fideliter, siue secundum veram formam huius mandati diligimus, qualis & diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis, vt est videre ad Rom. 5. & 1. ad Corinth. 13. neque vnquam transfertur vox Caritas ad malum, aut ad impuram, vel alioqui ad inhonestam animi affectionem, sicut vox amor ad eadem transfertur: neque item aptatur ad inanimata vel bruta animantia, vt illa caritate se diligere dicantur. His itaque differentiis saluis, penè idem sunt amor, dilectio, caritas: nec aliud significant, quàm propensam affectionem animi, qua quis carū sibi habet id, cui afficitur.

Ecclc. 13.
Caritas in quo differat à dilectione.

Vox caritat neq; ad malum, neq; ad inanimata aptatur.

Quid

Quid vocibus istis, cor, anima, mens, fortitudo in præcepto indicetur.

CAPVT IIII.

QVID autem cor, quid anima, quid mens, quid denique vox, tota, singulis adiuncta, hoc loco significant? *M.* Cor, carnea pars corporis animati, est secundum Physicos primum sentiendi organum, domicilium vitæ, sedes caloris, fons sanguinis vitalis, homini quidem collocatum intra læuam papillam: cæteris verò animantibus in medio pectore, primum viuit, vltimúmque moritur. Quod quia inter reliquas corporis partes, viuendi vitæque fouendæ primas obtinet: ideo voce cordis valde metaphoricòs vtitur Scriptura sancta, dum dicit, Lana à malitia cor tuum Ieruſalem. Item, In corde eorum scribam legem meam. Item, Auferam cor lapideū de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Item, Prauum est cor hominis & inscrutabile. Item, Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Item, Beati mundo corde. Et hoc loco, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Nam in his ac similibus scripturis, etiam secundum literalem sensum, accipitur cor pro eo quod in familia eorum quibus viuitur vita rationali, idipsum est, quod carneum inter ea quibus viuitur viua sensitiua, nempe quærendi audendique principium, fons amoris, functionum auriga perpetuò calens habendi fruendique ardore, haud secùs atque semper feruet cor carneum bullientis sanguinis calore, dicente Propheta: Concaluit cor meum intra me. *D.* Cæterùm, quid istud est in anima, & quæ nomenclatura eius? *M.* Affectus rationalis, distinguendo rationale contra brutale, hoc est affectus qui iudicio & ratione aliqua fertur quocunque fertur, qui alio nomine dicitur animus. Nam animus ab anima differt, quòd anima viuimus, animo verò eligimus, sapimus, conamur, audemus. Anima homines, animo verò in officium functionésque proni atque prompti sumus. Pertinent autem ad animum siue cor hominis desideria, vota, studia, conatus, functiones, ardor, zelus. Hinc dicimus vecordes, socordes, excordes, pusillanimos, aut nihil habere animi, eos qui his affectibus aduertendū lumine rationis, dum locus est ac tēpus, carēt:

Dixi. Cor pro quo hoc loco significant? accipiatur in præcepto.

Cor, affectus rationalis, animus ferè idem sunt.

cordatos vero magnanimos, animosos, siue bene animatos, qui strenue proficiuntur dictamen rationis: attamen non nisi loco ac tempore. Nam qui ante tempus vel sine iudicio tentant ardua, temerarios esse constat. *D.* Cur igitur non dixit Saluator hoc loco, Diliges ex toto animo tuo. *M.* Vtandæ obscuritatis gratia: quod animus subinde pro anima, & è diuerso anima nonnunquã accipiatur pro animo. Quam ob causam maluit loqui metaphoricos sub voce cordis, quàm propriè ex toto animo. Igitur diligere corde, est affectuosè diligere, prompte, ardenter, zelosè: diligere verò toto corde est idipsum prorsus ac pleno affectu facere, ita vt ad nihil aliud magis aut æquè tendas corde, hoc est, studio affectus, ardore aut zelo, quàm ad Dominum Deum tuum, cuius pleniorem explicationem mox audies. Alia licet tibi arrideant tanquam bona aut suauia vel vtilia: non tamen illis cor apponas, iuxta illud: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Diligere autem aliquid propter me, non veto, imò præcipio quòd diligas proximum sicut teipsum: sed dilectionem ex corde, potissimùm ex toto corde mihi conseruatam esse volo. Eleganti sanè schemate dicimus id cordi esse, aut ex corde fieri, quod fit præcipuo ardentique studio, quódque hominem intentum atque attentũ præ cæteris retinet. Quo etiam modo aut dictum quid, aut factum dicimus ex animi sententia, dum quod factum aut consultum erat, cordi esse, significamus. Ad quam phrasim respexit Scriptura cùm diceret, Præbe fili mi cor tuum mihi. Quod quid aliud est, quàm dilige me ex corde: quia si mihi præbueris cor tuum, primus præcipuúsque & inter omnia tibi carissimus ero. Nec dissimili phrasi dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam: quia quando sic creditur vt cor immutetur afficiatúrque tum demùm iustificamur. Addit autem hoc loco Saluator explicationis causa vocem Totus, dicens ex toto corde, tum quia potest quid diligi ex corde vel animo, sed minus quàm deceat maiestatem & eminentiam eius qui diligitur: tum quia debemus quidem, & nos & proximos nostros ex corde siue ex animo diligere. At illum qui supra omnia est oportet diligere ex toto corde: & quidem solum illum, non autem proximum, quem sufficit ex animo diligere, eo modo quo diligimus nosipsos. Nos autem ipsos si diligamus ex toto corde ordinem inuertimus præferentes hominem Deo, rem perituram

Quid sit diligere corde, & toto corde.

Prouer.23.

Rom.10.

tam in sterquilinio suo summæ maiestati, summæque bonitati. Nùc porrò dicamus de anima, & quid sit diligere ex tota anima. *D.* Anima inquit Aristoteles, est principium vitæ. *M.* Rectè: quidquid enim in nobis est sensuum vitalíumque operationum, id totum habemus ab anima, qua migrante è corpore, migrat cum ea tota & omnis viuendi agendique potestas. Ideoque accipitur subinde anima pro ipsa vita qua vimus, tam apud historiographos, dicente Sallustio: Quid nam superest nobis præter miseram animam? id est, vitam: quam in Scriptura sacra, asserente Saluatore: Qui amat animam suam, hoc est, vitam tuam qua corporaliter viuit, perdit eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Et alibi asserente Euangelista: Ille, scilicet Christus, animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Diligere itaque ex tota anima, vel vt quidam textus habent, in tota anima, vel si cui alij legũt, tota anima, est diligere tota vita tua, siue quam vis, non hac vel illa duntaxat ætate: sed omni momento vitæ tuæ, idque omninò veraciter. Nam qui dicit ex tota vel omni anima, nullam vult partem vitæ aut vim exclusam. *D.* Tertiò, quid per mentem debet hoc loco intelligi? *M.* Primùm, non idem est mens & anima, verbis vtor Lactantij. Aliud enim est quo viuimus, aliud quo cogitamus. Nam dormientium meus, non anima sopitur: & in furiosis mẽs extinguitur, anima manet: & ideo non exanimes, sed dementes vocantur. Hæc ille. Prima vis animæ mens est, cuius actus est perpetua contemplatio veritatis. Secunda ratio, cuius actus veritatis inuestigatio. Tertia phantasia, cuius actus collectio eorum quæ sensus porrigunt, pérq; illa discursus. Hoc autem loco vno nomine mẽtis, omnes animæ vires cognitiuæ comprehendũtur. Nam vox Græca διάνοια hoc loco posita significat mentem, intellectum, sensum, cogitationem, sententiam, ingenium, intelligentiam. Et repetẽs Scriba Marc.12. responsionem Domini, dicit, Ex toto intellectu siue intelligentia: cui in Græco textu correspondet vox συνέσεως significans intellectum siue intelligentiam, prudentiam, conscientiam: vt diligere tota mente sit prorsus, sapienter, ingeniosè, prouidè, prudenter, circumspectè, atque attentè siue tota intelligentia, & citra obliuionem diligere. Postremò diligere ex tota fortitudine vel virtute, siue omnibus viribus quæ idem

Anima qd significet in præcepto.

Ioan.12.

1.Ioan.3.

Diligere tota anima quid sit.

Mens quid significet in præcepto.

Lact.diuin. instit.lib.7. cap.12.

Diligere tota mente quid sit.

Diligere tota fortitudine quomodo intelligẽdũ.

sunt,& constantissime diligere, animo prorsus constanti & infracto,tã in aduersis, quàm cùm omnia prosperè succedũt, & e diuerso: quia solent incautos facilius deiicere ab amore Dei prospera quàm aduersa. Sub vtrisuis autem oportet citra deiectionem aut formidinem firmissime feruentissimèque amare Deum, tanquam fontem omnium bonorum, omnium largientem,omnia dispensantem in vtilitatem nostram,omnia inspicientem,vbique præsentem, ab omnibus malis eripientem. Sicuti fecerunt illustres illi patres Iob,Tobias,Daniel,Iudith,Mardocheus,& Apostoli,de quibus scriptum est *Act.5.* Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij:quia digni habiti sunt,pro nomine Iesu contumeliam pati. Quantum autem retraxerit ab amore Dei prosper rerum successus magis quàm aduersus Dauidem,Salomonem,Sampsonem ac alios historiæ Scripturæ sacræ luculenter declarant. Illam nihilominus particulam, Ex omnibus viribus tuis, à Luca cæteris adiectam,putant quidam non inerudite veluti epitomen esse omnium præcedentium plenioris explicationis gratia. Vt sci licet in te nihil omninò sit virium quod non prorsus impendas dilectioni Dei tui, siue id vocalis præcedentibus expressum intelligatur,siue non.

An possibile sit implere præceptum caritatis in hac vita, secundum eam formam qua datum est.

CAPVT V.

DISCI. AT nunc quærere debeo,vtrum præceptum dilectionis secundum eam formam, & sub illis modis quibus latum est,impleri valeat in hac vita? *M.* Inquit Saluator,Sine me nihil potestis facere. Et Apostolus eius:Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis,quasi ex nobis:sed sufficientia nostra ex Deo est. Itaque si eò tendit tua quæstio,An homo valeat sine gratia Dei adiuuante implere hoc mandatum,respondẽdum est,omninò non posse. Si verò interrogas, An Christianus fide illuminatus & Spiritus sancti gratia adiutus, possit in hoc mundo sic diligere Deum, sicut obligatio mãdati requirit. *D.* Eò,& non aliò tendit interrogatio mea. *M.* Principiò itaque quasdam sanctorum patrũ vniuersales sententias præmittam,& exinde paulatim ad propriam huius

Ioan.15. 2.Cor.3. Præceptum caritatis nõ potest impleri sine fide et gratia Spiritus sancti.

Nullum impossibile cadit sub præcepto.

ius quæstionis tuæ explicationem descendam. Beatus Hieronymus docet in hunc modum: Execramur eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse:& mandata Dei, non à singulis,sed ab omnibus in cõmune posse seruari. Deinde Chrysostomus: Nequaquam, inquit,Dominum incuses,haud mandat impossibilia. Tertiò Augustinus locis pluribus testatur Deum non præcepisse quidquam impossibile,vt in sermonibus de tempore, Deus, inquit,nec impossibile aliquid potuit imperare,quia iustus est, nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit: quia pius est. Sed credo te malle audire demonstrationem ex Scripturis. *D.* Profectò verbum Dei, quia omnibus maius est, meritò omnibus præferri debet. *M.* Moyses vt excludat *Deut.30.* socordium hominum cauillationes, Mandatum hoc, inquit, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est,neque procul positum,nec in cælo situm,vt possis dicere, Quis nostrum valet ad cælum ascendere, vt deferat illud ad nos,vt audiamus atq; opere compleamus? Neque trans mare positum, vt causeris & dicas, Quis ex nobis poterit transfretare mare,& illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta te est,sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum. Ecce quàm eleganti Procatalepsi præoccupat ne quis diceret, Impossibile est obseruatu,quod præcepit nobis. *D.* Cæterùm,An Moyses ibi locutus sit de præcepto caritatis? *M.* Proximè ante illa verba,sermonem fecerat de præcepto dilectionis Dei ex toto corde, & pergendo rursum idem commemorat mandatum. Adhæc Saluator noster cùm tractat de iugo suo & onere Euangelico: Nõne tibi videtur loqui de ordinationibus,quas præscribebat,quasum prima maximáque portio est diligere Deum ex toto corde? *D.* Omnino. *M.* At ipse constanter asserit iugum suum suaue esse,& onus suum leue. Si autem leue, si suaue:ergo valde possibile. Quis enim dixerit impossibile,quod ipse Christus asserit leue & suaue, quódque Apostolus eius Ioannes graue esse negat, dicens: Mandata eius grauia non sunt. *D.* Fortassis intelligit id Ioannes cum exclusione mandati caritatis. *M.* Orario Ioannis sic procedit, In hoc cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligimus,& mandata eius faciamus. Hæc est enim caritas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non

Hieron. ad Damasum in Symboli expl.

Chrysost. Homil.8. Augustin. Serm.61.de tempore.

1.Ioan.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt. Quæ hic exclusio mandati caritatis? Imò quæ non in-
Obiectio. clusio omnium mandatorum? Cæterùm quid te impulit in
hanc dubitationem? *D.* In malum procliues sumus om-
nes, & pondere concupiscentiarum adeo impellimur, vt ne-
queat non affici subinde cor nostrum ad alia à Deo, ad quæ
si vel prorsus, vel partim afficiatur, iam non diligitur ex toto
corde Deus. *M.* Hoc sanè admodum bene animaduerti-
sti. Nam corpus aggrauans animam, & caro concupiscens
aduersus spiritum, siue lex membrorum repugnãs legi men-
tis, & peccatum habitans in carne (his enim schematibus vti-
tur Apostolus ad Romanos & ad Galatas) reuera non sinunt,
in hac lubricitate mundi, inter tot tantáque auocamenta
omnes vires animæ niti amore erga Deum, vt omnino non
afficiantur ad aliud à Deo. *D.* Igitur aliqua ex parte vacua
manent amore Dei: quare nec toto corde diligitur Deus: sed
Solutio. partim ipse, partim aliud in quod fertur affectio. *M.* Hu-
Tres difficultates ordine diluendæ. ius difficultatis gratia, tria nobis discutienda erunt. Primùm
quid vox totum significet ex impositione: quid secundum
phrasim tam scripturarum quàm eruditorum & commu-
nem. Deinde omnibus ne datum sit hoc præceptum, an tan-
Quid significet vox totũ secundum impositionẽ, & quid secũdũ phrasim. tùm his qui peregrinantur in carne à Domino. Tertiò, An
ne præceptum hoc aliud & aliud exigat ad sui impletionem
in alio ac alio statu hominis. Quibus discussis, constabit luce
pomeridiana clariùs, fieri posse, vt hic diligatur Deus ex toto
corde, iuxta exigẽtiam præcepti. Vt autem exordiamur: Vox
Totum, ex impositione quidem refertur ad quantitatem, ac-
cipitúrque pro integro, siue eo cui prorsus nihil deest. Qua
sanè significatione dicimus, tota hæreditas paterna mea
vnius est: quando quispiam nostrum ex asse hæres efficitur.
Luc.15. Qua dicitur & illud Euangelij: Donec fermentetur totum,
Toto animo dicitur fieri quod præcipuo fit studio. hoc est, per omnem sui partem, nulla prorsus excepta. Verum-
tamen secundum phrasim tam illustrium in lingua Latina,
quàm Scripturæ sacræ, intelligitur significatione totius quòd
præcipuum est, aut cui ferè nihil deest. Quo pacto dicit Apo-
1.Ioan.5. stolus Ioannes, Mundus totus in maligno positus est: quia
omnium ferè hominum, & longè maioris partis mundi præ-
cipuum studium erat maligunm. Quemadmodum dictum
est & illud Act.21. Quia tota confunditur Ierusalem. Atque
Ioan.12. illud: Mundus totus post eum abiit, hoc est, valde multi,
plurimi, ac sine numero. Qua eadem phrasi dicimur ex to-
to cor

to corde facere, quod ex animo, & sincerè, præcipuóque stu-
dio facimus. Nam Cicero cùm diceret, Plancius totus no- *Cic.ad Qu. frat.lib.2.*
ster est: neutiquam significabat Plancium præter vnum Ci-
ceronem nullos omnino habere amicos, aut iam omnium
officiorum beneficiorúmque erga alios oblitum, vt soli Ci-
cerom deditus esset: sed id voluit significare, se suámque do-
mum præ omnibus aliis amari ac coli à Plancio, idque sin-
cerè & ex animo. Quomodo & Terentius dixit, Ego nunc *Terentius Heaut.*
totus mihi displicio: significans prorsus & ex animo se di-
splicere sibi magis quàm quoduis aliud eius negotij quod
tractabatur. Nec sanè desunt eiusmodi phrases per omnem
Scripturam sacram. Cùm enim dicit Dauid ad Deum, In to- *Psal.118.*
to corde meo scrutabor mandata tua. Et alio loco, Clamaui
in toto corde meo, exaudi me Domine, an tum precor, nulla
affectio erat in tanto rege, ad officia vel amicorum, vel rei-
publicæ, vel naturæ propriæ? Si erat, vt erat, nihil enim hu-
mani ab eo alienum: qua ratione auder dicere, In toto corde
exquisiui te? nisi quia admodum, quia potissimùm, támque
sincero ardentíque animo quærebat Deum vt nihil æquè, ni-
hil adeò atque Deum. Testatur autem & ipse Dominus
quòd Dauid ambulauerit post Deum in toto corde suo, di- *3.Reg.14.*
cens ad Ieroboam: Non fuisti, inquit, sicut seruus meus Da-
uid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto
corde suo. An Deus sic testando perhibuerit testimonium
falsitati? Rursus quæro, An Dauid, penitus exors fuerit fomi-
tis, quo nemo caret mortalium, aut actionum, quibus distra-
hitur omnis homo: potissimùm rex, præsidens cùm priuatis
tum publicis rebus? Nequaquàm: vti dicta factáque Dauidis
quàm optimè declarant. Obseruauit itaque Dauid etiam
Dei testimonio mandatum diligendi Deum ex toto corde,
cùm viueret in terris vt homo, cùm regem ageret, atque pu-
blicis simul & priuatis intenderet negotiis. Nam quid est
aliud ambulare post Deum in toto corde, quã amare Deum
ex toto corde? Habes præterea apud Ieremiam, Cùm quæ- *Ierem.29.*
sieritis, inquit, me in toto corde vestro, inueniar à vobis. Et in
Deutero. Cùm quæsieris Dominum Deum tuum, inuenies *Deut.4.*
eum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione ani-
mæ tuæ. Quo loco tibi obseruãda est illatio quam facit con-
iunctio, Si, qualis est necessaria. Atque exinde quærendum
est iis qui mira finguut. An nulli vnquam reuersi sint toto
corde

corde ad Dominum à via sua mala? Si dixeris non. Quorsum igitur dicitur de Iosia rege, similis illi non fuit ante eũ rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi. Cuius prima & maxima portio erat, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Hoccine verbum Dei est? Nonne & illud vaticinium Ieremiæ veritati diuinæ innititur, Et erũt mihi in populum, & ego ero eis in Deum: quia reuertentur ad me in toto corde suo? Rursum quærendum ex illis, An nulli sanctorum inuenerint Deum in hoc mundo? Quorsum igitur & illud Ieremiæ. Quæretis me, & inuenietis? Ergo verũ est, quòd sancti Patres hic reuersi sunt, hic insuper quæsierunt Deum in toto corde suo, & inuenerunt. Itaque & amarunt illi, atque amare possumus nos omnes ex toto corde Deum, dum adhuc degimus in hoc mũdo.

4. Reg. 23.

Ierem. 24.

Ierem. 29.

Eodem præcepto caritatis obligantur homines vbicunque fuerint.

Intellexisti quæ dico? *D.* Optime. *M.* Pergamus ergo ad secundam difficultatem, pro qua elucidanda certissimum habe, eodem præcepto caritatis, sub vna eadémque forma obligari omnes homines, omni tempore, & pro omni statu naturæ integræ, naturæ corruptæ, redemptæ, iustificatæ, glorificatæ in regno cælesti, ante peccatum, post peccatum, ante legem, sub lege, post legem, ante mortem, post mortem, ante resurrectionem, post resurrectionem, in via peregrinationis huius, in regno cælestis beatitudinis, in locis purgatoriis, in puteo infernalis damnationis. Nam creatura rationalis dum est, vbicunque est aut quomodocunque disposita existit, semper debet Deo suo amorem ex toto corde, tota anima, &c. Ad qualem non tam obligat nos præceptio positiua in lege aut Euangelio facta, quàm ipsa natura, ipséque ordo & dependẽtia rerum: eò quod toti subsistimus ex Deo, per Deum, & in Deo, in quocunque sumus statu rerum, nihil habentes, nihil valentes, nihil expectantes, nisi ab ipso, & per ipsum. Quod animaduertens Saluator respondit Legisperito absque restrictione, hoc esse primum & maximum mandatum. Quo insinuaret simpliciter primum & maximum esse etiam ante legem, etiam post legem & Euangelium, in paradiso, in hac peregrinatione, in cælo, in infernalibus locis. Quoniam autem peccatum lumen rationis obtenebrauerat, affectum insuper incentiuo malarum concupiscentiarum infecerat, voluit Deus expresso sermone positum ob oculos singulorum

gulorum primum illud maximúmque naturæ præceptum, ne præceps rueret homo in indignationem Dei, sui que ipsius damnationem. Tertium verò membrum difficultatis propositæ, nempe quòd præceptum dilectionis aliud, & aliud exigat pro alio ac alio statu hominis, ita demonstramus. Verba quibus exprimuntur præcepta iuris naturæ, neque diutius, neque ad maiora obligant, quàm exigentia seu vinculum naturæ requirit. Præceptum est non furaris: at cessante verba hæc præcepti obligare, vbi natura vult alterius bona huic esse cõmunia, propter ipsius necessitatem. Præceptum est, non occidere: at cedunt verba præcepti, vbi bonum publicum, cui magis intendit natura quàm particulari, suadet morte vindicanda esse scelera inquietorum hominum, aut vbi defensio suiipsius fieri non potest sine enormi læsione alterius. Nec præceptum dandi eleemosynam datum omnibus, aliter obligat quempiam quàm iuxta rerum suarum facultatem. Nam docuit filium suum Tobias dicens: Fili quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam ex guum libenter impartiri stude. Ex quo vlterius consequitur, si nihil tibi fuerit, etiam nihil tribuas, præter bonam animi affectionem, quæ modo velis, nunquã tibi deest. Quorsum oro, sic docuit vir sanctus: nisi quia scuit præceptum eleemosynæ non ad æquale obligare virum opulentum, cui millia sunt auri & argenti in arca, & mediocrem, cui vix pauculi supersunt quadrantes? Certè hanc præceptionem Saluatoris: Omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, tam implerunt Petrus & Ioãnes, non relinquẽtes nisi vilia piscandi retia, quàm Matthæus relinquendo telonium & pecuniarum aceruos. Post quam principi ordinauit, nõ debere dimitti captiuos, nisi pendant singuli pro redemptione vitæ totum quod habent, An non ex illa ordinatione obligatur is, qui potens est rebus, ad multò plura, quàm ciuis paruæ fortunæ? Et ille, nonne ad plura quàm inops rerũ habendi qualitate interpretante præcepti obligationem? Viden quàm diuersimodè & ad actus inæquales obligat diuersos vnum atque idem præceptum ob inæqualem vel naturæ, vel status, aut rerum cõditionem eorum quibus datũ est? *D.* Video. *M.* Vidésne præterea, quòd verba quibus exprimuntur præcepta iuris naturæ, non diutiùs, neque

Præceptum caritatis aliud exigit pro alio statu hominis.

Habẽdi qualitas interpretatur præceptum dandi eleemosynam.

Tob. 4.

Luc. 14.

neque ad maiora obligant, quàm dictamen expostulat natu-
Natura conditio interpretatur inter obligationem verborum præcepti. ræ D. Et hoc clarè video. *M.* Idem ergo tibi cogitandum est de præcepto dilectionis Dei ex toto corde, quod est primum & vltimum, potissimúmque præceptum iuris naturæ. Nam ad aliud obligat paruulum, ad aliud virum, ad aliud corruptum ad aliud natura integrũ, ad aliud vulneribus saucium, ad aliud virtute & gloria circundatum: ad multò enim plura obligatur is, cui viuax, integra, incorruptáque est natura, vt erat tempore innocentiæ, quàm is, qui post peccatũ viribus fractis ac vitiatis in omnem cespitat partem. Ad multò autem maxima obligatur is, qui habet naturam non solùm plenè restituram: sed & lumine gloriæ, & habitu immortalitatis ad omnia potentem citra retardationem, ipsa naturæ conditione interpretante obligationem verborum mandati. Nam & infans vt nihil intelligit de Deo: ita nihil offendit, etiam si non amet, nec cogitet Deum: Noluit enim Deus suis præceptis expressiuis iuris naturæ, obligare ad aliud, quàm ad quod ipsa natura obligat, Sed nec verba istius præcepti probè intellecta vnquam plus exigunt, quàm conditio naturæ potest: rectè enim dicimur facere toti, quod pro naturæ facimus possibilitate.

Quòd significatio totius non consistit in indiuisibili: sed magnam habeat latitudinem, quédque ea ratione caritas incrementa sua habeat.

CAP. VI.

M AGI. Perfectus, totum, & omne sese comitantur. OTVM, perfectum, omne, infallibiliter sese comitantur, vt vbi vnum sit, reliqua esse oporteat. Siue igitur dixeris, Diliges Deum ex toto corde, siue ex omni corde, siue perfecto corde idem significas. Verùm perfectio significata per hanc vocem perfectus, habet suam latitudinem, vti demonstratu facillimum est ex vno illo Apostoli, Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autẽ si quomodo apprehendã, &c. Subdit, Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Ecce Apostolus, quia nondum assecutus erat brauium supernæ vocationis: ideo se nondum perfectũ asserit. Quia autem pleno amore totũ se extendebat, vt aliquando apprehenderet, omnibus aliis posthabitis adeo commerat se inter perfectos. Propter iustitiã, quæ inerat pro capacitate

Significatio perfecti habet suam latitudinem. Phil. 3.

tate huius vitæ, se perfectũ: propter eam verò quæ adhuc expectanda erat in futura vita, se imperfectũ alterens. Lege August. lib. 3. cõtra duas Epist. Pelagianorum, cap. 7. & inuenies eum idem ex eodem loco Pauli demonstrare quod ego. Ob- *4. Reg. 20.*
secro Domine, inquit Ezechias, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est corã te fecerim. An sanctus rex dicere voluerit quòd egerat hic tam perfecte corã Domino, quã sancti in cælis? Absit. Attamen, inquit, quòd perfecto corde ambulauerim corã te, Domino dictum eius miraculo approbante: vt sit verũ aliam esse perfectionem viæ, aliã patriæ. Quapropter & plenitudo significata per vocem Totus non in indiuisibili consistit: sed suam latitudinem habet. Certum enim est in nullo statu, ne innocentiæ quidem, aut felicitatis æternæ sic vnice aut sic toto corde diligi Deũ, vt nihil simul diligatur cũ Deo. Nam mox post primum præceptum subiicitur secundũ, quo iubemur diligere proximum, sicut nosmet ipsos: idque simul quãdo diligimus Deum ex toto corde. Erit autem proximus meus multò mihi proximior in cælo quã modo: quia tunc totus mecum & in Deo, & in eadem gloria, & in eadem immortalitatis vita: magis ergo tũc diligendus à me quàm modò, cùm nihilominus quàm maximè diligendus erit Deus ex toto corde. Hoc tamen differentiæ est, quod in cælis vbi clarè intuebimur quã sit Deus omnia in omnibus, nihil in nobismetipsis, nihil in proximis, nihil in aliis amabimus, nisi quod Dei est: ita quod amor erga nos vel proximos minimè impediet totius cordis, animæ & mentis lationem in Deum, eritque ibi inuenire illud Euangelicum *Luc. 10.*
vaum, quod elegerat Magdalena. Hic verò diligimus & in proximo, & in nobismetipsis etiã quod humanum est ac cãdicum, & nonnunquã parum gratũ Deo, variéque distrahimur per officia naturæ, officia pietatis, officia domestica, officia denique publica & priuata. Quæ tametsi non prorsus impediant, quin possit homo toto corde diligere Deum, & quantum ius naturæ requirit & quantum verborum præcepti significatio exigit, iuxta consuetum modum scripturarum: ac habeant crebrò non modicum laudis ac meriti, dicit tamen Saluator ad pientissimam Martham his intentã, *Martha Martha* solicita es, & turbaris erga plurima: porrò vnum est necessariũ. Maria optimã partem elegit, nempe sepositis

Plenitudo significata in voce totius habet magnam latitudinem.

positis omnibus vnice inhærere Deo, quæ pars non auferetur ab ea. Quam ob causam verissimum est, quod minus vnice ac purè diligitur Deus hic quam in cælo, atq; ideo minus toto corde hic quàm ibi. Sicuti minus clare, minus vnice, minúsque pure diligebatur Deus in veteri Testamẽto quàm nunc in nouo, quòd vmbræ legis haberent non parum tenebrarum, licebátque tunc magis affectu inhærere temporalibus quàm modo, quod illa tũc promissa essent à Deo in præmium virtutis & obedientiæ, quæ eadem nunc per Euangelium docentur posthabenda, proinde dáque, plus dico, æstimanda vt sterc ora, quemadmodum Paulus loquitur, solique Deo ac cælestibus intendendum tanquam veris verè Euangelicæ virtutis præmiis, itaque tunc minus toto corde quàm modo: attamen etiam tunc reuera toto perfectóque corde diligebatur Deus à Dauide, ab Ezechia, aliisque Sanctis, iuxta attestationem scripturæ. Dico tertiò minus vnice, minúsque pure diligitur nũc Deus ab animabus Sanctorum, quàm diligerentur ab eisdem post resurrectionem corporum: quòd nunc earum amor per naturalem affectionem ad sua corpora, aliquantulum retardetur ab omnimoda plenitudine caritatis. Prout oculatissimè perspexit D. Bernardus in tractatu suo de diligendo Deum. Quibus corporibus reassumptis, & per beatitudinem immutatis ab infirmitate in virtutem, ab ignobilitate in gloriam, à corruptibilitate in incorruptibilitatem, ab animalitate in spiritualitatem, penitus expurgatis concupiscentia, lege membrorum, peccato habitante in carne, ac cæteris huiusmodi: tum demum diligent Deum omni totalitate cordis, animæ, mentis, omniúmque virium, implendo quidquid aliqua ratione, in significatione verborũ præcepti cõparatione sui contentum intelligi potest. Quanquam autem non sit in omnibus pro omni statu par facultas præstandi æqualem gradum dilectionis: omnium tamen est habere voluntatem seu affectionem præstandi tantum, quantum diuini numinis maiestas, rerúmque ab ea dependentium ordo requirit, præstando interim quantum pro naturæ suæ infirmitate rerúmque indigentia valent, haud secus atque illi, qui ex animo affecti pauperibus, cupiunt reuera ac optant se posse tantum præstare, quantum illorum inopia requirit tantúmque simul præstant, quantum pro suis facultatibus possunt. Vt & illud Apostoli: Velle quidem adiacet mihi,

Minus toto corde diligitur Deus hic quàm in cælis.

Minus ex toto corde diligebatur Deus tẽpore legis quàm tẽpore Euãgelij. Philip. 3.

Minus diligitur toto corde à Sanctis ante, q̃ post resurrectionem corporum. 1. Cor. 15.

Rom. 7.

hi, perficere autem bonum non inuenio: etiam suum locum habeat in præcepto caritatis. Ex quibus manifestè consequitur, etiam ipsam caritatem habere suos gradus, suáque incrementa, vt maior pleniórque sit in vno quàm alio: imò nunc minor, nunc maior in vno eodémque homine, dicente Domino: Simon Ioannis diligis me plus his? Et illud, Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Vnde B. Augustin. Virtus, inquit, est caritas, qua id quod diligendum est, diligitur: Hæc in aliis est maior, in aliis minor, in aliis nulla. Plenissima verò quæ iam non possit augeri quàm diu homo viuit est in nemine. Quod autem contingat habere hic caritatem, reuera in suo genere perfectam, demonstrat illud Ioannis, vt cætera taceam, dicentis: Qui autem seruat verbum eius, verè (nota verè) in hoc caritas Dei (haud dubiè illa qua hic diligitur Deus) perfecta est: nequaquam tamen consummata, aut ea perfectione plena, quam habitura est in cælis. Cor enim hominis ex amore obseruantis mandatum Dei, perfectum est erga Dominum sicut scriptum est: Erat cor Asa perfectũ cum Domino Deo suo cunctis diebus suis. Et illud: Nec erat cor eius perfectum cũ Domino Deo, sicut cor Dauid patris eius. Est autem inter perfecta inuenire perfectius & perfectissimum. Vt igitur respondeam quæstioni tuæ: vtique potest & obseruari & impleri præceptum caritatis in hac vita, & quidem eo modo, vt gratiam, vt laudem vt bonum meritũ inuenias apud Dominum Deum pro tua præcepti sui impletione: nedum eo modo, vt culpam transgressionis euadas. Ratio est: quia potest homo hic diligere Deum toto corde, tota anima & mente tantum, quantum ius naturæ requirit pro peregrinationis statu, tantum etiam quantum significatio verborum præcepti postulat, modò intelligantur secundum eam phrasim, quæ passim in vsu est, per omnem Scripturam sacram, quoties sermo occurrit, vel de reuertendo ad Deum, vel de inquirendo Deũ ex toto corde, vel de ambulando post Deum siue coram Deo, aut de seruandis mandatis eius ex toto corde, aut ex corde perfecto: quanquam interim cor simul aliis aliquo vsque afficiatur, etiam iis nonnunquam, quæ in Deum referri nequeant: vt sunt vana, otiosa, repentina, lubrica, motus petulantes, concupiscentiæ leniores: dummodo fundamẽtum cordis, finisque amoris tui maneat Deus. Cur enim verba data ad exprimendam obligationem iuris natu-

Caritas habet suos gradus.

Luc. 7.

Augustin. Epist. 29.

Caritas aliquomodo perfecta etiã hic potest haberi.

1. Ioan. 2.

3. Reg. 15.

Responsio ad quæstionem, an hic posset impleri præceptum caritatis.

Notatu digna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ræ, vltra naturæ exigentiam aut vires obligabunt: Cur quod humano idiomate expressum est, secus intelligetur quàm iuxta proprietatem eiusdem idiomatis? Aut aliter quàm intelliguntur similia verba dum sermo est inter ipsum Deum & hominem, de faciẽdo aliquid ex toto corde? An in aliis indicat Deus factum ex toto corde, quod ex animo pro naturæ possibilitate factum est: in solo autem præcepto caritatis, non censet dilexisse quempiam ex toto corde, anima, mente, nisi omnes affectiones cordis, omnes facultates animæ, omnésque considerationes mentis actu conuertat in Deum, ac velut sui suorúmque & omnium tandem functionũ oblitus, nihil quærat, nihil appetat, nihil consideret, nisi vnum Deum? Alienum est, somnio dormitantium confinius, quàm rectæ rationi probè iudicantium.

Quomodo diluenda sint quorundam obiectiones quæ fieri solent.

CAPVT VII.

DISCI. Obiectio ex D. Aug. Solutio ex eodem.

AVDIVI tamen & quidem sæpiusculè Beatũ Augustinum eius esse sententiæ, quòd præceptum diligendi Deum ex toto corde impleri non possit in hac vita. *Mr.* Aut certè tu audisti malè, aut dixerunt illi non bene: talis enim assertio nusquam inuenitur in libris Beati Augustini. Nam quomodo sic doceret, qui expressè dicit cap. 69. de natura & gratia. Eo quippe ipso quo firmissimè creditur Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, &c. Omnia quippe facilia sunt caritati. Et paulò infrà: Conuersus ergo quisque sicut ibi (scilicet in Deuteronomio 30. cap.) ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatum Dei non habebit graue, multò ergo minus impossibile. Quomodo est enim graue cùm sit dilectionis mandatum? Ecce quàm expressè de ipso præcepto dilectionis loquitur. Aut enim quisque non diligit, & ideo graue: aut diligit, & graue esse non potest. Diligit autem, si quod illic admonetur Israël, cõuersus fuerit ad dominum Deum suum, ex toto corde, & ex tota anima sua. Deinde differens possibilitatem implendi præceptum dilectionis proximi subiungit illud Apostoli. Plenitudo ergo legis caritas. Hucusque Aug. Cur autem plenitudo legis dilectio: nisi quia plenè impler præcepta legis caritas? Non vtique illa plenitud

nitudine quæ in cælis erit: sed ea quæ hic habetur in terris. Præcepta autem prima præcipuáque legis, sunt duo mandata caritatis. Profectò aliud est quærere, An præceptum caritatis implerivaleat in hac vita: aliud, An possit impleri ipsamet caritas, aut ipsamet iustitia, dum sumus in hac vita. Nam ibi quæritur, An valeat in isto mundo vere, & cum laude fieri id, ad quod vrget obligatio præcepti: hic vero, An sit possibile dum peregrinamur à Domino, habere caritatem, & in ea plenitudine quæ in cælis erit. Aliud quæritur, vt maior fieri nequeat. Docet vtique de posteriore quæstione D. Augustinus variis in locis aduersus hæreticos, neque iustitiam posse, neque caritatem hic haberi plenam ac consummatam. Quia vtriusque plenitudo spectat ad præmium cælestis beatitudinis: qua nostra hic militantium dilectio iustitiáque tandem coronantur, valdè serio passim docuit eus, in hoc mortali corpore neminẽ mortalium posse Deum diligere toto corde secundum omnem rationem totalitatis, vtita dicam, eáque plenitudine, qua diligunt eum Sancti in cælis. Potissimum autem libr. de perfect. iust. contra Cælest. vbi expressè tradit, Quòd iustitia ac caritas tunc augebuntur & implebuntur, quando contemplabitur homo, quod antèa credebat, & quod sperabat, adeptus erit, in qua, inquit, plenitudine caritatis præceptum illud implebitur, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis. Nam cùm est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frenetur, non omnino ex tota anima diligitur Deus. Subdit, Tunc erit iustus sine vllo omnino peccato: quia nulla lex erit in membris eius repugnans legi mentis eius: sed prorsus toto corde, tota anima, tota mente diliget Deum, quod est primum summúmque præceptum. In quibus verbis, si bene obserues has voces. In qua plenitudine. Non omnino, Prorsus, quas solicitè adiecit Augustinus, clarè videbis eum non significare quod hic non impleatur præceptum caritatis: sed quod hic nõ impleatur ea plenitudine, qua implebitur in cælis, quódque non omnino ac prorsus toto corde hic diligatur Deus, quomodo diligetur quando & nihil erit carnalis concupiscentiæ, & aderit perfectio felicitatis æternæ. Aliud prorsus ac omnino est diligere toto corde, aliud diligere prorsus siue omnino toto corde, hoc est perfectissimè, toto corde, absque omni penitus remora aut distractione. Nam posterior hic re-

Aliud quæritur qui interrogat de caritate, aliud quæritur qui interrogat de ipsa caritate.

Aliud est diligere toto corde, aliud prorsus ac omnino toto corde diligere.

modus requirit omnem plenitudinem, quæ in verbo totius intelligi potest, ad priorem vero modū sufficit vere attingile eam plenitudinem quæ secundum tropum sermonis communiter in voce Totius intelligitur, & secundum naturæ possibilitatem adesse valet, adiuuante gratia Dei, quod semper in hac materia pro expresso habere volumus. Adhęc, aliud est implere hoc præceptum perfectè perfectione viæ, aliud perfectè perfectione patriæ. Quemadmodum alia est perfectio currentis, alia apprehendentis: quas duas perfectiones exprimit simul Apostolus vno & eodem loco, vti diximus supra, & eisdem August. fusissimè ex Paulo declarat lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. & de peccatorū meritis cap. 13. & 15. ac aliis. Sunt autem prædictæ distinctiones adeò pertinentes ad hanc materiam, vt qui eas non aduertunt, & perperam intelligant August. & concedendo præceptum dilectionis non posse in hoc mortali corpore impleri, sine caussa arma offerāt aduersariis quibus iugulemur. Quādo autem eodem libr. de perfect. iust. sic interrogat August. Cur ergo non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam nemo in hac vita habeat? Hoc duntaxat voluit interrogare, Cur non præscriberetur dilectio ea forma sermonis, in qua posset simul intelligi expressa etiam illa perfectio, quæ non hic, sed tantummodo habetur in cælis. Et respondens sibi August. dicit, Quia non rectè curritur, si quò currendum est, nesciatur. Quo autem modo sciretur, si nullis præceptis ostenderetur. Hæc August. Expediebat itaque præceptum sic poni, vt non solùm cōstaret ex verbis eius quid agendum: sed & quò currendum, vtque hic diligeres toto corde, quantum pro statu viæ tibi possibile est, & eò anhelus festinares, vbi prorsus ac plenissimè ferrur amore in Deum tota anima, totum cor, omnésque vires, & quantum conuenit pro dignitate rei quæ diligitur, & quantum fieri potest pro possibilitate eius naturæ, quæ iam deificata est, nedū quàm optimè disposita. Non autem sic intellexit August. illa sua verba, Cur non præcipererur homini, hoc est, cur non poneretur homini mortali, pro statu huius viæ, in obligationem ea perfectio, quæ nunquam hic: sed tantummodo in cælis habetur? Quia longè aliud testatur tota deductio eius loci, longéque aliud luce clariùs exprimunt alia eiusdem auctoris loca. Nam super Psalm. 56. loquens de implendo mandato caritatis

Alia est perfectio viæ alia patriæ.

ritatis sic inquit, Neque enim imperaret hoc Deus vt faceremus, si impossibile esse iudicaret, vt hoc ab homine fieret. Et rursum lib. de Spiritu & litera cap. 36. Neque enim si nondum esse potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, iam culpæ deputandum est. Aliud est enim totam nondum assequi caritatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamuis longè minùs amet Deum, quàm eum potest amare cōspectum, nihil tamen appetere illicitum. Sicut etiam in his, quæ adiacent sensibus corporis, potest oculus nullis tenebris delectari, quamuis non possit in fulgentissima luce defigi. Hæc August. Quis autem audebit dicere, stricto iudicio Dei requiri ab infirmo fortia, ab infantilibus membris virilia facta, aut à sedentibus in regione vmbræ mortis exactam omnium perspectionem? An iniquitas apud Deum? Absit. D. Ar nostro malo, nostrorúmque parentum demerito, incidimus in hanc impotentiam præstandi quod Deus iubet: merito igitur imputat Deus, si non præstamus. M. Quàm diu sumus in Adam, nondum expoliati veterem hominem, quia nondum renati in Christum: tam diu contracta mala ex Adam imputari nobis possunt. Verùm facta regeneratione & renouatione per Baptismum, in quo & veterem hominem expoliamur, & nouum induimur, qui est secundum Deum in Christo, nihil iam nobis eorum quæ contracta sunt ex Adam imputari potest in peccatum, aut culpam, aut damnationis caussam, dicente Apostolo: Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, hoc est, qui non sua voluntate gradiuntur eò, quò malè inclinat caro. Quàm diu enim sumus in Adam, demeritum, corruptela, impotentia, rebellio, quæ per Adam inuecta sunt, nobis nocent, nósque peccati reos tenent: quia aliquo modo nostra sunt, si non propria, saltem primi parentis, in quo adhuc sumus, voluntate. Quàm diu verò sumus in Christo, Christi meritum, Christi gratia, Christi satisfactio, nobis proficiūt ad laudē, ad iustitiam, ad profectum virtutum, ad gloriam: adeò quod illa quæ est reliqua in renatis impotentia, ignorantia, fomes, aut alia quæuis habitualis virium rebellio post sactum fontem Baptismi, nequaquam peccatum est, quo Deus offenditur: sed miseria, sed vitiū naturæ, sed bene agendi, bene viuendi, exercendæque vir-

Alia obiectio.

Concupiscentiæ vitiū nō imputatur Christianis in peccatū.

Rom. 8.

tutis materia; vt qui legitimè certauerit, coronetur: reddatque Deus vnicuique secundum opera sua. D. Ac interim vitium illud exundat subinde in actuales concupiscentias, quibus distrahitur cor, auertiturque non raro a Deo etiam in sanctis Dei humanibus. M. Nimium subinde, prò dolor, abundatque multifariam, adeo vt propter hoc vitium verissimæ sint hæ scripturarum sententiæ. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quas sententias voluit Deus in voluminibus sacris scribi, vt humiliemur, & continuo precemur, Dimitte nobis debita nostra: qualiter orandum est omnibus in hoc mundo ex præscripto Saluatoris Matthæi 6. Lucæ 11. Nequaquam tamen ex hoc consequitur, Ideo nemo mortalium diligit hic Deum toto corde, anima, & mente: sed hoc tantum modo consequitur, Ideo nemo diligit toto corde secundum eam plenitudinem, quæ erit in cælis, cui nihil desit, nihil potest perfectionis accedere. Hoc quoque consequitur, Igitur nemo mortalium, etiam dum amat Deum toto corde, potest dicere, siue peccato sum. Nam ipsa remota, ipsa surreptio, ipsa distractio, ipsa tristitia, ipsa fatigatio, ipsa affectio ad suauia secundum sensum, ipsa solicitudo, ipsa cunctatio erga caulea, ignoratio, oblitio, cessatio, quam aut quas ingerit partim concupiscentia, partim infirmitas, partim incolatus, partim priuata, partim publica, partim aliena, partim propria negotia, subinde secum peccatum habent, subinde etiam ipsamet peccata sunt: sed talia peccata, qualia inter minuta & venialia computantur, quàm diu non sic auertunt hominem à Deo, vt cor suum aliis apponat, aliáve Deo præferat, vel æquet. D. Audio tamen ab Augustin. doceri quòd pertineat tantum modo ad vitam immortalem cælestis beatitudinis, diligere Deum ex toto corde, tota anima, &c. M. Augustinus quando sic docet libro de Spiritu & litera cap. vltimo ac aliis locis, sicuti nunquam adducit vocem Tantummodo, ita omnis eius deductio & declaratio clarè ostendunt, eum sua verba intelligere de omnimoda totalitate, vt sic dicam, ac plenitudine cordis, cui nihil desit, cui nihil possit accrescere per gloriam. Quia si restat aliquid addendum, iam non erit omnino totum. Quomodo & intelligebant vocem Totum

Obiectio tertia.

Solutio.

Eccles. 7.
Psal. 142.
1. Ioan. 1.

Matt. 6.

Quarta obiectio.

Solutio.

Totum in præcepto caritatis osores gratiæ Dei, contra quos disputat ibidem, & in multis aliis locis D. Augusti. ostendens neminem posse hic assequi perfectam consummatámque iustitiam, qualem habituri sumus in cælo, quòd tamen illi contendebant posse fieri, quia nemo potest tantum, támque perfectè toto corde diligere Deum hic, quàm in cælo, sub ergastulo miquietæ earum, quàm in gloria supernæ beatitudinis. Dicimus quidem omnes verissimum esse, quòd regula iustitiæ est caritas præcepta. Cæterum sicut caritas suscipit incrementa, ita & iustitia qua iusti sumus coram Deo. Adeò vt D. Augustin. dicat, Caritas inchoata, inchoata iustitia est: caritas prouecta, prouecta iustitia est: caritas magna, magna iustitia est, caritas perfecta, perfecta iustitia est: sed caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quod sanè addidit, ne putet quis eum loqui de quacunq; dilectione inchoata, prouecta, magna, perfecta, sed de ea quæ finis præcepti est, quæ sola autonomasticòs & consueto modo scripturarum vocatur caritas: licet alioqui vox Caritas significet omnem dilectionem. Qualis caritas de corde puro, &c. si finis est præcepti, ergo citra dubium implet id, ad quod stringit ista præcipua Dei iussio, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, &c. Nam si non implet, non recte dicitur finis præcepti: iam quid est aliud implere præceptum, quàm sic facere opus præceptum, vt finem intentum attingas, & laudem, bonúmque meritum apud præcipientem inuenias? Quare nec facilè est acquiescendum illis, qui opinantur Augustin. eo loco distinguere inter caritatem de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, & caritatem qua diligitur Deus ex toto corde. Nullo autem modo sunt audiendi sectarij, qui fingunt nos indesinenter peccare, & contra præcepeum caritatis, & contra illud: Non concupisces, vt statuant ista sua cacodidagmata, Homo in omni opere quantumuis bono peccat, Nemo iustus iustitia intrinseca: si qui iusti dicuntur, extrinsecus iusti sunt iustitia quæ in Christo est, Sola fides iustificat & saluat, Nullus apud Deum respectus ad opera nostra bona, ac plura alia, non minus horrenda. Tales, dico, nullo modo sunt audiendi, quia prorsus à via veritatis deuiant. Et dum per sesua noua inuentione consultum, piéque subuentum pauidis & afflictis conscientiis iactitant: non nisi meras desperationes docent. Quid enim adeò

Caritas præcepta regula est iustitiæ nostræ.

August. de nat. & gra. cõtra Pelag. cap. 70.

illaqueat desperationum funibus, atque persuasum habere, Non posse impleri præcepta Dei, Non posse hominem in omni opere suo non peccare, Non valere nos assequi vllam rectitudinem iustitiæ: ne gratia quidem Euangelica sanante & adiuuante vires nostras? Sanè nihil. Valeant igitur nouatores isti cum suis desperabundis inuentionibus: tu autem sectare veritatem, quæ & lucem habet, & cultoribus suis vitam præbet.

Quibus scripturis demonstretur posse hic impleri præceptum caritatis.

CAPVT VIII.

MAGI. Hominẽ posse implere hîc præceptũ caritatis demonstratur ex Euang. Luc. 10.

VT autem certo certiùs cognoscas rectè à nobis doceri, posse hominem hîc in mortali corpore diligere Deum ex toto corde, anima, & mente, iuxta exigentiam præcepti, adhuc vnam superaddam ex scripturis demonstrationem. Venit ad Iesum quidam Legisperitus tentans eum, & dicens: Magister, quid faciendo, vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum, In lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille respondẽs dixit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum sicut teipsum. Dixitq; illi. Rectè respondisti, Hoc fac & viues. Obserua precor hic singula. Quærit ille, Quid faciendo vitam æternam possidebo? Remittit Christus ad legem: illóque proferente mandatum dilectionis præscriptum in lege, respondet Christus, Hoc fac & viues. Quæ hîc insinuatio impossibilitatis? Imò quæ non hoc loco demonstratio possibilitatis perficiendi quod propositum erat? Nam si factu erat impossibile, Cur dicit Christus, Hoc fac? Nunquid falsum respondendo fallere voluit ipsa veritas? Interrogabat ille de eo quod hîc est faciendum, vt ad vitam æternam perueniatur. Itaq; si id quod mandato dilectionis præcipitur, fieri nequit in hac mortalitate, debuisset dicere Saluator, Fili relinque illud mandatum: quia ad futuram duntaxat spectat immortalitatem, neque præceptum est vt fiat in hoc mundo: sed vt per ipsum quò sit tendendum hominibus insinuetur. At nunc respondet Saluator: Fac hoc, non autem, Disce ex hoc, aut quantum tibi hîc deest, aut quò sit tibi properandum, vt tandem facias

facias: verùm, Fac hoc nunc temporis: quia verbum Fac præsentis temporis est, & modi, quo imperatur quod actu fieri debet. Quid autem hoc? Hoc, dico, quod mandatum legis per te citatum præcipit, nempe diligere dominũ Deum ex toto corde, &c. Egòne hîc diçam, Non potuit sic diligere is, quem Christus hortatur vt diligat sicut præceptum est? Nec dicit duntaxat Christus, Fac hoc: sed addit, Et viues. Viues, inquam, hoc faciendo. Ne arbitreris quòd faciendo hoc, solummodo culpam euades transgressionis. Viues, inquam, non sanè corporali vita, quà iam vixisti tempore multo, sed viues vita illa, quæ semen est & prægustatio illius vitæ æternæ, de qua quæris: imò quæ est veraciter ipsamet vita æterna. Itaque fili certissimum habe ex sententia Saluatoris, posse hîc fieri hoc quod mandato dilectionis præcipitur, & posse sic fieri, vt per id viuas vita gratiæ, hoc est, vt iustus à Deo tuo efficiaris, viuendo iam vitam, quæ secundum Deum est. Nam quod potest viuificare hominem, potest & iustificare, dicente Apostolo: Si data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia. Quod Pauli argumentum fusissimè tractauimus lib. 1. Tract. 2. Non hîc disputamus, An nostris solius naturæ viribus possimus implere præceptum caritatis, aut nostris dilectionibus nos viuos aut iustos facere. Scimus enim id diuinæ esse gratiæ per fidem, quæ est donum Dei, & per caritatem desuper diffusam in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nec Christus hîc moratur, An gratiam habuerit Legisperitus, quamquam sine gratia, nec hoc præceptum posset impleri, nec alia. Sciuit enim homini credenti, qualis erat Legisperitus, dum facit, quod in se est, non deesse gratiam necessariã ad faciendum, quod Dei ordinatione factum oportet. Dicat autem nunc aliquis, An ne implere præceptum sit, ita facere opus præcepti, vt placeas præcipienti, illique tibi, & vitam addat & iustitiam? Si est igitur Christi sententia, qua eleuantur vniuersa, potest præceptum dilectionis, in ea forma qua latũ est in lege, & renouatum in Euangelio custodiri, obseruari, impleri à mortali homine, & quantum satis est præcepto, & quantum gratum est præcipienti, & quantum expedit facienti, ad magnam ipsius vtilitatem, nempe vt per hoc vitam cõsequatur æternam. Facit enim quantum obligatio præcepti pro hoc statu requirit: idque eo modo, vt faciendo viuat vitã quæ

Quod potest viuificare, potest & iustificare.

Ephe. 2. Rom. 5.

Præcepta nõ implẽtur sine gratia Dei.

secundum Deum est. Implere autem omne illud quod vocibus, quibus exprimitur præceptum, aliqua ratione significatum intelligi potest, nec tempore naturæ integræ fieri potuisset, nec ab animabus sanctis fiet ante resurrectionem corporum. Et, An tum quoque fiet tanta, tamque absoluta plenitudine, vt nihil possit intelligi in voce Totus, aut Perfecti, quia hoc inueniatur in vniuscuiusque sanctorum amore, disputari potest. Nam & Personæ diuinæ multò magis toto affectu, & in infinitum maiori plenitudine amoris sese amãt, quàm amentur à Sanctis. Et Sancti supremi ordinis plenius ardentiusque feruntur in Deum, quàm alij inferioris ordinis: omnes tamen plenissime iuxta capacitatem suæ naturæ. Omnes enim satiabuntur cùm apparuerit gloria Dei. Vis autem vt his subiungam ex verbo Dei & aliam demonstrationem, quæ pauidis conscientiis non modicam inferat consolationem? *D.* Precor obnixe. *M.* Ioannes Apostolus in prima sua Canonica epistola ponit hanc aduersatiuam propositionẽ, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, vere in hoc caritas Dei perfecta est. Mendax quidem ille: quoniam asserit se habere, quod nõ habet, nempe notitiam Dei. At in isto reuera est caritas Dei perfecta. Ille, quia non custodit mandata Dei, ne nosse quidem Deum: Hic verò, quoniam seruat verbum Dei, hoc est, mandata Dei, non solùm cognoscit, sed & perfectè diligit Deum. Dicit enim, Qui seruat verbum Dei, vere in hoc caritas Dei perfecta est. Si autem in tali reuera perfecta dilectio est erga Deum, igitur perfectè & reuera implet præceptum. Quis enim laudabit eum, qui Domini sui mandata non custodit? Aut quis dixerit perfectam habere dilectionem erga Deum, eum qui necdum diligit, sicut ille se diligendum præcepit? *D.* Cæterum, An verè dicitur non agnoscere Deum, quisquis præcepta Dei non custodit? *M.* Prorsus, etiamsi diuinarum rerum peritissimus existat. Non enim decipit nos Spiritus sanctus: sed vtitur consuetis tropis & schematibus ad captum popularem idoneis, quibus receptissimum est inter homines, vt filium discolus & inmorigerus dicatur non cognoscere patrem suum, quoties non iudicat de patre sino, neque æstimat eum, sicuti oportet: non quod ignoret à quo sit genitus: sed quod se genitoris sui voluntati non magis subiicit, quàm si alienus esset. De appretiatiua

Psal.16.

1.Ioan.2. Quo iudicio sciamus nos impleuisse præceptum caritatis.

Quo sensu dicatur non cognoscere Deum qui mãdata eius nõ custodit.

tiatiua enim notitia sermo est, qua dicitur Matth.7. Tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, hoc est, nunquam habui vos, me, meaque felicitate dignos, propter opera vestra mala. Qui itaque non custodit mandata Dei, is eum non æstimat diuinam maiestatem, sicut oportet, quod est non cognoscere. Cui per aduersatiuam subiungendum erat: Qui verò obseruat verbum eius, vere in hoc notitia Dei perfecta est. Sed malùit Ioannes, vt est plane consolatorius, subiungere quod multò est eminentius dicens: Vere in hoc caritas Dei perfecta est, nedum notitia Dei: eo quod talis iam præ omnibus & æstimat Deum, & diligit, posthabens omnia illi, & mandatis eius, illi vni tanquam summo bono, summæque maiestati præbens cor suum, vt ipse primas obtineat, ipse in eo regnet & dominetur, non peccatum, non concupiscentia, non lex membrorum aut mundus, dicente Apostolo: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Quibus profectò non obeditur, quando sic cordaliter diligitur Deus, vt per omnia seruetur verbum eius: quod est perfectæ caritatis. Totum autem & perfectum inseparabiliter sibi mutuo cohærent, neque enim perfectum esse potest, quod partim est, neq; totum dici, quod est imperfectum: Et quomodo conuenit vnum alicui, conuenit & alterum eidem. Vbi enim caritas perfecta perfectione viæ, ibi & ea totalitate cordis diligitur Deus, quam est inuenire in viatoribus. Vbi caritas perfecta perfectione patriæ, qualis est in Sanctis, ibi & simili totalitate diligitur Deus: vt crescente plenitudine vnius, crescat plenitudo alterius: consummato vno sit consummatum & alterum. Regula itaque Apostolica, ex qua licet piis colligere, An verè obseruent primum præceptum caritatis, est, quam ponit Ioannes in prima sua epistola Canonica capite secundo & quinto dicens: Qui seruat verbum Dei, verè in hoc caritas Dei perfecta est. Item, Hæc est caritas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt. Quibus accedit & illud Christi dicentis: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Igitur qui post Baptismum sic adhæret Deo, corde, anima, mente, per sincerum amorem, vt nihil committat eorum quæ à Deo veritia sunt, nihil etiam omittat eorum, quæ illius mandato sunt præscripta: & id quidem ea de causa vt in nullo maiestatem Dei exasperet, aut offendat,

Rom.6.

Totũ & perfectũ non seperantur ab inuicem.

Scriptura in dicãtes quãdo impleamus mandatũ caritatis. Ioan.14.

dat, aut colat minus quàm oportet, is reuera obseruat & implet primum mandatum caritatis, is viuit, is iustus est, & filius Dei secundum veritatem. Cui si obrepat quippiam fallacia concupiscentiæ, distrahens cor aliò, vt fit non rarò, clamet continuò ad Patrem, cuius adhuc filius manet, Dimitte nobis debita nostra.

Qui debeant intelligi sub nomine proximi in secundo præcepto caritatis.

CAP. IX.

DISCI. De secundo mandato caritatis.

SECVNDVM præceptũ simile illi priori est Diliges proximum tuum sicut teipsum. *M.* Sic manifestè habent tres Euangelistæ Matthæus, Marcus, Lucas, atque Paulus Apostolus. Pro huius autem mandati elucidatione demonstrandum erit ex verbo Dei: primum quid sit dilectio: deinde qui nomine proximi significentur: tertiò quousque se extendat illud, sicut teipsum: quartò, An istud eo modo fuerit in lege præceptum, quomodo in Euangelio: postremò, An nullum inueniatur discrimen dilectionis, qua bonos ac pios diligo: à dilectione qua diligo malos ac impios tanquã proximos: item dilectionis qua diligo sanguine iunctos, à dilectione qua diligo tanquam proximos, eos qui & à sanguine & à notitia mea sunt alieni. Tu de primo primũ dicito. *D.* Proximi nomen ad aliquid est, nec quisquam nisi proximo proximus esse potest. *M.* Vnum quidẽ, sibi idem est: at proximus dici non potest, nisi inter duos, idq; relatione vtriusque ad alterũ. Non anima mea mihi proxima, neq; caro mea, sed anima mea, & caro mea sunt, quod ego sum. Illa animans, mea vita est, ista animata, mea viuens substantia est: ego verò ab vtrisque simul iunctis indiscretus. Quæ verò à se distincta sunt, & nihilominus sine medio iuncta, illa sibi proxima dicimus, & quidem proxima secundum id quo sine medio coniuncta existunt. Secundum naturam pinum pino, pyrum pyro proximam esse constat, etiam si loco quàm longissimè distent. Secundum situm verò pinum pyro proximam fatemur, si proximè illam crescat, etiam si natura sit ab illa quàm alienissima. Quod te præmonitum voluimus, vt incipias animaduertere, primò, hominem posse homini proximum esse non vna tantùm ratione, sed variis, sed pluribus, nempe

Proximus nõ nisi relatione ad aliũ dicitur.

Vnus alteri tionibus rapluribꝰ proxi mus esse ꝓ otest.

nempe natura, gente, sanguine, religione, redemptione, felicitate, gloria: & alium quidem pluribus, alium verò paucioribus rationibus. Secundò non dici hic quempiam proximum, quia situ, aut sedibus, aut accidente: sed quia natura adeò est propinquus, vt propinquior esse nequeat: quia si propinquior fieri potuit non erat vtique proximus. *D.* Quis igitur meus proximus secundum sensum mandati? *M.* Sic quærebat Legisperitus à Saluatore Luc. 10. Cui arguta admodum & pulcherrima quadam parabola demonstrauit Saluator omnem hominem omni homini esse proximum. Vti facillimè pespicies, si probè perpendas verba & factum Domini respondentis. Nã Dominus audita interrogatione Legisperiti mox suspexit ad modum ingemiscentis & admirantis ineptiam hominis, quòd ipse enutritus in lege, & titulo eruditionis cãdidatus, velut dubius interrogaret de eo, cuius idiotæ imò bruta animantia saris exactam notitiam habent: omne enim animal diligit sibi simile, & homo proximum suum, ádque instinctu naturæ, etiam si nihil vnquã de lege vel Euangelio audierit. Introducit itaque Dominus hominem Samaritanum alienũ à lege, & quærendæ salutis notitia, qui ex sola naturali ratione intellexit sibi proximum esse illũ, in quo nihil aliud potuit cognoscere quã quòd homo esset. Nã cum pertranseundo casu in via reperisset quendã dispoliatũ à latronibus, atque adeò vulneribus saucium, sanguinéque cruentatum, vt vix forma ac vita hominis illi superesset: nihilominus vbi considerando intellexisset hominem esse, mox agnouit sibi proximum esse, & tanquã proximum diligendũ tractandúmque, prout in ea necessitate tractauit, alligans vulnera eius, &c. nulla omnino facta interrogatione, sanguine ne esset, aut gente, aut religione propinquus, meritóne an immeritò, iure an iniuria eam calamitatem perpessus. At eo vno dumtaxat cognito, quòd homo erat, mox inter proximos annumerandum intellexit, & officiũ, quod homo debet proximo suo, illi à se debere impendi. Sic iudicauit homo Samaritanus, sicque misericordiam fecit in eum, quem præterierat sacerdos & Leuita vestri Iudaici generis, ô Legisperite, nullo misericordiæ aut humanitatis beneficio in eum collocato. Quis igitur horum trium videtur tibi proximus illi qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus. Vade, & tu fac similiter. *D.*

Quòd proximus secũdũ sensum mandati.

Quicũq; cognoscitur homo esse, debet diligi et tractari tanquam proximus.

Hoc

Quò referendum illud, Vade, & tu fac similiter.

Hoc est, tu fac simili modo misericordiam, vt proximus iudiceris eorum quibus eam præstas. *At.* Nequaquam ille est germanus sensus literæ, quem tu ibi exprimis, neque attingunt sententiam Saluatoris, qui putant Christum hac coronde significasse, inter proximos annumerandos omnes, qui polluut aut tibi facere, aut à te accipere beneficium misericordiæ. Profecto aliò, quàm ad responsionem Legisperiti immediate præcedentem refertur vox, Similiter, nempe ad totam actionem Samaritam. In qua hoc potissimùm erat, quòd reputaret sibi proximum, & vt talem, misericordissimè tractaret eum, de quo nihil aliud cognouit, quàm quòd homo esset. Vade igitur Legisperite, & tu facsimiliter, hoc est, tu simili modo, intellige, reputa, æstima tibi proximum, quemcunque cognoueris hominem esse, illique sedulò misericordiam impende dum in necessitate constitutum videris: etiam si nec genere, nec gente, nec religione, nec amicitia tibi proximus existat. Optima sanè certissimâque demonstratione ostendens Saluator, & quis sit proximus, vbi mirum omnis homo, & quomodo idem in sua necessitate diligendus, nempe opere & veritate, vt infrà ex Epistola Ioannis Apostoli explicabimus. Diuus autem Augustinus etiam ex ratiocinatione Apostoli qua ad Rom. 13. vtitur dicens: Qui diligit proximum, legem implenit. Nam non adulterabis, non occides, &c. in vno verbo instaurantur, Diliges proximum tuum sicut teipsum: demonstrat in nomine proximi intelligi omnem hominem. Si enim mandata ibidem diuumerata implentur in vno illo, Diliges proximum tuum sicut teipsum, debet certè nomine proximi omnis omuino homo intelligi, quicunque & qualiscunque sit ille. Nec præter consuetudinem est vetustæ scripturæ, vt proximus dicatur omnis homo. Cùm enim dicit Psal. Nec fecit proximo suo malum. Item, Vana locuti sunt vnusquisque ad proximũ suum. Item: Opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Proximum, inquit Augustinus, omnem hominem oportet intelligere. Nonne extremæ foret dementiæ, putare aut Psalmistæ aut Apostolo visum fuisse, non esse peccatum, si quis adulterauerit vxorem hominis non Christiani, aut probro, aut iniuria, ac cæde affecerit? Ergo & illi proximi sunt. Nam si Arabs aut Scytha non est proximus, non erit prohibitum illorum bona diripere, corpora trucidare, falsum aduersus illos testari. Omnia enim ad quæ obligatur homo homini, implentur in vno illo verbo, Diliges proximum sicut te ipsum. At nunc interrogabis qua de causa, qua ratione sit omnis homo omni homini proximus. *D.* Iam idipsum vt interrogaremus, inter labia erat. *At.* Dicam igitur. Homo ab homine nec genere distat, nec specie, sed tantummodo supposito. Quod quoniam vltrà dividi non potest nisi in partes integrales, & accessorias qualitates, rectè a Physicis individuum vocatur. Omnes enim habent eandem specie animã, eandémque speciem carnem, nec potest sermone veritatis dici, quòd puer minus sit homo, quàm grandæuus, aut fœmina quàm vir, aut Scytha quàm Christianus, aut plebeius minus quàm regia persona. Vna enim eadémq; natura omnes æquè homines sunt: quare & verissimum a locutione proximi: quia adeo propinqui natura, vt hac ratione propinquiores esse nequeant, nisi ex duobus fiat vnum individuũ. Deindè sunt omnes homines proximi inter se ratione principij à quo: omnes enim ab eodem vitam accipiunt. Itaque fratres: si verò fratres: ergo proximi. *D.* Homines nunc viuentes, nequeunt referre suam genealogiam in communem aliquem parentem: nisi forte in Noë & Adam. Generalius certè principiũ, quàm vt ab eo nuncupetur cognatio aut propinquitas. *At.* Si protoplastes Adam, & alter mundi parens Noë omnes homines de suis genuerunt visceribus: Igitur omnes reuera sunt inter sese fratres ac sorores: nullo autem non alio nomine proximi appellantur, qui inter se fratres esse dicuntur. Quamuis autem in infinita multitudine hominum, secundùm leges ciuiles & ecclesiasticas, non nominetur aut colatur cognatio aut propinquitas, nisi comparatione eiusdem principij generationis vsque ad certos quosdam gradus: tamen secundum Scripturam & veritatem natura sunt fratres, ideoq; proximi, quotquot sunt eorũdem viscerum pignora, hoc est, ab eisdem parentibus geniti. Quemadmodum per omnem Scripturam fratres vocantur qui descenderunt ab eisdem parentibus Abraham, Isaac, & Iacob. etiam post centesimum ac millesimum gradum productæ generationis. Venerunt autem vniuersæ tribus Israël ad Dauid in Hebron, dicentes: Ecce nos os tuũ, & caro tua sumus. Rursum Dauid ad populum Iudaicum: Fratres mei vos, os meum & caro mea vos. Quare nouissimi reducitis regẽ? Et Amasę dici iussit, Nonne os meum

Augustin. de doctr. Christia. cap. 30.

Omnem hominẽ omnis homini proximum esse alijs Scripturis demonstratur.

Psalm. 14.
Psalm. 11.
Psalm. 14.

Qua de causa omnis homo omni homini proximus sit.

Omnis homo omni homini naturaliter proximus.

Principio generativo omnes homines proximi inter se.

Nati ab eisdem parenti bus fratres dicuntur secundum Scripturam etiã ad centesimum vsque generationem.

Universidad de Deusto Biblioteca

os meum & caro mea es? Sed vt hoc missum faciamus, est &
Principio beatifico omnes homines proximi inter se. aliud principium, & primo primum ante omnia: & nihilominus proximè proximum omnibus, nempe Deus. De quo Apostolus pronũciat, Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Etenim ex ipso æquè sumus, quod sumus omnes. Per ipsum æque conseruamur quotquot in rerum natura subsistimus. In ipsum denique velut omnium finem æquè natura aptati sumus, quoquot hominis nomen & naturam gerimus. Nam quidquid egerint progenitores nostri, nihil efficiunt nisi Deus dederit. Neque nascitur homo, nisi ipse desuper infuderit animam, quæ non est ex traduce parétum,
Act. 5. sed immediatè à Deo. Et Ananias & Sapphira vxor eius, nunquid dum occumberent, languebant, aut vllum mortis sentiebant indicium? Minimè: sed tantummodo Deo vltrà nõ conseruante eos, propter peccatum ipsorum, subitò expirarunt. A Deo itaque conseruamur omnes. Et hoc quid aliud est, quàm continuò vitã ab ipso accipere? Insuper fecit Deus, vt habet Scriptura hominem (itaque omnem hominem) ad imaginem suam: & per hoc sui suæq; beatitudinis capacem. Quod posterius neutiquam inanimatis ac brutis animantibus nobiscum cõmune est. Nam licet illa proximè nos contingant in eo quòd sunt à Deo, & per Deum æque immediatè ac nos imò immediatiùs quàm nos: quia post alia condita sexto die factus est homo, de eo, qui antea erat, limo terræ. Vt habes Gen. 1. 2. Quia tamen non contingunt nos proximè, simul in eo quod est veræ amicitiæ principiũ nempe in imagine Dei, qua capaces nobiscum essent æternæ fruitionis in
Philip. 1. Domino. Sicuti Apostolus dicit, Ita frater, ego te fruar in Domino: Quod paulò inferiùs fusiùs explicabimus. Ideo nõ sunt talia computanda inter proximos nostros.

Quòd Christianus Christiano pluribus rationibus sit proximus, quàm infidelis fideli, aut infideles inter sese esse possunt.

CAP. X.

MAGI. PRAETER rationes autem quibus omnis homo omni homini reuera proximus esse demõstratur, sunt & aliæ, quibus peculiariter omnis Christianus omni Christiano est proximus, qualibus nec infideles cum fideli, nec infideles inter se conuenire possunt. *D.* Et quæ precor, sunt istæ rationes?

Rationes ob quæ sunt peculiariter proximi inter se homines Christiani.

M. Esse membra eiusdem corporis sub eodem capite: habere eundem Deum Patrem, eandem Ecclesiam matrem, eundem redemptorem Christum, eundem viuificatorem Spiritum sanctum, eandem fidem, eadem Sacramenta idem pabulum salutis, verbum Dei, eundem aduocatum & mediatorem dum peccamus: eandem spem eiusdem vocationis supernæ, dum peregrinamur à Domino. Hæc, inquam, omnia dum eadem habemus nos Christiani, vt sanè omnium æquè participes esse possimus, an non recte proximi dicimur? *D.* Rectissimè, iustissimèque ac summis de caussis, modò ita sese res habeat. *M.* Rem vtique eo modo se habere ex scripturis demõstratur. Nam Apostolus scribit, vt Ephesij dignè ambulent vocatione qua vocati sunt in hunc modum, Obsecro vos fratres, &c. vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in caritate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce mentionem, cùm dilectionis qua proximus debet proximum diligere, tum vnitatis conseruandæ in colligatione pacis. Vnum, inquit, corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Cur, precor, tam cordialiter inducit hæc Apostolus? An aliam ob caussam, quàm quia omnem Christianum omni Christiano proximum faciunt, alia ratione quàm antea proximi erant, habeántque per hoc velut viuum quoddam & efficax incitamẽtum peculiaris dilectionis, & vnitatis seruandæ inter se Christiani. Dicit etenim,
Eph. 4. Vnum corpus, supple, est, cuius omnes vos, qui Chri-
Christiani inter se proximi sunt haud secùs atq; membra eiusdem corporis. stum induistis, membra estis: Christus verò caput, sicut dicitur: Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam. Nec ibi fistit, sed addit, Vnus spiritus, supple, est quo vinificantur & sanctificantur quotquot sub Christo viuunt & iusti existunt. Non enim alio spiritu viuit in Christo, alio sine iustus est, nobilis, alio ignobilis, alio diues alio pauper, alio Præsul, alio Leuita: sed vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum
1. Cor. 12. est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tantùm corpus sunt, ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus ba-

Universidad de Deusto
Biblioteca

priuati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in eodē spiritu potati sumus. Nam & corpus non est vnum mēbrum, sed multa. Et subdens ibidem Apostolus iucundissima lectu de harmonia, sympathia, concordia, solicitudine mūbrorū inter se eiusdem corporis, tandem subsumit, vos autē estis corpus Christi, & membra de mēbro. Ex quo inferendum restat, Ergo omnes vos inter vos proximi. Quid enim adeo propinquum alteri atque mēbrum mēbro in eodē corpore? Quæ quot sunt, eo dē sunt spiritu: quod quærunt, ad cōmunem quærunt vtilitatē. Diximus quidē suprà, Omnem hominē omni homini naturà proximū esse, quòd habeant omnes eandem specie viuificantem animā: multò igitur magis sunt proximi inter se Christiani, qui quod sunt in Christo eodē sunt spiritu: eodem, dico, secūdum numerū, nedum secūdum speciem: haud secùs atque membra eiusdē corporis viuificantur spiritu eodē secundum numerū. Quod procul dubio multò maiorem adfert propinquitatem, quàm habere naturā specie eandem. *D.* At non omnes Christiani viuificantur spiritu Christi. *M.* Hoc licet verum sit, nemo tamen Christianus de aliis sic iudicare debet, quamdiu Sacramento, confessione, cōsensu manet in gremio matris Ecclesiæ: sicut docuimus lib. 2. Tract. de Ecclesia. Esset enim huiusmodi iudicium temerarium ac vsurpatū, de quibus iudicis vitandis diximus hoc libro, tract. 9. Fingamus autē quòd confiteatur quispiam se criminosum esse, aut idipsum per Prælati iudicium, vel facti euidentiā notoriè constet, nónne potest talis omni die, & omni hora, imò omni momēto resipiscere & fieri quod in Christo esse debebat, mox particeps omniū beneficiorū quæ sunt à Christo. fortassis multò magis quàm tu? Ethnicus naturà capax nobiscum æternæ felicitatis, manet semper nobis proximus, etiamsi quàm maximè alienus sit ab illo fine per infidelitatem suam. Multò igitur magis Christianus semper proximus erit, etiamsi per peccatum spiritu Christi carear. Potest enim vel omni momento per fidē cum pœnitudine ac mutatione animi esse in Christo quod sumus omnes. Progreditur autem Apostolus dicens: Sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Non enim hic Christianus aliud brauiū expectat suæ vocationis, aliud verò ille: neque hic alium Dominum habet, alium ille: sed omnibus ex æquo factus est Dominus, vnus Iesus Christus: nec iste alia doctri

Boni Christiani tam sunt proximi inter se, quàm quæ viuificātur ab eadem anima.

Omnes Christiani conferuntur sunt eiusdem domini, & coheredes eiusdē felicitatis per eandem Religionem.

doctrina fidei, alioue baptismo saluatur quam ille: sed vna fides, & vnum est baptisma omnium. *D.* At eiusmodi non natura, sed accidente proximum faciunt. *M.* Qui sincere Baptismum suscepit, & credit fide per dilectionem operāte, spem nactus quæ non confundit, is iam est noua creatura in Deo, & non accidente duntaxat, sed & natura tibi proximus, qua non sunt inter se proximi infideles. Hinc subdit Apostolo. Vnus Deus & Pater omnium: omnium, inquam, qui in Christo viuunt, nō enim est mortuorū Deus, sed viuentium: adeo vt infideles & idololatræ merito vereque *alieni* appellentur. Gentium quidem sicut & reliquarum creaturarum est Deus conditor, non autem pater: nisi hactenus quòd inter alia solum hominem condiderit ad imaginem suam. At Christianorum reuera Deus pater est regeneratione, qua giguuntur per Baptismum ex vtero matris Ecclesiæ: adeo vt vere clamemus ad Deum abba pater: ipso Spiritu sancto testimonium reddente spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Propter quod & Ioannes dicit, Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus: non solùm nominemur, sed & simus: nec simus quidem clanculùm, sed & manifesta appellatione nominemur tales. Legite, inquit Augustinus, Apostolum, & videte quia quando dicit Apostolus fratres sine aliquo additamento, non vult intelligere nisi Christianos. Non est autem subiectus, inquit, frater aut soror huiusmodi: cum dicerer de cōiugio. Fratrem & sororē dixit Christianum vel Christianam. Iterum dicit: Tu autem quid iudicas fratrem tuum, aut tu quid spernis fratrem tuum? Et alio loco, Vos, inquit, iniquitatem facitis & fraudatis, & hoc fratribus. Quem loquendi morem seruauit Apostolus: quia sic oportet secundum veritatem, secundum quam nec Gentes, nec Iudæos, fratres nostros appellare possumus. Quid tibi nunc videtur? Nonne graphice & admirandis schematibus depingit Scriptura eam proximitatem, vt ita loquar, quæ peculiariter est inter Christianos: non autem inter alienos à fide? *D.* Depingit sanè & maiori mysterio quàm putarū. *M.* Quòd autem sit vna cōmunis mater omnium Christi fidelium, cuius fœtu nascimur, cuius lacte nutrimur, cuius sinu fouemur, vt inquit Cyprianus, nempe Ecclesia Catholica, habes apud Paulum dicentem: Illa autē quæ sursum est Ierusalē, libera est, quæ est mater nostra. Declarauimus autē istud abū-

Baptisma & fides naturā proximū faciunt.

Rom. 8.

Augustin. in Psal. 32.

1. Cor. 7.

Rom. 14.

1. Cor. 6.

Galat. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de lib.2. Tract.8. Adhæc, quòd sit vnus mediator inter Deum & hominem. vnus redemptor omnium, qui suo solus sanguine redemit nos omnes ab eadem massa perditionis, eadem seruitute, eadem morte in eandem adoptionem filiorum, in eandem libertatem, in eandem denique salutem, multò clariùs exprimitur per omnem Scripturam, quàm demonstratione egeat nostra, nósque de eare copiose diximus Tract.3. lib.2. Est autem & alia quædam ratio artctiſsimæ propinquitatis inter patrem & filium, fratres item & sorores eorundem parentum, qua reuera proximi sunt inter sese, communicantes in eodem sanguine & eisdem visceribus. Inter reliquos verò cognatos vsque ad septimum aut remotiorem gradum, nõ inuenitur ratione sanguinis nisi propinquitas quædam, & ea, inter nepotes quidem maior, inter pronepotes verò minor, inter abnepotes minima: quòd illi vicinius cõmunicent in eisdem visceribus quàm isti. Qui autem æquè communicant & in eadem natura, & in eadem fide, & in eisdem visceribus. & in eodem spiritu Dei intus viuificante, & in eadem mortalitate, eadémque gloria Dei, ij denique quàm numerosissimis rationibus inter se proximi, vt apparet: nam omnes alij fieri possunt proximiores, primò per spiritum sanctificationis, deinde per gloriam beatitudinis: ergo necdum proximi erant. *M.* Non cõsequitur quòd infers. Satis enim est ad hoc, vt quis tibi veraciter proximus sit, quòd vel vna re adeò tibi propinquus existat, vt eadem propinquior fieri nequeat, nimirum aut natura, aut sanguine, aut regeneratione, aut spiritu sanctificante, aut beatitudinis gloria: quodlibet enim illorum est basis siue fundamentum eius, quæ est, aut esse potest, mutuæ beneuolẽtiæ, mutuæque fruitionis in Domino. Quòd si duabus aut tribus, aut pluribus rebus adeò est propinquus, vt secundum easdem propinquior fieri nequeat, iam multoties multisque de causis est proximus: propriè tamen proximior dici non potest, nisi hoc sensu, quia pluribus rationibus proximus. Nunc enim nõ magis homo cum illo quàm anteà, licet nunc non solùm illi consors natura sit, sed & gratia & sanctificatione, & tandem beatitudine, cùm ambo in cælis erunt.

Satis est vna re proximũ esse.

Cond

Condemnatos ad pœnas infernales non esse annumerandos inter proximos.

CAPVT XI.

SI peccatores, si hæretici, si infideles annumerandi sunt inter proximos quos oportet diligere sicut nosmetipsos, ergo & condemnati ad pœnas infernales erunt proximi nostri, & tanquam proximi diligendi. *M.* Quare hoc? *D.* Quia naturâ nobis fratres sunt, naturâ nobiscum communicantes in illo principio, ex quo, & per quod, & in quo sunt omnia: natura beatitudinis nobiscum capaces, sicut & cæteri peccatores terræ. *M.* Vtique fuerunt illi tales ab initio: quare & ab initio diligendi vt proximi: nũc verò haud quaquam tales sunt, postquam malitia & obstinatio eorum, maculæ item & rugæ, ac cicatrices ex peccatis relictæ, ipsis in naturã conuersa sunt, idque definito Dei iudicio, quo sunt condemnati, vt deinceps perpetuò & in æternum maneant, quod vsque ad articulum iudicij diuini obstinata sua voluntate esse voluerunt, malitia, obstinatione, maculis, cicatricibus. exinde insidentibus in visceribus eorum, immobiliter, haud secùs atque ipsa natura. Sicut enim secundum Phys. Habitus boni ac mali vertitur nonnunquam, nimia assiduitate in naturam, ita malitia reprobrorum post nimiam obstinationem conuertitur tandẽ ipsis in naturam: adeò vt ampliùs dici non possint nobiscum, Dei eiúsque beatitudinis capaces secundum naturam, sicut & cæteri peccatores terræ, in quibus adhuc separabilis est malitia à natura. Quapropter non omnino vera erat assumptio tua. Verùm id si minus penetrer acies mentis tuæ, saltem hoc perpende, Deum à nobis amandum esse super omnia, præ omnibus & in omnibus viribus nostris. Amantium autem debet cor vnum esse, & anima vna. Nõ licet igitur, vt affectus noster discordet vnquam à voluntate Dei, vt quos ille proiecerit procul ab amore suo, à societate sua, à beneuolẽtiis ac beatitudine sua, nos eosdem ad talia ampliùs amemus. Frequẽs est in Repub. vt princeps quempiam iusto iudicio exterminet à ciuitate in furcam aut exilium perpetuum. Et exterminatus ille nónne exinde carere debet omnibus priuilegiis, beneuolentiis, amicitiis, consuetudinibus, quibus anteà in ciuitate gaudebat? Nónne &

DISCI. *Damnatis uersa mali- tia eorum in naturam.* *Dãnati nõ amplius nobis naturâ proximi sunt.* *Damnati iudicio Dei reiecti sunt ab amicitijs nostris.* *Simile.*

reliqui conciues post tale iudicium, exonerati sunt & à societate, & à beneuolentiis atque amicitiis, quas anteà illi debebant, optimèque faciunt, conformando se iusto principis sui iudicio: offenderent autem graviter, si exinde in contubernium suum reciperent talem, támque sceleratum hominem infra principis sui iudicio in exilium abactum? *D. Haud dubiè. M.* Multò igitur magis nos nunc absoluti sumus ab obligatione impendendi quidquam dilectionis ac beneuolentiæ iis quos constat per iudicium altissimi & omnipotentis Dei æternaliter condemnatos esse. Cui iudicio non merito imò necessario conformare debemus tanquam ab omni iniustitia alienissimo. Nam & oramus, Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Quapropter etiamsi maneat in damnatis natura quam priùs habuerunt, sintque ea nobis proximi, nunc æquè atque priùs tamen nunc Dei iudicio ab omni beneficentia, beneuolentiáque abscisi sunt & proiecti in æternum & irrecuperabiliter, malitia eorum sic demerente. *D.* Etiam Iudæi & Saraceni, & quicunque non credunt in Christum condemnati sunt, dicente Saluatore: Qui non credit iam condemnatus est. *M.* Non dixit Saluator, Iam condemnatus est: sed nec verè sic dicere potuisset: Nondum enim super quoquam infidelium aut delinquentium, dum adhuc viuit in terris, prolata est condemnationis sententia. Quod clarissimè insinuat Dominus Marc. vlt. dicens: Qui verò non crediderit, condemnabitur, per verbum futuri temporis, nempe si in sua infidelitate permanserit. At dixit Saluator Ioan. 3. Qui non credit iam iudicatus est, nimirum iudicio interlocutorio, qualia multa interlocutus est Christus in terris. Distinguunt Iurisperiti eleganter ac verè inter sententiam definitiuam & interlocutoriam: quòd illa pronuncietur super principali, eáque pronunciata iudex vltra causam pertractare non potest: perfunctus enim est officio suo: Ista verò datur super incidente aliquo circa modum aut ordinem procedendi, aut circa iudicis competentiá vel incõpetentiá, vt Iurisperiti loquuntur. Quærunt quidẽ infideles ius sibi dici felicitatis obtinendæ, alij à Ioue, alij à Sole, alij à Saturno, alij à Venere, alij ab alio quopiam ficto Deo. Verùm Christus sua interlocutoria sententia quam protulit Ioan. 3. declarauit omnes illos putatiuos Deos, esse incompetentes iudices in causa salutis obtinendæ.

Ioan. 3. Infideles iã sunt iudicati, sed nondum condemnati.

Differentia inter sententiam interlocutoriam & principalem.

Vni

Vni verò filio quem misit Pater, competere iusti iurisque dicendi in hac parte potestatem ab illo & per illum duntaxat quærendam esse animarum corporúmque salutem. Omne enim iudicium Deus pater dedit Filio, datáque est illi omnis potestas in cælo & in terra. Itaque qui non crediderit in Filium, iam iudicatus est, posteà autem condemnabitur, vt planè excidat ab omni actione & spe salutis recuperandæ. Quærunt insuper Iudæi iustitiam & felicitatem per legem Moysi, quærunt & Græci per bona opera naturæ: at quærunt vtrique indebitè, modo & ordine quibus inueniri non potest, super quo iam interlocutum est per Apostol. Christi. Quoniam ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Item, Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Adhæc contendunt hæreticorum alij naturam sibi sufficere, vt peccatum vitent, ac iusti fiant: alij contrà volunt naturam nihil efficere: sed omnia in omnibus præstare Christum: alij omnia vni fidei tribuunt, alij alia confingunt. At interlocutum est contra tales per Christum dicentem: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Item, Sine me nihil potestis facere. Et per Diuum Iacobum asserentem, Quòd sicut corpus sine spiritu mortuum est, sic fides sine operibus mortua est. Est, dico, interlocutum, quoniam si sic procedere pergatis, causa excidistis, condemnabimini, ne quis exinde ignorantiam prætendat. Itaque qui permanserint sine fide, sine baptismo, sine bonis operibus, aut in grauibus peccatis, ne semel audiendi erunt posteà coram tribunali Altissimi in principali actione, quam habent ad summum bonũ, partim ex creatione, potissimùm autem ex redemptione per Christum interposita. Et certè in forma iudicij extremi, quã describit Matth. 25. cap. sui Euangelij, non inuenies vllam fieri mentionẽ, aut disceptationem super perfidia infidelium, super erroribus hæreticorum, super criminibus ac sceleribus malorum Christianorum: eo quòd anteà prædefinitum erat per iudicia interlocutoria Prophetarum, Christi, Apostolorum: prout luce clariùs pater in legitimis instrumẽtis tam veteris quàm nouę legis. Hinc & Christus dicit. Non enim misit Deus filium in mundum (per incarnationem) vt iudicet mundum: sed vt saluetur mũdus per ipsum. Qui nihilominus interlocutus est, tũ per semetipsum, tum per Apostolos suos, aliósque Apostolicos viros super

Matth. 28.

Ioan. 3.

Galat. 2.

Ioan. 3.

Ioan. 15.

Iacob. 2.

Ioan. 3.

omnibus quæ aut ordinem vitiant quo quæritur, aut incompetentiam habent eius per quem quæritur salus. Nullus ergo mortalium quantumcunque fuerit malus, perfidus, vel scelera-

Nemo mortalium est cõdemnatus quam diu viuit.

tus, debet dici aut condemnatus esse aut excidisse penitus à causa & spe salutis quamdiu in corpore viuit. Omnes itaque inter proximos meritò annumerandi, & caritate diligendi, donec constiterit, eos definitiuo iudicio ad æternam damnationem condemnatos esse. Quod quia constat de iis qui manifeste in sua infidelitate, aut hæresi, aut alia quapiam malitia moriuntur: ideo illos nec amamus post mortem, nec oramus pro illis, neque vlla pietatis beneficia ipsis impendimus.

Infideles & hæretici nobis proximi sunt vsq; ad mortem, non autem post mortem.

Rursum, quia hoc non constat de Christianis Christianè, siue, vt Scriptura loquitur, cum pietate dormitionem accipientibus, ideo illos & diligimus post mortẽ sicut ante mortem, & officia vel pietatis vel venerationis affectuosè eis impendimus. Venerationis quidem officia iis, quos in thronum gloriæ Dei receptos constat, vel Scripturarum testimonio vel matris Ecclesiæ. Quæ perspecta habens aliorum martyria, aliorum verò virtutes & miracula quibus claruerunt, testatur nobis tales translatos esse ad thronum Christi. Pietatis verò iis quos non constat eò translatos esse: acceperunt tamen dormitionem cum pietate, hoc est, Christianè mortui sunt. Quemadmodum ex Scripturis sacris, & antiquissima traditione demonstrauimus libro 2. Tract. 4. Quos profectò quoniam sectarij huius temporis secludunt à dilectione sua, conuincuntur non diligere omnem proximum. Quia non illos fratres quos Deus diuinis dignos habet honoribus, neque alios morientes cum pietate, quos tamen metus est, post mortem nostro auxilio indigere, neque Ecclesiam Christi communem omnium fidelium matrem, neque veteris prosapiæ orthodoxos homines: qui tamen omnes quàm plurimis rationibus nobis proximi sunt. Et porrò si procederet inductio nostra, concluderemus bono argumento illos non diligere nisi seipsos. Nam quos maxime videntur diligere suæ sectæ complices, eos non diligunt: nisi quia sperant in multitudine talium posse tandem confirmari conceptam animi sui perfidiam: quod reuera est non alios, sed in aliis seipsos diligere. Vti mox incipiemus declarare.

Sectarij non diligunt tanquam proximos ne minimã quidem partẽ hominum.

An

An Angeli in cælo sint computandi inter proximos nostros.

CAP. XII.

SVNT vtique Angeli sancti rationales creaturæ sicuti & nos, tam ad imaginem Dei formati quàm nos, támque illius capaces quàm nos, ne dicam multò magis quàm nos, nobiscum perpetuò fruituri societate mutua in perenni æternæ beatitudinis gaudio, docente Saluatore, quòd homines erunt in resurrectione sicut Angeli in cælis. D. Verùm an vspiã Scriptura appellet Angelos proximos nostros? M. Apocaly. 22. cùm Ioannes Apostol. vellet adorare Angelum reuelantem sibi mysteria: respondit Angelus, Vide ne feceris. Conseruus enim tuus sum, & confratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui seruant verba Prophetiæ libri huius. Ecce recusat Angelus adorationem Ioannis, eò quòd conseruus noster sit, habens eundem Deum, eundémque Christum communem nobiscum dominum. Nam Deus pater Christum cõstituit, teste Paulo, super omnẽ principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius. D. Aug. ex parabola Christi Lucæ 10. raciocinatur in hunc modum: Si, inquit, vel cui præbendum est, vel à quo nobis præbendum est officium misericordiæ, rectè proximus dicitur: manifestum est hoc præcepto quo iubemur diligere proximum: etiam sanctos Angelos contineri, à quibus nobis tanta misericordiæ officia impenduntur, quanta multis diuinarum Scripturarum locis animaduertere facile est. Hæc ille. Et certè dum diuina scrutamur eloquia, inuenimus & nunc miram esse inter Angelos & nos mutuæ beneuolentiæ communicationem, & posteà multò fore maiorem æternæ societatis communem fruitionem: meritò ergo inter proximos computandi. Nunc temporis mittuntur passim Angeli in ministerium propter eos qui hæreditatem capient salutis, ad Hebr. 1. Nunc orant Deum & exorant pro nobis Zachar. 1. Nunc nostras orationes studiosè offerunt, & offerendo commendatiores reddũt, Tob. 12. & Apocaly. 7. Nunc curam nostri gerunt, Matthæi 18. Habentes mandatum vt custodiant nos in omnibus viis

M AGI. Angeli boni sunt proximi nostri.

Luc. 20.

Ephes. 1.

Aug. lib. 1. de doct. Chr. cap. 30.

Inter Angelos & homines est mutua beneuolentia.

Post hãc vitã erit communis societatis fruitio inter Angelos & homines. Luc. 1.

nostris, Psal. 90. Nunc quoque ipsi Angeli vicissim gaudium accipiunt ex conuersionibus ac pœnitentiis nostris, Luc. 15. Venerationem insuper ac cultum, vt patet ex factis Abrahæ, Lot, Iacob, Dauidis, Ioannis Euangelistæ ac aliorum. Post hanc verò vitam, qui digni habebimur futuro sæculo, erimus omnes, teste Christo, sicut Angeli in cælis. Nec erimus solùm sicut illi: sed & videbimus eum sicuti est, haud secus atque Angeli eius. Quod plus est, astabimus cum illis ante thronum gloriæ Dei & agni, sicut & nunc astant ante eundem thronum patres ac fratres nostri, qui hinc migrarunt, dicente Ioanne: Post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & exclamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & agno. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni &c. Ecce quanta societas Angelorum nobiscum, quanta communis fruitio in Domino: idque in throno gloriæ magni Dei. Et ea sanè ratione diligendi sicut nos, propter mutuam benevolentiam: venerandi autem & colendi super nos, & omne id quod in corruptibili hoc mundo præcellit, & dignum habetur honore, propter eminentiam status & gloriæ. Habes qui inter proximos computandi sint, qui non. Nunc portò inquiramus de qua dilectione loquatur præceptum.

Apoc. 7.

Quòd non præcipiatur hîc nisi dilectio amicitiæ, & quæ sit illa.

CAPVT XIII.

MAGI. QVID differentiæ sit inter diligere & amare anteà diximus. Nunc verò paulò fusiùs scrutari debemus, an præceptum hoc mandet de alia quàm amicitiæ dilectione, & quæ sit illa. D. Præceptum videtur loqui indistinctè, absque specificatione huius vel alterius amoris. M. Hoc quidem verum est. Attamen ex ipsis præcepti verbis licet demonstrare, tantummodò sermonem esse de amore amicitiæ. Dicit enim, Diliges proximum: non itaque rem, sed personam proximi, nec alia de causa, quàm quia proximus est. Non, quia tibi vtilis aut voluptati, neque propter te, vt tu sis

Dilectio præcepta qualis.

eius dilectionis finis: sed sicut teipsum, vt tuus de teipso amor exemplar tibi sit diligendi proximum tuum, benevolus insuper, ac beneficus existas in illum, sicut es erga tenetipsum: quod est reuera diligere proximum amore amicitiæ. D. Sic vtique apparet. Nam teste Cicerone, Amicitia est voluntas erga aliquem, rerum bonarum, illius ipsius causa quem diligit, cum eius pari voluntate. M. Igitur, qui diligit seruum suum, quia vtiliter seruit: aut diuitem, quia crebrò inuitat ad epulas: aut nympham, quia suauiter oblectat voluptatibus, nullâque alia ratione, neutiquam diligit amore amicitiæ, aut eo modo quo præcipitur. D. Imò nec diligit quidem illos, sed tantummodò seipsum, suúmque commodum aut voluptatem quam capit ex illis. Non enim bene vult illis, sed tibiipsi ex illis. M. Optimè. Et sanè eam ob causam, voluerunt prisci Sapientes secluſas esse à nomine amicitiæ, omnes voluptarias, omnésque instabiles dilectiones, etiam eas, quæ vtilitatis causa fiunt. Speciem enim habent amicitiæ, veritatem autem non habent. Nam si cessent illecebræ, aut commodum quod captabatur ex te, cessat & dilectio: & vertente se fortuna, auertitur à te affectio, dicente Ecclesiastico, Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Item, Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. D. De cuiusmodi amicis pereleganter dixit Naso Poëta:

Cic. lib. 2. de Diui. Qui diligit aliũ propter se nõ implet mandatũ secundum caritatis.

Ecclæ. 6. Ibidem.

Donec eris felix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

MAGISTER. Deum autem veterum Sophorum, potissimùm verò diuini illius Platonis scripta attendimus, licet sic definire veram amicitiam, Amicitia est honesta, ac suauis, perpetuáque voluntatis communio: cuius finis est vita vna, siue consors viuendi societas: principium, cognatio: nedum amor. Dixi, Honesta, vt excluſa intelligas improborum contubernia, lasciuorúmque congressus, & omnem vtilitatis causa communionem. Dixi, Suauis, quia vbi amarulentia, aut impetus, ibi non valet diu subsistere amicitia. Dixi, Perpetua, quia leues inconstantium hominum benevolentiæ etiam honestæ, nequaquam merentur veræ amicitiæ nomen. Dixi, Voluntatis, ne artium, opinionum, rerum, corporúm

Definitio amicitiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

porúmque communionem posse rationem habere amicitiæ arbitreris: nisi sit & animorũ & voluntatum. Nam vbi idem est velle & idem nolle, ibi demùm constans veráque est amicitia. Dixi, Communem, vt basim amicitiæ scias esse benevolentiæ vicissitudinem. Principium autem quo communionis huiusce excitatur desiderium est cognatio, seu magis propriè coniunctio secundum naturam, naturæque principium ac finem. Vt qui naturæ consortes, ex eodem pendent in vnum, meritò debeant impendere sibi mutuò, & voluntatum, & omnium denique rerum communionem. Iuxta illud: Amicorum omnia sunt communia. Cuius communionis fouendæ quasi medium est amor. Cùm autem sit amor pulchri affectio, amicitiáque ab amore & ducatur pariter & dicatur, necesse est eos qui amici futuri sunt, pulchros esse: pulchros, inquam, animo, vt scilicet nõ ferantur nisi affectionibus debite ordinatis, & quò oportet, & quantũ oportet, & per ea, per quæ oportet. Nã qui pulchrum cõrpus amant, nõ hominem, sed ea quæ sunt hominis amant. Homo enim animus est, corpus verò hominis instrumentũ secundum Platonem, vtentẽ tropo, quo & scriptura vtitur dicens: Hodie mecum eris in paradiso. Atque hue sanè tendit præceptio Euangelica, Diliges proximum tuum sicut teipsum: vt tandem sit inter nos Christianos vera syncera áque amicitia, habẽs honestam suauémque perpetuæ voluntatis communionem, qualem ex lumine naturæ sciuit describere Plato homo ethnicus, meritò tamen eam ob causam & similia diuinus cognominatus. Dictat enim & præcipit Physica ratio, vt vinculum talis amicitiæ, mutuæque dilectionis, inter eos sit qui naturà consortes, nec fine distãt, nec principio. Multò autem instius præcipit hoc ipsum fidelibus lex Dei, eò quòd credentibus æque datum est participes fieri redemptionis, quæ est per Christum, vitæ insuper quæ secundum Deum est, vitæ denique æternæ, quæ habet prorsus omnium communionẽ cum suauissima perpetuæ societis fruitione. Qualia vt potiori cõiunctionis ratione vniunt, ita & maioris dilectionis, purioríque amicitiæ meritò causa esse debent. Quam ob causam hoc præceptum constringit magis, & ad maiorem inter se dilectionẽ homines Christianos fidei radiis illustratos quàm ethnicos, vti mox dicemus. Non tamen ad hoc constringit, vt alium Christianum aut quempiam proximum ames tantum,

Luc. 23.

Dilectio proximi est iuris naturæ & diuini, magis constringens Christianos quàm ethnicos.

tum, quantum teipsum, aut tanto labore ac studio quæras illi successum rerum, ac tibiipsi.

Quousque se extendat particula præcepti, Sicut teipsum.

CAP. XIIII.

QVOVSQVE igitur extendit se illa particula, Sicut teipsum? *Rt.* Vox sicut, non quantitatis, sed similitudinis significationem habet: est enim aduerbium similitudinis, & hæc significatio illi propria est & germana. Itaque, sicut teipsum, est perinde ac si diceret, eo modo quo teipsum: non autem quantum teipsum. Quia conuenit ordini naturæ, amori insuper caritatis, de qua scriptum est, Ordinauit in me caritatem, vt plus diligam me quam proximum meum. Attamen modus dilectionis proximi, est dilectio tuiipsius vt similiter illum diligas sicut teipsum. Te quidem sic diligis, vt velis tibi bene esse, téque optes eò posse venire felicitatis ac perfectionis ad quam creatus es. Præcipitur ergo vt sic diligas & proximum. Quòd autem propterea non obligaris procurare proximo copiam rerum vel honorum, sicut tibi ipsi procuras, ex eo patet: multis enim malè est per rerum copiam, multis optimè per rerum inopiam, multis latuisse faustum, multis eminuisse super alios admodùm infelix. Melius erat Diogeni Cynico, per arctum inanis dolij habitaculum, quàm Alexandro magno per ingentes thesauros, & imperium mundi. Melius item Ioanni Baptistæ in deserto per locustarum, quàm Herodi in atrio regio per varium epularum apparatum: Nam & Lazarum subuexere pauperem & patientia ad sinum Abrahæ, diuitem verò epulonem demersere opes, & luxus ad infernum. D. An igitur sufficiat præcepto, benevolum esse erga proximum? *Rt.* Minimè: quia oportet & beneficum esse pro loco & tempore. Exhibitio enim operis probatio est veræ dilectionis. D. Ioannes Apostolus loquens de dilectione proximi, sic respondet ad tuam quæstionem, Filioli mei non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Non sufficit itaque ad impletionem præcepti, vt affectu diligas, benefacere cogites, atq; sermone promittas, quod est diligere verbo & lingua, nisi simul & opere diligas & veritate, hoc est, præstes ex dilectione tantum

Nõ satis est præcepto, benevolum esse erga proximum.

1. Ioan. 3.

Diligere aliquē opere & veritate.

tum proximo, quantum officiū Christianæ pietatis requirit. Exempli gratia: Eget proximus tuus cibo quo tu abūdas, debes itaque illi de tuo cibo communicare, quantū satis est necessitati eius. Si enim nihil porrexeris, nō diligis opere. Si verò vales, & nō porrexeris tantū, quantum necessitas illius requirit, non diligis veritate. Apostolus Ioannes terribiliter intonat dicens: Qui habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrem suū necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? Quasi diceret, Neutiquā manet in eo. Vera enim caritas otiosa esse nō potest. Si enim est, operatur, sin autem, vtique non est. Simili modo & D. Iacobus nos instruit dicens: Si frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calcefacimini & saturamini, nō dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? aut quæ ibi caritas, quàm labiorum? Operat quidem bene, & dicit perbenignè: at nihil impēdit de eo, quod habet: non igitur amat, nisi lingua & verbo, quod non est aliud quàm simulare amorem quem non habet. Opere oportet implere officium dilectionis: simul opere & veritate. D. An sit veritas aut falsitas in opere dilectionis? M. Omnino. Quemadmodum enim sermo est sine veritate, quoties vocū significatio discrepat aut à rebus significatis: vt cùm dicitur esse quod non est, aut à mente annunciantis, vt cùm fatuis aliud sonat in ore, aliud intus latet in meditatione cordis. Ita & operatio est sine veritate, quando nō est debitè moderata ratione inter tale obiectum & potentiam. Vt cùm quis credit verbo Dei, seu nō alia constantia quàm verbo hominis, aut amat redemptorem Christum, at non alia affectione quàm hominū, aut diligit proximum suum etiam operis cuiusdam exhibitione: verum non vti oportet, pro illius indigentia, suáque abundantia. Verbi gratia: Vir admodùm opulentus certum habet egestati istius miserrimæ creaturæ nō posse sufficere ne libram quidē grossorum, nihilominùs non nisi stipem donat, is profectò quamquam diligat affectu & opere, non tamē diligit veritate: quia opus quo diligit non habet debitā proportionem ad copiam rerum donantis, & tantam inopiam accipientis. Quanquam enim non obligeris hoc præcepto dilectionis teipsum impendere aliis iuuandis, ditandis, cuehendis, quantum tibi ac tuis debes tamen subuenire omni proximo necessitatem patienti

Vera caritas alia esse nō potest. Iacob.

In opere dilectionis debet esse veritas.

Omni proximo subueniendum in eo quo proximus est.

patienti in eo, in quo tibi proximus est: idque opere proportionato illius indigentiæ simul & tuis facultatibus. Natura tibi proximus est, & eget his quæ conseruandæ naturæ necessaria sunt, debes quantum poteris contribuere, quo tibi seruetur illa naturæ ipsius necessitas. Christianissimo tibi proximus est, & incidit in necessitatem habendi ea quæ Christiano homini secundum Euangelium necessaria sunt, debes vel per temetipsum, vel per ministrum Ecclesiæ, eius in hac parte necessitate subuenire. Sanguine tibi proximus est, vtpote pater tuus, aut mater tua, aut germanus frater, & egere eo quod consanguineorum est impendere consanguineis, ei minus consilio, auxilióque tuo in foedere, pace, contractu aut iocundis aut rescindendis, in curatione humeris, in executione Testamenti, in tutela vxoris ac prolium, debes hæc illi quantum sufficis, impendere. Singulis enim, teste Aristotele, propria & congruentia sunt attribuenda, vt homo diligatur ad id quod hominis est: Christianus ad id quod est muneris Christiani: consanguineus ad id quod conuenit secundum sanguinis principium. D. Mendicantes ostiatim & vestie egent & cibo & omnibus fere aliis: his ergo petentibus propter Deū, si tantum modò stipem porrexero aut frustum panis & nō tantum quantum tori egestati tollendæ satis est, an offendo contra mandatū dilectionis proximi. M. Minimè. Mendici enim vt indesinenter circumeunt petentes à singulis, ita symbolo, hoc est, collatione iuuandi sunt. Et valet plerúmque hoc genus indigentiū multo melius, accipiēdo à singulis minimum quid, quàm opifices in sudore vultus sui per diem pérque noctem laborando. Nos hactenus de illis locuti sumus qui verè patiuntur necessitatem, sicuti regulā Apostoli Ioānis, quam loco epilogi repete, Qui habuerit, inquit, substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo? quomodo poterit dici dilexisse opere & veritate? An non optaret quisque in tali necessitate sibi ab aliis beneficii? Optaret vtique. Diligat ergo proximū suum in ea necessitate sicut seipsum diligeret cōstitutus in eadē. Tu autem quid repetendū putas post clausulam. Sicut teipsum? D. Secundū veritatem. Verbum diligis, secundū formam constructionis Grammaticæ. M. Quid si perdite diligas teipsum? Nūquid & eo modo diliges proximū tuum? Quid taces? Nihil hic cunctandū ob eam

Mendici sunt symbolo seu collatione iuuandi.

Intelligēdi præceptū de dilectione qua diligūtur debitè & secundū veritatem.

Matt 19.

Ibidem.

eam obiectiunculam: Præcepta enim nõ dantur nisi de actibus virtutum. Itaque intelligi debet præceptũ de ea dilectione, qua te debitè & secundũ virtutẽ diligis: nam quòd sit non bene aut semiplenè: quasi non esset, reiicitur, vt in omni prætorio, ita & in doctrina Euãgelica. De Iudæis dicit Christus: Videntes non vident, & audientes non audiunt. Ad Apost. verò dicit, Vestri autẽ beati oculi, quia vident, & aures, quia audiunt. Isti enim sicut oculis & auribus, ita & intus iudicio & affectu audiebant & videbant: illi verò minimè: sed tantummodò organo sensus, interim malitia subuertente iudicium
Ioan.12. cordis. Dicit insuper in materia dilectionis. Qui amat animam suam, nempe solùm humano modo ad felicitatẽ aliquã huius mundi, quod est semiplenè amare: potissimùm publicato Euangelio, perdet eam. Et qui odit animã suam in hoc mundo, hoc est, qui negligit & posthabet hîc vitam suã mortalem præ illa quæ offertur in Euangelio, in vitam æternam
Luc.14. custodit eam. Simili paradoxo dicens & illud, Qui non odit patrem suum & matrem, &c. adhuc autẽ & animam suam, non potest meus esse discipulus. Itaque diliges proximum tuum sicut teipsum: diliges, inquam, debitè & secundum virtutem, ea scilicet dilectione, quæ reuera est dilectio, & nõ potius odium ac perditio tuiipsius.

Non omnes proximos æqualiter esse diligendos.

CAP. XV.

MAGI. SI vna coniunctio faciens quempiam tibi tuera proximum, vera est sufficiẽsque causa, cur debeas illum diligere sicut teipsum, meritò plures tales coniunctiones maioris dilectionis causa erunt. Vbi enim concurrunt plures diligendi causæ, ibi conuenit propensiorem ardentio
Christianus magis diligẽdus quàm infidelis. rémque esse in diligendo. Atque hinc rectè colligimus Christi fideles debere plus diligere comparticipes gratiæ in Christo, quam illos qui foris sunt, aut hostes agunt Christi & religionis eius: quòd illi non solùm generatione, sed & regene-
Galat.6. ratione proximi existant. Quam collectionem veram demonstrat illud Apostoli, Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Nam quid opus erat illa comparatione, Maximè autem ad domesticos fidei, si non debeat esse maior beneficẽtia, ac proinde

inde maior dilectio ad comparticipes gratiæ Euangelicæ, quàm ad atheos aut antichristos, aut sine fide homines? Attende ratiocinatio. Itaque & illi qui tibi proximi sunt ea cõiunctione quæ coniunctos magis vnum facit, magis erunt diligendi, vt sunt pater, mater, filius, frater, vxor, aliique sanctitate illustres, aut gloria beatitudinis sublimes, ipsa coniunctionis qualitate id exigente. Etenim pater est proximũ principium naturæ tuæ, filius aliquid tui, vxor verò vna caro tecum, homines autem sancti vnus spiritus sunt cum Deo, glorificati denique toti in Deo, ex quo & tu vt totus pendes, ita in ipsum totus tendere debes. Quorum vnum breuitatis causa tibi demonstrabo, vt de similibus occurrente Scriptura similiter ratiocineris. Apostolus docet in hunc modum: Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiã (& non tantummodò sicut teipsum) & tradidit semetipsum pro ea. Subdit, Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, teipsum diligit, nedum proximum. Nemo enim carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam. Cæterùm etiam hoc te debeo admonere, quòd neutiquam oporteat omnibus eadem impendere ex dilectione quæ hîc præcipitur, sed singulis singula iuxta personarum qualitatem, exigentiam insuper coniunctionis, ac virium tuarum facultates: nimirum parentibus honorem, domesticis curam, coniugibus amabilem societatem tanquam cohæredibus gratiæ vitæ, pauperibus eleemosynam, errantibus institutionem, peccantibus correptionem cum deprecatione, Præpositis Ecclesiæ & magistratibus obedientiam cum veneratione, dominis honorẽ, ac tributum, subditis gubernationẽ & disciplinam. Quæ si per singula velim demonstrationibus prosequi, modum excedam. Sed nec opus videtur: quia habẽt peculiares præceptiones in Scripturis, quòdo; suo loco. Tu igitur quæ indicauimus loca inspice, & quod tum tibi defuerit ex Scholastica Theologia pete. *D.* Faciã. Cæterùm quo tandem colligemus indicio nos vtcũq; obseruasse hoc mandatum? *M.* Huius duas regulas habemus in Scripturis sacris, quarum prior est. Quod ab alio oderis fieri tibi, videne tu aliquãdo alteri feceris. Altera est, Omnia quæcunque vultis (vultis, inquam, voluntate debita ratione moderata) vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quas regulas qui obseruat ex corde per dilectionem non fictam, is

Pater, mater ac proles magis diligẽdi quàm extranei. *Ephes.5.* *Vxor magis diligenda quàm alieni* *Ex dilectione non omnibus eadem impendenda sed singulis singula.* *Exod.20.* *1.Tim.5.* *1.Tet.3.* *Tob.4.* *Matth.18.* *Heb.13.* *Rom.13.*

Quibus indicijs colligere mus nos implesse hoc mandatum. *Tob.4.* *Matth.7.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

renera diligit proximum sicut seipsum, implens hoc secundum præceptum caritatis, adeò debite, vt & Dominus illi vitam promittat, dicendo: Hoc fac & vives.

Secundum mandatum caritatis, similis forma fuisse in veteri lege datum qua in noua.

CAPVT XVI.

NVSQVAM in lege inuenitur scriptum, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Cur igitur testatur Euangelium, in lege sic scriptum esse? *M.* Imò Leuit. 19. legimus, Diliges amicum tuum sicut teipsum. *D.* At aliud significat vox Amicus, aliud vox Proximus: alio item modo sumus amici, alio proximi. *M.* Optimè. Nam affectu sumus amici, natura verò proximi, etiam si desit affectus. Interim certissimum habe, in lege ea forma dictum esse qua in Euangelio. Quia Domino interrogante, In lege quid scriptum est? quomodo legis? Atque Legisperito respondente inter alia, Diliges proximum tuum sicut teipsum: approbauit Dominus responsionem eius dicens: Rectè respondisti. Rursum Dominus interrogatus quod esset mandatum magnum in lege, dixit inter alia: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Igitur legerunt Leuit. 19. tum temporis proximum tuum, vbi nos legimus amicum tuum, aut aliqua alia parte legis quæ non peruenit ad nos, sic scriptum fuerat. Ad illud primum multò est verisimilius, eò quod vox Hebræa רֵעֵהוּ qua vtitur textus Leuit. 19. significat tam proximum quàm amicum. Et subinde vertitur ab interprete proximus, etiam eodem cap. Adhæc. D. Aug. citans idem cap. Leui. 19. legit, Diliges proximum tuum, sicut teipsum, pro diliges amicum tuum, &c. D. Nihilominus Matth. 5. dicit Saluator: Audisti quia dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odium habebis inimicum tuum, quasi tempore legis, inter homines amicus fuisset dilectione inimicus verò odio prosequendus. *M.* Caue scripturis imponas falsum: nõ enim adiecit Dominus illam vocem, Antiquis, neque vsquam præcipitur in lege, vt odio habeas inimicum. Sed inquit Dominus, Audistis quia dictum est, scilicet inter vos. Celebri nãque prouerbio passim Iudæis in ore erat, Diliges amicum tuum, odio habebis inimicum tuum: idque vel eo quòd Moyses annumerasset tuinam

Aliud significat amicus, aliud proximus. Luc. 10.

Matth. 22.

De illo, Diliges amicũ tuũ, & odio habebis inimicum.

Deut. 23.

nam inimicorum inter cæteras benedictiones obseruatæ legis dicens: Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgent aduersum te, corruentes in conspectu vestro. Per vnam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Vel ex alia alia persuasione, vt animatiores fierent contra hostes. At Dominus qui venerat implere legem, corrigit malum illud dictum hoc modo: Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Præcipiens tria ad maiorem illucidationem præcepti caritatis: nempe vt inimicis dilectionem, osoribus beneficium, calumniantibus impendamus orationem, etiam eo ipso tempore, dum contra nos inimicitias, odium, vel persecutionem exercent. Cuius mandati hæc datur ratio: quia oportet magis attendere naturam proximi, quàm accidentes illas qualitates inimicitiæ, odij, persecutionis. Illa manet, illa tibi consors est, & tecum capax eiusdem felicitatis, tantum abest, vt illa sit tibi contraria, quomodo naturalem quandam inter se repugnantiam habent aqua & ignis, ouis ac lupus. Istæ verò affectiones perueræ pro voluntate mutantur, nisi eas in naturam verti contingat. Quo facto, vt sit in damnatis, reiiciendi sunt & amici & inimici à dilectionibus nostris haud secus atque lupi ab amicitia ouium reiiciuntur. Qui dixit, si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, potum da illi: nequaquam dixisset, Si necem parat tibi inimicus, gladium illi porrige, aut propositum eius conforta. Quare? quia natura hominum semper est amanda, vitia verò hominum deploranda, odio prosequenda, corripienda. Itaque, Dilige inimicum: quia tam veraciter tibi est proximus, quàm amicus tuus, & ciba illum dum eget, quia proximus est naturâ. Ora insuper pro ipso, vt Deo tuo lucrifacias quam redemit Christus, sanctificauit Spiritus sanctus, animam eius. Hoc enim faciens, carbones ignis cõgeres super caput eius: quibus scilicet tandem incalescit cor eius veræ caritatis flammulis. Noli vinci à malo sed vince in bono malum. Addit autem Saluator, Vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est. Qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: in huiusmodi communibus ac necessariis beneficiis præstandis, nullo habito respectu affectionũ, quibus homines intus aut bene aut malè affecti sunt: sed tantũmodò naturæ, qua dum

Luc. 6.

Præcipit. Christus tria circa dilectionem proximi.

Naturam proximi diligere oportet, nõ qualitates malarum affectionum.

Prouer. 15.

Rom. 12.

Rom. 12.

Ibidem.

Matth. 5.

sunt,factura eius existunt. Vt sitis,inquam, filij Patris vestri: non naturà duntaxat illi consortes:sed & moribus & actione perfimiles. Quales peculiari tropo filij patris sui dicuntur:eo quòd in se repræsentent & naturam & viscera ac morum honestatem,quæ in patre conspiciuntur,quàm proximè totum quod patris est,in se exprimêtes. Si enim diligitis,inquit Do-
Matth.5. minus,qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Quasi diceret,Nullam nisi mundi huius. At mundus transit,& concupiscentia eius. Et vbi tum remuneratio vestra? Nónne & publicani hoc faciunt,quod certum est petire, nulla pro tali dilectione accepta remuneratione? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nónne & ethnici hoc faciunt? Nihil sanè dignum nomine Christiano,nihil paternis affectionibus simile feceritis, si hoc tantùm facitis,quod & ethnici,& publicani,& omnes omnium hominum nationes faciunt. Vos ergo renati,redempti,cælestibúsque muneribus reformati,estote perfecti, scilicet in norma dilectionis prosequêda,sicut & pater vester cælestis perfectus est. Quam perfectionem ferè sustulerant Iudæi suo malo,sed trito prouerbio, Diliges amicum:odio habebis inimicũ. Hominum namque alios diligere,alios odio habere imperfectionis est. At diligere omnes eam perfectionem imitatur, quâ est cernere in opere Dei, cumulantis sua beneficia in bonos simul & malos.

De eo quod dictum est, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos.

CAPVT XVII.

MAGI. SALVATOR noster Ioan.13. Mandatum, inquit, nouum do vobis, vt diligatis inuicem,sicut dilexi vos. Rursum Ioan.15. Hoc est præceptum meum,vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos: admodùm seriò inculcans hanc præceptionem,velut eximiũ quid,anteà non auditum. *D.* Nónne in lege scriptum erat, Diliges proximum tũum sicut teipsum,prout hucusque me docuisti? Cur igitur nouum appellatur quod tam vetus esse conuincitur? *M.* Dicimus medicinam sanam, quia saniratẽ in corpora malè affecta inducit. Mortem item pallidam, quòd membra efficiat pallida. Timorem gelidũ, vinum audax simili figura. Qua & hoc loco dicitur

dicitur mandatum caritatis nouum, nõ quòd recens datum sit:sed quia noxia vetustate pulsa, totum hominem innouet, vt sit noua creatura in Deo: & renouetur interior homo de die in diem,etiamsi is qui foris est, corrumpatur. Et reuera qui a fũcitur erga proximum suum, quomodo erat affectus erga suos Christus,nouus homo efficitur,nouus intus in corde,nouus foris in cõuersatione: totus alius quàm anteà erat, totus azymus,totus Christianus,nihil spirans præter spiracula vitæ,nihil quærens præter ea quæ Dei sunt& aliorum. At istud licet bene sit ac mysticè dictum secundũ D. Aug. atque alios vetustissimos patres:tamen longè vèriùs cõformiúsque textui dixeris,ideo vocari nouũ mandatũ,quia nunquã anteà datum, Anteà quidem præceptũ erat, Diliges proximũ tuum sicut teipsum:verùm à Christo præcipitur, Diligite inuicem sicut dilexi vos. Dilectionis quæ anteà præcipiebatur exemplar erat dilectio suiipsius:dilectionis verò per Christum præceptæ exemplar est dilectio,qua Christus dilexit nos. Illa sequitur formã iuris naturalis:quia amicabilia quæ sunt ad alterum naturaliter surgunt ex amicabilibus quæ sunt ad seipsum,secundũ Philosophos. Ista verò ordinẽ ingreditur rerũ supernaturalium. Nam Christus dilexit nos diuinè,affectu plus quàm naturali vel humano, purè gratis,purè spirituali-ter,purè propter Deum nostrámque salutẽ, purè ad omniũ quæ habuit cõmunionẽ:adeò quòd sanguinẽ cordis ponèret pro nobis,non spectando aliud,quàm vt nos secũ vnũ faceret cũ Deo. Quemadmodum pulcherrimè explicatur, Ioã.17. Vt omnes,inquit,vnũ sint,sicut tu Pater in me, & ego in te,vt & ipsi in nobis vnum sint. Rursum, Et ego claritatem quã dedisti mihi dedi eis,vt sint vnũ,sicut & nos vnũ sumus. Præcipit ergo vt Euangelicæ philosophiæ duces & discipuli,ita se mutuò diligant,sicut ipse dilexit nos. *D.* Siccine præcipit? Et quotusquisque saluus erit? Aut vbi sunt qui omnia,qui sanguinem cordis vel animã ponunt pro proximis suis? *M.* Rursum tibi hoc loco perpendendum,quòd vox,sicut,non quantitatis, sed similitudinis significationem habet. Non enim præcipitur à Christo, vt tantùm diligamus nos mutuò,quã tùm Christus dilexit nos: sed vt simili modo nos diligamus:nempè diuinè, spiritualiter, prorsus gratuitò, non ob sanguinis odorem, non commodi vel relationis gratia, sed tantummodo hoc spectando, vt sint vnum nobiscum in

Præceptum Christi dicitur nouum: quia nouum facit. *2. Cor. 4.*

Secundo dicitur nouum: quia nũquã anteà datũ.

Christiani debent se mutuò diligere sicut diligũtur à Christo.

Sicut, similitudinis non quantitatis significationem habet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo & Christo filio eius, absque illis impendamus, quantum commode pro loco ac tempore, nostrique facultatibus possumus, ad eum finem vt fiat, quod eos esse oportet, in Christo hoc est, vt verè Christiane diligamus quoscunque diligimus. Repetit autem Dominus hoc suum mandatum Ioan. 15. dicens: Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Quasi diceret, Nunc à me datur vobis hoc mandatum, quod ante me datum est nunquam, sicuti nec dari potuit. Siquidem exemplar primum exhibendum, ac deinde quod ad eius imitationem fieri debet præcipiendum. Atque eam ob causam non dedit hoc mandatum, nisi cùm accessurus esset ad mortem, iam iam positurus animam suam pro amicis suis. Augustinus verò intelligit quasi per emphasim dictum, hoc est præceptum meum. Ac si diceret, Hoc in primis, hoc præ omnibus, cordibus vestris impressum cupio, tanquam non sit vllum aliud mandatum. Etenim vnum hoc sufficit, vnóque isto obseruato, sunt obseruata omnia: ne multitudine præceptorum onerosum habeatur Euangelium.

Quãdo Christianus pro Christiani animã suam ponere debet.

D. Cæterùm an nos similiter pro nobis mutuò debeamus animas nostras ponere? *M.* Omnino. Si officium susceptum, si necessitas Ecclesiæ, si fidei confitendæ, vel scandali præcauendi occasio sic postulant. Nam Apostolus Christi Ioannes expresse docet, Quoniam ille animam suam posuit pro nobis, & nos pro fratribus debemus animam, hoc est, vitam qua corporaliter viuimus, ponere. Sicuti & innumera agmina sanctorum suas vitas deposuerũt pro fratribus. Non vtique vt illis sanguinis sui effusione salutem pararent: hoc enim ad vnum spectat mediatorem generis humani Christum, qui est vitis vera cunctis palmitibus succum præbens & fructum, sine quo nec S. Martyres quidquam facere potuerunt. Vnde D. Augustinus tractans hunc locum Ioannis dicit, Et si fratres pro fratribus moriamur: tamen in peccatorum fraternorum remissionem nullius sanguis Martyris funditur, quod fecit Christus pro nobis: neque in hoc quid imitaremur, sed quid congratularemur contulit nobis. Hæc Augustinus. Nonquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quinimò, vt Ioannes Apostolus inquit, Aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Nihil defuit

Aug. super Ioann. Tract. 84.

1. Cor. 1.

1. Ioan. 2.

fuit passionibus Christi: dixit enim, Consummatum est: quidquid scilicet pertinet ad mysterium redemptionis generis humani. Nullius hominis sanguis fundendus restat in pretium pro animabus fratrum redimendis. Verùm vt, quod deerat passionum Christi, in corpore suo adimpleret. Restat namque vt olim tempore Apostolorum, ita & nunc aliquid afflictionum & pressurarum Christi, quas ipse adhuc ferre debet, non quidem in suo corpore nato ex virgine Maria: sed in corpore suo mystico, quod est Ecclesia: vt tulit in D. Petro, Paulo, Stephano, Laurentio, aliisque Martyribus. Quales passiones licet in carne Martyrum consummatæ sint: rectè tamen Christi dicuntur eo loquẽdi tropo, quo afflictio membri dicitur esse capitis dirigentis membrum. Quo & illud dictum est, Saule Saule quid me persequeris? Quasi diceret, Persecutionem, qua membra mea malè tractas, in me committis. Et illud, Amen dico vobis, quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Hinc Apostolus pro fide afflictus, Adimpleo, inquit, ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. In carne enim mea sustineo, quod in membris Christi tolerandum restat. Sicut & alij Christ ani sustinere debent quisque pro modulo suo, potissimùm qui præsunt aut docendi prouinciam susceperunt. Non enim pallus est pro nobis Christus, vt nos nihil patiamur: quin potiùs vt sequamur, teste Petro, vestigia eius. *D.* At nos quomodo patimur aut pati debemus pro fratribus, imò pro corpore Christi quod est Ecclesia. *M.* Nonne quod facio aut patior in causam communi quæ mea est & alterius, vt simul illum adiuuem, illum confortem, illum ad felicem susceptæ causæ finem perducam, pro illo facio? *D.* Vtique. *M.* Alioqui vbi illud, Sanctorum communio? Et illud: Particeps ego sum omnium timentium te? Et illud: Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis? Si omnia beneficia, omnia gloriosa certamina, vulnera, allaque merita Sanctorum cedunt in communem vtilitatem membrorum corporis Christi: multò maximè ea confessio fidei, quæ sub tormentis velut lux quædam eximia fulget, constantiáq; animi, qua gladios, vadas, rogos, & quidquid potest terribilius excogitare tyranius, sustinent potiùs vel sexcentis vicibus, quàm latum culmum à Christo vel Euangelio eius declinent. Et mundum, &

Ioann. 19.

Quomodo homo impleat quæ desunt passionum Christi.

Act. 2.

Matth. 25.

Coloss. 1.

1. Pet. 2.

Quatenus dicatur pro aliis esse, quod patiuntur fideles Dei homines.

In Symbolo.

Psal. 118.

Rom. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

charos amicos, & vitam propriam, & omnia posthabentes quo se multosque fratres secum Christo lucrifaciant. Qualia profecto admirandam vim habent exempli & beneficentiæ in communitate fidelium. De exemplo quidem habes 2. Machab. 6. cap. Nam Eleazarus vnus de primoribus scribarum vir ætate prouectus & vultu decorus, cùm manus incircuncisorum hominum euadere potuisset vel modica simulatione, sic inquit, Non enim ætate nostra dignum est, fingere, vt multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nonagintà annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meæ senectutis conquirã. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar: sed manum Omnipotentis nec viuus nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vitam excedendo, senecture quidem dignus apparebo, adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. De beneficentia certum est. Nam vt fidæ historiæ tradunt, Sancti sæpè multò plures lucrifecerunt Christo moriendo fortiter pro fide, quàm anteà exemplariter viuendo. Si impiis cessit ad lucrum & benedictionem habere secum habitantes sanctos Dei homines, vt cessit (Nam Deus benedixit domui Laban propter patriarcham Iacob: & domui Putipharis propter castitatis speculum Ioseph. Dicés insuper de Sodomitis & Gomorrhæis, Non delebo eos, inquit, propter decem iustos si inuenti fuerint inter eos.) Nónne magis cedere debet piis ad exemplum, ad benedictionem, ad inflammationem eximia illa virtus confratrum, qua vitam malunt deponere, quàm non facere quod Christiani est officij? Atque hinc est quod Apostolus asserit suas afflictiones quas patiebatur in carne sua esse pro corpore Christi, quod est Ecclesia: quia eedunt in communem vtilitatem Ecclesiæ, incitando illam, adiuuando, roborando, ditando denique ipsam sanctissimarum actionum & tolerantiarum vberrimis meritis. Habet itaque caritas erga proximum sua incrementa ac gradus, quorum primus est. Diligere proximum sicut teipsum. Secundus, Diligere proximum sicut Christus dilexit nos. Tertius. Sic affectum esse amore erga fratres vt velis omnia tua tam illis quos diligis, quàm tibi cõmunia esse.

Prodest impijs habere pios secũ habitantes.
Gene. 30.
Gene. 39.
Gene. 18.

Dilectio proximi habet sua incremẽta & gradus.

Quo

Quo gradu cœperunt sese diligere Christiani post datum Spiritum sanctum, Act. 2. & 4. cap. Quartus ac supremus gradus caritatis est, ponere animam suam pro fratribus suis, dicente Saluatore: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam qui impendit Christianè amicis suis non solùm quod habet, quòdque potest: verùm etiam hoc ipsum quod est, nimirum animam suam ac vitam: is profectò summum perfectæ dilectionis symbolum exhibuit.

Ioan. 15.

DE CONSILIIS EVANGELICIS, TRACTATVS DVODECIMVS.

Quid differentia sit inter consilium ac præceptum, & de varia significatione vocis Consilium.

CAPVT I.

M A G.

QVÆRIS, an diuersum significãt consilium & præceptum, consulo & præcipio? *D.* Longè diuersum. Nam præceptum stringit obligatione: consilium verò in beneplaciti libertate relinquit. *M.* Quàm optimè. Siquidem teste Ambrosio, Consilium inuitat voluntarios, præceptum verò astringit etiam inuitos. Vbi præceptum est, ibi lex, vbi consilium, ibi gratia. Præceptum vt ad naturam reuocet, consilium vt ad gratiam prouocet. Quibus astipulatur Hieronymus in hunc modum differens: Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Sed maioris, inquit, est mercedis quod non cogitur sed offertur. Consilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habet gloriam. At præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, pœnam euadere non poterit. Neque fit præceptio, nisi in eum qui præcipientis auctoritati subiicitur. Consilium verò & quibusuis datur, & datum faciendi necessitatem non imponit. Virgo quippe si nupserit, non peccat, secundum

Ambr. lib. 10. cap. 82.
Idem lib. de viduis.
Hieronym. lib. 1. contra Iouinia. & ad Eustochium de custodia virginitatis.
Aug. serm. 61. de temp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolum. At coniunx si vsum sui ad alienum virum transferat, valde offendit, propter præceptum, Non mœchaberis.

Vox consilii diuersimodè scripta, diuersa significat.

Die igitur, vox Consilium quid proprie significat? *D.* Vox illa vt diuersis characteribus pingitur, ita & diuersas sortitur significationes. Cùm enim scribitur per c, significat idem quod cœtus siue conuentus procerum, aut aliorum consultandi gratia coëuntium. Sic dictum à concalcãdo, hoc est, conuocando: vel à consilio siue consensu, vt Festus opinatur. Cuius generis concilia leguntur inter Ethnicos celebrata, quoties ardua communiáque rerum publicarum negotia id exigebant, dicente Cæsare: Quibus de causis concilio conuocato de summa rerum deliberare incepit. *M.* Leguntur & inter Christianos in arduis negotiis Ecclesiæ quàm creberrimè habita istiusmodi concilia. Quæ Græce Synodi, Latine verò conuentus Patrum appellantur. Idque potissimùm à temporibus Constantini Magni, dantis Christianis liberam conueniendi facultatem, qualem anteà sæuientibus persecutionibus nunquam habuerant. De quibus sanè conciliis Ecclesiæ, potissimùm iis, quæ primaria sunt, scribit Diuus Gregorius in hunc modum: Sicut sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor cõcilia suscipere & venerari me fateor: Nicænum scilicet, in quo peruersum Arrij dogma destruitur: Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomij & Macedonij error conuincitur: Ephesinum etiam primum, in quo Nestorij impietas iudicatur. Chalcedonense verò in quo Euthycetis Dioscorique prauitas reprobatur tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio. Quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit. Subdit, Cuncta verò quas prefata veneranda concilia personas respuunt, respuo: quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit quisquis præsumit aut soluere quos ligant, aut ligare, quos absoluunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit. Quisquis verò prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei sit à Deo patre per Iesum Christum filium eius. Hæc ille libro 1. epistol. cap. 24. scribens Ioanni Constantinopolitano & quibusdam aliis. Sunt autem & alia à Patribus habita venerandæ auctoritatis concilia. Nunc Oecumenica, hoc est, vniuersalia, quòd ad illa ex omni parte orbis Christiani patres conuocentur, tractandi gratia quæ vniuersam Ecclesiam concernunt: nunc

Concilij & Synodus idẽ significant.

Cuius sint auctoritatis 4. Ecclesiæ concilia.

Oecumenica concilia.

Prouin

Prouincialia, in quibus ab vnius prouinciæ episcopis & clero negotia suæ dioecesis pertractantur. *D.* Cæterum, an eiusmodi concilia Ecclesiæ vniuersalia vel particularia vllum exemplar aut imaginẽ habeant in Scripturis aut factis Apostolicis? *M.* Omnino. Vniuersalia quidem Actorum decimo quinto, vbi narrat Lucas, quod audita relatione Pauli & Barnabæ venientium ex Antiochia, ac aliorum ex aliis qui diuersam partem sustinebant, Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc, nempe an oporteat circũcidere gentes, & præcipere eis obseruare legalia, præsidentibus in eo concilio archiapostolo Petro, & fratre Domini Iacobo Episcopo Hierosolymitano. Prouincialia verò Actorum decimo, vbi narratur, quod Paulus Apostolus, conuocatis Ephesi his, qui maiores natu Ecclesiæ erant, fecit Synodum eius prouinciæ, cui & ipsemet præsedit. Vtrique ergo est inuenire in scripturis formã tam vniuersalium conciliorum quàm prouincialium. Quæ quãta polleant auctoritate, quantáque veneratione ipsorum decreta suscipi debeant facile conuincit cui studio est contexere demonstrationem ex Scripturis quas hic subiicio, Ecclesia columna est & firmamentum veritatis. Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quodcunque ligaueritis super terram, erit ligatum & in cælo. Cùm autem pertransirent Paulus & Timotheus ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. An quæso vspiam possit aut plenius certe, aut viuacius, aut potentius Ecclesia, quàm in vniuersalibus cõciliis? An non summæ dementiæ foret, nolle obseruare decreta cõciliorum Ecclesiæ, cùm Paulus & Timotheus per ciuitates docuerint, retinenda ea quæ tum temporis ab Apostolis & senioribus in publicis conuentibus communi deliberatione decreta fuerant? Verùm quia isto loco non sumus pertractaturi de hoc genere conciliorum, ideo hæc de illis prægustatio sufficiat, nosque ad institutum reuertamur. *D.* Cùm verò scribitur vox Consilium per s, definitur à Cicerone, aliquid faciendi, non facile diue excogitata ratio. Quoties enim, teste Aristotele, per plura aliquid fieri potest, consilio inquiritur per quod facillimè & optimè fiat. *M.* Et id sanè optimè. Nam consilium non aliud est, quàm ratiocinatio, inquisitio, ratio siue sententia prosequendi id inter plura, quod aptiùs expeditiúsque ad

Prouincialia concilia.

Cõcilia tam vniuersalia quàm prouincialia habent exemplar in Scripturis.

1. Tim. 3.
Matt. 18.
Ibidem.

Vox cõsilii per s, quid significet.

præconc

præconceptum finem videtur. Et surgit aliquando in mente
Genes.45. agentis, iuxta illud, Mens cordati hominis sedes est consilij
2.Reg.15. aliquando aliunde accipitur. Hinc Ioseph ad fratres suos, Non vestro, inquit, cõsilio, sed Dei volũtate huc missus sum. Dicitúrque tam in malo, quàm bono. Nam Dauid rogat, Infatua quæso Domine cõsilium Achitophel: eò quod peruersissimum esset. Estque in prouerbio, Malum consilium consultori pessimum. Iudæ autem Machabæo incidit, ait Scriptura, consilium bonum, vt destrueret altare à gentibus pollutum.
1.Mach.2.

De quibus danda quærendáque sint consilia Euangelica. CAP. II.

MAGI. De fine non quæritur cõsilium.

HOc autẽ loco in primis scire debes, nec quæri vnquam, nec dari consilium de ipso fine, vt finis est, eò quòd fines principiorum rationem habeant. Principiorum autem non fit inquisitio: sed velut certa in mente agentis præconstituta manent. At consilium inquisitio quædam rationis est. Quis enim prudens vnquam consilio inquirit, num Deo sit adhærendum? cùm is sit finis ac scopus, quò certò tendimus
Psal.72. omnes, dicente Prophera in persona Ecclesiæ: Mihi adhærere Deo bonum est. Idque absolute, citra omnem comparationem. Quasi diceret, Hoc vnum, hoc semper hoc in primis, & præ omnibus est optandum. Quia ecce qui elongant se à te, peribunt. Cæterum de mediis quibus ad finem perueni-

De mediis ad finem datur, datque accipitque consilium.

tur, datur accipitque consilium vir prudens. Non tamẽ de quibusuis mediis: quia non de iis quæ certò determinata sunt, aut natura, aut præcepto, aut necessitate: Quis enim consilio inquirit, num cibo vti aut potu debeat: vel parentes colere: vel mortem euadere. Cùm primum natura, secundum præcepto, tertium necessitate certò determinatum existat? *D.*

Obiectio. Nonne Iudæi compuncti corde ex sermone Petri, quærebant consilium super eo, quod certissima lege Euangelica
Act.2. definitum erat, dicentes: Viri fratres quid faciemus? *M.* Lex
Solutio. suscipiendi Baptismi, tunc quidam data erat Ioannis tertio: verùm necdum sufficienter inter alios promulgata, vt omnibus constaret lauacrum salutaris ablutionis esse medium
Act.2. necessarium salutis inueniendæ. Quapropter rectè quærebant illi consilium, dabátque illis Petrus, dicens: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu

Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Sicut & Ioannes Baptista dedit consilium militibus, super ea re de qua secundum legem nihil erat dubitandum. *D.* Cur igitur dabat? *M.* Quia militaris conscientia larga, corrupta, cæca, plerunque etiam expresse prohibita inter licita aut indifferentia computare solet. Ad hæc non dantur consilia Euangelica de illis quæ minuta sunt, seu prorsus talia, vt siue sic, siue aliter fiant perinde æstimatur à Deo. Qualia nunc tempore Euangelij sunt comedere vel non comedere suillas carnes, lotis vel illotis manibus manducare, edere de idolothytis, hanc aut aliam exercere artem mechanicam, concubinam vel exteram in vxorem ducere, hac vel illa indui tunica. De quibus non magnoperè curat Euangelium præscribere consilia: sed de eiusmodi pronunciat Apostolus certas quasdam doctrinas, quas præ oculis habere oportet dicens: Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet. Et alibi, Omnia quidem munda sunt; sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Nam si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Rursum, Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. In illis itaque quæ nec lege, nec præceptione, nec propriæ voluntatis voto, nec vlla à Patribus recepta consuetudine vetita aut in alteram partem determinata existunt, neque multum momenti habent ad salutem, sic an secùs fiant, oportet permittere secundum Paulum, vt vnusquisque in suo sensu abunder. Qualitercunque enim facit, rectè facit, dummodò in gloriam Dei dirigat quod facit, neminémque scandalizet, nec alium non facientem propterea iudicet. Quas tres conditiones Apostolus in talibus diligenter obseruandas mandat locis prælegatis. Sunt alia quædam media salutis inueniendæ, quæ licet in neutram partem sint definita, mirè tamen conducunt atque expeditum faciunt, vt totus Deo diuinisque rebus inhæreas, nempe virginea castitas, cælibatus, abdicatio rerum, vt nudus nudum sequaris Christum, fraterna possessionum tuarum communicatio, recessus ab hominum consuetudine amore veritatis contemplandæ, submissione suipsius sub alterius potestate, vicem Dei gerẽtis, dimissis omnibus soli Euangelio annuntiando intendere, carnem mortificare

Consilia Euangelica nõ dãtur de rebus minimis seu indifferentibus.

Rom.14.

1.Cor.8.

1.Cor.10.

Rom.14.

Consilia Euangelica de quibus sint data.

ficare abstinentiis certóve ciborum delectu, & eius eminentiæ alia. Quanquam enim connubium, res item temporales, & munia functionum, potestas insuper propriæ voluntatis, suarúmque rerum ad suas vtilitates vsus: adhæc edere & bibere quiduis cum moderamine rationis, nihil repugnent Euangelio Christi, imò in eo laudem ac meritum habeant, dum secundum virtutem pertractantur, adferunt tamen secum multam solicitudinem, variásque distractiones, & perturbationes, sed & frenum laxant inquietæ carni, maleriúmque insuper concupiscentiarum ignem nutriunt haud secùs atque arida ligna focum, ingerentes vndequaque multifariã tentationem donec abstrahant, abstractúmque illaqueãt ar-
1. Tim. 6. que perdant: adeò vt Apostolus dicat, Qui volunt, inquit diuites fieri incidũt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergũt homines in in-
1. Cor. 7. teritum & perditionem. Rursum, Tribulationẽ tamen carnis habebunt eiusmodi, loquens de virginibus nubentibus.
Luc. 10. Et Dominus ad Marthã, Martha, inquit, Martha solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnũ est necessariũ. Non obstante eo, quod mulier sancta pientissimè occupata esset in ministerio Domini & discipulorũ eius. Alia verò testimonia, quæ hic citari possent, prudẽs scientq; omitto. Vt igitur amputentur à nobis fomenta malorũ, solicitudo insuper & distractio, sitque ad manum subsidiariũ medium virtutis expeditè colendæ, dedit nobis ipse misericordiã Dominus in verbo suo diuino quædã expressa consilia, quibus inuitat, suadet & hortatur, studio indefesso prosequenda, ea quæ suprà commemorauimus. Addẽs magnificas promissiones iis, qui eiusmodi suis consiliis auscultant: ne quis arbitretur non quàm gratissimum fore Deo suo, si in illis se fortiter exerceat. De quibus nunc demonstrationes singulatim auspicabimur. Et quidem primò de Virginitate, cælibatu & Viduitate. Secundò de paupertate Euangelica. Tertiò de Submissione sui ipsius sub obedientiam alterius. Quibus subiiciendum foret de abstinentiis, ciborúmque delectu consultis ad corporis mortificationem, & de illa profusissima rerum tuarum largitione in pauperes vt thesaurum tibi reconditum habeas in cælis. Verùm commodior de illis agendi locus erit lib. 6. tractatu de virtutibus Euangelicis. Tu autem attentus esto, neque chartæ aut calamo pareas. Iam enim de pretiosissimis margaritis

margaritis Euangelicis inter nos ratiocinatio erit.

De verbis Apostoli quibus consulit virginibus innuptis, ac viduis, vt sic permaneant.

CAP. III.

MAGI. 1. Cor. 7. *Consilia Virginitatis et continentiæ. quibus scripturis data sint.*

DE quibus, inquit Apostolus, scripsistis mihi ô Corinthij, hoc respondeo: Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationẽ autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Rursum. Dico nõ nuptis & viduis, bonũ est illis si sic permanserint sicut & ego. Tertiò, De virginibus præceptũ Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiã consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Hæc Apostolus primæ ad Corinthios septimo, quasi diceret, O Corinthij consuluistis me scriptis vestris super connubio, virginitate, ac cælibe vita: ecce loco consilij vere Euangelici vobis rescribo, bonum esse homini mulierem non tangere, hoc est, prorsus abstinere à congressibus carnis. Et id quidem dico bonum homini citra exceptionem ætatis aut personæ. Ergo cuiuis mortalium bonum: non vtique soli sacerdoti, sicut quidam, teste Theophylacto, nugantur. Et quidem bonum absolutè, hoc est, tale bonum, quod per se est appetibile ratione virtutis ac honestatis & eminentiæ, quas in se continet. Non autem ratione alterius, vt connubium & vsus eius, quæ vt inter bona connumerentur, aliunde honestari debent, nempe Sacramento, fide, & prole, vel incõti nentiæ vitandæ causa. Ne autem ex istis ea constantia pronunciatis per Apostolum, existimarent Corinthij, aut solutu da connubia, aut à matitalibus commerciis abstinendum, mox subiungit per aduersativam particulam. Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virũ habeat, Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: Quanquam Virginitas eximia quædam res est, admodum cæteris præeligenda: tamen ipsa cõiugia, ipsaque coniugium commercia vtiq; licita sunt, etiam tempore Euangelij, vel solius fornicationis vitandæ gratia. Rursum, quanquam ad ineunda connubia nullo debito, nullãne necessitate obligetur homo, quia bonum

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonum est homini mulierem non tangere, tamen quisquis contrahit matrimonium, vendit libertatem, debitórque alterius efficitur. Nam mulier post connubium potestatem sui corporis nō habet, sed vir. Similiter autem & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier. Nolite igitur fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vaceris orationi. & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Cui subnectit. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Acsi diceret, Tantum abest, vt priori illa mea sentētia velim præiudicare congressibus matrimonialibus, vt ordinem vobis post orationem reuertēdum in idipsum. Non quidem quòd id præcipiam: nā multi sanctissimi coniuges ex mutuo consensu perpetuo abstinent à congressibus carnis, cùm pudicitiæ amore tum orationum causa: sed concedo, vt fiat regressio in idipsum propter quorundam incontinentiam, ne detur Satanæ tentandi vos occasio. Quæ si non obstaret, profectò vellem, quātū in me est. omnes homines esse sicut meipsum. Sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidē sic, alius verò sic. Quo loco obseruabis quòd Apostolus non dedignatur se in mediū proferre, quo magis persuadeat sanctam continentiam. Quod sanè quoties facit, reuera arduum quid & excellens proponit. Hucusque, fili, velut in genere egit Apostolus de continentia & coniugio. Exinde autem in specie, & quidem nominatim agit de cælibatu, de viduitate, & de virginitate, intexens de coniugij indissolubilitate, nisi fortè ob irrecuperabilem disparitatem cultus. Quod vnum missum faciemus, de reliquis qua poterimus diligentia per-
Genes. 2. tractaturi. *D.* At quàm bonum homini mulierem non tangere, cùm dicat conditor Deus, Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutoriū simile sibi? *M.* Expecta paulisper. Posteà opportunior obiiciendi hæc & huiusmodi locus erit. Apostolus verò quod cœperat, prosequitur in hunc modum: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quàm viri. Rursum hic obserua, qua constantia consulat Paulus cælibatum & vidualem continentiam. Per nō nuptos enim intelligit cælibes, etiam si aliquando parum virginea fuerint mente. Per viduos verò quosque à matrimonio verè continentes. Quāmque claro sermone

sermone computet cælibatū & viduitatē inter ea quæ sunt simpliciter bona, per se expetibilia. Probans interim coniugium, vbi est incontinentiæ periculum. Addit enim, Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quàm vri. *D.* At homines sumus omnes, tentamúrque omnes concupiscētiis, quod est vri, igitur singulis melius est nubere, quàm sine coniugio permanere. *M.* Haud quaquam idem sunt tentari & vri. Quod enim vritur, detrimentum accipit ab *Quid sit vri.*
igne, iámque concupiscentiæ flammulis crematur. Tentatio autem vt oppugnat in carne contra carnem militantem: ita & in carne suam ipsius carnem vincentem probatum reddit atque coronat. Dum surgit motus in carne, vel cogitatio mali in mente, tentatio est. Cæterùm adustio tum primùm dicitur, quando tentatio trahit in consensum peccati. Sensit vtique Paulus stimulos seu tentationē carnis. Non tamen vrebatur. Neque ob id sibi conuolandum ad nuptias putauit; quin potiùs ad orationem, qua tertiò, hoc est, instāter orauit Dominum, eiúsque beneficio victoriam inuenit, nihil vstus, nihilque læsus in conscientia. At si raperis libidinibus in consensum, téque adurit concupiscentiæ ardor, coniunx fias. Melius est enim inire connubium à Deo institutum, quàm sordationibus, alióue genere libidinum vri, quæ nunquam non fuēre prohibita. Vri semper malum est, tentari verò neque *Tentari neq; bonum neq; malum.*
malum per se, neque bonum: sed bonum vincentibus, malum verò efficitur succumbentibus. *D.* Itaque abusiua est comparatio qua vtitur Apostolus. *M.* Esto. Nam tales comparationes sunt admodum familiares Scripturis sacris. Vt ibi, Melius est mihi (Ionæ fugienti à facie Domini) mori quàm viuere, Et illic, Expedit ei, nempe scandalizanti pusillos, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Neque enim Ionæ bonum erat mori, ne- *Iona 4.*
que scandalizanti bonum est demergi in mare? sed vtrique idipsum bonum dicitur comparatione deterioris quod euitatur. Vt cùm dicimus, Melius est proiicere merces in mare, quàm naufragium patiatur. Melius est habere vnum pedem quàm nullum. Sic cùm occurrunt duo nempe vri & nubere, istud certè præeligendum tibi quia licitum est, quò vites illud quod nunquam licere potest, sempérque nocet. Progre- *Consilium virginitatis seruandæ.*
ditur porrò Apostolus ad consilium seruandæ virginitatis, quæ cæteris præeminet, & inter homines Angelicæ excel-

lentiæ gloriam habet, dicens: De virginibus autem præceptum Domini non habeo (Dominus quippe nihil præceperat de virginitate aut seruanda, aut in nuptias commutanda: tantummodo id dixerat, Qui potest capere, capiat) cõsilium autem do. Non quidem vt priuatus quispiam, sed tanquã is qui misericordia Dei accitus sum ad Apostolatum, vt sim fidelis, vtique in dispensandis scientiis & mysteriis eius. Existimo enim hoc (nempe dare vobis expressim consilium super hac re) bonum esse propter instantẽ necessitatẽ, scilicet persecutionum, tribulationum, dolorum, curarũ, solicitudinum. Et quale est illud consilium? Quoniam bonum est homini sic esse, nempe vt virgines sunt, in ea scilicet pudicitia quæ nullam vnquam admisit sui corruptionem. De hoc cõsilium siue sententiam meam libera voce pronuncio, quoniam simpliciter bonum est homini sic esse. Ne autem hæc dicendo videatur aut virginibus necessitatem imponere, aut cõtractis nuptiis velle derogare, mox subiungit, Alligatus es vxori, ne quære solutionem. Solutus es ab vxore, (vel quia nondum duxisti, vel quia morte cõiugis libertatem nactus es) noli quærere vxorem. Nam vt liberis suadeo perennem castitatẽ, ita coniugatis non permitto coniugij dissolutionem, sicuti nec permittere possum. Quod enim Deus coniunxit, homo non separet. Si autem acceperis vxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Non peccat cælebs, non peccat virgo, neque, vt infrà dicit, peccat vidua, si coniugium ineant. Attamen tribulationem carnis, siue secundum carnem habebunt eiusmodi per coniugium ad quod conuolarunt. Quid possit aut clariùs dici, aut conformiùs communi doctrinæ Catholicæ Ecclesiæ? *D.* Nunquid cælibes maiorem subinde tentationem carnis sustinent, quàm qui matrimonio iuncti sunt, ipso vsu coniugij præstante refrigerium æstuanti concupiscentiæ? *M.* Quæ sunt secundam inclinationem naturæ non minuunt naturalem affectionem, sed vsu suo magis accendunt. Neque cessarent in eiusmodi ardores volendi, nisi deficerent vires agendi: quinimò nec tunc quidem. At Apostolus per tribulationem carnis non intellexit lubricas illas tentationes carnalis concupiscentiæ, quibus vel extra coniugium vexantur cælibes: sed labores, sed pressuras, sed angustias, curas,

Quid intelligat Apostolus per tribulationem carnis.

as, solicitudines, quales plurimas, ne dicam, sexcentas secum adfert coniugium, tum coniugis tum prolium causa: Adeò vt somnum auferant ab oculis, vires prosternant, rugásque abducant, & in florida adhuc ætate aridum ac quasi decrepitum plerumque reddant. Pergit autem Apostolus post pauca, in explicandis causis dati sui consilij, ac dicit, Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, id est, non vt vos cogam, teste Augustino, sed vt prouocem ad id quod honestum est, & quod facultatem præbet, sine impedimento Dominum obsecrandi. Huc vsque Apostolus adeò plano disertóque sermone, vt nihil pudeat addendum. *D.* Est tamen quod mihi remoram facit. Nam quæ sunt ista, quæ Dei esse dicit, cùm inquit, Innupta & virgo cogitat quæ Dei sunt? *M.* Explicat id fusè alio loco dicens: Quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ. Adde, quæ vitæ, quæ incorruptionis, quæ Angelicæ nobilitatis, quæ beatitudinis, quæ æternæ vnionis cum eo qui semper est, omniásque potest, omnia habet, omnia præstat. Cætera tu ipse adiunge. Verùm obserua quòd dicit, Vt sit sancta & corpore & spiritu. Corpore, inquit, non autem membro. Membrum enim corporis pars est, corpus verò omnium cõpago membrorum intelligitur. Itaque vt sit sancta corpore, hoc est, omnibus membris. Non resonet lingua nisi puritatis sermonem, non festinet pes nisi à turpium consortio, nulla lubricitas in oculis, nulla in manibus, nulla sit in meditatione cordis. Illud quoque debes insculpere memoriæ tuæ, quòd asserit honestum esse seruare virginitatem aut cælibem vitam, quódque præbeat facultatem indiuulsè adhærendi Domino in oratione, aliisque piis meditationibus. An non igitur valdè decorum, vt sacerdotes qui præcationibus ministeriisque diuinis perageodis pro populo dedicati sunt, virginitatis aut saltem cælibatus seruent sta-

Philip. 4.

tum, Vis nunc vt tibi summatim repetam causas dati consilij per Apostolum? *D.* Admodùm. *M.* Prima est, Quia bonum est homini sic esse. Secunda, Quia hoc exortem facit à quàm plurimis torsionibus, angustiis, tribulationibus. Tertia, Quia virgo & cælebs vnica duntaxat tanguntur cura, nempe, quomodo placeant Deo, vtque sancti sint & corpore & mente: cùm interim vtentes coniugio nec mente valeant, nec corpore esse sancti, id est, mundi & separati ab actibus impuritatis. Quarta, Quia cælibatus, potissimùm autẽ virginitas præbet facultatem sine impedimento precandi Dominum, à qua coniugati longè absunt. hinc vxore querula, illinc liberis petacibus, istinc habendi solicitudine quod sibi aliisque alendis satis sit, inde quod reliquum est iuxta appetentiam carnis, in diuersum rapientibus. Quinta, Quòd status ille per se honestamẽtum quoddam habeat. Sexta, Quòd ipsemet Apostolus Paulus eum statum tanquam Euangelio magis conformem amplexus sit. Igitur (sic enim infert ex his aliisque Apostolus) qui matrimonio iungit virginẽ suam, bene facit: qui non iungit, melius facit. Et, Beatior erit vidua si sic permanserit, secundum meũ consilium Apostolus Christi sum. Quæ certè omnia vt presiùs menti insideant tanquã consulta Dei, subnectit in fine capitis velut inuictum robur doctrinæ suæ, ac dicit, Puto quòd & ergo spiritum Dei habeam: vt scilicet quæ Dei sunt aptè consulam.

Causa dati consilij per Apostolũ.

De quibusdam difficultatibus circa verba Apostoli.

CAPVT IIII.

DISCI. SVNT circa hunc textum Apostoli, quæ non sinunt cogitationẽ meam quiescere. *M.* Gradatim itaque ac ordine propone singula. *D.* Primum, Qua ratione dicit Apostolus, Bonum est homini mulierem non tangere, cùm dixerit Deus, Non est bonum hominẽ esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi? *M.* Aliud conditor Deus, aliud spectabat Euãgelij prædicator Paulus. Cùm sic diceret Deus, replenda erat terra hominibus. Cùm sic diceret Paulus, replendum restabat cælum animabus sanctis. Deus vt perficeret, quod cœperat condere, genus humanum, tunc necdum consummatum, noluit hominem esse solum, hoc est vnius sexus: sed vt posset propagare naturam, dedit Adæ adiutorium,

Obiectio.
Explicatio illius, nõ est bonum hominem esse solum.
Solutio.

rium, naturà quidem simile sibi, sexu verò dissimile. Enimuerò tum demùm vnumquodque in suo genere dicitur perfectum, cùm potest generare sibi simile. Apostolus verò cùm iam cæli paresacti essent, hominúmque genus sufficienter multiplicatum, vt ruina Angelorum citiùs instauraretur, docuit continere à congressibus carnis, quòd hîc iuciperemus esse similes Angelicis spiritibus, quibus perpetuò posse associati in cælis, per Christum iam donatum fuerat. Nec tamen id præcipit, sed consulit: & quidem iis duntaxat qui voluntarij sunt. *D.* At subiunxit Deus suis verbis mandatum, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, quæ non repletur sine congressu maritali. Male igitur docet Paulus: Bonum esse homini mulierem non tangere. Aut certe verba eius aliam, quàm dictum est, accipiunt intelligentiam. *M.* Verba illa Genes. 1. & 9. cap. non sunt præcipientis, sed dantis facultatem propagandi naturam. Sicut & illa, Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, sunt donantis imperium super omnia animantia mundi. An peccent, qui non exercent imperium super lupos, aut tigrides, aut sermentes, aut super grandia cete maris? Verbis Imperatiui modi aliquando iubemus, vt ibi, Voca operarios, & redde illis mercedem. Aliquando damus facultatem, vt ibi, Hoc facite in meam commemorationem. Et ibi, Crescite & multiplicamini. Aliquando damus consilium, vt ibi, Sine vxore es, noli quærere vxorem. Aliquando indulgemus, vt ibi, Iterum reuertimini in idipsum. Aliquando hortamur, vt ibi, Prædica verbum, iusta opportunè, importunè, argue, & cæt. Esto autem sit præceptiuè dictum, Crescite & multiplicamini. At præcepta iuris naturæ, non antea, nõ magis, aut diutiùs obligant, quàm ipsamet natura. Vti demonstrauimus Tract. 10. cap. 5. Natura autem non obligat ad generandum nisi quantum satis est propagationi. Vbi autem illa sufficienter est facta, & eidem adhuc insistunt, quantum satis est, multi alij bene spontanei, in hodiernum vsque diem, cessat tum obligare ius naturæ, quare & ipsum præceptum iuris naturæ expresiuum. Quid verò mirum si statu rerum mutato, mutentur præcepta? Alius status erat hominum ante Euangelium. Alia insuper tunc hominum distantia à consortio cælestium quàm nunc, ideóque pluriña quæ olim licita fuerunt, vt pluralitas vxorum, libellus repudij, circunci-

Replica.
Solutio.
An sit præceptum, Crescite & multiplicamini.
Matth. 20.
Luc. 22.
Gene. 19.
1. Cor. 7.
Ibidem.
2. Tim. 4.

sio, ritus agni Paschalis, nunc plane illicita sunt. Multa etiam nunc licita sunt, vt cælibatus, vt negotiatio in die Sabbathi, vt sacer Baptismus, vt communio corporis & sanguinis Domini, quæ olim in populo Iudaico nullum habuere vsum, sed nec habere potuerunt. Hinc Diuus Hieronymus, Pro conditione, inquit, temporum alij, illi (scilicet patres veteris legis) subiacuerunt sententiæ, alij, nos in quos fines seculorum decurrerunt. Quamdiu lex illa permansit, Crescite & multiplicamini. Et, Maledicta sterilis quæ non parit semen in Israel, nubebant omnes, & nubebantur, & derelictis parentibus fiebant vna caro. Quando verò vox illa personuit, Tempus breuiatum est. Reliquum est, vt qui habent vxores, sic sint quasi non habeant. Et, Qui sine vxore est, cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, aliter scilicet res sese habet. *D.* Illud autem, Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum, éstne vniuersaliter, & præcipiendo dictum ab Apostolo, quasi constituente, vt singuli ineant coniugium, rem tuam, imbecillitatémque nostram adiuuantem, ne Ecclesia Dei libidinibus fœdetur? *M.* Quantum terra à cælo, tantum hoc distat à mente Apostoli, prout luculenter demonstrant tum phrasis orationis: nam dictum hoc, habere suam coniugem, ad vsum refertur eius, quæ tibi legitima vxor facta est: non autem ad contractum, quo tandem tibi vxor fiat. Alioqui dicendum fuisset, Propter fornicationem autem vnusquisque aliquam habeat vxorem, & vnaquæque aliquem habeat virum: nunc verò dicit, Vnusquisque suam vxorem habeat, hoc est, vtatur ea quæ iam per præeuntem contractum sua facta est: tum scopus totius capitis, qui est, quòd sancta virginitas, & sacer cælibatus præferri debeant connubiis & vniuersis moderatis eorum vsibus: tum denique ea quæ mox sequuntur. In quibus seipsum speculum continentiæ proponit dicens: Volo autem vos omnes esse sicut meipsum. *D.* Fortasis Paulus tum temporis coniunx erat, Deóque sub coniugali continentia militabat. *M.* Non fit hoc verisimile. Nam itaque subdit, Dico autem non nuptis ac viduis, bonum est illis, si sic permanserint, nempe sine coniugio & vsu eius, sicut & ego, expresse se annumerans inter cælibes. Quòd si se non continent, nubant, hoc est, conuolent ad coniugium. Vt certo certiùs sit Paulum saltem tum temporis fuisse sine vxore: etiamsi

Hier. contra Heluidium.

Obiectio.

Explicatio illius, vnusquisque suam vxorem habeat.

Solutio.

Replica.

Soluitur.

Paulus erat sine vxore.

etiamsi non vsque adeò certum existat de perpetua ipsius virginitate, sicuti nusquam se inter virgines connumerat: Nam & Ambrosius dicit, Exceptis Ioanne & Paulo omnes Apostoli fuerunt coniugati. At paulo exactiùs inquiramus num coniunx tum temporis fuit. Si fuit, aut prorsus tum abstinebat à congressu vxoris, aut moderatè vtebatur coniugio, quia vir sanctus erat. At neutrum vere dici potest: igitur tùc sine coniugio erat. *D.* Cur non posterius? *M.* An precor bonum non nuptis ac viduis sic permanere in moderato congressu carnis extra matrimonium, sicut Paulus mansit in matrimonio? Absit vt hoc voluerit Apostolus Christi. Scelus enim est, extra matrimonium matrimonialiter viuere. Ideóque subdit, Quòd si non se continent in eo statu, nubant. *D.* Cur non prius? *M.* Quia non erat consulendum non nuptis, ac viduis, sed præcipiendum vt contineant quamdiu tales sunt, sicuti & mandatum Dei idipsum præcipit. Verùm consulendum erat eisdem quòd sic permanerent, nempe non nuptæ aut viduæ, sanctè colentes cælibatum, sicut ipse Paulus in cælibatu persistebat. *D.* Quorsum igitur alio loco dicit, Rogo & te Germana compar, hoc est, cõiunx, adiuua illas: si vxorem nullam habuit? *M.* Chrysostomus & Theophylactus vetustissimi auctores, vterque Græcus, & in Scripturis explicandis oculatissimus, citant hunc locum non fœminino genere, vt tu germana compar: sed masculino genere, germane compar, referentes ad virum, qui iam germanus frater erat in fide, ducens simul cum Paulo iugum Domini: ideóque compar siue coniunx. Certè Theophylactus dicit, Nonnulli hìc in errorem inducti aiunt Paulum hìc propriam coniugem adhortari & precari: verum enimuerò hoc esse haud quaquam potest. Vt enim, inquit, alia prætermittam, si suam vxorem intelligere voluisset dicere genere fœminino γνησία σύνευγε, id est, Germana coniunx. Dicit insuper Oecumenius, & ipse inter Græcos interpretes percelebris auctor & vetustus. Ex hoc loco quidam suspicati sunt, vxorem habere Paulum, & huic scribere: sed insulsum est hoc. Quale enim esset, si Philippis eam hospitam & adnenam reliquisset, & neque Tharsi vnde oriundus erat, neque Ierusalem vbi nutritus? Sed dicimus, quòd vèl maritus alterius fuit ex duabus illis quarum fecerat mentionem vel certè nomen proprium. Probatus autem fuit quidam, cui

Ambro. in cap. 11. 2. ad Corinth.

Obiectio. Philip. 4. Diluitur.

Theoph. in 4. cap. ad Philip.

Oecumenius in 4. cap. ad Philip.

etiam quas dixerat commendat. Hæc ille. Quod itaq; alij rhetoricantur hoc loco, quasi ad vxorē locutus sit Paulus, eò quòd secundum Atticum morē possent Græca & fœminino genere accipi, vt αὐανγος γυνὴ coniunx sincera siue germana (Nam αὐανγοι Græcis à iugo pariter dicendo dicuntur) pro alieno & insulso habere debes. Non enim tale quid tam acriter fuisset reprehensum à Græcis auctoribus proprietatis illius linguæ scientissimis, si vlla ratione constare posset cum veritate, & ipsius Apostoli dicto. 1. ad Corinth. 7. vbi se inter cælibes annumerat. Sed & Diuus Hieronymus legit hunc locum masculino genere, referens ad quendam nomine Germanum: si tamen illi verè sunt Hieronymi commentarij. Sic & Diuus Ambrosius legit masculino genere. Imò B. Hieronymus ad Eustochium, Non sunt, inquit, audiēdi, qui Paulum vxorem habuisse confingunt. Cùm de continentia differens & suadens perpetuam castitatem, intulerit, Volo autem omnes homines esse sicut meipsum. Notanda certè contra temerarios, sententia Hieronymi. D. Adhæc cuperem intelligere quousque se extendant secundum Paulum hæ voces, Virgo, innupta, Vidua. Si enim virginem intelligit eam esse, quæ velo votóve Deo sacra est, quomodo ergo dicit, Virgo si nubat non peccat. Si verò per virginem, vnamquamque viro incognitam, quæ erit differentia inter virginem & innuptam siue cælibem? M. Virginis diffinitio est secundum Hieronymum, & mente & corpore incorruptam esse. Nam etsi corpus nulla labe fuerit maculatum, non constat tamen pudicitiæ ratio, si animus incestus est, nec illibata castitas videri potest, vbi conscientiam cupiditas coinquinauit. Cælebs verò siue innuptus dicitur, qui vel semper fuit, vel nunc sine coniugio, & ab amplexibus amore continentiæ abstinet. Dignus secundum Hieronymus ac alios eo nomine, quòd in carne cælestium, siue cælo dignam vitam agat. Quamuis enim apud auctores literaturæ secularis Quintilianum ac consimiles, cælebs oppositione quadam relativa sese habeat ad coniugatum, & dicatur cælebs quicunque coniunx non est, etiamsi more lenonum & perditissimorum nepotum luxuriosè viuat: tamen Patribus Hieronymo, Augustino, Ambrosio, & vniuersis Tractatoribus Theologicis, nemo dicitur cælebs, nisi extra matrimonium, reuera & pudicitiæ amore nunc contineat, qualis qualis anteà fuerit. Non enim

Hiero. in 4. cap. epist. ad Philip.

Quid proprie intelligatur per has voces, virgo, innupta, vidua.

Virgo.

Cælebs.

enim qui impuram vitam agunt, nefarijsque libidinibus coinquinantur, vitam cælestibus consimilem agunt. Quare nec cælibes dici merentur, etiamsi coniugio careant. Porrò vox vidua expositione non eget, notam enim significationem habet. Vt autem virginum aliæ sunt voto velóve ad perpetuam virginitatem obstrictæ, aliæ libero studio amoréque virtutis tales permanent. Sic cælibum, sic & viduarum aliæ voto aut consecratione sunt tales, aliæ verò in sua adhuc libertate retinent permanere vel non permanere quales sunt. Et quanquam de vtriusque in sacris literis magna pertractatio fiat: tamen Apostolus hoc loco ad velatas votóve astrictas virgines aut viduas haud quaquam suum consilium dirigit: Quis enim consulit apprehendendum, quòd iam apprehensum est? Eiusmodi enim virgines ac viduæ iam apprehenderunt consilium Domini, séque in illo propriæ voluntatis voto confirmauerunt. Præcipiendum itaque illis est magis quàm consulendum, vt sic permaneant. De quo mox fusius dicemus. Sed vtitur Apostolus dictis vocibus, virgo, vidua, innupta siue cælebs in sua generalitate, vt virgines dicantur omnes vtriusque sexus, qui se integros ab actibus Venereis & incorruptos seruarūt. Vidui omnes vtriusque sexus, qui transacto coniugio, exinde continent. Cælibes denique ac innupti, quicunque continent à commercio carnis, quales quales anteà fuerint. Omnes siquidem eiusmodi hortatur Apostolus, vt quod sunt, perpetuò esse velint. D. An verò salaces fœminas, quibus nihil priùs est in votis, quàm nubere, matres fieri, & voluptatem carnis, licitis tamen mediis, experiri, Apostolus hoc loco appellat virgines, aut viduas, vel cælibes? M. Prima quidem facie apparet sic. Dicit enim, Quòd si non continent, nubant. Melius enim est nubere, quàm vri. Et, Virgo si nupserit, non peccat. Verum si rem propiùs inspias, longè diuersum inuenies. Qua enim ratione diceret Apostolus de talibus, Bonum est illis, si sic permanserint? An conueniebat adhortari procaces? vt permanerent ita, foris speciem continentiæ, intus habentes nubendi studium, vt nec mente sint quod dicuntur, nec corpore quod in primis esse quærunt? Non vtique illa est virginitas aut viduitas quas præco Euangelicus commendat. Animus sedes est virtutis, non corporis membra. Nec quæuis virtus, sed quæ eximia est ac precellens, diuinis suadetur con-

Virginum viduarúmque varia conditio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

siliis. Qui ergo circunferunt in animo, haud quaquam sincerum studiũ reuera continendi, sed magis nuptias, villas meditantur, illas ambiunt & somniant, ij indigni sunt nominibus virginum, viduarum, aut cælibum. Licet enim carnem non commaculent illicite, mihil tamen habent harum virtutum in animo, ac proinde non habent, quas nisi animo habere non possunt. *Obiectio.* *D.* Ad illud igitur, Quòd si se non continent, nubant. Ergo Apostolo comparantur inter virgines ac viduas etiam eæ quæ falaces sunt. *M.* Dictum hoc non sic est accipiendum, quasi Paulus istiusmodi reputet dignas nominibus virginum vel viduarum. Sed docet, si quæ incipiant degenerare ab eo quod fuerunt, nec reuera amplius continent, vt vere sint quales esse creduntur, nubant potiùs, quàm concupiscentiarum incendio pereant. Itaque, vt tandem finiam, consulit Apostolus, vt omnis vtriusque sexus, qui adhuc mente & corpore manet alienus à voluptatibus carnis, quod est virginem esse, permaneat talis in æternum, propter rationes superiùs expressas. Item quod omnis vtriusque sexus, qui soluto matrimonio cœpit mente & conuersatione esse viduitati addictus, sic exinde maneat in æternum. Tertiò, quia mente & opere hactenus detractarunt jugum matrimonij, propter libertatem seruiendi Domino: Etiamsi animus aliquando fuerit victus, caróque per infirmitatem corrupta, nihilominus exinde permaneant sic, cælibatum potiùs quàm connubium, amplectentes. Quia & victum posteà vincere vincentem se, gloriosum habet triumphum. Quæ sanè consilia haud quaquam perfunctorie ab Apostolo data sunt, sed serio, sed nerosis rationibus adiunctis, multáque repetitione. Principiò enim dicit, Bonum est homini mulierem non tangere. Deinde, Volo omnes homines esse, sicut meipsum. Tertiò, Bonum est illis, si sic permanserint, sicut & ego. Quartò, quandoquidem honestum est sic permanere, & facultatem præbet sine impedimento obsecrandi Dominum. Denique, Beatior erit vidua, si sic permanserit. Addendo omnibus, Puto autem quòd & ego spiritum Christi habeam. Qualem inculcationem qui leuem existimat, nescio quid non eleuabit sine extremabit. *D.* Vnum autem, An quæuis pollutio carnis interimat decus virginitatis? *M.* Non corpus animo, sed corpore vitiatur animus. Ideóque, si animo non defuerit ars, studiúmque

Solutio.

Non omnis pollutio carnis tollit virginitatem.

que continendi, etiamsi maculetur corpus vel somno, vel stupratoris violentia, non propterea interrumpi censebitur gloria meritúmque virginitatis. Vnde illustris virgo Lucia, O tyranne, inquit, castitas mihi duplicabitur, si me cõtra meam voluntatem violari feceris. Mens est quæ peccat, si indebitæ libidinis fructum complectitur. Mens est quæ victoriæ laudem possidet, si cauerit. In hac virtus, in hac vitium, in hac totum bonæ malæúe actionis meritum.

Quid ipsemet Christus de virginitate ac cælibatu tradat.

CAPVT V.

QVAE TERV'M nihilne tradidit Christus de præ dictis consiliis virginitatis aut cælibatus? *M.* Saluator noster postquàm disseruisset multa pertinentia ad repugnandam, instaurandámque primæuam coniugij instaurationem, dolens non posse coniugium vlla ex causa diuortium, admittere, nisi ob fornicationem, dicunt ei discipuli ipsius, Domine si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere, hoc est, contrahere matrimonium. Volentes, vt apparet, ex verbis Domini inferre admodum graue esse pondus vxorum, si excepta vna fornicationis causa, eam dimittere non licet. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si vaga, si iurgatrix, si maledica, tenẽda erit istiusmodi? Si tenenda, certè satiùs leuiúsque fuerit nunquam iniisse connubium, & certare cum naturalibus concupiscentiis potiùs, quàm inquieto malo indissolubiliter alligatum manere. Quibus respõdit Dominus, Non omnes capiũt verbum istud, sed quibus datum est. Quasi diceret, Vtiq; expeditius esset nõ cõtrahere matrimoniũ, vt dicitis. Cæterùm non omnes capaces sunt eius sententiæ. *D.* Quam ob causam? An non satis procliue erat intelligere quod dictum fuerat ab Apostolis? Nónne & olim Vestales virgines, Palladisque sacerdotes continuerunt? Rationem sui dicti Dominus luculenter indicat, cùm dicit, Sed quibus datum est. Non autem omnibus datum esse, testantur verba Apostol. dicentis: Vnusquisque donum suum habet, alius quidem sic, nempe vt virgo aut cælebs permaneat: alius verò sic, scilicet vt moderato vsu carnis immaculati thori sanctiones custodiat. Vt certum sit sine munere Dei neminem posse verè virginem aut continentem esse. *D.* Quid igitur dicemus de

Sententia Christi de perpetua cõtinentia.

Matt. 19.

Hier. in commenta. super Matth.

de virginibus vestalibus? M. De illis iam audies, Quis, inquit Diuus Ambrosius, humano possit ingenio comprehendere (veram scilicet virginitatem) quam nec natura suis includit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vsum naturæ sit? E cælo accersiuit (virgo de qua loquitur) quod imitaretur in terris. Nec immerito viuendi sibi vsum quæsiuit è cælo, quæ sponsum sibi inuenit in cælo. Subdens ibidem de virginibus Vestalibus in hunc modum: Quis mihi præteudit Vestæ virgines, & Palladis sacerdotes? Qualis ista est non morum pudicitia, sed annorum, quæ non perpetuitate, sed ætate præscribitur? Petulantior est talis integritas, cuius corruptela seniori seruatur ætati. Ipsi docent virgines suas non debere perseuerare, nec posse, qui virginitati finem dederunt. Qualis autem est illa religio, vbi pudicæ adolescentes iubentur esse impudicæ anus? Hæc Ambrosius. Non itaque possederunt Vestales virgines, aut Palladis sacerdotes veram virginitatem, sed speciem aut verius fucum quendam simulatæ pudicitiæ. Quia non mente, sed nec corpore nisi ad tempus virgines fuerunt. D. An igitur inter Gentiles, nulla omnino fuerit vera virginitas? M. Profectò nemo prudens id asseuerauerit, potissimùm cùm non sit veri dissimile Sibyllas Erythræam atque Cumanam, reliquásque octo reuera virgines fuisse, idque amore virtutis studióque contemplationis. Quarum, inquit Hieronym. insigne virginitatis est, & virginitatis præmium diuinatio. Verùm tales quemadmodum non fuerunt vates siue Prophetissæ mysteriorum fidei absque munere gratiæ diuinæ: ita nec virgines. Tam enim virginitas quàm prophetia donũ Dei esse cognoscitur. Vtque illa, ita & ista Dei munificentia inter gentes effundi potuit. Voxautẽ, Capiunt, loco præallegato non idem est atque intelligunt, sicut argumentũ tuum videtur vrgere: sed idem ac si diceretur, capaces sunt. Quomodo locus dicitur capax eius quod infertur, si tam est spacioſus vt recipiat. Non omnes itaque capiunt verbũ istud, idem est, ac si diceretur, Non omnes eius sententiæ capaces sunt. Quia affectibus præpeditis, consilio diuino nullus in cordibus ipsorũ relinquitur locus. Dicens autẽ Saluator: Non omnes capiunt, sermone particulari, innuit aliquos capere. Sicut bene apprehẽderant verbum istud: Eliseus, Iosue, Ioannes Baptista, virgo Maria, ipsemet Christus, plurimiq; posteà apprehensuri erãt, vt sanè

Amb. li. 1. de virginib.

Inter Gentiles potuit vera esse virginitas.

De sensu illius, Nõ omnes capiunt verbũ istud.

vt sanè tum clarè præsciuit Christus. Ideóque subdit, Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt. Et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus. Et sunt eunuchi, qui seipsos castrarunt propter regnum cælorũ, id est, sponte propria priuarunt se contrahendi libertate. Non vtique verendorũ exectione (maledictum enim hoc) sed aut voto, aut sui addictione ad eum statum qui nõ comparitur secum generãdi vsum. De quo mox plura dicemus. Primus quidẽ fit capax cælibatus natura, secũdus violentia, tertius verò sponte propria, eligens sic viuere propter regnum Dei. Illos duorum priorum ordinum potest patientiæ meritum, non autem continentiæ gloria claros efficere. Istos verò tertij ordinis vel illustrissimos reddit virginitatis splendor. Ne autẽ exactum siue imperatum videretur eiusmodi continentiæ genus, addit Saluator: Qui potest capere, capiat. Quæ vox, teste Hieronymo, est adhortantis, & milites suos ad pudicitiæ præmium concertãtis. Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumpher. Non equidẽ cogo quenquam, sed tantummodò hortor, liberum relinquens cunctis, vt si possint ingredi arduam illam perpetuæ cõtinentiæ viam, ingrediantur. Nuptias vtique probo: at continentiam velut magis expedientem præfero. Quam quidam sic amarunt propter regnum Dei, vt se velut spadones effecerint, reddentes se haud facilè inidoneos, quàm si execti essent, quod quidẽ qui potest capere, moneo, hortor, cõsulo vt capiat, quia expedientius est: Hæc Christus Dominus. A cuius sententia ne transuersum quidem digitum discessit Paulus in sua prioti Epist. ad Cor. cap. 7. D. Christus nullã facit virginum viduarúmque & inuptarum distinctam mentionẽ, discrepat igitur à Christo Apostolus. M. Quod verbo vno sententiosè dixerat Christus totum id fusè ad distinctim posteà explicat Paulus, boni Inypodidascali munus adimplens. In quo, ne nõ attigisse sensum magistri sui putetur, addit, Puto quòd & ego spiritũ Dei habeam. Illud enim Christi, Sunt Eunuchi, qui se castrarunt propter regnum Dei, vtique dictũ est, & de virginibus, & de viduis, & de aliis cælibibus. Nam vt illi qui statim ab initio ætatis adhuc mẽre ac carne incontaminati existunt, adimunt sibi potestatẽ deserendi illam carnis suæ incorruptionẽ, reuera virgines sunt. Ita qui statim à cõiunge defuncto præscindunt sibi potestatẽ conuolandi ad secũdas nuptias, haud dubiè

Matt. 19. De eunuchis Euangelicis.

Hieronym. in cap. 19. Mat.

Obiectio.

Solutio.

biè inter viduas sunt annumerandi. Sic cælibes habendi, qui post aliqualem aut mentis corruptionē aut carnis, tandem se voto astringunt ad perpetuam vlteriorem continentiam, quod est verè cælibem esse. Atque omnes isti castrant se propter regnum Dei, alij quidem citiùs, alij verò tardiùs: omnes tamen vlterioris voluptatis capiendæ sibi potestatem præscindunt, quod est seipsum castrare, quódque capiendū hortatur Christus eos, qui capere possunt, omnésque sic permaneant, nempe aut virgines, aut viduæ, aut cælibes, quod singulare & eximium quoddam bonum existimat Apost. An itaque discrepant Christus & discipulus eius? *D.* Vt Video, minimè. Sed Christus sententiosè locutus est, vt auctor: Paulus verò fusiùs vt commentator. *M.* Vterque verò idem, vterq; hoc ipsum quod vsque nunc docet vbique Ecclesia Catholica.

Cælibatum ac viduitatem, in primis autem virginitatem habere magnificam promissionem in Scripturis.

CAP. V.

DISCI. AN precor habeat vllam promissionem in verbo Dei non ducere vxorem, seque virginem custodire aut viduam? *M.* Habet sanè, & admodum magnificam. Nam cùm dicerent Apostoli, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondit Dominus inter alia, Omnis qui reliquerit domum vel fratres aut sorores, aut patrem aut matrem, aut vxorē, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternā possidebit. Profectò relinquere domum, fratres, sorores, patrem ac matrem, propter Christum, haud dubiè arduum est: attamen nō tanti quin idipsum passim fiat propter vxorem modicum perituræ carnis oblectamentum. Dicente Scriptura: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Relinquere verò vxorem quæ tecum vna caro efficitur: Item filios, qui aliquid tui sunt, vel agros, siue quibus neque tibi prospectum erit, neq; tuis, hoc in primis magnum, hoc multò maximè centuplo, vitæque æternæ retributione præmiandum. An non magnifica promissio addicere pro spontanea dimissione coniugij quod centuplo melius est, & insuper vitam æternam? *D.* At loquitur ibi Saluator de vxore quam habes, quid igitur hoc ad encomium virginitatis?

Mat.19.

Promissio facta continentibus per Christum.

Genes.2.

tatis? *M.* Et de ducta & de ducenda vxore sermo est. Qui enim dimiserit ducendā, castrando se propter regnum Dei, quò indiuulsius adhæreat Deo virgo aut cœlebs, potiùs, quàm cōpedibus matrimonij in diuersum trahatur, is centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Qui etiam dimiserit ductam malens rectè confitendo Christum separari ab illa, quàm diffitendo adhærere ei, vt sit tempore martyrij, cuius est inuenire illustre exemplum in Diuo Adriano Martyre & vxore eius: vtque sit casu quo illa nollet cohabitare sinè contumelia creatoris, aut liberum consensum præbuerit sic seruiendo Deo, super quibus nos instruit Paulus primæ ad Corinth. 7. etiam talis centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Cæterùm si hæc tibi longiùs petita esse videantur, properemus ad Euāgelicum illum Propheram Esaiam, qui luce clariùs exprimit, quantum promiserit Deus Eunuchis Euangelicis dicens. Et non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus eunuchis, Qui custodierint sabbatha mea (hoc est, ea quibus verè requiescit in me spiritus hominis à solicitudinibus, ac curis, & voluptatibus mundi & carnis) & elegerint quæ volui (siue vt alius interpres habet, quæ mihi placēt. Elegerint autē (quod fit libera voluntate: nam consulta eligere liberū, præcepta verò exequi nō liberum sed necessariū est, & tenuerint fœdus meum (nam virginitas cōsulta, nisi decoretur obedientia mandatorum Dei, reputabitur quasi nulla) dabo eis in domo mea, & in muris meis locū, & nomen melius à filiis & filiabus. Nomen sempiternū dabo eis, quod nō peribit. Ecce promissionem permagnificam sanè. Et ne mihi adhibuisse fidē pœniteat, hunc locū tractans D. Augustinus interrogat, sibique respondet ad hunc modum: De quibus eunuchis loquitur Dominus per Esaiam Propheram, nisi de iis qui seipsos castrarunt propter regnum cælorū? Firmis deinde rationibus demonstrās, nō loqui Prophetā de eunuchis diuitū ac Regū, sic natis, aut exectione hominum factis. Quos ardens Poeta describēs ait:

Necnon infelix ferro truncata iuuentus,
Atque execta virum.

Nam taliū cælibatus si cōiugio adæquetur, est quòd gaudeāt. Illis autē dat Deus in domo sua locū, & nomē melius, quàm reliquis filiis ac filiabus regenerationis. Habēt sanè & coniugati locū suū in regno Dei. At eunuchis Euangelicis promittitur

Esa.56.

Promissio facta continentibus in Esaia.

De loco & nomine quibus honorantur virgines in cælo.

Augu. lib. de sancta virginitate cap.24.

titur locus sublimior, noménque melius præ aliis filiis regenerationis. Et quidem nomen sempiternum quod non peribit, vt perpetuò aut virgines Dei, aut simili aliqua decoris appellatione sublimes existant in curia cælesti. Vnde porrò, vide procul non solùm congressus matrimonialis, sed & coniugij nominatio. Nam qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores: æquales enim Angelis sunt. Cæterùm August. æternum nomen, inquit, de quo Propheta loquitur, quidquid illud est, non erit spadonibus Dei cum aliis commune. Nam ideo fortasis nomen dictũ est, quòd eos, quibus datur, distinguit ab aliis. Vis autem scire nomen, locum, functionem, quibus præ aliis gaudebunt virgines in cælis, lege quam scribit Apocalypsim virgo Ioannes, Ecce, inquit, agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius, scilicet agni, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Frons vtique sedes pudoris est, frónsque palàm ac primò obiicitur obtutibus aliorum ad notitiã, & eam ob caussam frontibus inscripta habebũt virgines nomina Dei & agni Christi, vt clarè, vt palàm, & quidé primo obtutu constet eas semper diuinè pudibundas fuisse, vnique Deo ac Christo suæ integritatis pudicitiam perenni contemplatione dedicasse. Omnes quidem sancti signum habebunt in frontibus suis. At solis virginibus datum est, & Dei & agni immaculati nomen circumferre in frontibus suis, ad peculiarem tantæ virturis prærogatiuã. Stant autem cum agno in monte Sion, in signum quòd de valle rerum mutabilium suauiumque secundum carnem, ad ascendentem sursum & eleuatã contemplationem rerum cœlestiũ animos suos elongarunt. Cantabant verò quasi canticũ nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores. Et nemo poterat discere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Ecce peculiarem functionem quam solæ virgines habent in triũpho gloriæ Dei. Si verò nunc quæras, quod sit illud cãticum nouum. D. Profectò hoc ipsum interrogaturus eram. M. Respondeo. Vbi id nobis expresserit Ioannes Apost. exprimam & ego tibi. Interim certum habe officij virginalium agminum esse, decantare Deo in gloria cęlesti, quoddam canticũ nouum, quod nemo aliorum canere potest. Quod autẽ hæc speciatim dicta sint de virginibus, patet ex

Luc. 20.

Apoc. 14.

Virgines cur nomina Dei et agni frõtibus inscripta habent.

De cantico nouo quod decantant virgines ante thronum Dei.

tet ex eo quod sequitur: nam subdit Ioan. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum quocunque ierit. Vides applicationem ad virgines. Vides & nomen melius, quo gaudent præ cæteris. Virginitas quippe vt non tollitur, sed consummatur acceden te gloria, ita & virginis nomenclatura in æternum stabit, velut signaculum illibatæ incorruptionis in corpore, inuiolatæque puritatis in mente. Quid enim aliud est in corruptibili carne incorruptionis perpetuæ meditatio, quàm portio Angelica, quá Seraphicæ functionis inchoatio? Si plus lubet audire de loco illo virginum, Hi, inquit, sequuntur agnũ quocunque ierit, velut indiuulsi à tergo eius. Gradiebatur agnus in mundo itinere virginali, sequuntur & illi. Amplectebatur agnus adhærere Deo præ aliis omnibus, sequuntur & illi. Voluit agnus esse Nazaræus, hoc est, Deo consecratus, sequũtur & illi, consecrantes se Deo per votum, aut velum. Agnus ex virgine ortus in virginali coniugio, non tamen ipse fructus coniugij, permansit virgo in æuum, etiam illi, licet non processerint ex virgineis viscеribus, vt agnus: attamen sequuntur quò processit, nempe vt se quoque mente & corpore incorruptos offerant Deo immaculatum sacrificium quomodo fecerat & ille. Processit agnus ad dexteram virtutis & gloriæ Dei, sequntur & illi incorruptione gloriáque proximi agno, comitandique studio indiuulsi. Vti solent proceres præ aliis proximè Imperatoriam Regiámue maiestatem circumstare, ad illius suæque nobilitatis gloriam omnibus præ lucentem. Quare, inquit Hieronymus, vocat eas emptas primitias Deo & agno, nisi quia viduæ & in matrimonio continentes erunt post primitias, id est, in secundo ac tertio ordine. Ne autem videar peregrinum quid te docuisse, lege Augustinum de sancta virginitate 24. & 25. cap. lege D. Hieronymum aduersus Iouinianum lib. 1. Et Cyprianum tracta tu de habitu virginum. Primasium insuper atque Ansbertũ scriptores illustres & vetustos. Nã omnes isti eo modo quo nos, sed fusiùs, hanc Apocalypsim Ioannis interpretati sunt. Vt autẽ hoc addam. Nónne Dominus noster Iesus Euangelio suo promittit cõspectum Dei speciatim iis qui sunt mundo corde, dicens: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt? Certè vt speculum si fuerit mũdum accipit imaginẽ eius quod opponitur, nõ autem si fuerit cõmaculatum. Sic &

Tertia promissio facta continentibus.

Matth. 5.

anima si puritate niteat, faciem Dei, & scripturarum ac reuelationum scientiam suscipit, & quo nitet magis eò suscipit expressius. *D.* Munditia de qua ibi loquitur Christus, nónne in puritate à sordibus peccatorum consistit? *M.* Esto. Consistit enim in eiusmodi emaculatione, verùm non solùm in illa. Nam & congressus matrimoniales, & ipsa membra ve-
Exod.20. renda turpitudinem suam habent, dicente Scriptura: Ne reueletur turpitudo tua. Nec potuerunt tempore legis sacerdotes assistere altari, aut edere de panibus sanctificatis, nisi
1.Reg.21. mundi ab vxoribus, dicente Abimelech ad Dauidem: Si mundi sunt pueri, & maximè à mulieribus (id est, à pollutione, quæ cõtrahitur congressu mulieris, etiam si vxor sit) licet. Exhalationes enim quæ surgunt de voluptatibus carnis, vel in actu cõiugij bene moderato, inficiunt aliquo vsque animam, haud secùs atque nubiferus vapor aërem, aut speculum anhelitus expirantis in ipsum. Non quòd animam semper peccatricem reddant, sed carnalem, sed animalem, sed ita nubilam vaporosis oblectamẽtis carnis, vt lumẽ Solis, hoc est, iustitiæ
1.Cor.15. radios susciperе nequeat pro eo tempore. Hinc illud Scripturæ: Carõ & sanguis regnum Dei non possidebunt. Quia concupiscentiæ exhalationes surgentes de carne ac sanguine, nec
Apoca.21. partem, nec locum habent, vbi cernitur Deus in decore gloriæ suæ. Anteà exuta, quæ sunt eiusmodi, anteà expurgata oporter. Non enim intrabit in eam ciuitatem aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens. Ideóque in resurrectione neque nubent neque ducẽt vxores, sed erunt sicut Angeli Dei. Nuptiæ enim motúsque carnis, & omnis voluptuaria operatio impeditiua est cõtemplationis diuinæ, sicut imbriferæ nubes nostrum Solis impediunt cõspectum. Quamuam ob causam coniugati quamlibet sancti non videbunt Deum facie ad faciem, nisi depurati à talibus, cæperint esse dispositi tum corpore vt virgines, imò vt Angeli Dei in cælis, agami vt illi, prorsus alieni à congressibus carnis vt illi, toti spirituales sicut illi. Itaque munditia à peccatis non sufficit ad hoc vt contempleris Deum facie ad faciem, nisi adsit & castimoniæ puritas, de qua diximus. Quoniam autem absolutè dixit Saluator: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, ostendes cordis munditiã causſam esse videndi Deum. Consequitur luculenter pleniorem munditiam cordis, causſam esse plenioris visionis diuinæ. Si enim res, quia colorata, ideo

ideo est visibilis: aut quia odorifera, ideo est olfactibilis. Magis itaque colorata, aut odorifera magis visibilis, aut olfactibilis erit. Prærogatiuam ergo spectando Deo & gloria maiestatis eius habebit præ omnibus sancta veréque Euangelica virginitas. Secundã illam verò, vidualis continentia, & cælibatus. Exinde coniugalis castitas. Quæ tamen & idipsum quod castè tractauit posthabere debebit priusquàm in cõspectum sancti sanctorum prodeat. O virginũ decus, ò immortalium spirituum inter mortales homines gloriam, quàm felix qui te possidet, quàm excors, qui te perituris nuptijs commutat, quã ineptus, qui sine te tui appellatione celebris esse studet, vt studeat multi clero, multæ etiam sub velamine sacro, nihil minus quã in te propensi, nihil sæpe magis, quàm à te alieniſsimi. Quod probè intelligentes olim Martialis Christi discipulus, & Clemens Apostolorum comes, multa scripserunt in laudem sanctæ virginitatis, ille epistola sua ad Tolosanos, iste libro ad hoc edito. Post hos Ignatius martyr, & Ioannis Apostoli auditor. Post hunc Tertullianus, deinde Euseb. exinde S. Cyprianus edidere libros siue tractatus de eocomio virginitatis. Sicut & D. Athanasius, D. Basilius, D. Ambrosius, D. August. D. Hieronymus plurima scripserunt in laudem & defensionem sanctæ virginitatis & viduitatis. Accuratiſsimè autem Hieronymus contra latratus Heluidij & Iouiniani nihil præter impuritatẽ eructantis. *D.* Quid autem si omnes virgines fiant, quomodo stabit genus humanum? *M.* Noli metuere ne omnes virgines fiant. Difficilis
Matth.20. res est virginitas, & ideo rara, quia difficilis. Multi vocati, pauci verò electi. Si omnes virgines esse possent, nunquam Dominus dixisſet, sub hac forma, Qui potest capere capiat. Nec Apostolus in suadendo quasi trepidasſet, dicens: De virginibus præceptum Domini non habeo, consiliũ autem do, tanquam misericordiam consecutus. Vis autem audire quid ad tuam quæstionem respondeat August. meo iudicio admodũ verè ac pie? Vtinam, inquit, omnes hoc vellent (nẽpe virgines permanere) duntaxat in caritate de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta; multò citiùs ciuitas Dei compleretur, & accelerаretur terminus seculi. Quid enim aliud hortati apparet Apostolum vbi ait, cùm inde loqueretur. Vellem om-
1.Cor.4. nes esse sicut meipsum? Hæc August. de bono coniug. contra Iouinianum.

Nominãtur qui scripserunt in laudem virginitatis.

Qualia quantaq; exempla sanctæ virginitatis, ac cælibatus proponant nobis Scripturæ sanctæ.

CAPVT VII.

MAGI. Exempla magis rapiunt quàm præcepta.

HABENT nescio quid viuidiùs ad docendum exempla magis, quàm præcepta. Vt enim erudiunt ista, ita rapiunt, animósque impellunt illa, haud aliter atque calcaria equũ. *D.* Non immerito. Siquidem facile imitatu arbitramur, quod palàm & à multis factum cernitur. Vtile quoque ac religiosum, quod hæreditario quodam paternæ virtutis vsu celebre esse constat. *M.* In medium itaque adducam præclara virorum, mulierúmque illustrium exempla, quibus sua sponte castrarunt propter regnum Dei: sumpto exordio

Christus virgo.

à virginitate, quæ quantum cæteris astris Sol, tantum ipsa omnibus aliis præeminet pudicitijs. Christus dominus & redemptor noster, dux & antesignanus Religionis quam profitemur, de virgine natus, virgo fuit, virgóque permansit, ac permanet in æternum. Volens cum iam virilis ætatis esset vita exprimere non illud legis, Crescite & multiplicamini, sed nouum illud nouæ legis, Bonum est homini mulierem non tangere, quò huius, non illius post se exemplum reliquaret. An verò erret? An ridendum committit, qui sibi Saluatoris sui vestigijs insistendum credet? D. Christus Deus erat & homo, potuitque omnia perficere quæ voluit. Nec omnis illius actio sequenda: sed alia in eo miranda, alia sunt imitanda. *M.* Non dixi debere nos imitari illius virginitatem: sed si imiteris, quis culpabit, imò quis non laudabit in te, quod in illo laudant omnes, celebrant vniuersi? Vt autem

Maria virgo perpetua.

minimum faciamus de Christo, Maria mater eius, tantummodò homo erat vt nos, sexu fœmina, annis puber, viróque matura, vt cæteræ filiæ hominum, carne & sanguine vestita, vt omnes. Attamen virgo fuit, virgóque permansit toto tempore vitæ suæ. Nam ea ætate, qua solet in aliis petulantior esse

Luc. 1.

caro, dixit ad Angelum Gabrielem nunciantem virgini partus conceptionem, Quomodo fiet istud (nempe quod nuncias) quoniam virum non cognosco. Virgo itaque fuit eo vs-

Matth. 1.

que. Virgo insuper post cõceptionem cùm iam grauida esset, dicente Angelo ad Ioseph. Quod natum est in ea de Spiritu sancto est. Qui neutiquam violat, sed sanctificat virginitatem

rem. Virgo præterea vsque post partum, teste Matth. dicente. Et non cognouit eam, Ioseph, donec peperit filium suum primogenitũ. Virgo denique à partu, & vsque in sempiternum. Siquidem responderat Angelo, Quoniam virum nõ cognosco, nullo scilicet qui est, vel poterit esse cognoscẽdi modo, nõ carne, nõ affectu, non proposito aut voluntate, non cogitatione, qua cogitarem aut proponerem me aliquando id facturam. Etenim particula, Non, præcedens verbum cognosco negat prorsus omnem cognoscẽdi modum respicientem carnis officium. Ex quo licet colligere, vti collegerunt Patres, & tota Catholica Ecclesia, Mariam voto disposuisse, perpetuò se mansuram mente & corpore incorruptã, prout inferiùs latiùs probabimus. *D.* Veruntamen ex phrasi textus illius, Et non cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum, videtur colligi, quod postea cognouerit, posteáque habuerit secundo vel tertio genitos. Quale etiam de ea approbare videtur is locus, qui de fratribus & sororibus Iesu mentionem facit. *M.* Fuisti Heluidiani quæ proponis, quos discussimus exulsimúsque procul lib. 2. harum Demonstrationũ cap. 9. tractat, meminisse? *D.* Iam redit in mentem, nec opus est repetitione. Cæterùm Virginẽ Deiparam, cui se infudit, teste Hieronymo, gratiarum plenitudo, quis imitandam cogitabit, quis imitari poterit etiamsi cogitet? *M.* Lege & relege omnia volumina eloquiorum Dei, non inuenies, vspiam sic præuentam, sicque munitam fuisse Mariam gratijs Dei, vt labi nequierit, aut mater fieri ordine naturæ, ne velle quidem potuerit. Non enim ad Angelum nunciantem dixit, Quomodo fiet istud, quoniam gratia Dei nõ finit me cognoscere virum, etiamsi velim. Nec vicissim Angelus respondit, Omnipotẽs Deus tollet à te quod omnibus naturale est: sed inquit, Virtus Altissimi obumbrabit tibi, ne sit æstus in concipiendo, néue integritatis læsio in pariendo, quemadmodum vmbra frondium solet ab æstu Solis protegere eos, qui se sub regmine ramosæ arboris continent. Gratia Dei adiuuans Mariam in pudicitia & proposito virginitatis suæ, plenissima sufficientissimáque fuit: atramen ipsa vouit, ipsa in se seruauit perpetuæ virginitatis constantiam, ipsa se continuit ab omni concubitu, omnique voluntate cognoscendi virum, vtique per gratiã Dei: Nõ enim Gratia Dei cõtinuit illam sine ipsa, sed adiuuit, sed obũbrauit

Ibidem.

vt maneret in integritate sua, ipsa. Adeoque studiosè & indefesse gratia Dei via est, vt vocetur intacta, alma, perpetuáque virgo. Gratia itaque Dei aliquáte imitari poterũt reliqui homines, quod ipsa homo gratia Dei incepit, gratiáque Dei adiuuante perfecit, nempe hoc quod mẽte carneque incorrupta manserit (nam quòd pepererit virgo singulare priuilegiũ est causa mysterij, nec ab alijs exigitur.) Si autẽ imiteris munere Dei auxiliante, quis dixerit vanũ, & nõ potiùs eximium? An quod in illa tam fuit gratũ Deo, vt attraxerit filiũ Altissimi de solio gloriæ in vterũ virgineæ pudicitiæ suæ, id in nobis displiceat, aut nullius meriti erit? O maledicentiam intolerabilẽ, ò detestanda malarũ mentiũ spiracula. At pergamus. Virgo fuit in finem vsque gloriosissimus ille præcursor Domini Ioannes Baptista, quo non surrexit maior inter natos mulierum, qui & plus quàm Propheta à Domino appellatus est. Adhæc virgo fuit & permansit Ioannes Euangelista, Hieronymo, Epiphanio, Ambrosio, Oecumenio toráque Ecclesia sic attestantibus. Cui virgini, virgo Dominus, virginẽ matrem in cruce cõmendauit, qui & supra pectus Domini in cœna recubuit. Virgo item fuit Abel, virgo Melchisedec, virgo Elias, virgo Eliseus, virgo Ieremias, virgo Daniel & filij Prophetarum. Vt referunt Ignatius martyr & Hieronymus, ille in epistola sua ad Philadelphenses, iste agens cõtra Heluidiũ & Iouinianũ. Virgines fuerũt filij Zebedæi, vti affirmat Epiphanius contra Valesios. Virgines aut cõtinentes alij Apostoli. Virgo D. Paulus (vt videtur Epiphanius & Ambrosius adstruere) aut saltem continens post Apostolatum, quod omnino est extra cõtrouersiam. Virgines filiæ Philippi de quibus in Actis Apostolorũ & in Eusebio fit mẽtio. Virgines Timotheus, Titus, Clemens, teste Ignatio in epistola prælegata. Virgo aut continens Marcus Euangelista. Et examina illa sanctorum Eremitarũ ab eo docta in terra Aegypti, de quibus tam admirãda refert Philo Iudæus, & Eusebius libro 2. suæ historiæ, Hicſi pergam recensere tibi Patrum scripta, aut quæ vsu publico cõprobata habemus, annumerabimus myriades & agmina infinitæ multitudinis virginum cælibúmque vtriusque sexus, qui se castrarũt propter regnũ Dei. Nam si Ioãnes Apostolus per Apocalypsim vidit stantes ante thronũ Dei & agni centũ quadraginta quatuor millia eorum, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sed virgines permanserunt sequentes agnum quocunque ierit, ex solis tribubus filiorum Israel, quanta credendum est esse agmina eorum, qui ex gentibus toto terrarũ orbe, Deo & Christo suam virginitatem conseruarunt? In iudicijs forẽsibus quæ notiora sunt, proponi quidem possunt, probari autem non debent, eò quòd omnibus certa, omnibúsque manifesta sunt. At de B. Agneta, B. Cæcilia, B. Catherina, B. Agatha, B. Martino, D. Antonio, D. Nicolao, & sexcentis alijs reuera notorium est, quòd virginitatem suam cum sanctimonia vitæ Deo seruarunt & consecrarunt. Etenim ideo celebres sunt, ideóque festis ac statuis decorantur toto Christiano terrarum orbe. Illis itaque probandis insistere, quid aliud est, quàm acta agere, operámque ludere? D. Cæterùm quibus præsidijs hoc tam præcellens virtutũ decus prosequi tutarique in se potuerunt? Vt non modò eius quod fuerit, sed & illius, qua scilicet ratione perstiterit tuta floridáque in multis virginitas, exemplum habeamus. M. Præsidia quibus tutatus est Ioannes Baptista suam virginitatem, fuerunt secessus, abstinentia, cilicium, zona pellicea, contemplandi, orandique studium nunquam intermissum, vt licet legere Matth. 3. 11. præsidia quibus vsa est D. Virgo Maria, fuere solitudo meditatio, lectio sacra, iciunium, precatio, domi sedulitas, foris modestia, vbique pudor, vbique puritatis amor. Prodire quippe domo nescia erat, nisi religionis caussa. Esse vero foris absque festinatione inconsueta. Alienis intenta nunquam, nisi ob pietatem, vt cùm ministraret cognatæ ferenti vterum in senectute sua. Factorum mysteriorúmque Dei obseruatrix assidua, conferens ea in corde suo, & inter sese, & cum vaticinijs Prophetarum, & cum omnipotente bonitate Dei. Istiusmodi namque commemorat Diuus Ambrosius fuisse in virgine Maria velut tutamenta virginitatis suæ, dicens, Talem hanc Euangelista, talem Angelus reperit, talem Spiritus sanctus elegit. Quæ denique præsidia suæ viginitatis electissima virgo Asella nomine elegerit, D. Hieronymus edisserit dicens: Ab anno duodecimo ætatis suæ voluis cellulæ clausa angustijs, latitudine Paradisi fruebatur. Idem terræ solum & orationis locus ei exitij & quietis. Cùm eam non vestendi desiderium, sed humana condicio traheret, pane & sale, & frigida qua concitabat magis esuriem, quàm restinguebat. Per omnem annum iugi ieiunio pascebatur, biduo triduóque sic per-

Ioannes Baptista virgo fuit.

Multi in Scripturis clari floruerunt virginitate.

Philo lib. quam de vita theoretica supplicia intitulauit. Euseb. lib. 2. cap. 17. Apoc. 14.

Virginitas quibus præsidijs sit tuanda.

Ambr. lib. 2. de virgin. & alijs locis.

Hieronym. ad Marcellam.

manens. Veste fusciori monachæ contenta, ita se intra cubiculi secreta custodiuit, vt nunquam pedem suum proferret in publicum, nũquam viri agnosceret colloquium. Adeo assidua in oratione vt durities de genibus camelorum in sancto illo corpusculo præ orandi frequentia occalluerit. Hæc & similia de sancta illa virgine Hieronymus. Seruarę vero viduitatis quàm insignia exępla ministret nobis Scriptura vtriusq; Testamenti, nunc audiamus. Iudith vxor Manasses de tribu Ruben, mortuo viro suo mansit vidua vsque ad diem obitus, his adminiculis ad tutelam suæ viduitatis vtens, Clausa, dicit textus, morabatur in superiori cubiculo domus suæ cum puellis suis. Et habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatha, & neomenias, & festa domus Israël. O eximia munia, munimentáque amabilis Deo viduitatis. In qua quoniam sanctè ac fortiter perstitit vicerunt fœmineæ eius manus exercitum mundo terribilem, referętes de mediis hostibus caput Holofernes, ad communem totius gentis Iudaicæ salutem. Hinc licet addere insignis pudicitiæ fœminã Noëmi, quæ mortuo viro suo, quoniam post alterum non abiit, digna inuenta est, vt ex nuru sua Moabitide suscitaretur virga Iesse, de qua natus est Christus. Euangelium denique Lucæ edisserens de Anna Prophetissa Phanuel de tribu Aser, dicit, Quòd vidua fuerit vsque ad annos octoginta quatuor. Quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiẽs die ac nocte. Quam ob causam & ipsa meruit præ aliis videre & agnoscere Saluatorem nostrum in infantia carnis suæ. Tu autem obserua hic veræ viduitatis arma, nedum exempla. Cætera autem Scripturarum exẽmpla prætermitto, sufficiunt enim hæc. Quæ tibi explicata volui: vt in ipsis velut vitæ formulis spectes præcipua munimina sanctæ virginitatis ac viduitatis esse, solitudinem, ieiunium, sedulitatem, orationem, rerúmque cælestiũ, meditationem, habitum denique sobrium ac humilem, qui magis Dei oculos quàm hominum oblectet. Nam:

Vtia si tollas periere Cupidinis arcus. Sic,
Sine Cerere & Bacho friget Venus.

Neque mens verè intenta diuinis, illecebras recipit carnis. Feruens quoque oratio facilè impetrat gratiæ, sine qua nemo virgo est aut vidua, subsidiũ. Vbi crapula, vbi otium omnium malorum ferax, vbi purpurissum, cerussa, muscus, vnguẽtum, capil

Exẽpla insignia seruatæ viduitatis.

Iudith. 8.

Ruth. 4.

Luc. 2.

capillatura, gemmarum vestiúmq; luxus, ibi ignis & fomentum libidinum, neque diu ibi subsistere potest virginalis aut vidualis pudicitiæ radix. Quidam titulis Ecclesiasticis percelebris rogans me, Cur, inquit, adeò exagitor stimulis carnis præ cęteris hominum? Cui ego, Precor domine, ne, tam admiratiue roges de quo nihil est mirandum. Tu tibi tuisque functionibus totus dees. Sacerdos preces horarias non persoluis, sacra non facis, nec te magis mysteriis, ministerriisque diuinis impendis, quàm si homo laicus esses. Adhæc nunquã abstines. An mirum quòd tali subtrahat sua munera Deus, tandémque procul abiiciat? Nónne sic factum de seruo nequam & pigro testatur Dominus? Igitur ô generose domine, simple officium cui obstringeris, otium vita & crapulas, Deóque supplex esto, & tum, nisi gratia Altissimi te inuictum reddiderit cõtra impegnationes carnis, ipse iniqui consilij reus ero.

De illo Scriptura, Nemo potest continens esse, nisi Deus dederit.

CAPVT VIII.

NONNE virginalis continentia venit inter dona Dei annumeranda? *M.* Et virginalem, & vidualem, & coniugalem continentias, dona Dei esse certo citra omnem ambiguitatẽ credimus. Dicit enim Deus per os Sapiẽtis. Non possem esse continens, nisi Deus det: Plano quidem id & vniuersali sermone. Volens significare, hominem, in quocunque fuerit statu, non posse continere, nisi Deus dederit, neque ante coniugium, neque in coniugio, neque post coniugium (etiam si dictum illud Sapientis de continentia, ab omni genere mali intelligẽdum sit.) Cui probè consonat sermo Apostoli dicentis: Sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, nempe vt integram incorrupti corporis castitatem seruet, vel post solutum connubium exinde prorsus contineat: alius verò sic, nempe vt sanctiones matrimonij inoffensè custodiens nullam incontinentiæ maculam admittat. Ex quibus verbis Apostoli tradidere Patres & virginalem & vidualem, & coniugalem pudicitias reuera dona Dei esse. *D.* Si autem dona Dei sunt, igitur non habet ea in sua potestate homo. *M.* Valde indebitè & præter artem colligis. Dona enim dici nequeũt, nisi vbi donata fuerint. Vbi autem donata sunt, iam vti illis vel non vti, eius, qui dono ac-

DISCI. Virginalis, vidualis, coniugalis continentiæ dona Dei.

Sap. 8.

August. Theoph. Oecume.

cepit,efficitur. An ob aliud,quàm vsum & vtilitatem donatarij dentur munera? Dicit Poëta:

Quo mihi diuitiæ si non conceditur vti?

Dicam & ego,

Quo Deus omnipotens si non conceſſerit vti,
Munera largiris.

An singuli habeant sua à Deo.

D. Non vtiq; de hoc,an donatis muneribus Dei vti liceat: sed de illo ambigimus, an dentur è cælo singulis munera instituto vitæ suæ Christianè peragendo necessaria. *M.* Apostolus constanter pronuntiat in hunc modum, Vnusquisque proprium donum habet ex Deo. Ex Deo,inquit, ne putetur ex naturæ suæ qualitate habere. Et vnusquisque,non tantum vnus aut alter, nec sanè vnusquisque omnium hominum,sed eorum qui mystico corpori Christi Sacramento insiti sunt, hoc est, Christianorum (de illis enim erat sermo) habet donum, & quidem proprium donum, hoc est,suum,sibi à Deo ad vsum salutis in Christianismo deputatum: ne putemus vnum atque idem habere omnes. Varia enim sunt dona Spiritus sancti, qui distribuit singulis prout vult, vti docet cap. 12. eiusdem epistolæ. D. Eiusmodi verò dona quando dantur,dum nascimur ex vtero matris? An dum renascimur ex fonte sacro? An alio tempore? *M.* Id Deus posuit in sua potestate,& inter mysteria abditum à nobis esse voluit. Nam si Spiritus sanctus distribuit munera sua, prout etiam distribuit ea quando vult,& mediis quibus vult, Christo & intemeratæ matri eius,Ieremiæ itē & Ioanni Baptistæ creditur eximium illud munus perpetuæ continentiæ donatum in sua nativitate,dum in vteris maternis sanctificabātur. Alijs in Baptismo dari potest,aliis alio tempore,dum conuenit aut opus esse incipit,videlicet dum ipsa functio egens dono subsidiario Christianè apprehenditur. Siquidem ideo munera dantur è cælo, vt subsidio sint rebus Euangelicis Euangelicè peragendis. Ant dum homo virium suarum infirmitate animaduersa incipit supplex deuotisque precibus implorare diuinæ miserationis auxilium. Itaque dona Dei subsidiaria ad peragendum debitè certum genus vitæ Euangelico comprobatum,dātur aliquando præueniendo, aliquando in ipsa assumptione status,aliquando postea,dum virium suarum infirmitate explorata cœperit homo Deo supplex esse. Tanta autem est Dei erga nos munificētia propter Christum, vt nulli homini Christiano

Quādo dentur dona Dei.

Nemo Christianus relinquitur sine donis Dei necessarijs.

stiano desit vlla gratia necessaria ad peragendam debitè functionem Euangelio Christi comprobatam, dummodò ipse non defuerit sibi. D. At quibus istud scripturis stabiliri poterit? *M.* In exordio epistolæ prioris ad Corinthios, in qua hæc materia peculiariter tractatur, Gratias agò,inquit Apostolus, Deo meo semper,in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu. Quia in omnibus diuites facti estis in illo,in omni verbo,& in omni scientia,sicut testimonium Christi confirmatū est in vobis,ita vt nihil vobis desit in vlla gratia,expectantibus reuelationē domini nostri Iesu Christi. Liber autē ide quærere,verúmne an falsum dixerit hoc loco Apost. Si verum,quod omnino fatēdum est,ergo ita est locupletata fidelium Ecclesia per Christum, vt nemini quidquam in gratiis ac donis ad vnum Euangelicum genus vitæ Euangelicè peragendum,desit,desit,inquam,ex parte Dei. Nam qui sua culpa eger est aut egenus,ipse sibimetipsi imputet. Si enim cuipiā deest,adeò vt nec habeat,nec habere possit,etiā si faciat quod in se est,iuxta traditionem Euangelicam,is qua ratione dicetur dines effectus in omnibus per Christū,& non potius pauper & inops derelictus? Aut quomodo verū,quòd nihil ei desit ex vlla gratia,cùm non habeat, sed nec habere possit, ne per supplicationem quidē,donū Dei, quo contineat post votum aut nuptias,vti oportet? An dines,qui eget necessariis? An dicēdum nihil illi deesse,qui necdum habet,quo carere non potest? Vt nuptiæ, ita & virginitas,ita & vidualis continētia cōprobantur doctrina Christi,quod plus est,laudantur istæ atq; laudentur. Si igitur Christi fidelibus desint dona Dei,sine quibus impleri nequit,quod status illi requirunt,non iam homo, sed Christus culpandus erit, docens seruandum quod viribus maius est, non addens simul gratiarum dona, quibus seruari possit. Inuenitúrque Apostolo falsus testis dicens: Quemadmodum testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Testimonium quidem Christi est, Non relinquā vos orphanos. Et illud, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Item illud, Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum,vt non miserearur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. An non valde orphanus, Christoque suo destitutus, & quasi in oblitionem datus, qui in conditione vitæ probata aut consulta per Christum, caret necessario auxilio Christi?

Ioan.14. Matt.28. Esai.49.

D. Fot

D. Fortasis meritò caret, sua culpa sic exigente, Mirum quidem si non dentur promissa munera dignis. At quid mirum si negentur indignis, quales sunt multi? M. Prò dolor, nimiũ multi. Eámque ob causam in præmissis tetigi tria hoc loco obseruatu pérquàm necessaria. Quorum primum est, vt homo muneribus Dei inuandus, sit insitus in corpus Christi fide vel fidei Sacramento. Quomodo enim recipiet gratiarum influxum à capite quod nulla cõpagine est coaptatum in corpore? Et ideo locutus sum in præmissis de homine Christiano, non autẽ de quouis homine. Quemadmodum & Paulus scribens Corinthiis ad Christũ conuersis dicit, Vt nihil vobis desit in vlla gratia: vobis, inquã, qui in Christũ credidistis. Nã qui extra Christũ manet, conclusus in massa perditionis, quid mirum si multis, imò si non omnibus gratuitis donis Dei indigeat, cùm per ipsum Christũ, & in ipso sint omnia? Secundum est, quòd ipsum genus vitæ vel susceptũ vel suscipiendũ sit Euangelio Christi comprobatũ, vt sunt cõprobata virginitas, cælibatus, sacerdotium, coniugium, abdicatio proprij vsus rerum in cõmuni, suiipsius sub alterius obedientia submissio, & eius generis multa alia. Nõ enim futilibus aut reprobatis generibus vitæ aptat sua munera Deus: Tertiũ est, quòd homo non desit ipse sibi, neque in suscipiendo, neque in prosequendo quod susceptum erat, hoc est, vt faciat homo quantum in se est, quò Christianè ac dignè probatũ aliquod vitæ genus suscipiat, atque susceptum exinde prosequatur simili modo. Sunt qui præpropere & inconsulto, aut illotis, quod aiunt, manibus statum perpetuæ continẽtiæ, onus suis viribus impar, apprehendunt, non magis de Christo auxiliõque diuino cogitantes, quàm si nõ essent Christiani homines. Ij certè sibimetipsis desunt, non vtentes, sicuti deberent, illuminatione fidei semel desuper accepta. Sunt præterea, qui postquàm bona fide, animôque Christiano apprehenderunt, exinde decidunt irreligiosè & oscitanter, ne dicam, scelerate viuentes. Et isti sanè non solùm desunt sibi, sed & muneribus diuinis obstacula ponunt, dum officium negligunt, otiáque quærũt, aut luxui indulgent, quibus velut armatura quadam caro potens efficitur aduersus spiritum, etiam gratiis Dei adiutum. Qui autem hostem suum armat, quid aliud quàm superari quærit? Non auditis, inquit Cyrillus, ex diuinis scripturis, quia certamen est inter homines, carnis aduersus spiritum,

Tria obseruanda.

Cause ob quas desunt multis munera Dei.

Cyrill. lib. 9. super Leuiticum.

ritum, & spiritus aduersum carnem? Et nescitis, quia si carnem solam nutriatis, & ipsam frequenti mollitie, ac iugi deliuarum fluxu foueatis, insolescet necessario aduersus spiritum, ac fortior illo efficietur? Quod si fiat sine dubio eum in ditionem suam redactum suis coget legibus ac vitiis obedire. Si verò ad Ecclesiam frequenter veniens aurem literis diuinis admoueas, explanationem cælestium mandatorum capias, sicut cibis & delitiis caro, ita spiritus verbis diuinis conualescet, ac sensibus & cupiditatibus robustior effectus carnem sibi parere coget, ac suis legibus obsequi. Nutrimenta igitur spiritus sunt diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ. His alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, nolite dicere, Quia volumus, sed non possumus. Voluimus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ, tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cum eam carnibus satias, vino nimio inflammas, omni mollitie palpas, & illecebris nutris. An nescitis, quia nõ potest ædificium istud Ecclesię ex leprosis lapidibus construi? &c. Hæc ille. Prector autem, si adsit auxiliator in bello ferre supperias paratus, at tu ipse arma proiicis, tu tempore excubiarum, aut insurgente prælio aliena pertractas: nunquid hîc dicere poteris, perij auxilij defectu? Non arbitror. Sed magis dicere debes, perij mea culpa, quia quod in me erat facere nolui, & ipse mihi turpiter defui. Sunt insuper, qui licet sentiant virium suarum imbecillitatem, fomitis insuper potentiam, ac stimulos lapsusque carnis: tamen non magis supplices fiunt Deo gratiarum donatori per orationes, quàm si opus nõ esset in eiusmodi certaminibus vllo gratiarũ Dei subsidio. Et ij sibi desunt non implorantes, quod possunt & debent, diuini muneris auxilium. Oportet enim imitari Apostolum orando Dominum instanter pro subsidio, dum tentationes carnis insurgunt, quemadmodum ipse fecit dicens, Ter, hoc est instanter Dominum rogaui, vt discederet à me, scilicet stimulus carnis. Et dixit mihi, sufficit tibi gratia mea. Ecce vbi fit oratio ad Deum, ibi mox sufficiens diuinæ opis auxilium adest. Dicit Iacobus, Si quis vestrum indiget sapientia, postuler à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Dicam & ego

2. Cor. 12.

Iacob. 1.

nuptia

Universidad de Deusto
Biblioteca

nuptiatoribus istis, qui semper caussantur caruis suæ infirmitatem, Si quis vestrûm eget dono continentiæ, postulet à Deo, & dabitur ei. Dat enim Deus omnibus affluenter, & non improperat. Dat certè, sed præeunte oratione. Quod la-
Matt.7. tis demonstrat ordo verborum Saluatoris dicentis: Petite, & accipietis, quærite & inuenietis: quasi petere, donum, quærere verò debeat præcedere inuentionem. Et alibi, Vigilate,
Marc.4. inquit, & orate, ne intretis in tentationem. Ecce vt vincas tentationem, vult præcedere orationem. Sunt denique, quidam adeò sordibus peccatorum, & perituris rerum mundi amoribus repleti, vt nihil siat minus, quàm munerum Dei capaces. Et hi sibi desunt, non conuertentes se ad debitam pœnitentiam, qua expurgent quod gratiarum receptacula præoccupat. Concurrentibus autem ex parte hominis prædictis, nempe, quòd Christianus existat, sedulò sua prece ad ostium, quod Christus est, pulsans, nec sibi in his quæ potest desit, dicimus tantas esse diuitias bonitatis diuinæ, tâmque locupletam fidelium Ecclesiam per Christum gratiis ac donis Dei, vt nemo dixerit veraciter, perplexus sum, aut in labyrinthum incidi, aut quasi lupum auribus teneo. Quodcunque enim genus vitæ à Deo probatum ingressus fuerit, poterit illud Christo auxiliante perficere, dicente Scriptura:
Tob.3. Hoc pro certo habet omnis, qui te colit, hoc est, omnis fide-
Notãda sententia hominis Christiano. lis, quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur, & si in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in corruptione fuerit, ad misericordiam venire licebit. Itaque qui corrupto animo iniit coniugiũ, aut irreligiosè vouit virginitatẽ, vitâmve monasticam, neutrum tamẽ facturus, nisi à Christo fuisset comprobatũ: Rursum, qui rem benè ac religiosè inceptam postea deseruit prolapsus in turpitudinem contrariam, non debet quasi perplexus esse, vt caussetur se nec posse retinere eum statum, nec dimittere sine peccato, quemadmodum imparti Sacerdotes, monachi insuper & nonnæ subinde caussantur. Quoniam si pœnitudine conuersus supplex fiat Deo, ad misericordiam ei venire licebit. Si autem ad misericordiam, ergo & ad donum Dei, quo inoffensè eundem statum pertrãseat, modò ipse non defuerit sibi. Alioquin insufficienter remisisset Christus genus humanum de captiuitate & impotentia in qua anteà fuerat. *D.* Nonne offenso Deo mox recedunt à nobis gratuita munera eius? *M.* Nequaquam Si-
Offenso deo non statim recedunt dona Dei. *Rom.11.*

ne pœnitentia, inquit Apostolus, sunt dona & vocatio Dei. *Rom.11.* Hoc est, non ducitur Deus pœnitudine super donis suis, vt mox vbi peccant homines, illa reuocet. De gratis gratis datis, non autem quæ gratum faciunt, loquimur. *D.* Euangelium tamen aperte dicit de seruo, qui non bene fuerat vsus talento sibi concredito, Tollite ab eo talentum, & date ei, qui *Matt.25.* habet decem talenta. *M.* Exprimit ibi Christus formam grandam iudicij diffinitiui, quod dabit super animab. fideiuita, vel in die mortis, vel in consummatione seculi. Quàm diu autem peregrinamur in carne sub vexillo dominicę crucis, tandiu expectat nos misericordiarum Dominus ad pœnitentiam, secũdum diuitias bonitatis suæ, patientiæ & longanimitatis, vt habet Paulus ad Romanos cap. 2. Venit enim *Luc.27.* Christus in hunc mundum, quærere, & saluum facere quod perierat. Est autem & illud diligenter aduertendum, quod sicut virtutes habituales, & actus vitij contrarij non directè inter se contrariantur, nec se mutuò expellunt. Vna enim detentio auara virtutem liberalitatis non tollit, neque vna ve-
Actus vn' Veneres nõ expellit donum continentiæ. neris contrectatio virtutem cõtinentiæ expellit. Quare nec donum Dei, actus vnus cõtrarius abigit: quia dona Dei sunt quasi habitualia subsidia ad functiones Euangelicas Euangelicè perficiendas data. Actus actibus, & virtutes habitualibus vitijs contrariantur. Veneris itaque congressus vsum quidem impedit tam virtutis continentiæ quàm doni diuini, non autem illa extinguit, nisi assiduitate sui, aut nimia forte emberantia. *D.* Et virginitas, nonne vel vnico congressu carnis perditur? *M.* Perditur sanè ipsa incorruptio siue integritas mentis & corporis, in quibus ratio virginitatis consistit, vt amplius dici nequeat alma, intacta, intemerata, aut
Virginitas pditur vno cõgressu carnis, nõ antẽ continentiæ virtus aut donum. tenera virgo, quæ sua sponte semel veneream voluptatem experta est. At secùs se res habet de ipsa virtute continentiæ & dono eius. Quandoquidem & nupti, etiam inter moderatos amplexus coniugales, & viduæ post vsum coniugij, virtutem donúnque continentiæ retinent, haud quaquam virginitatem. Habitus virtutum ex multis actibus præuiis generantur, quare nec perduntur: nisi multiplicatis actibus contrariis. Quærit autem D. August. Numquid impij dona Dei habent? Sibique respondet, Habent vtique per eum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Vota

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vota castitatis licita esse & sancta, etiam si ipsa castitas donum Dei existat.

CAP. IX.

DISCI. NEMO potest continens esse ex suis solius viribus, vti superiùs probatum est. *M.* Esto. *D.* Temerariè igitur faciunt, qui se voto obstringunt perpetuæ castitati. *M.* Non consequitur quod infers. Quanquam enim ex suis solius viribus continens esse nemo possit: omnes tamen tales esse possunt diuino auxilio accedente. Id enim reuera dicimur posse, quod amicorum auxilio possumus, secundum Aristotelem veteris Philosophiæ antistitem. Rursum, id dicimur posse, etiam in fidei & salutis nostræ negotiis, quod Dei munere, Deóque adiuuante possumus, secundum Paulum traditionis Euangelicæ Apostolum. Nam dicit, Omnia possum in eo qui me confortat. Neque dixit Sapiens: Nemo potest continens esse absoluto sermone, sed cum hac conditione, Nisi Deus dederit, quasi diceret potest vtique homo, si Deus dederit. Quid obsecro magis extra vires nostras, aut magis est in donis Dei, quàm credere, siue Deo fidem seruare religionis? Et tamen profitemur Sacramentaliter in Baptismo, nos perpetuò adhæsuros Deo per fidem, secundum Euangelium Christi. An temeraria sit Sacramentalis professio religionis Christianæ, eam ob caussam, quòd dicit Apostolus: Gratia enim estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, nõ ex operibus, vt ne quis glorietur? *D.* Absit. *M.* Tamen & fides, & perseuerantia in fide, & omnis totius religionis obseruatio, donum Dei est, quod nemo habet, nisi illo misericorditer donante. Itaque à simili, nequaquam temerarium erit vouere castitatem, licet eadem sit donum Dei, Nonne & matrimonialis pudicitia donum Dei est, quod nisi precibus impetrent à Deo, non habent coniugati? *D.* Omnino, vti iam probatum est. *M.* An eam ob caussam dicemus, impium esse, innectere sese inseparabili iugo cũ vxore, quod nescias si donum continendi tecum vnà sit perseueraturum? An ideo opinabimur licere separare quod Deus coniunxit, quia inardescit libido in eã, quæ non est propria vxor? Vides, fili, ad quæ monstra ducit impura dogmatizatio hominum, qui dum prohibent continentiã vouere, etiam prohibent

Philip. 4. *Sapient. 8.*

Probatur à simili nos posse vouere continentiã etiam si donũ Dei est. *Ephes. 2.*

Castitas matrimonialis donum Dei. *Matrimonia non propterea debẽt irrita esse, quia castitas matrimonij est donum Dei.*

hibent nubere: dúmque soluunt vota, etiam coniugia soluti posse, admittere debent: nam eadem in vtrisque est ratio. Sicut enim continentia donum Dei est, ita & coniugalem castitatem inter dona Dei referre nos oportet. Sed hæc docent nõ aliam ob caussam, quã vt libido sua insolens freni vbique inueniat nefarij operis libertatem. Nos fatemur cum Apostolo Paulo, quod vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero tic. Sed & hoc simul fatemur neminem vnquam corde bono, & ob finem honestum suscepisse statum vllum probatum in Euangelio, cui defit necessarium auxilium Dei, modò non desit ipse sibi, hoc est, modò faciat quantum in se est, & Christo vere supplex fiat. Adhæc fatemur cum Apostolo, quòd melius est nubere quàm vri. Nihilominus etiam confitemur cum Propheta, reddendum esse Deo, quod illi voto promissum est. Nam loquitur Apostolus de iis qui potestatem corporis sui habent, nullo vinculo Sacramenti, aut voti, aut naturæ ligati. Alioqui posset & maritus cogitare de libello repudij, dicens: Melius est mihi ducere in vxorem hanc quam amo, dimissa mea, quàm assidue vrentis ignis sustinere æstum. Quod tamẽ si fieret, manifestè esset contra Euangelium Christi dicentis: Quod Deus coniunxit, homo non separet, & contra doctrinam Pauli asserentis, His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, nõ ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Et vir vxorem non dimittat. Vt ergo liberis hominibus melius est nubere quàm vri, ita iis qui voto astricti sunt, melius est reddere quod sacro sanctè promiserunt, quàm nubere. Si post votum vrget impetus petulantis naturæ, cõfugere oportet, vt antea diximus, ad orationem Dei, sicut ipse Paulus fecit. Siquidẽ vt aliis, ita & Apostolo suo permittit Christus pugnam carnis, vt sit & vnde coronet strenuum, & vnde humiliet miraculis clarum, ne infletur. Nunquã tamen vllum militem, qui sibi nõ defuit, deseruit Deus, dicens ad Apostolum, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus infirmitate perficitur. Verùm de his paulò latiùs in tractatu de cælibatu sacerdotum. *D.* Interim cupio edoceri num nuperũ sit & recẽs inuentũ sese voto, virginitati aut viduitati astringere. *M.* Nuperũ esset? Quin imo tam est vetustum quàm ipsum Euangelium, támque cõstanter hucusque productum ab incunabulis Ecclesiæ, quàm vlla doctrina fidei. Nolo mihi credas, rem Scripturis sacris, deinde & suc-

1. Cor. 7. *Vnusquisque proprium donum habet.* *Nemini deest necessarium auxilium Dei, modo sibi nõ desit.* *1. Cor. 7.* *Melius est nubere quã vri, his qui liberi sunt.* *Vota emissa reddere oportet.* *Matt. 5. 19.* *1. Cor. 7.* *2. Cor. 12.* *Mos vouendi castitatẽ perpetuũ esse scripturis probatur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedentium sibi patrum attestationibus demonstrabo. Enim-
1. Tim. 5. uero Apostolus informans Timotheum Episcopum sic in-
quit, Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxu-
riatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnatio-
nem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quo loco fides
accipitur pro cõstantia animi in præstando quod antea pro-
miseras. Vt sit sensus, Fidem primam irritam fecerunt, id est,
constantiam & fidelitatẽ, quam debebant voto suo siue spon
sioni semel emissæ in Ecclesia super viduitate exinde seruan-
da. Nam viduæ, quæ tum temporis recipiebãtur in tutelam
Ecclesiæ, alendæ sumptibus Ecclesiæ, voto suam viduitatem
Deo consecrabant. Vt autem certo certius constet hunc esse
Concilium Carthaginense. germanum sensum verborum Apostoli, ipsum Concilium
Carthaginense quartum decretorum suorum capite vltimo
explicat verba Apostoli sicuti nos sed fusiùs dicens: Vt si quæ
viduæ quãtumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & ma-
tura ætate, à viro relictæ se deuouerunt Domino, & veste lai
cali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso ha
bitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares transierũt,
secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fi-
dem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ
sunt. Subdit, de talibus ait Apostolus, Quum luxuriatæ fuc-
rint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fi-
dem irritam fecerant. Hucusque Concilium Carthaginense
quartum. Sed & Concilium Toletanum quartum cap. 55. sic
habet, Duo sunt genera viduarum, seculares & sanctimonia-
les. Seculares viduæ sunt, quæ adhuc disponentes nubere, la-
icalem habitum non deposuerunt. Sanctimoniales sunt, quæ
iam mutato habitu seculari, sub religioso cultu in conspectu
sacerdotis & Ecclesiæ apparuerunt. Hæ si ad nuptias transie-
runt iuxta Apostolum, non sine dãnatione erunt, quiase prĩ-
mùm Deo vouentes, posteà castitatis propositum abiecerũt.
Concilium Toletanum. Hæc Concilium Toletanũ quartum. Adhæc D. Augu. lib. de
bono viduitatis capite 9. & 10. dicit, Voto à virginibus vel vi-
duis emisso, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam
si non nubant, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc de-
mõstraret Apostolus, non ait, cùm in delitiis egerint, in Chri
sto nubunt: sed, nubere volunt; habentes, inquit, damna-
tionem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: etsi non
nubendo, sed tamen volendo: non quia, ipsæ nuptiæ vel
talium

talium damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus,
damnatur fracta voti fides, damnatur non suscepti boni in-
ferioris, sed ruina à bono superiori. Hucusque Augustinus.
Simili modo intellexerunt eadem verba Apostoli D. Hiero-
nymus, & reliqui Patres quotquot dictum locum interpre-
tati sunt. Itaque non dubitandum, quin ibi fides accipiatur
pro fidelitate seruanda in promissis ac votis. Secundò non
dubitandum, quin tum temporis pleræque viduæ voto se
astringebant perpetuę viduitati vt sanctimoniales essent mu
tato habitu: Quantum verò ad virginitatem spectat, ver-
ba quibus virgo Maria respondit Angelo, satis luculenter in-
nuunt, quòd ipsa suam virginitatem anteà Deo dedicauerat,
ait enim: Quomodo fiet istud: quoniam virum non cogno- *August. li. de sanctavir*
sco? Quod profectò, inquit August. non diceret, nisi Deo vir- *ginitate, ca.*
ginem se ante vouisset. Non enim dubitat de facto, sed mo- *4. Bernar.*
dum requirit & ordinem. Nec enim quærit an fiet istud, sed *dus Hom. 4.*
quomodo fiet. Quasi diceret, inquit Bernardus, Cùm sciat do *super Euan-*
minus meus testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ *gel. Missus*
nõ cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat *est, &c.*
istud? Si oportuerit me infringere votum vt pariam talem
filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito, fiat tamen
voluntas eius. Hucusque Bernardus. Sed & venerabilis Beda
tractans eadem verba Euangelij, Propositum suæ mentis, in-
quit, reuerenter exposuit Maria, vitam videlicet virginalem
se ducere decreuisse. Quæ quia prima fœminarum tantæ se
virtuti mancipare curauit, iure singulari præ cęteris fœmi-
nis beatitate meruit excellere. Vides quo acumine perspexe-
runt sancti Patres responsionem Mariæ ad Angelum plus ali
quid significare, quàm actu non cognosco virum: id enim
videbat Angelus: aut, quàm hucusque non cognoui virum;
nam potuisset Maria post discessum Angeli nubere viro, &
cognoscere eundem, eáque cognitione concipere, sicut Sara
& Anna vxor Phanuel post, annunciatum fœtum cognoue-
runt viros suos, & ea cognitione conceperunt, adeò vt nihil
fuerit opus dicere, quomodo fiet istud quoniam virum nõ co
gnosco. Quapropter dicendum est, quòd Maria intellexit
suum responsum secundum plenitudinem significationis,
quasi dixisset, Equidẽ Angele Dei, eo sum animo, eóque sum
proposito ac voto, vt disposuerim nõ cognoscere virũ, nullo
sanc tẽpore, nullóque modo: adeò vt meritò debeam inter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rogare, Si Deus me filium parere voluerit, quomodo id fiet? An per cognitionem viri contra animi votum, an alio quopiam modo. Hæc ex Scripturis. Ex fidis autē historiis ac scriptis Patrum eadem luculenter constant. Nam Epiphanius contra hæresim vocantium se Apostolicos, refert hoc modo: Tradiderunt sancti Dei Apostoli, peccatum esse post decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Igitur illi & comprobauerunt vota virginitatis seruandæ, & reprobauerunt nuptias quæ post decretam virginitatem contrahuntur. Et Basilius libro de Virginitate, adulteros vocat eos qui prætextu nuptiarum Deo dicatas virgines sibi copulant, inquiens: Nullus seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Domini contingere audeat. Nullus adeò insanus, ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet. Nemo in tantum audaciæ temeritatisque prosiliat, vt huiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa in anima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa, & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare, atque incestare præsumat. Imò verò nullus adeò impius, atrox, impurúsque sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsum Domini templum, virgineū scilicet corpus, ipsamque omnium pretiosissimam animam in templo Dei, sanctissimi donarij vice locatā libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Et paulò post: Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque impius est: qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multò profectò funestius adulter atque impius erit. Et Hieronymus aduersus Iouinianum lib. 1. Si nupserit, inquit, virgo, nō peccauit. Non illa virgo, quę se semel Dei cultui dedicauit. Harum enim si qua nupserit, habebit damnationem: quia primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictum obiecerit, quanto magis de virginibus præualebit: cùm etiam his non liceat, quibus aliquando licuit? Virgines enim quæ post consecrationē nupserint, non tam adulteræ sunt quàm incestæ. Cui contemporaneus D. Ambrosius sic scribit: Melius est nubere quàm vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinent, ad nondum velatam. Cæterùm quæ se spopondit Christo, & sanctū velamen accepit: iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Et iam si voluerit nubere, communi lege coniugij adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de illa dicendum

Iouiniani error de castitate probatur ex Patribus.

Epiphanius

Basilius.

Hieronymus.

Ambros. ad virgin. lapsā. cap. 5.

dum est, quæ occulta & furtiua turpitudine constupratur, & fingit se esse quod non est: Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu, & in aspectu. Idem Ambrosius alio loco mirum in modum extollit B. Theclam virginem & martyrem, quod duplex fuerat certamē professa & castitatis & religionis. Sed & Eusebius in historia sua Ecclesiastica scribit, quòd erat apud Alexandriam Dorothea quædam satis nobili orta familia, ingentibus diuitiis & propinquis nobilibus pollens. Cui formæ & decoris gloria tanta fuit, vt mirum ac speciale in ea Dei figmētum crederetur. Sed illa quæ religione animi & honestate vitæ pulchrior quā vultu corporis esse studeret, æquissimo mentis iudicio, quod pulchrum & decorum inter homines videbatur, id potiùs Deo cōsecrare, quàm vsui humano statuit indulgere, vt virgo Deo sacrata persisteret. Cùm verò posteà à Maximo Cæsare ad stuprum interpellaretur, Aeque nefas sibi esse, respondit, templū corporis sui quod semel Deo consecrauerat, idolorū cultu ac libidinis contagione polluere. Ecce virgo martyr tantum nefas putat esse virginitatem semel Deo consecratam polluere, quantum nefas est post Baptismū se idololatriæ cultui impendere. Adhęc refert Sozomenus in hist. Eccles. Tripart. hoc modo: Igitur Imperator (Iouinianus, siue, vt alij legunt Iouianis Iuliani successor) tunc etiam Secūdo nomine præfecturam gubernāti prætoriam legem dedit, vt capitali sententia plecterentur qui vel sacram virginem nuptiali toro violare auderet, vel impudico aspectu aspiceret, ne dicā abripere fortè tentaret. Quam legem ideo posuit eo quòd Iuliani temporibus quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerant. Hactenus de consilio Euangelico castitatis seruandæ.

Amb. li. 2. de virginib.

Euseb. lib. 8. cap. 17.

Sozom. li. 7 cap. 4.

Quæ sit paupertas ad quam nos hortatur Euangelium.

CAPVT X.

PROGREDIAMVR nunc porrò ad cōsilium Euangelicum Paupertatis eligendæ. *D.* Paupertatis? Pauper vbique iacet. Er,

Impiger extremos curris mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Et hanc eligendam suadet Euangelium? *M.* Suadet multifariam, & quidem vtilis apertisque cùm rationibus, tum exēplis, tam Christi, quā Apostolorū, milliúmque hominum

M AGI. Hortatius ad Mæcenatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eorum vestigia insequentium. *D.* At magnum paupertas opprobrium, inquit quidam. *M.* Quin multa faciamus istæc profanorum hominum dicta. Nos filij sanctorum sumus, alumni traditionis diuinæ, qua erudimur in aliam vitam, quam simul cum felicitate perfecta repositam habemus in cælis. Actionis quidem humanę vtique finis est felicitas. Omnis enim omnium hominum labor ac studium in eo est: vt sit sibi bene: nemo quippe ad malum respiciens operatur. Iuxta finium autem diuersitatem diuersa datur de mediis institutio, præceptio, aut cõsultatio. Qui opinati sunt finẽ hominis, hoc est, felicitatem consistere in diuitiis contemptim docuerunt de paupertate. Qui verò in voluptatibus eam consistere voluerunt, sanctæ virginitati, & cælibatui, & abstinentiis mirum in modum detraxerunt. Qui autem in virtute illam collocarunt, vt Stoici cæteris paulò cordatiùs philosophantes, ij sanè laudibus celebrauerunt quidquid virtuti colendæ subsidio esse considerabant. Cæterùm, quia & ipsi vim præcipuáq; membra veræ virtutis ignorabant, & qualis foret consummatio eius, per felicitatem quæ saluum facit totum hominem, intus & foris, & quaqua versum in beatitudine æterna: Ideo de paupertate, & humilitate, de pudicitiis, de abstinentiis, de dilectione, de pœnitudine qua mẽtem in melius commutamus: &, vt semel dicam, de omnibus hominis tendentis in Deum vere pietatis felicitatisque principium ac finẽ, imperitiùs ineptiúsque disseruerunt, quàm conueniebat, vibrantes enses suarum disputationum velut in tenebris, & reuera vix melius iudicantes de prædictis quàm cæci de coloribus. Itaque & illis dimissis, inquiramus quid filius Dei, quid spiritus veritatis, qui è cælis venerunt, vbi vera possidetur felicitas, quid eorum Apostoli docuerunt de paupertate Euangelicè prosequenda. Sicut suprà demonstrauimus quid per ipsos doctum sit de virginitate ac cælibe vita, in primis autem obseruare debes, variam esse paupertatem. Est enim paupertas quam pateris, est quam eligis: Illam parit vel necessitas, vel rerum indigentia contra voluntatis affectum. In istam te inducit volentem spiritus fidei religioso quodam amore commutandi caduca æternis, terrena cælestibus. Illa pœna peccati est, ista vehiculum ad portum felicitatis. Illa qui stringitur miser est, quia patitur, nec eluctari potest quáquam conetur. Istam vel fugientem sequitur homo pius spontanea deuotione, &

Finis actionis humanæ felicitas.

Paupertas duplex.

Sola paupertas voluntaria computatur inter cõsilia Euangelica.

eò, & dimittere non vult, nec rogatus quidem vel impulsus. Illa inter media seu indifferentia, istà verò inter eximia bona Euangelica est collocanda. Quam Baptista fortiter inchoauit, Christus insigniter verbo factoque commendauit, Spiritus autem Dei mox post primum illapsum visibilem in corda hominum consummauit, ac velut in politiam quandam digessit, ad ipsam millibus Christi fidelium conuersis: quam rectè spontaneam, fidelem, Euangelicam appellamus. Nam si voluntaria non est, vt non sunt communes indigentium paupertates, pertractatio eius non hoc loco fieri debẽt, sed alio quopiam, vbi agitur de miseriis cæterisque mundi malis, dum sic visum est tuperis, fortiter perferendis. Si verò voluntaria est, non tamen fidelis ac Euangelica, hoc est, propter fidem Christi & Euangelij prædicationẽ, aut saltem ob spem Euangelicæ salutis præelecta, certè parum habet, vnde admodum commendari debeat. Quid enim paupertas Diogenis, aut Cratis Thebani, aut aliorum similis propositi, quid, inquam, boni ipsis peperit, præter admirationem quandam inter homines, & philosophandi commoditatem? At quam nos spiritu fidei apprehendimus secundum formam quam duces religionis nostræ præmonstrarunt, ea demum & viam vere philosophiæ colendæ struit, & centuplum pro dimissis rebus accipit, & omnia mũdi bona possidet, insuper & ius ad regnum Dei tribuit, eáque omnia in hoc seculo: superaddens denique in futuro seculo vitam æternam, cuius nunc demonstrationem exordiemur.

Voluntariam paupertatem mundo illatam esse simul cum ipso Euangelio salutis.

CAP. XI.

PRINCIPIO' autem, nisi paupertas, quam spontaneam, fidelem, Euangelicam dicimus, permagnam haberet vim virtutis colendæ, & mirè expeditam faceret philosophiam Euangelicam, profectò non esset illata mundo simul cum Euangelio salutis. Ioannes præcursor Domini, & primus prædicator Euangelij, ipse dimissis omnibus factus est incola deserti, contentus locustis & melle siluestri pro esca, & cilicio de pilis camelorum pro vestimento, prædicans regnum Dei, & dicens: Qui habet duas tunicas det non ha-

MAGI. Paupertas Euangelica simul cum Euangelio mundo illata est.

Matth. 3. Marc. 1. Luc 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

Matt. 8. beati. Post hunc venit filius Dei dicens: Vulpes foueas habẽt, & volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet. Et ipse prædicans regnum Dei dixit:
Luc. 14. Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Vade & adolescenti dixit:
Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Post Filium verò missus est Spiritus sanctus visibiliter in specie flammularum, & ita igniseit pectora credentium, vt dicat Scriptura: Omnes etiam qui credebant erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omni-
Act. 4. bus, prout cuique opus erat. Rursum, Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna. Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Subiungit, Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendebant, & apponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Et istud quidem tum temporis, cùm esset multitudo credẽtium
Matth. 19. aucta in millibus, vt ex eisdem Actis patet. Adhæc duces fidei intonant constanter, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, Christum dominum nostrum nudum nudi. non tantùm retia nostra, & nauiculas quæ habemus, sed omnia quæ mundi sunt, & acquiri à nobis possint, relinquentes. Potissimùm autem filius accrescens Paulus Apostolus: Existimo, in-
Philip. 3. quit, omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini mei, propter quem omnia detrimẽtum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam. Nec est in Ecclesiam hoc genus vitę sine certa eáque amplissima pro-
Matth. 19. missione Dei introductum. Enimuero Saluator ab Apostolis interrogatus, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondit Christus: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me: & omnis (non solùm vos) qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros (nota dictionem particulam: nam qui vel vnum dimiserit, quanto magis qui vniuersa) propter nomen meum, Marcus, pro-
Marc. 10. pter me & Euangelium, centuplum accipiet. Marcus. Centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, &

Promissio Euangelica pro suscepta paupertate.

in fu

in futuro seculo vitam æternam. Quod ipsum Matthæus dixerat, Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Quid sit illud centuplum quod eligentibus paupertatem Euangelicam repromittitur.

CAPVT XII.

CERTE irrefragabilis est, quam ex verbo Dei promis, commendatio paupertatis Euangelicæ. Cæterum quid est, & quale illud centuplũ, quod ei repromittitur? *M.* Iam audisti ex Marco. Est enim centies tantum. Vis autem expresse nominem, & exinde verbo Dei demonstrem? *D.* Obsecro. *M.* Est ius siue actio ad ipsum regnum cælorum, cum suauissima affluentia rerum in hoc mundo, quantum cupis, ac satis est illi virtuti colendæ, cum qua & nascitur & consummatur omnibus expectanda felicitas. Quod sic demonstramus. Saluator noster cùm se ad docendũ in monte cõposuisset, aperiens os suum dixit: Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cælorum. Eandémque doctrinam in campestribus siue plano loco iterum repetens, sub his verbis, Beati, inquit, pauperes, quia vestrum est regnum Dei, voce illa, spiritu, prætermissa. Verùm cùm & Lucæ Euangelium sit à Spiritu sancto profectum, nec in illo docetur nisi quod à spiritu surgit, spiritu fouetur, spiritu perficitur: Igitur si vera est hęc doctrina Christi, vtique per paupertatem spiritu fidei apprehensam acquiritur verum ius, solidáque actio ad omne illud, quod nomine regni cælorum, aut regni Dei intelligitur. Cuius posteà dabitur possessio realis, vt Iurisperiti loquuntur, cùm per sententiam sedentis pro tribunali super sedem maiestatis suæ dicetur, Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ius autem ad tantum regnum an non centies melius est omni auro, omnibúsque possessionibus, quæ hic dimitti possunt? Arbitror quòd sic, nec quenquam contrariæ esse opinionis certum habeo. *D.* Putant plerique Matth. 5. sermonem esse de humilitate, non autem de rerum indigentia. *M.* Humilitas quidem parens est & nutrix, indiuiduáque comes paupertatis Euangelicæ. At sermo Christi est de paupertate, quæ diuitiis opponitur. Quod manifestiùs liquet ex Luca, dicit

Illius centupli quoremunneratur paupertas Euãgelica, explicatio.

Matth. 5.

Per paupertatem Euãgelicã atque ritur ius in regnũ Dei.

Matth. 25.

An illud, Beati pauperes spiritu sit dictũ de humilitate.

enim simpliciter, Beati pauperes siue mendici, vt Græcus textus interpretari potest. Et mox subdit horrenda quædam: *Luc. 6.* Væ, aptata contrariis eorum, quibus antea beatitudines conjunxerat, dicens: Vę vobis diuitibus, qui habētis consolationē vestram. Væ qui saturati estis, &c. Et quid opus erat Matthæum dicere, Beati pauperes, & non potius, Beati humiles spiritu, si nihil peculiariter dictum voluit de paupertate diuitiis opposita? Ne autem de omni tali locutus videretur, addidit vocem, spiritu, quò constaret Christum tantummodo locutum de ea paupertate, quæ spiritu fidei suggerente eligitur, partim humiliationis, partim saluriferæ commutationis causa, quo te æques minimis, imò omnibus minorem facias, atque pro onerosis diuitiis, quod centupliciter vberius suauiúsque possidetur, obtineas. Voluit namque Christus communem falsámque cùm vulgi, tum Philosophorum opinionem nouis cælestis suæ doctrinæ paradoxis penitus enervare, docendo veraciter inesse beatitudinem paupertati, luctui, patientiæ, modò spiritu Euangelico apprehendantur. (Nam vox, spiritu, ad singulas beatitudines repeti debet) quibus illi non nisi miseriam & infelicitatem attribuebant, quemadmodum certè ferè nihil aliud habent spiritu Dei se- *1. Cor. 15.* clusi, dicente Apostolo: Si hac vita tantùm, in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. At carere rebus mundi non necessitate, non infortunio, non natura, sed spiritu propriæ voluntatis per fidem, hoc beatum prædicat Christus, beatum, inquam, quoniam talium est regnum cælorum. Non vtique erit, sed nunc illorum est, nunc enim in illud verum ius habēt, quomodo crebrò ius habetur in rem ante actualem possessionē eius. Qualis sensus reuera est vt geminus literæ, ita consonus per omnia & vitæ & reliquæ doctrinæ tam Christi quàm Apostolorum, omniúmque qui primitiis Spiritus sancti in die Pentecostes ac posteà decorati fuerūt. Nec tantummodo acquiritur prodimissis bonis tēporalibus præfatum ius ad regnum Dei, sed simul etiā suauissima quædā affluentia rerū huius mundi, quousque cupis, & satis est virtuti Euangelicè colendæ, vti diximus. Habet enim textus Euangelij secūdum Marcum, Amen dico vobis, Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem aut matrem, aut filios aut agros, propter me, & propter Euangelium, qui non accipiat centies tantum in tempore hoc

De affluentia rerū quā accipit paupertas Euāgelica in hoc mundo.

hoc domos, & fratres, & sorores, matres & filios, & agros. D. Etiam si ad ipsum non pertineant? M. Neque vnquam pertinuerint, aut iure naturæ, aut iure gentium, aut successionis lege, aut vlla ciuilium constitutionum obligatione, ad eum vel eos qui sua propter Christum relinquunt. D. Quomodo igitur accipiunt? Imo quomodo habent, quod iplorum non est? M. Habent ad vsum, non ad opes, aut proprietatem possessionis, accipiúntque spontanea donatione aliorum, qua affluunt eis sufficientissime per flumina caritatis: sic disponente Spiritu sancto, qui vnus singulorum corda tangit, dirigit, patefacit ad singula commembra mystici corporis, haud secus atque vnus spiritus vitalis singulorum membrorum vires, opes, officia conuertit in vsum aliarum partiū eiusdem corporis, quantum cuique opus est, & sufficit. D. At quomodo accipiunt centū domos pro vna, aut centum agros pro vno, aut centum matres pro vna? Id necdum intelligo. M. Nec hoc dicit Christus. Sed inquit, centies tantum, domos, agros, fratres scilicet accipiunt, hoc est, centies tantum vilitatis ac beneficij accipiunt ex domibus agrisque alienis, ex fratribus, sororibus, matribúsque non suis, quantum ex propriis accipere potuissent. Omnium enim domus eis apertæ sunt, omnium agri ipsis fructificant, omnésque pie fideles officia plus quàm paterna, aut fraterna, aut materna in eos congerunt & accumulant. Adhæc tam habent singulos comparticipes fidei pro fratribus, quàm si de eisdem visceribus geniti forent, sicuti sunt per eadē viscera vnius Christi, eiusdémque Spiritus sancti, noua creatura in Deo. Habent insuper vniuersos qui regendi docendíve in Ecclesia munia subeunt, tam pro colendis patribus, quàm si de ipsis viuendi initium sumpsissent, sicut & sumpserunt, loquendo de vita Euangelica, qua Dei formes efficimur. Vnde Apostolus Corin- *1. Cor. 4.* thiis confidenter scribit. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nā in Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. Omnes denique quibus ipsi aliquod incrementum gratiæ Euangelicæ impartiti sunt, vt proprios filios amplectuntur, vti liquet ex eo quod Galatis scribit, Filioli mei quos iterum parturio, donec *Galat. 4.* formetur Christus in vobis. Quales appellationes Euangelicæ cognitionis passim per omnem Scripturarum sacram obuiæ sunt. Vt autem pergamus, legistine qua magnitudine

spiritus

2.Cor.6. spiritus Paulus ad Corinthios loquitur? Quasi tristes, inquit, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. D. Legi frequenter, & non sine magna admiratione. M. Ibi explicat dulcedinem, diuitémque remunerationem paupertatis Euangelicæ. Quasi diceret, Nos qui nudi nudum sectamur Christum, videmur quidem mundi hominibus instar mendicantiũ egere rebus: at locupletes reddimus quàm plurimos, non solum bonis spiritualibus, sed & temporalibus. Quis enim pauperum in Hierusalẽ subleuauit inopiã? Nonne ego? Quis autẽ peperit Ecclesiæ diuitias, quibus opulenter sustentat ministros suos, nónne sancta illa primorũ credentium paupertas? Nam & tum temporis cùm nihil videbãtur habere Apostoli, possidebãt omnia. D. Falsò itaque dixerũt, Ecce nos reliquimus omnia. Nam omnia possidere, omniáque relinquere ex diametro sibi repugnant. M. Neque falsò dixêre duces fidei, neque inter duo illa, vti arbitraris, est repugnantia. Quæ enim, ad nutum inseruiũt nobis, recte possidere dicimur. Quandoquidem possidere est in posse, hoc est, in potestate sua habere. Aliud possidere, aliud est rem tanquam suam, sibique propriam habere. Quam differentiam Cicero linguæ Latinæ parens insinuauit dicens: Sua esse omnia, atq; à se possideri sicut propria volunt Philosophi. In monastica omnis professus omnia quæ monasterij sunt possidet, nihil tamen suum habet, quia omnibus per votum renunciauit. Galat.4. Omnia ergo possidebant Apostoli, quia de omnibus quantum libuit in sua potestate habebant, idque per spontaneam piámque aliorum communicationem. Omnia nihilominus dimiserant, quia omniũ rerum dominiũ & proprietatẽ à se abdicauerant, habentes rursum quæ aliorũ sunt adeò ad nutum, vt nihil eis defuerit, imò vt dicat Apostolus. Testimonium enim perhibeo vobis (Galatis) quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Illi aut m hoc facturi, an pecuniis, an aliis bonis perpeciissent erga Apostolum? Sed nec possunt magis volupe esse opes diuitibus, quàm homini sancto sua paupertas voluntaria. Hinc Apostolus. Quasi tristes (scilicet iudicamur à cæteris) semper autem gaudentes. Non enim aliàs lætamur, & aliàs mœremus, sed semper gerimus intus merum gaudiũ Spiritus sancti. Quale est virtuti proprium, habens in se prægustationem eius dulcedinis quæ in cælis

Quomodo dulcedo & remuneratio paupertatis Euãgelicæ explicatur in epistola ad Corin.

Quid sit omnia possidere.

cælis est, finémque nescit. Atque hæc cui coniunctim accrescunt in tempore isto pro iis quæ dimisit, nónne tibi centies tantum accepisse videtur? D. Omnino. Verùm adiecit Marcus, Cum persecutionibus. Vbi autem persecutio, ibi amaritudo, ubi & dolorum pondus. M. Virtus in infirmitate perficitur. Virtus sub aduersitatibus, vt palma sub onere, crescit. Virtus sola verum de se gaudium gignit. Igitur quidquid virtutem exacuit, fouet, perficit, hoc accumulat & gaudium cordis, sit persecutio, pauperies, ægritudo, sint enses, vndæ, sartagines, aut qualecunque velis. Nonne Apostoli ibant gaudentes à conspectu cõsilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati? Gaudentes, inquit, ea ratione, quia digni erant pro nomine Iesu pati. Non enim ignorabant donum Dei esse pro Christo pati, secundum Paulum dicentem: In nullo terreamini ab aduersariis, quæ illis est causſa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Quia vobis donatum est, pro Christo non solùm vt in eũ credatis, sed vt etiam pro illo patiamini. Itaque gaudebant de munere causſam salutis afferẽte, certi neminem posse lædi, nisi à seipso: certi nihil posse separare à caritate Dei quæ in Christo sitie per Christum est, præter vnam propriæ voluntatis auersionem: certi denique de promissione quam anteà audiuerant, Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa est in cælo. Sentientes simul in semetipsis cum Paulo, quòd licet is qui foris noster homo corrumpatur: tamen is qui intus est renouatur de die in diem. O si fide bene persuasum haberemus sententiam illam Pauli, qua dicit, id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternũ gloriæ pondus operatur in nobis, Deus bone, quanta dulcedine & nostrum interiorem hominem perfunderent pauperies, tribulatio, ægritudo, mors denique ipsa. Profectò velut nouo, electóque musto inebriarent corda nostra. Non contemplantibus nobis, vt inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Cæterùm præoccupatus affectus noster succo rerum præsentium carnalium que voluptatum, quæ Dei sunt nõ percipit, neque enim potest. Gaudium spiritus ei in tristitiam ac tædium conuertitur, haud secus atque febricitantibus dulcedo vini in amaritudinem. D. Rogo autem quale potest ad ferre gaudium

2.Cor.12. *Quidquid auget virtutẽ, auget & gaudium cordis.*

Act.5. Philip.1.

Donũ Dei est pro Christo pati.

Rom.8.

Luc.6. Gaudiũ spiritus foris afflige pro pter veritatem.

2.Cor.4. Ibidem.

Ibidem.

aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ ratione paupertas quæ foris est, generet intus in corde gaudium.

aut dulcedinem tenuiter victitare, duriter cubare, inopia, inediáque premi, qualia pauperibus Euãgelicis primitiuæ Ecclesiæ quotidiana fuêre? *M.* Quemadmodum venter fatur super omnibus cibis nauseat, ita bene vacuatus stomachus vel solo pane & aqua delitiatur, subinde magis, quàm regus lautitiis quispiã epulo potest. Post longa quippe ieiunia post feruorem aut orandi, aut quid peragendi in opere Dei, quidquid apponitur deliciæ sunt, sapit faba, sapit ater mucidúsque panis. Nec dissimiliter, vt iis qui dietim somno indulgent, omnis lectus est insuauis, neque vllum ceruical satis sub capite aptatum: ita iis qui naturæ per vigilias vim faciunt, omnis locus pro suaui lecto est, cubant commodè super terram, suauiter super scamna & saxa. Prout miles post productas excubias stertit profundum, altúmque, etiam quouis in loco. Et vnde gaudium? nónne ex eo quod voti compos efficeris? Cur opes titillant animum? nónne quia vsui sunt ad finem quo tendis? Itaque qui fit voti sui compos perueniendo ad desideratam propter Christum, inopiam, famem, nuditatem, cur obsecro non gauderet habens quod vult, quódque quærit, & quo sibi quàm optime esse secundũ spem promisse salutis arbitratur? Verè igitur Paulus dixit de se, ac aliis Euangelicæ paupertatis sectatoribus, Quasi tristes, semper autem gaudentes. *Act.5.* Verè & Lucas de cæsis Apostolus asserit, Ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nec alienum haberi debet, quod inserit Christus discipulorum auribus, nempe sub sub maledictis & persecutionibus gaudendũ atque exultandum, eò quòd eorum merces copiosa est in cælis. Hucusque de promissione Dei quam repositã habent, qui propter Christum & Euangelium sua bona dimiserunt, sponte propria paupertatem eligentes. Nunc autem demonstrandum restat, num vna tantum, an varia sit paupertas Euãgelica, quod modo facere tentabimus.

Paupertatem Euangelicã non vnius generis esse sed variam.

CAP. XIII.

MAGI. Vario modo fit dimissio rerum propter Christum.

RENVNCIATIO siue dimissio rerum temporalium propter Christum fit multifariam. Primò nudè relinquendo absque vlla de illis dispositione. Quomodo Apostoli relictis omnibus secuti sunt Iesum. Luc.5. ac aliis locis. Secundò

Secundò relinquendo certo quodam modo. Et hoc iterum bifariam, vel vendendo quæ habes, vt distribuas pauperibus. De quo modo inquit Saluator ad adolescentem. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Matth.19. Vel conferendo omnia in communem vsum dimissa proprietate, vt iam non sint amplius tua solius, sed omnium, omniúmque vsibus inseruiant, quódque supereſt ad sinum pauperum recurrat. Prout factum est post acceptum Spiritum sanctum, Act.2.& 4. Et certe permanet praxis horum modorum in Ecclesia Christi in hodiernum vique diem, tum in conuentibus monasticis, tum extra tales conuentus. Olim ante tempora Basilij Magni crebrius extra Monasticam professionẽ, & citra votum, vel Euãgelij annunciadi causa, vel virtutis absque remora colendæ, nunc magis in monasteriis, & ferè non sine voto. Vtroq; tamen modo, & sine voto, & cum voto fieri potest. Verum quò fiat admodũ Euangelicè atque vtiliter, necesse est vt sibi connectum habeat & illud, Multitudinis autem credentiũ erat cor vnum, & anima vna. Cor, inquã, vnum, hoc est, studium commune, quo idem quærebant omnes, idem volebant, eodémque tendebãt. Anima insuper vna, vt nemo sibi viueret, sed quisq; quod erat, quod habuit, quod potuit, omnium existimabat esse. *D.* Cui obsecro horum modorum plus inest perfectionis? *M.* Non facilè id dixerim ego: at tibi quid apparet? *D.* Quòd perfectius agant ij qui in secundo aut tertio ordine sunt. Quoniam non solùm ipsi toti aduolant ad studium pietatis, verùm etiam disponunt, vt omnia sua quæ relinquunt, eidem inseruiant pietati, quod magnum momentum haberi. *M.* Valdè lepidè dixit Terentius, Pecuniam in loco negligere, interdum magnum est lucrum. Haud dissimili modo, nonnunquam vel summæ pietatis est negligere quod per se pium videtur, intuitu maioris pietatis exercendæ. Domine, inquit, quidam, permitte mihi primùm ire, & sepelire patrem meum. Sepelire verò patrem an non pium? Dicit tamẽ Saluator: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos; tu autem me sequere. Et alter ait, Sequar te Domine, sed permitte mihi primùm renunciare (nota renunciare) his quæ domi sunt. Ait ad illum Iesus, Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei. Etiam pia contrectatio bonorum mundi remoratur animum, & nonnihil

Pientissimũ est pium mãdare pietatis caussa negligere. Luc.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nonnihil habet periculi. Cuius euidēs inuenitur exemplum in redargutione qua Christus monuit Martham dicēs: Martha Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porro, vnū est necessarium. Itaque Apostoli aspicientes in Euangelium Christi habebant bona huius mundi vt stercora, præ magnitudine eorum quæ offerebat Christus, imo tanquam detrimenta. Vnde proficientes ea, ab ipsis velut de cōpedibus exiliebant ad Christum, intra se cogitantes, Valeant quæ inter nos & Christum diſsidium volunt, tractent mundani mundi bona, nobis in Christo domino multò vberior fructus erit. Profecto dimissio rerum temporaliū, hoc modo, hácque contemplatione facta, vti valde est conformis factis Apostolicis, ita plurimum perfectionis habet, meréque Euangelica, nedum heroica reputari debet. Quod tibi explicatum volui, ne modum quo Apostoli reliquerunt bona mundi inter cæteros infimum locum habere putares. Quis autem inter sectatores Christi paupertatis Euangelicæ cacumen propiùs attigerit, solus ille iudicare potest, qui renes scrutatur & corda. Nam quo quisque in dimittendis rebus puriori fide, ardentiorique caritate fertur plus fiduciæ habens in promissionibus verbi diuini, eò gratiùs Deo virtutis suæ sacrificiū offert. Multi autē primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Quā coronidem subiecit Christus, posthquam in hac materia plenè respondisset Apostolis. Quasi diceret, Multi nūc primi in hac virtute apprehendenda, erunt posteà nouissimi. Vt Iudas cui posteà adeò insedit habendi sitis, vt dominum suū, seruatorem suum, Deū suum triginta argenteis, tantilli scilicet lucelli causſa venderet. Vtque Ananias & Sapphira, qui veluti præcipuo feruore ad consilium paupertatis aduolantes, mox longe vltra nouissimos exterminati sunt, propter fœdum suum mendaciū. Et multi nouissimi erunt primi. Quia multi adhuc hæreant depressi onere cùm infidelitatis, tum cupiditatum suarum, qui tamen reliquos vsque ad primū gradum huius perfectionis præternolabunt. Vti fecerunt, quorū terigit corda Spiritus sanctus in die Pentecostes, fecerúntq; posteà in Aegypto Eremitę quos Philo Iudeus vocat θεραπευτὰς καὶ θεραπευτρίδας, hoc est, cultores & cultrices, libro de vita cōtēplatiua. Qui nō solùm dimissis rebus, sed & mūdo, & hominū consuetudine, secesserūt, habitāresque seorsum in prædiis extra vrbes, aliquando procul in solitudinibus, in montibus, atque

Luc. 10.

Marc. 10.

Quomodo nouissimi fiant primi, & primi nouissimi.

Mat. 26.

atque speluncis, & in cauernis terræ. Alij solis fructibus foliisque arboreis famem nuditatémque refocillantes. Alij nō nisi herbarum radicibus sustentantes naturam. Omnibus potus vnus erat aqua. Plurimis verò aliquid cocti sumpsisse (vti fidæ historiæ testantur) luxuriæ deputabatur. Adeò vt non solùm bona temporalia, sed & naturę necessaria, quantum possibile erat, deseruisse videantur. Et certe hos quis non inter primos huius perfectionis sectatores annumerabit? Rursum, multi primi erunt nouissimi, quia multi feruenter incipientes, posteà vix aliquid de hac virtute retinebunt. Vt apostatæ, & qui in monastica resplendent tandem mundi apparatu, nō minus quàm purpurati in principum aulis. Et multi nouissimi, hoc est, aut tardè, aut tepide incipiētes, succrescente paulatim ardore caritatis tandem eminentur summum. Demique multi primi hîc inter homines secundum quandam apparentiam, reiicientur aut inter aut vltra nouissimos, cùm veniens Dominus illuminabit abscondita tenebrarū, & consilia cordium, reddens vnicuique secundum opera sua. Multique rursum, hominum iudicio nunc nouissimi, tunc iudicabuntur fuisse in hac perfectione præcipui. Qui sensus, & plures alij in dicta coronide Saluatoris veraciter secundum literam continentur.

De verbis Lucæ in Actis Apostolorum. Nemo quidquam ex eo quod possidebat, aliquid suum esse dicebat.

CAPVT XIIII.

MAGI.

ET autem perspicias magnitudinem simul & rationem perfectionis, quæ est in ea paupertate Euangelica, qua nemo dicit aliquid suum esse, sed omnia in cōmuni cum alijs possidet, D. Augustinus sic inquit: Legimus in libro qui Apostolorum actibus adscribitur, tantam sub memoratis virtutibus deuotionem plebis fuisse, ita populi Christiani floruisse primitias, vt post acceptam fidem nemo domum propriam sibi defenderet, & nemo suum aliquid vendicaret, sed iure fraternitatis essent illis cuncta communia, scilicet vt qui eodem consortio religionis tenebantur, eodem consortio frueretur & vitæ, hoc est, vt quibus erat vna fides, esset vna substantia, & quibus erat communis Christus, communis esset &

Aug. ser. 25. de verbis Apostoli.

sumptus. Nefas enim putabant religiosi viri eum sibi participem non asciscere in substantia, qui particeps erat in gratia. Atque ideo caritate fraternitatis omnibus communiter vtebãtur: quia maior est fraternitas Christi, quàm sanguinis. Sanguinis enim fraternitas similitudinem tantũmodo corporis refert, Christi autem fraternitas vnanimitatem cordis animæque demonstrat. Sicut scriptum est, Erat autem credentium cor vnum, atque anima vna. Vere ergo frater ille est, qui tam corpore, quam vnanimitate germanus est: verùm, inquam, frater est, cuius idem spiritus & voluntas in fratre est. Melior ergo est, sicut dixi, fraternitate sanguinis, Christi fraternitas: quoniam interdum illa sibi inimica est. Illa inter se communia cum æmulatione diuidit, hæc etiam cum gratulatione communicat. Illa in consortio sæpe despicit germanos, hæc assumit frequenter alienos. Tanta ergo, sicut dixi, illo in tempore Christianæ plebis deuotio fuit: vt nemo domum suam diceret, nemo proprium aliquid vendicaret, sicut ait S. Lucas dicens: Nemo quidquam ex eo quod possidebat, suum proprium esse dicebat. Non enim, inquam, erat quispiam egens inter ipsos. Beata igitur plebs, quæ dum plures in Christo habet diuites, nullum in seculo habet indigentem, & quæ dum æternas cogitat diuitias, à fratribus temporalem repulit paupertatem. Vendebãt enim, sicut ait Scriptura, prædia, & domos suas, & pretia venditorum ante pedes Apostolorum ponebãt, vt erogaretur prout cuique opus erat. Videte sanctorum virorum fidem, quemadmodum propter Christum toto se expoliebant patrimonio, & nihil sibi reliqui faciebant: Non enim verebãtur ne esurirent ipsi, dum timebant ne alius esuriret. Hæc igitur sub Apostolis fuit plebis deuotio. Modò quod simile reperimus? Et certè Christus in nobis, idem quidem Christus, sed non idem animus in nobis. Eadem plebis fides, sed nõ in plebe est ipsa largitio. Hæc Augustinus. Quem quidem sermonem alij attribuunt B. Ambrosio: vtrius autem sit, doctè profectò & cordatè enucleat vim & rationem perfectionis, quam retinet ibi expressa, ibique inchoata possessio rerum in communi,

Quid

Quid censendum de illis qui volunt omnia omnium Christi fidelium bona cunctis esse communia.

CAPVT XV.

DISCI. CVR igitur reprehensione dignos iudicamus eos, qui asserũt Christianis debere omnia esse communia, prorsus abdicata proprietate rerum? M. Cur? Quia aliud euangelizãt quàm euangelizatum est ab initio. Siquidem dicta factáque Christi & Apostolorũ vt docent bonum esse ac sanctum, multúmque expediens, cùm ad functionem Euangelicam, tum ad virtutem expedite colendã, si beneuoli sua sponte conferant in commune omnia quæ habent, nihil sibi proprium reseruantes, ita nusquam prohibent, ne Christianus sua sibi ad proprium vsum reseruet. At Anabaptistæ, & olim Adamitæ, atque Apostolici contendũt hominem non posse esse Christianum, verèque pium, nisi renunciet priùs omni proprietati rerum. D. Idem quoque docere videtur Christus inquiẽs: Omnis ex vobis, qui non renũciat omnibus quę possidet, non potest meus esse discipulus. M. Hoc loco notandum, Saluatorem non dicere, Omnis simpliciter, sed, Omnis ex vobis, ad hoc scilicet delectis vt mecum sitis, & ante faciem meam præcedatis in omnem ciuitatem, posteà mittendi in omnem mundi partem. Omnis, inquit, ex vobis, qui non renunciat, id est, supremũ vale dicit, omnibus quæ possider, nõ potest meus esse discipulus. Talis vtique discipulus, quales vos duodecim, vósq; septuaginta duo estis, quos mihi peculiariter ex omnibus auditoribus meis delegi. Et in hoc induxit ibidem Saluator duas parabolas, quibus persuader, neminem sic posse esse discipulum Apostolicæ functionis, vt deferat mãdata mea per vniuersum orbem, nisi priùs supremum vale dixerit prorsus omnibus, quò sit expeditus. Vide quæso, quàm viuis rationibus solidisque scripturis doceat B. Chrysostomus hæc & eiusmodi non omnibus imperata esse, sed solis Apostolis, & discipulis, & neque illis in omne, sed ad præscriptum & determinatum tempus. Verbis illius vtor. Tu perlege tractatum eius ad Priscillã & Aquilam de colendis sacerdotibus. Non ergo mandatum imponit Christianis in vniuersum, sed præmonet dũtaxat Apostolos & discipulos,

Dicere Christianis debere omnia esse communia, hæresis est.

Bielli.

Luc. 14.

Solutio.

Ioan. 17.

Luc 10.

Marc. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid ipsis facto opus erit. Alioqui Apostolus Paulus loquens
1. Tim. 3. de Episcopis ordinandis per ciuitates, non diceret, Oportet
Ab initio multi Christiani habuerũt propriã. Episcopum domui suæ bene præpositum esse, hospitalẽ &c. Nota domui suæ. Ergo Christianus habet domum propriã,
Obiectio. & factus Episcopus non iubetur illi renunciare, sed vt eidem sit bene præpositus. *D.* Erant tamen omnes qui ædebant pariter, vt Lucas refert Actor. secundo, & habebant omnia
Solutio. communia. Dicens ille omnes & omnia, nullam personam, nihil etiam rei propriæ excluisse videtur. *M.* Vtique sic est: nequaquam tamen consequitur. Omnes tunc temporis sic faciebant, ergo posteà, vel etiam tum temporis sic factum oportuit. Tunc erant primitiæ Spiritus sancti, & flammulæ illæ cælitus delapsæ tantum impressérant feruorem mentibus credentium, vt non solùm susciperent communia fidei præcepta, verum etiam contenderent singuli ad primos illos perfectionis gradus, quos appellamus consilia Euangelica. Nihil tamen neque illis datum fuit in præcepto de hac communi rerum possessione, neque nobis. Quin potiùs cap. sequenti Act. 5. inquit Petrus ad Ananiam, Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Maneas manebat Ananiæ, & venundatum in illius erat potestate, ergo non oportuit renunciatum ante Christianissimum: nam Ananias iam Christianus erat. Sed & hoc constat ex Actis Apostolorum, non prorsus omnes in nascente Ecclesia renunciasse
Act. 10. omnibus quæ possidebant, quia Simon coriarius in Ioppe Christianus retinuit domum suam, fuitque Petrus in domo
Act. 16. ipsius hospitio susceptus. Et Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirorum cum tota domo sua baptizata Philippis, domũ propriam habuit dicens: Si iudicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. In meam, inquit, domum introite, ergo propriam habebat. Neque exemplis iudicandum est, sed legibus, vti eleganter iuxta ac vere dixit Iurisconsultus. Non enim exempla, sed leges viuendi necessitatem imponunt. Multarum perfectionum habemus exẽpla in Christo, deinde in Apostolis, postea in electis illis militibus primitiuæ Ecclesiæ, quos imitari res magna est, & eximiũ perfectionis studium: verum nõ imitari culpam nullam habet, eò quod non sint cõstituta sub præcepto. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata, inquit Saluator, hoc necessitatis, nam
Marc. 10. sine obseruatione mandatorũ, vita esse non potest. Verùm, Si

Exẽpla imitari bonum, sed non necessarium.

vis

vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Non quidẽ hoc necessitatis, sed supererogationis. *D.* Contendunt tamen nõnulli & illud habere vim præcepti. *M.* Sed imperite, ne dicam, impie: Siquidem modus loquendi sub conditione, finis insuper ob quem dicit, Vende omnia, & da pauperibus, nempe vt sis perfectus, & thesaurum habeas in cælo, luculenter demonstrant, loco consilij dictum esse. Non enim dantur præcepta sub cõditione, potissimum cuiusdam perfectionis causa, aut sub spe præmij accessorij, quale est thesaurus in cælo, vt faciendi non faciendique arbitrium penes subditum permaneat: sed enunciatiuo sermone dantur, atque de eo quod necessario esse debes, videlicet cultor Dei, æquus, pudicus, non fur, non mœchus, non testis iniquus. *D.* Attamen & illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, sub conditione dictum est. *M.* Ideoque proprie non est mandatum, sed institutio doctrinã que, necessariò quidem apprehẽdenda propter necessitatem finis, eò quod sine vita nemo esse potest, quod esse debet. At velle perfectionis gradu cæteros præire, aut habere amplius quid, quàm vitam, nempe thesaurum, in arbitrio manet auditoris: sine illo enim esse potest quod esse debet. Lege homil. Chrysost. in Priscillam & Aquilam, & mẽ vera Patribúsque consentanea docere videbis. Sed & Saluator eodem penitus loco commemorat inter præcepta necessariò obseruanda, Non furtum facies. Præceptum autem furti præsupponit dominia & proprietatem rerum legitima esse. Nam furari, est alienum auferre, suúmque facere inuito domino. Adhæc eodem loco verbis venditionis & donationis vtitur. Quid autem vendere? Nonne tuum ad alterius transferre dominium, suscepto ab illo pretio? Item dare pauperibus an aliud est, quã pietatis studio efficere, vt quod tuum erat, nunc sit alterius indigentis? Omnia igitur hæc vt improbant violationem dominij in rem tuam, ita approbãt venditiones, emptiones, donationes: At venditio, emptio, donatio esse nequeũt, vbi nõ subsistunt legitimè meũ & tuum, propriáque possessio rerum. Adeõ vt nulla valeat ratione dici, verbis Saluatoris vetitũ esse, ne quis rem in suo reponeat dominio, sibíque propriam habeat. Vbi vnquam requisiuit Dominus viua illa membra doctrinę suæ Euangelicæ, Marthã, Lazarum, Magdalenam, Iosephum, Decurionẽ, Regulum,

Non præceptum datur, sed cõsilium. Matth. 19.

Christus approbauit proprietatem rerum. Matth. 19.

Centurionem, Nicodemum, vt sua omnia venderent, darétque pauperibus? Quinimo paralytico curato dixit, Tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Permittens ei suum lectum, suámq; domum, tamen is vt foris, ita intus curatus ad Euangelicam societatem iam tum pertinebat: nam remissionem peccatorum suorum tum simul acceperat. Sunt autem qui alia ratione circa dicta verba Saluatoris Ecclesiæ negotium facessunt, contendentes per ea præcipi non quidem actualem rerum abdicationem, sed habitualẽ, hoc est, promptitudinem animi ad dimittendum omnia, vbi persecutio, aut fidei confessio, aut necessitas, publicáve religionis vtilitas id postulauerint. Verùm hoc serpentinum caput aliàs comminuemus, huc enim non pertinet. Nam qui volunt omnia omnibus Christifidelibus esse communia, statuunt actu vendenda esse, dandáque indigentibus, neminémq; verum Christianum posse dicere, Hoc meum est, hoc tuum, sed debere omnia omnibus communia esse. Quod tamen nusquam docet Scriptura noui aut veteris Testamenti, quin potiùs mille penè locis contrarium, vt partim ex his quæ induxi, liquet, pleniùs autem ex demonstrationibus quas Tract. 7. cap. 6. fecimus. Meministi ne? D. Memini. M. Igitur Anabaptistæ, Adamitæ, & Apostolici sunt hæretici, annuntiantes aliud Euangelium, quàm annuntiatum est ab initio. Qui verò sua sponte vtuntur rebus communiter ob pietatem expeditiùs colendam, nec interim improbant alios res proprias possidentes, sunt orthodoxi, & veri Euangelicæ traditionis sectatores. Illi sub falsa specie pietatis callidè quærunt de alienis sudoribus suauiter viuere, isti verò adeò pietatem colunt vt etiam sponte contribuant sua: illi confundunt, imò subuertunt vniuersa iura: isti nihil contradicũt, neque iuri gentium, neque vlli legum constitutioni. Approbant enim possessionum proprietatem, sicuti eandem approbãt scripturæ vtriusque Testamenti. Interim simul docẽt, & per naturam, & per Euangelium licere benevolis sua sponte inter sese viuere cõmuniter, atque hoc ipsum non solùm licere, sed & consultum esse tum à Christo, tum à Spiritu sancto velut eximiũ quoddam opus perfectionis. Augustinus in libro de hæresibus Apostolici, inquit, sunt qui se isto nomine arrogantissimè vocauerunt, eò quòd in suam communionem non reciperent vtentes coniugibus, & res proprias possidentes, quales habet Ecclesia Catholica & monachos & monachas, & clericos plurimos. Sed ideò isti hæretici sunt, quoniam se ab Ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui vtuntur his rebus, quibus ipsi carent. Hæc Augustinus.

Matth. 9.

Viuunt Anabaptistæ in communi sicut religiosi: sed illi hæreticè, isti catholicè.

August. ad Quod vult Deum.

De laudibus quas habet in scripturis spontanea possessio rerum in communi.

CAPVT XVI.

COMMVNIS rerum possessio inter benevolos principiò nihil prorsus in se continet, vnde meritò culpari posset. Nihil enim pugnat aduersus ius gentium, nihil contra ius ciuile, vt patet ex his quæ dicta sunt Tract. 7. cap. 6. Nihil etiam cõtinet seruile aut coactionis, quia procedit de spontanea vniuscuiusque voluntate: nihil otiosum, sit enim intuitu pietatis expeditiùs colendæ. Deinde habet vnde toti mundo præclara & venerabilis esse debeat. Est enim veraciter secundum naturam optimè dispositam, qualis fuit tempore innocẽtiæ, & qualis erit rursus in cælo. Est insuper ad amussim conformis Euãgelio Christi, vt est videre Act. 2. & 4. cap. Est expedita properatio ad perfectionem, vt patet ex verbis & factis Christi & Apostolorũ eius. Est mutatio melioris pro eo quod bonum est, aut saltem non malũ. Nam meum & tuum non sunt mala, etiamsi nonnunquam sint à malo, & non rarò malorum & dissidiorum causa. Et reditio ad primitias Spiritus sancti, qui mox vt datus fuit, in primis velut eximium quiddam docuit viuere in communi. Est præludium eius sanctitatis quæ expectatur post hanc vitam in cælis. Siquidem in cælis regnum commune est vniuersis Sanctis, prout clarè insinuat Saluator Matth. 25. Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Multi benedicti, regnum vnum: tamen possidere illud omnes, quia omnibus paratum est vnum, vt possideatis illud vnanimiter. Et quibus cõmunis est Deus, & Christus dominus, illis quomodo poterunt non omnia esse communia? Est denique status quidam firmans hominem in vno, ne ampliùs circumambulet in circuitu. Nam sicut impij secundum Prophetam ambulant in circuitu, sic & cupidi rerũ mundi huius laborant quasi in circulo siue circumitione semper quærentes, & nunquam peruenientes ad id quod est proprium diuitiarum, nimirum

MATT.

Vnde cõmendetur possessio rerum in communi.

Psalm. 11.

Auari laborãt in circulo.

suis rebus contentum esse secundum Ciceronem. Nunc hoc quærūt, nunc illud, post illud quoq; aliud, nec interim minuitur siris quærendi: quia omne quod habent sperato minus apparet. Porrò qui Euangelicæ habent omnia cōmuniter, sibi imponunt statum, vt deinceps præter cælestia nihil quærant in terris, apprehendentes proximi illius dicti Apostolici, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nihil sibi de suis, nihil de aliorum rebus petentes præter subuētionem necessitatis: vltra quā si quid inter eos supersit, hoc continuò ad manus indigentiū abit. Nam si inter illos qui vnūt communiter, singuli quidem renūtient proprietati possessionum, si tamen cōmune studium omnium augere rem supra modum, vt apud singulos maneat professio paupertatis Euāgelicæ, apud communitatē verò ipsorum sint Cræsi diuitiæ, nec minus quàm Euchonis auaritia, certè non est hæc Euāgelica illa, de qua loquimur cōmunio rerum. *D.* Tamen istud per quàm frequens est in multis conuentibus nostræ prouinciæ. *M.* Ideòq; versi sunt in prædam, facti esca nobilium & laicorum. Iuxta illud: Quod non habet Christus, rapit fiscus. Ad mulos transit aut equos, aut his peiores sycophātas, quod in vsum pietatis sancta pepererat religio. Vindex manus Domini est, monasticos religiosos non infrequenter dura premi necessitate sub potentibus Prælatis, etiam inter amplissimas suarum possessionū opes: Quia dum haberēt abunde, maluerunt thesaurizare ad copiā, quàm indigentium subuenire inopiæ. Quod vidimus testamur. De illis hic agimus, quibus Christus quærēdus primùm est, post Christū virtus, respectus verò ad transitoria mundi vix vltimū locū sibi vendicat. Quibus quod habent seruit ad vsum, secundū rationem & sobrietatem, adeò vt nullus ad luxū, nullus non habeat ad sufficientiam. Quod verò supersit, ad sinū recurrit pietatis. Quidquid de contemptu rerum prædicat Euangelhū in hoc profectò genere vitæ, quàm pulcherrimè sese demonstrat. Quidquid de vera pietate, nusquam adest vberius. Fieri enim non potest, vt qui tam amicè cōmunicant bona sua tēporalia, quæ vsu consumuntur, non communicent multò studiosiùs sua bona spiritualia, videlicet doctrinam fidei, adhortationē, orationem, fructum bonorū operum, gaudiū in prosperis, subuētionem in aduersis, & omnem affectum cordis, quæ vsu consumi non possunt: sed quo communicātur liberaliùs, eò fiunt & vberiora in

Quærūdam possessio in communi patrum laudanda.

1. Tim. 6.

ra in se, & hero suo vtiliora. Quàm igitur bonum, & quàm iucundum habitare fratres hoc pacto in vnum. O quàm desideraui ego frequenter, vt ipse nosti, sic viuere in cōmuni cum aliquot doctis & piis sacerdotibus, meditando perpetuò in scripturis, non tam discēdis, quàm vita exprimendis, citra votum & distincti habitus obseruationem, quamdiu vnicuique voluntas bene prompta & spontanea foret. Qualiter olim simul vixisse plurimos sacerdotes nō dubito. Sed nescio quis cacodæmon semper impediuit ne esset in operis executione, quod multo fuit tēpore in voto. Credo me planè indignum incepto tam sancto, támq; vere Euangelico. Valde enim purgatos oportet, in quibus Spiritus Dei operabitur tam eximia suæ futuræ vitæ præludia. Necdum tamen diffido, quin Deo dante fiet aliquā do, & tum temporis, tu fili mecum vnus eris, seu potiùs ego tecum; noui enim quàm ardeat intus in corde tuo pietatis studium.

De erroribus illorū qui æquant aut præferunt diuitias paupertati.

CAPVT XVII.

M AGI. Varium error nolentiū diuitijs præferre paupertatem.

QVAPVT vnum portentosi dogmatis circa paupertatem Euangelicam præcidimus, Verùm alia ex parte aliud succrescit plus habens veneni, magisq; difforme errorum varietate. Nam quidā diuitias paupertati æquant, vt Iulianus. Alij præferunt, vt Vigilantius. Alij contendunt Euangelium nec præcipere, nec consulere à facultatibus discedendū si non eripiantur, sicut nec præcipit, aut consulit res suas in commune conferre, vti illi qui se nostro æuo vocarunt Protestantes, haud multum distantes ab errore illorum, qui tempore Thomæ Aquinatis dogmatizabant in scripturis ne laudari quidē paupertatem actualem: sed tantummodo habitualem, qua diuitiis, etiamsi affluant, cor non apponitur: qua qui possident, tanquam non possidentes sunt. At omnibus his faucibus inferni obiiciendum est, quod obiicit imperuoso Vigilantio D. Hieronymus, nimirum illud Saluatoris, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Rogo enim si melius, *Psalm. 61.* *1. Cor. 7.* *Exponitur illud, Si vis perfectus esse &c.*

aut æquè benefaciunt, qui vtūtur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, quàm qui possessionibus venundatis simul omnia largiuntur, cur æterna Dei

sapientia fecit hanc necessariam consequentiam, Si vis perfectus esse vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus? Omnis siquidē facta illatio per cōiunctionem, Si, est necessaria. Omnis autē sermo indefinitus, valet vniuersalē in discipli nis tradendis. Itaque vēde quæ habes, & da pauperibus, idem est, ac si diceret, vende omnia quæ tua sunt, omniúmque precium pauperibus distribue, vt à compedibus liber, expedite efficiaris nobis vita & functione similis. Nemo inter nos aliquid possidet, omnes omnibus, mūdi bonis renuntiauimus, vnice sectamur, vnice tractamus, quæ regni Dei sunt, quod nunc appropinquauit, nos prorsus, quoad necessaria vitæ, diuinę prouidentiæ committentes. Quod certe est præcellentis cuiusdam perfectiōis, vltra communem vitam credentiū consistentem in obseruatione mandatorum Dei. Cuius perfectionis, quā tibi deesse video, si particeps esse quæris, veni nudus & exutus facultatibus tuis, & sequere me, simili modo quo isti qui mecum sunt. Paupertas expeditum facit, paupertas virtuti præparat, paupertas contra tyrannos & aduersitates armat, paupertas ad eā quæ regni sunt, anhelū reddit, totúmque hominem diuinæ prouidentiæ, fide fiduciáque velut funibus quibusdam alligatum tenet. Hanc nos cultores aduenientis regni Dei, præ regno mundi toti sectamur. In hac te nos sequi oportet, si vis perfectus esse. Quicunque igitur aut æquant aut præferūt diuitias paupertati, duces errorū sunt, subuertentes doctrinā veritatis, ne suis facultatibus addicti, à perfectione Euangelica longiùs abesse videātur, potissimùm quos vltimo & penultimo loco induximus. Nō veniat igitur anima tua in consiliū eorum. Non enim tantummodo dixit, Vende quæ habes, sed vade & vende. Quo significatur propēdiem & citra moram faciendū quod consuluit. Putant quidē illi satis esse paratum habere animum vēdendi dum tempus, locus, aut fidei confessio postulauerint. At contrà, Nunc, inquit, pede tuo adhuc stante vade, & vende, vtroque verbo imperiū præsentis temporis habente. Atque illam fuisse Saluatoris sententiā probē intellexerunt Apostoli actu dimittētes omnia intellexerunt & primitiæ credentiū in die Pētecostes, de quibus scribitur. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Rursum, Quotquot possessores agrorum aut domorū erant, vēdentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebāt ante pedes

Actu. 2.

Actu. 4.

des apostolorū. Vendebant, inquit, diuidebāt, adferebant pretia ad pedes apostolorum. Hæc ad habitum bonæ voluntatis pertinent, an ad operis executionem? D. Arbitror ad operis executionem. M. Arbitraris? Quin potius certo certius habe. Iuncta est historica narratio eorū qui sic fecerūt, cum doctrina quā ita faciendū edocuerat Christus, quæ duo te fallere nō possunt. Sic autē feciſſe ex inspiratione Spiritus sancti, idque tecēns post primum illapsum eius, & adhuc sub ipsa Apostolorū guberuatione, aut nō maioris virtutis ac meriti esse debet, quām retentis facultatibus, in bono pióque earū vsu persistere? Vindex Dei manus exterminio damnauit Ananiam & Sapphiram vxorem eius, eò quòd hanc Euangelicæ paupertatis sophiam fraude aspergerent, mentientes Spiritui sancto. Vbi ergo parebunt, aut quæ damnatio illorum, qui nō solùm mendaciter, sed superbè, sed malitiosè, cōfictis consuetisque argumentis, eam prorsus subuertere nituntur? Illi duntaxat partem de pretio fraudabant, metuentes forte ne res non haberet successum. At isti toti in hoc sunt, vt Apostolicum vitæ genus, quod pro sua cupiditate auersantur, penitus aboleant. Adeò vt deinceps nemo laudet, nemo promoueat, nemo denique sectetur. Reddat illis Deus secundum mensuram malitiæ retributionem in sinu ipsorum. D. Quid autem dicemus ad has Scripturas, Propter inopiam multi deliquerunt. Item, Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, & alias eiusmodi? M. Quod loquuntur de paupertate communi, qua præmitur homo nolens, qualis & inter gētes est. Nos autem hucusque disseruimus de spontanea, fideli, euangelica paupertate, quam Christus omnibus prætulit velut commodū vehiculum perfectionis Euāgelicæ. D. Quid ad istas, quæ admodum contemptim paupertatē eleuant, videlicet, Etiā proximo suo pauper odiosus erit. Itē, Fratres omnes pauperis odērūt eū. Itē, Sicut abominatio est superbo humilitas, sic & exeratio diuitis pauper? M. Quòd loquuntur de cōmuni paupertate idque secundum communem vecordium insensatorúmque hominum æstimationem, longè autem aliud esse iudiciū Dei, eorúmque qui spiritu Dei nobilitati sunt, dicente Psalmista: Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Et alibi, Factus est Dominus refugium doch, hoc est, pauperi, contrito, & cōfracto. Valde diserte Iesus filius Sirach, Est homo, inquit marcidus, egens recuperatione, plus deficiēs virtute, & abundans

Actu. 5.

Quæstio.

Eccles. 27.

Prouer. 30.

Responsio.

Alia quæstio.

Prouer. 14.

Prouerb. 19.

Responsio.

Psalm. 67.

Eccle. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dans paupertate,& oculus Dei respexit illum in bono,& erexit eum ab humilitate ipsius,& exaltauit caput eius,& mirati sunt in illo multi, & honorauerunt Deum. Communis etiam paupertas quamlibet misera & cõtempta,si per fidem & patientiam animo infracto,cum gratiarũ actione à Domino suscipiatur,habet permagnum meritũ apud Deũ.Nónne Lazarus mendicus vlceribus plenus,iacens famelicus ante ianuam diuitis epulonis,desertus, contemptus,cui ne de micis quidem cadentibus ex mensa diuitis dabatur,nónne,dico, hic talis misericordiarum Domino curæ fuit,& ab illo remuneronem accepit?Sic enim describit Lucas, Factum est autem vt moreretur mendicus, nempe Lazarus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Ostendere autem hoc loco innumeris scripturis & exemplis propensionem beneficentiæ diuinæ qua eiusmodi paupertates fouet atque remunerat, profectò non foret operosum. Verùm quia non est huius instituti ad reliqua consilia Euangelica exinde properabimus.

Luc.16.

De obedientia quid sit,& quò proprie relationem habeat.

CAP. XVIII.

MAGI. Obedientia felicitatis mater. Greg.lib.35. Moral.capite 12.

PROVERBIVM erat inter priscos, obedientia felicitatis mater. A fabulosis quidé figmentis poetarum sumptum, attamẽ verissimum. Nam teste Gregorio, Obedientia sola virtus est, quæ virtutes cæteras menti inserit, inserтáque custodit. Virtus autem felicitatis possessio est. Rursum,Obedientia meritũ fidei habet:quæ enim fides præmõstrat ea exequitur. Ipsa igitur est felicitatis acquisitio, cuius illa præmonstratio erat. Præterea,Obedientia inferiorã superioribus connectit,& quæ horũ sunt, illorum facit,Nã bene morigerum esse progenitoribus suis, item naturæ, in primis autẽ Deo,participem facit felicitatis paternæ, felicitatis naturalis, felicitatis denique diuinæ. Sed & politicæ felicitatis alumni permanent,qui gubernationi primatum per obedientiam consentiũt.Immorigeri verò,quicũque illi fuerint, omnes tandẽ excidunt à felicitate eius, cui per obedientiam subesse noluerunt. Filiũ rebellem patri leges ex hæredé desinunt. Et qui natiuæ inobediens,ipsam suis prauis affectibus parere cogens, haud diu inter naturalia bona suauiter viuit. Vt enim sobrietas sanitatis mater est, ita plures crapula quàm

quàm gladius necat.Et effusa libido quos nõ reddit miseros, egenos,cadaverosos, vel inter ipsa naturæ bona?De inobedié tia autẽ contra Deũ vel Christũ Dominum scriptũ est,Quod tertributio eius erit in flamma ignis,dantis vindictam iis, qui non nouerunt Deũ, & qui non obedierunt Euangelio domini nostri Iesu Christi.(illud est infidelitũ,istud verò Christianorum non obedientiũ.) Qui pœnas dabũt in interitu æternas à facie Domini,& à gloria virtutis eius:cum venerit glorificari in sanctis suis,& admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.Videsne quàm excidunt omnes inobedientes Euangelio à gloria felicitatis Christi, ipso dicente, Discedite à me omnes operarij iniquitatis?Quam ego non tradidi iniquitatem vestra voluntate quæsistis:quam tradidi Euangelio meo iustitiam,per inobedientiam despexistis: discedite nunc à me, quia nõ est talibus pars vlla mecum in regno Patris mei.Verùm, Qui facit volũtatem Patris mei qui in cælis est, ipse introibit in regnum cælorum. Ipse mecum vnus erit(in felicitate mea) sicut & ego cum Patre vnum sum in gloria eius: quòd voluntatem ipsius perfecerim. Cæterum vt à vocis interpretatione exordium sumamus, Quid obedire? *D.* Obtemperare,auscultare,obsequi,aurem mentémque præbere. *M.* Hæc autem quò relationem habent ad imperiumne potestatem habentis,an etiam ad alia? *D.* Puta ad iussum eius qui vel natura, vt Deus,& Pater: vel gubernatione superior est, vt Præpositus & Magistratus. *M.* Nonne melioris obedientiæ filius est, qui dicto obedit, & ad nutum obsequitur, quàm qui imperium expectat? *D.* Sic apparet. *M.* Rursum, Tractus siue impulsio suauiorne est,an spõtanea accessio? *D.* Vtique accessio,& illa quò magis voluntaria, eò suauior. *M.* Igitur inferiores quò magis præueniunt maiorum imperia, solo nutu vel signo voluntatis eorum contenti, eò purior est ipsorum obedientia,plus habẽs dulcedinis, & vim maiorem vniendi cum superioribus,vt fiat quòd dicitur, Obedientia felicitatis mater. Videtur ergo relationem habere ad omnia, quibus superiorum placita,nedum iussa innotescunt.Placent autem maioribus & quæ docent, & quæ consulunt, & quæ monent, & ad quæ inuitant, plerũque magis, quàm quæ per imperium iubent.Filij Israël cùm ad obediẽdum bene spontanei essent, Omnia, inquiunt, quæ locutus est Dominus faciemus, & erimus obedientes. Non tantum ea, quæ iubet imperando,

1. *Thes.1.*

Obedientia relationẽ habet ad ea, quibus superiorũ voluntas innotescit.

Exod.24.

imperãdo, faciemus: sed omnia quæ locutus est, hoc est, quæcunque sibi beneplacita fore vel verbo significauerint. Scripserat certè tum temporis Moyses in volumine legis vniuersos sermones Domini, iussa eius, monitiones eius, cõsilia, documenta. Nec expectauit Abraham imperiũ vt obediret, sed satis erat innotuisse sibi quo modo beneplacitũ domini Dei

Gene.12. sui. Neque per imperiũ dictum fuit, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi: sed per insinuationẽ siue inuitationem, qua Deus auribus Abrahæ insinuauit, quid sibi bene gratum in eiusmodi foret. Quantulũ enim esset, aut cur magna laude dignũ, acquiescere omnipotẽti Deo de cælo per expressum imperiũ iubent? Quis ve adeò est barbarus, vt nu-

Obiectio. mini prodigiosè è nubibus imperãti non pareat? D. Tamen verba imperatiui modi sunt, quibus dicitur: Egredere de cognatione tua, veni in terrã quam monstrauero tibi, tolle filiũ tuum, & offer mihi in holocaustũ, &c. Sed & ipse textus vtitur verbo præcipiẽdi dicens. Egressus est itaque Abrahã, sicut

Solutio. præceperat ei Dominus. *M.* Esto. At vtẽtes verbis eiusmodi non semper imperamus: sed aliquãdo inuitamus, nonnunquam consulimus, aut adhortamur, vti suprà ex Scripturis tibi demonstratũ meminisse debes. Nec verbũ præcipere, est propriè per auctoritatẽ imperare sed potiùs anticipare, præoccupare, præmonere, instruere, docere. Vnde & artiũ magistri vocantur præceptores, & eorũ documẽta præcepta. Quẽadmodum etiã Apostoli ac Iudæi, qui à Christo doctrinã fidei susceperunt, vocant ipsum præceptorẽ suum, eiusque salutares doctrinæ rectè Euãgelica præcepta appellãtur. Ad hæc,

Matth.4. quãdo dixit Saluator ad Petrũ & Andream, Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominũ. Non vtique per imperium dixit. Enimuerò veniẽs Iesus de deserto, vbi quadraginta diebus ac noctibus in oratione Dei latuerat incognitus omnibus, nullámque vllius potestatis speciem præ se ferens, quomodo imperasset piscantibus casu repertis? Aut illi qua ratione persuasum habuissent, se homini illi ad obediendum subiectos esse? Nõ igitur imperij erat quod dixit, Venite post me, sed inuitantis. Illi tamen videntes totũ habitũ inuitantis esse hominis Dei, per omnia ad functionẽ virtutis cõpositi, relictis omnibus quàm pronissimè obedierunt vocanti.

Ierem.35. Præterea obedientia illa Rechabitarũ scripturis non parum commendata,

commendata, qua obtẽperabant patri suo Ionadab filio Rechab in istis, Non bibetis vinum & vos & filij vestri vsque in sempiternum. Et domũ non ædificabitis, & sementẽ non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis. Nequaquã respiciebat istiusmodi velut imperata à Patre (siquidem patertalia imperare nõ potest, quod patriã potestatem longe excedant) sed velut ea, quæ piè à pio patre præcepta, hoc est, docta erant, rectéque consulta, tanquam multum momenti ad colendam pietatem habentia. Hæc autẽ omnia ideo induxi, vt tandem videre valeas, quæ sit natura illius obedientiæ quam inter consilia Euangelica annumerare oportet.

De diuisione obedientiæ in diuersas partes quasi specificè distãtes.

CAP. XIX.

QVEMADMODVM omnẽ disciplinã, domesticam, scholarem, politicã, militarent multipliciter, partiri licet in ea, quæ per imperium iubentur aut vetantur, & in decreta siue cõsulta (vnde & Senatusconsulta, plebiscita, & id genus alia) in doctrinas, positiones, exhortationes, redargutiones, qualia etiam, & quidẽ magis propriè, præcepta dicuntur, Lumen insuper quo dirigimur in actibus nostris quod vlteriùs diuiditur in Lumen fidei, & lumẽ naturaliter inditũ. Ità & obedientia multifariã partienda est. Primò in obediẽtiam naturæ & obedientiã fidei. Illa sequitur lumẽ inditũ naturæ: in hominibus quidẽ lumen vultus Dei signatum super nos, hoc est, lumen rationis: in reliquis verò creaturis instinctum naturalem. Hæc autẽ sequitur directionem fidei, quã Paulus vocat obeditionẽ fidei, dicens: Reuelationẽ mysterij temporibus æternis taciti nunc patefactam esse in obeditionẽ fidei. Secundò in obedientiã necessariam, nempe à lege vel natura impositam, & obedientiã liberam, quã sponte propria eligis causa virtutis circũspectiùs perseuerantiúsque colendæ. Illa respicit præcepta per imperium iussa, ista omnia quibus placita Dei vel superioris quoquo modo innotescunt. Nõ quòd omnibus obstringeris, sed quòd te illis sponte propria obstrictum velis salutis causa. De necessaria obedientia intelligitur illud: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata hoc est, ea quæ iussione imposita sunt, quorum si vel vnum per obedientiam prætermiseris, factus es omnium reus secundum Iacobum

MAGI.

Prima diuisio obedientiæ.

Psalm.4.

Rom.16.

Matt.19.

Iacob.2. cobum Apostolum. De libera verò dictum est, Sequuntur
Apoc.14. agnum quocunque ierit, hoc est, quocũque præcellerit bene-
placitum agni, eo prorsus, & quam obedientissime conuo-
lant virgineæ illa agmina, de quibus ibi sermo est. Et illud,
Ioan.4. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui me misit, vt
perficiam opus eius. Hoc est, tam sapit mihi, támque reficit
me, implere quæcunque placita sunt ac grata Patri, quam fa-
melicum reficere potest bene parata esca. Rursum autẽ obe-
Necessariæ obedientiæ subduisio. dition im quæ Deo aut superioribus impenduntur, alia est
seruitutis, qua quidẽ ira iubentis cauetur, sed obedientis cõdi
tio nihilo melior redditur. Quam secundũ Scripturam licet
inertem, inutilem atque seruilem appellare. Cuius descriptio
habetur Luc.17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vo-
bis dicite, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, feci-
mus. Nam facere duntaxat opus imperatũ, quid est præter
necessitatis debitum exhibere? Quid vltrà præstat, quàm ani
mata inanimatáq; omnia? Quibus satis est pro impletis ob-
sequiis, esse quod sunt, & interteneri in rerũ ordine quomo-
do interteneãtur, nihil eis ob hoc ampliotis gratiæ aut remu-
nerationis debetur, vt plenius tibi ostendimus in primo tra-
ctatu huius libri: Alia est caritatis iuxta formã loquendi quã
1.Pet.1. Apostolus Petrus obseruat dicens: Animas vestras castifica-
tes in obedientia caritatis, pulchrè eã ipsam sequestrãs ab in-
erti & seruili obedientia, quæ habẽti inutilis manet. Ná quæ
caritatis est, gratia & remuneratione omnipotentis Dei di-
gna habetur. Si quæris causlam diuersitatis, hæc est, Quoniã
non solùm facit opus imperatum, sed sic, eóque modo & affe
Aliud est facere opus imperatu, aliud facere voluntatem Patris in o-pere impera to. ctu obtemperãt, vt faciendo opus voluntatem Patris quirin
cælis est, simul adimpleat; vtque affectui paterno iubentis re-
spondeat correlatiuus affectus filialis obsequẽtis. Quod vnũ
successione in felicitatem ac hæreditatẽ paternam dignum
iudicatur, secundum omnia iura, etiam secundum ius verbo
Dei expressum, dicente Saluatore: Non omnis qui dicit mihi,
Matth.7. Domine Domine intrabit in regnum cælorum: sed qui facit
voluntatem Patris, vt Patris est, & à Patre procedit, quod nõ
fit, nisi correlatiuo affectu filiali. Præsidebat Deus olim Isra-
elitico populo tanquã dominus, imperio quodam dominatiõ
tuo ac lege, quæ secundum Apostolum iram operatur, dicens:
Ego dominus Deus tuus (qua phrasi plena est Scriptura vete-
Rom.4. ris Testamẽti) illiq; largiebatur bona terræ, & fœcũditatẽ in
vxoribus

vxoribus ac gregibus, veluti stipendia quædam temporalia,
qualia seruis conducticiis à Dominis dari solent. At renatis
in Christo nunc tẽpore gratiæ presidet tanquã Pater, guber-
nans eos paterno affectu, vt filios suos atque hæredes, cohære
des autẽ Christi. Et eam ob causlam ab eisdem renatis debet
impleri voluntas ipsius, velut eius qui pater est, affectu scilicet
& amore erga eum tanquam patrem. Quodverò est obedire
obeditione, quã Petrus appellat caritatis. Zacharias verò pro- 1.Pet.1.
phetando vocat seruitutẽ, qua seruimus Deo in sanctitate & Luc.1.
iustitia, quas qualitates promeruit Christus his, qui in suo san
guine renati sunt, vt sancta gratáq; obeditione deo patri obe
diant tanquã filij. Hæc de priori genere obedientiæ quã ne-
cessariam appellamus. De posteriore verò genere quam obe-
dientiam liberam vocamus, hoc habe, quòd & ipsa subdiuidi Liberæ obe-
tur in eam quæ semper manet in arbitrij libertate, & eã quæ dientiæ sub-
spontaneo tuo voto tibi in præceptũ cõmutatur. Illa prom- diuisio.
ptè imples quæcunque Deus pater aut alius pro Deo legatio
ne fungens annunciar, etiãsi nec lege ad ea obstrictus fueris,
nec natura. De qua dicitur, Populus, quẽ non cognoui seruiuit
mihi in auditu auris obediuit mihi. Hoc est, mox atque Psalm.17.
promptè obediuit, vbi placita mea perueuerunt vel ad alre- Quid sit obe
ram duntaxat aurium eius. Qua phrasi significatur paratissi- dire in audi-
ma summéque obuia obedientia: adeò vt non expectetur do- tu auris.
nec præcipiendo præceptum fuerit, aut ita pœnis ac cõmina
tionibus iussum, vt ambæ tinniant audientium aures. Cui si-
mile est secundum phrasim Scripturæ, Audire vocem domi-
ni, atem, audire verbum Dei, dicente Zacharia: Erit hoc, si au- Quid audire
ditu audieritis vocem domini Dei vestri. Dicente etiã Domi- vocẽ Domi-
no ad Apostolos, Vestri autem beati oculi, quia vident, & au- ni aut ver-
res vestræ, quia audiunt. Ideo sanè beatæ aures vestræ, quia bum Dei.
sufficit vobis audisse doctrinã saluratẽ: ideo beati oculi, quia Zach.6.
sufficit vidisse mirabilia Dei, vt obsecundantes sitis, ad om- Matth.13.
nia corde bono atque perfecto. Etenim vt Pater meus dixit,
Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui, ipsum Matth.17.
audite ira facitis. suscipiẽres obuia obediẽtia quæcũque an- Vnde differẽ
nuncio Patri vestro, qui in cælis est, grata esse, non expectatis tia inter au-
vllis iussionibus ac minis more seruorum: satis enim vobis, dire & non
vt benevolis filiis, est quòd is qui intus amoris affectus signo audire ver-
aliquo excitetur. Quandoquidem filius vt aliquid patris est, bum Dei,
ita vocem patris tanquã vocem patris agnoscit, illique ea ra Ioan.8.

tione auscultat. Hinc illud, Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ecce inter audire & non audire verbum Dei, vnam hanc differentiã ponit, esse vel non esse ex Deo. Quod vnum rursum distinguit inter filios & alienigenas. Nam alienigenarum est, ex insidiis & imperiis pendere eorum, quibus subdiũtur: filiorum verò est esse ex patre, hoc est, naturã ex ipso habere. Atque in sanè significantur per terram bonam in quã semen cecidit, quia corde bono & optimo audientes verbũ, retinent, & fructum afferunt in patientia. Dicit autem corde bono & optimo, vt etiam inter hos insipientium, & proficientium distinctionem subindicet. Magna profectò differentia est inter audire verbum Dei, & facere præcepta eius. Illud proprie non nisi beneuolorum est & proficientium: hoc etiam seruorum & carnalium, qui oderunt quidem peccatũ, sed solùm formidine pœnæ, non virtutis amore. Inter illos porrò nõnullis timoratis, ne hoc quidem satis est, quòd pro suo arbitrio propriam voluntatem captiuent in obsequium verbi Dei, quin hoc ipsum etiam alterius iudicio vicem Dei gerentis faciãt, quo circunspectius perficiant, quod facere statuerũt, alterius obediẽtiæ seipsos per omnia subijcientes. Quale in scripturis vocatur adhærere alicui, aut discipulum agere. Quomodo filius prodigus redactus ad extremã necessitatem, adhæsit vni ciuiũ regionis illius. Quomodo & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eo credentes adhæserunt Paulo. Quomodo & Ioannis Baptistæ discipuli adhæserunt ipsi in omnibus, audientes vocem eius. Verumque autem horum fit libera voluntate, & quàm diu placet. Posterior verò liberarum obeditionum tunc incipit, quãdo homo nõ solùm dimittit quæ mundi sunt, sed & seipsum abnegat, ac prorsus Deo velut holocaustum consecrat, Prout faciunt Apostoli & infiniti alij post Apostolos, prout etiam faciunt nunc monasticæ perfectionis candidati, per abnegationem propriæ voluntatis, immobili decreto animi firmatam, dum proficiendo atque vouendo vertunt sibi consilium in præceptum. Quo facto non amplius integrum est pedem retrahere, aut retrorsum respicere, propter Scripturã, Vouete & reddite. Quia tamen nõ alia obligatione post votũ astringũtur, quam ea cui ipsi sua spõte se vouendo alligauerunt, etiã talia obedientia inter liberas annumerãda est, quòd ex radice liberæ vol-

Nam & peccatum. — Luc. 8. — Pro semen sterm. — Magna differentia inter audire verbum Dei & facere præceptum eius. — Heb. 1. — Luc. 15. — Act. 17. — De libera obedientia ad quã non vouendo astringimur. — Psalm. 75.

ræ voluntatis ortũ habeat. Vt autẽ velut epilogo cõcludam, habes ex præmissis partitionibus obediẽtiæ differẽtias, nẽpe obedientiã naturæ, & obedientiã fidei: obedientiã necessariã, & obedientiã liberam: obedientiã seruilem, & obedientiam filialẽ, obedientiã seruituris & obedientiã caritatis, obedientiam denique semper liberã, & obediẽtiam in radice liberã. Quæ vt ex verbo Dei collectæ sunt, ita eidẽ intelligendo non parum lucis adferunt. *D.* At distantiã harum differentiarũ necdũ plenè assequor. *M.* Quantum lumẽ naturæ & lumẽ fidei, tantum distant obedientia naturæ & obedientia fidei. Illa ordinem limitésque naturæ non egreditur: ista verò vltrà cõscendens debite submittit hominẽ verbo quod locutus est ipse Deus, vel per semetipsum, vt fecit circa nascẽtis mũdi exordiũ, vel per Prophetas, vt fecit olim multifariam multisque modis: vel per filium suum quem constituit hæredem vniuersorum, vt fecit nouissimè diebus istis. Quantum insuper præceptũ & consiliũ siue doctrina, tantũ distant obedientia necessaria & obedientia libera. Illa enim si violetur reum facit dãnationis: ista verò violata duntaxat minus bonum minúsque perfectum cõstituit: nisi quatenus voto fuerit confirmata. Adhæc quantum timor & amor, tantum distant seruilis & filialis obedientiæ. Denique quantũ distant animatũ, & inanimatũ, fides sine caritate, & fides per dilectionẽ operãs, tantũ differt obediẽtia seruitutis & obedientia caritatis. Illa ad salutẽ cõsequendã ferè nihil confert, hæc penè sola in eam regnúmque Dei introducit. De liberis autẽ obedientiis, quas ipsas filiales ac caritatis esse oportet, alioquin ad meritũ inefficaces, quomodo inter cõsilia Euãgelica annumerẽtur exinde differemus. Postea adiecturi de gradibus obedientiæ, qui surgunt tam ex parte eius cui obediendum, quàm ex parte ipsius obedientis.

Obedientia quæ annumeratur inter consilia Euangelica quibus sit Scripturis demonstranda.

CAPVT XX.

DIONYSIVS Areopagita Pauli discipulus docet diuinum amorem ecstasim facere, hoc est, amatorem, sic extra se rapere, vt nõ sinat eum suiipsius esse, sed eius quem amat. Vnitiuus enim est amor, nec cessat, donec effecerit inter amantem & amatum vnum velle, & vnũ nolle, cor vnum, & *Act. 17. Dionys. de diuinis nominibus cap. 4.*

animam vnam, quo tandē cum Apostolo dicat. Viuo autem, iam non ego: viuit verò in me Christus. Cuius affectu & arbitrio perinde feror, ac si ipse non haberem affectum aut arbitrium. Quæ licet habeam, tamen amore rapiente, illius, quē amo, fiunt, illiúsque esse volo nonnunquam firmo immobilique animi decreto. At inquies, Quorsum hæc? Vt tertij consilij Euangelici rationem, quod est obedire vsque ad plenam suipsius abnegationem, à fonte, quod aiunt, tibi aperiam. Fons etenim talis obedientiæ est amor ecstaticus, quo velut liquescit anima in Deum, cūctis quibus eximiè colitur Deus conglutinata. Diximus de voluptatibus carnis abdicādis per continentiam. Quoniam qui cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Diximus præterea de bonis externis posthabendis per spontaneam paupertatem. Quia facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Nunc autem dicemus de abrenūciatione propriæ voluntatis quæ fit, tum per obedientiam fidei & caritatis, tum per eam quæ libera est, vel omnino, vel salutem in radice voluntatis spontanee vouentis perfectam obedientiam. Quali votiua promissione accedente, tunc demum fit plena suiipsius abnegatio. Christus dominus inuitans discipulos salutari suo consilio ad summam perfectionis, dicit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & sequatur me. Abneget, inquit, semetipsum, non sua aut suos tantùm, sed semetipsum, hoc est propriam arbitrij sui voluntatem: qua nihil homini æquè proprium, nihil intimius, nihil potest esse amabilius. Per hāc brutis animantibus præstat, per hāc frui & vti valet, per hāc suiipsius potens suarum actionum dominus constituitur: vt agendo bene, laudem mereatur: malè autem, vituperio ac punitione dignus habeatur. Quapropter rectè seipsum abnegasse dicitur, quicunque arbitrij sui libertatem sibi adimit, statuens nihil deinceps pro sua voluntate gerere: sed in omnibus dicere cum Christo. Verumtamen Pater non mea voluntas, sed tua fiat. Atque ex animo precari. Fiat voluptas tua, sicut in cælo & in terra. Nam in cælo nulla est differentia inter iussa Dei, & placita eius: nullāque differētia obeditionum in animabus sanctis sed in omnibus tam obuia tāmque amabilis, quàm naturæ vis & dilectionis plenitudo præstare potest. Ne autē istam, de qua loquitur suiipsius abnegationem

Gal.2.

Obedire deo vsq; ad perfectam sui ipsius abnegationem est cōsilij Euangelici.

1.Cor.7.

Matth.19.

Consilium perfectæ obedientiæ exprimitur.

Matth.16.

Luc.22.

Matth.6.

putet

putet quis pertinere duntaxat ad actiones personales, aut domesticas, aut ciuiles, in quibus non retinēt suam voluntatem serui sub dominis; aut pupilli sub tutoribus & pædagogis, sed ad alterius quid prospectet vniuscuiusq; cogitatio, ideo adiecit, Et tollat crucem, non quidem meam, sed suam crucem, hoc est, aduersitatem sibi superuenientē propter studiū virtutis æquanimiter ferat: non tamē sistendo ibi, sed & sequatur me per arduā atque angustam illam puræ obedientiæ viam, pede inoffenso animóque infracto, etiā si minæ occurrant, & persecutiones & flagella, quantūuis amara aut probrosa. Nā ego hac via, atque his exercitamētis præcedo vos versus portum salutis, factus obediens Patri vsque ad mortē, mortem autem crucis. Vis autem nunc scire, qualiter abnegauerit seipsum filius Dei, vt æternum Patris sui beneplacitum adimpleret? Qui cùm in forma Dei esset, inquit Apostolus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autē crucis. Igitur abnegatio qua Christus semetipsum abnegauit facta est cum ipsius exinanitione, summáque obedientia vsque ad probrosissimum supplicium mortis: adeò quòd nusquam declinaret à beneplacito Patris, sed semper cōstās, semperq; immobilis obsequutione persisteret. Dicit enim: Non quæro voluntatem meam, sed volūtatem eius qui misit me. Neque descendi de cælo vt faciam voluntatē meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Qualia, & plura similis formæ, quis, obsecro, referat ad ea quæ per imperiū iussa sunt, & non potiùs ad beneplacita Patris, paterno affectu desiderantis fide amantis tale quid in filio? Nam ideo Deum passim nominat Patrem, passim suam obedientiā cum voluntate Dei, vt pater est, cōponens, ne nos inter Deum & Christum imperatiuum quid somniemus, quale est inter dominos & seruos, inter iussa illorum, & obsecutionem istorum: sed quod dulcedine duarum voluntatum suauiter coeuntium festiuum atque amœnum est. Quale est inter benevolam prosperamque Patris voluntatem, & obuiam redamantis filij obsequium, nihil sibi obamoris magnitudinem de suo arbitrio relinquentis. Quale etiam esse debet in omnibus, qui imitatione Christi sectātur eam perfectionem obedientiæ quæ est consilij Euangelici, ad

Philip.2. Obedientia qua se Christus abnegauit.

Ioan.5.6.

quam inuitat Christus loco præallegato, dicens: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suã, & sequatur me. Adiungens ibidem, Qui enim voluerit animã suam saluã facere, perdet eã, hoc est, conteret omnes affectiones viuendi, quæ diuinis placitis exequendis remorã præstãt. Qui autẽ perdiderit, hoc pacto, animã suã propter me, inueniet eam. Quid enim prodest homini si vniuersum mũdum lucretur, animę vero suæ detrimentũ patiatur? Aut quã dabit homo cõmutationẽ pro anima sua? Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuiq; secundũ opera sua. Quibus velut calcaribus incitat suos ad consiliũ abnegationis suiipsius fortiter subeundum.

D. Putabã ego verba illa Christi habere vim præcepti, & ad vniuersos pertinere Christi fideles. *M.* Forma dicendi sub conditione declarat nõ dicta esse per modũ iussionis, sed doctrinæ aut adhortationis. Quæ quidem doctrina, quadamtenus omnibus necessaria est, & cõmunis. At in sua plenitudine non proponitur, nisi per modum cõsilij & inuitationis, iis qui spontanei sunt ad ardua illa perfectionis Euangelicæ cacumina superanda. *D.* Quo vsque igitur ad omnes, & quo vsque ad perfectionis studiosos? *M.* Amans, vt diximus, nõ remanet suiipsius, sed amati. Debet ergo quisquis seipsum abnegare, animámque suam odisse, quatenus id requirunt amati iussa, quæ præcipiendo præcepit. Alioqui sustunditur frigida, rumpiturque amor. Est quidam gradus diuini amoris, quo Deus diligitur propter se, & super omnia, quo certè minor esse non potest. Quem vt attingas, omnia tibi & cuilibet abneganda sunt, quousque impugnãt hunc amoris gradum. Qui enim amat patrem aut matrẽ plus quàm me, non est me dignus, & qui amat filiũ aut filiã super me, nõ est me dignus. Rursum, Qui non expoliat seipsum veterem Adam, qui est de terra terrenus, & induit nouũ hominem, qui secundum Deum creatus est, vt sit de cælo cælestis. Tertio qui non curat ablui & sanctificari, & iustificari in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri, ab illis sceleratis & monstrosis malis, quę enumerat Apostolus, 1. ad Cor. 6. Item in quo adhuc regnat peccatum per opera carnis, quæ enumerantur ad Gal. 5. nec incipit virescere in fructum aliquem Spiritus sancti, de quibus ibidẽ. Denique qui nõ habet spiritũ christi, nec sit filius lucis, sed manet filius tenebrarum, ac Belial, siue

Matth. 10.
Colos. 3.
1. Cor. 15.
Ephes. 4.
1. Cor. 15.
1. Cor. 6.
Rom. 8.
Ephes. 5.

siue operarius iniquitatis, hic non attingit ne infimum quidẽ gradum præfatæ doctrinæ Christi, vt aliquousque discipulus eius fiat. Quę enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Aut quæ conuentio Christi ad Belial? Igitur qui vult venire post Christum, debet in primis abnegare quod erat, quatenus Christo aut veritati, aut diuinis iussionibus aduersatur. Debet præterea & id quod sequitur præstare, nempe, Qui non tollit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Sequitur, inquam, saltem hactenus, vt malit cuncta tormentorũ genera, & qualiacunque incommoda sufferre, quàm ad vetustatem in Baptismo depositam redire, quàm nouitatem in Christo inchoatam nõ prosequi, quàm vel minimum contra Dei iussa attentare. Potrò prosequi antedictam Christi sententiam secundum intensum ac eminentem caritatis gradum, quem ipsemet præeundo prosecutus est sic abnegando te vt etiã in licitis tibi tuum arbitrium deneges, nec vila carnis repugnantia patiaris animi tui obsequiũ diuelli à placitis Dei, etiam si tantummodo consulta fuerint aut vt te sponte offeras ad functionẽ Euangelij, quàm certo certius manet discrimen vitæ: aut ante tribunal tyrannorũ prodeas necdum citatus, acclamando, Christianus sum. Quo sanè genere seipsum abnegare, ad summã perfectionem vitæ Euangelicæ pertinet. Nec iniungitur cuipiam, sed velut eximium quid atque præcellens cum verbo Christi tum exẽplo suadetur vniuersis: persuadetur verò fide illustribus, ac præcellẽti caritate ardentibus. Et vocatur perfecta obediẽtia vocis diuinæ siue verbi Dei, longe & quasi genere distans ab ea quæ vocatur præceptorũ obedientia, tantummodo imperium & iussiones respiciẽs. Claruit autẽ hac perfecta obediẽtia in primis pater Abrahã credẽs & obediẽs Deo, adeò vt eius placitis posthaberet & patrem & patriam, & omnem cognationem, filiũ denique vnicum, paratus peregrinari in terra aliena peregrinationem laboriosam & perdifficilem, vsque ad finem vitæ suæ, quemadmodũ clarè patet in libro Geneseos per multa capita. Deinde Rechabitæ, de quibus diximus. Filij itidẽ Prophetarũ illustres facti sunt in scripturis, quòd abnegata propria voluntate subderent se per omnia obedientiæ vnius, qui spiritu prophetico cæteris clarior erat, idque in admiranda rerum indigentia, & vitæ abstinentia, vt legere est, 4. Reg. 4. In nouo autẽ Testamento ante

2. Cor. 6.

Qui potissimum claruerunt perfecta obedientia Abrahã.

Rechabitæ.
Filij prophetarum.

omnes claruerunt ac perfecta obedientia fidei nostræ duces.

Apostoli. Apostoli, qui dimissis omnibus, firmiter adhæserunt doctrinæ Saluatoris in omnibus tam consiliis quam iussis, vti liber Lucæ de actis Apostolicis, & fidæ inuper historiæ vitæ singulorum luculenter testantur. Post Apostolos verò eodem

Primitiæ credentium. genere perfectæ obedientiæ valde emicuerunt primitiæ credentium, supra quos cecidit igneus ille Spiritus sanctus in die Pentecostes, de quibus scribitur Actor. 2. Erant autē perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus. Nota quod dicit, In doctrina Apostolorum. Itaque in omnibus quæ ab Apostolis, velut coelestia pietati Euangelicæ docebantur, ad omnia admiranda quadam animi promptitudine aduolantes, nihil vltrà cogitantes de reditu, de solita agendi libertate, de vita denique conseruanda. Omnia enim abnegabāt, omnia longe Christo posthabebant, inhærentes perfectæ obedientiæ doctrinæ suscepta. Post hos surrexerunt sanctorum Martyrum innumeri,

Agonotheta Martyrum. qui velut autesignani & agonothetæ sponte prosiliebant ad agones fidei, abnegantes vitam propriam, & prorsus omnia, necdū suæ voluntatis libertatem, quo sanguine testimonij sui & verā religionē illustrarēt, & falsam obscurarēt, & suos insuper cōmilitones præeundo ad agones sacros inflammarēt. (De illis hoc loco non loquor, qui abducti in medium, vt aut negarent aut mortē subirent, fortiter elegerunt mori magis quam negare: quia hoc est necessariæ obedientiæ dicente Chri-

Luce 12. sto: Qui negauerit me coram hominibus negabitur coram Angelis Dei.) Nec inferiores fuerūt in hac perfectione luminaria illa magna Confessorum, potissimùm quos Philo Iudeus, anteà autem Apostoli vti Dionysio placet, θεραπευτὰς καὶ θεραπευτρίδας vt. hoc est, cultores & cultrices vocabant. Qui inhærentes vestigiis Ioannis Baptistæ, quo non surrexit maior inter natos mulierum, secessus quærebant in montibus, in spelæis & cauernis terræ, adeóque seipsos abnegabant, vt ne summis quidem necessitatibus naturæ satisfacerent, ob intensum mortificatæ carnis studium, solo pane, aut solis radicibus herbarum, aliisue siluestribus fructibus incitantes magis quàm refocillantes famem, quibus terra pro lecto, solitudo pro paradiso, cilicium, aut aliud magis vile pro indumento erat. Lege precor quæ Philo Iudæus libro de vita contemplatiua: quæ Hieronymus, quæ Athanasius epistola ad solitar

solitariam vitam agentes, & libro de vita Antonij eremitæ: quæ alij vetusti illustrium eremitarum mentionem facientes scripsere. Fuit autē & hoc genere abnegationis sumptuosæ, siue perfectæ obedientiæ mire illustrata Ecclesia sub D. Basilio Magno in Græcia, sub D. Hieronymo in Palæstina, sub D. Augustino in Africa, sub D. Benedicto in Italia, sub D. Martino in Gallia, ac longē postea sub S. Dominico in Hispania, & S. Francisco in Assisio, viris sanctitate & miraculis admodum claris, vt ex illorum scriptis quo ad aliquos, claris ītē historiis, maximē autem ex permanēte in hodiernū vsq; diē eorū propagine, luce clariùs constat. Nam extant monasteria sine numero, in quibus posthabita ea, quæ non ex Patre, sed ex mundo est concupiscentia carnis, concupiscentia oculo-

1. Ioan. 2. rum & superbia vitæ, firmissimo animi decreto subiiciunt sē singuli obedientiæ gubernationē tenentis: adeò nihil in otio aut negotio, nihil in vsu rerum aut abstinentia, nihil in cōsuetis peragendis, nihil in nouis inchoandis attentent sine scitu & placito superioris viceē Dei gerentis. Quales profectò meritò vocandi sunt iuxta Esaiam Sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum: eo quòd in ipsis non est facere vias suas, nec inuenitur voluntas propria in eis. Et hi quidē sic per votiuā professionē in conuentibus monasticis pulcherrimè exprimunt Euangelicū perfectæ obedientiæ cōsilium. Quod nihilominus faciunt & alij quàm plurimi, singuli seorsum in loco habitationis suæ. Vt fecit beatissima Elizabeth filia regis Hungariæ vxor Lantgrauij Thuringiæ, multò illustrior virtute & miraculis, quàm sua regia prosapia esse potuit, obligans se per votū ad præstandā perfectam obedientiā in omnibus quæ fidei & religionis sunt M. Cōrado. Non sanè ignota est, neque ab incognitis seculis vel finibus petita historia. Claruit enim hæc sancta mulier innumeris miraculis, vsque ad suscitationē mortuorum, anno 1230. in Hassia nobis vicina.

Perfecta obedientia in monasteriis.

Esa. 50.

De diuersis gradibus obedientiæ ex parte illorum quibus est obediendum. CAPVT XXI.

MAGI.

NONNE homo vt varias habet cōditiones, ita variè intelligi ac considerari potest? D. Omnino. Nam aliquando intelligitur homo vt creatura Dei, subsistens per Deum, & in Deo. Aliquando vt inops & omnium egenus, sicuti

renera in seipso est, aliquando vt renatus ac filius Dei, redemptus item & libertate donatus, quales sunt boni Christiani, aliàs quoque aliis modis. *M.* Recte. Iuxta hanc autem considerationis varietatem licebit intelligere varias rationes ac gradus obedientiæ ex parte eius cui obedire debemus. Nam homo vt creatura debet obedientiam Deo tanquam creatori, vtque omnium egens Deo tanquam omnium donatori, eodem iure naturæ, quo vniuersa tam animata quàm inanimata. Et quidem magis quàm illa: quòd ipse vniuersis sit natura & cognitione multo præstantior. Quapropter meritò illi non præstanti improperat Scriptura dicens: Generatio praua atque peruersa, hæccine reddis Domino populе stulte & insipiens? Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Et illud: Cognouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem non cognouit, & populus meus non intellexit. Cuiusmodi quanquam ad literam pronunciauerit Esaias in populum fidelem Iudæorum, recte tamen in omnes dicta intelliguntur. Omnes enim sunt factura & figmentum Dei, omnes alumni eius. Aperit enim manum suam, & implet omne animal benedictione. Deinde homo, vt imago Dei, natura felicitatis æternæ capax debet. fortiori ratione obedientiã, vti Deo auctori salutis, ita omnibus quæ Deus salutis causa ordinauit, & proinde in primis Christo & Euangelio eius, post mysterium redemptionis nostræ potenter completum in sanguine ipsius. Ideoque debet se quisque necessariò subiicere Euangelio salutis, vbi ei sufficienter annunciatum fuerit. Quia non est in aliquo alio salus. Non est enim aliud nomẽ sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: quàm illud gloriosum nomẽ Iesu Christi, quẽ proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore, vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. Ad quam certè obedientiam tenetur homo, tanto strictius, quanto vita corporis salus animarum potior est atque præstantior, neque minus necessaria ad finem creationis nostræ. Porrò homo vt filius Dei, factus iam regeneratione noua creatura in Deo, debet Deo obedientiam qualem filius patri, & non solùm qualem creatura creatori, aut mere Dei capax, illi, cuius imaginẽ gerit. (Quarum illa instinctum naturalẽ, ista rationis iudicium cõsequitur.) Et quidã obedientiã filialem

Deut. 32.

Esa. 1.

Psal. 144.

Act. 4.

Rom. 3.

Christianus debet Deo obedientiam filialem.

lem tanto honorificẽtiorem amantioremque, quãto præstat Deus homini patri maiestate, & melioris imò vtriusq; vitæ pater esse cognoscitur. Hinc illud, Prębe fili mi cor tuũ mihi. Rursum illud, Filius honorat patrem: si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? Hoc est, si tu filius meus es, & ego Deus, tuus pater, subdas te mihi amanter, & ex corde, vt honor mihi sit ex te & oblectatio. Honor autem patris est summissio filij cũ veneratione. Hinc Israelitis improperatur. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autẽ spreuerunt me. Hinc deniq; cõparatio illa, quam profert de mandato Domini Ieremias Israeli ostendens filios Rechabitarũ obediuisse patri suo Ionadab filio Rechab in iis quæ pene contra naturam erant: Israelẽ verò non audiuisse vocem Domini loquentis: vocatum insuper non respõdisse, licet vt filius primogenitus & præelectus enutritus fuisset à Deo & exaltatus. Ad hæc homo vt est emptus atque redemptus à Christo, non corruptibilibus auro vel argento, sed pretioso ac intimo sanguine redimẽtis, adeòque vi ta ipsius: non etiã à temporanea quadã seruitute, sed ab æterna: neque in illũ redimentis commodũ, sed ad solius redempti salutem ac felicitatem, debet haud dubiè pro eo redẽpto ri suo Christo specialẽ aliquam & eximiã obedientiam. *D.* Quantũ, precor, & qualem? *M.* Multò sanè maiorem quàm homo homini debere potest: imò tantam ac talẽ, adoptatus filius meritò qualem Deo patri adoptanti debet. Ratio est, quia redemptione Christi efficiemur filij Dei patris, & hæredes ipsius, cohæredes autem Christi. Neque egent ista probatione, certa enim sunt. *D.* Ac aliis locis abundè satis demõstrata sunt. *M.* Gaudeò quòd memineris. *D.* Procedat itaque inductio. *M.* Præterea homo transiens de Iudaismo, aut Gentilium idololatria ad gremium Ecclesiæ sanctæ, iámque in ea regeneratus concepto semine Spiritus sancti, haud dissimiliter atque infans in vtero materno, debet ipsi Ecclesiæ obedientiam, qualem filius matri egrediens de vtero ipsius, itaque obedientiam filialem. *D.* Ergo Christianus talem debet obedientiam Ecclesiæ, qualem Deo ac Christo. *M.* Vtique talem: quia sponsa Christi est Ecclesia, & mater nostra: sed non tantam, quia Christus caput est Ecclesiæ, & saluator corporis eius, quem & Deus dedit caput supra omnem Ecclesiam, in regendo, in viuificando, in prouehendo. Maior ergo obedientia debetur Christo quàm Ecclesiæ: attamen

Tenetur homo Christo redẽptori obediẽtiam qualem Deo.

Rom. 8.

Obediendũ Ecclesiæ obedientia filialis.

Apoca. 22.

Galat. 4.

Eph. 1.

men vtrique similis, quia vtrique filialis. Nec tamen quouis affectu filiali, aut in quibuslibet negotiis est obediẽdũ Ecclesiæ sed affectu nouæ illius creaturæ in quam cælitùs renatus es, qua & Christianus existis, atque in iis duntaxat quæ sanctificationem hominũ, & Ecclesiasticã hierarchiam concernunt.

Obediẽdum præpositis ea dem ratione qua Christo & Ecclesiæ.

D. Et qua tandem ratione tenemur obedire Præpositis Ecclesiæ? *M.* Eadem qua Christo, & Ecclesiæ sponsæ eius, quà que filius aut filiafamilias illi, quem pater & mater præesse volue runt. Eadem quippe est mandãtis & mandatarij auctoritas, dicente Apostolo: Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Itaque & Apostolorum functio & nostrorum præsidentium in Ecclesia non alia quàm Christi auctoritate nititur. Quod & Christi verba significãt,

2. Cor. 5.

Luc. 10.

quibus dicit. Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Quibus insuper nominat Præpositos Ecclesiæ potissimùm confessu vnitos, ipsam Ecclesiam, dicens: Si Ecclesiam

Mat. 18.

non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Licet autẽ eadem sit mandatis & mandatarij auctoritas, est tamen potior in illo quàm in isto. Iuxta illud Aristotelis: Propter quod vnum quodque tale & illud magis. Ideóque in primis Dei ac Christi mandatis, ac deinde pijs hominum constitutionibus est obsequendũ. Enimuero ita est natura comparatum, vt inferiora per superiora regi debeant, per illa subsistere, per illa perfici, vtque media medio quodam modo sese habeãt, ad superiora quidẽ submissiue, ad inferiora gubernatiuè. Hinc obeditionũ quæ superioribus debẽtur, illa, qua obe-

Magis superioribꝰ quã mediis obediendum.

diendum est supremo, ex quo, per quod, & in quo sunt omnia, summè & præ omnibus stringit. Qua verò mediis, non ita obligat, quod mediis non sit obtemperandum, nisi quatenus cum superioribus consentiunt. Proinde cùm aliud Rex,

Act. 5.

aliud iusserit Prætor: aliud Consul, aliud Proconsul, spreto hoc, illi obtemperandũ est. Et cùm aliud natura, aliud mantare tentauit immolare proprium filium, quia sic præceperat auctor naturæ. Cùmque aliud iuberent pontifices & magistratus Iudæorum, & aliud Deus, iustissimè respõdit Petrus. Obedire Oportet Deo magis quàm hominibus. Quẽadmodum enim sol superueniẽs reliqua astra obscurat, & velut de medio tollit: ita supremorum iussio, mediorum potestatem eliminat aliud volentiũ. Nec inter obedientias, sed magis inter

Corruptela est obedire æquè aut magis homi num constitutioni atq; mandatis Dei.

Matth. 15.

ter corruptelas est computanda ea, qua æquè aut plus obeditur illis, penes quos minor est imperandi potestas. Quapropter omnes traditiones humanæ, quæ diuinis aduersantur, sunt iniquæ, & de medio tollendæ, nec vlla eis potest impendi nisi præpostera & irrationabilis obedientia. Vnde meritò reprehensi sunt Scribæ & Pharisæi à Domino dicente: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrẽ & matrem. &, Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. Vos autem dicitis, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Quod est ordini contrarium, & abomni politia eliminandum. Quoniam autem Ecclesia catholica adeò per orbem late est diffusa, vt sub hierarchia sua comprehendat primùm regiones & & prouincias, diœceses & paroecias, atque in his varia collegia & monasteria, velut familias quasdam sibi inuicem subordinatas, præfecit singulis singulos ministros verbi & gubernatores sibi inuicem similiter subseruientes. Prouinciis quidem Archiepiscopos, diœcesibus Episcopos ac Præpositos, paroeciis verò pastores Episcopis subsidiarios, collegiis denique Decanos, monasteriis verò Patres, in aliis alio nomine appellatos. Multis autem prouinciis Patriarcham, toti denique hierarchiæ, omnibúsque simul ordinibus Ecclesiæ vnum, quem summum Pontificem appellamus, qui & pastor vniuersalis est, secundum Scripturam, omnium agnorum ac ouium, Petri successor, Christi vicarius. Vt hoc pacto omnis Ecclesiæ partitio atque diffusio in ordine conster, ordinéque ad vnum principium relata, vna permaneat, citra scissurã ac turbam. Qualis scissura ac turba non potest non esse, quando infimi aut subiiciuntur supremo, mediis prætermissis, aut ad alienam transmittuntur obedientiam, aut aliàs suo Ordinario superiori subtrahuntur, Vt fit per exemptiones, vniones, dispensationes, non necessarias, aut ad ædificationẽ Ecclesiæ inutiles. *D.* Quomodo? Nam de illis paulò explicatiùs audire cupio. *M.* Nõ est huius loci, nec capite vno fieri potest, volumen requirit, quale sedulò meditamur, aliquando id ad tuã aliorúmque vtilitatẽ edituri inscriptũ de Ordine, & quatuor libris distributum. Vnum autẽ quod vetusti dicere solent superaddam, videlicet, Principiũ malorũ multitudo: principiũ verò

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò bonorum vnio siue vnitas. Quapropter multa nisi ordine recurrant in vnum, diu firmitérque consistere nõ possunt. Ordine consistunt orbes cælestes: adeò vt vnũ corpus efficere videantur. Ordine membra multa in vnũ corpus suauissima quadam harmonia coeunt. Ordine totius vniuersi machina, vnius velut animati corporis formam gerit. Voluit itaque & Christus suam Ecclesiã ordine constare ministrantiũ & obedientium. Adeo vt populus clero, clerus verò vni subesset primati Ecclesiæ. In clero infimi Archidiacono & sacerdoti, illi Episcopo, Episcopus Archiepiscopo, Archiepiscopus Patriarchæ, ille summo Pontifici, summus autẽ Pontifex Christo & Deo, populus denique his omnibus: & inter hos speciatim illi, cuius parœciæ connumeratur. Itaque singulis quò maior est eorum prælatura siue præsidendi potestas, eò magis ac accuratiùs ipsis est obediendum: habita semper vnitatis ratione, ne sit schisma in corpore Christi, quod est Ecclesia. Est autem & hoc summopere laudandũ, vt quisque consentiat cum aliis suæ communitatis, non solùm in doctrina, verùm etiam in morib. vsu receptis, tametsi nonnunquam parum momenti habeant, fiçan aliter fiant: tum ne percutiãt infirmitas pusillorum conscientias, néve cuiquam, etiam si foris sit, offendiculo fiant: tum vt vnitas constet & concordia inter fratres, vt idipsum dicant teneántque omnes. Qualia admodum exacte docet Apostolus Corinthios dicens: Si quis viderit eum, qui habet conscientiã, in idolo recumbentem, nónne conscientia eius cùm sit infirma ædificabitur ad manducandũ idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem: Deinde Philippenses fratres sermone pleno affectibus dicens: Si qua consolatio in Christo, si quod solatiũ caritatis, qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum vt idẽ sapiatis, eandẽ caritatem habentes, vnanimes, idipsum sentiẽtes, nihil per cõtentionẽ, neque per inanẽ gloriam, sed in humilitate, superiores sibi inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerãtes, sed & ea quæ aliorum. Si verò ad aliã cõmigret quis parœciam aut diœcesim, etiam illius receptas cõsuetudines insequi debet, & eadẽ ob

1. Cor. 8.

Philip. 2.

causas.

causas. Super quo cùm consuluisset Augustinus Ambrosium Episcopũ Mediolanensem respõdit ille, Cùm sum Romæ ieiuno in sabbato, cùm hic sum non ieiuno: Igitur & tu Ecclesiæ ad quam forte veneris, cõsuetudinem obserua, si neque tu cuiquam, neque quenquã tibi scandalo esse velis. Quod respõsum locodium oraculi Augustinus semper habuit: vt ipse testatur in epistola ad Ianuarium. Verùm de his alio loco fusiùs locuti sumus. Hactenus de gradibus obedientiæ qui surgunt ex parte eius cui obediendũ est: Nunc verò dicamus aliquantulum de iis gradibus qui surgunt ex parte obedientis.

Aug. epist. 118.

De gradibus obedientiæ ex parte obedientis.

CAP. XXII.

MAGI.

COLLEGIT D. Bernardus & alios gradus siue differẽtias obedientiæ, ex parte eius qui obsequitur, quos tibi hoc loco subiiciã, magis illius quàm meis verbis, sed succinctiùs. Primus est obedire volũtarie, iuxta illud: Voluntarie sacrificabo tibi. Quasi diceret, Nõ expectabo donec minis exactus aut pœnis fuero: quin potiùs, Paratũ cor meum Deus, paratũ cor meum, vt faciã libenter quæcũque iusseris. Sola volũtas est quæ totius operis ornat effectũ, sine qua nec bene aliquid agitur, etiam si bonũ esse videatur. Ex volũtate itaque suscipiẽda sunt imperia Prælatorũ, & ipsum cor à suis reflexionibus abducendum, donec propria volũtas mactata mandatũ diligat imperãtis. Secũdus gradus obedire simpliciter, vt sit verũ. In auditu auris obedijt mihi. Quia post vocem Dei, vel vicẽ Dei gerẽtis nulla replica, multò minùs autẽ duplica aut triplica esse debet in mẽte aut voce subditi querulãtis, cur? quare? quã ob rem hoc magis quã illud? aut nunc potiùs quàm aliàs? vel, cur magis ego quàm ille, qui obligatior est, aut me validior? vel vt dicit piger, Leo est foris, in medio platearũ occidẽdus sum. Cuiusmodi querulis vocibus abstinendũ est, vt voci superioris simpliciter obsecũdet volũtas inferioris. Tertius est hilariter, & nõ quasi ex tristitia aut necessitate. Hilarẽ enim datorẽ diligit Deus. Serenitas in vultu, dulcedo in sermone multũ decorãt obedientiã obsequentis. Vnde & Gentilis ille Poëta, Super omnia vultus accessere boni. Cõtrà nubilosa cõpositio corporis, & facies tenebris obfuscata tristitiæ deuotionẽ obediẽdi ab animo recessisse testantur.

Psal. 53.

Psal. 107.

Psalm. 17.

Prouer. 22.

2. Cor. 9.

tur. Quis autē locus gratæ obedientiæ, vbi triſtitiæ cernitur ægritudo? Quartus gradus eſt obſecundare velociter, ac veluti feſtinanti ſtudio. Vt Prophera fecit, dicens: Viam mandatorum tuorū cucurri. Et Zacchæus Euangelicus: is enim cum audiret à Domino, Zacchæe feſtinās deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere, feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. Quā ob cauſſam audire meruit, Quia hodie ſalus domui huic facta eſt. Fidelis obediens neſcit moras, fugit craſtinum, aguorat tarditatē, præripit præcipientē, parat oculos viſui, aures auditui, manus operi, itineri pedes, totúmque ſe colligens, vt imperātis velociſsimè colligat voluntatē. *Pſalm.118.* *Pſalm.19.* *Pſalm.30.*

Quintus gradus adimplere viriliter, prout Pſalmiſta ait: Viriliter agite, & cōfortetur cor veſtrum omnes qui ſperatis in Domino. Si tribulatio, aut perſecutio reſultat, ſi peccatores tibi laqueum ponunt, ſi maligni tuum iter impediūt, aut caro reſiſtit, tu obedientiæ viam non deſeras, ſed dic cū Pſalmiſta, Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua. Iunge igitur velocitati obedientiæ animæ etiā fortitudinem in exequendo, & tum decantabis ſecuriùs. Manus peccatoris non mouebit me. Sextus gradus, obedire humiliter, vt poſt hilarem, celerem, forrémque obeditionē tuam, ſit ſemper & intus, & foris in voce illud, Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Quantulum enim eſt præſtitiſſe obediētiunculam illi, cui me meáque omnia debeo, ſine quo nihil ſum, nihil habeo, nihil valeo, à quo nihilominus ſpe certa quæ non cōfundit expecto quod ipſe eſt, quod habet, quod poteſt, eſt autē omnia, & poteſt omnia, eritque omnia in omnibus, cū illa quæ mala ſunt in nobis expurgata fuerint. Nihil igitur obſequiū noſtrum reſpectu bonorum Dei, ſed magna miſeratio eius eſt, nos in iniquitatibus noſtris conſumptos non eſſe. Quōdque in humilitate noſtra memor fuerit noſtri, ipſe qui fecit nos. Septimus gradus eſt obedire perſeueranter, Qui enim perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Non autē qui inceperit, aut aliquouſque bonū perduxerit. Quid enim conferre prodeſt, & ante merā deficere, aut deflectere? Nonne per Ezechielem dixit Dominus. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundū omnes abominationes, quas operari ſolet impius, nūquid viuet? Omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, nō recordabuntur in præuaricatione qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo quod peccauit, in ipſis morietur. Sic currite vt comprehendatis, quò tandem dicere liceat cum Apoſtolo, Curſum cōſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus iudex. Inter hos obedientiæ gradus non commemorat Bernardus eam quam Archiapoſtolus obedientiā caritatis appellat: & quidem cordatē, perpendens eam in ſingulis debere concurrere. Quocunque enim gradu obedientiæ fulgeam, ſi caritatem non habuero, nihil ſum, nihil mihi prodeſt, ſcilicet ad meritum vitæ, & gratiam retributionis diuinæ, vt latè deducit Apoſtolus, 1. ad Corinth. 13. *Pſalm.118.* *Pſalm.35.* *Luc.17.* *Rom.5.* *Thren.3.* *Pſalm.135.* *Matth.10. & 24.* *Ezech.18.* *1. Cor.9.* *2. Tim.4.*

Quam habeat obedientia promiſſionem in Scripturis ſactis potiſſimùm libera, quæ inter conſilia annumeratur.

CAPVT XXIII.

DISCI. AN Scriptura tribuat liberæ atq; perfectæ obedientiæ vim aliquam eximiam & ſpecialem bene merendi de Deo? *Mr.* Magnam, Fecit enim huiuſmodi obedientia Chriſtum ſublimen ſuper omne quod nominari poteſt, dicente Paulo: Propter quod (nempe, quia factus erat obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis) & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Fecit præterea Ioannem Baptiſtam eſſe plus quàm Prophetam, imò Angelum Dei ante faciem Meſsiæ, ac tantum, vt non ſurrexerit eo maior inter natos mulierū, vti habet Matth. 11. Fecit & Apoſtolos iudiciaria poteſtate eminere ſuper omnes alios, ipſo Chriſto promittente. Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti iſtis me (nempe obedientia perfecta, non aliud quàm hoc vnū repetens, Qui ſecuti eſtis me, quaſi vnum hoc eos tanta cuectione, qua ſublimandi prædicantur, dignos reddiderit) vos, inquam qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cùm ſederit Filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſraël. Ecce perfecta obedientia facit hominem quaſi Deum, ac iudicem aliorum cum Chriſto, eodem ſublimatum quò Chriſtus. Nonne Zacchæus natura puſillus, ſed obediendi prōptitudine magnus, quia obediit voci Domini feſtinans ac gaudens, ideo audiuit à Domino Quia hodie *Philip.2.* *Quām exal tet hominē obedientia.* *Matth.19.* *Luc 19.*

Heb.10. salus domui huic facta est, eò quòd & ipse filius sit Abrahæ? Nonne qui vocatur Abraham, quãdo fide obediuit in locum exire quem accepturus erat in hæreditatem, nesciés quo iret, & fidei, & omnium credẽtium pater appellatus est? Cumque obediret offerre Filium suum vnigenitum, nonne Dominus iurauit per semetipsum ei dicens: Quia fecisti hãc rem, & nõ pepercisti Filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenã quæ est in littore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum seorum, & benedicẽtur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Insuper Rechabitarum obedientia quàm magnificè remunerata sit, latè exponit Ieremias Propheta, dicens: Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israël, pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mãdata eius, & fecistis vniuersa quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël, Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. Quid autẽ præstet fidei ac caritatis obedientiæ, quæ & ipsa inter cõsilia Euangelica est annumeranda, antea diximus. Ipsa enim & non alia facit hæredẽ, ciuem, & alumnum regni cælorum, quòd per eam solam impleatur voluntas Dei patris, vt Pater est. Nihil fere commendatur in Scripturis velut diuina munificentia dignum adeò atque victimæ & holocaustum: attamen melior est obedientia quàm victimæ secũdum Scripturam. 1. Reg. 15. Quia vt Gregorius inquit per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Tantò igitur quisque Deum citius placat, quantò ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. D. Nonne Christus victima erat mundum Deo reconcilians? Nonne Propheta ait, Sacrificium Deo spiritus contribulatus, addens: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies? M. Vtique. D. His autem victimis an maior sit obedientia nostra? M. Nequaquã. Nam & talium victimarum potissima pars, odóreque suauissimus est ipsa obedientia. Nam Christus factus obediens vsque ad mortem, post triumpharum hostem verirarís, obtulit se victimam pro mundi vita. Et spiritus contribularus quid aliud ac sacra oblatio? Propheta autem Samuel loquens Sauli Regi comparationem facit inter victimas & obedientiam separatim

Gen.22.

Ierem.35.

Gregor. li. 35 Moral. capit. 12.

Quibus victimis præferatur obedientia.

tim positas, nec respicit ad internas, sed externas victimas, reprehendens Saulem, quòd obedientia sepositа, voluerit placare Deum mactatis bobus ac alijs de præda captis, in victimam. Victima enim propriè hostia est, quæ post victoriam dextra victrice immolatur, dicente Ouidio:

Victima quæ dextra cecidit victrice vocatur.

Et de huiusmodi victimis loquitur textus. Saul enim rediens victor de cæde Amalechitarum erexit sibi fornicem triumphalem immolaturus victimas pro parta scilicet victoria, dicens ad Samuelem. Tulit de præda populus oues & boues primitias eorum, quæ cæsa sunt, vt immolet domino Deo tuo in Galgalis. Et ait Samuel, Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ, & auscultare magis quàm offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idolatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quòd abiecisti sermonem Domini, abiecit te, ne sis rex. Victimæ & holocaustomata grata esse non possunt, nisi quatenus deuoto & obediente animo offeruntur. Iure igitur ipsis præponitur obedientia. Nam etiamsi omnia tua pauperibus dederis, téque ipsum tradideris in martyrium, nisi ea per obedientiam retuleris ad implendam Dei patris voluntatem, non magis grata fiue meritoria erunt, quàm si facta fuerint absque caritate, cui intima & individua est sancta obedientia. D. An omnis obedientia sit cultus Dei pertinens ad religionem? M. Dicam paucis per distinctionem. Omnis obeditio procedit ex reuerentia, qua cultus atque honor impenditur. In quantum igitur procedit ex reuerentia erga Prælatos, continetur quodammodo sub obseruantia. In quantum verò ex reuerentia erga parentem sub pietate. In quantum denique ex reuerentia erga Deum Opti. Max. sub religione, pertinens ad deuotionem, actum principalem religionis. Quo etiam referenda est obedientia quæ præstatur homini ea ratione, quia legatione fungitur pro Deo in mãdando & præsidendo. Obedire autem religiosè Deo & vicem Dei gerentibus, cultus est gratiosi-

mus, ac proinde multò laudabilior quàm offerre illi externam victimam.

Universidad de Deusto Biblioteca

De monastica & eius partibus.

CAPVT XXIIII.

MAGI. QVONIAM autem monastica religio consiliis Euangelicis vitā exprimendis potissimùm instituit, ipsa naturam consiliorum redolens, non abs re fuerit hoc loco paululum abstergere calumnias & maledicta, quibus admodū respergitur neque suffocantur. D. Optimè. Nam quidam submurmurant in monasteriis reditionē fieri ad infirma & egena mundi elementa: ideoque velut mala submouenda esse.

Malum nō est cuius singulæ partes bonæ sunt.

M. An malum esse potest, cuius omnes partes bonæ sunt? An non prorsus Euangelicum, cuius singulæ portiones in Euangelio conscriptæ, laudatæ, cōsultæ inueniuntur? Sunt autem primariæ partes monastices, cōtinentia, paupertas, obedientia. Quorum si quódque bonum est, mirani vim habens præcellentis virtutis Euangelicæ, vt Scripturis anteà demonstrauimus, nec reperi debet meritò duo simul iuncta meliora esse & efficaciora. Iuxta illud Sapientis: Si dup simul fuerint, mutuò fouebuntur. Porrò tribus contextis, fit funiculus triplex, qualis iuxta eūdem Sapientem difficile rumpitur, fit & holocausti victima omni suauitatis odore gratior. Nam mente virgineus, aut probè continens, & simul spiritu perituris rebus maior, omnia velut stercora despicions, iusque, vt totus sit Dei, abnegator per fidem & caritatem erga Deum:

Ecclesi. 4.

Per monasticen fit homo velut virtus armata.

primùm efficitur omni munitione inexpugnabilior, quasi virtus quædam viua in Deo: & quidem virtus armata. si adsint quæ in instituto monastico adesse debēt, nimirum abstinentia, vigiliæ, ieiunium, orandi psallendique studium, lectio sacra, disciplina, pars nulla temporis vacua sine opere. Cuiusmodi adeò sunt cognata monasticæ, vt sine illis monachus sit hoc ipsum quod corpus sine spiritu, aut sine pennis ac propugnaculis, anis implumis, sepulchrum dealbatum. Secundò efficitur holocaustum medullatum Deo, de quo Propheta,

Per monasticen efficitur homo sacrificium medullatum Deo.

Psal. 65.

Holocausta medullata offeram tibi. Inter holocaustum autem & sacrificium hoc interest, quòd omne holocaustum sacrificium est, sed non omne sacrificiū holocaustū. In sacrificio pars necdiū in holocausto verò totum pecus offerri solet. Vnde holocaustum lanna lingua totum incensum dicitur. Cùm igitur electum quid de rebus tuis, aut de teipso omnipotenti

potenti Deo offers, sacrificiū est: cùm verò temetipsum Deo deuoues, offerēdo illi quod es, quod habes, quod potes, in primis cor contritum & humiliatum, deinde propensam voluntatem ad obediendum, & omnem, quā præstare vales in opere Dei; functionem, reuera holocaustum est, velut adipe de spiritu fidei & dulcitū lacthymarū pinguedine ab ardore cordis intinctū. Hoc autem modo seipsum offert monachus per votum, dum abnegatis quæ mundi sunt, quæ carnis, aut oculorum, quæque ad superbiam vitæ pertinēt, se obstringit ad ea quibus & spiritus liquescit in Deū, & caro in seruitutē spiritus redigitur, & amor mundi extinguitur, nempe ad continentiā, obedientiā, & paupertatem, iuxta mōdum monasticæ regulæ in Ecclesia cōprobatæ. Efficiturque reuera sacrificium medullatū Deo, dummodò adsit cogitatio bona in opere, & recta intentio in cogitatione ex spiritu fidei ignescēris in corde. Nam de his qui quod bonum est, perperam faciūt, nihil loquimur. Olim nomine Nazaræorū appellati seipsos vouebāt Deo, quod est super omne votū, vt Origenes inquit. Nam filium offerre, vel filiam, aut pecus, aut prædiū, hoc totum extra nos est. Semetipsum Deo offerre, & non alieno lacte, sed proprio placere, hoc est perfectius, & eminentius omnibus vōtis, quòd qui facit, imitator est Christi. Hæc ille. Nazaræus itaque efficitur omnis bonus monachus, id est, sanctus siue cōsecratus ac separatus Deo, vtique in hoc Christo redemptori suo sociatus. At tu an censes monasticen malam esse? D. Minimè. Verùm fic agere, quomodo monachi, num reditio quædā est, vt dicunt ad infirma egenáque elementa?

Quomodo offerat seipsum monachus.

Origen. hō. mil. 24. sup. Numer.

Per monasticen fit homo sacrificium medullatum Deo.

M. Si quæ diximus, videlicet, abstinentia, vigiliæ, ieiunium, orandi psallendique studiū, lectio sacra, disciplina; pars nulla tēporis vacua sine opere Dei, inter egena elemēta annumeri debēt admodū fitale docuit Saluator dicēs: Quoniā oportet semper orare, & nō deficere. Et alibi, Vigilate, & orate, ne intretis in tentatiōnē. Rursum. Hoc genus Dæmoniorū non eiicitur, nisi per orationem & ieiuniū. Admodū malè Apostolus dicens: Exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate. Et iterum, In vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis. Admodum malè Petrus cùm dicit, Vos autē omnē curam subinferentes, minis-

Luc. 18. Matth. 26. Matth. 17. 2. Cor. 6. 2. Cor. 11. 2. Pet. 1.

trate in fide vestra virtutem: in virtute autē, scientiā: in scientia autē, abstinentiam. Ecce omni cura secundū Petrum sub-

Iacob. 5.

inferenda est abstinẽtia. Admodũ denique malè docuit Iacobus dicens: Tristatur autem aliquis vestrũ? Oret: Aequo animo? & psallat. Sed quid tẽpus tero in re certa? An nos, filii, inter infirma, & egena computabimus, quæ Christus & Apostoli eius velut sancta & efficacia virtutis colendæ exercitia nobis proposuere? Hæc autem cum illis tribus eximiis virtutibus cõtinentia, spontanea paupertate, obedientia, verbo Dei consultis, sunt præcipua quæ monachismum constituunt.

Exercitamẽta monastica nõ sunt annumeranda inter egena elemẽta. Galat. 4.

Quæ reliqua sunt, politiam seu disciplinam domesticã concernunt, vt sic inter multos vnio, pax, concordia, sitèque virtuti sua laus, quòd vero diuersum est iusta vindicatione non careat. Absit igitur, absit, inquam, ab omni cogitatione hominis orthodoxi, vt eiusmodi inter infirma elementa computanda censeat. D. At Paulus nunquid id dicere voluit scribens Galatis in hunc modum: Nunc autem cùm cognoueritis Deum, imò cogniti sitis à Deo, quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis? M. Nequaquam: non enim potuit veritatis doctor aut sui immemor, aut sibi contrarius fieri. Sed loquitur eo loco de Iudaicis ritibus, & typis veteris legis, qui tum abolbri erant propter veritatis præsentiam, tum mortiferi esse incipiebant propter falsitatis significationem, figurãdo futurum quod exhibitum fuerat. Quibus etiamsi per fidem detraxeris significationem, tamen infirma sunt, quia non valent iustificare: & egena, quia non ipsa, sed quæ Christus instituit, vasa sunt gratiæ diuinæ in nos Christianos transfundendæ. Quòd vt certiùs constet, subdit de certis ritibus Iudaicis, dicens: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Dicta itaque virtutum exercitamenta vti Euangelio docta atque consulta sunt, ita permagnam vim habent & mortificandi carnem, & roborandi spiritum in Deo. Proindéque vbi adsunt, ibi demum valet vigétque vera monastice. Vbi verò desunt, & hostis habet muros, septáque monasterij intrarunt mundus, opes, satellitium carnis, videlicet, otium, crapula, somnolentia, ibi sane tam tuta consistit religio, ne dicam, monastice, quàm inter concitatos canes lepusculus, aut inter hostes armatos inermis. Quod verò dicunt, plus esse paleariũ in monasteriis quàm tritici, dolenter quidem audimus, sed non ob id conturbamur. Siquidem monasticæ portio est regni cælorum huius peregrinatiõis, quod est Ecclesia. At ipsemet

met Christus comparat hoc regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti bonos & malos. Itidem areæ in qua triticum est commixtum palearum semper erit in mundo. Deinde & Apostolus comparat Ecclesiam magnæ domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quædam in honorem, quædam autem in contumeliam. Igitur quemadmodum Ecclesia, ita & monastice pars eius, dum stabit, bonos habebit & malos, electos & reprobos, perfectos & imperfectos, pœnitentes & impœnitentes. An vllus conuentus purius institutus aut accuratiùs custodiri potuit quã instituit Christus, & custodiuit suum collegium Apostolorum, ipse præsens, & moderationem eius gerens? D. Certũ est quod non. M. Attamen in illo conuentu Apostolico fuere zelo vindictæ succensi, qui dicebant Domine vis dicamus vt ignis descendat de cælo, & consumat illos? Fuerunt & ambitiosi primatum, Intrauit enim cogitatio in eos quis eorũ maior esset. Fuerunt insuper murmurantes. Nam videntes discipuli, factum scilicet Magdalenæ, indiguati sunt dicẽtes: vt quid perditio hæc? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus. Fuerunt desertores, fuerunt & persecutores. Etenim multi ex discipulis eius audientes, dixerunt, Durus est hic sermo (nempe de manducanda carne filij hominis & bibendo sanguine eius) & quis potest eum audire? Et abierũt retrò, & iam non cum illo ambulabãt. Dixit ergo Iesus ad duodecim, Numquid & vos vultis abire? Respõdit ergo ei Simon Petrus, Domine ad quẽ ibimus? verba vitæ æternæ habes: Et nos credimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei. Respõdit ei Iesus, Nonne égò vos duodecim elegi, & ex vobis vnus Diabolus est? Quid peius Diabolo? Attamen vnus in cõuentu Apostolico Diabolus erat. Fuerũt deniq; inter eos pœnitẽtes, & impœnitentes. Nam Iudas post traditũ Dominum abiens laqueo se suspendit. Petrus verò post triplicem negationem progressus foras fleuit amarè, profluuio lachrymarum diluẽs quod timiditate quadã commissum fuerat. Sic & cæteri si quid effusione spiritus humani peccarant, illicò audita meliori informatione Domini, ab illo resiliebant, se indesinenter continentes in disciplina & obedientia ipsius. Quomodo boni religiosi si quid indignũ sua professione commiserint, vt contingit, homines enim sunt, id tuoꝝ vel lachrymis, vel monastica disciplina expiatum curant.

Iudas laqueo se suspendit.

Matth. 27.

Matth. 26.

Quid autem si persistant quidá in malitia sua obstinati, sicut perstitit Iudas vnus de duodecim? Quid si retrorsum abeant lapsi in apostasiam, quemadmodum abierunt illi, de quibus Ioannes scribens dicit: Ex hoc multi discipulorũ eius abierũt retrò, & iam non cum illo ambulabant? Nunquid propterea execranda sunt monasteria, cùm tamen eam ob causam nemo execratione dignum censeat collegium Apostolicum & discipulorum? Si ergo in illo sanctissimo conuentu fuere omnes istiusmodi differentiæ bonorum, malorum, fortium, infirmorum, pœnitentium, impœnitentium, abeuntium, persistentium, meritò non debemus cõturbari videntes domum monasticam omnino non esse sine ligneis & fictilibus vasis, hoc est, imperfectis personis: imò etiamsi videamus non esse sine vasis in contumeliam paratis, hoc est, sine iis qui enormiter mali aliis scandalo existunt. Neque in hac peregrinatione sperandũ, quòd area monasterij erit vnquam sine paleis, hoc enim tantum modo fiet in consummatione seculi. Nam tunc exibunt Angeli, & separabũt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminũ ignis. Tunc permũdabit Dominus aream suam, & cõgregabit triticũ in horreũ suum, paleas autẽ comburet igni inextinguibili. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duo in lecto: vnus assumetur, & vnus relinquetur. Vbi per lectum quietem intelligere voluit, secundum Auguſt. non se miscentium turbis, aut tumultui generis humani: sed in otio seruientium Deo, vt faciunt monachi vitæ contemplatiuæ dediti. De illis enim ibidẽ loquitur Auguſt. Et sane etiam inde vnus assumetur, & vnus relinquetur. Quanquam autem fieri nequeat vt non sint paleæ in monasteriis: modis tamen omnibus satagẽdum, vt sint tam paucæ, tam penè nullæ quàm fieri potest, gratia Dei adiuuante. Neque susceptra monastica professione, ob id statim per se actus efficitur aliquis. Nam monastice non est perfectio Euangelica, sed via, ac studũ seu aptum mediũ enitendi eò, in quo inuenitur perfectio Euangelica, nempe ad eminẽtem gradũ caritatis, qua mens liquescit in Deũ sincerè & vnicè amatũ. In quo sane studio omnibus religiosis persistẽdum est, ne retrocedant, néue ad dexteram vel sinistram declinẽt. Et hinc venit monastica vita status perfectionis, non quidẽ adeptæ, sed quærẽdæ per media ad hoc capta secundũ Euangeliũ. Cuius si exactã demonstrationem velis habere, perpende verba

Ioan. 6.

Matth. 13. In cõsummatione seculi fiet plena separatio malorũ à bonis

Matth. 3.

Matth. 24.

Monastice non est perfectio Euangelica, sed via tendendi ad perfectionẽ Euangelicã.

Vposto. ad Philip. 3. cap. Non quòd iam, inquit acceperim, aut iam perfectus sim (tamen Apostolus erat, quod est multò excellentius quàm monachum esse) sequor autẽ, si quo modo comprehẽdam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem, quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea quæ sunt priora, hoc est, potiora, extendens meipsum, ad destinatũ prosequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Ex qua sententia Apostoli liquet, quod religiosorum & Episcoporum conditio non sit habenda pro Euangelica perfectione, sed pro statu quodam tendendi ad perfectionem, hoc est, per firmũ animi decretum persistendi in vno illo, nempe, vt iis qui retrò sunt prorsus in obliuionem datis, continuo se extendant toto scilicet conamine ad priora, hoc est, ea quæ secundum professionem præ manibus esse debent, & dimissis longè priora sunt. Quod est tendere ad perfectionem, donec destinatum supernæ vocationis attigerint. Vbi contrectatio rerum temporalium, ibi distractio caritatis: vbi cura earundem rerum, ibi plerumque diligendi interruptio: vbi autem magna cupiditas, ibi demùm nulla est caritas. Rursum, vbi oblectatio quæritur carnis, ibi venenum paratur caritati, ac proinde crescente illa, decrescit puritatis amor: efferuescente autem illa in libidinem, nulla prorsus manet Dei dilectio. Adhæc, qui quo confidit arbitrio, nititur baculo arundineo. Nam lubrica est & cæca, atque in malum prona ferè omnis hominum cogitatio. Itaque quo quisque hæc firmiùs per votum abnegauerit, magisque in obliuionem dederit, extendendo se ad potiora illa, quæ monastices sunt propria, eò propiùs ad ipsam Euangelicam perfectionem accedit, qualis consistit in puritate & abundantia dilectionis Dei & proximi. D. Nónne & nos ad eandem perfectionem niti possumus vel extra monasticen? M. Possumus: sed certiùs ibi, vbi plura concurrunt adminicula, & pauciora sunt impedimenta, vbi si tuæ curæ immemor fias, alij tui curam gerunt, alij pro te vigilant, alij tua onera tecum portant, sicut scriptum est, Alter alterius onera portate: te exemplis inuitant, oratione impellunt, officio deliniunt, vbi ipsi in te, & tu in illis inuicem consolamini per eam quæ in singulis est fidem quemadmodum Paulus Roma. scribens, optat simul consolari in eis

Rom. 1.

per eam quæ inuicem est fidem illorum & suam.

Puram monasticen non debere insimulari hypocriseos, aut seruitutis introductæ contrà libertatem Euangelicam.

CAPVT XXV.

DISCI. DICVNT præterea monasticè plus habere hypocriseos quàm puræ religionis, & velut in seruitutem quandam ab Euangelica libertate retrahere. M. Siccine dicis? Et quam precor ob caussam? D. Quòd color, compositio, materia distincti habitus, secessus item, vitandique singularitas, excogitata videantur popularis existimationis captandæ caussa. M. Quæ est istha dementia, ne dicam, malitia sic iudicantium? Quid enim æquè conducit vel vnanimitati fouendæ, de qua Act. 2. cap. vel concordiæ fraternæ stabiliendæ, de qua Psal. 132. atque communis omnium habitus vniformis, vnicolor, vnius pretij & materiæ, non inuentus ab vtente, sed à patribus acceptus, communis insuper mensa, fercula eadem, eisdem vasis illata, eodémque iure perfusa? Nónne paterfamilias, & heri vel domini, quibus cor est in pectore, eiusmodi mediis populsare student extra suam familiã omnem offensionis & dissidiorũ ansam? Elegit sibi præcursor Domini secessum à populo, & siluestrium partium loca hortida pro habitaculo, cilicium de pilis camelorum pro vestitu, locustas & mel siluestre pro esca. Elegerũt similia Elias Thesbites, & Iudith victoriosa sanctitate bellatrix, necnon vetusti illi monachi solitudinis Aegypti, & qui, teste Apostolo, circumierũt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mũdus, in solitudinibus errãtes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. Sed & Christus habuit singularem vestem desuper contextam per totum. Nequaquam igitur talium electio aut vsus hypocrisis iudicari debet: nam illi fuere per hæc toti mundo sanctitate venerabiles. Quòd ante annos mille centum, aut ducentos ac vlera fuerit distinctus habitus monachorum & sanctimonialiũ à communi habitu laicali, viduarũ insuper ac virginum Deo dicatarum à communi habitu fœmineo, patet ex Epist. 199. August. ad Edicią. Itẽ ex Epistola D. Ambr. 36. ad Sabinũ Episcopũ vbi sermonẽ facit de Paulino monacho facto. Patet quoque ex regula D. Benedicti ante annos mille conscripta. Denique

Monasticus habitus sua vniformitate valde concordiæ seruandæ conuenit.

Matth. 3.
4. Reg. 1.
Iudith 8.
Heb. 11.
Ioan. 19.

nique ex Dionysio Areopag. lib. de Eccles. Hierarc. cap. 6. vbi dicit, quòd sacerdos professionẽ monachum tonder, exutúmque veste omni, aliã induit. Exterminare quidem faciem, vt videaris hominibus ieiunans: aut orare in angulis platearũ, vt deuotulus appareas: aut tuba canere ante eleemosynam tuam, reuera hypocrisim habent, sic docente Christo Matth. 6. cap. Verùm hæc longè minus conueniunt monasticis personis, quàm aliis de populo. Illi enim inter se, & intus in suis monasteriis, imò sæpe in solitudinibus, & clausis ostiis, magisque nocturno tempore quàm diurno hæc pertractant, idque iuxta constitutionẽ patrum insequentium eas ipsas cautelas quas Christus vitandæ hypocriseos causa eodẽ cap. docet. Ieiuniis autem & orationibus, & eleemosynis se indesinenter exercere, modò absit captandæ gloriæ studium, tam non pertinet ad hypocrisim, vt nihil æquè diuinis adhortationibus per omnẽ scripturam inculcetur. Imò Angelus de cælo veniens ad vtrumque Tobiam dixit, Bona est oratio cũ ieiunio & eleemosyna magis quàm thesauri auri reconditi. Sunt enim tria hæc igne dilectionis succensa, velut currus igneus Eliæ. Ieiunia leuant, eleemosynæ portant, orationes verò anhelis suis desideriis sursum trahunt. Nec possunt mala esse à quocũque fiant, nisi quatenus malo animo facta fuerint. At animus solius Dei iudicio relinquitur. Nã teste Scriptura, Homo videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. Qui itaque culpãt in monasticis personis quæ per se bona sunt, & mala esse non possunt, nisi malo fiant animo, iis obiiciendum est illud Apostoli. Nolite ante tempus iudicare: quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Siquidẽ probare vel improbare factum ante plenã ipsius cognitionẽ est ante tempus iudicare. Et illud, Tu quis es, qui iudicas alienũ seruum? Domino suo stat aut cadit: stabit autem, potens est enim Deus statuere illum. An non tui comparatione alienus seruus est, qui seculo abnegato se totum diuinis mancipauit seruitiis? Cæterùm, de huiusmodi temerariis iudiciis, & quid sit hypocrisis, adhæc an omnis qui aliud foris apparet, aliud intus existit sit censendus hypocrita, fusè & dilucidè differuimus suprà Tract. 8. cap. 3. 4. 10. D. Memini. Verùm num seruile est, & impotentis animi, semper ex alterius pendere arbitrio, velis nolis: vt pendent monasticis institutis obstricti?

Tob. 12.
1. Reg. 16.
1. Cor. 4.
Rom. 14.

M. Id

Monastica obedientia nihil habet seruilitatis.

M. Id si fiat aut legis aut naturę necessitate, iub imperio eius qui suam vnus vtilitatem spectat, tanto miserum ac miserandum est, nedum seruile. At sponte propria velle subesse beneplacito patris Dei, cuius essentia, bonitas, cuius directio, virtus, cuius amor nostra est salus, id profectò summæ perfectionisque libertatis exordiũ habet. Iuxta illud Agathæ. Summa ingenuitas ista est, in qua Christi seruitus comprobatur.

Quid libertas.

Quid enim libertas, nonne facultas agendi quod velis, tuis insuper, tęque ipso vtendi ad tuam vtilitatẽ quomodo velis?

Quid seruitus.

D. Vtique. *M.* Seruitus autẽ, an aliud, quàm non posse quod velis? Quàm operis opibúsque tuis nihil tibi posse lucrifacere, sed rãtummodo alteri? *D.* Sic apparet. *M.* Igitur, qui sponte obsequitur diuino beneplacito, nec vult aliud, habens potestatem faciendi fructum in opere salutis quomodo velit, is

Galat. 4.

verè liber est ea libertate qua nos liberauit Christus. Qualis libertas neque præsidẽtiam Dei patris, neque gubernationẽ filij, aut vicem eius gerentis, neque seruitutem iustitiæ vllo modo excludit, non valens nè momentũ quidẽ sine illis subsistere. Nã seruitus iustitiæ ac Dei, ipsa demùm libertas Euãgelica est. An nescitis, inquit Apostolus, quoniã cui exhibetis vos

Libertas Euãgelica.

Rom. 6.

seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiã? Gratias autem Deo, quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde, in eam formã doctrinæ in quam traditi estis. Liberati autem à peccato, serui autem facti estis iustitiæ. Humanum dico propter infirmitatẽ carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quẽ ergo fructum habuistis tũc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors. Nunc vero liberati à peccato, serui autẽ facti Deo: habetis fructũ vestrum in sanctificationem, finem verò vitã ætẽtnam. Itaque libertas Euãgelica vt liberum reddit à peccatis, ità seruũ facit Dei, requirens obeditionem ex corde, in eam formã doctrinæ, in quam

Quæ requirantur ad libertatem Euãgelicã.

traditi sumus. Requirit etiã, vt exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationẽ, sicut anteà exhibuerámus eadem mẽbra nostra seruire iniquitati ad iniquitatẽ. Quòd quid igitur promouet, aut fouet, aut perficit seruitutem Dei & iustitiæ, ac mẽbra cogit in obsequiũ Christi, id promouet,

uet, fouet, perficit libertatem Euangelicam, qua nos donauit Christus. Prompsent autẽ in primis aç perficiunt seruitutem Dei & iustitiæ ea quæ monasticæ propria esse ostendimus. Omnia enim illius institutа in hoc data sunt, vt cogãt membra seruire iustitiæ in sanctificationem, vt carnem subiiciant spiritui, spiritum verò Christo ac Deo: illam mortificando, hunc roborando, & charismatibus spiritus sancti fœcundando. Quibus charismatibus abluitur mens à peccatis, iustificatur insuper, & sanctificatur: quibus & consors redditur homo diuinæ naturæ, vt sic verè ingenuus & illustris summa quadã nobilitate, qualis à patre luminũ est, habens hic fructũ suum in sanctificationem, hoc est, actionum suarũ merita: quibus gratior Deo atque in se sanctior redditur, finem verò vitam æternam. Cuius quidẽ libertatis gustus ab omnibus piis in Ecclesia habetur, cuius incrementum in monastica quæritur, cuius consummatio in cælis per beatitudinẽ æternam possidetur. *D.* Ex prædicta sententia Apostoli satis liquet, seruire Deo, & iustitiæ, carnémque cogere in obsequiũ spiritus, partes esse libertatis Euãgelicæ. Et quid pertinet eò, obstrictum esse illi qui ipse homo est, vt tu ipse peccator sicut tu ipse fortasis magis procul ab obedientia Dei quàm tu, vt sunt obstricti omnes monachi? *M.* Estò, sit talis qui monasterio præest: attamen vicarius Christi est, & legatione pro Deo fungitur, eáque ratione superior. Itaque vt Deus, diuinàque præsideat auctoritate, iuxta illud: Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes: nam sermo ibidem dirigitur ad iudices, & gubernatores populi. Eadem quippe potestas est, qua Deus, qua Christus, & qua Præpositus in Ecclesia aut monasteriis gregi dominico præsidet: sed nõ in singulis est modo eodem. In Deo etenim est per potentiã: in Christo donatione Patris: in Præpositis verò vicaria Christi commissione. Quapropter erga Deum ac Christum obedientia est, qua cœnobita Priori suo vicem Dei gerenti, & ea sanè ratione obsequitur. E diuersò autem erga Deum & Christum inobedientia, qua cœnobita obstrepit Priori suo. *D.* Quid si mandet Abbas quod contra Deum est? *M.* Huic, vt anteà diximus, respondendum illud Petri. Obedire Deo magis oportet quàm hominibus. *D.* Quid si aliena à regula præcipiat? *M.* Hic retinenda sententia D. Bernardi, qua dicit, Potestas imperantis nequit se extendere, nisi quatenus attigerit votum professionis, Qua & dicit,

Libertas Euangelica.

In primis fouetur monastica.

Quousq; debeat monachus obedire.

Bernardus de præcepto & dispensatione.

Obediendi

Universidad de Deusto Biblioteca

Obediēdi modus tenor est professionis. Et illud, Prælati iussio vel prohibitio non prætereat terminos professionis. Vota mea, inquit, nec augeat sine mea voluntate, neque minuat sine certa necessitate, quæ legē non habet, & ob hoc excusat dispensationē. Cæterum subiectus religiosus eiusmodi obedientiā quæ voti finibus cohibetur nouerit esse imperfectā. Nā perfecta obedientia legē nescit, terminis nō arctatur, nec cōtenta angustiis professionis largiori volūtate fertur in latitudinē caritatis, & ad omne opus quod iniungitur spontanea vigore liberalis alacrisque animi, modum nō considerans, in infinitam libertatē extenditur. Nimirum vt perficere velit quidquid potest, & nonnunquam vltra quàm potest, vt is sit terminus obediētiæ, qui & vitæ. Cuiusmodi obedientiæ supremum gradum nobis cōmendat vnigenitā Dei exemplum, qui factus est Patri obediens vsque ad mortē, mortem autem crucis. Hæc ex Bernardo. D. Quid si imperet superior planè indifferēntia, quæ siue fiant, siue non fiant perinde est? M. Quoniam in superiore residet maiestas fungentis legatione pro Deo, non potest obediendi promptitudo, ac in talibus quidem esse indifferens, etiam si indifferentia sint quæ præcipiuntur. Nam induit religionis speciem, si præstetur ea ratione, quòd à viro Dei, Dei vicem gerente iussa fuerat: iam enim Dei causa præstita est, Deus autem nihil sui causa factum relinquit irremuneratum. Profectò pomum vnum in medio paradiſi rei minimi momenti erat: tamen postquam numinis edicto vetitum esset, gustus eius per inobedientiam factus est mortis & exilij plaga in præsentem vsque diem. Spreuit principio Naaman Syrus velut 4. Reg. 5.
rem nihili, lauare se in Iordanis flumine: at vbi audiuisset à domesticis suis, Pater, si rem grandem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras: quanto magis, quia nunc dixit, Lauare, & mundaberis, tum per obedientiam lauit iuxta dictum Prophetæ, & restituta est caro eius, sicut caro pueri paruuli, atque mundatus est. Nihil itaque quantumcunque exiguum super quo cadit beneplacitum aut iussio Dei, velut indifferens, aut parui momenti æstimari debet. Iussio autem superioris rectè præcipientis, quodammodo Dei iussio est. Secundum illud, Qui vos audit, me audit: qui me audit, audit eum qui misit me.

De

De veneranda monastices antiquitate.

CAP. XXVI.

AVdent nonnulli & dicunt, monasticen nuperā esse, & humana inuētione excogitatā. M. Certe nuperrima est istiusmodi pestis mortū hominum maledicentia. Eadem quippe monastica religio quæ nunc est, fuit ante ann. trecentos, vti clarius est videre in scriptis Thomæ, Bonauenturæ, Alexandri, & aliorū qui tum temporis claruerunt, & hoc genus vitæ non tantùm scriptis, sed & vita optimū esse docuerunt. Eadem fuit ante ann. quingentos, cùm floreret D. Bernard. Abbas Clareuallen. in Burgundia mirificus illustrator eius. Cuius illustratio extendit velut palmites suos innumera monasteria per Galliam, Italiam, Germaniam, Angliam, viuente adhuc S. illo Malachia Episcopo Hiberniæ viro monastici propositi tenacissimo. Vlterius eadem fuit ante annos mille, cùm exurgeret velut lilium inter spinas D. Benedictus admiranda sanctitate illustris. In cuius regula vouenda proponuntur continentia, paupertas, obedientia cum stabilitate loci, haud secùs atque nunc tria illa vota in omni monastica fiunt. Manentque innumera monasteria eius instituti per omnem tractum orbis Christiani, alia extructa ab annis mille, alia à nongentis, alia ab octingentis, alia his vetustiora, alia recentiora. Ex quibus prodierunt Sedis Apostolicæ Pontifices 10. & 8. Cardinales ducenti, Archiepiscopi in diuersis locis mille sexcenti, Episcopi verò fermè quatuor millia. Ex quibus & catalogo sanctorum feruntur allecripti ob sanctitatem & miraculorum operationem plus quàm quindecim millia religiosorum hominū. O benedictam monasticen, quæ tanta sobole ditas Ecclesiam, tam claris luminibus pietatis illustras. Adhæc viguit monastice in Italia ante tempora D. Ambrosij, qui claruit circa annum Domini 380. Quoniā, vt ipse refert, Eusebius Vercellensis Episcopus illam primus in occidentis partibus cum cleri disciplina coniunxit, videlicet cōsidem habens clericos & monachos. Viguit & in Gallia, quādo vixit illustris ille Martinus Turonensis Episcopus, quo vix fuit alius secundum Apostolos sanctitate & miraculis clarior, qui ipse met monastice vixit cū 80. fratribus eidē proposito addictissimis, ante annos mille centum & septuaginta. Præterea P.

DISCI. Qua serie viguerit monastica religio ab hinc vsque ad tempora Apostolorum.

Hiero,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hiero. propositũ monachorũ arripiens circiter annũ Domini plus minus 401. Aegyptum & Orientẽ petiit, quòd illis in locis magis vigeret monastica institutio. Cassianus quoque florens ante annos mille centum, quatuor egregios libros de monachorum institutis scripsit. Sed & Chrysostomus eò vetustior tribus libris editis monasticæ vitæ calumniatoribus quàm efficacissimè respõdet. Insuper Rufinus regulam Basilij Latinam fecit, sub qua militant fere vniuersi monachi Orientales. Refert & Eusebius de Valente Imperatore, quòd data lege iusserit monachos militare nolẽtes, fustibus interfici. Igitur debuit tum temporis admodum numerosa fuisse monachorum propago. Si verò non erat, quid opus fuit edicto Imperatorio illos ad militiam armatã cogere? Aut quorsum illi magis mori, vt dicit, eligebant, quàm militare, si nullum habuit decorem virtutis supra communem Christianismum monachatus? Refert & Sozomenus Græcus historiographus, ex quo partim collecta est tripartita historia de monastica philosophia in hunc modum. Siue Aegyptij siue alij quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt: illud tamen apud omnes constat, quia ad suam reuerentiam atque perfectionem, moribus exercitationibúsque decentibus, hanc cõuersationem vsque perduxit. D. Antonius maximus monachorum, quem tunc in desertis Aegypti morantem propter gloriam virtutis eius Imperator Constantinus amicũ sibi cerat, literis honorabat, & vt pro quibus vellet ei rescriberet, expectabat. Refert quoque Sozomenus lib. 8. hist. Tripar. cap. 1. quòd Paulus de Libya in Schyti, non pauciores quingentis monachos secum habuerit. In fine eiusdem capitis narrans in hunc modum: Multi apud Palæstinã & Syriam atque Persas fuêre monachorum, quorum si vel nomina conscribere quispiam voluerit, multos libros implebit. Et hæc quidem temporibus Valentis imperantis circa annum Domini 360. quibus vt valde viguit monastice, ita supra modum affligebantur per eundem Valentem, quotquot monastico instituto dediti erant. Ad hæc vt refert Nicephorus in sua historia Ecclesiastica, imperãtibus Constantio & Cõstante post mortem patris sui Cõstantini magni illo in Oriente, isto in Occidente, exiterũt in Thebaide septies mille monachi. & quidem admodum celebres. De quibus si plura memoratu digna scire desideras, dictas historias atque alias diligẽter perlege.

Lib. 1. hist. Eccl. Trip. cap. 11.

lege. Nos interim ad ipsa tempora Apostolorum demonstrationem extendemus: vt & tum viguisse monasticen liquide constare valeat. Dionysius Areopagita primùm Pauli discipulus, deinde Galliarum Apostolus, quo nemo traditionis Apostolicæ calleotior esse potuit, graphicè depingit libr. suo Hierarch. Eccle. cap. 6. cum mysteria monasticæ consummationis, tum diuinam appellationem, qua illos dignari sunt duces siue præceptores fidei nostræ Apostoli, dicens: Pòrrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio. Subdens post paucula, Vnde sancti præceptores (quo nomine intelligit Apostolos) diuinis eos appellationibus sunt prosecuti: partim therapeutas, id est, cultores, à sincero Dei famulatu ac cultu: partim monachos, ab individua & singulari vita appellantes, vt quæ illos sanctis diuisibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratã monadem perfectionémque promoneat. Et posteà, de mysterio quo initiantur sic ait: Stat quidem sacerdos, ante altare, monasticam imprecationem psallens. Ille autem, initiandus scilicet, post sacerdotem astat, non vtrumque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti: verùm solùm sacerdoti astans mysticam super illum inuocationẽ prosequenti. Ea verò finita, sacerdos ad eum accedẽs, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, id est, iis quibus à Deo plerunque diuidimur, non solùm vitiis, verùm imaginibus ac phantasiis. Deinde exponit illi perfectissimã vitam illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere: obserua hic monasticen requirere perfectionem vltra communem Christianismum. Vbi verò ille ista omnia intentè promiserit (ecce votum siue professionem) cõsignans cum crucis signo sacerdos tondet (vide rasuram monasticam temporibus Apostolorum vsitatam) trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans (ne putes Deo non gratam esse eiusmodi cæremoniam) exurúmque veste omni aliã induit (ecce distinctum habitum in monachis) & cum sanctis aliis (hoc est, cum aliis simili modo consecratis, tale enim sanctum secundum Scripturam vocatur) qui astant viris, ipsum salutans (vélut vnum ex illis) diuinorum mysteriorum participem facit. Hæc Dionysius cùm adhuc quidam Apostolorum viuerent. Quæ si conferes cum professionibus monasticis nostri temporis, videbis illa mysteria monasticæ inchoationis,

Viguit monastica vel in tempori bus Apostolorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à nostris neutiquam aliena esse. Ne autem & illud prętermit-
tam. Philo Iudæus Alexandrinus, qui Romæ Apostolum Pe-
Hieronym. de Eccles. scrip. trum vidit, & librum de prima Marci Euangelistæ apud Ale-
xandriam scribens Ecclesia, in nostrorum (potissimùm qui
circa Alexandriam colebant monasticen) laude versatus est,
non solùm eos ibi, sed in multis quoque prouinciis esse me-
morans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo ap-
paret inquit Hieronymus, talem primùm Christo credentiũ
fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiũt,
vt nihil cuiusquã proprium sit, nullus inter eos diues, nullus
pauper. Patrimonia egentibus diuiduntur, oration vacatur
& psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ. Quales & Lucas
refert primùm Hierosolymæ fuisse credentes. Sed nec hoc si-
lentio prætereundum, quòd sicut reliqua pręcellentia Re-
ligionis Christianæ, in lege, figuris, ac vaticiniis præsignata
fuêre:ita & monastice tum temporis est præformata in Na-
zaræis, in Rechabitis, in filiis Prophetarum, de quibus antea
diximus. Videtur autem & Danid cœnobitarum, quos pro-
bat Ecclesia, vitam & ipsum penè nomen in spiritu præui-
disse cùm diceret, Ecce quam bonum & quam iucundum ha-
August. in Psal. 132. bitare frater in vnũ. Nec id solùm mihi visum est, sed & Au-
gustino interpretanti eundem psalmum. Dicit enim, Ista ver
ba psalterij (nempe, Ecce quam bonũ, &c.) iste dulcis sonus,
ista suauis melodia, tam in cantico quam intellectu etiã mo-
nasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui
habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipso-
rum. Sonuit per orbem terrarum, & qui diuisi erant, con-
Interpretatio vocabuli monachus. gregati sunt in vnum. Et monachi appellati sunt, vt subiun-
git dicens: Quare ergo & nos non appellemus monachos, cũ
dicit Psalmus, Ecce quã bonum & quam iucundum habitare
fratres in vnũ? μόνος enim vnus dicitur. Et nõ vnus quomo-
docunque, nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis dici
potest: μόνος non potest, id est, solus: μόνος enim vnus solus
est. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnum hominé faciant, vt
sit illis verè, quomodo scriptum est, vna anima, & vnum cor,
multa corpora, sed non multæ animæ: multa corpora, sed nõ
multa corda, rectè dicitur μόνος, id est, vnus solus. Hæc Au-
gustinus. Quæ adieci, ne existimes, sicut & ego aliquando in-
sipienter existimaui, nomẽ monachus ad solos Anachoretas
& solitarios eremitas reiiciẽdum esse, Adeò autem vnũ sunt,
vnum

vnúmque fiunt boni religiosi vnius monasterij, etiamsi vrbes
inhabitent, vt non aliter, atque soleat Germani fratres, sem-
per habeant & in mente, & in ore fraternitatis appellationẽ,
simul & amorem. Quæ appellatio etsi omnibus Christifide-
libus conueniat, illis tamen est peculiarior, quod loco & insti
tuto, habitu & animo peculiarius vnuti sint. Videtur insuper
& Moyses ad hos respexisse cùm Leui benedicẽs diceret, Qui
dixit patri suo & matri suę, Nescio vos: & fratribus suis, Igno *Deut. 33.*
ro vos: & nescierunt filios suos. Vniformiter loquens cũ illo
Matthæi, Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, nõ *Matth. 10.*
est me dignus, & qui amat filium aut filiam super me, nõ est
me dignus. D. At putabam ego id Matthæi generatim di
ctum ad omnes Christifideles. M. Quadam quidem tenus,
nempe quantum præceptum Dei & fidei confessio requirit, pertinet ad omnes. Quadã verò tenus, nempe vt eminentem illũ gradũ perfectæ caritatis comprehendas, quo sic adhæremus Deo, vt nec ad licita sit respectus retrorsum, pertinet ad statũ perfectionis, qualẽ apprehẽderũt qui aut monasticę virę, aut contẽplationibus, aut functioni Euãgelicæ addicti sunt.

DE PERMISSIONIBVS DIVINIS TRACTATVS DECIMVS MYSTERIVS.

Quid voces permittere, indulgere, & dispensare significent.

CAPVT I.

OSMOCRATOR Deus ne in se possit vllo specimine retorqueri quod ipse *MAGI.*
improperat pastoribus Israëlitici populi per Ezechielem dicens: Imperabatis cum austeritate, & cum potẽtia. *Ezech. 34.*
Quod infirmũ fuit non consolidastis, & quod confractum, non alligastis: sapientissimè hominum genus gubernandum duxit, non solùm præceptis & consiliis, sed & permissionibus. Quibus sanè multa aut tolerat, aut concedit, aut indulget, aut de seueritate remittendo dispensat aliter, quàm ius commune requirit. De quibus nunc

paucula dicemus. Verùm quoniam luculentior est omnis institutio quæ à vocum explicatione procedit, dic quid hæ voces permitto, indulgeo, dispenso significent. *D.* Vox permitto variam habet significationem. *M.* Quin dicito quàm variam. *D.* Aliquando significat transmittere, dicente Columella, Hoc genus caſei potest etiam trans mare permitti. Aliquando incitare, Magister equitum, inquit Liuius, Romanus infesta cuspide ità permisit equum, vt vno ictu eximem equo præcipitarer. Aliquando dedere. Nam idem, Omissis, inquit, ira & spe fallacibus auctoribus nos ipsos, nostráque omnia cognitæ permittimus fidei, scilicet aduersariorum. Aliquando autem, & quidé sæpius significat concedere, tolerare, sinere, nõ impedire. *M.* Hæc sane postrema vocis significatio huc demũ pertinet. Siquidem hoc modo permittit Deus, permittit homo, permittit lex diuina, permittit lex humana. Deus enim tametsi prohibuerit mala, præceperit bona, consuluerit meliora: multa tamen misericorditer, plura longanimiter, nonnulla ægrè, & non sine magna indignatione permittit: mala quidẽ omnia quæ fiunt tolerando, minora autem bona concedendo: inter prohibita verò nonnulla indulgendo, ne damnabiliter fiant, alia dispensatione sua licita reddendo. Et certè totum hoc, haud secus atque benignus pater, nesi omnia ad gnomonem perfectæ iustitiæ exigeret, hominem quem cæli capacé condiderat, nimia seueritate in barathrum damnationis præcipitem daret. Qui enim vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui nimium onerat mulam, perdit bestiam suam. Si Deus calamũ quassatum ipse vlterius seueritate contereret, aut linum fumigans, dum adhuc enitentis flammulæ lux quædã speratur, extingueret, vbi miserationes eius? Vbi quod dicit Sapiens: Tu autẽ Deus noster suauis & verus es, patiens & in misericordia disponẽs omnia? Quid indulgere? *D.* Valla, indulgere, inquit, est concedere, &, vt sic dicam, obsequẽter, & quasi delicatè tribuere. *M.* Optimè ille. Significat enim peramantè & facilem concessionem: verùm nõ semper accipitur in malam partem, vt culpandus sit qui indulget, licet propriè nõ indulgeamus nisi mala, potissimùm in Scripturis sacris, vt infrà patebit. At nihilne inter indulgere & ignoscere? *D.* Ignoscimus post factum, indulgemus ante factum cõcedendo vt fiat citra offensionem nostrã, potissimùm enormẽ atque grauẽ. *M.* Hinc aposto

Quid significet permittere.

Prouerb. 30.

Esa. 42.

Sap. 15.

Quid significet indulgere.

apostolus, Hoc autẽ dico secundum indulgentiã, non secundum imperium. *D.* Dispensare verò proprie est distribuere, quomodo à natura alendis fœminibus de cælo imbres dispensantur, hoc est, distribuũtur. *M.* Quemadmodũ etiam pastores in Ecclesia, & in familia œconomi res cõmunes ad singulorũ vsus & vtilitates distribuunt, hinc dispensatores vocati, dicente Apostolo: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorũ Dei. Significat nihilominus & potestatem facere agendi quod secundũ legem cõmunem veritum erat. Qua significatione dictum est à Seneca, Nunc in petulantiã & audaciam erumpet malè dispensata libertas. Qua eadem significatione dicitur dispẽsatio esse quædam iuris relaxatio. Sunt autem & indulgentiæ & dispensationes, secundum nouissimum dispensandi modum, permissiones quædam. Sed quia peculiarem quendam permittendi modum obtinent, ideo primò de communibus permissionibus: deinde de illis quæ concedendo, indulgendo, aut dispensando fiunt in sequentibus dicemus. *1. Cor. 7.*

Quid significet dispensare.

Quemadmodũ Deus cùm sit summè bonus, mala fieri permittat.

CAPVT II.

1. Cor. 4.

PRINCIPIO Deus permittit fieri mala, id est, peccata, imò omnia mala quæ fiunt, quantumuis enormia, aut scelerata, Deo permittẽte fiunt, nec omnino fieri possent, ipso nõ permittente. Nõ enim fit aliquid, nisi quod Omnipotens sic fieri velit, vel faciendo vt fiat, sicut mala: vel ipse faciendo, vt bona. *D.* At si mala sunt, cur Deus fieri permittit? *M.* Cur? Certè ideo, quia bonus, nolens detrahere quam in creatione rerum dederat arbitrij libertatem. Siquidem Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, ponens ante eum aquam & ignem, vitam & mortem, bonum & malum, vt ad quod vellet porrigeret manum. *D.* Attamen in cælis, vbi nulla fiunt aut permittuntur mala, eadem est arbitrij libertas quæ hîc. *M.* In cælis quidem manet in nobis eadem arbitrij libertas quę fuit anteà: sed longè aliter ibi disposita quàm hîc. Ibi inflexibilis erit ad malum propter cõsummatã beatitudinẽ, æternũ bene actæ virtutis præmiũ. Hîc verò ad vtrũlibet fle-

MAGI.

Augustin. in Ench. ca. 95.

Cur Deus permittat fieri mala.

Eccle. 15.

nibilis manet, vt glorioſior ſit pugna, & ex teipſo quodámodo ſurgat futuræ coronationis meritum. De quo aliàs dicendi opportunior locus erit. Deinde vero quia Deus eſt benignus, longanimis, pariens, cupiens omnes ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: ideo tolerat iniquitates hominum poſtquam commiſſæ ſunt, nec ſtatim adhibet vltionis iudicium: ſed expectat patienter etiá multò tempore ad pœnitentiam, vt habes ad Rom. 2. ne debeat per ſeueritatẽ perdere, quos per bonitatẽ condiderat. Tertiò autẽ quia omnipotens, omniſciens, omnitenẽs, qui omnia quæcunque voluit fecit, portans omnia verbo virtutis ſuæ, omnium præſcius antequam fiant, intuens omnia dum fiunt: adeò vt nec paſſer cadat in terrá ſine eo, nec folium de arboribus, nec capillus de capitibus noſtris. Ideo & malorum quæ fiunt nihil poteſt ſine ſcitu & permiſſu fieri Dei patris, volentis omnia, quouſque bona ſunt, permittẽtis omnia, quouſq; mala. Vt illa velit & operetur, iſta autẽ non niſi ſinat & toleret. *D.* Nónne mala ſunt & fiunt inter homines? *M.* Vtique, & quidem multa nimis. *D.* Ergo ſunt à Deo, & per Deum, quoniá ex ipſo & per ipſum ſunt omnia. *M.* Ens bonum, & verum conuertibiliter dicũtur: vt quantũ habeat quódque de ente, tantum de bono & vero. Et è contrario, quantũ de bono & vero, tantum de ente. Omnia itaque mala quantum habent de entitate, vt ita dicam, hoc eſt, de natura rerum, tantũ ſunt bona, & à bono Deo auctore ac volẽte. Cùm enim, teſte Auguſt. Deo auctore dicitur, ipſo volente dicitur. Quantum verò participant de non ente, hoc eſt, de malitia, aut defectione, aut priuatione, in tantum nõ ſunt à Deo auctore ac volente. Nõ enim eſt Deus cauſſa qua homo malus fiat aut deterior: ſed ipſemet homo ſua mala voluntate deficiẽs ab eo quòd attactum in operatione oportuit, Deo patienter idipſum permittẽte. Quemadmodum vna illa Ioannis Euangeliſtæ ſententia demõſtrari poteſt, qua dicit: Omnia per ipſum, ſcilicet Deum Verbũ, facta ſunt. Quia omniũ quæ ſunt, & inquãtum ſunt, ipſe auctor eſt. Sunt autem omnia, quatenus bona: quatenus verò mala, non ſunt, Ideò ſubdit, Et ſine ipſo factũ eſt nihil, hoc eſt malum ſiue peccatũ, quatenus malum eſt. Quatenus enim malum vel peccatum, eatenus nihil eſt. Nec; dixit Ioannes, Ex ipſo, aut per ipſum factum eſt nihil: ſed, Sine ipſo, hoc eſt, abſq; eius volũtate aut operatiõe. Bona igitur ſunt à Deo volen

3. Tim. 2.

Pſal. 113, & 134.

Matth. 10.

Mala non ſiunt Deo auctore.

Rom. 11.

Aug. 83. queſt. q. 3.

Ioan. 1.

volente & operante: mala verò, hoc eſt, peccatá ſine ipſo: quia ſine ipſius voluntate, operatione, vel cooperatione fiunt. *D.* Numquid vere dicitur, quòd omnia quæ fiunt, aut Deo volente, aut Deo nolente fiunt? *M.* Nequaquá: Nam priori conceſſo concedendum reſtaret, Deus malorum auctor eſt, quod nulla ratione concedi poteſt. Poſteriori verò admiſſo, reſtaret admittendum, Deus non omnipotens eſt: eo quòd ipſo nolente & inuito mala ſiunt à praua humanæ voluntatis cupiditate. Neutrum itaque concedendũ eſt. Neque enim Deo volente, neque Deo nolente fiunt mala: ſed dicendũ eſt, quòd Deo non volente fiunt mala, quæ fiunt: nempe per negationem voluntatis diuinæ operantis vel cooperantis, atque ita ei contra poſitionem contrariæ eius voluntatis, qua nollet malum fieri dum fit. Tantummodo enim permiſsiuè ſinit abſq; hoc quod velit vel nolit fieri. *D.* Nunc rurſum interrogandi datur occaſio, Mala fieri bonúmne ſit an malum? *M.* Haud dubie malum. Vt enim malum eſt defectus ſiue priuatio: ita facere malum eſt deficere, deficere, inquam, à regula rectæ rationis, à fine quo tendendum, à præſcripto ordinationis diuinæ: quod vtique malum eſt. Fieri itaque mala malum dici debet. Præterea deficere eſt tẽdere ad non eſſe, ſicuti ad oculum cernimus in lumine, in igne, in animaliũ vita, in aqua & aëre deficientibus. Quantum enim deficiunt, tantum ad non eſſe tendunt. Mala itaque fieri, quemadmodum deliquia fieri aut defectiones, malum eſt: non tamen ſic malum, quin aliquid boni plerunque in ſecõtineat. (Quod enim ex toto malum eſt, ſeipſum deſtruxit, nec ſubſiſtere poteſt.) Quin etiam aliquibus certa aliqua contẽplatione ſit bonũ, dicente Auguſtinó: Quamuis eá quæ mala ſunt, inquantum mala ſunt, non ſint bona: tamen vt non ſolùm bona, ſed etiam ſint & mala, bonũ eſt. Nam niſi eſſet hoc bonũ, vt eſſent & mala, nullo modo ſinerentur ab omnipotente bono. Cui proculdubiò quàm facile eſt quod vult facere, tam facile eſt quod non vult eſſe, nõ ſinere. Quod certè tu ea ratione dictũ intelliges. Quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit. Deus enim omnipotens, rérum cui ſumma poteſtas, cùm ſummè bonus ſit, nullo modo ſineret mali eſſe aliquid in operibus ſuis, niſi vſque adeò eſſet omnipotens & bonus, vt benefaceret etiá de malo. Hinc illud Apoſtoli, Diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Quid

Neque volẽte neque nolente Deo mala ſiunt ſed Deo non volente.

Auguſt. in Ench. c. 69.

Aug. eodẽ lib. cap. 1.

Rom. 8.

æquè vtile generi humano atque Christum vendi à Iuda, postulari ad crucis supplicium à Iudæis adiudicari à Pilato? Attamen idipsum vt factum fuit ab illis sceleratissimum erat.

Genes.38. Et congressio Iudæ cum Thamar nuru sua in bimo, an aliud quàm scortatio erat? vt de incestu taceamus, quia ignorabat nurum esse. Attamen ex illa natus est Phares, ex quo lineam genealogiæ duxit Saluator mundi Christus. Ad hæc quæ ab infidelibus fideles, aut ab hæreticis perferunt orthodoxi, an non apprime mala sunt, vt fiunt ab illis? Veruntamè prosunt mirum in modum iis quibus fiunt: vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandámque iustitiam, vel ad demonstrandam miseriam huius vitæ, vel ad incrementum meriti, vel quintò ad relinquendũ aliis pulchrũ præclare virtutis exemplum. Quemadmodum aduersitas, miseria, ægritudo, & cætera eius generis vitæ incommoda, quæ hominibus mala dicuntur, vt exercẽt virtutem eius qui eiusmodi malis inuoluitur, ita aliis præclarum exemplum relinquunt. Vt est videre in Iob, in Tobia, in Lazaro mendico, in Apostolis, in martyribus, in Confessoribus, & in ipsomet Christo. De quo scribit

1. Pet. 2. Petrus Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Nec hoc prætermittendum puto, quod mala quæ facit homo, subinde sibi valde fiunt vtilia, ipso misericordiarum Domino sic disponente, vt inde efficiatur cautior, humilior, circumspectior. Quemadmodũ est videre in Petro Archiapostolo, qui ob negatum antea Christum, adeo profusè toto tempore vitæ suæ fleuit, vt flumina

Luc. 15. lacrymarum velut aratiunculas in facie eius fecisse perhibeantur. Deinde in filio prodigo, quẽ error & luxurioso profusio rerum reddidére postea humillimum optimèque patri suo morigerum. Denique in Publicano, quem infame malum, quo Publicanus erat fecit in oratione supplicissimum, ac proinde gratia Dei iustificatum. *D.* Sequitur, Hoc malè perpetratum, est aliis, aut ipsi perpetranti bonum, igitur est bonum? *M.* Non, quia bonum dicitur ex integra causa: malum verò ex singulis defectibus. At istud consequitur. Igitur non est ex toto malum: aut sic malum, quin aliquid habeat boni, vnde valeat prodesse. Quod enim ex toto malum est, seipsum destruit, nec subsistere valet, quia nihil, vt antea dictum est.

De perm

De permissionibus quæ per concessionem fiunt, aut indulgentiam, aut dispensationem.

CAPVT III.

DISCI. DISCIPULVS: œconomo permittente, non peccat discipulus: œconomo permittente, non offendit domesticus: neque delinquit ciuis, permittente Magistratu, Maior autẽ est iis omnibus Deus, & plenioris auctoritatis. Igitur permitteute Deo, non peccat homo. *M.* Vide ne paralogismus sit in verbo permitto. Enimuero illi quos inducis, si permittant antefactum per concessionem, aut obsecutionem, aut dispẽsationem, neutiquam peccant, quibus sic permittente quod in sua potestate habent permittere vel non permittere: verbi gratia: Si ludimagister cuipiam permittat ingenium laxare insibus, iam non peccat ille ludendo. Rursum, Si indulgeat quibusdam ne sua ingenia furiis poeticis exagitent, non peccant illi non componendo versus. Tertiò, si dispensando in lege matutini studij permittat iis quibus parum firmum est cerebrum somno indulgentius vacare, ab iisdem non peccatur contra legem surgendi. Hæc tamen eadem si quispiam discipulorum præsumat ac faciat, magistro duntaxat per tolerantiam conniuente, nequaquam licita aut bona efficiuntur tali permissione: sed tantummodo impunita, idque ad tempus, donec opportuniot adhibendæ disciplinæ occasio euenerit. Haud dissimiliter dicendum de permissionibus diuinis, prout scripturis luculenter demonstratur. Eámque ob causam *Multi modi permittẽdi.* Doctores posuére plures modos permittendi, videlicet, per meram tolerantiam, per concessionem, per indulgentiam, per dispensationem: Primo quidem modo permittit Deus omnia mala, prout in superiori capite ostensum est. Secundo verò modo permittit, id est, concedit minora bona. Quoties enim maius bonum non est præceptum, sed tantummodo consultum, toties minus eiusdem generis permissum intelligitur. Vt ex eo quòd virginitas non præcipitur, intelligitur matrimonium permissum: non vtique tanquam malum, sed tanquam minus bonum dicente Apostolo: Si acceperis vxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem *1. Cor. 7.* vobis parco. Similiter, quia non præcipitur paupertas Euan-

Minora bona permittuntur per concessionẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gelica, permissa est proprietas & contrectatio rerum temporalium: etiamsi, reste Domino, facilius est camelum perforamen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Quo etiam modo permittuntur nobis Christianis cibi sine delectu, quales in lege, aut inter gentes prohibiti fuerãt, modò citra offendiculum fratris, & cum gratiarum actione comedamus non contra ordinationem ecclesiæ, aut promissionis tuæ votum. Vt in superioribus fusè demonstrauimus.

Matt. 19.

Permittuntur minora mala per indulgẽtiam.

Tertiò permittit Deus nonnulla mala per quandam indulgentiam, vel quoad pœnam, vel quoad culpam. De posteriori modo habes 1. ad Cor. 7. dicente Apostolo. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Id est, hoc vobis permittitur per indulgentiam quandam, velut minus malum: sed non iubetur tanquam aliquod necessarium bonum. *D.* Cæterùm, quid est illud Hoc? nam pronomen demonstrãdi semper aliquid certi designat. *Ar.* Putãt nonnulli eo loco designari non tantùm id quod proximè dictum erat, nempe, Iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam vestram: sed totum illum scilicet matrimonium & omnem vsum eius. Cæterum cùm matrimonium, & multi eius actus non egeant vlla indulgentia, ideo diuum Augustinum tibi sequendum censeo, qui exactissima demonstratione colligit ex scripturis, quid in hac materia sentiri ac doceri debeat. Verba eius sunt ista, Nunc autem quid dicturi sumus aduersus euidentissimam vocem Apostoli dicentis: Quod vult, faciat: non peccat, si nubat. Et si acceperis vxorem non peccasti: & si nupserit virgo, non peccat. Hinc certè iam dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus. Nam quis ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse quibus venia datur? Sed illum concubitum secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiã, non sola causa procreandi: quem nuptiæ non fieri cogunt, sed ignosci imperrãt: si tamen non ita fit nimius, vt impediat quæ sepositа esse debent tẽpora orandi, nec immutetur in eum vsum qui est contra naturam. De quo Apostolus tacere non potuit, cùm de corruptelis nimiis immundorum & impiorum hominum loqueretur. Concubitus enim necessarius, causa generandi inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Ille autem qui vltra istam necessitatem progreditur, iam non rationi, sed libidini obseq

1. Cor. 7.

Nuptiæ non egent indulgentia.

Aug. lib. de bono cõiugali cap. 10.

Concubitus causa incontinentiæ vitandæ permittitur secundum indulgentiam.

obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne formicando damnabiliter peccet, ad personã pertinet coniugalẽ. Si autem ambo tali concupiscentiæ subiungitur rem faciunt nõ planè nuptiarũ. Veruntamẽ si magis in sua cõiunctione diligunt quod honestum, quàm quod inhonestum, id est, quod nuptiarum, quàm id quod non est nuptiarum, hoc eis auctore Apostolo secundum veniam cõceditur, cuius delicti non habent hortatrices nuptias, sed deprecarrices: si Dei misericordiam non à se auertant: vel non abstinẽdo quibusdam diebus vt orationibus vacent, & per hanc abstinentiam, sicut per ieiunia, commendent preces suas: vel immutando naturalem vsum in vsum qui est contra naturam, quod dãnabiliùs fit in coniuge. Nam cùm ille naturalis vsus, quando prolabitur vltra nuptialia, id est, vltra propagandi necessitatem venialis fit in vxore, in meretrice damnabilis: iste qui est contra naturam execrabiliter fit in meretrice, execrabiliùs in vxore. Subdit, Decus ergo coniugale est castitas procreandi, & reddendi carnalis debiti fides: hoc est opus nuptiarum, hoc ab omni crimine defendit Apostolus, dicendo: Et si acceperis vxorem non peccasti: & si virgo nupserit, non peccat: quod vult, faciat non peccat si nubat. Exigendi autem debiti ab alterutro sexu immoderatior progressio secundũ veniam conceditur. Hæc Augustinus. Matrimonium itaque quia bonum est & sacramentum, proprie non permittitur secundum indulgentiam. Vsus item matrimonij, qui est causa prolis procreandæ & educandæ ad cultum Dei, vel qui ordinatur ad reddendum coniugale debitum, indulgentia non eget. Ille enim religionis, iste verò actus est iustitiæ. Omnis autem actus virtutis est Deo gratus, ac meritorius, si fiat ex fide per dilectionem operante. Quapropter indulgentia nulla eget, quia præmio diuinæ retributionis honoratur. At vsus matrimonij, qui est causa incontinentiæ vitandæ, cum hac tamen animi moderatione, quòd nullo modo vellet tale quid pertractare extra sanctiones matrimonij, is secundum indulgentiam permittitur, ne damnabiliter offendat: etiamsi in ipso nihil quod propriè matrimonij est, quæratur. Et talem vsum permittit Apostolus secundum indulgentiam. 1. ad Corint. 7. De tali quoque permissione dictũ videtur illud prophetæ, Irascimini, & nolite peccare. De priori verò modo permittendi secundum indulgentiam quoad pœnã, per substraction

Cap. 11.

Psal. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtractionem diſciplinæ ſiue animaduerſionis habetur, Deut. 24. & Matt. 19. dicente Saluatore: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic. Permiſit, inquit, vobis, non ſimpliciter, ſed ad duritiam cordis veſtri. *D.* An igitur peccabant dimittentes vxorem, etiam interpoſito libello repudij? *M.* Quia Saluator adiecit, primò, Ad duritiam cordis veſtri, apparet repudium fuiſſe permiſſum, non ob bonum aliquod conſequendum, ſed ad præcauendum enorme malum, quale eſt vxoricidium, ad quod procliues reddebat Iudæos duritia cordis. Secundò, Ab initio non fuit ſic, ex quo conſtat repudium eſſe contra primæuum inſtitutum matrimonij. Tertiò, Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuã, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Significans nulla cauſſa ſolui vinculum coniugale. Videtur quaſi certum, nunquam fuiſſe ſic licitum repudiare vxorem, vt ſine culpa fieret: quanquam fuerit hactenus licitũ, vt ſine pœna & animaduerſione eſſet. Licitum quippe bifariam dicitur, aut quia non obuiat legis rectitudo, aut quia non obuiat iuris punitio. Atque hoc quidem poſteriori modo licitum erat repudiũ vxoris ſecundum legem Moyſi: quia in lege, nulla erat pœna repudianti conſtituta: modo conſcripto & porrecto libello repudij legitimè fieret. Non autem licitum priori illo modo, quia repugnat lex naturæ, & rectæ rationis dictamen. Quemadmodum etiam permittuntur ſecundum leges ciuiles meretricia, & publicæ vſuræ: non quòd tali permiſsione licita fiant, quia repugnant legi naturæ, & diuinæ: ſed quod legibus ciuilibus in eiuſmodi mala non animaduertatur, propter grauiora mala in Republica euitanda. Quintò, quædam permittuntur à Deo iuxta modum diſpenſationis, qua fit iuris communis relaxatio quædam ob cauſſam. Quomodo permiſſa fuit olim ſanctis patribus pluralitas vxorum: non vtique ad duritiam cordis eorum, nam ſancti erant, ſed ob magnum bonum populi Dei augendi, ac myſterium, quod Deus in facto ſignificatum voluit. Diſpenſauit itaque Deus in lege communi qua dictum fuerat, Erunt duo in carne vna: non tres aut quatuor, quinque aut ſex. Diſpenſauit, inquam, quoad ſanctos patres ac reges, qui ſignificationis typum gerebãt, nempe illius, quòd Meſsias naſciturus nõ ſolùm ſibi ſociaret vnã Eccleſiam

Permittuntur quædam ſecundũ diſpenſationẽ.

Gene. 2.

Eccleſiam Iudæorum, ſed illam, ac ſimul alias ex variis nationibus gentium, & media macerie diſſoluta faceret vtraque vnum. *D.* Nunquid paſsim in lege iungebant ſibi plures vxores? *M.* Poteſt eſſe quòd plurimi ſic fecerint: alij religionis ergò, vt diximus: alij libidinis cauſſa ac præſumptione quadam: & hi ſane magis tolerante lege, quàm Deo diſpenſante id ipſum faciebant. Tantùm de permiſsionibus diuinis, vt intelligas quæ Deo permittente licita fiant, quæ non. Ac ſimul videas Deum multa indulgere, plurima verò tolerare etiam longo tempore nos expectando ad pœnitẽtiam. Quia paterno affectu magis quàm dominatu gubernare genus humanum optat.

Multa fieri contra Dei præceptum: ſed non contra ipſius voluntatem. Rurſum præter Dei voluntatem: ſed non præter eius permiſsionem.

CAP. IIII.

NONNE Dei præceptum, Deique conſilium, recte voluntas eius dicitur? *M.* Omnino. *D.* Nónne & permiſsio Dei eſt voluntas eius? *M.* Vtique: nihil enim permittit Omnipotens niſi volens. *D.* Hæc autem admodum diuerſa ſunt. Deus verò vnus eſt, & vna ſimpliciſsimáq; natura eius. *M.* Legiſtine, Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius: quaſi plures ſint volũtates Dei? Legiſtine & hoc, Volũtati eius quis reſiſtet: quaſi vnica ſit volũtas Dei. *D.* Legi vtrũque, & ſæpe multúmque hinc mecũ diſceptaui, pluréſne eſſent, an vna duntaxat volũtas Dei. *M.* Scriptura ſacra nonnunquã propriè aliquando tropicè & per ſchemata loquitur. Proprie autem loquendo, quemadmodum, Vnus eſt Deus, & vna natura eius, ſempiterna, incommutabilis, imparribilis, ſimpliciſsima: ita eſt & vna duntaxat voluntas quæ in ipſo eſt, prorſus indiſcreta à natura eius: quomodo & cætera quæ ipſi rectè attribuuntur. Siquidem, Deus eſt ſua voluntas, ſua ſapientia, ſua bonitas, ſua omnipotentia. Hæc autem voluntas Deo propria, non eſt affectus aut motus in Deo ſicut in creatura, vt mutari valeat: aut ab omnipotentia ſeiuncta, vt inexpleta manear, ſicut in nobis. Vnde dicitur, Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyſsis. Et Apoſtolus, Voluntati eius qui reſiſtet:

DISCI.

Pſal. 110.

Rom. 9.

Pſalm. 134.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom. 9. stet? Quam Dei voluntatem rectè dispositionem aut beneplacitum eius appellamus: etiam si vocibus illis nonnunquá figuratè vtamur. Et hæc sanè est voluntas Dei, qua rectè dicitur, quòd sit omnium causa, ipsius autem nulla est causa. Nec dicere Deo quisquam potest. Quare ita facis? aut quid Eccle. 8. feci sti sic? Tropicè autem & secũdum ichemata dicendi sunt etiam voluntas siue voluntates Dei, præceptio, prohibitio, consilium, permissio & operatio Dei. Quæ quoniam plura sunt, pluraliter à Propheta dictũ est, Exquisita in omnes voluntates eius. Quoniam verò extra Deum sunt, & admodum diuersa ab æterna ipsius natura: ideo non nisi impropriè voluntates eius dici possunt, hactenus quidem, quia signa sunt, significatio, aut expressio diuinæ circa nos voluntatis. Idque simili loquendi tropo, quo tremendum futurum iudicium: item flagella quibus Deus vindicat peccata iniquorum, vo- Psalm. 6. cantur ira Dei, deprecante Psalmista, Domine ne in furore & 37. tuo arguas me, neque in ira tua corripias me: cùm tamẽ nulla omnino in Deum cadat ira. Tropicè itaque ea quæ dixi, ac simili ratione dicuntur voluntates Dei. Ne verò in pluratiuo sermone voluntatum Dei offendaris, obseruandæ sunt tibi & reliquæ scripturæ, in quibus inuenies dictum pluraliter, Misericordias Domini in æternum cantabo. Et alibi: iustitiæ Psal. 118. Domini rectæ lætificantes corda. Non aliam sanè ob causPsal. 18. sam, quàm quia plures sunt diuinæ misericordiæ & iustitiæ effectus: etiam si nisi vna sit in Deo misericordia, vnáque iustitia ab ipsius natura penitus indiscreta. Accipitur autem hoc secundo modo voluntas Dei cùm dicitur, Quicunque Mat. 7. fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, hoc est, ea quæcunque voluntate Patris mei iussa siue præscripta sunt, ipse intrabit in regnum cælorum, ipse, meus frater, soror & maMat. 12. ter est. Quales Dei volũtates vtique mutabiles sunt. Pro aliis enim tẽporibus dantur aliæ leges, alia præcepta, aliæ viuendi formulæ. Quẽadmodũ aliæ fuêre sub lege, quàm ante legẽ: aliæ nũc post legem, quàm tẽpore legis. Et sæpè manẽt tales Dei voluntates, inexpletæ. Multa quippe præcipit Deus, quæ non faciunt homines: multa prohibet, quæ non cauent: multa consulit, quæ non curant. Hoc an probatione egeat? D. Nulla. Quin vtinam non rara verum, támque frequens esset, ac palàm vsurpatum inter Christianos. M. Imò & infideles,

teste

teste Augustino, contra voluntatem Dei faciunt, dum eius Euangelio non credunt. Multa itaque fiunt contra præceptum Dei vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt contra tempiternam eius voluntatem. Multa etiam fiunt præter Dei voluntatem, quæ ipse est, quæ tamen non fiunt præter illius permissionem, quæ ipse non est, vt fiunt mala opera hominum siue peccata. Quæ teste Augustino fiunt præter eius voluntatem, scilicet sempiternam. Quæ semper efficax est & omnipotens, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit. De qua verum est quod semper impletur aut à nobis aut de nobis. A nobis quidem, quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia Deo placere scimus. De nobis, quando peccamus: siquidem etiam de hoc operatur Deus quod vult. Nam vult peccantem corripi, vult pœnitenti parcere, vult perseuerantem in bono gloriam dare, vult & in peccatis persistentem puniri, iudicari, damnari denique. Totum quidem hoc ad misericordiæ simul & iustitiæ suæ ostensionem. Atque sanè hæc sunt magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, & tam sapienter exquisita, vti docet Augustinus, vt cùm Angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod creator noluit, impleret ipse quod voluit: bene vtens & malis tanquam summe bonus, ad eorum damnationẽ quos iustè prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quantũ enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Propterea namque magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam contra eius fit voluntatem. Quia non fieret, si nõ sineret: nec vtique nolens finit sed volens. Nec sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene. Hæc Augustinus. D. At quo modo intelligam illud Augustini. Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficere valuerunt? M. Hoc modo. Quia fecerunt contra præceptum Dei, quod voluntas eius appellatur, licet impropriè: non autem fecerunt contra beneplacitum Dei, quod

Aug. de fid. & op. cap. 33.

Augus. super 1. Psal.

August. in Ench. cap. 100.

quòd propriè eius voluntas est. Hoc enim facere non potuerunt propter omnipotentiam eius: illud verò valuerunt propter permissionem ipsius. Et ita per hoc quod fecerunt contra voluntatem Dei, hoc est præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, hoc est, impleta est sempiterna ipsius dispositio, qua tales damnare voluit. Sufficiant hæc. Nam euestigio mihi aliò ad obsistendum perfidorum conatibus properandum est. *D.* Quid autem dicemus de tribulationibus ac pœnis, & cæteris eiusmodi, quæ mala dicuntur? *M.* Quòd à Deo sunt, iuxta illud Esaiæ. Ego Dominus faciens pacem, & creans malum. Imò quòd bene illuminati in fide talia non inter mala, sed inter dona Dei annumerãda censent, vt anteà ex Paulo docuimus. Vale, & me laborantem in opere Dei tuis deuotis precibus adiuuare ne cesses.

De malis pœnarum quid censendum.

Esa. 45.

Phil. 1.

*

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca